UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Pavli Laymann è Societate I: Theologiæ Moralis Compendiv[m] absolutissimum et in quinq[ue] libros partitum

Laymann, Paul

Moguntiæ

urn:nbn:de:hbz:466:1-40716

Visual Library

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th. 2189.
2189.
G. III
23.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R.P. PAVLI LAYMANN
è Societate I:
THEOLOGIÆ MORALIS COMPENDIV̄
absolutissimum et in quinq;
libros partitum
Moguntiæ im pensis
Iohan: Godofridi Schonwetteri
16 37.

Jo. Joannis Nicij I V D. Ao 1645.
Collegij Soc.tis Jesu. Paderbornæ 166.

DESIGNATIO OMNIVM tractatuũ, & capitum, quæ sunt in 5. libris S. Theologiæ moralis R. P. Pauli Laymanni.

LIBER I.

De generalibus principiis Theologiæ moralis.

NB. Iste Liber continet tractatus 5. quorum primus de Conscientia 6. Capita habet.

CAP. 1. *De synteresi.* pag. 1
2. *De conscientia, quid sit?* 1
3. *Quotuplex sit conscientia.* 2
4. *Quanta sit obligatio conscientiæ præcipientis.* 4
§. *De cõscientia dubia, & opinatiua. NB. habet §§. 4.* p. 7
§. 1. *De dubio iuris propriè seu practicè proprio.* 8
§. 2. *De dubio seu quæstione practicè vniuersali, quæ est inter diuersas Dd. opinionum probabiles.* 9
§. 3. *De Dubio iuris merè speculatiuo.* 12

De Medico & Chirurgo. 13
De Iudice. 13
De Aduocato. 15
De iure proprietatis. 16
De valore matrimonii. 17
De iure belli. 18
} *In causa dubia.*

§. 4. *De dubio, & quæstione facti.* 19

6. De conscientia scrupulosa. 23

TRACTATVS II.

De actibus humanis voluntariis & involuntariis, habet decem capita.

Cap. 1. De spontaneo & voluntario. pag. 24
2. De libero. 25
3. Quotuplex sit voluntarium. 29
4. De ignorantia, an & quomodo voluntarium tollat. 33
5. De concupiscentia, vtrum voluntarium tollat an minuat. 36
6. De coactione & metu, vtrum involuntarium efficiant. 38
7. Vtrum actus morales speciem & Essentiam suam accipiant ab obiecto. 40
8. De humanarum actionum circumstantiis in communi. 42
9. De circumstantiis in particulari. 43
10. Quanam peccatorum circumstantia in confessione necessariò explicanda. 46

TRACTATVS III.

De peccatis in communi, habet 7. capita.

Cap. 1. Quid sit peccatum. pag. 48
2. De specifica vnitate & distinctione peccatorum. 49
3. De numerica distinctione peccatorum. 51
4. De diuisionibus peccati accidentalibus. 53
5. De peccato mortali & veniali. 55
6. De delectatione morosa. 58
7. De peccatis ex ignorantia, infirmitate, & ex certa malitia. 64

CAPITVM.

TRACTATVS IV.

De humanis legibus, habet 24. capita.

Cap. 1. *Quid sit lex?* pag. 66
2. *De promulgatione legis.* 67
3. *De acceptione legis.* 70
4. *De materia legis humanæ.* 72
5. *De iurisdictione.* 79
6. *De lege & legislatore Ecclesiastico; & hoc habet. 3. §§.* 82.
§. 1. *De summo pontifice.* 83
§. 2. *De generalibus Conciliis.* 84
§. 3. *De iure communi canonico.* 85
7. *De particularibus Ecclesiasticis legislatoribus, eorumque iurisdictione, quod habet 8. §§.* 86
§. 1. *De conciliis Oecumenicis.* 87
§. 2. *De Episcoporum iurisdict.* 87
§. 3. *De iurisdictione Metropolitani & Archiepiscopi.* 88
§. 4. *De iurisdictione Capituli.* 89
§. 5. *De iurisdictione Vicarii generalis.* 90
§. 6. *De iurisdict. Legati Apostolici.* 92
§. 7. *De iurisdict. Cardinalium Ecclesiæ.* 93
§. 8. *De potestate Religionum & Pralatorum Regularium.* ibid.
8. *De lege & legislatiua potestate ciuili, seu politica.* 94
§. *vnicus. De lege ciuili.* 96
9. *Vtrum Legislator pro ria lege obligetur.* 97
10. *Vtrum infantes & amentes legibus obligentur.* 98
11. *Vtrum ciues vel Diœcesani obligentur legibus territorii proprii dum absentes sunt.* 100
12. *Vtrum aduenæ & peregrini obligentur legibus locorum,*

in quibus pro tempore versantur quamuis in proprio ipsorum territorio non obligent. 103
13. *An & qua ratione Clerici legibus ciuilibus obligentur.* 105
14. *De Effectu legis ac præcepti humani, qua est obligatio.* 107
15. *De lege pœnali.* 110
16. *De lege prohibente vel infirmante pacta, contractus, &c.* 114
17. *De lege Cæsarea infirmante vltimas voluntates defunctorum non solemnes.* 116
18. *De interpretatione legum.* 119
19. *De restitutione legis secundum æquum & bonum.* 124
20. *de Excusatione ob ignorantiam.* 128
21. *De mutatione, derogatione, abrogatione legis.* 131
22. *De dispensatione in lege.* 134
23. *De Priuilegiis.* 183
24. *De consuetudine.* 192

TRACTATVS V.

De Censuris Ecclesiasticis & Irregularitate, continens partes 5.

PARS. I.

De Censuris in communi, habet 7. capita pag. 199.

Cap. 1. *Quid sit Censura Ecclesiastica.* *ibid*
2 *Quotuplex sit censura.* 201
3. *Quis censuram ferre possit.* 202
4. *In quos censura ferri possit.* 204
5. *Ob quam causam censura ferri possit.* 206
6. *Quibus casibus censura iniusta, & quibus etiam inualida sit.* 211
7. *De absolutione Censuræ.* 212

PARS

CAPITVM.

PARS II.

De Censura Excommunicationis, habet 6. capita. p. 217.

Cap. 1. *Quid Excommunicatio & quotuplex.* p. 217
2. *De Effectibus Excommunicationis.* 219
3. *De pœnis siue Censuris, quæ incurruntur ob communicationem, cum excommunicato, & speciatim de excommunicat. minori.* 223
4. *Quinam excommunicati vitandi, & qui non vitandi.* 224
5. *De Excommunicationibus Iuris, & speciatim, de ea quæ ob Clerici percußionem decreta est.* 227
6. *De absolutione ab Excommunicatione.* 232

PARS. III.

De suspensione, continens 3. capita. p. 232.

Cap. 1. *Quid & quotuplex suspensio.* ibid.
2. *Quis possit censuram suspensionis ferre & in quos.* 238
3. *Ob quam causam suspensio ferri possit.* ibid.
4. *Quibus modis suspensio tollatur.* 239
5. *De depositione & degradatione.* 240

PARS IV.

De interdicto continens 6. capita. p. 242.

Cap. 1. *Quid & quotuplex sit Interdictum.* ibid.
2. *De Effectibus Interdicti.* 244
3. *De violatione Interdicti.* 246
4. *Qui possit interdictum ferre, in quos, & ob quam causam.* 247
5. *Quibus modis interdictum tollatur.* ibid.
6. *De cessatione à diuinis.* 248

INDEX

PARS V.

De Irregularitate. continens 9. capita. p. 249

Cap. 1. *Quid & quotuplex irregularitas.* ibid
2. *De irregularitatibus, quæ incurruntur occasione Sacramenti Baptismatis.* p. 251
3. *De irregularitatibus ex ordinis abusu.* 252
4. *De irregularitatibus ex infamia.* 253
5. *De irregularitate ex natalium defectu.* 258
6. *De irregularitate ex bigamia.* 259
7. *De irregularitate ex corporis vitio.* 261
8. *De irregularitate ex obligatione seruili.* 262
9. *De dispensationibus super irregularitatibus.* 263

LIB. II.

De Fide, Spe, Charitate.

TRACT. I.

De Fide.

Cap. 1. *De nomine, definitione & diuisione fidei.* p. 264
2. *De obiecto seu subiecto fidei.* 265
3. *De motiuis fidei diuinæ.* 267
4. *Vtrum fides diuina sit discursiua.* 270
5. *De resolutione fidei.* 273
6. *De ordine rerum credendarum.* ibid
7. *De proponente fidem.* 275
8. *An & quatenus fides diuina viatoribus necessaria sit necessitate medij ad salutem.* 278
9. *Quæ fides necessaria sit necessitate præcepti.* 281
10. *Quo tempore præceptum fidei diuinæ obliget.* 282
11. *De præcepto externæ fidei confessionis.* 283
12. *De infidelitate eiusque speciebus.* 286
13. *De hæresi.* 287

14. De excommunicatione lata in hæreticos eorumque fautores &c. 289
15. De excom. Bulla lata in eos, qui libros hæreticos legunt. 300
16. De Apostatis eorumque & hærticorum pœnis. 292
17. De communicatione Christianorum cum infidelibus. 294

TRACTATVS II.

De Spe & oppositis vitijs.

Cap. 1. Quid sit spes. p. 297
2. De peccatis contra spem. 302

TRACTATVS III.

De Charitate, Misericordia & oppositis vitijs.

Cap. 1. Quid sit charitas. p. 304
2. De præceptis charitatis. 306
3. De ordine charitatis. 308
4. De dilectione peccatorum & inimicorum. 313
5. De actibus charitatis. 314
6. De misericordia & Eleemosynis. 315
7. De correctione fraterna. 318
8. De odio Dei ac proximi. 319
9. De peccato Acedio. 322
10. De peccato inuidiæ. 323
11. De discordia, contentione & schismate. 325
12. De bello. 327
13. De scandalo. 341

LIB. III.

De Iustitia, Iure cæterisq; virtutibus cardinalibus.

Sect: 1. De virtute morali generali. p. 349
Sect: 2. De prudentia. 351.

Sect: 3. De fortitudine & oppositis vitiis. 353
Sect: 4. De temperantia & oppositis vitijs. 356
Sect: 5, De iure & iustitia. 357
Cap. 1. De obiecto iustitiæ videlicet ius seu iustum. 367
2, De iustitia generali, seu legali. 368
3. De iustitia particulari. 369
4. De speciebus iustitiæ, pacti. 371
5. De iure Dominij & rerum diuisione. 372
6. De vsufructu, vsu & habitu. 386
7. De possessione. 389
8. De exceptione, præscriptione & vsucaptione. 393
9. De seruitutibus earumque præscriptione. 405

TRACTATVS II.

De Restitutione.

Cap. 1. Quid sit restitutio. 409
2. Vt restituere ablata sit necessarium ad salutem. 411
3. De possessione bonæ fidei, quatenus restituere teneatur. ibid
4. De possessore malæ fidei, quatenus restituere teneatur. 414
5. Quinam restituere debeant damnum iniustè datum. 419
6. Quantum singuli damnificantes restituere debeant. & quo ordine. 422
7. Vtrum restituere debeat, qui aliquem à consecutione alicuius boni impediuit. 424
8. Vtrum restituere debeat, qui aliquem ad peccatum induxit vel à religione abduxit. 426
9. Cui restitutio fieri debeat. 472
10. Quo tempore & loco restitutio fieri debeat. 432
11. Quo ordine restituendum. 434
12. De restituendi impotentia. 440

TRA-

CAPITVM.

TRACTATVS III.

De Delictis.

PARS I.

De obligationibus contractis ex iniusto fortunarum damno. 447

Cap. 1. *De furto.* ibid
2. *De Rapina.* 453
3. *De Tributis & Vectigalibus.* 454
4. *De crimine falsi.* 458
5. *De monetæ falsatione.* 459
6. *De damno iniustè dato.* 474

PARS II.

De obligationibus contractus ex iniusta læsione 477.

Cap. 1. *Quid fama, honor, laus, gloria.* ibid.
2. *De temerario iudicis suspicione.* ibid.
3. *De Detractione.* 481
4. *De denunciatione fraterna.* 487
5. *De obligatione secreti.* 493
6. *De contumelia.* 496
7. *De restitutione famæ & honoris.* 499

PARS III.

De obligationibus contractis ex iniusta læsione corporis.

Cap. 1. *De occisione & mutilatione sui ipsius.* p. 502
2. *De homicidio, quod publica authoritate fit.* 505
3. *De homicidio ob defensionem.* 507
4. *De homicidio casuali & voluntario.* 510
5. *De Duello.* 514

6. De

6. De obligatione compensandi damnum ex homicidio & mutilatione. 515
7. De irregularitate orta ex homicidio vel mutilatione publica authoritate facta. 518
8. De irregularitate ex homicidio in bello offensiuo contingente. 521
9. De irregularitate ex homicidio ob defensionem. ibid.
10. De irregularitate ex homicidio causali & voluntario. 522
11. De irregularitate ex mutilatione. 524
12. De dispensatione super irregularitate ex homicidio & mutilatione, 525
13. De stupro 527
14. De adulterio. 528

TRACTATVS IV.

De pactis & contractibus.

Cap. 1. Quid sit pactum. 530
2. De pacto nudo & vetito. 533
3. Quid sit contractus & quotuplex. 535
4. De qualitatibus contractuum. 538
5. De contractibus ob errorem aut dolum initis. 543
6. De contractibus ob metum initis. 546
7. Si res post contractum pereat aut deterior fiat, cuius damno id accidat. 550
8. Vtrum filius familias contractus instituere possit. 553
9. Vtrum pupillis & minor 25. annorum contrahere possint. 557
10. De alienatione bonorum Ecclesiasticorum. 561
11. De in integrum restitutione bonorum Ecclesiæ. 565
12. De donatione. 568
13. De dote Paraphernis, donatione propter nuptias & sponsalia largitate. 577

14. De commendato & precario. 582
15. De mutuo. 583
16. De Vsura. 587
17. De emptione, venditione. 595
§. 1. De precio rerum venalium. 596
§. 2. De re vendita sine merce. 599
§. 3. De venditione rei alienæ, eiusq; evictione. 603
§. 4. De merce duobus in solidum vendita. 605
§. 5. Quæres vendi possint, vel non, vel quæ vendi debeant. 606
§. 6. De retractu gentilitio. 607
§. 7. De negotiatione & monopoliis. 608
18. De censibus. 610
19. De Cambio. 615
20. De Contractu societatis. 618
21. De ludo & sponsionibus. 619
22. De Contractu locationis & Conductionis. 621
23. De Emphyteusi. 624
24. De Feudo. 630
25. De deposito. 634
26. De mandato, Procuratore, Syndico. 635
27. De actione ex iussu & de in rem versa. 638
28. De negotiorum gestore. 640
39. De fideiiussoribus. 642
30. De Pignore & hypotheca. 644
21. De transactione. 647

TRACTAT. V.

De Testamento aliisq; vltimis voluntatibus.

Cap. 1. Quid testamentum & quotuplex. 650
2. De testamentis priuilegiatis. 652
3. Quis de bonis suis testari possit. 657

Cap. 4. De Revocatione Testamenti. 660
5. De haeredibus instituendis. ibid.
6. De haeredibus ab intestato venientibus. 665
7. De renunciationibus hereditatum. 668
8. De Codicillis. 674
8. De substitutione & fideicommisso. 675
10. De Legatis particularibus. 678
11. De Executione testamenti, & aliarum vltimarum voluntatum. 681
12. De sepultura & portione Canonica. 685

TRACTAT. VI.

De Iudiciis.

Cap. 1. De Iudicio. 687
2. De Iudice. 689
3. De Actore & Accusatore. 694
4. De Probationibus. 697
5. De Reo. 700
6. De Appellatione. 711

LIB. IV.

De virtute & statu religionis.

TRACTATVS I.

De oratione & horis canonicis.

Cap. 1. De oratione vniuersim. p. 714
2. De horis canonicis quæ & quot sint. 717
3. In quam diei vel noctis partem singulæ horæ cadant. 718
4. Quæ personæ ad horas obligatæ. 719
5. De modo & circumstantijs recreandi officium Ecclesiasticum. 720
6. De causis excusantibus ab horis. 723

Tra-

CAPITVM.

TRACTATVS II.

De beneficijs Ecclesiasticis.

Cap. 1. *De notione, definitione beneficii Ecclesiastici.* 724
2. *De origine Ecclesiasticorum beneficiorum.* 726
3. *Vtrum beneficiati sint veri Domini bonorum Ecclesiasticorum.* 727
4. *Quotuplex beneficium Ecclesiasticum.* 731
5. *De obligatione annexa beneficio Ecclesiastico recitandi hora.* 733
6. *De residentia.* 738
7. *De distributionibus quotidianis.* 739
8. *De pluralitate beneficiorum.* 741
9. *De vnione beneficiorum.* 745
10. *De institutione & collatione beneficiorum Ecclesiasticorum.* 747
11. *De beneficiorum reseruationibus & deuolutionibus.* 750
12. *De beneficiis electiuis.* 752
13. *De patronatis beneficiis.* 753
14. *De qualitatibus earum requisitis, quibus beneficia Ecclesiastica conferuntur.* 761
15. *De peccato aliisq; incommodis oriri solitis ex prouisione indigni.* 765
16. *De numero Canonicorum augendo vel minuendo.* 768
17. *Quibus modis beneficia amittantur.* 769
18. *De pensionibus.* 771

TRACTATVS III.

De iuramento & periurio.

Cap. 1. *De notione ac definitione iuramenti.* 773
2. *De quibusdam iurandi formulis.* 775
3. *Vtrum licitum iurare.* 776

4. de

4. De diuisionibus iuramenti. 777
5. De iuramento iudiciali. 779
6. De materia & obligatione iuramenti promissorij. 784
7. De obligatione iuramenti promissorii ob alterius iniuriam præstati. 790
8. Vtrum pacta & contractus alioquin irriti accessione iuramenti confirmentur. 793
9. De iuramenti interpretatione. 796
10. Vtrum obligatio iuramenti personalis sit, & num actio inde oriatur, & ad hæredes transeat. 799
11. De promissorii iuramenti irritatione, dispensatione rerelaxatione. 801
12. Quæ personæ iurare possint. 805
13. De mendacio. 806
14. De periurio seu iuramento falso. 809

TRACTATVS IV.

De Voto.

Cap. 1. De nomine ac definitione voti. 815
2. De materia voti. 817
3. De obligatione voti. 821
4. Vtrum melius magisque meritorium sit opus ex voto, quàm sine voto. 825
5. De voto pœnali ibid.
6. De voto conditionali. 827
7. Quæ personæ vouere possint. 829
8. Quibus modis votum extinguatur, relaxetur per dispensationem, commutationem. 835

TRACTATVS V.

De statu religionis.

Cap. 1. De essentia status religiosi. 843
2. De origine & varietate religionum. 846

3. De comparatione religionum inter se. ibid
4. De impedientibus religionem. 847
5. Quæ conditiones requirantur ne professio in religione sit valida. 849
6 De variis votis religionem ingrediendi. 851
7. De voto paupertatis in religione approbata. 855
8. De voto religiosæ castitatis. 860
9. De voto religiosæ obedientiæ. ibid
10. De prærogatiuis status religiosi. 863
11. Vtrum religiosus in iudicio stare possit. 865
12. De clausura monialium & prohibito ingressu intra claustra monachorum. 866
13. De religiosis eiectis & fugitiuis. 867

TRACTATVS VI

De Decimis.

Cap. 1. De Not. definit: & diuisione decimarum. 870
2. Quo iure decimæ ministris Ecclesiæ pendantur. 872
3. Quæ personæ ad decimas obligentur. 874
4. Quibus decimæ dandæ. 876
5. Quando & vbi decimæ pendendæ. 877
6. De variis modis acquirendi ius decimarum. 878
7. De primitiis & oblationibus. 882

TRACTATVS VII.

De festorum obseruatione.

Cap. 1. De diei Dominicæ aliorumq; festorum institutione. 883
2. De prohibitione operum seruilium diebus festis. 885
3. De præcepto audiendi missam diebus festis. 887
4. De grauitate huius præcepti & causis excusantibus. 888
5. De sanctorum canonizatione, imaginum & reliquiarum veneratione. 889

INDEX

TRACTATVS VIII.

De ieiunio.

Cap. 1. *Quid sit ieiunium Ecclesiasticum.* 895
2. *Quibus temporibus ieiunium ab Ecclesia præceptum sit.* 895
3. *De causis liberalibus à ieiunio.* 900

TRACTATVS IX.

De Ecclesiastica immunitate.

Cap. 1. *Quid sit immunitas Ecclesiastica.* 902
2. *De causis Ecclesiasticis à ciuili potestate omninò exemptis.* 903
3. *De asylo seu iure immunitatis constituto Ecclesiis.* 910
4. *De exemptione Clericorum in causis criminalibus.* 913
5. *De exemptione Clericorum in causis ciuilibus.* 916
6. *De exemptione Ecclesiasticorum bonorum.* 917
7. *Quænam personæ Ecclesiasticæ exemptione gaudent.* 920
8. *Quo iure fundata sit Ecclesiastica immunitas.* 921
9. *Quibus modis immunitas Ecclesiastica violari soleat.* 923
10. *Vtrum Ecclesiastica immunitas per consuetudinem tolli possit.* 924

TRACTATVS X.

De vitijs oppositis virtuti religionis.

Cap. 1. *De superstitione eiusq; speciebus.* 926
2. *De Idololatria.* 928
3. *De diuinatione.* 929
4. *De Magia.* 934
5. *De Tentatione Dei.* 937
6. *De Blasphemia.* 939

7. *de Sa-*

7. De Sacrilegio. 943
8. De Simonia. 947
§. 1. Quid sit Simonia. 948
§. 2. Quale precium in Simonia requiratur. 949
§. 3. De diuisione precij Simoniæ. 956
§. 4. De re spirituali, quæ est materia Simoniæ. 958
§. 5. De Simonia, quæ committitur in beneficiis Ecclesiasticis. 963
§. 6. Quotuplex Simonia. 968
§. De pœnis Simoniæ. 971
§. 8. De Simonia confidentiæ. 972
§. 9. De restituendi obligatione propter simoniacè accepta. 973

LIB: V.

De Sacramentis.

TRACTAT. I.

De Sacramentis in communi,

Cap. 1. De notione Sacramenti. 976
2. De definitione Sacramenti. 977
3. De discrimine Sacramenti. ibid.
4. De materia & forma sacramentorum nouæ legis. 948
5. De causa efficiente Sacramentorum nouæ legis. 984
6. De subjecto sacramentorum eorumq; effectibus. 989
7. De Charactere. 991
8 De numero Sacramentorum. 992

TRACTATVS II.

De Baptismo.

Cap. De nomine & definitione Baptismi. 994
2. Quo tempore sacramentum Baptismi à Christo institutum. ibid.

3. De materia baptismi. 995
4. De forma Baptismi. 997
5. De vnitate Baptismi. 1001
6. De suscipientibus Baptismi. 1002
7. De Ministerio Baptismi. 1008
8. De Cæremoniis sacris & in specie de ritibus Baptismi. 1011
9. De patrinis. 1014

TRACTATVS III.

De Confirmatione.

Cap. 1. De natura & institutione huius Sacramenti. 1017
2. De materia huius Sacramenti. 1018
3. De forma huius Sacramenti. 1020
4. De effectibus huius Sacramenti. 1021
5. De suscipientibus huius Sacramenti. 1022
6. De ministro huius Sacramenti. 1023
7. De cæremoniis huius Sacramenti. ibid.

TRACTATVS IV.

De S. Eucharistia.

Cap. 1. de Natura huius Sacramenti. 1024
2 de Materia S. Eucharistiæ. 1026
3. de Forma S. Eucharistiæ. 1030
4. de suscipientibus S. Eucharistiæ. 1032
5. de Necessitate huius Sacramenti. 1036
6. Requisita dispositione ad susceptionem S. Eucharistiæ. 1040
7. de Ministro S. Eucharistiæ. 1048

Tra-

CAPITVM.

TRACTAT. V.

De Sacrificio Missæ.

Cap. 1. De natura, proprietate. & effectu Sacrificij noua legis. 1050

2. Pro quibus sacrificiendum offerendum. 1055

3. De obligatione sacrificandi. 1062

4. De temporibus quibus sacrificare licet vel non licet. 1064

5. De loco sacrificij. 1066

6. De ara, & vestibus. 1069

7. An & quibus casibus sacrificium Missæ interrumpere vel imperfectum relinquere licitum sit. 1072

TRACTATVS VI.

De Pœnitentia.

Cap. 1. De nomine pœnitentiæ, quatenus ea virtus est. 1074

2. De necessitate pœnitentiæ quatenus est virtus. 1077

3. De pœnitentia, quatenus est sacramentum. 1080

4. De contritione. 1083

5. De confessione. 1092

6. Vtrum sacramenti confessio fieri debeat in secreto. 1096

7. De publica & non sacramentali confessione. 1098

8. De integritate confessionis. 1099

6. De confessione inualida ob defectum pœnitentis aut confessarii. 1104

10. De ministro Pœnitentiæ. 1107.

11. de Approb confess. 1119

12. de Reseruatione casuum. 1122

13. de Officio confessarii. 1127

14. de Sigillo. 1134

15. de Satisfactione. 1144

INDEX

TRACTATVS VII.

De indulgentijs.

Cap. 1. *Quid indulgentia.* 1154
2. *de Antiquitate indulgentiæ.* 1157
3. *de Diuisionibus indulgentiæ.* 1158
4. *Quis indulg. accedere posſit.* 1160
5. *An & qualis causa ad indulgentias concedendas requiratur.* 1164
6. *Quænam conditiones requirantur in lucraturo indulgentias.* 1166
7. *de Indulgentiis, quæ à S. Pontifice applicantur defunctis.* 1169
8. *de Iubileo.* 1171

TRACTATVS VIII.

De extrema vnctione.

Cap. 1. *de Natura & institutione huius sacramenti,* 1176
2. *de Materia.* 1177
3. *de Forma.* 1179
4. *de Suscipiente.* 1181
5. *de Effectu.* 1183
6. *de Ministro.* 1186
7. *de Obligatione suscipiendi hoc sacramentum.* *ibid*
8. *de Caremoniis huius sacramenti.* 1187

TRACTATVS IX.

De ordine.

Cap. 1. *Quid sit ordo.* 1188
2. *Vtrum ordinatio sit sacramentum.* 1190
3. *Quot ordines.* 1191

4. *Quo-*

4. *Quorum ordinum collatio sit propriè sacramentum.* 1193
5. *De materia & forma ordinum.* 1195
6. *De subiecto ordinum.* 1197
7. *De Ætate & qualitate ordinandorum.* 1199
8. *De temporibus ordinandorum.* 1200
9. *De ministro.* 1201
10. *De suspensionibus actus propter illegitimam ordinationem.* 1204
11. *De cœlibatu.* 1206
12. *De tonsura.* 1209
13. *De sacris benedictionibus.* 1210
14. *De Exorcismis.* 1215

TRACTATVS X.

De matrimonio.

PARS I.

De sponsalibus. 1217

Cap. 1. *De constitutione sponsalium.* ibid
2. *De dissolutione sponsaliorum.* 1230

PARS II.

De matrimonio secundum se. 1239

Cap. 1. *Quid & quotuplex matrimonium.* ibid
2. *De matrimonio sacramenti.* 1241
3. *De matrimonio infidelium.* 1245
4. *De clandestino.* 1247
5. *De coacto.* 1254
6. *Simulato.* 1256
7. *De conditionali.* 1257

PARS III.

De mattimonij bono. 1265

Cap. 1. *De debiti redditione* 1266
2. *De cohabitatione.* 1272

De fi-

3. De fide thori seruanda. 1276
4. De bono prolis. 1277
5. De filiis illegitimis. 1278
6. De bono sacramenti. 1285
7. De diuortio. 1291

PARS IV.

De impedimentis Matrimonij, tum dirimentibus, tum impedientibus tantum.

Cap. 1. De impedimentis matrimonii in genere. 1300
2. De Impedimento erroris. 1303
3. De Impedimento voti. 1306
4. De Impedimento Consanguinitatis. 1308
5. De Impedimento affinitatis. 1314
6. Quousq; summus Pontifex dispensare possit in Impedimentis consanguinitatis & affinitatis. 1319
7. De Imped. cognationis legalis 1325
8. De Imped. Cognationis spititualis. 1327
9. De Impedi. publicæ honestatis 1331
10. De Impedim. Criminis. 1333
11 De Impedim. impotentiæ. 1335
12. De Impedim. ætatis. 1338
13 De Impedi. raptus. 1339
14. De Impedim. ex cultu siue Religionis disparitate. 1340
15. De Impedimentis non dirimentibus 1342

FINIS.

THEOLOGIÆ MORALIS
Compendium absolutissimum
R. P. Pauli Laymanni Soc. Iesu Theologi.
LIB. I. TRACTAT. I.
DE CONSCIENTIA
CAP. I.
De Synteresi.

SYntheresis est habitus siue conser- 1
uatio principiorum practicorum.

Practica siue moralia principia 2
sunt vniuersales, ac per se notæ humanarum actionum regulæ, & quędam lumina virtutum vera & incommutabilia. Vt, Bonum honestum amplectendum, malum peccati fugiendum, non plus minusue irascendum, comedendum quam oportet, iuste viuendum, propria suis reddenda. 1.

CAP. II.
De Conscientia, quid sit?

COnscientia est iudicium rationis practicæ circa particularia per ratiocinationem deductum ex principiis vniuersalibus contentis in Synteresi. V.C. Omne malum peccati est detestandum: Periurium est malum peccati, quippe rectæ rationi aduersum. Ergo. 1

2 Conſcientia partim ſe extendit ad opera præterita, ſi mala, remorſus: ſi bona, teſtimonium Conſcientiæ 2. Cor. 1. Vel ad futura, dictando quæ faciẽda tanquam honeſta, & quæ omittenda tanquam turpia.

3 Coroll. 3. Conſcientia eſt actus elicitus à virtute prudentiæ, circa particularia. Syntereſis autem continet vniuerſaliſſima principia prudentiæ. Inter ſyntereſin & prudentiam particularem, eſt media moralis ſcientia ſiue iuriſprudentia. V. C. In malis promiſſis fides non eſt ſeruanda: Omne iuramentum ſeruari debet, quod ſine diſpendio ſalutis æternæ ſeruari poteſt: hæc comparata ad ſyntereſin, concluſiones ſunt; comparata ad prudentiam, ſunt & ipſa moralia quædam axiomata, rectèque viuendi regulæ. 2.

CAP. III.

Quotuplex Conſcientia.

1 CONſcientia alia eſt vera, recta, alia eſt falſa, errans. Eſt diuiſio analoga, quippe cum errans Conſcientia propriè nomen Conſcientiæ non meretur.

Conſcientia recta eſt, quæ ex practicis principiis ſecundum omnes circumſtantias rectè applicatis, colligitur de agendo vel non agendo.

Porrò applicatio illa principiorum interdum vera eſt tam ſpeculatiua quam practica veritate & tunc emergit conſcientia omnimode vera. V. C. Ius ſuum cuique tribuere, honeſtum eſt, coniugi autem ius competit ad coniugii actum, Ergo ipſi ſuus coniunx rectè & honeſtè coniugii debitum reddit: hæc autem

autem est mea legitima coniunx, vti verè perspectũ habeo, ergo. Interdum applicatio illa est solum practicè vera in ordine ad practicam conclusionem seu conscientiam rectè formandam. V. C. Gen. 29. Iacob. Honestum est accedere ad propriam vxorem, atqui hęc est mea vxor, vti prudenter arbitror. Ergo.

Accessus ille erat honestus, quia quiuis vir prudens, spectatis omnibus circumstantiis, ita iudicasset.

Corollar. Licet eiusmodi Conclusio seu iudicium, secundum quid falsa, secundum obiectum scilicet præcisè spectatum, absolutè tamen est vera; 1. quia, vt vidimus per bonum argumentum ex principiis practicis absolutè veris, concludi potest, ex vero autem non nisi verum. 2. quia talis conscientia est regula proxima honestę operationis, ideoque propriè actus prudentiæ virtutis semper ad verum inclinantis.

Conscientia falsa siue erronea dicitur, quæ ex falso siue erroneo practico principio colligitur, V. C. Cultus religiosus est Deo gratus, sed mentiri pro religionis augmento honestum & Deo gratum: atqui hoc mendacium in religionis augmentum cedet: ergo licitum est nunc mentiri; quæ conclusio erronea, quia ex erroneo principio deducta.

Conscientia erronea diuiditur in inuincibilem & vincibilem. Inuincibilis est, cum error moraliter vitari non potest, ideò nec voluntarius, nec ad culpam imputatur.

Vincibilis est, cuius error vitari potest ac potuit, ac proinde indirectè voluntarius & culpabilis. Consequenter voluntas sequendo hanc conscientiam, peccat, inuincibilis autem excusatur.

Actus mendacii v. g. religionis causa inuincibilis aliquo modo bonus est, secundum intentionem finis, quamuis deficiat à rectitudine honestatis, secundum applicationem medii, quæ tamen deficientia propter ignorantiam excusatur. 4.

3 Conscientia 3. alia est suadens, v. c. Virginitatem; alia præcipiens, V. C. non mentiendum.

4 Conscientiæ diuisio in dubiam & scrupulosam secundum similitudinem solum est: quia conscientia debet esse practicum iudicium siue assensus siue rationis: at nec dubitans nec scrupulosus determinatè iudicat aliquid agendum: sed ambiguus hæret.

CAP. IV.

Quanta sit obligatio Conscientiæ præcipientis.

1 ASsertio 1. Conscientia recta obligat sub peccato. Probatur, quia voluntas peccat si in operatione non sequitur regulam suam: atqui conscientia intellectus rectè præcipiens est regula: Ergò.

Nota. Regula proxima voluntati est conscientia rationis, ducta ex Synteresi, lex diuina remota. 4.

2 Assertio 2. Voluntas peccat, agens contra conscientiam erroneam. Rom. 14. Omne quod non est ex fide, peccatum est.

Ratio. Cum obiectum voluntatis sit bonum, ac malum, prout est in apprehensione rationis, ideo si ratio apprehendat aliquid, ac voluntati proponat, tanquam bonum morale necessarium ac præceptũ, aut prohibitum, esto re ipsa præceptum aut prohibitum non sit, (si bonum) voluntas illud bonum respuendo

spuendo (malum amplectendo) consentit in transgressionem legis. 5.

Corollarium. Operans contra conscientiam erroneam, vincibilem & inuincibilem, ea ipsa specie peccati, atque contra eam virtutem delinquit, pro grauitate vel leuitate materiæ, venialiter vel mortaliter, Suppositaactione libera, quia si incarceratus existimet se peccare, missam non audiendo, non ideò peccat, nec scrupulosus inuoluntarias suas actiones peccata putans. 5.

Assert. 3. Hoc interest inter conscientiam errantem inuincibiliter & vincibiliter, quod illa voluntatem obligat, adeò; vt nisi sequatur, peccet: quia lex falso existimata errore, qui deponi non possit, ratione eius deceptionis, adeoque per accidens obligat non minus quam præceptum verum, adeò vt qui secundum tale existimatum præceptum operatur, moraliter non malè sed potius benè operetur, vt dixi cap præcedenti. Ad vincibiliter verò conscientiam errantem sequendam voluntas non obligatur, sed tantum ad non repugnandum; nam qui per vincibilem ignorantiam existimat V. C. mentiendum esse, vt vita hominis liberetur, is duo virtualiter iudicia format; 1. Oportet mentiri, ad quod voluntas non obligatur, inuoluit enim contradict. obligari voluntatem ad peccatum: atqui voluntas sequendo conscientiam errantem vincibiliter peccat, ergò non obligatur ad eam sequendam. 2. Iudicium; Malum peccati est non mentiri: secundum quod iudicium, si voluntas nolit mentiri, itidem peccat, quia conformat se malo peccati existimati, sicut constat ex secunda assertione. 3

Obiicies: Hinc sequitur hominem perplexum 4

fore, vt quidquid agat, peccaturus sit: si enim sequendo conscientiam vincibiliter erroneam, consentiat in mendacium, peccabit contra veritatis virtutem: si autem resistendo conscientiæ, mentiri nolit, peccabit contra veritatem misericordiæ. Resp. non esse hominem simpliciter perplexum, aut constitutum in absoluta necessitate peccandi, potest enim & debet deponere errorem, quo deposito, cessabit talis conscientia; dum autem non deponitur, est necessitas peccandi, sed non nisi ex hypothesi, id est, si nolis deponere errorem.

Nota; tunc errorem esse vincibilem, cum intellectus iudicat aliquid agendum vel omittendum non sine formidine oppositi, expresse vel implicite dictans rem magis considerandam esse. Quod si autem aliquis eò perplexitatis deueniat, vt vtrumque oppositorum putetur, esse peccatum, mentiri scil. contra veritatem, & non mentiri contra misericordiam, & non habeat, quem consulat, tunc minus malum eligendum scil. mentiri vt scil. culpa, quæ gravior videtur, contra misericordiam euitetur, quod si demum adeò perplexus sit, vt neque hoc ipsum arbitrari possit, vtrum ex propositis ipsis malis minus existat, tunc non peccabit, quicquid egerit, quia nemo necessitate peccat. Aliud exemplum de Parocho die festo veniens sacrificaturus pro populo, recordatur se ieiunum non esse, nec alius sacerdos accersiri, nec populus edoceri, put. vt sine Missa quietus abscedat. 6.

CAP.

CAP. V.

De Conscientia dubia.

NOt. 1. Dubium est distinctum ab opinione, sententia seu iudicio. 1

Dubium est cum mens anceps hæret, vt neutri parti contradictionis assentiatur. Opinio est assensus incertus, non carens saltem virtuali formidine oppositi. Iudicium excludit omnem dubitationē, vel propter euidentiam obiecti, vel propter contestantis auctoritatem.

Not. 2. Dubium aliud est iuris, & aliud facti. 2

Dubium iuris dicitur, quod est de obligatione, aut facultate legitima agendi, vel de legitimo actus valore. Diuiditur in speculatiuum & practicum. Speculatiuum dubium iuris est, in quo non quæritur directè de praxi, & de humana actione, vtrum ea licita sit, necne, sed de quodam alio legitimo, V. C. Vtrum Baptismus in nomine Christi sine inuocatione Sanctæ Trinitatis sit validus. Dubium iuris practicum est, in quo directè quæritur de praxi, seu actione morali, num ea licita sit. Hoc iterum duplex. 1. Generale & abstractum, num V. C. Contractus census germanici vsurarius sit? vtrum liceat die festo bellare, piscari, &c. 2. Practicum practicè, propriè, cum in particulari dubitatur, vtrum hic & nūc mihi liceat die festo pingere, bellare. Prius, quia remotum à praxi, reducitur ad speculatiuum.

Dubium facti dicitur, in quo ambigitur, vtrum aliquid factum sit nec ne, V. C. vtrum ætas septennii completa, vtrum horæ lectæ. Cæterum ex dubio facti plerunque oritur dubium iuris, V. C. vtrum votū F dubitans

Religionis ediderit, mox incipit dubitare, vtrum obligetur. Item ex Dubio iuris, Practicum; V.C. dubitans Vtrum Baptismus validus fuerit, mox dubitare incipit, an repeti debeat, vtrum res fuerit sua, mox an eam retinere possit.

N Eadem diuisio, quæ est Dubii, est etiam Opinionis & Sententiæ.

§. I.

De Dubio Iuris propriè seu practicè practico.

3 ASsert. 3. Agere vel omittere aliquid cum dubio propriè practico, semper est peccatum, probat. Rom. 14. Quod non est ex fide, peccatum est; id est, quod non fit cum determinato iudicio intellectus. Ratio 1. Omnis actus humanus rectus & honestus debet esse prudens; prudentia autem consistit in iudicio mentis definientis, quid hic & nunc licitè fiat, vel non fiat. 2. Exponens se periculo peccandi, peccat eodem genere peccati, cui se exponit, qui autem agit aliquid vel omittit cum dubio practico, id est, dubitans vtrum agendo vel omittendo peccet, is committit se peccandi periculo. Ergo,

4 Ad rectè operandum requiritur iudicium practicum, moraliter certum, quo excludatur omnis formido oppositi. Nam prima regula humanarum actionum debet esse firma & constans, scilicet conscientia recta, quæ est actus prudentiæ, vnius ex intellectualibus virtutibus, quæ semper ad verum inclinant, at opinione aliquando fallimur. Deinde, quicunque exponit se periculo peccandi, peccat, at quicunque operans practicè certus non est, is committit se periculo peccandi, Ergo, excipe scrupulum

& per-

& perplexitatem, quâ intellectus vtrumque iudicat peccatum, & eo errore se expedire nequit.

§. II.

De Dubio seu quæstione practicè vniuersali, quæ est inter diversas Doctorum opiniones probabiles.

NOt. 1. Qui vni parti quæstionis opinativè assentit, potest alteram nihilominus probabilem iudicare, sed non veram asserere. Non veram dico, quia impossibile est, vt intellectus duabus propositionibus contradicentibus directè assentiatur, sive vtramque veram iudicet: sed hoc ipso, quod vni debiliter assentitur, & veram iudicat, eius contradicenti dissentit, falsamque iudicat, cum tamen consistere potest, vt eandem probabilem censeat. Sic Doctores frequenter sententiam aliquam adductis rationibus falsitatis arguunt, quam tamen probabilem esse fatentur. Cæterum cui vna pars quæstionis vel per rationem evidens, vel per fidem certa appareret, ei pars opposita nullo modo probabilis videri potest. 9.

Not. 2. Licet omnis pars quæstionis, si probabilis sit, opinativum assensum gignere possit, tum absolute id non potest in omni intellectu. Si enim tibi pars opposita quæstionis probabilior videatur, seu maiora rationum monumenta in illam partem perspicias; licet assensum omnem cohibere tunc possis, tamen ex hypothesi, quod alteri parti assentiri velis, necesse est, vt probabiliori assentiaris, alteri autem minus probabili tunc assentiri non potes. Si enim minus probabili assentiaris, seu veram iudices, hoc

ipso oppositam falsam æstimas, quod fieri non potest, dum ea tibi probabilior apparet, propterea quod intellectus iudicativus secundum specificationem non omnino liber sit, sed à rationibus seu motivis obiecti determinetur. Nec resp. Quod propositio vna ratione falsa, altera vera sit, cùm veritas & falsitas intra Contradictorios terminos versantes, latitudinem non habent.

NB. Hoc axioma habet hunc sensum (propositio hæc verior, id est, verisimilior est, quã eius opposita.

9 Not. 3. Probabilis sententia, quæ certitudinem non habens, tamen vel gravi authoritate, vel non modici momenti ratione nititur.

Gravis authoritas est etiam vnius viri docti & probi; qui tamen talem doctrinam non temerè, sed post perspecta rationum pondera, quæ in oppositum afferri possunt, amplexus est. 9.

7 Assert. 1. Ex duabus probabilibus contradicentibus opinionibus, quæ versantur circa actionem humanam, an ea sit licita nec ne, quisque in praxi, sive operatione sequi potest, quam velit, & si ipsi operanti altera speculativè minus probabilis videatur. Prob. Opinionem, quæ non est aliena à recta ratione, potest quis prudenter sequi, atqui probabilis opinio, quia nititur graui authoritate non est aliena à recta ratione, Ergo. Speculativè magis probab. opinio nihil facit ad rem, quia cum sit incerta & fortasse falsa, non potest esse regula operationis.

Assert. 2. Ex duabus probabilibus opinionibus minus probabilis minus tuta potest sequi, prob. In moralibus operationibus, non est necesse sequi quod optimum est: sed sufficit sequi quod bonum ac tutum. At quod opinio probabilis tradit, id bonum actu-

ne tutum est. Ergo Probatur maior (cum minor certa ex dictis) tum quia alioquin consilium non differet à præcepto, tum quia nimis gravis obligatio incumberet homini operanti, si sc. quisquã examinare deberet, vtra duarũ propositionũ probabilior esset.

Sed obijcies, quod *in dubijs tutior via eligenda* juxta 8
c. iuvenis de sponsalib. & c. si quis autem di. 7. de pœnit. Tene certum & dimitte incertum. Resp. Regulam illam potius cõsilium, quam pręceptũ continere. Secũdo id locũ habet in dubio practicè practico, vbi nisi sequar tutiorẽ partẽ, cõmitto me periculo peccati, quod non habet locũ in dubio abstracto.

Nota. Ad hanc assertionem pertinet reg. 31. in 6. Qui certus est, certiorari non debet.

N.B. Certitudinem Conscientiæ non esse speculativam ex principijs intrinsecis rei petitam: sed esse practicã, ex practicis & rei extrinsecis principijs desumptã. V.C. Sentẽtię Doctorũ ꝓbabiliter docẽti aliquid esse licitũ agere, posstũ me in praxi cõformare.

Coroll. 1. Doctor alteri consulenti consilium dare potest nõ solum ex propriã, sed etiam ex oppositã 9
probabili aliorũ sentẽtia, si hæc illi favorabilior sit. 11.

Coroll. 2. Si pœnitens in praxi bona fide sequatur 10
sententiam tutam & probabilem; Confessarius verò eandem speculativè improbabilem censeat, tenetur tamen absoluere, quia Confessarius non potest negare absolutionẽ bene dispositò, & nullum peccati obicem ponenti. Nec obstat si dicas Confessariũ esse superiorẽ pœnitẽtis, nõ enim est superior simpliciter neq; ius habet pręcipiẽdi in omnib., sed solũ in ordine ad peccata, q̃ ad tribunal pœnitẽtię adferũtur. 12.

Coroll. 3. Superiori præcipienti secundum opi- 11
nionem probabilem, subditus tenetur obedire etiã

contra

contra propriam magis tutam & probabilem. Si enim subditus aliquid licitè agere potest, præcipiente superiori, etiam debet.

12 *Deinde*, In dubio inter superiorē & subditū præsumptio est pro superiore, arg. c. quid culpatur. 23. q. 1.

Et licet subditus dubitet, vtrum superior iustè præcipiat, tamen tenetur obedire, nisi grave damnum timeatur. 12.

§. III.

De Dubio iuris mere speculativo.

13 REgula illa, quòd liceat quamuis probabilem sententiam sequi, accommodanda non est ad quæstiones merè speculativas, qualis est de valore baptismi, V.C. si ministretur in materia, vel forma dubia & incerta, nam licet in scholis probabiliter doceatur, tamen cum sit merè speculatiua, nihil dictat de operando, Et in sententia dubia periculum est, ne invalidè sacramentum administretur, cum magna irreverentia.

Excipitur tamen casus necessitatis, in quo rectè administratur sacramentum, persertim vnum ex necessariis, cum dubio valoris saltem sub conditione. Ita enim v.c. proles baptizatur, exertâ ex vtero solâ manu, si periculum in mora sit, cùm enim ratio dictet, ex duobus incommodis minus eligendum, in tali casu cessat periculum irreverentiæ formalis. 13.

14 Non tamen requiritur in quæstionibus de valore Sacramenti exacta certitudo, sed sufficit magna probabilitas, quomodo aiunt Doctores dubium esse sacramentum pœnitentiæ accipere, cum sola attritione etiam cognita, conformando se probabilissimæ senten-

sententiæ, quod talis dolor in Sacram. sufficiat, quia opposita sententia negans attritionem sufficientem valdè improbabilis est : quia sequeretur hominem nunquam iustificari per ipsam susceptionem Sacramenti Pœnitentiæ, cum iam ante per contritionem eum iustificatum esse oporteret, quod tanquam improbile communiter iam reijcitur. 13.

De Medico & Chirurgo.

MEdicus in curando infirmum sequi debet sen- 15
tentias certas & securas, relictis incertis ac dubijs. Ratio ; quia Medici officium & lex charitatis ita postulat, vt adhibeantur remedia, quæ ad propositum sanitatis finem magis idonea sunt, id est, profutura non obfutura iudicantur.

Quod si nulla nisi dubia & periculosa medicamenta suppetant, & Medicus intelligat, certò morituum infirmum, nisi medicamentum adhibeatur, non carens quidem periculo accelerandæ Mortis, iunctum tamen cum probabili spe conferendæ sanitatis, adhibere poterit. Adrian. ex Galeno. 14.

De Iudice in Causa dubia.

IVdex debet sententiam ferre, quæ inspectis alle- 16
gationibus & probationibus, probabilior iurique conformior est, 1. Quia iudicis officium est partibus litigantibus sententiam dicere secundum merita causæ : est autem per se notum, eam litigantium partem, quæ causam suam in iudicio secundum leges & rationes probabilius defendit, potiore iure mereri. Ergo.

Nota. Iudicem non secundum benevolentiam iudicare

iudicare debere iuxta regulam 12. in 6. In iudicio non est acceptio personarum habenda. 14.

Quod si causæ & rationes hominum litigantium æquales sint, tunc iudex allegare potest eam ad superiorem vel arbitros partium consensu statuere, vel compositionē suadere, vel vni dimidiū, alteri alterū dimidium iuris aut rei, de qua lis est, adiudicare.

Probabilior verò causa censeri debet illa 1. cui lex eo loco recepta assistit. Nam *iudex in mandatis habet, vt secundum leges iudicet.* l. nemo. C. de sentent. Adde iudicem defectum scientiæ advocatorum & litigatorum supplere posse ac proferre, quod scit legibus ac iuri publico convenire, iuxta Abb. in c. Raynutius, num. 11. de testam. vbi ait. *Vbicunq; aliquod ius ex deductis in iudicium competit parti, licet pars ignoret, potest & debet Iudex ex officio supplere, cum ipsi notorium sit.* Quæ ad facta pertinent, illa ex notitia proferre debet, quæ ex actis & instrumentis accepit.

2. Quam loci consuetudo tuetur, iuxta l. 1. C. quæ sit longa consuetudo. Nam in dubio *Optima est legum interpres consuetudo.* leg. si de interp. ff. de legib. 3. Quam Doctores eo causarum genere bene periti communiter sequuntur. 4. Quam firmiorum rationum momenta stabiliunt. 5. Si cætera paria sunt, benigniora proferri debent, iuxta reg. 56. ff. *quod promissori favet, vt is in casu dubio minus astringatur.* Item, quod fidei & Religioni, atq; animæ saluti conducit: nam tales causæ, quam maximè favorabiles esse solent, *summa* enim *ratio est quæ pro religione facit,* l. sunt personæ. ff. de religios. *Præterea, cum partium iura obscura sunt, Reo potius favendum est quam Actori.* reg. 11. in 6. Quare Actore non demonstrante, Reus absolvi debet,

debet, non quidem pronunciando ipsum innocentem esse, sed crimen de eo demonstratum non fuisse.

De Advocato.

NOta. Hæc quæ de Iudice dicta, de Advocato dici non possunt, quia Advocati officium non est definire, seu ius dicere inter partes contendentes, sed parti vni litigantium assistere. Consequenter si Advocatus causam clientuli non manifestè iniquam, sed probabilem iudicet, licitè eius causam suscipit, etsi causam aduersariam probabiliorem, & facilius obtinendam arbitretur. Nam quotiescunq; causa dubia seu controuersa est, permittitur parti litem cum aduersario contestari; atque propositis iuribus ac rationibus suis, iudicis dirimentis sententiam postulare. *Potest* autem *quis per alium, quod potest facere per seipsum.* reg. 68. in 6. Nam ideo iura Advocatum permittunt, vt sit vicarius partis litigantis. 17

Cæterum Advocatus causam dubiam suscipiens, debet 1. inspicere diligenter causæ æquitatem, & si iniustam comperiat, non suscipiat patrocinium, alioquin tanquam concausa ad compensationem damni parti læsæ obligatus erit. 2. Vt sincere aperiat clienti, quantam probabilitatem & spem victoriæ obtinendæ habeat, alias si spe inani & sumptibus frustraneis clientem involuat, ad compensationem damni obligatur. 3. Vt paratus sit assistere & clienti significare, quam primum in progressu litis iniquitatem deprehenderit. 18

His adde 1. Si bonâ fide & probabili ignorantiâ ductus Advocatus causæ patrocinium suscepit, & po- 19

& postea ex noua causa, V. C. propter instrumentum repertum, vel clientuli confessionem, causæ iniquitatem deprehendit, salarium nihilominus peti potest, secus si ob imperitiam causæ iniquitatem non cognouit.

Adde 2. quamvis absolutè loquendo talis deprehendens iniquitatem causæ, quam defendendam suscepit, possit eâ derelictâ parti aduersæ operam præstare, dummodò secreta quæ cum expresso, vel tacito reticendi pacto accepit, non aperiat; tamen plerunque id scandalo non caret, ideoque dissuadendum, nec à magistratu permittendum 16.

20 Adde 3. Quod peccet Advocatus, sicut & Iudex vel Consiliarij, si intellecto, quod pars vna litigantium causam iniquam habeat, auctores sunt transactionis faciendæ, cum alterius partis damno, quandoquidem transactio solum in causa dubia intervenire debet.

De Iure dubio Proprietatis.

21 SI bonæ fidei possessori superveniat dubium, num res sua sit, & post diligentem veritatis inquisitionem, nihil certi cognoscere possit, licitè eam retinet, imò & absumit, & qui tali possessori in dubio rem aufert, peccat ac restituere debet. 16.

Sed licet postea alienam fuisse demonstretur, non amplius tamen obligatur, quaminde locupletior factus Prob. Assertio; *nam in pari causa poss. ſſor potior haberi debet* reg. 170. ff. siue *in pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.* reg. 65. in 6.

Quod si bonæ fidei possessor speculativè probabilius iudicet, rem alterius esse, dum tamen moralem

lem certitudinem non habet, ad nullam restitutionem obligatur. Non tenetur aliquis iure possessionis suæ seipsum privare ante omnem iudicis sententiam, nisi constet rem ad alterum pertinere. Vt S. Augustinus, Bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum: cum verò scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor perhibebitur. Dum vero partium iura obscura sunt, ordinariè loquendo, est præsumptio pro possessore. 17.

Secundo, Qui ab initio dubius fuit, & ideo non bonâ fide possessionem rei nactus, debet eam restituere, saltem secundum proportionem dubij iuris, quod alter in illa re habere videtur. Qui enim rem aliquam accipit, dubitans vtrum accipiendi ius habeat, is malæ fidei possessor est: igitur durante hoc dubio, possessio illi suffragari non debet.

De Dubio valoris Matrimonij.

DVbitans de matrimonij contrahendi valore (quia V. C. certum nuncium de morte coniugis non accepit) abstinere cogitur, ob favorem sacramenti, ne invalidè administretur, & ob hoc principium; Malâ fide contractum iniri, possessionemque inchoari ab eo, qui ab initio dubitat, num contrahendi ius habeat. Quare qui ita malâ fide contraxit, durante dubio, reddere, sed non petere debitum potest. 23

Quod si verò post matrimonium bonâ fide contractum superveniat dubium, de illius valore, licitè potest petere debitum. Nam dubium superveniens bonæ fidei possessori obesse non debet. 24

De Iure belli in causa dubia.

25 EXorto inter Principes dubio de iure proprietatis, potior est causa possessoris bonæ fidei. Sin longè probabilius iudicetur, ad alterum rem pertinere, tunc possessor in transactionem consentire debet: alioquin bellum contra eum geri potest, si partes contendentes iudicem superiorem non habent. Quod si verò possessor dubius superiorem iudicem habeat, tunc, antequam condemnetur, nihil restituere tenetur, dummodò actor impeditus non sit, quo minus, si velit, iudicio contendere possit: possessor etiam iustæ sententiæ superioris sui stare paratus sit.

26 Si neuter contendentium rem bonâ fide possideat, tunc vnus alterum mutuo consensu ad transactionem cogere potest, vt dividantur omnia proportione dubij iuris, quod cuiq; competere videtur. Quod si iustæ huic transactioni & petitioni alter satisfacere recusset, iam iniustus esse incipit, ideoque bello peti potest.

27 Per accidens, videlicet ob ignorantiam fieri potest, vt bellum ex vtraq; parte formaliter iustum sit, vt si partes post exactam causæ discussionem iudicio discrepent: & vna quidem arbitretur, certò sibi rem debitam esse, altera verò sibi; Quo casu alteram quidem partem necesse est decipi: Si tamen error invincibilis, & non ex pravo affectu ortus, sit, fieri potest, vt bellum vtrobique iustum sit. 20.

Qui in aliquo regno subditi sunt, si de aliqua re contendant, debent stare sententiæ Regis, vel præsidis Regni, ideoque inter tales ordinarie bellum gerí non potest.

§. IV.

§. IV.

De dubio & quæstione Facti.

DVbium facti v. c. cum quæritur, vtrum quis sit 29
24. annorum, potius speculativum est quam practicum, quia per eam quæstionem directe non quæritur, vtrum operatio licita, V. C tametsi probabile, quod aliquis 24 annorum, non tamen sequitur, quod liceat statim illi Presbyteratum accipere; sed eiusmodi quæstiones circa factum, aut qualitatem facti ex principijs resolvi debent. 21.

NB. *Factum in Dubio ordinarie* (in rebus odiosis) *non* 30
præsumitur, sed demonstrari debet, l in bello. § factæ, ff. de captivis. cui affine est illud l. 2 ff. de probat. *Ei incumbit probatio qui dicit*, seu affirmat aliquid factum, *non qui negat*; intellige, nisi præsumptio potius sit pro affirmante, factum aliquid fuisse. Quo pertinet illud Mascardi Vol. 2. ff. de probat. *Factum in dubio præsumitur, si illud de iure faciendum erat*, quia maius est, si existimemus aliquem munus suum recte obijsse, atque in eo quod egit, nihil necessarium omisisse. V. C. si constet alienationem aliquam factam esse, in dubio præsumitur, omnem necessariam solemnitatem adhibitam, ita, si constet hominem vouisse Deo aliquid, præsumitur sufficientem adhibuisse deliberationem, quia id natura inest, vt homo deliberate agat.

NB. In dubio an aliquis votum ediderit, aut ho- 31
mini promiserit, non debet censeri obligatus. Sin vero constet promissionem factam, sed dubitetur, an ei satisfactum, stat præsumptio pro obligatione. Prior pars probatur, nam factum in dubio non præsumitur, sed demonstrari debet.

Et hic etiam locum habet regula, *Nemo ſolvere cogitur, antequam monſtretur eſſe debitor.* Poſterior probatur, Nam executio voti, alteriuſve obligationis eſt aliquid facti, quod in dubio non præſumitur.

Cæterum ſi quis probabilius eſſe arbitretur, adeoque opinetur ſe votum executum fuiſſe, ſeu horas abſoluiſſe, immunis eſt ab obligatione, eo quòd in moralibus ſæpe certitudo haberi non poteſt, neque in talibus conſcientias nimis gravare oportet.

32 In dubio non præſumitur aliquem actum, V.G. donationis, legati interveniſſe: ſi autem conſtet actum eſſe, præſumptio eſt pro valore eius.

33 Qui dubitat, vtrum 21. annorum, non tenetur ieiunare.

34 Si dubium eſt, vtrum pubes fuerit adoleſcens cum votum edidit, à patre vel tutore caſſari poteſt. Nam hæc ætatis mutatio eſt quid facti, quod non præſumitur, donec probetur. Accedit, quod in dubio ſuperior non ſit ſpoliandus iure ſuo.

35 Dubitans vtrum 25. annorum, debet abſtinere à presbyterio, partim quia factum in dubio non præſumitur, partim ob reverentiam Sacramenti, ne contingat hominem, cum legitimæ ætatis defectu, contra ſacros canones ordinari. 22.

36 Dubitans an dies ieiunij transacta, ſeu noctis medium ſit, non poteſt carnibus veſci. Dubitans vero, vtrum ſequens dies ieiunij cœpta ſit, pergere poteſt veſcendo donec certior fiat. Et quod talis non obſtante illo dubio, poſterâ die licitè ſacrificet, aut communicet, non eſt improbabile. Secundo. Quia lex Eccleſiaſtica de ieiunio communicantium, non videtur tam arctè conſtringere conſcientias in caſu dubio, vt ſi quis dubitet, an dentibus maſticans, deglutiat

glutiverit, &c. alia vero ratio est, si dubitetur de eo, quod ad substantiam Sacramenti pertinens ab Ecclesiæ voluntate non dependet.

Qui dubitat, vtrum peccatum mortale confessus 37
fuerit, debet illud confiteri.

Dubitans an peccaverit mortaliter, debet confiteri, quia tutior pars eligenda est in re favorabili, & animæ salutari. 23.

In dubio, vtrum censura contracta sit, benignior 38
pars præferenda est. Sin vero constet contractam censuram, in dubio non præsumitur absolutionem datam esse. Ratio prior est, quia (in odiosis) delictum opere consummatum esse, atque exinde pœna consequens, in dubio presumi non debent. Hinc reg. 167. ff. *Favorabiliores rei potius, quam actores habentur.* Reg. 15. in 6. Odia restringi, favores convenit ampliari. Probat. posterius ex Sanchez & Abb. in cap. proposuit, num. 4 de cleric. excomm. donec probetur sublata. arg. reg. in 6.

In dubio Iuris nemo censetur irregularis, sed neq; 39
in dubio facti, exceptâ irregularitate ex homicidio iniusto. Prob prius, Vbi dubitatur de culpa non est deferenda pœna, *satius enim est impunitum relinqui facinus innocentis.* quam innocentem condemnare, iuxta l. absentem ff. de pœnis. Et in cap. is qui, de sent. excom. in 6. ad crimen incurrendum, requiritur, vt in iure expressum sit, cum autem ius dubium satis expressum non sit, ergo in dubio Iuris, non incurritur irregularitas. 24.

Quod attinet dubium commissi homicidij censeri debet dubitans in vtroq; foro irregularis, est communis sententia & fundatur in constitutione Pontificum, qui ob periculum specialis indecentiæ,

tiæ, si forte postea innotescat, homicidam ad sacrum altaris ministerium accessisse, in tali dubio abstinendum esse decreverunt, c. significanti.

Quod attinet alia dubia V.C. vtrum legitime sim natus, vtrum vxor virgo accesserit maritum, potest & clericus fieri, quia in iure dubia illa non expressa. 24.

NB. In dubio nemo condemnandus, in pœnis benignior interpretatio facienda.

40 Qui rationabiliter opinatur, quamvis non sine formidine oppositi, se hominem non occidisse, mortaliter non peccasse, aut peccatum confessum esse, practicè securus esse potest, quia in tali casu, cum ob humanæ naturæ imbecillitatem, maior certitudo haberi non potest, satis est sequi verisimiliora. Quod si vero agatur de valore sacramenti necessarij, maior necessitas requiritur ad hoc, vt cum rationabili formidine partis oppositæ operari li- .t. 25.

Puer Baptismum petens, de quo dubitatur, vtrum vsum rationis habeat, Baptizari debet parentibus reluctantibus infidelibus, si periculum in mora sit: sed & vice versa, si parens talem puerum Baptismo offerat, ipse vero reluctetur. Quia in dubio inclinandum est in favorem fidei & religionis: sed sub conditione; si capax es, ego te baptizo. 25.

42 Interdum vero ex diuersis principiis, pro vtraq; quæstionis parte rationes probabiles occurrunt, vt discerni non possit, quarum maius momentum sit. V.C. Si in vtramque partem æquale rationabile dubium sit, vtrum pecuniarum debitor illas soluerit, nec ne; quæstio est an hoc casu ad solutionem integram teneatur. Quod teneatur prob. Quia factum in dubio

dubio non præsumitur, & creditor actione sua in dubio privari non debet. Quod non teneatur probatur, quia æquitas non patitur, vt debitor sine culpa sua magno periculo subijciatur bis solvendo debitum, Creditor autem, qui & ipse, vt pono, tale dubium non diffitetur, nullo periculo expositus sit.

CAP. VI.

De Conscientia scrupulosa.

SCrupulus est vana apprehensio, & hinc ortus timor, peccatum alicubi esse, vbi non est, oritur ex naturæ infirmitate, pusillanimitate & Melancholia. 26. 1

Remedia contra scrupulos, 1. Consultum est ex certa conscientia contra scrupulos operari, 2. nunquam iudicare se consensisse in peccatum mortale, nisi id certò deprehendat. 3. Ea solum confiteatur, quæ certa cognoverit. 4. Confessarium non de quibuscunq; scrupuli consulat, sed sæpe proprijs rationibus ac regulis à Confessario præscriptis vtatur. 5. Cum primum animo scrupulus exoriatur, prudente aliqua ratione reijciat. 6. Confessiones non repetat, sed confessario acquiescat 7. Quod aliorum bonorum virorum vita & consuetudo alijs possit esse vivendi regula. 8. Nosse, quod præcepta, affirmativa & positiva, de ieiuniis, horis Canonicis &c. non secundum rigorem, sed secundum epieikian intelligenda sint. 9. 2

Sentire de Domino in bonitate & simplicitate cordis. Sap. 1. 28.

TRACTATVS II.

De Actibus Humanis voluntarijs & involuntarijs.

CAP. I.

De Spontanea & Voluntario.

1 AD Operationem Spontaneam requiritur, vt ab intrinseco principio procedat, & agens agnoscat quid agatur. Nam *Voluntas non fertur in incognitum.* Hinc spontaneum definitur, cuius principium est in agente, cognoscente singula, id est, ea omnia, ex quibus substantia actionis, tanquam obiecto suo, dependet V. C. Si Titius patrem ense occidat, necesse est, vt sciat esse hominem, esse patrem, esse ensem, &c. Nam actio parricidij ex natura versatur circa patrem.

2 NB. Spontaneo contradictorie opponitur non spontaneum: contrarie invitum, quare omne invitum est non voluntarium, sed non vice versa.

Differt autem invitum à non spontaneo, & involuntarium à non voluntario, 1. Subiecto, quia invitum & spontaneum solis substantijs cognoscentibus tribuitur, non voluntarium autem & involuntarium proprie solis intellectualibus; At verò non spontaneum & non voluntarium maxime substantijs non cognoscentibus competunt. 2. Differunt latitudine prædicationis. Omne enim invitum est non spontaneum, sicuti & omne involuntarium est non voluntarium, sed non vice versa: siqui-

siquidem ex contrario rectè infertur contradictorium: *Est nigrum, ergo non album.* Non item ex contradictorio contrarium, *Est non album, ergo nigrum.* Confirmatur. Sola ignorantia facit actionem esse non voluntariam, vt si hominem occidisti, inuincibiliter ratus esse feram, sponte homicidium non commisisti. Non tamen sola ignorantia facit actionem esse inuoluntariam; sed requiritur etiam repugnantia voluntatis, vt dicaris inuitus agere. Quapropter, si inimicum, quem occisum vis, per inuincibilem errorem pro fera occidas, homicidium tibi nec voluntarium erit, nec inuoluntarium. 29.

CAP. II.

De Libero.

LIbera actio est, quæ post intentionem finis, & deliberationem rationis ex electione est. 1

Intentio est motus rationalis appetitûs in finem, per media assequendum, cuiusmodi actio soli homini competit, nam solus ipse in bono cognito percipit ordinem ac proportionem ad media: in qua proportione formalis ratio finis consistit. Bruta, quia carent intellectu, materialiter solum cognoscũt bonum suum & finem.

Finis est, qui propter se appetitur, & cuius gratia cætera velut media appetuntur.

Deliberatio rationis oritur ex indifferentia rerũ, intellectui in hac vita propositarum, quæ indifferẽtia in eo consistit, quod nullum particulare obiectũ homini in hac vita appareat omni ex parte bonum atque conueniens, hic & nunc necessariò appetendum si felix esse velit: nam in obiectis virtutum, V. C. reperit molestiam, in obiectis vitiorum turpitu- 2

dinem. Quamobrem humana ratio confert hinc apparentes rationes conuenientiæ, illinc oppositas rationes inconuenientiæ, & sic deliberat; ac deniq; concludit siue iudicat, diciturque talis processus intellectūs, deliberatio & consilium, quod in brutis non reperitur, sed solum necessarius impulsus, siue determinatio potentiæ ad prosequendum delectabile, & fugiendum molestum. 30.

3 Voluntas liberè eligit, vel respuit id, quod intellectus, factā consultatione iudicauit.

NB. Quamdiu Intellectus vnum ex propositis melius, aptiusq; ad finem intentum iudicat, voluntas non potest eōipso oppositum eligere. Esset enim talis electio sine rationis iudicio, quod fieri nequit.

4 Duplex est libertas. 1. Secundum Exercitium, estque potestas seu indifferentia ad agendum & non agendum. Qualem libertatem homo in hac vita circa omnia obiecta habet: siquidem nullum obiectū est, cuius prosecutio adeo necessaria videri debet ad obtinendam felicitatem, vt omissio actūs circa idē obiectum, nō etiam aliquam rationem boni haberi possit. Quod attinet autē vitam, beati necessariō amant Deum, ideò quia nulla ratio se offerre potest, cur Deus clarè visus, & voluntati tanquam summū bonum indesinenter propositus non ametur. 2. Libertas secundum specificationem, estq; potestas siue indifferentia, tum hanc, tum contrariam actionē circa idem obiectum exercēdi; V.C circa Fidei propositionem, assensum ac dissensum, circa Deum, amorem & odium; Cuiusmodi libertatem homo in hac vita circa omnia bona particularia habet; non item circa bonum & malum in cōmuni. Prius prob. Quia nullum est particulare obiectum, quod intellectui

lectui in hac vita adeo bonum appareat, vt non etiã in eo reperire possit aliquam rationem malitiæ. Siquidem optimum Deum apprehendere potest, vt punitorem sui, eaq; ratione ipsum odisse: neq; vllum obiectum adeo malum apparet, vt nõ habeat rationem boni; nam omne malũ fundatur in aliquo ente, quod naturã suã bonum est: sic mors propria, quia à maiori malo liberat, per accidens bona iudicari potest. Posterior prob. Adæquatum obiectum voluntatis volentis est bonum, nolentis est malum; atqui in bonitate seu felicitate vniuersim seu abstractè considerata non reperitur aliqua ratio mali, & è cõtra. Ergo voluntas odisse non potest felicitatem, neque amare miseriam in communi. 31.

Libero contradictoriè opponitur non Liberum, 5
contrariè autem necessarium naturæ.

N. Sicut duplex necessitas. 1. præcipientis legis seu prohibentis, quæ est necessitas ex hypothesi, si reatũ ac pœnã declinare velis. 2. Necessitas naturæ. Sic homo sumpto cibo nõ potest non nutriri, ita & duplex libertas, 1. ab obligatione legis, sic libera opera dicũtur, quæ non cadunt sub præceptum V. C. cælibatus. 2. Libertas à necessitate naturæ; sic omnia ea libera dicũtur, quæ ex deliberatione rationis, & electione voluntatis fiunt, alioque nomine vocantur actiones morales, quia pertinent ad mores, quibus laudem vel vituperationem meremur.

Sola voluntas libera est formaliter à necessitate 6
naturæ, intellectus autem est radix libertatis.

Illæ Actiones hominis propriæ dicũtur, quæ pro- 7
pter finem ex deliberatione rationis fiunt, reliquæ quæ ex necessitate naturales, V. C. dormire

Actus humani partim sunt eliciti à volũtate (V. C. quæ à libera voluntate immediatè eliciuntur; quorũ

alii circa finem versantur, & sunt 3. Simplex voluntas seu complacentia boni, intentio boni acquirendi, & fruitio seu gaudium in bono acquisito: alii verò versantur circa media, scilicet consensus, electio & vsus) partim sunt imperati, qui sunt actus aliarum potentiarum, videlicet intellectûs, appetitûs sensitiui, & externorum membrorum, quæ voluntatis motionem susciperе solent. Adde; Ipsam voluntatem sibi ipsi imperare posse. sic V.C. Charitas vel pœnitentia imperat actus aliarum virtutum, quando voluntas ex motiuo vnius virtutis, elicit actum alterius virtutis, V.C. ex amore Dei pauperis miseretur.

9 Coroll. 1. Intellectus per se & secluso actu volũtatis, non est capax peccati & meriti, similiter nec appetitus sensitiuus, nam ad peccandum & ad merendum requiritur libertas à necessitate naturæ; atquè intellectus per se non est liber à necessitate naturæ. Ergo.

Coroll. 2. Primus actus intellectûs in quouis negotio, non est propriè humanus seu moralis sed naturalis, ideoque peccati meritique incapax. Nam libertas non est sine actu voluntatis: Sed primus actus intellectûs, seu prima cogitatio in quouis negotio est sine omni actu voluntatis: cum enim voluntas non feratur in incognitum, & consequenter omnem actum voluntatis præcedat actus intellectûs, ne in infinitum abeamus, necesse est fateri, aliquem esse actum intellectûs, qui volitus non sit, ideoque nec liber aut moralis: ad eiusmodi autem primam cognitionem homo à Deo immediatè potest moueri; ordinariè tamen per sensus exteriores, & per imaginationem naturaliter concitatam.

10 Coroll. 3. Actus intellectûs & actus voluntatis, sunt

sunt inter se partim priores, partim posteriores. Primus enim omnium est apprehensio finis, seu actus intellectus proponentis obiectum voluntati, vt bonum hominis: sequitur amor & intentio voluntatis: exinde mouetur intellectus ad inquirendū media, & consultandum, ac denique iudicandum, quodnam conueniens ad finem obtinendum: succedit his liber consensus voluntatis amplectentis medium; post consensum in tempore executionis faciendæ; intellectus practicè iudicat medium à voluntate approbatum, membris exterioribus exequendum esse, qui actus imperium dici solet, procedens elicitiuè ab intellectu, ex electione voluntatis, cum sit intimatio quædam facta inferiori membro de executione voluntatis. Denique cum hoc ipso practico iudicio, seu imperio intellectūs consentiens voluntas, reipsa mouet & applicat potentiam ad executionē, quæ applicatio vsus appellatur.

Coroll. 4. Licet intellectus in actibus suis per se liber non sit, multum tamen pendet à libera motione voluntatis: tum quia voluntas intellectum applicat ad hoc vel aliud obiectum, tum etiam propter sympathiam, quæ est inter voluntatem & intellectum, vt ad quod obiectum affectus voluntatis inclinatur, id etiam melius magisque appetendum intellectui appareat. 33. 12

CAP. III.

Quotuplex sit voluntarium seu liberum.

VOluntarium substantiæ Intellectualis vel est necessarium, vel liberum. Strictè, quomodo beati in cœlo necessariò amant Deum: & infantes & amentes & ebrii voluntate sua necessariò feruntur in 1

tur in obiecta sub ratione boni proposita. Voluntarium liberum diuiditur 1. in elicitum, quod est ipse actus voluntatis cum ratione deliberationis elicitus 2. in imperatum, id est, actus intellectus, & aliarum potentiarum, quæ voluntatis motioni parent.

2 Secundo diuiditur in id, quod est à voluntate propria, & quod est voluntarium voluntate aliena. Hoc posteriori modo voluntas patris censetur voluntas filii impuberis, tutoris pupilli, prælati Religiosi, Adami posterorum.

3 Tertiò diuiditur in voluntarium expressum, (q verbis aut signis ex instituto significatur) & tacitum (quod sine verbis, facto aut omissione facti), vnde, ex circumstantiis cõsensus voluntatis colligi potest. Huc illa reg. 43. in 6. *Qui tacet, consentire videtur*; id est, quod verum, si ex coniecturis consensus adiuuetur, sicut declarat reg. 44. in 6. *Qui tacet, non fatetur, sed nec vtiq; negare videtur.*

NB. Tacens consentire videtur, si agatur de eius fauore & commodo, non item si de eius incõmodo. V.C si aliquis tibi promittat aut donet, taces, nec cõtradicis, censeris acceptare, item, si aliquis te præsente & non contradicente fideiubeat, censeris ratum habere, iuxta illud Bartoli, l si remunerandi, §. si passus, ff mandati. *Qui patitur aliquid fieri, quod ad sui cõmodum spectat, mandare censetur.* Cõtra verò si quis rẽ sibi ab altero donari, vel puellã ad matrimoniũ contrahendũ obligare cupiat; illa verò taceat, non censetur hoc ipso consensũ præbere, quia agitur de eius obligatione, secus si nutu vel annulo significet. 34.

Secundo; Tacens consentire videtur, si cõsentire nolens negare vel cõtradicere deberet; non item, si contradicere aut respondere non tenetur. Coroll.

Si

Si Reus à Iudice legitimè interrogatus respondere ad obiecta taceat, fateri præsumitur, Item, sedens in capitulo, si iniquæ constitutioni non reclamet, cùm tamen vtiliter potest, consentire cẽsetur. Quod verũ est in ordine ad incurrendum peccatum & pœnam; nõ item, quod attinet valorem electionis, quia in re graui & communitati præiudicante, taciturnitas non debet haberi pro consensu.

3. Scientia & patientia prælati consensus æstimatur, si contradicendo absq; scandalo alteriusue mali periculo impedire possit; non item si facile impedire non possit. V. C. Si prælatus habẽs potestatẽ dispensandi, sciat subditũ suspensum vel irregularẽ (præsumentẽ ex iusta causa, prælatũ scire & contentũ esse) cõfessiones audire, nõ prohibeat, censetur hoc ipso dispensare velle, iuxta regulã, *Quod vbi requiritur licẽtia ad valorem ipsius actus, sufficit tacita & præsumpta de ratihabitione præsente, non autem futura.* Sed vbi licentia non requiritur ad valorem actũs, sed tantum ad debitum ordinem, tunc sufficit probabilis spes & præsumptio ratihabitionis futuræ.

4. Diuiditur in voluntarium actu & virtute. Vt verò actio virtute ~~voluntaria~~ dicatur, debet initiò fuisse libera, & vi motionis illius hucusq; durare & operãtem necesse est permanere in ea animi dispositione, secundũ quã operatio eius sub arbitrii potestatẽ cadere potest. Nã si sacerdos v. c. domo egressus sacramẽti cõferendi gratia, postea in somnũ aut ebrietatẽ incidat, & in ea dispositione formã verborum proferat, non erit talis operatio virtute voluntaria, cum moralis actio non sit. Loquor de actione non de passione, nam in suscipiente (sicut in administrante) non requiritur voluntas permanens actu vel 4

virtute

virtute siue in effectu morali: sufficit enim si antecesserit, & contrario actu nunquam reuocata sit, tunc enim secundum benignam interpretationem permanere censetur. Quare dormiens V.C. vel phreneticus validè baptizatur, si ante baptismum desiderauit; non item validè baptizat. 35.

5 Quintò diuiditur in id, quod directè ac per se voluntarium est; & quod indirectè siue in alio.

Voluntarium indirectum duobus modis accidit: 1. si homo voluntariè exerceat actionem, ex qua scit vel suspicatur secuturũ aliquem effectum, etsi eum per se non directè intendat, indirectè tamen ipsi voluntarius est. V. C. si scias te in ebrietate rixari, verberare, & tum te inebries, percussio & homicidium indirectè voluntarium in ebrietate commissum censebitur, &c. Idem dicendum de pollutione, quam scis sequi, si ita iaceas, tales cibos comedas.

Circa hanc doctrinam 3. aduertenda. I. vt effectus ex operatione, vt causa, secutus, voluntarius censeatur, necesse est, operantem aduertisse ad periculum secuturi effectus: nam si nullam cogitationem de effectu suscepit, nullo modo voluntarius censebitur. II. Aliquando accidit, vt effectus inordinatus ex libera actione naturaliter secuturus, si præuisus fuerit, voluntarius operanti censeatur; sed ad culpam ei non imputetur, quamuis imputaretur, si eiusmodi effectum voluntas directe intenderet. V.C. Si intelligas ex honesta operatione, quam exercere vtile ac necessarium est, delectationem carnalem in appetitu, pollutionem in somnis secuturam, ea tibi ad peccatum non imputatur, sed nihilominus indirectè voluntaria est; quia qui causam vult, è qua effectum naturaliter ac necessario secuturum

turum non ignorat, is indirectè & per accidens vult etiam effectum, quantumuis per se non intendat. III. Cum homicidium in ebrietate, pollutio in somnis non sit actio voluntaria in se, sed solum in sua causa liberè volita, ex qua effectus ille postea naturaliter prouenit, nec amplius sub arbitrii potestatem cadit, sequitur homicidium & pollutionem in somnis secundū se non esse peccatū, sed interdum antecedentis peccati effectū, cum se præuiso periculo nihilominus quis se inebriauit & omissio sacramenti propter ebrietatem per se non peccatum, sed effectum præcedentis scilicet ebrietatis.

Nota I. Habens consuetudinem blasphemandi non satisfacit cōfessario, si dicat se trigesies blasphemasse, sed debet consuetudinem insinuare, nam iste admonendus, quod teneatur sub mortali se corrigere. Prob. Qui causam futuri praui euentus, à se volūtariè positi, non tollit cum possit, is continuò peccat peccato omissionis; sicuti qui accendit ignē, ex quo oriturum incendium prouidet, nisi extinguat. Sed mala consuetudo blasphemandi seu peierandi, collocat hominem in periculum falsò iurandi. Ergò.

Nota II. Posse impedire effectum & non velle, non sufficere, vt idcirco Effectus indirectè voluntarius censeatur, aut alicui tanquam causæ morali imputetur: sed debet etiam esse homo obligatus impedire effectum, quem potest & non vult impedire.

CAP. IV.

De Ignorantia, An & quomodo voluntariū tollat?

IGnorantia 1. diuiditur in ignorātiam priuationis, quæ est carentia scientiæ in subiecto apto, & in ignorantiam prauæ dispositionis, quæ est positiua 1

deceptio, & contrarius error veritati, existens V.C. in Iudæis hæreticis, aliisq; errantibus.

2 Secunda est ignorantia iuris, vt si quis ignoret, quod lege vel consuetudine constitutum. V.C. Carnes die veneris prohibitas esse. Et ignorantia facti, vt si quis ignoret, rem particularē, ex qua actio moralis veluti obiecto dependet, vt si quis nesciat carnē esse quā comedit, vel nō cogitet, esse diem Veneris.

3 Tertiò diuiditur in eam, quæ est causa operis; vt si amicū ex ignorantia occidisti, putans esse ferā, quia facti te pœnitet. Et in eam, quæ non est causa operis, sed cōcomitans, vt si inimicū, quem maximè à te occisum cupiebas, pro fera occidisti, nō ob ignorantiā, sed cū ignorantia, quia tamen occidisses, quare nec facti pœnitet, sed potius gaudes.

4 Quartò in ignorantiam antecedentem, quia omnem voluntatis actum antecedit, ideoq; prorsus inculpata, inuincibilis dicta, quia adhibita diligente inquisitione veritatis cognitio acquiri non potuit: Et in ignorantiam cōsequentem, quæ aliquo modo voluntaria est, ideoq; culpabilis vincibilis, quia superari ac tolli, & oppositā scientia acquiri potuisset ac debuisset.

5 Vincibilis ignorantia subdiuiditur in affectatam, cum quis datâ operâ vult ignorare: Et non affectatā, quæ vel crassa, supina, vt si ad eam tollendam nullam curam adhibeas, alia non crassa, quæ non tam facile superari potuit, vel ad quam vincendam diligentia adhibita est, sed non sufficiens.

NB. Crassa ignorantia in re magni momenti mortalis.

6 Assertio I. Ignorantia inuincibilis tam iuris, quam facti, omninò à culpa excusat. Nam vbi non est voluntarium,

tarium, ibi nulla est culpa, sed ignorantia facti reddit actum simpliciter inuoluntarium. Ergo.

NB. Vt opus malum homini ad culpam imputetur, debet actu aduertisse eius malitiam, vel formalem rationem mali.

Si operans indistinctè iudicauit esse peccatum, quod reipsa nullum aut veniale tantum est, non est præsumendus mortaliter peccasse, nisi venerit illi in mentem dubitare, vel suspicari de malitia mortali. 7

Assert. II. Ignorãtia Concomitans inuincibilis à culpa excusat, &c. Prob. Vbi nõ est scientia eius quod agitur, ibi non est voluntarium: vbi autem voluntarium non est, ibi nulla culpa est, Ergo, qui inuincibiliter ignorat hominem inimicum esse, quem occidit, is non vult ea actione homicidium committere. 8

Nec obstat, quòd homo ita affectus sit, vt si animũ aduerteret, homicidium vellet. Deus enim non imputat homini peccata, quæ faceret, si hoc vel illud in mentem veniret, sed diuinæ gratiæ asscribendum est, quod id animo non incidat.

Assert. III. Ignorantia vincibilis non excusat opus à culpa, facit tamen leuiorem culpam, quàm si scienter patratum esset. Nam obiectum malum eatenus culpæ imputatur, quatenus est voluntarium Ignorãtia autem vincibilis voluntarium non tollit quidem; minuit tamen (excipe ignorantiam affectatam) Ergo etiam culpam non tollit ex toto, sed ex parte. 9

Ignorantia vincibilis earum rerum, quarum cognitio per se in præcepto est, est peccatum speciale, oppositum ei virtuti, quæ in talium rerũ cognitione versatur, V.C. Negligentia in cognoscẽdis fidei mysteriis ad credendũ necessariis. Ignorantia autẽ, siue 10

cognoscendi negligẽtia earũ rerum, quarum cognitio non per se, sed per accidens præcipitur, nempe in in ordine ad opus, quod præcipitur, non est speciale peccatum: sed accipit speciem suam à legis transgressione, cuius causam vel periculum prębet. V.C. Vincibilis ignorantia, vtrum ieiunii dies sit, quo carnem comedis, pertinet ad peccatum intemperantię. Vincibilis ignorantia, vtrum sacerdos sit, quem percutis, ad peccatum sacrilegii. 42.

11 Ignorantia & cognoscendi voluntaria omissio vnum peccatũ faciunt in genere moris, ad eum modum, sicut actus internus & externus, vnum. Ratio est, quia ignorantia, cum in intellectu existat, non est peccatum, nisi quatenus volita: nõ autem volita est, nisi quia eam aliquis posset ac deberet tollere, & neglgit.

CAP. V.

De Concupiscentia, vtrum voluntarium tollat, aut minuat?

NOta. Concupiscentia est passio appetitus sensitiui; persequentis bonum delectabile, vt sunt amor, desiderium, spes, gaudium, ira.

1 Et talis passio diuiditur in antecedentem (omnẽ voluntatis deliberationem, quæ nec meriti, nec demeriti capax) & consequentem, quæ voluntatis arbitrio excitatur, vt ad promptiorem operationem inseruiat.

2 Assert. I. Passio consequens non minuit, sed potius auget voluntarium, quia demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati &c. si quis in se magnum desiderium vini exciter, vt eò intemperantius bibere possit.

Ass

Ass.II. Passio antecedens non facit actum, ad quē impellit involuntariū, minuit tamen libertatem, imō interdum omninō tollit. Prima pars probatur, quia inuoluntarium est, quod agitur cum tristitia, quod vero fit ex amore, id non agitur cum tristitia, Ergo passio concupiscentiæ non efficit actum inuoluntarium. Secūda pars probatur, Voluntarium humanum siue liberum oritur ex intellectu, proponēte obiectum cum indifferentia: sed passio cōcupiscentiæ facit, vt intellectus magis æstimet motiua occurrentia pro ea parte, ad quā sensitiuus appetitus inclinat; idq; ob naturalē sympathiam siue consensionē, quæ est inter potentias sensitiuas & rationales, iuxta illud: *Quemuis iudicare de rebus sicuti affectus est.* Ergo passio minuit voluntarium, per consequens quoq; peccatū aut virtutis meritum. Tertia pars prob. Libertas voluntatis descendit ex potestate intellectūs, proponentis obiectū cū indifferētia; sed in vehemētissima passione, V. C. iræ, tristitiæ, fieri potest, intellectum adeo perturbatū esse, vt obiectum non proponat cum omnibus circumstantiis neq; rationibus in vtramq; partem indifferenter ostensis, sed cū determinatione ad id, ad quod passio inclinat, exhibitis solum rationibus, quæ in eam partem tendunt: hoc casu voluntas non agit liberè, sed naturaliter ac necessariò, adeoq; nō peccat: Confirm. Amentes & ebrii ideò libere nō agunt, quia sensus internos perturbatos habent, quæ perturbatio per accidens redundat in intellectum, quippe in hac vita dependētem ab internis sensibus. Sed in vehemētissima passione, iræ, tristitiæ, sensus interni valde perturbari possunt, quæ perturbatio similiter in intellectum redundat. Ergo, &c. 3

CAP. VI.

De Coactione & Metu, vtrum Inuoluntarium efficiant?

1 VIs, Coactio & inuoluntarium differunt: Vis seu violentia (etiam inanimatis competit) & coactio locum habet in actibus imperatis exteriorum membrorum, quæ voluntatis Imperium suscipere solent. Cum ergo eiusmodi membra ab extrinseco mouentur cõtra voluntatis inclinationem, tunc homo violentiam patitur, vt videtur in stupro violenter illato puellæ.

N. Motus primò primi sunt inuoluntarii, sed nõ coacti, quia coactio postulat motionem ab extrinseco agente & contra inclinationem voluntatis.

2 Metus, iuxta Vlpianum, est instãtis vel futuri periculi causã, mentis trepidatio: & metu fieri id dicitur, quod quis mali declinandi causã facit, alioquin non facturus.

3 Metus alius ab intrinseco proficiscitur, vt si nauta pecunias metu naufragii abiiciat vltrò, alius ab extrinseca persona directè incutitur; vel iustè, V.C. si magistratus te sub pœna excõmunicationis cogat ad matrimoniũ: vel iniustè, v.c. si quis alicui mortẽ minetur, nisi filiã ducat, & hoc matrimonium nullum.

4 Metus ab extrinseco alius est cadens in constantẽ virum, qui etiam grauis, iustus, probabilis dici solet, alius cadens in inconstantem virum, qui & leuis, vanus & iniustus dici solet.

Nota; Vt Metus factum alioquin illicitum excusset, necesse est, vt sit maioris mali, quã sit illud, quod metũs causã suscipitur. Secundum quam exceptionem, metus etiam mortis non censetur iustus, si ob eam aliquis etiam in minimum peccatum consentiat.

tiat. Nam *quælibet mala potius vir fortis tolerare debet, quam in peccatum consentire.*

Metus grauis mali, puta mortis intentatæ sufficit 5
ad infirmandum actum; esto aliquis agendo peccet: vt si matrimonium tali metu ad actus contrahat & consūmet. 45.

Assert. I. Vis & cōactio propriè dicta, si membris 6
exterioribus inferatur, tollit omne voluntarium, quia quod fit voluntate repugnante, in id voluntas non consentit.

Ass. II. Vis & coactio impropriè dicta & secundū 7
quid, inferens metum alicuius mali, ob quē actio fit, quæ alioquin non fieret, non tollit voluntarium simpliciter; facit tamen inuoluntarium secundum quid, adeoq; efficit, vt actio sit mixta ex voluntario & inuoluntario. Prob. prima pars. Volūtarium est, quod consultò fit, ab agente cognoscente singula, circa quæ est actio, qui autem metu mortis V. C. latroni pecunias dat, is, consideratis omnibus circūstantiis, consultò eligit, tanquam hic & nunc bonum, pecunias dare. Ergo datio est volūtaria simpliciter loquēdo Poster: pars prob. Inuoluntarium est, quod fit cū auersione voluntatis: ab eo autē, quod quis metu agit, alioquin nō acturus, abhorret volūtas, quatenus illud secundum se spectatur.

Coroll. Quod metu fit, magis voluntarium est, quam inuoluntarium. Est enim voluntarium simpliciter, inuoluntarium conditionatè, iuxta l. si mulier. ff. de eo quod metūs causa; *Si metu coactus adii hereditatem puto me heredem effici, quia, quamuis si liberum esset, noluisset tamen coactus volui.* Quare reg. 4 ff. de regulis iuris. *Quod coacta voluntas, tamen voluntas est*, ideoq; quod dicitur in regula illa: *Velle non creditur, qui*

obsequitur obsequio parentũ vel Domini, intelligitur ad hoc, vt pœna delinquenti minuatur.

8 Cõtractus, qui fiunt ob metum ab extrinseco iniustè illatum, ordinariè validi sunt, licet rescindi debeant, probatur ex Instit. de except princip. *Si metu coactus, aut dolo inductus, &c. stipulanti Titio promisisti, q̃ non debuer as promittere, palam est, iure ciuili te obligatum esse*, inspecto iuris ciuilis rigore, ex qua tamen obligatione, non oritur actio efficax, quoad executionem; quia secundũ æquitatẽ elidi potest exceptione iuxta c. 2. De iis, quæ vi metũsue causa fiunt: *Quæ metu & vi fiunt, de iure debent in irritũ reuocari*. Aliqui tamen sunt cõtractus, vt matrimoniũ & sponsalia; qui ob grauẽ & iniustum metum ipso iure ecclesiastico irriti sunt.

NB. Quod sit causa metũs ab intrinseco, vel sine iniuria, omni iure validum ac firmum est, V. C. metu naufragii votum conceptum.

9 Metus gehennæ, si sit causa finalis obseruationis legũ, malus & seruilis est, quia hoc casu homo reatũ pœnæ timet, super omne malum, cõsequenter suam immunitatẽ ac proprium cõmodum amat super omne bonũ, quod diuinæ charitati repugnat. At verò bonus est timor gehennæ, si sit causa tantùm impulsiua & finalis secundaria: talis enim timor prouenit ex habitu spei Theologicę: quandoquidem eiusdem virtutis est, bonum suum prosequi, & oppositum eius refugere.

CAP. VII.

Vtrum Actus Morales speciem & Essentiam suam accipiant ab obiecto?

1 MOrale per se primò conuenit actibus humanis ex deliberatione rõnis procedẽtibus; secundũ analo-

analogiã vero actib. externis, qui rationis ac volũtatis imperio subdũtur; ad eum modũ, quo sanitas primo dicitur bona animalis cõstitutio; secundũ analogiam vero & denominationem extrinsecam alijs rebus V.C. cibo tribuitur.

Dividitur 1. in bonum morale (honestum) quod 2
substantiæ rationali per se consentaneum ac decens est; adeoq; moralis bonitas consistit in ratione sive ordine convenientiæ, cum substantia rationali libera. 2. & in malum morale (inhonestum,) quod per se repugnat ac dedecet rationalem liberam substantiam.

Actus Morales bonitatis vel malitiæ speciem ac- 3
cipiunt à reali obiecto suo, consequenter bonitas vel malitia in obiecto reperitur fundamentaliter, in actione formaliter.

N. Amare Deum ideo bonum, quia Deus optimus peculiari quadam ratione humanæ voluntati congruit; & opus Eleemosynæ ideo bonum, quia decet hominem miseria proximi sublevabilis. 48.

Actus alij per se & præcisè ex obiecto mali sunt; vt 4
fornicari, Deum ac proximum odisse: alij vero propter legis positivæ prohibitionem; vt festo die laborare, Missam non audire.

Actus morales alij interne consumantur; vt Cha- 5
ritas Dei, hæresis: alij verò in externam operationem transeunt; vt eleemosynam dare, furari. Externa moralis operatio obiectivè quidem prior est actu interno, sed vt exercita ab actu interno, posterior; tanquam participans bonitatem vel malitiam ab interno actu. 47.

Actus internus & actus externus in genere moris 6
nonfaciunt numerum. Tamen externus actus in

Confessione debet explicari, quippe materialiter complens internum & perficiens.

7 Actus internus voluntatis efficax, si opere non completur, quia deest operandi facultas, habet quidem omnem substantialem bonitatem vel malitiam (*Nam*, vt ait S. Bernard. *Voluntas pro facto reputatur, vbi factum excludit necessitas*) sed non accidentalem, quandoquidem externa executione materialiter perficitur; Sic voluntas Martyrij essentialem gloriam meretur, ac si consummaretur, sed non accidentalis gloriæ laureolam.

CAP. VIII.

De humanarum Actionum Circumstantiis in communi.

1 CIrcumstantiæ sunt particulares humanarum actionum in genere moris accidentales conditiones. Earum 2. sunt genera: quædam accidentaliter tantum aggravantes vel minuentes, (verb. causa, Actionis vehementia vel remissio, mora longa, aut brevis) quædam vero novam speciem afferentes, ob specialem quam gerunt habitudinem conformitatis vel difformitatis ad rationalem naturam, V. C. furari in loco sacro.

2 Circumstantiæ novam speciem addentes subdividuntur; quædam actioni retinenti propriam speciem ex objecto alteram adiungunt: V. C. Si eleemosynam des pro pœnitentia, erit hæc actio in duplici specie virtutis, id est, misericordiæ ac pœnitentiæ. Si fueris in loco sacro, spectabit ad speciem peccati, iniustitiæ & sacrilegij. Aliæ circumstantiæ speciem actionis mutant, V. C. si eleemosynam des ob vanam gloriam, mutatur opus misericordiæ in inanis gloriæ opus: si

reddas

reddas debitum in loco sacro, mutatur opus iustitiæ in Sacrilegium. 50.

NB. Circumstantiam V.C. loci sacri mutare actum de bono in malum, non ita intelligitur, quasi actus ante bonus fuerit & in specie virtutis; per circumstantiam vero transmutatus in speciem vitij: sed quod esset bonus & in specie virtutis, nisi pravâ illâ circumstantiâ inficeretur.

Omnis actio moralis ac libera in individuo vel 3 bona vel mala est, & nulla indifferens. V.C. festucam humo leuare, si humano modo ac deliberatè fiat, ob finem aliquem necessarium fit, quæ relatio ad finem, si rationi conformis sit, puta si festucam tollas, vt cubiculi mundities, corporis atq; animæ munditiem tibi conciliet; bona & honesta est talis actio. Sin autem relatio ad finem rationi conformis non sit, vel quia ad finem malum refertur; sed festucam humo tollis, solum vt libertatis exercendæ appetitui satisfacias, tunc non minus otiosam (quippe fine debito destitutam) actionem exerces; quam si otiosum verbum proferas. Verbum autem otiosum peccatum est, iuxta illud Christi Matth. 12. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in novissimo die. Ergo à simili, actio otiosa, peccatum.

CAP. IX.

De Circumstantiis in particulari.

SEptem Circumstantias numerat S. Thomas. Quis 1
quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

Circumstantia quis significat conditionem sive qualitatem personæ operantis, & actui malo sæpe novam speciem addit, vt si coniugatus formi-

fornicetur, & contra temperantiam & iustitiam peccat. 52.

2 Peccata tanto graviora sunt, quanto sanctior aut sublimior persona, quæ peccat, si cum plena deliberatione agat. Hinc Sapiens c. 6. Potentes potenter tormenta patientur.

NB. Relapsus in mortale aggravat quidem sed non mutat speciem, nisi quis formali & expressâ intentione vilipendendi Deum, peccet.

Circumstantia *Quid* significat conditionem aut qualitatem obiecti circa quod actio versatur. Sæpe adfert novam speciem, vt si accedas ad alienam uxorem; si contra parentes, fratres &c. Si innocentem lædas iniuriosè, iuxta Zach. 2. *Qui vos tetigerit, tanget pupillam oculi mei.* Eadem circumstantia interdum actui bono novam speciem addit, V. C. si pauperi sacerdoti eleemosynam largiaris, erit is actus duplicis speciei virtutis, misericordiæ & Religionis.

3 Peccata externa in loco sacro commissa, continent peccatum irreligiositatis, plerunque veniale: tunc autem mortale, si actus valde turpis sit, (vt Contactus impudici in verendis) vel ab Ecclesia specialiter prohibitus ob reverentiam loci sacri, vt fornicatio & furtum.

NB Peccata in templo tunc habent rationem sacrilegij, cum directè repugnant vsibus illis, ad quos locus sacer deputatus, alias non.

4 Finis extrinsecus licet respectu operantis principale obiectum sit, est tamen accidentalis circumstantia operis, quod ob eum finem exercetur, puta, si quis furetur causâ fornicandi, vel si quis ieiunet pro pœnitentia.

NB. Pau-

NB. Pauperi eleemosynam dare, causa miseriæ sublevandæ est finis operis intrinsecus: pro peccatis verò dare, est finis operis extrinsecus.

Septem potissimum modis contingit, vt actio ex operantis arbitratu ad finem extrinsecum referatur: 1. Vel Actus ex obiecto bonus, refertur ad finem extrinsecum bonum: vt dare eleemosynam, pro pœnitentia, additq; novam speciem bonitatis, 2. Vel actus ex obiecto bonus, refertur ad finem malum, fitque simpliciter malus. 3. Vel actus ex obiecto bonus, refertur ad finem indifferentem; vt si ieiunes solum ad parcendum sumptibus, & ille actus indifferens. 4. Vel actus ex obiecto indifferens, refertur ad finem bonum, vt iter facere religionis causa, tribuitq; actui vnam speciem essentialem bonitatis, sc. virtutis religionis. 5. Vel actus ex obiecto indifferens, refertur ad finem malum, vt ambulare ad fornicādum, tribuitq; vnicam essentialem speciem malitiæ, scil. intemperantiæ. 6. Vel actus ex obiecto malus, refertur ad finem bonum, vt furari; vt possis eleemosynam dare.

Ille actus simpliciter malus, sub genere iniustitiæ. Nam species quædam furti est, ex alieno liberalem esse. Ratio petitur ex discrimine inter bonum ac malum morale, quia, vt S. Dionys. ait, *Bonum ex integra causa est, malum ex quovis defectu*, id est, vt actio moraliter bona existat, necesse est, vt & obiectum & finis, & omnes circumstantiæ rectæ rationi consentanea sint. V.C. vt corporis refectio fit opus virtutis temperantiæ, necesse est, vt mediocris sit sumptio, & debito fine fiat, loco, tempore & modo; quod si vnum horum desit, V.C. si comedas in medio foro, vel templo, &c. erit opus malum.

7. Vel actus ex obiecto malus refertur ad finem malum

malum, vt furari fornicandi causa, tribuit diversam speciem. Quod si vero media eiusdem speciei coniuncta cum malo fine per se esse solent, tunc vnam numero malitiam, contrahunt. V. C. Actus impudici, qui per se ordinarie referuntur ad fornicationes, sive tanquam dispositiones præcedant, siue sequentes; licet distinctæ, tum cohærentes; censentur accessoriæ, nec opus confessa fornicatione tales circumstantias & contactus significare.

Circumstantia *Quomodo*, interdum addit nouam speciem, vt videre est in stupro violento, & in cadauere, hominis à te occisi, in frusta secato 55.

Huc pertinet an peccatum commissum ex ignorantia, an merâ malitiâ, an metu, suasione, precibus.

Circumstantia *Quando*, sumpta pro mora temporis, qua actio durat, bonitatem vel malitiam eius accidentaliter tantum auget, vt si die dominico te inebries, &c. non addit nouam speciem nisi fiat ex directa intentione inhonorandi sacrum tempus.

NB. Locus, tanquam res permanens est consecrationis & sanctitatis moralis capax, non item tempus, vt res fluens.

CAP. X.

Quænam Peccatorum circumstantiæ in Confessione necessario explicandæ sint?

1 CIrcumstantiæ omnes morales, speciem mutantes, vel nouam speciem adferentes in confessione sunt explicandæ, quia ad integritatem pertinet omnem malitiam moralem explicare. Ergo etiam circumstantiæ mutantes speciem.

2 Circumstantiæ cum solum intra eandem speciem aggravant, non sunt explicandæ, idq; propter difficul-

cultatem discernendi inter circumstantias, multum vel parum aggravant, & aduitandos scrupulos.

Circumstantia quid, siue circa quid, si attingat, 3
quantitatem, ac veluti integritatem obiecti substantialis, necessariò in Confessione explicanda, V. C. quod 10000. furatus, quia pertingis ad notabilem quantitatem obiecti formalis; quod est ministrum damnum proximi. Et quòd incestum commiseris in primo gradu, quod tot homines occidere proposueris, quia alioquin non tota substantia peccati mortalis explicaretur. Nam maior irreverentia est contra matrem, quam consobrinam &c. & maius damnum si 1000. quam si 100. furteris.

Circumstantia relapsus non est necessariò expli- 4
canda, quia non mutat speciem Neque Circumstantia duplicis præcepti, si V.C. violasti ieiunium Vigiliæ cadentis in quatuor tempora.

Neque circumstantia violati duplicis voti castitatis, puta si religiosus sacerdos fornicatus sit, debet dicere se Religiosum esse, sed non est necesse explicare circumstantiam sacri Ordinis.

N. Monachus debet in Confessione significare se religiosum, quia graviorem habet obligationem, vtpote spiritualiter mortuus; Sacerdos autem fornicans satisfacit si dicat se contra votum castitatis fornicatum, tacito sacro ordine: siquidem sacerdotis fornicatio extrinsecè tantum aggravatur propter sanctitatem personæ: at in Religioso etiam intrinsecè aggrauatur in ratione prævaricationis voti, quod maius & arctius esse constat in Religioso quã sacerdote.

Circumstantiæ peccati minuentes eæ tantum ex- 5
plicari debent, quæ peccati malitiam vel omninò tollunt, vel ex mortali faciunt veniale, quia alias decipies graviter confessarium.

TRACTATVS III.

De Peccatis in Communi.

CAP. I.

Quid sit peccatum.

1 PEccatum aliud est habituale, quod per mō-dum habitualis defectûs permanet, donec deleatur; aliud actuale.

2 Peccatum commissionis est actus humanus ma-lus. Dicitur actus humanus, quia liber; malus, quia caret debitâ commensuratione, vtpote à regula ra-tionis hominis discedens. Aliter

3 Peccatum est dictum, factum, vel concupitum (quod materiale peccatū) contra vel præter legem Dei æternam (quod formale.)

4 Comprehendâtur etiam sub peccato commissio-nis, peccatū omissionis, quia affirmatio & negatio reducuntur ad idem genus.

Peccatum omissionis in eo consistit, quòd homō non operans est, cum secundum legem operari de-beret.

5 Quædam prohibita sunt, quia mala (suapte natu-râ, vt periurium, blasphemia) quædam verò malâ, quia prohibita (per se quidem non inhonesta, sed per positivæ legis prohibitionem) vt laborare die fe-sto. Quamvis autem talis lex, ab humano Magistratu posita sit, tamen eius transgressio etiam divinæ æter-næ legi consequenter repugnat. *Qui enim resistit Pote-stati, Deo resistit.* Rom. 13. siquidem Deus iubet, & ra-tio naturalis dictat legitimis superioribus obedien-dum esse, cum talis potestas à Deo sit.

CAP. II.

CAP. II.

De specifica vnitate, ac distinctione Peccatorum.

ASSERT. 1. Vnitas & diuersitas specifica peccatorum, quatenus præceptis positiuis repugnant, optimè desumitur penes vnitatem ac diversitatem specificam præceptorum. Porrò vnitas illa specifica & diuersitas non debet attendi penes præcipientes (nam fieri potest, ut Deus & Magistratus prohibeant V.C. furtum sub vna & eadem ratione) sed attendi debet vnitas illa formaliter, penes motiua honestatis; vt si præcepta sint posita ex motiuo diuersarum virtutum, vel saltem diuersarum rectitudinum eiusdem virtutis, tunc etiam transgressio seu peccatum in diuersa specie existet. Sic iniusta percussio clerici, quę lege Ecclesiastica sub excommunicationis pœna prohibitur, non est tantum peccatum contra iustitiam, sed etiam contra virtutem religionis, cuius intuitu lex illa Ecclesiastica posita est. Quod si blasphemia ab Ecclesia in aliqua diœcesi prohibita, transgressor vnum tantum peccatum committit contra religionis virtutem, ratio peti potest ex dictis. Præterea Fornicatio in loco sacro duplicem malitiam habet, contra castitatem & contra religionem, quia effusio voluntaria seminis in loco sacro ab Ecclesia seueriſſimè prohibita. Actus verò coniugalis extra necessitatē in loco sacro exercitus, vnicam tamen malitiam contra religionem habet. Ratio. Quia legislatrix potestas habet hanc vim, vt id, ꝙ iusta causa præcipit aut prohibet, materiam necessariam seu obligatoriam constituat sub ea virtute, cuius intuitu lex lata est 16. 1

ASS. II. Vnitas & diuersitas specifica peccatorum, quæ & quatenus naturali legi aduersantur, proximè 2

ac formaliter desumitur ex honestate virtutis, cui opponuntur; remotè autem & fundamentaliter ex obiecto. Ratio prioris, quia priuatio accipit speciem à forma, cui opponitur, peccatum autem est formaliter priuatio boni honesti. Ergo.

Coroll. 1. Illa peccata specificè diuersa sunt, quæ vel diuersis virtutibus aduersantur, vt furtum, blasphemia: vel quæ eidem virtuti, sed diuersa ratione difformitatis repugnant, vt periurium & præuaricatio voti, odisse Deum, & Deum non amare cum oportet: nam diuersis modis contra charitatis virtutem tendunt, quamuis interdum omissio & commissio ad eandem speciem pertinere possunt, vt non pere alienum & non restituere.

3 Coroll. 2. Plures sunt species peccatorum quam virtutum, seu, vni virtuti plures peccatorum species opponi solent, V.C. liberalitati auaritia & prodigalitas, ratio, quia bonũ ex integra causa est, malũ ex quolibet defectu. V.C. Actus, quo volũtas in Deum, vt proximũ fertur, vt charitatis existat, debet ex omni parte esse perfect⁹. Contra hãc autẽ perfectionẽ honestatis varij repugnantes defectus cõmitti possunt V.C. Deum odisse vel proximum, huic inuidendo.

Ass. III. Inter peccata specie diuersa, quæ grauiora sint, ex obiecto præcipuè cognoscendũ est Quæ peccata, quæ in Deum directè tendunt, vt Dei odium &c. omnium deterrima sunt. Inter peccata contra proximum, grauius est homicidiũ detractione & furto, quia maius est bonũ vitę, quã bona hominis externa.

4

Maiori virtuti maius vitium opponitur: detractio maius peccatum quam ebrietas, quia hoc contra intemperantiam, illud contra iustitiam est. Iustitiæ autem virtus dignior est temperantia.

NB.

NB. Ea peccata, quæ in Intemperantia maxima, vt Sodomia, maiora sunt, quam minima, quæ in genere iniustitiæ fiunt. 61.

CAP. III.

De numerica distinctione peccatorum.

ASsert. I. Peccata non ideò præcisè multiplicantur 1
numero, quia sunt contra plura præcepta. Fieri enim potest, vt sub eadem ratione formali de eodem obiecto posita sint; vt vides in præcepto ieiunij, incidentis in diem Quatuor temporum, & in Vigiliæ Apostolorum, aut Quadragesimæ Sin verò præcepta diuersis rationibus aut motiuis de eodem materiali obiecto posita sint, tunc eorum transgressiones erunt diuersæ speciei; consequenter etiam numero.

Ass. II. Si numerica distinctio obiecti materialis 2
tantum sit, non facit plura numero peccata, vt si vnico actu plures homines occidere intendas, non facis plura numero peccata. Secus, si obiecti multiplicatio sit formalis, siue in ordine ad actū; quia voluntas quasi pluribus actibus in obiectū tendit; vt si proponas hodie furaturum 10. & cras, 20. vel proponas nunc furari claues, vt postea fureris pecunias. Cum enim actus internus essentialem ordinem gerat ad actum externum; ideo si externus siue obiectiuus vnitatem non habet, etiam actus internus virtualiter in genere moris multiplicatus censetur.

Exinde etiam nota benè si peccata externi operis circa materias paruas: V.C. parua furta maneant plura venialia, & non transeant in mortalia, tunc etiam propositum circa talia peccata frequentanda, quod, perse loquendo, non fore mortale, sed veniale virtute multiplex. Ratio, quia propo-

situm internum peccandi accipit malitiam ab operé externo, tanquam proximo obiecto suo : Ergo, si actus externi repetiti circa materias paruas manent plura venialia, etiam propositum eorum erit venia-le, virtute multiplex. 63.

3 Ass. III. Peccata quæ animo perficiuntur, vt hæresis odium Dei & proximi, sola interruptione ac repetitione multiplicantur, vt proinde fieri possit eundem hominem vno de mille peccatis odij &c. committere posse. Numerus tamen iste tum non potest in Confessione recenseri; sed satis est moram temporis dare, vt si vno anno inimicitias habueris, idem dicendum de meretrice, se duos vel tres annos quibus vis corporis sui copiam feciſſe.

4 Ass. IV. Peccata, quæ externo opere perficiuntur vt homicidiū, furtum fornicatio &c. non censentur multiplicari per repetitionem propositi circa idem obiectum, quamdiu efficacitas primi propositi in libero aliquo affectu perdurat, V.C. Qui animo furandi domo egreditur. Vnum numero peccatum interum committit, & si in via malum furandi proposituum, quod moraliter nunquam interruptum est actualiter aliquoties repetat. Sin verò somno oppressus, renouet propositum, nouum peccatum committit, sed non est necesse, eiusmodi internorum peccatorum numerum in Confessione edicere; cum id moraliter impossibile sit: sed sufficit moram temporis exprimere. V.C Integro mense perstiti in proposito fornicandi, furandi, &c.

5 Qui eodem commotionis impetu, eâdemq; pugnâ alterum sæpius percussit, vel repetitâ contumeliâ affecit, semel tantum peccasse censetur, saltem in Ordine ad sacramentalem Confessionem. Sin verò

inte

interualla ad verberandum vel conuiciandum acceſſit, aut in eadem pugna diuerſæ rationis contumelias irrogauit. V.C. Compellando furem, latronem, &c. 2. peccata commiſiſſe cenſetur. Ratio diſcriminis eſt, quod in priore caſu verbera, aut contumeliæ maiorem ordinem moralis vnitatis habeant, quam in poſteriore 63.

CAP. IV.

De diviſionibus Peccati accidentalibus?

PEccatum aliud eſt commiſſionis, vt furtum: aliud verò peccatum omiſſionis; vt parentes non honorare, miſſam die feſto non audire. 1

Peccatum commiſſionis opponitur præcepto negatiuo, quod pertinet ad declinandum à malo, quod ſemper obligat. V.C ne Deum oderis, ne furtum facias, ne parentes inhonores.

Peccatum omiſſionis opponitur præcepto affirmatiuo, quod pertinet ad faciendum bonum, quod non ſemper obligat; vt Deum ama, parentes cole, pauperibus miſerere.

Si actio cum impletione præcepti incompoſſibilis, cauſa omiſſionis culpabilis exiſtat, tunc ipſa etiam actio peccaminoſa redditur, V.C. Domi manere, & ideo miſſam negligere, item, ideo Miſſam negligere, vt domi ſtudere, orare poſſis; Ipſa Actio propter circumſtantiam mali effectûs inficitur. 2

NB. Si proponas negligere Miſſam, & tamen audis poſtea ſolum illud propoſitum non ſufficit ad exequendum peccatum, ſed id quod actum impedit, vel cauſa eſt cur impediatur ſacri auditio.

Si actio, alioquin incompoſſibilis tantum concomitanter & per accidens ſe habeat ad omiſſionem 3

culpabilem, ab ea non inficitur, V.C. Si missam die festo negligere decreuisti, atq; idcirco domi manere elegisti, interim verò ne tempus otiosè transigas, aegrum inuisis. &c. erit id opus misericordiæ.

4 Licet actio sit causa omissionis culpabilis, adeoque peccatum, non est tamen distinctum ab omissione peccati. Ratio est; si Missam negligis, vt domi studeas, studium istud non est peccatum absolutè sed relatè, quatenus causa est omissionis. Tota igitur malitia per se primò consistit in omissione Missæ, & hinc redundat in actionem, quæ eius causa existit. Causam autem istam non est opus confiteri, sed solum neglectum Missæ. 65.

Excipe, nisi quis ad talem actionem, V.C. venationem, studium, cuius causa festo die Missam negligis, tam inordinatum affectum geris, vt propter eam quamuis Dei legem transgredi paratus sis. Qui affectus inordinatus manifestandus in Confessione, eò quod aliàs non tota malitia actus explicatur. Sic otiosum verbum, si in eo vltimus finis constituatur, fit mortale.

5 Peccatum aliud est specialiter contra Deum; vt hæresis, desperatio, Dei odium. Aliud contra proximum; vt, furtum, homicidium, odium &c.

6 Peccata alia spiritualia, sic dicta, quia consistunt in inordinata delectatione spirituali, orta ex sola apprehensione rationis; vt, inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, acedia. Alia carnalia; sic dicta, quia consistunt in inordinata delectatione carnali, vt gula, luxuria.

7 Peccatum aliud est cordis, aliud oris, aliud operis. Quæ omnia si connexa sint cum opere V.C. fornicatione vnum peccatum efficiunt.

CAP.

CAP. V.

De Peccato Mortali & Veniali.

PEccatum aliud mortale, dictum sic, quia ob gra- 1
uitatem sui, gratiam & amicitiam cum Deo soluit, pœnamque æternam meretur.

Mortalia ex genere sunt, quæ in Dei iniuriam directè tendunt, vel cum proximi iniuria, damno; vel ipsius operantis graui incommodo, contra naturæ ordinem iuncta sunt: scilicet peccata contra Theologicas virtutes, contra Religionem, iustitiam, Charitatem proximi, & ad luxuriam pertinentia. Verum quæ ex genere suo mortalia sunt, per accidens possunt fieri venialia.

Aliud peccatum est veniale, sic dictum, quia cum ob leuitatem, gratiam & amicitiam cum Deo non tollat, quamuis feruorem charitatis minuat; neque æternam sed temporalem pœnam meretur, infirmitatem facile curabilem animæ adfert, veniamque facilè consequitur. De his Sapiens Prov. 24. Septies in die cadit iustus.

Etsi peccata venialia sint contra legem Dei, non 2
tamen sunt contra finem legis, quæ est charitas & amicitia cum Deo: vel dici potest. Venialia non esse contra legem Dei præcipuam, & quæ simpliciter necessaria sit ad salutem.

Peccati mortalis & venialis differentiæ acciden- 3
tales sunt per se loquendo, vt constat in paruo & magno furto. Nihilominus tamen mortale differt à veniali essentialiter, nam mortale auertit hominem ab infinito bono: Veniale autē continet deordinationē

circa

circa ea quæ sunt ad finem illum, ideo infinitè distant, & hinc ex venialib. multiplicatis non potest fieri mortale, quia ex finitis nunquam efficitur infinitũ.

4 Peccata venialia sunt vel ex genere suo, vel ex materiæ leuitate, vel ex imperfectione actûs.

5 Cùm aliquid per se malum non est, sed indifferens, excessus in eius appetitione vsu[illegible] est tantùm veniale. V.C. excessus in cibo, potu, coniugij vsu, ira, timore, tristitia, &c. nam in his mediocritatem attingere difficile est.

6 In peccatis quibusdam aduersus Deum; vt sunt, odium Dei, infidelitas, periurium assertorium, non reperitur veniale ob paruitatem materiæ, quia integra ratio & tota quantitas deformitatis in eo reperitur, vt videre in Odio Dei: Quicquid enim in Deo oderis, infinitam eius bonitatem odisti.

Mortale ex genere fit veniale ôb leuitatem materiæ; vt furtum, detractio, quia vbi est parua materia ibi etiam parua culpa oriri potest.

7 Si plurium transgressionum materiæ paruæ, neq; secundum se, neq; secundum Effectum moraliter coalescunt, nunquam efficitur mortale (V.C. si opifex omnibus diebus festis per quadrantem secluso scandalo & contemptu laboret &c. nunquam mortale) si verò coalescant, tunc vltimæ transgressionis V.C. vltimi furti materia propter connexionem cum antecedentibus, & rei alienæ modicæ iniustam detentionem, fit mortale.

8 Qui vouit, se quotidiè recitaturum Pater & Ave, ita vt oratio cuiusque diei onus sit, & si toto anno intermittat, peccat semper per se loquendo venialiter. Per accidens tamen, ratione periculi labendi in mortale, potest fieri, vt propositum mentiri leui-

ter,

ter, modicum tempore ieiunii comedendi, &c. fiat mortale. 68.

OB. Illud Augustini. Minuta plura peccata occidunt, id est, dispositiuê.

In voto reali, puta quotidie dandam paruam eleemosynam, censetur vouens se obligare, si vno aut pluribus diebus intermittat, postea compẽsaturum, quare in talis voti obligatione mortaliter peccari potest. 9

Si quis violet partem præcepti, ea non omnino absolutè, sed cum comparatione ad totum, cuius pars est, prudentis viri iudicio spectanda est; vt intelligatur, sitne sufficiens obiectum peccati mortalis. 10

Motus appetitus sensitiui circa malum, interdum ante omnem deliberationem rationis excitantur: ideoque dicuntur primò primi, & omni culpa vacant. 11

Motus appetitus sensitiui, qui dicuntur secundò primi, sequuntur deliberationem rationis imperfectam, ideoque venialia; vt videre in semiebriis, semidormientibus, irâ & timore perturbatis, vigilantibus. 12

Fieri potest, vt homo ita tristitiâ absorbeatur, vt sine peccato sibi aliquando necem inferat. Ratio est, quia vt consensus moraliter bonus vel malus sit, debet esse rationis superioris, seu mentis, attendentis rationibus æternis honestatis, secundum legem Dei, & non solùm rationis inferioris antecedentis, ex motiuis commoditatis temporalis. 71. 13

NB. Concupiscentia peccatum vocatur, quia peccato facta est, ait Sanctus Augustinus.

CAP. VI.

De delectatione morosa.

1 DVplex est voluntatis affectus, qui dicitur propositum exequendi, quod cogitatum est. Alter inefficax, siue simplex complacentia, sine exequendi voluntate.

2 Aliud est delectari de re cogitata. V.C. fornicatione: ita vt formalis ratio delectandi ex re ipsa sit. Aliud verò est delectari de cogitatione, V.C. fornicationis, ita vt formalis ratio delectandi sit ex ipsa cogitatione tanquam obiecto pulchro. Hic loquimur de delectatione, quæ capitur ex reipsa. Cum enim cogitatio rei malæ per se mala non sit, sed interdum bona, vt, si de rebus turpibus cogites docendi causa: interdum autem venialiter mala, vt si ex curiositate de eisdem cogites; sequitur, delectationē de eiusmodi cogitatione tanquam obiecto, per se malā nō esse; sed interdū bonā, interdum venialiter malā.

3 Aliud est delectari de opere malo, & aliud de modo operandi malè. V.C. Vides hominem ex equo ridiculè cadentem lædi, sine peccato rides, & te oblectas, non ob illati vulneris damnum, sed ob cadendi & lædendi modum.

4 Asser. I. Omnis delectatio directè voluntaria, de opere secundum se malo, similiter mala est; ita, vt si opus malum veniale, V.C. mendacium leue, etiā delectatio venialis, si opus malū; V.C. fornicatio mortalis etiam delectatio. Ratio, quia delectatio est quædam inclinatio appetitûs in obiectū cognitū: abhorret autem à recta ratione, appetitum rationalem inclinatum esse in obiectum turpe & inhonestum. Ergo, &c.

go,&c. Confirmatur; delectari deliberatè de fornicationis opere; est mortale. Ergo etiam est mortale, delectari de quouis opere, quod per se mortaliter malũ est; neq; enim ratio potest adferri discriminis.

Delectatio voluntaria circa malum, morosa vocatur, non quod requirat moram temporis, sed quia 5
post plenam rationis animaduersionem, voluntas in ea acceptanda, siue consentiendo persistat, quod temporis momento fieri potest. Excludo delectationem nõ liberam, etiam perseuerantẽ post subitam apprehensionem obiecti praui, modò non consentiat voluntas: nam facultas sensitiua non est rationi subiecta despoticè, sicut famulus domino, sed solum ciuiliter & politicè, sicut ciuis consuli, cui etiam nõ-nunquam repugnat. 74.

Si quis sine causa, aut necessitate actionem exer- 6
cet, ex qua intelligit delectationem carnis naturaliter orituram; tamen sine directa intentione, & sine periculo consentiendi, is peccat tantum venialiter, est vana actio, inutilis, V.C. aspectus, collocutio, lectio curiosa. Sin verò causam iustam habet, talem actionem exercendi, nihil peccat, permittendo carnis motionem exinde oriri: V.C. ex honesta & necessaria instructione.

Si homo turpis obiecti cogitationem, & hinc in- 7
de ortam sensitiuam delectationem repellere intermittat; quod placeat illi res cogitata, & hinc ortus motus in parte sensitiua, mortale delectationis morosæ peccatum committit. Sin verò ideo expellere negligat, quia certus consensus de constantia voluntatis contemnat delectationem partis inferioris veluti passionem non voluntariam. Probabile est non peccare mortaliter, sed venialiter. Probatur. Quia licet inferior mali obiecti appetitus inordi-

natio ac deformitas quædam sit, tamen non magna & grauis, quando præter voluntatem ex naturæ infirmitate oritur: eam sine rationabili causa permittere, (modo absit periculum consentiendi) est quidem peccatum, sed non graue per se loquendo.

NB. Consensum directum & interpretatiuum nõ æquiualere in grauitate culpæ, maximè si loquamur de peccatis internæ appetitionis.

§ Vt tamen dicta sententia etiam practicê probabilis sit, requiritur vt voluntas omittens carnalem delectationem, animum ad alia conuertendo, depellere, interim formalis displicentiæ actum exerceat.

Nam esto talis actus displicentiæ inefficax sit, ad depellendum appetitum sensitiuum, est tamen efficax ad tollendum voluntatis consensum. Alioquin si homo aduertens motum appetitus sensitiui in malum, actum displicentiæ non eliciat, exponitur periculo consensus. Etsi enim simpliciter possibile sit, voluntatem proposito sibi obiecto omnem actum suspendere, nec approbando, nec improbando, tamen id in obiecto vehementer alliciente, est valde difficile; & moraliter fermè impossibile: vt proinde se homo exponat periculo consensus. Nam *mus in pera, ignis in sinu, serpens in gremio male suos remunerant hospites.* C. etsi Iudæos de Iudæis.

NB. Ortâ delectatione sensitiuâ circa obiectum mortaliter malum, post plenam rationis aduersionẽ non elicere actum displicentiæ, censetur talis delectatio morosa & mortalis. Sin vero delectatio displiceat homini, ita vt simplici affectu cupiat eam abesse; licet non efficaciter, quia animum ad alia cogitanda agenda negligit conuertere cum facilè possit, & speret etiam tali modo se commotionem sensitiuam depulsurum

pulsurum esse, tunc valde probabile est venialiter peccaturum.

Asser. II. Oblectari iis absolutè & secundum se, 9
quæ ideò tantum mala, quia lege positiua, aut voluntario voto prohibita sunt, nõ est mortale peccatum delectationis morosæ Ratio peti debet ex discrimine, quod est inter voluntatem efficacẽ & simplicem affectionem delectationemue, quod illa tẽdit in obiectum cum omnibus suis adiunctis siue circumstantiis: simplex autem affectio, quia sequitur simplicem obiecti cogitationem, cuius propriũ est præscindere, siue vnum sine altero ei adiuncto cogitare: tendere potest in obiectum à reliquis adiunctis siue circumstantiis præcisum. Hinc ideo fit, quod, si substantia obiecti secundum se mala nõ sit, sed tantum propter extrinsecam siue adiunctam positiuæ legis prohibitionem; tam apprehensiuus intellectus, quam inde consequens motus appetitionis ac delectationis ferri possit, in substantiam obiecti, secundum se, absque omni culpa. V.C. Si cognita Ecclesiæ prohibitione habeas voluntatem comedendi carnes die Veneris, habes quoque voluntatem præuaricandi legem; idcoque peccas. Si autẽ cognita lege Ecclesiastica, eãdem die cogites atque oblectes te carnium vsu absolutè & præcisè, non præuaricaris ieiunii legem: quia lex prohibens carnium esum, non prohibet etiam cogitationem & animi oblectationem de carnium esu. Sic sæpe displiceat alicui pœnitentia iniuncta, quam tamen implere vult. Ergo similiter sine culpa potest aliquis oblectari in opere lege positiua prohibito, retinens interim efficax propositum opus non faciendi. Cæterum delectari de opere, V.C. carnium esu, quatenus legitimo

gitimo præcepto repugnat, semper est peccatum, cùm pro obiecto habeat formalem inobedientiam, iuri naturali repugnantem.

Coroll. Iactare se de peccato, quod & quatenus secundum se malum est, V. C. de fornicatione, &c. semper est peccatum, cõtinet enim in se complacẽtiam & comprobationem peccati, iuxta Ps. 51. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate.* Sed iactare se de opere, quod secundum se malum non est, non continet peccatum eiusmodi approbationis: V. C. si glorieris de corporis viribus, quia proximo die Veneris quatuor pondo carnium auidè comedisti, vel inimicum vno pugno prostrauisti. 76.

10 Non est mortale, opus prohibitum desiderare, vel in eo delectari sub conditione si prohibitum nõ esset; modo apposita conditio auferat operis malitiam, V. C. Vellem comedere carnes, nisi esset dies Veneris.

11 Sin apposita conditio operis malitiam non aufert, mortale peccatum est, opus ex se mortale sub eiusmodi conditione desiderare, V. C. vellem adulterari, nisi infamiam timerem.

NB. Vellem fornicari nisi peccatum esset, aut nisi Deus prohibuisset, est peccatum mortale, quia talis conditio impossibilis non aufert malitiam obiecti intrinsecè & substantialiter mali.

12 Coniunx mortaliter nõ peccat, si de maritali copula coniuge absente cogitans, in re cogitata delectetur. Ratio. Mortalis malitia delectationis morosæ sumenda est ex malitia obiecti siue rei cogitatæ: copula autem maritalis malitiam non habet: ergo de ea cogitare, non est mortale peccatum morosæ cogitationis. Est tamen peccatum veniale, cum nec

pietas

pietas, nec necessitas talem cogitationem suadeat. 77.

Mortaliter peccat vidua, si voluntariè consentiat in motum delectationis sensitiuæ, qui ex recordatione copulæ maritalis naturaliter oritur, non solum propter periculum eliciendi consensus in fornicationem absolutè: sed multo etiam magis propter motum carnalem, qui naturaliter ex cogitatione coortus, si voluntate accep tetur, mortali peccato innuptis non caret. Idem dic. de sponso. 13

Coniux probabiliter excusatur à peccato mortali, si voluntarie delectetur in commotione sensitiua, orta ex imaginatione coniugis absentis. Cum enim matrimonium etiam à mortali peccato excuset tactus impudicos non copulandi, sed solius voluptatis gratia institutos, multo magis commotio sensitiua orta ex absentis cogitatione. Ratio, quia hæc omnia per se loquendo in coniugibus tendunt ad opus coniugale, per accidens autem est, quod ob absentiam non exerceatur opus. Debet tamen abesse in his periculum pollutionis. 78. 14

Qui simpliciter ac præcisè se oblectat, cogitatione mulieris, etsi illa consanguinea sit, vel Deo sacrata, committit vnum simplex mortale contra temperantiam: secus, si desideret cum tali fornicari, quare tunc circumstantiam personæ in Confessione explicare debet. Ratio discriminis est, quia, vt supra dixi, propositum fertur in obiectum, cum omnibus circumstantiis consideratum. Simplex autem complacentia, cum sequitur simplicem & præcisiuam operationem intellectus, potest ferri in vnum, ita vt non simul feratur in alterum ei adiunctum, 15

adiunctum. Præterea si quis voluntariè oblectet se tactu vel amplexu mulieris coniugatæ aut consanguineæ, quamuis sine proposito fornicandi, debet circumstantias in Confessione explicare. Cum enim tactus libidinosi suapte natura referantur ad copulam, ideo ex ea speciem malitiæ accipiunt.

CAP. VII.

De peccatis ex ignorantia, ex infirmitate & certa malitia.

1 PEccata alia sunt ex ignorantia, alia ex naturæ infirmitate, siue antecedente passione animi, quæ si abesset, peccatum non fieret, vt si hominem ex vehemente passione iræ occidas. Alia ex malitia, cum quis ob solam voluntatis peruersionem temporale commodum bono honesto hic & nunc deliberatè præferentis peccat, idque grauissimum. Etenim libertas hominis duobus modis minui vel tolli potest, vel ex parte intellectus, & id facit ignorantia, vel ex parte appetitus sensitiui, & id facit passio: si ergo vtrumque absit, dicitur peccatum ex mera malitia, quod nullam excusationem meretur.

2 Porrò ex his tribus peccatorum membris addi solet quartum: quod est peccatum ex contemptu, cum ideo legem quis violat, quod nolis ei esse subiectus. 78.

3 Contemptus continet peccatum specialis inobedientiæ in duplici specie, quia legem transgreditur, V.C. ieiunii, & quia potestatem præcipientem vilipendit, & talis circumstantia contemptus in Confessione est manifestanda, tanquam propriam speciem peccati continens, licet enim in omni peccato sit inobedientia materialis, tamen sit speciale peccatū, si ex

si ex formali & directa intentione legem violes, quia ex superbia non vis esse subiectus.

Si Carthusianus ex contemptu regulæ suæ carnes comedat, triplicis speciei peccatum committere videtur. 1. Contra virtutem specialis obedientiæ. 2. Contra virtutem temperantiæ, cuius intuitu statuta abstinentia. 3. Contra virtutem religionis, quia violat votum.

Omnis inobedientia ex formali contemptu, est peccatum mortale. Ratio, quia tam magnum, quam paruum præceptum à legitima potestate descendit, quam vilipendere intolerabilis quædam superbia, & in Deum redundans veluti blasphemia est, iuxta illud Christi, Luc. 10. Qui vos spernit, me spernit. Et Rom. 13. Qui resistit potestati, Deo resistit. 4

Etiam ea quæ solum in consilio sunt, vt sacramentum Extremæ Vnctionis, aquæ benedictæ aspersionem, &c. ex formali contemptu negligere, est peccatum mortale, iuxta Nauar. *Aliud est contemnere, aliud non parere*: nam consilio sine culpa non paretur; sed non sine culpa contemnitur. 5

Contemptus materialis siue ipsius operis, puta si quis præceptum transgreditur, quia parui momenti æstimat, est tantum veniale. 6

Frequens relapsus, seu consuetudo peccandi, propriè non continet contemptum, sed solum interpretatiuè secundum præsumptionem fori externi. Relapsus tamen inducit ad contemptum. Prov. 18 Impius, cum in Profundum venerit peccatorum, contemnit. 7

TRACTATVS VIII

De Humanis Legibus.

CAP. I.

Quid sit Lex?

1 LEx vel à ligando, quod ad sui obseruationē homines liget, vel à legendo, quod lex scribi & publicè proponi soleat, vel potius sic dicta videtur, quod sit lecta viuendi Regula.

2 Lex duplex est, naturalis & positiua. Lex naturalis est recta hominis conscientia. Positiua, quæ ex rerum natura non necessariò prouenit, sed magis ex Magistratûs libera positione.

Lex est secundum S. Thomam *recta agendorum ratio à publica potestate communitati denuntiata, cum voluntate eam perpetuò obligandi.*

3 Ad Constitutionem Legis 3. concurrunt. 1. Iudicium Practicum de agendo. NB. iuxta Molinam Conclusiones practicas de rebus agendis iurecōsultorum, accedente principis voluntate, obtinet vim legis. *Omnia enim nostra facimus*, inquit Iustin. *quibus auctoritatem nostram impertimus.* 2. Voluntas obligandi; quæ si absit non oritur lex. 3. Imperii denunciatio.

4 Lex debet esse honesta, (respicit hæc cōditio materiam) iusta (respicit formam & æqualitatem) Possibilis secundum naturam, patriæ consuetudinem, loco, temporibus conueniens, vtilis, necessaria, rationabilis, pro communi vtilitate lata, iuxta l. 8. Iur. *non in singulas personas, sed generaliter constituuntur.*

Diffe

Differt lex à priuilegio, quod priuilegium sit lex priuata. Denique lex debet esse constans & perpetua, in quo differt à præcepto seu mandato, tendente ad personas singulares, cum quibus plerumque extinguitur, imò etiam per mortem mandantis.

Lex autem non extinguitur, nisi vel à legislatore vel successore reuocetur, vel consuetudine abrogetur, vel ob rerum mutationem inutilis fiat, iuxta Isidorum, Lex etiam debet esse manifesta, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat. 83.

CAP. II.

De Promulgatione Legis.

COnstat ex precedenti Capite ad Essentiam Legis requiri, vt communitati denunciata sit. Cũ enim lex sit communis viuendi regula, ideo publicari debet, vt omnes secundum eam actiones suas instituere possint, iuxta legem 9. C. de Legibus: *Leges sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent.* 1

Lex publicè in curia Principis promulgata, quatenus est ex sua parte, statim habet essentialem vim obligandi subditos omnes, licet secundum actum non astringat inuincibiliter ignorantes. Patet ex cap. 1. de Concess. præb. in 6. Lex seu constitutio & mandatum nullos astringunt, nisi postquam ad notitiam peruenerint eorundem; aut nisi post tempus, infra quod ignorare minime debuissent. Simile habet in igne, qui quidem per se habet potestatem vrendi omnes, sed neminem nisi propinquum sibi, vrit

2 Ad substantiam legis non requititur scriptura, sed sufficit voce, vel alio signo denunciatam esse. Quod si ius à Iustin. scriptum nuncupetur, id non idcò fit, quod requiratur ad legis substantiæ scriptura, sed quod lex plerunque in scriptum redigatur, vt non pereat.

3 Si legislator tempus adiiciat, ex quo lex sua obligare debeat, incipit eius obligatio secundum voluntatem ita statuentis.

4 Si legislator nullum tempus adiiciat, discrimen est inter Legem Imperatoriam & Pontificiam: illa enim ante obligandi vim non acquirit, quàm elapso bimestri, post factam promulgationem in singulis prouinciis. Pontificia autem, simul ac in curia Romana promulgata est, in toto orbe obligandi vim habet, quatenus est ex parte legis. Prob. prior pars ex Concilio Trident. vbi Pius IV. sic: *Quia tamen iura etiam communi* (Cæsareo) *sancitum est, vt Constitutiones nouæ, vim non nisi post certum tempus obtineant.* Posterior probat. Quia lex ad sui valorem suapte natura plus non postulat, quam vt semel in Curia principis publicetur, vnde deinde in aliorum notitiam deuenire potest: Neque etiam Ecclesiastica aliqua constitutio extat, quæ maiorem publicationem, aut temporis aliquod interuallum post primam promulgationem requirat.

5 Hinc discrimen inter vtramque legem, quod licet Imperatoria, intra duorum mensium spacium, post promulgationem à maiore parte prouinciarum recipiatur, & in vsum deducatur, nullam tamen reipsa obligationem adfert, sed à quouis subdito sine culpa intra illud tempus negligi potest. Lex autem Pontificia simul ac Romæ publicata est,

omnes

omnem vim obligandi habet: cur autem Diœcesanos absentes lex Romæ promulgata non statim obliget, id non prouenit ex defectu legis, sed alicuius conditionis accidentalis puta, quia eam ignorant.

Elapsis duobus mensibus, post promulgationem 6
Legum Cæsarearum factam, in Metropoli prouinciæ, ignorantia probabilis non præsumitur, sed ab allegante probari debet.

Lex etiam Ecclesiastica, si sit irritans alicuius ac- 7
tus, iure naturali & diuino alioquin subsistentis, plerunque censeri non debet, effectum sortiri, priusquam in diœcesi promulgata sit. Exemplum habes in Concilio Tridentino, sessione 23. ca. 45. de reform. vbi requirit approbationem Episcopi ad exponendos sacerdotes. Et in bulla Pii V. infirmantis contractus censuales, quamuis ea Bulla apud nos recepta non sit.

Ratio est, quod alioquin eiusmodi leges in multorum detrimentum cessuræ essent, qui inuincibili earum ignorantia laborantes, tales contractus celebrarent, vel à Sacerdotibus non approbatis Sacramentalem absolutionem postularent, sicut antea consueuerunt. Siquidem hoc proprium est legum irritantium actum, non in odium agentium, sed ob defectum solemnitatis; quod postquam eiusmodi leges vim obligandi consecutæ sunt, effectum irritationis consequentur etiam erga ignorantes. 86.

(o)

CAP. III.

De Acceptatione Legis.

1 LEx substantiam suam promulgatione accipit, neque intrinsecè pendet à populi acceptatione, quamuis per eam accidẽtaliter perficitur, iuxta Gratianum, dist. 4. *Leges instituuntur cum promulgantur; firmantur, cum moribus vtentium comprobantur.* Ratio Conclusionis est, quia postquam populus omnem suam potestatem in vnum Regem, vel paucos optimates absolutè contulit, possunt hi, & nisi aliud significent, censendi sunt etiam velle, iustis suis legibus subditos obligare ad recipiendum & parendum: cum alioquin vltima & suprema potestas, non penes Regem vel Optimates, sed penes populum foret, adeoque non esset forma Reipublicæ monarchicæ vel aristocraticæ, sed democraticæ. Quod verò attinet Legem Pontificiam, ea multò minus à populi acceptatione dependet: quandoquidem Papa supremam in Ecclesia potestatem non à populo per Electionem sed immediatè à Christo accipit, ex vi primæ institutionis & promissionis Sancto Petro factæ. Matth. 16.

2 Episcopis præsertim Metropolitanis ex officio incumbit nouas Pontificias constitutiones in diœcesibus promulgare, atque in vsum deducere; saltem postquam ex curia Romana authenticè ipsis transmissæ fuerunt.

3 Diœcesanus nec de peccato damnari nec puniri potest, si legem Pontificiam in Diœcesi nõ promulgatam, neque vsu receptam, ipse quoque non seruet. Primò, Quia contraria non paucorum Doctorum sententia, quod non minus ad Pontificiam quàm Impera-

Imperatoriam legem opus sit promulgatio in prouinciis; probabilis ipsis videre potest, cui proinde se conformare liceat. Deinde, quia præsumendum non est, mentem legislatoris esse, vt lex, præsertim in Diœcesi non promulgata, à Diœcesano vno vel paucis obseruetur, si maior communitatis pars non recepit, neque breui tempore receptura vel obseruatura existimatur: siquidem legem, cum sit commune mandatum, communiter obseruari oportet. 88.

Si legislator ad legis obseruationem subditos cõpellat, & transgressores puniat, tunc singuli eam obseruare tenentur, si iusta sit; etiamsi maior pars resistat, quia ratio naturalis postulat, vt in Schismate quodlibet membrum sui capitis potius, quam reliquorum membrorum ductum sequatur.

Si lex legitimè promulgata, à maiore populi parte sub rationabilis causæ prætextu non recipiatur, currit contra eam præscriptio, quæ saltem decem annorum spatio absoluitur. Cum enim lex iam recepta & vsu confirmata per contrariam consuetudinem abrogari possit iuxta cap. vltim. de Consuet. multò magis ab initio per non vsum ei derogari poterit. Quare mirandum etiam non est, plus temporis (40 ann.) requiri ad abolendam via præscriptionis legem Ecclesiasticam receptam, quam non receptam, quia illa plus roboris quam hæc obtinet. 4

Sed licet V. C. Episcopi peccârint, in non recipiendo Concil. Trid. tum eorum successores, si Pontificiam constitutionem per longam temporis moram nunquam in diœcesi receptam vel obseruatam videant, per non vsum titulo præscriptionis

nis sublatam credere possunt. Hinc V.C. Trident. Constit. quæ hactenus non receptæ, aut in praxin deductæ non sunt, vim obligandi non habent, vt neque Doctores ex Cathedra, multò minus Iudices in foro externo vel interno causas definire debeant, secundum leges non receptas.

In legum obseruatione quilibet conformari debet illi communitati, cuius ipse proxima pars est, qua re si lex in aliis prouinciis recepta sit, in tua non sit, eius obligatione non astringeris.

6 In dubio num lex recepta sit, pro ipsa præsumendum est. Ratio, quia factum in dubio præsumitur, si de iure faciendum erat.

7 Si noua Constitutio prouinciæ non conueniat, legislatori supplicari potest; atque interim dum responsum expectatur, eius executio differri.

CAP. IV.

De Materia Legis humanæ.

1 LEge humana, etiam ciuili, præcipi possunt, non tantum opera iustitiæ, sed etiam aliarum moralium virtutum, iisq; contraria prohiberi. §. 9.

2 Non omnes virtutum actiones præcipi possunt, (quia quædam nimis arduæ, vt Consilia Euang.) neque omnia peccata, etiam externa ab humano Magistratu prohiberi, sed multa permitti debent (sic lupanaria, vsurę Iudæorum) ad maius Reipub. Malum euitandũ; quia lex humana ponitur multitudini seu communitati; in qua maior pars est hominum virtute non perfectorum. Quare ferme non nisi grauiora peccata legibus prohiberi solent, à quibus moraliter possibile est, maiorem partem abstinere, maximè,

maximè, quæ alijs noxia & humanæ societati incommodant.

NB. Etiam præcipi & prohiberi possunt, quæ alioquin sub naturale & diuinum præceptum cadunt; quia nihil prohibet, aliquem pluribus titulis obligari ad idem præstandum vel omittendum.

NB. Quod lege naturali aut diuinâ absolutè præ- 3
ceptum est, interdum humanâ lege determinatur ad certum tempus, V. C. Paschalis communio, preces horariæ.

Legislator, iuxta legitimam suam intentionem, 4
seu motiuum efficere potest vt opus aliquod sit medium, siue materia alicuius virtutis conueniens aut necessaria, sicut videre est in Ecclesiasticis præceptis ieiunij, Missæ:) idem dicendum de actionibus ex obiecto indifferentibus, vt mercatura diebus festis, reuerentia & cultus Religionis. Hinc qui ieiunium violat contra temperantiam peccat, cuius intuitu ac fine lex Ecclesiastica lata, & qui mercaturam die festo exercet, contra virtutem Religionis.

Nulla lex humana extendere se potest ad actus 5
merè internos per se præcipiendos. Prob. ex iure Can. c. 1. 15. q. 6. *Quod non possit humano iudicari examine, quem Dominus suo reseruauit.* Et in c. sicut de sim. *Ecclesiam non iudicare de occultis* Et l. 18. ff. de pœnis apud Gratianum d. 1. de pœnit. *Cogitationis pœnam nemo patitur*: Quod verum est si stetur intra fines cogitationis, non item, si exequendi propositum externo signo manifestetur, quamuis sine successu. Prob. 2. Rationibus; Quia frustra & inefficaciter lex ad communitatem fertur, si legislator cognoscere non possit, vtrum obseruetur, neque ad eius obseruationem compellere. Quare *leges ferre, & secundum leges iudicare ad*

re ad eandem potestatem pertinet : atqui de actibus interni suapte naturâ latentibus, humanus Legislator iudicare non potest. Nam *secretorum solus Deus cognitor & iudex est*, c. erubescant. d. 32. Ergò. Secundo, Cum omnis humana potestas, in hominum societate fundetur : Hæc autem materialis & sensibilis sit, conuenit vt humana potestas solum se extendat ad actiones humanas, quatenus in exteriorem materiam transeunt, & signo aliquo produntur. Tametsi quandoque huiusmodi externæ actiones occultæ manent per accidens, quia à nemine videntur, actestibus destituuntur. Sic Ecclesia prohibet, & latâ excommunicatione punit. V.C. hæresin externo signo proditam.

NB. Occultum duplex, Per se, quod non est probabile, sed suapte naturâ occultum, vt cogitationes. Et occultum per accidens, quod exterius expressum est, vt suapte naturâ deprehendi possit, licet à nemine deprehendatur.

6 Qui opus præceptum, quatenus ex obiecto bonum est, implet, quamuis mala intentione, is legem humanam non violat. V.C. Ecclesia præcipit ieiunium, Finis autem huius præcepti est, vt gula refrenetur, & caro spiritui subijciatur. Si jam quis ieiunet ob vanam gloriam, is non violat præceptum Ecclesiæ, quamuis ob vanam gloriam venialiter peccet. Ratio, quia intentio & finis præcepti non cadit sub præceptum; imo nec cadere potest, cum modus agendi ex virtute & proposito honestatis omninò intrinsecus & non apparens sit.

7 Qui opus præceptum secundum substantiam præstat, etsi tunc nolit præceptum implere, reuera tamen satisfacit. Exemplum : Si quis die festo Mis-

sam

sam decenter audiat, licet non recordetur, esse diem festum, tamen satisfacit. Sed etsi quis Missam die festo decenter audiat, licet expressam habeat intentionem non satisfaciendi præcepto Ecclesiæ, sed aliam audiendi, is reuera satisfacit, & non tenetur aliam audire.

Ratio Conclusionis est, quia lex tantùm præcipit voluntariam operis executionem, non quasi reflexam implendi præcepti intentionem; imo eam præcipere non potest, cum omninò intrinseca sit.

NB. Obligatus voto recitandi rosarij, si recitet animo tunc non satisfaciendi, tenetur iterum recitare (Nam obligatio voti prouenit ex voluntate vouentis) sin autem immemor voti sui rosarium dicat, reuerâ liberatur.

Actus interni ab humana potestate præcipi pos- 8
sunt vel prohiberi concomitanter, quatenus requiruntur ad moralem substantiam actuum externorum. Ratio, cum homines, qui sunt membra Reipub. partim interno animo, partim externo, ac materiali corpore constent: fit, vt & interiores hominis actiones non aliter sub Reipub. gubernationem cadere possint, nisi quatenus ad externas actiones diriguntur, easque aliquo modo informant.

Si ebrius, dormiens aut mentis impos dicat horas 9
canonicas, non satisfacit præcepto, sed debet iterum recitare, si admentem redeat. Ratio, quia leges homini imponuntur, vt eas humano & non brutorum modo impleat, eadem est ratio de eo, qui coactus & inuitus Missæ interest, non implet præceptum, quia coactio tollit voluntarium ac liberum, sine quo lex nec impleri nec violari potest. Quæ doctrina vniuersim vera est, si loquamur de formali imple-

impletione legis, ad quam omnino requiritur vo-
luntarium.

10 Aliud est de materiali executione legis, vt si qui
in somno vel per vim adactus, decimas parocho so-
luat, materialiter & in effectu satisfactum est legi, vt
non sit opus alias decimas dare. Nam sicut homo si-
ne culpa legem materialiter violare potest, V. C. rem
alienam ob inculpatam ignorantiam auferendo; ita
etiam sine laude legem materialiter implere potest,
vt in exemplo posito, item in ieiunio cernere est, si
quis à carnis esu abstineat, quia per vim ad eam acce-
dere prohibetur. Sed quædam præcepta versantur
circa Actiones, quæ in sui executione intrinsecè in-
cludunt voluntarium & liberum; vt mirum non sit
dormiente ebrio, coacto præstari non posse, & hu-
spectant exempla supra posita de Missa audienda
Canonicarum horarum prece: quippe quæ volun-
tariam animi intentionem necessario requirere vi-
dentur.

11 Qui opus sub censura Ecclesiastica prohibitum
omnino inuitus intermittit, modo illud opus spe-
ctata intentione Ecclesiæ in executione non requi-
rat intrinsecum concursum voluntatis, euitat censu-
ram, vt si solutio decimarum sub Excommunicatio-
ne præcepta, & aliquis vi adactus soluat: secus si o-
pus ab Ecclesia præceptum, requirat intrinsecum
concursum voluntatis, vt si sub pœna excommuni-
cationis missæ auditio præcepta, & quis vi adactus
audiat, incurrit pœnam excommunicationis. Dem-
que qui opus qualecunque sub censura prohibitum
omnino inuitus intermittit, pœnam statutam non
incurrit, vt si in diœcesi sub excomm. prohibitum sit
carnes in quadragesima comedere, & Titius pe-
viola-

violentiam ab amicis arceatur, ne eas comedat. Ratio harum assertionum est: Nam leges pœnales intelliguntur secundum effectum realem & consummatum: qui autem omnino inuitus & reluctans continetur in loco sacrificij, is reipsa non exequitur opus præceptum sed legem omnino violat. Qui vero coactus decimas Parocho suo soluit, & inuitus abstrahitur ab esu carnium die interdicto: hi licet secundum internum affectum transgrediantur legem; non tamen secundum effectum externum seu consummationem: Ergo censuram legis non incurrunt.

Qui ob metum opus præceptum exequitur, V. 12
C. Puer qui ob metum verberum à pædagogo adactus Missæ decenter audit, satisfacit: Ratio, quia metus non tollit voluntarium simpliciter, sed solum secundum quid. Quod si verò puer sub conditione nollet audire si pedagogus non adesset, nihilominus implet præceptum licet peccet contra Religionis virtutem interno affectu, quia lex Ecclesiæ directè tantum præcipit attentam Missæ auditionem, quam si puer adhibuit, totum præceptum impleuit, tamen eadem lex per consequentiam efficit, vt dum præcipit Missam audire, etiam ipsum propositum conditionatum, siue etiam simplex affectus non audiendi missam, si non auferat malitiam obiecti, prohibitus sit.

Eodem modo peccat, quem postea pœnitet, quod audierit sacrum. Hoc sumitur ex c. nulli, dist. 19. *Nulli fas est, vel velle, vel posse transgredi Apostolicæ sedis præcepta.*

Cum lex Ecclesiastica præcipit opus aliquod pium, V. C. vocalem orationem, sacram Confessio- 13
nem,

nem, consequenter etiam præcipit actum internæ mentis, quem opus illud essentialiter includit: quia Ecclesia non præcipit, vt simulatè orent, nec fictè confiteantur: qui autem sine interna attentione orat, confitetur sine vlla animi contritione, is non verè sed fictè orat & confitetur. Ergo non satisfacit Ecclesiæ præcepto. NB.

Non potest Prælatus, nisi regularis sit, subditum sub peccato obligare ad habendam certam intentionem in opere: V.C. vt ieiunia & orationes fiant in statu gratiæ. Prælato tamen regulari paulo maior potestas in suos competit, ratione voti religiosi obediendi Prælato in omnibus, quæ secundum regulam vel ordinis consuetudinem præcipiuntur.

14 In ijsquæ pertinent ad naturam Corporis conseruandam & propagandam, homo sui iuris esse debet, ac soli Deo subiectus. Ratio, quia omnes homines naturâ sunt pares, in his quæ pertinent ad corporis conseruationem & propagationem. Vnde non tenentur nec serui Dominis, nec filij parentibus obedire in matrimonio contrahendo, vel virginitas seruanda, &c. Sed in his, quæ pertinent ad dispositionem actuum & rerum humanarum tenetur subditus suo superiori obedire, secundum rationem superioritatis: sicut miles Duci Exercitûs, in his quæ pertinent ad bellum; seruus Domino in his quæ pertinent ad opera seruilia; filius patri in pertinentibus ad disciplinam vitæ, & curam domesticam. 96.

CAP.

CAP. V.

De Iurisdictione.

IVrisdictio est facultas alicuius habentis publicam 1
auctoritatem & eminentiam supèr alios, ad eorum regimen & gubernationem.

Actus Iurisdictionis sunt leges condere, in ijs dispensare, præcipere, iudicare, punire, ministros publicos creare, pupillis tutores dare, Minores atque Ecclesias læsas in integrum restituere; item Sacramenta administrare.

Iurisdictio alia est ordinaria, quæ competit Iudici 2
ex proprio munere, alia delegata, quæ Iudici non nisi ex commissione. competit

Iurisdictio alia est contentiosa, ad quam pertinet 3
leges condere, præcipere, punire, causas ciuiles & criminales definire. Voluntaria alia, ad quam pertinet legitimare, dispensare, beneficium conferre, Sacramenta ministrare, matrimonio assistere, latè loquendo de hoc vltimo actu.

Voluntaria Iurisdictio sic dicta, quia non ni- 4
si volentibus fit, extra proprium territorium exerceri potest erga subditos, eò quod non ordinarium iuris processum, nec iudicem pro tribunali sedentem requirat, ideo nulla iniuria infertur extraneo Iudici, NB. tamen ad vitandum scandalum priuatim exerceri debere voluntariam Iurisdictionem in aliena diœcesi. Contentiosa vero Iurisdictio in alieno territorio absque expresso vel tacito consensu exerceri non potest: *cum extra territorium ius dicenti impunè non pareatur.* cap. 2. de Constit. in 6.

Paro-

5 Parochus in aliena Parochia suorum subditorum nuptias benedicere non debet, neque Episcopus in aliena diœcesi Ordines, aut Sacramentum Confirmationis conferre; sed in Pontificalibus (absque vsu pallij) extra diœcesin sacrificare non prohibetur. 97.

6 Diuiditur iurisdictio; quod alia sit Ecclesiastica, subdiuisa in externum forum & internum; alia ciuilis.

7 Iurisdictio vtraque diuiditur in Imperium, quod iudici nobili proprio motu competit & per se stat. Et in simplicem Iurisdictioem, quæ exercetur iudicis officio mercenario. Mercenarium Iudicis officium vocamus; quod deseruit actioni merè ciuili. Ciuilis actio est; per quam pars litigans intendit consequi ius proprium, siue quod sua interest, Legistæ *interesse* vocant. Igitur simplicis Iurisdictionis Officium ideo dicitur mercenarium, quod Iudex motu proprio, siue ex officio procedere non possit ad causas & lites ciuiles, sed solum ad instantiam actoris: quare partibus actione desistentibus, vel transactione compositis, Iudex cessare cogitur: Illis autem instantibus, & iudicium postulantibus, debet sententiam ferre, neque potest partes ad compositionem compellere; nisi in raro casu, si lis nimis diuturna & intricata sit, vt expediri facilè non possit.

8 Imperium aliud est merum, (exercetur Iudicis officio nobili, publicam vtilitatem respiciente: Eius actus sunt Leges condere, malefactores punire &c.) Aliud est mixtum, (quod exercetur Iudicis officio mercenario, priuatam vtilitatem respiciente: Eius actus sunt; dispensare, priuilegium dare, ætatis veniam tribuere, tutores statuere, in integrum restituere.

Merum

Merum Imperium quibusdam gradibus distin- 9
guitur.

Primus est maximi Imperij, quo pertinet potestas bellum inferendi, vniuersales leges condendi; Concilia & comitia cogendi, &c. Potestas monetam cudendi, tributa imponendi, quæ regalia dici solent, quia propria Regum ac supremæ Potestatis sunt.

Secundus gradus est maioris Imperij, quo pertinet potestas facinorosis hominibus mortis &c. supplicium decernendi. Huc spectat potestas maximæ capitis diminutionis, per quam ius ciuitatis & libertatis amittebatur, sed non amplius in vsu. Huc etiam pertinet, Potestas Clericum degradandi, excommunicandi, non ad instantiam partis læsæ, sed motu proprio.

Tertius gradus est Imperij magni, quo pertinet potestas aquâ & igne interdicendi, quæ desijt, dicitur que capitis diminutio minor, per quam ius ciuitatis, sed non libertatis amittebatur.

Quartus gradus paruii Imperij, quo pertinet potestas relegandi, torturæ subijciendi, flagellis puniendi.

Quintus gradus est Imperij minoris, quo pertinet modica coercitio in corpore.

Sextus gradus est Imperij minimi, quo pertinet exigua mulcta pecuniaria, qui duo postremi gradus cuilibet magistratui tam ciuili, quam Ecclesiastico competunt.

Imperium mixtum pari ferè modo in suos gradus distingui posset. Est enim vnus gradus maximi Imperij, Principi reseruatus, V.C. illegitimum vel communi iure infamem famæ restituere, &c. Et sic deinceps in inferiores gradus descendi potest.

10 In generali meri aut mixti Imperij concessione à Principe alicui facta, non censentur ea comprehensa, quæ primi gradus, adeoque propria suprema potestatis esse solent, nisi speciatim exprimantur, iuxta regulam 81. in 6. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verosimiliter in specie concessurus.*

11 Generalibus sedis Apostolicæ legatis, item Episcopis & Prælatis, similem Episcopali Iurisdictionem obtinentibus, competunt ea omnia, quæ sunt meri aut mixti Imperij Ecclesiastici, dempto primo gradu.

CAP. VI.

De Lege, ac Legislatore Ecclesiastico vniuersali.

1 Lex & Legislatrix potestas alia est Ecclesiastica, alia ciuilis. Differunt inter se ratione originis, quia Ecclesiastica immediatè à Deo instituta, ciuilis ab hominibus. Et ratione finis, quia lex Ecclesiastica per se ac directè versatur circa res spirituales ad salutem animarum ordinatas. Civilis verò directè temporalem tantum commoditatem spectat.

2 Ciuilis potestas subordinata esse debet Ecclesiasticæ ratione finis, sicut corpus animæ, naturalia supernaturalibus, temporalia æternis.

NB. Potestas Ecclesiasticorum Præsulum, etiam Papæ, ad aliorum regnorum iura & causas ciuiles directâ & ordinariâ viâ se non extendit: quia hæc duæ Potestates proprijs officijs ac dignitatibus discretæ sunt, & vtraque in suo iure perfecta.

§.

§. I.

De Summo Pontifice.

SVmmus Pontifex est totius Christiani Populi pá- 3
stor, omnium Ecclesiarum caput, & Episcopus Episcoporum, iuxta Matth. 16. *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus &c.* Et Ioannis 21. *Pasce oues meas.*

S. Petrus etiam ipsis reliquis Apostolis à Christo 4
propositus fuit. Nam licet omnes Apostoli iurisdictionem à Christo acceperint super fideles iuxta Matth. 18. *Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo*; tamen vt Ecclesiæ Vnitas sub vno capite & Pastore conseruaretur, vnum etiam reliquis Apostolis Christus præposuit Petrum. 100.

Potestas collata S. Petro super Ecclesiam Christi, 5
non fuit tantum perfectè vniuersalis, sed etiam ordinaria, siue perpetuò in successoribus duratura iuxta Matth. 16. *Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Sicuti enim visibilis Ecclesia Christi perpetuò duratura est, ita & eius fundamentum & Pastor, quod cùm in persona S. Petri fieri non possit, in eius successoribus fieri debet.

Suprema Iurisdictio non confertur Papæ à Car- 6
dinalibus per Electionem, sed à Christo prouenit vi promissionis factæ S. Petro. Cardinales enim tantùm designant personam, cui ex vi promissionis iurisdictio confertur. Quomodo enim Cardinales conferant potestatem, qua ipsi carent, quandoquidem *nemo potest plus iuris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur* reg. 79 in 6.

Summus Pontifex ab Ecclesia iudicari non potest 7

nisi in causa hæresis. Cum enim potestatem suam non ab Ecclesia, sed à Christo acceperit, consequens est, vt eâdem excidere non possit, nisi Christo permittente & auferente. Quod accidit 1. Si in hæresin notoriam labatur. 2. Si papa resignet Ecclesia acceptante 3. Si exterius se gerat vt hæreticum, ideoq; Ecclesia alium eligat. 4. Tempore Schismatis; si Ecclesia cognoscere non possit, quis verus Pontifex sit, potest alium eligere.

8 Sedes Romana per antonomasiam Apostolica appellatur, non tantum quia in ea Principi Apostolorum Petro succeditur, sed etiam quia cum simili authoritate Apostolicæ & vniuersalis gubernationis succeditur; quod nulli alteri Episcoporum concessum est: ij enim Apostolis successerunt in Episcopatu Ecclesiæ particularis, sed non in Apostolatu seu vniuersali iurisdictione erga fideles omnes.

NB. Quod Romani Pontifices abhorrere soliti sint à nomine Oecumenici, seu Episcopi vniuersalis propter Constantinopolitanos Patriarchas, qui hoc nomen superbè sibi arrogare ausi sunt.

§. II.

De generalibus Conciliis.

9 COncilia generalia dicuntur, quæ summi Pontificis authoritate congregata sunt, vniuersis orbis Christiani Episcopis conuenientibus, (saltem potentibus venire & nemine excluso.) Ea potestatem habent vniuersales leges in Ecclesia condendi, & fidei controuersias decidendi. Decreta tamen debent mitti Romam, & à Papa confirmari. Nam Papa ex-

extra vrbem non solet in propria persona interesse Concilijs.

Soli Episcopi in Concilijs sententiam decisiuam 10
dicunt, iure proprio & ordinario : sed ex priuilegio & consuetudine etiam alijs Ecclesiasticis, non item laicis (ne quidem Imperatori) personis competere solet, iuxta illud Ioan. 20. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei. Quare cum omnes fideles ad Concilium venire possibile, aut conueniens non sit, eorundem capita vicem omnium repræsentant.

§. III.

De Iure Communi Canonico.

IVs Commune Canonicum, quatenus in Scholis 11
traditur, 5. partes complectitur. 1. Decretum Gratiani Monachi Benedictini, ex Sacræ Scripturæ sententiis, Conciliorum & Pontificum Decretis, Romanorum Imperatorum Legibus, & Patrum dictis compilatum. 2. Quinque libros Decretalium. 3. Sextum Decretalium 4. Clementinas. 5 Et Extrauagantes constitutiones.

Opus Gratiani hactenus à nullo pontifice appro- 12
batum est, quamobrem quæ in eo adducuntur capitula, singula ad suam originem reuocanda sunt, vt appareat, quantam authoritatem mereantur.

NB Licet Gratiani & S. Patrum Dicta nullam per se authoritatem iuris habeant, (cum in iure condendo, non sola scientia, sed magis etiam potestas necessaria sit, iuxta c. 1. dist. 20.) tamen consuetudo obtinuit, vt in externo foro etiam illa ad causarum decisionem inseruiant.

Quinque libri decretalium sunt variorum Pontificum rescripta, à Gregorio, Nono congesta.

Sextus decretalium à Bonifacio VIII. ex diuersorum Pontificum responsis compilatus est.

Clementinæ sunt constitutiones Clementis V.

Extrauagantis sic dictæ constitutiones Ioannis XXII. aliorumque Pontificum, quæ antea extra Corpus iuris Canonici, quasi incerta sede vagabundæ, postea in Ordinem iuris redactæ sunt. His annumera Canones & Decreta Conciliorum generalium, Bullas variorum Pontificum, & Constitutiones extrauagantes, quæ necdum in commune Corpus iuris insertæ sunt.

13 Epistolæ & Responsa Pontificis legum vniuersalium vim obtinent, idcirco vbique allegari possunt, etiamsi ad particulares Ecclesias scribantur, nisi ex speciali causa, loco, tempore, &c. prodierint: tunc enim ad alias causas transferri non possunt.

Definitiones seu decreta fidei discernenda sunt à decretis morum, quæ sunt Propriè dictæ leges. Nam Ecclesiasticæ definitiones, siue Canones fidei ita infallibilem veritatem habent, vt nullo posteriore Concilio, vel Pontificia authoritate mutari, aut reuocari possint. Morum verò decreta siue Canones pro temporum, aliarumque circumstantiarum varietate abrogari, derogari, vel desuetudine aboleri nihil prohibet.

CAP. VII.

De particularibus Ecclesiasticis Legislatoribus, eorumque Iurisdictione.

ECclesiasticas leges non ad vniuersam Ecclesiam, sed ad proprios subditos ferre possunt Concilia parti-

particularia, Episcopi, Archiepiscopi, Legati sedis Apostolicæ, Rom. Ecclesiæ Cardinales in Ecclesijs sui tituli, Generalis Vicarius Episcopi, Prælati Ordinum, &c.

§. I.

De Conciliis non Oecumenicis.

COncilia non Oecumenica alia sunt nationalia, quæ conuocatis eiusdem Nationis Episcopis, & Archiepiscopis à primate inducunt; Alia prouincialia, quæ ab Archiepiscopo, conuocatis episcopis; alia diœcesalia seu synodalia, quę auctoritate Episcopi, conuocatis prælatis (etiam exemptis) & Parochis quotannis celebranda essent, iuxta concil. Trident. 1

Concilia non Oecumenica à Papa approbari necesse non est, dummodo nihil in ijs contra vniuersales Canones vel Ecclesiæ vniuersæ Consuetudines decernatur. 106. 2

§. II.

De Episcoporum Iurisdictione.

EPiscoporum Ecclesiastica Iurisdictio, quo ad substantiam ex diuina institutione est, iuxta Act. 20. *Posuit vos Spiritus S. Episcopos, regere Ecclesiam Dei*, quo ad modum verò & ordinem institutionis, à summo Pontifice est. Ratio, quia Christus perfectam Ecclesiæ Monarchiam constituit; Ad Monarchiæ autem perfectionem pertinet, vt sub vno Monarcha alij sint in Republ. inferiores Principes (sicut in Romano Imperio post Imperatorem, Duces, Marchiones) quasi totius corporis nerui aut manus, dependentes à summo capite, quod Christus voluit propter conuenientem statum totius Ecclesiæ. 107. 3

4 Olim tres tantum dicebantur Ecclesię patriarchales, quæ à S. Petro, tanquam à summo Capite fundatæ erant, Romana, Alexandrina & Antiochena.

5 Ad Romanum Pontificem pertinet Episcopos electos confirmare, eorum iurisdictionem tum locorum spatijs, tum causarum qualitate definire, eosdem iustas ob causas deponere, patet ex perpetua praxi Ecclesiæ & traditione. Vnde patet eorum iurisdictionem quoad modum non à Christo diuino iure sed à Papa humano iure ipsis competere.

NB. 1. Quod potest Papa in tota Ecclesia, id potest etiam Episcopus in sua diœcesi, intellige cum dependentia & subordinatione ad Papam, tanquam superiorem, & exceptis causis maioribus soli Papæ reseruatis.

NB. 2. Episcopi non succedunt Apostolis in Apostolatu, sed in Sacerdotalis Ordinis dignitate.

6 Patres in Concilo VI. Carthaginenti appellationem ad Sedem Apostolicam absolute non negarunt, sed modum suscipiendi appellationem improbârunt.

NB. Episcopi condemnatio est ex grauioribus Causis, ideò soli sedi Apostolicæ reseruatur.

§. III.

De Iurisdictione Metropolitani & Archi-Episcopi.

7 METropolitanus est Ordinarius superior Cœpiscoporum prouinciæ, tamen in causis criminalibus, quæ depositionem merentur, contra aliquem eorum procedere non debet, sine Sedis Apostolicæ authoritate.

Metro-

Metropolitanus in subditos Coëpiscoporum nullam ordinariè iurisdictionem obtinet, nisi ad ipsum à suo Episcopo appellârint. 8

Metropolitanus, antequam pallium à Sede Apostolica accepit, quæ sunt Ordinis Episcopalis, exercere ipsemet non debet; sed suffraganeo suo Ordinandi facultatem concedere potest, cum talis demãdatio iurisdictionis actus sit, quem exercere potest, quamprimum confirmatus est.

NB. Pallium quasi singulare priuilegium personæ conceditur, vt eo in certis festis diebus ipsemet utatur in Ecclesiis prouinciæ suæ, neque alteri Episcopo commodari possit, sed cum eo mortuo, sepeliri debeat.

§. IV.

De Iurisdictione & Potestate Capituli.

EPiscopus sine Consilio Capituli statuere non debet, quod alicuius momenti sit. 9

Episcopi & Canonici faciunt vnum corpus.

Si consilium alicuius de iure requirendum sit, nõ idcirco etiam consensus requiritur. Hinc licet Capitulum requisitum non consentiat, tum statutum Episcopi erit firmum, tum In causis, quæ ad damnum Capituli cedere possunt, requiritur etiam consensus.

Capitulum sine Consensu Episcopi statuere potest in rebus exiguis, & ad ipsum proprie Spectantibus: non in grauibus, quia Episcopus est Generalis Sponsus Ecclesiarum suæ diœcesis. 10

Capitulum, ipseque Decanus communi iure nullam iurisdictionem habet in singulos Canonicos, & Ecclesiæ suæ ministros, nisi esset consuetudo aut 11

præscriptio, sed ipsemet Episcopus est ordinarius Iudex & Pastor totius diœcesis.

Sede Episcopali vacante, Capitulum exercet omnem iurisdictionem, tam voluntariam, quam cõtentiosam. Hinc solet Capitulum aliquãdo sede vacante communi consensu condere statuta pro Ecclesiæ reformatione, quas recapitulationes vocant, & vim legis obtinent, si sacris canonibus nõ repugnãt.

13 Beneficia, quæ patronata non sunt, Capitulum sede vacante conferre non potest.

14 Capitulum non succedit in iurisdictione Episcopo delegata, quia censetur electa, industria personæ, & ratione dignitatis, sed Capitulũ succedit in Iurisdictione, quæ competit Episcopo iure communi & ordinario.

15 Bona immobilia Ecclesiæ Cathedralis & mobilia pretiosa, si seruando seruari possunt, vacãte sede absque authoritate Rom. Pontificis alienari non possunt, quamuis Episcopus vel similis prælatus postea electus & confirmatus alienationem ita factam approbare queat. NB. Causa iudicialis vacante sede agitari non potest, nec præscriptio contra Ecclesiam procedere solet.

16 Intra annum à die vacationis, Capitulũ iure nouo Concilii Trident. ordinandi licentiam vel dimissorias, tum iure antiquo potest, communi iure dare non potest.

17 Capitulum sede vacante non potest fructus & cõmodum Episcopatûs distrahere. 113.

§. 5. *De Iurisdictione Vicarii Generalis.*

18 GEneralis Vicarius Episcopi ex eodem, cuius vicem gerit, tribunali iurisdictionem ordinariam exercet in diœcesanos, potest audire omniũ diœcesanorum

sanorum confessiones, eorumque matrimoniis valide assistere, atq; eiusmodi facultates aliis Sacerdotibus delegare, in foro eodem contentiosas causas agnoscere, excommunicare, &c. Est enim Ordinarius, & Parochorum superior, Episcopi personam repræsentans.

NB. A generali Vicario ad Episcopum appellari non potest, quia appellatio est ad Iudicē diuersum. Et appellatio esse non potest ab eodē ad eundem, ait gloss. c. Romanæ. A Decanis autem ruralibus & foraneis potest appellari.

Mortuo vel deposito Episcopo, iurisdictio Vicarii 19
generalis expirat, in eoq; differt à delegato, cuius potestas ob mortē delegantis nō expirat, quoad negotia cępta. Ratio est, quia Vicarii generalis idē est cū Episcopo tribunal, delegati autem diuersum & inferius.

NB. Post mortē Episcopi, vicarius generalis denuo debet confirmari. Ipso iure enim iurisdictio Vicarii per mortē Episcopi extinguitur: quod si reuocetur Iurisdictio per mandatū, debet prius intimari Vicario, nomine Episcopi, & tunc habet primū Effectū.

NB. 2. Per Episcopi excommunicationē suspenditur etiam iurisdictio vicarii, sed non delegati, cuius iurisdictio non cessat ob excommunicationem delegantis, si causa integra non sit.

Porro Iurisdictio Vicarii generalis non extendit se communi iure ad meras & voluntarias gratias, V. C. collationes beneficiorum, dispensationes in irregularitatibus ex occulto delicto, denunciationibus matrimonii. Potest tamen Episcopus & praxis docet illis eiusmodi iurisdictionem maiorem conferre.

Officiū Viceprioris, Vicequardiani, quin & quo- 20
rundam Vicariorum forensium, mortuo vel depositio principali, non expirat.

§. VI.

§. VI.

De Iurisdictione Legati Apostolici.

21 LEgatus Apostolicæ Sedis est Ordinarius Iudex & quasi præses Prouinciæ, ad quam destinatus est; nec expirat illius potestas moriente Papa legãte.

NB. Legatus post Trid. Concil. non debet suscipere causas subditorum, nisi vel per appellationem ad ipsum deuoluantur, vel episcopus eas intra biennium à die motæ litis definire negligat. 117.

22 Triplex est Legatus sedis apostolicæ, Vnus à latere, vel missus cum potestate à latere, qui à die discessus ab vrbe, vsque ad diem reditus absoluere potest omnes percussores Clericorum. Alius est Legatus non à latere, qui solos Prouinciales, dum in prouincia moratur, à censura Canonis absoluit. Alius denique Legatus natus dicitur, cui ratione particularis Ecclesiæ tale munus competit.

23 Delegatus Papæ & Nuncius Apostolicus in causis sibi commissa maiorem potestatem habet aliis Ordinariis locorum. Hinc ex mandato Papæ, etiam nõ requisitis Episcopis, potest visitare & cognoscere causas omnium Christianorum.

NB. Dum delegatus Papæ visitat, non potest Ordinarius loci id munus obire; quia per delegationem censetur ablata iurisdictio Ordinario, vt non possit procedere in causa alteri commissa: nisi appareat delegatum contra Ordinem iuris ac commissionis suæ procedere: tunc enim illi resisti potest per modum defensionis, sicut & cuiuis alteri priuato,

§. VII.

De Iurisdictione Cardinalium Ecclesiæ Romanæ.

CArdinales E.R. quasi Episcopalem Iurisdictionem obtinent in Ecclesia sui tituli. 24

Cardinales, Sede vacante, non exercent iurisdictionem in Ecclesiam vniuersalem, nisi vrgens necessitas incidat. Mortuo enim Papa, spatio 10. dierum debent eligere alium. 25

Cardinales ex Papæ commissione emergentia dubia circa morum reformationem, atque iudiciarias lites decidunt. 26

§. VIII.

De Potestate Religionum & Prælatorum Regularium.

IN quauis Religione approbata est potestas condendi statuta perpetua, quæ Ordini ac Regulæ conformia sunt. Estque illa potestas vel penes supremum Ordinis, vel penes capitulum generale aut prouinciale. 27

Prælati Ordinum aliqui exempti sunt à Iurisdictione Episcoporum V. C. Prælati Mendicantium; Alii non exempti, qui tamen Ordinarii iudices suorum Regularium sunt, saltem in causis pertinentibus ad regularem disciplinam. Hinc potest punire, incarcerare, &c. 28

In causis criminalibus præsertim maioribus & deprositionem merentibus, Regularium non exemptorum iudex ordinarius est Episcopus: qua tamen in re consuetudo locorum attendenda, quæ iurisdictionem dat & aufert. 29

NB. Epi-

NB. Episcopi in Germania maiorem potestatem habent in Monasteria Ordinum nõ mendicantium, quam in Italia, Hispania, &c. vbi fermè ab omni Episcoporum Iurisdictione exempta sunt.

30 Ecclesias vnitas Monasteriis Regularium exemptorum, si populum habeãt in spiritualibus Episcopo subiectũ, idem Episcopus visitare potest; non ité alias Ecclesias, quæ propriè ad Regulares spectant. Nam visitare est actus iurisdictionis, superiori competens. Ordinarius autẽ non habet iurisdictionẽ in exemptos, neq; in eorum loca. Sunt enim hæc inter se connexa, & accessorium sequitur principale. Et locus exemptus censetur extra diœcesin.

CAP. VIII.

De Lege & Legislatiua potestate ciuili, siue politica.

1 LEgum ferendarum potestas hominum naturæ conuenit, Deumque authorem habet. Cum enim homo inter omnia animalia maximè infirmus nascatur, pluribus animi & corporis ornamentis debitis destitutus, ideoque suapte natura animal sociale est, ipsa natura & ratio naturalis eum adigit ad vitæ societatem, & Respubl. constituendas, vt eadem ratio naturalis dictat, hominum societatem sine Rempublicam diu consistere non posse, nisi publicã potestate gubernetur : *Nam vbi non est gubernator, populus corruet*, ait Proverb. 11. Sapiens.

Ex quo sequitur potestatem Legislatricem & Gubernatricem in quauis Republica non solum necessariam esse, sed etiam Deum primum auctorem habere, iuxta Prouerb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Nam qui dat formam, dat etiam

etiam ea, quæ necessariò formam consequuntur: Sed potestas gubernatiua est necessaria proprietas naturæ humanæ naturali dictamine in vnum coëuntis. Ergo Deus, qui est auctor humanæ naturæ, est quoque auctor gubernatiuæ inter homines potestatis.

Triplex est forma Reipublicæ; Democratia, (quę penes populum eiusque leges dicuntur Plebis scita) 2
Aristocratia, (quæ penes Optimates à populo constitutos, eiusque leges Senatus consulta dicuntur.)
Monarchia, (quę penes Regem, Imperatorem, eiusque leges Principum Constitutiones dicuntur.

Leges ferre possunt Respublicæ liberæ, V. C. Ve- 3
neta, Genuensis, Heluetiorum; deinde Reipub. supremum caput, Imperator, Rex, & qui ab istis potestatem acceperunt.

NB. Regna & Prouinciæ Imperatori non subie- 4
ctæ non astringuntur legibus Cæsareis, quædam tamen receptæ ob earum sapientiam.

Licet ordinariè dignitas & nobilitas vxoris in 5
maritum non redundet; secus tamen est, si dignitas vxoris maxima sit, puta regnum vel Ducatum possidentis, Rex non potest in præiudicium regni, iurisdictionē, aliaue bona eius alienare. Ratio, quia bona regni sunt potius dignitatis, quam propria Regis: quæ causa est, quod mortuo Rege non diuiditur Regnum inter filios defuncti, idque ex primæua regni origine prouenit.

Communitates in Republ. approbatæ, V. C. Me- 6
chanicorum (Zunfften) statuta intra limites suos cōdere possunt: quæ tamen à proprietate publicarum legum nonnihil deficiunt: sicuti statuta domesti-

domestica, à Patrefam. posita. Nam legem condere est actus iurisdictionis pertinens ad totam multitudinem, vel personam publicam, quæ totius multitudinis curam gerit: Atqui communitas V. C. Sartoni non facit talem publicam multitudinem, in qua potestas singulos puniendi resideat, nisi vi mutui obligauerint membra ad pœnas conuentionales.

NB. Parentes & Præceptores possunt intra limites suæ potestatis obligare sub peccato mortali, si materia huius obligationis capax sit, statuta tamen domestica plerunque tantum sub pœna obligãt.

§. Vnicus.

De Lege Ciuili.

7 LEges naturales immutabiles sunt, (per se quidē per accidens tamen mutantur ratione obiecti, v. c. suum cuique ius tribuere, naturalis iuris est: cuius tamen obligatio cessat, si furiosus depositum ensem repetat) positiuæ autem arbitrariæ, ideoque variæ apud varias gentes: quia sicut Principis vel populi arbitratu positæ fuerunt: ita etiam tolli vel abrogari possunt, cum ita visum fuerit.

Discrimen est inter ius naturale & gentium. Iuris gentium sedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captiuitates, seruitutes, postliminia, fœdera, paces, inducię, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita. Hoc inde iuri gentium appellatur, quia eo iure omnes fere gentes vtuntur.

8 Si lex canonica contraria sit legi ciuili circa materiam Ecclesiasticam, ciuilis sublata censetur: V. Cl. quæ prohibet mulieri, ne intra annum viduitatis nu-

bat. Si

bat. Sin verò circa aliam materiam, vtraque in suo foro seruanda est.

NB. Mira est Conspiratio inter ius ciuile & cano- 9
nicum: Hinc nemo bonus Casista nisi legũ ciuilium aliqualem cognitionem habeat, tum quia multa decreta Pontificum ex iure ciuili sumpta, tum quia leges ciuiles, si iustæ sunt, & sacris Canonibus non repugnant in Conscientia obligant.

NB. Clerici vel Monachi ex Claustris exeuntes, & ius ciuile audientes, excommunicantur quidem, sed non, si intra claustrum leges ciuiles inspiciant, & eorum intellectum addiscant, ad sacros Canones ritè intelligendos & docendos, & occurrentes conscientiæ casus dissoluendos.

CAP. IX.

Vtrum Legislator propria lege obligetur.

LEgislator alius est absolutus, V. C. Papa, Imperator, Rex, Episcopi, Duces Imperii, &c. quamuis horum aliqui in ferendis legibus certarum personarum consilium adhibere debent, vt Rex Arragoniæ, & Rex Poloniæ, procerum regni in Comitiis: alius Legislator est dependens. 1

NB. 1. Legislator, qui solus legem condere non potest, V. C. Metropolitanus inter Cœpiscopos; Dux Venetus inter Senatores; Prælatus in Capitulo: communibus legibus in synedrio latis astringuntur. Multò verò magis, si tota communitas legem ferat, singuli eorum obligabuntur.

NB. 2. Leges, quarum obseruatio æquè Principem decet, ac subditos, astringunt principem, V. C. Ieiunium Ecclesiasticũ, abstinẽtia, confessio annua. Quæ verò propriæ subditorum, V. C. Ne quis arma

ferat in ciuitate, ne holosericis vestibus induatur, nihil obstringunt Principem.

2 Princeps suis legibus non obligatur vi coactiua. Quia pœna imponi debet per iudicis sententiam, etiam inuito; Princeps autem iudicem superiorem non habet, à quo cogi possit, à se ipso autē nemo propriè cogitur, neq; quisquā in proprio facto iudex est.

3 Obligatur tamen princeps legibus suis vi directiua quæ obligatio radicaliter ex naturali iure, proximè autem ex ipsa lege positiua descendit. Dicit enim S. Augustin. Turpis est omnis pars suo vniuersi non congruens, multò magis pars præcipua cum suis reliquis partibus congruere debet. Hinc ex ratione honestatis & decentiæ Papa obligatur ad annuam communionem, nec hinc sequitur, quod sibi ipsi se subiiciat, sed legi, quę legitimè lata & stabilita in Republica dominatur.

Cap. X.

Vtrum infantes & Amentes Legibus obligentur?

1 INfantes ante vsum rationis, nullis legibus obligatur. Infantibus æquiparantur amentes perpetui Ratio, quia cum lex sit præceptum rationale, ei vinculi siue obligationis capaces non sunt, qui ratione carent: quare his leges positæ non censentur.

2 Qui verò amentes aut infantes sunt, propter excessum propriè puniri non possunt; amentes tamen possunt castigari instar bestiarum, vt ita perterriti arceantur à nocumētis. Amentes, propter delicta quæ ante amentiam commiserunt, non possunt puniri pœna mortis aut mutilationis, tamen pecuniaria.

Pue

Pueris ante vsum rationis, & perpetuò amentibus fas est diebus interdictis carnes ad comedendũ præbere. Nam leges Ecclesiasticæ talibus personis positæ non sunt. 3

Sed ebriis præbere non licet, etsi enim illi tunc non peccant in ebrietate, concedentes tamen illi, qui alliciunt ad comedendum.

Pueri cum primum vsum rationis consecuti sunt, communibus legibus obligantur, V.C. abstinentia à Carnibus, confessione annua, auditione missæ. Nam tunc pueri sunt capaces præcepti. Ergo cum lex generale mandatum sit, quod à tota communitate obseruari debet, etiam pueros comprehendit. 4

Pueri post septem annos, si doli capaces sunt, Ecclesiasticam censuram incurrere possunt. Prob. ex c. vlt. de sent. excom. 5

Probabile tamen est censura non ligari, si infantiæ propinqui.

NB. Quod Impubes, excepto adulterio, ex furto, homicidio & omni delicto teneatur ad pœnam luendam quamuis mitiorem, iuxta reg. 108. ff. *Ferè in omnibus pœnalibus iudiciis & ætati, & imprudentiæ succurritur.*

Pœnis grauissimis excommunicationis, prohibitionis, sepulturæ, interdicti Ecclesiæ, &c. non comprehenduntur pueri & impuberes delinquẽtes, Ratio, quia eiusmodi ætas non censetur sufficiens ad ordinem iudiciarium intelligendum. 6

Impubes, qui post septennium doli capax voluntarium homicidium committit, irregularis efficitur. 7

Non item infans ante septennium exactum, licet doli capax sit, vt mortaliter peccare possit, quia

in Clementina expresse excipitur infans Et irregula
ritas non incurritur, nisi iure expresso, ad id impul
legislatorem tenera ætas.

CAP. XI.

Vtrum Ciues vel Diœcesani obligentur legibus to ritorii proprii, dum absentes sunt.

1 LEges territorii non obligant ciues absentes se peregrinantes. Ratio, quia lex, siue statutum cum stabilem ac perpetuam obligationem habe debeat, immediatè afficere censetur territorium L gislatoris, atque hinc in subditos ibi existētes tra ire: Quare, cum Legislator extra proprium territ rium iurisdictionem non habeat, sequitur, subdit extra territorium non obligari, arg. l. vlt. ff. de iuris Omnium iudicum.

Extra territorium ius dicenti impunè non paretur. eoque differt Lex à sententia & præcepto; quia ha proximè in personas subditas tendunt, earumq; of bus cohærent, quocunq; terrarum discesserint.

2 Prælati Regularium, cum in suos iurisdictione habeant, non ratione territorii, sed ratione oblig tionis personalis, illos tum præceptis, tum statutis bique terrarum obligare possunt, *quia totus mund est eis* (Prælatis Regularibus) *pro territorio.*

3 Statutum obligare potest subditos absentes, principaliter latum sit in causa pertinente ad ipsum territorium statuentis, V. C. Si statutum, vt omnes Clerici certo anno veniant ad Synodum, vel Cano nici ad Capitulum: *Qui* enim *alicubi non facit, qu faceredeberet, videtur facere aduersus ea, quæ non faci* argum. reg. 163. ff Item sic valet statutum, prohiben

incoli

incolis ne adeant prouinciam peste infectam; ne extra proprium territorium mercaturam exerceant.

Peregrini, dum per regnum Castellæ transeunt, 4
possunt incolarum more, intestinis animalium vesci in die Sabbathi: Est enim priuilegium locale, quo omnes, qui eo loco versantur frui possunt.

Locus intra Diœcesin exemptus æquiparatur lo- 5
co sito extra diœcesin.

Incola ciuitatis, in qua dies festus celebratur, si 6
manè egressurus & peruenturus sit ad oppidum, vbi non celebratur, debet tamen prius Missam audire. Ratio, quia præceptum affirmatiuum audiendæ Missæ tenetur aliquis quamprimum implere, si postea impleturus non sit: sicuti qui præuidet, se postea ab audienda Missa impeditum iri, statim audire debet, si commode audire possit. Et illa est mens Ecclesiasticorum Legislatorum, quam Consuetudo & fidelium persuasio interpretatur, quod incolæ die festo Missam audire teneantur, si per tale temporis spatium in oppido existant, vt commodè audire possint.

Discessurus ex loco, vbi ieiunium non seruatur, 7
potest ibidem vesci etiam carnibus; etsi eodem die peruenturus sit ad proprium territorium, vbi lex ieiunii obligat: Et potest domi iterum comedere, quamuis à carnibus abstinere teneatur.

Et; Qui noctu peruenit ad locum, vbi non ieiunatur; potest ibi carnibus vesci, etsi in proprio territorio, vnde illo die exierat, lex ieiunii obliget. Quare, antequam talis manè exiuit, poterat prandere, sed non carnibus vesci. Ratio discriminis est; quia præceptum siue obligatio carnibus abstinendi, diuidua est, adeò vt tametsi vna diei parte iusta vel

iniusta de causa abstinentiam non serues, nihilominus alia diei parte seruare debeas, vbi præceptum obligat: at verò præceptum siue obligatio ieiunii indiuidua est, vt qui bis in die reficitur iusta vel iniusta de causa, is ieiunii lege soluatur, propterea quod formam ieiunii Ecclesiastici tali modo seruari non possit.

Verum in his videtur esse habenda ratio temporis potioris, secundum quod ex loco in locum proficiscens, commoraturus est. V. C. Si mane hora diei prima egressurus es ex oppido, vbi ieiunium non seruatur, & altera vel tertia diei hora peruenturus ad oppidum tuum, vbi ieiunium seruatur. Malè facis si circa auroram ientaculum sumpsisti, præsertim cum carnibus. Alia verò ratio est, si post meridiem egressurus es. potes enim ibi ientaculum sumere et prandere: consequenter ieiunio solutus es, quamuis à carnibus in tuo oppido nihilominus abstinere debeas.

8 Qui ex Episcopatu, in quo vetus Calendarium obseruatur, Quadragesimæ tempore venit ad aliam diœcesin, quando ieiunium fermè absolutum est, non tenetur amplius, quam illi quibuscum viuit, ieiunium prorogare. Nam non videtur mens esse Ecclesiæ, aliquem obligare ad ieiunandum in loco, vbi fideles nõ ieiunant, siquidem id commodè fieri nequit, & valde expedit, Ecclesiæ cuiusq; morem vniformiter à fidelibus obseruari.

Sed hæc intellige de Ecclesiis Catholicorum. Nam apud hæreticos seruandum est Calendarium nouum, quia in contemptum Ecclesiæ cedere videtur, si Catholicus peregrinus se conformet illegitimæ consuetudini ab hæreticis pertinaciter retentæ.

NB.

NB. Incolas tamen Catholicos in terris hæreticorum V.C. Vlmæ ex æquitate quadam, & præsumpto consensu Catholicorum Præsulum ad communem pacem seruandam, festa & ieiunia celebrare posse secundum Calendarium vetus: quibus etiam peregrini Catholici, dum inter eos morantur, se conformare poterunt. 135.

Operarii ex locis Catholicis egredi non possunt 9
ad loca hæreticorum in quibus ob diuersitatem Calendarii festa non seruantur, quia leges Ecclesiasticæ quæ ad spiritualē vtilitatem subditorū promulgantur, talem conditionem annexam habent, vt subditis sine iusta causa earum obligationem subterfugere non liceat.

Si sponsi sine iusta causa, adeoque in fraudem le- 10
gis, egrediantur ad contrahendum matrimonium sine parocho & testibus, in loco vbi Concilium Tridentin. non receptum, peccant quidem, sed eorum Matrimonium validum esse videtur, quòd sit ex numero contractuum, quibus id proprium est, vt regulari debeant secundum Leges & Consuetudines locorum, vbi celebrantur.

CAP. XII.

Vtrum Aduenæ & Peregrini teneantur legibus locorum, in quibus pro tempore versantur, quamuis in proprio ipsorum territorio non obligent?

ADuenæ, si causa inhabitandi ad tempus longum 1
venerint, vel quasi domicilium figent in oppido alieno, omnibus eius legibus obligantur.

Ratio, quia tales eius loci forum sortiuntur, id est, iurisdictioni subiiciuntur, Ecclesiasticæ & Ciuili. Ergò etiam adstringuntur legibus.

2 Princeps non obligatur statutis municipalibus ciuitatis aut prouinciæ ad quam aduenit, quamuis longo tempore moraturus, Sicuti nec Legatus ipsi Prouincia diœcesalibus Legibus obligatur. Ratio, quia eiusmodi leges ab inferiore potestate latæ sunt, vt vim nullam habeant in superiorem principem.

3 Aduenæ & peregrini, licet in loco diu moratur non sint, obligantur tamen legibus communibus quæ in ipsorum patria speciali priuilegio vel consuetudine non seruantur. V. C. Ciuis Mediolanensis peccat, si Romæ primis Quadragesimalibus diebus carnes comedat, quia specialis illa Consuetudo carnes vescendi est priuilegium locale, quo Ciuis Mediolanensis frui non potest, dum abest. est. Contrarium tamen probabiliter docet Sanchez quia ciues, inquit, dum absentes sunt, sed mox in patriam redituri, per fictionem iuris pro præsentibus habentur.

4 Aduenæ, dum in aliena terra hospitantur, non obligantur legibus & cõsuetudinibus eius loci proprijs. Ratio, quia ad obligandum aliquem legibus requiritur iurisdictio: sed peregrini ob breuem hospitii moram non subiiciuntur iurisdictioni. Ergo non obligantur eius loci legibus.

5 Contractus & testamenta interpretationem & valorem accipiunt secundum leges loci, in quo fiunt. Hoc enim pertinet ad pacificam communicationem cum incolis.

Sacerdos Græcus transiens per Ecclesiam lati-

nas

nam, potest in azymo consecrare, vel in fermentato, sicut maluerit. Ratio, quia peregrinus legibus & consuetudinibus suæ patriæ liberatur, dum absens est: Verum neque astringitur alienis eorum locorum, per quæ tantum transit.

NB. Latinus sacerdos celebrans Romæ in Græca; tenetur celebrare more Romano, quia Græcis, veluti priuilegium personale concessum est, vt in fermentato sacrificare liceat.

Probabile est, quod neque vagabundi obligentur legibus & Consuetudinibus proprijs locorum 7.
in quibus hospitantur, quia nemo sortitur forum, nisi ratione domicilij aut habitationis, vel ratione delicti, vel ratione contractus, vel ratione suæ possessionis sitæ in territorio, vel denique interdum ratione originis. Vagi autem nullo horum modorum subiecti sunt. Ergo. Per consuetudinem puniantur vagi delinquentes, ne eorum crimina impunita relinquantur. Sed tamen hinc non sequitur eos simpliciter & in omnibus sortiri forum, seu iurisdictionem loci, in quo existunt.

CAP. XIII.

An, & quâ ratione Clerici ciuilibus legibus obligentur.

CLerici oblgantur communibus secularium 1
principum legibus, quæ ad Reip. bonam gubernationem pertinent, neque sacris Canonibus, aut Clericorum statui repugnant. Ratio, Quia Clerici in communi vitæ societate degentes, sunt etiam ciues ac membra Rèipubl. Ergo naturali ratione æquum est eos etiam præstare, quæ ad communem

Reipublicæ gubernationem necessaria sunt. *Turpe est* enim *omnis pars suo vniuerso non congruens*, ait S. August. Confirm. *Qui sentit commodum, idem & onus sentire debet.* reg 55. in 6. Clerici autem communibus Reipublicæ commodis ac priuilegijs fruuntur. Ergò.

2 Ecclesia reprobat ea secularium statuta, quibus de rebus vel personis Ecclesiasticis directè decernitur, præcipiendo, vetando, licet Ecclesiæ fauorem continere videantur. Ratio, quia eiusmodi legibus prætenditur directa laicorum Principum iurisdictio super Ecclesiastica (siquidem leges ferre iurisdictionis actus est) talis autem vsurpatio potestatis immunitati Ecclesiasticæ repugnat.

3 Neque de bonis patrimonialibus Clericorum speciatim aliquid ciuili lege præcipiente, vel prohibente statui potest (nam lex non fertur sine iurisdictione: nemo autem habet iurisdictionem disponendi de bonis alicuius, nisi etiam super personam iurisdictione præditus sit) secus, si dispositio Ciuilis præceptiua non sit, sed permissiua & priuilegiatiua: vt si statuto caueatur, Clericos priuilegiatos admittendos esse ad feuda, maioratus, statutum valebit. Cuius rei ratio est, quia dare priuilegium non est signum superioritatis, cum etiã nõ subdito dari possit.

4 Clerici delinquentes aduersus ciuilem legem, pœnam merentur ab Ecclesiastico Magistratu inferendam, siue eandem quæ ciuili lege decreta est, siue arbitrariam.

5 Leges ciuiles prohibentes, aut infirmantes contractum obligant Clericos, si pœnales non sint, secus, si pœnales, quia lex pœnalis continens vim coactiuam, non potest se extendere ad personas Ecclesiasticas.

Cleric

Clerici ciuilibus legibus nunquam videntur obligari directè & ex virtute ipsarum legum, sed solum indirectè, quia id naturalis æquitas postulare videtur, cum alioquin communis pax inter ciues difficile seruari possit; quæ ratio mouit summos pontifices aliosq; Prælatos, vt eiusmodi iustas Principum leges approbarent, & Clericis omnibus obseruandas præciperent; imò etiam vellent secundum eas in foro Ecclesiastico iudicari, vbi Canones deficerent, iuxta c. innotuit, de arbitris. Sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari; ita & sacrorum statuta canonum, Principum Constitutionibus adiuuantur. 6

CAP. XIV.

De Effectu legis, ac præcepti humani, quæ est obligatio.

LEgislator tam ciuilis quam Ecclesiasticus obligare potest subditos in Conscientia, siue sub peccato; quia legitimus Magistratus, vtitur potestate à Deo data, tanquam minister Dei. Sap. 6. Rom. 13. 1. Pet. 2 Ergò non minus ipsi iusta præcipienti obediri debet, quam si Deus per seipsum præcipiat. 1

Vt lex sub mortali obliget, requiritur intentio Legislatoris (*quia actus agentium non operantur vltra eorum intentionem* arg. l. non omnis. ff. si certum petatur) & materiæ grauitas siue capacitas aut contemptus in rem leuem præcipientis. 2

Interdum materia, quæ secundum se leuis, relata ad communitatem & publicam pacem grauis est; atq; capax obligationis sub mortali, vt videre in peccato Adami, ratione finis grauissimum erat, quia in signum 3

signum recognitionis obedientiæ Deo rerum omnium authori debitæ, & quasi tributum humanæ subiectionis erga Deum est. Et peccata militum propter exiguum furtum mortem luentium.

4 Ex verbis, quibus Legislator vsus est, colligi debet, qualem obligandi intentionem habuerit, V. C. Monemus, hortamur; præcipimus, mandamus; præceptum sub mortali: Præcipimus in Virtute S. Obedientiæ; grauiss. Verba, Caueant, oportet, volumus, ordinamus; consideranda sunt iuxta pœnam adiectam & circumstantias. Inspicienda etiam consuetudo, & proborum hominum persuasio, quæ est optima Legum interpres, iuxta reg. 45. in 6. *Inspiciamus in obscuris, quod verisimilius est, aut quod plerunque fieri consueuit.*

5 Leges positiuæ ordinariè non obligant cum periculo mortis, mutilationis, grauis infamiæ, aut bonorum magnæ iacturæ iuxta reg. 6. in 6. *Nemo potest ad impossibile obligari*: quod autem valde difficile est, moraliter impossibile est.

6 Interdum humana potestas præcipere vel prohibere aliquid potest cum periculo mortis, si videlicet ex obseruatione legis aut præcepti, maius Reipubl. commodum speratur, vel ex neglectis maius incommodum timetur, quam æstimari debeat priuatum periculum mortis. Sic enim dux militum præcipit militi, vt stationem seruet cum vitæ discrimine; & summus Pontifex, vt cum simili periculo sacerdos fidem paganis prædicet.

7 Si legis positiuæ transgressio cessura est in contemptum legislatricis potestatis, aut fidei Christianæ detrimentum, tunc ipsa etiam naturæ lex obligat ad obseruationem, quamuis cum vitæ dispendio.

Cen-

Censura Ecclesiastica non obligat cum grauissi- 8
mo periculo, quia non est intentio legislatoris, vt
obliget.

Sacrificare sine sacris vestibus licitum est ad gra- 9
uissimum periculum mortis &c. Vitandum, modo
id non cedat in contemptum Religionis.

Matrimonium cum impedimento dirimente li 10
cite V.C. cum consanguinea contrahitur ob metum
grauem, sed non licitè consummatur ante Papæ dis-
pensationem, quia est copula fornicaria, & inces-
tus.

Lex Carthusianorum de carnium abstinentia 11
semper obligat; excepto casu si nullo alio cibo, præ-
ter carnes, suppetente, lex naturalis dictet vitam
præsenti alimento seruandam esse. Quam diu vero
alij cibi suppetunt, laudabilis illius Ordinis consue-
tudo ita regulam interpretatur, vt fas illis non sit,
cuiusque ægritudinis occasione; carnibus vesci.
Quia si alij cibi haberi possunt, carnium esus non
est absolutè necessarium medium ad vitam seruan-
dam: diutius autem vitam prorogare delicatiore
cibo nemo tenetur, si id à vitæ instituto alienum sit,
maiusque & publicum bonum virtutis ac regularis
obseruantiæ impediat vel imminuat.

Lex non extendit se ad præterita sed ad futura. 12
Nam causa prior est effectu suo, & ad præteritum
non datur potentia: Consequenter Lex superueni-
ens non potest obligationem imponere actibus fa-
ctis: sed solum faciendis. Quod vero attinet ad effe-
ctus Legis; cuiusmodi sunt; declarare, pœnam deli-
cto statuere, formam actui præscribere, & aliter fa-
ctum infirmare, nihil obstat, legem ad præterita et-
iam extendi. Nam lex, quatenus solum declaratoria
est:

est. V. C. matrimonium tali modo contractum pro inualido habendum esse; etiam ad præterita se extendit. Quatenus verò lex nouam pœnam delictis statuit ordinariè intelligenda est de peccatis committendis.

CAP. XV.

De Lege pœnali.

1 LEx vel est absolutè obligatoria sine adiectione pœnæ; vel est merè pœnalis, sine obligatione sub culpa; vel denique est mixta, quæ tum sub culpa, tum sub pœna obligat.

Lex purè pœnalis est, cum Legislator solum ad pœnam, & non ad culpam obligare intendit. Nam sæpè ad animarum pericula cauenda, expedit in Communitate conscientias non obligari sub culpa & nihilominus quasdam constitutiones fieri bono publici causa, cum obligatione ad pœnam, vt in Religione fit.

2 Culpa interdum strictè accipitur pro defectu coram Deo culpabili Deut. 25. interdum verò latè, pro quocunque defectu moralis, saltem politicè culpabili quamuis nulla præcedente culpa seu peccato, iuxta regulam 23. in 6. *Sine culpa, nisi causa subsit, nemo est puniendus*; Sic prælati Regularibus, Patres filijs, ob defectus regulares, & culpas ciuiles, & domesticas, quibus coram Deo innoxijs, pœnam irrogare possunt communis disciplinæ gratia.

Ex grauitate adiectæ Pœnæ mortis, mutilationis, exilij, &c. coniectura sumitur de mente Legislatoris sub mortali culpa obligãtis. Exemplum habes in decretis Principum sub pœna corporali ferarum venationem prohibentium. Quod si simplex pecuniaria mulcta legi adiuncta sit; partim ex materia & fine,

liisq; circumstantijs: partim ex verbis legis de mente legislatoris coniectura capienda est. Sic V.C. ex materia & fine legis de tributis principi præstandis, concludit Suarez eam præceptiuam censeri, atq; ob trãsgressionem præcepti, pœnam adiectam esse Contra verò ex materia, fine, & formula verborum colligi potest, tales leges mere pœnales esse; *Si quis deprehensus fuerit frumentum ex prouincia euehere, in tali publico loco venari, ligna cadere, &c. hanc pœnam pecuniariam soluat.*

Leges pœnales non ita interpretandæ sunt, quasi 3
earũ transgressores in conscientia obligentur ad pœnam per se ipsos soluendam; seu actiuè exequendã: nã legem humanã oportet esse hominum morib. ac naturæ congruam. Est autem valde alienum à natura & moribus hominum, quod idem cogatur esse reus & iudex, & non rarò occulti sui criminis proditor.

Qui commisit crimen læsæ maiestatis, hæresis, 4
&c. ante Iudicis sententiam licitè ac validè bona sua alienat, eã tamen conditione, vt si deinde sententia feratur, quamuis post mortem criminosi, omnia bona à die commissi criminis alienata, fiscus reuocare possit, vna cum fructibus extantibus, vel quatenus possessor inde ditior factus est.

Debet tamen fiscus emptori precium restituere, si extet, vel quatenus criminosus, cui fiscus succedit, ditior exinde factus est.

Etsi aliquis sciens pœnam confiscationis ipso iure ob admissum crimen incursam esse, donationem à criminoso accipiat, non esse obligatum ad bona fisco reddenda, nisi à iudice repetantur.

Leges pœnales interdum ipso facto & ante Iudicis 5
sententiam efficiunt criminosum, inhabilem ad acquirendum, vtẽdum: sicut videre est in Ecclesiasticis

Cen-

Censuris , irregularitate, canonicis impedimentis matrimonij,&c.

NB. Bona incerta ex furto , vsura acquisita proprijs dominis restitui non possunt. Ea enim pauperibus erogari debent ante omnem iudicis sententiam.

6 Non facile tamen reperietur lex tanta seueritate obligans, vt criminosus ante iudicis sententiam teneatur positiuam pœnalem actionem exercere, abdicando se dominio ac titulo acquisito. Licet enim interdum exprimatur, vt V.C. ipso facto pœna priuationis incurratur : plerunque tamen benigniori interpretatio adhiberi potest , criminosum non statim excidere Dominio, ante sententiam iudicis.

7 Reus per se ipsum tenetur exequi pœnam honestam,& non minus acerbam, postquam per Iudicis sententiam ad id condemnatus est, V.C. Damnatus ad exilium, carcerem , ad mulctam pecuniariam quam inde expectare possit, donec exigantur , nisi aliter conuentum sit.

Relig. etiam tenentur se flagellare : ratio conclusionis est , quia quisque subditus suo superiori iusta & moraliter possibilia præcipienti obedire debet.

NB. Reus ad mortem condemnatus , debet per accidens indirectè cooperari. V.C. ascendere scalas publicè flagellare se non tenetur , quia id nimium natura alienum.

8 Damnatus ad venenum bibendum , parere non tenetur, imo nec posse videtur, nam directa & positiua sui ipsius occisio neque iustè imperari , neque iustè executioni mandari potest. Est tamen contra

uersum inter Doctores Hinc reus se poterit conformare sententiæ probabili.

Damnatus ad mortem inediâ perferendam, non 9
tenetur cibum clam sibi subministratum recusare, quia nimis difficile est mortem oppetere, si possit liberari facilè, quamuis possit, ob iustitiæ amorem. Ratio, quia non actiuè concurrit ad mortem, sed ob iustitiæ amorem fortiter perfert.

Ante iudicis sententiam semper licitum est reo fu- 10
gere, nisi promiserit vel iurarit se mansurum. Ratio, quia ante latam sententiam nullum reo præceptum manendi impositum est, ideoque carcer non pœna sed solum custodia: quare si negligenter custodiatur, custodum hæc culpa est: Reus autem iure ac libertate sua vtitur.

Etiam post latam sententiam mortis aut mutilationis, Reus fugere potest, quia cui concessus est finis, etiam media necessaria ad finem.

NB. Religiosus propter votum obedientiæ tenetur in perpetuo carcere manere.

Reus etiam post latam sententiam potest vincula rumpere, & carcere egredi, alij etiam instrumenta porrigere, sed non cooperari possunt, ad custodiam principaliter violandam: quia publicam custodiam violare per se est res grauis, ac proinde soli reo, ratione grauissimæ necessitatis declinandæ permissa. Herus tamen captiuus potest vti famulo suo, tanquam instrumento, quia quod aliquis per se ipsum, id etiam per alium tanquam instrumentum suum efficere potest. Nec obstat, quod fuga cessura sit in damnum custodis: quia reg. ff. 55. *Nullus videtur dolo facere, qui iure suo vtitur.*

Reus mortis etsi fugere possit, non tenetur: quin

& Iudici seipsum sistere, adiustam pœnam patiendam non prohibetur, ob amorem iustitiæ. Nam sicut alius iudici suadere potest, aut publica authoritas Reo iustam mortem decernat; ita & Reus idem suadere seu petere non prohibetur.

CAP. XVI.

De lege prohibente vel infirmante pacta, contractus, testamenta &c.

1 LEgislator supremus potestatem habet ex iusta causa ad bonum publicum pertinente personas aliquas ad contrahendum, testandum inhabiles reddere, item contractus (V.C. matrimonio) certam formam & solemnitatem præscribere, quæ ad eorum substantiam pertinere debeat.

2 Interdum lex contractui nec resistit nec assistit, videre est in pacto nudo, ex quo ciuili iure actio non conceditur.

3 Interdum lex contractum prohibet, sed non infirmat, nec à Iudice infirmandum decernit, *nam multa prohibentur fieri quæ, si fuerint facta, obtinent firmitatem*: Innocent. III. c. ad Apostolicam, de Regul. Dicitur que tunc contractus validus, sed non licitus. V.C. negotiatio Clericorum, matrimonium tempore Interdicti & ante denunciationes, & post votum continentiæ, aut contra fidem priorum sponsalium.

NB. Si lex Ecclesiastica simpliciter aliquid prohibeat, nulla facta mentione infirmandi non censetur infirmare (nam actum prohibere, eumque infirmare diuersa sunt, & inter se separabilia: ergo vnum ex altero colligi non debet, præsertim in materia odiosa, iuxta reg. 30. in 6. Semper in obscuris, quod minimum

mum est, sequimur. Secus est dicendum de lege Imperiali, ob specialem Theodosij constitutionem in leg non Dubium C. de legib. *Nullum pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente:* sed hæc ad Canonicas sanctiones non sunt translata.

NB. Reg. 64 in 6. *Quæ contra ius fiunt, debent vtiq; pro infectis haberi* iudici præscribitur, cuius proinde officium est inspicere, contra quale ius & qua ratione contra illud actum sit; vt intelligat validumne, an inualidum pronuntiare debeat.

Interdum lex contractum aliumue actum, licet per seipsam non infirmet, tamen à Iudice infirmandum decernit, idque ordinariè censendum erit, si lex vtatur verbis ad Iudicem propriè spectantibus; rescindatur, infirmetur annulletur. 4

Interdum lex contractum, testamentum &c. ipso facto & ante omnem aliam sententiam irritum reddit; consequenter Iudici iubet, vt per sententiam ita declaret. 5

Talis infirmatio contractûs, alteriusue actûs, suapte naturâ subsistentis plerumque intelligitur tantum ciuiliter, vt interim maneat obligatio naturalis per se sufficiens ad transferendum dominium alioſque Effectus.

Interdum lex plenissimè infirmat actum, V. C. matrimonium clandestinum; vt nullus inde effectus aut obligatio, ne in conscientiæ quidem foro, oriatur pari modo lex ciuilis infirmat contractum pupilli cum tutore initum. 6

Si legislator, cum actum instituit, vel eius exercendi potestatem primitus confert, formam vel condi- 7

tionem apponat, cum qua exerceri debeat, censetur forma substantialis Exempl. In formis Sacramentorum ex Christi Domini institutione requisitis; in formis Sacramentalium, puta benedictionum, ab Ecclesia requisitis. Sin verò Legislator formam aliquam procedendi præcipiat obseruari ab ijs, qui jam antea actus secundum substantiam exercendi potestatem habuerunt, forma accidentalis censeri debet.

8 Nihil legislator exprimat, vt tali formâ non obseruatâ, actus inutilis sit, plerunque tamen id intelligitur, vt requiratur Iudicis sententia, cassantis actum.

9 Si actus aliquis (puta Electio, alienatio rei ad Ecclesiam pertinentis) sine fraude & iniuriâ vllâ celebratus est, prætermissâ iuris solemnitate, in conscientia tutus est electus, rei Ecclesiasticæ emptor &c. donec Iudicis rescindentis authoritas accedat.

CAP. XVII.

De lege Cæsarea infirmante vltimas defunctorum voluntates non solemnes.

1 CIuilium Legislatorum, vltimas minus solemnes voluntates cassantium intentio fuisse videtur, illis resistere ciuiliter tantum, relictâ interim ratione naturali, quamuis inefficaci, quippe quæ per exceptionem ciuilis constitutionis elidi possit.

2 NB. Iudex in externo foro hæreditatem adiudicare debet ab intestato, eumque liberum pronunciare à soluendis legatis ex testamento minus solemni licet certum sit, aliam fuisse testatoris voluntatem. Prob. Iudex non de legibus, sed secundum leges iudicare debet. Imperfectum autem testamentum secundum leges nullum est. §. ex eo. Instit. Quibus modis.

dis. *Ex imperfecto testamento voluntatem tenere defuncti nolumus.*

Neque in Conscientiæ foro hæres ab intestato so- 3
luere tenetur legata ex testamento imperfecto, iis semper exceptis, quæ ad pias causas sunt. Nam iudicis sententia, vt iusta sit, non debet repugnare iuri naturali: repugnat autem iuri naturali ea iudicis sentẽtia, per quam hæres in conscientia legata V C soluere efficaciter obligatus, ita vt nulla exceptione se tueri possit, à solutione liber pronunciaretur. Ergo hæres non est in conscientia obligatus. quare esto hac, generalis regula. Qui in foro externo iustæ & receptæ legis beneficio se tueri potest, qno minus soluat: is neq; in conscientiæ foro de ea re conuentus soluere ex iustitia obligatus est.

Si hæres in testamento minus solẽni institutus, vel 4
legatarius rem sibi relictam sine vi, fraude nactus est, ius retinendi habet donec ciuili condictione indebiti ab ipso repeta ur. Ratio, quia manet obligatio naturalis, quæ per se sufficiens est ad dominium transferendum.

Si hæres fateatur sue fideicommissum à defuncto, 5
vt hæreditatem vel legatum alteri restituat, ciuili quoque iure ad id cogendum esse: Eademque ratio est, si id per duos testes probari possit.

NB. Leges Cæsareæ testamentis minus solemnibus resistunt ciuiliter tantum, & non naturaliter.

Idem homo vnius testamenti, tanquam minus so- 6
lemnis cessationem petere, & postea ex alio minus solemni hæreditatem vel legatum capere non prohibetur, si nihil contra ipsum excipiatur. Hæc enim duo, licet ex diuersis, tamen non oppositis principijs oriuntur. Nam prius illud testamentum oppugna-

uit,& cassari fecit, ob beneficium legis ciuilis, qua talia testamenta à Iudice infirmanda decreuit. Ex altero autem minus solemni testamento hæreditatem aut legatum cepit, secutus voluntatem defuncti, secundum iuris naturalis æquitatem, si hæres non opposuit beneficium legis rescindentis; quippe quod ijs tantum prodesse debet, qui eo vtuntur. Confirmatur à Simili. Si minor 25. annis absque tutoris authoritate contraxit, potest excipere, & opponere beneficium legis ciuilis, quò minus contractum seruare teneatur. Porrò si idem homo temporis progressu cum ætate maior factus est, similiter contractum ineat cum minore, non prohibetur ab ipso petere, & accipere solutionem, si is nulla se exceptione legis defendat. Ratio: quia Leges ciuiles infirmantes contractum pupilli, vel minus solemne testamentum, non omninò auferunt obligationem naturalem, quamuis reddant minus efficacem, dum beneficium exceptionis tribuunt. Sin verò pars vna nihil excipiat, aut opponat, altera iure naturali vti non prohibetur.

7 Hæres institutus in testamento minus solemni non potest occulta compensatione vti, si hæreditas in externo foro hæredi ab intestato adiudicata est, quia fieret iniuria hæredi ab intestato hæreditatem iustè possidenti, vt pote per iudicis iustam sententiam vt ponimus, ipsi adiudicatam.

Quod autem Iudex iustè iudicet, infirmando testamentum non solemne, supra probatum est. Et confirmatur: Quia Iudex in quæstione controuersa, debet sequi consuetudinem seu stylum curiæ, cum consuetudo sit optima legum interpres, imo stylus curiæ ius faciat. Est autem communis praxis tribunalium

nalium, saltem in Imperio, vt testamenta non solemnia cassentur. Ergò id iustè fit, consequenter hæredi ius acquititur: Interim fateor, si stylus alicuius curiæ esset, vt hæreditas conferretur secundum voluntatem defuncti, etiam ex testamento non solemni, tunc cessante scandalo, posse institutum hæredem, vel legatarium clanculum accipere, quod sibi voluntate defuncti relictum est; esto, in externo foro id probari non possit. Quia quando in externo foro alicui causa abiudicatur solum propter defectum probationis, tunc pars litigans, si veritatem perspectam habeat, non tenetur se in conscientia conformare sententiæ, nisi propter scandalum vitandum. Alioquin, si causa aperta sit, nullaque probatione indigens, tunc Iudicis sententia, si iusta sit, iuri naturali ac conscientiæ repugnare non potest, vt per se patet. Quamobrem hanc regulam dare possumus. Quod forum externum, si iustum est, non repugnat foro interno conscientiæ, nisi propter defectum probationis, adeoq; per accidens ob ignorantiam.

CAP. XVIII.

De Interpretatione Legum.

NB. LEx alia est Communis (quæ vti verbis ita & sensu vniuersa complecti tur) alia exorbitans (quæ à communi lege ob fauorem causæ, vel personæ, aliquos eximit, dicitur q; ius speciale seu priuilegium) alia limitans, (per quam à communi lege exceptio fit, vt in certo casu locum non habeat.) Differt lex limitans ab exorbitante, quod hæc certum personarum genus à lege communi eximat, illa verò à communi iure certũ casum excipiat. Alia corrigés, (per quam ius commune vel in totum vel ex parte simpliciter aboletur.) Nam lex noua veteri derogat, si simul stare nõ possunt. Alia lex dicitur fauorabilis,

quæ in personæ vel communitatis fauorem lata. Le
odiosa, (quæ in detrimentum personæ.) Lex pœnal
(quæ pœnam transgressori decernit.) Omnis lex pœ
nalis est etiam odiosa, sed non è contra.

NB. Sæpè lex pœnalis, quatenus vergit in vtilita
tem animæ, in fauorem Ecclesiæ, vel boni publici, in
ter fauorabiles censeri potest.

Præterea, an lex fauorabilis sit nec ne, id æstima
debet ex principali intentione Legislatoris, vtrum
fuerit, vel alicui gratiam præstaret, licet secundari
in alicuius damnum cederet. Nam ex primario fi
consideranda est dispositio.

1 Interpretatio est verbi vel sententiæ obscuræ p
aliud declaratio. Alia insuper est necessaria, alia d
ctrinalis. Illa vel generalis siue erga omnes subdito
quæ pertinet ad Legislatorem vel principem, hab
enim & ipsa legis vim: Quare *eiusdem est legem a
thentice interpretari, cuius & condere.* l 9. & seq. C.
legibus. Alia particularis quæ ad inferiorem Iud
cem spectat. Nam Iudex est iuris interpres in cau
dubia. Dicitur autem hæc Iudicialis interpretati
necessaria, quia iuxta eam judex sententiam fert, c
parere oportet, tanquam vim habenti particula
legitimi præcepti. Interpretatio doctrinalis non n
cessaria, Scholastica, Doctorum propria, quæ coni
ctu ram adfert, non necessitatem: nisi sit omnium
Dd. consensus.

Particularis interpretatio Iudicis est, in ordine ad
lum ad partes: nam alij non tenentur illam sequi.

2 In dubio præsumptio esse debet pro lege comm
ni, quod verò à communi iure deficit, strictè inter
pretandum.

Correctio legum, quantum fieri potest vitanda
Nam

Nam *iura iuribus concordare debent, eorumque correctio, quatenus fieri potest, vitãda.* c. cũ expediat, de elect. in 6

Exceptio à regula firmat regulam in aliis.

Lex pœnalis & odiosa strictam interpretationem 3
postulat, iuxta *in pœnis benignior est interpretatio facienda* reg. 49. in 6. & reg 15. in 6. *Odia restringi & fauores conuenit ampliari.* Ea propter *verba legis pœnalis intelligenda sunt cum effectu*, V. C. si censura Canonica, vel irregularitas homicidæ decreta sit, eam non incurret, qui occidendi proposito facinus aggressus est; nisi effectus mortis sequatur.

In legum interpretatione potius adhærendum 4
menti, quam verbis legislatoris. Ratio, quia mens & voluntas Legislatoris est veluti spiritus & anima legis, vnde omnis vis obligandi per verba tanquam signa instrumentalia prouenit. Porrò mens & voluntas Legislatoris, partim ex materia Legis, partim ex circumstantiis, præcipuè verò fine, causa, siue ratione legis ferendæ intelligi poterit, iuxta reg. 68. in ff. *quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potißimum accipietur, quæ rei gerendæ aptior est.*

In dubio verba legis, alteriusue dispositionis ac- 5
cipi debent secundum communem acceptionem, quæ etiam proprietati præferenda est.

Propria verborum interpretatio eligenda potius 6
quam impropria, nisi ad hanc recurrere necessitas cogat, aut recepta consuetudo aliter legem interpretetur, aut si significatio verbi propria absurditatem contineat, aut si de mente Legislatoris aliunde certior coniectura accipi possit, aut si lex secundum propriam verborum significationem repugnaret aut derogaret antiquioribus iuribus, tunc ad impropriam significationem trahenda est.

7 Lex generaliter vel indefinitè loquens omnia ſi-
gnificata propria comprehendere cenſetur. Nam
verba generalia generaliter accipiẽda ſunt. l. 1. ff. de legatis
præſtandis; Et, *vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere*
debemus ait Bartolus in l. de pretio. ff. de publicia-
na, &c.

NB. Enunciatio indefinita in communi locutio-
ne æquiualet vniuerſali.

8 In materia fauorabili ac nemini præiudicante
niſi quid obſtet, vltra communem & vſitatam ver-
borum acceptionem interpretatio fieri poteſt. V.G.
Statutum de filiis comprehendit quidem etiam fi-
lias; quia vox filiorum pro vtroq; ſexu accipitur; non
tamen nepotes, neq; filios adoptatos.

NB. Vocabulum mors apud iureconſultos etiam
accipitur pro morte ciuili; nomen filii pro adoptiuo
& legitimi pro legitimato.

9 Interdum lex vltra verborum ſignificationem ob
rationis identitatem extenditur ad alios caſus & per-
ſonas; ſi præſumi poſſit, Legislatoris mentem fuiſſe
eos etiam comprehendere, modo ratio, quæ mouet
Legislatorem etiam ad id, quod in lege ſuo expreſſo
ſtatuendum, adæquatè ſiue per omnia etiam locum
habeat in aliis caſibus per verba non expreſſis.

NB. Talis extenſio ob ſimilitudinem rationis fie-
ri non debet in legibus odioſis, niſi neceſſitas cogat
ad ſeruandam inſtantiam legis.

10 Statutum de vno correlatorum cenſetur etiam
ſtatutum de altero. Vt ſi pœna aliqua Canonica
vel ciuilis vxoricidio decreta ſit, eam etiam vxor
incurret, ſi maritum occiderit. Item ſi lex diſpo-
nat, vt maritus ſuccedat vel non ſuccedat in bona
vxoris, idem quoque interpretandum eſt de vxore,

te, vt succedat vel non succedat in bonis defuncti mariti.

NB. Quando 2. in iure æquiparantur, quod de vno constituitur, de altero etiam constitutum censetur. Sic V.C. Excommunicationem canonis, latam contra Clericorum percussores, incurrit etiam mandans ob iuris æquiparationem. Cum quis per alium facit, perinde esse, ac si ipsemet faciat, etiam ratihabens, quia ratihabitio æquiparatur mandato, iuxta reg. 10. in 6. *Ratihabitionem retro trahi; & mandato non est dubium comparari.*

Lex interpretans non minus obligat, quàm interpretata. Nam licet Princeps interpretando legem anteriorem, eius sensum non assequatur, tamen authoritas interpretantis defectum supplet: siquidem lex interpretans non minus obligat, quam interpretata. Iudex verò quilibet à publica potestate, ipsoque principe in mandatis habet, vt, quam fieri potest, conformiter legibus sententiam proferat. Quapropter, si lex suppetat, per quam controuersia exprimitur, ac deciditur, secundum illam iudicare tenetur. Sin lex talis non suppetat, à similibus ad similia procedere debet. iuxta l. 12. ff. de legibus. Non possunt omnes articuli sigillatim aut legibus aut Senatusconsultis comprehendi; sed cum in aliqua causa sententia eorum manifesta est, is qui iurisdictioni præest, ad similia procedere, & ita ius dicere debet. 11

NB. In iis, quæ sunt subordinata, tanquam perfectum & imperfectum, vel tanquam totum & pars. Extensio etiam fieri debet ad casus non expressos, iuxta reg. 53. in 6. *Cui licet, quod plus est, licet vtique*

vtiq; quod minus est. & reg. 80. eod. *In toto partem non est dubium contineri*, quare cui testamentum facere concessum est, ei etiam codicillus: Contra cui codicillum prohibitum facere, eidem multo magis testamentum. Item, cui tempore Quadragesimæ esus carnium permissus est, ouorum quoque permissus censetur. Nam concesso Principali, conceduntur etiam accessoria.

CAP. XIX.

De restrictione legis secundum æquum & bonum.

1 ÆQuum & bonum opponitur iuri stricto, vel bonum proprietati tenaciter adhærēti: de quo sermo Reg. 90. ff. *In omnibus, maxime tamen in iure, æquitas spectanda est.* Hinc illud enatum, *Summum ius summa iniuria.*

Æquum & bonum, siue epieikeia est emendatio iusti legitimi: dictat enim aliquem casum à lege propter æquitatem excipiendum esse, qui alioquin verbis vniuersalibus legis comprehenderetur. Æquitatis enim ratio interdum dictat, concurrente aliqua circumstantia, contra verba legis agendum esse; quibus non contra mentem Legislatoris: quippe Legislator, si interrogatus fuisset, vtrum ad hunc quoque eventum legis suæ obligationem extendi vellet, vtique negasset: vel nunc quoq;, si adesset idem diceret. Consentit S. Thomas definiens, quod epieikeia sive æquitas sit directio legis, vbi deficit propter vniuersale. V. C. si lege ciuili cautum sit, ne ciuitatis portæ aperiantur, aperiri tamen possunt ac debent, ea casu, quo ciues, hostium impetum fugientes, ad ciuitatem se recipere cupiunt. Et lex Ecclesiastica de

ieiunio

ieiunio, omnibus Christianis adultis vniuersaliter posita, non obligat infirmos, aut periculo infirmitatis obnoxios, si ieiunarent.

NB. In legibus obligantibus potius, quam infirmantibus epieikeiæ locus est, nisi de voluntate Legislatoris ex aliquo signo constet. Sic enim testamẽtum non valet coram 3. testibus, etsi in aliquo casu, lege aut voluntate Principis non excepto, plures haberi non potuerunt: nec valet matrimonium sine Parocho & testibus, celebratum tempore pestis, etsi ii interesse non potuerint. Quæ eiusmodi leges præscribunt formam substantialem: sine substantia autem actus subsistere non potest. Deinde ad vitandas fraudes interest Reipubl. ita obseruari, posthabito particulari incommodo per accidens aliquando interueniente.

Si manifestum sit, casum aliquem, ob speciales circumstantias, à lege generali excipi oportere, interpretatio talis à quouis fieri potest. 3

NB. Si concurrant duo præcepta, quæ simul seruari non possunt, posthaberi debet minus, V. C. Ecclesiastica legi diuinæ & naturali. Deinde si legis obseruatio à maiori bono altioris virtutis impediat, sic V C. Missa die festo omitti potest, vt proximo ægrotanti subuenias.

In dubio. Vtrum lex in particulari casu per epieikian cesset, Princeps consuli debet, iuxta l. 1. C. de legibus, vbi Imperator ait; *Inter æquitatem, eiusq; interpositam interpretationem, nobis solis, & oportet, & licet inspicere.* 4

Qui excusatur ab eo, quod in præcepto accidentale est, debet tamen obseruare principale, si posset. Ratio. Quia principale non trahitur ab accessorio. 5

V C.

V.C. qui ob profectionem, negotium vel infirmi-
tatem in die ieiunii cogitur prãdium anticipare, de-
bet is deinde nihilominus ieiunium seruare si possit.
Quia determinatio temporis, secundum consuetu-
dinem quã hodie vtimur, prandẽdi circa meridiem,
vel hora ante meridiem, videtur esse tantum acci-
dentale, vel saltem secundarium requisitum ad ieiu-
nii formam. Aliud exemplum habes in eo, qui die fe-
sto ad vnicam eius loci Missam accessit, cum iam
præfatio cœpta est, debet is quod reliquum est mis-
sæ, audire: nam quæ à consecratione vsque ad sacer-
dotis communionem peraguntur, propriè & sub-
stantialiter ad sacrificium Missæ pertinent, reliqua
verò quasi accidentariè annexa sunt. Si autem circa
præfationem discedere debeas, & quod principale
est sacrificii negligere, non peccabis, etsi totam Mis-
sam intermittas: quia destructo principali, destrui-
tur etiam accessorium.

6 Si præceptum sit de re indiuidua, qui excusatur
parte eius substantiali excusatur à toto, nisi pars præ-
cepti, quæ seruari non potest, exigua sit: eam autem
voco partem indiuiduam in cuius parte substantiali
præcepti seruari non potest, consequenter si vnam
partem substantialem præcepti auferas, totum cor-
ruit. Exemplum habes in eo, qui præuidet, se de-
bere in die ieiunii, post meridiem, binam refectio-
nem capere, is etiam mane ientaculum accipere non
prohibetur. Deinde qui vouit se rosarium vel vi-
ginti speras oraturum, & non potest orare totum, excusa-
tur etiam à parte.

Quod si pars præcepti, quæ seruari non potest,
exigua sit: vt qui reliquum obseruat, censeatur etiam
moraliter implere præceptum, quoad substantiam.

Tur

Tunc autem exigua & non notabilis videri debet, in præceptis sub culpa mortali obligantibus, si partem illam culpatè omittendo & reliquum seruando, mortaliter aliquis peccaturus non sit, V.C. Qui breuiarium suum amisit, in matutinis alicuius feriæ omnes Psalmos memoriter sciat, sed tres lectiones cũ responsoriis nesciat, obligatur ad Psalmos recitandos, quia tunc pars, quæ omittitur notabilis non est. Aliud verò dicendum de matutinis nouem lectionum; quarum omissio notabilis censetur, quare qui eam partem recitare nequit à toto excusatus esse videtur. Item qui ieiunium seruare non potest, nisi manè offam comedendo: is de cætero, si certus sit, se ieiunare posse, tenebitur: nam frustillum panis aut offula exiguam ieiunii violationem esse inde colligo, quod qui sine causa ita violat, & de cætero ieiunat, mortalis peccati damnari non posse videatur.

Si præceptum sit de re diuidua, qui excusatur ab vna eius parte, debet tamen seruare alteram, quippe in qua præcepti substantia consistere potest. V. C. Sacerdos qui ob aliquam causam impeditur à recitandis Matutinis, tenetur nihilominus recitare horas paruas & vespetas, si possit. Item, qui ob infirmitatem, aut corporis labores vna refectione non potest contentus esse, debet tamen à carnibus abstinere: quia hæ duæ partes ieiunii inter se diuiduæ sunt. Hinc hic locum habet reg. 37. in 6. *Vtile per inutile non debet vitiari*: quam Regulam Doctores intelligunt, si vtile ab inutili separari possit. Nam alioquin vitiato vno, vitiatur totum. Qui ob aliquam causam maiore parte quadragesimæ à ieiunio excusatur, tenetur nihilominus iis diebus ieiu- 7

bus ieiunare, quod ratio excusationis manifestò cessat, nam præceptum Quadragesimæ, item Canonici officii habet partes inter se diuiduas; in quibus singulis ratio Ecclesiastici ieiunii, abstinentiæ, vel canonicæ orationis seruari potest. Dixi, si manifestò cesset. Nam si certus aliquis sit adesse impedimentum excusans à maiore parte officii canonici, aut Quadragesimalis ieiunii; dubitet verò, quoties in hebdomada ieiunare, aut quantam officii partem sine læsione corporis persoluere possit; tunc epieikia dictabit, quod pars certa trahat ad se partem minorem incertam, hominemque omnino exoluat obligatione legis: cum alioquin propter dubium, scrupulorum & anxietatis materiam oriri persacile esset.

CAP. XX.

De Excusatione ob Ignorantiam.

1 PRobabilis ignorantia non solum à culpa excusat vt supra prob. tr. 2. cap. 4. Sed etiam à pœna; ratio sumitur ex cap. 2. de constit. *Rem, quæ culpa caret, indemnum vocari non conuenit.* Nam pœna decernitur ob culpam: Ergò cessante culpa, vt causa, cessare debet & pœna vt effectus, siue reatus pœnæ.

2 Ignorantia crassa seu supina non excusat à pœna legis, etiam graui; cum neque à mortali peccato excusat.

NB. Si tamen pœna decreta sit scienter; ac temere peccantibus, non comprehenduntur delinquentes ex ignorantia nisi affectata sit.

3 Ignorantia vincibilis, non crassa, excusat à pœna ordinaria graui. Nam sicut illa grauitatem culpæ minuit, & venialem efficit; ita etiam æquum est, vt pœnam mi-

nam minuat. Quare iudex in tali casu vel veniam delicti dare, vel etiam mitiorem pœnam imponere debet.

Qui post diligentem inquisitionem speculatiuè 4
dubitat, vtrum lex vel præceptum impositum sit nec ne; interim obligatione immunis est. V.C. si quis in syluis constitutus dubitet, vtrum lex Ecclesiastica extet, de alicuius diei ieiunio, & neminem habeat, ex quo intelligere possit, is ad ieiunium non tenetur. Ratio. Nulla lex aliquem ad sui obseruationem obligat, si sufficienter ipsi proposita & cognita non sit, atq; per ipsum non stat, quominus cognoscatur. Nã tali casu est inuincibilis ignorantia, atq; à culpa excusat. Sed quando aliquis post diligẽtem inquisitionem dubius manet, tunc legem non habet sibi sufficienter propositam & cognitam, ideoq; inculpatè ignorat. Ergò licet abstractè & speculatiuè dubius hæreat de legẽ, in particulari tamen ac practicè certus est, se eã non obligari. Confirm. In dubio melior est conditio possidentis; quamdiu autem inuincibiliter ignoras, vtra lex lata sit, manes in naturali possessione liberæ volũtatis. Ergo: Idẽ sentiendũ de dubio cõtractus inter Doctores, vtrũ licitus sit nec ne.

Si constet de lege lata; dubium vero sit, vtrum abrogata, vel obligatio eius cesset, tutior pars eligenda est, & secundum legem operandum. Ratio, quia cũ semel constet legem positam fuisse, præsumptio ac veluti possessio stat pro lege; vt si quis cõtra eam excipere velit, probãdæ exceptionis necessitas ipsi incũbat. Similiter se res habet in obligationib. ex contractu: Si n. certus sim debitorẽ me fuisse, dubitem vero de causa excusante à solutione, nihilominus soluere cogor. 5

Tamen si quis re diligenter consideratâ, non o
ninò ambigat, sed probabilius arbitretur, quam
non sine formidine oppositi, se ob aliquam caus
à legis obseruatione excusatum, tum locum fore
eikiæ, vt practice iudicari possit, se tali casu legis
ligatione solutum. propterea, quod in moralibus
bi certitudo haberi non potest, sufficit se qui in
cium probabile.

6 Qui preuaricatur legẽ, quam latã esse nõ ignor
licet ignoret pœnã annexã, nihilominus efficitur
us pœnæ. Excipe primò; censurã Ecclesiasticã, qu
nemo incurrit, qui ignorat ob delictũ annexãm
modi pœnã. Excipe secundo: Nisi pœna sit admo
1 grauis, & plus quã delictũ mereatur. v.c. si peregri
transiens regionem, in qua seueriſſimè prohibit
venatio feratũ, ille verò nesciat violãs, nõ videtur
ſficiendus tanta pœna: sciens quidẽ prohibitionẽ
ignorãs pœnæ grauitatẽ; cũ in sua regione & spec
rei natura non ita grauiter puniri soleant tales.

Ignorantia facti excusat, non iuris (reg. 13. in 6.) in
ligitur secundum forum externum, vbi ignoran
iuris communis & publici ferè non præsumitur,
ab allegãte probari debet, Propria scientia se infe
ctum non fuisse, neq; Iureconsulti consilium sec
fuisse, iuxta 1 regula, § sed iuris, ff. de iuris & fact
gnorantia. Deinde excipe militem; arma enim
gis quã iura scire legislator existimat. Deinde mi
rem 25. annor. cui ob imbecillitatem venia datur.

NB Facti *ignorãtia* (puta alieni) *præsumitur, phi*
entia non probatur reg. 47. in 6. nisi vel publicum
notorium factum sit, vel eius scientia ex officio alt
incumbat arg. c. innotuit de elect. & ca. quamuis
reg. iuris vbi S. Greg. ait: Non potest esse pastoris
cusatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit.

Facti ignorantia nisi crassa sit, tam in commodis 7
quam damnis excusat etiam in foro conscientiæ v. c. *cum quis ius ignorans indebitam* (ciuiliter, debitam autem naturaliter) *pecuniam soluerit, cessat repetitio.* Veluti, si hæres per iuris ignorantiam legata soluit ex testamento imperfecto; vel non detracta Falcidia, ordinariè dignus non censetur, cui iuris beneficium prodesse debeat. Quicunque autem ex facti ignorãtia, non supina, indebitum ciuiliter soluit, v. c. quia ignorauit testamentum imperfectum esse, solutum repetere potest. Quod si verò aliquis ob ignorantiã siue iuris siue facti, soluisset quod suum erat, nulloq; iure alteri debitum, illud haud dubie, tanquam indebitè solutum, condicere poterit: nam *locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria, siue iactura.* reg. 48, in 6.

CAP. XXI.

De mutatione, derogatione, abrogatione legis.

LEx perpetuò durat, quamdiu legitima authoritate non tollitur: tollitur verò legitima authoritate: nam res omnis per quascunq; causas nascitur, per easdem dissoluitur. cap. 1. de reg. iuris. Porrò legi derogatur, cum pars eius detrahitur, abrogatur cum totum tollitur. 8

NB. Si statutum concernens fautorem aliorum aut publicum, à superiore confirmatũ sit, non posse deinde ab inferioribus, qui illud statuerunt, infringi; quia superior illud cõfirmando fecit quasi suũ, sin verò statutũ à superiore cõfirmatum est in gratiam statuentium; tunc possunt recedere: illique perinde atque alteri gratiæ seu priuilegio renunciare. Secundò

cessat lex ob mutationem obiecti siue causę, propter quam lata est.

2 Posterior principis constitutio derogat priori, quatenus ei contraria est, licet verbis expressis nulla eius mentio fiat. Excipiuntur tamen decreta Concilii generalis, quibus posteriore lege contraria derogatum non censetur; nisi clausula derogatoria expresse adiiciatur.

3 Cessante vniuersim totali causa legis, per se ipsam cessat lex. Sumitur ex c. cum cessante, de appellat. vi dicitur, *cessante causa cessat effectus*. Confirmatur, quia sicut lex ab initio non subsistit, si sine ratione lata fuit ita etiam postea desinit, desinente ratione eius, quia doquidem tunc eius obseruatio inutilis atque supervacanea esse incipit, iuxta Heb. 7. *Reprobatio fit precedentis mandati* (Mosaicæ) *propter infirmitatem eius & inutilitatem*.

Dixi in assertione. Cessante causa totali: Nam si partialis tantum causa cesset, fieri potest, vt perseueret altera causa, quæ sufficiens sit ad conseruandam eius obligationem. V. C. Lex tributi ciuibus indicta cum hostes ciuitatē oppugnarent, nō penitus cessat etsi hostes adesse desināt, dum periculū ab hostibus vel aliæ iustæ causæ exigendi tributi permanent.

Secundo dixi, Cessante causa vniuersim: Nam cessante causa legis in particulari homine, non ideo eius obligatio desinit. V. C. Si ciuibus interdicatur armorum vsus ad vitandas rixas, fas non erit ciui, qui ob senectutem à pœna alienus est, arma prohibita gestare; quia interest boni publici, vt leges communes, ab omnibus communiter obseruentur, quamdiu non occurrit aliquod impedimentū contrarium quod per epikeian excuset.

NB. Si

NB. Si lex plures in se contineat partes, quarũ altera ab altera separari nõ potest, tunc cessante ratione vnius partis, perseuerat lex secundum alterã. Ratio, *quia vtile per inutile non debet vitiari*. reg 37 in 6.

Lex in præsumptione fundata, cessat obligare, si 4
de contraria veritate cõstet. Cedit enim præsumptio veritati arg cap. super hoc. de renunciat. Porrò ea lex in præsumptione fundari dicitur, cuius formale motiuum, & intrinseca obiecti cõditio est præsumptio alicuius rei; siue per quam Iudici præcipitur, vt in omnibus occurrentibus casibus, ex tali præsumptione, quam ipsamet lex facit, talem sententiam ferat. V. C. Spõsalia de futuro, secutâ copulâ, in matrimonium transiisse cẽsentur ob iuris præsumptionem, sponsos non animo fornicario, sed coniugali coniunctos fuisse. Quo tamen nihil obstante, si sponsus sciat, falsam esse hanc iuris præsumptionem, animũque sibi non fuisse in matrimonium consentire, ideoque aliam postea vxorem duxerit, priore sponsa, quamuis per iniuriam spreta, hoc casu non prius falsa præsumptione nixũ, sed posterius matrimonium constabit. Quod adhuc hodie seruari debet iis locis, quibus Trident. receptum non est.

Aliud exemplum Nauarrus adfert. Licet excommunicentur ii Christiani, qui Sarracenos, &c. deferunt arma, ferrum, quibus Christianos oppugnant, & verò præsumptio esse soleat, talia ipsis subministrari cum nocumento Christianis inferendo: Si tamen certò constet, ministranti Sarracenum, vel Turcam non ad bellicos vsus, sed V. C. ad ædes priuatas fabricandas petere, contra legem Ecclesiasticam non peccat, ideoque nec excommunicationem incurrit.

CAP. XXII.

De dispensatione in Lege.

1 DIspensatio est relaxatio legis, publica auctoritate facta. Est actus iurisdictionis, distinguitur 1. ab absolutione, v.c. à censura: nam per hanc nõ relaxatur vinculum legis, sed alterius obligationis. 2. distinguitur ab epikeia; quia per hanc obligatio legis non tollitur aut relaxatur, sed declaratur per se ipsam cessare: dispensatione autem relaxatur lex alioquin obligatura.

NB. 1. Quod in legem diuinam non cadat dispensatio, quia inferior (homo) non potest tollere, vel relaxare legem superioris, id est, Dei.

NB. 2. Licentiam dare non est dispensare. V.c. Pœnitens licentiam dat loquendi extra confessionem non dispensat, sed apposita conditione, mutatur obiectum legis, vt ea per se ipsam cesset.

Dispensatio distinguitur etiam à derogatione legis & abrogatione, quia per dispensationem relaxatur solum obligatio legis, respectu certæ personæ et temporis. Per abrogationem verò & derogationem lex tota vel pars vniuersim tollitur.

2 2. Potestas dispensandi alia est ordinaria, alia delegata. Illa inprimis Legislatori competit: nam *eidem est ligare & soluere.* Secundò eius successori: Nam *par in parem non habet imperium.* c. innotuit, de elect. Successor autem & antecessor sunt pari potestate præditi. Ergo. Tertiò Legislatoris superiori.

Papa in omni iure Ecclesiastico tam vniuersali quam particulari dispẽsare potest, etiam in Apostolicis canonibus, conditis ab Ecclesiæ præsidibus, v.g. Ieiunio Quadragesimali, obseruatione Dominicæ

Non item in canonibus, quos à Christo authore acceptos, vti ministri Ecclesiæ promulgârunt ac tradiderunt, v.c. de baptismate paruulorum, baptizatis confirmandis, consummati matrimonii indissolubili vinculo, suffragiis mortuorum.

Episcopus in lege Ecclesiæ vniuersali iure ordinario dispensare non potest (ratio, quia inferior nõ dispensat in lege superioris) Attamen in dubio, vtrum res egeat dispensatione, declarare potest non egere. 4

Episcopus dispensare potest in lege generali, si facultas dispensandi generali lege illi concessa. Talis enim potestas concessa transit in ordinariam: cũ non personis, sed officio & dignitati conferatur. 2. Si legitimè consuetudine præscripta dispensandi facultatẽ comparârit 3. Si in casu necessitatis ad S Pontificem non facilis sit recursus, v.c. in votis religionis propter graue incontinentiæ periculum. Et in matrimonii impedimento alioquin dispensabili, si matrimoniũ bonâ fide contractum, separatio autem sine graui incommodo fieri nequit; non autem in matrimonii impedimento dirimente, nondum in facie Ecclesiæ contracti. 4. In materia leui aut frequenter occurrente, v.c. circa festa, ieiunia: cum vero simile non sit principem velle, vt in rebus parui momenti, aut frequenter contingentibus, multoties ad ipsum curratur.

Super votis ac iuramentis Episcopi iure ordinario cum subditis suis dispensant. Quia talis dispensatio, ob frequentem eius necessitatem omninò ordinariis conuenit ad salutem animarum. Parochis verò iure ordinario non conceditur facultas dispensandi, nisi speciali consuetudine ob remotos Episcopos, quod accidere potest in Germania nostra. 5

6 Delegata potestas dispensandi, alia est à iure, qua si in perpetuum concedatur, nō annexa personæ, sed officio aut dignitati, æquiparatur ordinariæ, aut est ab homine, per modū puræ commissionis in fauorē certæ personæ; cuius dispensationis ea natura est, vt delegante mortuo aut deposito expiret cōmissio, si res integra est, siue causa executioni nondum mādati cœpta; vel est ab homine per modum gratiæ in fauorem delegati, quæ si absolute conferatur, non expirat morte concedentis. *Decet* enim *concessum à principe beneficium esse mansurum*, reg. 16. in 6.

7 Dispensatio interdum expresè fit per verba, & interdum tacitè per factum, quo dispensandi voluntas significatur; est eiusdem virtutis cum priori, quia *taciti & expressi eadem est virtus.*

8 Ratihabitio de præterito non sufficit ad valorem dispensationis, vel collatæ iurisdictionis, sed necessaria est scientia eius quod agitur: qui enim nescit, nec consentit. Hinc si sacerdos Iurisdictione carens à peccatis absoluat, eò necessitatis casu, quem ordinarius sciret, haud dubiè iurisdictionem cōferret, absolutio irrita est, neq; subsequente ratificatione conualescit, vt dicam lib. 5. tract 6 cap. 10. num. 1011 12.

NB Cum hodierno iure iurisdictio seu potestas audiendi confessiones sacerdoti committi non possit, nisi prius ab episcopo approbatus sit, consequens est, si parochus exponat Confessarium ab episcopo non approbatū, prætextu ratihabitionis vel approbationis postea cōferēdæ, nihil effici. Excipe nisi hoc postremo casu cōmunis probabilis error, in loco, vbi res gesta est, accedat: Nā *error cōmunis, cū titulo præsūpto,* (NB. nō debet esse intrusus) *ius facit iurisdictionem*

nemq; tribuit etsi occulti ũ subsit impedimentũ, ex iure positiuo (nam si iure naturali vel diuino, nõ erunt valida acta, V.C. si Parochus Diaconũ confessariũ *proueniẽs*, V.C. Si à Papa, vel Episcopo, vel Parocho alicui bona vel malâ fide commissa sit iurisdictio in foro externo vel interno; qui ob impedimentum publicè ignoratum iurisdictionis incapax est, omnia illius acta valent, etiam paucorum respectu, qui impedimentum cognitum habent. Ratio est, quod ad vitanda scandala, & grauia Reipublicæ incommoda Princeps vniuersali iure ac voluntate, non obstante tali defectu occulto, agendi potestatem conferre videatur.

NB. Sacerdos excommunicatus denunciatus, si alibi, vbi non constat, parochiam administret, omnia ipsius acta valent.

Dispensatio iusta est, quæ cum causæ iustæ cogni- 10
tione fit, & hæc interdum debita; cum vel legis præceptum, vel publica vtilitas, aut necessitas hominis priuata eam conferri postulat. Interdum verò nec debita, sed permissa, ob misericordiam, pietatem.

Quæstiones de Dispensatione.

SI Inferior sine iusta causa in lege superioris dispensat, irrita est dispensatio. Ratio, quia delega- 11
tus si excedat limites commissæ potestatis, nihil efficit.

NB. Dispensatio facta à Papa in voto vel iuramento sine iusta causa irrita est. Ratio, quia talis dispensatio est in iure superioris Dei: non est autem credibile Deum commisisse suo in terris vicario potestatem temere & sine causa relaxandi vota. Esset enim hæc potestas non dispensandi sed dissipandi:

di : non ad ædificationem sed ad destructionem.

12 Qui sine iusta causa ac temere dispensat in lege superioris, item qui tali dispensatione vtitur, peccat mortaliter, si lex, in qua dispensatur sub mortali obliget.

NB. Valida est dispensatio, modo iusta causa subsit, Prælato eam non agnoscente, etiamsi Prælatus probabiliter arbitretur esse iustam causam dispensandi, etsi errare contingat, valet tamen dispensatio propter præsumptam voluntatem superioris. Idem intellige de dispensatione in votis & iuramentis bonâ fide concessis. Porrò si subditus bonâ fide dispensationem petat, & legitimè illi collata, tutus est in conscientia, donec contraria veritas appareat. In foro autem externo, si dispensatio proprio motu Superioris sit data, habet illa præsumptionem iuris & de iure fuisse idoneam causam, quod si ad instantiam partis fuit data, quia odiosa, incumbit illi probatio in dubio, in quo dispensatum est.

13 Si superior in propria lege dispenset, absque iusta causa, V.C. in ieiunio Quadragesimali, valet dispensatio : quamuis ipse & qui vtitur tali dispensatione venialiter peccent. Ratio prioris, quia Legis obligatio necessariò pendet à voluntate superioris. Ergo si is aliquem è Communitate nolit obligare, cessabit obligatio. Posterius prob. quia est contra legem naturæ, peccato singularitatis & insolentiæ in genere suo veniali, turpis enim est omnis pars suo vniuerso non congruens. Esset tamen mortale, si graue detrimentum inferretur Reip. V.C. Si vnus sine causa eximetur tributo, & alius nimis grauaretur.

Si causa

Si causa dispensandi tempore datarum literarum 14
adfuit, non item : cum à Commissario dispensatio facienda est non potest eam executioni mandare. Ratio, quia cessante causa finali mandati, cessat mandatum si res integra sit. V. C. Si Caia dotis ob Paupertatem defectu, item susceptione prolis ex consanguineo à Papa postulauit dispensationem, super impedimento consanguinitatis: Papa commisit Ordinario, vt, precum veritate inspecta, cum Caia dispenset, sed ante executionem proles moriatur, aut Caia hæres ab extraneo instituatur, non potest tunc Ordinarius cum ipsis dispensare.

NB. Quod si tempore conferendæ dispensationis seu exequendæ causa subsistat; sed non constiterit tempore impetrationis, seu datarum literarum; qui postulatio fraudulosa ac subreptitia fuerat, non potest fieri dispensatio vel executio à Commissario, ratio ex iuris reg. 18. in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit* : tum ex verbis, quibus commissio fieri solet, *precum veritate inspecta*.

Si causa dispensandi subsistit, cum dispensatio fa- 15
cta ab ordinario, intrinsecum effectum consecuta est, nihil interest, etsi postea causa cesset, V. C. Si cum aliquo dispensatum fuit in matrimonio, (vel super voto continentiæ) causa legitimationis prolis, & postea facta dispensatione proles moriatur, non reuiuiscit impedimentum, aut obligatio voti : quia per dispensationem, causa iusta subsistente, & extinguitur obligatio legis : ergo postea reuiuiscere non potest, nisi per aliquam causam moraliter efficientem :

quæ

quæ in proposito casu nulla assignari potest. Confirm. ex reg. 73. in 6. *Factum legitimè retractari non debet, licet casus postea eueniat, à quo non potuit inchoari.*

16 Priuilegia & dispensationes, quæ tractum successiuum habent, cessante causa finali, pariter cessant. Quare, si Papa cum infirmo absolutè dispenset in lege ieiunij, ille autem præter opinionem vires integre recuperet, tenebitur postea ieiunio. Nam sicuti obligatio Ecclesiasticorum ieiuniorum successiuo tempore oritur, ita etiam decens est, vt dispensatio liberationem à ieiuniorum lege successiue operetur, dum causa subsistit. Et hæc mens Pontificis, qui nunquam præsumendum est peccatum, peccasset autem Pontifex, si aliquem exemptum voluisset à lege, etiam eo euentu, quo omnis causa exemptionis cessat.

NB. Si cum aliquo in voto Continentiæ absolute & illimitatè dispensatum fuit, intelligitur ad omne legitimum matrimonium. V. C. Si dispensatio alicui ob difficultatem continendi, matrimonium ineundi, data sit, tunc etsi nuptiæ, quarum contrahendarum causa dispensatio petita fuit, post dispensationem impediantur, poterit aliud matrimonium contrahere.

17 Rescripta Principum alia sunt gratiæ, (cuius Species dispensatio) obtenta per subreptionem, ipso iure irrita sunt: alia iustitiæ siue ad lites, quæ non antè censentur irrita, quam ab aduersario per exceptionem allegatæ subreptionis elidantur: ratio, quia licet rescriptum iustitiæ ex errore promanet; cum tamen versetur tantum circa media siue modum litis terminandæ, potest nihilominus causa iustè terminari. At verò rescriptum gratiæ cum versetur circa finem

nem videlicet gratiam obtinendam, si ex errore promanet, euertitur omnino principalis intentio concedentis.

Taciturnitas qualitatis, cuius expressionem ius 18
vel stylus Curiæ specialiter requirit, gratiæ rescriptum subreptitium reddit, esto Princeps etiam expressa illa gratia concessurus fuisset. Ratio, quia expressio talis qualitatis requiritur tanquam forma postulationis. Quapropter vitiabitur etiam dispensatio, licet qualitas, de iure simpliciter exprimenda, ignoranter omissa sit: cum enim omittitur forma vel conditio sine qua non, corruit actus, etsi ignorans talem conditionem requiri, à culpa excusetur.

NB. Impetratio dispensationis super impedimento matrimonij intra gradum prohibitum, nulla facta mentione antecedentis copulæ incestuosæ, subreptitia est. Ratio, Quia stylus curiæ, qui ius facit, ita obseruat, & Cardinalium Congregatio declarauit. Si tamen incestus occultus sit, poterit à Sacra pœnitentiaria dispensatio impetrari, facta interim mentione, quod super publico impedimento consanguinitatis dispensauit summus Pontifex, quia dispensatio impetrata à Papa in foro externo publicari debet.

NB. Præterea si iura speciatim prohibeant, ne aliqua casu vel circumstantia concurrente, dispensatio concedatur: talis enim circumstantiæ taciturnitas dispensationem vitiabit. V. C. Qui dispensationem petit super impedimento intra gradum prohibitum, postea quam matrimonium ita inualide contrahere vel etiam consummare præsumpsit, (etiam sub spe impetrationis) tenetur temeritatem istam explicare. Intellige, si vterque ita temerariè processit;

sit : sin verò alter culpâ caruit, non debet spe dispensationis carere: ne innocens ob culpam nocentis plectatur.

19 Rescripta gratiæ subreptitia censentur, quæ per taciturnitatem veri, per se & intrinsecè ad rem pertinentis, obtenta sunt; si Princeps, eâ veritate expressâ non concessisset, vel saltem tali modo non concessisset, sed cum adiuncta conditione. Ratio, quia concessio gratiæ pendet à voluntate concedentis. Ergò quando præsumi potest, si totum vinculum, seu dispensandi facultas, ad rem intrinsecè pertinens ostensa esset; quod Pontifex tali modo dispensandi animum non habuisset. Consequenter etiam præsumi debet, tali veritate suppressa, irritam esse dispensationem quippe inuoluntarie concessam propter errorem, V.C. si concurrant duo impedimenta, quæ se inuicem augent, in ordine ad dispensationem obtinendam. V.G impedimentum duplicis consanguinitatis ex parte vtriusque parentis, vel impedimentum tam consanguinitatis quam affinitatis, non valet dispensatio super vno, impetrata cum taciturnitate alterius.

NB. Qui petit dispensationem super impedimentum matrimonij in gradu prohibito inæqualis, tenetur inæqualitatem exprimere, si alter contrahentium à communi stipite distet in primo gradu V.C. si quis velit ducere filiam fratris sui. Nam hoc casu difficulter dispensare solet Papa.

Idem dicendum, si consanguinitas vel affinitas ex duplici capite contracta sit; quare qui fornicatus est cum 2. sororibus eius fœminæ, qua cum matrimonium cõtrahere cupit, debet, duplicem impedimenti causam explicare: quia alioquin Pontifex totum impedimentum non cognoscit.

Item,

Item, qui duo homicidia commisit, & vult habere dispensationem super irregularitate debet numerum exprimere.

Item, qui à Principe legitimationis rescriptum petit, debet explicare an naturalis an spurius sit, & in quo genere fœditatis.

Item petens à Papa dispensationem super voto castitatis, habens etiam votum ingrediendi Religionem, debet vtrumque votum explicare.

Dissimulatio veritatis, quamuis intrinsecè pertinentis ad rem postulatam, non vitiat dispensationem, aliamque gratiam, si præsumptio esse possit, etiam intellectâ tali veritate, superiorem dispensaturum fuisse. Quemadmodum in Contractibus & donatione euenit, vt si dolus proptiè non præbeat causam contrahendi vel donandi: quia etiam perspectâ veritate, alter contraxisset, donasset &c. non infirmatur contractus vel donatio: quamuis fortasse dolus impulerit donatorem, vt citius donaret. Sed etiam in dubio dispensatio valida sit, & executioni mandanda, Doctores non consentiunt. Qui dicunt esse irritam, reddunt rationem, quod cum impedimentum V.C. matrimonij, super quo petitur dispensario, certum sit; dispensatio autem incerta, stat possessio pro impedimento. Qui contrarium asserunt, dicunt, quod in dubio potius existimare debeamus dispensationem à principe (sicuti & alias dispensationes,) sine alterius præiudicio promanantem, validam esse, quam irritam. 20

Si qualitas dissimulata in postulatione, extrinsecè se tantum habeat ad rem postulatam, non ideo dispensatio, vel alia etiam subreptitia 21

cen-

censetur: tametsi princeps ea circumstantia cognita non dispensasset. Exemplum habes in eo, qui beneficium Ecclesiastu cum petit, dissimulatis criminibus, quæ si Episcopus sciret, non concederet, sicuti & pauper malusn on censetur eleemosynam subreptitie obtinuisse; quamuis dans ei non concessisset, si hominis improbitatem agnouisset. Et, In eo, qui petit super irregularitate; ex homicidio non tenetur exprimere, quod Clericum occiderit, cum hæc circumstantia ad Canonicum impedimentum irregularitatis extrinseca & accidentaria sit. In eo, qui dispensationem acceperat super ordine subdiaconatus, vt posset vxorem ducere, si postea velit consanguineam ducere, non videtur obligatus, vt in altera dispensatione mentionem faciat prioris. Vti Sanchez, lib. 8. disp. 22. nu. 5. vbi regulã tradit; Si dispensationes sunt super diuersis, & vna non habeatur pugnantiam cum altera, non vitiari posteriorem, ob taciturnitatem prioris.

22 Expressio falsi, si fuit causa finalis concedendi dispensationes, vitiat; nonitem, si fuit causa tantum impulsiua. Prius prob. Nam causa finalis ea dicitur, propter quam princeps concedere vult, &, qua non existente, concedere non vult, ideoque talis causa resoluitur in Conditionem sine qua non, quæ conditio plerunque in rescripto exprimitur: *Si ita est. vel preces veritate nituntur.* Posterius prob. quia Causa impulsiua dicitur, quæ non absolutè mouet ad concedendum, sed ad facilius concedendum.

23 Si vna tantum causa dispensationis obtinendæ, eaque falsa, à supplicante allata fuit, dispensatio subreptitia censeri debet: Ratio, Quia Princeps, V.G. Papa vel non potest dispensare sine vera causa, vide-

licet

licet in votis vel iuramentis, vel si absolutè possit, non vult dispensationem valere, vti constat ex clausula consueta; *si preces veritate nitantur.*

24 Expressio falsi vitiat dispensationem, si principi causa finalis fuit dispensandi tali modo. V.C. Si quis petat dispensationem super voto Hierosolymitano, allegata corporis debilitate ac paupertate, quarum prior causa vera, posterior falsa, dispensatio collata est subreptitia. Ratio, quia hanc numero dispensationem, in tali forma & modo noluit concedere, nisi subsit causa paupertatis. Ergo est causa finalis, huius numero rescripti.

25 Vna parte rescripti ob subreptionem vitiata, altera pars cuius causa verè subsistebat, ipso iure non vitiatur: si partes separatæ, & inuicem independentes sint. Nam *vtile per inutile non debet vitiari.* reg. 37. in 6. si vtile ab inutili separari possit.

26 Error qualitatis adiectæ per modum demonstrationis, dispositionem vel scriptum inutile non reddit, secus si adijciatur per modum taxationis, ita vt rei substantiam designet. V.C. Titius & Caia in 3. gradu affinitatis coniuncti, cupientes matrimonium contrahere à Papa petierunt dispensationem. Papa commisit Officiali, sed erratum fuit in Bulla, quod pro 3 gradu affinitatis, 3. gradus consanguinitatis positus sit.

27 Quod si sufficientibus testimonijs ostendant, errorem, ab ipsis non fuisse commissum, sed se super 3. gradu affinitatis dispensationem petiuisse, potest officialis commissionem exequi; quia verba rescripti stricte sunt accipienda, & ad alium casum non extendenda, *nisi de intentione mandantis aliud appareret expresse*; quæ exceptio omnino in isto casu locum habet.

Vnde manifestum, errorem illum præter mandan-
tis intentionem, incuria executorum, vel scriptoris
irrepsisse, ideoque omninò materialem censendum
Accedit, hoc rescriptum subreptitium non censen
quippe absque vllo dolo facta.

28 Prælatus in lege propria dispensans, commu
tionem aliquam adiungere potest, sicut fieri solet
dispensationibus super votis & iuramentis. Et co
stat ex praxi curiæ Romanæ, vbi frequenter dispe
satur in legibus Canonicis, imperata aliqua mul
siue eleemosyna.

29 Episcopus in lege vniuersali, V.C. ieiunion
cum aliquo dispensans eleemosynam imperare
test in opus pietatis. Ratio, Minor est potestas co
mutandi quam dispensandi, quare si cui potestas
spensandi concessa est; magis videtur ei compe
potestas commutandi.

30 Si Prælatus V. C. in lege ieiunij dispenset
communitate cuius caput existit, indirectè se ipse
etiam obligatione soluit, quia superior non debe
se deterioris conditionis, quam subditi. Hinc
tam propriè dispensatio dicenda, quam interpretatio

31 Si prælatus sine iusta causa secum ipse dispen
dispensatio nulla est. Ratio, Si enim princeps p
priæ legis vinculum sibi ad libitum, etiam sine ca
validè relaxare potest, sequitur eũ legis vinculo m
quam fuisse obstrictum, quod contradictionem
uoluit.

32 Prælatus dispensandi potestate præditus com
sario suo committere potest, vt secum causa cogn
dispenset. Nihil enim prohibet, quo minus alteri
teri iurisdictionem committere potest, erga se
psum exercendam. Sic enim Papa, V.C. dat Co
fes

fessario suo iurisdictionem à peccatis absoluendi ipsummet Papam.

NB. Non in omni actu iurisdictionis personarum distinctionem requiri, sed solum in coactione iudicij per sententiam. Iudicem enim distinctam personam esse oportet à partibus quibus ius dicit.

CAP. XXIII.

De Priuilegiis.

PRiuilegium est lex priuata in alicuius fauorem data, quæ causa est, cur priuilegium ad alias personas, loca, &c. præterquam quibus ex speciali causa concessum est, extendi non possit. 1

Priuilegium aliud est reale (quod proximè ac directè alicui conceditur, respectu rei, loci, dignitatis; puta prædij, Monasterij, Episcopatus.) NB. In discernendo vtrum priuilegium personæ an dignitati datum sit, potius ad naturam & conditionem rei dictæ, quam verborum expressionem attendendum esse.) Aliud priuilegium dicitur personale (quod proximè ac directè ob fauorem personæ concessum est.) 2

Priuilegium personale triplex est; singulariter personale (quod vni tantum per se conceditur; per accidens siue propter illum familia seu domestici participare possunt, V.C. si alicui priuilegium detur, celebrandi in loco interdicto. Alterum est priuilegium communiter personale, quod certo personarum generi conceditur, puta minoribus XXV. annis priuilegium restitutionis in integrum, si ex contractu læsi sunt. Mulieribus priuilegium Senatusconsulti Velleiani, ne ex fideiussione obligentur. 3

Huc etiam spectant priuilegia militum. Tertium priuilegium corporale seu mixtum, quod Comm nitati confertur, vt singuli ex communitate illo fr antur.

4 Priuilegium personale personam sequitur, s reale adhæret rei, cuius respectu datum est, & cu eadem expirat.

5 Priuilegium aliud est contra ius, cuius gene sunt multæ dispensationes in lege communi. N Monopolium est priuilegium sed non dispensa quia per illud ius commune non relaxatur, sed tius restringitur. Deinde dispensatio facta ad vn actum vel breue tempus, V.C. vt hodie carnibus sci licerer, priuilegium propriè non est: hoc enim gis constans esse debet. Vnde nec dispensationes matrim. aut irregularitate priuilegia dici possu quia effectum suum statim consequuntur, & ctum successiuum non habent, qualis ad legem communem, quam priuatam requiri videtur.

Aliud est priuilegium vltra ius, V.C. potestas soluendi, dispensandi & aliæ gratiæ ij conceſſæ, q bus lege communi & ordinaria non compet Differunt hæc priuilegiorum genera, quod illa q iuri communi derogant, plerunque strictæ interp tationis esse debent. Licet enim priuilegia hæc, q tenus ad priuilegiatum pertinent, fauorabilia su tamen, quatenus à iure communi exorbitant, odio censeri debent: cum igitur fauor iuris commun meritò præferatur fauori priuato, ideò rectè dicu tur priuilegia à iure communi exorbitantia, stricti potius interpretationis esse debere.

Dixi *plerunque*, Quia excipiendum primo. Ni priuilegium datum sit in fauorem causæ publicæ

piæ, religiosæ, ita priuilegium Clericorum exemptionis à iurisdictione Principum secularium amplè interpretandum esse in religionis fauorem. *Summa enim ratio est, quæ pro Religione facit.* Accedit quod eiusmodi priuilegia non vni personæ, sed toti Communitati in perpetuum concessa æquantur legibus publico iuris corpori insertis, quæ latam interpretationem habent.

NB. Secundo; Si Priuilegium motu proprio Principis concessum sit; tum amplam interpretationem meretur, veluti quod propter principis beneficium est, & ex certa scientia datum censetur.

Alia verò priuilegia, quæ vltra ius commune concessa meræ gratiæ siue beneficia sunt; latè interpretari debent; Ita habetur in c. quia circa. de priuileg. Vbi dicitur *beneficium Principis quam plenissimè interpretari oportere.* Hinc facultas concessa Episcopo absoluendi à casibus occultis, & dispensandi super irregularitatibus ex delicto occulto, excepto homicidio late interpretanda est, vt etiam competat Episcopo non consecrato. 2 Etiam æquiparatio, V. C. Capitulo sede vacante, Item prælatis exemptis ab Episcopi iurisdictione, quia æqualem Episcopali iurisdictionem in suo territorio obtinent: Quare & confessarios approbare possunt.

Si beneficium Principis V. C. Exemptio à soluen- 6
dis decimis, in alterius præiudicium tendat, vel scandali occasionem præbeat, eatenus odiosum est & strictè interpretandum, quia non est præsumendum, Principem alicui velle gratiam conferre cum alterius damno.

NB. Priuilegiatus horas recitare post prandium

poteſt cum ſocio non priuilegiato; quia alioquin p
uilegium non ſubleuaret.

7 Priuilegia ordinariè non plus operantur qua
verbis exprimunt. Hīc ſi dubium maneat de vol
tate priuilegiantis, interpretatio facienda eſt, ſecu
dum communem & vſitatam, vel propriam verb
rum acceptionem, ſiue ſit odioſum, ſiue fauorab
Excipe niſi extenſio fiat ad eaquæ acceſſoria ſunt p
uilegiis. Sic V. C. habens priuilegium celebra
tempore interdicti, poteſt ſocium adhibere non
terdictum. Qui enim concedit facultatem alic
rei, cenſetur etiam concedere ea omnia, quæ req
runtur ad vſum talis poteſtatis, iuxta illud: *Cui
dictio data eſt, ea quoq; conceſſa eſſe cenſentur, ſine q
iurisdictio explicari non poteſt.* Et, *diſpenſatio* ſeu pri
gium *contra ius extenditur ad neceſſario conſecutiua*;
cum aliqua diſpenſatum ſit ſuper beneficiorum
ralitate, videtur etiam diſpenſatum, quo min
eorum altero reſidere teneatur.

NB. *Plus valet ſpecialis cautio quam generalis.*

NB. Exempti cum Prælati conſenſu poſſu
ſubijcere ordinario petendo diſpenſationem, ſi
latus non habeat, in votis, iuramentis, abſolutio
à cenſuris. Quod ſi prælatus irrationabiliter con
ſum neget, non curandum. Nam non videtur
mens Pontificis; exemptionis priuilegium ad ta
caſum extēdere, quo in pernicię animæ cederep

NB. Priuilegium non debet eſſe oneroſum,
ta reg. 61. in 6. *Quod ob gratiam alicuius conceditur,
eſt in eius diſpendium retorquendum.*

8 Priuilegium aliud eſt, quod motu proprio con
tur, & aliud quod ad inſtantiam partis, & illud o
ſum. V. C. ſi ſpurius amplum beneficium petat.

Pr

Priuilegium motu proprio concessum, non ante 9
suum effectum sortitur, quam priuilegiato innotuit. Nam hic est ordinarius modus beneficia conferendi, 10
&c. scienti inquam & acceptanti: Vnde etiam reuocari poterunt ante acceptationem eiusmodi priuilegia, si ex mera liberalitate promanant; secus si ex debito officio conferentis.

NB. Fieri posse, vt alicui reluctanti conferatur priuilegium, V.C. comedendi carnes, si ratio communis boni id exigat. Vnde reg. illa. ff. 69. Inuito beneficium non datur, ordinariè tantum, & non sine omni exceptione vera est.

Priuilegium, quod in gratiam petentis per literas 10
vel procuratorem conceditur, statim suum effectum sortitur, quamuis ignorante eo, qui postulauit, modo summus pontifex ipse concedat, & non Officiali concedat, quia moraliter præsumitur, Pontificem ita voluisse intendere, quod est per se & ex natura rei, cum ad omnem concessionem, donationem, pactum & contractum sufficit duorum mutuum consensum super eadem re haberi & explicari.

NB. Cum primum summus pontifex petitioni annuit, licet literæ expeditæ non sint, priuilegiũ datũ censeri, exceptis prouisionibus beneficiorum, de quibus iure nouo Pontificio aliter statutum est.

Priuilegia partim sunt affirmatiua (quæ interdum 11
per non vsum tolluntur) partim negatiua (quæ per non vsum contrarium.)

Quædã Priuilegia absolutæ gratiæ sunt, V.C pri- 12
uilegium sacrificandi ante auroram, quædã vero sunt gratiæ respectiuæ, & in alterius grauamen redundãtes, V.C. priuilegiũ à iurisdictione Ordinarij &c.

Quædam priuilegia ex mera gratia dantur, remu- 13

neratiua, quædam verò ob antecedentia merita, quibus id commune, vt per ea ius acquiratur priuilegio
10 quo minus à conferente ordinariè, & sine vrgentissima causa ad bonum publicum pertinente reuocari possunt.

Quæstiones de Priuilegiis.

14 QVicunque legem condere, etiam priuilegium dare potest, & vice versa. Ratio, tum quia Priuilegium lex quędam priuata est; tum quia priuilegium non cuiusuis hominis beneficium dicitur; sed quod publica potestate alicui confertur ad faciendum aliquid vel omittendum. Vnde infertur, publicas potestates tam ciuiles quam Ecclesiasticas, in ijs tantum rebus priuilegia dare posse, de quibus disponendi habent. V.C. Papa in spiritualibus, vel annexis spiritualibus in decimis, matrimonio: Imperator in temporalibus tantum.

15 Priuilegia non tantum dari possunt ijs, qui absolutè subditi sunt, sed etiam alijs, V.C. extraneis potest Imperator priuilegium, dare milites conscribendi in Imperio, Item Ecclesiasticis iudicibus; vt delicis in causis temporalibus directè iudicare possint quod communi iure illis concessum non est.

16 Is cui concessit Ordinarius priuilegium legendi libros prohibitos, vti eo potest extra diœcesin concedentis. Ratio, quia priuilegium cohæret personæ vbiq;, & iurisdictio voluntaria (non coactiua) effectum suum etiam habere potest extra territorium.

Priuilegium commune comedēdi oua in Quadragesima adhæret loco, ideo non licet extra territorium.

Priuilegia confirmantur 2. modis: 1. In forma cōmuni, cuiusmodi cōfirmatione nulla noua fit cōcessio, sed pura prius existentis priuilegij approbatio &

con-

confirmatio 2. Ex certa scientia, ea dicitur, si princeps confirmans priuilegium significet se plenam eius cognitionem habuisse, cuius tanta vis est, vt licet priuilegium legitimè collatum, postea per non vsum vel abusum, vel superioris reuocationem cassatum fuisset, iam de nouo confirmaretur.

Priuilegium finitur elapso tempore, cessante causa finali, vel conditione sub qua concessum fuit. 17

NB. Priuilegium sub tali forma concessum expirat, mortuo concedente, sed non donec reuocauero, aut quamdiu sedi placuerit: quia potestas Sedis non moritur, sed transit ad successorem.

NB. Qui iurauit se non lusurum, vxorem ductarum, quamdiu pater non volet, eo mortuo, potest ducere vxorem, ludere: si autem iurauerit, cum hac conditione, nisi pater aliter statuerit, non soluitur voto per mortem patris.

Gratia per mortem cõcedentis, etiam re integra, non extinguitur, si sit gratia facta, V.C. Licentia eligendi confessarium, quia gratiæ, postquam à publica potestate processerunt, censentur ex parte concedentis factæ, seu perfectæ, vt morte ipsius non expirent. Gratia facienda, per quam nihil datum directè, sed alteri mandatum, vt talem gratiam illi conferat: tunc enim nondum gratia facta est, nisi concedens priuilegium singulariter in fauorem Commissario dederit, tunc enim mortuo concedente etiam non expirat. Quod notandum pro iis, quibus à Papa, vel Episcopo delegata est licentia audiendi confessiones vel absoluendi à reseruatis, morte delegantis non expirare; cum talis licentia inter gratias, non inter rescripta iustitiæ, seu delegatæ iurisdictionis contentiosæ numerari debeat. 18

NB. Iuxta Garciam: Si parochus habeat potestatem delegandi talem facultatem in certa parte parochiæ; non expirare; cum sit gratia. Secus, si cooperatori seu Vicario suo tribuat facultatem, quia mortuo Principali, cessat etiam alter esse Vicarius; cõsequenter expirat huius potestas, tum attendenda consuetudo diœcesis.

19 Priuilegium extinguitur, si per rerum mutationẽ iniquum fiat, vel si in ipsius priuilegiati maius detrimentum cedere incipiat. Nam quod in gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum, reg. 61. in 6.

20 Priuilegium extinguitur per renũciationem priuilegiati, si in eius solius fauorem concessum fuit, liberum enim est cuiq; suo iuri renuntiare. C. si de tem. de priuileg. Secus si in gratiam Ecclesiæ vel Cõmunitatis. V. C. Priuilegium Canonis Clericis concessum, item priuilegium non assumendi in Canonicos, nisi in sacris Ordinibus constitutos (quod si Capitulum contra posset se vnus opponere, & Episcopus) Exempti etiam non possunt renunciare priuilegio exemptionis, quia cederet in præiudicium Papæ qui illos exemit à iurisdictione ordinariorum, & sibi immediatè subiecit.

21 Priuilegia, quæ aliis onerosa sunt, amittuntur p non vsum spacio decennii inter præsentes. 20. ve annis inter absentes, si tamen vtendi occasio fit. Ratio, qui reliquæ seruitutes ita extinguuntur.

NB. Quod si habeas iurisdictionem sanguinis, eo que longo tempore non vtaris, quia nullum malefactorem cœpisti, non amittis.

22 Quæ absolutæ gratiæ sunt, in nullius grauamen cedentes, V. C. celebrandi auroram, absoluendi reser

reseruatis, per solum nõ vsum non amittuntur, quia quisque liberam facultatem habet priuilegio vtendi & non vtendi. Quod attinet illud, quod priuilegia nundinarum amittantur per non vsum, id est speciale in illo priuilegio, ideo ad alia non extendenda.

Priuilegia negatiua quę aliis onerosa sunt, per cõ- 23
trauentionem duobus modis amitti possunt, vel via præscripti, vel via tacitæ renunciationis, excipe priuilegia concessa in fauorem Ecclesiæ, quæ non tolluntur per renunciationem particularium personarum, v.c. prælati, Cleri.

NB. Priuilegia nulli præiudicantia, v. c. non legendi horas, non ieiunandi, non tolluntur per actum contrarium: quia priuilegium minimè obstat, quominus aliquis ex libera voluntate oret, ieiunet, &c. sine priuilegii præiudicio.

Qui dato priuilegio abutitur, eo priuari meretur. 24

Priuilegia quæ ad operandum aliquid præter ius 25
commune, subditis merè gratiosè data sunt, à concedente, eiusue successore reuocari possunt.

Quæ non subditis concessa sunt priuilegia post acceptationem reuocari non possunt, quia postquã acceptata sunt, transeunt in pacta, quibus proprie dictum ius acquiritur, V.C. Priuilegia ab Imperatoribus & Principibus Ecclesiæ concessa: Non etiam reuocari possunt, quæ subditis data sunt in remunerationem meritorum, vel cum grauamine in futurum, vel si cum absoluta donatione aut translatione alicuius iuris absq; vrgente causa reuocari non possunt, V.C. castrum, ius vectigalis, iurisdictio in prima instantia, quia talia priuilegia transeunt in pacta.

Reuocatio priuilegii alia est expressa, & alia tacita. 2.

Expressa

Expressa vel fit in specie, vel per clausulam generalem, non obstantibus, &c. qua tamen non censentur reuocata priuilegia contenta in corpore iuris. Cum enim correctio iuris vitanda, & non facilè præsumenda sit, ideo ius posterius generale, non tollit prius speciale.

27 Tacita priuilegii reuocatio fit per actum Principis contrarium; si præsumi possit, eum scire, aut recordari ante concessi priuilegii.

NB. Generi per speciem derogatur, siue ea antecedat, siue sequatur, V.C. Si Papa alicui facultatem dedit vacantia beneficia in aliqua Ecclesia suo nomine conferendi, & postea specialiter beneficium in eadem Ecclesia primo vocaturum conferri certæ personæ rescripsit; posterius rescriptum executioni mandandum esse. Ratio, quia Princeps gratiam generalem eo animo concedere censetur, vt semper sibi integrum maneat, occurrente casu illi derogare per gratiam specialem.

28 Reuocatio priuilegii indulgentiarum, non ante vim suam habet, quam priuilegiato innotuit, cum alioquin plurima incommoda inde orirentur.

NB. tamen priuilegii reuocatio per legem communem non est opus vt singulis priuilegiatis innotescat, sed satis est, si legitima promulgatio facta est vt in publicam notitiam deuenire possit.

CAP. XXIV.

De Consuetudine.

1 COnsuetudo est *ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex*; Consuetudo est duplex, Facti, id est, mos populi, seu actus publicitus

blicitus frequentatus. Iuris, est quasi altera lex, parem obligandi potestatem obtinens.

NB. Non ex omni populi more seu actuum libera frequentatione oritur ius, sed requiritur, vt mos ille rationabilis sit, Reipublicæ vtilis, Fidei ac Religioni congruens; deinde vt non fiat ex legis antecedentis obligatione; cum potius tendat ad noui iuris introductionem.

Ad ius consuetudinis introducendum quatuor requiruntur. I. Actus liberè à populo frequentatus, notoriè, vt, quod si actus perpetuitatem habeat, vnicum sufficere posse, vt cum pons publico loco ædificatus à populo toleratur. II. Temporis diuturnitas, decennium. III. Scientia & tacitus consensus potentis legem condere. Tacitè autem consentire princeps censetur, si sciens populi morem, cum posset prohibere, longo tempore toleret. IV. Vt frequentetur actus tanquã ex obligatione, seu potius animo introducendæ obligationis. Nam si populus temporis diuturnitate opus aliquot frequentet, v.c. in Capite Quadragesimæ cinerem benedictum accipiat, & ad campanæ pulsum Salutationem Angelicam ter recitet, ex libera deuotione, non ideo nascitur iuris necessitas sub peccato obligantis; esto, aliqui sint, qui tali obligatione se teneri falsò sibi persuadeant. 2

Triplex est consuetudo; vna secundum legem; altera præter legem, quę & iuris constitutiuæ dicitur; tertia contra legem. 3

NB Stylus Curiæ est ius non scriptum, ex actibus iudiciariis ortum, quod sub iure constitutionis continetur, tanquam species sub genere.

NB. Consuetudo secundum legem Lucæ 2. illa

supponit

ſupponit legem ſcripto vel verbo præexiſtentem, quam conſuetudo approbat, confirmat, interpretatur, teſte Gratiano ſuper c. in iſtis. d. 4. Leges inſtituuntur cum promulgantur, firmantur, cum moribus vtentium conſtituuntur.

4 Conſuetudo contra legem, quæ & deſuetudo dicitur, vt legem vincat & abroget, rationabilis eſſe debet, & legitimè præſcripta. Illa autē Conſuetudo irrationabilis eſt, quæ vel iuri naturali vel diuino aduerſatur, vel iure Canonico reprobatur, vel peccandi licentiam aut occaſionem præbet, vel alia ratione communi vtilitati pernicioſa eſt: aliæ autem omnes conſuetudines, vtpote indifferenter ſe habentes, rationabiles eſſe poſſunt, & conſequenter ſicut per humanam legem introduci, ita per contrariam legem abrogari.

NB Conſuetudo contra ius naturæ introduci nó poteſt, quia ius naturale immutabile eſt.

Conſuetudines reprobatæ iure Canonico appellantur corruptelæ.

Conſuetudines occaſionem præbentes peccandi, vel bono publico incommodantes, ſunt irrationabiles, V. C. ſi liberi ſpurii æque ac legitimi hęredes inſtituantur, vt homicidæ pœna tantum pecuniaria puniantur.

Tametſi enim talia quandoque licitè & ſine Reipubl. detrimento fieri poſſint, obligatio tamen, vt ita neceſſario fiant, non poteſt eſſe Reip. non pernicioſa.

NB. Non videtur conſuetudine introduci poſſe, vt pater nullam omninò hæreditatis portionē filiis relinquere cogatur: quia talis cōſuetudo ita vniuerſim introducta irrationabilis eſſet bono publico incommodans.

Qui

Qui legem condere non possunt, interdum tamẽ legem per diuturnam consuetudinem abolere, seu aduersus eam præscribere possunt. 5

Ad præscribendum contra legem ciuilem ordinariè decennium requiritur, aduersus Ecclesiasticam verò 40. annorum spacium. 6

Si lex resistat consuetudini introducendæ, nõ potest ea præualere, nisi immemorialis sit, id est, cuius initii nulla memoria extat. 7

Si lex non prohibeat tantum, sed etiam reprobet consuetudinem, tanquam irrationabilem, intelligitur quoque de immemoriali, sumitur ex c. de cons. in 6. vbi corruptela appellatur consuetudo etiam immemorialis, quod a liquis sine Sedis Apostolicæ dispensatione, duos personatus, dignitates, vel officia perpetua, vna cum Canonia seu præbenda in eadem Ecclesia obtineat. Ratio est, quia præscriptio aduersus legẽ consuetudine perfici debet: cũ consuetudo facti sit quasi via ad præscriptionẽ siue consuetudinẽ iuris præscriptã; Ex quo sequitur, si cõsuetudo irrationabilis & iniqua iudicata fuit, nõ posse ex ea præscriptionem seu consuetudinẽ iuris præscriptam oriri. 8

Excipiunt verò aliqui, nisi consuetudo aduersus legem introducatur cum scientia & patientia principis, v.c. cum consensu Pontificis cohonestetur, vt laici Clericales decimas possideant, vt in eadem Ecclesia duę dignitates, vnà cum canonia obtineantur, sequitur in eiusmodi casibus, etiam consuetudinem immemorialem introduci posse.

Regula illa; Acquisibilia priuilegio, sunt etiam acquisibilia per consuetudinem, saltem immemorialem, locum non habet, si consuetudo 9

vt irra-

vt irrationabilis damnata sit. Nam præscriptio loci habere non potest, si ius aliquem faciat incapacem possessionis, & inde consequentis præscriptionis sicut videre est in iure decimarũ, quod cum ex propria institutione sua Ecclesiasticum non sit, in laici cadere non potest, nisi ex speciali & legitima Ecclesiastici prælati concessione aut priuilegio. Ergo nisi aliquis cum præscriptione talis tituli possideat, nunquam potest præscribere, quia *incapax possidendi* [illegible] *etiam incapax præscribendi.*

Quòd si testes adsint, qui dicant semper fuisse constantem famam & opinionem, tale ius alicui competere ex speciali concessione feudi vel pontificij priuilegii, valet possessio seu consuetudo cum bona fide seu titulo præsumpto. Nam *fama dat iustam causam credendi.*

10 Consuetudo aduersus legem procedere potest legislatore ignorante. Nam vniuersim hæc vis præscriptionis esse solet, vt currat etiam contra ignorantem: alioquin vix vllæ particularium Ecclesiarum consuetudines aduersus iura pontificia introductæ censeri poterunt legitimæ, cum Papa particularium locorum consuetudines se ignorare fateatur. c. [illegible] constitut. in 6. Licet autem particulatim ignoret, eoque ex eius speciali cõsensu consuetudo vim suam non obtineat. Consentit tamen generatim, quam rationabili & diuturnæ consuetudini contra ius sua, generali lege authoritatem tribuit.

Ad præscribendum contra legem seu introducendam consuetudinem aduersus legem, bona fides requiritur, nam sine illa impossibile est, consuetudinem præscriptiuam inchoare, cum ea iusta & rationabilis esse debeat. Ex quo consequens est, in eis-

mod

modi præscriptione semper interuenire probabilem ignorantiam. Verum tamen, tametsi primi temere, & sine culpa legem Reip. vtilem transgredientes, præscriptionem reipsa inchoare non potuerunt; horum tamen successores, videntes legem ab antecessoribus suis non obseruatam, existimare possunt, & in dubio præsumere, illos habuisse iustam legis non seruandæ causam, & ita illorum vestigiis insistentes præscriptionem inchoare, vel quasi bona fide ab antecessoribus inchoata fuisset, eandem perficere.

Consuetudo etiam in sacramentalibus aduersus 12
ius commune introduci potest, si in sacris canonibus reprobata non sit. V. C. vt secundæ nuptiæ benedicantur. Et Nauar. probat ex c. de trina; Nihil refert, seu vna seu trina mersione baptismus conferatur, pro cuiusque Ecclesiæ consuetudine: quia *in vna fide nihil offert S. Ecclesiæ consuetudo diuersa.*

NB. Censuræ Ecclesiasticæ, quæ suapte natura culpam supponunt, ab eaque inseparabiles sunt pœnæ, per consuetudinem abrogari non possunt.

Impedimentum matrimonii dirimens per desue- 13
tudinem tolli potest, non autem nouum impedimentum per consuetudinem introduci, ignorante Papa; Ratio, quia Consuetudo acquirit vim legis, nisi ex voluntate potentis in ea re legem condere, qui in proposito est solus Papa, siquidem matrimonii impedimenta & dispensationes in eisdem, summus Pontifex sibi reseruauit.

NB. Vniuersim dici posse de impedimentis matrimonii, si eorum aliquod consuetudine, præsertim immemoriali introductum sit, & sine scandalo tolli non possit, obseruandum esse: quia in tali casu summus Pontifex non resistit consuetudini sed

obseruandam permittit, secundum communem Doctorum interpretationem. Alioquin valde expedit, vt impedimenta matrim. in tota Ecclesia vniformiter seruentur: ideoque consuetudines speciales contrariæ nullo modo introduci debent, aut postquam introductæ sunt, tollere eas oportet, modò ne scandalo id fieri possit.

14 Consuetudo cœpta & nondum consummata, vnico actu contrario interrumpitur, ideoque post de nouo inchoari debet. Quod si verò, elapso tempore legitimo, consuetudo completa sit, non tollitur vno actu contrario, sed vel principis lege consuetudinis abrogatoria, vel contraria noua consuetudine, cum temporis diuturnitate.

15 Consuetudo abrogatiua legis, species quædam præscriptionis generatim acceptæ. Est enim acquisitiua iuris videlicet immunitatis ac libertatis lege.

Alioquin Consuetudo, quæ est præter legem quoad significationem differt à præscriptione, quia consuetudine diuturna per tacitum populi consensum introducitur ius, quatenus idem est quod lex: verò præscriptione, seu vsucapione acquiritur ius, quatenus idem est quod dominium aut alia facultas vtendi, agendi, &c.

Duo hic notanda. I. Præscriptionis nomen à Doctoribus interdum generatim accipitur, quo modo comprehendit etiam populi consuetudinem abrogatiuam legis, per temporis diuturnitatem & bonam fidem. Interdum verò strictius accipitur, vt non comprehendat specialem illam præscriptionem exemptionis aduersum legem communem (propterea quod eiusmodi præscriptio peculiare nomen habet

re[illegible]

re soleat consuetudinis legitimæ præscriptæ) comprehendat verò cæteras omnes bonæ fidei vsucapiones, quæ vel sunt particularium personarum ad acquirendum sibi ius aliquod vel communitatis, quatenus ea in acquirendi iuribus, V.C. alicuius rei dominio, quasi particularis personæ vicem subit.

NB. NB. 2. Interdum accidere solet, vt duplex præscriptio simul concurrat, V.C. communitas laicorum à tempore immemorabili, non exigentibus Clericis decimas cum bona fide præscripserunt ius immunitatis, duplex hic cernitur præscriptio, vna, per quam excluditur obligatio legis vniuersalis canonicè de decimis soluēdis tam realibus, quam personalibus: altera, per quam excluditur ius & actio Clericorum, quæ ipsis ex eadem illa lege siue Canone aduersus laicos competit.

TRACTATVS V.

De Censuris.

PARS I.

De Censuris in Communi.

CAP. I.

Quid sit Censura Ecclesiastica?

CEnsura significabat Romanis sententiam Censoris mores corrigentis, aut pœnam decernentis. Hinc censuræ vox ab Ecclesiasticis scriptoribus translata est ad signi-

ficandam spiritualem pœnam, quam Ecclesiæ prælati contumacibus infligunt.

Definitur: Pœna Spiritualis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci per Ecclesiasticam potestatem quorundam spiritualium bonorum vsus auferitur, donec à contumacia recedat.

Dicitur merè spiritualis, quia circa spiritualia primariò versatur, secundariò circa temporalia, quatenus referuntur ad spiritualia.

2 Bona spiritualia quædam sunt propria; vt donum gratiæ, Fides, Spes, Charitas, aliæque virtutes, earumque opera bona, tum secundum vim merendi, tum etiam impetrandi & satisfaciendi, iuxta primam operantis interventionem, quibus nemo inuitus spoliari potest, quædam verò sunt cõmunia, vt sunt Ecclesiæ publica suffragia & satisfactiones; item spiritualis iurisdictio, sacrificium & sacramenta, beneficia Ecclesiastica; quorum dispensatio Ecclesiæ demissa, vt proinde eorum vsum ob contumaciam interdicere potest. Nam omnis Respub. bene constituta potestatem subditos suos ob culpam priuandi bonis communibus habet. Ecclesia autem est spiritualis Respub. optimè à Christo constituta Ergo.

NB. Priuatio bonorum spiritualium cõmunium bonorum quoad vsum est censura, quoad facultatem pertinet ad irregularitatem, depositionem, degradationem, cessationem à diuinis quæ propriè censuræ non sunt. Censura enim debet esse pœna medicinalis, ideoque infligi per modum vinculi facilè dissolubilis, secus est in irregularitate, &c. quæ ipsam potestatem spiritualem, quatenus id fieri potest, sine spe recuperandi adimunt.

3 Censura est pœna medicinalis: quare per absolu-

tionem

tionem tolli debet, cum primum peccator emendatus est: at depositio, degradatio & irregularitas tolli debent per dispensationem, quippe quæ simpliciter & inviolabiliter lata est.

Nunquam fertur censura propriè dicta, propter peccatum merè præteritum, sed propter illud, quod tractum successiuum habet.

Depositio, & degradatio non incurruntur ante iudicis sententiam, quia sunt pœnæ grauissimæ, & quæ non statim auferuntur, tametsi delinquens emendatus sit.

Irregularitas etiam ante sententiam incurritur ob reuerentiam Sacramenti.

CAP. II.

Quotuplex sit Censura.

TRes tantum sunt Censuræ; Excommunicatio, Suspensio, Interdictum; quia in iure Canonico solum 3. numerantur. 1

Concessa alicui facultas absoluendi à Censura, non extenditur ad irregularitates, quæ per dispensationem tolluntur.

Irregularitas & Cessatio à diuinis nõ sunt Cẽsuræ.

Censura alia est à iure lata, & alia ab homine, (iudice:) Hæc extinguitur morte ferentis, aut depositione eius, illa non. 2

Cẽsura ab homine aut fertur per generalem sententiam, aut per specialem in certam personam.

Censura alia est latæ sententiæ à iure, sic dicta, quia eam reus statim ipso facto incurrit, sine alia Iudicis sententia, trahitque secum executionem: Alia censura est ferendæ sententiæ per Iudicem, quæ 3

non ipso facto seu delicto; sed, sicuti aliæ pœnæ per Iudicis sententiam infligi debet.

Censuram latæ sententiæ iudicant verba illa; Excommunicamus, anathematizamus, suspendimus, excommunicationi subiaceat, prohibemus sub Excommunicatione ipso facto incurrenda.

Excommunicatio ferendæ sententiæ his verbis significatur; Qui hoc fecerit, excommunicetur, prohibemus pœna Excommunicationis.

Si verba ambigua, potius iudicari debet Censura sententiæ ferendæ, quam latæ, iuxta reg. 49. in 6. *In pœnis benignior facienda est interpretatio*, exempli gratia excommunicatus sit, anathema sit.

Cap. III.

Quis Censuram ferre possit?

1 OMnis & solus Prælatus Ecclesiasticus censuram ferre potest in subditos, quam facultatem Clerico alteri delegare non prohibetur. Ratio Conclusionis est, quia omnis potestas Ecclesiastica foreterni ordinatur ad Christianam disciplinam servandam per leges, præcepta, sententias: hæc autem potestas infirma & inermis foret, nisi contumaces propositis pœnis ac censuris coercere & ad obedientiam compellere possit.

2 Laicis & Clericis coniugatis, dum in Coniugio viuunt, itemq; bigamis committi non potest facultas censuras ferendi, etiamsi seruiant Ecclesiæ, tum iurisdictionis non sunt capaces. Ratio, quia *Laici Ecclesiastica negotia tractare non debent*. c. decernimus, de iudiciis. Censuræ a. ad Ecclesiasticam & spirituales clauium potestatem pertinent. Potest tamen potestas talis committi tum præd. ctis ex plenitudine potestatis Papalis. Fœmi

Fœminæ quamuis sanctimoniales sit & Abbatis- 3
sæ censuras propriè ferre non possunt, iuxta 1. ad Cor. 14. Mulieres in Ecclesia taceant. Possunt tamen priuatim suas exhortari, & tanquam filiabus benedicere, in matutinis Euangelium legere. Prob. Conclusio, quia iuxta Auilam, Excommunicatio & aliæ Censuræ pertinent ad potestatem Clauium: hæc autem à Christo solis Apostolis & successoribus eorum data est.

Non videtur tamen fœmina huius potestatis omnino incapax ex iure diuino, sed solum Ecclesiastico. nam licet nunquam factum, neque deceat, tamen iuri diuino absolute non repugnat. Quod attinet ad potestatem clauium, notandum est, duplicem esse clauem, Ordinis, & Iurisdictionis: Illius incapax omnino est mulier, secundum Christi institutionem, huius autem capax esse potest, saltem ex commissione, & quoad exercitium; sicuti & merè laicus capax est: cum tamen Apostolorum successor censeri non debeat, quamdiu extra Clerum constitutus est.

Abbatissa, licet spiritualem iurisdictionem pro- 4
priè non habeat, vsus tamen cuiusdam iurisdictionis ei committi potest; saltem indirectè propter periculum cohabitationis virorum, vt si prouincialis cũ Moniali dispenset in lege ieiunii, sub conditione relata in arbitrium Abbatissæ, quamuis ipsi visum fuerit causam ieiunandi non adesse.

Accedit, quod Abbatissæ non quidem iure ordinario, sed ex Apostolicæ Sedis Priuilegio cum Capituli sui consensu, conferre possint beneficia, & instituere Clericos in Ecclesiis ad suum Monasteriũ pertinentibus dando illis possessionem ac titulum; non item iurisdictionem ad soluendum & ligandũ: *quia nemo dat, quod non habet.*

CAP. IV.

In quos Censura ferri possit.

1 CEnsura ligari potest homo baptizatus, viato
doli capax, qui superiorem Ecclesiasticum ha
bet. Prius prob. 1. ad Cor. 5. *Quid enim mihi de iis q
foris sunt, iudicare.* Sed quid ad hæreticos, illi non sun
foris, qui per baptismum Ecclesiæ fuerunt associa
ideò possunt per Censuras compelli. Posterius pro
Matth. 16. Quodcunq; ligaueritis super terram, &

2 Quod si dicatur ex Gratiano; Hæreticos etiã p
mortẽ anathematizari posse. NB. Anathematizari
bi non accipi pro excõmunicare, sed pro execra
tanquam impius & ab Ecclesia alienus.

Indirectè potest etiam aliquis post mortem ex
municari, vt, si ita exigente eius crimine, in quod
cessit, ad aliorum terrorem præcipiatur fidelibus,
abstineant ab Ecclesiastica eius sepultura, suffrag
Qua ratione licet Ecclesia propriè non possit ab
uere eum; qui in excommunicatione, tametsi ed
signis pœnitentiæ, mortuus fuerit, tamen aliis po
statem dare potest, vt illum in loco sacro sepeli
sacrificia pro eo publicè offerant, &c.

3 Tertium, quod debeat esse rationis & doli cap
ideoque infans & furiosus excommunicari non p
sunt, quia non subiacent legibus Ecclesiæ, nec ca
in eos cõtumacia, quæ requiritur ad censurã. Qu
si mãdans percus. Clerici, v.c. incidat in amentiã p
custo Clerico excõmunicari potest, quia etiã furi
ab Ecclesia ob cõtumaciã præcedentẽ puniri pos
Quod si amentia eorũ perpetua, debẽt absolui, q
cum talis censura sit pœna medicinalis, non deb
infli

infligi, qui Medicinæ incapax est. 4. Quod subditus Ecclesiasticæ potestati, quia par in parem aut superiorem non habet imperium.

Summus Pontifex censuram incurrere non potest, neque à seipso. Nemo enim seipsum potest iudicare, neque ab alio, quia nullum habet superiorem. 4

Peregrini non obligantur censuris locorum, generali sententia aut statuto decretis; Ratio, quia non sunt subditi statuentis. 5

NB Qui furtum sacrilegum committit in aliena diœcesi, sub excommunicationis pœna prohibitum sortitur forum ratione delicti, & peccat quidem contra legem, quatenus ea communis omnibus gentibus, & ratione huius peccati subditum fieri, non peccare tamen contra legem, quatenus propria est huius diœcesis, censuram in se continens, cum non sit subiectus huic legi, & legislatrici potestati.

Subditus contra proprium statutum diœcesis suæ agens extra diœcesin, vel in loco diœcesis exempto, non incurrit censuram. Ratio, quia, vt habetur l. vlt. ff. de Iurisdict. omnium Iudicum; *Si quis supra iurisdictionem suam ius dicat, impunè ei non paretur*: Atqui, si Legislator velit extra territorium suos subditos sua lege obligare, tunc supra iurisdictionem suam ius dicit: eò quòd statutum ex propria natura, territorium afficiat, & intra eius limites se contineat. Ergò, Vnde infertur, si quis homicidium V. C. sub censura prohibitum, inchoauit intra diœcesin, hominem persequendo aut vulnerando; consummauit verò extra diœcesin, eundem occidendo, non incurrere censuram in homicidas latam. 6

Subditus extra diœcesin agens ligari potest censu- 7

ra per sententiam particularem Prælati sui. Prob. 1. Ex discrimine inter statutum;& præceptum siue sententiam, statutum enim immediatè tendit ad territorium,illique cohæret, ideò neminem ligat extra. Præceptum autem & sententia immediatè tendit ad personam, eiusque ossibus adhæret vbiq; locorum. 2 Superior subdito discessuro aliquid præcipiens aut prohibens sub censura,non fert sententiam extra,sed intra territorium suum:licet autem sententia,cõmisso crimine,incurratur extra territoriũ,id tamẽ fit sine cognitione causæ,& strepitu iudiciario, quia excommunicatio,& quæuis censura lata sententiæ, tacitam ac veluti insensibilem executionem secum trahit, et pastoralis,in fine,de appellat.

8 Cur Prælatus subditis suis extra territorium ius dicere non possit,causa est, ne alienam iurisdictionem inuadere censeatur, quare hac causa cessante puta,si iudiciarius processus necessarius non sit,nihil obstat,iurisdictionem aliquam exercere.

CAP. V.

Ob quam Causam censura ferri possit.

1 NVlla Ecclesiastica Censura ferri potest ob peccatum merè internum.(Ratio, quia *Ecclesia non iudicat de occultis*.c.sicut tuis, de simonia)nec ob quoduis externum nisi mortale. Ratio, quia pœna debet esse commensurata culpæ, c.Felicis, de pœnis in 6. *Iudex pœnam metietur ex culpa*.Sed censura, V.C. excommunicatio maior grauissima pœna est, gladius spiritualis, ac neruus Ecclesiasticæ disciplinæ. Ergo grauem siue mortalem culpam exigit.

Non etiam ob quoduis mortale ferri potest excommunicatio maior,aut alia censura propria dicta

sed debet esse peccatum inobedientiæ, & contumaciæ, per quam reus Ecclesiæ monentis ac præcipientis authoritatem spernere censeatur, non requisita quidē formali contēptu, sed sufficit inobediētia generalis & cōtēptus interpretatiuus, ne fateri cogamur eū duplex peccatū cōmittere, qui opus sub censura prohibitū exercet. Ratio Conclusionis sumitur ex Matt. 18. Si Ecclesiā nō audierit, sit tibi sicut ethnicus & publican⁹ id est, tanquā non sit intra gremium Ecclesiæ.

Censura non incurritur ob peccatum, quod iuri tantum naturali ac diuino repugnat, sed requiritur Ecclesiæ præceptum. 2

Censura nunquam incurritur ob peccatum merè præteritum, nullamq; præsentem contumaciam cōtinens, licet alioquin grauissimum sit, vt blasphemia, Sodomia, &c. Et sententia communis, & sumitur ex c. citato, ex parte, vbi 2. tantum causæ adferuntur, ob quas Excommunicationis sententia in aliquem ferri possit, vel quia citatus ac monitus à peccato absistere, siue iuri parere non vult, vel quia pro commisso peccato satisfacere iussus, recusat. 3

Censura infligenda non est, nisi precedente canonica monitione, colligitur ex Apostolo ad Titum 3. Hæreticum hominem, post vnam & secundam correptionem, deuita. Ratio, qui Censura non fertur nisi in eos qui contra Ecclesiam contumaces sunt: Tales autem non sunt; nisi qui præcedenti monitione obedire recusant. 4

NB. Ante monitionem Reus non censetur contumax.

His addendum, Canonicam monitionem oportere esse trinam, interposito aliquorum, saltem 2. vel 3. dierum interuallo. Potest etiam vnica monito fieri

fieri pro trina; præfixo eo temporis spatio, quod pro trina sufficiat. Quamuis si criminis aut mali imminentis periculum, factive necessitas interdum aliud suadeat, delationemque non patiatur, tunc iudex statim rem aggredi, & excommunicationem proferre possit. Debet autem huiusmodi monitio ad reum personaliter fieri, nisi is malitiose latitet: tunc enim satis est, citationem ad domum vel valuas Ecclesiæ fieri, si autem per contumaciam non apparet, etiam absens excommunicari potest.

5 Si ipso iure decreta sit censura sententiæ latæ, ab homine monitio non requiritur, sed reus antequã declaretur à Iudice citari & audiri debet. Prius probatur, quia ipsa lex aut Iudicis præceptum generale, vel speciale sub tali comminatione latum, continuò admonet, qui meritò inobediens & contumax censeatur, qui obedire recusat. Posterius prob. quia iure naturali debetur ipsi ius defendendi se.

NB. Quod si factum aut crimen adeò notorium sit, vt manifestum sit nullam defensionem aut excusationem reo competere, citationem intermitti posse: quia *excessus notorius examinatione non indiget*. c. Innæ, 1. de elect.

6 Si à iure decreta sit censura ferendæ sententiæ, infligi non debet reo, etiam conuicto, nisi præcedente monitione. Ratio patet ex dictis, quia talis censura non à lege, sed ab homine fertur, ideò legis monitio non sufficit, nisi etiam hominis monitio præcedat saltem ordinariè, & nisi aliud causæ grauitas seu necessitas requirat.

7 Ignorantia (si crassa non sit, nec affectata) tum iuris, tum facti; etiam concomitans, à censura excusat. Ratio, quia ad incurrendam censuram requiritur

contumacia Ignorans autem contumaciam, is contumax non est. *Non enim contemuit disciplinam, qui ignorauit.* l si ignorans, 50. ff. locati.

NB. Ignorantia, inconsideratio & obliuio non supina æquiparantur.

Nota. Clericum percutiens & nesciens Clericum, peccat quidem, sed non incurrit excommunicationem. Ratio, quia ignorantia tollit voluntarium, circa obiectum illud, quod ignoratur. Item Rusticus percutiens Clericum & nesciens, licet oportet esse clericum, tamen non incurrit excommunicationem. Ratio, quia censura nunquam fertur propter internam prauam operantis dispositionem habitualem vel actualem, sed propter externam Ecclesiastici mandati contumacem transgressionem.

Qui scit opus prohibitum esse, nescit tamen annexam censuram, eam haud incurrit. Ratio, quia oportet censuram esse pœnam medicinalem, at non esset medicina, sed tantum obesset, si etiam ignorata incurreretur: secus est in irregularitate, eo quod irregularitas non contrahatur propter contumaciam, sed propter turpitudinem seu maculam culpæ, qua criminosus secundum Ecclesiæ canonem, in habilis redditur ad altaris ministerium. 8

Qui ex graui metu Ecclesiæ legem transgreditur, censuram euitat, licet quandoque à culpa mortali non excusetur, vt si quis ob mortis metum cum consanguinea matrimonium contrahat, & consummet, tum, quia ad censuram requiritur contumacia: qui autem ex graui metu peccat, alioquin non peccaturus, non censetur contumax. Ergo &c. Tum quia in ordine ad forum externum, & leges positiuas Ecclesiæ, grauis metus censetur iustus probabilis, tametsi 9

inter-

interdum à peccato non excuſet, ſpectato iure natu-
rali. Ratio Concluſ. Quia Eccleſiaſticæ leges ordina-
rie non obligant cum tanta ſecuritate.

NB. Si ſacerdos excommunicatus ac publicè de-
nunciatus, graui metu adactus, audiat confeſſiones
non ſine irreuerentia Sacramenti; quod tali caſu in-
ualide administratur incurrit cenſuram, quia Quo-
tiescunque actio per cenſuram prohibita, ratione ta-
lis prohibitionis, intrinſecè mala redditur, tunc eam
ob grauem motum exercens, contra Eccleſiaſticam
legem delinquit, & pœnam incurrit.

Aliud Exemplum, vt qui ex metu graui commu-
nicat cum excommunicato, in contemptum Eccle-
ſiaſticæ poteſtatis, nam his caſibus Eccleſiaſtica ea
lex obligat, vt non obſtante quouis incommodo pri-
uato, bonum publicum fidei ac Religionis, aut Sa-
cramenti reuerentia & honor defendatur.

CAP. VI.

Quibus Caſibus Cenſura iniuſta, & quibus etiam inualida ſit.

1 CEnſura interdum iniuſtè fertur; tamen valida
puta, ſi forma iudicij, (canonica admoni-
ſententia prolata in ſcripto coram teſtibus inſer
cauſa) in cenſura ferenda à iudice non ſeruetur.

Cenſura lata poſt appellationem legitimam, &
2 cum alio defectu ſubſtantiali, ſine iuſta cauſa publi
nota, vel à non habente iurisdictionem irrita et
quare nec timenda, per ſe loquendo.

Si cauſa ferendi cenſuram reipſa non ſubſiſta
3 quamuis in foro externo ſecundum allegationes
appareat, non obligat in Conſcientia debet tamen
obſeruari talis cenſura, quatenus neceſſe eſt ad pu-
blica

blicam disciplinam, & Iudicis authoritatem tuendam. Probatur prius, quia Ecclesia nec vult, nec potest excedere limites datæ sibi potestatis: atqui potestas censuræ Ecclesiæ per se tantum data est contra contumaces, non contra innocentes. Ergo non potest, nec vult ligare hos, nisi quatenus id per accidens est necessarium ad publicam disciplinam, & authoritatem Iudicis tuendam: Consequenter si hæc ratio cesset, quia res occultè agitur, vel coram ijs, qui hominis innocentiam perspectam habeat, non est is censura ligatus, cum nec coram Deo ligatus sit: quia *æterni tribunal Iudicis illum reum non habet, quem iniustè iudex condemnat.* c. 1. de sent. & re iudic. in 6. Posterius probatur ex S. Gregorio, hom. 26. in Euang. *Sententia Pastoris seu iusta, seu iniusta fit, gregi timenda est.* Ratio, quia Iudex ex officio suo pertinente ad publicam vtilitatem ac disciplinam, cui merito commoda priuata posthaberi debent, obligatus est, vt in iudicio secundum publica allegata & probata sententiam ferat, Reo præcipiat, tam etsi priuata notitia eundem innocentem cognoscat; sed innocentiam eius, publicè aclegitimè ostendere non possit: Consequenter in tali casu Reus condēnatus, iustæ iudicis sententiæ parere obligatus est, quatenus præcise necessariū est ad publicā disciplinā, & Iudicis authoritatē tuendā.

NB. Qui talem censuram violat, Clericus innocens excommunctum sui ordinis exercens, non contrahit irregularitatem. Ratio, quia talis non merè & simpliciter, sed tantum apparenter, & in ordine ad forum externum censura ligatus est: Cum autem Canones irregularitatem decernunt violatori Censuræ, intelligi debent de vera & simpliciter dicta censura, quia odia & pœnæ restringenda sunt.

NB. Ta-

NB. Tamen Sacerdos innocens & externè ex comm. conuictus de sacrificio occultè celebrato tanquam irregularis à Iudice condemnari potest, quia in foro externo censetur excommunicatus. Quod si monitus desistere nolit, tunc propter contumaciam poterit verè excommunicari. Quod si tali innocenti, secundum alleg. & prob. excommunicato, beneficium conferatur, collatio quidem in se valida & prouisus in conscientia tutus, tamen irritari Iudice potest. Ratio, quia talis excõmunicatio materialiter iniusta, non reddit hominẽ verè & simpliciter inhabilem; sed solum in ordine ad forum externum & publicam existimationem, quatenus ita necesse est, ratione communis boni, ac disciplinæ.

4 Ad substantiam Censuræ requiritur antecedens monitio, non tamen trina, nisi in casibus iure expressis.

CAP. VII.

De Absolutione & Censura.

1 CEnsura propriè dicta alio modo non tollitur quam legitima absolutione, vt nimirum eadem publica potestate, qua contracta est, etiam dissolvatur. Non enim tollitur per mortem ferentis, quia pœna per legitimam Iudicis sententiam inflicta transit in rem iudicatam, adeoque non finitur morte aut depositione Iudicis imponentis: multo minus quæ à iure imposita pœna est, ab eius authore dependet, sicut neque ipsum ius, neque statutum: ideo neque per mortem excommunicati, excommunicatio omnino extincta censetur; cum etiam mortuus Ecclesiæ suffragijs & sepultura sacra carere debeat.

NB. C

NB. Censura contracta non cessat per se ipsam deposita contumacia, sed per iudicem per absolutionem tolli debet, nisi tali conditione censura lata (quod fieri potest) vt quamprimum à contumacia recesserit, vel satisfecerit, ipso facto absolutus existat. Nam sicuti valor cuiuscunque liberæ concessionis immediatè pendet à voluntate concedentis; ita & valor absolutionis à voluntate absoluentis: consequenter, si is velit, hoc vel illo eueniente concessionem absolutionemuè ratam esse, statim ita erit. Alia ratio est de Sacramentis, quæ (excepto matrimonio) inualidè conferuntur sub conditione pendente in futurum; V.C. absoluo te si restitueris; propterea quod ministratio Sacramentorum non dependeat ex libera voluntate, & intentione ministri, nisi ea acta concurrat cum exhibitione materiæ & formæ secundum Christi institutionem.

NB. Reg. 50. in 6. *Actus legitimi conditionem non recipiunt neque diem.* Vera est, sed de ijs actibus tantum, quibus ex propria natura vel institutione repugnat, diei aut conditionis adiectio; licet autem repugnet, censuram propriè dictam ferri ad certum diem vel tempus, V.C. excommunicatus esto ad triennium; propterea quod censura non sit pœna mere afflictiua, sed contumaciæ correctiua; non tamen repugnat censuram ferri sub hac conditione, vt duret, donec in contumacia perseueratur: quamuis non sit moris, tali modò censuram decernere, vt præstita satisfactione expiret censura; sed potius vt à Iudice per legitimam absolutionem auferatur.

A censura lata per sententiam particularem is tantum absoluit, qui eam tulit, vel eius superior, successor, aut delegatus; quia eiusdem & soluere & ligare;

& pareſt ius ſoluendi & ligandi, intellige, dum
dò iurisdictio in illo duret.

NB. Delegatus habet poteſtatem intra anni ſp
tium, etiamſi tempus delegationis finitum ſit, ſi
poſitâ contumaciâ reg. ſententiæ parere velit, e
abſoluendi: poſt annum verò ad delegantem rem
debet.

NB. Prælatus prouincialis poteſt abſoluere
mnes, quos prior aut Guardianus excommunica
Archiepiſcopus verò non poteſt abſoluere ſubdi
Epiſcopi, niſi ad ipſum ſit appellatum. Epiſc
quoq; Excommunicatos Regulares à proprio Pr
to ex cauſa pertinente ad regularem diſciplinam,
ſoluere non poteſt, quia *correctio Monachi primo loc*
Abbatem ſpectat, niſi regulares non exempti ab
ſententia prælati ad Epiſcopum appellent.

Cæterum, præter hos, qui numerati ſunt, nem
lius à cenſura per ſententiam particularem lata,
ſoluere poteſt. Ratio, quia Iudicialis cauſa, per
citationem, quæ neceſſariò ſententiam Cenſuræ
tecedere debet, coram proprio Iudice cœpta eſt
gò ſi alius Iudex quicunque (præter ſuperiorem,
ceſſorem vel delegatum) ſe intromittat, & Reum
ſoluere tentet, manifeſtò eius Iurisdictionem
& interturbat.

NB. Quod ſi autem ligatus excommunicat
longiſſimè diſtet ab authore, paratus ſatisfacere,
teſt interim abſolui ab inferiore, præſtita cauti
ne, quamprimum poterit, cõſpectui eius, ad quẽ
Ordinario abſolutio ſpectat, ſe præſentare velit.

3 Quicunq; iure ordinario, vel priuilegio poteſt
ſoluere à cenſura iuris, is etiam poteſt abſolue
cenſura per ſententiam generalem Ratio, quia e

sura ita generatim lata non continet propriè sententiam Iudicis, quam rescindere alius non possit, sine violatione Iurisdictionis, sed potius continet præceptum, sub tali pœna siue censura impositum, ideoq; æquiparatur in hac parte censuræ iuris.

Præuentus à Iudice (exemplum habes in causa Parochi Kulcensis) forum ipsius in eadem causa declinare non potest. V.C. Subditus Episcopi, seu ratione domicilij, seu ratione solius delicti, excommunicatus ab Episcopo suo mutans domicilium non potest ab altero Episcopo absolui, eò quod prior Episcopus, qui excommunicauit propter causam in Consistorio suo cœptam & nondum absolutam, ius in excõmunicatum adhuc retinet. At verò, si quis in propria diœcesi iuris excommunicationem, aut sententiæ generalis contraxit, ac postea in alium episcopatum commigret, potest tũc ab Episcopo loci absolui. 4

Potestas absoluendi à Censuris, interdum delegatur personæ particulari, & quandoque etiam respectu certæ causæ, interdum verò vniuersim Episcopis, Ordini Regularium, &c. 5

Si potestas absoluendi à censuris absolutè concedatur, intelligitur etiam in Ordine ad forum externum, nisi ex adiunctis aliud colligi debeat. 9

NB. Cum in Bullis Iubilæi, aut Cruciatæ datur potestas Confessarijs absoluendi ab omnibus peccatis, & censuris, intelligi debet in ordine ad forum conscientiæ tantùm: sic absolutus à peccatis enormibus, V.C. Magia, nihilominus tamen puniri potest à Magistratu: quia forum Conscientiæ, & forum externum Iudicij valde distincta sunt: siquidem in illo præcipuè spectatur animæ salus & diuinæ offensæ compensatio: in hoc verò

ad publicam etiam vindictam, & Reipublicæ satisfactionem attendi debet.

7 Absolutio data in foro Conscientiæ tantum, (V. C. ab excommunicatione notoria) non prodest foro externo, nisi Iudex eam vltro acceptare velit, vel accusationem fiscalis repellere quod potest.

Quod si Excommunicationis V. C. Censura occulta fuit, tũc non probetur, qui ab ea in foro conscientiæ absolutus est, etiam publicè celebrare.

Quod si excommunicatio notoria fuit, & ea ad forum iudiciale deducta fuit, tunc si quis celebrauit & absolutus fuit in foro conscientiæ, absolutio celebratio cedit aliquomodo in præiudicium fori externi: vt proinde Iudex talem absolutionem emittere non cogatur, sed celebrantem tanquam singularem punire possit. Hinc priuilegiatus sine consensu Ordinarij ab soluere facilè non debet à censuris notorijs, si eæ ad forum iudiciale deductæ, vel probabiliter deducendas putat. Ratio, quia absolutio danda non est, priusquam parti læsæ & Ecclesiæ læsa, satisfactum sit. Propterea quod Reus, postquam absolutionem consecutus non ita efficaciter adhibet standam emendationem vrgeri possit.

8 Absolutio à censura interdum confertur ad cautelam, si dubitetur V.C. Absoluote, si incurrat interdum ad reincidentiam cum certa conditione quam nisi absolutus intra præfixum tempus, quo primum potest, Ordinario se sistat, & parti læsæ satisfaciat. Quod si reincidatur, requiritur noua contumacia, & noua sententia.

PAR

PARS SEGVNDA.

De Censura Excommunicationis.

CAP. I.

Quid sit Excommunicatio, & quotuplex?

EXcommunicationis nomen, si absolutè 1
proferatur accipi solet pro maiore; qua aliquis propter contumaciam ab Ecclesiæ communione separatur: Minor solum secundum quid priuat vsu sacramentorum. Passiua Maior Excomm. habet fundamentum in verbis Christi Matt. 18. Si Ecclesiam non audierit, & in Apost. 1. Tim. 1. qui quosdam tradidit Sathanæ.

Triplex est Communio fidelium: Merè interna, 2
(consistit in fide ac charitate, per quam fideles inter se & cum Christo mysticè copulantur. Ratione cuius vnionis vnus pro altero o a epotest.) Puré externa (consistit in conuictu & Colloquio, commercijs fidelium) Media siue mixta, (quæ in exterioribus Actionibus vel Cæremonijs existens, interiorem spiritualem fructum, ex propria institutione continet. Huc spectat vsus actiuus & passiuus sacramentorum, Ecclesiæ suffragia, quæ in sacrificio, alijsque publicis officiis ad Deum pro vniuersa Ecclesia funduntur: Item Satisfactiones Christi & Sanctorum, quæ ex communi Ecclesiæ Thesauro per indulgentias fidelibus iustis applicantur: Cum enim Ecclesia visibilis sit, ideo communicatio ista seu applicatio communium orationum & satisfactionum per sensibilem actionem fieri debet.

3 Ecclesia neminem priuare potest communion fidelium merè interna, quæ est per Fidem ac Cha tatem, quippe quibus nemo inuitus spoliatur, Charitas potest esse in excommunicato, si depos contumacia ante absolutionem conteratur.

4 Pro Excommunicatis licitum est orare priuata tentione, etiam in memento Missæ Nam huiusmo actiones siue opera pia cuiusque operantis prop sunt, ideò ad ipsius liberam applicationem, & non Ecclesiæ dispensationem pertinent.

5 Ecclesia per Excommunicationem priuat hom nem communibus suffragijs, vsu Sacramentorum fidelium conuictu. Ratio, quia quæuis Respub. po statem habet subditum rebellem à reliquorum uium consortio excludendi: Ergò etiam ad Eccle vt Rempub. perfectissimam, id pertinet, vt subdi sibi noxios à fidelium Communione separet: tum alios inficiant, tum vt sic magis pudefacti, citius piscant. Idque facit Ecclesia non secundum intern communicationem, quæ est per fidem, sed sec dum externam communicationem spiritualium norum, ex Ecclesiæ voluntate & dispensatione p dentium communicationem.

6 Excommunicatio est pœna, qua nulla mai Ecclesia est: quare ad eam non deueniendum posteaquam monitionibus nihil obtineri possi spes affulgeat, cuius fructus ad reum emendan vel saltem bonum publicum promouendum.

NB. Communitas Collectiuè excommuni non potest, nisi omnes ac singuli culpabiles. Na excommunicationis pœna hominem priuet sp tualibus bonis, quæ ad animum propriè pertine infligi ea non debet, nisi ob propriam grauem cul

Anathema ab excommunicatione Essentialiter non differt. Dicitur enim ἀνάθεμα quasi separatio alicuius ab Ecclesia, tamquam maledicti & Execrandi. Hæc vox Anathema adhibetur & vsurpatur interdum ad significandas accidentales solemnitates & cæremonias adhiberi solitas in Excommunicatione, videlicet vt 12. Episcopum Presbyteri circumstent, qui lucernas ardentes in manibus teneant, easque in terram proijciant, & conculcent in detestationem excommunicati. 7

CAP. II.

De Effectibus Excommunicationis.

PRimus Effectus est. Excommunicato sacramenta suscipere non licet; validè tamen ea suscipit, excepto sacramento pœnitentiæ. Excusat tamen periculum mortis, infamiæ, scandali, &c. quia lex & Censura Ecclesiastica non obligat cum tanta seueritate. 1

Secundus Effectus. Excommunicatus priuatur communibus Ecclesiæ suffragijs & satisfactionibus. Ratio, quia horum spiritualium bonorum Ecclesia vel Domina est, vel dispensatrix, vt proinde ea indignis & contumacibus denegare possit ob maius bonũ tum publicũ tum ipsorũmet excommunicatorũ. 2

NB. Excommunicatus non peccat emanendo è Missa die festo, nec tenetur se disponere, quia ea dispositio est valde remota.

Excommunicatus, per quem stat quominus absoluatur, videtur peccare contra Ecclesiasticum præceptũ, quando in Paschate se disponere negligit ad percipienda Sacramenta Pœnitentiæ, atq; Eucharistiæ. Ratio, quia illa præcepta per se obligãt ad mundãdã animam, & consequenter ad tollenda vincula tum 3

mortalium peccatorum, tum etiã excõmunicationis

Excommunicatus, licet emendatus sit, quamdiu
4 tamen absolutionem non accepit, non videtur gaudere suffragijs Ecclesiæ, & quia Excommunicatio est pura pœna, potest manere etiam sublata culpa.

Quartus Effectus. Excommunicato interdictum
5 est vsus actiuus, seu administratio sacramentorum (idque iure fit ab Ecclesia, cum ministratio Sacramenti sit ministerium publicum, Ecclesię commissa à Christo, vt proinde indignis ac contumacibus interdicere iure possit. Excipe necessitatem. Valet tamen Sacramentum administratum ab excommunicato; excepto pœnitentiæ, quippe ad quod iurisdictio requiritur, qua excommunicatus non toleratus caret quippe ipsi allata præterquam si publicus error faciat titulo præsumpto inrerueniat.

Excommunicato prohibitum est diuina offi-
6 celebrare, vt Sacrificium Missæ; Excommunicatus præsens sacrificio Missæ, expellendus à laicis; quod non fieri potest, sacerdos ab altari recedere debet ante Canonem: Prohibitæ publicæ horæ canonicæ processio, &c. tamen priuatim horas orare debet. Si ex propria iniquitate commodum ferat, priuatur iam fructibus, non potest dicere Dominus vobiscum, sed si dicat, non mortale.

Quintus Effectus. Excommunicatus inhabilis
7 ad Ecclesiastica beneficia, quare electio aut præsentatio irrita est, etiam ignorans excommunicationem tum qui bona fide accepit beneficium, si cognoscat tenetur relinquere, non tamen fructus, si inde ditior factus non est, tenetur reddere. Ratio Concl. Quia assumptio ad beneficia, est communicatio Ecclesiastica; alia ratio, reg. c. vlt. de cleric excom. Prohibet

exercitio actus, censetur prohibitum illud omne, per quod peruenitur ad illum actum.

Excommunicatus incapax est pensionis Ecclesiasticæ; quia pensio datur propter officium, quo non potente præstare Excommunicato, est incapax. 8

Si excommunicatus in contumacia, vel mora petendæ absolutionis persistens, officium suum nec per se, nec per alium obeat, fructus beneficii nõ potest percipere: si verò præstet, quamuis peccet, potest tamen retinere fructus in foro conscientiæ, quia in externo foro ind gnus censetur, vt alatur ex bonis Ecclesiæ. Quod in conscientia retinere propriè patet, quia ideò, quòd priuatus reditibus id publico iure expressum, si scilicet, V C. Parochus occultè sit excommunicatus, & faciat suum officium. 9

Si excommunicatus à contumacia recessit, neque per eum stat, quominus absoluatur, fructus beneficii percipere potest, licet officium suum non præstet, quia nõ potest: sicuti & beneficiarius infirmus percipit fructus, esto culpa sua causam infirmitati præbuerit, quia legitimè impeditus. 10

Ad beneficium legitimè electus, si postea in excommunicationem lapsus est, non potest durante excommunicatione acceptare illud. 11

Sextus Effectus Rescriptum Sedis Apostolicæ ab excommunicato impetratum non valet. 12

Septimus Effectus Excommunicatus non toleratus omni exercitio Ecclesiasticæ iurisdictionis priuatus est; quare nec eligere nec præsentare potest, potest tamen assistere matrimonio. 13

Octauus Effectus. Excommunicatio hominem priuat communicatione forensi: Si tamen actor, aduocatus & testis in iudicio, neque à Iudice, neq; per 14

aduersarii exceptionem repellentur, acta eorum valent: secus est de Iudice nõ tolerato, cum Iurisdictione careat; quia substantia iudicii vitiatur, si defectus sit in Iurisdictione.

15 Neq; Tabellionis excommunicati ac vitandi instrumentum authenticum censeri potest.

16 Nonus Effectus. Excommunicato prohibita est omnis politica fidelium (hæreticorum etiam) communicatio per literas, nutus, munera, si conueniant vt socii formaliter, non verò præter intentionem præterquam in casibus, iure aut necessitatis ratione exceptis; cuiusmodi comprehenduntur in his regulis:

Vtile, lex humilis, res ignorata, necesse.

Vtile, id est, notabilis vtilitas corporalis & spiritualis; exhortatio, eleemosyna, Consilium. *Lex*, est, matrimonialis, etiam in mensa, vtrobique. quia in correlatis quod statuitur de vno, censetur etiam de altero statutum. *Humile*, id est, humilitas subiectionis, filiorum in parentes, &c. & personæ subiectæ dominis in diuinis, v.c. lectione horarum possunt communicare cum Dominis. *Res ignorata*, siue ignorantia tàm iuris, quàm facti.

17 *Necesse*, Necessitas communicandi cum excommunicato, ratione delictorum, contractuum bona fide, & emptionum.

18 Decimus Effectus est; Si Excommunicatus ante integro excommunicatione contumaciter perseueret, de hæresi suspectus redditur.

19 Vndecimus Effectus: Si excommunicatus ante absolutionem moriatur, sepultura Ecclesiastica priuatur; quia hæc cẽsetur quædam cum mortuo communicatio: Sacris autem Canonibus institutum est vt qui

vtquibus non communicamus viuis, neque mortuis communicemus, c. sacris de sepult. Si tamen signa pœnitentiæ etiam post mortem edidit, absolui debet: qui verò ex contumacia sepeliri præsumunt excommunicatos, ipso facto excommunicationem incurrunt.

CAP. III.

De Pœnis, quæ incurruntur ob communicationem cum excommunicato.

COmmunicare cum excommunicato in crimine criminoso scienter, id est, in illo scelere propter quod quis excommunicatus fuit, incurrit Excõmunicationem maiorem secus minorem. 1

Cõmunicare cum excõmunicato in diuinis seu rebus sacris est mortale, quia valde repugnat authoritati Ecclesiasticæ & dignitati rerum sactarum, si ad has, quæ maximè propriæ sunt filiorum Ecclesię, admittantur, qui ab Ecclesia præcisi sunt. Nisi paruitas materiæ excuset, v. c. legere priuatim horas secluso scandalo & contemptu; quia hæc priuata communicatio non continet tantam deformitatem. 2

Communicare cum excommunicato in rebus politicis, plerunque est veniale: quia huiusmodi communicatio est leuis, & non admodum repugnans fini excommunicationis: quippe cum per se primo ad id re & ê prohibeatur vsus rerum spiritualium. 3

Communicare cum excommunicato, tum in sacris, tum politicis sine iusta causa incurrit excommunicationem minorem. 4

NB. Excommunicatio minor est censura per se solum

lum priuans vsu passiuo siue susceptione Sacramentorum, est extra necessitatem: quia materia huius prohibitionis grauis est; est mortale suscipere Sacramenta.

Administrare Sacramentum in minori excommunicatione est veniale propter irreuerentiam.

NB. Episcopus in minori Excommunicatione constitutus, peccat venialiter, si celebretur, mortaliter verò propter communionem.

NB. Absolutio à Censura non est Sacramentalis; hinc ante confessionem potest conferri.

5 In minori excommunicatione existens, non potest eligi ad beneficium, aut illi conferri, quæ est re grauis; tamen valida electio, sed potest irritari, si fuerit excommunicatum se esse.

6 Simplex Sacerdos non potest absoluere à minori excommunicatione, contra electum, quia nō habet iurisdictionem in foro externo.

CAP. IV.

Quinam excommunicati sint vitandi?

1 NVlli excommunicati vitandi, nisi nominatim & publicè denunciati, vel notorii percussori clericorum notitia facti, idque ob consuetudinem statutum Concilii Constantiensis, *Ad euitanda, &c.*

2 NB. A pœna iuris non appellatur, sed à sententia Iudicis declarantis incidisse aliquem in pœnam Iuris.

NB. Clericus vitandus non est, si sit dubium Iuris (quia percussor se defendere potest) aliqua probabilitatis ratione, quod non sit excommunicatus, aut quod ex vehementi passione iræ percusserit. Propter

vera

verba Concilii; *Aut aliquo* iuris ſuffragio excuſari poſſit, ſecus eſt, ſi percuſſio notoriè facta ſit, vt nulla tergiuerſatione celari poſſit.

Qui in vno loco ob excommunicationem denũciatus eſt, alibi vbi eius excommunicatio ignota, vitandus eſt occultè non publicè: ratio, quia à lege antiqua recedendum non eſt, niſi quatenus in lege noua exprimitur. 3

Cum igitur in Conſtantienſi extrauagante nihil decretum ſit circa modum excommunicatum vitandi, publicè an occultè; ſed ſolum circa qualitatem excommunicatorum, vtrum denunciati ſint, necne; ideò ſtandum eſt iure antiquo. Sed Clerici percuſſor in loco vbi id ignotum nec in occulto vitari debet Ratio, quia ſententia denunciatoria Iudicis, ſicut & excommunicatio afficit perſonam, quæ proinde illam ſecum fert, quocunque vadat, accedente etiam iuris communis diſpoſitione. At verò publica notitia facti, ſeu criminis commiſſi, circumſcripta eſt loco; ponimus enim alibi crimen occultum eſſe.

Fideles ſi velint, abſtinere poſſunt à Communione Excommunicati non vitandi, ſi excommunicatio publicè nota ſit. Quare licitum eſt Iudici, aut parti litiganti exceptione ſi repellere Actorem, Aduocatũ, Teſtem excommunicatum; Regularibus & Clericis recuſare Imperium Epiſcopi, Abbatis excommunicati, nec cogi poſſunt ſubditi, vt à Parocho excõmunicato Sacramenta ſuſcipiant, eius Miſſæ interſint. Ratio, quia Concilium Conſtantienſe non ipſis excommunicatis, ſed ſolum reliquis fidelibus fauorem & gratiam conferre voluit. *Quod* autem *ob gratiam alicuius conceditur, non eſt in eius diſpendium retorquendũ*, reg. 61. in 6. Et *Nemo beneficio inuitus vti cogitur*. Excipe 4

cipe Consuetudinem Germaniæ contrahendi cum hæreticis.

5 Communis est doctrina, quod fideles peccent, si sine vlla causa necessitatis, excommunicatum emendatum inducant ad sacrificandum, vel sacramenta ministranda; si alius minister facilè haberi possit, quia indecens esset eum sacrificium Missæ offerre pro Ecclesia, à qua præcisus est, quare excommunicatus id præstare non potest sine causa, consequenter nec fideles ab eo petere. Contrarium tamen est probabile, propterea quod Concilium Constantiense fidelibus absolutè concesserit facultatem communicandi cum talibus, tam in sacris, quam politicis rebus, consequenter neque ipsos excommunicatos præcisè ob censuram peccare, si rogati, sacramenta ministrent, modò se non ingerant.

6 Etsi ipsi excommunicati tolerati se ingerere non debeãt, cõmunioni fidelium, præsertim in sacris, tamen licitè requisiti aut rogati parere possunt; vt Parochiani à parocho administrationem Sacramenti exigant: ne gratia fidelibus facta cum excommunicatione tolerato communicandi inutilis sit.

7 Excommunicatus non vitandus validè absolui peccatis & exercet actus Iurisdictionis voluntariæ (ne frustranea sit Concessio Concilii Constantiensis) non item coactiuæ. Ratio, quia in Extrauagante Constantiensi nullum ius, fatior, aut licentia data est excommunicatis, nisi quatenus cedit in gratiam reliquorum fidelium. Ergo actus Iurisdictionis coactiuæ, Iudicis excommunicati, non minus inefficaces & irriti sunt nunc, quam olim fuerunt.

NB. Ad bonum publicum pertinet, si impedimentum eius, qui publicum officium gerit, occurrat

tum sit, vt eius acta valeant; nō item, si impedimentum notorium existat.

Probabile est, quod liceat hodie publicè orare, sacrificare pro excommunicatis toleratis (non pro percussoribus Clericum) etiam hæreticis: modò horum nomina in Missa non exprimantur contra Ecclesiæ morem, aut cum scandalo. Ratio, quia Cōcilium Constantiense solum loquitur de non toleratis, & denunciatis. 8

NB Iudicis excom. tolerati iurisdictio manet.

Excommunicatis toleratis, præcisè ob censuram, sacra sepultura negari non debet. Ratio, quia sacræ sepulturæ eadem est ratio, quæ diuinorum officiorum ac suffragiorum. 9

NB. Hæreticus si signa contritionis & conuersionis edidit, loco sacro sepeliendus est tamē cum Cōsilio Episcopi ob scandalum.

NB. Consuetudo sepeliendi hæreticos in loco sacro in Germania toleratur, etiam Comitatio Catholicorū amicorum ad funus. Ratio; quia talis comitatus cognationis, aut necessitudinis causa præstitus, potius ad politicam communicationem pertinet.

CAP. V.

De Excommunicationibus Iuris, & ob Clerici percussionem.

AB Excommunicatione Iuris non reseruata, quilibet exposius sacerdos tacita commissione Authoris absoluere potest, iuxta caput nuper. *Quia conditor Canonis eius absolutionem specialiter sibi nō retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi.* 1

Casus Bullæ Cœnæ Domini (sic dictæ, quia quotannis

annis in Cœna Domini renouari solet) spiritualiter Summo Pontifici reseruantur, sunt latæ sententię, & expirarent mortuo Summo Pontifice, nisi, vt nunc fieri solet, specialiter caueretur processus Bullares robur suum obtinere etiam vacante sede, vsq; ad tempus, quo à futuro Pontifice denuo edantur.

NB. Episcopos quosdam in partibus Septentrionalibus ob casuum frequentiam & difficultatem adeundi Romam, per se vel Vicarium suum absolueri consueuisse subditos suos ab hæresi manifesta Et Becanus ait; *Bullam Cœnæ Domini in multis Germaniæ prouinciis non esse vsu receptam.*

NB Licet generatim concedatur potestas absoluendi à Censuris Bullæ non censetur compræhensa absolutio ab hæresi nisi speciatim explicetur. Nam in *generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.* reg. 81. in 6. Censuræ autem Bullæ, & inter eas Excommunicatio ob hæresin peculiarem reseruationem habere solent, sicut praxis & stylus Curiæ ostendunt.

Excom. Canonis: *Si quis suadente diabolo*, &c. incurrunt omnes, qui Clericum, quamuis primatonsura initiatum percusserint, nisi quòd quibusdam in Casibus Clerici priuilegio Canonis priuati sint, vt Bigami, qui cum altera vidua contraxerunt, aut cum ab altero corrupta.

Nomine Clericorum intelligit etiam coniugatos, si habitum & tonsuram gestent, à laicis Ecclesiæ ministrantes ex mandato Episcopi; secus si abstineant ab habitu, & ter moniti non abstineant à negotiis secularibus.

NB. Clericus occultus si sine habitu in enorme crimine à seculari Iudice deprehensus, allegando

Cler

Clericum, petere potest se remitti ad Iudicem Ecclesiasticum, & audiendus est.

Laici non possunt capere Clericos incorrigibiles nisi mandato prælatorum. Quod si Clericus in sacris in iniquo bello militet non amittit priuilegium fori, quia priuilegium fori non amittitur, nisi per sententiam degradationis realem aut fictam, quæ in absentem à Iudice ferri solet.

Clerici, si officium Cauponis aut lanionis exerceant, & post 3. monit. Episcopi non destiterint, sique coniugati habitum dimiserint, priuantur omni priuilegio: si autem coniugati non sint, & habitum retineant, gaudent quidem priuilegio fori & Canonis; sed tunc non gaudent liberatione à vectigalibus.

Omnes Religiosi vtriusque sexus, eorumq; conuersi ac conuersę, Canonis priuilegio gaudent; etiam 4
Tertiarii, Eremitæ, si vigore voti, aut alia obligatione Ecclesiæ vel Ordini al. cui addicti, quia est res fauorabilis.

(Suadente diabolo.) Ad Excommunicationem Canonis incurrēdam, requiritur iniuria grauis mortalis, cum violentia illata Clericō, nec sufficit intentio percutiendi, quia verba legis pœnalis intelligenda sunt cum effectu. 5

NB. Si intentio non sit mortalis, licet percussio sit grauis, non incurritur excommunicatio, quia non esset mortale peccatum.

NB. (Manus violentas.) Significatur quæuis iniuriosa exterior ac corporalis actio circa personam vel res ei adhærentes; V.C percutere, vulnerare, violenter in carcere detinere, eripere aliquid per vim, (non verò occultè marsupium abscindere) persequi vt incidat in fossam, iniicere manus violentas in e-

quum cui insidet. *Et si quis pulsatus quidem non est, verum manus aduersus eum leuata, & sæpè territus quasi vulneraturus, non tamen percussit; vtili iniuriarum actione tenetur.*

Item si Clericus ex malitia seipsum vulneret, aut consentiat, etiam excomm. quia Canon iste non tam in fauorem Clerici, quam in fauorem Ordinis Clericalis promulgatus est.

6 Etiam excommunicatio ista speciali constitutione extenditur ad mandantem consulentem vel non impedientem, si ex officio impedire debeat, imò non tihabentem, & omnes eiusmodi concausas, &c.

7 Qui mandatum Clericũ verberandi, occidendi ante operis executionem, reuocauit, immunis est pœna excommunicationis, & irregularitate; licet mandatum nihilominus mandatarius exequatur. Suasor tamen, etsi reuocet, tenetur ex naturali obligatione ad damni restitutionem in defectum principalis, contrarium tamen est probabile.

8 Certi casus sunt, quibus Clericum percutiens Canonis censuram evitat. 1, Ignorantia in dubio excusans ignorantiam ad iuramentum cogendus est. 2. Imperfectio actus ob subitam passionem, V.G. pueri in templo se etiam ad sanguinem percutiens, non excomm.

NB. Si quis me iniuriet, putans me esse Lucium, cum sim Caius, iniuriarum mihi actio contra illum competit. 3. Qui in defensionem sui vel alieni corporis, famæ, bonorum, pudicitiæ, Clericum aggressorem detinet, vel percutit, excommunicationem non incurrit. Exemplum habes in Leimbach. Vnde mulier pudicitiam contra Clericum non pe-

ten

tens alio modo seruare, quæ verberibus non incurrit, excom seruato tamen modo defensionis, etiam non incurrit, qui Clericum inuentum cum vxore, sorore, &c. quia iustum talem dolorem compescere difficillimum est; non verò si temporis interuallum interfectum, quo dolor iustus sedari potuit, etiam nõ locum haber, si quis Clericum cum nepte, sed solum in primo gradu,

NB. Si Clericus iniuriam inferens, vel in flagranti crimine deprehensus de fuga suspectus sit, poterit interim à laico capi, vt Iudici Ecclesiastico præsentetur.

Patri laico non videtur permissum, castigare Clericum in maioribus propter indecentiam, & quia sacer Ordo liberat à patris potestate, intellige sola quoad Effectum castigationis, in minoribus tamen potest castigare filios. 9

NB. Magister laicus, si grauiter percutiat Clericũ, incurrit excomm facilius tamen excusentur pater & præceptor, eo quod ius habeant Correctionis.

NB. Abbas per seipsum debet percutere Monachũ regularis disciplinæ causa, & non per alium, vel si necessitas postulet, per Clericum Monachum. Alia ratio est de Episcopo, à cuius dignitate alienum est Clericum percutere; In Gallia tamen Clerici delinquentes ex mandato Episcopi, verberantur. Præfectus nauis verberans Clericum ad triremes damnatum non excom. Per consuetudinem pueri studiosi Clerici possunt etiam à laico Magistro castigari.

Ab excommunicatione contracta ob leuem Clerici percussionẽ, Episcopi ordinario iure absoluere possunt, sed etsi grauis fuerit pecussio, dũmodo non enormis, in quibusdã casibus Episcopo vel Prælato 10

Ordinis communi iure absoluendi potestas compe
tit. Quod si clerici se inuicem percutiant, possun
absolui ab Episcopo, nisi facti atrocitas aliud exigat

Regulares absolui possunt à Prælato, nisi enor
mis si percussio.

NB. Commendatarii Ordinis S Ioannis se inui
cem percutientes, absolui possunt à Priore Conuê
tus, secus si enormis sit.

NB. Omnes ferè Regulares habent Priuileg
absoluendi suos Religiosos, etiam ab enormi per
cussione.

CAP. VI.

De Absolutione ab Excommunicatione.

1 PArochi potestatem absoluendi ab excommun
catione non habent ex officio, tanquam ordi
riam, vt eam directè delegare possint; sed solum
directè, quatenus alicui Sacerdoti approbato co
mittunt facultatem audiendi Confessiones. Epis
pus autem potest ex officio cuilibet Clerico dare fa
cultatem.

2 In mortis articulo quiuis Sacerdos ab excomm
nicatione, quantumcunq; reseruata sit, etiam ex
sacramentalem confessionem absoluere potest, q
absolutio ab Excom. non dependet à sacrame
Parochi etiam id possunt extra mortis articulum
à non reseruatis.

NB. Inferioribus Clericis commissa non est pote
stas absoluendi ab Excomm. in articulo mortis, qui
licet Ecclesia possit, tamen nullo iure aut consuetu
dine id ostendi potest. Nam si nullus sacerdos in ex
tremis haberi possit, moriturus per contritionem
à peccatis liberari, & post mortem ab Excom. absol
ui poterit.

Casus

Casus Papæ reseruatus superueniente legitimo impedimento fit Episcopalis, v.c. Pueri excom. possunt absolui ab Episcopo, etiam puberes, mulieres, pauperes senes valetudinarii, membris capti, qui ad sedem Apostolicam commodè venire non possunt, item, qui ob publica officia impediti, item qui non sui iuris.

Si impedimentum adeundi Papam temporale sit, 4
absolutus, eo cessante, Apostolico cõspectui se præsentare debet, alioquin reincidit.

In articulo mortis sacerdos expositus absoluere potest à casu Papali, licet Episcopus adiri posset: excepto, si specialis commissio facta Episcopis reperiatur, v.c. absoluendi percussores Clericorum.

Probabile est, impeditum ire Romã absolui posse ab Episcopo, licet ad Legatum Papæ se conferre 5
posset. Ratio, quia iura in signum specialis reuerentiæ requirunt, vt pro absolutione Papa adeatur: si ergo is adiri non possit, cessat reseruatio Papalis, & deuoluitur casus ad ordinarium. Accedit, quod reseruatio Casuum Papalium strictæ interpretationis esse debeat; cum iuri Episcopali deroget.

NB. Episcopi potuerunt præscripsisse, maximè ii, qui à Roma remotiores, vt etiam possint absoluere ab excom. Clericorum percussione, hæresi, etiam sine onere illum mittendi Romam si satisfaciat, nec opus est, vt Episcopi mittant suos excom. ad Regulares mendicantes.

Ad Essentiam absolutionis ab excommunicatione pertinet, vt aliquo signo externo manifestetur. 7
Consueta verba sunt, *Absoluo te à vinculo Excommunicationis, quam incurristi propter crimen*, v.c. *percussionis Clerici sacrilegæ, & restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & fi-*

delium communioni, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen. In foro externo præmittitur Psalmus 50. & post quemlibet versum humeri pœnitentis denudati leuiter percutiuntur virga, nisi fœmina sit, post mortem, similiter hic modus seruatur.

8 Ante absolutionem ab excommunicatione exigenda est satisfactio parti læsæ, vel cum cautione saltem iuratoria, siue alia, & iuramentum parendi Ecclesiæ, si crimen commissum enorme sit; si tamen hæc, vti debent, non exigantur à Reo, valet nihilominus absolutio. Quod si post absolutionem Reus non satisfaciet, non reincidet, quippe iure nonnem pressum.

9 Absolutio ab Excommunicatione aliaue censura etiam absenti dari potest. Nam Excommunicatio est pœna Ecclesiastica, quæ sicuti absenti infligi, ita ei remitti potest; absolutio autem sacramentalis requirit præsentiam Rei. Absolutio ab excommunicatione etiam inuito conferri potest, quia est pœna excipe, nisi quis contumaciter perseueret in crimine, V.C hæresi; nam talem nemo absoluere potest nisi auctor Canonis.

NB. Absolutio ab Excom. non debet esse extorta per vim, nam requiritur libera intentio siue voluntas absoluendi.

10 Excommunicatus ex alia causa iterum potest excommunicari, consequenter etiam absolui ab vna excom. altera manente.

NB. Absolutio generica & indefinita allata à priuilegiato Confessario valida est, (cuiusmodi absolutio sacramentali absolutioni ad cautelam præmitti solet) licet fortè pœnitens, per obliuionem non crimen omittat confiteri peccata, quibus censura annexa,

xa, aut Confessarius nesciat, esse excom. isti peccato annexam. Vnde sequitur, si postea pœnitens recordetur peccati Summo Pōtifici reseruati, quod apud Confessarium dicta potestate præditum bona fide confiteri intermisit; posse illud deinde cuiuis exposito confiteri, quippe cum Papalis reseruatio censuræ ablata fuerit. Secus est dicendum, si peccata specialiter sint reseruata Episcopo, quia Episcopi non tantum censuras, sed etiam ipsamet peccata secundū se absolutioni suæ reseruare, & Parochis eorumque cooperatoribus denegare solent.

PARS TERTIA.

De Suspensione.

CAP. I.

Quid & quotuplex sit suspensio.

SVspensio est Censura, per quam persona Ecclesiastica impeditur, iure seu potestate Ecclesiastica vti. 1

Suspensio vel est totalis (quæ simul est ab officio & beneficio) vel partialis (vel est ab Ordine, aut aliquo actu Ordinis, v.c. à celebratione, vel à iurisdictione tantum, vel à distributionibus percipiēdis, vel à voce suffragii, vel à collatione beneficii.) 2

NB. Totalis suspensio à beneficio est, per quam quis ab administratione & fructuum perceptione suspenditur. Totalis ab officio est suspensio ab omni spirituali Officio Ordinis & iurisdictionis, potest tamen taliter suspensus ministrare sacro, cum aliis orare, in necessitate baptizare, mortuos sepelire.

3 Suspensus à beneficio non ideò etiam à beneficio suspensus est, neque vice versa; quia sunt diuersæ pœnæ, ideo potest vna sine altera executioni mandari. Quod si suspensio ab officio ob delictum graue perpetuò duratura sit, beneficiatus beneficio priuari debet.

NB. Suspenso ab Officio totaliter illicitè conferri beneficium. Cum enim beneficium detur propter Officium non rectè confertur ei, qui officium præstare non potest, tamen non esse irritam collationem, sed infirmandam, putat Abbas.

Suspensus à beneficio, non ideò etiam ab officio suspensus est, quare potest & debet etiam officio satisfacere.

NB. Suspensus à beneficio intelligitur tantum perceptione fructuum ac temporali administratione beneficii: quod si se ingerat administrationi beneficii interdicti, ipso iure priuatur.

4 Suspensus à beneficio non potest fructus percipere, nisi quatenus indiget, modo tamē beneficium per se vel per alium præstet.

NB. Suspensus à beneficio non propterea amittit ius eligendi aut conferendi, quod ratione beneficii competit; quia collatio & electio nō propriè numerantur inter beneficii fructus, quorum perceptio suspenso interdicta est, cum potius sint actus officii & quasi iurisdictionis, ratione beneficii competentes, vnde Canonis auctor, cum ab vtroq; tam beneficium quam iure eligendi suspendere vult, idipsum exprimit. Si ergo in canone non exprimatur, non est cur extensionem faciamus in materia pœnali.

5 Suspensus ab ordine exercere potest actus Iurisdictionis, qui Ordinis actualem vsum non requirunt

runt,& vice versa , (quare Episcopus suspensus ab Ord ne licet Confessionem audire non possit, alteri tamen absoluendi potestatem dare potest)suspensus à iurisdictione exercere potest actus Ordinis,quæ sine iurisdictione sunt,cuiusmodi est sacrificare, &c. At verò Actus Ordinis, ad quorum substantiam requiritur iurisdictio , vti est absolutio à peccatis,ne valide quidem exercere potest: sed neque eos actus Ordinis aut sacra officia,quæ sine iurisdictione licitè non fiunt,suspensus à Iurisdictione exercere debet, quare peccat Parochus,si sacramenta ministret ouibus suis,vt pastor Ordinarius: & Episcopus si subditis suis Ordines conferat.

Suspensio ab Ordine Episcopali non includit suspensionem ab ordinibus sacerdotalibus exercendis. 6

NB. Suspensus ab ordine Inferiore (V. C. Episcopus à Sacerdotali) censetur etiam suspensus à superiore;non vice versa; Nam *cui non licet, quod minus est,non debet licere,quod maius est.*

NB. Presbyter suspensus ab officio Diaconi , à sacrificando etiam suspensus censetur, potest tamen confessionem audire,baptizare, licet non decenter, tamen vt irregularitatem non contrahat.

NB. Episcopus suspensus à collatione ordinum minorum,potest tamen conferre maiores , quia horum collatio non est necessario connexa.

Censura ligatus in vno loco , vbiq; ligatus manet, afficit enim censura personam , ideò comitatur eam extra territorium conferentis. 7

NB. Ex vi censuræ suspensionis non tenentur fideles vitare suspensum,etiam denunciatum , cum id nullo iure cautum sit,quamuis lex charitatis po-

ſtulet, vt Clericum ab officio ſuſpenſum non inducam, V.C. ad celebrandum, quando is ſine peccato celebrare non poteſt. Sin verò iuſta cauſa adſit à ſuſpenſo non denunciato ſacrificium petendi, tunc is licitè parere poteſt.

CAP. II.

Quis poſſit cenſuram inferre.

1 QVi poſſunt excommunicare, poſſunt etiam ſuſpendere; ac vice verſa.

2 Omnes Clerici poſſunt ſuſpendi præter Papam, Et Epiſcopos ob dignitatem ex ſpeciali priuilegio, etiam electos & necdum confirmatos & Cardinales. Nam priuilegia à principe conceſſa, ſi nemini ſint præiudicantia, amplè interpretari conuenit.

3 Non tantum ſingulares perſonæ, ſed etiam communitas (capitulum) ſuſpenſione ligari poteſt, idque dupliciter, collectiuè & diſtributiuè ſingulos comprehendens, qui duo modi interdum coniunguntur.

NB. Suſpenſio lata in Capitulum, ſi nihil aliud exprimatur, neque ex adiunctis colligatur, extendi non debet ad perſonas particulares, quia vox Capituli Collectionem ſignificat, non perſonas ſingulas.

CAP. III.

Ob quam Cauſam ſuſpenſio fieri poſſit.

1 CEnſura ſuſpenſionis non incurritur ſine propria culpa. Ratio, quia ſuſpenſio eſt pœna

Plerunque requirit Culpam mortalem, qnia pœna debet eſſe commenſurata culpæ: ſuſpenſiones autem ſunt pœnæ graues. Interim etiam ob leuem

culpam

culpam leuis suspensio imponitur, putà à curandis distributionibus.

Suspensio interdum fertur ob culpam meré præteritam, variè: 1. In perpetuum & habet vim depositionis, 2. Ad tres annos, quibus finitis, expirat suspensio 3. Donec Reus satisfecerit, præstita satisfactione expirat censura. 4. Ad bene placitum superioris, mortuo tamen superiore cessat, non sunt tamen hæ propriè dictæ censuræ, vnde nec per absolutionem tolluntur, sed varijs modis. Alia igitur est propriè censura, quæ iudicis Admonitionem & Contumaciam rei requirit; & illa deposita contumacia, indiget absolutione. 3

CAP. IV.

Quibus modis suspensio tollitur.

SVspensio lata ad certum tempus, eo elapso, per se cessat. 1

Suspensio, quæ propriè Censura est, ob contumaciam lata, absolutione indiget. 2

NB. Parochi communi iure à suspensionibus absoluere non possunt.

Suspensio, quæ propter peccatum præteritum, vt pura pœna imposita est vel in perpetuum, vel ad certum tempus, si relaxanda sit, remedio dispensationis indiget, quam inferior Prælatus iure proprio facere non potest. Ratio, quia sicut legem superioris, ita & annexam ei pœnam inferior soluere non potest. 3

Qui tamen priuilegium vel generalem commissionem habent absoluendi à suspensionibus, etiam eas tollere possunt. 4

NB. Iure nouo Trident. Omnes Episcopi possunt absol-

absoluere à suspensione etiam Papæ reseruata, dummodo proueniat ex delicto occulto non deducto ad forum contentiosum.

NB. Forma Absolutionis à suspensione est: *Absoluo te à vinculo suspensionis, quod incurristi propter tale crimen, & restituo te ad executionem muneris tui, ordinis, vel ad beneficium tuum.*

NB. Ante absolutionem satisfactio & cautio saltem iuratoria, si non pignoratitia aut fideiussoria præstanda est.

CAP. V.

De depositione ac degradatione.

1 DEpositio est perpetua & irremissibilis Ecclesiasticæ personæ ob enorme crimen remotio ab ordine, iurisdictione ac beneficio.

2 Depositio differt à suspensione perpetua, quod suspensio licet priuet fructibus beneficij, tamen non titulo radicali, sicut suspensio Clerici propter furtum, homicidium, periurium, adulterium, stuprum violentum, incestum & sodomiam notoriam (NB. semper repetitam, ipso iure priuantur beneficiis, tamen requiritur sententia Iudicis.

3 Per simplicem seu absolutam depositionem non auferuntur priuilegia fori & Canonis, sicut per degradationem. Vnde & Clerici depositi alendi sunt ab Ecclesia, ne cum opprobrio cleri cogantur mendicare, nisi in crimine contumaciter persistant. Quod si Clericus in contumacia incorrigibilis perseueret, est per secularem potestatem comprimendus, inexilium mittendus. Requiritur tamen traditio actualis à prælato.

NB. No-

NB. Notorius Concubinarius, si post monitionem continuet, dat sufficientem causam ad depositionem.

Degradatus dicitur quasi ex gradu eiectus.

Degradatio, (quæ est pœna Ecclesiastica, qua Clericus ab omni Officio a. beneficio Ecclesiastico depositus, Clericorum insuper priuilegijs, per solemnem sententiam in perpetuum exuitur, recidens sub iurisdictionem brachij secularis, in quo differt à depositione, quippe per quam priuilegia fori & Canonis non auferuntur) Alia est verbalis, (sine ceremonijs) alia realis siue solemnis. 4

NB. Degradatio verbalis requirit proprium Episcopum, 6. Abbates iuxta Trident. aut si non haberi possunt, 6. alij prælati Ecclesiæ in condemnationem Presbyteri, 3. in Condemnationem Diaconi vel subdiaconi. Ad degradationem autem in minoribus sufficit sola authoritas Episcopi cum Clericis quibusdam Capitulum repræsentantibus.

Facta degradatione verbali, venitur ad Realem adhibitis ceremoniis, & criminosum indutum vestibus sacerdotibus spoliando.

Discrimen est inter has duas degradationes, quod Realis ab Episcopo consecrato; Verbalis etiam à generali vicario per commissionem fit: quia ad eam non requiritur potestas Ordinis, sicut ad Realem, sed solius iurisdictionis. 5

NB. Realis degradatio debet fieri coram Iudice seculari, cui denunciatur, vt reum in suam iurisdictionem recipiat, cum intercessione tamen, vt Iudex sententiam citra mortis periculum velit moderari, ne Ecclesia hominis necem procurare censeatur.

Cri-

6 Crimen ob quod Clericus degradatur, & seculari Iudici traditur, debet esse grauissimum. 1. Crimen hæresis, si reus pertinaciter in eo perseueret. 2. Falsatio literarum Papalium. 3. Sodomia frequentata. Calumnia proprio Episcopo irrogata, si incorrigibilitas accesserit; denique ob crimen homicidij repetitum, & crimen & enorme, & Reipublicæ pernicioſum. V. C. parricidium, Magia.

PARS QVARTA.

De Interdicto.

CAP. I.

Quid sit Interdictum.

1 INterdictum est Censura, priuans participatione Sacramentorum, diuinorum officiorum, & Ecclesiastica sepultura. Materialiter quod sit pœna, conueniens cum omnibus Censuris: Formaliter autem distinguitur. Nam excommunicatio priuat diuinis Officijs, Sacramentis, &c. quatenus continent Sacram communicationem cum fidelibus: Suspensio priuat spiritualibus bonis, quatenus proueniunt ex potestate Clericali, quæ per Censuram impedita est: at vero Interdictum priuat dictis spiritualibus bonis, quatenus habent rationem dispensationis ac participationis; quam Ecclesia iustis de causis per Interdictum subtrahit.

2 Interdictum diuiditur in locale (immediate afficiens locum, prohibendo ne in eo sacræ illæ functiones fiant) personale (quod immediate afficiens

afficit personas, prohibendo eis participationem Sacrarum illarum functionum.) Locale interdictum subdiuiditur in generale; regni, prouinciæ,) quod etiam constringit innocentes, nisi specialiter excipiantur) & particulare (per quod interdicitur certus locus sacer, parochia Ecclesia) excipiuntur tamen oratoria priuata.

Interdictum locale grauius est, quam personale, 3
quia in Interdicto locali virtualiter includitur etiam personale, sed non vice versa.

NB. Communitate interdicta possunt Clerici celebrare publice, campanas pulsare, nisi timeatur tumultus in populo.

NB. Innocentes propriè non puniuntur, sed solum per accidens, quia sunt in loco interdicto; quod si inde transeant, cessat omne impedimentum, etiam mutando domicilium.

Alia est diuisio Interdicti, in totale & partiale. To- 4
tale habet omnes Effectus Interdicti, partiale solum prohibet ingressum in Ecclesiam.

NB. Qui in tali partiali Interdicto moritur sine pœnitentia, non est in loco sacro sepeliendus.

NB. *Cui interdicta est Ecclesia, etiam Sacramenta Ecclesiæ interdicta esse censentur*, extra Ecclesiam tamen potest accipere Sacramenta.

NB. Clericus Interdictum violans, exercendo actum Ordinis, intra Ecclesiam fit irregularis.

Exempla Interdicti habes apud Innocent. I. contra Arcadium ratione Eudoxiæ vxoris in causa S. Ioannis Chrysostomi. Et S. Ambrosium Imperat. Theodosio ob Thessalonicensium cædem ecclesiæ ingressum interdicentem.

CAP.

CAP. II.

De Effectibus Interdicti.

1 TRes sunt Effectus Interdicti totalis. 1. Vsus actiuus & passiuus sacramentorum prohibitus est, excipe Baptismum, Confirmationem, & omnes fideles etiam Clerici possunt interesse administrationi huius Sacramenti. 3. Sacramentum pœnitentiæ omnibus administrari potest, sed non interdictis, nisi satisfecerint, vel satisfaciendo causam pignoratitiam fideiussoriam, vel saltem iuratoriam præstiterint. 4. Eucharistia per modum viatici morituris, & propter hoc semel in septimana per Missam renouari potest.

NB. Religiosi ac Moniales habent licentiam extra mortis articulum communicandi in loco interdicto.

NB. Parochus interdictus non potest per se Sacramenta ministrare, si alius sacerdos innocens haberi posset, cui vices suas deleget: cum enim per censuram Interdicti, iurisdictione priuatus non sit, vtique delegandi facultatem habet.

NB. Extrema vnctio tempore interdicti non potest porrigi nisi peste infecto, si non possit communicare.

Nec Ordinis nisi in casu necessitatis, aut penuria ministrorum, quia non expressum.

Matrimonium potest, quia non dependet ab Administratione aut dispensatione Ecclesiæ, sed cum excommunicato non licet contrahere matrimonium, quia Excommunicatio priuat communione fidelium.

2 Secundus Effectus interdicti est. Quod Celebra-

tio &

tio & auditio diuinorum officiorum prohibentur, Missæ & horarum, publicè Sacramentalia, benedictiones solemnes.

NB. Limitata est hæc prohibitio, vt singulis diebus liceat diuina officia celebrare, sed submissa voce sine tintinnabulis sub eleuatione, interdictio tamen exclusis, intellige tamen hæc de Interdicto generali, nam in speciali alicuius Ecclesiæ non licet sacra officia dicto modo celebrare.

Infantes non possunt interdici, item si Sacerdos non possit habere alium ministrantem, potest accipere interdictum.

In priuatis Oratorijs etiam potest celebrari, licet Ecclesiæ sint interdictæ.

NB. Si interdicti præsentes ante Canonem debent expelli, aut discedendum est sacerdoti.

Clerici beneficiati & Monachi possunt imò tenentur in loco interdicto submisse cantare horas, si ipsi non sint interdicti.

NB. In 4 festiuitatibus cessat interdictum à primis vesperis ad secundas inclusiuè, & ejectis interdictis, omnia possunt solemniter peragi. Excipe, extremã vnctionem & Ordinationis, nisi in necessitate, si in prouincia pestis tempore non essent sacerdotes ad renouandam Eucharistiam pro morituris.

Tertius Effectus interdicti: In loco interdicto nulli fideles sepeliri possunt, etiam ne quidem infantes & amentes: cum ea æque vt adultorum Corpora huius priuationis capaces esse possint.

NB Innocentes non Interdicti possunt in alio loco non interdicto sepeliri, quod si fuerint sepulti in loco interdicto non debent exhumari: personaliter tamen interdicti, si sepulti fiut, debent exhumari.

4 Personaliter non Interdicti possunt in loco interdicto sepeliri ex priuilegio, sed sine pulsu, si tamen alium locum non interdictum possint deferri, non debent in loco interdicto sepeliri.

NB. Interdicti personales non denunciati possunt sepeliri in loco non interdicto: nam quibus uis communicamus, etiam mortuis communicare possumus.

CAP. III.

De violatione Interdicti.

1 CLericus violans Interdictum personale, aut locale, peccat mortaliter, quia ad eos maxime pertinet, estque materia grauis, quod fit, si celebrent aut intersint sacro personalis Interdicti, locali solemniter non interdicti celebrent, aut alioquin

2 beant.

Laici personaliter & localiter interdicti peccant mortaliter, si fraudulenter se ingerant ad audiendum diuina officia, secus si non personaliter interdicti: tunc enim solum venialiter.

3 Pœnæ Clericorum; si violent; 1. priuantur septuræ priuilegio. 2. Sunt ineligibiles. 3. Incurrunt suspensionem ab Officijs & iurisdictione. 4. Reliqui omnes excommunicantur, si aduertentes Ecclesiam parochialem loci interdictum seruare, ipsi non seruent. 5. Qui excommunicatum, aut interdictum denunciatum, in loco sacro vel interdicto sepeliunt, contra iuris permissionem, ipso iure incurrunt excommunicationem, vti Dominus temporalis cogens Clericum, vt in loco interdicto solemniter celebret, & omnes alij interdicti, si iussi exire, & non exeant

exeant, incurrunt excomm. Papæ reseruatam. Clem. 2. de sententia Excommunicationis.

CAP. IV.

Quis possit interdicere.

QVi Excommunicare, ijdem etiam possunt interdicere, si interdictum in plebem, quoad locale? 1

Interdicens non interdicitur, quia nemo à seipso per se vinculo censuræ, quia pœnale est, obligari potest: nisi in interdicto locali, quod directè afficit personas. 2

Clero interdicto, plebs non censetur interdicta, neque vice versa; quia in sententia pœnali mitior sensus præferri debet; populo à Clero distincto. 3

Clericis interdictis Relig osi non sunt, quia est materia odiosa, tamen quoad locale comprehenduntur.

Vt Interdictum totale feratur in certam personam requirit mortale; quia est pœna grauis. Partiale ob veniale nam localem grauius peccatum requirit, quam excom. ob debitum pecuniarium nulla Communitas debet interdici. 4

CAP. V.

Quomodo Interdictum tollatur.

INterdictum, si ob contumaciam, debet absolui; alia interdicta cessant, sublata conditione. 1

Interdicta iure communi imposita, possunt tolli per Episcopum. 2

NB. Interdictum per se cessat elapso tempore vel conditione.

3 Interdictum personale non reseruatum potest ab solui à parocho.

NB. Interdictum interdum requiritur, vt pu Papa propter peccata præterita, interdum ob contu maciam.

Interdictum potest interrumpi, sed non excom municatio. 310.

NB. 2. Ab omni interdicto iuris personali, speciali absolutio dari potest, per priuilegium, q conceditur potestas absoluendi ab omnibus cen ris iuris.

4 Licet Ecclesia diruta, tamen locale interdict non tollitur; secus est in Communitate. 310.

CAP. VI.

De Cessatione à diuinis.

1 CEssatio à diuinis (non est censura) sed est Ec siastica prohibitio, ob quam Clerici cessare bent in certo aliquo loco; à diuinis officijs & Sa mentorum administratione, nisi quatenus eam Ce sura postulat. Cur? in signum grauissimi mœroris Ecclesia concepti propter grauissimam iniuriam, bi aut honori diuino illatam, vt hac ratione iniu sus desistere, & Ecclesiæ satisfacere cogatur. 310.

2 Differt ab Interdicto, quod violans interd fiat irregularis, non autem violans cessationem graniter peccet. 311.

3 Concessio sacramentorum tempore interd trahuntur etiam ad cessationem.

4 Sepultura non prohibita (si sine officio funeb fiat) tempore cessationis.

Nam Effectus cessationis est à diuinis officijs, pultura autem non est diuinum officium. Exten

autem ab Interdicto ad Cessationem non est in materia odiosa facienda.

Cessationem à diuinis potest mandare Episcopus, causa debet esse delictum grauissimum contra commune bonum Ecclesiæ ; V. C. immunitatem eius. 5

PARS QVINTA.

De Irregularitate.

CAP. I.

Quid & quotuplex sit Irregularitas?

IRregularitas est impedimentum Canonicum, per se primo impediens susceptionem Ecclesiasticorum ordinum ; secundariò verò & consequenter eorundem vsum. 1

Irregularitas distinguitur à Censuris, quia censura ex propria ratione sua ob culpam infliguntur, tanquam medicinales pœnæ. Irregularitas verò est moralis inhabilitas personæ ad Ordinem Ecclesiasticum consequendum propter aliquem ipsius defectum, maculam; quandoquidem decet eos, qui ad Altaris ministerium assumuntur, tam corpore, quam animo immaculatos esse.

NB. Irregularitas etiam in laicos, non item suspensio.

Quæcunque sacra munera laico competere possunt; vti sunt Sacramenta suscipere &c. ea etiam Clericus irregularis licitè obire potest. 313. 2

Irregularitas non priuat Clericum iurisdictione, quamuis ea, quæ actum Ordinis requirunt, non

licitè, tamen validè exerceat. Nec beneficio mod per vicarium, debet tamen, dispensat: alias priuan dus.

3 Irregularis occultus accipiens beneficium no tenetur manifestare, dummodo impetret dispens tionem, postea erit securus in conscientia.

4 Irregularitas requirit, vel culpam mortalem, v alium defectum grauem, idque ob honorem sac ministerij.

Irregularitas diuiditur, in eam, quæ ob mortalem & ob defectum.

5 NB. Irregularitas non imponitur ab homin sed solo iure vniuersali pontificio, non partic lari. 314.

6 Et defectu in iure specificè nominato, aut p consuetudinem legitime introductam. Nam Co suetudo per tacitum Consensum est constitu ua iuris, etsi lex scripta desideretur, vti pensio per saltum nullo iure sed consuetudine bilita.

7 Irregularitas alia totalis, quæ omni Ordine, alia partialis, quæ sola aliquo ordinis minister priuat, V. G. Sacerdos pollice carens est irreg laris ad sacrificandum, non autem ad Confessio audiendas, quia deformitas superueniens Cler reddit eum inhabilem tantum respectu illius cij, quod ad talem infirmitatem rite exercere quit.

Alia partialis, quoad tempus morbi, ces- sante morbo, cessat.

* * *

Ca

CAP. II.

De Irregularitatibus, quæ incurruntur ob Baptisma.

REbaptizans alterum & ministrans illi, incurrit 1
irregularitatem, vt non possit ad maiores ordines ascendere, intellige si crimen publicum & ignorantia crassa, & non ob metum grauem, & simulatè aut sub conditione, quia leges pœnales debent intelligi cum effectu, qui autem sub conditione baptizat, verè non baptizat, quia apposita conditio si subsit suspendit & impedit actum.

Item qui se sinunt rebaptizari sunt simpliciter ir- 2
regulares.

Baptizati ab hæreticis non sunt irregulares; si 3
qui Canones. Respondeo, non habere authoritatem.

Qui se scienter Baptizari sinit ab hæreticis, & sine 3
necessitate, ille efficitur irregularis 3 16.

Neophyti irreg. iuxta Concilium Sardicense œcumenicum c. 13. *Conueniens non est, nec ratio, nec disciplina patitur, vt temerè ordinetur aut Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui neophytus est.*

Qui in ægritudine baptizatus est, irregularis est, 4
quia suspicio est, quod fides ab ipso non tam voluntariè, quam ex necessitate suscepta sit.

Neophyti non statim ordinandi. 5

Reiterans confirmationem aut Ordinem, non 6
sit irregularis, quia iure non expressa. 317.

CAP. III.

De Irregularitatibus ex abusu Ordinis.

1 QVi furtiuè ordinatur, fit irregularis. Liberatus sub pœna excommunicationis postea in Relig aliquandiu laudabiliter vixit; secus potest Episcopu dispensare, & valet tum Ordo, si quem furtiuè su cepit. 317.

2 Clericus ministrans in Ordine, quem non hab fit irregularis. Intellige si mortaliter peccet, & n ex ignorantia.

Si tamen absque stola vel manipulo Epistolu velEuangelium solemniter cantet, non fit irreg. qu proprium insigne Diaconi est stola, subdiaconi m nipulus 318.

NB. In religionibus & quibusdam Cathedr bus est consuetudo, vt Clerici minores cant Epistolam & Euangelium, sed sine stola & m nipulo.

Si Diaconus solemniter baptizet, ignorans n crasse esse illi prohibitum, non fit irregularis.

NB. Non ordinatus temerè audiens confess. & tenetur pœna falsi, L. eos. ff. ad L. Cornel. falso.

3 Clericus Confessionem audiens non fit irreg ris, quia solum Clericorum mentio, vt pote freq tius petentis delinquere in hac materia. 319.

Parochi non debent alios ad munus concionan vsurpare nisi Diaconos, idque ex consuetudine cepta.

4 Clericus violans censuram maioris excommu cationis, suspensionis ab ordine, interdicti, exerce do actum proprium Ordinis, mortaliter pe

ca

eans fit irregularis: non fit irregularis, si actus iurisdictionis aut matrimonio assistat, sed non audet benedicere. 320.

Non fit irregularis licet cantet Resp. modo non agat officiatorem, Dominus vobiscum cantando, non fit etiam Clericus irregularis, celebrando, &c. Si non sit ipsi prohibitum, secundum substantiam, sed solum secundum accidentalem modum. V.C. Episcopus in Pontificalibus si prohibetur, non fit irregularis, si celebret sine pontificalibus.

Quod Episcopus excommunicatus fit irregularis, si sinat coram se celebrari, non nititur scripto iure. 320.

Clericus suspensus à suo ordine non fit irregularis, si ad superiorem ordinem ascendat, quia iure non expressum. 321. §

NB. Primum sacrificium seu sacerdotis primitias non æstimari actum illum concelebrationis, cum neque certum sit, vtrum re ipsa consecret, an solus Episcopus.

Deinde in materia odiosa pœnæ non sunt extendendæ, sed potius restringendæ.

Diaconus supremus si illi deferatur officium cantandi Euangelium, & non potest declinare aliquis infamiam, potest parcere. 321.

CAP. IV.

De Irregularitatibus ex Infamia.

INfamia est bonæ famæ priuatio. *Fama bona* autem *est dignitatis illæsa status, legibus aut moribus comprobatus* l. cognitionem. ff. de variis & extraordinariis cognitionibus. quare infamia nihil aliud est, quam diminutio talis status. 322. 1

Infamia duplex; Iuris & facti: Iuris iterum duplex, Alia ex proprio delicto, cui ex iuris constitutione infamia annexa. 1. Crimen lenocinii ante Iudicis sententiam, si per consuetudinem, l. Athletas, §. prætor ait, ff. de his, qui notantur infamia. 2. Crimen spõsaliorum, vel matrimonii cum duabus. 3. Publici vsurarii. 4. Crimen læsæ Maiestatis, cui assimulatur persecutio hostilis. Ecclesiæ Cardinalium, vel præstitum auxilium. 5. Crimen periurii promissorii. 6. Ignominiosa exauctoratio militis, ob crimen commissum. 7. Qui operas suas vt cum bestiis pugnaret, locauit. 8. Qui quæstus causa cum homine certat, exceptis pugilibus, qui pro præmio proposito certant inter se. 9. Crimen hæresis. 10. Sodomitæ per consuetudinem. 11. Raptores & in duellum descendentes. II. Alia Crimina, quæ per sententiam, vt homicidium, adulterium, proditio, crimen falsi, rapinæ furtum, dolus malus, iniuriæ. Et non solum qui de his condemnatus, sed etiam qui pactus, ne de tali crimine accusaretur: quoniam intelligitur confiteri crimen, qui paciscitur, l. seq. ff. eo. M. require Iudicis sententiam condemnantis de turpi pactione, accusator iniquus secuta sententia condemnatoria, & non appellatione tempestiue facta 323.

Tortura non reddit hominem infamem, sed cessio virgarum, etiamsi sententia condemnatoria non præmittatur, modò reus crimen confessus sit, aut in eo deprehensus.

Altera iuris infamia non ex proprio delicto, sed vel ex delicto parentum, vt V. C. Crimen læsæ M. vel parentũ, si persecutores Ecclesiæ, Cardinalium. Vel ex vili conditione, vt histriones obscæni, & qui cum tali

tali muliere histrionis matrimonium contraxit. Illegitimi etiam, non simpliciter, sed in ordine ad effectus iure expressos; cum interim, si iura non prohibeant ad actus legitimos & munera publica admitti debeant, V.C. ad manus tabellionis, ad ius hæreditatis ex testamento : si instituatur à carente ascendent. & descend. denique Carnifices & eorum filii. 323.

Hæ omnes etiam iure Canonico receptæ, iuxta Hadrian Pap. causa 6. q. 1. *Omnes infames esse dicimus, quos leges seculi infames appellant.* Nisi speciatim abstulerint Canones infamiam, vt mulieris intra annum viduitatis ad nuptias transeuntis. 2

Infamiam Iuris authoritatiue tollere potest Princeps comparatione subditi: Si Pontifex ab Ecclesiasticis personis & laicis si Clerici velint fieri. 3

Infamia facti est publica notitia vel opinio Criminis commissi, per quod fama & existimatio hominis; spectata personæ qualitate & statu, apud viros prudentes grauiter læditur.

N. Licet aliquis de Crimine accusatus, tamen nõ ideò infamis censeri debet, nisi apud viros prudentes & honestos famam eius læsam esse sciatur. 324. & vanæ voces hominum non sunt audiendæ. 4

Clerico probabilibus coniecturis infamato de crimine, quod tã plene probari non potest, indicenda est canonica purgatio, vt iuret se delictum non commisisse; quod si crimen graue, interim suspendi debet, donec se purgarit.

Ad infamatum de crimine requiritur, vt viri graues ac prudentes talem de homine existimationem habeant, secus si leues. Nam vanæ voces hominum non sunt audiendæ. l. decurionum, C. de pœnis.

Crimen

Crimen infamiæ tale debet esse, vt attento statu personæ meritò vilem illam faciat, sicut Molina; *si homo secularis in simplices fornicationes incidat, vel immoderatè curet, vel similia alia crimina habeat, non contrahet infamiam facti*; intellige ciuiliter, non quo ad ordines Ecclesiasticos.

Infamia facti incurritur spectato iure canonico, ob quoduis mortale notoriè perseuerans, hodie non am strictè seruatur. Ciuili autem iure infames, censentur filii, quos pater in testamento seriò increpauit, si infamia iure non expressa stat penes Iudicis arbitrium & Iudicium.

5 Primus Effectus infamiæ non ad dignitates admitti. l. vnica, C. de infamibus lib. 10. *Neq; famosis & notatis, & quos scelus & vita turpitudo inquinat, & quos infamia ab honestorum cœtu segregat, dignitatis portas tebunt.*

Infamia iuris non tantum repellit à beneficiis, sed etiam priuat quæsitis: Sicut enim miles priuatur per contractam infamiam iure militari, l. 2. §. miles. ff. de his, qui notantur infamia. ita miles Ecclesiasticus, acquiritur tamen sententia Iudicis. 325.

At verò infamia facti repellit quidem à dignitatibus ipso iure acquirendis, sed non à quæsitis, cum nullo iure expressum, quare priuatio dignitatis legitimo superiore inferenda est.

6 N. Electio vel collatio beneficii, ipso iure inimi facta, irrita est in foro externo, sed in foro conscientiæ non tenetur resignare, si se ad beneficium habilem reddere velit.

7 Secundus Effectus infamiæ repellit hominem ab actibus publicis; vt, Iudicis, Assessoris, causarum patroni, accusatoris, testis.

Effectus

Effectus infamiæ iuris & facti inducit irregularitatem, quia in sorte Domini vocati, debent etiam immaculari. 8

Tertius inducit irregularitatem; excipe si crimen occultum, quia infamia essentialiter consistit in diminutione famæ, ergo ante publicationem non potest incurri. 9

NB. Ob occultum crimen infamia potest pœnitentia deleri, sed si timeat crimen infame publicandum, debet abstinere à susceptione ordinum, quia tum rescinderetur.

NB. Crimen publicum infamiæ, non tollitur per pœnitentiam, quia talis infamia habet rationem pœnę sententialis, quę à legitimo Magistratu in perpetuum lata, ergo tolli non potrst nisi ab eodem Magistratu. 10

Hinc sequitur Magistratum Ecclesiasticum non posse infamem restituere in ordine ad Effectus ciuiles, nec ciuilis Magistratus in ordine ad Effectus Ecclesiasticos; Intellige, si infamia ciuilis iure canonico specialiter decreta non sit; sed indirectè, quatenus omnes iure ciuili infames, etiam canonicè infames censentur. 327.

Infamia facti tollitur per contrarium constantem emendationem: *non* enim *debet despici in eo, quod fuit qui iam incipit esse, quod non fuit*; S. Gregorius. Ratio, quia *cessante causa, cessat Effectus*. c. cum cessante, de appellat.

Infamia facti non propriè causat irregularitatem. Nam irregularitas perpetuum est impedimentum. Infamia facti autem potest tolli per emendationem.

Hinc concubinarius notorius post emendationē sine dispensatione potest celebrare. 11

Spectato

Spectato iure antiquo fidelibus prohibitum non audire Missam concubinarii notorii, sed per Extrauagantem, prius denunciati esse debent.

12 Apostatæ occulti possunt admitti ad sacram: Ordinis, quia Apostatæ non irreg sed quatenus infamiã iuris annexam habent.

In Germania publici hæretici & filii eorum admitti possunt ad Ordines, quamuis alias secundum communem sententiam, ex c. presbyteros d. 50. notoria hæresis impediat à susceptione ordinum. 320

CAP. V.

De Irregularitatibus ex natalium defectu.

1 Filii illegitimi irregulares in detestationem sceleris, & ob turpitudinis notam, & propter timorem, ne imitentur parentes. 328.

Occulti illegitimi, scientes se esse illegitimos debent abstinere ab Ordinibus, nisi grauis causa vrgeat. Matres scientes possunt suadere ordines illegit nescientibus.

2 Episcopus non potest dispensare super irregularitate, ex occulto natalium defectu ad sacros ordines; nisi bona fide ordinatus fuit, nesciens defectum. 33

3 Nati à parentibus coeuntibus post editum vot castitatis, non fiunt irregulares, nisi certo cano constet.

4 Expositi non solent promoueri ad sacros Ordines, quia semper suspicio, quod illegitimi, possunt Episcopi dispensare, quia licet iure ordinario non possint in irregularitate notoria, tamen possunt in casu dubio.

Ordinatus expositus securè potest progredi: cum enim ordinatus habeat ius quæsitum, melior in dubio est conditio possidentis. 330.

CAP.

CAP. VI.

De Irregularitate ex bigamia.

IRregulares sunt bigami, qui cum duabus consummarunt. 1

NB NB. Consummatio constat 1. ad Timoth. 3. *Oportet*, &c. 320. 2

Quia mysticæ incarnationis significatio deficit, ideo bigamia vera, si quis cum duabus legitimis vxoribus matrimonium consummauit. 3

Bigami interpretatiui, qui scilicet vnam vxorem viduam vel ab alio corruptam duxerunt, sunt irregulares. Hilarius Papa in Concil. Romano: *Ne quisquam ad sacros ordines, qui vxorem non virginem duxit, aspiret.* Ratio, quia tale matrimonium non gerit perfectam similitudinem Ecclesiæ Christi, quæ virgo, &c. Nec refert, si vidua vim passa, aut vir ignorauit, quia non est ex culpa, sed ex defectu Sacramenti. 331.

NB. Nec refert, si vir ante cum pluribus fornicatus, quia omnia tendunt ad mulierem, quia vbi reperitur maritalis coniunctio cum virgine, consistit perfecta significatio Sacramenti.

NB. Nec refert, si vir vxorem ante matrim. cognouit. NB. non irregularis.

Bigami interpretatiui sunt, qui ad vxorem adulteram accessit, quia desinit habere perfectam similitudinem Christi cum Ecclesia. 332. imò licet vxor vim passa, NB. tum irregularis & bigamus. 4

Tertius bigamus interpretatiuus vel quasi est, qui viuente vel mortua vxore aliam cognouit, cum qua validè contrahere non potuit.

Aliæ bigamiæ qualescunq; interpretatiuæ nõ exprimun- 5

primuntur in iure, ideò non trahunt secum irregularitatem. V. C. Matrimonium siue cum altera siue cum vtraque inualidè contractum, siue cum vidua inualidè, non trahit secum irregularitatem, nam iuri non conforme. Non enim præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum, reg. 52. in 6. intellige, nisi consuetudine.

6 Religiosus professus contrahens cum virgine & consummans fit irregularis, quia primam fidem Christo datam irritam facit, idque ex praxi Ecclesiæ tamen dispensare potest Episcopus, si prælatus Ordinis.

Clericus in sacris contrahens cum virgine fit irregularis, licet non vigore bigamiæ similitudinarie tamen Episcopus post longam pœnitentiam potest restituere Clericum.

7 Bigamo iure communi non possunt conferri Ordines minores, quamuis ante bigamiam susceptos possint vt laici ex consuetudine ministrare.

8 Baptismus in bigamo non tollit irregularitatem, quia vt ait S. Ambros. *In Baptismo culpa dimittitur, lex aboleri non potest.* Secundò ait S. Ambrosius: *Quo modo potest hortator esse viduitatis, qui ipse coniugium quæ tauerit?* 334.

9 N. Infamia ciuilis in baptismo non aboletur, defectus natalium, aut furtum Iudæi, aut cæsus gis. Hinc non possunt tales ad Ordines admitti, secularis Magistratus famam restituat.

Infamiæ autem facti ortæ ex iniustis homicidiis adulteriis, per baptismum tolluntur, qui per bapti ma non solum peccata, sed etiam morales macul tum obligatio satisfaciendi non deletur per bapti mum, adeo vt Iudæus propter furta ante baptis

commi

commissa, post baptismum possit puniri: Si verò solum in iniuriam Dei cessit, v.g. Hostiam cultro conscindēs, vnde sanguis profluxit, & ille inde conuersus, talis homo non est aliqua pœna afficiendus.

CAP. VII.

De Irregularitate ex corporis vitio.

OMnis defectus corporis, qui vel congruum exercitium ordinis impedit, vel notabilem deformitatem, aut horrorem adfert, irregularitatem inducit. 335. 1

Cœci, surdi, vel gradiendi aut standi facultate destituti, & cui digitus deest ad frangendā hostiam necessariùs irregulares sunt. Surdus tamen secreto sine ministro celebrare potest. Nanus irregularis; Auribus carentes irregulares, nisi capillis tegi possunt qui gibbum valdè deformem habet; Facie si valde deformes: Hermaphroditus; si ad sexum magis fœmineum, etiam characteris incapax. 336.

Hermophroditi professio nulla inter viros, si magis fœmin.

Vnius oculi, etiam sinistri, priuatio, sine notabili deformitate, irregularem non efficit. 2

Irregulares sunt leprosi, phrenetici, paralitici, amentes, caduci, Epileptici, si tamen integrè conualuerunt exprælati iudicio, readmitti possunt.

Leprosus priuatim potest celebrare, Epileptici nunquam, qui Epileptici nunquam perfectè sani creduntur, Lunatici, si interualla cum adiuncto sacerdote celebrare possunt; obsessus non, nec claudus nisi baculo vratur. 3

Qui sex digitos in manu habet, neque qui vno digito ex minorib. caret; modo sine notabili deformitate cruces formare possit, irregularis non est. 4

5 Nec irregularis, qui membro occulto sine pro pria culpa priuatus, si autem culpa propria irregula ris, item qui sibi ipsi illicitè membra abscindit a ab altero, est irregularis.

6 Iudicium deformitatis stat penes Episcopum v prælatum exemptum.

CAP. VIII.

De Irregularitate ex obligatione seruili.

1 MAncipium sine licentia Domini non pot ordinari, item olim liberti, quia obnoxii D minis vinculo gratitudinis, adeò, vt si contra eo gerent, iterum relaberentur in seruitutem. 337.

Seruus furtiuè ordinatus, debet satisfacere D mino suo. Si tum per annum seruiat, sacerdos libe tur, intellige, si seruiat in spiritualibus.

2 Mancipium ignorante Domino non potest s religiosus.

3 Coloni, & serui adscriptitii, qui tam ratione p sessionis, quam personaliter obligati, non poss ordinari stante obligatione.

4 Clerici in spiritualibus possunt esse Tabellio in Consistorio, idque ex consuetudine. 339 Non tem in secularibus, quia tabellionis officium vile ideoq; indecens personis Ecclesiasticis.

5 Personæ Ecclesiasticæ per cõsuetudinem pos esse Iudices seculares, Consiliarii Principum secu rium, sed non in causis criminalibus, tamen sec mortis aut mutilationis sentẽtia, possunt si fidei fendendæ causa, aut bonum spirituale id exigat.

6 Olim Episcopi in litibus ciuilibus ad oppress personarum iudicium postulati, sententiam dec uam ferebant, vti Arcadius & Honorius in l. 9. Co Iu

Iust. de Episcoporum audientia: Episcopale *iudicium ratum sit omnibus: qui se audiri à sacerdotibus elegerint: eamque illorum iudicationi adhibendam esse reuerentiam iubemus, quam vestris deferri necesse est potestatibus, à quibus non licet prouocare.*

CAP. IX.

De dispensationibus super irregularitatibus.

SOlus Papa potest dispensare in irregularitatibus: quia irregularitates iure vniuersali canonico cõstitutæ sunt, in quo nemo inferior Summo Pontifice dispensat. 1

Ratò tamen solet in bigamia, nec in homicidio illicito, nisi occultum, quod si tunc non ad Papam venire possit, tunc Episcopus, nec in deformitate scandalosa. 2

NB. Si maculosa deformitas post Ordines, potest celebrare, donec ipsi prohibeatur ab Episcopo, nisi scandalosum.

Ad arbitrium Episcopi pertinet iudicare de deformitate. 3

NB. Episcopi ex commissione ipso iure facta, possunt iuxta Trident. dispensare super irregularitate proueniente ex eius delicto occulto & non famoso. 4

Excipe homicidium voluntarium ex aliis delictis deductis in forum contentiosum. 340. 5

Illegitimorum irregularitas tollitur per ingressum Religionis, c. 1. de filiis presbyterorum Illegitime nati ad sacros ordines non promoueantur, nisi aut monachi fiant, vel in congregatione canonica 6

regulariter viuentes: prælationem verò nullatenus habeant.

7 Prælati Ordinum Mendicantium possunt dispensare cum suis super irregularitate, excepta bigamia vera & interpretatiua, & homicidio voluntario tum si occultum & iustum possunt dispensare à Martino V. etiã in bigamia similitudinaria possunt. 347

LIBRI SECVNDI

TRACTATVS I.

De Theologica Fide, & oppositis vitiis.

CAP. I.

Quid Fides?

1 SIgnificat promissionem fidelitatis. 2. Existimationem de alterius constantia in promissis. 3. Conscientia, quæ dictat in promissis fidem seruandam. 4. Sig. Assensum intellectus, quem præbemus quippiam afferenti propter authoritatem eius 5. Ipsum obiectum, quod certa fide credimus.

2 Penultima nobis seruit, & est fides, *assensus firmus quem animus præbet alicuius dicto*, ob auctoritatem dicentis 346.

3 Fides vna est humana, altera diuina. Diuina debet tam ex parte principii, quam obiecti esse supernaturalis. Hinc si credam reuelatis à Deo propter humana motiua, non est diuina sed humana, quia licet obiectum sit diuinum, tamen non principium.

Distin-

Distinctio, quod humana non semper certum assensum, sed sæpe opinatiuum contineat. Diuina autem semper firmum quamuis obscurum. Vnde differt à scientia, quia assensus sciētiæ ideò firmus, quia ortus ex clara apprehensione connexionis terminorum, v.c. *Summum bonum est amandum, Deus est summū bonum.* Ergo, Fides autem diuina obscura est, neque intuetur veritatem obiecti, sed vnica ratio, seu motiuum credendi est testimonium summæ veritatis, seu authoritas Dei reuelantis. 346.

Sola fides diuina infallibilem certitudinē habet, 4
quippe Dei authoritate nitēs, quæ mentiri nō potest.

Fides diuina duplex. Habitualis est virtus supernaturalis, inclinans intellectum ad assentiendum firmiter & obscurè omnibus à Deo reuelatis, quatenus ita reuelata sunt. Fides autem actualis, est exercitium fidei. 346.

NB. Fides diuina triplicem ordinē ad Deum ha- 5
bet. Credimus Deum significat obiectū primarium fidei, Credimus Deo, formalem rationē. Credimus in Deum finem Fidei denotat, quia fides in intellectu sita, obscurè nobis exhibet Deum ad quem per Spem & Charitatem accedere debemus. 347.

CAP. II.

De obiecto, seu subiecto Fidei.

NB. INtellectualis assensus obiectum debet esse aliquid complexum, scilicet propositio, V.C. Deus trinus & vnus est. Subiectum autem de quo aliquid dicitur est incomplexum.

Materiale obiectū Fidei, est verbū Dei, seu quid- 1
quid diuinitus viatoribus obscure reuelatum est.

V.C. Deus est, Deus trinus & vnus est, Filius Dei homo factus est.

Subiectum fidei primarium, quod attributionis appellatur, id est, ad quod reliqua omnia in fidem referuntur, est Deus. 347.

2 Verbum Dei tripliciter diuiditur: Aliud, quod Deus per se ipsum, nullo legato interueniente revelat. Talis vox erat de Cœlo Matth. 3. *Tu es Filius meus dilectus.* Aliud per legatum, v.c. prophetas, Patriarchas. 3. per Apostolos.

3 Verbum Dei aliud scriptum, aliud non scriptum siue traditio. Ratio, quia omnis ritè instituta Respublica partim scripto, partim non scripto iuretur. Ergo, Conuenit etiam Rempublicam Christianam, &c. Libri possunt abesse.

NB. Verbum Dei, aliud habet publicam authoritatem, vt Biblia, traditiones Apostolicæ, Canon. Aliud priuatim alicui à Deo reuelatur. 348.

4 Ecclesiæ definitiones verbum Dei appellare possunt. Ratio, quod traditio verbum Dei; Qui vos audit, me audit. Si quis Ecclesiam non audierit. Vnde sic argumentor. Omnis sermo præcedens ex infallibili assistentia S. Spiritus, est verbum Dei reuelatum. Sed definitio Ecclesiæ est sermo, &c. Ergo.

NB. S. Gregorius. *Sicut Sancti Euangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia,* (Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum & Chalcedonense) venerorme, ac suscipere fateor 349.

Distinctio inter verbum Dei, & definitiones Ecclesiæ.

NB. Ecclesia non accipit nouas reuelationes, sed assistente Spiritu S. docet, quod verbum Dei scriptum, vel non scriptum, & quod suppositicium; in de quis verus sensus, &c. NB.

NB. Explicitè iam creditur, quod olim implicite, V.C. Concilium Nicænum canonicum esse. 349. Item, quæ Ecclesia ex vna reuelata, & altera naturali lumine nota propositione deducit, & fidelibus credenda proponit.

NB. Non mirum, quod multus labor insumi debet in definiendis controuersiis perscrutando scripturas, siquidem cessante iam miraculorum frequẽtia, Ordinariis mediis Deus Ecclesiam suam gubernat. Nam idem tempore Apostolorum, vbi cum cõtrouersia Act. 15. orta, vtrum circumcisio & lex Moysis seruanda à gentibus conuersis, magna inter Apostolos conquisitio facta est.

NB Disputationes cõcomitantes sententiam definitiuam Ecclesiæ, non sunt de fide. 350. Sed omnia verba Scripturæ Bibliorum de fide.

CAP. III.

De rationibus seu motivis Fidei diuinæ.

ASsertio I. Ratio formalis fidei diuinę seu formale principium, quo fidei diuinæ assensus nititur est authoritas Dei obscure reuelantis: vbi duo continentur: In obiecto formali Dei veritas, & externa reuelatio. Prius illud est principale, quippe valor externæ reuelationis. 1

Assensus Fidei postulat reuelantis euidentiam non absolutè & secundum Essentiam, sed quatenus Deus loquens est: nec postulat euidentiam rei reuelatæ, claram & intuitiuam: nam sic oriretur scientia. Fides autem est argumentum rerum non apparentium. S. Augustin. *Quid est fides? nisi credere quod non vides.* Ratio, quia frustra aliquis testimonio nititur

ad veritatem sibi persuadendam, quę vltrò appare
& clarè nota est.

2 NB. Fides cum scientia humana de eodem obie-
cto, diuerso respectu potest consistere, nõ verò cum
scientia supernaturali,

NB. Euidentia rei reuelatæ extrinseca & respec-
ua in ordine scilicet ad reuelantem non parit scien-
tiam rei reuelatæ, sed potest cum obscura fide consi-
stere. 351.

3 NB. Fidei assensus licet non obiectiuè etiam sub-
iectiuè quoad intellectum requirit, etiam alia admi-
nicula, scil. Concionatores, item coram Ethnicis ma-
ximè consensum, tot 1000 hominum miracula, vit
innocentiam, &c. 352.

Notæ Ecclesiæ, quæ sunt Conditiones sine qui-
bus non; non intrinseca & formalia principia, sed so-
lum quoad res extrinsecas & accidentales corrob
rantes intellectum. V.

Ad Dei bonitatem & prouidentiam spectat, v
ram fidem maioribus & vrgentioribus signis confir
mare, quam vlla falsa religio ornata apparet. Nulla
autem est religio, tam grauibus, &c. Ergo hæcipsa
est vera fides. 353.

Sed obiicitur. Dictam ratiocinationem, cui
maior & minor euidens videtur, esse demonstra-
nem, qua patitur scientia de veritate propositionis
Fidei, quod supra negatum est. Respondeo, In-
mine non atheo, sed certam Dei persuasionẽ habe-
te, ratiocinatione illa exactè apprehẽsa, generari pos-
se assensũ de veritate fidei Catholicæ moraliter cer-
tũ; sed nõ propriè euidentẽ & scientificũ, quippe ci
talis euidentia, per quã fides excluditur, nasci debet
non ex principiis extrinsecis, sed intrinsecis ipsius re
cognita

gnitæ, qualis illa, quod innumeri homines à pluribus seculis tanquam oculati testes asseruerunt, id verum est: sed innumeri homines &c. asseruerunt Romam esse vel fuisse; ergo id verum est. Assensus iste, licet moraliter certus ac indubitatus, tamen est Fidei, non scientificus, quatenus habetur de Romæ aliquando existente veritate & non præcise de credulitate.

NB. Intellectus viatoris ad assensum fidei diuinæ 4
in genere causæ efficientis indiget auxilio Spiritus S. *Nemo potest venire ad me, nisi pater. &c.* Ioan. 16 Ratio. Assensus diuinæ fidei requirit maximam certitudinem, quam secundum ordinariam Dei legem homo non potest sufficienter habere ex formali obiecti principio, quæ est reuelatio Dei, vtpote obscura. V. C. si gentili dicas, Verbum Dei, quod Mattheus, esse diuinitus reuelatum, non meretur certum assensum, nam non apparet ipsi, nec extrinseca motiua per se sufficientia ad persuadendum sunt non absolute fallibilia. Ergò necesse est, adiuuetur Intellectus à Spiritus S. gratia.

N. Licet virtus sit intellectualis, tum requirit piam affectionem liberæ voluntatis, mouentis intellectum ad assensus, nam certitudo fidei; non prouenit ex speculatione obiecti, sed ex determinatione arbitrij liberi. 354.

Requisita ad conuertendos hæreticos. 1. Inductio ad pœnitentiam. 2. Bonum exemplum. 3. Ostendere non in quauis Religione Salutem, sed vnam esse veram fidem, in qua salui fieri debeant. 4. Propositio notarum Ecclesiæ veræ, & falsæ absurditates & contradictiones. 5. Motio ad implorandam gratiam Spiritus Sancti.

N. Hæretici solum fide acquisita externis huma-

nis motiuis multa credunt, vi ſupernaturali infuſa, nec propter diuinam reuelationem, hinc in conſtantes & diſſentientes. Hinc S. Hilarius lib. 7. de Trinit. *Diſſenſio hæreticorum confirmat Eccleſiæ veritatem.* 355.

5 NB. Etſi ad ſupernaturalem Fidei aſſenſum requiratur illuſtratio Spiritus Sancti, tamen non eſt ſufficiens argumentum probandæ fidei, vt Caluiniſtæ iactant, nam Angelus Sathanæ ſæpè transfigurat ſe in Angelum Lucis.

CAP. IV.

Vtrum fides diuina diſcurſiua ſit.

1 NB. 1. FIdes diuina non eſt diſcurſiua circa omnia
2 obiecta ſua, quia ſic daretur proceſſus in infinitum. Eſto enim quod S. Trinitatem eſſe, diſcurſiue credam, quia id diuinitus reuelatum, tum ipſam reuelationem non poſſum credere propter aliud, ſed immediatè ſine diſcurſu. Nec inde ſequitur, quod per ſe euidens & nota ſit, ſicut principia ex ſcientijs demonſtratiuis per ſe nota ſunt ex terminis. Verum in hoc ſimilitudo, ſicut principia ſcientiarum non probantur à priori ſed per ſe nota acceptantur; ita principia credendorum in fide diuina, quæ ſunt reuelatio Dei non oſtendi debent per aliquod prius per ſe loquendo, ſed ſupponitur alioquin proceſſus in infinitum. 356.

Per accidens tamen, ſeu reſpectu noſtri, reuelatio per aliquod tanquam medium ſeu motiuum poteſt probari, vt, V. C. Si credas Euangelium S. Matthæi eſſe verbum Dei, quia Eccleſia aſſiſtentiam Spiritus S. habens, id definit.

3 NB. 2. Credibile eſt, quod omnibus aliis obiectis materialibus humanis intellectus aſſentiri poſſit

per fidem, sine discursu formali. V.C. quod Deus est, quod Trinus propter reuelationem.

NB. 3. Probabilissimè dicitur fidem esse posse discursiuam circa pleraq; obiecta materialia mediata. Talia sunt obiecta, quod Deus trinus & vnus, quod filius Dei incarnatus. V.C. Credo verbũ Dei incarnatũ, cur? Resp. afferens rationẽ à priori, ideò credo, quia à prima veritate reuelatum. Cur credis talẽ reuelationẽ esse factã? non possum tũ aliam rationem afferre: Sed respõdeo. Talia signa extrema mihi proposita esse, vt secundũ regulas prudentiæ fidem hanc libere a voluntate cũ Dei auxilio acceptarim: & verò Spiritus S. illuminãtis gratia certissimè me credere, vt pro hac fide paratus sim mortem oppetere. 4

Corollarium: Si homo fidelis ita ratiocinetur: Quidquid Deus veracissimus reuelauit, id verũ est, sed Deus veracissimus reuelauit se trinũ esse in personis, vnũ in Essentia: Ergo Deus trinus & vnus est. In hoc discursu, tũ maior tũ minor propositio, adeoq; etiã Conclusio fide diuina credũtur, quia licet maior propositio etiã naturali lumine euidens sit, assẽnsus tamẽ fidei non nititur ei⁹ veritate, quatenus naturaliter cognita est, sed quatenus fide reuelatũ, Deũ veracem esse in dicendo. Quamobrẽ cũ omnes propositiones vnico formali principio, scil. diuina reuelatione nitantur, consequens est à fidei habitu prouenire. 358.

Cæterum si ex vna propositione Fidei, & altera naturaliter tantum euidente conclusio infertur; ea non ad Fidem infusam, sed ad naturalem & acquisitũ Theologiæ habitũ spectat. V.C. Omnis homo est risibilis, Christus est homo, E. risibilis. Hæc cõclusio per se nõ est de fide; Ratio, quia nõ ex sola fidei propositione, sed altera etiã naturaliter nota intrinsecè 5

depen-

dependeat. Secus, si ecclesia definiuit : Tunc enim esset de fide Conclusio, quatenus per os Ecclesiæ à Deo reuelatur.

6 NB. Actus Fidei omnes sunt eiusdem speciei, & diuersitas sola est materialis, proueniens ex diuerso modo tendendi in obiectum, tamen sub eadem ratione formali. Quemadmodum enim actus Charitatis circa Deum, circa nos & circa proximum eiusdem speciei sunt, propter vnicam formalem diligendi rationem, quæ est diuina bonitas, quamuis modus tendendi in Deum, & alia obiecta diuersus sit : quia Deum immediatè amamus ex charitate propter seipsum, nos autem & proximum propter Deum, siue in ordine ad Deum. Ita etiam dicendum omnes actus fidei eiusdem esse speciei, propter vnicam rationem assentiendi formalem, quæ est prima veritas reuelans; quamuis modus assentiendi diuersus sit. Nam ipsam veracissimam Dei reuelationem per se ipsam, aut propter seipsam credimus : reuelatem reuelatam, puta SS. Trinitatem, Christi incarnationem &c. mediate, ac propter diuinam reuelationem credimus. Ex quo etiam apparet crimen, cur aliquis in naturalibus statuatur habitus principiorum : alius verò habitus scientificus conclusionum quia sub diuersa ratione formali, seu motiuo tendunt in obiecta sua : nam principijs natutaliter evidentibus assentitur intellectus propter terminorum in complexorum perspectam habitudinem ; Conclusionibus verò assentitur propter principia seu propositiones præmissas. At verò in fide diuina eadem est ratio assentiendi obiectis omnibus, videlicet diuina reuelatio. 360.

CAP.

CAP. V.

De Resolutione Fidei.

NB. FIdes diuina ex parte obiecti ac motiui formalis, resoluitur in authoritatem Dei reuelantis. Credo Deum esse incarnatum, Ecclesiæ definientis authoritatem intelligibilem esse, quia prima & summa veritas hæc nobis reuelauit. Deum autem veracem nobis reuelasse, vlterius resolui, per fidem probari non potest, nec debet, quia principia resolutionis non probantur sed supponuntur. 1

Verum in ordine ad nos, reuelatio diuina credibilis, & acceptabilis fit per extrinseca motiua, inter quæ vnum ex præcipuis meritò censetur authoritas & consensus Ecclesiæ, tot seculis, tanto numero hominum clarissimorum, florentis, item miracula &c. 362. 2

NB. Alios alijs facilius moueri ad fidem amplectendam, tum propter maiorem Illustrationem Spiritus S. tum propter animi sui simplicitatem, quia de oppositio errore persuasionem nullam concernunt. Qua ratione pueri apud Catholicos, ad vsum rationis peruenerunt, acceptant Fidei mysteria, tanquam diuinitus reuelata, quia natu maiores & prudentes, quos ipsi norunt, ita credere animaduertunt. 362.

CAP. VI.

De Ordine Rerum credendarum.

INter credenda absolutè primum est, quod Deus sit. Dicas hoc naturaliter potest cognosci. Resp. 1. potest cognosci naturaliter, quod Deus sit author naturæ, & effector huius mundi: sed hæc cognitio non sufficit ad salutem. Sed requiritur vt agnosca- 1

gnoscamus Deum esse auctorem gratiæ & gloriæ, quod lumine naturali non assequimur, sed supernaturali.

NB. Habitus naturalis scientiæ & infusus fide de Deo, si loquamur de naturali obiecto, possunt simul consistere in eodem intellectu. 362.

Nam qui scientiam acquisitam seu demonstrationem de Deo habet, is nihilominus piè intellectũ inclinare poterit, cum Dei auxilio, vt Fide etiam diuina credat, Deum esse authorem naturæ, &c.

2 Assert. II. Inter Speciales articulos Fidei non est aliquis Ordo simpliciter necessarius; quia vnus articulus ab altero non dependet, tanquam à formali principio & motiuo; sed omnes præcipuè dependent à veracissimi Dei reuelatione.

Assert. III. Conuenientior tamen Ordo credendi fidei articulos est, qui in Symbolo Apostolico continetur. 1. Mysterium SS. Trinitatis. 2. Incarnatio verbi; Missio Spiritus S. Ecclesiæ Catholicæ Sanctitas, & infallibilis authoritas. Septem Sacramenta; hominisque iustificatio & glorificatio. 363.

3 Assert. IV. Pro Hæreticis illæ fidei propositiones, & Sacræ scripturæ testimonia, quæ ab ipsis bono sensu recipiuntur, argumenti loco assumi possunt; alia quæ ipsi negant, vtpote non quidem per se, sed ad hominem accommodata. Deinde hæretici maximè per traditionem conuincendi. Nam licet Scripturam vrgeant, non tamen probare; vnde ipsis constet; Euangelium Matthæi esse Matthæi, & non Nicodemi. 363.

CAP.

CAP. VII.

De proponente Fidem.

ECclesiæ Ministri, V. C. Parochi & Episcopi sin- 1
guli possunt errare in rebus fidei, quia nullum extat priuilegium, quamuis omnes Doctores simul nõ possunt errare, cum populus illis adhærebit, & sic tota periclitaretur Ecclesia, quod fieri non potest.

Pontifex vt priuata persona potest incidere in hæresin etiam notoriam, quia non extat priuilegium, quare promissio à Christo S. Petro facta potest extendi ad Pontifices, vt priuatas personas, sed vt ad successores Petri in pastorali potestate docendi. 364.

Ad reliquos Episcopos pertinet iudicare, num summus Pontifex vt priuata persona errarit: Ita Concil. 5. Romanum sub Symmacho Papa. *A multis antecessoribus nostris synodaliter decretum, atq; firmatum est, vt oues Pastorem suum nec reprehendere, nisi à Fide exorbitauerit præsumant.* 364.

NB. Quamdiu summus Pontifex toleratur ab Ecclesia, decreta eius omnem vim habent, quia id pertinet ad conuenientem gubernationem Ecclesiæ, sicut etiam in alia bene constituta. Repub. tamdiu acta publici Magistratus valent, quamdiu in tali munere relinquitur. iuxta l. Barbarius ff. de officio Prætorum.

Assert. III. Summus Pontifex etiam sine Concilio 2
in decretis Fidei vniuersalibus, Ecclesiæ toti proponens non potest errare. Probatur, quia sic tota Ecclesia posset induci in errorem, quod contra Matth. 16. *Porta Inferi &c.* Deinde probatur. Quia Ecclesia reliqua summo pontifici, vt mẽbra capiti adhærere tenetur: ergò si ille falsum, tota Ecclesia in errore. 365.

NB. Interim nihil obstat, quominus Summus Ponti-

Pontifex leges condat, quæ ob circumstantias Eccle-
siæ minus expediant ; vt si in censuris ferendis nimis
seuerus, aut in dispensationibus & indulgentijs ni-
mis facilis sit : propterea eiusmodi decreta Pontifi-
cum ; si Ecclesiæ minus vtilia appareant, à succesſori-
bus quandoque reuocantur. 366.

3 Assert. IV. Summus Pontifex etiam vt publica
persona errare potest in diiudicandis particular. bus
quæstionibus, quæ plerumque de facto sunt. Ratio
Quia assistentia Spiritus S. promissa est petro & suc-
cessoribus eius in ordine ad Ecclesiam, ne eam in er-
rorem inducant : cuius rei periculum non est in
decretis ad vniuersam Ecclesiam non attinenti-
bus. 366.

4 Assert. V. Decreta generalium Conciliorum
approbatorum, non possunt esse falsa, quia Eccles.
vniuersa non potest errare. Matth. 16. & 18.

Episcopi autem ex vniuerso orbe cum capite su
repræsentant vniuersam Ecclesiam.

Ergò, quæ in tali Concilio decreta.

5 Coroll. 1. Ad summum pontificem propriè per-
net, Concilia generalia congregare, quia ad eum
pertinet, qui omnium nationum Episcopis cum au-
thoritate imperare potest. Hic autem est Summus
Pontifex. 2. Constat ex praxi Ecclesiæ, vt Lucens
Legatus Romanus in Chalcedonensi Concilio. Act.
1. ait : *Synodum ausus est facere*, Dioscorus Alexandri-
nus Archiepiscopus, *sine auctoritate Apostolicæ sedis*
quod nunquam licuit, nunquam factum est.

Concilia omnia Oecumenica Romani Pontificis
authoritate concluſa : Nicænum à Syluestro indi-
ctum; Ephesinum à Cælestino, qui vices suas Cyril-
lo Alexandrino Episcopo congregandi commisit.

Chal-

Chalcedonense constat ex Epistola Valentiniani & Martini Imperatorum.

Constantinopolitanum ex Nicephoro constat in Epistola ad Damasum Papam 367.

NB. Imperatores non vt Iudices adsunt Concilijs, sed vt præsentia sua cohonestent, Synodum defendant, & externa auxilia præstent: Ita S. Ambrosius id agnouit, inter alios Constantinus Imperator lib. 1. cap. 1. apud Ruffin. vbi ita alloquitur Patres Nicææ congregatos: *Deus vos constituit Sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoq; iudicandi; & ideo nos à vobis rectè iudicamur.* 369. 6

Coroll. 2. Ad summum Pontificem pertinet etiam definire, qui libri canonici, qui apocryphi (N. Canon est id, quod certo numero, aut limite definitum est.) Inuenies autem Canonem S. librorum apud Gelasium Papam. Apocryphi dicuntur, quorum authoritas obscura, & qui ab Ecclesia in canonem Scripturarum relati non sunt. 7

Coroll. 3. Symbolum Fidei ordinare, aut de nouo edere ad summum pontificem spectat. Ita S. Thomas: *Quia noua editio symboli necessaria est ad vitandum errores. Ad illius ergo authoritatem pertinet editio Symboli, ad cuius auctoritatem pertinet finaliter determinare ea, quæ sunt fidei.* 8

N. Quadruplex Symbolum: Apostolicum: Nicænum: Constantinopolitanum: Athanasianum. Cur Symbolum Nicænum publicè in Missa?

Quia est declaratiuum Symboli Apostolorum (quod occultè legitur in horis) & quia conditum tempore pacis, fide iam manifestata: At Symbolum Apostolicum, tanquã feruente persecutione conditum, iuxta primã suam originẽ, quasi occultatur. 371.

NB. Symbolum Fidei articulis suis constat. Ar
culus autem est sectio siue membrum quoddam
tius Symboli continens in se peculiarem reuelat
nē à Deo Ecclesiæ factā, ad vitę æternę consecutio

Tria requiruntur ad articulum Fidei strictè & p
priè sumptum, 1. Vt contineat Dei verbum Eccl
publicitus propositum. 2. Vt contineat distinctam
propriam credendi difficultatem, quæ per reuela
Dei authoritatem superanda sit. 3. Vt contineat v
tatem Fidei per se & non per accidens reuelatm.

NB. Distinctio articulorum Fidei in Symbol
alijs, quia per illos directè ordinamur ad beatit
nem consequendam; alia verò, quę indirectè ob
rum intelligentiam, reuelata sunt. V C. quod Ab
ham duos filios: non propriè loquendo, censen
articuli, quamuis reducantur ad fidei articulos,
æquè credi debent; ideò latè loquendo articul
propositiones fidei non malè dicuntur.

NB. Licet pro numero Apostolorum 12. Arti
numerentur, tamen secundum numerum rer
credendarum 14. à Doctoribus depinguntur.
ptem ad diuinitatem pertinent. Septem incar
Christi opera explicant. 371.

10 Cor oll. 4. Ad summum pontificem etiam p
net, hæreses iudicare & condemnare. Constat a
tio ex dictis. 371.

CAP. VIII.

An, & quatenus fides necessaria sit, necessita te medij ad salutem.

1 FIdes diuina supernaturalis; alia habitualis, q
in Infantibus baptizatis, alia actualis, in vtr
bus ratione. Actualis duplex alia explicita, alia im
cita, perquam scilicet fidei propositio non in se

tiatim (vti explicita) sed in aliqua alia, in qua implicitè continetur, generatim creditur, V.C. qui credit verum esse, quicquid Ecclesia credendum tradit, is etiam implicitè mysterium SS. Trinitatis, Incarnationis, &c. credit. 372.

Supponendum I. Duobus modis aliquid dici necessarium ad salutem; necessitate medij, & præcepti. Medij est, sine quo homo, etiam sine culpa sua saluari non potest, vti baptismus in Infantibus, & pœnitentia in adultis, lapsis. Necessitas præcepti est, sine cuius executione homo saluari non potest, si exequendi facultas suppetat, secus si propter ignorantiam vel aliam imporentiam à præcepto excusetur. 2

Ass. 1. Fides habitualis necessarium medium ad salutem tam paruulis quàm adultis. Ratio, quia anima non est accepta Deo, super naturalium bonorum largitori, nisi supra naturæ vires eleuata, secundum intellectum ornata sit habitu supernaturalis cognitionis, aut fidei, secundum voluntatem verò habitu supernaturalis amoris.

Ass. 2. Actualis & explicita vnius Dei Fides supernaturalis; necessarium medium adultis ratione vtentibus; Ex Apost. *Sine fide impossibile, &c.* Ratio. Deus adultos saluare non vult nisi cum eorum cooperatione: atqui cooperatio hominis ad salutem vtilis, non est sine fide supernaturali, quia sine ea operatio nullam habet proportionem ad finem beatitudinis supernaturalis. Ergo fides necessaria, &c. 3

NB. In vno casu adultus potest vitam æternam consequi sine merito condigno; si nimirum Catechumenus imperfectè pœnitens in phræneſi baptizatur & postea moriatur. 373.

NB. Fidem supernaturalem non solum necessariã

esse ex parte principij seu auxilij diuini, sed etiam parte obiecti, quia non satis est cognoscere Deum authorem naturæ, sed etiam authorem supernaturalium rerum gratiæ & gloriæ, cum talis cognitio Fundamentum accessus ad Deum.

4 Assert. 3. Post lapsum fides actualis in Christo saltem implicita, in veteri fuit, medium necessarium ad salutem omnibus adultis ratione vtentibus. Io. 14. Nemo venit ad patrem. Secundò ratione; quia sicut in statu naturæ adulti non potuissent saluari ante lapsum sine cognitione Dei creatoris & sanctificatoris: ita in statu lapsæ naturæ nõ sine cognitione Christi redemptoris & medici humani generis. Vult enim Deus, vt homines quærant Medicũ animarum, Christum, at non possunt illum inuenire sine fide 363.

5 Necessitate præcepti debebant habere explicitam, saltem confusam, fidem de Christo redemptore, secundum modum reuelationis ipsis factæ.

Probabile est fidem explicitam SS. Trinitatis, non esse necessarium medium ad salutem post Euangelij promulgationem, quia non potest ex scriptura probari.

Nam Gentiles inuincibiliter ignorant fidem Christianam, possunt cum auxilio gratiæ diuinæ credere Deum authorem supernaturalium donorum, in eum spem suam collocare, & diligere super omnia, & sic iustitiam coram Deo consequi, quamuis non sine implicita fide in Christum. Nam sicut in Adam Cor. 15. Secundò, quia rudes Christiani non explicitè credant Mysteria SS Trinitatis & incarnationis, deinde quid dicemus de surdis & mutis, quibus baptizatis reliqua Sacramenta ministramus.

Contraria sententia etiam probabilis; quia q

non credit in eum, iudicatus est. Ioan. 3 sed refutatur. Rectè inde ostendi non quidem necessitatem medij absoluti, sed præcepti ijs incumbentis, quibus annunciatum est. 374.

NB. In noua lege requiritur explicita & distincta fides, scilicet esse hunc Dei filium, vnum in natura cum patre & Spiritu Sancto, discretum personaliter. Cum iam in veteri sufficiebat Fides confusa de Christo venturo. 372.

CAP. XI.

Quæ Fides, aut Rerum diuinarum cognitio necessaria sit, necessitate præcepti.

Assert. 1. Hominibus impositum præceptum à Deo, de actu Fidei supernaturalis. Nam incumbit ipsis lex naturalis, ad finem suum tendendi, ad quem creati sunt à Deo. Initium autem huius viæ, qua ad Deum vt finem nostrum tendimus est Fides. Heb. 11. Nam *Accedentem ad Deum oportet credere.* Hoc autem præceptum Fidei non est in Decalogo, sed tanquam Fundamentum præsupponitur. 1

Assert. 2. Hominibus etiam præceptum de credendo redemptore Christo, secundum mensuram reuelationis, pro temporum aut personarũ varietate, factæ, impositum. Cum enim Christus caput, Dux via & medium ad vitam æternam à patre constitutus, conuenit, vt hoc caput, hunc Ducem, &c. cognoscant. 375.

NB. Iudæi obscurum Redemptorem aliquem credebant, nec opus erat hunc fore filium Dei, quia nobis clarè reuelatum, nisi Adamo, Henoch, Iob, &c. patriarchis, quibus speciali gratia mysterium SS. Trinitatis & incarnationis reuelatum.

Assert. 3. In lege Euangelica adultis ratione 2

vtentibus necessaria est necessitate præcepti actus
& explicita fides articulorum, saltem secundum ipso
rum substantiam licet conceptu imperfecto appre
hendantur : quia id exigit professio hominis Chri
stiani, & non Catechumeni ad Baptismum.

NB. Quod si qui sint adeo rudes, vt nullis præ
cationibus ob penuriam instructorum ex inuincib
ignorantia solum credant, quicquid Ecclesia credi
excusandi à mortali sunt & saluandi. 377.

Parochi tenentur instruere, & sub censuræ pœ
possunt cogi. 377.

3 Assert. 4. In omni hominum statu, necessit
præcepti, credi vel cognosci ea omnia debent, q
vel fidei exercendæ, vel honestè viuendi causa d
lutem requiruntur. Sic olim in veteri, animę immo
talitas, hominem egere gratia & iustitia, sub Mo
Circumcisio : In lege noua, Missæ sacrificium, &
ptem Sacramenta religiosè colantur. Item fideles
ligati, vt sciant Pater, Aue, Credo, 10. Præcepta S
clesiæ, si non verbotenus, saltem secundū substan

NB. Obligationem memoriter mandandi; Pat
Aue, Credo, Decē præcepta esse solo sub veniali

CAP. X.

Quo tempore præceptum fidei diuinæ obligat

NB. DVo esse præcepta Fidei, secundum ad
internum. Vnum affirmatiuum, vt cre
mus mysteria Fidei à Deo reuelata. Alterum nega
uum, vt non dissentiamus fidei mysterijs, nec de e
rum veritate dubitemus. 377.

1 Assert. 1. Negatiuum non dissentiendi nec dub
tandi de articulis Fidei, postquam sufficienter pr
2 positi nobis, obligant. 2. Affirmatiuum exercen
in

interdum actum non omni tempore obligat, sed 3
certis casibus. 1. Quamprimum homini proposita fidei mysteria, tenetur statim assentire, quia hoc iure naturali pertinet ad officium viatoris; vt dum in via est, ad propositum sibi finem tendat; id autem præstare non potest, nisi finem suum, qui Deus ac beatitudo est, cognoscat, & quæ ad hunc finem consequendum necessaria. 378.

Tunc mysteria fidei alicui sufficienter proposita censentur; quando ex notis propositis adeò appareat, vt secundum regulas prudentiæ moueri debeat ad fidem acceptandam, Regulæ prudentiæ sunt mirabilis ordo machinæ mundi, & dependentia ab aliquo superiore gubernatore, itẽ persuasio tot. 1000. hominũ prudentium. Accedit longè securius esse fidem hanc, quod Deus sit acceptare, & quod inquirentibus se remunerator fit: ne si non acceptatur, nihil muneris, sed pœnã potius ab eo consequatur. 378.

NB. Turcæ & hæretici, cum de nostra Religione audiunt, & dubitare incipiunt, tenentur ponderare, atque vtrimque ponderati, tenentur ob notas, quibus nostram Deus ornauit, acceptare, etiamsi eorum secta eis verisimilis videatur.

Secundò exercitium fidei obligat in extremis, tum enim homo magis tentatur contra fidẽ, idcirco tẽtatio illa contrario actu fidei superanda est. 379.

CAP. XI.

De præcepto externæ fidei confessionis.

ASsert. I. Nullo casu licet externa voce aut signo 1
fidem negare, est Christi Domini apud Matth. 10. *Qui me negauerit.* Nam & præceptum negatiuum, V.C ne fidem veram abneges, præcepta autẽ negatiua, vtpote iuris naturalis semper obligant. 380.

Quod si ficto animo neges, & tamen intimè maneas constans. Respons. Licet secundum Sanchez verè non fias hæreticus, tamen in te grauissima mentiris. Christus Luc. 9. Qui me erubuerit coram hominibus. 380.

2 Fidem exterius fateri non semper necessarium sed licitum interdum dissimulare & tacere. Ratio quia præceptum de confessione Fidei est affirmatiuum, quod non obligat secũdum omne tempus, sed in certis casibus seu concurrentib. debitis circũstantijs obligat, si necesse ad cultũ Dei, aut spiritualẽ vtilitatẽ proximi, aut ad propriã salutẽ tuendã. V.C. si e tua taciturnitate sequitur contẽptus relig. Catholicæ proximorũ scandalũ, teneris fateri, & si ex tua confessione augmentũ Religionis aut cultus diuini consequitur, teneris etiam cum periculo vitæ. 380.

NB. Sine necessitate aut vtilitate fidem apud hæreticos fateri temerarium.

3 NB. Simulare quod non est, non licet, quia mendacium intrinsecè malum dissimulare verò quod est sine veritate, & ob id verbis, alijsue signis ambiguis vti quandoq; licitum, si scilicet non teneatis rogatus respondere. V.C. si vilis homo rationem fidei à te poscat, si neges te Catholicum peccabis grauiter, si taceas aut dicas; quid ad te? non peccas Si verò Magistratus aut persona publica, tunc peccas, si non fateris, Ratio, quia talis dissimulatio, cum scandalo & Catholicæ religionis detrimento iuncta esse solet. 381.

NB. Si ficto animo dicas, te esse Turcam, aut hæreticum, aut alio signo, peccabis, ob circumstantiam occurrentem. 381.

4 Probabilis est non esse peccatum mortale ob graui causã, V.C. mortẽ euitandã, aut iustã ab hoste victoriam portandam, vti vestibus gentilium. Ratio, qui

tales vestes per se non directè protestatiua falsæ religionis: seu res sunt per se indifferentes: ita etiam sacerdos iter faciens per terras hæreticorum instar laici incedens non peccat, quia non tenetur statũ suum vestibus ostendere. Estque magna distinctio inter verba & vestes: nam verba per se subordinata sunt conceptibus ad rem significandam: at vestes per se sunt ordinatæ ad tegendum 382.

Nota: Non licet occultis Catholicis sumere cœnam cum hæreticis: quia per circumstantias personarum loci, &c. determinatur ad significandum cultum religionis hæreticæ. 383.

Licet verò concessio carnis secundum se sit indifferens, tamen spectatis circumstantiis v.c. si in loco hæretico diceretur tibi die veneris, *qui Euangelicus est, siue papæ inimicus, comedat carnes*; peccabis, si non protesteris, dicendo, hoc non debere esse signum explorandæ religionis, cum multi etiam Catholici licentiam habeant: Quid si irridereris non comedendo? Item si non grauius periculum quam hoc tibi immineat, teneris abstinere. 5

NB. Si sine scandalo audias concionem hæreticam, vt errores hæretici ministri notes ad confutationem, permittendo hominibus falsam persuasionem, te hæreticum esse, non peccabis 383.

Quod si verò à publico hæretico Magistratu cogaris ad hæreticam concionem, cum id directè tendat ad coactionem ad hæresin grauissimam; peccabis si pareas, vt constat ex Pauli V. Pontificis Epistola ad Anglos. 383. 6

NB. Ex decretis pontificum teneri beneficiandos parochos graduandos facere professionem Fidei. 384.

CAP. XII.

De Infidelitate eiusq; speciebus.

NB. DVplex est infidelitas, quæ non peccatum, vtpote si infidelis de fide nihil vnquam audiuit, hoc Rom.10. *Quomodo credent ei, quem non audierunt.* Ioan.15. *Si non veniſſem, & locutus ei fuiſſem,* &c. Aut licet audiuit, tamen post diligentem considerationē, non deprehendit sufficientia argumenta.

1 Altera infidelitas est formalis, cuius tres sunt species, aut enim infidelitas aduersatur fidei susceptæ in typo aut figura, & est Iudaismus, vel aduersatur fidei cum veritate susceptæ, estque apostasia & hæresis, quæ ita differunt, quod illa Fidei veritates vniuersim, hæc ex parte abiiciat: vel infidelitas aduersatur fidei non susceptæ, & est Paganismus.385.

2 Infidelitas superat omnia peccata, quæ ad mores pertinent. Nam directè impedit remissionem peccatorum. Hinc illud Domini, Ioan.8. *Si non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro.*

3 Inter infidelitatem merè negatiuam, & omninò inculpatam & inter formalem, media, quæ fidei priuatiue opponitur, & non est aliud, quam ignorantia in rebus fidei culpabilis, sed non pertinax: V.C. Si catholicus ex vincibili ignorantia opinionem aliquam fidei repugnantem teneat, paratus tum mutare, si sciret contra Ecclesiæ sensum eam esse.

Aliud verò est in hæretico, qui postquam de falsitate hæresis suæ suspicari cepit, tum non deserit, quia prior attinet fidem habitualem & regulam per quam credenda à non credendis deprehendere potest, quæ est infallibilis Ecclesiæ authoritas; at posterior, qua à communione Ecclesiæ alienus in falsa religionis profes-

professione persistit, idq; per crassam ignorantiam, nam contumax est. 386.

Nota tamen, si qui inter hæreticos aut infideles omnino nihil, vel non nisi obscura quædam & abominanda audiant, V. C. Papam esse Antichristum, &c. fieri posse, vt tales inuincibili ignorantia laborantes fidei in Baptismo habitum infusum retineant, quippe qui non nisi per actum Fidei supernaturali formaliter oppositum excluditur.

Deinde eas Fidei veritates, quas nobiscum communes, retinent, V.C. de Sancta Trinitate, Incarnatione, credere possunt cum Dei auxilio & saluari, vt Sanchez. 386.

CAP. XIII.

De Hæresi.

HÆresis *est error contra fidei veritatem iunctus cum pertinacia in eo, qui fidem suscepit*: quod additur ratione catechumeni, qui licet essentialiter nõ differat ab hæreticis, si pertinax contra fidem, sicut Æthiops non essentialiter differt ab aliis hominibus, qui æthiopes non sunt, tametsi inchoatiuè, & non completiuè siue formaliter membrum Ecclesię est, idcirco si talis à fide recedit, pœnis hæreticorum non ligatur. 1

Pertinacia in eo consistit, quod quis sciens suam sententiam esse contra Ecclesiæ authoritatem, nihilominus eam tenet, idq; culpabiliter. 2

Si verò aliquis crassè ignorãs ob tædiũ inquirẽdi, & nõ incorruptã Ecclesiam esse profitetur, licet peccet, tamen non propriè hęreticus, quia est paratus & rectè

rectè affectus erga Ecclesiam & alioquin Catholicus. Si verò Lutheranus ex crassa, tum hæreticus, quia est culpabilis & oppugnat Ecclesiam 388.

3 Parochi possunt absoluere ab hæresi materiali, prærequisita professione fidei, & vti hac forma: Absoluo te à vinculo excommunicationis, & speciatim ob hæresin: si incurristi; in quantum possum, &c. Si tamen consuetudo loci, vt etiam materialis ad priuilegiatos Confessarios mittantur, aut ad commissarios, seruanda est 388.

4 NB Reformantes debere prius instruere hæreticos, & non dare Schedam Confess. nisi profiteantur seriò se paratos esse mori in Catholica fide.

5 Quæstio I. Dubitans deliberatè de articulis fidei est hæreticus, quia non habet se merè negatiuè, sed iudicat incertum esse; Ex. ipe, qui inter hæreticos nati; his enim licet dubitare, donec perfectè instruantur. 389. Ratio, quia dubitatio talis non est iuncta cum contumacia.

6 Quæstio II. Qui dissentit diuinæ reuelationi priuatim sibi factæ, pertinaciter is quidem ad hæreticos pertinet, tamen propriè non hæreticus, nec pœnis subiectus, Ratio quia hæreticus proprie dicitur, qui in dogmatibus fidei ab Ecclesia contumaciter recedit, at hoc hîc non fit.

7 Nec propriè hæreticus est, qui negat propositionem Theologicam, quæ ex vna propositione naturaliter nota, & altera de fide per euidentem illationem sequitur, dummodo ingenio adeò hebes, vt illationis necessitatem non percipiat, V.C.

Omnis homo risibilis, Christus homo. Ergò.

CAP.

CAP. XIV.

De Excommunicatione Hæreticorum.

HÆretici formales, si hæresin externo actu prodant, aut alia actione mortaliter mala, excommunicationem incurrunt Papæ reseruatam. (excipe purè mentales hæreticos,) & illi à quouis exposito confessario absolui possunt. 1

Nec excom. qui hæresin quam animo conceptam gerit in somno profert, nam discrimen est inter homicidium & similia peccata, quæ opere externo cõsummantur; & hæresin, cuius malitia animo perficitur, & in intellectu essentialiter consistit & perficitur. Homicidium autem in externo opere consistit, ideoque verum est peccatum externum homicidii, tametsi fiat ab ebrio, qui tunc nihil aduertit siue intelligit, modò prius aduerterit cum causam præbuit, ob quam indirectè atque imputatiuè ipsi voluntarium censetur. 391. 2

N. Mortaliter mala dixi, nam si consilii causa manifestata fuit, non excom.

Resolutio 1. Si quis fouens occultè hæresin, abstineat à Missa, nec genu flectat, excom: hæresis incurrit, nisi eius omissio obliuioni aut iustæ excusationi probabiliter asscribi possit, licet ex animo hæretico proficiscatur 392. 3

Resol. 2. Qui carnes comedit die prohibito, si sit occultus hæreticus, si sine protestatione contraria, incurrit excom. quia sicut excomm incurrit qui propositum percutiendi Clericum sufficienter exequitur; ita qui hæresin animo consummatam sufficienter significat, secus si insufficienter. 4

Credentes hæreses, V.C. Lutheri vera esse dog- 5

mata

mata fidei, licet nesciatur qualia sint, excom. Bullæ quia speciatim mentio fit eorum in bulla.

Tertio; Excom. Bullæ incurrunt receptores, fautores, defensores intellige hæreticorum, quatenus hæretici sunt, vt hæresin suam docere, defendere, & diffundere possint: ita Iudices si non capiant hæreticos.

Vxorem aut patrem fouere, occultare, ne veniant in manus Inquisitorum, non meretur excomm. quia persona tam coniuncta alicui, quasi eadem cum ipso reputatur, quam non defendere valde difficile, ita Simanca.

NB. Non incurritur excom. ab hæretici fautore, receptore, defensore, nisi malus effectus sequatur, vt scilicet hæreticus, ob tale ipsi auxilium præstitum, manus Iudicis euadat||, aut hæresin magis diffundat. Cum enim in Canonibus Ecclesiasticis faciens alicuius rei principaliter excommunicetur, accessoriè autem mandans, consulens aut faciens: tunc hi excommunicationem non contrahunt, nisi secuto effectu, secundum receptam DD. sententiam: Atqui in Bulla principaliter excommunicantur Hæretici, accessoriè verò & secundum extẽsionem eorum &c. Ergo isti non incurrunt excom. nisi ex fauore siue auxilio malus effectus sequatur. 393.

Cap. XV.

De Excom. Lectorum hæreticorum librorum.

1 Assertio. Excommunicationem Bullæ (vbi recepta) (nam iuxta Becanum in Germania non recepta nec Index) incurrunt lectores librorũ hæreticorũ (plus quam paginã, etiam in voluminibus) nec in libro Catholico hæreses insertas prauo licet affectu,

ctu, quia lege canonica nõ punitur affectus, sed factũ

NB. Nisi scholia aut commentarii tam copiosi, 2
vt liber censeretur, nec qui Catholicum librum legit, licet contineat hæreses.

Nec qui epistolam aut concionem, necdum in 3
formam redactam, quia verba pœnalis legis strictè accipienda sunt.

Nec qui legunt historicos aut Poëtas, Iuridicos 4
aut Medicos, non ex professo tractantes hæreses, licet mixtas hæreses contineant, quia in his Septentr. hæc bullaris constitutio non recepta; Nec Regula VIII. Indicis librorum ad nos Germanos pertinet, quia non sunt hic Inquisitores. 395.

NB. Nec incurrunt qui non scienter legunt licet crasse. Nam quotiescunq; lex pœnalis scientiam requirit, excusat ignorantia etiam crassa, sufficit sola curiositas.

Quod si vir doctus quærat locũ in libro hæretico ad confutandũ, non peccat, quia lex naturalis charitatis erga proximũ vincere debet legẽ Ecclesiasticã. quã causam esse arbitror, cur in quibusdã Prouinciis lectio librorũ hæreticorum nõ tanta seueritate prohibita censeatur, quia ad confines hæreticos conuincendos, necessariũ putatur, eorũ libros legisse. 396.

Excom. incurrunt, qui legunt proœmium in no- 5
tabili quantitate, quia summam totius libri continet. 396.

Audientes legere libros hæreticorum, excommu- 6
nicãtur; Quia quod quis per alium, &c. Hæc enim fuit mens summorum pontificum, alioquin cuilibet in fraudem legis agere perquam facile esset. 396.

NB. Suadentes legere, modo ipsi non attẽdant, licet peccent, tamen non excommunicantur, nisi malignus Effectus hæresis sequeretur. NB. Re-

7 NB. Retinentes libros, excomm. tempore notabili.

8 Libri in Indice prohibiti licet nullum errorem, tamen non legendi: quia damnato authore in genere Religionis, damnata censentur omnia eius scripta de Religione. 397.

Nota discrimen inter libros prohibitos primæ classis, habent annexam excom. reseruatam: secundæ non reseruatã (reg. 7. obscœni, reg. 8. magici, sed nõ excom. licet mortale) reg. 4. prohibentur biblia, sed non recepta in Germania. 397.

9 Laudabiliter libri hæretici comburuntur: testatur Clemens lib. 1. Apost. const. c. 7. ita libri Arrii Nestorii combusti. Etiam libri impuri Actor. 9. Multi ex eis, qui fuerant curiosa sectati contulerunt libros; & combusserunt coram omnibus 398. Fuerunt hi libri Magici.

CAP. XVI.

De Apostatis.

1 TRiplex Apostasia: altera à Fide; altera ab obedientia; Tertia ab ordine sacro, vel Religione. 398.

Apostasia à Religione est criminosa & mortifera recessio à religiosi Ordinis sine licentia prælati instituto, sine reuertendi proposito. Non Apostata, ad laxiorem, licet peccet & tenentur redire excommunicatur, si reuertendi animum retinent, & fugitiuus censendus. Apostata licet habitum retineat, tamen apostata, & qui recipit talem, excommunicatur.

Apostasia à sacro ordine; Cum quis à perfectiore statu clericali (in maioribus Ordinibus, nam si in minor-

minore potest, dimisso beneficio) ad statum coniugii, aut laicæ conuersionis, dimisso habitu propria temeritate transfert. 399. Talis iure infamis, & si monitus non se correxerit, deponendus.

Apostasia ab obedientia, si late est in omni mortali, strictè, cum quis se opponit iustis præceptis superioris, cuius præcipua species est schisma, de quo infra Tract. 3. c. 11.

Apostasia à Fide in toto differt ab hæresi, quòd hæreticus non omnino abneget articulos fidei: at Apostata à fide est, qui Christum & Fidem quam suscepit, penitus abnegat. 2

Hinc omnes pœnæ Hæreticorum etiam in Apostatas, non autem è contra Apostasiæ ad Paganismũ ad Iudaismum, vel Atheismum. 3

Species distinctæ ideò in Confessione manifestãdæ pœnæ apostatarum. I. Excommunicatio in bulla reseruata. II. Irregularitas. III. Iuris infamia, extendens se ad filios vsque ad secundam generationem ex linea paterna, materna verò ad primam, sed ad hanc pœnam requiritur sententia Iudicis declaratoria 399. IV. Confiscatio omnium bonorum à die criminis commissi. c. cum secundum, de hæret. in 6. *Bona hæreticorum ipso iure decernimus confiscata.* 400. V. Si per annum in excommunicatione persistant, fiant intestabiles, & inepti ad hæreditatem adeundam. Requiritur tamen sententia Iudicis sicut donationes & aliæ alienationes factæ à criminosis confiscationibus possunt rescindi & reuocari. 400. VI. Priuatio patriæ potestatis in liberos & mancipia, etiam ante sententiam. Verum hæ pœnæ non habent locum in Germania apud Lutheranos, propter fœdus nutum tacitè permittente & con- 4

sentiente summo Pontifice, vt liberos suos in patri potestatē retineant, aliisque iuribus & immunitatibus ciuilibus, non item Ecclesiasticis vna cum Catholicis gaudeant. VII. Priuatio Ecclesiasticorum beneficiorum ac dignitatum ipso iure incurrit. 400.

NB. Ciuilis pœna hæreticorum est mortis supplicium, si abiurare nolint. Ratio, quia hęresis est crimen perturbans Reip. pacem, non minus quam furtum & homicidium.

CAP. XVII.

De Communicatione Christianorum cum Infidelibus, puta Iudæis ac paganis.

1 QVæst. I. Communicatio cum infidelibus Iudæis, & vt dignitas Religionis Catholicæ conseruetur, prohibetur iure Canonico, in pœnam non ritualem, propter periculum peruersionis.

Quod si formaliter, non vt socii conueniant, sed per accidens & præter intentionem, non prohibetur. 401.

Operas tamen locare Iudæis licet. modo non assidua conuersatio, sed non subesse, vt seruiant: nutricem agere, nisi in necessitate, sepositā cohabitione & familiaritate. 401.

Azymos comedens cum Iudæo & frequenter conuiuans, peccat mortaliter, quia finis ab Ecclesia intentus grauiter læditur: secus, si semel proprios cibos absque scandalo. 401.

Necessitas excusat comedentem cum Iudæo cibos non discretos, aut medium accersentem, item vel is illos conuertere. 402.

Qua

Quæst. 2. Infideles bello non sunt directè coer- 2
cendi ad fidem, probatur, quia potestas principum
secularium solum se extendit ad finem temporalem,
non autem ad ea quæ supernaturalis ordinis sunt.
Indirectè autem potest fieri. 1. negando illis ius
habitationis in regno Christiani Principis, nisi ve-
lint conuerti. 2. Imponendo illis maiora tribula
(modo intra limites iustitiæ) donec fiant Christia-
ni Nec Ecclesiastici prælati possunt procedere cõtra
Infideles pœnis Ecclesiasticis, vti 1. Cor. 3. Aliud est
de hæreticis, qui sũt subiecti Iurisdictioni Ecclesiæ.

Nec seculares principes possunt propter Idolo- 3
latriam non iniuriosam aliis paganis exteris inuade-
re. Ratio, quia ad omnem punitionem & vindi-
ctam iustam requiritur iurisdictio, aut illata iniu-
ria. Ergo, vbi vtrumque deest, vt ponimus, iusta
punitio inferri non potest. 402.

Cæterum propter peccata, quæ iniuriam conti-
nent, licitum est, quandoque infideles bello perse-
qui. 1. Si impiis suis ritibus (rapiendo) innocen-
tes iniquo damno afficiant. 2. Si Christianam fi-
dem contumeliis proscindant, aut Christianos per-
uertere conantur. 3. Si Christianis Prædicatori-
bus, cum ex Dei voluntate atque imperio mittun-
tur, aditum in regiones suas patefacere, vel suis sub-
ditis liberam potestatem audiendi concedere recu-
sent, iustæ hæ erunt causæ belli. Vide Becanum, cap.
13 q. 4. concl. 3.

Quæst. 3. Ritus gentilium & hæreticorum non
sunt tolerandi, nisi necessarium ad maius malum eui-
tandum. tit. 3. Hæret. cum hominem post vnam &se-
cundam correptionem de vita.

Iudæorum tamen ritus antiqui possunt permitti, 4

non vt nouas synagogas ædificent, nec libros nou
edant, quibus Christiana fides impugnatur. 4
Nam tali immunitate Iudæos conuenit gaude
quia ritus tales Euangelicam veritatem figura adu
brant, eidemq; testimonium præbent.

Coroll. Iudæorum causæ ciuiles debent apud
dicem Christianum secundum legem Moysi, (V
vt filius excludat filiam ab hæreditate patris) deci
Si autem casus lege Mosaica decisus non est, vel fil
dæus cum Christiano litiget, tunc controuersia d
mi debet secundum ius Cæsareum, seu comm
regni.

6 Quæst. 4. Iudæis & infidelibus non debet
mitti, vt de nouo acquirant dominium aut iuri
ctionē in infideles, quia id cederet in scandalu
periculum fidei. 404.

N. Infideles dominio Iurisdictionis in subd
non ideo priuantur, quod subditi fidem Christi
plexi sunt. Quia dominium & prælatio iure hum
no & gentium introducta: distinctio autem fid
lium & infidelium prouenit ex iure diuino. Ius a
tem diuinum, quod est ex gratia, nō tollit ius hum
num, quod est ex naturali ratione.

N. Ecclesia, & principes Christiani possunt
deles sibi subditos priuare dominio in seruos
si hi Christiani fiant, id constat ex praxi Eccl
quæ statuit, vt serui Iudæorum tum vernaculi, q
empti ad seruitutem, liberi fiant, si Christiani
autem empti sint ad mercationem, teneatur
Dominus intra tres menses venum exponere, v
Christian s emi possint. Ratio, quia princeps R
publ. potest subditos suos priuare dominio, n
tantum rerum, sed & personarum, si ad bon
pub

publicum necessarium esse videatur. Adde, si serui infidelium, etiam non subiectorum Christianis principibus periculum peruersionis patiantur, posse à dominio dominorum suorum Ecclesiastica potestate absolui. Tunc enim directè tanquam exercetur iurisdictio in ipsos Infideles, quatenus id necessarium est ad tuendum finem Ecclesiasticæ potestatis à Deo concessæ. 404.

LIB. II. TRACTATVS II.

De Spe.

CAP. I.

Quid sit spes?

NOta duas esse potentias hominis quę supernaturalibus donis ac virtutibus ornari ac perfici possunt, vt Deo gratus fiat; Inter Theologicas virtutes vnica fides intellectum ornat, duæ reliquæ Spes & Charitas voluntatem. Ratio, quia vitiator absoluta cognitione non potest complecti Deum sicuti est, sed solum cognoscere cum analogia ad creaturas teste Apost. 1. Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate.* Amore autē voluntatis in Deum tendere possumus, non tantum cum ordine ad nos, quatenus scilicet nobis bona promittit, ac largitur, (qui est amor concupiscentiæ suapte natura imperfectus) sed Deum absolute amare possumus, quatenus in se bonus & perfectus est, qui est amor amicitiæ. Quod 1

Apostolus citato loco; *Charitas nunquam excidit*; qu
eadem manet in via, & patria; sicut etiam inter ho
mines etiam absentes, de quibus nunquam audi
mus propter eorum virtutes possumus amare, in
&c. 405.

2 NB. Quod habitus Spei Theologicæ duobus mo
dis considerari po fit: adæquatè in ordine ad omn
actus ab ipso procedentes; sic pro materiali obiect
habet omne bonum, quod supernaturali lumine q
bis diuinitus prouenire cognoscimus: cuiusmodi
primis est ipse Deus vt supernaturalis finis & bea
tudo nostra, ...m verò media supernaturalia
suum finem conducentia: denique bona tempo
lia & naturalia. Horum enim authorem Deum
se supernaturali fide credimus, ergò etiam ab eo
supernaturalem spei actum desideramus, expec
mus, & tanquam à Deo prouenientibus delec
mur.

Secundò potest habitus spei considerari in or
ne ad vnum tantum primarium eius actum, qui
expectatio certa beatitudinis æternæ, per media
uinitus ordinata; ita communiter à Scholasticis d
finitur, & eodem sensu ait Sanctus Thomas. Qu
Spes vti & Fides euacuatur in patria, tamen pro
tur quod Spes secundum substantiam maneat in
tera vita, quoad quosdam actus, scil. quo ad amo
& delectationem de beatitudine; item desider
corporis glorioſi. 406.

3 Notandum tertio; Inter fidem & spem magna
esse analogiam. 1. quia ambæ secundum se præc
carent perfectione simpliciter dictæ: cum non exc
ceant actus potentiæ optimos, quandoquidem fr
runtur in Deum nō secundum se, sed cum ordine
crea

creaturam. 2. Sicut fides in viatore tantum, ita spes secundum primarium suum actum, quare vtraq; circa obiectum non apparens versatur. 3. Sicut fides duplex, obiectum materiale & formale. Obiectum materiale fidei cõtinet omnia bona reuelata à Deo; Spei, omnia bona quæ nobis à Deo proueniunt, quorum primum ipse Deus. Formale fidei est summa Dei in reuelãdo veritas. Formale spei secundum generalitatem suam, seu in ordine ad omnes actus suos est summa Dei bonitas ac benignitas. 407.

Si spem consideremus, vt est expectatio certa beatitudinis ex Dei gratia, &c. maior adhuc analogia inter spem ac fidem. Nam sicut materiale obiectum fidei adequatum sunt omnia à Deo reuelata cũ ordine ad ipsum Deum, qui est præcipuum revelatum; ita spei ob materiale sunt omnia à Deo nobis promissa cum ordine ad ipsum Deum tanquam præcipuum promissum. Deinde sicut formale fidei seu motiuum credendi est summa Dei veracitas, qua nec falli nec fallere potest; ita spei formale seu motivum est summa Dei promittentis fidelitas. 4

At verò si spes consideretur secundum primarium actum in viatore, quæ est expectatio certa beatitudinis æternæ, sic est formale obiectum spei, fidelitas Dei omnipotentis in promisso auxilio. 5

Quod si obiicias; Deum auxiliantem non posse esse obiectum formale spei, Item cum auxilium diuinum sit medium à Deo ordinatum, quod non potest esse ratio formalis seu motiuum; nam finis intentione prior est quam media.

Resp. Bonum absolute amare, illud desiderare, expectare, esse actus diuersos propter formalem

rationem ſeu motiuum tendendum in obiectum. Nam bonum amamus amore concupiſcentiæ, quatenus nobis abſolute conueniens eſt, deſideramus verò, quatenus abſens. Expectamus a. bonum, quod arduum eſt, aſſecuturos nos, propter mediorum efficacitatem, quamuis enim media nõ ſunt ratio formalis ſeu motiuũ amandi, ſunt tamen ratio formalis propter quam finẽ ſeu bonum arduum aſſecuturos ſperamus. Sic etiam in humanis amamus rem abſolute, quia nobis conueniens, deſideramus quia abſens, intendimus, quia poſſibilis acquiſitus per media; expectamus autem, quatenus arduum bonũ eſt tamen ſuperabile & re ipſa acquirendum propter mediorum efficacitatem.

Etenim rationes iſtæ formales actuum voluntatis proueniunt ab antecedente iudicio intellectus: & iſti actus, ſc delectatio, expectatio, accidentaliter differunt, quia cõuenientes ſecundũ ſubſtãtiam actus.

Definitio ſpei ſtricti.

6 ***Eſt expectatio certa beatitudinis ex Dei gratia, & noſtris meritis.*** *Expectatio* not. hos actus ſibi inuicem ſubordinatos, amor latius patet deſiderio, amamus tam abſentia, quam præſentia, deſideramus tantũ abſentia, deſiderium latius quam intentio & expectatio, deſideramus enim etiam impoſſibilia, non intendimus, ita reus lõgiorem vitam deſiderat, ſed quia non deſperat. Aliud verò deſiderium efficax boni abſentis, quod, quatenus per media acquiſitu iudicatur poſſibile, & id dicitur intentio, quatenus verò arduum, & tamen acquiſitu poſſibile, dicitur expectatio, &c.

Beatitudinis in clara Dei viſione cõſiſtentis. Deus enim

enim est obiectum spei materialis *quod*, comprehensio, *quo*.

Certa qui fundatur in infallibili Dei promissione, & illa infallibilitas licet propriè ad intellectum pertinet, ideoq; fidei propria affectio est, tum voluntati conuenit per participationem, & aliud non est, quam firmitas & constantia voluntatis adhærentis & persequentis bonum. Psal. 72. Mihi adhærere Deo bonum est, &c.

Ex Dei gratia & nostris meritis. Spes omnis circa bo- 7
num arduum versatur, Theologica circa beatitudinem supernaturalem, igitur non nostris viribus ad Dei gratiam assequendam. 410.

Gratia Dei præcedit, vtpote principalior, quæ per 8
merita Christi nobis communicatur. Hinc aliquo modo nobis confidere possumus in nostris bonis operibus, quatenus ex gratia Dei proficiscuntur, ideoque & ipsa Dei dona sunt & media misericorditer ordinata ad vitam æternam: siquidem id magis exaltat misericordiam Dei & Christi merita, quod eorum virtute consequamur, vt & ipsi salutem nostram ministerialiter operemur, & vita æterna etiam sit merces. 2. Tim. 2. Vnde consequens est, quod Spei certitudo non sit absoluta sed conditionata. Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi. Nemo verò certus est se esse in gratia Dei; quod Sapienter Deus instituit, quia vtilis timor iste humilitatem continuam seruat, nec non maiorem solicitudinem parit, seruiendi Deo. Hinc sequitur iudicium hoc hæreticorum: 9
Certo credo me saluandum, non esse actum fidei, sed inanem præsumptionem moralem, tum certitudinem salutis & perseuerantiæ homo habere potest, quando circa ipsum singularem prouidentiam, gu-

bernationem Dei ac spiritualia beneficia tanquam signa prædestinationis aduertit, tum verò nullius mortalis peccati sibi conscius, firmius Deo etiam in posterum seruiendi propositum in se experitur. 411.

CAP. II.

De peccatis contra spem.

1 PEccata contra spem alia consistunt in commissione, & alia in omissione. Illa repugnant præcepto affirmatiuo sperandi in Deum, aliquando ideo impositum nobis. Prob. Nam omnis actus necessarius ad salutem necessitate medij, est etiam necessarius necessitate præcepti diuini: Sed actus spei est necessarius adultis necessitate medij. Ergo; Maior est Clara: Minor ex Apost. Hebr. 10. & 12. 412.

Præceptum spei affirmatiuum obligat, 1. cum primum homini rationis vsum assecuto, Deus & beatitudo tanquam finis ad quem bonis actibus tendere debet, sufficienter propositus est, tum moram longiorem trahere non debet, quia ad hunc finem per actum Spei feratur. 2. Cum quis in periculo desperandi est, à quo eripi non posse videatur, nisi animum contrario actu spei confirmet. 412.

2 Circa peccata commissionis contra spem nota bene: sicuti in moralibus virtutibus, vni duo vitia opponuntur, vnum secundum excessum, & alterum secundum defectum. V. C. liberalitati prodigalitas & auaritia: sic etiam spei secundum excessum aduersatur præsumptio duobus modis. 1. Si beatitudo ex tuis viribus: 2. si sine operibus pœnitentiæ aut propriis meritis cœlestem gloriam, quia Deus secundum ordinatissimum decretum suum non remittit peccata nisi pœnitentibus, nec dat mercedem nisi operantibus,

bus, atqui huic diuinæ ordini opponit. Ergo. Idem die de priori. Et peccata in Spiritum S. dicuntur, quia aditum Spiritus S. præcludunt, idcirco irremissibilia non absolutè, sed quia rara remissio eorum. 413.

Secundum defectum Spei opponitur desperatio, cum quis desperat se vitam æternam consecuturum, aut remissionem peccatorum, ideoque omnem conatum excludit.

NB. Licet 6 sint peccata in Spiritum S. tamen odium Dei, etiam refertur ad ea, quia directè opponitur Charitati Dei, per quam remissio peccatorum fit. Sed ideò reliquis non annumerandum, quia grauissimum scelus est quasi mensura aliorum peccatorum, vt in specificam aliorum peccatorum communionem venire non soleat. 413. 3

Charitas est perfectissimus amor.

NB. Fides ordine generationis antecedit spem, hinc, quia fundamento amissa fide, etiam spes amittitur, non autem è contra, vt patet in homine desperato. 414. 4

NB. 3. Licet peccata præsumptionis & desperationis ex indeliberatione actus venialia sint, tum ex parte materiæ semper mortalia: Sicut odium Dei, blasphemia, & similia, quæ alicui attributo Dei secundum prauum voluntatis affectum, & interdum etiam secundum erroneum intellectus iudicium aduersantur. Nam huiusmodi peccata aliquando cum hæresi iuncta, V. C. Fiducia Lutheranorum, qui sine cooperatione & meritis se saluari posse existimant. 5

414.

CAP.

TRACTATVS III.

De Charitate.

CAP. I.

Quid sit Charitas.

1 CHaritas non est aliud, quam excellentissimus amor, & inter omnes virtutes excellentissima, quia versatur circa perfectissimum obiectum, & quidem perfectiore modo, quam aliæ virtutes, vel est forma reliquarum virtutum. Nam virtus hominis est, quæ operationes eius ordinat ac dirigit, vt conuenienter fiant, ad finem suum. Finis autem vltimus hominis considerati non præcisè secundum vires naturæ, sed secundum dona gratiæ, est æterna beatitudo & coniunctio cum Deo; ad hanc autem promerendam & consequendam, viatoris opera congruentem proportionem non habent sine Charitate, per quam solam vniuntur Deo.

2 Hinc etiam Angeli & sapientissima Dei ordinatione (vt & homines) sola naturali commissione ad Deum, beatitudinem mereri non potuerunt, sed conuersione charitatis quæ est per gratiam. 415.

NB. Nullum opus hominis iusti ex probabiliori sententia est meritoria vitæ æternæ, & augmentum iustitiæ in hac vita, nisi vel eliciatur à Charitate, vel ab eadem imperetur, atque in Deum vt finem vltimum supernaturalem referatur, siue id fiat per præsentem Charitatis actum, (quod est actualiter referri) siue per præteritum charitatis actum, quod est virtute referri.

ferri. V C Si proposuisti pecuniam pauperibus propter Deum erogare, & postea oblata occasione, vi illius propositi eroges, tametsi nihil tunc de Deo cogitans; opus hoc eleemosynæ virtute in Deum refertur, atque à charitate imperatur. Ratio. Nam ita sapientissimus Deus ordinauit, vt finem vitæ æternæ homo viator non mereatur, nisi per motum liberæ voluntatis proportionatum, scilicet quo fertur in vltimum finem summumque bonum per modum vnionis atque amicitiæ; atque iste motus proprius est actus Charitatis. Ergo meritum vitæ æternæ, primo pertinet ad charitatem, secundariò verò ad alias virtutes, secundum quod earum actus à Charitate imperantur. 417.

Ideò autem Charitas forma aliarum virtutum, quia licet per se rationem virtutis habeant, sine charitate tamen steriles sunt ad promerendam vitam æternam, vtpote à qua diriguntur ad finem supernaturalem. Hinc explicantur verba Scripturæ, cur omnia à Christo requirantur, vt in nomine eius fiant propter iustam ad ipsius gloriam.

NB. Gratia Sanctificans & habitus Charitatis, 3 realiter quidem idem sunt, non tamen ratione. Dicitur enim gratia in ordine ad subiectum quod sanctificat, Charitas autem in ordine ad operationes, ad quas animam & voluntatem expeditam reddit, siue existimes cum D. Thoma esse qualitates distinctas, quia gratia bene afficiat animam secundum se, Charitas verò afficiat voluntatem ad operationem. 418.

Ideo virtutibus naturalibus non meremur vitam æternam, quia non est proportio.

Coroll. 1. Licet nullus actus plene rationalis ac 4 deli-

deliberatus in indiuiduo indifferrens sit, secundum rationem bonitatis & malitiæ, tamē sunt in hominio iusto & peccatore indifferentes, secundum meritum ac de meritum vitæ æternæ, si scilicet homo oper bona virtutum exerceat sine vlla actuali præsenti se præterita & virtualiter manent Charitatis relation in Deum.

NB. Tam opera virtutum moralium, ex motiu tantum honestatis præstita ob quandam conguita-tem secundum beneplacitum Dei, mereri possunt temporalem aliquam prosperitatem, quomodo legi-mus in veteri. Deum sæpe remunerasse opera virtu-tum etiam à peccatoribus.

Coroll. 2. Non sufficit homini iuste ad promeren-dum singulis actionibus bonis augmentum gratiæ a gloriæ, quod principio anni, mensis, diei (licet laud-biles totum si Deo ex Charitate offeret, cum propo-sito omnia ad gloriam ipsius operandi sed neces est, vt propositum hoc sit efficax & vera causa ope-rum subsequentium. V.C. Aliquis proponit pereg-nari ad honorem Dei, quascunq; deinde in via actio-nes aut labores exercet, meritoria ipsi sunt apud Deum, si fiant ex vi propositi illius, nunquam reuo-cati: ideo suadendum omnibus vt initio actionis cu iusq; mentem in Deum eleuent, cuius amore & cuius gloriā operaturi sunt. V.C. Vers. dicendo. De in adiutorium &c. gloria patri, &c. 419.

CAP. II.

De præceptis Charitatis.

1 DVo sunt præcepta Charitatis. 1. de Deo. 2. de Proximo. Deus super omnia ex omnibus facul-tatibus; intelligendi, appetendi, sentienti & mouen-di, vt

di, vt nihil sit in intellectu, voluntate, sensu, externa operatione, quod non Deo subijciatur, siue in Deum referatur. 419.

Charitas est in præcepto, quia finis. Finis autem 2
est magis debitus, quàm media, scilicet aliæ virtutes, quæ omnes debitæ.

NB. Quando iubemur Deum in omnibus diligere, intelligi id debet secundum maiorem æstimationem, non autem secundum maiorem amoris intensionem. Sicut enim quis catulum tenerius amet, quam proprium filium, tamen non firmius aut magis æstimatiuè, quia si vel filius vel catulus amittendus 4
esset, vtiq; canis relinqueretur; ita etiam fieri potest, vt aliquis sine culpa tenerius amet vxorem, se, non tamen firmius, si animo paratus magis deserere creaturam, quàm cum Deo amicitiam dissoluere. Matth. 10. *Qui amat, &c.* diligere Deum principaliter propter præmium, est amor mercenarius.

Præceptum dilectionis Dei in hac vita secundum perfectionem simpliciter dictam non potest impleri; potest tamen ita perfectè, sicut ad viatorem pertinet. Prior prob. quia perfectio amoris simpliciter dicta, consistit in continua & actuali vnione voluntatis cum Deo, quia in hac vita fieri non potest propter insitam naturæ infirmitatem. In cælis autem fit, propter continuam præsentiam Dei per claram visionem. Post. prob. 1. Iohan. 2. Qui seruat verbum eius, verè in hac Charitas Dei perfecta est. 421.

Quæstio, quando obliget.

RESPONS Negatiuum de non odiendo Deo, sem- 6
per obligat. Affirmat. certis tẽporibus, i.e. cum primũ homo vsum rationis adept⁹, Deũ tanquã vltimũ finem supernaturalẽ per Fidẽ sufficiẽter propositum

situm sibi habet, tunc obligatus est, ne longiorem moram trahat, quin eum voluntate accepter, & omnia opera sua in eum referat, quia ad statum viatoris pertinet, vt ad finem suum, qui Deus est, se referat, eum rebus omnibus creatis præferendo, cum alioquin iustitiam nec consequi, nec per bona opera gratiæ & gloriæ augmentum mereri potest. Officium autē, diligere hominem, pertinet ad parentes & parochos, proponendo illi, cogitet, à quo creatus & cur in hoc mundo, nimirum vt Deo seruiat, & ad ipsum omnibus suis operib. tendat, 2. cū periculū, impēdere in odiū Dei labatur. 3. cum tenetur conteri. Nam cum actus contritionis sit dolor de offensa Dei super omnia dilecti, actum charitatis necessariò includit. 422.

7 Diligere proximum debemus sicut nos ipsos, non secundum æqualitatem, sed secundum similitudinem, quæ in eo consistit, vt, sicut nobis ipsis, ita proximum nostrum amemus, ac desideremus ea omnia, quæ ad amicitiam vnionemue cum Deo, ad beatitudinem æternam pertinent, vel conducunt. 422.

8 Et hæc duo præcepta continentur virtute in decalogo, tanquam principia in suis conclusionibus nec necesse est specialiter numerare in Decalogo, quia sunt principia practica, quæ omnibus statim innotescunt, vel naturaliter, vel per fidem. 423.

CAP. III.

De ordine Charitatis.

1 DIligere est alicui bonum velle, ideò ad 2. attendendum, vt charitatis Ordinem reperiamus videlicet ad personam quæ diligitur, & ad rem, quæ in il-

in illa diligitur, vel illi desideratur. Quod ad primum horum attinet, quatuor ex charitate nobis diligenda. 1. Deus. 2. Nos ipsi. 3. Proximus. 4. Corpus hominis.

Ordo autem iste prouenit ex diuerso modo sortiendi formalem rationem dilectionis, qui est diuina bonitas. 1. Deus tanquam fons, reliquo ordine, quo magis ad participationem bonitatis diuinæ accedunt homo se prius, quia identitas seu vnitas prior est quam coniunctio. 423.

Seipsũ enim quisquis diligit, quia diuinorũ bonorũ particeps esse potest, proximũ, quia cõparticeps.

Quod ad alterum: Tria sunt bonorum genera, quæ vel nobis, vel alteri velle possumus. Primum cõtinet bona spiritualia; gloriam, gratiam & virtutes. 2. bona, corporalia, vitam & sanitatem corporis. 3. bona externa, famam, honorem ac diuitias.

Conclusio. Ordo diligendi ex charitate ita obseruandus est, vt quisque primo omnium diligat Deum; 2. Seipsum secundum bona spiritualia. 3. proximum secundum bona spiritualia. 4. Seipsum secundum bona corporis, 5. proximum secundum bona corporis: deinceps seipsum ac proximum secundum externa bona.

Coroll. 1. Nusquam Charitatem Dei, cuiuscunque boni assequẽdi causa licet abijcere. *Quid enim prodest homini.* Matth. 18. Dilectio sui ipsius ponitur tanquam regula dilectionis proximi. Diliges &c. Regula autem prior & potior est, quam regulatum, ait S. Thomas, quo sensu illud. *Charitas incipit à se ipso.* 2

Quod attinet Moysen: *Aut dimitte illis hanc noxam, &c.* Dicta hæc sunt per exaggerationem ex magna confidentia erga Deum, vellem nisi Dei voluntati repugnaret.

3 Coroll. 2. Proximo existenti in necessitate s
rituali extrema, teneor succurrere cui certo perici
propriæ vitæ, dummodò spes æque certa proxim
iuuandi affulgeat. 1. Ioan. 3. Et nos debemus anim
pro fratribus ponere : Sic teneor infantem, si ali
non possit, iurari, item baptizare etiam cum per
lo vitæ meæ, item in poste & nullus sacerdos adsit

NB. Parochi non tantum in extrema, sed ei
graui, quia verus pastor, nisi de consensu Ordin
constituat idoneum, aut resignet. 424.

Cauere tamen debet Parochus, si solus sit, vt
tempore pestis vni non grauiter indigenti consu
intendat, si plures alij ex ipsius morte grauius
mnum spirituale passuri. Quare si solus sit, non s
ministrare debet cum vitæ suæ periculo sacrame
quæ non admodum necessaria sunt, vel secundu
vt extrema vnctio, vel respectu personarum, qua
bonum statum parochus probabiliter cognitum
bet, quia nuper earum confessiones acceperat. 4

Casus.

SI obtetrix per 40. annos in nomine Diaboli
ptizasset infantes, relictis postea absque reba
zatione conditionata, & absque modo rebaptiza
propter dispersos hinc inde, & propter perico
extremi supplicij. Confessarius tali mulieri expl
deber grauitatem peccati, & damnum spirituale
Mulier pactum cum dæmone renuntiat, & emi
dat: absoluenda, ad satisfaciendum pro damno
to, non est vrgenda; si propter infirmitatem abb
ret à periculo vitæ. Nam licet speculatiuè probabi
simum, quod Mulier se prodere teneatur, tum spi
tuale damnum non tam certum; quam corpora
mulieris, quia potuerunt isti non baptizati, contra

Cor

Coroll. 3. Ordinariè licitum non est, vitam pro- 4
priam postponere alienæ, quia, quisque se secundum ord nem Charitatis se magis. Nihilominus tamen laudabile ex motiuo honestatis pro amico. V. C. tẽpore pestis amico seruire in æquali periculo mortis. Contrarium tamen Nauarrus, dicens : Nullam honestatem inueniri in eo , si ordo Charitatis postulet, vt vitam propriam præponam proximi. Dixi ordinarie non est licitum, nam pro salute personæ publicæ, ex qua multũ pendent Reip, cõmoda, non solũ licet, sed aliquãdo necessariũ. Nam bonũ quãtò vniuersalius est, tãto dignius; & sicut pars vna Corporis se exponit periculo ꝓ toto corpore, ita & in Politicis. 426

Deinde ad impediendam spiritualem æternam damnationem iniusti aggressoris , vt illum occidere iure possit , potius permittere mortem propriam corporalem abundantioris Charitatis opus est. 426.

Coroll. 4. Vitam hominis innocentis præferre 5
debemus nocentis. Sic Molin. Occidendum esse latronem, V.C. vt ex manibus eius homo innocens liberetur Prob. 24. Sed excipe 1. Si vitam innocentis liberare non possis absque propriæ vitæ discrimine. 2. Si pugnis vt sis assuetus. 3. Si martyr velit propriam vitam pro Christo potius oppetere, quam liberari.

Coroll. 5. Eæ dilectione, quam comitatur gaudium in bono alieno possesso, item honor, cultus, reuerentia, ij magis diligendi sunt, qui meliores, Deoq; similiores existunt. Ob eandemq; rationem parẽtes magis quam filij & vxor magisq; benefactores, quam ij quibus benefecimus : quia maiorem illi cum Deo communi omnium parente ac benefactore similitudinem gerunt. Ea verò dilectione, qua desideramus alteri bonum nõdum possessum, & quã comi-

tatur misericordia, ij magis diligendi sunt, qui nob
coniunctiores.

6 Coroll 6. Qui nobis coniunctiores sunt; ij a
præferri debent secundum ea bona in quibus co
iunctio vel amicitia fundatur, quia communica
bonorum infundamentum amicitiæ ac charita
Quare in bonis pertinentibus ad naturam & vi
corporis, illi præ alijs diligendi, qui nobis sangu
iuncti. 1. Vxor, quia vna Caro; Secundo filij: quia p
parentes obligati naturali iure 2. Cor. 12. Tertio
rentes, magis pater quam mater; quia ille excell
tiorē principij rationē obtinet. Imo in casu extre
potius parēti quam filiis aut vxori succurrendū, q
debitū erga illos tū antiquius, tū nobilius est: siqu
ipsi nobis existendi causa & principū fuerunt: q
æquitas postulat, vt in extrema necessitate ab inte
illos liberando, tantundem eis rependamus: id q
uerentia postulat, vnde potius patri infideli, qui
traneo fideli, quartò fratrib., sororibus. 1. ad Ti
Si quis suorū. Adde ꝙ insigni benefactori & fratrib
spiritualibus potius quā Cōsanguineo nō ita prop
quo subuenire debeamus, quia bona spiritualia
quibus spiritualis societas fūdatur, aliquo modo
pendent à tēporalibus, tanquā subseruientibus.

Coroll. 7 In rebus pertinentibus ad ciuilem c
municationē, conciues nostri in bellicis cōmilit
alijs præferri debent. In spiritualibus verò auxilia
rum maior habenda est ratio, qui nobis secundu
spiritū filij, patres vel fratres sunt: ita patres & fratr
carnales in spiritualibus præferendi alijs, quia carn
lis coniunctio aliarum coniunctionum basis est.

Coroll. 8. Secundum ea bona, quæ in præcepto n
sunt, nihil alienū à ratione est, proximū sibi ipsi ant
pon

ponere. V. C beneficium, dignitatem, &c. à se reijcere, vt alteri obueniat, item Religionis ingressum differre, ob alterius seu spiritualem, seu corporalem vtilitatem. 428.

CAP. IV.

De dilectione peccatorum & inimicorum.

ASsert. 1. Inimici & peccatores diligendi, quatenus proximi sunt, & eiusdem naturæ consortes & æternæ beatitudinis capaces. Matth. 5. Diligite inimicos. Peccatum adesse conuenit, idque per emẽdationẽ tollere aut optare, vt à Magistratu puniatur, dolere, si illis prospere succedat. Gal 5. *Vtinam abscindantur, qui vos conturbant.* Siquidem Reipub. interest, vt mali puniantur, quia hoc vtile peccatoribus vt emendentur & desistant: si relegentur est periculum adhæreticos vt transeant, siquidem malum eiusmodi permitti debet maioris mali vitandi causa. 428. 1

Ass. 2 Ex Charitate tenemur inimicis nostris præstare generalia beneficia, id est, quæ communiter omnibus eiusdem status hominibus præstare solemus; non specialia. Generalia, quia si pro tota Communitate ores, Eleemosynam in omnes distribuas, omnes in vicinia inuites &c. Nefas est solum inimicum à tali beneficio excludere. Ratio, quia talis exclusio vindictæ cupiditatẽ indicat, quæ priuato interdicta. Dico priuato, qui nullum puniendi ius habet, nam parens prælatus potest correctionis causa. Non specialia, V. C. inimicum ægrotum inuisere, hospitio suscipere salutari per se non teneri; quia præceptũ affirmatiuum de speciali exhibenda dilectione, non nisi in casu necessitatis obligat. *Si esurierit* Rom. 2. quamuis homo semper debeat esse paratus in necessitate subuenire. 2

Dixi per se, quia ratione scandali se subtrahendo

illa ſpecialia ſigna amoris, illum magis concites. 2. ſalutatione tua illum facile concitabis, ſi tamen ita fectus vt per talis ſigna deterior fiat inimicus, inte mittenda. 3. Si te ſalutet. 4. Si tunc odium tuum no
3 alio modo deponere potes, quam ſigna amoris ſp cialia oſtendendo. Hæc de præcepto, interim Chr ſtiani hominis opus perfectionis etiam ſpecialia gna amoris exhibet.

Aſſert. 3. Si ab initio fuiſti offenſus, ex anim debes dimittere, quia odium perſonæ per ſe mal Dixi ex animo. Nam ex phantaſia aut memoria pellere, valde difficile. 429.

Deinde actionem iniuriarum ciuilem inſtitu poteſt læſus, non ex vindicta, ſed amore publicæ ſtitiæ, vt ſibi ſatisfiat, &c. Criminalem inſtituere riculoſum, cum vix inueniantur, qui eam ſincerè ſp ctent, & non etiam propriæ vindictæ cupiditat explere velint. 430.

NB. Patrem poſſe filium contra voluntatem centem indignam ex iuſta vindicta excludere tempus ex domo, & ſuis prohibere colloquium ip ſo, modo pœna illa non excedat menſuram de cti. 430.

CAP. V.

De Actibus Charitatis.

1 ACtus Charitatis internus eſt dilectio, qua bonum beatitudinis, vel alterius conducib ad illum volumus. Huic interno reſpondet exter ac veluti executio eius, quæ dicitur beneficentia. vtroq; 1. Ioan. 3. *Non deligamus verbo.* Hos actus con quuntur adhuc alij. 1. Gaudiũ (fructus Spiritus) Ga dium eſt quies animi in bono præſente, ac poſſeſſ Dupliciter autem gaudere de Deo. 1. Imò; de diui

bon

bonis, quatenus in ipso sunt. 2. De Deo, quatenus nobis præsens ac vnitus. &c. Sed hoc gaudium in hac vita imperfectũ est, siquidẽ viator finem suũ ac beatitudinis bonũ nõdũ possedit: taceo de mixta tristitia propter peccata. Gaudiũ de proximo versatur circa bona, quibus ad cælestem beatitudinem promoueri potest.

Pax est Tranquillitas Ordinis, consistit in eo, vt voluntas nostra diuinæ bonitati adhæreat, ad eamq; reliquas interiores appetitiones, tanquam regina ac motrix aliarum facultatum accommodet; deinde vt eadem voluntas cum proximi voluntate in ijs, quę ad finem beatitudinis pertinent, consentiat. Pax enim hæc in hac vita imperfecta est, quippe cum multæ diuersæ opiniones & contrarietates inter homines occurrant, quæ rectæ voluntati aduersantur, sicuti in disputationes, licet etiam speculatiuis 431.

CAP. VI.

De Misericordiæ & Eleemosyna corporali.

MIsericordia (charitati valdè affinis) est alienæ miseriæ in corde nostro compassio, qua vtique, si possumus, subuenire compellimur. Illi secundum excessum opponitur nimia indulgentia, secundum defectum crudelitas. 1

Ad actum misericordiæ tria requiruntur. 1. Vt sit de aliena miseria, æstimata vt propria, quippe cũ hanc vnionẽ amor amicitiæ pariat, Hinc infirmi, senes, ac sapientes, maxime pro ni ad misericordiã, vtpote experti. 2. Vt miseria sit aliquomodo necessaria, qui enim ipõte miser (excipe Martyres) V C. dues ob amẽtiã, robustus ob pigritiã, misericrodia dignus nõ est, 3. Vt malũ æstimetur aliquo modo cõtra 2

dignitatem patientis , & hominem non esse mer-
tum. Hinc sæpe ibi non misericordes. Item externa
actus duplex, quia homo anima & corpore, spiritua-
lis & corporalis. 432.

3 Eleemosyna & opus, quo datur aliquid indigen-
ex commiseratione, propter Deum. NB. propter
Deum, quia à Charitate Dei imperantur. Præcepit
ad Tim. c. 11. Diuitibus huius seculi præcipe, faci-
tribuere, idq; respectu omnium indigentium, etiam
infidelium. NB. tum Magistratum reprehendi-
posse expellentem peregrinos, quia pauperes dom-
stici, præferendi, si vtrisq; satisfieri non posset. 2. q
peregrini inferũt morbos. 3. quia possunt sani &
tes laborare, quia tales robusti mendici arcendi
iuxta tit C. de mẽdicantibus validis, lib. 11. Præce
est affirmatiuum, ideò non semper obligat. 432. O
4 ligatio autem Eleemosynæ oritur ex duplici capi
Ex parte dantis, si habeat bona superflua , tàm na-
ræ, quam personæ Secundo ex parte accipientis, si
necessitate positus, quæ triplex: Vna extrema, si vi
periclitetur, 2. grauis, cui nisi succurras, ægrè se sub-
tabit. 3. Communis, qualis est, qui ostiatim. 433.

De necessarijs naturæ non extat præceptum, q
quisque suam suorumque vitam potest & debet
næ anteponere.

De necessarijs personæ , facienda est homini
tremam necessitatem naturæ patienti eleemos
quia ordo Charitatis postulat, per se loquẽdo, vt p
rimi faciamus proximi vitã, quã dignitatẽ propri
Dico; per se loquendo: quia nemo tenetur pro ser-
da vita pauperis statu suo excidere , si maius id dam-
nũ videatur, quam illis mors. Nemo etiam tenetur
precioſam medicinam emere pauperi, ægro, cum ne
ipse, si pecuniam haberet, emeret.

Tertiò, Cum modico & vix æstimabili detrimento status tenemur proximo succurrere in graui necessitate.

Quartò; In communem necessitatem pauperum opes suas cum notabili status detrimento profundere. V.C. Vt dignitatem Doctoris sustinere non possit, non licet, nisi quis velit ad perfectiorem paupertatis Euangelicæ statum transire, secundum consilium Christi. Matth. 19.

Necessaria personæ sunt ad alendos filios, familiam ad conuiuia, ad donationes honestas, vnde non ita frequenter iudicandum, homines seculares plura in bonis suis habere, quam ad statum eorum necessarium sit. 433.

Ex superfluis naturæ ac personæ danda est Eleemosyna pauperi in graui, si 2. conditiones adsint. 1. si scias, nam non teneris inquirere. 2. si nemo alius adsit, qui subueniat. Si enim alii opem laturi, non censetur grauis necessitas. 434.

Ita Aduocatus tenetur patrocinari pauperi, etiam in graui, si nemo alius; vt si putetur iniustè criminaliter damnandus ad triremes, vel ad flagellationem publicam. 434.

Ex bonis superfluis tàm naturę quàm personę largiẽda est eleemosyna communem inopiam patientibus (etiam ex bonis non superfluis tamen non absolutè necessariis, etiam subueniendum extreme laboranti.) Ratio, quia Charitas quemlibet obligat ad subueniendum proximo, in quauis miseria constituto, si facile tolli possit, At diuites facile, Ergo. Hæc enim Dei prouidentia, vt diuites per opera misericordiæ & pauperis patientiam vitam æternam mereantur.

Veniale diuitem negare communi pauperi. Mortale, si omnibus neget, quia nimis inordinato diuitiarum amore affectus censetur, iuxta Matth. 6. Non potestis Deo seruire & Mammonæ.

6 NB. Si venditione possit subleuari pauper, nó teneri de Eleemosynis, sic Tob. 5. de Gabelo 435.

7 De illicitè restitutioni obnoxiis pauperibus faciendæ, v.c. quorum Dominus ignoratur, tunc erogare debent, sed nō est opus misericordiæ, sed iustitiæ. In illis distributionibus est seruāndus ordo charitatis.

De illicitè acquisitis non restitutioni obnoxiis, v.c. turpia lucra meretricum & histrionum, licet possunt dari eleemosynæ, sed oblationes de iis ab altari repellendæ ob scandalum, ne Ecclesia videatur approbare eiusmodi lucra, partim ad imitationem veteris legis. Deut. 23. 435.

Cap. VII.

De Correctione fraterna.

1 Correctio fraterna est actus misericordiæ spiritualis, quo per cōuenientem sermonem proximum à malo peccati ad bonum honestatis conuertere nitimur secundum Psal. 149. *Corripiet me iustus.*

2 De correctione fraterna habemus præceptum Matt. 18. *Si peccauerit in te frater tuus*, i. e. Christianus quilibet, quia præbet tibi causam indignationis stam, peccans te vidente & sciente.

NB. Aliter corripiendus inferior prius increpando, postea hortando illum mansuetè. Aliter æquales amice superior similiter rogandus Apost. 1. Tim. 5. *Seniorem ne increpaueris, sed obsecrant patrem.* Quod limita; Nisi superior infirmorum laqueus & scandalum in rebus Fidei existat, tunc publicè à subdito redarguendus. 436.

Corripe-

Corripe eum) Præceptum non ſemper ſed certis circumſtantiis obligãs; ſi ſcias peccatum fratris, alias non debes inquirere niſi ſuperior ſis. 2. Si non credas fratrem iam emendaſſe. Peccatum merè præteritum, ſi non ſubſit reincidentis non eſt corripiendum præceptum, quia nec ipſi peccanti ſtatim incũbit præceptum pœnitendi. 3. Si nemo adſit alius idoneus, qui emendaturus exiſtimet. 4. Si ſpes fructus ex correptione affulgeat. Nam finis eius eſt emendatio proximi, quæ ſi deſperetur, medium correptionis fruſtra adhibetur. 5. Si occaſio opportuna.

Eſt mortale in re graui, cum quis commode poteſt tollere ſpiritualem miſeriam proximi per correptionem & non facit. Excipe niſi quis ex puſillanimitate exiſtimat ſe minus idoneum ad emendandum proximum. 437. 3

Venialia ſub veniali ſunt corripienda, probatur, quia lex charitatis poſtulat, vt quoduis malum proximi etiam exiguum impediamus vel tollamus, ſi commodè fieri poteſt. 437.

Rara tum obligatio hæc niſi in ſuperioribus, imò in prælatis Religioſis mortalis ſi per conniuentiam vigor, diſciplinæ religioſe exinde minuatur.

Si quis alium volens corripere eodẽ peccato contaminatus debet prius ſuam culpam fateri & poſtea corripere nõ ſuperbe obiurgãdo, ſed congemiſcẽdo.

CAP. VIII.

De odio Dei & proximi.

ODium directè oppoſitũ amori; ſicut amor duplex beneuolentiæ & concupiſcentiæ, ita etiam odiũ duplex; perſonæ, alias odiũ inimicitiæ, quo perſonæ, quæ nobis diſplicet abſolute ipſi malũ volum⁹. 1

2. Odium

2. Odium abominationis seu qualitatis, quo persona auersamur non secundum seipsam, sed secundum malum ipsi adiacens. 438.

Assert. 1. Fieri potest, vt homo Deum odio habeat, Ratio, quia licet Deus secundum se nullo modo displicibilis, tum extrinsecè in effectibus propter punitionem, aut præceptum apprehendi potest Deo malum, ratione cuius alicui displiceat, & ipsi malum optetur. Est omnium grauissimum peccatum. Prob. quia optimo opponitur pessimum, sed odium inimicitiæ erga Deum directè opponitur amicitiæ diuinæ, in qua maxima perfectio hominis viatoris consistit. Ergo In aliis mortalibus peccatis est interpretatiuum seu virtuale odium Dei propter auersionem à Deo & conuersionem ad creaturas.

Odium proximi ex parte operantis est grauissimum peccatum, eò quòd directè aduersetur charitati proximi, ex parte nocumenti grauius, scil. adulterium homicidium.

Odium Dei & proximi non est ex 7. Capitalibus quia non est tale, ex quo, vt fonte, alia oriantur, sed potius in quod reliqua terminantur. Estque contra naturam, eò quòd destruat naturalem amorem boni.

Deum odisse vt vindicem peccatorum est odium abominationis. Absolutè verò & secundum se execrari est odium inimicitiæ grauissimum, similiter habet odium proximi.

Discrimen est inter odium Dei & proximi, quod odium Dei, si deliberatè fiat, semper mortale, vtpote malum quodcunque destruens bonitatem eius. Odium verò proximi ex leuitate materiæ fit veniale, puta si ex displicentia aliqua personæ exiguum malum optes.

Discri-

Discrimen secundum; Odium abominationis erga Deum, intrinsecè malum & mortale, at odium abominationis erga proximum interdum culpa vacat, interdum laudabile. Prius prob. quia Deus propter infinitam bonitatem non potest esse abominabilis. Posterius prob. quia odium abominabile erga proximum non semper aduersatur charitati, sed interdum fundatur in amore charitatis Dei ac proximi, si eiusmodi odium debito ordine instituatur & ex virtute charitatis procedat. Consistit autem ordo in eo, vt minus malum proximo euenire inefficaci voluntate seu simplici optemus, quo maius malum seu nostrum seu alienum euitetur. Cõtra verò si maius malum v.c. corporis mortem proximo desideremus, vt nos à minori v.c. fortunarum damno liberemur; Odium hoc malum est, quippe Charitatis ordini repugnans. 440.

Quæstio. Maledictio est actus odii non elicitus sed imperatus; elicitiuè ad intellectum pertinet. Imprecatio verò, quæ est expressio voluntatis auersæ ab alio, pertinet ad voluntatem.

Dico 2. Maledicere latroni, vt iustificetur ex odio abominationis, non quidem optãdo, quatenus malum absolutè, sed quatenus bonum licitum est, quia per illud maiora mala impedientur. Loquor autem de maledictione simplici, nam maledicere peccatoribus per modum causalitatis, seu imperii efficacis, iisdemq; malum inferre, ad eos solum pertinet, qui ius habent noxios puniendi.

NB Diabolo non esse maledicendum Eccl. 21. secundum naturam, sed secundum culpam.

Dico 3. proximo sine iust a causa maledicere, charitati repugnat, & ad peccatum odii pertinet; interdum

dum verò iustitiæ aduersatur, & ad contumeliam spectat; quæ omnia in confessione exactè perpendenda. Nam in faciem maledicere, duplex peccatum contra Charitatem & iustitiam. Est mortale si grauitas materiæ & deliberatio. Interdum sine contumelia. V.C. absenti & sine honoris læsione maledicitur: estque vnum interdum in faciem sine animo, quasi id euenire oportet; estque tanto grauior contumelia, (si fiat erga parentes, &c. Exod. 21.

Denique interdum ex impatientia superior inferiori maledicit. Estque veniale, v.c. auferat te Diabolus, sed non ex animo: sed si quis seipsum diabolo deuoueat, mortale ob fœditatem, horrorem, aperuersitatem rei. 441.

CAP. IX.

De Acedia.

ACedia est tristitia de bono diuino à nobis participando, quod propter obtinendi vel conseruandi difficultatem; nobis malum videtur, & id circo animus in teporem & ignauiam cadit. Nam licet bonum in Deo per se, nec per participationem bonum odisse nec de eo tristari potest, tamen quatenus eius acquisitio cum corporis labore coniuncta est, carnique oblectationem impedit, concipi tristitia potest per accidens. Quapropter acedia nō est aliud, quàm tristitia animi de gratia Dei acquirenda vel conseruanda, seu de gloria cœlesti obtinenda per actiones nostras cum labore iunctas. Est ex genere mortalium, quia Charitati Dei repugnat, si voluntas languidè resistat, veniale. 441.

Est inter vitia capitalia, quia ex eo tanquam tædio de spiritualibus oritur horror & conuersio ad Creaturarum

turarum amorem, & illicitas delitias.

Præterea adhærent acediæ, triſtitiæ noxiæ, quæ virtutibus ſingulis aduerſantur: ſcilicet, ſi quis triſtetur, quod orare debeat, &c. Verum huiuſmodi acediæ diuerſa peccata non ſunt ab iis, quæ opponũtur virtutibus, de quarum bono aliquis triſtatur. Idcirco tali acedia nunquam peccatur, niſi cum virtutes ſub præceptum cadant.

N. Expelli acediam non fugiendo, ſed reſiſtendo, atq; opus ſalutis fortiter aggrediendo propter ſuauitatem virtutum. 442.

CAP. X.

De Inuidia.

INuidia dicta à nimis videndo ſiue intuendo in proſperitatem alterius. 1

Definitur Inuidia triſtitia de bono alieno, quatenus id malum inuidentis æſtimetur, tanquem propriam ipſius Excellentiam imminuens: proprium Puſillanimorum.

Eſt ex genere mortali, quia opponitur Charitati, cuius actio eſt gaudere de proſperitate proximi.

Nota; Tres ſunt Affectiones triſtiæ. 1. Indignatio ſiue Nemeſis, per quam bona temporalia inopiis & indignis obuenire triſtamur, & triſtitia vitioſa, ſi conſiderentur bona, prout abſolutè proximi ſunt, vel vt ex ordinatiſſima Dei voluntate propter certum finem indignis obueniant. Nam tenemur gaudere ſic de proximi bonis, & Dei voluntati nos conformare. Pſalm. 36.

Si autẽ triſteris, prout indigno, humana poteſtate contra

cõtra iustitiam distributiuam obueniunt, vel prou-
abutitur, est laudabilis iustitia.

2 Æmulatio seu zelus, qua tristamur de bono proxi-
mi, non qua ipsius, sed qua nos caremus. Hæc si ver-
setur circa bona animi, laudabilis est, etiam circa cor-
poralia, si æmulanti conuenientia sint: v.c. si opifex
tristetur, cum videt alios sibi similes ex opificio fa-
miliam alere, se non alere. Vitiosa est æmulatio, si
rusticus tristetur, cum videt nobiles emere castra, sibi
talia deesse.

Distinctio inuidiæ ab æmulatione: Nam per inui-
diam tristatur homo de bonis proximi non absolu-
te. Id enim ad odium pertinet, sed in ordine ad Inui-
dentem, qui ea re se superari existimat. Per æmula-
onem verò non tristatur homo de bonis proxim
sed de sua penuria, quam comparando cum alteri
abundantia magis aduertit.

3 Affectio inuidiæ est, cum tristamur de bono pro-
ximi, quia occasionem putatur accepturus nobi
aut aliis nocendi. Quæ tristitia bona, si non teme
sed prudenter timeamus, secus si temerè. 443.

NB. Velle & nolle, amare & odisse, lætari actu
stari, non esse actus contrarios, nisi circa idem ob
ctum, sub eadem ratione formali, versentur. V
De morbo patris potes tristari, quatenus malũ p
sonæ est, vti & de morte; sed lætari de hæredi-
quia Dei voluntas, cui te conformare debes. V
has duas voluntates in Christo Domino. Luc.
12. Matth. 26. Iohan. 12.

CAP. XI.

De discordia, contentione, & schismate.

DIscordia est dissensio voluntatum circa bonum quod ex charitate velle debemus: si circa malũ laudabilis est dissensio, quod velle debemus. Non enim peccatum discordiæ est dissentire ac discordare in bono, si in eo concordare obligati non simus; si socium rogantem, vt cum illo ingrediaris Religionem, recuses, non peccas discordando. 1

Adde etiam ex inculpata ignorantia oriri dissensionem voluntatum; dum vnus hoc, alius aliud medium ad honorem Dei, vel proximi salutem conuenientius probabilitatione iudicat, sicut inter Paulum & Barnabam. Act. 15.

Contentio est impugnatio veritatis, cũm confidentia Clamoris. N. Veritas dupliciter potest impugnari. 1. Intentione formali, cum quis agnitam veritatem impugnat. 2. Intentione Virtuali, non curans siue doctrina vera sit, siue falsa. Eademque est ratio de eo, qui veritatem oppugnat, per culpabilẽ ignorantiam existimans esse falsitatem. Sic hæretici. Loquimur autem de oppugnatione, quæ seriò fit: nam si exercitii causa ad explorãdam alterius doctrinam; laudabilis est. 443.

Contẽtio seu veritatis impugnatio ex genere suo est mortale, oppositum pací & charitati, per quã tenemur proximo consentire in bonis ipsi necessariis. Veritas autẽ sæpe necessaria est proximo ad animæ salutem, Ergo eam contentiose tollere velle, est peccatum. (Hinc Galat. 5.) Additur cum confidentia Clamoris, clamor aggrauat.

NB. Oppugnationem cum clamore falsitatis ob

scandalũ posse esse mortale. Quapropter disputat de rebus fidei sæpe vitiosa. 1. Ex parte disputantis non sit satis doctus, qualem Apostolus requirit Tit. 1. Et prohibetur laicis sub pœna ferendæ excommunicationis, sed hæc in casu necessitatis non habet locum, si laicus doctus, & deinde in Germania laicos priuatim disputare moris. 445.

Ex parte eorum coram quibus. Nam sæpè indoct auditores vim obiectionum penetrant, quam vix telligant earum solutionem, quare cõcionatorem docti habent sibi cauere. 446.

2 Ex parte eorum, quibuscũ V. C. Pertinacibus reticis, apud quos nullus fructus. Melius ad con mandos conuersos fit, vt in concionibus eorum dacia falsitatis ostendantur.

Deniq; addo ex D. Thoma: Cum bonum ex gra causa; malum autem ex quouis defectu fit, quens esse, vt bonæ ac laudabilis contentionis descriptio sit. *Impugnatio falsitatũ, cum debito nia modo, congruo loco, tempore, &c. instituta.* 446.

Schismatis peccatum committitur, cum qui segreget ab vnitate Ecclesiæ, prout ea est corpus sticum ex diuersorum statuum fidelibus tanq membris inter se, & cum vno capite Christo, in terris vicario connexis. De quo Rom. 12.

Duplex est Modus schismatis. 1. Si quis se sec à capite Ecclesię, Pontifice, qua talis, nolens obe tiam sedi Apostolicæ præbere. Nam si contra pontificem vt priuatam personã aut quia proba ter putat, non esse caput Ecclesiæ, non est schisma cus. 2. Si quis se separat à reliquis mẽbris Eccles cultu Religionis, Oratione, Sacramentis, &c. & orsum agit, quasi Ecclesiæ membrum non sit.

Dupl

Duplex iterum schisma, purum & iunctum cum hæresi. Purũ ex sola voluntatis malitia renuit obedientiam; idq; vel sola intentione vel operis executione, sufficit indirecta intentio se subtrahendi ab obedientia, v.c. Si Episcopi conuocent Synodum generalem, sine authoritate Papæ. 447.

Discrimen inter hęresin & schisma, quod illud interna mẽte perficitur, & exterius solum significatur, ideoq; requiri errorem intellectus pertinacem: At schisma externo opere consummatur, ideoq; sufficit ad id voluntarium indirectum & imputatiuum, sicut ad homicidium, &c.

Schisma cum hæresi requirit negationem, summũ Pontificem esse verum caput Ecclesiæ.

Coroll. Schisma occultum non est verũ Schisma: at occultus hæreticus est verè hæreticus, quia congregatio Ecclesiæ est per fidem, at vbi ea deest, deficit membrum.

NB. Qui separat se à suo Episcopo, vel particulari aliqua Ecclesia, nihilominus intendés ac palam protestãs, se manere in cõmunione Ecclesiæ vniuersalis, & sub obedientia Papę, is ꝓpriè nõ est schismaticus.

Pœnæ Schismaticorum sunt Excommunicatio bullaris, tamen non extensa ad fautores. Item Inhabilitas ad beneficia, quæ etiã post pœnitentiam non tollitur, nisi per dispensationem.

Cap. XII.

De Bello.

Differt bellum à rixa & seditione: quod bellũ est multitudinis contra extraneos: seditio contra multitudinẽ in eadẽ Republ. Rixa est paucorũ cõtra paucos vel singulos. N. Bellũ & rixa propriè actualẽ pugnam significant, seditio etiam præparationem.

Rixa est contradictio verborum orta plerum
ex ira & procedens vsque ad verbera. Est exem
mortali. At veniale vel propter vehementiam, v
leuitate, vt in pueris.

Bellum aliud est iustum, aliud iniustum.

Iustum duplex; defensiuum & offensiuum. D
siuũ est, quo quis per iniuriam illata repellitur,
non solum publica sed etiam priuata authorita
iuis omni iure permissum est, in leg. 3. ff. de iust
Bellum offensiuum est, in quo vis infertur, in
vindicandæ causa. Ad eius honestatem requiru
3. Conditiones; Legitima authoritas, causa iust
recta intentio, non ex odio, nec priuatæ vindict
piditate sed amore iustitiæ.

Assert. 1. Bellum offensiuum non nisi publico
thoritate principis vel magistratus superiorem
agnoscentis geri debet. est communis, ex S. A
*Ordo naturalis mortalium paci accõmodatus hoc po
suscipiendi belli authoritas penes principes sit.* Prov.
Discrimen est inter Magistratus, quod alii supe
nullum agnoscant (vt Imperator, Reges, & Re
blicæ liberę Venetorum, Genuensium, & He
rum) hi bellum offensiuum & defensiuum. Ne
mnis Respub. ita debet esse comparata, vt sib
ciat ad publicum statum & quietem seruand
magistratus sunt inferiores (Duces, Ciuitates
rii) non possunt offensiuum (licet defensiuum
lum gerere sine licentia superioris magistratus
gladium portat Rom. 13. Hinc l. hortes ff de capt
& postliminio reuersis. prędones appellantur, qu
ne authoritate Imperatoris bellum offensiuũ in
piunt. Excipe, si supremus magistratus negligat
tas iniurias vindicare, tunc enim necessitas licen

dat, ne improbitas impunita maiores animos faciat.

N Prohibitæ etiam sunt Confœderationes & cõuenticula, quæ sine authoritate Imperatoris fiunt l. denunciamus C. de his, qui ad Ecclesiam, &c. præterquam ad necessariam defensionem contra iniquos.

Asser. 2. Generalis iusta belli offensiui causa est accepta iniuria. Idq; iure gentium pro defectu proprii iudicis ac vindicis, idcirco ipse princeps, qui vel cuius subditi iniuriam passi, iudicandi & vindicandi sceleris potestatem iure naturali consequuntur. NB.

Præmonitio tamen requiritur à læsorũ principe, vt coerceat subditos & cogat ad damnũ restitutionis, quod si non, tunc bellum. Sed requiritur iniuria grauis alias mortaliter consiliarii & principes peccabunt, propter tot hominum cædem, & nisi sit è re ecclesiæ Catholicæ & augmenti. 450.

Asser. 3. Particulares Causæ iusti belli sunt; 1. Vt subditi rebelles ad obedientiam redigãtur, 2. Vt recuperetur Prouincia, Ciuitas debita, si multum interfit boni communis. 3. Ad vindicandam grauem contumeliam principi illatam 2. Reg. 10. 4. Vt vltio sumatur de gente, quæ hosti iniustum bellum gerenti auxilium præbet. 2 Reg. 8. 5. Vt repellantur ii, qui iniustè prohibent, ne nocentes puniantur. Iud. 20. 6. Vt puniantur violatores fœderis initi cum Principe non sine graui iniuria illius 4 Reg. 3 7. Vt impetrẽtur ea, quæ iure gentium permissa sunt, & per iniuriã denegantur. v.c. Transitus sine mora, & sine nocumento ex vna regione in aliam, vt habetur ca. vlt. 23. q. 2 Eoq; sensu Cæsar: *Arma tenenti omnia dat; qui iusta negat.* 8. Vt sociis auxilium iustum afferatur, quod si verò ab hostibus infestentur auxiliarii, tunc & ipsi ius acquirũt per se bellum inferendi aduersariis 9. Si

populi subiecti idololatrę, aut hęretici, alioſq; in
ſenſionem (etiam vicini Regis ſubditos) trahant.

NB. Si bellum iuſtũ eſt formaliter reſpectu p
cipis, licet informatio Conſiliariorum falſa, tam
princeps non habet cauſam ſuſpicandi de fal
practicè iudicium ſuum formare poterit inform
tium allegationibus. 451.

Aſſert. 4. Perſpecta iuſta belli cauſa, parti adu
ea prius inſinuari debet, antequam bellum inſti
tur: quod ſi parata, ſatisfacere, acceptari debet
Deut 20. Ratio *quia bellare non voluntatis, ſed nec
tatis eſt* c. noli, 23. q. 1. bello coniuncta eſſe ſolent.

NB. Etiam poſt multũ conflictũ, quando ia
ex hoſtibus ceciderunt, ſi aduerſarius condigna
tisfactionẽ offerat, acceptari debet ex charitate
delicet ſi iniuſta ablata reſtituat belli expenſas,
ſtimationem periculi, authores illatæ iniuriæ t
NB. 2. Infideles aſciſcere licet in belli ſocietate
ſe loquẽdo, tamẽ per accidens & rõne ſ. ãdali
Præterea; Etſi capti in bello iuſto ſpectato
iuſtitiæ occidi poſſunt, tamẽ lex charitatis poſt
Dux belli habita ratione communis boni incle
tiã declinet, & multitudini parcat, excepto ſi
culiari crimine, vel perduellionis, vel læſæ maie
damnati vel conuicti ſint, aut ſi id opus ſit ad
endam ſecuritatem contra valde pertinaces. 4
Aſſert. 5. Subditi, qui de belli iuſtitia dub
principi ita iubenti merito parent, idemq; dicẽ
de militẽ cõductio. Ratio, quia in dubio quiſq;
dire debet Principi vel ſuperiori ſuo, c. quid cu
tur. 23. q. 1. Simili ratione ſi carnifex de iuſtitia
ret, tamen iuſtè latam ſentẽtiam à iudice exequ
quandoquidem ad ipſum non pertinet diſcutere.
Aſſ

Assert. 6. Milites extranei & voluntarii vocati ad bellum, de cuius iustitia dubitãr, vt in neutram partem prudenter assentiantur, militare plerunque non possunt. Ratio, quia nulla cogẽte necessitate obediẽdi, exponunt se periculo grauissimæ iniuriæ inferendæ. Dico plerunq;, etsi enim causa bellandi speculatiue quidẽ dubia videatur; præsumptio tamẽ sit principẽ cum cõsiliariis, examinata prius diligẽter causa, ideò bona fide ad bellum procedere possunt, nã debent habere indicia ad iuuandũ in tam graui re. 453.

Milites paratos sequi indifferenter ad bellũ quẽcunq;, siue iustè, siue iniustè bellantem, non debent absolui, nisi propositum corrigant.

Quæst. 1. Quicunq; in iusto bello pugnãt, progredi possunt secundum iustum mandatum & voluntatem Ducis sui expressam, vel tacitam, ad agrorũ vastationem, pagorum euersionem, hostium spoliationem, nocentium cędem. Ratio, quia sunt executores iustæ sentẽtiæ & vindictæ, quam supremus princeps in hostes decernit. Quod si Dux consultò nolit aut prohibeat, tunc peccant contra iustitiam, si damna inferant; si solum prohibeat, vt disciplina conseruetur, plerunq; non nisi venialiter, nisi se in graue periculum coniiciant.

Nota: Si solum bellũ instituatur defensionis causa, tunc ea solum agere fas est, quæ ad præstãdam pacem & securitatem ab hostibus necessaria sunt.

Si vero ad persequendam iniuriam materialẽ v.c. recuperandã ciuitatẽ, quæ iure principi debetur, sed ab altero per inuincibilẽ ignorantiã alieni iuris possidetur, tũc ea solũ agere licet, quæ ad occupandã ciuitatẽ necessaria vidẽtur, & quatenus fieri potest, cũ minimo hostiũ dãno, & sine cõdẽnatione ad expẽsas: *quandoquidem nec in iudicio pars quæ causa cadit, ad ex-*

pensas alteri parti præstandas condemnari solet, nisi litiga-do in dolo vel culpa fuerit.

Si verò bellū instituatur ad vindicandā iniuriam formalem, tunc iustitiæ vindicativæ modum seruare oportet, vt iniuriæ quantitatem pœna non excedat, v.c. Pago destructo ab hoste, non expedit totum regnum inuadere, nisi hostes satisfacere recusent, & diu continuent 454.

Quæst. 2. In bello licet insidiis vti, modo absit mendacium, cū enim in bello fas sit hostibus nocere, fas etiā erit occultando ipsis consilia, efficere, vt decepti nocumentum patiantur. Vide Ios. 8.

NB. Simulare in bello se esse socium hostis, quod est peccatū, sed propter inuincibilē ignorantiā qui milites rectè se agere existimant, excusantur. At vero in promissionibus & pactis per simulationē aliquid dicere aut facere, iniuriosum est.

Quæst. 3 Innocentes per se occidi non possunt in bello, v.c. Infantes etiā Turcarum & hæreticorum, Clerici, simplices rusticani, idq; secundum iuris præsumptionem, donec contrarium ostendatur. Per accidens verò, si bellū geri, & ab hostibus victoria obtineri non possit, nisi occisis innocentibus, licitū est quando id ratio communis boni ita exigit.

Quod innocētes in veteri Deut. 20. occisi in bello, id ex speciali Dei mandato factum.

Dico 2. quod attinet ad spoliationē bonorū, hi innocenti sint pars Reip. delinquentis, fas est omnia spoliare, mulieres ac infantes in captiuitatē ducere.

Intellige si infideles, secus si Christiani; nā Christiani à Christianis capti, serui eorū efficiuntur, ob diuturnā consuetudinē vim legis obtinentē, sed interdū pecunia, tanquā in præmiū victori oblata, redimi solent.

Po-

Porrò ad hoc, quod tota Communitas deliquisse censeatur, necesse est, vt maior vel potior eius pars, quæ alioquin ad decernendum aliquid communitati sufficeret, delictum aliquod fieri, V.G proditionis, apostasiæ, decreuerint, ita etiam innocentes bonis spoliari possunt &c.

NB. Quærelæ hostium subditorum propter vexationes & spoliationes militum non sunt curandæ, si milites in expresso vel tacito consensu Ducis procedant, & alio modo debita vindicta sumi, & satisfactio impetrari non possit.

Atque huc spectant literæ repressaliarum, quibus princeps subditis aut militibus suis iniustum damnum passis potestatem dat inuadendi terram eorum qui damnum intulerunt, & occupandi etiam bona innocentum vsque ad compensationem damni, sed quia hæ repressaliæ species belli, ideo sine graui necessitate non concedendi, cum sint periculosæ, & occasionem præbeant rapinarum; quod si repressaliæ contra Ecclesiasticas personas, id sub pœna excomm. ipso iure lata, prohibitum. 456.

NB. 2. Peraccidens possunt naues & alia peregrinis & Clericis ad necessitatem belli auferri, ne hostes vtantur, tamen post bellum restitui debent.

NB. 3. Subditi innocentes rebellium principum in odium principis & vindictæ spoliantur, exceptis ijs, qui quantum in ipsis restiterunt rebelli, & adhæserunt iustum bellum gerenti.

Quæst. 4. Fas est si iniuria hostium id mereatur, totam ciuitatem in prędam dare, licet grauissima crimina iuncta, stupra, cædes innocentum, per accidens peccat Dux belli, permittens talia, quando ali-

ter pertinacia hostium frangi, nec pax alio modo obtineri non potest. 456.

Dico 12. Mobilia ab hostibus accepta, iure gentium capientium fiunt. Et constat ex l. si quid bello ff. de captiuis. *Quæ ex hostibus capimus iure gentium statim nostra fiunt; adeo quidem, vt & liberi homines* (non Christiani) *in seruitutem nostram deducantur.* Excipe, nisi alicubi mos, vt spolia ad Ducem afferantur, qui pro meritis distribuat, nec iusta spolia computari debent in compensationem debiti principalis, quòd iustè bellans ab hoste iure exigere potest. 456.

Dico 3. Mobilia ablata ab hostibus, quæ hostes ante ab alijs iniustè cæperant, ea secundum ius Cæsareum sunt capientium, neque pristinis dominis restituenda, postquam in locum tutum reportata. Ratio id postulat communis boni per consuetudinem introducta, tum ad militum animos excitandos, tum ad innumeras lites tollendas. Sed excipe, quæ postliminij iure gaudent, vt currus, naues oneratiæ commeatum.

Dico 4. Immobilia, quæ occupantur, quatenus iustam damni compensationem vel pro iniuria satisfactionem non excedunt, pertinent ad principem; verò ab hoste, cui erepta sunt, iniustè possessa fuerant, pristinis Dominis restituenda.

Quæst. 5. Fides publica à Magistratu data, quibuscunque hostibus publicis, etiam infidelibus atque hæreticis omnimodo seruanda est, ex S. Augustin. epistola 205. ad Bonifacium. *Fides quando promittitur, etiam hosti seruanda est, contra quem bellum geritur.* Prob. Quia fœdera publica gentium iure introducta sunt, idque propter necessitatem, quia aliàs nulla

nulla pax aut societas inter humanum genus consistere posset. 457.

Intelliguntur autem hæc, dummodo fœdus ex obiecto malum non sit, consequenter nec obligatorium.

Neque verò tergiuersationi locus est, quod pars altera ad fœdus ineundum per vim iniustam adacta sit. Cum enim paciscentes superiorem iudicem non habeant, qui causa cognita ipsis ius dicat, quælibet pars posset dicere sibi vim iniustam illatam, ac proinde fœdus à se rescindi posse. At verò si priuatus alteri priuato vim iniustam inferenti, promissionem faciat metu adactus, licet eiusmodi pactio mero iure valeat, potest tamen propter æquitatem rescindi, iuxta prætoris edictum: *Quod metus causa gentium erit, ratum non habebo.* lib. 4. ff tit. 2.

Deinde tergiuersationi locus non est, etiamsi postea appareat fœdus publica authoritate initum principi paciscenti pernicioſum esse, dummodo ex obiecto malum seu iniquum non sit.

At verò fœdera inter priuatos, si vergunt in perniciem principis, rescindi possunt, cum in omni fœdere & promissione intelligi debeat exceptum ius superioris, quippe cui subditus præiudicare non potest. c. venientes, de iureiur. Sin verò fœdus aut promissio alieno Principi facta in publicam perniciem non cedat, V. C. si quis tyranno reditum, vel redemptionis precium iuratus promisit, fides seruanda est.

NB. 1. Pacta inita inter duos reges non possunt rescindi, ne quidem Ecclesiastica authoritate: nam soluendi potestas data est Ecclesiasticis

sticis in ædificationem, non in distractionem : at verò talis relaxatio fœderis tenderet contra ius gentium, adeoque cederet in magnum detrimentum societatis humanæ. 458.

Dico 2. Si fœdus publicum initum, successu temporis cedat in magnum detrimentum Ecclesiæ, tunc summus Pontifex indirecte cogendo alteram partem, vt remittat, potest rescindere : quia id postulat bonum Regimen Reipublicæ Christianæ ; Et Catholici Reges non alia conditione sua fœdera constituere censentur, nisi vt salua interim sit Ecclesiæ Christianæ incolumitas.

Dico 3. Si à Christiano Rege fœdus publicum fiat cum infidelibus, nulla ratione potest pontifex relaxare; ratio, quid id cederet in contemptum Ecclesiæ, etsi ecclesiæ pernicioſum à Christo supremo Rectore sperandum est auxilium.

Dico 4. Si fœdus publicum cum hæreticis fiat, non potest authoritate Pontificis relaxari, quia hoc cederet in detrimentum Ecclesiæ, & cum hæretici in omni fœdere excluſam velint Papalem relaxandi potestatem; ideò apud ipsos & omnes nationes infideles, blasphemabitur nomen Domini, si dicamus nos cum consensu pontificis fœdera publica, contra ius gentium, erga hostes violare posse.

Quod hæretici de Iesuitis asserunt, eos docere, hæreticis fidem seruandam non esse, mera calumnia est.

Obiectio de Iohanne Hussio, quasi ipsi fides seruata non sit, diluitur. 1. Quis Sigismundus dedit saluum conductum in forma iuris communis, id est, salua executione iustitiæ. 2. Quia Hussius post saluum conductum fugam arripuit, quæ ipsi sub pœna capitis

capitis ab Imperatore prohibita erat. 3. Ipsamet Synodus Constantiensis, sess. 19. demonstrat à seculari potestate per saluum conductum alicui datum, Ecclesiasticæ ac superiori Iurisdictioni, nullum præiudicium generari posse, quominus contra pertinaces ad punitionem procedere possit. 459.

Quæst. 6. Capti in bello fugere possunt, & res hostium aspontare, dummodo scandalum & specialis permanendi pollicitatio absit. Id enim iure gentium introductum, & est ius postliminij. l. in bello l. nihil interest. ff. de captiuis. Accedit quod hæc pœna perpetuæ seruitutibus naturali propensioni admodum repugnet, vt eam sustinere, si quis fugere possit, valde difficile sit. Nec obstat, quod si rursus deprehenduntur, puniantur: nam etiam fugitiui damnati ad mortem puniuntur, etiamsi fugiendo nihil peccarint.

Dico 2. Capti in bello iniusto V. C. Christiani à Turcis, non solum licitè fugere possunt, secluſa speciali obligatione manendi aut iuramento, sed etiam in compensationem damni illati res hostium auferre possunt, Ratio, quia si nemo adsit, qui iustitiam administraturus est, potest quilibet, si scandalum cesset, per se ipsum accipere, quæ sibi liquidò debentur, non obstantibus inducijs, quæ non extendunt se eò, vt qui hactenus oppressi, ius suum recuperare non possint.

Dico 3. Peregrini Christiani inter Turcas versantes, si quid auferant pro furibus habendi. Prob. Quia Turcæ veri domini sunt bonorum mobilium, excipe, si quid per iniustitiam à Christiano peregrino extorserunt, licitè possunt tantundem à Turcis aufferre. 460.

Dico

Dico 4. Turcæ tempore Inducíarum inter Christianos versantes non possunt spoliari à Christianis, at tempore belli possunt, etiam à quauis priuato subdito ex præsumpta voluntate principis.

Quæst. 7. De peccatis in bello fieri solitis: 1. Dux peccat si iusta stipendia militibus non prouideat. Vnde stimulantur ad rapinas, ad quarum restitutionem Dux tenetur. 2. Si non seruet disciplinam militarem, quantum in se, alias ad restitutionem damnorum obligatur.

Quod si timeatur secessio militum, & propter diuturnum bellum non omnes milites solui possint, tunc permitti possunt aliqua minora mala ad maiora incommoda vitanda, & incolæ æquo animo perferre debent.

Peccata Ducum supremo sub ordinatorum sunt. Si milites absque necessitate temerè exponant internecioni. 2. Si sine necessitate in locis fætidis castra figant. 3. Si in solutionibus iniustis praxibus permutationum vtantur. 4. Si cum damno Reipublicæ non compleant numerum militum, & tamen accipiunt pecuniam. 5. Si dimissis veteranis, nouos & ineptos substituant stipendio minori. 6. Si retineant stipendia & permittant militibus à rusticis extorqueri sibi necessaria. 7. Si transeuntes per ciuitates ad vexam accipiant pecunias.

Alij Officiales peccant; 1. Si victualia exercitui necessaria conuehi negligant, aut corrupta vendant. 2. Si propter lucrum aliam materiam pulueri tormentario admisceant. 3. Si pro cibo & alijs plus accipiant quam decet. 4. Si accipiant pecuniam

niam à domibus ad redimendam vexam, & alios grauant magis.

Denique milites omnes, ratione stipendiorum peccant, & sub mortali tenentur restituere. 1. Vt Duci obtemperent, in acie consistant, nec facile fugiant. 2. Vt stationem seruent, arcem sibi commissam defendant, etiam cum periculo vitæ, quamdiu spes defendendi supereſt, alioquin capite plectuntur. iuxta l. 2. ff. ad legem Iuliam Maiest. 4. Vt sine Ducis licentia non discedant ab exercitu propter damnum, quod inferunt fugâ suâ. 5. Milites suis stipendijs contenti esse debent. Luc. 3. ideoque innocentes non grauare. Et licet milites in solutione stipendij dilationem iniustam patiantur, tamen non ideò licitum est innocentes spoliare, quia bona aliena non sunt oppignorata militibus pro stipendio.

Quod si in grauissima necessitate milites cogantur spoliare innocentes; princeps tenetur ad restitutionem damnorum, quatenus moraliter potest, si causa iniustæ detentionis extitit, quod si sine sua culpa, non amplius obligatur; quam inde locupletior redditus est.

Quæst. 8. Clerici iure Ecclesiastico extra necessitatem propria pignorare non debent. Prob. quia indecens est, vt qui Spirituali militiæ se tradiderunt, arma vel negotia secularia tractent. iuxta 2. Timoth. 2. *Nemo militans Deo, &c.* Accedit, quod Clerici ordinentur ad ministerium altaris, in quo sanguis Christi repræsentatur. Ergo, Clerici non debent

alie-

alienum sanguinem fundere , sed parati esse pro prium pro Christo. Hinc ab Ecclesia constitutum, qui hominem extra necessitatem occidit vel mutil fiat irregularis , laicus sine peccato , Clericus cu peccato. Dixi iure Ecclesiastico , nam iure natura non prohibitum, hinc pontifex potest dispensare, i in veteri Exod. 32. Leuitæ laudantur à Moyse, quo contra Idololatras pugnarint. Dixi manu propri quia de consensu superiorum possunt interesse be lo, vt Parochi & Confessarij tum non audent iube occidere & mactare hunc vel illum , sed consulere fortiter pugnent pro patria, & generatim hostes o cidant. Vt Henriquez. 463.

Deinde Clerici possunt 1. alijs bellum iustu suadere. 2. principem secularem in subsidium, co tra infideles inuocare. 3. Principes Episcopi G maniæ possunt bellum legitima authoritate indi re, militem conscribere , sed ipsi sine licentia Pa non debent esse Duces.

Dixi 3. Extra necessitatem. Nam in necessit sine dispensatione possunt Clerici propria manu pugnare. 1. Si id necesse ad defensionem propri vitæ. 2. Si necesse ad defensionem proximi inno centis, Reipub multum vtilis. 3. Si necessarium defensionem patriæ aut ciuitatis contra iniusto uasores. 4. Si necessarium ad victoriæ, ex qua Ecclesiæ multum pendet, consecutionem. Ordinar autem talis necessitas non occurrit in bello, præse tim offensiuo, cum laici sufficienter haberi possint

NB. 1. Clerici in maioribus pugnantes peccant mortaliter; in minoribus , gaudentes priuilegio fori & canonis, venialiter , non gaudentes non peccant. Quod si beneficiati , timendum est , ne mortaliter

pecce

peccent, excipe si contra hæreticos, quod si occidant, debent resignare aut dispensationem petere super irregularitate.

NB. 2. Clerici (nisi constet de contrario voluntate Ducis) gaudent spolijs hostium, Ratio, quia tales exercitus sunt vtiles, imò & pars exercitus, ideò gaudere debent commodis belli, sicuti etiam periculis expositi sunt.

CAP. XIII.

De Scandalo.

SCandalum est dictum vel factum, (quia externa hominis operatio vel omissio alterum ad peccandum potest inducere) minus rectum (speciem mali habens) præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis minus rectum, quia non necesse, vt operatio vel omissio secundum se mala, sed talis est, si speciem mali, V.C. si clericus mulierem suspectam apud se aleret, licet nihil peccet, tum sub mortali tenetur dimittere, quia scandalum. 464. 1

N. 1. Operatio secundum se venialis, per circumstantiam potest fieri mortalis, vt si Religiosus iocosum verbum coram fœminis proferat, & adolescens verbum amatorium fœminæ coram viro valde Zelotypo insinuet, vnde timenda magna dissensio, peccant mortaliter.

N. 2. Licet operatio secundum se mala non sit, tamen speciem mali in se habet, si tamen permoueas & remoueas, quantum in te est, non peccabis; Sic parochus, qui die festo non potest celebrare, nec alium substituere, si insinuet populo causam, licet scandalum sequatur, ipse tamen eris extra culpam.

Duplex est scandalum, Vnum per se, siue datum, 2

alterum per accidens siue passiuum Datum ita duplex, vel inductiuum ad peccatum in genere ris, consilio, iussu, vel propriè inductiuum suapte tura occasionem præbens peccati, idque vel obe uè, vt si coram alijs die interdicto carnes come vel in genere causæ materialis; vt si Principi bellanti pecunias concedas, sine consilio. Nec est ad peccatum scandali, vt ruina proximi sequ sed satis est, si sequi possit, ex opere suapte na cum circumstantiis considerato.

Scandalum passiuum (acceptum) est, cum &q ter operantis intentionem & præter naturam o alter occasionem peccandi accipit. Diuidit scandalum pusillorum, quod ex ignorantia vel i mitate prouenit, vt in scandalum Pharisæo quod ex mera malitia ortum habet.

3 Assert. 1. Nullo casu licitum est, alteru ducere iussu vel consilio expresè vel tacitè quod ab eo sine peccato fieri non potest. S tur ex Matth. 8. *Væ homini, &c.* Ratio, qu pugnat præcepto negatiuo iuris naturæ, *N ximum in peccatum inducas.* Quare talis indu semper mala, & contra Charitatem & mi cordiam.

Exinde resolues non esse licitum, vt petas sa dote, qui iurisdictione caret, vt te absol nec licitum, vt alterum inuites ad bibendum que ad ebrietatem, quia hæc omnia sine pec to non possunt fieri. Esto sint ipsi parati ad bib dum vel ad peccandum, & tu non causa sis inor mali propositi, causa es tamen peccati secund executionem.

Assert. 2. Ad peccandum materialiter [illegible] co

cooperari licitum est, requisitis 3. conditionibus. 1. Vt cooperatio secundum se moraliter bona vel indifferens sit. 2. Vt bona intentione fiat. 3. Vt proximi peccatum impedire nequeas vel non debeas. Ita Dominus Deus ex debita dispositionis & prouidentiæ sua lege, in genere causæ efficientis concurrit, non præueniendo, sed concomitando ad opus materiale peccati. Et vxor tenetur reddere debitum coniugi voto castitatis obstricto, si eum aliter à proposito auocare non possit. Peccauit tamen si scienter contraxit cum tali, quia talis dispensatio fuit iniuriosa Deo. Et parochus tenetur Eucharistiam porrigere excommunicato & hæretico occulto, si publicè potest. Et Confessarius tenetur Communionem præbere petenti, licet eius indispositionem ex Sacramentali Confessione cognitam habet.

NB. Catholicus ob consuetudinem loci licitè cum hæretica contrahit. Licet enim sacerdos, vt publicus minister non debeat ministrare Sacramenta indignis, tamen sponsus vt priuata persona tum potest, quia vtitur iure naturali contractus celebrandi, cui ratio sacramenti accessoriè coniuncta est.

Eodem modo licet in ciuitatibus, vbi permissum maioris mali vitandi causa, meretricibus domos locare, pro lupanari permissiuè; item fas est, amicum qui violandi ieiunij gratia ad cauponem diuertere cogitat, domum secum abducere, & cœnam ministrare hospitalitatis gratia. Item fas est, in ciuitate, in qua Catholici mixtim cum hæreticis viuunt, die interdicto carnes in Caupona apponere

postulantibus , posito, quod alij sint appos ri,&c.

NB. Irato & furioso ensem præbere potes, si lioquin te esset occisurus.

NB. Catholicus non potest pagum Catholi vendere hæretico principi, nisi grauissima neces vrgeat,ob scandalum & periculum animarum, rum maior ratio habenda,quam temporalium c modorum.

Cooperatio materialis ad peccatum , quanto motior est,tantò facilius ob causam rationalem mittitur: V.C. fundere campanam concessum e cet aliqui abuturi ad hæresin , sed longè grau cessitas requiratur,vt liceat pulsare ad concione reticorum;quia tale opus valde propinquum ac se ad hæresin ordinatur. Si tamen V.C. æditu templo hæretico hactenus seruiuit, fiat Catholi & non possit ob necessitatem seruitium suum gnare,potest absolui & manere,si promittat, q quam primum rerum statum mutare poterit, mod absit scandalum & virtualis professio falsæ fidei, manifestum sit, quod ministeria pulsandi , afferen panem & vinum,solum fiant materialiter, tanqu indifferentia,& non quatenus ordinantur ad exe tia hæreticorum.

Vnde vlterius resolues. 1. Christianis captiuis ne cessum remigare in Turcarum triremibus contra Christianos,& arma afferre,quia necessitas & metus mortis excusant,& alij essent , qui cooperarentur, quod si verò ex illorum denegatione magna victoria esset speranda Christianis,teneretur potius mortem obire,quam remigare,idque ex lege Charitatis.

2. Incolas prouinciæ occupatæ à Tyranno,& ex pulso

pulso legitimo Principe, posse excubijs, sessione & contributione iuuare, quatenus opera illa secundum se indifferentia sunt, absq; intentione bellandi, quia si incolæ recusarent, maioribus periculis se exponerent, & existimandum est legitimum principem interim consentire, vt eiusmodi obsequia tyranno præstent, ad maiora mala vitanda: quæ autem in maius damnum principi aut Catholicæ Religionis oppressionem cessura sunt, ea subditi à Tyranno adacti præstare non possunt, multo minus se iuramento obligare.

3. Fas est patrifamilias famulo vel filio de furto suspecto pecuniam apponere; vt eum deprehensum efficaciter emendet, quia id non est formaliter cooperari ad peccatum, sed materiam peccati ministrando permittere, ad grauius malum impediendum.

4. Fas non est patrifamilias in die ieiunij cœnam ministrare familiæ obligatæ ad ieiunium, quia est cooperatio propinqua, & sine ea, vt ponimus, peccatum probabiliter non committeretur: eodem modo non licet cauponi in ciuitate Catholica extra necessitatem carnes hæretico proponere.

5. Fas non est Pharmacopolæ venenium Cuiuis vendere, sed solum ad vsum medicinæ vtentibus.

6. Fas est famulo meretricem heri sui in domum intromittere, &c. quia talis cooperatio est satis remota, non verò fas est literas ad meretricem amatorias adferre, quia hæc vix fiunt sine aliqua inductione mulieris ad peccatum, ideoque speciem lenocinij continent.

Qui exemplo suo, alios V.C. ad furandum monet, duplici peccato se obstrinxit, quare talis circum-

ſtantia ſcandali, ſeu inductionis ad peccatum in con-
feſſione explicanda eſt.

NB. Inductus ad furandum non tenetur ad reſti-
tutionem, niſi ſuaſio aut iuſſio efficax anteceſſerit, ſi
homo alioquin non fuiſſet furaturus, tunc enim præ-
ter contra Charitatem, etiam contra iuſtitiam. Eo-
dem modo, ſi quis occiſori ea intentione ens
commodaſſet, vt occideret, tenetur ad reſtitutio-
nem iuiuſti damni.

NB. Qui peccat coram alijs abſque pericul-
lios inducendi in peccatum, non peccat pecca-
ſcandali Fieri enim poteſt, vt vel præſentes tam con-
ſtantes ſint in virtute, vt non ſcandalizentur, vel
iam fieri poteſt, vt præſentes nihilominus ſint pa-
ad peccandum.

Sollicitare fœminam ad peccatum, eſt circu-
ſtantia manifeſtanda, vt pote notabiliter au-
malitiam ſcandali.

7 Minus peccatum ſuadere non licet, vt vitetur ma-
ius, niſi illud minus ſit pars, formaliter aut virtualiter
contenta in maiori peccato. Tunc enim ſuadere
non inducit hominem ad peccatum, ſed abducit
parte peccati, cum à toto auertere non poſſit. Et ſua-
det minus malum, non qua malum, ſed qua mi-
ſeu diminutio mali, quæ bona eſt, quia formaliter &
non comparatiuè mala. V.C Si quis animo decreuit
adulterium committere, ſuadere poteſt ei, vt potius
cum ſoluta (ſi alio modo abduci non poſſit, ſed non
cum hac ſoluta, ſed in genere) fornicetur: quia mali-
tia fornicationis formaliter in adulterio continetur
tanquam pars in toto.

NB. Loth non induxit filias ad peccatum ſeri-
ſed permiſſiuè ſe habuit erga Sodomitas.

NB. Aſt

NB. Acta tyranni valida sunt propter consensum populi.

8 Scandalum passiuum, seu merè acceptum ex nostra operatione permittere possumus, si rationabilem operandi causam habeamus. Ratio, quia permissio scandali passiui repugnat præcepto affirmatiuo virtutis misericordiæ, vt spiritualem proximi ruinam impediamus vel tollamus; id autem non semper obligat, sed circumstantijs certis occurrentibus. V. C. si non possis habere celebrantem alium, nisi concubinarium die festo; si autem possis habere sacerdotem bonum, non debes accipere concubinarium: quia charitatis, & misericordiæ lege obligamur, sicut proximi alia incommoda; ita etiam peccata tollenda vel impedienda si facilè possimus.

Regula.

SI peccatum, quod à proximo committendum timetur, multum superet in genere suo, quantitatem damni nostri, tunc lex Charitatis postulat, vt opus intermittamus, & propriũ damnũ tẽporale, maiori spirituali damno proximorum posthabeamus; dummodo scandalũ ex mera malitia non proueniat.

Vnde resolues: Abrahamum excusandum à peccato, qui vt vitam propriam tueretur, dixit Saram vxorem suam sororem esse, permittendo, vt Ægyptij occasionem acciperent, mulierem rapiendi, cuius pudicitiæ confidebat. NB NB.

9 Prælatus Ecclesiæ interdum debet exactionem debitorum differre ob scandalum infirmorum non item propter scandalum Pharisaicum, siue ex malitia, quia prælatus, (Tutor) non est absolutus dominus bonorum Ecclesiæ, vt arbitratu suo possit remittere.

10 Mulier aliquanto tempore domi se continere debet, & die etiam festo semel atq; iterum à missæ audi-
tione abstinere, si sciat ex aspectu suo adolescentem ob infirmitatem scandalum passurum.

NB. Fœmina debet omittere peccatum in confessione, ex quo intelliget Confessarium (si aliter confiteri non licet) graue scandalum passurum esse. Et coniugata potest intermittere ieiunium, si intelliget maritum occasionem grauis dissidij inde accepturum: Ratio, quia concurrente duplici præcepto vno legis naturalis de impedienda spirituali ruina proximi; alteri positiuo de ieiunando, aut confessionis integritate seruanda; maius & fortius est naturale.

11 Excessus in corporis ornatu per se loquendo, est peccatum tantum veniale, sicut excessus in apparatu conuiuiorum, & ædificiorum; Ratio, quia quando aliquid non est per se malum, sed indifferens, excessus in appetitu, vel vsu illius (deposita omni malitia extrinseca) non est nisi veniale, V.C. fucis vti, modo absit intentio alios incitandi ad turpem amorem. Vti vesti muliebri viro in comœdijs nullum peccatum, ex leuitate veniale tamen potest fieri mortale per accidens ob scandalum.

NB. Mulier peccat mortaliter, si sciat aliquem lapsurum in mortale ob aspectum eius & pulchritudinem luxu vestium; item si habitus eius sit turpis, & per se ac directè ad libidinem prouocans; item si inducat morem nudo pectore incedendi, secus si sit moris.

LIBER

LIBER TERTIVS.

Continet Sectiones quinque.

SECTIO I.

De virtute Morali generatim.

VIrtus hominis dicitur ea dispositio, qua & ipse bonus, & propria eius operatio bona efficitur: quemadmodũ oculi virtus est bona videndi acies, ideo oculus dicitur bonus. 1

Virtutes aliæ sunt intellectuales (perficientes hominem in cognitione veri, videlicet ars, sciẽtia, prudentia, sapientia,) aliæ sunt mortales (perficientes hominem in affectione ad bonum honestum, videlicet iustitia, fortitudo, temperantia, quæ magis propriè virtutes: aliæ scilicet intellectuales solum dicuntur secundum quid, quia licet v.c. Rhetorica præbeat bene operandi facultatem, tamen non præstat bonum operis vsum, id est, non inclinat voluntatem vt arte vtatur, siue secundum artem moraliter operetur. 2

NB. Secundum Aristotelem is qui sua sponte peccat in arte excusationem meretur, non verò is qui contra moralem virtutem. Ratio; quia virtus moralis ipsaque prudentia non solum facultatem bene operandi præstat, sed rectificans rationalem appetitum, eo ipso efficit, vt facultatem benevtatur, siue secundum virtutem operetur. Quare homo iniustus v.c. magis etiam culpandus est, si data opera iniuriam inferat.

3 Virtus moralis est habitus electiuus secundũ mediocritatem, quatenus prudens definierit.

HABITUS, id est, primę speciei qualitas acquisita, inclinans potentiam constanter ad operandum. Ni virtus non est naturalis potentia, quæ secunda spe cies, quia natura virtutes sicut & artes non suscipim sed idonei sumus ad suscipiendum. Nec virtus dici potest qualitas tertiæ speciei, videlicet mentis affectio aut motio, cuiusmodi est amor, timor: Nonnim aliquis ob timorem, aut amorem, aut iram simpliciter laudatur, aut vituperatur, cum bene & mal fieri possint, ob virtutem autem per se quisque e dignus laude.

4 ELECTIVUS: Quia loquimur de virtutibus in voluntate sitis, quibus homo assuefactus est ea eligen & agere, quæ conuenientia iudicantur ad mor honestatem: quam veluti propositam suarum act num metam, homo virtute præditus spectat. A quod intelligendum requiritur. 1. in omni virtu Synteresis. 2. Vt appetitus rationalis rectè affect sit ad virtutis honestatem. 3. Mediocritas. Hinc

Virtus dicitur in medio consistere; vitia autem a extrema tendant. V.C. qui facile omnia metuit, vbi & quando non oportet, nihilque aggredi audet, midus est: Qui autem quamuis aggredi audet, non oportet, neminemque timet, is audax est; Inter quos medius est fortis vir, qui confidit & metuit, quando & vbi oportet; similiter qui omni voluptati indulget, intemperans; qui nullam admittit, agrestis. Temperans autem ab vtroque declinans, medium tenet.

NB. Maior est vitiorum, quam virtutum multitudo: Ratio, quia à medio tanquam scopo aberrare

varijs

variis modis contingit; rectè agere, mediumque attingere vno modo; quare illud quidem facile est, hoc autem difficile.

NB. Præterea positis his ad virtutem etiam requiri prudentiam (discretionem) quæ in singulis operationibus, spectatis omnibus circumstantiis mediocritatem honestatemq; definiat.

Sectio II.

De prudentia, & vitiis ei oppositis.

QVatuor sunt Cardinales virtutes; Prudentia, Fortitudo, Temperantia, Iustitia. 1

Prudentia est virtus intellectus; ideoque moralium actionum non elicitiua, sed directiua: dux & regina omnium moralium virtutum, sine qua nulla earum consistere potest, siquidem voluntas per se ipsam, quod honestum est, persequi non potest, nisi ratio ostendat; hæc autem ratio ostendens prudentia est. 2

Prudentiæ 3. sunt actus. 1. Bene consultare (opponitur inconsideratio) 2. Rectè iudicare, (opponitur inconstantia mentis) 3. Præcipere executionem, (opponitur negligentia.) 3

Prudentia alia est monastica, (qua quisque sibi prospicit, quid in actionibus singulis decens & honestum sit.) Alia gubernatiua (subdiuiditur in Oeconomicam & Ciuilem, hæc subdiuiditur in Architectonicam, seu principatum gerentem; & in Ministerialem, propria eorum, qui Rempublicam administrant. 4

Iterum alia prudentia est perfecta ac simpliciter dicta (quæ proposito vero fine totius vitæ humanæ delibe- 5

deliberat, iudicat & præcipit, quid ad eum finem accommodatè agendum sit.) Alia est imperfecta & secundum quid (quæ proposito fine speciali, consentaneè ad illum finem deliberat, iudicat, præcipit; quo modo dicitur prudens medicus, prudens mercator; qui tamen potest esse malus homo: Qui autem simpliciter prudens est, idem & bonus homo est.

6 Est etiam prudentia falsa (quæ proposito fine falso, v. c. carnis commoditate conuenientia media ad talem finem inquirit; est mortale peccatum, si vltimus finis statuatur in commoditate carnis.

Species falsæ prudentiæ est astutia, cuius executio, dolus & fraus in re graui est mortale.

7 Species imprudentiæ moralis (præcipitatio & negligentia) siue in genere moris peccati rationem sortiuntur, quatenus efficacem causam, vel saltem periculum præbeat malè electionis operationisve. Quapropter qui hominem pro fera incautè occidit, non duo peccata committit, quorum vnum sit incautæ circumspectionis, alterum homicidii, sed vnicũ homicidii; propterea quod consideratio & cautio eo solum fine adhibenda sit, vt homicidium euitetur.

NB. Species quæ secundum excessum sunt, videlicet prudentia carnis, astutia, rationem mortalis peccati in confessione explicandi habent, non quatenus præcisè sunt vitia intellectus, sed quatenus efficacem causam præbent prauæ electionis, operisue, cum quo velut forma cum materia, vnum numero peccatum in genere moris constituunt.

SECTIO

SECTIO III.

De Fortitudine, & oppositis ei vitiis.

FOrtitudo 2. modis accipitur; 1. pro animi constantia adhærentis honestati virtutis, non obstātibus quibuslibet contrariis, seu nihil vnquam agendi in quocunque genere, quod ab honestate deficiat, habere que potest hæc virtus fortitudinis in omnibus virtutibus locum. Secundo accipitur Fortitudo pro speciali virtute, moderante animi timorē, ac fiduciam: Hinc Aristoteles definit eam, quod sit mediocritas circa timorem & audaciam. 1

Martyrium est excellentissimus actus Fortitudinis: Nam Martyres propter seruandum bonum veritatis Fidei, ipsam vitam profundere non erubescunt, iuxta Hebr. 11. *Fortes facti sunt in bello.* 2

Ad Martyrium requiritur, vt mors alicui inferatur odio fidei Christianæ, & vt voluntariè acceptetur propter fidei veritatem tuendam. Hinc non propriè martyres, qui in vincula coniecti, nisi etiā mortem oppetunt, quia non satis reipsa testantur, se omnia propter fidem Christi contemnere, nisi etiam vitam ipsam derelinquant. 3

Deinde innocentes Infantes ex speciali Priiuilegio gratiæ sunt pro Martyribus colendi. NB. Adultus si in somno occidatur propter fidem & ante nihil cogitarit, non est pro Martyre habendus. 4

Milites pugnantes contra infideles non sunt Martyres, si occidantur; Ratio, quia non voluntate, sed potius necessitate mortem oppetunt, neque Christi patientis similitudinem gerunt, qui cum pateretur, non comminabatur.

Causa Martyrii debet esse pia, quæ per fidem supernatu- 5

pernaturalem innotuit. Nam Martyr dicitur, qui ex cellentissimam, quam potest, Confessionem actestimonium voluntaria morte sua, præbet veritati dei Christianæ, secundum verba Christi; *Omnis, qui confitebitur me.* Matth. 10.

6 Martyrium instar baptismi fluminis delet omnem culpam & pœnam, sed non absque imperio & motione charitatis in hominibus adultis, iuxta Apost. 1. Cor. 13. *Et si tradidero corpus meum, ita vt ardeam charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Et est generalis persuasio Apostoli, & SS. Patrum, quod opera virtutum reliquarum absque Charitatis imperio ad hominis salutem & gloriam æternam non sufficiant.

7 Baptismus sanguinis quadam etiam ratione superat baptismũ fluminis: nam inter cætera Martyrium continet realem imitationem & repræsentationem passionis Christi: baptismus autem solum figuralem. Et baptismus sanguinis præter præmium essentiale etiam correspondet aureola.

8 Timidas Fortitudini opposita, & peccatum est veniale, per accidens tamen interdum mortale. V. g. Si ob timorem sinas te moueri in consensum peccati mortalis. Idem de audacia, ignauia (animi nihil audentis) animi stupiditate (nulla mala formidans quando oportet) dicendum est.

De Virtutibus annexis Fortitudini, atque earum oppositis vitiis.

9 VIrtutes Fortitudini annexæ sunt. 1. Animi securitas (quæ est tranquillitas animi benè fidentis) ei opponitur nimia animi anxietas. 2. Magnanimitas, quæ magna & excelsa spectat, parua contemnit.

Magna-

Magnanimitati ſecundum exceſſum opponuntur 10
præſumptio, ambitio & vana gloria. Præſumptio eſt qua homo aggreditur opus arduum, facultatem ſuam excedens. Veniale per ſe, ſed ſæpius fit mortale, ratione nocumenti.

Ambitio eſt inordinatus appetitus honorum, ſibi 11
non debitorum, aut ex illicita re, v.c. tyrannide, & ſi veniale fit mortale, ratione damni.

Inanis gloria eſt inordinatus appetitus humanæ 12
exiſtimationis ac laudis. Accidit 1. ſi de fucata virtutis vel doctrinæ excellentiá laudem quæras, & eſt hypocriſis. 2. Si maiorem famam de te deſideres, quam merearis, & eſt iactantia: per ſe veniale; per accidens mortale, ratione nocumenti.

Honorem, laudem deſiderare vel acceptare ob 13
virtutem ſeu honeſtatis cauſa, eſt opus bonum magnanimitatis, iuxta Matth. 5. *Luceat lux veſtra coram hominibus.*

Magnanimitati ſecundum defectum oppoſita eſt 14
Puſillanimitas, qua ſibi quis diffidens, bonũ aliquod tanquam ſuperans propriam facultatem, fruſtra detrectat: vt ſi idoneus ad parochiam, ob animi deiectionem reſpuat: per ſe veniale, mortale ratione nocumenti. NB Si honorẽ tibi delatũ & laudem, quam recta ratio ad cõſeruandum ſtatũ & dignitatis augmentum boni publici cauſa neceſſarium iudicat vel vtile, reſpuas ex animi deiectione eſt veniale.

NB. Magnificentia quæ eſt promptitudo animi ad faciendos magnos ſumptus, vbi recta ratio expedire iudicat. Continet in ſe pecuniæ contemptum. Differt à liberalitate, quod hęc circa mediocres ſumptus, illa circa maiores occupatur.

Magnificentiæ, ſecundũ exceſſũ, opponitur pecuniarum

niarum profusio, si maiores expensas facias, quam ratio dictat. Secundum defectum aduersatur parum facientia, cum quis præ animi angustia, cœpto magno operi, V.C. templo non pares sumptus exhibet vtrumq; est veniale, per accidens mortale.

15 Patientia est virtus, quæ in rebus aduersis animi mœrorem temperat, ei opponitur per excessum impatientia: Veniale, per accidens, ratione scandali mortale. Per defectum opponitur durities, si ob animi stuporem, nec propriis nec alienis malis moueris, est per se veniale.

16 Perseuerantia est virtus, per quam non obstante temporis diuturnitate, difficultate molestiis, homo persistit in bono opere, quamdiu recta ratio dictat. Ei per excessum opponitur pertinacia, est veniale, circa fidem, mortale. Per defectum opponitur inconstantia, qua leuiter aliquis à bono proposito absistit. Est mortale si obligatio sit grauis, qua teneris ad propositum exequendum; Veniale, si obligatio leuis, nulla obligatio, est veniale ex genere, ob inordinationem mentis.

SECTIO IV.

De Temperantia, & oppositis vitiis.

1 TEmperantię virtus versatur in moderandis voluptatibus corporis, gustus & tactus, circa edulenta, poculenta & venerea. Tres eius sunt species. Abstinentia, Sobrietas, Castitas.

Abstinentia est, quæ secundum rationis regulam (contentam corporis ac vitæ humanæ necessitate & vtilitate) moderatur appetitum, vsumque ciborum oblectantium. Ei opponitur gula, quæ est inordinatus appetitus vel vsus ciborum causa voluptatis. Per se ve-

se veniale. Nullum est si plus comedas, eo fine (honesto) ægrotum prouoces ad comedendum. Mortale, si adeò inhæreas oblectationi ciborum, vt ideò sis paratus legem Dei transgredi, aut in potu vltimum finem ponas, iuxta Phil. 3. *Quorum Deus venter est.* Secundo mortale, si graue nocumentum corpori aduertenter adferat, comedere vsque ad vomitum per se mortale.

Carnibus humanis vesci extra extremã necessitatem est mortale. Prob. quia ordo naturæ postulat, vt aliquis vtatur alimento, secundum substantiam, inferiore. Deinde, si persuasio esset, occisorum hominum carnibus vesci licitum esse, perinde ac carnibus brutorum sequeretur vnum hominem propter alium conditum esse, vt ipsi sit alimentum: Et iursus, vnum hominem ab altero veluti bestiam occidi posse, alimenti causa.

In extrema necessitate, qui dicunt, non licere, adferunt rationem, quod id iuri naturali repugnet, ac proinde in se ipsa esse malum: Qui dicunt licere, adducunt rationem, quid quædam absolutè spectata sint aliena à natura hominis, tamen in extremis esse permissa, sicut abscissio brachii. Sicuti enim in his casibus non inhonoratur natura humana, quando leuius nocumẽtum postponitur maiori; ita etiam in priori casu non inhonoratur natura humana, quando assumitur emortua, vt altera è morte liberetur.

NB. Ad morbum depellendum licitum est vti medicamentis, ex carne humana confectis, item sanguine, (epilepticis) lacte fœmineo (phtisicis.)

NB. Nemo tenetur in extrema necessitate comedere carnes humanas, tum quia admodum abhor-

ret à natura, tum quia potest se conformare præ
sententiæ.

4 Sobrietas moderatur inordinatum appetitum
sumque potionis vim inebriandi habētis. Ei adu
satur ebrietas, quæ est excessus in potu inebrian
causa voluptatis, donec vsus rationis adimatur; i
mortale secundum Apost. ad Gal. 5. Ratio, quia g
uis difformitas censetur, magnumq; malum abie
rationis potestate, quia nihil in homine præstantiu
ad brutorum stoliditatem voluptatis causa vltrò
abiicere.

Dixi voluptatis causa; nam ob sanitatem inde
medici, si necessarium, licet, quia ob breue tem
ratione destitui, non continet magnam deform
tem, vt postea munera rationis melius præstentur
ti etiam dormientibus contingit. Vnde etiam sec
tur licere ob mortem vitandam modò scandali
sit, neq; cedat in contemptū virtutis temperātiæ
ebriari. Ratio, si enim fas sit, ad vitam à Tyranno
dimendam, sibiipsi manum amputare, cur non
iam vsum rationis ad breue tempus.

Dixi, donec vsus rationis adimatur: Vnde sequi
tur, hominem peccare mortaliter, si aduertat pe
culum probabile se inebriandi, si pergat bibere
post duas horas, primam si venerit ad aerem, se
tur mentis spoliatio. Cæterū si homo post hauri
ni possit adhuc discernere inter bonum & malum
cet titubet, vel oculi duplicata aspiciant, vel capu
gyrum agi videatur, est solum veniale.

6 Prouocare ad ebrietatē voluptatis causa, est mor
tale. Vinum verò alicui apponere, relicta ipsi liber
tate bibendi, etsi putes secuturam ebrietatem, nō
semper illicitum, cum talis cooperatio solum sit m
terialis.

NB L

NB. Licitum est, si grauissimum natum, v. c. proditionis, alio modo impedire non possis, quã inducendo ad ebrietatem, illi vinum fortissimum, (cuius virtutẽ ille non habet cognitã) proponere, vt sic inebrietur, præter intentionem, quia tali casu homo ille non esset peccaturus, ergo talis inuitatio non esset scandalum actiuum, nec prouocatio ad peccatum. Illicitum verò est talem hominem suasu prouocare ad voluntariam ebrietatem: Ratio, quia nunquã licitum est, aliquem inducere ad actionẽ, quæ intrinsecè mala est, vt sine peccato fieri non possit.

Quod Lessius dicit, licitum esse ad minus malum (peccati) inducere, vt impediatur maius malum, verum est, si fiat inductio ad peccatum minus, qua minus, ita vt alteri suadeas non totum peccatum, quod certo animo concepit, sed partẽ solũ formaliter aut virtualiter inclusam in toto. Tũc n. nõ suades homini, vt malũ peccati faciat, si à toto abduci nõ possit.

Castitas moderatur inordinatum appetitum, vsumque Venereorum. Et duplex: Perfecta, quę vsum Venereorum in perpetuum excludit. Imperfecta, quæ ad tempus nuptiarum, & in coniugio moderatè, & secundum rationem vtitur. Et hæc appellatur Castitas coniugalis. 7

Virginitas est perfectissima castitas, firmum propositum cõtinens integritatis ac puritatis perpetuo conseruandæ gratia honestatis. Castitas differt à virginitate, quod hæc non habeat locum in pœnitentibus, & coniugatis aut corruptis, vti castitas.

Duplex est virginitatis integritas: vna carnis, ac veluti materialis, altera animi ac propositi ideoque formalis. 8

NB. virgo violata per stuprũ (etsi animo integra) vir-

tatis laudem retinet, sed à velo consecrationis hu-
litatis ac decoris causa, vt aliæ corruptæ abstinere
netur. Velum prælationis cum dispensatione po-
ficis posset accipere.

NB. Quinque sunt vela: Ordinationis, quod
die non in vsu, vt separatim conferatur: Professi-
Confirmationis: Prælationis & Continentiæ.

NB. Virgo integra carne, violata autem animo
si coram Deo non virgo sit) tamen virginitatem
pœnitentiam potest recuperare, vtpote per car-
copulam non sublata potest etiam velari, vtpote
ram Ecclesia verè virgo.

Probabile est, (licet virgo per voluntariam po-
tionem fœdata sit, virginitasque verè amissa, & in-
parabilis; quia in hac seminis effusi præter natura-
dinem, carnali delectatione potissimum cõsistit
catum externum luxuriæ) quod possit talis vela-
ter virgines, quia claustrum virginitatis illæsum
uauit, & retinet virginitatis statum coram Eccle-
licet virtute virgo non sit, & verè, qui violaret tale
stuprator virginis haberetur.

9 Mulier, quæ occultà vel per vim violata est, à vel
consecrationis abstinere debet, quia non leuis in-
uerentia est, si in sacramentis, vel sacramentalibus
falsitas interueniat. Sicuti enim sacrilegium esse
salis aut aquæ consecrationi supponere, quod
aqua non est, ita multo magis, sint virgo se con-
ri patiatur quæ virgo non est. Confirm. sicuti qui
culte bigamus est, quia corruptam duxit, ordinari
non potest, ita neq; quæ per vim, vel in occulto cor-
rupta: cum in his habeatur ratio sacræ significationis
Nam sacra virgo significat Ecclesiam triumphãtem
in qua non est macula.

NB. M

NB. Mulier occultè violata, si absq; scandalo, vel sui manifestatione abstinere non potest, Episcopus eam consecrare potest, vsurpando vocem Casti atis pro virginitate; vel si hoc modo non satis consultum famæ mulieris, eò quòd præsentes intellecturi, potest vti voce virginitatis, accipiendo in mente, tanquam significante castitatem.

Castitati aduersatur luxuria, quæ est inordinatus appetitus vel vsus Venereorum: dupliciter hoc peccatum contingit: 1. Secundum substantiam actus, & sic est mortale, teste Apost. Gal 5. Eius sex sūt species: Simplex fornicatio, adulterium, incestus, stuprum, raptus, vitium contra naturam.

Secundò contingit luxuria, quoad modum accidentalem, qua ratione in coniugio peccari potest. Hic tantum agemus de fornicatione, & peccato contra naturam. 10

Simplex fornicatio est carnalis commixtio soluti cum soluta. Est mortale Gal. 5. 1. Cor. 6. Eph. 5. Ratio est, quia valde repugnat naturali instinctui, qui brutis quoq; animantibus, quanto magis homini inditus est, opus generationis non exercendi extra coniugale fœdus, ob meliorem prolis conceptionē, natiuitatem, educationemq; quæ naturæ lex, cum circa materiam grauem versetur, sub culpa mortali obligat. Huc reuocantur amplexus, oscula, tactus impudici, id est, instituti causa venereæ delectationis, consurgentis ex commotione spirituum generationi inseruientium circa partes corporis venereas. Neque refert, quod ad carnalem copulam intentione operantis non referantur, quia suapte natura eo tendunt, tanquam viæ, dispositiones, &c.

NB. Oscula, amplexus, vel si fiant ob consuetudi-

nem patriæ vacant culpa, vel si fiant ex ioco, &
delectatione venerea, sunt venialia.

NB Aspectus valde impudici, mortales ob
culum, ex sola curiositate inter personas eiusde
xus facilis à mortali excusatur.

11 Oscula, amplexus, tactus inter sponsos de f
videntur excusari à mortali, si absit periculum p
tionis & cõsensus in copulam, neq; per se, siue e
iecto turpes sint: ratio, quia sponsalia sunt initi
trimonii, quibus proinde aliquale ius sponsæ in
pus sponsi acquiritur: non quidem ad ipsam co
sed ad dictos corporum tactus.

12 Tactus turpes inter coniuges, si fiant solius
ptatis causa, & non in ordine ad copulam carn
per se sunt venialia, quia eiusmodi inter coniug
cundum se sunt indifferentes; si fiant tactus in
ne ad generationẽ aut copulã culpa vacant; q
concessus est finis, ei etiam media ordinata ad

Si cõiunx se ipsum impudice tangit ob vene
solum delectationem, etiam absque pericul
tionis, videtur esse mortale, contra Sanch
coniunx non habet ius in proprium corpus
venereum, nisi per accidens, vt possit copulam
coniuge: ergo hic actus est per se illicitus &
us ad pollutionem, ideoq; mortale.

13 Impudici tactus pertinent interdum ad pe
mollitiei vel adulterii, &c. pro diuersitate pe
qua cũ exercentur, idcò in cõfessione manife

NB. Pruritus circa membra, si fiat non causa
reæ delectationis, non est peccatum.

NB. Turpiloquia, Cantica, literæ, si fiant causa
nereæ voluptatis inter solutas, sunt mortalia; si
vitate, per se venialia, sed ratione scandali, freq
mortalia. Idem dicendum de Picturis.

Delectatio, quæ oritur ex aspectu, facilius à pec- 14
cato excusatur, quam delectatio ex tactu; ratio, quia magis tendunt tactus ad concubitum, quam aspectus. Aspectus verò mulieris non ita propinque tendit ad concubitum. Hinc si quis mulierem ex curiositate aspiciat ob pulchritudinem est veniale; commotus verò delectatione venerea & consensu est mortale.

NB. Vitium contra naturam quatuor modis fit. 1. Si absq; concubitu profusio seminis procuretur, est mollities. 2. Si cum bestia, aut dœmone. 3. Si cum inter personas eiusdem sexus est Sodomia, si inter personas diuersi sexus non seruetur modus cõcumbendi. Inter coniuges absq; periculo effusionis seminis, & seruato legitimo vase, est veniale.

Directè & efficaciter in se ipso, vel in alio procu- 15
rare pollutionem, semper est mortale. Ratio, quia si hoc licitum esset, homines abuterentur cum maximo detrimento speciei. Et minus abhorret à natura effusio seminis in fornicatione, quam in pollutione procurata. Illa autem nullo casu licita est, ergo neque hæc.

NB. Quando actio, ex qua tanquam causa pollutio sequitur, per se turpis est, V.C. impudicæ cogitationes, tactus, &c. propter voluptatem tunc qui eiusmodi causam pollutionis sciens ac volens præbet, peccat mortaliter, tanquam indirectè intẽdens pollutionem. Ratio, quia perinde est siue effectus procedat ex natura ac necessitate operis voluntariè exerciti, siue fiat ex intentione operantis: *nam explicitè & implicitè eadem est vis.*

Qui causam pollutionis per accidens præbet, non 16
peccat mortaliter, sed neq; venialiter, si actio ex qua

pollutio oritura putatur, per se honesta sit, &
eius honestus, v. c. Confessiones mulierum aud
Ratio, si ius habeas aliquid agendi, ex quo indir
& per accidens secuturus existimatur effectus, qu
directè ac per se intendere non licet, non ideo
ris abstinere ab actione, quotiescunque ex ea ma
vtilitas speratur, quàm sit incommodum euen
qui permittitur, secluſa tantum speciali prohibi
ne: sic enim in bello iusto fas est arces diuere, et
innocentium mors inde secutura sit, quam dir
intendere non licet. Atqui pollutio, quæ ex actio
tua, aliam vtilitatem finemque habente, per ac
dens sequitur, nullum incommodum affert hum
næ speciei. Ergo non teneris talem actionem in
mittere.

NB. Ex nimio cibo & potu pollutio secura, si
intendas, est veniale. Ratio, quia ex parte oper
tis abest affectus venereæ delectationis, vt pono
parte verò operis non est grauis inordinatio, seu
turæ incommodum, quod veniale, quia mente
conturbat, & ad malum incitat.

17 Pollutionem permittere, vel simplici affectu de
siderare ob causam, v. c. sanitatem, non est peccatu
sicut enim, si legitimus Rex cum multorum
na Rempubl. administrat, fas est, boni comm
causa, simplici affectu optare, vt moria ur, cui
men mortem ipsi procurare non liceat, ita e
iam, &c.

NB. Pollutionem optare simplici affectu ob vo
luptatem, est mortale delectationis morosæ.

18 Pollutionis nomine nō intelligitur distillatio se
fluxus humoris, qui semē nō est, quāuis similitudi
habeat humani seminis. Causā præbere per venere
motione

motiones, vel voluntariè, consentire in ea proueniente ex causis venereis, est mortale. Alia si ex naturalibus causis timore ac imaginatione oriatur sine consensu, nullum est peccatum.

Voluntaria pollutio etiam inter coniuges est mor- 19
tale. Ratio, quia aduersatur fini generationis, Ergo est contra naturam.

De Virtutibus annexis Temperantiæ atque oppositis vitiis.

VIrtutes Temperantiæ annexæ sunt Mansuetu- 20
do, (moderans passionem iræ) quæ est appetitus vindictæ.

Mansuetudini secundum excessum opponitur i- 21
ra, quæ ex parte obiecti mortale est, quippe iustitiæ vel charitati oppositum. Si ex odio vindictam desideres, & ei, qui non meruit, fit veniale ex leuitate materiæ, vt si puerum nihil commeritum capillis trahas. Si modum excedas in iusta ira, est venialis, per accidens ratione scandali fit mortalis: si scilicet blasphemias & contumelias misceas. Opponitur Mansuetudini secundum defectum, Iræ vacuitas.

Clementiæ, per quam homo potestate præditus 22
ex animi leuitate propensus est magis ad puniendum citra meritum culpæ, quatenus recta ratio dictat, quam vltra meritum) opponitur per excessum crudelitas, per quam homo exigit pœnam vltra meritum Sæuitia quærit delectationem in vindicta iusta, ex genere suo mortale. Secundum defectum opponitur nimia lenitas.

Humilitati (quæ temperat appetitum tendendi 23
ad excelsa) secundum excessum aduersatur superbia (inordinatus appetitus propriæ Eccellentiæ.) Eius 4.

sunt species. 1. Si bona tua æstimes, quasi à te ipso habeas, non à Deo. 2. Si proprijs meritis bona tua adscribas. 3. Si æstimes, te habere bona, quæ non habes. 4. Si contemptis alijs videri velis singulariter habere, quæ habes.

Superbia perfecta, quæ est contemptus Legis diuinæ, est grauissimum. Imperfecta, quæ sistit in nimia æstimatione sui, si absit iniuria erga Deum, vel proximum, veniale.

NB. Superbia est appetitus inordinatus propriæ Excellentiæ: Vana gloria, Laudis: Ambitio, honoris. Humilitati per defectum opponitur nimia abiectio sui; si V.C Episcopus sibi præponat Presbyterum.

24 Studiositati, (quæ moderatus naturalem appetitum sciendi) secundum excessum opponitur curiositas ex genere venialis, per accidens interdum mortale. Secundum defectum opponitur negligentia, quæ est voluntaria omissio eorum discendorum, quorum cognitio ad cuiusque statum pertinet. Estque graue vel leue peccatum, prout obligatio sciendi ex lege Fidei Religionis, Iustitiæ, &c. descendens, grauis vel leuis fuerit.

25 Modestiæ (quæ motus & gestus corporis externos, secundum rationis præscriptum moderatur) opponitur secundum excessum petulantia & insolentiæ, secundum defectum morum, ruditas: ex genere venialia, ratione scandali nocumenti mortalia.

26 Eutrapelia est, quæ in ludicris (iocis) ad animorum corporumque relaxationem institutis, decorem conseruat. Excessus in his, sicut & nimius defectus in vitio sunt.

SECTIO

SECTIO V.

De

Iure & Iustitia.

TRACTATVS I.

De

Quibusdem generalibus Principijs Iuris.

CAP. I.

De Obiecto Iustitiæ, quod est Ius siue Iustum.

IVs, siue iustum interdum accipitur, vt idem sit, quod legitimum, id est, ad æquatum, conforme legi; interdum, vt idem sit, quod æqualitas alteri debita, & hoc iustitiæ particularis, ac propriè dictæ obiectum est. 1

Iustitia moderatur hominis actiones in ordine ad alterum, sed temperantia & fortitudo in Ordine ad ipsum operantem. 2

NB. Iustum siue æquum, quod dixi esse obiectum iustitiæ, non est æqualitas, sed æquum debitum, ortum habens ex aliqua obligatione voluntaria, vel involuntaria. Quare si duo Mercatores ad nundinas profecti sint, quorum vnus lucrum cepit, alter damnum tulit, inæqualitas inter ipsos est, sed non tollenda per iustitiæ æqualitatem, nisi vel societatis pactio & obligatio præcesserit, vel ille huic causa iniusti damni extiterit. Iterum: Si tu mihi equum tuum concessisti, ex quo lucrum mihi accessit, tibi contra aliquid lucri decessit, tunc si pactũ reciprocũ ante-

anteceſſerat, per iuſtitiam ad æqualitatem redigendi ſumus, compenſando tibi defectum ex meo commodo.

3 NB. Ius improprie varie accipitur. 1. Pro facultate aliquid legitimè agendi, V. C. ius habere ſepulchri, ius habere ad hæreditatem. 2. Pro Iudicis ſententia & pro Lege ſeu ſcientia legis. Vlpian. Iuſti ars boni & mali.

CAP. II.

De Iuſtitia generali ſeu Legali.

1 IVſtitia generalis verſatur circa omnia virtutum opera ob Reipub. felicitatem, inde orta, quod homo in humana ſocietate viuens, comparatur vel ut pars ad partem, vel ut ciuis ad ciuem, vel tanquam pars ad totum, ut ciuis ad Communitatem.

Iuſtitia generalis ſic dicta, quia omnes virtutes morales in ſe comprehendit, non quidem vniuerſalitate prædicationis, (vt animal continet ſpecies animalium) ſed vniuerſalitate cauſæ, (qua ratione ſe habet ſol ad alia corpora, quæ ipſius virtute illuminantur, generantur, & conſeruantur) quatenus reliquis virtutibus ipſa imperans, illarum actiones ad Reipub. proſperitatem refert.

Iuſtitia hæc generalis appellatur etiam Legalis quia verſatur circa Legem, ſeu iuſtum legitimum. Etenim in Reipubl. legibus benè conſtituta, omnia omnium virtutum officia præcipiuntur. Et in hac ſignificatione nomen Iuris accepit Iureconſultus in L. Iuſtitia, ff. de Iuſt. & Iure. Iuris præcepta ſunt; honeſtè viuere, alterum non lædere, ſuum cuique tribuere. Nam Reſp. triplici iure nititur; naturali æquitate, ſcripta lege, & Conſuetudine vetuſta.

Opera

Opera Virtutum, quatenus per ea diuinæ legi ac 2
Voluntati conformamur, iustitia in sacris literis vocantur. Matt. 5. *Beati, qui esuriunt iustitiam.* Et cap. 6. *Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.*

NB. Iustitiam legalem se dupliciter habere. Nam in Principe siue Magistratu leges decernente ob Reip. commodum, inest quasi architectonicè: In subditis verò acceptantibus & obseruantibus leges ob eiusdem Reipubl. commodum, inest ministerialiter, velut executioni mandantibus, quæ per Magistratum decreta sunt.

CAP. III.

De Iustitia particulari.

PArticularis Iustitia definitur ab Vlpiano, quod 1
sit constans & perpetua voluntas ius suum (debitum ad æqualitatem) cuique tribuendi. Eius proprietates sunt; Vt sit ad alterum; Vt versetur circa debitum; Vt reddat ad æqualitatem.

Inter patrem & filium, vtpote non omnino diuer- 2
sum à patre; Inter seruum & dominum, omnia Domino acquirentem, veluti eius possessionem & instrumentum; Inter vxorem & maritum, vtpote vnum corpus & carnem; non est simpliciter dicta iustitia sed solum impropriè dicta, paterna, herilis, & Oeconomica. Ratio, nam Iustitia particularis tendit ad alterum, & iustum particulare versatur inter partes, quæ exæquari possunt; atqui dictæ partes non inueniuntur in dictis personis. Ergo.

NB. Licet Iustum paternum, V. C. recedat à proprietate iusti, quoad æqualitatem inter diuersas personas statuendam, non tamen quoad rationem

nem debiti. Imò maius debitum est, obligatióque arctior pietatis siue Iustitiæ patris in filium, & è contra, quam sit iustitia ciuilis. Ratio, quia grauius censetur deliquisse filius, si in parentem impius & iniurius quam si in alios.

3 Neque Religio erga Deum propriè dicta iustitia non est, cum non possit reddere æqualitatem.

Inter patrem & filium quo ad bona castrensia, F non emancipatum, vel emancipatum; maritum & vxorem; quoad bona parapherna; inter seruum & Dominum ex proprio peculio est iustitia propriè dicta. Ratio, quia in istis habent se tanquam concures & partes distinctæ, quibus status ille patris ac filij, vxoris & mariti, &c. accidentarius est. Idem de ciue contrahente cum Republic. sentiendum.

4 Colligit hinc Molina defraudationem filij contra patrem esse peccatum simplex contra iustitiam, & obligationem esse ad restitutionem, sed non tam strictam, quippe cum bona temporalia patris aliquomodo pertineant ad filium propter arctissimam eorum coniunctionem. Quod autem pœniteat, si patri furatus, teneatur manifestare in Confessione, id interdum fieri debet, si nimirum talis circumstantia faciat esse peccatum tantum veniale, quod alioquin esset mortale. Idem dicendum de furto coniugum inter se, eo quod in foro externo inter tales non detur actio famosa furti, sed rerum amotarum, vt dicam, t r.3.p. 1.c.1.q.2.

CAP.

CAP. IV.

De Speciebus Iustitiæ particularis.

DVæ sunt species Iustitiæ particularis: Vna commutatiua, quæ propriè est ad alterum, seu personam distinctam, & interuenit in contractibus, constituitque iustum inter personas distinctas, secundum æqualitatem rei datæ ad rem acceptam. Altera iustitia distributiua, quæ non est omnino ad alterum, sed totius ad partem, & occupatur in distributione communium bonorum, dignitatum, officiorum, &c. 1

NB. Hæc diuisio non est in species vniuocas, sed analogas, quia distributiua non est propriè ad alterum, nec tam strictè debita.

Iustitia commutatiua constituit perfectam, seu arithmeticam æqualitatem, inter quantitatem rei acceptæ & datæ. V. C. Si equum emi 20. flor. æstimatum, totidem dare debeo, si 30. furatus, totidem restituere debeo. Distributiua verò constituit æqualitatem Geometricam seu proportionalem. V. C. sicut se habent 4. ad 2. ita se habent 8. ad 4. sic in distributione communium bonorum (spoliorum) æquitas seu iustitia postulat, vt eadem sit proportio inter bona distribuenda, qualis proportio est intra status siue dignitates personarum, quibus distributio facienda est. 2

Iustitiæ commutatiuæ duplices sunt commutationes, & inde ortæ obligationes; aliæ voluntariæ quæ mutuo pacisentium consensu oriuntur; aliæ involuntariæ, quæ oriuntur ex delictis, quibus alteri

alteri inuito damnum iniustum infertur, furto, detractione, homicidio.

3 Iustitia vindicatiua plurimum recedit à veræ Iustitiæ proprietate, eo quod damnum illatum non ad æqualitatem reddit; siquidem pœna, quæ pro delicto infligitur, propriè non compensat aut tollit debitum.

CAP. V.

De Iure Dominij & Rerum diuisione.

NB. INter alias iuris acceptiones, vnam esse proprie legitima facultate aliquid agendi, obtinendi, disponendi, vtendi, &c. in quo si alterum absque iusta causa impedias, iniuriam ipsi inferre censeris.

1 Ius hoc modo acceptum duplex est; Vnum, Ius in re; & alterum ius ad rem. Ius in re, tribuit actionem realem, quæ vocatur rei vindicatio, quale ius habet Dominus in mancipio, domo, veste.

Ius ad rem dicitur, ex quo descendit obligatio & actio personalis. Vocatur a. actio personalis, quæ proximè tendit in personam nobis obligatam ex contractu vel delicto. Hæc actio cohæret personæ, in tantum, vt si mutuos dedisti Titio 100, flor. quos ille Sempronio donauit: hoc casu actio personalis tibi contra Titium, nulla autem contra Sempronium competit.

NB. Actio realis dicitur, quia adhæret rei, eamque insequitur, adeò vt in cuiuscunque possessionem res nobis obligata deuenerit, ab eodem re posci seu vindicari possit. Hæc actio realis variis modis competere potest. 1. Ratione dominij, directi, siue illud cum vsufructu coniunctum sit siue separatum. 2. Ratione dominij vtilis, puta vasallo, Emphyteutæ com-

competit rei vindicatio vtilis 3. Ratione quasi dominij, Publiciana in rem actio competit, ei qui cum titulo & bona fide à non domino rem acceptam non omnino vsucepit: is enim prætoriâ æquitate vendicare eam potest ab altero possessore; nisi exceptione se defendat, quod legitimus rei dominus existat, vel nisi & ipse cum titulo non vitioso rem possideat, tunc enim melior est conditio possidentis. 4. Ratione seruitutis, competit Confessoria in rem actio illi, qui confitetur seu prætendit seruitutem sibi in re alterius competere, videlicet vt per alienum fundum ire, aut currus agere possit. Huic opponitur actio negatoria, per quam negamus alteri in re nostra seruitutem deberi, nisi eam demonstret. 5. Ratione pignoris seu hypothecæ, competit actio Seruiana, per quam locator contra quemuis possessorem agit ad res, quæ à conductore scienter in rem locatam, ita vt perpetuò illic essent, inuectæ aut illatæ, sibique pro pensione & rei deterioratione tacitè obligatæ sunt. Cui affinis est actio, quasi Seruiana, seu hypothecaria, per quam Creditores pignora sua & hypothecas persequuntur.

Dicta autem est Seruiana à Seruio, Prætore Romano, qui eius auctor erat; Sicuti Publiciana à Publicio Prætore: cui similis Paulina actio à Paulo Iurista, per quam Creditores res in fraudem alienatas à possessoribus, rescissione eius, quod actum est, reuocant.

NB. Dominium, latè sumptum, est facultas disponendi de aliqua re, tanquam sibi subiecta.

Dominium duplex: Vnum Iurisdictionis, de quo à dixi lib. 1. tract. 4. cap. 5. Alterum proprietatis, quod solum huc pertinet: est enim species præcipua Iuris

in re Nam Dominus ius habet in fundo, equo vel
Hinc Bartolus ita definit dominium : Quod sit
perfectè disponendi de re corporali, nisi lege pro-
beatur. De re corporali, (fundo, domo) excludi vs-
fructus, ius eligendi ius præsentandi, quorum
proprie dictum dominium, sed quasi dominia
Nisi lege prohibeatur. Ita pupillus, etsi bonor
suorum dominus est, tamen arbitratu suo ea alie
non potest, quamdiu sub tutoribus est, quia pro
bitum lege, & bona primogenituræ verum do
nium habent, & tamen interdum vinculata sunt,
prohibita alienari, vt semper ad primum caput
miliædeuoluantur.

3 Solæ substantiæ Intellectuales dominij capa
sunt. Prob. Dominium est facultas [de re aliqua
arbitratu disponendi, talis autem facultas sine
tellectu & libertate arbitrij haud consistit. H
Genes. 1. *Faciamus hominem ad imaginem &
litudinem nostram, quæ præsit piscibus maris, &
terræ, &c.*

4 Homo totius spectabilis mundi proprie dom
nus dici non potest]: Nam non potest arbitratu
disponere de astris, nubibus, &c. In Volatilia com
petit illi quasi dominium, seu ius capiendi &
dendi. Ante lapsum autem habuisset homo
ctum dominium in Volucres, naturali enim
ctu fuissent ei obedituræ & secuturæ.

NB. Christus Dominus, quâ homo habet dom
nium super vniuersum mundum Matth. 28.

5 Diuisio rerum Gentium iure introducta est, cum
iure primæuo ac naturali communis esset rerum po
sessio ac dominium: Iure autem Gentium diuisio in
troducta ad communem egestatem, animorum dis
sensio

sensiones, atque alia mala cauenda, quod non fuisset necessarium in statu innocentiæ.

Quod est iuris naturalis præceptiui, mutari non 6
potest. Id autem dicitur ius naturale præceptiuum, cuius opposito ius naturale resistit, V. C. parentes honorandos, suum cuique tribuendum.

Quod autem est iuris naturalis permissiui, id mutari potest. Illud autem dicitur de iure naturali permissiuo, cuius opposito ius naturale non resistit, quamuis etiam illud non statuat, sed permittat hominum voluntati superaddi, nam lex & ars perficiunt naturam: Ita lignum à natura informe procreatur, sed arte perficitur. Ita rerum communio naturalis iuris est non præceptiui, sed permissiui, ideoque rerum diuisio ac proprietas, licet à naturæ lege non sit, tamen non est contra naturæ legem.

NB. Etsi ius naturale per se non sit mutatum, nec possit mutari, tamen potest mutari per accidens, si scilicet appositâ aliquâ circumstantiâ, mutatio aliqua fiat in obiecto; ita lex naturalis præcipit matrimonium inter marem & fœminam mutuo consensu etiam clam celebratum; & voluntatem defuncti duobus aut tribus testibus confirmatam, seruari oportere: definit autem ita præcipere, posteaquæ publica potestate eiusmodi contractus vel testamentum iusta de causa infirmatum fuit, pari modo, stante ab initio rerum communione, ius naturale dictabat neminem prohibendum esse ab vsu rerum, quibus indigebat, Introducta autem rerum proprietate, adeoque facta mutatione in obiecto, nam ius naturale contrarium dictat, videlicet furti iniuriam committere eum, qui extra extremæ necessitatis casum

quæ excipitur ſiquidem rerum diuiſio iure gentium alio modo introduci non potuit, niſi hoc caſu, quam dici ſolet, *in extrema neceſsitate omnia communia* rem aliquam accipit, inuito illo ad quem prop pertinet.

NB. In rerum diuiſione, gentium iure inſtitu quædam omnium conſenſu communia manſerun aër, imber, mare, & littora maris, flumina omnia portus, publica ſunt & communia, quare in hu mnibus ius nauigandi & piſcandi commune eſt. R parum vſus publicus eſt gentium iure, ideoq; nau ad eas appellere, funes arboribus alligare, onus inf reponere cuiuis liberum, quamuis eiuſmodi in propria fieri per præſcriptionem temporis imm morialis docent DD.

Vniuerſitatis & non ſingulorum ſunt, quæ in uitatibus ſunt; theatra, ſtadia: denique nullius f res ſacræ; *quod* enim *diuini iuris eſt, id in nullius bo bonis eſt.* § nullius. Inſtit. de rerum diuiſione. Fer beſtiæ, volucres, piſces, nullius ſunt, ſed ſimul atq ab aliquo captæ fuerint, iure gentium ipſius eſſe cipiunt. Quod enim ante nullius eſt, id naturali tione occupanti conceditur.

7 Ad acquiſitionem dominij ordinariè duo req runtur: Titulus & traditio: iuxta l. 31. ff. de acqui do rerum dominio. Nunquam nuda traditio tran fert dominium, ſed ita, ſi venditio, aut aliqua iuſta cauſa præceſſerit, propter quam traditio ſequa tur.

Titulus eſt radix, & origo, ſeu ratio fundandi do minium.

Titulus acquirendi dominij alius eſt verus, & alius bona fide præſumptus.

Qui-

Quibusdam casibus solus Titulus sine traditione 8
vel apprehensione sufficit ad acquirendum dominium, non item ad possessionem. 1. Sola collatione & acceptatione (etiam inter absentes) acquiritur ius in re, & quasi dominium Ecclesiastici beneficij, ante eius apprehensionem. 2. Sola aditione hæreditas, ante apprehensionem legatario conceditur actio hypothecaria, ob realem obligationem, quam habet in bonis defuncti, vt ex ijs legatum sibi soluatur ad quemcunque possessorem deueniant. 3. Legatarius rei legatæ determinatæ dominium acquirit, quam primum hæres hæreditatem adijt. 4. Si alicui donatio facta sit, sub conditione, vt donatori alimenta præstentur: Donatarius autem conditionem negligat, dominium rei donatæ absque traditione reuertitur ad donatorem, vt à quouis possessore eam vendicare possit. 5. Ex titulo donationis, venditionis, aliouè simili, ante traditionem acquiritur dominium Ciuitatibus, Ecclesijs, alijsq; pijs locis ob speciale priuilegium. Denique princeps si velit, donatione feudi potest in donatarium rei dominium transferre, absque eius traditione, vel apprehensione; quamuis id non exprimat, secundum communes leges donatio facta censeri debet.

Quod verò in dictis casibus possessio non acquiratur, constat ex regula; quod *possessio, nisi naturaliter apprehensa sit, ad nos non pertinet.* Nam vt dicitur in l. naturaliter, ff. de acquirend. possess. *Nihil commune habet proprietas cum possessione.* Fieri enim potest & solet, hunc esse verum dominum, alium verò possessorem.

Hominis dominium tribus modis acquiri, siue 9
seruitus constitui potest. Vel enim nascuntur serui,

vel fiunt. Nascuntur ex ancillis : Fiunt vel iure gentium per captiuitatem ; vel iure ciuili per emptionem. Primus titulus est conditio natiuitatis. Hinc partus sequitur ventrem , seu conditionem matris adeò, vt non considerato statu patris, ex serua seruus ex libera liber nascatur. Ratio huius gentium constitutionis est , tum quia mater ancilla propter partum subtrahitur seruitio domini, & sæpe mortis periculo exponitur; quare æquum est, vt pro hoc periculo domini partus eius ad dominum ancillæ spectet, iuxta iuris Regulam 55. in 6. *Qui sentit onus , sentire debet commodum, & contra.* Tamen ob fauorem libertatis statutum est , vt siue mater solo tempore conceptionis, siue tempore natiuitatis , siue intermedio libera aut libertati donata extiterit , proles ingenua ex ea nascatur.

Quod verò attinet ad honores, nobilitatem & familiam , proles legitimè nata sequitur conditionem patris, dummodo mater serua non sit : cum enim ex ea nascatur seruus , non est capax ciuilis nobilitatis aut dignitatis. Quia quod attinet ad ius ciuile, *seruus pro nullis* habentur. Natum ex patre nobili & matre ancilla, postquam libertati redditus est, patris nobilitatem recuperare existimat Sanchez; sed id nullâ lege decretum. Secundus titulus est captiuitatis, qui in vsu iure gentium, sed per consuetudinem temporis diuturnitate stabilitam inter Christianos receptum est, vt si ipsi inter se bellum gerant , capti capientium serui non efficiantur, nisi sint infideles. Tertius titulus est emptionis ac venditionis, de quo infra tract. 4. cap. 17. num. 31. Adde , aliquem seruum fieri sententia Magistratus ob delictum.

Quod seruus acquirit, domino suo acquirit, nisi ex con-

ea conditione datum sit, vt eius proprium maneat.

Serui fugere possunt à dominis suis, si in periculo 11
animæ apud ipsos versentur, neque obligati ad revertendum, dum periculum tale perdurat.

NB. Serui (infideles) ad nullos actus legitimos, aut officia publica admittuntur.

NB. Serui originarij seu ascriptitij non sunt propriè serui, sed homines liberi.

Dominium in seruos est imperfectum.

Feræ animantes sub nullius dominio sunt, ideò 12
primò occupanti naturali iure acquiruntur. Excipe animalia natura mansueta, vt canes, & animalia, quæ consuetudine curantur, vt columbæ, cerui, accipitres, dum consuetudinem ad dominum reuertendi retinent, ad naturalem verò libertatem & feritatem reuersi, fiunt primò occupantis.

Examen apum, spectato iure communi, pisces, apri & pleraque auium genera, quorum dominium quisq; acquirit capiendo; retinet verò, quamdiu, ipsius custodia coërcentur; in libertatem deuenti, & difficile recipiendi fiunt primo occupantis, nisi loci consuetudine aliud obseruetur.

Piscans in stagno aut riuis non committit furtum sed iniustum damnum, ad cuius compensationem obligatur, & in foro externo, inspecta qualitate facti puniri solet.

Fera taliter vulnerata, vt certo constet percussoris manus effugere non posse, ei tradenda est; si autem dubium sit, inter vtrumque diuidenda, secundum dubij proportionem.

N Si vnus aui laqueum tetendit, & alter extraxit, tenetur extrahens reddere ei, qui laqueum posuit, si certò eam capturus fuisset, nisi alter

peruenisset. Habet enim ius extrahendi auem, q proprio eam laqueo irretiuit, quamuis in exter foro aliter fortasse iudicabitur propter sententia Proculi.

Si Princeps ius venandi in locis publicis iusto liquo titulo proprium sibi vendicat, alijs meritò i terdicit, fundatus in libero consensu populi, aut v tustate temporis. Venatores autem ob primam d creti præuaricationem corporali pœna afficere no potest. Ratio, quia crimen per se tam gra non est, vt tam magnam pœnam mereatur, ni officialibus principis minetur: nam hoc ca multum eius delictum aggrauatur, aut si c contumacia crimina repetat, grauius pu enda.

14 Iniquus venator captarum ferarum dominium acquirit, licet de damno illato in conscientiæ fo teneatur, V.C. tantum restituendo, quantum mo liter æstimatur spes, siue ius capiendi, V.C. cerui, qu principem priuauit.

NB. Venari in loco publico, venationi Princ pum iustè assignato, est veniale, nisi graue damnum inferatur multas aut pretiosas feras capiendo, v reddendo eas fugaces, vt difficilis postea capt existant. Si enim ius in loco publico venandi principi competit, sequitur venationem alterius i iniustam, siue contra iustitiam, ex genere suo mor le: ipsaq; iniuria seu violatio iuris Principi competen tis, magni æstimari solet.

NB. Venatori iniquo acquiritur ius in captam fe ram, quia non est intrinsecè iniusta actio sed so lum extrinsecè, & non quatenus formaliter acquisi-

tiua

tiua huius iuris. Sic V.C Si vi aliquem iniusta adigas ad vendendum tibi equum, iniustus est ex parte tua contractus, & tamen validus, si quæ emptioni & vēditioni substantialia adsint, videlicet mutuus cōsensus in mercem pro pretio: ita Magistratus taliter aliis priuatis ius venandi interdicit, vt tamen non velit eos incapaces reddere acquisitionis dominii ferarum.

Venatio clericis prohibita est, præsertim quæ cum armis atque tumultu instituitur, ratio quia dedecet statum Clericalem, & auocat à grauioribus spiritualibus occupationibus, populoq; scandalum præbet, maximè si fiat frequenter. 15

NB. Sola causa venationis spectata, non est mortale Clerico venati, imò nullum peccatum spectatis circumstantiis loci & personarum, etiam in canibus exercitii causa.

Si princeps lege lata subditis venationem prohibeat, nulla interueniente pactione aut renunciatione ipsorum, obligatus est ad damna cauenda, & illata ipsis resarcienda, secus si per liberum populi consensum, vel simili titulo iusto princeps ius venandi, vt propriè acquisiuit. Ratio prioris est, quia naturali iuri competit cuilibet defensio rerum suarum, etiam contra homines iniuriantes, ergò magis contra feras. Poster. Probatur, quia hoc ipso, quod principi ex concessione aut quacunque dispositione ius venandi propriè competit, eo vti, vel non vti potest, sine cuiusquam iniuria, iuxta reg. 198 ff. *Nemo damnum facit, nisi qui id facit, quod facere ius non habet.* 16

NB. Limita hanc doctrinam 1. Nisi fama & consuetudine firmata sit, quod populus ius venandi principum proprium reliquerit, ea lege, vt damna

arceat, vel illata resarciat. 2. Nisi immodica damna subditis passim inferantur; ad quæ sustinenda non est credibile populum consensisse. 3. Nisi appareat, populum alioquin valde grauari tributis, aliisque oneribus; vt accedentibus eiusmodi damnis, quæ feris inferuntur, merito conqueri possint: Quia hæc seruitus populi est, quod non audeant feras capere in locis publicis, est veluti pars tributi: ergo necesse est, vt vel non nimis grauentur aliis tributis, vel seruitutem & damnum venationis eisdem imminui.

NB. Legem venationis prohibitoriam fere inter regalia computari; id est, inter ea, quæ soli principi superiorem non agnoscenti competunt, iisque quibus princeps tale ius priuilegii concesserit: cui addi debet præscriptio immemorialis, quippe quæ Priuilegii instar censetur.

NB. Titulus iustus venandi est belli iusti: Si princeps Prouinciam iustè occupauit, & expulsis rebellibus, terras illas inter benè meritos distribuit, vel in feudum concessit, aut emphyteusin, reseruato sibi iure venandi feras in eisdem terris.

NB. Damna illata in venationibus ab Imperatoribus & magnatibus resarcienda, si feræ arua subditorũ depascantur, aut precio custodes alere debeant.

17 Columbaria licita sunt, quia non sunt noxia. Columbæ, si leges & consuetudines loci obseruentur.

NB. Columbæ si redeundi consuetudinem amiserunt, primò occupantis fiant; Arte columbas adductrahere alienas est furtum.

18 Ciues siue incolæ in communibus locis ligna cædentes, contra Magistratus prohibitionem, obligãtur ad pœnã, si deprehendantur non item ad restitutionem aliquam, nisi graue damnum intulerint.

NB. Ex

NB. Extranei qui non sunt de communitate cedē-
tes, in ligna alienis syluis absq; consensu saltē tacito,
& notabile damnum inferentes, peccāt mortaliter.
NB. In priuatis syluis, viuariis, piscare, aliquid af-
ferre, furtum.

In publicis fluminibus non est licitum absq; prin- 19
cipis consensu molendinum ædificare, ne impedia-
tur publicus vsus nauigationis, sicuti nec in via pu-
blica. In priuatis autem seu propriis fluminibus id
concessum est, modo per nouum molendinum non
auferatur commodum naturale antiquiori, quod est
aquę deflexus, arg. l. si manifestè. C. de seruit. vbi Bar-
tolus ait; quod in aquæ ductu antiqua consuetudo
seruanda sit.

Quod per alluuionem fundo Titii adiicitur, ipsi- 20
us fit iure gentium Per alluuionem autem iuxta Ga-
ium id videtur adiici, quod ita paulatim adiicitur, vt
intelligere non possimus, quantum quoquo momē-
to temporis adiiciatur. Alia ratio est, si per vim flu-
minis repentina adiectio fiat.

Rerum dominium acquiritur nobis per specifi- 21
cationem (quod contingit, si ex lana, vestem; ex vuis
vinum, ex oliuis oleum confecit. Requiritur tamen
bona fides in adhibitione rei alienæ ab existimante
suam esse) per accessionē (quod contingit si purpura
vesti meæ intexatur, aut gemmæ auro inferatur) ra-
tio, quia accessorium sequitur principale, succurritur
tamen domino, gemmæ, V. C. concessa illi actio-
ne ad exhibendum annulum, vt excludatur gem-
ma) per confusionem (quod contingit, si duorum
dominorum materiæ consensu casu confusæ fue-
runt, totum corpus ipsis commune efficitur
plumbo tamen argento mixto in rem actio dabitur)

per

per commixtionem, (quod fit, si cõmisceantur fru-menta, si sine voluntate dominorum singulis com-petet actio in rem, quatenus apparet in illo acervo cuiusque esse, differt à confusione V.C. Vinum cum vino, quod in commixtione corpora maneant sepa-rata inter se secundum substantiam, in confusione autem corpora in vnum coeant) per ædificationem (quod fit, si quis in alieno solo suam materiam ædi-ficaret, illius enim ædificium cuius est solum, quod si verò quis in suo solo ex aliena materia ædificarit, dominus fit ædificii, quia omne, quod solo inæd-ficatur solo cedit. Veruntamen diruto ædificio mate-riæ dominus eam vindicare poterit, nisi antea ipsi pro materia satisfactum fuerit) per implantationem, (sicuti enim ædificia solo cedunt, ita multò magis plantæ & arbores, cum à terra sustententur, frumen-ta in alieno agro sata, tenetur Dominus agri soluere, si bona fide actum, alias si lis oriatur, cuius sit arbor prope confinia plantata horti alterius, aut quantum nocumentum afferat, res decidenda à rusticis, vtpo-te agriculturæ peritis. Quod si arbor aliena meis ædibus officiat, & ei denuncians, non obtinuero suc-cisionem, ego succidere & ligna tollere non prohi-beor) per scriptionem, literæ etsi aureæ, cedunt mé-branis, idem dicendum de picturis, nisi tabulæ sint argenteæ: tunc enim tabula erit principalior pictu-ra accessoria.

NB. Res inuentæ, quæ nunquam dominum ha-buerunt, vt Gemmæ, insula, fiunt primò occupantis venæ metallicæ, quæ in proprio fundo natæ, iure gé-tium sunt domini fundi, secluſa speciali consuetudi-ne. Res inuentæ, quæ dominum habuerunt & carét, quia pro derelictis habentur, & sine animo recu-perabilia,

perabilia, *iure gentium* sunt primò occupantis.

Quæ in mare iacta ob naufragii periculum & in- 22
cendio erepta sunt, nisi ex circumstantiis colligi possit, ea pro derelictis habita, puta, quia domini quærere contempserit, aut non curarunt amplius, proprius dominis restitui debent, postulata laboris & industriæ compensatione. Ratio, quia Dominus rei suæ dominium non amittit, nisi consentiat, siue eam pro derelicta habeat. Compensationem tamen laboris sui, æstimationemque periculi iure exigere potest, qui domini negotium ita vtiliter gessit, & interea, dum offertur, veluti pignoris loco rem retinere.

Thesaurus in proprio fundo, vel in publico loco 23
inuentus ad inuentorem spectat iure gentium: arte magica repertus, in pœnam criminis fisco adiudicabitur per Iudicis sententiam.

Si in alieno fundo casu inuentus, partim ad inuẽtorem, partim ad fundi dominum pertinet; si de industria in alieno fundo, non tenetur totum dare domino ante sententiam, quia est constitutionis pœnalis; si sciens thesaurum, emas agrum, est tuus totus thesaurus, iuxta verba Christi, Matth. 13 Cum enim in fundo non natus, sed positus fuerit, ideò pars siue fructus fundi censetur, neq; ad dominium alicuius pertinere, antequam eruatur.

NB Nomine Thesauri intelligitur vetus defossio pecuniæ, ad excipiendam pecuniam, quæ nuper tẽpore belli abscondita, illius est, & illi restituenda, qui abscondit.

Emptor vestis deprehendens aurum reddere tenetur, quia in contractum venditionis non venit aurum propter ignorantiam. Esto emptor cum bona fide triennio possederit, nesciens aurum absconditum;

tum; dici nequit, cum præscriptione dominium ac quisquisse. Is enim, *qui nescit, non possidet aurum, sine possessione autem nulla est vsucapio.*

NB. Thesaurus etiam in loco publico & sacro inuentus, est totus inuentoris.

24 Res inuentas, quarum dominus ignoratur, post diligentem inquisitionem, inuentor retinere, ac demum absumere potest secundum probabilem sententiam, quia nec iure Ecclesiastico id constat, cum solum id agat, de iniuste acquisitis, quorum domini non possunt restitui, pauperibus restituenda, ne iure naturali; quia ius naturale est, quod apud omnes gentes obligat, non autem omnibus gentibus ineſt hæc persuasio, res inuentas pauperibus esse dandas, nec omnes Catholici (taceo hæreticos) cū rem quampiam amiserunt, talem cogitationem suscipiunt, vt abinuētore pauperibus tribuatur, sed vt sibi potius, si eam repetere contingat, restituantur, alias habeantur pro derelictis.

Post alienationē rei inuentæ, inuētor nihil restituere tenetur domino cōparenti, nisi quatenus inuentor locupletior inde factus, idem dic de pauperibus.

25 Bona vacantia (quorum dominus sine testamento decessit, nullo relicto hærede) ad fiscum devolvitur, & quandoque in causas pias erogari debent, videlicet peregrinus ignotus absque testamento decedat.

CAP. VI.

De Vsufructu, vsu & habitatione.

1 VSusfructus est ius vtendi & fruendi re aliena, salua eius substantia; distinguitur à iure, quod creditor

creditor habet in pignore; depositarius in depositio, q-
vti concessum non est.

Inter Vsumfructum & vsum discrimen est, quod 2
Vsufructuarius fructus omnes percipere potest, ex re fructifera, etiam pensiones, ac reditus ex ædificiis, areis, lapicidis, modo agriculturæ non obsit. Vsuarius autem talem fructum non habet. Idem vsufructuarius potest alteri rem frugiferam locare, non autem vsuarius.

Vsusfructus propriè non constituitur in rebus vsu 3
absumptibilibus, pecunia, frumento, vino, &c. Sed quasi vsusfructus, vt si vxori maritus leget vsumfructum omnium rerum absumptibilium, vxor debet cautionem præstare, vt post mortem vxoris hæredibus mariti earum æstimatio reddenda sit.

Vsufructuarius sine consensu domini rem, in qua 4
vsumfructum habet, absolutè alteri donare, vendere non potest: Solam autem vtilitatem rei alteri cedere non prohibetur, saltem ad vitam ipsius vsufructuarii.

NB. Impensæ, quæ ratione fructuum percipiendorum fieri debent, collectæ, tributa, & similes reales præstationes, quæ pro re fructuaria debentur, vsufructuario incumbunt: nam *secundum naturam est, vt qui sentit commodum, sentiat & onus.*

Vsusfructus finitur; primo; si vsufructuarius v- 5
sumfructum proprietario cedat, & vice versa. 2 si res tota pereat, V.C. domus incendio, tunc enim non retinetur vsusfructus in area; 3. Si tempus finitum, ad quod vsusfructus alteri concessus. 4. morte vsufructuarii ciuili vel naturali, Communitati relictus Vsusfructus, extinguitur spacio centum annorum.

Si Vsu-

6 Si Vsufructuarius Religionem profiteatur, immobilium bonorum capacem, vsusfructus ad Monasterium deuoluitur, quia vsusfructus sequitur personã. Si autem profiteatur Religionem incapacem stabilium redituum, vsusfructus cum proprietate consolidatur, & transit ad hæredes ab intestato.

7 NB. Vsus est ius vtendi tantum (non fruendi) reliena, salua substantia. Cui enim vsus horti tantum concessus, is non potest omnes fructus decerpere absumere, aut alienare, sed solum deambulare in illo, poma, olera, &c. ad suum vsum & familiæ accipere. Item, qui nudum vsum habet iumentorum, non potest percipere fœtus, aut lanam, (vtpote fructus) nec lac nisi modicum ad victum quotidianum, potest autem bobus vti ad stercorandum.

Vsus propriè dictus, habet locum in rebus non suo absumptibilibus.

NB. Ius vsus dependentis à domini arbitratu, etiam in rebus vsu absumptibilibus locum habet. Ordo Minorum S. Francisci nullum acquirit dominium ex eleemosynis, sed solum imperfectum, & dependens à voluntate dantium vsque ad consumptionem: bona verò donata, supellex, libri, horti, domus ad sedem Apostolicam pertinent.

Alii religiosi omnes habent solum vsum librum, vestium, &c. eumque dependentem à voluntate prælatorum.

8 Ius habitandi plus est, quam merus vsus ædium. Nam habitator habet ius ædes alteri locandi pro precio, vsuarius ædium verò non habet aliud ius, nisi vt ipse cum familia sua inhabitare possit.

CAP.

CAP. VII.

De Possessione.

POssessio est detentio rei corporalis, corporis, animi, iurisque adminiculo. 1

Possessio acquiritur apprehensione rei, vel vera, vel ficta. Apprehensio vera, si mobilis sit, fit manibus, pedibus; si immobilis, saltem secundum partē, quoad agrum, domum. Apprehensio ficta, ex iuris dispositione vel fictione fit. 1. per actum pristinum possessoris, ostendendo, V.C. ædes, Ecclesiam, vel tradendo claues, annulum, pileum, aut simile signum vacantis possessionis acquirendæ, requiritur tamen præsentia rei, puta, ædium, horrei, Ecclesiæ, &c. Nam alioquin sola inuestitura per pileum, ensem, clauem, non tribuit possessionem, sed ius possessionis accipiendæ, vel denique tradendo instrumentum scriptum, quo continetur, V.C. ius donatoris donare volentis, neque opus est conspectu, seu præsentia rei ad eius possessionem tali modo acquirendam. 2. acquiritur possessio iuris fictione, si pristinus possessor post contractum donationis, venditionis, &c. significet, se possessurum nomine donatarii, vel emptoris, seu absolutè, seu veluti vsufructuarium. 3. per actum noui possessoris, si rem emptam proprio nomine signet. 4. Per iudicis authoritatem, solo aspectu rei præsentis, si tradens eius custodiam, vel administrationem habeat, vt collator Ecclesiastici beneficii. 2

NB In absentia rei, si ob aduersarii vires, aliudue impedimentum, V.C. pestem, accessus ad illam non sit, possessionem à Iudice per sola verba tradi posse ait Couarruuias.

3 Possessor rei non censetur, qui non vt suam possidet, sed vt ad alterum pertinentem, V.C. qui rem conductam, commodatam, depositam, penes se habet, non est eius possessor, nec vsufructuarius, emphyteuta, vasallus, rei proprietatem, non suo sed domini loco possidet. Vtile autem dominium possidet vsufructuarius, cum ea ipsi possessio sufficiat ad praescriptionem, & alia remedia iuris.

4 Ad acquirendam possessionem corpus & animus requiritur; sed ad retinendum plerunque sufficit solo animo, seu ciuiliter tantum possidere; non sufficit tamen solo corpore insistere, si animum possidendi deposuisti. Amitti enim solo animo possessio potest licet acquiri non potest. l. si quis vi. §. differentia eodem.

Coroll. Si Titius à fundo, quem hactenus possederat, discessit; eoque absente, alius in possessionem fundi inuolat, Titius possessione fundi non antea liabitur, quam; re cognita, animum possidendi & possessionem recuperandi deposuerit: si autem metu perculsus, ad recipiendam naturalem possessionem non accesserit, aut accesserit quidem, sed repulsam passus fuerit: tunc ciuiliter quoq; possidere desinit. NB. Hinc duplex est possessio, ciuilis est in solo animo retinendi, naturalis in eo est, qui possessionem tanquam sua sit, apprehendit, dum alius absentis illem eius possessionem tenet.

NB Dicitur iuris adminiculo; nam vt apprehensio rei, corpore & animo facta, possessionis rationem nanciscatur, necesse est, quod ius nō refragetur. Quibusdam enim casibus impedit, vel resistit, ne possessio oriatur, V.C. ne laicus acquirat possessionem loci sacri. Possessor iniustus, non est propriè possessor.

Iudicium

Iudicium (siue lis quæ in externo foro instituitur) 5
aliud est de possessione, & dicitur iudicium possessorium, & lis prius instituitur, quia, vt inquit Iustinianus. *Et ciuilis & naturalis ratio facit*, vt alius possideat, & alius à possidente petat. Aliud est Iudicium de proprietate rei, quod dicitur iudicium petitorium, quia in eo actor petit à possessore, rem sibi adiudicari, tanquam domino, vel saltem ius ad rem habenti.

NB. Commoditas possessionis est, vt cum obscura sunt iura vtriusq;, contra petitorem iudicari solet.

Possessor intentionem suam fundatam habet, nisi 6
ius commune illi resistat, tunc enim onus probandi possessori incumbit; nam Reus probare, & causam siue titulum dicere debet, cum præsumptio est pro actore.

NB. Si possessio, cui iura resistunt, titulo adiuuetur, vel tempore immemoriali, facit pro possessore.

Remedia possessoria prætoria æquitate introduc- 7
ta sunt, quæ interdicta dicebantur, quorum alia sunt remedia possessionis adipiscendę causa comparata, alia retinendæ, alia recuperandæ. Interdictum seu remedium adipiscendæ possessionis hæredi tribuitur, vt post aditam hæreditatem, mittatur in possessionem omnium bonorum, quæ defunctus tẽpore mortis possidebat. Interdictum seu remedium retinendæ possessionis, possessori inseruit, qui litis cõtestatæ tẽpore rem siue mobilẽ, siue immobilẽ, nec vi, nec clã, nec precario se possedisse probauerat. v.c. Si Titius te absente & ignorãte possessionẽ tuam clã & furtiuè ingressus est, postquã id resciisti, cõpetit tibi interdictum seu remedium, *vti possidẽtis*, ad retinẽdã possessionẽ ciuilem, & expellendũ alterũ à naturali,

Iudicis vel prætoris authoritate. Denique per Interdictum recuperandæ possessionis, pristinus possessor restituendus est, si probauerit alterum vel vi illata, vel clam & furtiuè vel precariò (id est, concessione ipsi ad certum tempus vel vsum facta) possessionem nactam esse.

8 Qui ciuilem possessionem retinet, eam ab iniusto inuasore, aut spoliatore, etiam vi adhibita, quae necesse est, defendere potest, ac proinde furem fugientem persequi, & rem ablatam vi adhibita recuperare.

Hæc violentiæ repulsio, etiam possessorii iuris fundo, V. C. concessa est cum moderamine inculpatæ tutelæ; vt si vti suo iure prohibeatur V. C. iterare, exercitum traducere, &c. non tantum cõtra personalem resistentiam se tueri poterit, sed etiam contra realia obstacula, puta fores & muros frangendo, sepes perrumpendo, &c. Cum enim quicunque licet ius possessionis suæ defendere, licet etiam ea agere, quæ ad defensionem eius iuris necessaria sunt, seruata debita moderatione. Nam *cui concessum est principale, eidem etiam præparatoria admitti debent.*

Aliquando ratione scandali non licet arma sumere (contra charitatem) contra inuasorem rei tuæ quum, cum vel via iudicii, V. C. remedio interdicti possessorii vel alio modo mitiore in possessionem iuris sui se restituendum speret.

9 Qui alienam possessionem inuadit eo ipso in pœnam priuatur iure, si quid in re habet.

CAP.

CAP. VIII.

De Exceptione, Præscriptione, ac Vsucapione.

EXceptio est exclusio seu potius debilitatio actionis intentatæ, V.C Si Titius aduersum te actionem instituat ad soluendum precium pro vendito tibi equo. Fundamentum & intentio huius actionis est venditio, tũ verò ex duobus modis contra eum te defendere poteris. 1. Si neges equum tibi venditum esse, per quam defensionem aduersarii intentio, & fundamentum actionis excluditur, & onus probandi aduersario imponitur. 2. Si fatearis quidem equũ tibi venditum esse, sed opponas precium te soluisse, tum diceris contra aduersarium excipere, eiusq; exceptionis probatio tibi incumbit Porrò exceptionẽ à reo conuento appositam interdum Actor contraria exceptione retundit, quæ dici solet replicatio, & hanc iterum reus exceptione impugnat, quæ duplicatio appellatur, & sic deinceps triplicationes, quadruplicationes dari possunt. 1

Duplex est Exceptio. 1. peremptoria, per quam actio perpetuo excluditur; exemplum supra. Dilatoria, per quam actio non perpetuò excluditur, sed solum respectu certi loci, personæ, vt si reus opponat Iudicem non esse competentem, tum enim actio nõ omninò excluditur, sed respectu huius tribunalis, diciturq; exceptio declinatoria fori. 2

Præscriptio est exceptio peremptoria ex tempore legibus definito, substantiam capiens. 3

Vsucapio est acquisitio dominii per continuationem temporis, lege definiti. Vnde colligitur præscriptionem esse quasi fructum vel effectum vsucapionis. Nam ideo, quod aliquis longa & pacifica rei pos-

sessione dominium acquisivit; Contra pristinum dominum, rem eandem repetentem, exceptionem opponere potest.

NB. Beneficium præscriptionis ob bonum publicum introductum est, 1. ne diu & ferè semper quædam rerum dominia incerta essent, & vt aliquis litium finis esset. 2. Vt hac ratione segnities hominum, ac iura sua actione prosequi intermittentium, acuatur.

4 Bonæ fidei possessorem, post legitimi temporis decursum, plenum rei dominium omni iure acquirit. Ad fundamentum Adriani, qui contrarium docuit, respondetur; Non ob solam pristini domini negligentiam, sed multo magis ob alias causas, ad bonum publicum spectantes, beneficium vsucapionis publicis legibus constitutum esse. Nemo autem dubitat, quin Principi ius competat de subditorum bonis ita decernendi, sicuti Reipub. vtilitas exigit, accedit, quod cum in iure mentio fit culpæ vel negligentiæ pristini possessoris, sermo non sit de propria dicto peccato, sed de culpa ciuili, quæ sæpè simplex tantum, & inuoluntaria omissio est, & nihilominus aliquo modo ciuiliter puniri potest, ad aliorum industriam excitandam.

5 Ad præscribendum seu vsucapiendum requiritur inprimis possessio ciuilis; sola autem naturalis non sufficit. Nam *sine possessione præscriptio non procedit*, reg. 3 in 6. Hinc commodatarius, Colonus, depositarius &c. non possunt præscribere, quamdiu alter ciuilem possessionem retinet. Emphyteuta & Vasallus possunt solum præscribere vsumfructum.

6 Non plus aliquis vsucapione acquirere potest, quam possedit. Ob præsumptionē tamen, si iura possessio-

non resistant, ex vno iurisdictionis actu colligi poterit ius totius iurisdictionis, v.c. Exorto dubio, de aliqua parochia, ad cuius Episcopi diœcesin pertinere debeat, adiudicabitur illi, qui in illo loco actum Episcopalem exercere solitus fuit.

NB. Subditus, qua subditus non potest præscribere aduersus ea, quæ potestas gubernatiua intrinsecè requirit, puta, vt legibus non teneatur, vt à Superiore nunquam iudicetur, vt à tributis ordinariis immunis sit. Potest tamen aliquis temporis diuturnitate, contra superiorem præscribere immunitatem, qua desinet esse eius subditus, potest etiam subditus partem aliquam Iurisdictionis, quæ alioquin communi iure superiori cõpetit, cum bona fide præscribere, v.c. Capitulum vt in prima instantia suos Canonicos & Officiales iudicare possit, sed requiritur adhoc possessio temporis immemorialis, vel 40. annorum, cum titulo colorato, quandoquidem præsũptio iuris suffragatur principi, Episcopo.

Incapax possidendi est etiam incapax præscribendi, quamobrem iura Ecclesiastica à laicis nullo etiam immemoriali tempore vsucapi possunt, vt sunt decimæ clericales, Iurisdictio in personas & bona Clericorum. 7

NB. Licet laici incapaces sint possessionis eiusmodi iurium proprio nomine & authoritate, capaces tamen fieri titulo priuilegii, vel concessionis factæ à potestate habenti, videlicet summo Pontifice, quia tales tituli requiruntur ad possidendum; ergo etiam ad præscribendum. NB. Quod Iuristæ dicunt consuetudinem immemorialem loco tituli esse, id verum est, si quis absque titulo seu speciali priuilegio capax sit possidẽdi & præscribẽdi, alioquin

non. Nam consuetudo mera, seu meri facti possessio absq; titulo à legibus reprobata inutilis censetur.

8 NB. In actibus meræ voluntatis præscriptio non procedit. Hinc Iureconsulti: Quod *per actus liberos non inducitur præscriptio*, id est, dum aliquis liberè, & non tanquam ex obligatione aliquid mihi præstat, non possum præscribere, cum non sim in possessione iuris erga ipsum, v.c. imponendi ipsi seruitia, & annuas præstationes mihi obligato.

NB. Vasallus aut subditus nunquam præscribit contra dominum ius seruitiorum, v.c. angariarum, nisi interpellatus negauerit ea dare, & nisi reipsa per immuni aut exempto se gerat & habeatur. Cum enim in arbitrio principis sit, vtrum seruitia exigere velit, nec ne, non ideo præcisè, quia temporis diuturnitate non exiguntur, alter in possessione immunitatis constituitur. Quod si dum ab aliis exactio fit, à quibusdam non fiat, præsumptio esse solet prouemptione.

9 Si colonus tempore longissimo Canonem (in emphyteuticum) non soluit, existens in possessione immunitatis absolutè contra dominum præscribere potest. Posito, quod creditor seu dominus 30. ann. quieuit, omne ius annuæ præstationis per præscriptionem extingui potest. Certissima etiam est, quod iura immunitatis aduersus annuas exactiones præscribi possint, modo adsit possessio, bona fides, & temporis legitimi decursus. Nam hoc modo contra ius quartæ decimatum episcopis debitæ, 40. annis præscribi potest, item ius immunitatis à decimis soluendis, vniuersim vsucapi potest 40. ann.

10 Malæ fidei possessor (sciens alienam esse, seu male conscientiæ) nullo vnquam tempore præscribit. Id vero

verò ordinariè præsumendum est, aliquem bona fide possedisse, præsertim si possidentis titulus aliquis prætendatur, quia non facilè præsumi debet peccatum.

Nisi contra ius commune rei possessionem aliquis acquisiuerit, vel possessionis suæ nuper acquisitæ rationem nullam afferre possit, aut si ipsi denunciatio facta fuerat, rem esse alterius, ille autem veritatem inquirere neglexit.

NB. Possessionem & vsucapionem bona fide cœptam, dubium superueniens non vitiat, seu interrumpit. Ratio, quia in dubio melior est conditio possidentis, quamobrem stante tali dubio speculatiuo, formari potest conscientia certa seu bona fides, tali casu rem retineri, imò & absumi posse. Hinc, Etiamsi primi, possessionem aliquam contra iura accipientes, præscriptionem inchoare non potuerunt, tamen eorum successores vsucapere posse, qui hoc ignorant; ideoq; bonam fidem habent, ob præsumptionem, quam etiam in dubio habere possunt, interueniisse legitimum titulum vel priuilegium. Nam qui in alterius locum succedit, iustam habet ignorantiæ causam reg. 42. ff.

NB. Bona & mala fides dupliciter accipitur. 1. Theologicè, quod est bona fide possidere rem sine peccato, quod non sufficit, sed 2. requiritur bona fides ciuili consideratione. Cum enim ius seu commodum vsucapiendi legibus ciuilibus, approbante etiam iure canonico, boni publici causa iure introductum sit, ideò *vbi lex vsucapionem inhibet, bona fides Theologica vsucapienti nihil prodest*, ait Pomponius. Hoc et am sensu dicitur in l. sed etsi: *Post litis contestationem omnes malæ fidei possessores esse*; intellige ciuili consi-

deratione : propterea quod leges ab eo tempore vsucapionem procedere vetant.

11 Error facti, sed non iuris, quamuis invincibilis sit, vsucapi potest, iuxta l. 31. ff de vsucap. *Nunquam in vsucapionibus error possessoribus prodest.* Et l. 2. ff. pro emptore. *Si à pupillo emero sine tutoris authoritate, quem puberem esse putem, dicimus vsucapionem sequi, &c. Quod si scias pupillum esse; putes tamen pupillis licere res suas sine tutoris authoritate administrare, non capies vsu, quia iuris error nulli prodest.*

Simile est; si emas à Prælato, ratus Capitulum consensisse, cum non consenserit, potes præscribere: Si verò arbitratus fuisti, capituli consensum non requiri, præscribere non potes. Ad fundamentum Contrarium opinantium. Respons. Ad vsucapiendum requiri quidem bonam fidem Theologicè, id est, bonam Conscientiam; sed eam non sufficere, si adsit mala fides ciuiliter, id est, quæ vitium aliquod ex lege habet, prohibente præscriptionem.

Excipiuntur tamen ab hac sententia, qui inculpatè ignorant ius ciuile: Milites minores 25. annis, Rustici non habentes copiam consultoris. Nam ideò legum ciuilium latores iuris ignorantiam ad commodis acquirendis prodesse nolunt, vt desidia euitetur, & homines ad legum scientiam excitentur: consequenter si in quibusdam personis iuris tolerantia ignoretur, eaque etiam inculpatè theologica sit, tunc bonam fidem inducere poterit, quæ omni iure ad vsucapiendum sufficiat.

NB. Quod si ignorantia iuris dubij sit, seu circa quod

quod diuersæ sint Doctorum probabiles opiniones: talis enim ignorantia bonæ fidei possessorem impedire non debet, quo minus vsucapere possit. NB. Præterea, dum scis te alienam rem possidere: ex empto aliaue personali actione debitorem esse, vel ius ædificium tollendi, fenestram aperiendi, V.C. quæ sunt obligationes ad agendum vel non agendum tibi nullum competere, præscriptionem nec inchoare, nec perficere potes, quia mala fide veteris.

Obligationes quæ solum sunt ad patiendum, præscriptione temporis legitimi extinguntur, sola actoris negligentia seu cessatione, etsi reus obligationem suam non ignoret, Exempla habes I. In legibus pœnalibus non obligantibus reum ad soluendam pœnam ante Iudicis sententiam, seu exactionem, sicut cernere est in pœna commissi ob vectigal non solutum. Nam fiscus, post elapsum sine litis contestatione quinquennium, res sibi amplius vendicare non potest: talis est etiam actio iniuriarum, aliæque prætoriæ, quæ anni spacio extinguuntur. II. In actionibus, quæ iure ciuili inuentæ, certoque temporis spacio definitæ sunt, V. C. aduersus venditorem, rei venditæ vitium, etiam sine dolo reticentem, competit actio *redhibitoria*, vel *quanto minoris*: quarum illa semestri, hæc anni spatio extinguitur, manente nihilominus naturali obligatione, ad damni compensationem. III. Seruitutes rusticæ extinguuntur per solum non vsum tempore legibus definito, etsi is, qui præscribit, probè sciat alteri tale ius competere, puta itineris, vel actus per fundum alienum: Non enim vi talis seruitutis dominus vi cogitur admo-

nere

nere alterum, vt iure suo vtatur, sed pati tantummodò si vtatur. 4. Eodem modo actio hypothecaria, præsertim in generali hypotheca fundata, post lapsum temporis legitimi institui amplius non possit contra tertium possessorem, puta bonæ fidei & absque fraude emptorem; etsi tempore currentis præscriptionis probè sciuerit, rem oppigneratam esse: cum neq; hic teneatur ad aliquid agendum, sed solum ad patiendum, vt à se vindicetur, si debitor excussis bonis suis, soluendo idoneus non reperiatur.

Tertia conditio ad vsucapiendum frequenter requisita est titulus rationabiliter præsumptus (nam verus non est necessarius) puta quia aliquis remisit, dono aut hæreditate accepit, probabiliter arbitratus, dominum esse, à quo accepit. Talis enim dicitur possidere & vsucapere pro emptore, pro hærede, pro donato, legato, & omnino vt suo. Interdum tamen opus non est titulum possessionis nosse, aut ostendere posse; cum nihilominus bona fides consistere, & vsucapionem temporis diuturnitate perficere queat. Ratio, Quia facile etiam in proprio facto ex temporis longinquitate obliuio contingit, vt dicere aliquis non possit, quo titulo rei possessio ad ipsum deuoluta sit. Quare in dubio, bonæ fidei, iusque præsumptio stat pro possessore, dummodo is sit pax sit.

3 Res mobiles triennij spacio vsucapiuntur cum titulo & bona fide, etiam contra Ecclesiam Rom. Excipe res furtiuas, ad quarum vsucapionem requiruntur 30. ann.

NB. Res mobiles sine titulo Vsucapiuntur, aduersus quemlibet, etiam Ecclesiam, quia non

non constat de priuilegio) spacio 30. annorum.

Res immobiles cum titulo vsucapiuntur inter præsentes(id est,in eadem prouincia,sub eodem regimine domicilium habentes)decennio : Inter absentes (id est, qui domicilium sub diuerso regimine habent)spacio viginti annorum. Excipe, si res immobilis ; à malæ fidei possessore pacto aliquo ad te translata sit , tunc enim requiruntur 30.anni.

Loquimur autem hic de bonis priuatorum : nam bona tum immobilia,tum mobilia fisci,quæ fisco incorporata & acquisita sunt, non præscribuntur , nisi tempore longissimo,puta 30.vel 40.ann. Quod si fisco non incorporata,sed vacantia sunt ; si non sunt denunciata fisco,præscribuntur tempore ordinario, si denuntiata,requiritur tempus quadriennij. Si autem ob crimen fisco commissa sunt,puta ob vectigal non solutum,aut ob crimen læsæ maiestatis,aut Magiæ : si loquimur de fisco seculari,omnis actio spacio 5.ann. extinguitur,si de Ecclesiastico fisco , tunc requiritur spatium 100.annorum.

Secundò aduersus Romanam Ecclesiam præscribitur 100.ann.spatium. Tertiò , aduersus inferiorem Ecclesiam , Hospitale , Monasterium 40. ann. Quartò,aduersus Monasterium S. Benedicti,& Ordines eorundem priuilegio gaudentes 60. annis. Quintò Bona legata,donata,vendita ciuitatibus, & quæ ad coronam regni vel prouinciam spectant 100. ann. Sextò , alienatio feudi sine domini consensu facta , alteri quamuis bona fide accipienti præscriptione non obstante,reuocari potest à domino.

Res immobiles sine titulo vsucapiuntur tempore 14
longissimo,30.40.60.vel 100.annorum,iuxta differen-

rentiam eorum; aduersus quos vsucapio procedit excipe nisi ius commune resistat possessori, vel aliunde vehemens suspicio sit, possessionem mala fide, vel ex iuris errore acquisitam esse, tunc necesse est ostendere vel titulum apparenter iustum, per quem elidatur præsumptio malæ fidei, vel ostendere tempus possessionis immemorialis, id est, cuius initij nulla memoria existat. Nam talis immemorialis possessio inducit præsumptionem tituli, vel accepti priuilegij, si capacitas sit in præscribente, nam *vetustas semper pro lege habetur.* L. in princip. ff. eod. V. C. Si Episcopus alienæ diœcesis Ecclesiã, vel decimas tempore immemoriali possideat: Si regulares beneficia, tanquam regularia, cum Episcopi præiudicio absque titulo tempore immemoriali teneant. Si laici à soluendis decimis pari antiquitate immunes sint, vel diœcesani ab ordinaria Iurisdictione exempti: Si inferiores Duces tributa imponant, monetas cudant, vectigalia imponant, vel similia faciant, quæ ad merum Imperium spectant, & supremo principi tanquam specialia eius priuilegia, competunt.

15 Præscriptio immemorialis plura specialia commoda habet. Nam non censetur comprehensa statuto aut lege, quamuis generalibus verbis prohibens fieri præscriptionem; puta, *nulla præscriptione obstante*, quia hæc præscriptio desiderat specialem derogationem, quæ fieri non solet. Præterea præscriptio immemorialis nullum definitum annorum tempus requirit, sed probari debet per testes, *quod* (senes qui iam viuunt) *semper viderunt & audierunt ita esse, neque vnquam contrarium, & quod communis est & fuit semper opinio*

opinio ac fama de hoc facto, neque extet contrarij vel initij memoria.

NB. Quod dixi de rebus immobilibus, intelligi debet de præscriptione rerum incorporalium, siue iurium, puta vsusfructus, annuæ præstationis, iuris patronatus &c. quæ proinde 10. annis inter præsentes, 20. ann. inter absentes, cum titulo colorato absoluitur, absq; titulo 30. ann. modo tamen obseruetur diligenter, quo tendat præscriptio, an contra Ecclesiam, aut Principem, tunc enim 40. ann. aut possessio interdum immemorialis requiritur.

Triennio possidens beneficium Ecclesiasticum cum bona fide ius in eo acquirit. 16

NB. Debita omnia aduersus actiones ciuiles, tam reales quam personales, cum bona fide saltem longissimo tempore, puta 30. ann. præscribuntur. Excipitur verò actio hypothecaria, quæ 40. an. tollitur, si ipsemet debitor eiusque hæres possessor sit.

Præterea omnis actio seu accusatio criminis, 20. ann. decursu à die commissi criminis præscriptione tollitur. Quo ad adulterium & crimen peculiatus absoluitur præscriptio spacio 5. annorum.

Successor in possessione numerare etiam potest tempus antecessoris sui, si is bona fide possedit, secus si mala fide. 17

NB. Si mutatio accidat in personis, contra quas præscribitur, puta si fiscus vel Ecclesia succedat priuato in hæreditate bonorum, tunc vsucapienti aliquid ex tali hæreditate bonorum, computandum est tempus, secundum proportionem respectiuam: ita vt si medietatem vsucapionis compleuerat

uerat ante mortem personæ priuatæ alteram medietatem competere teneatur iuxta priuilegium succedentis, videlicet si vsucapiens 5. an. fundum bonâ fide possederat, ante successionem Ecclesiæ; postea medietate temporis quadragenarij, quo contra Ecclesiam præscribitur, nempe 20. annis opus habeat ad vsucapionem complendam.

18 Malâ fides antecessoris nocet successori vniuersali siue hæredi, quominus is vsucapere possit; Ratio quia hæres cum defuncto quasi vna persona censetur, quod si vniuersalis possessor sit bonæ fidei, et iamsi antecessor malæ, potest præscribere tempore longissimo, id est, annis 30.

19 Vsucapio semel cæpta, interdum currere desinit, postea iterum processura. Præscriptio autem dormit tempore belli & pestis, si ius non dicatur, vel homines alio diffugiant, vel Ecclesia careat Episcopo, habeat inutilem ad agendum, puta, si is, contra quem præscribitur, agere non possit, puta filius comparatione bonorum aduentitiorum, vxor comparatione bonorum dotalium, quarum plenam administrationem, & quasi dominium maritus habet.

NB. Vsucapio omninò interrumpitur, si possessio vel bona fides amittatur, vel possessori lis moueatur, & contestetur; si tamen actor litem desert vel in ea succumbat, non censebitur interrupta vsucapio.

20 Si res Minorum temporis diuturnitate vsu captæ sint, concedatur illis beneficium restitutionis in integrum, continuo quadriennio, à die, quo natu maiores facti sunt.

21 Exemplo Minorum simile restitutionis beneficium competit Ecclesijs, alijsque locis pijs. Et habet hæc

hæc restitutio in integrum etiam locum aduersus alteram Ecclesiam.

Si quis Reip. causa absens fuit, vel in hostium po- 22
testate constitutus erat, vel alio legitimo impedimento detentus, quò minus res vel iura sua, dum contra eum vsucapio curreba, repeteret; Prætoria æquitate in integrũm restituendus est, quadriennio a die cessationis impedimenti.

Qui rem legitimè vsu cæpit, etsi ob iuris ignoran- 23
tiam postea nihil excipiens restituat, repetere tamen potest, tanquam omni iure indebitam. Nam iuris ignorantia etsi non excusat, cum agitur de acquirendo, excusat tamen, cum agitur de damno rei acquisitæ iuxta reg. Papiniani l. 7. ff. de iuris & facti ignorantia. *Iurũ ignorantia non prodest acquirere volentibus; suum vero petentibus non nocet*: atqui per vsucapionem dominium rei plenè transfertur in vsucapientem, iuxta Tholosanum; *sicut traditione; ita & vsucapionem nostram facimus.* Quare in l. omnes, C. de præscript. dicitur: Eum qui vsucepit, *plenissima munitione securum esse.* Sequitur ergò hinc; quod qui rem vsucapione sibi plenè acquisitam, ob iuris errorem, pristino domino restituit, nihil obesse sibi debeat; sed tanquam solutum tam ciuiliter, quam naturaliter indebitum, condicere siue repetere iure possit.

CAP. IX.

De seruitutibus, eorumq; præscriptione.

TRiplex est seruitus, 1. Personalis, quæ à perso- 1
na personæ debetur; videlicet ius, quod dominus habet in seruo seu mancipio, cuiusmodi ius ser-

uitutis nunquam præscribitur, quia æquitas non patitur, vt aliquis propter errorem temporis diuturnitate ex libero seruus efficiatur. Contra libertas 20. annorum spacio bona fide præscribitur. 2. Et seruitus mixta, quæ à re personæ debetur, Vsusfructus, habitatio & vsus, cum hæc à substantia rei siue proprietate separata legis aut hominis dispositione alicui constituuntur. Et talis seruitus præscriptione comparatur cum bona fide sed titulo 10. annis inter præsentes, 20. inter absentes, sine titulo tempore longissimo 30. annorum.

2 Seruitus 3. realis (quæ à re rei debetur) est duplex, vrbana & rustica. Vrbanæ dicuntur, quæ vrbanis prædijs, id est, ædificiis habitandi gratia constructis, annexis hortis inhærent. Subdiuiduntur in affirmatiuas (V.C. vt ædium mearum stillicidium in aream tuam recipiatur, vel ex domo mea in domum tuam transitus pateat) & negatiuas (ne altius ædificetur tuas tollendo prospectum ædibus meis adimas. Item vt fenestram tuam in muro tuo tibi aperire non liceat, alias secluſa tali seruitute cuique id liberum esset, nisi certus modus statutus sit, ne ædes altius ædificentur; Vel nisi quis fenestram in muro suo aperire velit solum ad despectum vicini, quod non præsumendum in dubio.

Rusticæ seruitutes dicuntur, quæ rusticis prædijs inhærent: agri prata, pecorum stabula à domibus seiuncta. Talis seruitus est, per agrum tuum transire, iumenta vel currus agere liceat, quæ dici solent, iter, actus, via.

3 Seruitus vrbana & rustica vel continua est, continuum actum habens (vt seruitus aquæductus, stillici-

dij

dij admittendi) vel discontinua est, cuius vsus per interualla est, quia ab hominum actione pendet, V.C. Iter, actus, aquæ haustus.

Seruitus realis seu continua, vel quasi continua 4
sit, præscribitur cum bona fide & an inter præsentes, 20. inter per absentes, etsi titulus non interueniat.

NB. NB. Quod ex gratia tibi conceditur, id non potest præscribere, V.C. si quis patiatur ex gratia agrum suum à te transiri, aut te, quod ameris, inuitet ad prandium.

In dubio tamen ex diuturna V. C. quotannis re-
currente præstatione alicuius rei, potius præsumitur obligatio seu debitum.

Seruitus affirmatiua, si discontinua sit, cum titulo 5
præscribitur tempore ordinario, sine titulo tempore immemoriali.

NB. L. hoc iure, §. aquæductus, ff. de aqua quotidiana: Ductus aquæ, cuius origo memoriam excesserit, iure constituti loco habetur.

Ad vsucapionem seruitutis negatiuæ requiritur, 6
vt dominum in re sua aliquid agere volentem bona fide repellam; ex eo tempore comparo seruitutis possessionem, quæ si tempore ordinario, cum titulo immemoriali verò sine titulo continuetur, vsucapio perficitur. Veluti si Titius domum suam altius tollere velit, aut fenestram in pariete aperire, & ego illi prohibeam, ratus prohibendi mihi ius competere, illeque acquiescat, comparo tunc possessionem seruitutis vrbanæ in domo Titij. Eadem ratio est de alijs iuribus, quorum possessio in negatione consistit, V. C. vt Capitulum Canonicum aliquem iure suffragij, per viam

præscriptionis priuet, necesse est, vt eum ab actu electionis bona fide remoueat, illeque acquiescat.

NB. Lex Mynsingeri: Per vnum actum præsentandi seruitij cum bona fide, & 30. annorum decursu fundum liberum vsucapi posse, vt feudum fiat.

Corollarium. Si tu sciente Titio ac patiente Ecclesiasticum beneficium Clericum præsentasti tanquam tibi ius præsentandi debeatur, in eaque persuasione 30. annis cum bona fide possedisti, absoluis præscriptionem contra Titium: si verò Titio nesciente & absente præsentasti, requiritur tempus immemoriale. Exinde enim requiris Titulum ac iuris præscriptionem. Nam nesciens Titius adhuc ciuiliter possidere censetur.

7 Vsusfructus & seruitutes rusticæ, per solum non vsum tolluntur 10. inter præsentes, inter absentes 20. annis: Non item seruitutes vrbanæ, sed necesse est contrarium seruituti actum bona fide exerceri. Veluti si ædes tuæ ædibus meis seruiant, ne altius tollantur, etsi ego fenestras meas obstruxero non incipis præscribere aduersus me libertatem, nisi & tu aliquid noui feceris, videlicet ædes meas altius sustuleris. Ratio; quia nisi aliquid contrarium alterius iuri fiat, non nascitur possessio libertatis, sine possessione autem non procedit præscriptio.

NB. Si ius seruitutis tibi constitutum non habeas vsum quotidianum, sed aquam, V.C. ex alieno fundo ducere possis æstate tantum, requiri tempus duplicatum, videlicet 20. annos inter præsentes, vt ta-

vt tali iure per non vsum eius via præscriptionis spolieris.

TRACTATVS II.

De Restitutione.

CAP. I.

Quid sit Restitutio.

REstitutio est damni iniustè dati secundum Arithmeticam æqualitatem restitutio. NB. 1 Iniuria alia & Materialis, cum rem alienam possides bona fide putaris esse tuam. Formalis alia, si rem accipis, cum scias vel scire possis ac debeas, id agendi ius tibi non competere.

Duæ sunt restituendi radices: Vna ex parte rei 2 acceptæ; possessæ; altera ex parte iniustæ acceptionis seu læsionis, ob quam res ablata domino restitui debet, etsi, qui iniuste læsit, nihil ex ea possideat.

NB. 1. Mensura restitutionis faciendæ ob iniuriam solum materialem, ratione rei acceptæ, possessæ, debet esse quantitas possessionis: id est, vt tantum restituas, quantum ex re aliena possides, vel inde locupletior factus es. Mensura autem restitutionis faciendæ ob iniuriam formalem, ratione iniustæ damnificationis, debet esse quantitas alieni damni, vt nimirum, quatenus alter læsus est, restitutio fiat, nihil attendendo, vtrum is, qui læsit, V.C. ædes incendit, aliquid inde habeat nec ne. 2. Hæ duæ radices interdum concurrunt in fure, apud quem, si res furtiua melior siue auctior facta est, debeat eam

ita auctam domino suo restituere, deductis tamen in foro conscientiæ expensis, quas fur vtiliter fecit. Si autem res furtiua in manu furis deterior facta fuit, quam si in domini potestate mansisset, tunc cogitur domino restitutionem damni præstare, ratione iustæ læsionis. Interdum hæ duæ restituendi radices separãtur V.C. in rei aliena bona fide possidente: nam enim solum ex primo restituendi capite obligatur. Item, in rei alienæ destructore, qui si nihil inde possideat, solum ex secundo restituendi capite obligatus est.

3 Pro sola iniuria, si nullum damnum precio æstimabile datum sit, restitutio facienda non est, antea dicis sententiam. Exemplum habes in adultera, quamuis notorio, si exinde nullum aliud damnum proueniat marito adultera, nulla ei restitutio facienda in foro conscientiæ. Ratio conclusionis est, quia restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, sola autem iniuria, quatenus pro ea satisfieri debet, non est obiectum iustitiæ commutatiuæ, sed vindicatiuæ, quæ ad Magistratum.

4 Restitutio solius Iustitiæ commutatiuæ actus est. restitutio facienda militibus à Duce, qui inæqualiter diuidit spolia, transit in actum commutatiuæ iustitiæ, adeò vt restituere tenetur, secundum arithmeticam æqualitatem.

NB. Res ablatæ, si extent, restitui debent secundum numerum, vel, vt Iuristæ loquuntur, in specie, vel secundum idem genus ac qualitatem; vt pecunia pro pecunia; vel si vsu non absumptibili, vt ædes, æquiualens boni viri arbitrio.

CAP.

CAP. II.

Vtrum restituere ablata sit necessarium ad salutem.

RESTITUERE iniustè ablata est necessarium ad salu- 1
tem, necessitate præcepti: patet Rom. 14. Reddite omnibus debita. Ratio, quia rem alienam detinere, destruere, continet iniquitatem & iustitiam, quæ alio modo tolli non potest, nisi per restitutionem. Ergo.

Licet præceptum restituendi secundum formam 2
sit affirmatiuum, tamen includit negatiuum, & ita semper & statim obligat (dum creditor rationabiliter inuitus est) sicut omnia negatiua præcepta (V.C. restituere & non detinere.)

Vnicum est peccatum iniustitiæ detentionis & 3
non restitutionis: quia opponitur vnico præcepto iniustè non retinendi, & consequenter restituendi.

CAP. III.

De Possessore bonæ fidei, quatenus restituere teneatur.

BONÆ fidei possessor, si intelligat rem alienam es- 1
se, non plus restituere debet, quam possidet, nisi legitimè præscripsit. Quod si consumpserit res, nihil tenetur restituere, nisi in quantum locupletior inde factus. Ratio, cum bonæ fidei possessor nullam iniuriam intulerit, non obligatur ex capite iniustæ acceptionis, sed solum ex capite rei acceptæ & possessæ, quare plus restituere non cogitur, quã possidet. V.C. Si vestem holosericam 20 aureis valentem, & à fure tibi donatam, bona fide accepisti & attriuisti; posteà verò dominus comparet, inprimis ipsi restituere debes vestem attritam, quæ fortè non am-

plius, quam 10. aureis valet. Deinde compensare debes attritionem vestis, non omni mode, sed quatenus ditior factus es. V. C. si eo anno 6. aureos te vestiendo insumpsisses, nisi vestem holosericam accepisses, 6. tantum, non 10. aureos. Quod si vestis illa non donata tibi sit, & empta, nihil præter vestem attritam restituere debes, quia nihil ditior factus es, siue patrimonium tuum auctum fuerit. Item si ad cœnam furtiuam inuitatus fuisti, ad nihil teneris, nisi quantum domi de tuo erogasses, nisi prandio furtiuo participasses.

Item milites ex mandato superioris in causa dubia, vel bello materialiter iniusto bona fide pugnantes; intellectâ posteâ iniustitia belli non tenentur resarcire rapinas, nisi in quantum locupletiores facti non attendendo, quod fornicationibus &c. ma consumpserint; quia nihil contra iustitiam peccarunt, cum ignorarent res alienas esse.

2 Fructus alij sunt rei, alij industriæ, vt lucrum, quod negotiando acquiritur, vino, pecunia, &c.

Fructus rei alij sunt naturales, quos natura producit, vt fœtus animalium, herbæ, &c. Alij sunt mixti, ad quorum præductionem æque hominis industria, quam natura operatur. V. C Segetes, caseus, Vinum, oleum, lana. Huc referuntur pretia domorum, iumentorum &c. locatorum: qui fructus ciuiles dicuntur, eò quòd non propriè fructus sint, & ad similitudinem fructuum iure ciuili constituti, iuxta l. prædiorum, ff. de vsuris: Prædiorum vrbanorum pensiones pro fructibus accipiuntur.

NB. Fructus *mixti* dicuntur tales à Iuristis: *naturales* autem à Theologis. Item Fructus alij sunt recipiendi, pendentes, alij percepti, à solo separati.

Fructus

Fructus vel potius lucra, quę meræ industrię sunt, 3
ad bonæ fidei, imo etiam malæ fidei possessorem, omni iure spectant. Nam sicuti fructus rei, rem sequitur, eiusque dominium; ita lucrum, veluti fructus industriæ ad eum pertinet, qui adhibuit.

Coroll. 1. Si quis alieno instrumento opus elaborauit ad artificem, non ad instrumenti dominum, arte factum pertinet: Instrumentum tamen, & vsus valorē domino rei restituere debet. Pecuniam furtiua negotiatione expositam, lucrum inde proueniēs, ad furem pertinet.

Fructus percipiendi, v.c. fœtus in vtero, segetes 4
solo adhærentes, vna cum re domino eius cedunt, quia censentur pars rei frugiferæ.

Fructus rei non solum naturales, sed etiam mixti 5
ex re aliena percepti, si extantes sunt, domino restitui debent, deductis expensis, & æstimatione laboris. Ratio, quia *Locupletari aliquis non debet cum alterius iactura* reg. 48. in 6. Et l. nam hoc ff de condict. indebiti: *Natura æquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem*. Locupletior autem fieret bonæ fidei possessor, si præter expensas suas aliquid ex fructibus rei alienæ perciperet.

NB. Fructus industriales in foro externo ciuili, si separati sunt, seu percepti bonæ fidei possessori acquiruntur, tunc si extantes sint, à domino repeti non possunt, instituta actione reali vindicationis, sed potius cōdictione sine causa, vel Iudicis implorato auxilio & officio ob æquitatem. Fructus autem merè naturales, v.c. poma, separati, bonæ fidei possessori non acquiruntur, quod dicitur l. 48. ff. de acquir. red. dom. Quod etiam naturales sint bonæ fidei possessoris, id verum est, quod bonæ fidei possessor loco

domini habeatur, interim dum illi lis non mouetur, adeò vt si fructus etiam naturales alienauerit, ad nihil teneatur, nisi fortè inde locupletior factus sit.

6 Pretium locationis ex re aliena ad eius dominium spectat, licet dominus rem, si penes se habuisset, nunquam locaturus fuisset: hoc enim est per accidens. Exemplum habes in ædibus alicui elocatis, & torque aurea aliena, quæ non numeratur inter res vsu absumptibiles, sed eius vsus à domino separari alteri concedi, & per se in æstimationem venire potest: quare precium elocatæ torquis non est meræ indistriæ, sed ipsius rei fructus, quippe cum propter eius vsum pendatur, consequenter ad rei dominium spectat.

7 Si bonæ fidei possessor fructus rei absumpsit, restituere debet, quatenus locupletior factus est, qui vt supra l. 14. ff. de condict. indebiti, *hoc naturale quum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem.*

8 Bonæ fidei possessor fructus perceptos ex fundo alieno, breuiore tempore, id est, 30. annis, vsucapere potest, quam ipsum fundum, quippe tempus longum ad eum vsucapiendum requisitum.

CAP. IV.

De Possessore malæ fidei, quatenus restituere teneatur.

1 MAlæ fidei possessor est, qui iniustè possidet, sciens, vel per crassam ignorantiam scire intermittens, ius sibi non competere. Quo non comprehenduntur ii, qui impropriè malæ fidei possessores dicun-

dicuntur, post causam in iudicium deductam & litis contestationem iuxta l. sed etsi, ibi: Quoniam post litis contestationē omnes incipiunt malæ fidei possessores esse. Verum hi, cum causam dubiam actori statim cedere obligati non sint, si antea bona fide in possessione fuerunt, non tenentur, si causa cadant, nisi de fructibus post litis contestationem perceptis, vel quos negligentia sua percipere intermiserunt. Fructus verò perceptos ante litis contestationem restituere debent, quatenus extant.

Si res apud malæ fidei possessorem casu fortuito 2
periit, alioquin etiam peritura apud dominum, nihil restituere debet in conscientiæ foro, non ratione acceptę rei, cū nihil ex ea possideat; neq; ratione iniustę damnificationis: cum causa damni non extiterit, quando sine vlla culpa, v.c. hostium incursione, ciuitatis deflagratione periit, nihilominus peritura. Quod si verò iniquus possessor eam dolo absumpsit, vel per crassam seu mortalem negligentiam perdidit, tunc tenetur æstimationem eius domino prę stare, nihil obstante, quod si ei à fure ablata non fuisset, tamen periisset; quia in hoc casu fur (iniquus possessor) est causa interitus, ac perinde restituendi obligationem contrahit, ratione iniustæ læsionis.

NB. Si publicè sciatur, rem periculo incendii, hostium direptioni subiectam esse, æstimatio rei tum plurimum imminuitur, vt proinde fur, si tali rerum statu rem absumat, minorem restitutionem facere debeat, quia fieri potest, vt ad nihilum absumptor teneatur, si videlicet res nullo modo ab interitu liberari posse videatur; quia tali casu merito dominus inuitus non est. Sin verò

eripi

eripi possit, tunc reuera domina valet, ideò ad restitutionem tenetur, V.C. Miles abstulit vestem 15. floren. transiens per prouinciam non hostilem, casu, ratione ductus, quod si ego non auferam, alii sine dubio auferrent. Si abstulit animo restituendi per occasionem domino, nihil peccauit, imò negotium domini vtiliter gessit; Si autem abstulit sine animo restituendi, peccauit; quia inuito domino rem alienam abstulit; potuit tamen peccasse venialiter, et quòd licet vestis alias tempore pacis valeret 15. flor. tamen imminente hoste vix 10. paziis: quia tempore belli & hostis in propinquo, res multum decrescere solent. Quod attinet ad restitutionem, si accepit animo restituendi domino, adeoque bona fide, ac postea domino restituere non possit, neque pauperibus debet.

NB Fur mercatori in naui frumentum furans, statim absumens, postero autem die nauis submergat cum omnibus mercibus tenetur ad restitutionem, quia semel contracta obligatio restituendi meretur frumentum, iniustè ipsi absumptum, subsequente fortuitò euentu non extinguitur.

NB. Fur per crassam negligentiam seruandi amittens poculum aureum furatum, tenetur ad restitutionem, nihil obstante, quod poculum periisset, si domino non fuisset ablatum. Ratio, quia aliquis ex alienam furando, ex iustitia obligationem inuoluntariam, ratione delicti sui contrahit, non minus, qui depositarius, v.c. voluntariam ex contractu: Ergo discuti depositarius non tantum dolum, sed etiam culpam Theologicam præsertim latam siue mortalem præstare debet, ita & fur.

3 Inuentor rei alienæ, si nesciat ad quem pertineat, eam

eam per crassam negligentiam amittat, non obligatur ad restitutionem. Ratio, quia nemo censetur causa damni, idcò, quod cum facilè illud impedire posset, neglexit, nisi ex iustitia obligatus, ast inuentor hoc casu non est obligatus ex iustitia ad rem custodiendam. Quia obligatio vel est voluntaria ex pacto, vel inuoluntaria ex delicto. Iste autem nec cũ domino rei pactus est, nec contra eum deliquit. Ergo, Excipe, nisi Dominus rem per se, vel per aliam personam recepturus fuisset, & ego præueniam, teneor ad restitutionem: nam alioquin damnum iniustum domino inferretur, quippe, qui meritò inuitus est, vt res, nisi sub tali obligatione auferatur.

Malæ fidei possessor tenetur restituere omnia melioramenta rei intrinseca (quæ v.c. fit stercoratione, plantatione) deductis tamen expensis tàm necessariis quàm vtilibus. Ratio prioris conclusionis est, quia augmentum seu melioratio rei intrinseca domino eius cedit, consequenter etiam fructus ex re, eiusque intrinsecis meliorationibus percepti, eidem restituendi sunt: Absumptorum verò fructuum æstimationem tenetur restituere, quia intulit damnum iniustum. 4

NB. Neque refert, tametsi dominus, si in sua potestate rem seruasset, non tantos fructus inde percepisset: nam id eius fortunæ cedere debet, quod res eius plus in manu furis fructificarit, quam si ipsimet eam possedisset.

Idem locum habet in creditore, qui fructus omnes ex fundo sibi oppignerato perceptos, deductis expensis & æstimatione laboris, restituere cogitur, nihil obstãte, quod dominus eum non tanto studio coluisset. Ratio posterioris partis assertionis est, quia fructus

fructus non intelliguntur, nisi deductis impendiis, ff. fructus. ff. soluto matrim. *Nullus casus intervenire potest, qui hoc genus deductionis* (impendiorum ex fructibus) *impediat.* id habet locum in foro conscientiæ.

NB. Melioramenta extrinsecus adiuncta à malæ fidei possessore, V.C. fenestræ, ianuæ, lapides pretiosi, & sine incommodo domini separabilia retineri possunt.

5 Si res intrinsecè aucta siue melior effecta apud malæ fidei possessorem, postea decreuit, V.C. quum furatum deteriorem reddiderit) restituere tenetur, secundum valorem status optimi: quia augmentum intrinsecum ad dominum rei spectat, eique statim vna cum re ipsa restituendum est: quare si à fure absumatur, aut deterior reddatur, iniustum damnum infert, quod ei compensare debet. *Semper enim fur moram facere videtur*, ait Vlpianus. Quod si verò etiam apud Dominum res similis deterior facta esset, etsi ab iniquo possessore in statu optimo restituta fuisset, tunc satisfacit furtum tuendo rem in statu deteriore, ad quem sine culpa tamen sua peruenit. Ratio, quia hoc casu fur per moram restituendi, nullum reipsa domino damnum intulit.

6 NB. Si res in manu furis extrinseca æstimatione aucta, V.C. modicum siliginis, & tunc carius, V.C. vendita est, satisfacit domino, si res similis ipsi restituatur, vel precium eius secundum taxationem temporis, in quo restituitio fit. Ratio, quia ille, valor extrinsecus non censetur fructus seu augmentum rei, sed potius indu-

strię,

striæ, ideò non rei domino, sed possessori etiam malæ fidei cedit.

Semper tamen lucrum omne cessans & damnum 7
emergens, domino iniquus possessor restituere cogitur. Exemplum lucri cessantis est, si dominus v.c. frumentum non seruasset, donec decresceret, sed maiore precio vendidisset, totum hoc ei resarciri debet. Exemplum damni emergentis est; Si propterea, quod Equus, V. C. aut frumentum ablatum, vel debito tempore restitutum non fuit, ipsemet dominus coactus est, frumentum aut equum maiori precio emere.

NB. L. fructus. ff. eod. Fructus non modo percepti, sed qui honestè percipi potuerunt, æstimandi sunt. Ratio, quia in casu iniustæ damnificationis, dominum indemnem omnino seruare oportet.

Cap. VI.

Quinam restituere debent damnum iniustè datum?

AD contrahendam obligationem restituendi ex capite iniustæ læsionis duo esse necessaria: & vt damnum illatum sit, & vt contra iustitiam, siue per iniuriam illatum sit. Quare si quis in aliena sylua cõtra domini sui voluntatem ligna cedat, non tenebitur de damno, quia omnino inuoluntariè, & sine iniuria illatum est.

Præter damni executorem, etiam concausæ eius 1
ad restitutionem obligantur, quorum 9. sunt:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Qui expresè vel tacitè mandat damnum inferri, 2
de eo tenetur. Rati-

3 Ratihabitio damni illati mandato æquiparatur in ordine ad pœnas iuris, non autem ordine ad restituendi obligationem: quia ratihabitor non est causa efficiens damni, cum ad præteritum non sit potentia. Regula illa reg. 10. in 6. *Ratihabitionem retrotrahi & mandato non est dubium æquiparari.* Intelligitur de contractibus celebratis nomine nescientis, & postea ratihabentis: item de pœnis per Iudicem inferendis ratihabitori, delictum nomine ipsi patratum. Tenentur ad restitutionem consilium dantes & monentes damnum inferēdi: sæpe etiam accidit, vt imperiti iuris sint executores, non tenentur ad restitutionem, sed eorum consiliarii, Aduocati clientum, Confessarii pœnitentium.

4 Malè consulens damnum inferri damnificato (si defectum exequentis) obligatur, si ex culpa, saltem crassa (quippe quæ in delictis dolo æquiparatur, non in ordine ad pœnam, sed ad damni resarcionem) consilium noxium dedit. Et verò, qui consilio sequitur, non obligatur consulens, nisi dolosum fuerit, vel est, nisi fraude ignorantem circumuenerit, iuxta reg. 62. in 6. *Nullus ex cōsilio, nisi fraudulentum sit, obligetur.* Et reg. 47 ff. *Consilii non fraudulenti, nulla obligatio est.* Quod si ratione status vel muneris maiorem quam alii peritiam profiteatur, V. C. Doctor, Consiliarius tenebitur etiam de culpa. Ratio discriminis est, quia posterioris generis personæ, dum peritiam præferunt, qua carent hoc ipso decipiunt alios, qui ipsorum consilium ex simplicitate sequuntur. Qui autem talem peritiam non profitentur, horum consilium nemo prudens sequitur, nisi prius explorarit, cum expediat, nec ne.

5 Qui alterum certo proposito à se ipso determinatum,

tum, ad damnum inferendum suo hortatu magis adhuc confirmauit, non obligatur damnificato, (quia non est causa efficax, vt damnum absolutè & secundum substantiam inferretur, quando alter per se ipsum satis incitatus erat ad id ferendum) nisi causa fuerit, vt maius ei damnum inferretur, tunc tenetur de excessu, V. C. Suasisti, furi, volenti furari 100. aur. vt furaretur 200. teneris restituere 100.

NB. Qui materialiter tantum, non verò causaliter (influendo formaliter in effectum) damno cooperatur, restituere non tenetur: V. C. tenens furi scalam. In externo tamen foro tales merito puniantur ob delictum, præterquam si iustus metus excuset, quando excusantur rustici, cum à militibus mortis metu adiguntur ad prædas iniustas auehendas; palpo, recursus.

Consentientes, fautores, receptatores, si concausa damni existant, ad restitutionem obligantur. v.c. Suffragium dantes in electione indigni, (puta si efficax concausa sit, secus si tu postremò eligas indignũ; peccas quidem, sed non ad damni compensationem teneris, si tamen fuisset electus. Efficaciter alium concitans ad iniustam vindictam: Caupo ad domum suam filium prodigentem profectitia bona recipiens: Aduocatus iniquam causam manifestè vel occultè suscipiens: Vel recipiens furem, quatenus formaliter fur est; item ementes à fure res furtiuas, scientes eum furem: quia sunt receptatores furti, de quibus l 3. *Receptatores non minus delinquunt, quàm aggressores.* 6

Damno non obstantes, non manifestantes, &c. tunc solum ad restitutionem tenentur, si ratione pacti, offi- 7

cti, officii, adeoque ex institia impedire debeant. V. C. Principes non impedientes latrones in terris suis, &c.

8 Famulus non impediens fures extraneos in domum ingredientes, cum possit. Iudex mulctam non tenetur exigere, nisi sit consuetudinis loci, nam hoc illius officii non est, fiscum ditare. Iudex tamen tenetur ad restitutionem si negligat Reo imponere mulctam, & telonarius negligat exigere vectigal. Si testis fugiens vel declinans testimonium, & per negligentiam testimonii sui innocenti causet damnum, non tenetur ad restitutionem, ni si veritatem celans dolosa sit, quominus innocens alium testem adhibeat. falsus testis tenetur ad restitutionem damni.

Qui donum accipit à fure ne clamet, aut ne indicet, non tenetur ad restitutionem, nisi sua pollicitatione furem animosiorem reddiderit.

CAP. VI.

Quantum singuli damnificantes restituere debeant, & quo ordine?

1 SI plures damnificantes, sine conspiratione concurrant, ad damnum inferendum singuli totum obligantur, quam ipsimet intulerunt, v.c. hamus ex vini dolio furato ab aliis, tantum tenetur restituere, quantum bibit vel accepit. Ratio, quia in actu, non est aliquis causa influens in totum damnum, sed solum in partem eius. Si in rixa plures oppugnant aduersarium, ille solus de homicidio tenetur, qui letale vulnus inflixit.

2 Mandans damnum dari, vt principalis damnificans, ante alios etiam ipsum executorem obligatur ad restitutionem. Ratio, quia actio magis tribuitur agen-

agenti principali, quam exhibenti ministerium: si autem dominus famulo mandet, vt hominem occidat, & is exequatur, famulus est quasi agens ministeriale, & instrumentale. Ergo, &c. Est tamen intelligenda assertio de eo, qui authoritate præcipit, vt dominus, pater, iudex. Nam alii solum sunt consulentes & non mandantes. Tenentur tamen etiam illi ad restitutionem, si alteri suaserint, vt in sui gratiam damnum intulerint, alioquin non illaturi: tales enim censentur authores illati damni.

Concausæ damni dati obligantur tantum in defe- 3
ctum principalis, quare si iste restituat, aut condonetur illi: concausæ penitus liberantur. Ratio, quia ruente principali, ruit accessorium, non item ruente accessorio, etiam principale tollitur.

Inter ipsas concausas prius obligari videntur, quę 4
positiuè cooperantur, v. c. consulendo, quam quæ negatiuè non obstando, tacendo.

Si plures conspirarunt ad damnum inferendum, 5
singuli obligantur in solidum, saltem in defectum aliorum. Ratio, quia singuli sunt causa totius damni. Cæterum si vnus sociorum restitutionem fecit in solidum, à reliquis, saltem in conscientiæ foro, pro rata repetere potest.

NB. Dux belli damnum iniustum inferens (gregariis militibus debentibus restituere, quod ex iniqua direptione ad ipsos peruenit) tenetur totum reliquum damnum ante alios restituere. In defectum ducis & aliorum authorum damnorum, singuli milites, quia in defectum principalis obligatur causa secundaria seu accessoria.

CAP. VII.

Vtrum restituere debeat, qui aliquem à consecutione alicuius boni impediuit.

1 QVi alterum impediuit à consecutione rei ... stitia debitæ, v.c. beneficii Ecclesiastici, ad qu... ipsius iu... quæsitum erat, siue perfectum per collat... onem; siue imperfectum per legitimam electionem ... præsentationem, &c. tenetur ad restitutionem. ... constat ex dictis. Secus si ex libera voluntate con... renda erat, & ille sine fraude impediuit collatore... quominus conferret ipsi, cui animo destinauit, ... nulla infertur ipsi iniuria : tamen si ex odio ag... contra charitatem.

NB. In externo foro actio conceditur de ... aduersus eum, qui ex æmulatione agit, v.c. qui ... fundo fodiens, vicini fontem auertit, animo ... vicino, non agrum suum meliorem efficiendi.

2 Qui Ecclesiastici beneficii collatorem iam de... minatum ad conferendum Titio, precibus aut ... sione abducit, vt sibi, vel alteri, quamuis mi... gno, conferatur, non videtur obligatus ad restitu... rem faciendam, quia collator nullam propriæ ... iniuriam digniori, si, eo prærermisso, minus ... conferat : consequenter neque ille iniuriam ... qui collatorem suasione, aut precibus ad id ... dum mouet. Ergo, &c.

3 Qui per vim aut fraudem impedit, quominus ... ter beneficium, legatum, vel donum gratuitum con... sequatur, ad damni compensationem obligatur, ... C Si opportunis precibus obtineas à moriturо, ... testamentum mutet; Si mendaciis episcopo per... dean...

deas, vt beneficium alii conferat, quàm ipse decreuerat. Item, si dolo impedias aliquem, quo minus beneficium sibi conferri supplicet: quia licet v.c. Titio non compellat ius postulandi beneficium, tanquam sibi debitum, tamen competit ipsi ius supplicandi. Sicut pauper ius non habet Eleemosynam tanquam debitam petendi, habet tamen ius mendicandi, obsecrandi: Quare si eos ab hoc iure impedias, cogeris damnum resarcire, (arbitrio prudentis) iuxta proportionem spei, quam habuerunt consequendi beneficii, eleemosynæ.

Reus & testis, si iuridicè interrogati veritatem celantes, causa existant, quominus mulcta à iudice imponatur, non sunt ad restitutionem obligati (quia omnis restituendi obligatio, propriè oritur ex læsione iustitiæ commutatiuæ Reus autem veritatem celans propriè non peccat cõtra iustitiam commutatiuam, quę inter partes Reipubl. versari solet, sed potius lædit iustitiam publicam, iudicialem & vindicatiuam: siquidem ius & officium Magistratus cuiusque de criminibus inquirendi, per se ac directè non spectat pecuniarum mulctam seu commodum, sed publicæ pacis ac iustitiæ conseruationem, cuius per accidens pecuniaria mulcta imponitur) secus dicendum videtur, si pœna ob commissum crimen contracta est ipso iure; quia tunc directè agitur ad pœnam soluendam, cuius iam reus factus est, qui crimen admisit: ac proinde ius iudicis lædit, si falsis allegationibus siue mendaciis mulctam secundum legis decretum imponendam sibi, effugiat. Eademque ratio est de falso teste Iudicem in tali casu decipiente. 4

CAP. VIII.

Vtrum restituere teneatur, qui aliquem ad peccatum induxit, vel à Religione abduxit.

1 QVi alterum exemplo suo aut suasione in peccatum induxit, ex iustitia non obligatur ad eius emendationem, sed sola Charitate: Ratio, quia volenti & consentienti non fit iniuria. Omne autem peccatum, sicuti liberè admittitur; ita liberè in perseueratur. Confirmatur ex l. 2. §. vltim. ff. mandati: *Nemo ex consilio obligatur, etiamsi non expediat cui dabatur: quia liberum est cuique apud se explorare expediat sibi consilium.* Sed excipe: Nisi alterum fraude, dolo, vel iniusto metu ad peccandum induxerit V. C. laborantem ignorantia crassa in hæresin; si sum alterius crimen denũtiando in hominis odium aut si dominus famulo, magister discipulo cum thoritate præcipiat, quod malum est: siquidem metus, quam ignorantia efficiunt, vt ille non pleni animi voluntate in peccatum te impellente, labatur. Multoq; magis, si magister discipulos suos falsa docuit, ea reuocare tenetur, pro qualitate incommodi, ex falsa doctrina subsequuti.

2 Qui suo consilio alterum, licet nouitium à Religione abduxit, tamen sine vi, fraude, ad nullam restitutionem obligatur. Non nouitio, patet expressertione: Nec Religioni: quia illi nullum adhuc ius in hominem acquisitum fuit. Vnde sicut Nouitius nullam Ordini iniuriam infert, si recedat, ita nec alter, qui illi hoc suadet. Peccant tamen grauiter, qui sine iusta causa (v. c. qui probè perspectum habet in quibusdam hominibus, quod ordo Religionis illis non expediat) blanditiis à Religione auertunt.

Qui

Qui Religiosum, vel professum, à Religionis statu suasione, aliaue cooperatione à Religione abstraxit, ex iustitia tenetur ordini ad restitutionem. Ratio, quia Religiosus Ordini suo personaliter obligatus est; cum sui iuris non sit, sed se Ordini per Obedientiæ votum acceptante prælato tradiderit: quippe Ordine non quidem directum dominium acquirente, sed solum ius in re, quod satis est ad Religiosum fugientem vindicandum. Igitur Religiosus apostata & inductor Ordini iniuriam infert: vnde vterque obligatus ad restitutionem; Religiosus vt redeat; Inductor vt alium idoneum substituat, si apostatam reducere sua sua suasione non possit, ipsemet autem non tenetur ingredi, cum susceptio Religionis non necessitatis, sed liberæ volũtatis esse debeat. Vndelicet quis includatur in monasterium, in pœnam delicti, tamen non præcipitur Religio. 3

Nec obstat, quod in praxi non obseruetur restitutio abducti Religiosi. Causa enim est, vel qua impotentia excusat, vel quia pars læsa non tanto rigore restitutionem postulat, vel deniq;, quia contraria Soti, & aliorum sententia, ab omni restitutione in tali casu liberans, probabilis quibusdam videtur.

CAP. IX.

Cui Restitutio fieri debeat?

DEbita, ex contractu iusto, incerta, id est, quor ũ creditor ignoratur, vel conueniri non potest, si longissimè distet, à debitore licitè retinentur. V.C. si à mercatore per errorem accepisti 2. vlnas pro vna, sed restituere non potes, quia non nosti, retines sine iniuria. Ratio, quia incertorum bonorum restitutio facienda non est iure naturali aut diuino, sed 1

tantum positiuo: V.C. Canonico iure iniusta bona pauperibus, si non potest conueniri dominus. Sed nullus canon extat, quod bonæ fidei possessor debeat bona incerta dare pauperibus. Quare sine hanc regulam Doctorum: Quotiescunque certæ personæ vel communitati, restitutio facienda non est, nulli omninò ex præcepto debetur, nisi iusta lex positiua imperet.

2 Debita incerta, prouenientia ex delicto, furto &c. pauperibus vel Ecclesiæ restitui debent, Ecclesiastici iuris constitutione, quibus accedit communis DD. consensus & praxis Ecclesiæ: verum spectatore naturali, posset retinere iniustus possessor bona incerta, tanquam pro derelictis habita.

Quod dicitur legem Ecclesiasticam pœnalem esse. Ergo non obligari ante sententiam. Resp. Leges pœnales, quæ aliquem inhabilem ob crimen reddunt ad acquirendum, sæpè obligant ante sententiam. Talis autem est lex ista, impediens, ne quis rerum per ipsum, furto, vsura, &c. acquisitarum dominium absolutè acquirere possit; sed vt in defectu veri domini pauperibus ob canonis constitut. contribuere obligatus sit.

NB. Si dominus bonorum incertorum non cognoscitur, V.C. quod res ad duas ex certo genere personarum pertineat, nesciatur autem ad quem ad quos, vel secundum quam partem, tunc inter eos diuisio, vel transactio, fieri debet.

3 Bonorum certorum restitutio ordinarie facienda est possessori iusto, à quo accepta sunt, vel quibus damnum illatum. Ratio petitur ex iustitia commutatiua, quæ postulat, vt quantum acceptum est, tantundem restituatur illi, à quo acceptum.

Quæ

Quare quod acceptum est à depositario, commodatario, custode, administratore, ijsdem, non domino restituendum est. Nam alioquin iniuria ipsis foret, si iure possessionis, detentionis, custodiæ, aut vtilitatis spoliarentur, & damnum atque lucrum cessans compensari deberet.

Excipe primo; si eorum, à quibus res aliena accepta est, nihil interfit; quòd non ipsis sed statim rei domino restituatur. 2 Si de maligno proposito valdè suspecti sint, id est, probabiliter existimentur rem alienam ablaturi, cum domini iniuria, tunc si fieri possit, sine maiori eorum damno siue infamia, potior ratio domini habenda est, eique quod suum est, restituendum.

Bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed Capitulo restitui debent; eò quod ius administratoris non se extendat ad dissipandum. Et quæ filio familias, vel pupillo accepta, eorum patri, tutori, restituenda sunt: Alioquin, qui pupillo soluit, sine tutoris authoritate probare debet in vtilitatem pupilli solutionem versam fuisse, alioqui iterum soluere cogitur. 4

Spolia, quæ fur aut prædo deposuit in conscientiæ foro, non ipsis sed domino eorum restitui debent. In foro externo autem Dominus non comparet, potius iniusto deponenti reddi debebit. 5

Si restitutio cessura sit in grauem detrimentum, vel ipsius cui fieri debet, vel alterius personæ, aut communitatis, interim differenda erit, V. C. si aliquis pecunias tibi mutuò datas repetat ad fornicandum, vel ad bellum iniustum gerendum, in priori casu teneris ex charitate differre solutionem, quod si instanter vrgeat, teneris ex iustitia ad solutionem. In posteriori, quo agitur de damno tertiæ personæ inferen- 6

do, nefas est restituere, nisi periculum maioris mali & negatione solutionis timeatur.

Ratio autem, cur difficilius debitum reddi possit creditori abusuro contra iustitiam, quam contra alias virtutes, V.C. temperantiam, quia obligatio ex virtute iustitiæ grauior est, quam aliarum moralium, & per peccatum iniustitiæ infertur damnum alteri innocenti & inuito; per alia verò peccata V. C. intemperantiæ, solus peccans damnum accipit.

7 Qui sine iusta causa excusante, alteri iniustè V.C. pugnaturo, pecuniam mutuò dat, vel ex contractu debitam sine necessitate restituit, contra iustitiam peccat, & ad restitutionem in defectum principalis tenetur. Ratio, qui sine iusta causa materiam primam, & necessariam, (V.C. ferramenta ad ostium effringendum &c.) male operaturo, ministrat, indè rectè cooperari censeatur, licet nec iubeat nec suadeat operationem. Dixi sine iusta causa. Nam alter materiam ministrare sine suasione, aliaue directa formali cooperatione per se intrinsecè mala non tenetur, & ob iustam causam cohonestari potest, adhuc furioso gladium restituere liceat repetenti, si non necesse sit ad proprium graue damnum euitandum.

8 Soluens creditori sui creditoris obligationem, liberatur. NB. Hæc regula in externo foro fermè tantum locum habet tantum, si debitum ex eadem causa proueniat. V.C. Conduxi domum à Titio, quam ipse à Caio ante conduxerat: hoc casu pensio à me constituta & obligata Caio primo locatori, in defectum Titij primi conductoris, quare si soluam Caio liberatus sum à Titio.

In

In foro autem conſcientiæ modus iſte ſoluendi latius ſe extendere poteſt. Si enim V.C. Titio ex cauſa mutui debeam 100. aureos; ille autem totidem ex alia cauſa debeat Caio, poſſum ego eidem Caio numerare 100. vt vendat, vel mihi cedat ius crediti aduerſus Titium debitorem ſuum; quod ius cum tantidem valeat, quantum ego Titio debeo, id eſt, 100. aureos, compenſatione vti poſſum.

Deinde ſi Creditor liquidum debitum neque via Iudicij, nec alia ratione à debitore ſuo conſequi poteſt, ceſſante ſcandalo, occulta compenſatione vti poteſt, tantundem de bonis eius clanculum accipiendo, quantum debitum valet: itaq; ego ipſi ad hoc conſequendum cooperari poſſum, eiq; ſoluere id, quod eius debitori debeo: modo interim caueatur, ne idem debitor, eiuſue hæredes, huius rei ignari, poſtea iterum ſoluant, quod ego eius nomine iam ſolueram.

Soluiſſe cenſetur, qui iuſta compenſatione vtitur, 9
id eſt, debiti & crediti inter ſe contributione. Quia l. 3. ff. eod. *Intereſt noſtra potius non ſoluere, quam ſolutum repetere.* Et l. ſi debitor. ff. qui potiores. *Nihil intereſſe, ſolueritne aliquis, an compenſauerit.* Hinc, *Si tu mihi aliquid debeas, & res tua ſine vitio ad me perueniat, propter debitum retentionem habeo.*

Quibuſdam verò caſibus compenſatio ſeu directa (quæ locum habet in his, quæ functionem recipiunt, vt vnum pro altero ſolui poſſit, V.C. vtrinque debiti 20. flor. vel 20. maltera frumenti) ſiue indirecta, quæ dici ſolet retentio debiti, fieri non poteſt. 1. Quod Reipublic. debitum eſt ratione Vectigalis, aut tributi, ſolui debet, non oppoſita exceptione alterius à Reipubl. debiti.

2. Qui

2. Qui ex furto, rapina, vi illata debitor est, iure compensationis priuatur. 3. In deposito compensationi locus non est. Neque in commodato: sed hæc sunt fori externi.

NB. In conscientiæ foro, si quodcunque debitum, modo indubium sit, alio modo consequi non liceat, V.C. via Iudicij, prospicere mihi possum per compensationem, vel saltem alterius cuiusque à me debiti retentionem, donec mihi satisfactum sit, si via iudicij possim debitum meum recuperare.

Si chirographum seu instrumentum debiti penes
11 debitorem reperiatur, præsumptio est factæ solutionis, nisi persona, quæ Chirographum producit, sit domestica, tunc onus probandi ei incumbet, quod soluerit. Hinc consultum est debitori, vt facta solutione debiti, à creditore non tantum exigat Chirographi sui restitutionem, sed etiam confessionem factæ solutionis; quia *professio pecuniæ solutæ maiorem probationem continet, quàm si chirographum acceptæ numeratæ pecuniæ redditum fuisset.*

CAP. X.

Quo tempore & loco Restitutio fieri debeat.

1 DEbitor ex contractu soluere debet, tempore quo inter partes conuentum est, tametsi creditor tunc non exigat, quia dies ipsa, siue tempus statutum, intra quod solutio fieri debeat, pro creditore interpellat, & debitor differens defert iniuriam creditori, teneturque compensare. Excipe si creditor absit, & non reliquerit procuratorem. Quod si nullum tempus solutioni deputatum, tunc debitor non

teneatur

tenetur de damno creditor antequam is congruo tempore exegerit solutionem.

Debitor ob iniustam læsionem, aut rei alienæ detentionem, cum primum potest, restituere tenetur. Ratio, quia præceptum negatiuum non detinendi rem alienam, semper obligat.

NB. Habens propositum restituendi, & aliquantulum differens, non est statim mortalis damnandus, quia licet dilatio iniusta, tamen non censetur grauis.

Quæ iniustè accepta sunt, sumptibus eius, qui ac- 3
cepit, ad dominum deferenda sunt, vt is omnino indemnis seruetur. Ratio, quia restitutio orta ex iniusta damnificatione, in integrum fieri debet, ita vt Creditor omnino indemnis seruetur. Excipe, nisi sumptus debitoris superant rem restituendam, tùc enim pauperibus dabis, nisi spes sit domino sine sumptu notabili restituendi.

Bonæ fidei possessor, satisfacit, si restituat in loco, 4
vbi rem possidet. Ratio, quia restitutio facienda est, ratione rei acceptæ bona fide hactenus possessæ, sola rei possessio transferenda est; in superiori autem assertione restitutio erat facienda, ratione iniustæ acceptionis & tunc integrum damnum & lucrum cessans compensanda est.

Debita ex contractu, eo loco solui debent, de quo 5
inter partes expresse, vel tacite conuentum est.

NB. In contractibus gratuitis, V.C. donationibus, res danda est in loco vbi sita est; In reciprocis verò V.C. mutuo, emptione, &c. in loco vbi res accepta. Ratio est, quia res vna in reciprocis contractibus, in alterius quasi locum substituitur, quod tunc perfectè fit, si etiam idem locus acceptionis & restitutionis

tutionis seruetur. In censu autem reali solutio fiet debet in loco, vbi res frugifera sita: In personali autem, in loco vbi persona obligata domicilium habet. Excipe consuetudinem. Præterea si creditorem debitor non reperiat eo loco, vbi soluere debet, nec ius procuratorem ab eo tempore non censetur ei in mora.

6 Si creditor oblatum sibi debitum recipere nolit, consultum est apud Iudicem deponi. Talis enim depositio vim habet plenæ liberationis, ita vt impedit cursum vsurarum, liberet à casu periculi fortuiti, soluat pignora, &c.

CAP. XI.

Quo ordine restituendum sit?

1 SI debita omnia ad debitoris impotentiam restitui non possint, quæ certa sint præferenda incertis. Ratio, quia dominis certis ex iustitia commutatiua propriè dictum ius competit, ad debita sua exigenda, non item pauperibus ad postulanda debita incerta, quippe ex sola lege Ecclesiastica, quæ iuri illi & obligationi naturali nullum præiudicium adferre censetur. Excipe, nisi res aliena in specie extet apud iniquum possessorem, ea enim pauperibus restitui debet, si proprio domino non possit. Ratio, quia debitor creditoribus suis certis obligatus est tantum de proprijs bonis soluere, non item ex alienis. Si autem aliquis rem certam ab aliquo iniustè raptam detineat, eius dominus non efficitur, quamuis verus dominus ignoretur.

Assert. 2. Quæ res in specie extant, certis dominis debitæ, V.C. ex commodato, locato, furto, &c. Item si res empta apud debitorem in specie extet, non

nondum soluto precio, certis dominis restituendæ sunt, cum reliqui Creditores nullũ in ijs ius habeant.

Qui accepit facultatem vendendi, V C. minister, procurator, non ideo emptori fidem habere potest de precij solutione. Idem dicendum de curatore Minoris, vel Ecclesiæ: quare tametsi hi emptoris fidem de pretij solutione secuti sint, tamen rei venditæ dominium emptori acquisitum non est. Consequenter Ecclesia, fiscus minor, ius prælationis habebunt, vt vel res in specie extans ipsis restituenda sit, vel precium ante alios omnes Creditori soluendum. 2

Impensa funeris, apertio testamenti, Medicorum honoraria & pharmacopolij (adde merces famulorum ad necessarium vsum conductorum) pretia, ante alia defuncti debita solui debent, quia eiusmodi debita adeo necessaria non censentur esse contracta in fraudem antecedentium Creditorum, & alioquin nemo reperiretur, qui indigentibus talia subministraret, si de solutione certus non esset. 3

Creditores hypothecarij præferuntur ijs, qui solam debitoris personam obligatam habent, id est, Chirographarijs: Quia, vt Pomponius ait, reg. 25. ff. *Plus cautionis in re est, quam in persona.* 4

Inter ipsos hypothecarios Creditores in eodem pignore concurrentes, reg. iuris 54. in 6. locum habet: *Qui prior tempore, potior iure.* Ratio; Quia pactio & obligatio posterior non potest tollere ius alteri ante inquisitum: Nec refert, an hypotheca sit specialis, an generalis &c. 5

NB. Casus certos, in quibus singulari iuris priuilegio creditor hypothecarius, posterior antiquiori

quiori præfertur. 1. Qui pecuniam credidit ad em-
ptionem prædiorum, ædificationem ædium, atque
ius pignoris sibi in ijs pactus est, præfertur antiquio-
ribus hypothecarijs. Ratio, quia talis creditor cau-
sam pignoris præbuit. 2. Qui ad conseruationem
ædiũ alteri priori creditori specialis hypothecæ no-
mine obligatarum, pecuniam credidit, illi præfertur.
3. Qui pecuniam credidit in conseruationem nauis
& mercium, atque ius pignoris sibi in iis constitui
præfertur. Ratio, quia huius posterioris Creditoris
pecunia saluam fecit totius pignoris causam, quan-
doquidem per eam pignus seruatum fuit. 4. Bona
mariti tacitè obligata sunt vxori, eiusque liberis pro-
dote; adeo, vt alijs creditoribus etiam prioribus, ha-
bentibus tacitam hypothecam non priuilegiatam
præferantur. Non item habentibus priorem hypo-
thecam expressam. Ratio, quia lex non intendit mu-
lieri priuilegium dare cum præiudicio ac damno eo-
rum, quibus ex propria conuentione ius acquisitum
est, sed eorum tantum, quibus ius hypothecæ legis
priuilegijs, absque propria eorum pactione conce-
sum. 5. Si ex pecunia pupilli res aliqua comparata
fuit, in ea tacitam hypothecam acquirit, & Iuris Pre-
lationem. Quin & vtilis eidem vindicatio compe-
si tutor proprio nomine ex pecunia pupilli rem
quam comparauit. Quod idem de milite statu
reperitur, si alius suo nomine ex pecunia illius qui-
piam emit. Idem locum habet, si ex pecunia Eccle-
siæ, ab eius administratore res aliqua comparata fuit.
NB. Quia Ecclesia in istis æquiparatur Minori, iura
NB. Abb. *Ecclesiæ iure minoris debet semper illæsa seruari.*
6. Si priuatus quispiam generalem accepit hypothe-
cam in bonis alicuius acquisitis & acquirendis, &

poste

postea similiter fiscus, tunc licet priuatus fisco præferatur in bonis; quæ ante posteriorem fisco obligationem acquisita sunt, contra tamen fiscus præfertur in ijs bonis, quæ debitor post secundam illam obligationem acquisiuit. 7. Inter Creditores priuatos, quorum vnus priuata scriptura, alter publicis altis vel instrumento de pignore cauit; præfertur ille, qui publicam hypothecam habet, hoc est, in iudicio coram Iudice datam, vel coram Notario & testibus factam. Idque statutum est ob fraudis suspicionem, quæ in priuata scriptura facile interuenire potest. Quare si omnis suspicio fraudis absit; quia prioritas hypothecæ per priuatam scripturam, aut si sine scriptura constituta fuit, per testes legitimè probari possit, potior censenda est, quam posterior hypotheca, quamuis publica: quia in litibus exercendis non minorem fidem merentur depositiones testium, quam publicum Instrumentum.

Post debita realia & hypothecaria, si bona debitoris 6
suppetant, soluenda sunt debita mere personalia, siue ex contractu quocunque, (intellige onerosum) siue ex delicto descendant. Ratio, quia neque iura exprimunt, neque ratio aliqua conuincit, inter creditores ex contractu, aut delicto prærogatiuæ locum esse, cum vtriusque generis debita æqualiter ex iustitia sint. 112.

Sunt tamen aliqui Creditores, qui priuilegiati dicuntur, quia ex iuris priuilegio totum debitum suum postulare possunt, antequam alij Creditores; chirographarij non priuilegiati admittantur. 1. Respublica creditrix. 2. Qui pecuniam deposuit apud depositarios Reipub. (ita vt depositum transeat in contractum mutui, postquam pecunia consumpta

est.) 3. Qui ad nauem extruendam, emendam, pe-
cuniam credidit, idque ob speciale priuilegium, fa-
uore nauigationis maritimæ, Reipubl. valdè com-
modæ, concessum.

Assert. 7. Si, postquam priuilegiatis creditori-
bus integrè satisfactum fuit, adhuc bona aliqua de-
bitoris super sint, reliquis personalibus creditoribus
solutio facienda est pro rata, siue secundum propor-
tionem debitorum, nullâ habita ratione, vtrum tem-
pore priores, an posteriores sint. Vnde si debitor, q
omnibus debitis soluendis se imparem nouit, a
creditorum præ alijs, non priuilegiato, neque e
genti, neque valdè indigenti, ideoque nulla suade
necessitate integrum debitum soluat, in fraudem
liorum agere, & iniuriam inferre censetur, nihilo
nus tamen creditor iure retinet nisi in fraudem
cutus sit, simulando V. C. grauem inopiam, vel
inuito extorserit, cum eo loco res essent, vt bonis
dere vellet.

7 Si vnus creditorum ante alios, quamuis priui-
giatos, sed nullam hypothecam priorem habens
debitum suum exigat, ei solui potest, antequam bo-
na Iudicis auctoritate occupantur: Etenim credi-
ille vigilando, exigendoque meliorem suam con-
tionem fecit: nam ius ciuile vigilantibus scri
est. Quod si vnus Creditorum graui inopia p
tur, potest lege Charitatis huic totum debitum
priusquam bona Iudicis authoritate possidean

Denique si debitis grauatus aliquid expendat ad
comparationem, aut conseruationem eorum qua
necessaria ipsi sunt ad vitam, honorem, statum
acquisitum, nullâ iniuriâ Creditoribus infert. Sicut
enim talia sibi necessaria, antequam bonis cedat, re-
tine

tinere potest, interim dilata restitutione. Ita etiam, si non habeat, ex bonis suis comparare non prohibetur. V.C. vestes, pharmaca, cibos, ad vxoris & liberorum sustentationem, equos item & famulos ad status conseruationem necessarios. Et famuli, licet sciant, eos dominos sine Creditorum damno alere non posse, possunt seruire & petere solutionem, quia tum alij non essent defuturi, qui operam suam conduci patiantur.

Non censetur alienatio, vel solutio facta in frau- 8
dem Creditorum, si exinde facultates diminutæ non sint (V.C. si ære alieno grauatus, pro ædibus emptis, & adhuc in eius dominio existentibus, iustum precium soluat, nullum alijs Creditoribus damnum infert. Et si famuli, quibus debita merces soluitur, tantundem commodi in bonis debitoris afferant.

Etiam non censetur facta alienatio vel solutio in fraudem creditorum, si aliquid comparatum, quod necessarium sit ad conseruationem vitæ, honoris, status iustè acquisiti.

Vxor & filij (carentes bonis proprijs) à marito de- 9
bitis grauato accipere possunt alimenta, seu sustentationem necessariam, absque restituendi obligatione, quamuis marius ob hanc causam familiæ alendæ, noua debita contraxerit. Ratio prioris est, quia pater familias ex iustitia obligatus est, liberos & vxorem alere. Ergo, hoc suum debitū accipere possunt ex eius bonis, nullo reali vinculo obstrictis. Ratio posterioris est, quia inopia patris familias nō liberat eū simpliciter obligatione præstandi alimenta vxori ac liberis, sed solū obligationē eius suspendit, pro tēpore ac statu durantis impotētiæ. Quare quēadmodū si debitor soluēdi impotēs mutuo pecunias accipiat, vt

antiquiori Creditori satisfaciat, creditor iste nullam obligationem contrahit ob pecuniam sibi solutam, quandoquidem ex solutione eius, quod sibi iure debitum erat, locupletior factus non est, ideoque pecunia tanquam in rem ipsius versa condici haudquaquam test: ita etiam se res habet in præstatione alimentorum, vxori ac liberis debitorum.

CAP. XII.

De Restituendi Impotentia.

1 DEbitor restituere non cogitur cum grauiori damno sibi, vel alteri inferendo, quam æstimari possit commodum restitutionis. Hinc NB Regula uarri: *Quotiescunque Dominus siue creditor ratione* NB. *liter contentus esse debet, vt restitutio differatur.* NB. *test etiam differri, licet ille inuitus sit.* Cum enim Creditor debitori, constituto in graui necessitate ex lege charitatis subuenire teneatur, sequitur quod contentus esse debeat, si debitor in graui necessitate 2 differat restitutionem. Excipe, nisi creditor sit in pari graui necessitate; tunc enim melior debet esse conditio innocentis, quam nocentis.

NB. Dux belli iniquas rapinas possidens non tenetur restituere, si ob restitutionem militia excedere debeat in detrimentum Reip. Christianæ, nec furtiuas cum periculo publicæ infamationis, furis & suspendij, iuxta reg. Cordubæ & aliorum: *Damnum inferioris ordinis restituendum non est cum detrimento boni superioris in suo genere aquè grauis.*

NB. Ex iusta dilatione debitæ solutionis, damnum & lucrum cessans creditori eueniens, ipsi omni iure resarciendum est: Quia iniqua esset conditio, si debitor solutionem debiti in suum commo-

dum

dum differre vellet, non suscipiendo in se onus resarciendi iacturam, quæ ex tali solutione, creditori euenit: neque creditor aliter in dilationem debiti consentire cogitur.

3 Non tenetur aliquis restitutionem facere, cum detrimento famæ, aut status iustè acquisiti, etiamsi debita sint ex delicto, præsertim incerta; imo (cum obligatio dandi debita incerta, pauperibus ex iure tantum sit Ecclesiastico, ideoque non cum tanta seueritate obligans,) etiamsi debitor ad meliorem fortunam prouenerit, non tenetur ad restitutionem pauperibus faciendam. Ratio, quia debitor, spectata qualitate & conditione status sui verè pauper est, ideò ex sententia multorum Doctorum, potest sibi ipsi prospicere, tanquam pauperi. Non enim debitor (si pauper) debet esse deterioris conditionis, quam alij pauperes. Vnde distributor Eleemosynarum inter pauperes constitutus, se ipsum connumerare potest, si verè talis existat.

4 Circa restitutionem bonorum incertorum ex delicto, cum summo Pontifice compositio fieri potest.

5 Qui bonis suis cessit, non ideò liber est obligatione restituendi, sed duo commoda habet. 1. Vt propter debita in carcere detineri non possit, cum alias nisi cederet possit conijci in carcerem, nisi possit præstare cautionem, ea enim exhibita, aut nisi fisco debeat, aut de fuga suspectus sit, non potest ordinariè in causa pecuniaria incarcerari, Gail. lib. 1. obseru. 26. 2. Beneficium, vt si postea aliquod acquisiuit, non amplius restituere teneatur, quam commodè possit, seruatis tibi alimentis necessariis, secundum statum & qualitatem personæ idq; in foro conscientiæ.

NB. Clerici Clericalibus priuilegijs gaudentes non possunt intrudi in carcerem ob debita: si Clericus simpliciter recuset se soluturum post à suo Magistratu incarcerari, alioquin si non soluendo, possunt reditus eorum annui assignari creditoribus, relictis ipsis alimentis necessariis.

Item; Cessio bonorum locum non habet, si debita ex delicto descendant; Ratio, quia non est credibile iure ciuili beneficium Cessionis ijs tribui, qui poenæ seueritatem merentur. Quare in debito delicto locum habet illud l. 1. in fine, ff. de pœn.

6 *non habet in are, luat in corpore.*

Ære alieno grauatus, si manendo in seculo debita se soluturum existimet, non potest creditoribus satisfacere religionem ingredi, quamuis eam vouerit. Ratio quia cum solutio debitorum sit iuris ac iustitiæ naturalis, iniuriam infert, qui absq; necessitate voluntaria se impotẽtẽ reddit ad seruandũ. Atqui talis ingrediens Religionẽ sine necessitate se reddit impotẽtẽ ad soluenda debita. Ergo, non licet filio ingredi Religionem si pater in Extrema necessitate sit. Ergo nec debitor cũ vtrobiq; sit obligatio ex iustitia. Tertiò, iuxta canonib. prohibetur, ne grauati ratiocinijs, seu obligatione reddendarũ rationum cũ officio, priusquam expediuerint, ad religionẽ recipiãtur, non alia causã, quã quia Religionis ingressus, sicuti & alia Deo grata non sunt, si in alterius iniuriam cedat.

NB. Si obstrictus debitis voueat se Religionem ingressurum, differenda est executio voti, quousq; debita soluta sint. Ratio, quia votum, sicuti & iuramentum non debet esse *vinculum iniustitiæ.* Ergo

7 rior obligatio non potest tollere priorem.

Si debitis obstrictus contra Creditorum voluntatẽ Religionẽ professus est, adhuc obligatus ma-

adeò vt interdum egredi tenetur, sicut filius causę iuuandi patrem in graui necessitate. Ratio, quia promissio posterior professionis religiosæ, non potest præiudicare naturali obligationi siue debito antea contracto.

NB. Si pater in extrema necessitate positus, filius debet egredi religionē: Si autem post professionem pater incidit in inopiam non extremam, potest quidem egredi cum licentia, sed non tenetur. Ratio, tunc enim quasi spiritualiter mortuus est, & seculi curis expeditus.

NB. Professio Religionis Mariti post matrimonium consummatum sine consensu vxoris, ipso iure irrita est: At verò professio debitoris facta sine consensu creditorum, licet illicita & iniuriosa sit, tamen valet. Ratio. Quia V.C. mancipium suo domino, & coniunx suo coniugi obligata est, secundum propriam personam, ideò se Religioni iterum obligare non possunt. At verò debitor ex contractu vel delicto obligatus non est secundum personam, seu in ordine ad personalia obsequia; quare Religioni se valide obligare potest.

Debitor non liberatur obligatione restituendi, quia maius lucrum ipsi cessabit, quam commodum Creditori ex restitutione obueniet.

NB. Si ingrediens Religionem (debitor impotens soluendi, ita comparatus sit, vt spectato eius ingenio ac moribus, vt valdè difficile sit, eum à peccatis, quibus implicatus est, liberari, nisi relicto seculo religionem ingrediatur, tunc potest talis ingredi religionem, posthabita obligatione debitorum, sicut filius, si ita comparatus esset, non teneretur cum tanto suo spirituali damno & periculo in seculo manere, ad subueniendum patri inopi. Sed

Sed quia talis casus rarus, non facile præsumendus, ideò manet in nostra sententia.

NB. Ex Ecclesiæ traditione notum esse, quod in sponsalibus, licet iurata sint, hæc tacitè censeatur in esse conditio; Nisi Religionem ingredi postea placuerit. Quæ quidem conditio in neutrius iniuriam cedit, cum in ea vtraq; pars contrahentium æquè iure gaudeat. At verò eiusmodi conditionem in contractibus subintelligi; *Reddam tibi pecunias mutuo acceptas, nisi Religionem ingressus fuero*, traditio, aut prax Ecclesiæ non habet. Neque naturalis æquitas talem conditionem patitur: cum ea in solum commodum debitoris, magnum autem incommodum & gravamen creditoris cedat.

NB. Hæc etiam intelligenda non solum de debitis ex contractu oneroso & reciproco, sed etiam gratuita V.C. donationis obligatione. Ratio, quia postquam liberalis promissio acceptata est, tribuitur ius & actionem promissario. Ergò iniuria ei fit, nisi impleatur. Excipe, nisi promittens non intenderit obligare in eo euentu; si religionem ingredi vellet, quod in dubio præsumi potest.

9 Qui ex furto, vsuris, &c. debitor est, si ei, cui restituendum esset, tantundem donet, immemor debiti, non videtur obligatione liberari. Ratio, quia donum gratuitum, & debitum ex iustitia interdum gnant, vt Apost. ad Rom. 11. Nec refert, quod debitor ex furto; si debiti sui memor fuisset, gratis donasset: quia actualis dispositio voluntatis, non conditionalis in contrahentibus attendenda est. Limita. 1. Nisi fur probabiliter se persuadeat, quod ulter, si rem cognitam haberet, debitum exacturus non esset, sed libenter remissurus. 2. Nisi obligatio

restituendi, puta pauperibus, ex iure tantum Ecclesiastico promanet, iuxta ea, quæ supra dixi, tunc arbitror dici posse Eleemosynas, quæ cum tali obligatione, quamuis non animo satisfaciendi factæ sint, tamen ad eam extinguendam prodesse posse, v. c. Canonicus debens propter negligẽtiam horarum pauperibus, vel ad pias causas, ex impositione pœnitentiæ, immemor huius, curans facere statuam argenteam in templo: Nam leges Ecclesiasticæ debent benignè explicari.

Si debitor ex delicto, v.c. fur, rem restituendam committat Confessario, Confessarius verò defraudet aut fugiat, non liberatur primus debitor. Ratio, quia Res quælibet, si casu pereat, domino suo perit, debitor autem rei debitę indeterminatæ, v.c. 10. florenorum ex iniusta venditione adhuc dominus est. Ergò, licet sine eius culpa, v.c. malitia confessarii pereat, ipsius id damno accidit, nec aliter censetur esse contentus Creditor. 10

Quod si verò res aliqua in specie debita fuit, sed iustè v.c. inuenta, vel alias bona fide possessa, tamen interest debitoris, vt non sciatur, restitutionem ab ipso prouenire, tunc satisfacit si confessario credat restituendam rem, licet Confessarius defraudet. Ratio, quia in tali casu non obligatur, neque ratione rei acceptæ, cum eam non habeat, neque ratione iniustæ acceptionis, cum ab omni culpa immunis sit, consequenter si res pereat, domino suo perire debet.

TRACTATVS TERTIVS
De
DELICTIS.

OBLIGATIONES *aliæ ex contractu nascuntur, aliæ ex delicto. Illæ voluntariæ nascuntur, quia libera contrahentium voluntate susceptæ sunt. Hæ autem appellantur involuntariæ; tum, quia ille, cui damnum iniustè illatum est, in id minimè consensit; tum, quia nec delinquens secum ipse in obligationem consentit, sed potius inuitus eam contrahit. Nam sicut reatus pœnæ, vt effectus necessario peccati inuoluntarius, est quodammodo peccanti; sic etiam ex delictis, quibus iniquum damnum infertur, damnificans obligationem seu reatum damni compensandi, etsi minimè nolit, tamen iuris naturalis ac positiui necessitatem contrahit.*

Cum autem pro diuersitate bonorum, quæ inuito eripi possunt, triplex homini iniquum damnum inferatur; vel in bonis externis fortunæ per furtum, rapinam, &c. Vel in bonis externis honoris, per detractionem, &c. Vel denique in bonis corporis internis per homicidium, mutilationem, raptum, stuprum, adulterium, ideo de obligationibus inde ortis hoc tractatu trifariam nobis agendum est.

PARS

PARS PRIMA.

De obligationibus Contractis ex iniusto fortunarum damno.

CAP. I.

De Furto.

FVrtum est acceptio rei alienæ occulta & fraudulenta. *Acceptio* ad excludendos incendiarios, &c. *rei* etiam vsus & commodati depositi inuito domino; *aliena*, id est, ad alterum iure spectantis; *occulta*, id est, ad differentiam rapinæ, *fraudulenta* ad excludendam extremam necessitatem famis, & si quis præsumat Dominum non esse inuitum, aut permissurum, vtres sua contrectetur. Quia *furtum sine affectu furandi non committitur.* §. placuit, instit. eod. 1

NB. Si credat aliquis inuito domino se rem contrectare, cum volente fiat, non est furtum formale, sed solum materiale.

Furtum diuiditur in simplex & qualificatum. Qualificati species sunt; *Sacrilegium*, quod est furtum rei sacræ, in loco vel sacro, vel non, & è contra rei non sacræ, in loco sacro. *Peculatus*, furtum rei fisci: *Crimen Plagii*, cum mancipia aut liberi parentum adhuc in potestate eorum captiuantur, aut abstrahuntur. *Abigei*, quibus cura est alienis insidiari animalibus. 2

Item furtum diuiditur in manifestum, in quo fur deprehenditur, & non manifestum.

An furtum mortale sit ex obiecto prudentis viri arbitrio 3

arbitrio æstimandum est, non solum ex quantitate rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ, cui ablata est. Ratio, quia furti grauitas æstimanda est tum ex damno iniustè illato, tum ex voluntate domini iniustè ferentis, rem suam sibi auferri; siquidem furtum aliud non est, quam ablatio rei alienæ, domino eius rationabiliter inuito. Certum autem est ob eandem pecuniæ quantitatem furto ablatam maius damnum accipere pauperem quam diuitem & plus hunc quam valdè diuitem. Ergo facti grauitas non ex sola quantitate rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ æstimanda est.

NB. Materia mortalis est, si à ditissimo Mercatore auferas, 2. vel 3 flor. à mediocriter diuite 12. vel 15 pazios, ab operatio 3. vel 4. à mendico tot nummos vnde vno die se aluisset.

Nam Marci 12. Vidua duo minuta offerens, plus omnibus dedit, quando totum victum suum dedit ergo is, qui abstulisset, peccasset mortaliter. Item 2. vel 3. ducati à quocunque ablati, etiam à Rege, sunt mortale; quia nemo est, iuxta persuasionem eorum etiam Rex, qui non tantam pecuniæ iacturam grauiter ferre censetur.

Acus à paupere sutore vel sartore ablata, est mortale, si non aliam, vnde se sustentet. Item per vineam transiens, & paucas vuas decerpens, existens causa vt alii transeant, & magnum damnum inferant, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem.

NB. Pœnitens fur, etiam examinandus, an ipsi fuerit animus plura furandi, si habuisset occasionem, (nam in foro conscientiæ non id solum, quod furto ablatum est, attenditur, sed etiam mens furandi.)

Peccat mortaliter etiam contra Charitatem, qui auferens

auferẽ domino modicum, ex cuius amissione dominus magnam molestiam cepit, eo quod summopere ea de re delectatus est.

Actio famosa non datur aduersus liberos & vxorem propter honorem matrimonii, nec aduersus famulos, si furta sint modica: nihilominus si paterfamilias rem furtiuã à domesticis recuperare nequit, potest implorare auxilium iudicis, & si grandia sint furta, etiam pœna corporali puniri solent. 4

Si vxor, liberi, aliique domestici furentur præsertim esculenta, poculenta, quæ ipsimet absumãt, maior quantitas damni requiritur ad mortale; quia dominus minus inuitus est, vt ab his, quam ab extraneo sumpiatur, vel etsi valde inuitus videatur, tamen sæpe non tam rei acceptæ, quam modi accipiendi, aut ratione finis. 5

Filius à patre ditissimo auferens 3. aureos, non est mortalis damnandus. Eadem ratio est de Religiosis in domo furantibus esculenta, quia non instar famulorum sed vt filii ex bonis monasterii aluntur. Excipe nisi per furta modica graue dãnum inferant, v. c. singulis diebus 1. mensuram vini, vbi carum est, ex cello absumendo: tunc est mortale non tantum contra iustitiam in genere furti, sed etiam contra votum paupertatis, si Religiosus sit.

Si pater verè inuitus fuit ratione rei acceptæ secũdum se, vxor tenetur restituere ex bonis paraphernalibus: filius ex castrensibus. Quod si non habent, post mortem patris adferre debet in diuisionem hereditatis, si rei ablatæ quantitas modica non sit, neq, pater eius restitutionem expressè aut tacitè remiserit. Quod si domestici sine magna difficultate restituere non possunt, præcipiat illis confessarius, vt extraordi-

traordinariis officiis & obsequiis, quatenus fieri pot
test, compensare studeant.

Quinrepetitis vicibus modicum quid aufert, de
nique mortaliter peccare potest, v.c. si à diuite me
catore singulis diebus auferas 1. album, vsque ad 60
dies, vltimo die notabile illi damnum infers. Nam
opus, quo iniustum notabile damnum proximi
completur mortale est, per ablationem autem vl
mi albi completur notabile damnum proximi. Ergo vltimi albi furtum mortale est, non secundum se
absolutè sed cum habitudine ad furta antecedentia
consideratum.

NB. Tamen hic 4. puncta. 1. Si 30. mercatoribus
singulis auferas vnum pazium, non peccas mortali
ter, quia damnum non graue. 2. Si modica fu
reris animo ditescendi, V.C. multas vineas percu
rendo, racemorum multitudinem colligas, pecca
mortaliter, quia vnicum malignum propositum
cuius obiectum graue est, à culpa mortali non ex
sat. Secus est, si parum abstulisti à diuite, & con
sumpsisti animo non amplius furandi, & tamen
postea rursum fureris: nam non hic est vnum
malignum propositum manens, sed reuocatum
per pœnitentiam. Si tamen ab vna furans sæp
venias ad damnum valdè notabile, V.C. trium
renorum mortaliter peccabis, ratione iniusta
tentionis. 3. Si per temporum interualla fam
parum furetur intra annum 11. patz. ita vt intra q
tuor annorum spacio veniat ad vnius aurei dimi
quantitatem, non peccabit mortaliter; quia fura
tanto temporum interuallo repetita, non continet
vnius & eiusdem damni habitudinem, partim qua
dominus non tam inuitus est in hoc casu. Quod di
pluribus

pluribus per temporum interualla absque proposito diteſcendi furta fiant, etiam duo vel tres aurei non ſufficiant ad mortale. 4. Furans hodie à Titio 6. Crucigeros, à quo etiam ante furatus, tamen reſtituit, tunc hoc furtum poſterius non habet ordinem ad furtum præcedens, nec ex illis aggrauatur, ſed tantum eſt veniale.

Qui in extrema neceſſitate aliquam rem inuito 7
domino accipit ad vtendum, abſumendum, quatenus indiget, is non furatur, nec peccat, nec quicquid tenetur reſtituere, quandoquidem Dominus eius factus eſt, ſi ad meliorem fortunam deueniat; Ratio, quia alioquin rerum communium diuiſio iure gentium introducta iniqua foret, niſi ea tacita conditione facta eſſet, vt tamen in extrema neceſſitate omnia communia eſſent. Excipe, niſi ille in pari eſſet neceſſitate, cui aufertur, tunc enim melior eſt conditio poſſidentis quod ſi tu ante eius neceſſitatem acceperas, potes abſumere. Etiam parentes, liberos, & fratres in tali caſu domino vel creditori præferri poſſunt. Præterea, ſi nec ego, nec dominus in poſſeſſione rei tunc ſumus, cum ad neceſſitatem extremam deuenimus; licitum eſt mihi, domino præueniendo, rem, qua indigeo, capere atque abſumere. Ratio, quia in extrema neceſſitate omnia communia cenſentur, ideoq; primo occupatori cedunt.

NB. Negans aliquid alicui in extrema neceſſitate conſtituto, licet iniuriam infert, eo quod talia iure naturali illi debeantur, tamē trāſacta neceſſitate debitum extinguitur. Ratio, quia talia debita legalia ſolum durant, durante neceſſitate.

NB. Probabile eſt, quod diues negando Eleemoſynam pauperi in extremis, & cauſans mortē per hāc negatio-

negationem, peccet contra iustitiam. Ratio, qui pauper in tali casu habet ius petendi panem diuitis, consequenter illi iniuria infertur denegando; qui contrauenitur iuri illius.

Qui in graui necessitate positus, à diuite, præsertim ante rogato, aufert, non facilè peccati mortali damnari debet, quia diues cui aufertur, tunc nõ potest esse tam inuitus, & S. Ambrosius ait; Quod esurientium panis sit, quem diues detinet. Qui in contraria sententia sunt, quæ communior est, dicunt quod constitutus in graui necessitate, non habet ius propria authoritate rem alienam auferendi. Ergo iniuriam infert, si accipiat, & diues ex sola charitate obligatur ad dandum tunc pauperi.

NB. Licet ob necessitatem grauem fas non sit rem alienam auferre, tamen rei iam habitę restitutionem differre ob similem necessitatem licitum est: quia plus est rem alieno auferre, quam debitum non restituere. Et, differendo rei debitæ restitutionem parum adimitur creditori, quod enim differtur, non aufertur.

9 Si debitum certum ac liquidum alio modo accipi non possit, fas est clanculum accipere, vel occulta compẽsatione vti, idque in eadem specie, pecunia pro pecunia, ob scandalum tamen ne habeatur fure, illicitum est aliquãdo. Quod si debitum iustum non potest accipere, sine iniuria, quia in dubio melior est conditio possidentis.

10 Famuli occulta compensatione vti non prohibetur, si liquido constet, stipendium iusto minus esse, vt alio modo consequi non possint. Ratio, quia sicut qui mercem v. c. necessitate coactus, minoris iusto vendidit, in conscientiæ foro pretii defectum, quem donand

donandi animus non fuit, exigere potest, ita etiam famulus stipendii defectum. Excipe, Nisi nobilis, apud quem famulatur, eum sit promoturus, aut si rogatus dominus eum conduxit; tunc conqueri facile non potest de stipendii exiguitate: nam sicut merces, ita & operæ vltroneæ vilescunt.

Pœna furto decreta vel ciuilis est in duplum, aut 11
quadruplum, vel criminalis, quæ olim arbitraria erat. Hodie verò lege Carolina ob tertium furtum materiæ notabilis suspendium inferri solet. Imo iusta potest esse constitutio, vt etiam pro primo furto graui quis suspendatur, maxime si sit sacrilegium. Hinc Claudius Saturninus in criminibus puniendis, septem consideranda monet. Causam, personam, locum, tempus, qualitatem, quantitatem, euentum.

CAP. II.

De Rapina.

RApina est acceptio rei alienæ per vim Nomine 1
rei, intellige non personam; nam raptus mulieris est crimen diuersum à rapina: *per vim*, id est, violenter, quæ est specialis iniuria.

Vis iniusta alia est publica, quæ armis, id est, quo- 2
cunq; eorum, quę corpori nocere possunt, palam infertur; item quando dolo malo homo includitur; fœmina vel puer stupratur, Iudex in iudicando per vim impeditur.

Rapina à furto specie distinguitur. Ratio, quia 3
rapina continet specie diuersam malitiam à furto. Nam vim alicui inferre in bonis suis, species est realis contumeliæ. Quare fieri potest vt aliquis à persona illustri rem exiguam per vim auferat, & solum

venialiter tum peccet in genere furti, mortaliter in genere contumeliæ & è contra.

4 Extorquere aliquid per metum iniustum, rapinæ species est, v.c. quod latro mortis metu intentatæ accipit; 2. Iniustæ tributorum exactiones. 3. si publici ministri aliquid sibi postulent, quod rogati, obtinere recusare non audent, idque dicitur crimen concussionis. 4. si alterum cogas ad inæqualem contractum tecum ineundum.

CAP. III.

De Tributis, & Vectigalibus, eorundemque defraudatione.

1 TRibutum est pensio, quæ subditis imponitur Magistratui soluenda, vt dignitatem & rempublicæ sustinere possit. Vectigal est, quod pro rebus in ciuitatē, vel prouinciam inuectis, vel auctis soluitur; alias portatorium vocatur. l. omnibus, C. de vectigalibus. A summistis gabella dicitur. Pedagium verò dici solet, quòd à transeuntibus solvatur pro pontis conseruatione, viæ custodia.

Tributum (personæ impositum, quod ergo esse deberet, dicitur capitatio) duplex est: Ordinarium, quod certam & communi lege antiquam constitutionem cōtinet. Extraordinarium, quod propter superuenientem causam siue necessitatem extraordinariè imperatur, & dici solet collecta, seu talia.

2 Ad iustitiam tributi, aut vectigalis tria requiruntur: Legitima imponentis auctoritas: Causa iusta. Modus impositionis, vt secundum cuiusq; facultates fiat.

Cur autem vectigalis & tributi impositio inter regalia numerari debeat, causa est, quia principes

pres

premi à subditis accipere debent sumptus necessarios; Proreges verò, Duces & gubernatores ab ipsis principibus, à quibus constituuntur & dependent.

Iusta causa est necessitas, vel magna Reipub. vtilitas, cui alia ratione subueniri non potest, Et licet cesset necessitas, tamen si necessarius sit thesaurus ad terrorem hostium, & propter pericula, manet iusta causa exactionis.

Etiam iis rebus, quæ ad necessarium vsum familiæ inuehuntur, vectigal statui potest, vbi consuetudo obtinuit. 3

Tributum directè à subditis exigitur (nã tributũ pendere signum subiectionis est, iuxta Rom. 13. Datur enim Principi, ad bonum statum Reip. tuendũ, quod eorum tantum interest, qui Reipubl. eiusdem membra sunt. Verum ab exteris & extraneis solum per accidens exiguntur, idque propter ius mercenarii seu negotiationis, quod ipsis in aliena terra conceditur & propter expensas pontium, viarum, & securitatis præstandæ obligationem. 4

Si vectigal aut tributum iustum existimetur, solui debet, etsi officialis per errorem vel similem causam non exigat, iuxta Apost. Rom 13. Ratio, quia vectigalis & tributorum solutio fundatur in iustitia commutatiua, secundum quam principi publica onera cõpensari debent ab iis quorũ gratia sustinẽtur. Hoc autẽ cõmune est debitis illis, quæ ex iustitia cõmutatiua oriuntur, vt etiamsi creditor per obliuionẽ non exigat, nihilominus illi solui debeat. Quod si putetur iniustum, vel side eius iustitia non immeritò dubitetur, & tributa in non necessarios vsus conuertuntur, tunc solutionem subterfugere non est illicitum, iuxta Molinam Qui etiam admonet, cum 5

tot conditiones ad Iustitiam vectigalis, aut tributi nouiter impositi, vel aucti requirantur, non facile in conscientiæ foro ad faciendam restitutionem damnandos esse defraudantes, nisi satis constet exactionis iustitia ac necessitate.

6 Officiales iussi exigere tributum, de quo dubitatur, an iustum, parere non prohibentur, sed Consiliarii impositionem vel auctionem tributi iustare non possunt, nisi eius iustitiam affirmative cognoscant.

7 Officiales cum pauperibus quandoque dissimulare possunt.

8 Si Princeps vel Magistratus populum tributo iusto grauet, restituendi obligationem contrahit quod fieri potest, minuendo ordinaria tributa.

§. Vnicus.

De Subsidio Charitatiuo.

9 EPiscopi & similes Prælati possunt à clero pe subsidium Charitatiuum, (sic ideò dictum, proficiscitur ex charitatis & vnionis vinculo, inter Episcopum & Clerum intercedit) vt pa ca. cum Apostolus, de censibus, § prohibemus, ptum ex Concil Lateran. *Sustinemus, pro multitatibus quæ aliquoties superueniunt, vt si manifesta tionabilis causa extiterit, cum charitate moderatus* (subditis) *valeant auxilium postulare.*

NB. Si dubium sit de iusta causa inter Clerum Episcopum, recurrendum est ad superiorem, vel bitri partium consensu statuendi. Non enim Cleri debent minus grauari.

10 Si Clerici iusta de causa petitum subsidium conferre recusent, compelli possunt etiam cum cen

exco

excommunicationis, quia vt Bellencin. Si deficit Charitas, valere debet potestas.

Subsidium charitatiuum est onus adhærens Cle- 11
ricis in ordine ad Ecclesiasticos reditus, Hinc etiam-
si prædia sint in alieno Episcopatu, tamen debentur
subsidia Episcopo proprio, quia est onus reale adhæ-
rens personæ: Vnde soli beneficiati præstare cogun-
tur: Quod si nullos reditus, etiam non tenentur.
Qui habent pensiones Clericales, si specialiter ex-
empti, non tenentur, nec qui habent tantum bona
matrimonialia.

Capitula collegiata etiam Ecclesiarum Cathedra- 12
rium subsidium conferre tenentur.

Monasteria Regularium non obligantur ad sub- 13
sidium Diœcesano Episcopo præstandum, nisi ra-
tione Ecclesiarum habentium populum seu curam
plebis, vel quæ aliquando huic oneri subiectæ, po-
stea monasterio exempto vnitæ sint. Prius prob.
quia subsidium charitatiuum est de lege diœcesana.
Monasteria autem Relig. exempta sunt à lege diœ-
cesana Episcopi; tametsi subdita sint legi iurisdictio-
nis. Prob. posterius, quia nunquam præsumitur,
quod talis vnio facta fuerit cum præiudicio iurium
Episcopalium.

Episcopus subsidium Charitatiuum remittere a- 14
licui non potest in perpetuum: quia talis renuncia-
tio cederet in detrimentum Ecclesiæ, aliorumque
grauamen, nisi Papa de plenitudine potestatis talem
exemptionem confirmet. Potest tamen Episcopus
ob iustam causam semel atq; iterum remittere, quia
tunc proprio tantum commodo renunciat, quod
facere non prohibetur, imò pauperibus Clericis re-
mittere tenetur.

Immunitas à præstando subsidio per præscriptionem temporis immemorialis cum bona fide acquiri potest, præsertim si titulus præsumptus, puta finis accepti priuilegii emptionis, committetur. Si autem nullus titulus adsit, nec sit fama, quod ab immemoriali tempore non fuit exactum, tunc non præscribitur, quippe cõtra charitatem procedens, quatenus præscriptio non haberet iustam causam.

CAP. IV.

De Crimine falsi.

1 CRimen falsi est peruersio veritatis cum dolo alterius iactura, ad id tria requiruntur. Veritatis immutatio. Dolus operantis; Et, vt alteri indemnum proueniat.

Crimen falsi variis modis committitur:

Primo; Monetam falsam cudens sine legitima thoritate, aut adulterans.

Secundo; Testamentum, aliud ue Instrumentum legitimum mutans, supprimens, lacerans.

Tertio; Alienas literas dolosè aperiens, legens alterius iniuria, vel damno iniusto. Excipe, nisi necessarium tempore, tunc enim nullus interuenit dolus, item si prælati suspicentur aliquid mali contineri in literis. Et quamuis peccet, qui alienas literas priuatas aperiat, tamen nisi aduersario ostendendo punitur pœna falsi.

Quarto; Qui falsis mensuris & ponderibus vtitur, vel materiam adulterinam mercibus admiscet.

Quinto; Alienum partum alicui supponens.

Sexto; Falsum testimonium proferens, Iudicem corrumpens.

Septimo; Signum adulterinũ faciens vel sculpens.

Octauo

Octauo; Qui proposita edicta dolo malo corrũpit, l. penult. ff. eod Pœna criminis falsi, hodie est arbitraria, olim erat exilium perpetuum cum confiscatione bonorum.

Non est licitum amisso legitimo instrumento, aliud simile confingere. Nam huiusmodi falsationes Reipub. perniciosæ esse solent. Vnde legibus seuerè prohibentur, & cum prohibitio iusta sit, in conscitia obligat. 3

Literas laceratas & in publicum abiectas quilibet colligere, & legere, earumque notitia in suum commodum vti potest; quia literę laceratę habentur pro derelictis. Lex tamen Charitatis obligat, vt V. C. si secreta sint, aliis non manifestet. Imò, si causa sit iniusti damni alteri euenturi ex tali collatione, peccabit contra iustitiam. 4

CAP. V.

De Monetæ falsatione & mutatione.

NVmmus publica lege constitutus fuit, vt rerum omnium, quibus indigemus, æstimatio esset. 1

Nummus, vt legitimus ac iustus sit, requirit materiam, & pondus metalli, sicuti signum ipsi impressum indicat. 2

N. Fundamentum iusti nummi est Metalli bonitas & pondus. Hæc enim ab impressa publicæ æstimationis figura significantur; cui signo, nisi intrinseca materiæ bonitas respondeat, falsus nummus erit.

N. Præterea, quod intrinsecus valor nummi partim sumitur ex metalli raritate, & naturalibus proprietatibus. V. C. auri vel argenti puritate, ductilitate, &c. partim verò ex communi hominũ appræhen-

sione & affectione, maximè aliarum gentium, etiam quibuscum commercium seu negotiatio est.

3 Nummi seu pecuniæ valor & æstimatio, alia intrinseca est, ac veluti substantialis, alia extrinseca imposita, quæ vt vera & iusta sit, intrinsecæ correspondere debet. Quod si extrinseca æstimatio tum discrepet ab intrinseco valore, iniusta erit, sin materialiter, quare diuturna esse non potest, cum noxia Reip. Nisi quod propter occurrentem necessitatem ad tempus tolerari queat.

4 Tria ad Iustitiam causæ monetæ requiruntur. Legitima cudendi authoritas: nam Monetam cudere est Regale. Et pœna mortis in eos decernitur, qui monetam priuata fusione formarunt. Cum enim nummus propter publicam vtilitatem & necessitatem institutus sit, non nisi eius authoritate procudi debet, qui totius communitatis curam gerit: nam alioquin innumeræ fraudes orirentur. Altera est materiæ bonitas. 3. Iustum pondus materiæ, sicut ipse nummi indicat.

5 Pecuniarum falsatio pluribus modis committitur. 1. Si quis cudat non habens potestatem nam talis falsatio continet dolum & iacturam Principis, cuius ius vsurpatur. 2. Qui cudit materiam adulterinam. 3. Qui de iusto pondere radit, aut scindit. 4. Qui adulterinæ materiæ nummos C. stanneos colorant, vt appareant aurei vel argentei, quod si publica authoritate mixtum sit cuprum illudque temporis successu apparet, non est mortale illud illinire, vt albius appareat, dummodo publicam authoritatem habeant totius nummi, & quod eiusmodi tincturam deteriores non efficiantur. Qui falsas monetas stanneas pro argenteis exper-

dunt scienter, nihil ostante, quod ante etiam ab alijs decepti fuerint.

NB. Donare alicui falsum thalerum, quem sit abusurum, tenetur ad restitutionem, eò quod cooperetur ad multas falsationes inde secuturas.

Ius monetam cudendi inter regalia numeratur: 6
quare illud tanquam speciale priuilegium, Ducibus, Comitibus, Ciuitatibus concessum, vendi, vel alienari non potest, quamuis vsus & commoditas ad tempus, 2. vel 3. menses, alteri elocari possit, tamen cum debita inspectione, aliâs (si fraus inde) principalis ad damni restitutionem obligatur.

Princeps monetarum mutationem facere non 7
potest, absque consensu Communitatis (ratio, quia pecuniæ vsus & commoditas publica esse debet. At verò, *quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet.* reg. 29. in 6. Vel saltem potioris partis, talis enim consensus, cum impossibile sit omnium omnino consensum postulare, censetur omnium) Excipe casum publicæ ac manifestæ necessitatis.

Ingentia incommoda ex monetarum, maximè in- 8
trinseca mutatione prouenire solent: præbetur enim ansa arti nummulariæ, vt multi, conflando pecunias, cum aliorum damno ditescant; Negotiationes & commercia perturbantur, impediuntur. Census ac reditus perturbantur, occasio præbetur plurimarum fraudum ac litium coram Iudicio. Imò ipsi principes contenti esse coguntur, si tributi nomine vitiatæ monetæ soluantur, quales ex officina prodeunt, &c.

Grauissimè peccat princeps, si ob commodum 9
suum, & absque publica necessitate monetarum mutationem introducat.

10 Mutatio pecuniæ alia intrinseca tantum est, vel secundum intrinsecum valorem, vel de iusto pondere detrahendo, vel deteriorem materiam admiscendo, altera tantum extrinseca, nempe secundum æstimationem extrinsecam. Si manente eadem materia bonitate pluris ac minoris fiat. Quibus addi potest tertia mutatio, quæ est simul intrinseca & extrinseca.

11 Interdum in obligationem venit certa pecuniæ species, interdum verò pecunia incerta, ac indeterminata Exemplum primi. Si alicui mutuos dedi Imperiales, eo pacto, vt etiam in thaleris solutio fiat. Exemplum secundi, si alicui mutuos dedi 10. thaleros, æstimatos tunc 15. florenis argentis. Natus Rhenanus argenteus in instrumentis debitorum ponitur, non vt certa species pecuniæ, sed potius vt genus seu æstimatio ac mensura omnis pecuniæ probæ ac receptæ. Interdum species pecuniæ, in qua solutio fieri debeat, inseritur causa demonstrationis tantum, interdum æstimationis interdum vtriusque. Exemplum primi, si mutuo dans 15. florenos, V. C. in thaleris pacisatur, vt solutio etiam fiat in thaleris, non solicitus de æstimatione thalerorum, sed fortunæ committens. Exemplum secundi, si thaleros mutuò dans, pacisatur, vt neque minor nec maior numerus thalerorum restituatur. Exemplum tertij, si quis mutuo dederit thaleros, cum pacto, vt totidem omnino thaleri secundum speciem restituantur, sicut accepti sunt.

12 Si moneta minuta sit tam intrinseca bonitate quam extrinseco valore, tum alia pecuniæ spec-

efficitur, quamuis fortè nomine cum priore moneta conueniat: quare noui nummi pro veteribus, qui in obligationem venerunt, solui non debent; quia cum noua pecunia veteri, quæ in obligationem venit, non æquiualeat, clarum est eius vicem in solutione subire non posse, V. C. accepisti mutuò Imperialem, teneris reddere antiquum, aut saltem secundum æstimationem antiquum.

Si monetæ Species certo numero in pactionem vel promissionem deducantur, superueniens eorum mutatio extrinseca, creditoris commodo vel incommodo accidit, V. C. si dedi mutuò 1000 ducatos, eodem numero ac specie restituendos, ita solui debent, nihil obstante, quod eorum valor extrinsecus auctior fiat, dummodo pactio iusta fuerit, quia intererat V. C. mutuatoris, qui aureos ad illud tempus auctionis seruasset, vel si æquale periculum fuerat tum accrementi, tum decrementi monetarum. Ratio assertionis est, quia vniuersim loquendo, cum certa rei species debetur, illaque ante moram debitoris (quam semper excusam volumus) auctior vel diminutior fiat, intrinseco aut extrinseco valore, commodo vel incommodo Creditoris id accidit. Vt si tibi promittam, hunc thalerum Imperialem me daturum, tuo commodo cedet, si eius valor augentur, quia *Contractus ex conuentione legem accipiunt.* 13

Qui certam speciem vel materiam pecuniæ promisit, quamuis extrinsecè æquiualentem, inuito Creditori soluere non potest, V. C. argentum pro auro: nisi promissa pecuniæ species perierit, aut acquiri nequeat, tunc alia debet solui, nam inutile per inutile non debet vitiari; vel nisi 14

ostendat

ostendatur, nihil interesse Creditoris, num in hac, an altera moneta debitum recipiat.

NB. Promittens alicui se donaturum hunc aut illum, si promissor sine culpa deperdat, non tenetur stare promissis, quia promissor non aliter voluit se obligare, vt prudenter præsumitur.

15 Si nulla facta designatione speciei, aut facta quidem, sed numero incerto, quantitas pecuniaria in obligationem deducatur, & postea extrinseca monetarum mutatio fiat, ea commodo vel incommodo debitoris accidit, quia tantò pauciores vel plures nummos soluere cogetur, V.C. Si centum ducatos tibi mutuò dem, hoc solo pacto, vt tantundem in proba moneta restituas, extrinseca auctio vel diminutio proderit vel oberit debitori. Probatur primo Consuetudine Imperij, secundum quem crescentibus monetis, secundum valorem extrinsecum tantum, debita pecuniaria omnia minore monetarum numero soluuntur. Quomodo Ferdinandus I. anno 1559. in Comitijs Augustæ, florenum aureum 60. pazios valentem, sine sui intrinseca mutatione, Crucigeris auxit, & potestatem fecit debitoribus in valore meliora debita sua dissoluendi. Secundo probatur ratione. Nam auctio vel diminutio pecuniarum ideo decernitur, vt secundum eam mercationes & solutiones debitorum fiant. Ergò si decretum æstimationis iustum est, vt ponimus, seruari potest & debet, alioquin si debitor vnius V.C. ducati, æstimati 2. florenis, postea eius æstimatione aucta ad duos florenos, & duos pazios, integrum ducatum soluere deberet, amplius ab ipso exigeretur, quam in promissionem, obligationemue deductum fuerat.

Extrin-

Extrinseci seu imposititij valoris mutatio in solu- 16
tionibus debitorum antiquorum attendenda non est in his casibus. 1. Si auctio, vel diminutio extrinseca facta est non per legitimam potestatem. 2. Si auctio vel diminutio valoris constituta est quidem publica lege, sed non vt stabiliter ac perpetuo duratura, quia principis ob necessitatem V.C. belli mutantis monetas id non faciunt, nisi quatenus necessaria est, ad præsens periculum pellendum, non autem cum graui præiudicio & damno eorum Creditorum, quibus veterum obligationum ius quæsitum fuit. 3. Si notabilis auctio extrinseca monetarum introducta est propter intrinsecam diminutionem aliarum minutiorum pecuniarum.

Merè extrinseca auctio monetarum lege iusta & 17
stabili nunquam constitui potest, ita vt sit magna ac valdè notabilis Si enim monetæ, vt ponimus, iusto metallo ac pondere causæ sunt, non est ratio, cur earum valor multum excrescat, si in monetis nulla extrinseca depravatio fiat.

Si valor monetarum extrinsecus crescat in manu 18
depositarij administratoris, aut cuiuscunque possessoris, ordinariè tale augmentum non ad ipsum, sed ad dominum pecuniarum spectat. Ratio, quia id augmentum in quoddam accidens monetæ: ergò eiusdem esse debet, Ergo eiusdem esse debet, cuius est moneta, quemadmodum etiam decrementum valoris, si contingeret, ad eundem pertineret. Vnde si ex Gazophylacio alicuius Ecclesiæ alicui detur pecunia ad custodiendam, eiusque precium postea augeatur, restituendam esse pecuniam secundum valorem temporis, quo restitutio fit. Excipe, nisi administrator ius habeat, pecunias elocandi in censum, tunc enim

enim ipsemet in censum accipere potest, vt pecu-
niarum dominium acquirat, cum obligatione resti-
tuendi suo tempore capitale, vna cum annua pe-
cuniaria pensione, secundum communem tan-
tionem. Excipe secundò, si administratori tali lo
tradatur pecunia, vt ipse omne periculum etiam c
sus fortuiti præstare dignetur; tunc contractus
transit in mutuum, dominiumque pecuniarum
transit in ipsum accipientem, imposità ipsi oblig
tione personali, vt eandem quantitatem pecunia
rum tempore constituto restituat. Quo casu aug
mentum, sicut & decrementum valoris pecuniæ
ipsum pertinere videtur.

Porrò in administratoribus Ecclesiarum, Tu
ribus &c. etiam hoc bene notandum est. Si illi no
lent speratum pecuniarum augmentum ad Eccle
siam, vel pupillum pertinere, deberent plerunq; p
cunias in censum elocare, vel ad negotiationem
re. Si igitur id non faciant, æquum est, vt augmen
pecuniæ ipsi Ecclesiæ seu pupillo relinquatur.

19 Si mutatio monetarum facta est in bonitate m
trinseca, videlicet, in materia, attendendum est tem
pus contractus, non solutionis: id est, debita pe
niaria soluenda sunt secundum bonitatem mon
rum, quam habuerunt tempore contractus. Ra
petitur ex natura iustitiæ commutatiuæ, id enim
stum est, vt in omni debito tantundem, ea spec
nere, & qualitate seu bonitate, soluatur, sicut in
gationem deductum est.

20 Promittens aut legans pecunias censetur intelli
gere de talibus, quales vsitatæ sunt tempore dispo
tionis aut promissionis.

NB. L 3 ff. de rebus Creditis, Pomponius:

contrahendo quod agitur, pro cauto habendum est: id autem agi intelligitur, vt eiusdem generis, & eadem bonitate solvatur, qua datum est.

Pro bona moneta mutuo data, non tenetur creditor aliam intrinsecè deteriorem recipere, Si enim Creditor accipiat 1000 bonos denarios, quales dederat, comparabit decem vlnas panni: Sin vero deteriores accipiat, tantum nouem sibi comparare poterit. Si autem hos cum bonis, quales dederat, permutare seu cambire voluerit, non mille ipsi dabuntur, sed solum nongenti. 21

Si intrinseca imminutio monetarum, & consequenter extrinseca auctio aliarum bonarum pecuniarum modica sit, eius mutationis consideratio nulla esse debet. Probatur ex generali consuetudine. Constat enim in plerisque Europæ prouincijs, veteres monetas aureas & argenteas melioris materiæ, maioris que ponderis olim fuisse, quam quæ postea in earum loco constitutæ sunt, & tamen censuum ac prædiorum oppigneratorum redemptiones his ipsis aliquantulum leuioribus monetis, absque creditorum querela fieri solent. 22

Quod si verò intrinseca mutatio talis immodica & valde notabilis sit, Creditor non tenetur in tali moneta antiqui debiti solutionem recipere, V. C. Anno 1600. Titius mille thaleros mutuo dedit Caio, quorum singuli eo tempore æstimabantur 18. pazijs, & conficiebat hæc summa argenteos florenos 1100. Postea verò, propter deteriorum monetarum frequentem procusionem thalerorum bonorum, cuiusmodi accepti erant, valor multum auctus fuit, vt Anno 1620. vel 1625. quo solutio facienda erat, quatuor thaleri, licet intrinsecè non melio- 23

meliores, sed potius deteriores cudantur, extrinseca tamen taxatione æquivaleant quinque thaleris dato tempore contractus. Hoc casu Caius debitor, secundum præsentem monetarum valorem soluere vult tantum thaleros 800. Sed Titius questus de iniquitate solutionis eam recipere recusat. In hoc casu secundum ius Cæsareum pro Creditore pronunciandum. Ratio sumi debet, ex moneta essentiali constitutione, complectente 2. partes, quarum prior habet se vt materia ac fundamentum, videlicet bonitas, altera se habet, vt forma, videlicet Character et signum æstimationis materiæ, publica potestate stabili lege impressum. Quo posito sic argumento: Naturalis ratio iustitiæ gentium, ac Cæsarea lex postulant, vt in omni mutuo tantundem eodemque nere ac bonitate, adeoque æquivalens reddatur quod datum fuit. Dati autem fuerunt ante annos 20. thaleri mille, quibus tempore solutionis non æquivalent, seu eandem bonitatem, æstimationemque iustam non habent. Ergò non satisfiet tori restituendo ipsi thaleros octingentos. Maior certa. Minor probatur. Olim enim valebat thaler crucigeros 70. vel 71. nunc autem 90 Atqui nostri tes crucigeri 90. secundum veritatem, (non enim quor de extrinseca fictitia specie) & substantiam plus valent, imo minus quam ante Annos 25. geri 70. Ergo neque thalerus secundum veritatem plus iam valet, imò verò minus, quam valebat pore mutuationis. Quamobrem neque in ordinarie commutationes melior seu vtilior est thalerus, quam erat ante annos 25. cum certum sit, rerum omnium pretia simul cum pecuniarum mutatione augeri, que crescentibus accrescere. Confirmatur doctri

Est enim communis Doctorum sententia: si notabilis mutatio pecuniarum fiat, solutionem debitorum faciendam esse, secundum æstimationem & valorem pecuniarum, qui erat tempore contractus. Hæc autem mutatio, quæ intra viginti annos accidit, intrinseca atque notabilis est. Cudúntur enim pazij longè deteriores, quorum quatuor vix æquiualent tribus antiquioribus, quales in mutationis contractum venerunt. Adde quòd hæc de prauatio pecuniarum, originem non habet ab vlla imperiali constitutione, sed improba fæneratorum negotiatione introducta per abusum, interim toleratur, donec pecuniarum generalis reformatio in conuitijs fiat. Vnde hoc argumentum sumere non licet à quorundam prouinciarum & tribunalium consuetudine, quæ facti tamen est, non iuris: cum non habeat legitimam originem, nec communem populi consensum, sed quotidianam querelam. Et quod in quibusdam locis pro creditore non iudicetur, contra debitorem, causa est, non quia id iustum non sit, sed quia id litium multitudinem non expediat, donec generalis de hac re constitutio fiat: præterquam quod Iudicibus sententia Molinæi, & aliorum paucorum, quamuis contra communem sit, & pro praxi iudiciaria expeditior videri possit. Nos autem, abstrahendo à praxi, quam sicuti nec probamus, ità nec omnino damnare audemus, disputamus hic, quid iustum sit, spectatis legibus Cæsareis, & spectata institutione & fine nummi.

Magnus seu immodicus extrinsecæ taxationis excessus supra iustum valorem intrinsecum monetarum, tanquam stabiliter duraturus constitui aut introduci non potest, V. C. ante annos 40. cuius fuit 24

thalerus 17. paz. non potuisset anno sequente cō-
stitui, vt valeret pazios 22. cum dimidio, nisi ad tem-
pus aliquod, propter necessitatem, alioquin fuisset
iniusta lex seu taxatio nummi. Sed mutatio valo-
pecuniarij temporis successu paulatim introdu-
tur, fermè propter intrinsecam monetam
præsertim minutiorum aliquam deprauā-
nem.

NB. Si à 200. annis sine populi contradictio
paulatim introductum fuit, vt 4. thaleri, q
tunc valebant 4. iam valeant 5. talis mutatio de
censeri tolerabilis, quæ nihil obstaret debitori, q
minus secundum præsentem pecuniarum taxa-
nem, antiquum debitum solueret, idque prop
obseruationem tam diuturnam, sine populi con
dictione stabilitam.

25 Si valdè enormis, præsertim vt non duratura, p
netarum intrinseca deprauatio fiat, & quod
consequens est, bonarum monetarum valor em
secus augeatur, extra controuersiam est apud doc
res, in antiquis debitis spectandum esse intrinse
valorem monetarum, quem habuerunt tempo
contractus, ideoque veteres, non nouos adulter
nummos soluendos esse.

NB. Falsum est, quod aliqui Theologi & Iu
dicunt, quod omnis vis ac potestas pecuniæ
trinseca & imposititia taxatione consistat, vi
aut parum referat, qualis materia subiecta sit. C
dantur ergò nummi ænei, ferrei, imò coreacei
presso illis charactere valoris eodem cum argen
& aureis. Eo enim tandem deuenire oportebit,
hoc absurdum fateantur.

26 Si impositicius valor monetarum enormiter
cedens

cedens valorem & bonitatem intrinsecam, diminuatur, & ad normam veritatis redigatur, consequenter etiam bonorum monetarum extrinsecus valor comparatione deprauatorum decrescat, extra controuersiam est, apud Doctores solutionem debitorum faciendam esse secundum valorem intrinsecum, quem habuerunt tempore contractus, ideoque viriatos florenos, V.C. quales dati sunt: non autem nouos intrinsecè multùm meliores soluendos esse. Hæc assertio eadem omnino ratione nititur, qua antecedens: quia contrariorum eadem est ratio contraria, vide exempla in Authore.

27 Si nihil specialiter expressum fuit, contractus quilibet censetur institutus secundum naturales conditiones eius. Hæc autem est natura contractus mutui, vt tantundem secundum genus & qualitatem restituatur, quantum datum fuit. Cum ergo V.C. dati sint decem floreni cuprei, verba illa in contractu apposita, vt decem floreni restituantur, intelligi debent de monetis cupreis. Si aliud in mente habuit creditor, cur non expressit, aut in pactum deduxit. Nam non est concedendum, quod tacita seu virtualis conditio fuerit sub intellecta, eò quod istæ conditiones, quæ natura insunt, expressione non indigent. Natura autem mutui postulat, vt tantundem eiusdem generis ac qualitatis reddatur, pro auena non triticum, sed auena: sic etiam pro cupreo floreno non prob. & argēteus, sed cupreus. Etsi enim hę duæ monetæ nomine imposititio conueniāt, reipsa tamē maxime differūt, pl⁹ quā auena pessima à tritico optimo.

28 Etsi contrahens existimet, plus se obligari, quam secundum contractus naturam obligatur: quia interna, persuasio falsa, naturæ contractus repu-

gnans, non sufficit ad obligationem, sed opus est, v in pactum externum deducatur. Si tamen plus terius non permittat, error ipsi suus obesse non debet.

NB. Valor pecuniæ desumi quidem potest, ex til tate ad mercandum, sed eâ, quæ suapte natura est, & non, quæ per accidens ad tempus incidit. Pecunia autem secundum propriam institutionem, ut apud omnes gentes comparata est, vt quanto plus bonitatis intrinsecæ habere censeatur, tantò magis idonea sit ad mercandum & necessaria comparanda. Etsi propter extrinsecas circumstantias, adeoque per accidens contingat interdum, minore pecunia plus comparari, quam alio tempore maior comparari possit; non tamen propterea minor pecunia censetur æquiualere maiori. V.C. Pestis tempore, pluribus hominibus de mortuis, vno thaler tantundem aliquis emere potest, quam aliàs quatuor aut quinque thaleris, non ideo tamen, qui eo tempore thaleros alteri mutuauit, postea 4 vel 5. exigere iure potest.

29 Creditor curiosus esse non debet, in quam res debitoris pecunia ipsi credita vertatur.

Nam postquam pecunia mutuò data, nihil iuris in eam habet creditor, sed in mutuatarij dominium transit, ipsiusque dispositioni & industriæ libere cet.

NB. Non ideò pecunia vel merx pluris æstimari debet, quod illa mutuatario, hæc emptori ob eius industriam vtilis futura sit.

30 Lucrum cessans, vel damnum emergens mutuatori re sarciendum non est, nisi in pactum expresse vel tacitè deducatur. Est communis doctri-

na,

na, quam explicabo tract. 4. infra cap. 16. numero 10.

NB. Si creditor iure agere velit propter mutuandi officium, plus illi non deberi, quam mutuauit: *Contrarium enim est officio merces*, aut quæuis actio retributionis, tanquam ex iustitiæ lege debeatur, iuxta l. ff. mandati. Sin verò de gratitudine & æquitatis ratione agatur, possunt ad amicabilem compositionem deduci, idque ob pacis & concordiæ bonum, restituendo V.C pro vno thalero 6. aut 7. sed pro vno duos, consideratis rerum circumstantijs.

NB.NB. Iudices inferiores secundum leges, non secundum æquum & bonum, sicuti ipsis videtur, iudicare debent; cum inter ius & æquitatem interposita interpretatio soli Principi reseruata sit. Ratio assertionis, quia Iudex in iudicando non potest excedere limites suæ potestatis, secundum leges, vtpote normam & regulam, secundum quam iudex iudicare debet. Alioquin iacebunt leges tanta sapientia & authoritate constitutæ, tanta temporum diuturnitate & vsu comprobatæ. Et ipsi etiam Iuristæ, quæ ætatem optimam in legum Cæsarearum studio magnis expensis insumpserunt, huius sui laboris & scientiæ iustam retributionem non consequentur, si inspectis extrinsecis causarum circumstantijs, ex æquo & bono, sicut iudici videtur, liceat iudicare. Id enim quiuis alius, in legum studiò non exercitatus, modo ingenij acumine, & naturali prudentiâ polleat, æquè præstare poterit. 31

CAP. VI.

De damno iniustè dato.

1 DAmnificatio alia est lucrosa, V. C. furtum, rapinæ, alia non lucrosa.

Damnificatio non lucrosa aliquando infertur sine vlla culpę, vtpotę à non capace culpę V. C. Infans vel amens domum incendat, nauem submergat vel quia iusta causa adest damni inferendi, puta publicam vindictam. Item si domus vicini destruatur ea parte, qua nondum igne correpta, quando necessarium iudicatur, ad arcendum ignem, ne latius diffusus, maius damnum inferat. In talibus enim nulla culpa damni resarciendi contrahitur. Nisi quod Bartholus & alij secundum æquitatem responderunt, si domus vicina destruatur, ne ignis maius damnum vicinis inferat, ab omnibus communiter sustandum, quorum causa accidit, quia ita etiam in mercium iactura statutum est.

2 Qui, nullo pacto præcedente, damnum dat absque culpa theologica, in conscientiæ foro, ad nullam restitutionem obligatur, secus est in foro externo, vbi actio datur ex L. Aquilia. Ex qua damnum dato ad integram eius resartionem compelli potest. V. C. si ex ædibus aliquid ejeceris, inconsultò proderis, si canem alligare, candelam extinguere, ostium claudere oblitus sis, atq; exinde damnum aliquod euenerit: item si vel mancipium vel bestia damnum dederit absq; domini culpa, vt nihilominus damnum ab ipso compensandum sit, vel mancipium aut animal noxæ dandum, vnde & actio noxalis dicitur. Ab enim obligatio aliqua ex legum ciuilium constitutione, aut ex pacto antecedente tacito vel expresso

Non primum; quia leges illæ ad ciues cautiores reddendos institutæ, in eiusmodi damnis respiciunt ad omissionem cautionis, ac proinde quasi pœnales sunt, quibus hoc commune, vt ante iudicis sententiam non obligent, idq; in nostro casu patet, quia post mortem eorum, à quibus, vel in quorum domo damnum datum est, actio aduersus hæredes non tribuitur, nisi lis ante contestata fuerat, iuxta l. inde Neratius. § hanc actionem. ff ad l. Aquiliam.

Quod verò ad alterum attinet, suppono hic nul- 3
lum pactum interuenisse: si enim interuenit, negari non potest damnificantem obligari ex culpa merè ciuili, ad quam præstandam, iuxta cuiusque contractus naturam, se tacitè aut sponte obligauit, V.C. Commodatarius ad leuissimam etiam culpam; Conductor ad leuem, precariò accipiens nonnisi ad latam culpam siue dolum. Non enim audiendi sunt Sotus Toletanus; qui aiunt, Contrahentem non obligari ad restituendum damnum sua culpa datum, nisi ea mortalis sit. Qua ratione omne commodandi officium intercludimus, siquidem nemo facile reperiretur, qui V.C commodare velit, si commodatarius in conscientia obligatus non sit compensare damnum, quod per eius negligentiam secluso peccato, eoque mortali illatum fuerit. Quin imo si pactum, siue expresse, siue tacitè, secundum legem aut consuetudinem loci interueniat, vt V.C. nauta, vel caupo teneatur de damno, vel iactura rerum, sine vlla sua culpa accidente per seruos suos; tunc in conscientiæ foro, etiam ante Iudicis sententiam obligatio orietur.

Quod si verò damnum per culpam theologicam, adeoq; formaliter iniustum datum sit, omni iure

compensandum erit, quare hæc obligatio etiam ad hæredes transmittitur ante contestationem litis, secundum ius canonicum & naturale. Interuenit autem culpa theologica & propriè dicta iniuria, siue ex directo proposito absque iusta causa damnum inferas, vel perspecto inferendi periculo, actione non abstineas, cum possis ac debeas abstinere.

4 Qui damnum alteri intulit per culpam venialem, qui animo præcipitauit, is secluso pacto damnum resarcire debet non integrum, sed secundum proportionem culpæ.

Prior pars prob. quia altera radix, vnde restituendi obligatio oritur, est iniusta acceptio vel læsio. Qui autem per venialem iniuriam refert damnum, is iniustè lædit: Ergo resarcire debet, & quidem vt arbitror sub mortali, si materia restituendi notabilis sit.

Constat enim mortaliter peccare eum, qui notabilem quantitatem ex iustitia restituere obligatus sine iusta causa intermittit. Posterior pars probatur. Cum enim iniusta damni illatio causa restituendi existat, consequens videtur, secundum quantitatem iniuriæ, tanquam causæ, oportere esse restitutionis effectum.

Interim fateor Lessij & aliorum sententiam esse tutam & probabilem, damnificantem iniuriâ venialem, ob actus imperfectionem, secluso pacto, ad nullam restitutionem teneri, propterea quod damna ex leui eiusmodi inconsideratione; quæ fortuito euenerunt, prouenientia, casui potius, quam culpæ adscribi soleant.

PARS

PARS ALTERA.

De obligationibus contractis ex iniusta læsione famę, & honoris.

CAP. I.

Quid sit fama? honor? laus? gloria?

FAma est bona existimatio de aliorum excellentia. 1

Amor est testificatio (exterioribus signis) alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2

Laus differt ab honore, quod laus solum consistit in verbis.

Gloria est effectus honoris. Nam exinde, quod de alterius bonitate & excellentia testificamur, clarescit eius excellentia in notitia plurimorum.

CAP. II.

De temerario Iudicio, suspicione ac dubitatione.

IVdicium, suspicio & dubitatio differũt. Iudicium enim est firma animi sentẽtia, siue assensus. Suspicio est assensus debilis, iunctus cum formidine oppositi. Dubitatio non est assensus, sed veluti suspensio animi. 1

Suspicio alia est leuis, quæ valde debilem assensum, multum tamen dubitationis habet. Suspicio alia grauis, quæ plus assensus & parum dubitationis habet, sæpe appellatur præsumptio vehemens. Alia dicitur certa suspicio & violenta, excludens omnem dubitationem, ideoq; pertingit ad integram crudelitatem ex coniecturis seu indiciis haustam.

2 Dubitatio, suspicio, iudicium, aliud est prudens (quod nititur sufficientibus indiciis seu coniecturis ad generandam alicui dubitationem de alterius probitate; suspicionem vel iudicium de improbitate) aliud verò est temerarium & imprudens, quod sufficientibus indiciis non innititur.

NB. Quod maiora indicia requirantur ad ferendam contra aliquem sententiam in externo publico iudicio, quam interno cuiusq; hominis: atq; in foro externo maiora inditia siue probationes exiguntur ad criminis condemnationem, quã ciuilis causæ definitionem. Vnde licet Salomon ex præsumptione violenta (quod n. parentes filios amore prosequantur veluti naturæ pręsumptio est) filiolum vni mulierum adiudicarit, alteram tamen tanquam nocentem non legitur puniuisse.

3 Licet iudicium vel suspicio temeraria, sicut & heresis, blasphemia, &c. sint peccata subiectiuè in intellectu, consensus tamen voluntatis necessariò requiritur, vt formalem rationem peccati habeant.

4 Suspicari vel iudicare de proximo, vbi sufficientia indicia se ꝓdunt, nec charitati, nec iustitię repugnat. Ratio, quia proximus ius suæ existimationis amittit comparatione eius, cui crimẽ sufficientibus indiciis cognitũ est, sed cum sæpe decipiamur expedit, nimũ extra necessitatis ac vtilitatis rationes colligamus & incertis rumoribus in proximi infamiam tendentibus nullã fidem habeamus. Quod si necessitas postulat, v.c. in prælatis, parentibus, quorũ est corrigere errores suorũ, expendere possunt, quantũ indicia alicuius mali probationes habeant, vt si opus sit, remedium adhibere possint, tamẽ cautio adhibẽda ne nimia suspicione animos suorum alienent, & inquietos reddant.

Temer

Temere iudicare proximum, est peccatum cõtra iustitiam, suopte genere mortale, patet Marci 7. *Nolite iudicare*; item Iacobi 4. *Qui iudicat fratrem suum, detrahit legi*. Ratio, Quisque ius habet ad bonam existimationem sui, donec de eo crimen cognoscatur, iuxta illud: Quisq; præsumẽdus est bonus, donec demonstretur malus. Ergo iniuriam infert, qui illum in corde suo temere iudicat & damnat. 5

NB. Vt sit mortale, requiritur res grauis, id est, talis, vt spectatis circumstantiis personæ, is de quo sinistrè iudicatur, si sciret tale de se iudicium temerè conceptum esse, meritò grauem iniuriam & læsionẽ suæ existimationis censeret. Item requiritur perfectio actus, alias veniale.

Temere de proximo suspicari vel de eius probitate dubitare, est ex genere veniale. Ratio, quia per suspicionem fama parum læditur: nam fama non est leuis & subitanea bona existimatio, sed est permanens de altero. Sinistra autem suspicio adeò imperfecta est, vt parum imminuat ante conceptam de proximo bonam opinionem, multò minus in animo reponat contrariam malam famam, quippe statim suspicans, se corrigens, si opus sit. 6

Quod si suspicio sit de re grauissima, proditione, incestu, & de persona honesta, vix accidit sine odio, ideò mortale fieri potest.

NB. Si dubites de proximi bonitate, licet per se veniale, tamen si talem dubitationem exterius significes, v.c. ob id in mores eius inquiras, potes peccare mortaliter; tamen non prohibetur, si dubites v.c. de quodam, vt custodias tua diligenter, filiæ prohibeas, ne cum tali adolescente loquatur, quod accidere possit, vt ab eo seducatur.

Dubia

7 Dubia in meliorem partem interpretanda sunt, negatiuè, quamdiu scilicet dubia res est, quod etiam in externo foro vsuvenit; nam si reus de crimine conuictus non sit, absoluitur, non affirmando crimen non admisisse, sed de eo demonstrata non fuisset, iuxta illud: *Quamdiu aliquis non demonstratur nocens, innocens est innocens.* Et regula 11. in 6. *Cum sunt partium iura obscura, Reo fauendum est potius, quam Actori.* Ratio assertionis est; Satius est in dubio frequenter falli benè opinando de proximo, quàm malè opinando vel semel decipi. Nam ille speculatiui intellectus error, cum circa secularia versetur, exiguum malum efficit: hic autem error practicus est, cum voluntatis malitia & proximi iniuria coniunctus, idq; propterea quod in dubio nemo condemnandus, aut possessione famæ spoliandus sit.

8 Qui semel malus, semper præsumitur esse malus. Intellige in eodem genere delicti, & quamdiu contrariis indiciis emendatio colligi non potest. Ratio, qui enim semel voluntatem deliberate inclinauit in malum peccati, in eodem veluti captus est, donec animum mutet & corrigat. Quod verò animum mutauerit hoc non præsumitur, sed probari debet vel indiciis ostendi, sicuti si quis semel deprehendatur esse pauper, non præsumitur esse diues, donec id probet, vel indiciis demonstret.

Hæc regula vera est, quatenus agitur de cauendo alieno incommodo: Sic qui fraudulenter tutelam administrauit, etsi satisfacere velit à tutela tanquam suspectus remouendus est.

NB. Et marito semel sæuienti non est restituenda vxor, ob sæuitiam digressa, nisi securitas ei prouideri possit, c. literas. Et semel periurus etiam emendatus non

non debet admitti ad testimonium ferendum cit. c. testimonium. Quod si sciamus aliquem semel mentitum fornicatum esse, de eius probitate meritò dubitamus, donec emendationis signa prodat. Nam emendatio est quid facti, factum autem in dubio non præsumitur.

CAP. III.

De detractione.

DEtractio est alienæ famæ iniusta diminutio, vel fit directè vel indirectè. Directè quadrupliciter 1. imponendo alicui crimen falsum. 2. Exaggerare crimen verum vel falsum. 3. Manifestare crimen occultum. 4. Opus rectum sinistrè interpretari. 1

Indirectè tripliciter. 1. Alterius dotes inficiari. 2. Easdem eleuare siue extenuare. 3. Malitiosè reticere: vt, si aliis hominem laudantibus subiicias. *Ego taceo*; aut frontem contrahas, adde frigidam & simulatam laudationem.

Detractio est ex genere mortale grauius furto, minus homicidio. Tantò enim peccatum grauius est, quanto maiore bono iniustè priuat: Atqui, vt Salomon ait, Prov. 22. Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ. Accedit, quod sæpe per detractionem non solum fama proximi lædatur, sed etiam amicitia & pax inter homines violatur: quod susurronis peccatum dicitur, Eccles. 28. Quod si quis per detractionem causa sit damni in corpore, aut bonis fortunæ, cum plures sint species, in Confessione explicari debent. 2

Detractio sæpe est peccatum tantum veniale, vel ob materiæ leuitatem, vel ob imperfectionem actus ex linguæ præcipitatione, nisi enim hoc dicamus, totum 3

tum genus humanum periclitabitur. De Religioso dicere, quod sit assuetus mendaciis est mortale; Veniale si v. c. de milite aut homine plebeio, dicas quod fuerit ebrius. Veniale si dicas alium esse superbum, auarum, iracundum, &c. quia audientes interpretari solent de naturali propensione ad eiusmodi vitia. Excipe nisi circumstantiæ accedant, vt existimatio hominis grauiter lædatur.

4 Detractio alia est formalis, quæ fit cum proposito nocendi, alia materialis, quæ ex animi leuitate sine directo nocendi proposito. Vtraque est ex genere mortalis contra iustitiam commutatiuam, quandoquidem ad damnum iniustè inferendum sufficit voluntarium indirectum ac imputatiuum: tamen detractio materialis ob imperfectionem actus frequenter est venialis. Hinc in confessionibus quærendum, an cui detraxit, habuit odium aut voluntatem nocendi.

NB. Præterea alia detractio est, per quam crimen falsum alicui affingitur, alia per quam crimen verum occultum de aliquo proditur. Illa ex genere (quippe mendacium pernicioſum) grauiorem iniuriam continet. Nam qui pernicioso mendacio famam alicui detrahit, non solum possessione, sed quasi dominio famæ spoliat; qui autem crimen verum occultum prodit, propriè tantum priuat hominem iure possessionis, non etiam dominii; quandoquidem fama per se & secundum veritatem criminoso debita non est, sed per accidens, id est, ob publicam ignorãtiam. Nam sicut probabilis tua ignorãtia sæpe efficit, vt alienum equum, v. c. iustè possideas, iniuriamque inferat, qui eum tibi eripiat, antequam liquido constet tuum non esse: ita publica ignorantia

rantia tui criminis efficit, vt iustè apud eos possideas bonam existimationem, siue famam; iniuriamque inferat, qui eam tibi eripit, antequam publicè innotescat, tibi reipsa debitam non esse, solum ob ignorantiam.

Crimen alterius occultum manifestare non semper est illicitum, sed quibusdam casibus concessum, & præceptum. 1. Vt consilium vel auxilium capias à viro prudente, sed operam dare debes pro posse, vt id fiat cum minimo damno peccatoris, & persona non nominanda nisi sit necesse. 2. Si opus sit ad impediendum maius damnum communitatis, priuatæ personæ, ipsiusue criminosi. v.c. Si homo ineptus ad parochiam, promouendus cum damno animarũ: Si medicus imperitus ad curationem corporis accersendus: si persona in matrimonium accipienda, vnde mali exitus timendi, prius tamen mouendi sunt nocentes, si spes sit illos obtemperaturos. 5

NB Si quis dotem virgini reliquit dandam, quæ publicè virgo censetur, tu autem illam corruptam nosti, non licet tibi occultam eius fornicationem prodere. Ratio, quia virgo illa putatitia nullam iniuriam infert dotem petendo: Cum enim publicè virgo habeatur, in externa politia omnibus virginum priuilegiis gaudet iuxta morem patrium sertum gestare possit, similiter itaque & dotem petere potest, neque alia mens fuit testatoris, cum inquirere in occulta crimina valde pernicioſum sit Reipubl. Ficti tamen simulatio pauperis accipientis eleemosynam pauperibus decretam detegi potest, quia simulatio illius, cum verè pauper non sit, vt pono iniusta & pernicioſa est: quod si pauper occultus, criminosus, si iis eleem: decreta, qui nulla

infamia

infamia laborant, non sint prodenda occulta eorum crimina.

NB. Quotiescunque ius habes aliquem accusandi de crimine occulto, quod probari potest, tum secluso odio, fas est accusationem inferre coram iudice competente, eo fine, vt V.C. repellatur adulterio dote, eaque alteri obueniat, ita potes repellere aliquem à ferendo testimonio, vel cõpetitorem tuum à beneficio, & vt eo excluso, tibi obueniat, vteris enim hac in re tua.

6 Crimen alterius graue etiam vni homini prudenti sine iusta causa manifestare mortale est, quia plerique etiam hanc iacturam magni æstimant, tamen sępè culpa minuitur, si quis solatii causa acceptam ab aliquo iniuriam amico manifestat, quod eam in silentio decoquere, atque cum nemine communicare valde difficile videatur.

7 Si ita narretur crimen ex relatione aliorum, vt credibile sit audientes non credituros, non est periculum mortalis; quod si ita narretur, vt alii credentes ex leuitate animi, malam suspicionem accepturi sint, peccat contra charitatem, sed non contra iustitiam. Prius prob. quia duplicis mali occasionem præbet, tum quod audientes temerè iudicando, scandalum patiuntur, tum quod alter famæ suæ iacturam apud eosdem incurrit. Probatur posterius. Cum enim audientes non ex pondere narrationis, sed ex leuitate animi fidem adhibeant, Eccl. 29. narranti tanquam causæ adscribi non potest, vt nec ad restitutionem famæ obligatur. Quod si ita narret, vt narratio suopte pondere fidem apud audientes merentur, vel sinistram suspicionem generet, peccat cõtra iustitiam & tenetur ad restitutionem.

Crimen

Crimen in loco vt notorium notitia facti (quale est, quod se ita plurium hominum conspectui exhibet, vt nulla tergiuersatione celari possit) aliis ignorantibus manifestare non est illicitum. Nam crimi- 8
nosus censetur tunc spoliatus iure ac possessione famæ suæ, quando crimen adeò manifestum est, vt moraliter impossibile sit, quin in aliorum cohabitantium notitiam deueniat, eadem est ratio, si crimen notorium sit non suspicione; v.c. Si dicas Sacerdoti alere mulierem suspectam, quod multis in vicinia notum est.

NB Crimen notorium vel famosum existimatur, si in domo sint 8. sufficit, si 4. sciant. Si 20. sufficit, si 8. In oppido, quod 40. domos, suffi iunt 10. domus. Si ciuitas 500. suffi iunt 30. per ciuitatem dispersi, aliàs non si in vna solum & alia sciatur, non ad aliam oportet diuulgare; nisi existimetur criminis infamia etiam ad alia loca diuulganda.

NB. Crimen falsum ex relatione aliorum ignorãs aliis narrare aliquando excusatâ mortali, alias contra iustitiam, mortale: quia innocentem infamare iniustum est, quod etiam facit, qui ex relatione aliorum adiuuat infamantem.

NB. Præterea infamato per vitæ emendationem famam recuperandi iniuria infertur, si de præterito crimine denuò infametur, vtpote iam obliuione obruto. Ratio est, quia sicut malis moribus infamia facile contrahitur, & fama bona amittitur, ita cõtrariis bonis moribus infamia facti aboletur, & fama bona recuperatur.

Crimen in iudicio notorium, per Rei confessionẽ, vel testium depositionem, (quod notorium iuris 9

dicitur) non potest sine iniuria diuulgari. Ratio, quia tunc solum in ordine ad Iudicem, vt Reum condemnare possit, & nondum in ordine ad populum, publicum crimen censetur. Quod si verò crimen paulo post publicandum, tunc grauis iniuria non erit, anteuertere, imò nulla si ob iustam causam, sicut Christus Dominus Iudæ. Ioan. 13.

10 Crimen per Iudicis publicam condemnationem notorium, etiam in locis sine iniuria euulgatur. Ratio; quia sicut Magistratus in criminis vindictam Reum corporis & fortunarum bonis, ita & famæ spoliandi ius habet, idque reipsa efficere dicitur, quando eum publica sententia coram populo crimine condemnat.

Quòd si crimen ea conditione publicetur, vt crimen eius notitia inter certos limites, v.c. Monasterii maneat, iniuriatur ille, de quo crimen manifestatur.

11 Infamem de vno crimine non licet infamare aliis diuersi generis occultis, etiam, si minora sint, v.c. de publico fure, occultum adulterium.

12 Laudatæ Communitati, v.c. Regularium Ordini detrahere, graue crimen est.

13 Licet detractio erga defunctum, minus culpabilis sit, quàm erga viuum, potest tamen & illud esse graue tale. Ratio, quia mortuus viuit in hominum memoria, ac possessionem bonæ famæ & gloriæ habet, qua si illum per iniuriam spolias, damnū infers cum obligatione restituendi.

14 Auditor detractoris peccat, si detractionem excitat; ad detractionem expresse vel tacitè impellit, si detractionem, cum facile possit, non impediat. Prout patent ex Apost. Rom. postremum (contra charitatem) Prov. 15. Ps. 100.

Elici

Elicere crimen occultum cogitando ex curiositate, & exiguum inde detrimentum causare criminoso, veniale est.

Seipsum sine causa infamare, non est peccatũ cõtra iustitiam, sed solum prodigalitatis ex genere veniale. Ratio, quia homo est dominus famę suæ, quippequã propriis virtutibus cõparauit, vt proinde nemini iniuriam inferat, si eam prodigat. Per accidens tamẽ potest esse mortale, si iactes te de crimine mortali, in eo delectando iuxta Ps. 51. 2. Si crimen tuum manifestando propriam vitam in discrimen absque causa coniicias. 3. Si criminis infamia cum aliorum damno & scandalo iuncta sit. 15

Episcopus vel similis persona publica, iniustè infamata, tenetur se defendendo infamiam repellere, propter communitatis bonum.

CAP. IV.

De Denuntiatione fraterna.

DVplex est denunciatio, 1. Iudicialis, quę fit apũd superiorem tanquam Iudicem, (hæc vel criminalis, quæ publicam vindictam communis boni gratia, spectat, vel ciuilis quæ priuatum interesse seu satisfactionem intendit.) Altera Euangelica seu charitatiua, quę ipsius spectat peccatoris emendationem, vt principalem finem, cuius species sunt denũciatio Canonica (quæ secundum canonũ statuta fit ad impediendum damnum spirituale, v.c. Si Clericus denuncietur Clerico, vt deponatur ab officio, quia est pernicios plebi) Regularis denunciatio fit in Religione secundum cuiusque Ordinis statuta. 1

Crimen fratris occultum interdum denunciatur prælato, quatenus est persona publica, (quamuis 2

non iudicialiter) interdum quatenus est persona singularis, ad paternè corripiendum idonea. Nam cuius est ordinare homines ad finem, eiusdem etiam cognoscere de mediis, quibus peruenitur ad finem. Quare cùm Prælati debeant Christianos ordinare ad finem salutis æternæ, ad eosdem etiam pertinet: tum præcipere ea, quibus vt mediis hunc finem assequi deben ; tum verò prohibere ac tollere ea vide licet mortalia peccata (per monitionem secretam vel si ea non iuuet, publica confusione; sin minus separatione veluti putridi membri) quibus à dictione excluduntur.

NB. Quædam crimina sunt notoria, quędam priuata, quædam noxia communitati, V.C. hæresis proditio, crimen læsæ Maiestatis, falsa io Reipub. quædam particularia noxia seu ipsis peccantibus, sodomia, siue innocenti, vt furtum, adulterium.

NB. Ordinem corrigendi fratrem, vid. Matth.

3 Crimina notoria statim ad prælatum deferri possunt, nulla alia monitione præcedente, sumitur ex Tim. 2. Peccantem coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant ; vbi Apostolus loquitur de publicis peccatis; Christus vero de occultis.

NB Crimina quæ Reipublicæ perniciosa sunt, licet adhuc occulta, si indiciis ostendi possunt, vt denunciatori fides habeatur, prælato statim denunciari debent. Ratio, quia maius est bonum publicum, quod tunc in periculo versatur, quam sit priuatum bonum famæ peccatoris occulti. Erga fama eius negligi debet, vt bono publico succurratur. Excipe si certa spes sit peccatum tale occulta monitione impediri; quia alias peccator sine causa necessitatis infamaretur, contra charitatis legem. Secundo si in

liqu

liquo casu sufficere videatur, vt crimen occultum Reipubl. pernicioſum generaliter denuncietur, tũc non est experimenda, iuxta Reg. Quod seruanda est fama proximi, quotiescunq; maior necessitas non vrget eam lacerandi.

Crimina pernicioſa non merè præterita, licet occulta sint, plerunque statim prælato denunciari possint, vt caueat, impediat, v.c. furtum, homicidium, solicitatio ad turpia. Ratio, quia naturali iure quisq; obligatus est ad defendendum innocentem ab iniuria hominis nocentis, etiam posthabito aliquo damno innocentis, nisi maior famæ vel vitæ iactura criminoso timeatur, quam sit damnum (v.c. exiguũ furtum) proximo ex crimine alterius eueniens. 4

NB. Cum moderamine inculpatæ tutelæ, si alio modo non possit testium testimonium infirmare, potes etiam occultum crimẽ, v.c. periurii, &c. significare. Idem dicendum de aliis criminibus occultis proximi, cessuris in tuum proprium detrimentum, quod alio modo tollere non potes, quam denunciando.

Si crimen occultum, quod nec tibi nec alteri pernicioſum, sed peccantibus tantum, v.c. blaſphemia, Sodomia, tantum noxium est, per se solus emendare potes, tunc peccas contra ordinem à Christo traditum, si prælato statim denuncies. Et prælatus non potest iustè hoc præcipere, sumitur ex verbis Christi Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, &c. quia tũc sine necessitate fama fratris læderetur. Si tamen timeatur recidiua in Religionibus, licet statim prælato denunciare tanquam patri, quia aptior est ad efficaciter emendandum, & grauia peccata Religiosorum propter assiduam familiaritatem habentur, 5

pernicioſum, idcirco hoc titulo poſſint poſtmo-
6 nunciari.

Qui crimen occultum pro ſe emendare non po-
teſt, plerunque prælato, tanquam patri ad ſecretam
emendationem denunciare potius debet, quam
liis ignorantibus. Quia ille præſumitur magis in-
neus ad emendandum quam alius. Nec obſtat
mam peccatoris non nihil minuendam apud præ-
tum, eò quod ſpirituale commodum inde proue-
endum ſit maius.

7 Crimen occultum non pernicioſum, Prelato
quam publicæ perſonæ ad euulgationem denun-
ri non poteſt, niſi ſecreta monitio, imo & teſtium
ductio antece ſſerit, modo tamen profutura puten-
ſumitur ex verbis Chriſti Matth. 18.

8 Si denunciatio ob aliquam cauſam illicita ſit,
pote contra charitatem vel ordinem à Chriſto p
tum non debet fieri, etiamſi prælatus iubeat. Pa
quia Prælatus non cenſetur aliter præcipere cri
denunciationem, niſi obſeruato ordine à Chri
præſcripto. Et ſi emendatus eſt peccator, ceſſa
finis præcepti, ideoque parcere oportet fra
tris.

9 Impedimentum occultum matrimonii pub
cleſiæ promulgationem denunciari debet; et
nũcians qui probe cognitum habet, illud pla
bare non poſſit, aperitur enim via præla
impedimentum veteris indagare, & matrimo
cum Sacramenti irreuerentia, & non ſine ſcelere
trahendus, adhibitis admonitionibus ac termi
impedire poſſit.

10 Interrogatus de occulto impedimento, aut
culta irregularitate, debet abſtinere à Sacra
matri

matrimonii, ordinis, vel defectum manifestare; cum in tali inquisitione non agatur ad criminis vindictam, sed ad impediendum peccatum, seruandum honorem Sacrament. Vnde sequitur, quod Prælatus V.C. etiam parochus (modo non in sacra Confess. cognoscat) inquirere debeat de impedimento occulto, cuius aliqua probabilis suspicio, licet non publica infamia sit.

11 In delictis puerorum, domesticorum, non ita plerumque obseruandus est ordo correptionis, sed fermè statim ad præceptorem vel patremfamilias deferre possunt, vt salubriter corripiant. Ratio, quia nulla inde sequitur infamia, & talis denunciandi consuetudo ordinata est ad bonum denunciatorum; qui paterna correptione indigent, vt à maioribus vitiis abstrahantur, & alii studiosi aut filii facilius à criminibus contineantur. Et potest paterfamilias, materfamilias (vtpote suo etiam modo ius habens puniendi) delicta domesticorum etiam grauia occulta, quorum punitio ad ipsos spectat, manifestare.

NB. Nec filii nec studiosi peccant denunciando statim occulta scelera, eò quod nullum inde sequatur dispendium famæ, ideoq; nec paterfamilias nec magistri, tenentur seruare iuris processum, Iudici forensi præscriptum.

12 Paterfamilias, Magistri, Prælatus, Iudices constituere possunt, qui subditorum errata obseruent, & ad illos deferant, tamen cauere debent, ne plus credant, quàm oportet, non facile reprehendant personam (grauem & honestam) nisi prius patienter audiant. Nec iubeant obseruare

certam personam, quæ alioquin suspecta non est, ne hominis famam absque necessitate lædant, item ne obseruatorem suum personæ agnoscant. Denunciator etiam ex charitate procedat, certa non incerta referendo.

13 Si quis crimen occultum fratris in externo foro punibile, quod probare potest, iudiciali denunciatione prodit (nam charitatiua sit superiori vt patri, hæc autem coram prælato tanquam iudice & capite Ecclesiæ) antequam secreto monuit, is nihil contra iustitiam peccat. Ratio, quia homines externis actibus peccando contra leges, offendunt Rempublicam, ius partes sunt, consequenter merentur puniri a magistratu, vtpote custode legum, & Iudice malefactorum. Et bonum multitudinis (exemplum) præfertur debet bono vnius. Nemo tamen tenetur denunciare, nisi crimen sit pernicioſum Reipubl.

NB. Iudicialis denunciatio potest etiam esse de crimine merè præterito, Euangelica autem seu charitatiua, non nisi etiam timeatur crimen, impositum committendum. Peccat tamen contra charitatem, qui iudicialiter denunciat occultum crimen probabile, quando speratur per occultam monitionem emendatio Ratio, quia ex eiusmodi criminis, v.c. adulterii occulti publicatione ac punitione non tantum commodi accipit communitas, sed interim magis offenditur, & fama personæ v.c. Clerici grauiter læditur.

Coroll. Si coniunx adulterium occultè commisit, quod tamen probari possit, permittitur alteri coniugii innocenti accusare ciuiliter ad instituendum divortium: quia hoc ius suum per secretam monitionem vel separationem non ita obtinere potest, sicut

per iudicis sententiam, domestici autem in tali procedere non possunt, sed seruare debent ordinem à Christo præscriptum.

Denunciationes de crimine occulto, non præmissa monitione secreta, olim in Ecclesiastico foro repellebantur, hodieque repelli possunt, si sint contra personas graues in dignitate constitutas, nisi publica in famia laborent, id enim postulat ordo à Christo præscriptus: aliâs iam refrigescente charitate & iniquitate abundante, Iudices seculares inquirere solent, V.C. in furta, adulteria, vtpote Reipublicæ valdè perniciosa. 14

CAP. V.

De obligatione Secreti.

QVi secretum (re malicui clanculum manifesta- 1
tam, quæ in plurimorum notitiam nondum peruenit) expressa vel tacita conuentione sibi commissum reuelat, contra fidelitatem atque iustitiam peccat ex genere mortaliter, non minus, quam si in depositi contractu fidem violauit, patet ex prouerb. 11. *Qui ambulat fraudulenter, reuelat amici consilium*, tacita conuentione secreti obligantur consiliarij, medici, obstetrix, lui econsulti, amici, quibus solatij vel auxilij causa secreta manifestantur, sine vllo pacto; manifestare sine necessitate est peccatum contra legem naturalem, de non nocendo proximo, in anima, corpore, honore, fama, fortunæ bonis.

Secretum tibi commissum reuelare potes, si ne- 2
cesse sit auertendum damnum Reipublicæ, personæ innocentis, vel tuum ipsius graue periculum? intelligè de crimine pernicioso, & non omnino transactum: nam si transactum, non debes illud prodere

V.C. Si Titius homicida lateat, & pro innocente in quæstionem adductus & occidendus sit, non oportet, Caij liberandi gratia, prodere Titium, qui crimen occultum commiserat. Quandoquidem nec ipsemet Titius, tibi committens secretum, si cum æquali, prodere tenetur, ad impediendam mortem Caij, cuius causam non præbuit, nisi per accidens; Si tamen Titius fugisse bi consulere possit, etiam non famæ periculo deberet proditio suo facinore liberare Caium; si ille id facere recusset, licebit tibi, eo de fuga monito, reuelare secretum Caij liberandi gratia. Ratio Conclusionis supra est, ex ordine Charitatis quisque obligatus est ad liberandum innocentem ab iniuria nocentis, etiam cum damno ab quo nocentis, si innocens alia ratione defendi non possit, V.C. Si Titium à concepto proposito hominem innocentem occidendi, quòd tibi secretum reuelauit abducere nequeas, potes & debes manifestare.

Quod si secretum cessurum in graue nocumentum eius, qui tibi reuelauit, potes manifestare V.C. Si quis occulto impedimento obstrictus matrimonio reuocari non possit, nisi canonice denuncietur, licita erat denunciatio secreti obseruantiam sacramenti, & ad peccatum euitandum.

NB. Si V.C. Titius homicidium à se perpetratum tibi reuelauerit, consilij capescendi gratia, postea tu ipse absque Titij culpa in homicidij suspitionem venias & capite pericliteris, fas tibi erit Titium prodere, si alia ratione liberari nō possis, quia necessa censetur promittendo secretum etiam ad talem ca

sum obligationem extendere voluisse , sed potius præsumitur quisque ex ordine charitatis propriam incolumitatem alienæ anteponere.

NB. Sin autem ex reuelatione secreti periclitetur vita eius qui commisit, exinde autem quod secretum celatur, grauissime periclitetur, honor, fama &c. cui commissum est viri prudentis arbitrio æstimandum erit , vtrum is, cui secretum concreditum est, tantam obligationem reticendi in se suscipere voluerit, aut debuerit nec ne, V.C. Vtrum secretum committens nocens sit , an non , aut sponte commisit an rogatus , an in suum duntaxat commodum, an eius , cui commisit. Quare Doctores aduertunt , Ministros & Aduocatos , quibus ob Officium secreta committuntur , & ob eam rem salarium à Republic. vel partibus accipiunt , arctissima obligatione teneri seruare secretum.

3 Secreta Exercitus vel Reipublicæ sæpe cum vitæ periculo seruanda sunt. Ratio, quia salus Reipublicæ tanquam bonum maius atque diuinius anteponendum est propriæ vitæ.

4 Si expresse promisisti, secrerum te seruaturum, etiam cum vitæ periculo, ad id obligaris. Ratio , quia cum talis promissio obiectum honestum habeat, non apparet ratio, cui seruanda non fit, fierque iniuria alteri, si non seruetur. Est probabilis sententia Molinæ. Qui autem sunt in sententia, quod non liceat vitam suam profundere pro altero priuato, asserunt id legi Charitatis repugnare. Quod si non agatur de magno incommodo committentis secretum , tunc nõ teneberis seruare secretum cum vitæ discrimine.

5 Qui per vim aut fraudem secreti cognitionem assecutus est , prodere non potest , ad vitandum

qualecunque corporis sui periculum, si ex euulgatione æquale periculum immineat illi alteri. Ratio, quicunque iniuriam aliquam intulit, is tenetur iniuriam tollere, & non continuare. Ergo etiam, qui secreti cognitionem per iniuriam acquisiuit, V.C. literas fraudulenter aperiendo, is tenetur secretum supprimere; manifestando autem continuabit iniuriam, sicut qui rem alienam per iniuriam abstulit, non potest ea vti cum domini detrimento, alioquin continuabit iniuriam & grauius peccabit: nec refert discrimen sit æquale, quia in pari causa melior est conditio iniustè læsi, quam lædentis.

CAP. VI.

De Contumelia.

1 COntumelia est iniusta honoris imminutio scienter facta. Nam Ebrius propriè non infert iniuriam, si calumniatur, tamen ex iustitia commutatiua tenetur ad restitutionem, non aliter quam ebrius lædens aliquem in corpore Distinguitur à detractione. 1. Obiecto, quia detractione fama læditur, contumeliâ honor. 2. Modo; quia contumelia fit coram præsente, detractio occulte, tum etiam contra absentem contumelia fit statuam V.C. erigendo, vt Iureconsultus, l. item apud ff. de iniuriis. *Famam quoq; in præsentia denigrari nihil prohibet: vt si coram cui pluribus audientibus, occultum vitium obijcias.* Et mortale Matth. 5. *Qui autem dixerit fatue.* Veniale ob imperfectionem voluntarij, & ratione obiecti inest leuis. Nam contumelia, quę erga patrem, dominum, virum prudentem mortale est, erga subditum, famulum vel puerum est veniale.

NB. Iniuria alia est atrox, alia leuis.

Con-

Contumelia tribus modis accidit; scripto, facto, 2
verbo. Conuitium etiam vitium naturæ per contemptum, V.C. spurium, ioci causa, veniale, nisi ira, obiectum) & nisi correctionis causa fiat. Luc. 24. Gal. 3.

NB. Conuicium inferenti non licet referre, nisi fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, dicendo illum mentiri.

Libello famoso grauis pœna decreta est iure, et- 3
iam qui inuenit & non lacerauit capitis, dummodo tale crimen, quod in libello obiectum erat, morte vel tali pœna dignum, iam autem arbitraria pœna imponitur. Quod si crimen sit publicum, quod Reip. punire interfit, & de quo publice accusare licet, non est mortale.

Contumelia facto fit, si pudicitia attentata, l. sed est quæstionis, item si verberatus, loco conclusus. Vide Irrisionem Christo Domino factam. Matth. 26.

Irrisio parentum graue peccatum est, quod Deus 4
grauiter punit iuxta Prouerb. 30 Item irrisio hominis ob virtutis Exercitium, iuxta 1. Reg 2.

Iniuriam interdum patimur directè & per nos ip- 5
sos, interdum verò indirectè in aliis personis ad nos pertinentibus, vxore, filijs, seruis, sponsa, Clerici respectu prælati iniuria ad Ecclesiam pertinet. Et qui alterius iuri subiectus est, iniuriarum agere non potest, nisi ille absens sit, & nullum procuratorem constituit, tunc sufficit præsumpta licentia agendi. Quod si pater Religiosi sit occisus per iniuriam, neque ipsi, nec monasterio competit actio aut ius accusandi, aut componendi, nam monasterio nulla iniuria illata, & Religiosus veluti Mundo mortuus, non potest stare in iudicio. Quod si occiso sit facta ante professionem,

nem, tunc ius componendi transfertur in monasterium, si bonorum & iurium acquirendorum capax sit.

NB. Defuncti cadaueri, sepulchro contumelia inferri potest, cuius actio ad hæredem pertinet.

6 Iniuriarum actio est duplex, Vna ciuilis ad pœnam applicandam actori, quanti is iniuriam æstimauerit, tamen cum moderatione Iudicis, ne Actor in litem iurando, ob affectionem excedat, sicut habetur in l in actionibus. ff. de in litem iurando, idem obserua in postulatione expensarum: quia pars litigans exprimit quantitatem expensarum, quam iudex postea taxat, & defert iuramentum parti, non minus expensum fuisse. Altera est actio iniuriarum ad publicam pœnam iudicis arbitrio deferendam.

NB. 1. Iniuriam passus vtram maluerit, ciuilem vel criminalem actionem instituere potest, sed vna earum institutâ, altera ipso iure tollitur. 2. Vtraque actio pœnalis est, neque ad hæredes transit ante litis contestationem. 3 Si ciuili iniuriarum actione postulatus pœnæ soluendæ idoneus non sit, corporaliter puniendus saltem vbi atrox. *Qui enim non habet in ære, luat in corpore.* 4. Si iniuriam passus, imposterum sibi timeat ab aduersario, implorare potest auxilium iudicis, vt compellantur cautionem præstandum de non offendendo. Quandoque etiam Reus in carcerem securitatis causa detrudi potest, teste Gomez.

7 Actio iniuriarum tollitur morte offendentis & offensi, nec transit ad hæredes, nisi lis ante contestata, secus est in actionibus noxalibus, aut ex L. Aquilia de damno dato compensando, hæ enim transeunt ad hæ-

hæredes iniuriam passi, licet litem non intentauerit, aut contestatus sit.

NB. Crimen publicum, quod quilibet accusare potest, pertinet ad proximum hæredem. 2. Actio iniuriarum tollitur remissione, item per dissimulationem, aut si iniuria affectus sine necessitate locutus est, aut salutauit aduersarium. Pater potest condonare iniuriam illatam filio etiam reclamante filio, non autem è contra.

Quod si Aduersarius iniurians filium persona vilis, filius autem honesta; tum etiam filius inuito patre potest actionem iniuriarum instituere.

Demum extinguitur Actio iniuriarum, si intra annum post illatæ verbalis iniuriæ notitiam agere is intermittat, cui agendi ius competebat. Est enim actio iniuriarum prætoria, quæ annum durat.

Sublata actione iniuriarum manet actio merè ci- 8
uilis ad damni compensationem tendens ex L. Aquilia intra 30. Annos.

CAP. VII.

De Restitutione Famæ.

QVi crimen falsum alicui imposuit, etiam per 1
errorem, is dictum suum retractare tenetur. Interdum tamen famæ alienæ consultum satis est, si infamator dicat se deceptum fuisse. Ratio est, quia quicunq; causam posuit, vnde postea intelligit alteri damnum iniustum oriturum, is ex iustitia tenetur causam tollere, si facile possit, quia si causam à se positam non remoueat, censetur etiam iniustum effectum illius

illius causæ velle. NB. Qui per errorem detraxit, id est, materialiter, ille non tam strictè tenetur ad restitutionem, quam qui formaliter, ille enim restituere tenetur cum damno famæ æquali, V.C. falsum testimonium ferens, tenetur retractare etiam cum vitæ periculo, si alterum in mortis periculum per falsum testimonium coniecit.

Iudex qui sententiam materialiter iniustam dixisse cognoscit, debet eam retractare.

2 Qui crimen alterius verum, sed occultum prodit iniustè, is conceptam criminis opinionem abolere tenetur, quatenus sine mendacio potest, dicendo, se deceptum, se male dixisse; cum enim omne peccatum deceptio sit, verè potest dicere se deceptum fuisse, quando hominem taliter infamauit. Quod si talis formula loquendi non possis retractare, tenere quotiescunque se occasio offert, laudare, honorare infamatum à te.

3 Si quis iniustè famam ablatam omnino restituere non potest, omnino liberari videtur, vt non debeat pecunia satisfacere ante Iudicis sententiam. Ratio, quia iustitia commutatiua non aliud exigit, nisi vt restituatur res ablata vel æquiualens; pecunia autem famæ non æquiualet, tamen ex iustitia vindicatiua iudex potest compellere Reum ad satisfaciendum Actori in pecunia.

Axioma illud: *Qui restituere non potest, quatenus debet, restituere debet quatenus potest*, id solum verum est in rebus æquiualentibus, vel quæ eiusdem Ordinis sunt, cuiusmodi non sunt fama & pecunia.

4 Si ex infamia alteri à te aspersa aliud damnum ipsi secutum sit, V.C. semotio ab officio, debes vt cautus integrè satisfacere arbitrio Iudicis, transitque hæc actio

actio ad hæredes, & contra hæredes; quia hæres repræsentat personam defuncti, in bonis defuncti non autem in bonis famæ, nam talia sunt pure personalia.

Obligatio restituendi famam extinguitur. 1. per condemnationem spontaneam, excipe nisi infamia redundet in familiam, tunc condonatio illi nihil præiudicat. 2. si infamia hominis per obliuionem penitus deleta sit; cessat enim tunc ratio & obiectum restitutionis. 3. Si ille, quem tu infamasti, viciſſim te infirmauit, famamque restituere nolit, iuxta Regulam; *quod non cogeris ius suum alteri reddere, si ille recusat tibi reddere tuum*; sed interea iure compensationis vel retentionis vti potes. Contrarium sentit Navarr. 5

Ex contumelia alicui irrogata non oritur obligatio restituendi, nisi exinde honor vel fama personæ apud alios læsa fuit. NB. Nam pro *sola iniuria seclu-so damno nulla restitutio facienda est ante iudicis sententiam*: NB. V. C. Si Titium solum priuatim spurium nominasti, nullum ei damnum intulisti; nisi quod ipsum contristaris, idcirco teneris petere veniam iuxta Matth. 5. Excipe hostis tuus ægrè ferens denuo memoriam fieri istius contumeliæ malit omninò dissimulari, alijs officijs debes hominis offensi animum demulcere. Superiores offendentes inferiores non tenentur petere veniam, ne *dum nimia seruatur humilitas, regendi frangatur authoritas.* 6

PARS TERTIA.

De Obligationibus contractis ex iniusta læsione Corporis.

HOmicidium & mutilatio vel est sui ipsius, vel alterius: Si alterius, aut publica id authoritate fit, aut priuata. Si priuata, vel ob necessariam defensionem, vel non: & tunc rursus vel ex fit, vel voluntate. Atque iterum vel voluntate directa, ex proposito; vel indirecta & interpretatiua voluntate.

CAP. I.

De Occisione & Mutilatione sui ipsius.

1 SEipsum sine causa necessitatis mutilare, aut cæ re, est iniuria contra Deum. Ratio, quod hom membrorum suorum non sit Dominus, sed solu Deus Ergo iniuriam abscindens infert Deo.

2 Maioris vitandi mali causa, puta si aliqu ab alio occidendus sis, licitum est seipsum mu lare. Ratio, Nam licet homo non sit Domin vitæ ac membrorum, est tamen conseruator: ne do autem vnum membrum, ne maius damnum c pori inferatur, prudenter custodit vitam, quare potestas ipsi à Deo naturæ auctore, concessa esse tur.

NB. Peccant parentes curantes propter cam castrare filios suos, quippe sæpè cum animæ pe lo coniunctum.

3 Seipsum occidere nunquam licet, nisi Deum u bear, quia homo non est Dominus vitæ suæ. Sicut nim miles non potest discedere à statione sua si mis

iussu imperatoris, ita nec licet homini ab hac vita migrare sine Dei voluntate. Confirm. Aut enim homo innocens est, & tum non licet, Exod 33. Insontem ac iustum non interficies Nocentem verò iudex interficere debet, nemo autem Iudex sui ipsius esse potest. Confirm. 2. Nec alia animalia se ipsa occidunt, adeò alienum est hoc à natura.

NB. Sancti Martyres ex Zelo & amore martyrij suam ipsorum mortem operati sunt, sicuti legimus de S. Apollonia. Samson excusatur non seipsum ex proposito occidisse, sed dum aliorum iustæ occisioni incumberet, mortem propriam fortiter pertulisse; sicut Lessius ait: Licitum esse, vt horrendam incendij flagrationem effugias, ex alto loco desilire, quamuis cum certo periculo mortis: non enim intendis te occidere, sed dirum tormentum fuga euadere: Ita excusantur milites in prælio nauali nauem incendentes, ne in hostium crudelium manus veniant.

Ad mortem se offerre, & ab alio inferendam per- 4
mittere, non semper illicitum est, imò interdum præceptum, vt pro fide aut Republica quippe quæ præferenda est vitæ priuatæ, V. C. ad ciuitatem ab hostium obsidione liberandam, tradendo hosti innocentem, non vt is occidatur, sed vt Respublica seruetur, cum hæc non sit cooperatio formalis ad homicidium, sed tantum permissio.

NB. Propriam vitam non teneris seruare abscissione pedis. Ratio, quia præceptum seruandi vitam affirmatiuum est, non omni tempore ac modo obligans.

Corporis voluntaria castigatio debet esse mode- 5
rata, iuxta 1. Cor. 9 ieiunijs & vigilijs vitam notabiliter minuens, peccat mortaliter.

6 Martyrum est perfectissima Confessio veritatis, quando homo mortem ipsam perferre potius eligit, quam vt fidei veritatem verbo, aut opere deneget. Vide dicta hoc lib. sect. 3 num. 3.

NB. Apud hæreticos, vbi nullus fructus speratur, concionari, sacrificari cum vitæ periculo est opus meritatis, & contra legem charitatis, quippe præbendo causam infidelibus peccandi. Inuolare a dola non licet, nisi superior paganorum sis, aut Deus iubeat.

NB. Aliquando expedit fugere infideles, vt tius viuendo pluribus prodesse possis, iuxta verba Christi Matth. 10.

7 Opus Martyrij, etsi laudabiliter obiri possit, tamen semper in præcepto est, sed tantum in casu cessitatis, vbi scilicet honor Dei & spiritualis proximorum damnum patiatur, quod abstinendo de Catholica prædicando publicè.

8 Qui se ipsum voluntariè interimit, in loco non debet, nisi ex furore, amentia, nam aliæ passiones, ira, timor, &c. adeò vehementer terdum sunt, vt animo plenam deliberationem mant, efficiantque ex opere mortali, veniale, jam contingere solet, vt vehementissima passio stitiæ, concurrente atra bile, ita hominis animum phantasia occupet, vt rationis vsum adimat.

NB. In Dubio, vtrum quis deliberatè amentia se occiderit, iura Ecclesiastica significant, praxis Ecclesiæ obseruat, vt tales sacra sepultura suffragijs sint priuandi, partim id pertinet ad Rectorem sacri loci; partim quia sicut in alijs criminibus, ita & in hoc inspicitur factum per se malum, deoque voluntariè admissum & pœna dignum, pro

præsumptio contraria adsit, veluti si fuit vir spectatæ probitatis, quem nullo modo credibile sit tale facinus deliberato animo admittere, in animum induxisse. Quod si aliquis reperiatur in puteo mortuus, vel in carcere, & non constet, censeri non debet, se ipsum præcipitasse, nisi magna indicia antecesserint. Quia *non probat hoc esse, quod quandoque contingit abesse*, & in tali dubio non est præsumendum delictum.

Homo se ipsum occidens, si ante mortem signa pœnitentiæ edidit, potest sepeliri in loco sacro, sed in foro iudiciali propter talem pœnitentiam non remittitur pœna decreta confiscationis omnium bonorum, si Reus delatus metu futuræ sententiæ mortem sibi conscivit. Bona eorum, qui insaniâ se occiderunt à fisco vindicanda sunt.

CAP. II.

De Homicidio quod publica authoritate fit.

LIcet Magistratus non habet ius ad arbitrium occidendi suos subditos, quippe non habens dominium in corpora subditorum, tamen ius habet occidendi subditos, in iustum criminis vindictam, iuxta Exod. 22. & Rom. 13. Ratio, Cum primum homines in vitæ societatem cœunt naturalis ratio dictat ad eius conseruationem necessariam esse, vt Respublica Princeps, tanquam caput, ius habeat delinquentes puniendi, etiam morte si opus sit, Communitas enim ita se habet ad Ciues, sicut se habet homo ad membra singula; Atqui homo, ne totum corpus pereat, habet ius tollendi vel abscindendi infectum Ergo à pari. 1

Coroll. Non occides, concernit innocentes pri-
uata authoritate extra casum necessariæ defensionis.

2 Proscriptum & bannitum per publicam sententiam mortis, cuiuis è populo occidere concessum, si fiat non ex odio sed zœlo & non pendente appellatione, aut extra territorium proscribendi, & non parentes, vxor, liberi, qui proscriptum alere tenentur, siquidem ius ciuile iura naturalia non tollit, actualis Reipubl. hostis sit. Probatur Conclus. Cum enim Reipublicæ interesit de malefactoribus vel hostibus pœnam mortis sumere, id autem effectum non possit, postquam Reus aufugit, nisi publica facultatem omnibus tribuat occidendi malefactorem, poterit quandoque si res exigat (ob grauissimam causam) hanc facultatem dare, & consequenter quiuis è populo accipere & exercere.

3 Fas non est proscripto, se defendere contra istum aggressorem, eum occidendo vel mutilando. Nam aggressor est veluti publicus minister iustitiæ ius habens occidendi bannitum, Ergo si præscriptus resistat, resistit publicæ potestati, & iniuriatur ei non minus quam si resisteret carnifici. Notandum: *permissa defendendi facultas, vbi offendendi est debitas*; aiunt Doctores in l. 1. C. quando liceat. Confer. Alioquin posset dari bellum ex vtraque parte seriliter iustum, secluſa ignorantia, quod omnes negant.

NB. Extra territorium proscribentis fas non est proscriptum vel bannitum occidere. Nullus enim Magistratus ius dicere potest extra territorii sui fines expressa vel rationabiliter præsumpta licentia.

4 Iniquæ sunt leges ciuiles, si adulteros à priuato patre, marito, occidi permittant approbatiuè. (

tio, quia *non est singulis concedendum, quod per Magistratum publicè potest expediri.* reg. 136. ff. Et inauditum & non condemnatum à priuato occidi, nulla æquitas patitur, imo contra Charitatem hominem adeo imparatum & impœnitentem occidere:) Iustæ tamen sunt istæ, si permittant solum negatiue, quia talem homicidam ob iustum dolorem, quem in tali casu decoquere difficile non puniunt nec actionem criminalem, nec ciuilem recipiunt. Vnde sacri Canones excommunicationis sententiam remouent, qui in Clericum, cum vxore, matre, filia, sorore turpiter inuentum, manus iniecerit violentas.

CAP. III.

De Homicidio ob defensionem.

ACtualem sui aggressorem occidere volentem, 1
quilibet præuenire & occidere potest, cum moderamine inculpatæ tutelæ, iuxta c. si vero. 1. de sent. excomm. *Vim vi repellere, omnia iura, omnesque leges permittunt.* Et l. 3. ff. de iustit. & iure: *Iure hoc euenit, vt quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur.* Ratio, quia secundum ordinem charitatis, quisque propriam vitam præferre potest alienæ, dummodo tantum agatur de bono priuato, non etiam publico. Nam sicut fieri potest, vt non tantum liceat, sed debeas etiam te defendere ab aggressore vili, & tu sis Reipublicæ valdè vtilis, sic etiam fieri potest, vt tenearis potius mortem innocens perferre, quam aggressorem Reum valdè vtilem Ecclesiæ & Reipubl. occidere.

Moderamẽ inculpatæ tutelæ (ein rechtmässige Noth-

est , si alio faciliori modo te defendere non possis, quam occidendo. Idem sentiendum de insidiatore vitæ tuæ,& quouis innocente dormiente in via,& te per accidens proculcando , si alio modo fugere hostem non possis.

2 Vir nobilis & militaris , licet fuga declinari possit impetum aggressoris , plerunque tamen non obligatur. Ratio,quia huiusmodi hominibus fuga plerunque ignominiosa est , aliter sentiendum de hominibus & Clericis , quorum laus non in vsu armorum , sed virtutum Charitatis &c. consistit.

3 Prouocato ad duellum plerunque non est licitum comparere seu acceptare. Ratio , quia nemo prudentum vitio vertet tibi , quod legem Dei observes , hominisque occidendi periculum absque iusta necessitatis causa non adeas , imprudentium autem vana iudicia in re adeò graui attendenda non sunt. Dixi plerunque. Nam in rarissimo casu , si miles in exercitu , vir equestris in aula regia , officio , dignitate , Ducis aut Principis fauore , ob ignauiæ suspicionem , excidere debeat, nisi identidem prouocanti se sistat , non audebit damnare eum , qui mera defensionis gratia pugnarit.

Idemque sentiendum,si ad pugnandum lacessat alterum,crebra conuitia adijciat,qua ille molestiam subeundo dedecore aliter liberare se non possit, nisi armis congrediatur. Nam si ad defendenda bona licet est occidere , multò magis si ita necesse sit ad defendendum honorem , cum honor plus valeat, quam bona. Dūmodo spes sit cōtra hostē prevalendi, alioquin illicitū erit, certò mortis periculo se exponere

ad vitandum dedecus (vtpote minus bonum morte, & minus malum morte) quod non ex hominis delicto, sed ex vulgi siniſtra opinione. Nam vulgi error est, pro honore moriendum esse.

NB. Licet nefas sit post acceptum vulnus, alapam, cessante periculo vlterioris plagæ aduersarium repercutere, quia talis percussio post illatam, & non amplius impendentem violentiam, non defensio, sed vltio censenda, quam constat priuata authoritate illicitam esse; iuxta c. significasti. 2. de homicid. *Vim vi repellere, omnia iura legesque permittunt, non ad sumendam vindictam, sed ad iniuriam propulsandam.* Tamen si vir strenuus illatum sibi dedecus ex alapa. V. C. nulla alia ratione à se remouere possit, quam quo furi licet resistere eum consequendo, vt ablata recuperentur. Excipe, nisi qui contumeliam intulit petat veniam. Vide Lessium contrarium docentem.

Non solum pro defensione vitæ, aut honoris, sed etiam facultatum, quæ non modici momenti sunt, & alia ratione liberari non possunt; concessum est, etiam Clerico, aggressorem vel raptorem mutilare, interficere. Ratio est partim quod lex naturæ ad propriam sui defensionem contra iniustum sui [illegible] rem inclinata id permittat, partim quod ciuiles etiam constitutiones eiusmodi facultatem omnibus tribuant. Quod etiam confirmant bella instituta à Republica ad recuperanda bona, neque ad hominis occisionem: Nam alioquin scelerum impunitas probos ad peccandum audentiores redderet.

NB. Etiam furem nocturnum non licere occidere, si quis possit res suas sine occisione recipere, sed

quia plerunque nescitur an veniat talis ad occidendum, an rapiendum, tunc periculi declinandi causa, nisi damni homines acciri possint, impune occiditur.

5 Si quis ius habeat aggressorem vel raptorem occidendi defensionis causa, etiam aliis concessum est vim passo opem ferre. Quin interdum obligatio incumbit, seu ex charitatis, (v.c. parentibus liberis, seu ex iustitiæ lege, vt principes vias tutas à latronibus reddant. Vasalli, milites, famuli, eo pacto tacito conducto à dominis, vt Domini contra iniquos aggressores defendere teneantur.

CAP. IV.

De Homicidio Voluntario & Casuali.

1 HOmicidium aliud est casuale: (casu contingens est, quod fit præter agentis intentionem sine culpa citè fiat, siue illicitè, vacat omni culpa) aliud voluntarium, idque vel directè (ex proposito, & non impediendo mortem, si debueras, v.c. nauta) vel indirectè & interpretatiuè cum culpa, sed sine dolo, vt dolosa occisio capitis diminutionem meretur. Nobiliores mitius puniuntur, & in Insulam deportantur.

Qualificatum homicidium (parricidium, fratricidium) grauius puniri solent.

Præterea aggrauatur homicidium voluntarium ex modo occidendi, V.C. per conductionem, per insidias, veneno; adimitur enim homini ius naturale sui defendendi, iuxta l. 1. Cod. de malef. Plus est hominem veneno extinguere, quam occidere gladio.

NB. Qui per quam culpam, quamuis latissimam

(non enim hæc æquiparatur dolo) hominem occidit, non ordinaria pœna homicidii, sed arbitraria iudicis afficiendus est; grauitas aut leuitas culpæ à iudice æstimanda est.

Qui in amentia, somno, ebrietate inuoluntaria & 2
inculpata hominem occidit, extra culpam & pœnam est. Talis ebrietas est Noe, Gen. 9. Qui verò voluntariè & culpabiliter se inebriauit, & in ebrietate consuetudinem rixandi perspectam habens, homicidii periculum suspicatus fuerat, propter peccatum intemperantiæ & iniustitiæ pœnę arbitrarię iudicis subiectus est. Ratio, quia tale homicidium non est ex proposito siue voluntarium directè, sed indirectè tantum, & in causa sua culpabile. Quare si quis cognitam habens suam propensionem, ideo se inebriasset, vt hominem occideret, secuto effectu ordinaria pœna afficiendus foret, teste Couarruv.

Quod si quis culpatè se inebriauit, sed de homicidii periculo nihil suspicatus, nec inclinatus ante ad pugnam, non est pœna afficiendus. Ratio; Tale homicidium neq; est directè voluntarium, vt patet, nec indirectè, & in causa: nam vt aliquid voluntarium censetur, necesse est, effectum vt plurimum, & frequenter coniunctum esse cum aliqua voluntaria operatione, alioquin non censebitur effectus per se & secundum intentionem virtualem; sed casualis ac per accidens Atqui hominis occisio rarò cum ebrietate coniuncta est. Ergò non voluntarium sed casuale & inculpabile homicidium censeri debet; ita excusatur factum Loth. Gen. 9. Quod si in aliqua Republ. consuetudo ebrios puniendi, ob euentum homicidii in externo foro pœnam augeri.

Qui

3 Qui malitioſe impedit ne fœtus concipiatur, aut conceptus animetur, nõ verè, ſed quaſi homicidium committit, & mortaliter peccat. Ratio, Homicidii feſtinatio eſt, prohibere naſci. Nec refert, natam quis eripiat animam, an diſturbet naſcentem. Homo eſt qui futurus eſt, nam fructus in ſemine eſt. Qui autem fœtum animatum enecat, verè homicida eſt, & efficitur irregularis. Communiter autem maſculus accipit animam rationalem quadrageſimo die à conceptione, fœmella 80.

4 Si fœtus in animat⁹ eſt, facilius permittitur propter matris ſalutem, medicum eum expellere. Ratio, quia tali modo fœtus eſt quodammodo aggreſſor, ſeu cauſa efficiens materni obitus, igitur eum abigere inanimatum, naturali iure licet. Tum ſi medicinæ tales ſint, quæ directè tendunt ad fœtus occiſionem, puta venenum adhibere nunquam licet, cum hominem innocentem directe & per ſe occidere nefas eſt. Medicinas autem directè ordinatas ad ſanitatem matris, licet per accidens timeatur occiſio fœtus. V.C. Sectio venæ purgationes licet adhibere; ſi certo putetur mater cum prole moritura. Ratio, quia innocentem per accidens & præter intentionem in caſu neceſſitatis occidere, à recta ratione alienum non eſt. In propoſito autem caſu occiſio maximè per accidens contingit. Quod ſi (quod tamen vix poſſibile) credatur fœtum matre moriente viuum naſciturum & baptizandum fore, tunc ordo charitatis poſtularet, ut mater abſtineat à medicamentis, etſi moritura, & ut vita ſpiritualis (quæ meritò præferenda corporali matris) præſeruaretur.

5 Suadens aut mandans homicidium iniuſtum fieri, crimine & pœnis patrati homicidii tenetur. Quod ſi man-

si mandatum quis reuocauerit ante executionem coram mandatario, liber est ab irregularitate.

NB. Inter mandantem & consulentem dispar ratio est, quia mandatum fit in gratiam mandantis; consilium autem datur in gratiam capientis, & ante dispositi ad homicidium. Vnde sequitur, si suadeas Titio occidere, qui antea tale propositum firmiter conceperat, quod nihil efficias: Sin verò mandes ad Effectum, efficis, vt tuo nomine homicidium fiat, tibique vt causæ adscribatur.

Qui homicidium suo nomine patratum, postea ratum habet, licet alius iuris pœnas, v.c. excommunicationis censuram incurrat, non tamen irregularitatem, quæ solum macula & non pœna, neque damni resarciendi obligationem. Ratio reg. 10 in 6. *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium æquiparari.* Quod si quis homicidium non suo nomine patratum approbet, non censetur ratificare. Ratio, *quia nemo ratificare potest, quod suo nomine gestum nõ est.* c. cum quis de sent. excom. in 6. 6

Qui hominis necem cum facilè posset impedire, negligit, irregularitatem non contrahit, nisi ex iustitia obligatus fuerit ad defendendum. Non enim talis peccat contra iustitiam, cum homicidium non committatur, nec irregularis sit, tamen peccat contra charitatem. 7

Quædam personæ specialiter obligatæ sunt ad impediendam necem iniustam, id est, principes, parentes. 8

NB. Medicus Homicida est, si cum posset impedire mortem infirmi, & negligat, sitque irregularis.

CAP.

Cap. V.

De duello.

DVellum non est medium aptum ad demonstrandam veritatem, & in testimonium innocentiæ, sæpe enim accedit, vt innocens succumbat.

1 Licitum non est Iudici duellum Reo indicere, propter scandalum si reus innocens: sed quandoque licitum est Reo, in tali necessitatis casu acceptare, tum ex zelo publicæ iustitię, (si vterq; reus) tum propriæ vitæ saluandæ gratia.

NB. Si alicui certò cognitum sit, se per calumniatorem (accusatorem falsum) iniuste in iudicio oppressurum iri, licet ipsi duellum offerre & acceptare, quando vnico hoc medio periculum mortis, infamiæ, amissionis omnium bonorum à se amettere putat. Asserunt Molina, Nauarr. Sed Layman.

2 Ad liberandam vitam è certo periculo mortis quandoque fas est cum iniquo accusatore periculum instituere quocunque modo, eo quod contra iniquum accusatorem & insidiatorem vitæ nimirum iure cuiuis permissa sit defensio. Ergo si aliud medium non suppetat euadendi, potest duello quis defendere, tamen cum consensu Principis. Quod honoris & fortunarum defensionem, vix in pl occurret casus. Nam vel innocentiam tuam demonstrare potes, vel non. Si primum, nulla erit duelli necessitas; si secundum, etsi duello certes ac vincas, non ideo criminis suspicionem abolebis. Ob bona temporalia non videtur hoc Christiani homini consentaneum. Calumniatorem autem te in vitæ discrimen adducentem, clàm è medio tollere, si volet, pessimum

pessimum exemplum ac scandalum dabis si innotescat à te hominem à calumnia non conuictum occisum esse, & alii sequentur cum maximo Reipublicæ detrimento.

In bello seu offensiuo seu defensiuo plerunque licitum non est duellum cum hoste instituere (quippe cum inefficax sit modus resistendi per vnum: efficacior autem modus resistendi coniunctis viribus. Ergo inique communis defensio vni soli committitur) nisi in his casibus; si hostis duellum exercitui offerat, ad auertendam ignominiam & finiendum bellum, iuxta exemplum Dauidis. 1. Reg. 27. 3

Pœna excommunicationis decreta est contra duello congredientes, & eorum patronos, auxiliatores spectatores, & Ecclesiastica sepultura priuandi. Excipe Germanos, qui à censura videntur excusari, ob non receptum Concilium. 4

Cap. VI.

De obligatione compensandi damnum ex homicidio, vel mutilatione.

NB. Contra iniquum aggressorem duæ actiones oriuntur. Vna ad compensationem damni illati, secundum commutatiuę iustitiæ æqualitatem, cuiusmodi obligatio ex ipsa natura facti oritur ante sententiam Iudicis, sed si homicidæ pœna mortis à Iudice decernatur, compensatio damnorum fermè exigi non solet, cum tamen in rigore possit, eò quod damna priuata per publicam punitionem non resarciantur. Altera est actio ciuilis & criminalis ad satisfactionem pro iniuria de qua dixi tract. hoc parte 2. cap. 6. num. 6.

In æsti-

1 In æstimatione damni, quod iniustè vulneranti resarcire tenetur, imprimis veniunt, impensa facta in medicos, chirurgos; deinde operæ quibus homo caruit, vel cariturus est. V.C. si opifex vulneratus, in labore impeditus, lucrum illi cessans compensari debet deductis tamen expensis, quas facere oportuisset, non verò molestiæ, laboris, cum lucrum plerumque labori commensuratum.

2 Pro cicatricis deformitate, membri, ipsiusque vitæ iactura, nulla compensatio facienda est ante Iudicis sententiam, iuxta l. vltimam ff. de his. *In homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest*, id est, vita hominis liberi & membrorum integritas alterius generis & altioris ordinis sunt, quam vt in commutationem pro pecunia venire, & quasi venalia fieri possint. Tamen potest Iudex in foro externo secundū iustitiæ vindicationem mulctam pecuniariam homicidæ decernere, applicandam offenso, eiusue hæredibus. Et confessarius in foro interno pro pœnitentia potest imponere Reo sacrificia preces, &c. animæ occisi applicandas.

NB. Sumptus funebres non veniunt in restitutionem, nisi occasione necis illatæ. V.C. in alieno loco, vel extra patriam, maiores fieri oportuerit.

3 Homicida damnum compensare debet, quod inde prouenit occisi parentibus, liberis, vxori ob iunctionem, quam gerebant cum persona defuncta, atque inde ortum legale ius petendi ab eo alimenta. Quod si ipsis hæredibus ob iniustæ mortis accelerationem minuatur, compensatio illati damni facienda erit, nisi percussus percussori sponte omnem restitutionem condonarit. Damnum verò quod familiaribus & clientibus per accidens prouenit, non re-

detur ex iustitiæ lege compensandum esse, eo quod defunctus ex iustitia nihil debuerit.

Creditoribus illatum damnum ex iustitia resarcite debet homicida; eo quod occisus arctiore obligatione iustitiæ tenebatur erga creditores, quam erga parentes liberos & vxores; cuius rei signum est, quia his alimenta & hæreditas non præstatur, nisi deducto ære alieno. Ergo si homicida filiis, vxori damnum illis euentum, resarcire tenetur, multo magis creditoribus, quamuis id in praxi non obseruatur. 4

Vt homicida vel vulnerans in conscientia obligatus sit ad damni compensationem, necesse est, eum aduersus iustitiam deliquisse. Vnde, qui alium ad duellum prouocauit, vulnerans illum non tenetur ad vllam restitutionem. Ratio, quia volenti non fit iniuria, idem censendum de occumbente in hastiludio propter pactum remissionis; quod implicitè inter illos intercedere censetur. 5

NB. Qui aggressorem vulnerauit, vltra moderamen inculpatæ tutelæ tenetur resarcire damnum secundum proportionem iniusti excessus. Alii autem dicunt quod ad totum damnum tenetur propter peccatum mortale commissum; propter excessum, quod secum trahit integram restitutionem, nisi iudex in tali casu damni restitutionem condonet.

CAP. VII.

De Irregularitate orta ex homicidio, vel ventila-tione publica authoritate facta.

1 AD Irregularitatem contrahendam V.C. ob de-fectum perfectæ lenitatis non requiritur cul-ſed ſufficit voluntas etiam virtualis ſecuto effectu. Ratio, quia irregularitas non eſt pœna, ſed macu-moralis, ſiue indignitas ad altaris miniſterium. I decens enim eſt, vt is, qui voluntariè ſiue neceſſa-te hominis ſanguinem fudit, Chriſti manſuetu-mam perſonam in altari repræſentet. Tales ſu-Aduocati, Iudices, Aſſeſſores, Accuſatores, D monſtratores, teſtes, tabelliones, qui torquendo primit confeſſionem Rei, Qui dictat, ſcribit, ſigna publicat literas pro vindicta ſanguinis deſtinatas tem Executor ſententiæ ſatellites illius. Illi omn irregularitatem incurrunt, ob defectum per fectæ lenitatis. Idem lictores, ſi capti occidan tur.

2 Neceſſe tamen eſt, vt cooperatio ad mortem no tabilis ſit & non admodum remota, vnde opifi facientes ſcalas, patibula, non ſunt irregu ſed qui applicant funes & ſcalas; hi enim cen tur cauſa propinqua. Item ſi Titius literas miſſas (continentes mandatum capiendi mal ctorem) Clerico det ad legendum, non fit irregu laris Clericus, eò quòd ſit cauſa remota. Non ir gularis fit, qui impetrat, ne Reus per viam publi cam, cum ſuo, & familiæ maiore dedecore ducan tur, ſed via breuiore, etſi per accidens contingat mortem accelerari. Nec Clericus ſpectans Reum ſupplic

supplicio afficiendum, indecens tamen est ob curiositatis vitium.

NB. Si confessarius hortetur Reum, vt in via procedat, non fit irregularis, nam parum pro nihilo reputatur, si autem cooperatio vel acceleratio notabiliter facta sit, irregularitatem contrahit.

Prælati absque irregularitatis periculo Reum veluti incorrigibilem seculari potestati tradere possūt. Ratio, quia ipsi mortis sententiam non pronunciāt, imò generatim adhortari possunt magistratum, vt exequantur. §

Si Episcopi & similes prælati, temporalem etiam Iurisdictionem obtinent, leges aduersus malefactores condere, Iudices creare, iisque causas criminales committere non prohibentur, adiecto mandato, vt iuris ordo seruetur. Potest tamen etiam pœnam ignis mutare in leuiorem, quia hoc modo non causa mortis aut supplicii existunt, sed potius, vt pars supplicii dematur, qui misericordiæ non seueritatis actus est. 4

NB. Clericus fit irregularis, si suadeat ex iure, aut consulat etiam generaliter rei veritatem aperiendo, posse talem & talem accusari, & mutilatio, vel mors sequatur, tam Confessarii possunt Iudicibus in Confessionibus denegare Absolutionem, nisi Reum noxium Reipubl. morti adiudicare proponāt, item possunt hortari Reum, vt crimen fateatur. Nam Ecclesia noluit irregularitatis obicem ponere, quominus Iurisperiti & Confessarii scienter ac munere suo salubriter fungi possint.

Qui in persona, etiam Clerici, vel rebus suis, aut suorum domiciliorum, coniunctorum, nō aliquorū extraneorum iniuriam passus est, absque irregu- §

larit atis periculo malefactorem Magistratui denun-
ciare & ciuiliter contra ipsum agere potest, cum re-
pressa protestatione, quod sanguinis vindictam
non intendat. Ratio, quia alioquin daretur mate-
ria pleriſque trucidandi eosdem, & eorum bonis
berè deprædandi. Imò etiam Ecclesiasticus potest
malefactorem suum, si necesse, eo fine capere, de-
tinere, & Iudici tradere, quia cui concessus est fi-
nis, ei etiam media necessaria ad talem finem.

NB Talis protestatio non prodest Iudici aut Ad-
uocato, quia tales non propriam sed alienam cau-
sam prosequuntur, quæ etiam ratio est, cur Clerici
ordinariè compelli non possint ad ferendum testi-
monium in causa criminali, quia illis per Canones
prohibitum est.

6 Canones non infligunt notam irregularitatis
propter officium debitum ex lege charitatis, absque
usu virtutis. Vnde licitum est absque irregularitate
periculo accusare malefactorem, si ita necesse sit ad
defendendam vel liberandam Rempubl. aut innocen-
tem à graui periculo.

NB. Irregularis non fit, qui frigida infantem ba-
ptizat, etsi contingat ideò citius mori, necqui do-
mat vt fur deprehendatur, suspendendus, quia in
charitatis exercitum est.

NB. Dixi Actionem ciuilem instituipos-
Actio criminalis de delicto, quod mortem vel mu-
lationem meretur à Clerico sine peccato & perico-
lo irregularitatis non potest institui, neciuuat pœ-
nitentio, vt pote inutilis & facto contraria.

Dixi cum expressa protestatione; Nam qui de-
nunciat vel accusat etiam ciuiliter de crimine, quo
scit dignum morte vel mutilatione, is indirecta

luntate censetur esse causa mortis, quippe ad quam decernendam Iudex ratione officii sui moueri solet, occasione eiusmodi denunciationis. Verum talis indirecta voluntas, secundum Canonum constitutiones retractari censetur, per protestationem illam, eo saltem casu, quo quis suam vel suorum iniuriam prosequitur.

CAP. VIII.

De Irregularitate ex homicidio contingente in bello offensiuo.

QVi in bello offensiuo propria manu occidit vel mutilat, irregularis efficitur, in bello iusto ex defectu perfectæ lenitatis ex iniusta deformatione. 1

Qui bello iusto interfunt, opemque adferunt, si neminem propria manu mutilent, irregularitatem non contrahunt, idque ideò ne homines metu irregularitatis à bellando absterrerentur. Secus est in bello iniusto, in quo ob vnius occisionem vel mutilationem omnes, qui auxilium attulerunt, irregulares efficiuntur, tanquam vna causa moralis. 2

CAP. IX.

De Irregularitate ex homicidio ob defensionem.

QVi ob necessariam corporis sui defensionem occidit vel mutilat hominem, irregularis non fit, nec infantes nec dormientes, nec Clericum, nec occidentes inuasores suos. 1

Qui ob necessariam Reipubl. vel hominis innocentis defensionē ex obligatione charitatis pugnāt, 2

irregularitatem non contrahunt. Ratio, Irregularitas non incurritur, nisi ex homicidio spontaneo, hoc autem de quo loquimur, non omnino sponte, sed cogente necessitate legis patrata est. NB. Iudex, carnifex, sponte assumserunt officia sua.

NB. Clerici in maioribus pugnantes propriam nu in bello defensiuo, incurrunt irregularitatem quando per laicos vis & iniuria depelli potest, secus si per laicos patria ab iniquis inuasoribus liberari queat.

3 Qui iniquum aggressorem (furem etiam) ob fam aut bonorum defensionem mutilat, occidit, irregularis efficitur ob defectum mansuetudinis, quia magis conforme est Christianæ charitati ad imitationem mansuetudinis Christi, iniuriam sustinere, secus in defendenda vita. Hunc enim casum canonem ceperunt, quod tanto minor in ea cernatur mansuetudinis defectus, quanto maior & naturæ consentior vitæ defendendæ necessitas.

CAP. X.

De Irregularitate ex homicidio voluntario & Casuali.

1 OB Homicidium merè casuale ac fortuitum incurritur irregularitas, siue aliquis dederam rei licitæ seu illicitæ; quia irregularitas non curritur nisi in casibus iure expressis.

2 Adulter irregularis efficitur, si occasione adulterii homicidium, occidendo maritum aggressorem secutum est, modo ille tale periculum præuiderit, quia indirecte causam præbuit secuti homicidii propter vitæ defensionem.

NB. Irregularis efficitur, qui iubet aliquem vi-

ber-

berari, prohibens ne mutilet, vel occidat, ille verò mandati fines egressus, mutilarit vel occiderit iuxta decisionem c. vlt. de homicid. in 6. vbi ratio additur: Cum mandando in culpa fuerit, & hoc euenire posse debuerit cogitare.

Clericus in sacris irregularis efficitur, si exercendo artem Chirurgicam, per incisionem vel auditionem, quamuis omni adhibita diligentia, hominē occidat vel mutilet. iuxta reg. 19. in 6. *Non est sine culpa, qui rei quæ ad eum non pertinet, se miscet.* Excipe in tali necessitate, vbi chyrurgus haberi non potest, nec clericus fit irregularis, si præter intentionem in venatione occidat hominem, quia perraro cum venatione coniuncta est hominis occisio. 3

Ad contrahendam Irregularitatem ex homicidio indirectè voluntario, requiritur culpa mortalis, si quis operam dedit rei licitæ: sin verò rei illicitæ sufficere videtur culpa venialis. 4

Excepta prioris habes in Iudice præter intentionem Reum ad Carcerem damnatum, ita victus tenuitate premente, vt fame conficiatur. In iudice Reum torquente & præter intentionem occidente; in Magistro disciplinæ causa puerum castigante, & præter intentionem occidente; in Medico vel Chyrurgo per negligentiam vel imperitiam respectu ægroti, in infirmum mouente ægrum in lecto, & præter intentionem mortem accelerante, in patre paupere prolem præter intentionem in lecto opprimente. In patrefamilias ferocem canem alente & incaute ligante. Excepta posterioris. In Clerico in venatione hominem præter intentionem occidente; In clerico saltante cum grauida, vnde abortus prolis animatæ contingit. In praxi

tamen nemo nisi ob mortale censetur incurrere irregularitatem. Nam vtrum homicidium secutum sit ex operatione secundum se licita an illicita, pertinet ad forum externum tantum, in quo præsumptio fieri solet, contra eum, qui rei illicitæ operam dedit, non sine lata eius culpa homicidii accidisse; præsumptio autem cedit veritati.

5 Si vulneratus vulnere tamen non lethali, tamen mortuus est ob chyrurgi penuriam aut imperitiam inique vulnerans irregularis efficitur. Nam hoc ei vulnus causa physica mortis existit. Eademque cui si occasione vulneris alius morbus accessit, mortem inferens. Nam *causa causæ, censetur etiam causati.*

E contra, si vulneratus conualuit & reincidit, vulnerans ab irregularitate & obligatione homicidii immunis erit, idque Iudicio Medicorum relinquendum, an mors ex vulnere nec ne.

CAP. XI.

De Irregularitate ex mutilatione.

1 MVtilasse is solum dicitur, qui alicui membrum abscidit.

2 Qui alteri aurem, nasum, aut digitum vnum maioribus amputauit, videtur irregularitatem incurrere (nam de minoribus dubitat Suarez) Ratio quia Canones intelligunt, quamlibet partis organicæ abscissionem, ob quam corpus humanum notabiliter sua integritate priuatur.

3 Qui sibi ipsi digitum aliudue membrum propter iniquitatem abscidit, irregularis est.

CAP.

CAP. XII.

De dispensatione super Irregularitate & domicidio, mutilatione.

NB. PRiuilegium Episcopis in Trid. concessum absoluendi ab omni irregularitate, excepta quæ oritur ex homicidio voluntario (dico priuilegium, alioquin enim Episcopi non possunt dispensare in lege Pontificia) secundò, qui occultum homicidium perpetrauit, nullo tempore ad sacros Ordines promoueri potest, nec ad vlla beneficia. Si verò vim inrepellendo modum excessit, iure ipsi quodammodo dispensatio debetur.

Cum homicida voluntario, quamuis occultus sit, solus Papa dispensare potest. 1

Probabile est, Episcopum dispensare posse in irregularitate ex mutilatione illicita si occulta sit. Ratio, quia Concilium tantum exprimit homicidium: Quare hæc exceptio firmat regulam in alijs. Et licet in iure æquiparentur homicidium & mutilatio ad causas incurrendi irregularitatem, non tamen quoad cætera. Item Episcopus dispensare potest in homicidio occulto facto causa defensionis, sed excedendo moderamen inculpatæ tutelæ. Ratio, quia tale homicidiũ, non censetur simpliciter voluntarium. 2

NB. Probabile etiam est Episcopum dispensare posse cum homicida occulto, quæ tamen hominis necem non intendit directè, sed solum indirectè & in causa, V. C. Si quis mulierem grauidam percussit & abortum procreauit: Si quis tegulam improuidè è tecto deijciens hominem occidat, mandatarius fines egressus, omnino occidit.

Nam talia homicidia cum non sint ex proposito

directo ac formali, non simpliciter ac perfectè voluntaria, sed veluti mixta ex voluntario & casuali. Id circo eiusmodi occulta homicidia in dispensibilia non sunt, nec comprehensa sub exceptione Concil. Tridentini.

NB. Parochus potest absoluere homicidam occultum, si asserat se non habuisse propositum occidendi sed solum rixandi, postea verò necessitate compulsum vt occideret, ne ipse occideretur, nam hoc non censetur reseruatum, nisi sit notorium.

NB. Licet is qui ex commiseratione infirmum vertit, vt liberet eum angustijs mortis, grauiter peccet, & accelerando mortem irregularis fiat; tamen potest Episcopus cum tali dispensare; Quia homicidium voluntarium indispensabile intelligitur, quod animo crudeli & inimico fit.

3 Cum homicida indirectè voluntario Episcopus dispensare potest, quamuis notorio ad Ordines minores & beneficium simplex.

4 Nomine homicidij indispensabilis intelligitur homicidium tantum directè voluntarium iniustum, vnde cum Clerico in bello iusto occidente potest dispensare Episcopus. Regulares tantam habent potestatem, solum in foro interno.

5 Episcopus per facultatem in Trident. concessam dispensare non potest super Irregularitate obtenta defectum, cum Milite, Iudice, Accusatore, testi &c. & similibus Irregularitatibus absque delicto contractis dispensare non potest. Ratio, quia talis irregularitas non prouenit ex delicto.

6 Irregularitas non ligat cum graui periculo vitæ aut famæ V. C. sacerdos qui occultum homicidium commisit (etsi statim debeat solicitare dispensationem

sed nisi Missam celebret, in suspicionem sceleris veniet, potest post pœnitentiam celebrare ad vitandam infamiam. Ratio, quia lex naturalis & diuina de defendenda propria fama, præstat legi humanæ de abstinendo à sacro in irregularitate. Eadem ratio est in alijs irregularitatibus & excommunicatione. Et si in tali casu difficilis sit aditus ad Papam, potest Episcopus dispensare.

CAP. XIII.

De Stupro.

1 STuprum (est virginum illicita defloratio) non continet distinctam speciem peccati à simplici fornicatione, si absit dolus, vis. Vnde etiam in confessione non manifestandum necessarium. Ratio, cum enim stuprum siue fornicatio cum virgine modo naturali concubitus fiat, præterquam quod extra legitimum matrimonium, non potest habere intra genus intemperantiæ & luxuriæ aliam deformitatis speciem, quem eam, quæ est simplicis fornicationis.

Nec restitutionis obligatio oritur virgini, si liberè consentiat; quia *nulla est iniuria, quæ in volentem fiat.* lib. 1. §. vsque adeò. ff de iniurijs. nec parentibus, quia puella libertatem habet in corpus suum, quo vel nunquam vti, vel vti, vel abuti potest, quare licet tamen peccet, si abutatur, tum non facit vlli iniuriam, quia vtitur iure ac facultate sua. Alia ratio est, si filia volens, patre inuito, domo abducatur, aut venundetur: tunc etiam iniuria patri infertur, vtpote cuius ius, ac potestas patria violatur, ideoque ei actio iniuriarum proprio non filiæ consentientis nomine, competit.

Stuprator virginis, liberè consentientis, ad nullã damni

damni restitutionem in conscientiæ foro obligans. Ratio, quia nullam iniuriam intulit, & licet intulisset patri, tamen non damnum, quia damnũ corporis filiæ volenti illatum non redundat in patrem, eo quòd filia non sit possessio patris, sed liberum sui corporis vsum habeat.

Quod si stuprator occultum facinus puellæ non sine iniuria infamauit, tenetur damnum inde secutum filiæ & parentibus eius resarcire.

Secundò, si Iudex in externo foro, secutus sententiam probabilem Molinæ, &c. quod iniuria inferatur parentibus, quorum filia etiam volens constupratur, stupratorem condemnet ad pœnam illis soluendam obtemperari debet.

3 Stuprator puellæ per vim, fraudemue, debet eam dotare, aut in vxorem ducere, cum in alternativa debitoris sit electio. Lex Exodi 22 de Virginibus stupratis dotandis & in vxorem ducendis, est pœnalis non obligans ante Iudicis sententiam.

4 Si puella occultè per vim stuprata, nullum aliud damnum passa fuit, & æquè virum honestum accepit, non videtur ille, qui stuprauit, ad aliquam damni compensationem in conscientiæ foro obligandus. Ratio, quia pro iniuria secluso damno, nulla debet fieri restitutio, Puella autem nullum damnum passa est, & clausuri virginalis violatio non est pecunia æstimabilis.

CAP. XV.

De Adulterio.

1 ADultera plerunque non tenetur manifestare prolem esse spurium, quæ publicè legitima censetur.

Esse

Esset enim hæc obligatio valde difficilis, parum vtilis & plus noxia. Vxor enim odium excitaret, se & filium *infa*maret. Atqui Doctores aiunt, restitutionem bonorum fortunæ ordinariè faciendam, non esse cum detrimento altioris boni, videlicet famæ. Nec filius tenetur credere matri, nisi indubijs probat, ostendatur tunc maritum tempore conceptionis abfuisse. Nam mater semper certa est, pater verò iuris præsumptione est is, quem nuptiæ demonstrant.

Id etiam locum habet, licet mulier circa tempus conceptionis in adulterio deprehensa fuerit; cum enim possit esse filius vtrinque potius præsumendum mariti esse, quam adulterij, nisi graues coniecturæ sint in contrarium, vt si maritus sit sterilis.

NB. Si agatur, V. C. de successione in regno, Ducatu, & filius spurius sit hæreticus, vel pessimus moribus, à quo Respublica graue nocumentum acceptura putatur. Legitimus autem filius, cui reipsa hæreditas debetur, Reipublicæ vtilis futurus speretur, tunc adultera posthabito famæ suæ, imò etiam vitæ dispendio, rem palam significare debet, si spes sit illegitimi successionem tali *ratione* impediri posse.

Si adulter sibi persuadeat, vel meritò persuadere 2.
debet, prolem ex se genitam esse, debet compensare damnum patri putatitio, & liberis legitimis, quatenus id fieri potest. Ratio, quia adulter eiusce damni causa moralis extitit, quando huiusmodi iniustam actionem exercuit, ex qua suapte natura prolis generatio consequi solet, vt plurimum coniuncta cum damno mariti & liberorum. Sæpe tamen adulter excusatur, eò quòd restitutio fieri non potest, absque priuato vitæ graui dispendio & famæ.

In

3 In dubio vtrum proles ex adulterio genita sit, adulter obligandus videtur ad restitutionem saltem secundum dubij proportionem. Nam si constet delictum admissum fuisse, præsumptio esse solet contra nocentem. Et in dubia causa potius faciendum est innocenti quam nocenti. Quod autem filius illegitimus in dubio se legitimum reputare potest, adulter non: causa est, quia innocentia & fauor filij omnino id meretur, vt legitimus censeatur, donec probetur illegitimus: cum hactenus fuerit in possessione filiationis. At adulter fuit causa iniusta, vt maritus probeat alimento filio tanquam certo, qui tamen dubius est.

4 Fas est filios illegitimè natos interdum exponere, si ita necesse sit ad grauem infamiam vitandam, adhibita tamen cautione ne frigore moriatur, & ut prius baptizetur, appositâ scedula, nec cum periculo infamiæ tenetur parens filium sic expositum sustentare.

TRACTATVS IV.

De Pactis & Contractibus.

CAP. I.

Quid sit Pactum.

1 PActum est duorum vel plurium consensus in idem; videlicet ad aliquid faciendum vel non faciendum, vel ad aliquid dandum.

Effe-

Effectus pacti est obligatio, cui ex altera parte 2
spondet actio seu ius petendi, id est, ius persequendi quod sibi debetur, iuxta reg. 84 ff. *Is natura debet, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus.*

Promissio, nisi acceptata sit, obligationem nul- 3
lam parit; alia ratio est de voto, quod à Deo vt cordium Inspectore acceptatur. Excipe, nisi promissio facta sit ciuitati propter incendium, tunc enim obligat ante acceptationem. Ratio; quia Princeps generali lege propter bonum publicum lata, talem pollicente obligationem imponere potuit ac voluit. Quod si donatio sit facta ad pias causas reuocari potest, eò quòd omnis promissio suapte natura sit respectiua, cui proinde vis & obligatio ex alterius partis consensu, tanquam à forma sua dependet, nec aliud iure speciali positiuo in Ecclesiarum fauorem statutum est; Iuramento tamen firmata valet ante acceptationem. Ratio, *quia iuramentum seruandum est, quotiescunque sine dispendio salutis seruari potest*, c. si vero. de iureiur. idque obligat non ex virtute iustitiæ, sed ex virtute religionis.

Non permittitur, vt quis pro altero paciscì seu sti- 4
pulari possit, nisi sit persona subiecta, puta filius pro patre, seruus pro Domino, Regularis pro prælato, aut monasterio. Prius probatur; quia certi iuris est, factum alienum promitti non posse. l. inter stipulantem, in princip. Est cit. l. stipulatio ista §. *alteri stipulari nemo potest.* Post. probatur; quia propter arctam coniunctionem, quodammodo eædem personæ censentur cum ijs, pro quibus stipulantur, tamen ante acceptatam stipulationem à Capitulo, patre,

ere, Domino, &c. Si pactum reciprocum sit; puta mutui, commodati, &c. claudicat circa mandatum.

NB. Donatio acceptata & donatario etiam donatur ante rem traditam, *discedas*, tamen hæredes non liberantur sed tenentur.

5 Si donator misso nuncio ad donandum, antequam donatio acceptetur, è viuis excedat, expirat acceptandi; & res donationi destinata ad hæredes donatoris spectat. Ratio, nam vel donatarius in hoc casu haberet ius acceptandi, & res donationi destinata ad hæredes donatoris spectat. Ratio, nam vel Donatarius in hoc casu haberet ius acceptandi donationem ex vi pacti seu donationis, vel ex vi mandati, primum dici non potest, quia omne pactum requirit consensum duorum in idem: ante mortem autem donatoris, donatarius nec per se, nec per alium consensit aut acceptauit. Per mortem autem extinguitur consensus donantis. C. si gratiose. de rescript. in 6. Ergo vtriusque consensus in pacti obligationem concurrere nunquam potuerunt; nec secundum, quia mandatum extinguitur morte mandantis, si executioni nondum dari cepit, iuxta l. mandatum. C. mandati.

NB. Specialiter decretum fuisse in promissionibus beneficiorum, dispensationibus & eiusmodi gratijs, quæ ex debito officio Ecclesiasticæ potestatis procedunt, vt ea ex parte concedentis valida & irrevocabilia censeantur, licet alter ius & dominium non ante acquirat, quàm re intellecta consensum præbeat. Vnde etiam collatio vt absenti fiat, non requirit personam intermediam, secus autem est in pactis & contractibus.

6 Et gratia facta à principali, debet executio-

mandari etiam post mortem Principalis gratia autem facienda. V. C. à Commissario non, si res adhuc sic.

CAP. II.

De Pacto nudo & vestito.

Pactum aliud est nudum, quod in ciuili foro actionem non parit, licet pariat exceptionem; V. C si alicui volenti & acceptanti nude promisisti, mutuo te daturum, dicitur nuda conuentio, cuius naturalem, siue in conscientiæ foro ortam obligationem, ius ciuile quidem non tollit, nec prohibet solutionem eius rei, de qua conuentum fuit: tamen ad vitandam multitudinem ciuilium actionũ & litium, eiusmodi simplices conuentiones non confirmat, id est, non vult vt iudex ad earum executionem debitorem compellat; nihilominus exceptionis beneficium cõtra Actorem ex simplici pacto siue conuentione obligatum tribuit. 1

Exemplum. Titius ex vendito debet tibi 100. aureos solvendos in die S. Georgij, tu autẽ eidem promisisti mutuo daturum aur. 100. hoc casu petentem te coram Iudice 100. aureos debitos. Titius exceptione promissi mutui repellere potest, idque ob remanentem obligationẽ naturalem, quæ iure ciuili non plane extincta est, sed aliquos effectus retinet. V. C. Tribuens ius excipiendi, & compensatione vtendi.

Pactum vestitum siue iure ciuili confirmatum dicitur, quod ciuilem actionem parit, V. C exempto competit emptori actio aduersus venditorem admercem sibi tradendam, numerato precio, qua actione instituta & causa cognita, Iudex com-

pellit venditorem, ſecundum iuſtam petitionem actoris.

Pacta ſeu conuentiones 6. modis confirmantur, vt ex ijs actio ciuilis oriatur 1. Pacta natura ac ſuo nomine veſtita, V.C. emptio, venditio, locatio, conductio, ſocietas, commodatum, depoſitum, &c. 2. Veſtiuntur pacta interuentu rei datæ ob cauſam, quod accidere ſolet in contractibus innominatis, V.C. Conueniſti tu & Titius, vt dares ei 10. oues pro vno boue, vterque ciuili iure (non naturali & canonico) altero etiam inuito, reſilire poteſtis, ante rei traditionem. Poſtquam autem tradidiſti oues Titio, competit tibi actio ciuilis, ſiue ea quæ dicitur *condictio ſeu repetitio dati ob cauſam, cauſa non ſecuta*, ſiue ea quæ dicitur *actio in factum*, ſeu *verbis præſcriptis*, per quam compellitur contrahens ad præſtandum id, de quo conuentum eſt, id eſt, bouem. 3. Veſtitur pactum adiectione ad aliud pactum, iure ciuili firmum. V.C. ſi ædes Titio vendidiſti, atque incontinenti pactum adieciſti, vt inquilinum te recipiat, pactio iſta aliâs per ſe conformis, adiectione ad venditionem confirmatur. 4. Confirmantur pacta per ſtipulationem, V.C. Promittis 10. promitto. Vnde & verborum obligatio dicitur. Hodie verò pacta confirmantur publico tabellionis inſtrumento vel etiam ſimplici ſcriptura, propria manu promiſſoris ſubſcripta aut obſignata. 5. Confirmantur pacta legis auxilio. Nam iure nouo C. de donat. et ſimplici donatione actio conceditur ad rei ita promiſſæ traditionem. Item ex ſimplici dotis promiſſione. 6. Confirmantur pacta iuramento, vt etiam ciuili iure actionem pariant.

Si pa-

Si pactum simplex initum sit cum expressione causæ, in foro canonico actio ex illo instituí potest, quod attinet causas, quæ vel ratione materiæ vel personæ ad tribunal Ecclesiasticum pertinent. V. C. Si manu Titij scriptum reperiatur, vel testibus probari possit, aut Titius ipse fateatur, se tibi donaturum 100. propter præstita obsequia, compellitur tibi fidem seruare. Si verò nihil aliud coram Iudice ostendi potest, quam simplex promissio, tunc Titius excipere potest, se promisisse quidem sed cum causa seu conditione pendente in futurum. V. C. si ipsi obsequia præstiteris, quæ præstita tamen nondum fuerunt; eiusque contrarium probandi onus in reactorem reijciet.

Nam neque iure ciuili ex stipulatu actio conceditur contra promissorem, nisi constet vel probata fuerit causa promissionis sicut constat l. 2. §. circa primam speciem. ff. de doli mali & motus exceptione.

CAP. III.

Quid sit Contractus & quotuplex.

COntractus (idem quod pactum) aliud est gratuitum, quod ex vna tantum paciscentium parte obligat, V. C. promissio stipulata vel nude acceptata secundum ius naturale vel canonicum, sine reciproca obligatione, item donatio simplex etiam sine traditione modò sola liberali voluntate declarata sit, actionem parit. Huc pertinet acceptilatio, per quam debitum à creditore debitori gratis remittitur, & quasi acce-

ptum habetur. Aliud est pactum reciprocum, siue oneroſum, quod ex vtraque paciſcentium parte obligationem parit.

2 Contractuum alij ſolo conſenſu proficiuntur (emptio, venditio, locatio, &c. donatio ex iuris priuilegio, hypotheca, ſponſalia, matrimonium. Cum primum enim emptor V. C. & venditor de merce & precio conuenerunt ratus eſt contractus; vt actione obligatio iure ciuili vtrinque oriatur) alij verbis (ſtipulatio & obligatio verborum) alij ſcriptura (inſtrumento, quod neceſſario requiritur ex juris vtriuſque diſpoſitione & formam & ſubſtantiam alicuius contractus ſcripturam requirentis. V. C. ad donationem 500. ſolidos excedentem, ad emphyteſin Eccleſiaſticam) alij re ſiue traditione, quod ipſo ſuo nomine dationem vel factionem ſignificat. Aliâs inſtrumentum conficitur ad perfectionem rei. Tales ſunt mutuatio, commodatio, depoſitum.

3 Iterum diuiditur contractus in nominatum (qualis eſt qui in nomine generali pactionis non ſtat, ſed tranſit in proprium & ſpecificum nomen contractus, vt emptio, venditio, locatio, conductio, ſocietas, commodatum, depoſitum, mandatum, mutuum, pignus, hypotheca, i. e. feudum, emphyteuſis, ſponſalia, matrimonium (latè) donatio, gratuita ſtipulatio & acceptilatio) & in innominatum (qui proprio ac ſpecifico nomine caret, V. C do vt des, id eſt, do tibi aurum, vt des argentum; do vt facias, id eſt do tibi pannum, vt colas mihi agrum. Facio vt facias, id eſt, colo tibi agrum, vt des mihi pannum. Facio vt facias, id eſt, colo tibi agrum, vt vehas mihi frumentum. His omnibus

bus contractibus commune est, quod per pœnitentiam recedere possit pars contrahens, etiamsi ex sua parte contractum impleuerit, si ex altera parte impletum non sit, V. C. dedi pecuniam tibi, vt Romam ires, iure ciuili repetere possum pecuniam, antequam iuisti, nisi tua interfit non reuocari, quia te ad iter parando, aliquid expendisti, aut lucrum omisisti, tunc enim vel indemnem seruare debeo. At verò in contractu nominato, sed qui ex sua parte impleuit agere debet, vt etiam pars altera impleat, nisi placeat contractum mutuo consensu dissoluere.

Alij Contractus sunt bonæ fidei (sumptæ non vt opponitur dolo, sed vt idem sit quod bona interpretatio, secundum æquum & bonum, qualia sunt emptio venditio, depositum, conductio negotiorum gestorum, mandatum, & cæteri omnes, qui numerantur §. actionum. Reliqui omnes, qui ibi non numerantur, sunt stricti iuris; vt plerique contractus innominati, item mutuum & census emphyteusis, gratuita stipulatio, donatio (vota & legata ad pias causas) iuxta l. 99. ff. de verb. obligat. Quicquid astringendæ obligationis est, id nisi palam verbis exprimatur, omissum intelligendum est ac ferè semper secundum promissorem interpretamur.

NB. Principis donationem & beneficium si nemini præiudicet, latissimè interpretandum esse, idque ob liberalitatem, quæ de principe præsumitur.

CAP. IV.

De Qualitatibus Contractuum.

1 QVod purè & simpliciter promissum est confestim peti debet, iuxta Reg. 14. ff. de reg. iuris. *In omnibus obligationibus in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur* : arbitrio prudentis. Deinde expectare plerumque potest debitor donec promissarius seu creditor exigat, si nullum solutioni tempus aut conditio apposita erat. Vnde sponsus ad nuptias non obligatur, nisi alter petat. Si enim taceat, censetur esse contentus mora : modò tamen facile petere possit ; secus si ob metum reuerentialem aut ob desperationem obtinendi, aut per obliuionem petere omittat. Quod si verò promissio facta sit in diem certum, id solui non debet, secus si ob metum reuerentialem, aut ob desperationem obtinendi, aut per obliuionem petere omittat. Quod si verò promissio facta sit in diem certum id solui non debet, antequam dies ille transactus sit, & potest debitor vti exceptione, si ante determinatum diem petatur solutio, quia adiectio diei in fauorem debitoris facta est, non stipulatoris : Sin verò annua quantitas, V.C. decem annui eleemosynæ, vel alimentorum nomine promissi sint, videtur solutio facienda in principio anni, quia ita de legatis annuis decretum est, in l. 1. C. quando dies legati.

2 Si promissio facta est in diem incertum, censetur conditionalis, ideoque obligationem suspendit, V.C. Cum naues ex India appulerint dabo tibi

tibi 1000. nam si non appulerint, non teneris. Quod si verò, certò constet diem futurum, licet incertum quando V.C. promitto, cum pater meus morietur, non dies causa obligationis suspendendæ appositus censetur, sed solutionis differendæ, quapropter tale legatum ad hæredes transmittitur, ita habetur, l. hæres meus, ff. de condit.

Conditio de præsenti vel præterito: V.C. promitto me daturum, si pater meus viuit, si mater mea mortua est, si verum est, statim confirmat actionem & obligationem, sin falsa est, statim infirmat. 3

Conditio de futuro impossibilis secundum naturam, reddit contractum seu promissionem irritam, iuxta reg. 145. ff. *Impossibilium nulla est obligatio.* 4

Conditio de futuro possibilis & honesta promissioni adiecta, eius obligationem suspendit & transit ad hæredes. 5

NB. Pactum conditionale, mortuo paciscente, ad hæredes transit, sed non legatum mortuo legatario. Ratio discriminis est, quia in contractu vel stipulatione interuenit factum stipulantis, seu contrahentis, volentis, sibi, & hæredibus suis prospicere, in legato autem nullum factum legatarij interuenit.

Modus promissioni adiectus, puta promitto tibi centum, vt Romam eas; licet eam non suspendat, tamen promissario vicissim obligationem affert, qua non impleta, interdum reuocari potest, quod sub tali modo datum est. Ratio, quia 6

donatio vel legatum sub modo suum esse substantiale habet absolutum, quodammodo independenter ab accessorio modo seu grauamine: Vade sequitur, quod promissum, legatumue sub modo statim peti potest, etiam nondum impleto modo, quamuis legatarius satisdare debet.

7 Donatio facta Ecclesiæ sub conditione suspendente, ea non impleta, corruit: sed donatio facta sub modo, eo non impleto reuocari non potest, quia in dubio præsumitur donatio principaliter facta propter Deum, & pro remedio peccatorum. Quod si expressum fuit, vt, si modus non seruetur (V.C. si fundus Ecclesiæ donatus, & alienatio prohibitus alienetur) reuocetur facta donatio; non nocebit tamen Ecclesiæ, si solus Prælatus sine Consensu Capituli modum donationis transgrediatur. Alia ratio est, si donatio facta fuerit sub conditione suspendente, eamque Prælatus, qui res Ecclesiæ administrat, non adimpleat; corruit tunc donatio. Causa discriminis est, quia Prælatus Ecclesiæ nocere potest in iure acquirendo, non acquiritur, atqui res donata sub conditione, ante eius euentum, non acquiritur donatario, sed donata sub modo statim acquiritur, antequam modus impleatur. V.C. Titius promisit Ecclesiæ se aliquid naturum in anniuersar: 100. aureos; sed paulo post Ecclesiæ postea recusat conditionem implere promissor liberatus obligatione. Sin verò ius fundationis legato, aut donatione Titij acquisitum, cum modo & obligatione, vt anniuersarius dies celebretur, fundatio reuocari non potest, ob non impl-

impletum postea modum; sed agi debet ad eius impletionem, quia res semel Ecclesiæ acquisita sacra facta est, & in speciali dominio Christi constituta, ideoq; reuocari non potest. Et administrator Ecclesiæ obesse non potest in iure iam acquisito.

NB. Licet donator conditionem apposuerit, vt res alienari non possit, tamen non censetur prohibita in casu necessitatis.

Præterea promissio rei impossibilis secundũ mores, ipso iure irrita est, iuxta reg 69. in 6. *In malis promissũ fidem non expedit seruare.* Fieri enim non potest vt aliquis ex iustitiæ virtute obligetur ad id, quod vel nullo modo, vel saltem sine peccato præstari non potest. Ratio, quia impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Etiam cum iuramento, *non enim est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum.* reg. 38. in 6. Neque iuramentum potest esse vinculum iniquitatis c. quanto. de iuramento. V. C. Si iuratus promisisti puellæ aliquid daturum, vt turpiter agat, nulla obligatio oritur; & quod à puella ob eam causam nondum impletam, acceptum est, in foro conscientiæ restituendum.

Sed quod postea impleta fornicatione promissum 8
vel sicario, retinere potest Puella, & sicarius iure exigere, quia periculũ molestiaue, quod in tui gratiam susceptum, pretio æstimabile est: In externo autem foro talium sceleratorum hominum non admittuntur.

Pro eo quod iam ante ex iustitia acceptum pre- 9
ium seu merces accipi non potest, v. c. si latroni aliquid dederis, ne te occidat, vel Iudici, iustũ salarium habenti, vt iustam sententiam ferat. Ratio, quia iudex V. C. nullum accipiendi vel datum retinendi ti-

tulum siue ius habet. Non ex pacto gratuito, quia suppono, non esse tibi animum donandi, sed tanquam precium dandi, nec ex oneroso, onerosi enim pacti conditio est, vt vtrimque obligationem pariat, vnde illud, *Opera iustitiæ non possunt fieri venalia.*

NB. Iudex, Medicus, Professor, non habens sufficiens stipendium, potest exigere mercedem, item piscator, qui nautæ naufragio ex charitate succurrere debet, laboris sui precium omni iure exigit. Tamen licet Iudex Professor sufficiens salarium habent, tamen ratione extraordinarii labores possunt aliquid accipere. NB NB.

10 Iure naturali iudex non peccat vnius causam antè alios expediendo ex pacto oblati muneris, etsi plures adsint, qui æquitati iure gaudent, vt in iudicis arbitrio posita sit, quem cui præponat: quia ea in re aliis iniuriam non infert.

Iudices aliique officiales, licet frequenter peccent, munera accipientes Exod. 23. acceptorum tamen dominium comparant, modo liberaliter oblata sint, & non ad iniustam vexationem redimendam. Esculenta & poculenta tamen moderata, quæ mera liberalitate offeruntur. NB. Tenetur tamen Iudex ad restitutionem, si aliquid ratione sigilli accipiat contra consuetudinem permissam, ac ius.

11 Pro opere, debito ex solo charitatis lege, si pretio æstimabile sit, precium exigi potest, si non licitè saltem validè. V.C. Si in grauissima necessitate cum paupere (cui gratis succurrere debet) pactum reciprocum ineas, subsistit, cum enim sola charitate obligatus sis, paciscendo suscipis nouam obligationem

ligationem iustitiæ, quæ precio æstimabilis est. Sed precium pro baptismate accipere (quod opus religionis ex charitate præstare debes) est Simonia, si agatur quasi ex obligatione pro re temporali data vel promissa, secus si liberaliter aliquid donetur absque promissione.

Promissio facti alieni, nullam obligationem parit. 12

Cap. V.

De Contractibus ob Errorem, aut dolum initis.

Error circa rei substantiam (V.C. si emas vitrum pro gemma: si beneficium conferas Petro, quem putas esse Ioannem) omnem contractum naturali iure irritum reddit. Quia *Errantis nullus est consensus.* l. 9. C. de Iuris & facti ignorantia. Sine consensu autem non consistit contractus, quippe à libera voluntate pendens. 1

Error circa obiecti qualitatem, licet dolo alterius contrahentis proueniat, si tamen concomitans tantum sit, non reddit contractum infirmum aut infirmandum. 9

Ratio, quia error iste non aufert consensum substantialem, ideo naturali iure contractum validum relinquit; & cum non existat causa contractus (qui dicitur error antecedens) ideo non est ratio, cur remoto errore, contractus infirmari debeat. V. C. Si emi vinum Austriacum, persuasus esse

esse Rhenanum, quod tamen emisses, etsi non ignorasses. Interim verò decepto aduersus decipientem actio competit, vt soluat quanti interest, dolum adhibitum non fuisse.

Error circa obiecti qualitatem, non proueniens ex dolo contrahentis, etsi sit causa operis, non infirmat contractum. Ratio, quia cum error non sit circa obiecti substantiam, permanet consensus substantialis, quo contractus perficitur. Vnde qui ex tali contractu rem aliquam à te consecutus est, non tenetur ad restitutionem, cum nullam tibi iniuriam intulerit. Si tamen à tertia persona deceptus fuisti, competit tibi aduersus eam actio de dolo.

Quod si intentio conditionalis sit, non aliter promittendi aut contrahendi, nisi existente tali circumstantia, tunc infirmatur contractus, V.C dono tibi, quia consanguineus meus es, quod si autem consanguinea non sit, & donasti, potes reuocare donationem, non autem, si aliter non voluisti dare eleemosynam, nisi pauperi sancto; tu autem experiaris esse falsam. Nam in priori casu finis principaliter motiuus est obiecto intrinsecus & substantialis. In altero autem casu est finis tantum secundarius, obiecto accidentalis.

4 Defectus causæ principalis tribuit donatori repetendi, puta si alicui donatum sit in dotem propter nuptias, quæ postea non sequantur. Sumitur ex l 1.ff. de condictione, causa data, causa non secuta. Non item defectus causæ impulsiuæ tantum V.C. si alicui absolutè dones, vt tecum fornicetur, matrimonium ineat, &c. statim valet donatio, nec tenore cari potest, etsi voluntati tuæ non satisfiat. Tamen enim hæc fuerit causa impulsiua ad donandum, non tamen

tamen sub tali causa, tanquam virtuali conditione, donasti, sed simpliciter & absolutè.

NB. In dubio, qualis fuerit intentio donantis, contra accipientem præsumendum est, si rei possessionem mala fide nactus sit, ideoque ad restitutionem obligatur.

Contractus alii facilius dissoluuntur, V.C gratuiti, donandi, mutuò dandi, votum simplex. Nam *promissio gratuita definit obligare, si, re adhuc integra, notabilis mutatio accidat.* Cum enim talis promissio ex sola libera voluntate promittentis dependeat, ideò benignè interpretanda est, noluisse in omnem euentũ se obligare, sed rebus in eodem statu permanẽtibus. Difficile autem dissoluuntur contractus reciproci (emptio, venditio.) Ratio, quia hi contractus vim suam & mensuram obligandi non ex vnius tantum voluntate accipiant, sicut gratuiti: sed etiam ex alterius partis consensu. Nemo autem vendentium facile consentiet, v.c. vt si aliqua mutatio superueniat, venditio irrita sit. Excipe sponsalia, quæ magna animi libertate contrahi debent, ne infelices exitus cõsequantur. Denique omnium firmissimus est contractus matrimonii apud nos; vt ob nullum errorem, vel dolum qualitatis, quamuis causam dederit contrahendi, rescindi possit. Quia ita exigit tum institutio huius sacramenti, tum bonum prolis ac Reipub. propagandæ, vt pro valore matrimonii præsumendum sit, nisi contrarium ostendatur. 5

Si error vel dolus dans causam contractus, proueniat ab altera parte contrahente, non sine iniuria; valet quidem contractus propter consensum absolutum, tamen rescindi potest. Prob. prius. Quia licet dolus & error circa qualitatem dans causam contractui, 6

tractui, facit inuoluntariũ secundũ quid, non tamen aufert voluntatẽ simpliciter, quãdo relinquit cõsensum substantialẽ, qui proinde sufficiẽs est ad producendã obligationẽ cõtractus. v.c. matrimonii. Intellige id, si cõsensus in rei substantiam sit absolutus; nam si actu aut virtute cõditionalis sit, & dependẽs ab extrinseca causa, ea nõ existẽte, corruit omnis cõtractus. Porro: Contractus, qui sunt stricti iuris (v.c. qui per modũ stipulationis cõcipiũtur) iure ciuili validi sũt, actionemque pariũt. Ergo signũ est, naturalem obligationẽ in cõtractus substãtia permanere: quia nunquã ciuilis actio conceditur, vbi nulla naturalis siue fundamẽtalis obligatio subest. Posterius prob. quis dolo alterũ inducens, iniustũ ei damnũ infert; quamobrẽ ad restitutionem obligatur, si deceptus velit: & eadem ratio est de metu iniustè incusso.

NB. Sponsus tenetur indicare sponsæ graues defectus suos, v.c. lepræ, morbi gallici; quia alioquin grauis iniuria inferetur sponsæ; sicut si quis mecem, dissimilato occulto pernicioso vitio vendat, v.c. ligna cariosa, quæ ædificio, ad quod emuntur, certam ruinam allatura sint.

CAP. VI.

De Contractibus ob metum initis.

1 PRomissiones & Contractus ex metu initi, proueniẽte ab intrinseco, omni iure valẽt. v.c. si puella in matrim. ducere, aut religionẽ profiteri sponte elegas, vt mortis tibi decretum supplicium effugias, aut si castitatem Deo voueas, vt naufragio libereris; item metu excommunicationis contrahens matrimoniũ. Ratio, nam qui ob metum contrahit, is habet absolutum & simpliciter dictum consensum; Ergo obligatur, & metus iste omni iniuria caret.

2 Promissiones & cõtractus directè extorti per me-

tũ graué, proueniẽtẽ ab extrinseco, licet valeant iure naturali, & ferme etiã iure positiuo; tamen pro arbitrio metũ passi, rescindi possunt. iuxta sententiam Panormitani & aliorum, qui dicunt, quod *renũciatio beneficii per metũ facta valet; licet peti possit restitutio in integrũ* (si ab infirmo in graui necessitate cõpulso à medico ad venditionem celebrandam) *actione quod metus causa*. Et traditur in l. dolo. C. de inuti l. stipul. *Si metu coactus adii hæreditatem, puto me hæredem effici, quia quamuis, si liberum esset, noluissem: tamen coactus volui. Sed per Prætorem restituendus sum, vt abstinendi mihi potestas tribuatur*. Ratio assertionis est; quia doli mali & metus iniusti eadem ratio est, iuxta ca præced. assert. 4. n. 7. quandoquidem neuter tollit volũtarium simpliciter & absolute, sed vterque iniuriam continet.

NB In foro conscientiæ non obligatur ad restitutionẽ aut rescissionẽ contractus, qui bona fide cõtractum metũ passo, priusquam is actionem intentet, quæ ex iuris positiui beneficio ipsi cõpetit: ea autem actione intentata, in externo foro contra quemuis reper metum grauem alienatæ possessorem à Iudice restituendus erit, quia res metu iniusto extorta, veluti vitio quodam affecta ad alteram personam transferri censetur.

NB. Reg. 15. ff. iunct. gloss. *Qui actionem habent ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur*. Et l. nemo, ff. de in integr. restit. Nemo videtur re excluſus, quem Prætor in integrum se restituturum pollicetur. Matrimonium & sponsalia iuxta Rodriq. 3 pt. consequens relgionis professio & votum profitendi, vel ingrediendi Religionem, per metum grauem infirmantur positiui iuris constitutione. Probat. de Matrimon. Nam qui metu

directè

directè incusso repellitur, is sæpè non habet animum verè contrahendi, sed tantum ad redimendam vexationem (qui autem errore accidentali ad contrahendum inducitur, plerunque habet substantialem consensum.) Ne igitur valor matrimonii in dubium revocari posset, expediebat certas de ea re leges ferre Prob. de sponsalib. Quia licet in iure Ecclesiastico nihil statuatur de sponsalibus irritandis, tum indirectè per consequens dicuntur cassari, eo ipso quod matrimonium tali metu celebratum, ipso iure irritum pronunciatur, siquidem fieri non potest, vt aliquis promissione sua obligetur ad actum seu contractum inualidum. Etiam vota simplicia per metum grauem non infirmantur. Nam metu consensum absolutè voluntarium non aufert, & adest internus animus se obligandi. Deinde Iuramentum graui metu extortum, ob honorem diuini numinis seruandum est, ergo & votum est non minus spectans ad reuerentiam Dei.

4 Quæ metu leui directè & iniustè incusso extorta sunt, æquè in foro conscientiæ & secundum legem naturæ obnoxia sunt recessioni ac restitutioni ficut metu graui iniusto. Ratio, quia metus (vt principalis causa contractus) iniuriam in se continet, ac vim directè intentatam, ad extorquendum contrahentem consensum, secundum quid inuoluntarium. Quia verò in externo foro leuem metum passo non datur actio, id fit ad vitandam multitudinem litium. Alia ratio est de metus leuis causa impediente Religionem, vbi nulla dissolutio locum habet, nam ius positum, solum loquitur de metu graui.

NB. Metus qui dicitur reuerentialis, si efficiat consensum secundum quid, seu inuoluntarium mixtum

(id est, si ideò aliquis consentiat in rem aliquam, à quo eius voluntas alioquin (seposito metu) abhorret, quia nimirum voluntati, precibus Domini, prælati, parentis, Tutoris, &c. contradicere non audet) sufficientem causam præbet in conscientiæ foro, aut Iudicis implorato officio, rescindendi acta, vel contractus, qui solubiles sunt. V.C. Si Caia sponsalia cum Titio celebret, quia ob naturalem verecundiam Patri, tutori, aut Titio non audet contradicere, eo casu resilire potest. Si creditor desperans integrum debitum suum propter debitoris iniquitatem, se consecuturum esse, partem ei debiti remittat, debitor in conscientia non est tutus. Ratio, quia talis metus reuerentialis semper iniuriam continet.

Idemque sentiendum de importunitate precum, molestando, si efficiant inuoluntarium mixtum voluntario. 5

NB. Donationes & hæreditas extorta importunitate precum, obligant ad restitutionem ante iudicis sententiam, si præsumi possit, voluntatem dantis fuisse, vt res data accipientis fieret. Talis enim consensus sufficit ad dominii translationem

NB. Qui precum importunitate molestans, puellam ad stuprum traxit, tenetur ad damnum resarciendum, Qui etiam alterum per iniuriam ad ludendum coegit, tenetur ad restitutionem lucri, quia per iniuriam causa iniusta extitit securi damni.

NB, Par conditio vtriusque ludentis debet esse, iniuria autem tollit inæqualitatem.

CAP. VII.

Si res post Contractum pereat, vel deterior fiat, cuius damno id accidat?

1 CONtractuum alii instituuntur in gratiam vtr tantum contrahentium; vel dantis V. C. in de posito, si nulla merces interueniat; vel accipientis, id est, in donatione, commodato, precario. Alii vero instituuntur in gratiam vtriusque, vt venditio, locatio, societas, dos, pignus.

2 Refert, vtrum res, quæ in contractum venit, casu pereat, culpa, an dolo.

Culpa alia est crassa, alia leuis, alia leuissima. V. C. si librum tibi commodatum, in publico foro relinquas, & inde tibi auferatur, censebetis amisisse per culpam crassam. Si verò in conclaui dominus ostio non clauso, per culpam leuem. Si vero in conclaui clauso, sed non obserato per leuissimam.

NB. Sermonem hic non esse de culpa Theologica (quæ peccatum contra legem DEI) sed de culpa ciuili, quæ peccatum contra artem, institutam; sæpe inuoluntarium, & coram Deo excusatum. V. C. si ex peccati obliuione, librum tibi commodatum, in foro reliquisti, culpam leuem commisisti, etsi coram Deo nihil peccauisti, sed vt obligeris ex culpa ciuili, necesse est, te vere causam fuisse illati damni. Præterea frequens hoc est, vt secundum iuris ciuilis præsumptionem aliquid culpa euenisse dicatur, cum tamen fieri potuerit, vt omnis culpa etiam ciuilis abesset, V. C. si quid furto ablatum fuit, à socio præstandum fore, quippe qui custodiam diligentem adhibere debebat

debebat. Quis autem neget, vt socius diligentem curam adhibeat, & tum callidus fur rem auferat, quæ casu præsumptio cedere debet veritati. Dolus est fallacia, machinatio ad fallendum adhibita ad alterum decipiendum.

§ Si res certa siue in specie debita, puta hic equus, hæc ouis, casu pereat, creditoris damnum est. Excipe, nisi 1. aliter conuentum sit, vt V.C. commodatarius etiam fortuitum casum præstare debeat. Nam *contractus legem ex conuentione accipiunt.* l. 1. §. si conuenit. ff. depositi. Secundo; Nisi debitor in mora fuerit soluendi, ideoque res periit, ipse damnum præstare cogitur. Nam *mora sua culpabilis cuilibet nocet.* reg. 25. in 6. Adde, tametsi pœna conuentionalis adiecta fuerit, nisi ad tempus præfixum solueretur, liberari debitorem a pœna, si culpa caruit, deinde exceptio intelligi debet, dummodo ob moram debitoris damnum euenerit, secus si nihilominus euenisset, V.C. equus commodatus periisset, tametsi statuto tempore remissus fuisset, tunc in conscientiæ foro, nulla debet fieri restitutio. Qua æquum non est, vt creditor cum aliena iactura lucretur.

NB. Regula illa; *Si res casu pereat, domino suo perit.* l. pignus. ff. de pignorat. actione. in iis tantum contractibus locum habet, quibus rei dominium non transfertur, id est, in deposito, commodato, pignore.

§ Si res incerta & in determinata in aliquo genere debeatur, etsi vnum vel alterum eius generis casu pereat, non ideo liberatur debitor, quia *genus perire non potest* arg. l. incendium. C. si certum

peratur. V.C. si equum aliquem dare debeas, licet plures tibi pereant, non tamen liberaris, quia potes alium dare, ita etiam se res habet in mutuo.

5 Coroll Si mutuatarius, aut venditor census pecuniam debitam per fidelem nuncium creditori transmittat, atq; ille in via spolietur, aut fugiat, debitoris detrimentum est.

Si contractus institutus fuit in gratiam solius accipientis, V. C. commodatarii gratis omnem culpam etiam leuissimam præstare debet commodatarius. Quod si in gratiam solius dantis, V.C. depositarii, solus dolus non item culpa ciuilis præstandi venit. Gratis dico: si enim depositario, V.C. merces detur, culpam etiam leuem præstare debet. Si denique contractus instituatur in gratiam, vtriusque culpa eius præstari debet V.C. in empt. vendit. locat. &c.

6 Confessarius obligatur ex culpa lata, vel dolo (proxime iniurians & causa damni) sed magis pœnitenti, quam tertiæ personæ. Quod si per ignorantiam crassam Confessarius scienter dicat debitori restitutionem faciendam non esse, tunc in illius detrimentum obligatur; cum positiuè concurrat ad damnum iniustum. Si verò negatiuè se habeat, solumque omittat imperare restitutionem, tunc non peccat contra iustitiam, sed solum contra charitatem. Eadem hoc discrimen est inter causas positiuas concurrentes, ad damnum iniustum mandando, &c. & concurrentes negatiuè tantum; quod illæ per solum voluntarium & efficacem concursum sint causæ morales damni: negatiuæ autem non ob solam voluntariam taciturnitatem censentur esse causa damni; sed requiritur, vt ex iustitia obligatus

sint ad significandum, impediendum; vt dixi tract. 1. c. 5. n. 7 & 8.

Si in domo commodatarii, depositarii, &c. incendium ortum fuerit, iustè agunt, si quæ pretiosiora sunt, seu propria seu aliena eripienda præferant. Sin verò aliena propriis præferendo iacturam passus sit depositarius vel conductor, compensationem damni exigere potest (nam vtiliter domini negotium gesserunt. Nulli autem officium suum damnosum esse debet). Non ita verò commodatarius. Ratio; quia quisque vir prudens ac diligens, quæ pretiosiora sunt, anteponit minus pretiosis. Commodatarius autem secundum naturam huius contractus tacitè se obligat ad exactam rei custodiam, qualem quisque prudentissimus paterfam. suis rebus adhibet. Alias Commodatarius pretiosa propria eripiendo, deserendo aliena vilia, restituere nihil tenetur. 7

CAP. VIII.

Vtrum filiusfamilias contractus instituere possit?

Filiifamilias (Filii & filiæ, item nepotes & neptes, quamdiu sub patris vel aui potestate consistunt, licet maiores natu viginti quinque ann.) habent quadruplex peculium. Castrense, (quod ex occasione militiæ acceperunt spolia, donationes, item bona mobilia data à parentibus filiis in militiam proficiscentibus. 1

Secundum est quasi Castrense, (est quod ex publico officio Doctoris, Medici, Aduocati acquiri-

tur, quod à Principe vel Augusta donatur, Bona Clericorum ex beneficio acquisita.) Tertium, Aduentitia, quæ præter castrensia & quasi castrensia, filio obueniunt, non à patre, neque intuitu patris, sed vel ex propria industria, vel liberali alicuius donatione, legato matris, vel aui materni hæreditate.) Et Profectitia, (quæ cum nec castrensia, nec quasi castrensia sint; vel ex bonis patris profecta, vel patris intuitu filiofamilias donata sunt.) Inter hæc discrimen, quod filiusfamilias plenum dominium & administrationem castrensium & quasi castrensium habeat.

Aduentitiorum autem pater vsumfructum, filius proprietatem. Immobilia bona filii pater non potest alienare ante iudicis decretum, facilè tamen propter affectionem patris erga filium in necessitate permittitur. Adde, quod filius, ne consentiente quidem patre, de aduentitiis testari potest, præterquam ad pias causas, quamquam cum patris consensu mortis causa donare non prohibetur, etiam ad causas prophanas.

2 Licet per filii Clericatum, item per professionem seu filii seu patris in Religione soluatur patria potestas, tamen aduentitia manent in priori statu penes patrem, vel eo profitente penes monasterium.

3 Certi casus sunt, quibus aduentitiorum bonorum vsusfructus non ad patrem, sed ad filium spectat; Si vsusfructus eorum filio à patre remissus sit; Si pater vna cum filio succedit in hæreditate fratris, si pater sine causa iusta diuortium instituit; si filius hæreditatem adiit; legatum vel donum accepit patre contradicente: si vsusfructus nudus

filio donatur. Profectitia bona pleno iure ad patrem spectant.

Filiusfamilias impubes; ne patre quidem auctore, vllo ex contractu ciuili obligatur: naturaliter tamen obligatur, si pubertati proximus sit. Porrò cur pupillus authore tutore etiam ciuiliter obligetur: non item filius impubes, authore patre. Ratio est, quia pupillus tutorem sibi obligatum habet, si male authoritatem præstet, non item filius patrē. 4

Filiusfamilias pubes, ex omni contractu, etiam sine patris authoritate, tam ciuiliter quam naturaliter obligatur. iuxta l. 38. ff. de act & obligat. *Filiusfamilias ex omnibus causis tanquam paterfamilias obligatur: & ob id agi cum eo tanquam cum patrefamilias potest.* Quia patria potestas instituta est ad personæ correctionem; non ad bonorum eius cutionem. Excipe, nisi contractus cedat in præiudicium patris. 5

NB. Pater non tenetur alere filium propria bona aduentitia, vel castrensia habentem. Quod si vir vxorem alat, ante datam dotem, non potest repetere alimenta, quippe quæ affectu maritali condonasse præsumitur.

NB. Quod si filius opificis, V. C. operam suam patri præstet, nullo seu expresse, seu tacitè petito salario, quod censeatur id patri remittere, pietatis & gratitudinis causa: vt si postea à patre, eoue mortuo, à fratribus repetere velit, audiendus non est.

Lucra filiusfamilias quæ ex artificio eius proueniunt, inter aduentitia bona numerantur, quæ proinde post mortem patris præcipua habere debet. Eapropter filius operam patri suo locare, ab eoque salarium exigere iure potest, deductis tamen expensis, 6

quas pater eo alendo facit. Lucra autem filii ex bonis paternis, cauponis, mercatoris, inter bona profectitia numerantur, eo quod filius, dum in domo patris degit, tanquam ad obsequiales operas obligatus est. Contraria tamen sententia est. Probatu enim, si propter nullum salarium filio pro labore meretricio aut cauponis velit dare, nec ille propter metum reuerentialem audeat petere, quod possit dum surripere tantum.

7 Pater prohibere non potest, quominus filius familias ex domo paterna discedat, artis discendæ causa. Ratio. Nam alioquin homo liber seruilis conditionis efficeretur, si à patre in domo paterna, veluti carcere quodam, perpetuo detineri posset, nisi inopia patris aliud postularet.

8 Patria potestas in filium septem modis tollitur. 1. Per mortem naturalem patris. 2. Per eius mortem ciuilem. 3. Per lapsum Patris in hæresim. 4. Per emancipationem filii coram Iudice factam, adde per coniugium. 5. Per electionem filii ad patritiam dignitatem. 6. Per electionem filii in Episcopum, Cardinalem, statum religiosum. 7. Per adoptionem filii, factam ab auo paterno, aut materno. Denique si ab hostibus pater captus sit, perdet ius filiorum. Nam rediens ex captiuitate, postliminio recuperat pristina iura erga liberos.

CAP

CAP. IX.

Vtrum pupillus, & minor XXV. annis contrahere possint?

PVpillus (puer vel puella impubes) postquam ex patris potestate excessit, tutorem accipere cogitur; cuius officium vt tueatur personam pupilli, honestè & piè eum educet, instruat, eius bona administret instar patrisfam. Impuberes masculi sunt, vsque ad 14. completum; puellæ ad 12. 1

Tutor ad tempus pubertatis datur, Curator autem pueris ac puellis puberibus datur ad annos 25. Tutor etiam impuberi inuito datur, sed curator puberi non datur, si inuitus sit: susceptо autem curatore, tenetur esse sub illo vsque ad 25. annos. 2

Deinde minor natu in Iudicio, seu vt Actor, seu NB. Reus sine tutore, aut curatore nō admittitur, ni- NB. si in causis spiritualib., matrimonio, beneficio. Denique furiosis prodigis, surdis, mutis, & qui perpetuò morbo laborant, quia rebus suis præesse non possunt, Curatores dandi sunt.

Tutor & Curator debent operam dare, vt ex bonis immobilibus fructus proueniant, pecunia quoque in annuos reditus conuertatur: alioquin restituere cogetur. Salarium tutor accipere non potest sine Iudicis authoritate.

Triplex est tutela; Testamentaria, legitima, & dativa. Qui in testamento à Patre tutores dati sunt, ij reliquis præferuntur. Mater filijs tutorem dare non potest, nisi eos supra legitimam hæredes instituat, & inquiri & confirmari debent à Iudice idonei. Libertus verò illegitimus pater tutorem dare non potest, si nihil omnino eis relinquat. 3

NB. Hodierno tempore omnes æquali iure, omnes tam agnati, i.e. per virilis sexus cognationem coniuncti, quam cognati, si idonei sunt, adcensili sunt tutores, si nulli alij sint assignati tutores.

Porrò iure nouo Cod. Quando Mulier. &c. Matri & auiæ paternæ, ad omnes agnatos aut cognatos ius tutelæ permittitur, si recipere velit. Repellitur tamen primò: Si ad secundas nuptias transeat, vim vxore facies. Secundò; Si luxuriosam vitam ducat, ob easdemque causas matri negari potest educatio pupilli, quæ alioquin ei ante alios debetur. Denique si neque testamento tutor datus sit, nec legitimus cognatus aliquis idoneus adsit, à Iudice pupillo tutor dandus est.

Tutores & Curatores etiam inuiti esse coguntur, quia est vnum ex publicis muneribus, à quibus neminem immunem esse vult, nisi iusta ex causa quis apud Magistratum onus tutelæ declinet.

4 Clerici cogi non possunt ad suscipiendam tutelam, nisi personarum miserabilium, deinde si Clerici velint legitimam tutelam tanquam proximi agnati suscipere, non prohibentur. Verum à Religiosis, vtpote administrationem temporalem nullam habentibus, omnino alienum est tutelæ munus.

5 Pupillus aut Minor contrahens cum consensu Tutoris aut Curatoris sui, tam ciuiliter quam naturaliter obligatur. Intellige pubertati proximus pupillus; ita vt rationis discretionem, quæ ad Contractum naturali, ac gentium iure sufficit, quod secundum iuris præsumptionem accidit in masculo, post annos $10\frac{1}{2}$. in fœmella post $9\frac{1}{2}$.

Aut

Ante eam verò ætatem solus tutor contractum celebrare debet ipsemet verò pupillus ex proprio consensu non obligatur. Deinde excipienda est alienatio bonorum immobilium, & precioſorum mobilium, quæ seruandi seruari debent. Hæc enim pupillis & adoleſcentibus etiam curatoris authoritate interueniente interdicta est, nisi Iudicis decretum accedat.

Pubes, qui Curatorem non habet, etiamsi minor 6
sit 25. ann. obligatur tam ciuiliter quàm naturaliter, potest tamen petere restitutionem in integrum, si ex contractu læsus sit. Sed intelligi debet de alienatione torum bonorum videlicet mobilium, quam cum curatoris consensu facere potest, vt ipsi etiam talis alienandi facultas concessa sit, si Curatorem non habeat.

NB. Quod si pubes & minor 25. ann. curatorem habet, sine eius authoritate non obligatur ex contractu ciuiliter, alterum tamen ætate maiorem cum quo contrahit, ciuiliter etiam ex contractu obligat. V. C. Celebrato emptionis contractu, licet venditor pupillum, qui sine tutoris consensu emit, integrum compellere non possit ad precium numerandum, ipse tamen pupillus, si contractum stare velit, ciuili actione cogere potest venditorem ad tradendam sibi mercem pro constituto precio. Vnde gloſſa; *Contractus claudicat quandoque*, id est, ex parte pupilli. Ita enim habetur in l. Iulianus. *Si quis à pupillo sine tutoris auctoritate emerit, ex vno latere constat contractus; nam qui emit, obligatus est pupillo, pupillus sibi non obligat.* Limita 1. Pupillus tamen obligatur in tali contractu, quatenus inde locupletior factus.

Nam

Nam *Locupletari* non debet cum alterius iactura, reg. 48. in 6. V. C. Si venditor pupillo mercem tradidit, non accepto precio, repetet mercedem suam; sin verò merx amissa, vel absque dolo absumpta sit, non plus in ciuili foro soluere compellitur pupillus, quam exinde ditior factus est, eadem ratio est de mutuo pupillo minori dato. 2. Si res tradita pupillo dolo eius periit, datur contra eum actio ciuilis, qua soluere compellitur, si tamen infantiæ proximus sit, dolus in eo non præsumitur. 3 Minor Religionem professurus omnia sua bona absque tutoris authoritate alienare potest sine beneficio restitutionis in integrum; censetur enim mori. 4. Si minor contractum absque curatoris authoritate celebratum iuramento firmauit, ciuili etiam foro obligatus est. Pupillus autem non obligatur ciuiliter ex iuramento.

7 Obligatur tamen pupillus sine tutoris authoritate obligatione naturali, id est, in foro conscientiæ, qua sufficiens sit ad transferendum dominium. Ratio, quia obligatio naturalis oritur ex consensu; Sed pupillus, si pubertati proximus & minor sufficientem consensum habent. Ergo.

8 Quod si pupillus infantiæ proximus sit, tunc neque naturaliter obligabitur, vix enim talis habet intellectum, & non multum à furioso distat, ideo ipsa ciuilia eius contractui resistunt, omnemque obligationem tollunt, etiamsi contrahat cum tutore.

9 Obligationis naturalis Effectus sunt, 1. Et principuus, quod creditori ius tribuat accipiendi acceptandi, si quod naturaliter ei debitum est, nulla opposita exceptione soluatur. 2. In obligatione naturali accedere potest fideiussor. 3. Naturalis obli-

gatio

gatio impedit soluti debiti repetitionem. 4. Naturalis obligatio licet in foro externo actionem non tribuat, tribuit tamen ius exceptionis & compensationis.

Quod Pupillus vel minor 25. an. Curatorem habens, ludendo perdidit, soluere non tenetur, nisi iurauit, sed exceptione se defendere potest beneficio legis ciuilis: Si autem soluatur, ab altero retineri potest donec repetatur: Ratio prioris, quia tametsi soluisset, repetere posset, seu condictione indebiti, seu in integrum restitutione: *Qui autem ad agendum admittitur, est multo magis ad excipiendum admittendus.* reg. 71. in 6 Posterior probatur, quia pupillus & minor Curatorem habens, saltem naturaliter obligantur: at verò legis ciuilis beneficium illis non prodest, si eo non vtantur, siue quia vti nolunt, siue quia ignorant. 10

Si pupillus vel minor, quod indebitè soluit, alibi recuperare non potest, per compensationem aliquam prospicere sibi potest Ratio est, quia alter iniuriam infert non restituendo, si repetatur. 11

CAP. X.

De alienatione bonorum Ecclesiasticorum.

BOna Ecclesiastica immobilia & mobilia pretiosa, quæ seruando seruari possunt absque iusta causa certaque solemnitate alienari prohibentur; sciam Feudum, emphyteusis, & locatio in longum tempus, contractus censualis, perpetui ac vitalitij census; quia iura & reditus annui inter bona immobilia numerantur, quorum alienatio Ecclesijs ac minoribus prohibita est. 1

NB.

NB. Tamen in Germaniæ quibusdam locis receptum, vt reditus redimibiles, etiam super immobilia bona constituti, inter bona mobilia numerentur.

2 Nomine alienationis prohibitæ intelligi pignoris vel hypothecæ specialis constitutio.

NB. Iura & Actiones eodem discrimine censentur, quo res ipsæ, ad quas tendunt, vt si sint rerum immobilium vel mobilium pretiosarum alienari nequeant: Sin verò aliarum rerum mobilium, V.C. debita pecuniaria absque solemnitate vendi possunt.

3 Causæ iustæ, ob quas bonorum Ecclesiasticorum alienatio fieri potest sunt. 1. Necessitas (debita urgentia, quæ alia ratione solui non possunt.) 2. Vtilitas (puta, vt res alia vtilior Ecclesiæ comparetur.) 3. Pietas (puta pro redemptione captiuorum, vel alia graui pauperum necessitate subleuanda: Vnde etiam sacra vasa frangere, & pretium erogare concessum est.) 4. Incommoditas (puta, si res alienanda plus incommoditatis, quam commoditatis Ecclesiæ afferat, quia V.C. multum distat.)

4 Solemnitas ad alienationem requisita in his consistit, vt præcedat tractatus cum capitulo, vt accedat consensus Capituli, maioris partis Authoritas etiam tacita Prælati, qui Ecclesiæ præest, Episcopi & Abbatis exempti (non Decani subiecti Episcopo.

NB. Si Ecclesiastica alienatio facta sit contra iuris terminum, tunc ipse etiam prælatus rem à se male alienatam potest repetere, allegans propriam turpitudinem. Ratio, quia licet ordinariè non liceat contra-

ri aueníre facto proprio, & allegare propriam turpitudinem. Excipitur tamen nisi id fiat ob causam necessariam ad animæ salutem, vel nomine Ecclesiæ aut Reipublicæ.

Beneficiatus prædia Ecclesiastica, quorum reditus 5
in propriam vtilitatem percipit, ad tempus longum, sed non vltra vitam suam, locare potest, non adhibito consensu superioris. Superior autē abesse V. C. aut parochus moriatur ad 10 ann. & non ad 20, sicut in Wedbach factum.

Prælatus Ecclesiæ sine consensu capituli, Ecclesiæ 6
præiudicare non potest in iuribus quæsitis, sed in acquirendis. Nam *aliud est nocere, aliud vero est non prodesse.* arg. l. si sponsus §. si maritus hæres. Quapropter Prælatus valdè repudiat donationem Ecclesiæ suæ oblatam. Tamen his casibus Prælatus Ecclesiæ obligatus manet, si officio suo malè functus, quia Prælatus habet se ad Ecclesiam tanquam tutor seu Curator.

NB. Monachus monasterio prodesse potest, non tamen obesse in iure quærendo, puta si rem sibi testamento legatam absque prælati sui licentia acceptet, licet peccet, tamen valet acceptatio; repudiatio tamen sine consensu non valet. At verò in iure quærendo etiam obesse potest, videlicet si donationem sibi faciendam respuat.

Præterea licet Prælatus sine consensu Capituli obesse non possit alienando res Ecclesiasticas, potest tamen obesse in iudicialibus, sistendo ferri contra Ecclesiam sententiam: item sinendo res Ecclesiæ ab altero vsucapi, tamen in his ad 4. ann. restitutio in integrum conceditur.

Non satis constat, vtrum Prælatus sine con- 7
sensu

sensu Capituli renunciare possit hæreditati vel legatis rei immobilis, aut mobilis pretiosæ. Qui affirmant ex communi probabiliore sententia, asserunt debere tamen peti restitutionem in integrum ab Ecclesia ratione lucri cessantis propter negligentiam & malam administrationem Prælati.

8 Quædam licet validè alienari non possint, tamen vsucapi possunt in rebus Ecclesiæ: alias si alienatio simpliciter prohibita fauore ipsius rei, tunc tacitè etiam vsucapio impeditur: qua ratione dum fundus dotalis sub mariti administratione est, & vxoratæ prohibetur, vsucapio inchoari non potest.

9 Iuramentum non alienandi duobus modis concipi potest; vel simpliciter non alienaturum, vel non inconsulto Papa. Primo modo intelligitur iuramentum de alienatione illicita, vt perinde sit, ac si prælatus iurasset, se non alienaturum bona Ecclesiæ sine iusta causa & præter iuris formam: secundo modo extenditur etiam ad alienationem alioquin licitam.

10 Prælatus, qui iurauit se bona Ecclesiæ non alienaturum Papa inconsulto, prohibetur etiam locare ad tempus longum. Nam *Iuramentum simpliciter prolatum intelligi debet secundum materiam subiectam, & secundum iuris dispositionem* ait Syl. l.c. Atqui alienationis nomen in materia subiecta locationem quoque ad longum tempus comprehendit.

11 Papa non potest pro arbitratu & sine iusta causa res Ecclesiæ alienare, idque naturali ac iure diuino, eò quod bonorum Ecclesiæ non Dominus, sed summus administrator à Christo constitutus sit, non ad dissipandum, sed ad dispensandum.

12 Contra eos, qui illegitimè Ecclesiastica bona alienant, pœnæ canonicæ decretæ sunt.

Ca

CAP. XI.

De in integrum restitutione Minorum, Ecclesiæ, &c.

NB. RESTituere in integrum, est, reducere aliquem in eum statum, in quo erat ante læsionem.

Nam Prætor hominibus in contractu læsis, naturali æquitate motus, cognitâ causâ subuenit, restituendo eos in integrum. Conceditur a. beneficium restitutionis in integrum, *si nulla alia actio competere possit: nam si aliquis communi auxilio, & mero iure ciuili munitus sit, non debet ei tribui extraordinarium.* Prætoris auxilium. Nec si læsio modica sit: nam *minora non curat Prætor.* 1

Beneficium restitutionis in integrum competit minorib. 25. ann. si ex contractu læsi sint. Ratio. L. 1. & toto tit. ff de minorib. *Cum inter omnes constet, fragile esse, & infirmum huiusmodi ætatum consilium, & multis captionibus suppositum.* Excipe. 1. Si minor ante contractum veniam ætatis impetrauit, tanquam ætate maior reputatur, ideoque restitutionis beneficio priuatur. 2. Si maior factus, postea ratificet ea, quæ in minore ætate gesta sunt. Contractus alienationis à minore factus sine consensu Curatoris, ipso iure irritus est, & à iudice rescindendus, nec opus est beneficio restitutionis in integrum. Exempla restitutionis sunt. Si minor rem alicuius momenti etiam cum consensu tutoris aliquid donauit censetur læsus. Item si minor emendo rem iusto pluris, quamuis infra dimidium precij iusti, aut vendendo rem minoris iusto, læsus fuit restituendus in integrum. 3. Si minor in Iudicio læsus ob negligentiam Curatoris non

producentis probationes necessarias. Idem locum habet in Ecclesia.

2 Minor repudians hæreditatem sibi vtilem, aut adiens hæreditatem minus lucrosam, itemque Ecclesia non tantum in damno emergente, sed etiam lucro cessante restituitur.

NB. Ecclesia contra Ecclesiam, quippe quæ priu legiatam non restituitur, si ex tali restitutione altera Ecclesia pariter aut magis lædenda sit.

Præterea beneficium à Minore repudiatum ad collationem restitui potest, si in Ecclesia vtile videtur.

NB. Minor non restituitur, si dolo commissa sunt, secus si per culpam. Nam malorum morum mitas animi non excusat. Non censetur autem dolo commissum, si ætate infans sit, aut proximus infantiæ. Deinde si Minor crimen in ludicio confessus fuerit, cum sola indicia, aut semiplena probatio esset, aduersus propriam confessionem, veluti lapsus in integrum restitui debet.

3 Ecclesia, etiam loca pia, iure Minoris fungitur restitutionis beneficio. Quod si personæ Ecclesiasticæ in proprijs bonis læsi, non competit eis restitutionis beneficium, quia *cessat tunc communis fauor* Eccl

4 Quadriennium continuum (incipiendo à tempore læsionis apparentis) hodie conceditur ad petendam restitutionem in integrum.

NB. In his causis etiam post 4 ann. tempus restitutionis conceditur. 1 Si læsio valdè enormis sit. 2. Si inculpata ignorantia, aliudue iustum impedimentum obstitit, quo minus intra Quadriennium restitutio peteretur; quia legitimè impedito non currit tempus iure definitum.

NB

NB. Minor iuramentum contractum ſponte firmans, non admittitur ad reſtitutionem. Si autem prælatus iurauit, tunc Eccleſiæ non præiudicat, quominus poteſt petere reſtitutio in integrum.

Reſpublicæ, Princeps, Academiæ, Communitates etiam minorum iure gaudent, ideoque auxilium reſtitutionis implorare poſſunt, etiam poſt quadriennium. Ratio, quia fauor publicus, quæ cauſa eſt reſtituendi communitatem, ſemper manet. 5

Etiam Maiores natu interdum reſtituuntur, id eſt, ſi abfuerint in cauſa Reipub. tempore læſionis, vel ſi in vinculis, aut ſi aliquis enormiter læſus ſit propter ignorantiam iuris valdè obſcuri & dubij. 6

Adde quod Ordinarius ex officio ſuo Eccleſiæ ſuæ grauiter læſæ ſuccurrere debeat, per reſtitut. in integr. etſi nemo petat. Quemadmodum & Iudex Minori grauiter læſo, idque ratione vtilitatis publicæ: at verò reſtitutio natu maioris potius conceditur ad inſtantiam partis, quam ex officio Iudicis.

Reſciſſo contractu emptionis & venditionis, qui iuſto precio celebratus erat, fructus interim percepti ad emptorem ſpectant, ſecus ſi contra- NB. 7
&us iuſto precio non fuit NB.
celebratus.

CAP. XII.

De Donatione.

1 PRopositum (distinctum à promissione gratuita & donatione) dandi aliquid nullam parit obligationem.

Promissio gratuita addit proposito denunciatam voluntatem, se gratis obligandi alteri, si ipsi acceptum sit, V.C promitto me donaturum, mutuaturum.

Promissio (impropriè dicta) ex sola fidelitate colligat sub veniali, per accidens ratione damni fit mortale, si V.C. alicui promittas pecunias ei mutuaturum ad frumentum emendum, & postea dictis non stes.

Propria verò dicta promissio est, cum intentio promittentis est ex iustitia se obligare, ita vt alteri promissionem acceptandi, ius & actio tanquam verè debitum promissum exigendi, saltem in foro conscientiæ acquiratur. Oblig. sub mortali. Quali verò fuerit animus promittendi, debet colligi ex verbis promittentis & ex circumstantijs.

2 Donatio (quasi doni datio) vna verbalis est (V.C do tibi equum) qui tamen absens est. Cuiusmodi donatio, licet rei donatæ dominium non transferat (lege ita disponente, vt cum consensu etiam requiritur traditio rei) parit tamen obligationem & actionem personalem, etiam externo ciuili foro. Altera est donatio realis & perfecta, in qua res, quæ donatur, etiam traditur, vt statim accipientis fiat.

Donatio alia est inter viuos; (*cum is, qui donat, mauult habere illum, cui donat, quam se.*) Altera verò est causa mortis; (*cum quis habere se mauult, quam cum cui donat*

donat, quam haredem suum. l. 1. ff. de mortis causa donationibus.)

Donatio mortis causa partim cum pactis conue- 4
nit, id est, secundum formam siue modum constitutionis suæ. Opus enim est, vt donatarius donationem mortis causa sibi factâ, acceptet vel per se, vel per alium Si enim nemine acceptante, donatio causa mortis fiat in testamento, vel codicillo, censeri debet legatum. Partim conuenit cum vltimis voluntatibus, secundum effectum. Nam in donationibus causa mortis, perinde ac in legato, locum habet Falcidia, item vtrinque capacitas donantis & legantis tempore mortis consideratur. Adde quod eo ipso mortis tempore dominium rei donatæ sine vlla traditione donatario acquiri censetur. Denique sicut omnis alia vltima voluntas, ita & donatio causa mortis ante donantis mortem omnino firma non est, quominus per donantis pœnitudinem, vel ob donatarij præuenientem mortem reuocari possit iuxta illud Senatus 35. in fine. l. 32. ff. eod. *Non videtur profecto donatio mortis causa facta, antequam mors* donatorem *insequatur.* Differt tamen mortis causa donatio a legato, quod legatum à testamento pendeat, tanquam accessorium à principali: quare infirmato testamento corruit etiam legatum: stante autem testamento, legatum ab hærede præstandum est non ante, quam is hæreditatem adijt. Sed donatio causa mortis à testamento independens est, ipsa donantis morte perficitur, adeò, vt si res mortis causa donata à donatore donatario tradita fuerat, eius dominium pure & irreuocabiliter ipsi tunc acquiratur, vt nulla ad id one opus sit: cum ante mortem donantis acquisitum quidem ipsi dominiũ esser, quãuis reuocabile.

Alia tamen ratio est in donatione inter coniuges facta. Sin verò res causâ mortis donata sit verbis tantum, sed non tradita : tunc donatario post mortem donantis actio in rem veluti domino competit aduersus hæredem.

NB. Ad donationem causâ mortis requiruntur 5. testes, perinde atque ad vltimas voluntates : quia in ea causa defuncti agitur, qui cum se ipsum defendere non possit, facilè esset dolos ac fraudes componere.

Porrò donatio inter viuos coniuges absolutè facta, si sit tantum impulsiua (V.C. si tali pacto fiat, vt donatio nunquam reuocari possit, causa morientis censeri debet tantum impulsiua) subsistere non potest, vt noster cognatus fecit, neque ex tali donatione Falcidia detrahenda.

§ In dubio potius præsumitur donationem factam inter viuos, quam causâ mortis; tunc autem donatio censetur facta causâ mortis, si donator mortis mentionem fecit in dispositione, adeò donatio dependeat à morte donantis.

NB. Donatarius etiamsi nulli testes adhibiti, tutus est in conscientia si sciat defunctum animum donandi habuisse.

6 Vxor Eleemosynas aliasque donationes arbitrio suo facere non potest ex bonis dotalibus, aliisque quorum administratio ad maritum spectat. Excipe nisi maritus absens, prodigus, aut mente captus, ita vt ad ipsam administrationem translata, & nisi necessitas postulet, vt fiant donationes remuneratoriæ, si maritus tam impudens & auarus sit, vt negligat.

Potest tamen simpliciter facere eleemosynas [illegible]

paraphernis. Imò etiam inuito marito potest facere eleemosynas moderatas, spectata qualitate sui status, & allatæ dotis. Ratio, quia vxor non est ancilla mariti, sed socia & administrationis domesticæ particeps, ac quasi compar, vt proinde maritus ea in re inuitus meritò esse non possit, quia tamen marito vt capiti subiecta esse debet, ideò non potest arbitratu suo superfluas eleemosynas facere. NB.

Quod si maritus nimis prodigus sit in largiendo, vel magna profusio bonorum cedat in iniuriam vxoris, tunc maritus, eiusque hæredes vxori ad restitutionem obligantur.

Filiusfam. etiam ex bonis suis castensibus, etiam inuito patre, donare potest, cum plena eorum administratio ipsi competat: Non item ex bonis aduentitiis, multò minus profectitijs. Nemo tamen tenetur ad restitutionem, qui accepit talia à filio, nisi pater repetat, quia rarò præsumendum est, patrem tam fuerum esse in filium, vt damni vsusfructus ex aduentitijs bonis sibi compensatione fieri postulet. Donationes verò ex bonis profectitijs omnino irritæ sunt, studioso tamen ex 100. aureis à patre missis permittitur V. C. vt 5. in Eleemosynas expendas, aut ad honestam recreationem, etiam quo ad meretrices, eò quod pater tunc inuitus non sit, quo ad rem insumptam, sed quo ad insumendi modum. 7

Si magnus excessus commissus à filio in studijs, quoad prodigalitatem, tunc quæ filius in Academijs in ludos insumpsit, mortuo patre in partem hæreditatis legitimam numeranda esse.

8 Minores natu donationes pro statu suo, & sumptus moderatos facere non prohibentur, quamuis curatores inuiti sint.

9 Religiosus donare non potest; nisi in extrema necessitate, nisi administrationem aliquam habeat, vel licentiam à Prælato. Prælati possunt, sed si excedant nimium, quoad consanguineos, inualida est donatio. Religiosi parochi possunt donare ex bonis parochialibus seu reditibus.

10 Si alicui personæ habenti administrationem bonorum, prohibitum sit donare, tali prohibitione non censetur prohibita donatio remuneratoria.

11 Donatio simplex Coniugi facta à coniuge, non statim firma & irreuocabilis est, sed morte donantis confirmatur, tamen Falcidia detrahenda, & requiritur consensus Iudicis, si 500. solidos, siue 700. aur. excedat. Excipe nisi in morte confirmet coniux vt legatum sit, aut nisi intercedat venditio inter Coniug. s.

Valid a tamen est donatio inter Coniuges principes illico; quia Imperiales Contractus legis vim obtinent. Item valida est donatio inter coniuges, ex qua donans non redditur pauperior; veluti maritus prodigus, quòd certò prodigere decreuerat vxori donet, item valet donatio inter coniuges statim, quando donatarius non fit ditior, etsi donans fiat pauperior, id est si donatio fiat ad reparationem ædium incendio absumptarum, vel causa honoris adipiscendi. Item, si vir vxori dotem remittat, vel si vxorem dotet, causa remunerationis, puta, quia iuuencula seni nupsit, alioquin non est concessum, vt vir vxori dotem post nuptias constituat, quia hæc dos

consti-

constitutio species donationis est. Vxor autem hæc potest facere; cum hæc non sit donatio mera, neque omnino dominii translatiua. Denique quæuis donatio facta inter Coniuges firmatur iuramento.

Donatio simplex facta filiofam. à patre sub potestate eius, ante mortem reuocari potest; tradita tamẽ res à patre & nunquam reuocata, morte patris confirmabitur. Dixi autem simpliciter: Nam quæ ob causam fit, puta in beneficii remunerationem, ad nuptias, in dotem, ad militiam, ad sacros ordines, statim valet, etiam statim valet donatio patris iuramento firmata, vel si detur vsusfructus filio ex bonis aduentitiis; item valet statim donatio facta filio emancipato, etiam ea quæ liberis fit à matre, aut auo materno. 12

Donatio à patre facta filio emancipato, item donatio filio sub potestate facta ob causam post mortẽ patris conferenda est, nisi donans expresserit, velle se, vt filius hanc partem præcipuam haberet, tamen sine diminutione legitimæ aliis liberis debitæ, idem iudicium esse debet de donatione facta filiis vel nepotibus ad Religionis ingressum; vel in patrimonii titulum ad sacros ordines suscipiendos. Simplex tamen donatio facta liberis in potestate patris constitutis, post mortem patris non est conferenda; quia censetur, vt præcipuum à patre filio relictum. 13

Quæ pater filio donauit ad militiam, ad studia, ad decentem sustentationem, vel beneficii remunerationem, ea conferenda non sunt, etiam quæ pater ad conuiuium Doctorale largitus est, ad primitias, ad comparandum beneficium. Ratio, quia hæc omnia pertinent aliquo modo ad decentem sustẽtationem & alimenta, quæ pater filio debet, & vni filiorum 14

copiosius alteri. Quod si pater expressit, vt, quæ filio propria bona non habenti, v. c. causa studiorum transmisit, in cumulum hęreditatis conferrentur, vel in portione legitima numerarentur, deducenda nihilominus erunt necessaria alimenta, quæ ipsi etiam in domo paterna degenti, naturali iure debita sunt.

NB. Pater filium propria sufficientia bona habentem alere non cogitur.

15. Donatio facta vltra solidos 500. aurei, Cæsareo iure non subsistit, solum quoad excessum: nam vtile non debet per inutile vitiari, quando vtile ab inutili separari potest. iuxta l. sancimus. Ratio constitutionis est, quia non expedit Reipublicæ ciues facultate donandi ad paupertatem redigantur. Excipe, si donatio fiat ad causas pias; quia leges ciuiles Ecclesiasticis causis nullum præiudicium adferri possunt. Similiter valet donatio facta à Principe, vel Principi à priuato, item donatio facta militibus à belli Duce ex spoliis; item donatio, quæ fit ob causam ad militiam, ad nuptias; item donatio remuneratoria beneficiorum; ad probandam hanc, necesse est, vt in instrumento donationis specialiter exprimatur præstitum obsequium, aut meritum, tali remuneratione dignum; item valet donatio vltra 500. solidos facta filio in remissionem vsusfructus ex bonis aduentitiis.

NB. Tamen donationem vltra 500. solidos in foro conscientiæ valere, donec à donatore reuocetur, aut per iudicis sententiam.

16. Donatio omnium bonorum tum præsentium, tum futurorum irrita est, (quia liberam testandi facultatem

cultatem aufert, quod iure ciuili indecens est, & Reipubl. pernicioſum exiſtimatur) quare ſi hæc ratio ceſſet, donatio valebit, veluti ſi omnium bonorum donationem facias, reſeruata tibi facultate donationem reuocandi. Omnium tamen bonorum donatio facta Eccleſiæ, vel pauperibus conſiſtit iuxta Matth. 19. Nam ius ciuile pietatis officia impedire & reſtringere non poteſt. Item donatio omnium bonorum iuramento firmata, valida eſt, ratio; quia omnium bonorum donatio in ſe ſpectata peccatum non eſt, alioquin ab Eccleſia non acceptaretur. Ergo poterit iuramento firmari.

Donatio legitimè perfecta, ob magnam donatarii ingratitudinem reuocari poteſt, V. C. Si manus impias in donatorem inferat; ſi atrocem contumeliam in eum effundat; ſi vitæ eius inſidietur; ſi donatarius magna inopia preſſum donatorē ſubleuare nolit. 17.

Porrò donatio nihilominus ob illas cauſas reuocari poterit, licet iuramento confirmata ſit. Nam iuramentum ſortitur conditionem actus, cui adiungitur. Donatio autem ex iuris diſpoſitione hanc tacitam conditionem habet, niſi donatarius ingratus fuerit, vel niſi donatori liberis orbato, proles poſtea naſcatur. Eſtque hoc ius reuocandi donationem perſonale, neque tranſit ad hæredes, ſed nec ab ipſo donatore contra hæredes donatarii ingrati actio moueri poteſt, cum ſit vna ex iis, quæ ex delicto deſcendunt, atque ad hæredes delinquentis non tranſeunt, niſi lis cum delinquente conteſtata fuerit. Nec feudum filio eſſe auferendum ob ingratitudinem patris, ſi patri quæſtio mota non fuit. aiunt Gloſſæ.

Donatio-

NB. Donationem factam Ecclesiæ non posse revocari ob ingratitudinem Capituli vel Prælati, quia censetur facta non intuitu personarum, sed expiatæ erga Deum.

18 NB. Donatio si liberis inofficiosa sit, paternorum bonorum legitimã, id est, lege debitam portionem ipsis adimens, vel minuens, etiamsi iuramento confirmata sit, revocari potest. Ratio; cum enim beneficium revocandæ donationis in favorem filiorum introducta sit, non potest patris iuramento tolli.

NB. Tamen plerunque inofficiosa donatio, per querelam apud iudicem institutam, revocatur solum quatenus modum excedit, & legitimam portionem diminuit.

NB. Licet parentes gratuitis donationibus liberorum legitimas minuere non possint, posse tamen donationibus remuneratoriis, & contractibus oneros is.

NB. Etiam ascendentibus liberis, non solum descendentibus parentibus ius competere instituendi querelam contra inofficiosam donationem liberorum suorum. Nam querela inofficiosa donationis introducta fuit ad similitudinem querelæ inofficiosi testamenti. Hanc autem non minus ascendentibus quam descendentibus competere certum est.

19 Iusta causa revocandi donationem magnæ partis bonorum, est inopinata susceptio prolis. Est enim pia & iusta iuris præsumptio donatorem liberis orbum donationem magnam fecisse cum virtuali seu tacita conditione, nisi liberi nascerentur: quia nemo censetur alienos posteritati suæ præferre velle. Quod si Ecclesiæ ad causamque piam donatum sit, revocari non potest vltra legitimam liberorum, (nõ minus, quàm

quàm si donator de futura liberorum natiuitate cogitans, donasset.) Etenim si in filium donatio facta fuit, & postea aliis nasis inofficiosa appareat, reuocatur tantum vsque ad legitimam. Causa autem Ecclesiæ non minus fauorabilis est, quam filiorum. Accedit, quod Ecclesia donatori instar filii esse censetur.

Æquitas interdum postulat, vt ad populi ædificationem, dōnationem Ecclesiæ factam, prælatus ob hanc causam remittat. 20

Renunciatio hæreditatis nondum aditæ, quamuis delatæ, natiuitate liberorum non reuocatur. Ratio, quia lex illa ciuilis, cum exorbitans sit de donatione semel facta reuocanda, strictè interpretanda est de donatione propriè dicta, quæ est iuris acquisiti.

CAP. XIII.

De dote, paraphernis, donatione propter nuptias & sponsalitia largitate.

DOs, (quę sortitur rationem, comparatione mariti contractus reciproci) datur marito ad onera matrimonii sustinenda, soluto matrimonio restituenda à marito. 1

Maritus dotis dominium non habet, sed administrationem & fructus eius: vnde res dotalis alienare non potest: potest tamen eas à quouis possessore, reali etiam actione vindicare, & de iis in iudicio cōtendere. Dotis tamen dominium plenè ad maritum transit, si dos consistat in pecunia, & rebus vsu absumptibilibus: tunc enim quasi mutui contractus interuenit, vt soluto matrimonio tantundē eiusdem generis & qualitatis restituatur. 2

Duplex est dos; aduentitia & profectitia. Hæc est, quæ 3

quæ à patre alioue per virilem sexum ascendente, filiamque in potestatem habente profecta est. Potestque pater ad dotandam filiam Iudicis officio compelli.

14 Pater debet filiam dotare, licet propria aduenitia bona habeat, id est, materna: auus tamen non tenetur dotare nepotes ex propriis, si aliunde bona habeant, v.c. ex hæreditate patris vel matris.

NB. Licet nulla fiat mentio dotis, tamen pater tenetur filiam dotare; nam tacite intelligitur dos sponso promissa, eo quod pater non solum obligatus sit ad prouidendum filiæ maritum, sed etiam ad dandam dotem. Nam mulier indotata facile contemnitur. Et Reipub. interest dotes mulieribus dari. Eademq; ratione, si mulier diues, non facta expressione dotis, ducta sit, tacitè censetur eius bona, vel saltem pars bonorum, pro conditione & dignitate viri, in dotem constituta; quæ si non soluatur, iustam causam maritus habet, alimenta vxori negandi.

Porrò licet filia inuito patre, contraxit matrimonium, tamen debetur illi dos à patre. Ratio, quia pater hoc casu ægrè ferre non potest matrimonium secundum se, cum vtiliter contractum sit: licet ægrè ferre possit, quod attinet ad modum, quia ipso inconsulto contractū fuit. Excipe; nisi municipalibus constitutionibus aliter decretum sit: & nisi filia ex aduentitiis bonis sufficienter dotata sit: nimis enim durum est patrem compellere ad filiam habētem per se sufficientia dotandam, quæ sine eius licentia nupsit. Quod si nupserit viro indigno genere, non tenetur dare dotem, sed solum alimenta, quæ pater etiam liberis ingratis ex iure naturali debet. Id verò ad Iudicem pertinebit, arbitrari, vtrum delictum dotis subtractionem mereatur.

Præterea

Præterea Pater etiam dotem filiæ Religiosæ debet; quia causa Religionis fauorabilior est matrimonio carnali.

Mater, imò frater etiam Clericus, si diues sit, in defectum aliorum, filiæ, aut sorori inopi dotem dare debet. Nam dos succedit loco alimentorum, Frater autem & mater tenentur alere in necessitate. Ergo. Et mater obligata est liberis legitimam relinquere, dos autem, sicuti & donatio propter nuptias, in legitima computatur, conferenda post mortem matris. §

Dos aduentitia est, quam vel vxor ex propriis bonis adfert, vel extraneus aliquis eis confert, non parens, nec auus. Discrimen est inter vtramque dotem, quod profectitia soluto matrimonio, nisi aliud conuentum fuerit, reuertitur ad dantem, qui est parens per virilem sexum ascendens, & filiam in potestate habens iuxta l. dos à patre. *Iure succurrum est patri, vt filia amissa, solatii loco cederet, si redderetur dos ab ipso profecta, ne & filiæ amissæ, & pecuniæ damnum sentiret.*

Sed etsi matrimonium soluatur per mortem mariti, dos in potestatem patris reuertitur, sicut & ipsa filia; cui deinde iterum nubenti eandem dotem nihil imminutam dare cogitur.

NB. Si filia moriatur liberis relictis in potestate patris constituta, dos profectitia reuertitur ad patrem, quia filii non succedunt patri in profectitiis bonis, viuente adhuc auo. Quod si filia emancipata fuit dos non reuertitur ad patrem, sed fit aduentitia, desinitq; esse profectitia, & est filiæ pleno iure acquisita. Vnde infertur, quib. locis statuto vel cõsuetudine receptũ est, vt liberi vtriusq; sex⁹ per matrimoniũ emanci-

emancipentur; dotem, vel donationem propter nuptias, soluto matrimonio non reuerti ad patrem dotantem: censetur enim aduentitia, quam maritus lucratur duobus modis soluto matrimonio per mortem vxoris. l. si pactum interceſſit de dote lucranda (praeemplum habes in filia D. Vaii.) Nam contractus ex conuentione legum accipiunt; & nominatim contractui dotali specialia pacta adiici posse & frequentissimè solere. 2. Si vxor intestata decedat, deficientibus liberis & propinquis.

Maritus dotem aduentitiam lucratur propter adulterium vxoris, & è contra, (nisi inter se reconciliati fuerint,) intellige post iudicis sententiam: est enim pœna. Potest tamen maritus, si certus sit de adulterio vxoris in conscientiæ foro dotem retinere, defendendo se contra vxorem repetendo, per exceptionem. Quia *cui competit actio, eidem multo magis exceptio competere debet*, reg. 71. in 6.

NB. Si dos propter inopiam mariti aut prodigalitatem periclitari incipiat, potest vxor eam repetere, applicatis fructibus familiæ, imò etiam compensatione occulta. ibi.

8 Vxor habet tacitam hypothecam in bonis mariti, donec ei dos restituatur. Et præfertur vxor in repetenda dote omnibus aliis personalibus creditoribus etiam tempore prioribus, tacitam quoque hypothecam habentibus: imò etiam habentibus hypothecas expressas, sed posteriores, id est, post dotis constitutionem appositas. Vide tract. 2. ca. 11. assert. 5. casu 4.

NB. Exceptionem dotis non numeratæ, soluto matrimonio, maritus apponere potest intra annum, si matrimonium vltra biennium non durauit, alioquin intra 3 menses, si amplius biennio, dummodo

non integro decennio, hoc enim casu exceptio nullo modo admittitur.

Parapherna sunt omnia bona vxoris præter dotẽ, quorum administratio nullo modo competit marito, nec fructus, nisi ita conuentum fuit, & tunc mulier habet tacitam hypothecam in bonis mariti.

Donatio propter nuptias (Gegenwiden) ad similitudinem dotis cõstituitur, adeo vt si pactum interessit de dote lucranda post mortem vxoris, intelligitur etiam interpositum de lucranda donatione propter nuptias post mortem mariti. Æqualitas in dote & donatione propter nuptias constituenda hodie non obseruatur.

Sponsæ à sponso interdum arrha, (id est, donatio 11
in remunerationem virginitatis, dotis, &c.) constituitur, quæ post mortem mariti pleno iure vna cum dote vxori exhibenda est. Sin autem contingat, eam ante maritum decedere, ius habet de tali donatione, sicut de dote aduentitia arbitratu suo disponere, vel heredibus ab intestato relinquere.

Sponsalitia largitas dicitur, quam vnus sponsus alteri facit causa secuturi matrimonii rato & cõsummato matrimonio confirmatur, resiliens culpabiliter ad restitutionem istius largitatis innocenti tenetur.

NB. Si vxor ad nuptias secundas transiit, debet liberis in primo matrimonio conceptis relinquere lucra dotis profectitia prioris, item donationes, testamenta.

CAP. XIV.

De Commodato & precario.

1 COmmodatum est rei alicuius ad solum vsum gratuita concessio, (rei) domus, equus, vestis, pecunia non nisi ad ostentationem, & vinum (solum vsum) in quo differt à pignore & deposito, quod eorum vsus non conceditur, à mutuo, in quo transfertur dominium, non in commodato. Dicitur gratuita concessio, ad differentiam locationis.

2 Commodatarius etiam leuissimam culpam praestare debet, si in eius solius gratiam commodatum fuit.

3 Res commodata ante tempus reuocari non potest, nisi præter opinionem graue aliquid eueniat. Alias iniuriam infert repetendo, ante tempus prescriptum. *Adiuuari quippe nos non decipi beneficio oportet.* l. in commodato. §. sicut. ff. eodem. Et *mutare quis consilium non potest in alterius detrimentum* reg. 33. in 6.

Quod autem in graui necessitate ante tempus commodatum repetere possit, patet, quia non censetur se obligasse ad inopinatum euentum, qui gratis commodauit: quandoquidem quisque præsumitur ex re sua magis sibi ipsi quam alteri prospicere velle. Precarium fermè conuenit cum commodato. Strictè tamen loquendo in eo differunt, quod commodatio fiat ad certum tempus, vel certum vsum, ita, vt ante res commodata à domino repeti non possit, eo autem finito, restituenda sit, licet non repetatur. Nam *dies statuta pro domino interpellat* l. magnam. C. de contrah. stip.

Prec

Precarium est, *quod precibus petenti vtendum conceditur, quamdiu is, qui concessit, patitur.* 4

In precario non præstatur culpa, nisi lata sit, quæ dolo æquiparatur. 5

NB. Precarium non solum in rebus corporalibus, sed etiam in iuribus constitui potest, veluti, si me precario rogaueris, vt per fundum meum ire tibi liceat. Soluitur precarium 1. expressa voluntate concedentis. 2. Voluntate tacita. 3. Morte eius, cui concessum fuit, & non transit ad hæredes, cum sit veluti gratia personalis.

Precarii contractus est, de quo lib. 3. decret. per quem aliquid vtendum conceditur in perpetuum, vel ad tempus pro annua pensione, aut gratis ob remunerationem beneficiorum, idque ante tempus reuocari non potest, præterquam si à Prælato Ecclesiæ irrationabiliter concessio facta fuerit; tunc successor eius reuocare poterit. 6

CAP. XV.

De Mutuo.

MVtuum consistit in rebus, quæ sub eodem genere functionem recipiunt, videlicet quæ in numero, pondere, aut mensura consistunt, id est, pecunia numerata, vinum, oleum, frumentum. Illa enim dicuntur functionem recipere, quia sub eodem genere adeò similia sunt, vt in commutationibus vel solutionibus alterum alterius vice fungi possint, & debent reddi vel eædem omnino, vel aliæ eiusdem naturæ & qualitatis & bonitatis. v. c. Vinum vetus pro vetere, nouum pro nouo. 1

In mutuo rei datæ dominium transfertur, non item in commodato. A permutatione & em- 2

ptione differt mutuum, quod in illa non idem, sed aliud genus recipiamus, vt pro vino pecuniam.

NB. Si mutuo reddendo certum tempus præscriptum fuerit, & mutuatarius in mora culpabiliter inciderit (id est, sine graui necessitate) in vtroque fortunæ casu damnum mutuanti compensare debet. Si autem nullo definito tempore mutuatum fuit, solutionem debet, cum primum mutuator postulauerit, etiamsi modo non statim postulet.

3 Filiusfamilias pubes pecunias mutuo accipiendo iure Cæsareo nō obligatur, ob SC. Macedonianum. Si tamen filiifamilias, non opposita exceptione ipsa soluant, solutum repetere non possunt, quia naturalis obligatio manet. Causa autem cur filiofamilias eiusque fideiussoribus repetitio debiti soluti non concedatur, ea dari debet, quia hoc SC. non principaliter ob fauorem personæ, sed magis in odium fœneratorum introductum fuit, iuxta Vlpianum. Quare etiam id consequens est, quod mulier) fideiubens naturaliter obligetur, & tamen, si soluerit, conceditur ei condictio seu repetitio veluti iure cuiusdam indebite soluti) renunciare possit beneficio SC Velleiani, quippe quod in eius gratiam cōstitutum fuit. at verò filiusfam. exceptioni renunciare nequeat, quia non ipsius causa, sed in odium creditoris inducta fuit.

NB. Si ex pecunia mutuò accepta, filius aut pater ditior factus est, eatenus naturali iure in conscientia ad restitutionem obligatos esse.

Præterea NB. Verba SC. solum loqui de pecunia & non de frumento, nisi fraus SC. adhibita fuisset, vt eiusmodi distractis fructibus pecunia perueniret.

Aliqui

Aliqui casus sunt, quibus Senatus Consultum Macedonianum locum non habet (sic dictum, quia occasione fœnenatoris Macedonis latum fuit, qui filiis pecunias numerare solebat, reddendas post mortem patrum: vnde illi ansam ceperunt, *patribus mortem machinandi; quo hæreditate parentum potiti*, haberent, vnde se ære alieno liberarent) 4
1. Si filius cum pecuniam mutuò accepit, peculium castrense, vel quasi castrense habeat: siquidem in eo, quasi paterfamilias censetur. 2. Si filiusfamilias miles sit, cum pecuniam accipit. 3. Si filius pro altero sui iuris existente, & mutuum accipiente, fideiussit, tenebitur: nisi id factum fuerit in fraudem S C. 4. Si filio in studiis creditæ fuerunt pecuniæ ad necessarios sumptus quos ipsius patris pietas recusare non potest. 5. Si pecunia in rem patris versa.

Probabilius est etiam in foro conscientiæ, exce- 5
ptionem S C. opponi posse, modo mutuator in culpa aliqua fuerit, vt pœnæ locus esse queat; nam si mutuator probabiliter credidit filium, patremfamilias esse. Ratio, quia certum est, quod lex ciuilis in pœnam fœneratorum & Reipublicæ commodum statuere potuit, vt in vtroque foro; ita patet ex l. sed si. §. sed etsi. vbi absolutè dicitur filiumfamilias perpetuo tutum esse contra creditorem; adde vt etsi non oppositа exceptione à Iudice condemnatus sit, nihilominus S C. exceptione vti liceat, quod vel falsum vel iniquum foret, nisi etiam in animæ iudicio exceptio illum tutum redderet.

NB. Filiusfamil. licet exceptione S C. renunciare non possit, potest tamen si iuramento confirmet;

cum omne iuramentum seruari debet, ac si possit sine dispendio salutis.

6 Si Administrator vel Curator alicuius personæ, videlicet minoris, Hospitalis, Ciuitatis, pecuniam mutuò accepit, mutuans ostendere debet, pecuniam in vtilitatem eius personæ aut loci versam esse, idque in fauorem. Ratio, cum enim administratores valde proni esse soleant ad pecunias mutuò accipiendas, ne ea res in fauorabilium personarum vel locorum detrimentum cedat, iure ita prouisum fuit.

7 Si constet aut ostendatur Administratorem, vel alium quemuis mandatarium habuisse plenam facultatem mutuò accipiendi, probari non debet in vtilitatem illius versam fuisse, pro quo acceperat.

NB. Prælatus debita antecessoris soluere tenetur, quæ pro necessitate Ecclesiæ contracta sunt, iuxta Glossam: Successor ad id tenetur, quod praedecessor facere debuit.

8 Qui spe mutui accipiendi Chirographum debitoris intra biennium opponere potest, exceptionem non numeratæ pecuniæ, eo fine, vt in creditorem onus probandi reiiciat, pecuniam à se numeratam fuisse: qui si in probatione deficiat; absolutus mutuatarius conuentus. Ratio, quia desiderans aliquam sibi mutuo dari, fiducia huius beneficii consequendi, facilè inducitur ad anticipandam confessionem accepti, quod nondum acceptum est.

Similis porrò exceptio intra 30. tantum dies creditoribus conuenit in quocunque debito, si opponant spe eius recipiendi se instrumentum confessionis, seu apocham maturius tradidisse. Cautio vtilis est ad excludendas eiusmodi exceptiones, si tabel-

in pu-

in publico instrumento scribat, in presentia sui & testium pecuniam numeratam fuisse.

CAP. X.

De Vsura.

VSura est lucrũ ex mutuo, quasi vbi mutuum non reperitur, vsurę locus non est. Vel, est fœnus, vel potius fœtus pecuniæ, id est, infelix spurius; cum tales res suapte natura parere non debeant. 1

Lucrum vsurarium est, quicquid tẽporale ac pretio æstimabile vltrà sortem mutuò datam accipitur, quasi ratione mutui ex iustitia debitum sit. 2

NB. Temporale; si enim spirituale, erit simonia.

Vsura nõ est, nolle mutuare alteri, v.c. pecuniam, nisi is vicissim mutuò det frumentum: sed vsura est velle alicui mutuo, obligatione ipsi imposita, vt & ipse futuro tempore mutuare, aliudue officium præstare debeat. Ratio, quia vltra sortem suo tempore reddendam, mutuatario onus seu grauamen imponitur, quod precio æstimabile est. 3

NB. Particulam, ratione mutui. Nam si alicui pecuniam ad pompas concedas, postulato precio, vsura non committitur, quia non accipis ratione mutui, sed ratione locati.

(Quasi ex iustitia debitum.) Nam vsurarius non es, si speres, vel etiam roges mutuatarium, vt memor beneficii, ex spontanea gratitudine remunerare velit, vel etiam eiusmodi gratuitum donum accipias, si vsurarius non es, 4

NB. Obligatio remunerandi in pactum iustitiæ propter mutuum deduci non potest. Et pactum repugnat gratuitæ ac liberali remunerationi. Vnde illud: *Nemo in necessitate liberalis existit.* item; *Qui dat aliquid ex necessitate, non dicitur donare.* NB.

NB. Quod si mutuatarius vltrò promissionem faciat, v.c. si mutuo mihi des 100. aureos, ecce δωρον istud tibi do, vel daturus sum, non eris vsurarius, si spe accipiendi mutuò des, alioquin nō mutuaturus, modo appareat animus mutuatarii esse donādi seu liberaliter dandi, non veluti ex reciproca obligatione pro mutuo. Deinde certū est, si mutuatarius liberali animo promissionem fecit, acceptante mutuatore, exinde obligationem iustitiæ illum contrahere, non vi mutui, sed vi gratuiti pacti.

5 Vsura alia est realis (in qua lucrū ex mutuo in pactū deducitur, seu expresse, seu tacitè) alia mentalis (si mutuans in pactum non deducat, speret tamen atque intendat lucrum non gratuitò offerendum, sed quasi ratione mutui debitum sit. Item alia vsura est aperta, (quæ in mutuo formali & expresso fundatur, V.C. do tibi mutuo 100. vt post annum reddas mihi 105.) alia palliata (quæ non committitur in contractu mutui expressi, sed alterius contractus nomine, veluti pallio occultati: V.C. Mercator, qui ob dilatam solutionem precii, cariùs mercem distrahit, V.C. floren. 100. cum valeat tantum 95. floren. qui velut iustum precium statim solvendi essent, emptori mutuo det ea lege, vt eas post annum reddat cum auctario; Nisi, vt postea dicam, mercatoris interfit, seu ratione lucri cessantis, seu damni emergentis solutionem precii non differre, neque lateat emptorem, ob solutionis dilationem, mercem c arius vendi. Aliud exemplum habes in emptore, qui ob anticipatam precii solutionem minoris emit, quam res empta valeat. Excipe, nisi existimetur accidere posse, vt tempore solutionis res plus aut minus valeat: quia vterque contrahens

aequa

æquali periculo subijcitur: Aliud exemplum; si deponas apud alterum pecuniam data ipsi facultate vtendi eo pacto, vt propterea obligatus sit precium aliquod soluere. In veritate enim talis contractus non est depositi, sed mutui.

Omnis vsura illicita est; non solum ecclesiastico, 6
sed etiam diuino ac naturali iure; iuxta Luc. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes. Ratio, quia iustitia commutatiua non permittit, vt pars contrahens plus reddere cogatur, quam accepit.

Nec refert, quod mutuatarius data sibi pecunia, vti atque lucrari possit, cum ius vtendi sicut & lucrum pertinet ad dominum, qui pecuniam suam adhibet ad lucrandum: mutuatarius autem statim efficitur dominus pecuniæ ipsi mutuò datæ Confirmatur; Pecunia, vinum, frumentum &c. in quibus mutuum consistit, per se sterilia sunt. Ergò iniquum est, pro earum vsu aut fructu alteri concesso quicquam exigere.

Vsurarius non comparat dominium rerum per v- 7
suram acceptarum. Nam deest titulus siue iusta causa accipiendi; absque titulo autem rerum dominia non acquiruntur.

NB. Principes cum pacto non possunt Iudæis permittere vsuras, possunt tamen sine pacto maiorum tributorum, maioris mali vitandi gratia.

NB. Iudæis in veteri permissum fuit extraneis fœnerari, tanquam minus malum, vt à maiore malo fratribus fœnerari arcerentur. Quod si Cæsareo iure vsuræ approbatæ sint, iure canonico censentur esse correctæ.

Pro labore numerandi notabile precium exigi

potest, non veluti ex mutuo, sed tanquam ex operę mutuatario locato.

NB. Obligationem, quam quis in se suscipit, in alterius gratiam, quod paratus esse debeat ad mutuandum ipsi, precio æstimabilem esse, quomodo defenditur praxis aliquorum locorum, secundum quam numularij seu à Repub. seu ab ipsis mutuatarijs mercedem accipiunt pro eiusmodi obligatione, pecunias quibuscunque petentibus.

8 Mutuò alij tituli iusti adijci possunt, quibus vltra sortem aliquid accipere licitum sit; videlicet lucri cessantis, damni emergentis, pænæ conuentionalis &c. Primus titulus est ex parte mutuatoris, si eius verè interfit non mutuari. Id autem interesse duplex est; Vnum lucri cessantis, si mutuatori ideò quod mutuò daturus est, lucrum abscedat, veluti si mercator ex 1000. quos mutuò tibi dat, æstimatis omnibus, lucraturus sit 80. hos ipsos à te stipulari potest, vt suo tempore vna cum sorte ipsi restituas. Ratio, quia spes lucri, qua se priuat mutuator in gratiam mutuatarij precio æstimabilis est. Ergò eius compensatio in pactum deduci potest.

NB. Pro sola carentia pecuniæ, cum sit intrinseca & essentialis mutuò, non potest quidquam accipi. Alterum interesse est damni emergentis, quod duplex: Vel enim est damnum intrinsecum, quod in ipsa re mutuò data inest, vt si tempore veris mutuò des frumentum restituendum autumno cum minus valebit, vel est damnum extrinsecum, vt si pecuniam, quam mutuo das, destinaueris ad emendum frumentum tempore abundantiæ, postea verò carius emere debeas, eiusmodi da-

mnum

ni tui compensationem meritò in stipulationem deducis.

Etiam ob periculum probabile sortis amittendæ 9
(ab homine non industrio & pluribus debitis obstricto) aliquid iustè exigi potest. Quia quiuis prudens mallet 10. floren. donare, quam 100. tali homini credere. Vnde talis creditor se subjcit periculo per contractum innominatum. Vt si quis mercatori in Syriam nauiganti dedit 100. aur. ita, vt si nauis periret, nihil recipiat; sin verò salua rediret, 125. consequatur. Confirm. quia etiam fideiussor pro periculo damni incurrendi aliquid accipere potest, quæ dicitur vsura compensatoria licita. Curatoria autem omnis illicita.

Necesse tamen est, vt lucrum cessans & damnum 10
emergens, vel sortis periculum in pactum deducatur expresse aut tacitè; fiatque contractus innominatus: In tuam gratiam desistam ab hoc lucro; vel damnum hoc, aut periculum subibo, si des mihi 10.

Mons, qui in Italia dicitur pietatis, ab vsuræ ini- 11
quitate defenditur. Videlicet ærarium publicè constitutum, ad mutuandum indigentibus, ea lege, vt pro mutuo ipsis dato pignus relinquere cogantur, & intra tempus definitum recepto pignore, pecuniam mutuò datum restituere. Insuper verò exiguum aliquid adjcere pro ministrorum sustentatione. Sin autem intra tempus definitum solutio facta non sit, pignus distrahi possit; vt, detracta sorte, exiguoque vlli adiecto, quod reliquum est, mutuatario restituatur, idque approbatum à Leone X.

Alter iustus titulus est vltra sortem accipiendi ex

parte

parte mutuatarij : si pœnæ conuentionalis adiecta sit, quam is soluere cogatur ; nisi ad tempus præfinitum mutuum restituerit. Neque opus tunc esse videtur, vt creditor exigat, sed dies statuta pro homine interpellat. Multo minus requiritur Iudicis sententia, cum ex mutua conuentione & pacto debeatur.

12 Pœna alia legalis est (quæ lege decernitur propter crimen) alia Iudicialis (quam in particulari Iudex imperat) alia conuentionalis, quæ partium contrahentium consensu statuitur, soluenda ab eo, qui à contractu recesserit.

Tertius titulus vltra sortem accipiendi est pacti accessorij : si V.C. pecuniam mutues auream, vt restituatur in materia minuta, accedit mutuo contractus cambij, iuxta cuius taxam consuetam, amplius quam datur, accipere licet.

13 Si mutuans nauigaturo, periculum sortis in se suscipiat, ratione huius grauaminis aliquid accipere in conscientiæ foro prohibetur.

14 Licitum est mutuare frumentum in autumno, vt restituatur tempore verno, si æquale dubium sit, plus enim an minus valiturum sit. Quia vterque contrahentium æquali fortunæ sponte se subiecit : secus est, si quasi certum sit, eius precium auctius fore (aut mutuator intendat, licet postea non contingat augeri, hoc enim casui adscribi debet) nisi in hoc casu interuenio lucri cessantis excuset, quia V.C. ipsemet mutuator frumenta erat seruaturus in vernum tempus, quo pluris distrahere potuisset.

15 Si moraliter certum sit, valorem monetæ existimatum secundum se auctum iri, non licitum in censu redimibili paciſci, vt precium emptionis eadem monetæ specie restituatur. Quod si verò per accidens tan-

tantum augeatur propter intrinsecam diminutionem minitiorum monetarum, tunc tale pactum iustum, & naturæ contractus censualis conforme est. Quandoquidem in redemptione census idem seu æquale precium emptori redhiberi debet: Si autem thaleris millel, qui contractus tempore conficiebant 100 flor. Rhenenses, emisti annuos florenos 60. Postea autem propter deprauationem monetarum minutiore thalerus earum comparatione crescat, vt florenos sesqui valeat aut duos; non satisfiet restituendo thaleros 800. aut 600. quia tale precium in veritate non æquiualet acceptis thaleris mille; sed solum externa nominis impositione, quatenus totidem florenos Rhenenses continere dicuntur, sed longè alios ac deteriores.

Si mercator mercem, quam precio summo vendidit, postea precio minore redimat, interdum ab vsura excusari potest, dummodo mercator bona fide & sine vsuraria intentione pannum vendidisset precio summo, videlicet 108. constituens in emptoris libertate pendendi cui vellet, emptor autem rogaret mercatorem, vt ipsemet precio minore, videlicet aureis centum redimeret. 16

Contractus ἀντιχρήσεως secundum se illicitus (V. C. Pfandtschafft/sicut exemplum habeo) in parente meo & vsurarius est, videlicet si creditor fructus ex pignore lucretur, donec debitum ipsi restitutum sit. Ratio, quia alioquin creditor vltra pecuniam, quam credidit, aliquid lucrabitur causa solius mutui: quæ vsura est. Alijs tamen titulis cohonestari potest. I. Si fructus ex pignore percepti, non superent quantitatem pensionis, quæ iure census secundum morem patriæ constituti, exigi potest cum pacto redhibitionis. 17

nis. 11. Si creditor fundum, qui pignori destinatus erat, certo precio emat, cum pacto reuendendi. Tunc enim pignoris naturam realemque obligationem amittit, & possessori tanquam vero domino fructificat, eiusdemque periculo perit. Namlicitam esse venditionem cum pacto redemptionis appono constat ex l. 2. C. de pactis inter empt. & vendit.

18 Venditio cum pacto redemptionis licita est, & potest precium emptionis minui vel augeri propter obligationem impositam redimendi aut reuendendi.

NB. Vsurarius contractus præsumitur, in quo emptus est fundus cum pacto, vt minori precio ad arbitrium emptoris redimatur fructibus in partem precij computatis, quandoquidem duo in illo pacto continebantur aliena à natura talis contractus; videlicet vt & precium maius esset redemptionis, quam primæ emptionis; & vt fructus inter emptionem & redemptionem percepti ad venditorem pertinerent. Præsumebatur igitur fuisse mutuum vsurarium cum traditione pignoris, cuius fructus in sortem computari consueuerunt: præsertim cum emptor solitus etiam fuerit vsuras exercere.

19 Maritus, donec ei dos soluatur, fructus ex pignore, sine sortis diminutione percipere potest, vt interea habeat vnde onera matrimonij sustinere possit.

20 Propriè tanquam ex oppignerato sibi feudo & emphyteusi fructus absque sortis exoneratione percipit. Ratio, quia tali pacto contractus isti, seu primitus, seu per diuturnam consuetudinem constituti sunt; vt si res feudalis seu emphyteutica oppignerata sit domino directo, ipsi fructificari debeat.

Pænæ vsurarijs canonico & ciuili iure decretæ sunt. 1. ipso iure infames sunt, si Clerici inhabiles ad bene-

beneficia & irregulares, Episcopus tamen post pœnitentiam potest dispensare. 2. Non admittendi ad communionē sacram, neque sepulturæ Ecclesiasticæ tradi debēt. Vsurarius tamen publicus, antequam denunciatus sit, non est vitandus, etiam in sacris. 3. Testamentum legatum, vsurarij publici ipso iure irritum est, nisi ante mortem restituerit, quæ per vsuras acquisita sunt, vel de eorum restitutione idoneam cautionem dederit per pignora aut fideiussores.

CAP. XVII.

De emptione aut venditione.

COntractus emptionis aut venditionis mutuo consensu dandi mercem pro precio substantialiter constituitur, potest etiam institui inter absentes, & requiritur traditio ad quam vtraque parte tenditur, & consequenter ad dominij translationem. 1

Contractus autem iste introductus est cuso nummo, vtpote commodiore modo; nam olim res aliæ inter se permutari solebant, vinum pro frumento, &c. Sed quia non semper, nec facile concurrebat, vt cum tu haberes, quod ego desiderarem, inuicem haberem, quod tu accipere velles, ideò electa est materia, cuius publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subueniret.

Contractus iste, quâ precium interuenit, emptio; qua verò merx, venditio dicitur. 2

§. 1.

§. I.

De precio rerum Venalium.

3 DVplex est precium rerum venalium; vnum legitimum, id est, publica lege taxatum, ad cuius taxationis obseruationem omnes venditores obligantur sub virtute iustitiæ, nisi manifestè iniusta sit, videlicet, si pistoribus taxetur pondus panis, non secundum proportionem valoris tritici: aut si lex iubeat, vt frumentum superueniente sterilitate eodem precio vendatur, quo antè, cum esset copia. Nam propter circumstantiam accidente mutatione, precium quoque à Magistratu mutari conuenit.

4 Tempore sterilitatis non potest Magistratus solis agricolis pretium frumenti taxare, alijs mercibus non taxatis; alioquin iniustam læsionem agricolæ patientur. Esto pauperibus hoc modo consultum esset, tamen iste succursus non ab vno hominum genere, V. C. agricolis, sed omnium fieri debet.

Alterum est precium naturale, quod, secluſa legis definitione, ex ipsarum mercium natura sumitur, atque cum habitudine ad humanum vsum, affectionem, voluptatem.

Sic panem pluris æstimamus, quàm mures, ob maiorem illius vtilitatem &c.

Discrimen est inter hæc duo; quod precium legitimum consistat in indiuisibili. Naturale autem latitudinem habet, pendens ab hominum æstimatione & affectu; siquidem varij homines de rebus varie iudicant. Quare triplex precium à Doctoribus statuitur; supremum, mediocre, infimum, quam latitudinem precij iusti, dum venditores non excedunt, à peccato iniustitiæ immunes sunt, licet alijs summo, alijs mediocri,

dioeri, alijs infimo precio vendant. Quare etiam emptoribus concessum est licitari, siue precium offerre, sed intra latitudinem.

Vnde Pomponius. *In pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumuenire.* In conscientia tamen omnis venditio, in qua iusti precij latitudo exceditur, & omnis emptio, in qua iusti precij quantitas non attingitur, iniquitatem continet; ideoque per restitutionem ad æqualitatem reducenda est, nisi liberalis remissio fuerit præsumpta, eius, qui deceptus fuit, accesserit. Aut si vterque sciat valorem, præsumenda est donatio. Nam vniuersum, si quis sciens se non debere, aliquid soluat, donare censetur: quare tanquam indebitum repetere non potest. 5

In externo foro ob vitandas lites non succurritur contrahentibus, nisi vltra dimidium iusti læsi fuerint: est, nisi dimidiam iusti pretij partem alteruter acceperit; V. G. si merx, cuius iustum precium venditionis tempore minimum erat 10. aureorum, vendita fuit minus 5. aureis, competit venditori actio aduersus emptorem, vt vel rescisso contractu mercem restituat, precium que suum recipiat, vel iusti pretij defectum suppleat. 6

Par modo sicut in decepto venditore; ita etiam in decepto emptore dimidium iusti æstimandum est, quia æquè est læsio enormis & damnum, id etiam valet in alijs permutationibus. 7

Rescisso contractu emptionis ac venditionis propter læsionem enormem, fructus temporis intermedij emptorem tanquam dominum spectant, sicuti & periculum rei ad eundem pertinebit. Alia ratio est, si venditio rescindatur propter pactum adiectionis in diem; id est, si intra tempus certum precium, 8

solutum non sit, res inempta esto. Tunc enim fructus temporis intermedij sunt emptoris, quia rescisso eiusmodi contractu propter pactum, perinde est, ac si nulla emptio & venditio intercessisset.

NB. Licet iure canonicò deceptis infra dimidium iusti denegetur actio iudicialis, concedituramen eius denunciatio Euangelica, per quam deceptores de iniquo damno resarciendo frustra monitii, tandem Prælato denunciantur, vrad quod sub peccato mortali præstare debent, compellantur.

9 Iustum mercis precium est, quod loci consuetudo approbat, secundum communem hominum aestimationem. Vnde ille non peccat, qui sciens copiam frumentorum breui tempore superuenturam, suum precio consueto vendit. Nam rerum precia non ex priuata vnius vel alterius hominis notitia aut affectione sed vt dictum est, ex communi ciuium aestimatione accipienda sunt.

NB. Quæstor ceu dominus scripsit, frumentum fore carum, ideò debere vendere, potest soluere, & post 3. septimanam aut alteram vendere, lucrando (si V.C. pro 1000 scaphas dedit 5000. & postea vendere queant 6000.) 1000. Siquidem antea precio carente frumentum quod vendendũ erat, ipse emit, postea verò tanquam suum effectum carum extraxit.

10 Variæ causæ sunt, ob quas rerum venalium precia augeri vel minus solent. 1. Penuria mercium, multitudo emptorum, paucitas vendentium, augent rerum precia. 2. Pecuniæ abundantia efficit, vt rerum precia crescant; eiusdem inopia, vt decrescant. 3. Est modus vendendi. Nam merces quæ sub hasta vendun-

venduntur, vel in foro scrutario minoris æstimari solent, quàm quæ in propria officina quæruntur. 4. Est singularis commoditas, quam venditor ex re vendita tribuit, eaque in gratiam emptoris se spoliat. 5. Si emptori commodum non sit emere, sed à venditore rogatur, ob hanc circumstantiam aliquantulum minuit precium mercis : sicuti & precium locationis; si conductori commodum non sit conducere.

§. II.

De re vendita, seu mercè.

11 NOn dubio censetur venditor fidem habere emptori de precij solutione, ideoque mercis dominium transferre: aliàs dominium mercis emptori non acquirit, nisi vel soluto precio, vel cautione pignoris, venditor aliâ ratione emptoris fidem secutus fuerit. Ratio, quia dum ex parte emptoris contractus nondum completus est, meritò venditor rem venditam sibi obligatam tenet.

12 Res in specie empta, si etiam ante traditionem absque venditoris culpa pereat, emptoris damnum est; V. C. grex ouium, vini dolium, hic equus, hæc vacca, ligni plaustrum: secus si res indeterminatè, seu in genere empta fuit. V. C. ex grege 10 oues.

13 Venditio interdum fit ad numerum vel mensuram, V. C. in singulas vini amphoras, certum precium statuendo, & tunc periculum ad venditorem pertinet donec mensuratum fuerit, eò quod venditio antea non perfecta censeatur, sed quasi sub conditione facti si dimensio, numeratio &c. accesserit. Quod si venditio fiat ad corpus, id est, vt totum simul venditum fuerit, V. C. plaustrum vini; neq; actum, vt degustare

NB staretur, vini periculum emptor præstare debet.
NB. Sed si expressè vel tacitè actum, vt degustaretur, antequam omninò perfecta venditio esset, periculum ad venditorem spectat. Quod si certum tempus præfixum ad gustandum aut mensurandum, post culpabilem moram, emptoris periculum ad ipsum spectabit.

14 Venditor mercis vitium occultum significare tenetur, alioquin rescindi potest contractus, si dolus causam contrahendi dedit. Ratio, quia ad officium venditoris pertinet, mercis naturam & qualitatem manifestare, quatenus id scire emptoris interest. De vitio autem manifesto non est necesse emptorem monere, ipse enim sibi imputare debet.

Quod si verò dolus sive dissimulatio vitij occulti causam emendi non præbuit, quia nihilominus emisset emptor, licet minore precio, tunc non competit actio ad rescissionem contractus, sed ad restituendam partem precij, quando minoris res emptor fuisset, si vitium ignoratum non esset.

15 Si merx vitiosa aliqualem vsum habet ad eum finem, ob quem emitur (V.C calcei ex corio debili facti) interdum necesse non est vitium occultum manifestare. Nam alioquin magnum fortunæ dolorem mercatores subire debebunt, quando nonnisi meliores merces distrahere poterunt; ipsimet autem omnis generis ac qualitatis emere solent. Debet tamen in hoc casu plerunque mercator merces minoris vendere, ob eius vitium. Quod singulariter notandum est equorum venditoribus, licet secundum municipales constitutiones, non nisi certa vitia, die Hauptmängel/edicere teneantur; si tamen equus venalis alio quocunque vitio laboret,

quod minus vtilis existat, necessariò remittendum esse de ipsius precio : alioquin in conscientiæ foro iniustitia committitur, cum restituendi onere, proportionem qualitatem rei datæ, & rei acceptæ : ita mercatores statim damnari non possunt, si vino aquam, nec picem admisceant ; modo exinde emptoribus nullum damnum inferatur, & merx proportionem precij, quo venditur, satis idonea sit ad consuetum vsum. In specie tamen oenopolæ, si vino aquam in quantitate immodica admisceant, plerunque damnum inferunt & peccant, quia vinum aqua mixtum facilius acescit, & tamdiu non conseruatur. Quòd si ad vim meliorem concoctionem vtile sit modicum aquæ infundere, aut emptores abhorreant à vino ob eius meracitatem, nisi aqua paulum temperetur, non erit necesse, ideò de precio remittere. Imò si à Magistratu iniuste taxentur oenopolæ (vti & pistores) & damnum pati debeant, nisi admisceant aquam, possunt admiscere.

Denique si venditor ignorauit mercis occultum vitium, non tenetur præstare damna, quæ exinde emptor accepit, V.C. si pecus morbosum gregem infecit, insuper venditio valida est, sed competit emptori actio, quanti minoris emisset, si id ita esse scisset.

16 Actio, Quantò minoris (in foro ciuili intra annum durans) in foro conscientiæ etiam vltra annum durat ad petendum precium iustum.

NB. Actio redhibitoria, tendens ad rescissionem contractus solum intra annum dimidium durat.

17 Peracta venditione partium consensu fructus omnes pendentes, tum maturi, tum immaturi ad em-

prorem spectare debent. Ratio, quia fructus pendentes censentur pars fundi, percepti ante sunt venditoris. Emens equum, censetur etiam emisse ornamenta; ephippium, frænum. Vendita domo etiam seræ, claui, item was Nagelhafft ist.

NB. Si domus vendatur, quæ alteri elocata est, pensio pertinet ad venditorem, proportione temporis elapsi, vsque ad celebrationem contractus. Pensiones ex re frugifera, agro, vinea, diuidendæ sunt secundum rationem ac proportionem fructuum, quatenus ij vel ad emptorem vel venditorem spectant. Ratio, quia pensio soluitur ratione fructuum, ergo iure illi debetur, cui alias fructus venditæ deberentur.

18 Peracta venditione etiam fructus producendi seu postea exorti ad emptorem spectare debent; etiamsi pretium solutum non sit. Nam fructus naturaliter consequuntur substantiam rei frugiferæ. Ergo cum emptor iusto precio rei frugiferæ substantiam emit, simul etiam emit ius atq; potentiam fructificandi. Deinde æquum est, vt ad eum spectet commodum ad quem spectat periculum. Contrariæ leges circa ita intellectæ sunt iniquæ.

19 Vsuræ precij non soluti exigi possunt, si compensatoriæ sint, V.C. quia venditor pecunias negotiationi exposuisset, si tempestiuè solutæ fuissent. Item quia quæcunque naturalis causa alieni damnificat, illud refarcire tenetur. Vsuræ verò contractæ non possunt exigi, quia pecuniæ suapte natura sterilis sunt.

20 Si venditio ita fiat, vt periculum rei venditæ maneat, donec precium soluatur ad venditorem pertineat, tunc fructuum æstimationem is exigere p

ſte. Iſte autem contractus omnium damnandus eſt, V.C. Vendo tibi, tradoque agrum, vineam, ea lege, vt precium apud te ſit in depoſitò, quoad æqualis bonitatis vinea mihi emenda offeratur interea ſolus mihi annuam penſionem proportione percetorum fructuum. Ratio; Cum enim penſio à venditore exigi non poſſit ratione fructuum, quippe qui emptionis iure ad emptorem ſpectant, ſequitur ea exigi ob dilatam precij ſolutionem; quod vſurarium eſt.

§. III.

De venditione rei alienæ eiuſque euictione.

VEnditor ex ipſius contractus natura emptori 21
obligatus eſt de mercis euictione V.C ſi aliquis rem emptam ab emptore, actione reali intentata, euincat & auferat; quia videlicet demonſtrat ſe eius eſſe dominum, tunc venditor emptori precium reſtituere cogitur. Inſuper quanti eius interſit rem euictam non eſſe; dummodò tempore contractus ignorârit emptor rem alienam eſſe, & lite ipſi poſtea mota denuntiârit venditori, vt ſe defendat.

NB. Si res aliena emptori ignoranti vendita fuerit, valet contractus, & dominium precij venditori acquiritur.

Obijcies. Videri aliquam inæqualitatem, ſi emptor alienæ rei dominium non acquirat & tamen precij dominium in venditorem transferat. Reſp. Non

esse inæqualitatem; quandoquidē pro eo, quod rei alienæ venditor precis dominium acquirit, ipse viciſſim emptori de euictione obligatus manet.

Si fur alienis nummis negotietur, lucrum ipse acquiritur, cum non sit fructus pecuniæ, secundum se sterilis, sed solius industriæ; ipse autem fur personaliter obligatus manet, tum etiam venditoribus campsoribus, si pecuniæ ab ipsis euincantur.

NB. Lucrans pecunias aleis falsis & donans partem socio scienti & non cooperanti ad fraudem, socius ad nullam restitutionem tenetur, si lusor pecunias ludo iniquo acceptas cum propriis miscuerat.

23 Quia à fure ementę pecunias furtiuas bona fide accepit, easque cum proprijs commiscuit, ad nullam restitutionem domino pecuniarum obligatur. Nec iniustæ acceptionis cum bona fide egerit, nec tamen rei acceptæ commiscendo cum proprijs dominium eorum acquisiuit; secus est, si pecunię separatim adhoc in specie extent.

Quod autem pecuniæ furtiuæ cum proprijs mixtæ dominium acquiratur, patet, quia nummi ex propria institutione transeunt de manu vnius possessoris ad manum alterius: quare nemo fermè secum foret, vtrum pecuniarum suarum dominium haberet, & non aliquæ furtiuæ essent, nisi iura statuissent, vt earum dominium per commixtionem cum alijs acquireretur.

24 Bonæ fidei possessor, (emptor) si postea intelligat rem furtiuam esse, domino suo restituere debet non furi. Emptor tamen habet actionem contra furem de rei euictione, quam si ob illius impossibilitatem vtiliter persequi non potest, incur-

rel infortunio suo adscribat, & non in alterius damnum retorqueat. Quod si fur sua sponte restituto precio, mercem furtiuam recipiat, emptorem permittere posse, proprii incommodi declinandi causa.

Qui rem furtiuam, quam à fure emit, alteri bona fide vendit, postea comparente domino nihil restituere debet (ratio, quia per illam rei alienę venditionem precii sibi dati ius atque dominium acquisiuit) emptor tamen obligatur ad precium restituendum, si comparens dominus equum ab eo euincat.

Quod si res furtiua alicui donata, & donatarius 25
vendat, obligatus est venditor v. c. equi ad restitutionem precii equi domino, si is equum iure vindicationis ab emptore recuperare nequeat.

Porrò sciens rem alienam vel furtiuam esse, & ementis fit particeps furti.

Licitum tamen est res furtiuas modico precio re- 26
dimere, ea intentione, vt dominis suis restituantur detracto precio ob rem domini vtiliter gestam.

Qui scit rem alienam esse, vendere non debet: sin 27
verò dubitat post diligentem inquisitionem vendere eam non prohibetur, monito prius emptore de periculo euictionis.

§. IV.

De merce duobus in solidum vendita.

SI res duobus vendita, vni quamuis posteriori 28
tradita sit, dominium huic acquiritur, idem tenendum est de aliis conuentionibus, permutatione, locatione. Quod si verò neutri tradita, prior emptor præfertur posteriori, iuxta reg. 54. in 6. *Qui prior est tempore, potior est iure.* Quod si verò Ecclesiæ aut ciui-

tati res vendita & tradita, præferenda est Ecclesiæ Ratio, quia Ecclesiæ, loca pia, & Ciuitas priuilegiũ habent, vt ipsis per legatum, donationem, venditionem, dominium absque rei traditione acquiratur. l. vlt. C. de SS. Ecclesiis.

29 Quæ in fraudem alienata sunt gratuito titulo, à venditoribus intra annum repeti possunt, etsi donatarius fraudis ignarus fuit; (modo res extet; nam si consumpta, non amplius obligabitur donatarius, quam inde locupletior factus est.) Quod si verò titulo oneroso alienata sunt, v. c. Venditionis titulo rescindi non potest, si alienatio facta fuerat ignoranti.

30 Si donatarius sciat, donationem fieri cum iniusto damno creditorum, videtur in conscientia obligatus ad restituendum, tametsi non repetatur. Cooperatur enim donatarius ad talem alienationem consentiendo, seu acceptando, vnde licet suadendo non impellat, ideoque non sit causa efficiens quoad principium, est tamen causa efficiens quoad executionem.

§. V.

Quæ res vendi possint, vel non.

31 REs sacra, homo liber (extra necessitatem) item publicum forum vendi non possunt.

32 Ea quæ in spe sunt, fœtura gregis, fructus agrorũ, lucra; item iura nostra & actiones vendi possunt: sed actiones non potentiori ratione officii seu potestatis exercendæ in debitorem.

NB. Debitum quod difficile ac solutionem habet, tantò minus valet. v.c. 90. hoc anno soluendo pro 100. futuro anno.

33 Probabile est, quod ius seu chirographum ad accipiendum

cipiendum sequente anno 100. minoret nunc emi possit, pua 90. Ob periculum aut difficultatem assequendi: ob cessans lucrum seu commoditatē præsentis pecuniæ, qua se priuat emptor chirographi.

Nemo inuitus rem suam vendere cogitur, excep- 34
tis casibus publicæ necessitatis, aut publici fauoris. 1. Si publica necessitas & inopia sit. v. c. frumenti, &c. tunc cogi possunt ciues ad vendendum, & in casu communi solis ciuibus & non exteris, si vtrisq; non sufficiat. quod maior in necessitate propriorum ciuium, quam exterorum ratio habenda sit. Cuiusmodi legibus iustis, latis in commodum communitatis etiam Clerici se conformare debent. 2. Ob fauorem publicum, vt si fundus personæ priuatæ necessarius sit ad palatium principis, collegii, ampliandum, & prohiberi potest, ne quis altius ædes ædificet, si exinde videri possint religiosi, damni tamen debet fieri compensatio. Artium quoque professores cogere possunt fabrum ferrarium, vt ex officina sua migret, si publicis lectionibus, quarum publicus fauor censetur, impedimentum creet. 3. Si dominus alicuius loci, nimia sæuitia vtatur in suos subditos, & monitus non desistat, à Magistratu compelli potest ad vendendum dominium, vel omnino priuari iurisdictione.

§. VI.

De Retractu Gentilitio.

REtractus gentilitius est ius, proximo venditoris 35
consanguineo concessum, factam vēditionem ad se reuocandi, eodem oblato precio, aliisque quibusdam obseruatis. Ratio; Ne possessiones paternæ ad alienas manus veniant, quod satis lugubre esset.

NB. No-

NB. Nomen venditionis non debet extendi ad alias alienationes, donationem, locationem, legatū. Præterea consanguineis denunciatione venditionis facta, conceduntur 2. menses sine denunciatione, etiam ignorantibus annus & dies. Fructus ante renunciationem sunt prioris emptoris.

36 Ius istud retrahendi imitatur actionem realem, vt aduersus quemcunqunq; possessorem, etiã tertium emptorem &c. institui possit.

NB. Necesse est, vt proximus agnatus sibi retrahat, non in vtilitatem alterius, & in fraudem emptoris, vel aliorum cõsanguineorum, quibus post ipsum ius retrahendi competit.

§. VII.

De negotiatione & Monopoliis.

37 NEgotiatio dicitur, cum merces ex proposito emuntur, vt postea carius distrahantur lucri causa. Verum si per accidens fiat, vt quod ad proprium vsum emptum est, postea offeratur occasio vendendi carius, non est negotiatio, cum id potius spectet ad œconomicam gubernationem, quæ etiam in personis Ecclesiasticis commendatur.

38 Negotiatio per se mala nõ est (quia mercium precii latitudo quædam est, vt proinde eadem merx, intra iustitiæ limites minoris emi, ac postea pluris vẽdi possit; tum quia mercium precia, pro temporum ac locorum varietate mutantur. Per accidens tamen ob hominum cupiditatem & malitiam, peccati causa existant, animum hominis à cælestibus auocantia, vnde & Clericis seuerè interdicta.

39 Negotiatio propriè dicta, videlicet si res emptæ, non

non immutatæ, postea cariùs vendantur, personis Ecclesiasticis sub mortali peccato prohibita, excepto tamen necessitatis casu, si alio modo vitam sustentare nequeant.

Negotiatio impropriè dicta, quæ est rerum in melius mutatarum, lanæ in pannum, exceptis quibusdam casibus, prohibita est Clericis ac Religiosis, licet non tam seuerè, quare ex tali etiam negotiatione tributum & vectigal magistratui soluere debent, sicut alii negotiatores. Excipe, si Clerici proprias vineas, possunt vēdere, sed cauere, ne ex domibus suis faciant tabernas, possunt locare iumenta sua, item ex lana empta, iuxta Apostoli exemplum, Act. 18. manuum labore elaboratam, materiam diuendere. 40

Clericus tradendo alteri pecuniam vt negotietur cum eadem non potest grauis peccati damnari, sed partem lucri excipiat, idq; ob necessitatem vel consuetudinem Regionis.

Qui coemptione, v.c. frumenti *inopiam* & charitatem inducunt, videntur peccare contra iustitiam, quia primæuo iuri ac naturali, secundum quod omnia hominibus communiter à Deo creata & donata sunt, quàm maximè aduersatur. 41

Monopolium (est cum vnus vel plures è Republ. consequuntur, vt ipsi soli genus aliquod mercium ad vitam necessariarum, pretio quo ipsis libitum est, vendant,) illicitum est, nisi ob iustam causam publica authoritate permittantur, v. c. ob inopiam mercatorum. 42

Mercatores contra iustitiam peccant, si inter se conueniant, vt non sine summo precio aliquod genus mercium diuendant. Ratio, quia emptoribus nō solum Cæsareis, sed omnium gentium legibus, si rerum

rum precia taxata non sint, concessum est licitari, ut semper summo precio emere cogantur. Hoc autem iure eos spoliant mercatores, illicita & legibus interdicta illa conuentione, ergo iniustum damnum ipsi inferunt.

CAP. XVIII.

De Censibus.

1 APud Canonistas Census significat ius contractu aliquo constitutum, pensiones siue reditus annuos ex re aliqua percipiendi. Hoc sensu duplex est Census; Vnus reseruatiuus (cum quis fundum pleno dominii iure in alterum transfert, reseruata sibi annua pensione ex eodem fundo iuxta exemplū Ioseph. Gen 47.) Alter est census consignatiuus (cū quis contractu donationis, venditionis, vel permutationis, alteri constituit ac designat ius ex re sua (id est censum designantis) reditus annuos percipiendi: vt cum Princeps alicui constituit ius ex vectigali suo, aut Cameræ suæ reditibus annuas pecunias accipiendi. Sed nos hic agemus de eo censu consignatiuo, qui emptione constituitur: qua acceptione census est species quædam emptionis & venditionis V.C florenis 100 à te emo ius percipiendi in annos singulos ex agro tuo frumenti scapham; vel eius valorem videlicet 5. florenos.

2 Census ita acceptus diuiditur primo in Realem (qui fundatur super certa re vna vel pluribus, ex quibus pensio soluenda est, v.c. super domo tua, agro, vinea. Vnde comitatur rem, ad quamcumque personā perueniat, quasi seruitus, siue realis obligatio pensionis soluendæ, donec census redimatur) ac personalem, (qui fundatur super certa persona obligante se ad an-

ad annuam pensionem sine ordine ad rem certam.) Secundò diuiditur Census in fructuarium, vt vinũ, frumentum) & pecuniarium. Tertiò diuiditur Census in perpetuum, & temporalẽ, redimibilem & irredimibilem. Census temporalis diuiditur in eum, qui certo annorum numero definitur, & in censum vitalitium, qui ad vitam ementis vel vendentis censum constituitur.

Census realis tam perpetuus quàm temporalis etiam vitalitius ab omnibus approbatur. Nec obstat, quod summa pensionum temporis progressu soluẽdarum, pretii quantitatem superet. Nam in censu non emuntur pensiones, sed ius percipiendi futuras pensiones, quod ius, communi hominum iudicio minoris æstimari solet, quàm si pensiones omnes præsentes essent, eò quòd multa accidere possunt, vt fructus vel non nascantur vel non soluantur. 3

Pereunte re, super qua census locatus est, etiam census corruit. Ratio, quia pereunte re perit eius dominium cum directum, tum vtile siue vsusfructus, seu portio eius, emptione comparata. 4

Census realis, quamuis institutus sit cum pacto redimẽdi, tam ex parte emptoris, quam venditoris, probabiliter defenditur. Prior pars prob. Nam aliæ omnes venditiones sub conditione redemptionis, præsertim ad arbitriũ venditoris licitę sunt. Ergo eiã venditio census, cũ eiusmodi pacto licita est. Posterior probatur, quia aliis emptionibus apponi potest pactum redimendi ad arbitrium vtriusque, cur non etiam in emptione census. 5

Æquum est, vt in censu vtrinque redimibili, maius preciũ soluatur, quã in censu redimibili ex parte solius venditoris. Causa est, quod obligatio ista, quæ 6

emptori incumbit reuendendi ad arbitrium venditoris, precio æstimabilis sit, ideoq; in partem precii rectè computetur.

7 Census personalis tàm irredimibilis, quàm redimibilis ex parte solius venditoris suapte natura licitus est. Prob. Census personalis est ius percipiendi reditus annuos ex alicuius personæ lucris emptione comparatum. Atque nemo negat, super persona industria constitui posse obligatione soluendi partem aliquam lucrorum annuorum. Nam ita decimæ personales constituuntur: item tributa quæ magistratui penduntur, sæpè etiam testator grauat hæredem suũ ad pensionem annuam alteri personæ soluendam. Nihil autem obstat, quominus talis obligatio emi possit, perinde ac alia iura, debita & seruitutes. Neque dici potest in tali census personalis emptione virtuale mutuum, ideoque vsuram palliatam interuenire. Qui enim mutuò dat, is datam sortem repetere potest. Emptor autem census personalis irredimibilis vel redimibilis tantum ad arbitrium venditoris, datam sortem repetere non potest. Quod obiiciant emptorem vnius annui 20. floren. precio elapsis 21. plus recepturum esse, quam dederat, id nihil refert, quia in censu non emuntur pecuniariæ pensiones, siquidem pecunia emi non potest, sed emitur ius percipiendi pensiones, quod ius commune hominum æstimatione minus valet, siquidem nemo est, qui viginti præsentes pluris non æstimet, quàm ius percipiendi annuum vnum spacio viginti annorum: partim ob periculum non recipiendæ solutionis, quod rarò tot annorum decursu abesse solet: partim ob lucrum vel commodum cessans.

8 Census personalis ex vtraque parte redimibilis ab iniqui-

iniquitate probabiliter defenditur, attamen periculo vsurariæ intentionis non caret, prob. Si enim aliis emptionibus pactum adiici potest, non solum ad voluntatem venditoris redimendi, sed etiam ad voluntatem emptoris reuendendi, vt paria vtriusque contrahentium iura sint; cur non etiam in emptione census personalis.

Census institui potest data facultate redimendi ad certum tempus, vel non ante tempus designatum. 9

Census vtrinque redimibilis, adiecto etiam pacto assecurationis absolutè loquendo damnari non potest, quamuis periculo vsurariæ intentionis non vacet. Prob. Aliis contractibus puta commodato, deposito mutuo, quorum natura alioquin postulat, vt periculum rei pertineat ad commodantem, deponentem, &c. Pactum adiici potest, vt contra eveniat, & periculum rei commodatæ ad commodatarium, depositæ ad depositarium spectet. Ergò etiam contractui censuali ex vtraque parte redimibili tàm personali, quàm reali pactum istud, quod dicitur assecurationis adiici potest; puta, si res super quacensus fundatus est, secundum totum, vel secundum partem intereat, non damno emptoris, sed venditoris id accidat, ideoq; venditor nihilominus obligatus sit, censum restituta sorte redimere. 10

Contractus societatis cum pacto assecurationis initus est, v.c. si mercatori des 100 aureos: eo pacto, vt is instituta negotiatione siue lucrum ex pecunia capiat, siue damnum patiatur, annuos 5. tibi soluere obligatus sit, insuper etiam ipsam sortem restituere, cum vel tibi vel ipsi mercatori societatis contractum dissoluere placuerit. 11

12 Contractus in aliqua regione etiam à viris doctis & honestis celebrari solitus, non est iniquitatis facile damnandus.

13 Inter hypothecam & censualem rei obligationem discrimen est, quia onus censuale per se ac directè transit ad quemuis rei, super qua census locatus est, emptorem, legatarium, aliumue possessorem, quippe inde actione confessoria statim conueniri potest. Hypotheca verò hypotheca ad securitatem census annexa alienatur, tertius ille possessor, nō nisi in defectum principalis debitoris, si videlicet excussis eius bonis soluendo non sit, per actionē hypothecariam, seu quasi Seruianam conueniri potest.

Vsura est, si census cum pacto assecurationis constituatur vel continuetur, cum persona nullos reditus habente. Probatur, tunc enim re ipsa aliud non fit, quàm quod mutuò datur cum pacto, vt præter sortem annuam auctarium soluatur, licet hoc ipsum sub nomine emptionis siue census vel societatis, tanquam pallio occultetur. *Plus autem valet, quod re ipsa agitur, quam quod simulatè concipitur.* arg l. cum ea. C. de transact.

NB. Censualis Contractus germanicus distinguitur à mutuo vsurario, quod ille certum fundum requirat, in quo fundatus sit, cum sit ius percipiendi reditus annuos ex alicuius fundo, negotiatione, opificio, &c. certo precio comparatum, eoque fundamento penitus ruente (puta, si venditor census, eiusue hæredes nullos annuos reditus habere incipiant) Contractus Censualis nullum amplius locum habere potest. Contractus mutui verò cum quacunque persona rectè instituitur, vt etiam ad hæredes, & hæredum hæredes transmittatur obligatio, sine vllo

ordine

ordine ad requisitum aliquod fundamentum: sin autem vltra sortem mutuò datam aliquid accipitur, seclusoalio titulo, id vsurarium est.

CAP. XIX.

De Cambio.

CAmbium seu permutatio pecuniarum pro pecuniis inter se est contractus secundum se licitus Dans pecuniam in Cambium, dicitur Campsor, accipiens dicitur campsarius. 1

NB. Quod si immoderata lucri cupido coniuncta sit cum cambio, ea ad peccatum auaritiæ spectat, & non iniustitiæ.

Cambium aliud est minutum, (manuale) quia in eo frequenter pecuniæ grandiores cum minutioribus commutantur, aliud locale (in quo pecunia præsens commutatur cum pecunia distante in alio loco. Dici etiam solet Cambium per literas, quia plerunque literæ dantur, quibus mandatur correspondenti, vt in illo altero loco pecuniam solvat. 2

Plures tituli sunt, cur campsor in cambio minuto plus accipere possit, quam dedit. 1. Titulus accipiendi plus quam dandi, est locatio operæ & obsequii, quod campsor præstat, cuius ratione iustam compensationem iure exigit. 2. est lucri cessantis: Nam sæpè accidit, vt vnum genus monetæ plures, easque precio æstimabiles commoditates habeat, quam altera. 3

Pecunia duplicem vsum habet, vnum principalem, vt tanquam precium rerum emptionibus seruiat, alterum secundarium, vt vnum pecuniæ genus 4

cum altero commutetur, inter quæ, si aliqua ratio-
nabilis diuersitas commoditatis appareat, nihil ob-
stat, quominus à legali taxatione recedatur, modò
nulla fraus interueniat.

NB. Non est mortale contra Magistratus pro hi-
bitionem cambia exercere (quia leges tales sunt re-
ræ pœnales.) Quod si verò quis cambium exerceat
cum exteris nationibus, vt bonæ pecuniæ extrahan-
tur, & deteriores recipiantur, cedere id potest in
graue Reipubl. detrimentum, ac proinde meritò
Magistratu non solum sub pœna, sed etiam sub cul-
pa prohibetur.

NB. Cambia ista, quæ præteritis annis multis
Germania exercuerunt, iniquissima fuerunt, & eius-
modi Campsores per iniquitatem diuites facti sunt,
& cum Reipub detrimento.

5 Si famulus pecuniis domini sui proprio nomine
lucretur, lucrum sibi acquirit, licet de damno tene-
tur, si quid contra domini voluntatem cambiendo
inferat. Ratio, quia quod ex pecunia acquiritur, id
non est lucrum siue fructus rei, sed potius industriæ,
quare non rei domino debetur, sed negotianti, hinc
industriam applicanti. Quod si v.c. princeps specia-
ter præbeat suis officialibus, vt non nisi auro soluant
mercatores, aut non alias pecunias Cameræ tradant,
nisi grandiores, fures sunt, si non seruent.

6 Iusti tituli sunt in Cambio locati aliquid plus ac-
cipiendi, quam datum fuit. Causa autem plus accipi-
endi, quam postea dandi est accessorius Contractus
locatæ operæ ad pecuniam formaliter aut virtuali-
ter transferendam ad locum, quo campsarius vult.
Si enim Monachio Romam vsque 100. thaleros
transferre debeas, laborem ac periculum subitum
es, &

es,& expensas facturus , quo onere te liberat cam-
sor. Hoc autem obsequium precio æstimabile est,
nec refert, quod campsor nullum inde onus ferat,
hoc enim ipsius industriæ adscribitur : perinde ac si
nuncius mercede conductus ad 1000. aureos Ro-
mam transferendos, postea aliquem reperiat, qui
Romæ aureos 1000. certissimè numeraturus sit, non
minus locationis mercedem accipere potest, quàm
si reuerà transtulisset.

Tabellarius conductus à Titio, vt Augustam eat; 7
si postea etiam ab alio rei ignaro conducatur, (imò
inquirat) vt idem iter in gratiam sui conficiat, dam-
nari facilè non potest, etsi ab vtroque integram
mercedem accipiat. Omnia enim ista industriæ nun-
cii asscribuntur, maximè cum in ea re secundo con-
ductori nullum damnum inferat.

Merx nullo distans à loco in quo venditur, tan- 8
tò minoris æstimari solet, etsi emptor sine vllis sum-
ptibus aut labore eam accipiat postea, hoc enim per-
tinet ad industriam eius.

Auctuarium Cambii, quod à Mercatoribus se- 9
cundum temporis expectandi proportionem exigi-
tur, probabiliter defendi potest, idque ratione ma-
ioris lucri cessantis, quo diutius pecuniæ solutio dif-
fertur.

Cambia sicca dicuntur, quibus nullus iustus lu-
crandi titulus subest. v. c. Si mercator alicui pecunias
numeret Augustæ, vt postea restituantur Antver-
piæ cum incremento consueto in cambiis ad eius-
modi loca, tametsi sciat accipientem nullas habere
pecunias, nec correspondentem Antverpiæ : ideo-
que credat, pecuniam eodem loco restitutum iri,

quo accepta erat. Tunc enim verum mutuum cum vsurario auctario accidit.

CAP. XX.

De contractu Societatis.

1 CONtractus societatis est Conuentio plurium ad commune lucrum (ad disting. locationem) & damnum (æquum enim hoc est iuxta reg. 55. in 6. *Qui sentit commodum sentire debet & onus; & contra.*) proportione rerum contributarum.

2 Societas institui potest cum pacto assecurationis ita vt vni soli periculum incumbat, modo eius grauamen compensetur.

3 Societas interdum tali modo instituitur, vt vnus sociorum pecunias, v. c. alter laborem & industriam conferat. Nam sæpè fieri solet, vt labor ac industria negotiatoris tantundem vel plus ad lucrandum conferat, quam alterius pecunia.

4 Societas in pecoribus variè institui potest; interdum vt tam pecora ipsa, quæ alteri traduntur, quam fructus, detrimenta ac damna vtrique danti & accipienti communia sint. Interdum etiam ita, vt pecorum dominium, ideoque etiam periculum ipsum spectet ad solum dantem; fructus autem ad vtrumque.

NB. Pastor dolum & culpam præstare debet, non casum fortuitum, quia res si casu pereat domino perit: dominus autem pecorum manet is, qui ea pascenda dedit. Ergo.

NB. Palliatam vsuram esse: Si Titius tibi tradat 100. vaccas æstimatas, tali pacto, vt liceat eas tibi distrahere, absumere arbitratu tuo: post triennium verò quomodocunq; interim res eueniat, similes vaccas, ea

cas, earumque æstimationem reddere cogaris, atque interea quotannis pensionem ipsi soluere, cum hoc sit virtuale mutuum, quia perinde est, ac si Titius tibi vaccas venderet, & precium numerandum crederet, seu mutuò daret ad triennium, interim pensionē seu luctum ex credito accipiens.

Impendia, quę socius occasione societatis fecit, à reliquis secundum proportionem rependi debent. 5

Socius ratione societatis conuentus, non amplius obligatur, quàm commodè facere potest, habita ratione ne egeat nisi dolo egerit, quominus integrè satisfacere posset; *nec enim æquum est dolum suum quemquam releuare*: dicitur in l. cit. §. tempus autem. 6

Societatis contractus soluitur 1. cessante negotio aut pereunte re, 2. elapso tempore, ad quod societas inita fuit. 3. Morte vnius sociorum, nisi cautum sit, vt vno moriente inter alios societas permaneat. 4. Renunciatione seu expressa, seu tacita modo id fiat sine dolo. 5. Publicatione aut cessione bonorum. 7

CAP. XXI.

De ludo & sponsionibus.

LVdus alearum & chartarum, licet suapte natura (quippe quibus prudentes in Republic. vruntur) licitus contractus sit, tamen per accidens adiuncta mala habet, ideoque humana lege prohibitus est, præsertim Clericis, qui se frequenter aut publicè cum scandalo populi ludant, peccant mortaliter. Quod si publicus lusor, postquam beneficium legitimè obtinuit, Clericus esse incipiat, prius moneri debet, antequam deponatur, iuxta c. 1. 1

d. 13. Quia multa impediunt promouendum, quæ non deiciunt promotum.

2 Si Clerici chartis ludant propter recreationem & sine scandalo, excusari interdum possunt à peccato, quod si lex diœcesana illis prohibeat, peccant solum venialiter.

NB. Lex ista, in qua decernitur, vt qui aleis ludendo (qui lusus iure ciuili prohibitus est) ludendo perdidit, soluere non cogatur, solum pœnalis est, in ludi odium lata, ideò naturali obligatione soluendi perdentem non liberat.

3 Qui non parata pecunia, sed credita lusit, ac perdidit, soluere non tenetur, spectato iure Cæsareo: in locis, vbi non recepta vel abolita est ista constitutio Cæsarea, in externo foro non conceditur actio ad repetendum id, quod ludo alearum per se licito perditum & solutum fuit; nisi valde magnæ quantitatis sit, ac in detrimentum proprii status aut familiæ cedat, quo casu partes inter se transigere debent, vel Iudicis æquitatem implorare.

4 In sponsionibus, qui propria persuasione, sine alterius dolo decipitur, sibi ipsi imputare debet.

5 Qui propria bona non habet, vt ad lucrandum, ita & ad perdendum in ludo inhabilis est, videlicet Religiosus aut filiusfamilias ex bonis profectitiis patre. Nam in Academia studentes possunt ex nonaureis, 5. in anno florenos in honestos ludos insumere, idq; ex præsumpta voluntate sustentantium.

6 Filiusfamilias vna pecuniæ depositione plus lucrari non potest, quam perdere, ideoque restituere tenetur excessum. At verò successiuè pluribus diebus nihil obstat, quominus magnam pecuniæ summam luc retur.

NB. Pa

NB. Pupillus & minor lucrari honesto ludo non impediuntur, cum naturalis in ipsis quoque obligatio subsistat, vt dixi hoc tract. cap. 9. n. 7. Quod si verò minor animo lucrandi accesserit, & non soluendi perditum, peccabit ludendo, imò ob dolum lucrum restituere tenetur.

Vxori & Marito quatenus eis ludere & ludendo perdere concessum est, collige ex eis quæ supra dixi cap. 12. n. 6. & 7.

Olla fortunæ contractus licitus est secluſa omni fraude & reuocari potest ad emptionem & venditionem.

CAP. XXII.

De locatione & Conductione.

LOcatio est Contractus, quo res alteri vtenda, vel fruenda conceditur certa pensione constituta, (equus, domus, bos ager ad 10. annos : sin vltra fit emphyteuticus.) Qui concedit dicitur locator, qui suscipit conductor. 1

NB. In locatione non transfertur dominium, sicut in emptione & venditione', deinde res locata ante traditionem si pereat, contractus dissoluitur, & conductor liberatur.

NB. Mercede pecuniaria conductum, non licet pane aut panno soluere, &c. nisi alio modo solui non possit.

Conductor rem sibi locatam alteri locare non prohibetur, modo æque idoneo, & ad eundem vsum. 2

Si impedimentum accidit ex parte rei conductæ, liberatus conductor à soluenda pensione secundum proportionem temporis, quo vti frui non potuit 3

(impedimentum tamen pestis non est vbique receptum) sin verò ex parte conductoris impedimentum incidit, non ita liberatio contingit.

4 Expensas in rem conductam, quæ duraturæ sunt, item tributa & onera publica præstare, ad locatorem seu dominum spectat, excipe consuetudinem. Quod si conductor in rem conductam necessarias vel vtiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel finita locatione à locatore repetere.

5 Conductor, custos, &c. ostendere debent rem sibi commissam perijsse sine culpa, V.C. pecus mortuum. Ratio, quia ea quæ facti sunt, puta rem perijsse, non creduntur nisi ostendantur partim, quia talis obligatio ex natura contractus, veluti gentium iure conductoribus & custodibus imponitur, ne ostendant rem sibi commendatam absq; eorum culpa perijsse, nisi graues coniecturæ adsint pro hominis innocentia.

6 Incendium culpa inhabitantium accidisse in dubio præsumitur; sæpè tamen, quia famulorum culpa, quam paterfamilias sistere non cogitur, incendium ortum, ideo conductor absoluendus est, nisi locator culpam ostendat.

7 Propter modicum infortunium nihil colono de pensione remittitur: (ratio, quia si colonus ob vnius aut alterius anni fertilitatem maius commodum capiat, nihil ipsi aufertur, nec pensio augetur. Ergo etiam modicum damnum æquo animo ferre debet) secus; si magna & plus quam tolerabilis clades facta fuit; tunc autem est immodica clades, si colonus vix recolligat tertiam partem soliti.

NB. Excipe; nisi conuentum sit, vt non obstante qua-

quacunque, clade soluatur plena pensio, vel nisi antecedentium annorum fertilitate damnum compensetur.

NB. *Si pradium inundatum sit, aut propter latronum potentiam non possit possideri rectè dicitur, non esse, quod possideatur.* V.C. ab emphyteuta. Quod si ab Emphyteuta magna pensio soluenda sit, non tam in recognitionem dominij, quam fructuum, quos capit compensationem, æquitas postulat, vt remissio aliqua fiat.

Si pluribus annis ob cœli clementiam vberiores 8
fructus ex fundo proueniant, colono emphyteutico pensio augeri potest, sicuti & vice versa diminui pensionem conuenit ob cladem immodicam.

Locator conductorem tempore conductionis 9
expellere non potest, nisi in casibus iure expressis, veluti. 1. Si pensionem statuto tempore non soluat. 2. Si casus improuisus accidat, ob quem domus locata vsibus domini necessaria sit. 3. Si rem locatam reficere necesse sit. 4. Si conductor in re locata malè versetur.

Successor vniuersalis, siue hæres locationis con- 10
tractu stare tenetur. Ratio, quia eadem cum defuncto persona censetur. Non verò particularis successor, V.C. emptor, donatarius, legatarius; excipe nisi pactio interueniat, ne res locata durante locationis tempore alienetur, aut nisi ea lege emptio fiat, vt emptor conductorem ante tempus finitum non expellat. Quod si locatio fundi facta sit ad tempus longum, videlicet ad decennium, ad vitam; vt proinde transeat in contractum emphyteuticum, quo dominium vtile transfertur, non potest colonus à successore particulari expelli. Ratio discriminis

est,

est, quia colonus emphyteuticus ius reale vtile in fundo obtinet; colonus autem merè conductitius solam personam locatoris sibi obligatam habet.

CAP. XXIII.

De Emphyteusi.

1 EMφύτευσις græce, latinè dicitur insitio, siue plantatio. Nam olim terræ incultæ, (iam etiam cultæ) dari solebant in emphyteusin; id est, vt plantatione ac cultu meliores redderentur; vtili tantum dominio in emphyteutam, siue colonum translato, ea lege, vt pensionem annuam soluere cogeretur, in recognitionem dominij directi, penes eum manente, qui prædium ad emphyteusin concessit.

2 In emphyteusi ius dominj vtilis transfertur, in eoque à locatione distinguitur.

3 In dubio, num sit contractus censualis, an emphyteuticus, præsumitur talis, qualis in eo loco vsitatior est.

4 Laudemium (quo rusticus tenetur ad omnia onera, quæ Emphyteutis communiter imponi solent) ad substantiam emphyteutici contractus necessario non requiritur, cum is variis modis institui possit.

Emphyteusis alia est Ecclesiastica (cuius dominium directum pertinet ad Ecclesiam, quod si laico concessa est, iudicandum erit de ea, quod attinet ad dominium vtile, secundum leges seculares, vt exinde tributa laicus tanquam de re ad se pertinente, principi suo seculari pendere cogatur) alia laica siue communis.

6 Ad emphyteuticum contractum scriptura requiri solet.

NB. Emphyteuta domino exigenti instrumen-

tum

tum seu titulum emphyteuseos, ipsaque prædia emphyteutica & fines eorum exhibere cogitur, alioquin omnia ipsius bona emphyteutica censebuntur. Quod si verò emphyteuta iure præscriptionis se defendere possit, ostendens se 30. an. spacio si emphyteusis laica sit, vel 40 annorum si Ecclesiastica, fuisse in pacifica possessione rei emphyteuticæ, & tanquam emphyteutam pensionem vniformem domino persoluisse: tunc alia probatione ad ostendendum titulum emphytheuseos opus non erit, iuxta Mascardum, & est communis sententia.

Impendia, quæ ad fundi conseruationem & fructuum collectionem spectant, Emphyteuta præstare debet, & cauere, ne deterior fiat. Quod si verò domus, horrea; putei absque culpa emphyteutæ collapsa sint, ad dominium pertinet ea restaurare. Ratio, quia substantia fundi ad dominum pertinet, rei autem substantia domini damno perit. Quod si per emphyteutæ negligentiam fundus deterior factus sit, priuari potest iure emphyteuseos, & vsus fructus fundi cum proprietate consolidari; requiritur tamen vt iudicis arbitrio deterioratio notabilis sit, idque culpa lata, vel leui. 7

Si emphyteuta 3. annis continuis in emphyteusi laica, duobus verò annis in emphyteusi Ecclesiastica pensionem integram non soluat, ipso iure cadit in pœnam commissi. Excipe; 1. Nisi dominus debitor sit emphyteutæ, vt compensationi locus esse possit, 2. Si emphyteuta pensionem offerat, & per dominum stet, quominus recipiatur. 3. Si ob ignorantiam pensio non soluatur, quia videlicet hæres nesciuit rem emphyteuticam esse: nam vbi culpa non est, neque pœna commissi locum habet, secun- 8

dum

dum æquitatis rationem. Porrò; Emphyteuta ob negligentiam non soluendi canonem, pœnam commissi, seu priuationem iuris, vtilitatisque prius non incidat, quam dominus voluntatem exequendi pœnam declarat. Quod si dominus omiserit voluntatem suam declarare, cum facilè ei licuisset: non potest deinde eius successor caducitatis pœnam exequi, imò nec sic contra hæredem. Aliâs potest dominus emphyteutam negligentem & renitentem propria authoritate eijcere.

NB. In emphyteusi Ecclesiastica, si post elapsum biennium, intra 10. dies, oblatis pensionibus emphyteuta moram purget; postquam dominus à negligente emphyteuta pensiones accepit, præsumitur ius ab ipso reuocandę emphyteuseos condonare.

Ecclesia præteritas pensiones debitas, quæ ante incursam caducitatem debitæ erant, petens vel accipiens, pœnam caducitatis non censetur remittere.

9 Si emphyteuta, domino non requisito rem emphyteuticam alienet per venditionem, ipso iure ea priuatur, ea propter domino duo menses concedantur, partim ad deliberandum, an ipsemet ius emphyteuticum emere malit, partim ad explorandum, an emptor nouus idoneus sit, vt eum deinde in possessionem emphyteuseos suscipiat, accepto pro inuestitura laudemio (est per consuetudinem pars vicesima pretij seu æstimationis emphyteuseos.) Excipe, nisi clausula in inuestitura apposita sit, vt illius alienatio fieri posset cuicunque; tunc enim interpretanda, est clausula, vt domini consensus non requiratur. Quod si emphyteuta fundum emphyteuticum alij in em-

in emphyteusin concedat, qui contractus dicitur sub emphyteuticus, requiratur domini consensus, cum sit species alienationis.

Potest tamen emphyteuta fundum oppignorare, 10
ad vitam suam locare, censum, vel seruitutem in illo, etiam irrequisito domino constituere.

Titulo lucratiuo legati, donationis, dotis, non 11
prohibetur emphyteuta fundum emphyteuticum in alterum transferre, saluo tamen iure proprietarij, & cum significatione domini, vt donatarium idoneum ad emphyteusin agnoscat, & inuestiat, acceptolaudemio, si extraneus sit. Quod si emphyteuta alia bona habeat, non potest dare fundum emphyteuticum in dotem domino irrequisito; sed licet eo casu det, durare tantum ad vitam dotantis; & dotatæ.

Emphyteusis alia est simpliciter hæreditaria (con- 12
cessa cum facultate transferendi ad quoscunque hæredes, etiam extraneos, in qua non requiritur domini consensus, si ex inuestitura appareat concessam fuisse cum libera facultate alienandi) alia mixtè hæreditaria, (quæ concessa est pro filijs, seu descendentibus, ijsque hæredibus) alia est emphyteusis ex pacto seu prouidentia (quæ data est pro filijs seu descendentibus, vel absolutè, vel in certas generationes, & ad hanc non requiritur, vt filius sit hæres, sicuti in mixta, cum possit etiam repudiata hæreditate paterna succedere in emphyteusi (quod in mixta non) quippe quam non iure hæreditatis, sed ex pacto, seu prima institutione accepit.

NB. Si emphyteusis absolutè alicui concedatur: Do tibi hunc fundum in emphyteusin, nulla facta

facta expressione hæredum, censeri debet expacto. Ratio, quia emphyteusis sicut & feuda ita concedi solent.

13 Emphyteusis alicui concessa pro se & filijs suis, comprehendit etiam fœminas. Ratio, quia nomen filiorum etiam fœminas comprehendit, per consuetudinem tamen non admittuntur fœminæ, nisi deficientibus masculis. Emphyteusis tamen alicui concessa, pro filijs & hæredibus aut successoribus censeri debet hæreditaria, vt ad extraneos quoque transire possit. Ratio, quia nomine hæredum etiam comprehenduntur. Si consuetudo sit, vt in Ecclesiastica emphyteusi nomine hæredum non intelligantur nisi descendentes, excluduntur extranei.

14 Emphyteusis, etsi absolutè hæreditaria sit, tamen in personam potentiorem transferri non potest, magisque priuilegiatam, V.C. Ecclesiam, Ciuitatem. Ratio, quia proprietarij conditio deterior redderetur tali alienatione, cum difficilius emphyteusis ad eum reuerteretur.

NB. Si bona alicuius ob crimen confiscentur, consuetudine receptum est, vt emphyteuses & feuda Ecclesiastica statim ad Ecclesiam reuertantur.

25 Si emphyteuta Religionem profiteatur, quæ capax est immobilium bonorum, transit emphyteusis ad monasterium, si sit ex pacto ad dies vitæ, si hæreditaria, tunc post mortem Religiosi debet vendi, quia alioquin omnem spem proprietarius amitteret accipiendi laudemium. Quod si Religionem ingrediatur emphyteuta, quæ capax non est stabilium bonorum S. Francis. Capucc. Soc. Iesu, emphyteusis pertinet ad hæredes legitimos. Ratio, quia professio talis Religiosi morte naturali æquiparatur.

NB. Et

NB. Etsi in inuestitura expressum sit, vt emphyteusis non transferatur in Ecclesiam, non impeditur ista translatio in monasterium, tum quia non est alienatio propriè, cum monasterium possideat locum Professi, tum, quia prohibitio alienationis intelligenda est de alienatione voluntaria: Non autem de ea, quæ ex legis dispositione necessariò fit; qualis est ista, vt omnia bona professi in monasteria transeant.

Pater vni filiorum donare vel prælegare potest 16
emphyteusin, si hæreditaria sit (ratio; quia eiusmodi bona censentur. potius libera seu allodialia, quam emphyteutica.) Sin verò ex pacto, non potest in præiudicium aliorum liberorum, nisi sit emphyteusis noua, & primitus acquisita; idque cum consensu domini. Ratio; quia pater stipulando pro se & filijs suis censetur stipulatus cum dependentia liberorum à sua persona, ita vt nullum ius habeant ante mortem ipsius.

NB. Emphyteusis mixta non potest prælegari cum diminutione legitimæ aliorum liberorum; si emphyteusis sit antiqua, ne quidem cum domini consensu, vni liberorum prælegando, alijs præiudicare potest. Ratio, quia post mortem primi acquirentis ius descendentibus acquisitum est, ex vi primæ inuestituræ.

Si tempus iuris emphyteutici ad hominis vitam, 17
ad 2. aut 3. generationes concessi finitum sit, non tenetur dominus secundum iuris rigorem, agnatum proximum, quamuis idoneus sit, inuestire, idque de iure & non de consuetudine. Nam contrahens ex contractu non plus obligatur, quam inter partes conuentum est.

18 Laudemium ex venditione fundi emphyteutici (quando vsusfructus à proprietate seiunctus est) vsufructuario non proprietario debetur. V.C. patri non filio ex bonis aduentitijs. Ratio, quia omne emolumentum, proueniens ex re fructuaria, debetur vsusfructuario.

NB. Si emphyteuta fundo emphyteutico priuatus est ob canonem non solutum, meliorationem domino repetere non potest.

CAP. XXIV.

De Feudo.

1 FEudum (sic dictum à fide seu fidelitate) velut donatio ac beneficium est, ob quod fidelitas & personale obsequium à vasallo exigitur.

2 Feudum emphyteusi conuenit 1. Quia vtrumque constituitur in re immobili. 2. Vtrinque transfertur vsusfructus in vasallum, manente proprietate domino. 3. Vasallus etiam vti emphyteuta inuestiri debet, siue in possessionem mitti, vel corporaliter, vel per iuris fictionem, tradendo annulum, ensem, vt acquirat ius ad rei possessionem. 4. Vasallus non potest alienare feudum sine consensu domini, alioquin cadit in commissum, & alienatio irrita est.

3 Feudum magis alienari prohibitum est, quam Emphyteusis, quouis titulo oneroso seu gratuito, etiam ne quidem, quo ad dotem. Consuetudo tamen promittit, vt domino non requisito, terras incultas, possit ad longum tempus locare, in emphyteusin dare, imò etiam alium vasallum sibi sub infeudare. Omnia tamen sine præiudicio Domini.

Do-

Duplex est feudum: Nouum (quod primò alicui 4
acquisitum est beneficio solius conferentis) Antiquum (quod ab ascendente, iure agnationis ad alterum transmissum fuit.) Item aliud est hæreditarium, Erblehen (quod alicui simpliciter concessum est pro se & hæredibus) aliud gentilitium, seu expacto & prouidentia Stammlehen (quod concessum est alicui pro se & solis filiis.) Nam appellatione liberorum in materia feudali, veniunt soli masculi, & non fœminæ, nisi specialis earum mentio fiat, & licet fœminarum mentio fiat, tamen non admittuntur, nisi in defectum masculorum. Mynsinger.

De feudo nouo vasallus cum Domini Consensu 5
disponere potest, etiam non requisita voluntate agnatorum. Ratio, cum enim in hoc feudo descendentibus vel agnatis nondum ius acquisitum fuit, ideò primus acquirens de eo tanquam de re sua pro arbitratu disponere potest. Excipe, nisi feudum nouum concessum sit speciali fauore alicuius filij, vel ita, vt sit instar antiqui, tunc alienari non potest cum præiudicio filiorum aut collateralium, qui ab eodem illo communi stipite, patre, auo, proauo descendunt.

De feudo propriè hæreditario vasallus suopte ar- 6
bitratu disponere potest. Ratio, quia tale feudum ratione primæ inuestiturę ad quoscunque etiam extraneos deuolui potest, reseruata domino directo, fidelitate, à feudi successore præstanda.

De feudo antiquo ex pacto vasallus non potest di- 7
sponere sine renunciatione agnatorum, etiam cum domini consensu. Ratio, quia agnatis ex pacto & prouidentia primi tum conferentis, tum acqui-

rentis, ius acquisitum est; cui pactum vel depositio posterior obesse non debet. Potest tamen Vasallus ex fructibus feudi disponere ad vitam suam.

8 Bona feudalia ex pacto, sicut & emphyteutica omnino separata sunt ab hæreditarijs seu allodialibus, nec possunt confiscari, eò quod nulla bona possint confiscari, nisi ea quæ possunt deuolui ad extraneos.

NB Feudalia bona non possunt computari feudo in legitimam. Deinde proximus agnatus repudiata hæreditate in feudo succedere potest; quia in feudo antiquo ex pacto iure agnationis, & non iure hæreditatis succeditur. Eadem ratio est de emphyteusi concessa alicui pro se & filijs, non exprimendo, quod debeant esse hæredes.

NB. Bona feudalia non veniunt in generali bonorum obligatione aut hypotheca.

9 Feudum differt ab emphyteusi; quod in emphyteusi annua realis pensio soluitur: in feudo autem plerunque obligatio personalis tantum est, honorem ac reuerentiam domino præstandi ac defendendi contra omnes modo licito. Potrò Vasallus non tantum primus, sed etiam filius, aliusque successor intra annum & diem fidelitatis iuramentum domino præstare debet investituræ renouationem, præstito iuramento petere cogitur, nisi iusta causa excusetur. Item, si dominus moriatur, vasallus intra diem & annum, ab hærede alioue successore illius investituram petere & fidelitatem iurare cogitur, alioquin feudo priuatur, saltem per Iudicis sententiam. In quibusdam etiam feudis consuetudo est, vt vasallus in recognitionem dominij directi, realem pensionem præstet non tantum cum nouus vasallus inuestitur im-

Anfal

Anfall, sed etiam cum mortuo domino, alius eidem succedit im Herrenfall. In qua discrepat ab emphyteuta, qui laudemium semel tantum, cum inuestitur, pendere cogitur.

In feudo iure communi fœminæ non succedunt, 10
nec clerici in sacris constituti, nec religiosi, nec Episcopi, quia seruire non valent: nisi feudum ex prima sua institutione & voluntate conferentis, Ecclesiasticæ dignitati annexum sit.

Illegitimi quoque quamuis per Principis Rescriptum legitimati, à feudis excluduntur, nisi expressa mentio fiat. Legitimati tamen per subsequens matrimonium admittuntur. At verò in emphyteusi etiam naturales liberi succedere possunt, nisi sit Ecclesiastica, à qua illegitimi omnes excluduntur. 11

Feudum à Vasallo aufertur ob crimen ingratitudinis, erga dominum suum. 1. Si mortuo domino Vasallus intra annum & diem hæredem vel successorem illius non adierit, vt fidelitatem polliceatur, & inuestituram petat, vel per se, vel per procuratorem suum. 2. Si Vasallus dominum suum in prælio dimiserit, aut de insidijs domino paratis, dominum certiorem non reddiderit. 3. Si vxori, filiæ, nurui, sorori in domo domini sui adhuc manenti se immiscuerit. 4. Si conditionem feudi falsè inficiatus fuerit, requiritur tum Iudicis sententia. 12

NB. *Si Vasallus ita in dominum peccauerit, vt feudum amittere debeat, non ad proximos, sed ad dominum reuertatur, vt saltem hanc habeat sua iniuriæ vltionem.*

CAP. XXV.

De Deposito.

1 IN deposito (quod alicui custodiendum damus) dolus non culpa, nisi quæ secundum præsumptionem doli æquiparatur, præstanda venit, nisi de culpa conuentum fuerit. Nam Contractus ex conuentione legem accipiunt, & nisi mercedem pro deposito custodia accipiat.

Quod si quis expressè prædixerit se damnum non præstiturum, secuto damno sine culpa in conscientiæ foro, ad nihil tenetur.

NB. Necesse est, vt is apud quem res deponitur, obligationem contrahat, vt eius curam suscipiat, conuentione vel expressa, vel tacita.

Quod si cista deposita fuit, & qui deposuit, queratur, aliquid ex ea amissum esse, ipsi incumbit probatio, talem rem in cista fuisse.

2 In Contractu depositi adeò fides seruanda, vt etiam furi deponenti restituere debeas, nisi dominus vna cum fure repetat.

3 Depositarius absque consensu domini expresso vel tacito, re deposita vti prohibetur, aliàs incurrit crimen furti.

4 Cæsareo iure prohibitum est, ne pecuniæ publicæ titulo mutui, alter iusue contractus exponantur. Fortasse tamen officialis à culpa mortali excusari potest, si in aliquo casu certum sit, nec Magistratui nec subditis vllum in ea re damnum inferri, aut lucrum decedere, imò etiamsi Magistratus expressè prohibeat, non mortale, modò æquè bonæ pecuniæ tempore solutionis in promptu sint.

5 Depositarij possunt esse omnes (Clerici etiam & fœm-

fœminæ) qui iudicij discretionem habent; Religiosi malè faciunt, si sine consensu Prælati fiant depositarij.

Ecclesia vel Monasterium non tenetur, si depositum dolo aut culpa lata Clerici vel Religiosi amissa fuerit, nisi capitulum consenserit in depositi susceptionem Quod etiam dicendum de Prælato, apud quem res deposita fuit, quia delictum personæ non debet redundare in detrimentum Ecclesiæ. 6

Sequestrum species quædam depositi est (sequester dicitur, apud quem plures eandem rem de qua controuersia est, deposuerunt.) 7

NB. Sequestratio duplex est, voluntaria & necessaria. Voluntariæ seu quæ partium consensu fit, ea natura est, vt dum apud sequestrum res deposita manet, nisi aliter conuentum fuerit, neuter possidere censeatur: quia ei postea à sequestro tradenda erit, quæ post causæ cognitionem superesse censebitur.

Necessaria est (quæ à Iudice certis casibus fieri potest, videlicet, si periculum sit, ne res pereat, per fugam, per absumptionem, per dilapidationem, item si maritus ad inopiam vergat, ipsius bona pro dote sequestrari possunt.

CAP. XXVI.

De Mandato, procuratore, Syndico.

MAndatum (est officium ab eo, qui gratis accepit exequendum, quod si merces interueniat in locationem transit. Remuneratio tamen mandatario facta, non est ita strictè debita, vt compensationi locus esse possit. 1

NB. Salarium Aduocatorum, Procuratorum constituendum ad Iudicem pertinet.

NB. In-

NB. Inter mandantem & mandatarium conuentio interuenire debet saltem tacita.

2 Mandatarij officium est, vt mandatum fideliter exequatur, alioquin famæ periculum incursurus.

Mandans ratum habere debet, quod nomine eius à mandatario gestum est, præterquam si fines mandati excessit; nam gesta contra, vel præter formam mandati, irrita sunt. V.C. Si à me iussus equum vendere aureis 100, vendidisti 90. non teneor ratam habere venditionem. Si autem pluris vendidisti V.C. 110. non censebris fines mandati transgressus; restituendum tamen est illud, quod quanto pluris venditum, nisi dominus contentus esse videatur.

3 Mandans mandatarium indemnem seruare debet: nemini enim officium suum damnosum esse debet; nisi salarium interueniat; vnde famuli amittentes ensem in via non possunt eum exigere à domino.

4 Rei turpis nullum est mandatum.

5 Mandatum aliud est generale, aliud speciale. Generale non extendit se ad ea, quæ speciale mandatum exigunt, qualia sunt, facere alienationem, transactionem, oppignerationem; excipe nisi generale mandatum fiat cum potestate plena ac libera V.C. Syndicis & administratoribus ciuitatum.

NB. Literæ Credentiæ, quibus generatim continetur, vt offerenti eas plena fides habeatur, non obligat scribentem; secus verò, si fides literis habenda magis specificata sit; V.C. latori huic plene à me informato habebis omnem fidem.

6 Mandatũ per reuocationẽ expirat, si res integra sit, tunc

tunc autem res integra censetur, cum nondum cepit mandatarii interesse; quod si negocium cœptum, revocari non potest. 2. per renunciationem. 3. morte mandantis re integra. Excipe executionem dotis, ob specialem fauorem dotis & piarum causarum. V.C. Eleemosynæ. 4. Morte mandatarii.

Procurator (qui aliena negotia mandato domini administrat) alius generalis, alius specialis; & procurator debet exhibere literas & formam mandati. 7

Porrò procurator alius est ad lites siue iudicia (debet esse maior) alius ad negotia. Procurator ad lites non potest alium substituere, nisi id mandato contineatur, aut in propria causa.

Procurator ad lites differt ab Aduocato, quia cũ procuratore contrahitur, & mandati actio in eum competit, quandoquidem litem alterius absentis nomine, prosequendam sponte suscepit. Aduocatus verò obligatione mandati non constringitur, sed Clienti in Iudicio præsenti patrocinium & defensionem præstat. 8

Procurator nemo esse cogitur, quia vti nemo inuitus contrahere cogitur, ita etiam nemo officium procuratoris suscipere cogitur; sed Aduocatus ad defendendas personas miserabiles à Iudice compelli potest, à diuitibus Salarium iustum accipit. 9

Irritum est pactum quod vocant de quota litis obtentæ soluenda aduocato, videlicet vt certa pars eius, quod ex lite prouentum est procuratori cedat, certa quantitas tamen pro victoria obtenta promissa potest solui, modo id sit moderatum, & lege speciali non prohibitum. 10

Clericus in sacris, & beneficiatus in causa ciuili, si aliena sit, procurator vel aduocatus esse non potest, 11

potest tamen in causis Ecclesiasticis, vel coram iudice Ecclesiastico.

12 Religiosi munus Aduocati omninò prohibetur, præterquam in causis sui monasterii.

13 Syndicus dicitur procurator alicuius Communitatis.

14 Procurator vel mandatarius, si se habeat, vt merus internuncius (v.c. ad prolem baptismo suscipiendam, ad matrimonium nomine Regis contrahendum, sibi nullum ius aut actionem acquirit, sed tantum domino suo seu principali.

Quod si verò aliquis mandatum quidem ab altero habeat contrahendi, v.c. merces emendi, contractum tamen nullo exposito mandato, veluti suo nomine celebret. Talis non solum ius & obligationem sibi ipsi acquirit, sed etiam executio sententiæ in eiusdem bonis fieri solet: licet postea actione mandati hoc ipsum repetere possit à mandante.

CAP. XXVII.

De Actione ex iussu, & de in rem verso.

1 COntrahens cum eo qui in alterius potestate est, interdum actionem acquirit aduersus dominum, siue eum, qui illum in potestate habet, sui iussu, siue de in rem verso. Vel enim, qui in potestate positus est, voluntate & iussu domini, patris, prælati, contrahit, vel sine eius iussu. Si iussu interuenit iussus directus, quo casu competit actio ex iussu aduersus dominum, patrem, prælatum, in solidum, quatenus iussit seu intra fines & formam iussionis. Interdum interuenit iussus interpretatiuus, puta, si

postea ratum habeatur, in his quoque actio ex iussu competit.

Actio exercitatoria & institutoria ex iussu, si quis videlicet maritimæ vel terrestri negotiationi alium præposuit, censetur ratum habere quicquid in tali negotio gesserit, dummodo fines negotii non excedat, competit aduersus præponentem, tanquam ex iussu generali. 2

Inter mandatum & iussum hoc interest, quod iussum necessitatem imponit (v.c. seruo) sed mandatum liberè suscipitur. 3

Quod ad actionem de in rem verso attinet, si personæ in potestate alicuius positæ sine iussu eius expresso & tacito contraxerunt, tunc absolutè loquendo, non obligatur pietatis, v.c. ex contractu Religiosi; pater ex contractu filii, famuli, sed solum quatenus in rem eius aliquid versum esse demonstrari potest.

Monasterium non obligatur ex contractu aut delicto Religiosi, exceptis casibus: 1. Si Religiosus cõmunicato consilio cum prelato & capitulo delictum commisit: quia delictum Prælati & Capituli nocet Ecclesiæ. 2. Si Religiosus administrationi præpositus aliquid egit aut contraxit, secundum limites commissionis & officii. 3. Si Religiosus in Academia vel alibi cum licentia prælati degens, sumptus faciat, vel pecunias mutuò accipiat, secundum quantitatem illi destinatam. 4

NB. In rem alicuius aliquid versum esse, est si quid vel domino vtiliter computatum, vel in quoscunq; sumptus necessarios, aut vtiles domino expensum fuit.

Non

5 Non censetur aliquid in rem meam versum esse, nisi quatenus exinde locupletior factus sum.

6 Si famulus vinum numerata pecunia domino temere iussus, impetrata fide de solutione, pecuniam intercipiat, & aufugiat contra dominum, neque ex iussu, neque de in rem eius verso, actio competere potest quia l. 3. §. sed si sic. ff. de in rem verso: *æquum non est, vt vel credulitas creditoris domino absit, vel callidi-tas serui noceat; quare curiosus creditor esse debet, quo rogatur.* Nec ex iussu, quia dominus non iussit, vt obligatio mutui seu crediti contraheretur, sed vt pecunia præsente emeretur.

7 Actio, *quod iussu*, seu exercitatoria, seu institoria commodior est, quam actio *de in rem verso*. Nam stultè quis faceret, si omissa actione, per quam moxtotum à domino propter voluntatem & iussum eius consequi potest, adigat se ad difficultatem probandi rem creditam in vtilitatem domini rem versam fuisse.

CAP. XXVIII.

De Negotiis gestis, aliisq; obligationibus ex quasi contractu.

1 QVi absentis negotia gerenda vtiliter suscepit, is actionem negotiorum acquirit, etiam con ignorantem, qua compellitur, rem gestam ratam h bere, item expensas necessarias, damnum & comp sationem laboris facere, & id vtilitatis causa decepti est, ne absentium desererentur negotia, quæ sane nemo curaturus esset, si de eo, quod quis impendisset nullam habiturus esset actionem. Et competit hæc actio negotiorum gestorum, tametsi negotii euentus infelix fuerit, dummodo negotii gestor prudenter & vtiliter

vtiliter egerit, v.c. Si equum Titii de manu furis, aut militis, tanquam illius negotium gesturus exiguo pretio redimas, sed dum equum ad dominum reducis, fortuito casu pereat, nihilominus precium & expensæ sibi restituendæ sunt, reddita tamen ratione administrationis domino.

Inuentor rei alienæ nihil à domino ratione inuē- 2
tionis exigere potest, iuxta l falsus. Qui alienū quid iacens lucri faciendi causa sustulit furti obstringitur. Nihilominus tamen compensationem laboris & expensarum factarum, rem ad dominum deferendo exigere potest. Ratio, quia gratis non tenetur ad expensas & laborem.

Qui ex gratia aut mera liberalitate in alterum ex- 3
pensas fecit, non potest deinde, mutata voluntate, repetere.

Dominus famulo ægrotanti non cogitur prestare salarium, neque expensas maiores, sed tantum simplicem victum. Excipe, si consuetudine loci receptū sit, vt dominus famulo propter infirmitatem nihil de annua mercede detrahere possit.

Salarium constitutum repeti non potest, ab hæ- 4
redibus aduocati mortui; quia per eum non steterat, quominus causam ageret; Idem etiam locum habet in professore scientiarum, ob legitimum impedimentum non docente.

Mater & auia in dubio censentur filio præstare a- 5
limenta, non animo repetendi sed materno affectu. Alia verò ratio est de vitrico, qui in dubio non præsumitur alimenta gratis præstare priuigno, propria bona habenti, quod si priuignus fuerit in seruitio vitrici, alimenta repeti non possunt.

CAP.

CAP. XXIX.

De Fideiussoribus.

1 OBligatio fideiussoris (est quæ de alterius obligatione interposita propriæ fidei & obligationis cautione securitatem præstat) accessoria est alterius obligationi, saltem naturali; adeo vt hoc casu fideiussor etiam ciuiliter compelli possit: V. C. pro seruo, vel minore fideiubens: si autem is cuius promissionem fideiussor accedit, nec naturaliter, nec ciuiliter obligetur, nulla etiam in fideiussore oritur potest obligatio.

2 Qui pro Religioso fide iubet, censetur ad id se obligare, quod Prælatus & Capitulum rem ratam habebunt.

3 Fideiussor intentius obligari potest, quam principalis; vt videlicet ciuiliter magis obligetur, non tamen obligari potest extensius, ita vt ad plus obligetur.

4 Fideiussores alii in iudicio suscipiuntur, (sunt tales, qui se obligant, quod rei seu criminis, seu debiti sistentur in iudicio seu criminali seu ciuili, & interdum quod iudicatum fuerit, solutum iri) alii extra iudicium. Deinde alii simpliciter dicti fideiussores sunt (interponentes scilicet fidem suam in id, quod principalis debet) alii indemnitatis, qui non obligant se simpliciter; sed quantò minus creditor à debitore suo consequetur. Atque hi ante conueniri non possunt, quam facta discussione principalis debitoris. Fideiussores autem simpliciter dicti, conueniri quidem possunt, sed opponere eis licet exceptionem ordinis, vt videlicet prius discussio fiat bonorum debitoris principalis, si præsens sit, in eius

verò defectum, se postea soluere paratos esse. Excipe, nisi notorium sit, principalem debitorem soluendo non esse, quia frustrà fieret discussio, item si debitor, quia nimis potens conueniri non potest; item si nemo sit, qui emat excussa bona, quo casu creditor diu expectare non cogitur.

Ordinariè quicunque principaliter obligari, idem etiam fideiussor esse potest. Excipe, mulierem, quæ si fideiusserit, opponere potest exceptionem S.C. Velleiani, quo minus soluere cogatur, etiam in conscientiæ foro, quippe quod ob sexus fragilitatem boni publici causa introductum est. Quod si per errorē mulier soluerit, retinere quidem potest creditor, sed mulier potest rursum repetere, cùm exceptio illa fauorabilis sit. NB. Id locum non habere in exceptione odiosa, v.c. in S.C Macedoniano. 5

NB. Quod si Mulier precium pro fideiussione accepit, aut publico instrumento coram testibus permiserit se fideiussuram, obligatur sublato omni S.C. Velleiano. Ratio, quia tunc non ex leuitate aut naturali fragilitate, sed pro præmio consequendo intercessisse creditur.

Consuetudo obtinet, vt mulier S.C. Velleiano renunciare queat, modò à Notario sufficienter instructa sit. Quanquam de hoc spectato iure communi dubitari potest, si iuramentum non intercedat: quia eadem facilitate, qua ad fideiubendum, etiam ad renunciandum Velleiano adduci possit. 6

Clericus in damnum proprium fideiubere potest, 7
ita enim consuetudo obtinet. Quamquā etiam tunc ex fideiussione non tenetur, nisi quatenus commodè soluere potest, ita vt non egeat. Sed Clericus non potest fideiubere in præiudicium Ecclesiæ suæ,

multo

multò minus religiosus. Prælatus tamen in remodica.

8 Si plures fideiussores sunt omnes ad soluendum idonei, non nisi secundum portionem obligantur, quod si vnus soluat, potest cogere creditorem, vt actionem sibi contra reliquos fideiussores cedat, priusquam eos compellat, vt singuli solutionis portionem refundant.

NB. Fideiussor etiam ante sent. in conscientia tenetur soluere debitum in defectum principalis, idque ex obligatione iuris naturalis propter promissionem.

9 Certi casus sunt, quibus fideiussor obligatione liberatur. 1. Si ita conuentum fuit, vt elapso tempore, vel cum fideiussor id peteret, fideiussione liberaretur. 2. Si debitor principalis bona sua dilapidare incipiat, vt periculum fideiussori immineat. 3. Si fideiussor longo tempore in obligatione manserit, quod Iudicis arbitrio ex circumstantiis æstimandum est. 4. Si fideiussor ad soluendum condemnatus sit, statim antequam soluat, agere potest aduersus debitorem principalem, vt ipsum liberet, & indemnem seruet;

CAP. XXX.

De Pignore & hypotheca.

1 NOmen pignus (quod est res alteri obligata in securitatem debiti: vt si aliter satisfactum non fuerit, inde satisfieri possit) fermè rebus mobilibus; hypotheca immobilibus tribuitur.

2 Hypotheca seu pignus diuiditur in Prætorium, (quod subdiuiditur in Iudiciale, sic dictum, quia in executionem sententiæ iudicis authoritate constituitur

tuitur; mittendo creditorem in possessionem bonorum debitoris, postquam ille in soluendo contumax fuerit) est, quod ante latam sententiam à Magistratu constituitur, mittendo actorem in possessionem vel retentionem bonorum, quatenus ipsi cautum sit; puta si Reus in Iudicio non compareat) & conuentionale (quod partes contrahentes expresse constituunt, siue rei interuentu, siue solo consensu.

NB. Non prohibetur, qui rem in pignus seu hypothecam accepit, alteri oppignerare, tamen absq; præiudicio illius pignus est.

Pignus, seu hypotheca conuentionalis alia est generalis, quæ ad omnia bona se extendit, exceptis vestibus, instrumentis artificum, Doctorum libris.

Alia particularis, quæ est vnius vel plurium rerum in specie obligatio.

Legitimum siue tacitum pignus est, quod sola legis dispositione constituitur.

Talem hypothecam habet 1. fiscus in bonis cuiuscunque debitoris. 2. Pupillus in bonis tutoris Ecclesia, quia iure minorū fungitur. 3. Liberi in bonis patris pro administratione bonorum aduentitiorum. 4. Maritus in bonis vxoris pro dote promissa, & vicissim vxor pro restitutione dotis in bonis mariti, etiam per retentionem mortuo marito potest insistere bonis mariti, manendo in domo 5. Quæ à conductore in vrbanum prædium inducta sunt vel illata, tacitæ hypothecæ loco obligata censentur pro pensione & damno rei.

NB. Quæ inquilinus in domum inuexit, interim à domino retineri possunt, donec ei pensio debita soluatur, ob generalem regulam Gail. Si res debitoris sine

ris sine vitio perueniat ad creditorem, & subsit causa retinendæ rei cohærens, interim retineri posse, V. C. Vestem à sartore, ob non solutam mercedem.

4 Quæ res vendi, ea etiam oppignorari possunt. Etiam vsusfructus, Emphyteusis, quæ autem vendi prohibitæ sunt, ea fermè etiam oppignerare non possunt, eò quòd oppigneratio sit species quædam alienationis.

5 Pignus creditor alteri oppignerare non prohibetur, sine præiudicio tamen debitoris.

6 Pactū legis commissoriæ in eo consistens, vt si debitum v.c. ex mutuo ad certum tempus solutum non sit, pignus creditoris existat, vtroque iure reprobatur: tamen iustum est pactum, vt si ad certum diem solutio facta non fuerit, iusto tamen precio secundum boni viri arbitrium æstimando vendi debeat: nam eiusmodi obligatio debitori imponitur, partim in pœnam iustam propter dilatam solutionem, partim ob interesse creditoris, vt is indemnis seruetur.

NB. Debitore in mora existente biennio elapso, post trinam denunciationem pignus distrahere licet, ipse tamen creditor non potest emere.

NB. Pœna Conuentionalis mediocris, dicitur debitore in conscientiæ foro solui debere, contra Sanchez.

7 Fructus ex pignore perceptos in partem sortis exonerandæ computare debet, (quod patri meo non conuenit.) Ratio, quia debitor manet dominus pignoris, ideò tam vsus quam fructus, vel æstimatio eorum eidem debetur.

8 Debitor rem, quam vni oppignorauit alteri ven-

dere non prohibetur: emptor tamen de euictione tenetur.

NB. Si res particularis vni oppignerata, postea alteri oppigneretur, cum tamen ad vtriusque debiti securitatem sufficiat, refert vtrum id factum fuerit sciente priore domino atque ignorante posteriore; tunc prior ille iuri suo cedere videbitur. Sin autem insciopriore creditore, manet illi saltem ius pristinum, sed posterior si nesciuit, rem ante oppigneratam esse agere potest adversus debitorem suum hypothecaria actione, vt rem aliam sufficientem in pignoris locum substituat. Adde, quod in hoc casu etiam actio de crimine stellionatus ob calliditatem debitoris intentari possit. Dictum autem stellionatus, seu callidæ simulationis crimen à stellione varii coloris animali.

Oppignerato fundo, vel alia re frugifera, etiam fructus oppigneratí censentur; quia censentur pars fundi, ideoque eandem hypothecæ obligationem sustinent, & possunt à creditore vindicare, deductis expensis.

CAP. XXXI.

De Transactione.

TRansactio est de re dubia & controuersa, non gratuita pactio. Dicitur de re dubia: Si enim pars transiens sciat, ius sibi nullum in re competere, tum in conscientiæ foro tum etiam in externo transactio irrita est vel saltem doli mali exceptione rescindenda.

Qui in transactione bona fide facta immodicè læsus est, v.c. infra dimidium iusti, rescissionem eius petere non potest.

NB. Ad transactionis iustitiam necesse est, vt pro lucri pendentis arbitrio seruetur æqualitas.

NB. Transactio legitima parit exceptionem litis, perindè ac si res in iudicio decisa esset, iuxta l. fi. per. Non minorem transactionem quam rerum iudicatarum authoritatem esse.

NB. Transactio est contractus reciprocus innominatus.

3 Qui alienare rem prohibentur, ii neq; circa eam transigere aut compromittere possunt, v.c. Hæres deicommisso grauatus; Tutor sine Iudicis decreto. Vasallus in feudo ex pacto sine consensu domini. Transactio in bonis immobilibus Ecclesiasticis sine solemnitate aut pretiosis irrita est.

4 Procurator Principis non potest transigere sine consensu: in necessitate tamen potest fieri transactio, v.c. ad diuturnas lites finiendas.

5 Transigere in crimine publico, cui pœna sanguinis imponi solet, prohibita non est, videlicet dando aduersario pecuniam, vt accusatione absistat. Excipe adulterium, idq; propter dedecoris notam, quæ coniugi innocenti, eiusq; consanguineis ex tali transactione aspergi potest: In aliis verò criminibus cum accusatore transigens, pro confesso habetur, excepto crimine falsi, circa quod transactio valida est. Quamlicet pœnam sanguinis non ingerat, tamen condemnato grauem infamiam irrogat, à qua se liberare reus omninò desiderat. Veruntamen praxis Iudicum obtinet, vt licet accusatio de crimine per transactionem abolita sit, iudex tamen vel actio accusante, vel per inquisitionem nouo iudicio procedere non prohibebit.

In aliis verò publicis criminibus, quibus pœna sanguinis

sanguinis irrogando non venit, si Reus aliquo dato, cum aduersario transigat, habetur pro confesso, iuxtal. vlt. ff. de præuaric. *Quoniam intelligitur confiteri crimen, qui paciscitur.* Quare ordinaria criminis eius pœna affici potest, nisi probet, se innocentem esse, & pecuniam v.c. solum ad redimendam vexationem.

Non valet transactio sine iudice facta de relictis in testamento, nisi inspectis verbis testatoris. 6

Si transactio circa vnam vel plures res particulares fiat, non extenditur ad alias eiusdem causæ controuersias contentas, nisi connexæ sint. 7

Transactio generatim seu indefinitè facta, ad omnia particularia se extendere censetur, saltem ea de quibus tractatus præcesserat, etsi ea in specie incognita sint. Quia satis est, ea confusè siue in genere cognita, adeoq; comprehensa fuisse, si excepta nõ sint. 8

Iudex in causa valde dubia transactionem partibus suadere debet, sed ad eam compellere nõ potest, exceptis quibusdam casibus, nisi iudex sit supremus qui nulla causa liberam disponendi facultatem obtinet; puta papa in Ecclesiasticis beneficiis. Secundò, si partes diu litigauerunt, quia causa valde dubia est, vt difficile sit, eam decidere, hoc casu Iudex, præsertim supremus ad transactionem partes compellere potest, idem aliquando potest Episcopus in causa beneficiali. 9

Si diuisio hæreditatis, v.c. inter fratres instituenda sit, ad maiorem natum pertinet æquo diuidere, ad minorem eligere: vbi verò talis consuetudo non est, ad Iudicem pertinet, iustam diuisionem instituere. 10

(o)

TRACTATVS QVINTVS.

DE Testamento, aliisque vltimis voluntatibus.

CAP. I.

Quid sit testamentum & quotuplex.

1 TEstamentum (quasi testatio mētis) est voluntatis nostræ iusta sententia, de eo, quod quis post mortem fieri velit (iusta, id est, dispositio legitima, siue iuri congrua.

2 Testamentum inter vltimas voluntates principatum tenet, requirens hæredis institutionem. Reliquæ autem vltimæ voluntates, codicillus, legatum, hæredis institutionem non requirunt, & imperfectæ ac diminutæ sunt.

NB. Milites habent speciale priuilegium, etiam in codicillo hæredem directè instituere possunt.

3 Duplex est testamentum: Vnum in scriptis sine clausum; quod sua propria vel alterius manu conscriptum, coram 7. testibus masculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, octauus pro ignorante scribere testatore, subscribens loco ipsius; quod si ipse possit, non opus erit alio: alterum est nūcupatiuum, solum iurens, vt 7. testes simul vocati, qui audiant & intelligāt testatoris voluntatem, coram eis, scripto vel voce articulata prolatam. Solet tamen hodie talis nuncupatio coram testibus & notario in scripturam redigi, non ad actus substantiam seruandā, sed ad meliorem eius comprobationem & securitatem: quia fieri potest, vt testes interim decedant, vel inhabiles

recdant

geddantur, quorum defectum Notarius supplet, vt insinuatione nulla apud Iudicem opus sit.

NB. Surdus, cæcus, mutus, prodigus, furiosus, iure infames, & ad testamentum inhabiles sunt, item, qui in testatoris potestate: Pater in filii testamento non rectè adhibetur, nec hæres. Legatarius tamen potest esse testis in eo testamento, in quo ipsi aliquid relictum est; sicuti & qui tutor liberis à patre nominatus est: Notario nihil relinqui potest, dictanti tamen potest. Religiosi testamentum à testamentis non repellitur.

NB. Testamentum valet, si coram Tabellione & testibus interrogante testatore; num, hunc v.c. Caium hæredem instituere velit, testator verbo expresso annuat. Sæpè tamen infringitur, allegando testatorem non satis compotem mentis fuisse, vel non ausum contradicere.

NB. 2. Testamentum valet, si testator hæredis institutionem & legata coram 7. testibus nõ exprimat, sed solum mentionem faciat scripturæ aut schedulæ, quam tali v.c. confessario tradiderat, in qua voluntatem suam contineri asseueret.

Pactum de futura successione irritum est. Ratio, quia ius hæreditatis futuræ pacto acquiri vel auferri nequit, idque l. hæreditas. *Pactum inter priuatos scriptum, vt is qui superuixerit, alterius rebus potiatur, ne donationis quidem mortis causa gesta speciem efficaciter ostendere.* 4

Pactum successionis in propria hæreditate, fauore militum & causæ piæ explicatur, vt sit instar vltimæ voluntatis, quæ ante mortem non confirmatur. Nam solemnitates istæ ciuili iure introductæ in causis piis locum non habent. Volo dicere,

si quis velit sua bona Ecclesiæ aut pauperibus post mortem suam obuenire, quomodocunque disponat, siue paciscatur, validam esse dispositionem, ita tamen, vt ante mortem reuocare possit.

NB. Eiusmodi pacta tamen valent inter priuatos, si fiant de futura successione reciproca, dummodo fiant per modum donationis morte confirmandæ. Idque inter coniuges receptum esse in Germania testatur Mynsingerus.

CAP. II.

De Testamentis priuilegiatis.

1 TEstamenta priuilegiata voco, in quibus vel nulla iuris ciuilis solemnitas requiritur, vel non tam plena & perfecta. Ex horum numero primum locum obtinent testamenta & legata ad pias causas, id est, quæ præcipuè ad honorem Dei, Sanctorum honorem, vel animæ salutem facta, puta, quæ Ecclesiis, piis locis vel in captiuorum redemptionem, in pauperum, vel Religiosorum, quamuis consanguineorum, sustentationem, in satisfactionem pro peccatis &c. relicta sunt.

2 In testamentis & legatis ad pias causas nulla ciuilis solemnitas requiritur. Ratio, quia iura secularia causis Ecclesiasticis nullum præiudicium afferre possunt, nisi à S. Pontifice recepta & approbata sint; sed solemnitates ciuili iure introductæ circa Ecclesiasticas causas receptæ non sunt. Ergo.

3 Seu nutu, seu quocunque signo ad piam causam quippiam relinquatur, valida est dispositio: quia iure naturali ac gentium plus non requiritur, idem sentiendum de muto & surdo.

Coroll.

Coroll. Validum est testamentum, & quæcunque voluntas ad pias causas (exemplum in D. Fleischbein) manu testatoris scripta, etsi nullus testis adhibitus fuerit, modò sufficienter constet, esse scripturam testatoris. Quia ad substantiam talis testamenti non requiritur interuentus testium, licet sæpè 2. vel 3. requirantur ad probationem, si aliud probationis genus haberi non possit.

Vnus testis sufficiens non est ad probationem cum alterius præiudicio. C. licet vniuersis; de testibus. Id enim expediebat, certam regulam statuere, ad impediendas hominum fraudes, vt ad minimum, 2. contestatione opus sit, quia alioquin plurimæ fraudes & iniuriæ contingerent. Vnde illud; *Vnus testis, nullus testis.* 4

Nulla testium probatione opus est, si de veritate constet, V. C. hæredi, aliquid ad pias causas à testatore legatum fuisse; etsi in foro externo id nequaquam probari possit, tamen in conscientiæ foro satisfacere obligatus est. 5

NB. Parocho producenti manum à confitenti vel scriptam, vel ipsi dictatam, in qua legata in pias causas continentur, debet credi, si manus testatoris agnoscatur, vel coram 2. testibus eius voluntas probari possit, (vt in Telonario) Parocho tamen ipsimet scribenti non creditur, nisi adducat 2. testes NB. masculos aut fœminas, quamquam etiam vnus NB. cum Parocho sufficere poterit, licet legatum sit pro Ecclesia sua (NB. quod tamen in Curia Aschaffenburgensi reiectum est in legato Pellionis Vxoris Euæ Gabij.)

Item si testator in testamento, vel coram testibus voluntatem suam declarauit, quod velit quædam ad

pias causas erogare, sicut V.C. Confessario suo mandauerat, Confessarius debet audiri, modo talia indicia afferat, vt spectatis circumstantijs verisimile sit, defunctum ea ipsi mandasse.

6 Testamentum inchoatum, sed non perfectum, (vt in D. Fleischbein) valet duntaxat quoad legata pia.

7 Testamentum alterius arbitrio commissum, valet piæ causæ fauore. V.C. instituo heredes bonorum meorum pauperes, quos Titius elegerit; Vel, Committo omnia bona mea arbitrio vel dispositione Titij, tunc Titius solo nomine hæres censetur, atque obligatus est totam hæreditatem in causas pias distribuere, quia talis non decedit intestatus.

8 Captatoria institutio irrita est, V.C. quæ fit cum conditione aptata ad alterius animum captandum. V.C. instituo hæredem Sempronium, si & ipse me, vel fratrem instituerit: nam talis testatio etiam ne quidem in milite valet, quia bonis moribus aduersatur eiusmodi dispositio aptata ad adulandum alteri, & deludendum: nam qui conditionem apposuit, postquam ab altero institutus est, voluntatem suam mutare poterit, cum vltima voluntas (vti dici solet) ambulatoria sit, vsque ad vltimum spiritum, & ante firma non censeatur.

9 Legata pia ab hæreditatis aditione non dependent; sicuti legata prophana: nam quod legata pia non possint, hæreditate non adita, est solennitas ciuili iure introducta.

10 Testamentum ad pias causas, valet etiam quoad legata prophana accessoriè inserta. Ratio, quia subsistente principali, conuenit etiam subsistere accessorium. Et infirmatio vltimæ voluntatis ob defectum

ctum ciuilium solemnitatum ad causas pias non pertiner.

Testamentum non solemne inter liberos valet, 11
V.C. quod à patre, matre, auo, auia, inter liberos conditum est; sicut statuit Constant. in l. vlt. Cod. famil. herciſc. Seu Epistolæ parentis esse memoretur, siue quocunq; alio modo scripturæ, quibuscunq; verbis; & indicijs inueniantur relictæ.

Licet extrinseca testamenti imperfectio ob legalium solemnitatum defectum non vitiet testamentum inter liberos (quippe quod ob mutuam charitatem cessare debeat, inter eos omnis suspicio fraudis, ad quam cauendam, alioquin iuris solemnitates requiruntur) secus tamen dicendum de imperfectione intrinseca, id est, si testator voluntatem non plenè declarauit. 12

NB. Extrinsecè imperfectum testamentum valet etiam, tametsi pater liberos suos inæqualibus portionibus instituerit: nam talis inæqualis diuisio habet vim prælegatorum: item, valet etiam erga liberos principis rescripto legitimatos, etiam subsequente matrimonio. Imò etiam erga naturales; si mater non sit illustris: quia comparatione matris, filij naturaliter quasi legitimi habentur.

In testamento scripto inter liberos condito, maior solemnitas requiritur (nimirum temporis conditi testamenti adiectio, nomina filiorum & portiones, manu testatoris scriptæ, aut saltem subscriptione patris aut filiorum) quam in nuncupatiuo, quia circa illud Iustinianus nihil innouauit, si coram 2. testibus masculis vel fœminis factum fuisse constet. Etiam tale testamentum scriptum à patre quoad legata extraneis relicta. 13

Porrò

Porrò de testamento descendentium erga ascendentes nullum priuilegium in iure reperitur.

14 Testamentum quod miles in bellica expeditione sine iuris solemnitate condidit firmum est, etiam post missionem, si ille intra annum moriatur, modò 2. testes adfuerint, etiam non rogati.

15 Testamentum coram principe oblato libello conditum, vel coram Iudice publicè insinuatum, aliam testium &c. solemnitatem non requirit (sicut hic moris in Curia, quia acta iudicij habent vim testium.

16 Hominibus rusticanis sufficiunt 5. testes, si plures in eodem loco, vbi testamentum condere volunt, haberi nequeunt; nec opus est subscriptione testium, si inueniri literati non possint, secus si reperiri possint.

17 Æquum est, vt si in loco V. C. pestis tempore plures testes aduocari non possint, duorum præsentia ad valorem testamenti sufficiat, (eo quod lex non obliget illos, qui ea seruare non possunt, sed hæc ratio infirma est; quippe cum si inter rusticanos desint, 5. testes, testamentum irritum est, etiamsi non possint haberi 5.) licet spectato iuris rigore, aliud docendum sit. Ratio assertionis est; quod ob æquitatis NB. rationem in Camera imperiali receptum sit, vt NB. testamentum coram 2. testibus, vel tribus, inter NB. quos tres confessarius vnus esse potest, pestis NB. tempore valeat.

18 NB. In terris S. Pontifice subiectis valet testamentum coram parocho & 2. testibus vel tribus alijs conditum. Venetijs & Viennæ tali tempore de consuetudine sufficiunt 2. testes.

CAP.

CAP. III.

Quis de bonis suis testari possit, vel non; & an aliqua testandi obligatio incumbat.

OMnibus hominibus libera est de bonis suis testandi facultas, nisi iure prohibeantur. Naturali iure prohibentur infantes, amentes, furiosi perpetuò. 1

Positiuo iure prohibentur testari; surdus & mutus à natura: Prodigus, seruus, vsurarius manifestus, Filiusfam. de bonis aduentitijs (potest tamen patre consentiente ad pias causas, etiam ad donationes causa mortis, quod si patri ipsimet velit relinquere bona aduentitia, requiritur iudicis authoritas) Impubes ob Iudicij immaturitatem. Ergò pubes (vt filius Syndici P.) Captiuus interim apud hostes testari non potest, sed quod ante fecerat testamentum, iure post liminij conualescit, si ad suos redierit, imò etiamsi moriatur in captiuitate valet. Tamen damnatus ad mortem naturalem aut ciuilem testari non potest, nisi consuetudine aliter obseruetur. Verum spectato iure communi, non solum testamentum, sed quæuis alia voluntas, quamuis ante crimen commissum condita sit, per sententiam condemnatoriam infirmatur. Nisi quod donatio coniugi facta ante crimen commissum (NB. aut etiam veneficij) subsecuta sententia condemnatoria, subsistit, præterquam si sit crimen læsæ maiestatis, per quod memoria Rei damnanda est. His adde quod neque donatio inter viuos facta post condemnationem de crimine capitali subsistat Cæsareo iure. Sin autem 2

ante

ante condemnationem donatio facta fuerit, quam tuis post crimen commissum, vim suam obtinet, nisi crimen sit, ob quod bona ipso iure fisco commissa sunt. Religionem professus testari etiam non potest, tum quia sui iuris non est, tum quia rerum dominium non habet.

3 Si tamen ante professionem fecerit testamentum non rumpitur, sed confirmatur per professionem & Monasterium, fruitur bonis eius, donec moriatur, si sit dominij capax.

4 Religiosus, cui peculium concessum fuit, vel quædam vtensilia, cum Prælati consensu, causa mortis donare potest, per dispositionem non obligatoriam sed deprecatoriam. Ratio, quia si res modica sit, vt Prælatus licentiam dare possit donandi inter vivos, cur etiam non causa mortis.

5 Summus Pontifex Religioso licentiam dare potest testandi ad causas pias, non ad profanas, intelligè de bonis, quæ Religiosus de facto possidet, seu quorum administrationem habet: non verò de bonis Monasterio iam antè acquisitis per ipsius professionem. Ratio, quia priuilegium Principis intelligi debet sine præiudicio tertij.

NB. Nam testandi facultatem concessam ab Religiosis ordinum militarium, & Religiosis cum Claustrum beneficium V.C Episcopale, parochiale possidentibus. Rarò autem intra Claustrum, nisi mules sint, quibus certa portio in alimenta & vestes tribuatur.

6 Nouitij Religionum nullo iure testari prohibentur: Quia sui iuris adhuc & bonorum domini sunt, libera exeundi potestate præditi.

NB. Religiosi Societ. Iesu, qui simplicia non fo-

ma-

mata vota habent, de bonis suis mortis causa disponere possunt validè sed non licitè. Ratio, quia Religiosi Soc. Iesu, ante editam professionem, aut vota formata retinent dominium bonorum: impeditum quidem voto paupertatis, quo minus licitè disponere possint absque superiorum licentia; non tamen impedita lege canonica, per quam dispositio irrita reddatur.

Si nouitius de bonis suis nihil disponens profes- 7
sionem edat, succedit Monasterium, si tamen descendentes vel ascendentes habeat, ipsis portio legitima statim conferenda debetur. Pater Religiosus disponens de bonis suis debet Monasterio dare tantum, quantum filio.

Pater Religionem professus, taliter vti iam dic- 8
tum, disponens de bonis suis, non potest tutorem filijs dare, cum eos in potestate iam non habeat: quare datiuo eiusmodi tutori præferendus est legitimus idoneus; si non talis adsit, Iudicis est assignare.

Filius habens ascendentes inter eos disponere po- 9
test ante professionem, & pater habens descendentes, inter eos disponere potest, tum ante tum post professionem, sed vterque tantum de bonis acquisitis ante editam professionem. Quæ enim postea acquisita, ad Monasterium pleno iure pertinent. Quæ Moniali in dotem data sunt, illa Monasterio irreuocabiliter acquiruntur.

Nemo per se loquendo obligatur ad testamentum 10
condendum, sed interdum per accidens, ne alioquin lites aliaue incommoda oriantur.

CAP.

CAP. IV.

De Reuocatione Testamenti.

1 TEstamentum reuocatur & cassatur vel per factum testatoris contrarium, puta laceratione testamenti, vel per aliud testamentum validum.

2 Prius testamentum legitimum per alterum minus solemne non rumpitur; excipe, Nisi testator post conditum testamentum lapso decennio illud coram 3. Saltem testibus reuocet. 2. Si testator coram 7. testibus dicat se reuocare prius testamentum, quia velit decedere intestatus. 3. Si in priore testamento hæres extraneus institutus est, reuocatur per posteriorem voluntatem minus solemnem in quam instituti sunt. Limita, nisi in priore pia causa instituta fuit. 4. Si testator hæredem à se institutum hæreditate indignum declaret. 5. Testamentum primum solemne reuocatur posteriori minus solemni, sed eius valorem maior solemnitas non requiratur, puta testamentum ad pias causas inter liberos factum, vel militare.

3 Prius testamentum continens clausulam derogatoriam posterioris, non censetur reuocatum, nisi in posteriori testamento illius clausulæ mentio fiat. Qui vt dicitur; Nemo eam sibi legem potest dicere vt à priore voluntate decedere non liceat.

CAP. V.

De hæredibus instituendis.

1 TVm singuli homines, imò etiam Communitates, hæredes instituí possunt, nisi lege prohibeantur. Prohibentur autem hostium ciuitates, Iudæorum Communitas; Collegium, quod publicæ

authoritate erectum non est, deportatus, hæreticus: apostata, spurius siue natus ex coitu damnato. Auus tamen deficiente prole legitima spurium hæredem instituere potest, non tamen intuitu patris. Spurij tamen possunt succedere fratribus, alijsque consanguineis vterinis. Si autem vterini non sint, sed ex diuersis matribus geniti, non censentur habere cognationem inter se, & cum alijs cognatis patris. Porrò occisor testatoris saltem per Iudicis sententiam hæreditate priuari debet, vt fisco deferatur. Item persecutores Cardinalium, iterum si testamentum deficiat, eò quòd hæres qui solus institutus fuit, incapax est, legata ex eo non debentur; nisi pia sint: Sin verò alius cum illo hæres capax institutus fuit, eidem accrescit portio alterius, neque deuoluitur ad hæredes ab intestato; propterea quod iura non permittant aliquem ex parte testatum, & ex parte intestatum decedere.

Religiosi professi Ordinum, quibus permissum 2
est bona immobilia in communi possidere, hæredes instituí possunt: succedit autem eorum nomine monasterium. Excipe Capuc. & Societ. Iesu P. P. Ratio, quia cum hoc ius succedendi in bonis immobilibus magnum sit, competere illud non debet ijs ordinibus, qui etiam in communi bona ac iura immobilia possidere nequeunt.

Collegia & Domus Soc. Iesu ratione alicuius pro- 3
fessi ac vota formata habentis succedere non possunt siue ex testamento, siue ab intestato.

Monasteria Ord. Minorum & Capucc. capacia 4
non sunt vllius hæreditatis; imò nec Ecclesiæ eorum secundum probabiliorem sententiam. At verò Soc.

Iesu Collegia & domus hæreditates accipere possunt, modò non deferantur Contemplatione suorum professorum, &c.

5 Legata sicut & alia donata, contemplatione suorum professorum Soc. Iesu accipere potest. Nam legatum non continet tantum ius siue dominium quæ legat, & cum hæreditate transeunt varia onera, cum quibus lites & actiones Iudiciales plerunq; connectæ esse solent. At legata habent se instar Eleemosynæ. Vnde etiam Capuc. capones.

6 Per professionem Religiosi omnia eius bona & iuta excepta legitima portione descendentibus vel ascendentibus debita in Monasterium transeunt, & bonorum immobilium capax sit. Ratio, quia ita decet, vt qui se Deo ac Monasterio dedicat, non solum personam suam, sed omnia eius bona etiam simul deferat, vt plena sit oblatio ac sacrificium.

NB. Legata potest accipere Monachus cum Prælati licentia.

7 Monastetium ratione sui Monachi hæreditatem delatam adire potest, etiam ipso inuito, vel ante additionem mortuo, contra legistas. Ratio, quia Religiosi professi, propter paupertatis votum solemne incapaces sunt sibi acquirendi, sed omnia eorum iuxta Monasterium transeunt. Quapropter licet Religiosus in eo, quod Monasterio acquirit, seruo comparetur, tamen quo ad modum acquirendi filiofam. potius comparatur.

8 Religiosus ad Episcopatum translatus, hæreditariæ successionis capax est, sed bonorum administrationem tantum habet non dominium.

9 Hæres alius est ex testamento, alius ab intestato, institutus, vel est vniuersalis, vel particularis. Hæreditas

ditas plerunque diuiditur in 12. vncias, quæ assis appellatione continentur: Habent autem singulæ hæreditatis partes propria nomina: Videlicet, vncia sextans, id est, duæ vnciæ, quadrans, id est 3. vnciæ, triens, id est. 4. vnciæ, quincunx, id est, 5. vnc. semis siue semissis, id est, 6. vnciæ, septunx, id est, 7. vnciæ, bes, id est, 8. vnc. dodrans, i.e. 9. vnciæ, dextans, id est, 10. vnciæ, deunx, id est; 11. vnciæ. Qui ex parte aliquota hæres instituitur onera hereditatis proportione partis suæ sustinere cogitur; non item, qui in certa aliqua re institutus, talis enim potius legatarij loco habetur; ideoque iura & actiones defuncti ad eum non pertinent, sed ad hæredem proprie dictum.

Hæredes ex testamento, alij sunt necessarij (quos 10
tenetur testator in portione legitima instituere, nisi iustam exhæredandi causam habeant, hi sunt descendentes & ascendentes, quibus saltem portio legitima debetur, quæ est triens hæreditatis (si plures, quam 4. Liberi, semis.)

NB. Quæ hactenus dicta sunt de legitima portione solum extenduntur ad bona priuata, & non ad regna. Nam in Regnis, Ducatibus Magnatum succedunt primogeniti, eoque mortuo ad nepotem masculum deuoluuntur, secluso filio secundogenito; deinde portio legitima intelligitur de bonis, quæ sunt de substantia patris, & non de feudis ex pacto.

NB. Hæres non necessarius est, quem testator instituere non cogitur.

Si alicui descendenti aut ascendenti portio legi- 11
tima non relinquatur, competit ei actio vel ad petendum complementum, si aliquod relictum sit, (etiam nummus) vel ad rescindendum testamentum, tanquam ipso iure nullum, idque spacio 3. ann.

si nihil iure institutionis relictum, neque causa idonea exhæredationis expressè inserta & probata. Quod si probari non possit, competit hæredi necessariò querela inofficiosi testamenti pro 5. ann. per quam euacuauit testamentum, quoad extranei institutionem, legata tamen valent.

12 Etiam ob posthumi præteritionem vel exhæredationem testamentum rumpitur, si viuus nascatur, licet statim moriatur, intellige post testatorem. Nam si præteritur prius quam testator moriatur, tunc prætoria æquitate conualescit testamentum.

13 Peccant parentes, si sine iusta causa successionis inæqualitatem inter liberos constituant; iustæ autem causæ sunt inæqualitatis, si inter eos aliqui domestica obsequiis magis meriti fuerint, si qui plus indigere videantur, quia bonis aduentitijs carent; si adhuc pupilli.

14 Liberi naturales respectu patris non sunt hæredes necessarij: possunt tamen institui deficientibus liberis legitimis, & data portione legitima parentibus patris. Quod si pater liberos habeat, non plus potest illis eorumque matri relinquere, quàm vnam vnciam. Respectu matris tamen sunt necessarij hæredes; non minus quàm legitimi.

15 Frater & Soror testatoris si præteriti sint testamento, tunc solum infirmare possunt, si persona famis institutæ fuit. Hoc enim casu possunt agere querela inofficiosi testamenti; nisi viterini tantum sint, aut ipsi infames & ingrati.

16 Ius naturæ postulare videtur, vt pater filijs testamento relinquat, quatenus ad vitæ sustentationem indigent etiam vltra legitimam ciuili iure debitam. Prob. Authoritate S. Augustini nolentis ab Ecclesia sus-

cipi

cipi legata, quæ necessitati liberorum parentes in testamento subtraxerant, nisi liberi maturi consentiant sponte. Similiter id seruare ius naturæ videtur dictare, à liberis comparatione parentum indigentium.

Consultum est morituris, etiamsi liberos habe- 17
ant, partem bonorum ad pias causas relinquere pro salute animæ.

NB. Ius naturæ postulat, vt etiam vxori, fratribus, sororibus, si indigentes sint pars aliqua bonorum relinquatur, licet secundum ius ciuile non cogantur, quia in viuis in necessitate tenentur illis alimenta ministrare ergò etiam decessuri. Quod si non indigeant, nullo modo tenentur.

Consultius est bona sua in pauperes distribuere in 18
vitæ decursu, quam ad mortis tempus differre. Ratio, quia Eleemosynæ, quæ in viuis erogantur, maioris meriti sunt, quàm tempore mortis quando homo dat, quia diutius retinere non potest.

Expedit testamentum condere non circa mortis 19
agonem sed dum ratio viget.

Plerunque non expedit, vt Confessarij præsertim 20
Religiosi, confectioni testamenti intersint, aut in particulari suadeant, quibus relinqui debeant, iuxta illud Christi Lucæ 12.

CAP. VI.

De Hæredibus ab intestato venientibus.

Liberi legitimi ante omnes alios succedunt pa- 1
renti ab intestato, & in demortuorum loco nepotes, indeque in stirpes.

Deficientibus descendentibus, veniunt pater & 2
mater defuncti, & in eorum locum aui & auiæ. Quod

si vna cum patre & matre, vel his deficientibus vna cum auo vel auia adsint fratres aut sorores ex vtraque parte coniuncti, succedunt ipsi æqualiter, siue in capita.

3 Fratres & sorores, deficientibus descendentibus & ascendentibus, quæ ex vtraque parte defuncto coniuncti sunt succedunt æquis portionibus, & excludunt eos, qui ex solo patre vel matre coniuncti sunt. Quod si vnus ex fratribus vel sororibus vtrinq; coniunctis moriturus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui, cum patruis non in capita sed stirpes. Si tamen fratres & sorores vtrinq; coniuncti omnes mortui sunt, tunc eorum liberi (exemplum habens in matre nostra quoad bona nostri patrui Conradi Voigt) (exclusis patruis ex vna parte, coniunctis non in stirpes sed in capita, adeoq; æquis portionibus succedere debent secundum Carolinam constitutionem. Ratio, quia duorum fratrum filij non parentum suorum loco, sed propriæ Coniunctionis iure in hæreditate succedunt: cum ergò æqualiter coniuncti sint, æquales etiam in hæreditatis portione esse debent.

Præterea deficientibus fratribus & sororibus vtrinq; coniunctis & liberis eorum, veniunt fratres & sorores ex vna tantum parte coniuncti, sed hoc discrimine, vt qui ex parte patris coniuncti sunt, succedunt in bonis à patre prouenientibus, & qui ex parte matris coniuncti sunt in bonis à matre prouenientibus, in reliquis verò bonis æqualiter omnes, si etiam fratres ac sorores eorumque filij deficiant, successio deuoluitur ac propinquiores collaterales, vsque ad gradum X.

4 Deficientibus consanguineis intra 10. gradus succedit

cedit vxor quod si vxor marito nupsit sine dote, et præmortuo, & consanguineos hæredes qualescunque relinquenti, succedit vxor, si inops sit in quarta parte bonorum, tali adhibita moderatione, vt si liberi ex defuncto superstites sint, solus vsusfructus ad ipsam, dum viuit, pertinet.

Deinde si plures quam 3 liberi adsint, ipsa cum eisdem in capita succedat. Et similis ratio est si vxor diues præmoriatur relicto marito inopi. Quod si nec vxor, nec vlli consanguinei extent, tunc fiscus secularis succedit in omnibus bonis laici, Ecclesiasticus in bonis Clerici.

NB. Maritus aut vxor transeuntes ad secundas nuptias, tenentur ea bona prioribus liberis relinquere, quæ acceperunt à prioribus, suis coniugibus, vnde singuli liberi nati.

Quod si vir aut vxor, licet non transeant ad secundas nuptias, licentiam habeat bona à coniuge profecta, exceptis lucris ex dote aut donatione propter nuptias, arbitratu suo alienandi & consumendi.

Hæres alius est suus (proximus descendens, qui 5 dominium hæreditatis etiam ante eius additionem acquirit) qui ante hæreditatis dominium non acquirit, quam eam adeat, id est, voluntariè eam acceptet, profitendo se hæredem esse velle. Datur autem ei deliberandi anni spacium, num velit acceptare, nec ne.

Qui ære alieno grauatur, hæreditatem sibi obla- 6 tam repudiat, non censetur id agere in fraudem creditorum (quia *non fraudantur creditores cum quid non acquiritur à debitore, sed cum quid de admitur* reg. 16. digest.) sed in conscien-

tiæ foro videtur aduersus iustitiam delinquere si alioquin soluendo impotens sit. Propterea quod debitor ex iustitia obligatus sit, quem vis facile sibi possibilem modum adhibere lucrandi bona. V. Cattificio, quo creditoribus suis satisfacere possit.

4 Hæres hæreditatem acceptando omnia in se debita & onera realia defuncti transfert prædictus tamen beneficio inuentarij conficiendi spacio 30. dierum, & spacio aliorum 60 complendi, omnino securus existat, vt defuncti creditoribus supra vires hæreditatis soluere obligatus non sit, cuiusmodi priuilegium etiam Ecclesiæ (fisco etiam) competit si hæres instituta sit, licet inuentarium non conficiat scelerum priuilegium, quod deductis expensis funeris itemque solutis debitis ac saltem quartam partem restantis hæreditatis obtinere debeat hæres vnam vel plures, sin eam non habeat, de legatis detrahere possit, beneficio legis Falcidiæ consule huius legis autore.

CAP. VII.

De renunciationibus hæreditatum.

1 RENunciatio hæreditatis futuræ nullius roboris est (nam iure ciuili propter bonum publicum statutum est, vt hæreditas pactis nec dari nec auferri possit) nisi iuramentis firmata sit, cum non vergat in salutis æternæ dispendium, nec in detrimentum cæteris redundet, etiam esto cedat in detrimentum filiorum, si pater renunciabit hæreditati, quia illi pueri successissent, nam illis ius hæreditatis adhuc non competit, ideo non infertur illi iniuria.

NB. Nepotes non possunt succedere auo si pater renun-

renunciauit. NB. Quod si filius adhuc patre viuente accepit legitimam, potest renunciare hæreditati, sed si postea patris bona incrementum cęperint, poterit sibi accipere augmentum portionis.

Renunciationes, quæ odiosæ, & contra ius commune sunt, strictè interpretari oportet, vt non extẽdantur vltra terminos, secundum verborum proprietatem, aut communem renunciandi consuetudinẽ expressos. Quare non obstat, quominus filius, qui successioni patris tàm ex testamento, quàm ab intestato renunciarit, ab eodem patre, mutata voluntate, instituì possit, quia quius fauori suo renunciare & obligationem eius iuramento firmatam remittere potest, tametsi renunciatio in fauorem v.g. fratris facta sit. 2

Omne pactum vel denunciatio de alterius viuentis hæreditate irrita est, v.g. si Titius hæreditatem, quam sperat à Sempronio promittat Caio (*quia huiusmodi pactiones odiosæ esse videntur & plenæ tristißimi & periculosi euentus, idque propter insidias, quæ parantur eius vitæ, super cuius bonis paciscuntur.*) Limita. 1. Nisi consensus Sempronii accedat isque ad mortem in ea voluntate perseueret. 2. Nisi renunciatio fiat circa hæreditatem personæ incertæ, quia tunc non timetur periculum. 3. Nisi renunciatio fiat in fauorem alicuius communitatis v.g. amici alicuius singularis, quia hoc casu cessant omnes insidiæ. *Quod enim collegio datur cum singulorum non sit, quasi nemini dätur*: Cõfirmatur: Tametsi Canonico iure statutum sit, ne beneficium alicui tradatur vel promittatur. NB. Viuente adhuc beneficiato priore; ne desiderare quis mortem proximi videatur: tamen permittitur in consultationibus de donat. vt cum auctoritate Epi- 3

scopi Ecclesiæ viuente adhuc Rectore & in possessione permanente locis religiosis concedi possit, si aliquis ante ingressum vel professionem in religione V.C. Societ. Iesu disponere debeat in causas pias de omnibus bonis ac iuribus suis tùm acquisitis, tùm acquirendis sine vlla spe ea recuperandi; Consequenter etiam potest renunciari hæreditati, quis, cum id non repugnet bonis moribus, certum est, quod Princeps potest derogare & statuere, vt pacta futuræ successioni valeant, non requisito consensu eius; de cuius hæreditate agitur. Atqui Pontifices approbârunt constitutiones Societatis Iesu talia præcipientes.

4 Renunciatio vel obligatio, quamuis iurata, irrita est, quæ fit ab ingredientibus religionem, nisi fiat cum requisita forma Concil. Triden. sess. 25. ca. 16. de Regul.

5 Tridentina hæc constitutio locum non habet in renunciationibus aliisque dispensationibus, quibus absolutè loquendo nulla obligatio imponitur renuncianti aut disponenti, quia ratio Consul. Trid est, ne Nouitiis aliqua persistendi vel profitendi Religionem necessitas incumbat si videant, se beneficiis aut hæreditatibus aliisue bonis per renunciationem spoliatos: hæc autem renunciatio cessat in vltimis voluntatibus, quippe quæ vsque ad professionem reuocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à Nouitio conditum, neque rumpitur secuta professione, tametsi Monasterium præteritum fuit: Monasterium enim loco filii non censentur, nisi in casibus iure expressis. Porrò decreto Conc. Trident. non comprehenditur donatio modica quæ Monasterii fit.

Renun-

Renunciatio beneficii Ecclesiastici ante menses 6
professioni proximos fieri non potest, nam renunciatio beneficii est magni iuris amissio, ob quam libertas à Religione egrediendi impeditur; porrò intra duos menses professioni proximos liberum est renunciare beneficio in manibus Ordinarii, quia iure antiquo, quod sublatum non est poterat Nouitius toto Nouitiatus tempore renunciare. Ergo etiam intra duos menses. Tametsi interea egrediatur religionem debet illi restitui beneficium & cassari beneficiatus nouus.

NB In Soc. Iesu non vacant beneficia durante biennio probationis; eo autem expleto, statim resignari debent.

Trident. Constitutio irritas reddens renuncia- 7
tiones locum etiam habet in iis, quæ fiunt ante ingressum seu assumptionem habitus religiosi opposita tamen sententia probabilis est, quod intentio concilii fuerit solum infirmare renunciationes, quæ fiunt post ingressum ad probationem vt patet ex contextu & connexione cap. 16. cum 15. Quare in conscientia tutus erit, qui donationem ante ingressum accepit, donec per Iudicis sententiam rescindatur.

Irrita est renunciatio aut donatio bonorum ac- 8
quisitorum, tametsi facta sit sub conditione regressus seu recuperationis, si professio non sequatur: Nam concilium etiam talem renunciationem comprehendit, ideò, quia donantes seu renunciantes ægrè contristant donatarios, vt eos de possessione bonorum semel cœpta deiiciant, cum id plerunq; non sine querela & indignatione eorum fiat.

Renun-

Renunciatio à Candidatis Soc. Iesu facta cum conditione regressus omnino repugnat constitutionibus eiusdem Societatis cap. 4. exam. generalis numero 1 & 2.

10 Si Renunciatio vel donatio bonorum post primum annum Nouitiatus, vel post edita vota simplicia in Soc. Iesu facta fuerit, vt in fauorem Collegii eiusdem Societatis & postea contingat, eum, qui renunciârat, dimitti, nihil ipsi restituendũ est; qui constituriones eiusmodi donationem exigunt irreuocabiliter fieri, nec obstat etsi donans nec dum vigesimum quintum annum attigerit, quia eiusmodi Constitutiones vtpote finem supernaturalem spectantes à Sede Apostolica approbatæ sunt.

11 Locum etiam habere videtur hæc Constitutio si societatis nostræ Canditati donationem vel renunciationem faciant aliter, quam eiusdem societatis constitutiones requirunt.

12 Hæreditas alia delata est (ipsa morte eius in cuius bonis succedendum ex testamento, vel ab intestato: tunc autem hæres acquirit ius ad rem cum deliberatione an sibi expediat) alia est adita ea dicitur cum primum in eam hæres consensum dedit.

13 Potest aliquis donare saltem ad pias causas hæreditatem si quæcunque illi ante mortem obuenerint. c. si quis ignorans mortem fratris & ante professionem donet monasterio quamcunque hæreditatem, potest fratris vel à fratre acceptam monasterio dare; ratio, quia subtilitates ciuiles aduersus ius gentium introductæ non habent locum in causis piis, cum ciuiles magistratus potestatem suam extendere non possint ad causas pias & Ecclesiasticas. Certum autem est, spectato iure naturali & Canonico validam esse

esse donationem hanc : si quæ hæreditas mihi commoda obuenit, volo, vt ea pertineat ad pauperes vel ad monasterium. Quid enim magis naturale est, quã vt quisquam de bonis ac iuribus suis, quomodocunque quæsitis aut delatis sicuti ipsi placet, statuere non possit; præsertim ad Dei honorem; Secundò quia constitutio illa ciuilis locum tantùm habet secundum ius strictum, non secundum æquitatem, sicut habetur in l. Pannonius. Hæredem hæredis cum ignorantia deletæ hæreditatis decedentis secundum æquitatem restituendum esse, quantò magis in causa pia secundum æquitatem procedendum est.

Professurus in Religione Mendicantium paciſci 14
potest cum patre vt veluti in præmium renunciationis paternæ hereditatis, aliquid det ad piam causam, quam ipse filius designat. Cum enim renunciatio hereditatis propter constitutionem Ordinis ex necessitate quadam fiat, & adiectio pacti nihil incommodi obligationisque filio afferat, sed solum patri, non est credibile, talem dispositionem à Trid Concilio institutam fuisse quare nec Episcopi licentia opus erit.

Non potest aliquis donare hæreditatem obuen- 15
turam à patre post mortem suam, aut Religionis professionem; ratio: quia *nemo plus iuris in alterum transferre potest, quàm sibi competere dignoscatur* reg 76. in 6. Sed filius modo nullum ius habet ad hæreditatem patris, aut matris aut cuiuscunque alterius personæ cum *viuentis non sit hæreditas*.

CAP.

CAP. VIII.

De Codicillis.

1 CODicillus vt maximum locum habet in legatis est (veluti imperfectum testamentum) qui est paruus codex, siue scriptura vltimam aliquam voluntatem absque hæredis stricta institutione: Dicoimperfectum testamentum, quia solemnitates testamenti non requirit, præterquam quod quinque testes licet nõ rogati & fœminæ sint, in codicillo exigunur.

2 Codicillos etiam plures quis facere potest, modò inter se contrarii non sint, alioquin prior à posteriore censebitur reuocatus. Duo autem testamenta simul consistere non possunt, sed posterius, quod iure factum est, priori derogat.

3 Codicillus fieri potest & sine testamento & cum testamento, ita ex testamento pendeat, tanquam accessorius à principali. Quod si nullum testamentum factum sit, tum quasi testamenti loco est codicillus obligans hæredem ab intestato venientem etiam posthumum; si tamen defunctus vna cum codicillo testamentum condiderit natiuitate posthumi pręteriti rumpitur testamentum simul & codicillus, siquidem cadente principali cadit etiam accessorium.

4 Clausula codicillaris abiici solet à Notariis testamenti, si non valeat dispositio vt testamentum solemne valere debeat, tanquam codicillos eiusque clausulæ effectus sunt. Primò, quod ex testamento minus solemni etsi hæredis institutio omninò irrita est; tamen hæres ab intestato soluere cogitur legata propter adiectam illam clausulam. Secundò si testator carens hæredibus necessariis in testamento minus so-

nus solemni instituat extraneum, virtute eiusdem clausulæ institutio directa vertitur in fideicommissariam & proximi hæredes ab intestato censentur grauati restituere extraneo hæreditatem. Tertio, si testator hærede necessario scienter præterito vel iniustè exhæreditato in testamento minus solemni instituat extraneum virtute illius clausulæ formaliter vel virtualiter adiectæ, censetur hæres necessarius grauatus, vt detracta portione legitima, reliquam hæreditatem restituat instituto.

Codicillus nuncupatiuus, legatum continens, nutu relinqui potest.

CAP. IX.

De substitutione & fideicommisso.

SVbstituere est in locum hæredis vnius alterum 1
statuere, quod dupliciter fieri potest directè & indirectè. Directa substitutio est, in qua sine ministerio instituti hæreditas sub conditione defertur substituto V.C. Instituo hæredem Titium, si is hæres non fuerit, vel nolens vel non potens morte prægenitus, esto hæres Sempronius, (& hæc dicitur substitutio vulgaris.) Item si testator impuberem in sua potestate constitutum, & post mortem suam in alterius potestatem non casurum hæredem instituat, eiq; alium substituat sub conditione, si ante annos pubertatis, eum ipsemet testamentum facere prohibetur, decedat (& dicitur hæc substitutio vulgaris) Ad exemplum pupillaris substitutionis alia introducta est, quę fit liberis amentibus, surdis simul & mutis; eò quod & hi testamentum facere nequeant, Et dicitur hæc substitutio exemplaris, quam etiam mater potest, sed debet substitui aliquis ex hæreditatibus

tibus necessariis, si non extent, fratres. Mater autem nō potest pupillariter substituere, cum impuberem in potestate non habeat.

2 Indirecta substitutio, quæ & fideicommissaria dicitur, ea est, in qua hæreditas substituto defertur ministerio hæredis qui à testatore genitus est absolute, vel sub conditione, nisi tale aliquid fecerit, vt hæreditatem vel totam vel partem eius aliquotam alteri restituat, qui idcirco fideicommissarius appellari solet. Hæres tamen fideicommisso grauatus post aditā hæreditatem quartam partem eius, in qua institutus fuit, sibi retinere potest quæ pars Trebellianica dicitur à S.C. Trebelliano. Cæterum testator prohibere poterit, ne Trebellianica à fideicommisso detrahatur; non minus quam vt Falcidia à Legatis. Deinde non potest detractio fieri à fideicommissis: sicuti neque à legatis ad pias causas; Excipe nisi tam hæres institutus, quam fideicommissarius aut legatarius sit pia causa; Quando enim priuilegium concurrit cum priuilegio, tunc cessato vtroque, seruatur ius commune.

Porrò si hæres institutus hæreditatem repudiet, tunc omnia eius iura & actiones ad fideicommissarium transferre cogitur; nullo nec damno, nec commodo apud hæredem remorante.

3 Præter prędictas substitutiones quatuor, sunt alię duæ mixtæ, quia plures in se substitutiones cōtinent: Prima est, quoad personas, quę dicitur reciproca, seu breuiloqua, in qua plures hæredes instituti sibi inuicem substituuntur, v.c. *Instituo Caium & Titium hæredes meos, eosque inuicem substituo.* Altera substitutio mixta plures in se continet secundum tempora & ætates; atque vocari solet compendiosa; puta si pater, aliusue

...sue descendens ita testamentum concipiat. Instituo filium meum hæredem, eique, quandocunque ex vita decesserit, substituo Titium. Tunc si filius hęres patris non extiterit, admittitur substitutus Titius ex vulgari: sin verò hæres extiterit, sed intra pubertatis annos decesserit, admittitur Titius ex pupillari: Si autem post pubertatem decesserit succeditur ei ex fideicommissaria, detracta tamē non solum legitima, sed & Trebellianica. Si deniq; & mente captus filius sit, succedit ei Titius ex exemplari.

Indonationem inter viros veluti commissum intervenire potest, si quis alteri donet ea lege, vt post trāsactum tempus vel eueniente aliqua conditione alteri tradat: quo casu res vinculata dicitur, quia alienari possessore non potest. 4

Imperitia Notarii ineptè & obscurè loquentis nō vitiat dispositionem. 5

Confessio patris omne genus probationum excedit: Quinimo breuem etiam in externo foro, si verba testamenti ambigua sint, sed intentio testatoris duobus saltem testibus probari possit ex verbis extra testamentum à testatore prolatis, multòq; magis si hæres certis coniecturis persuasus fateatur testatorem voluisse instituere fideicommissum, haud dubiè cōtra eum pronunciabitur. 6

Hæres fideicommisso grauatus, si sine liberis decesserit profitendo religionem hæreditatem acquirit Monasterio, nisi aliud expresserit, & euidens coniectura sit, noluisse testatorem, vt fideicommissum ad monasterium deueniat, si grauatus in eo profiteatur; sed statim deueniat ad substitutū. Potuit enim testator de bonis suis arbitratu suo disponere; imò iustam ita disponendi causam habuisse, v. c. vt in fa- 7

milia diuitiarum decus, potentia ac testatoris memoria conseruentur.

CAP. X.

De legatis & fideicommissis particularibus.

1 LEgatum seu fideicommissum particulare quædam est donatio à defuncto relicta & ab hærede præstanda.

NB. Legatum & fideicommissum particulare nó differunt inter se, nisi verborum formâ, cum enim ea ad ipsum legatarium diriguntur v.c. *Lego Titio tantum* dicitur legatum strictè: cùm verò ad hæredem, vel legatarium relatis verbis, rogantur, vt tale remittendent alteri tertio, dicitur fideicommissum particulare.

2 Qui testari, is etiam legari potest: Codicillum autem facere nemo potest, nisi qui & testari, & qui hæredes instituí, iis etiam legata relinqui possunt: Excipe spurios, quibus habitatio solùm, & alimenta relinqui possunt, modò id non fiat *in fraudem*.

3 Licet fratres Minores hæredes non instituí possint, tamen legata per modum eleemosynæ eidem relinqui possunt, modò id non fiat in magna quantitate, vt veluti hæreditas sub nomine legati dari videatur.

4 Fratribus Minoribus non habitatio seiuncta ab eorum Monasterio, nec reditus annuus perpetuus vel ad tempus longum, vt tollatur mendicitas, pro victu aut vestitu eorum legari potest; potest tamen legari pro Ornamentis Ecclesiæ, pro luminibus annuis, pro libris, pro vino sacrificii.

Rem

Rem immobilem fratribus Minoribus absolutè legari nihil prohibet, cum eam vendere possint, & debeant ex precio necessitati fratrum subuenire; Nisi hortus legatus sit ad fratrum recreationem, vel quotidiana olera decerpenda necessarius, eum enim possidere possunt. 5

Domui professæ Societatis Iesu cùm hæreditas, tùm legatum relinqui possunt, ita tamen, vt, si in hæreditate vel legato bona stabilia contineantur, vsui domus non opportuna, ea vendi debeant. 6

Res non tantùm testatoris propria, sed etiam aliena legari potest (modo non sit ipsius legatarii) ita vt hæres cogatur eam redimere & præstare, vel si redimere non potest æstimationem dare. NB. Legatum debet esse gratuitum. 7

Si debitor legauerit creditori, censetur reliquisse in compensationem debiti, si ex iuris necessitate debeat (v.c. dotem debitam item ex iniusto contractu vt hoc modo colore legati honestius restituat) secus si ex voluntario contractu. 8

Debita plerunque non possunt testamento relinqui, præterquam si iusta causa vel necessitas excusat, quoniam ipsemet debitor dum in animo non satisfacere queat. 9

Legata interdum puræ fiunt, non adiecta conditione (cuiusmodi legatis id proprium est, vt transmittuntur ad hæredes legatarii, licet is ante aditam hæreditatem decedat, peti tamen non possunt ante hæreditatem nisi sint legata pia, vel nisi subsistant virtute clausulæ codicillaris.) Interdum legata sunt in diem certum V.C. Lego Titio centum aureos dandos ipsi Calendis Ianuarii, & hæc legata 10

annumerantur puris, vel sub conditione fiunt legata, v.c. *Lego Titio centum* si Caiam duxerit.

11 Conditio in futurum alia est potestatiua pendens à sola voluntate eius, cui imponitur. v.c. Lego Titio centum si seruum suum manumiserit; alia mixta. v.c. Lego Titio centum si Caiam duxerit. Vtrique hoc commune est, vt si ante impletam conditionem legatarius moriatur, ad hæredes non transmittatur, si intuitu personæ relictum erat, secus si ex intuitu dignitatis, quod ex circumstantiis diiudicandum erit; an qui dotem v.c. reliquit Titiæ puellę pauperi, principaliter id egerit causa pietatis an verò principaliter motus fuerit fauore personæ quia ipsi fideliter seruiuit.

NB. Si legato relicto pro monasterio in certo loco ædificando ibi ædificari non possit, alio loco ædificandum esse cum consensu Episcopi & executoris testamenti.

12 Legatum vel hæreditas relicta sub conditione nuptiarum non debetur, nisi nuptiæ signantur, cum sit iusta & honesta conditio; si tamen persona, *cui* relictum Religionem ingrediatur ridetur eidandum secundum benignam interpretationem voluntarii testatoris. V. C. Si testatori in mentem venisset de Religione cogitare, nihilominus legaturum fuisse; Excipe nisi expressè exceperit religionem.

Adde quod etiam valeat adiectio si Titius à nuptiis abstinens, religionem ingressus fuerit.

13 Iusta censetur esse conditio legato vel hæredis institutioni adiecta si in certa persona matrimonium contractum fuerit; Excipe si talis persona, cum qua matrimonium contrahendum indigna sit, vt non

cum

cum ea honestè contrahi possit, habetur conditio nō adiecta, nisi per eandem illam personam stet, quò minus nuptiæ celebrentur, vel ante nuptias, moriatur, tunc legatarius legatum absolutè cōsequitur. Est enim hoc speciale in conditione mixta pendente à duorum voluntate, vt si non ex culpa grauati, sed alterius deficiat, habeatur pro impleta.

Conditio legato vel hæredis institutioni adiecta si matrimonium non contrahitur, tanquam bonis moribus repugnans reiicitur, nisi vidua sit, cui ita relinquitur. Vel nisi conditio adiecta sit fauore status religiosi aut sacerdotalis, ratio; quia quod conditio non contrahendi matrimonium ab vltimis voluntatibus, tanquam inutilis reiiciatur, id non ex iure naturali, sed ciuili proficiscitur, ciuiles autem dispositiones causis piis nihil præiudicii adferunt, nisi canonico iure approbatæ sint. 14

Si coniux coniugi promiserat, se post mortem eius alteras nuptias nō contracturum, obligatur promissione (modò non immineat viduæ periculum incontinentiæ) sed tamen plerunque non sub mortali (ratio, quia præsumendum est, noluisse se obligare ex iustitia, sed tantum ex virtute fidelitatis sub veniali: deinde licet ex iustitia, tamen ob leuitatem materiæ solum veniale, quia exiguum damnum coniugi mortuo infertur, nisi liberi ex eo superstites sint, quibus graue damnum ex matrimonio tali accidet, vel nisi iurauerit vxor. 15

CAP. XI.

De executione testamenti.

SI nullus à testatore testamenti executor nominatus est ad hæredem siue masculus siue fœmina, 1

siue clericus sit executio spectat, ni si quod in quibusdam casibus executio ad Episcopum spectat v.c. in legali pro redemptione captiuorum & pro Eleemosynis. Quod si vnus ex executoribus moriatur, alter solus ad executionem procedere potest.

2 Qui executor à testatore nominatus est non cogitur hoc munus suscipere, postquam autem semel susceperit, potest compelli, qui verò nō suscipere vult, priuādus est commodo, quod ex dispositione testatoris ipsi prouenturum esset, imò hæreditate priuandus.

3 Fratres Mendicantes executores testamenti esse non possunt. Alii vero Religiosi non nisi cum licentia Prælati sed in Soc. Iesu requiritur ad hoc dispensatio generalis præpositi.

4 Ordinum Prælati possunt esse executores testamenti, nam facultate, quam Ordinis Prælatus subdito dare potest, etiam ipsemet vti non prohibetur. Deinde Regularis Parochus potest esse executor, cui esset in eo ratio prohibitionis, sed debent rationem reddere ordinariis, à quibus etiam delinquentes in executionis officio puniri possunt, etiamsi sint exempti.

5 Si religiosus contra canonum decreta executor testamentarius fit, acta eius valent, quia Canones licet prohibeant, tamen non infirmant.

6 Clericus vel Religiosus testamen. executor legatum inter pauperes vel ad causas pias distribuendum Monasterio vel Ecclesiæ suæ duplicare potest, sicut quilibet executor etiam pauperibus, filiis suis consanguineis, quia nulla est ratio, cur hoc nō liceat, quia non censetur causa propria, sed distinctio inter dantem & recipientem.

No

Non videtur executor sibi ipsi posse applicare legatum pauperibus relictum, licet ipse pauper sit, propterea quod hoc noluerit testator eo quod si sciuisset eum capacem esse legati expresse ei aliquid reliquisset, & non tali modo capiendi potestatem fecisset, quod si testator ignorauit paupertatem executoris potest sibi applicare secundum præsumtam voluntatem testatoris. 7

Legata ad pias causas ob incertitudinem loci Ecclesiæ & caduca non fiunt, sed plerumque pauperi Dei Ecclesiæ danda erunt, quod si legata sunt pro duobus legatariis & non possit cognosci cuius tunc corruit legatum ciuili iure ad lites vitandas ita constituto. 8

Si indeterminatè legata sit res & natura terminos non habeat (videlicet si legatus sit bos aut equus) dandum est precium mediocre, si ex arte vel industria hominis V.C. Vestis, domus, dandum est precium minimum, nisi coniectura sumi possit, aliud testatorem voluisse idque etiam in legatis piis locũ habere improbabile non est, nam satisfacit testator (si quippiam Ecclesiæ promiserit) in dubio præstando remin eo genere minorem. Ergo etiam hæres personam defuncti repræsentans. 9

Legata pia si ad vsum à testatore applicari neque- 10
ant ad alium pium vsum adhiberi debent.

Legata ad alium vsum contra aut præter voluntatem defuncti applicari non possunt (*nam vltima voluntas defuncti modis omnibus seruari debet.*) nisi per dispẽsationem summi principis ex iusta causa. Interdum tamen ad Episcopum atq; hæredẽ pertinet interpretari, nõ alienũ fore à volũtate defuncti, si mu- 11

tatio fiat. v. c. si Ecclesiæ pecunia legata ad vasa sacra, sed Ecclesia non indigeat, indigeat tamen casula, potest emi casula.

12 Hæres, aliique executores si negligant aut longo tempore differant soluere legata, præsertim pia grauiter peccant, eò quod si res magni momenti.

13 Hæredem vel executorem negligentem si laicus sit, vterque iudex Ecclesiasticus & secularis compellere potest ab exequẽdas vltimas voluntates defunctorum, nam officium huius iurisdictionis est mixti fori, daturque locus præuentioni. Et Ecclesiasticus iudex potest compellere quoad causas prophanas: nam iudex Ecclesiasticus subuenire debet personis miserabilibus & destitutis omni auxilio, sed defunctus omni auxilio destitutus & idcirco miserabilis censetur, cum causam suam ipsemet agere non possit. Ergo.

NB. Pœnæ negligentium executorũ sunt si quarto die publicationis testamenti sine causa legitima pia legata differant intra medium annum, iuste autem soluere debent cum omnibus emolumentis, tum post iudicis sint.

14 Legatarius post aditam hæreditatem rei sibi legatæ dominus efficitur, inde instituere potest actionem non tantum personalem contrà hæredem, sed etiam realem vindicationis, imò etiam hypothecariam.

15 Si nemo sit, qui legata præsertim pia exigat aut exigere possit ad iudicem pertinet hæredem compellere vt soluat.

CAP.

CAP. XII.

De sepultura & portione Canonica.

LOcus sepulturæ Ecclesiasticæ est Ecclesia & Cæ- 1
miterium quasi dormitorium authoritate Episcopi ad sepulturam deputatum.

Incumbit præceptum misericordiæ, si nemo alius 2
adsit qui sepeliat fidelia corpora etiam sub mortali sicut lib. 2 tract. 3. c. 6.

Ius sepulturæ communi iure competit Ecclesijs 3
parochialibus ex priuilegio papali etiam Religiosis. V.C. Prædicatoribus Minoribus.

Religiosis & Clericis, seuerè prohibitum est, ne 4
quenquam ad vouendum aut iurandum inducant, vt potius in ipsorum Ecclesia sepulturam eligat idque sub excommunic. ipso iure incurrenda & Papæ reseruata.

Puberes qui liberum arbitrium habent sepultu- 5
ram extra Parochiam eligere possunt.

Religiosi cum non sint sui iuris ius sepulturæ eli- 6
gendæ non habent, nisi à Monasterijs multum diffitis decedant. Nouitij autem sepulturam eligere arbitratu suo possunt.

Cum Religiosi nondum sint 7. Religiosorum ge- 7
nerales possunt eligere sepulturam extra Monasterium.

Qui nulla electa sepultura decedit sepeliendus est 8
in propria parochia nisi sepulchra maiorum habeat.

Famuli Religiosorum intra Monasterium vel 9
collegium morientes in illorum Ecclesiis sepeliri possunt.

Omnes fideles in loco sacro sepeliendi sunt, nisi 10

constet decessisse impœnitentes vel nisi ob Catholicam pœnam aut censuram prohibeantur.

11 Catechumeni in loco sacro non sunt sepeliendi, nempe qui non communicauit in Paschate: Excipe nisi adferat causam: Vsurarius manifestus, Religiosus manifestus proprietarius, manifestus raptor; si tamen hi ante mortem reconciliati aut signa pœnitentiæ ediderint, idque testimonio vnius hominis, sepeliri possunt: Excipe qui moriuntur in hastiludio etiamsi signa pœnitentiæ ediderint, non sunt in loco sacro sepeliendi.

12 Omnis peccator mortalis notorius sepultura sacra prohibetur, si eum absque pœnitentia decessisse præsumi possit, qui in adulterio occisus non est sepeliendus, quia non præsumitur contritus decessisse: contritio enim est quid facti, factum autem non præsumitur sed ostendi debet.

NB. Si alicuius corpus in aliqua Ecclesia ad quam iure non pertinebat, sepultum fuit, exhumari & restitui debet cum omnibus oblationibus si petantur.

13 Duplex est portio Canonica, vna Episcopalis (certa portio tertia vel quarta pastoralis debita Episcopo ex oblatis funeralibus & legatis, quæ facta sunt Ecclesiis, sed per consuetudinem plurimis locis est ablata) alia est portio parochialis (quæ Ecclesiæ parochiali, in qua aliquis de iure sepeliendus fuisset, debetur in legatis & oblationibus funeri factis Ecclesiæ illi in qua sepultura electa est, & hæc portio varia est, per consuetudinem etiam aboleri potest.

TRA-

TRACTATVS VI.

De *Iudiciis.*

IVdicium (dictum à Iuredicendo, quia in eo per sententiam cum authoritate profertur, quod iustum) diuiditur in Ecclesiasticum (est enim contentio si de causis Ecclesiasticis, putà de beneficijs, decimis, matrimonio, de personis Ecclesiasticis, quæ coram iudice Ecclesiastico solum conueniri possunt etiamsi actor sit laicus, *quia actor forum Rei sequitur*) & seculare (si contentio sit de re non Ecclesiastica sed seculari & inter laicos, vel saltem si Reus sit laicus.) 1

NB. In causis Ecclesiasticis laicus iudex esse non debet, quia laici spiritualia tractare non debent c. 2. de iudicijs.

Nec clericus actor coram seculari iudice in eodem iudicio reconueniri potest. 2

In causa Ecclesiastica laicum vnà cum clerico arbiter constitui potest sed non iudex, quia arbitrarii in re spirituali non est ita actus spiritualis sicut est judicare: Laici tamen possunt esse consiliarij in causis Ecclesiasticis, quia non agunt authoritatiuè aut tanquam proprio iure. 3

Alia diuisio sumitur ex diuersitate formæ. Quod aliud iudicium est petitorium (in quo de rei proprietate alioue iure agitur; aliud verò iudicium possessorium in quo de sola rei possessione agitur.

NB. Licet prius petitorio actum fuerit, non prohi-

prohibetur actori ante conclusionem causæ, vel etiam post conclusionem, si iusta causa subsit alterum iudicium super possessorio inchoare, ostendendo per violentiam se à possessione eiectum.

Tertia diuisio sumitur ex diuersitate formæ. Quod aliud iudicium est ordinarium & solemne, in quo iuris ordo ac forma obseruatur; videlicet vt Reo in ius citato libellus siue intentio Actoris in scripto edatur: Deinde litis contestatio fiat, iuramentum calumniæ præstetur (si id petatur) postea probationes proferantur: denique sententia à judice in scripto proferatur: qui ordo iudicij si non seruetur, eius acta irrita sunt. Aliud vero iudicium est extraordinarium seu summarium in quo simpliciter de plano sine solemni strepitu ac figura iudicij, sola facti veritate inspecta proceditur. In omni tamen iudicio Reus conuentus citari debet, data ei copia se defendendi, alioquin processus irritus est, excepto, si causa notoria sit, & clarum, nullam parti absenti defensionem competere posse. Quod si legitimè citatus nec per se, nec per procuratorem compareat, cum comparare possit, contra eum rectè proceditur, vsque ad sententiam definitiuam.

Quarta diuisio sumitur ex diuersitate finis. Quod aliud est iudicium ciuile, in quo actor suum, vel alterius commodum priuatum prosequitur; siue causa ex contractu, siue ex delicto descendat: Aliud vero judicium criminale, in quo agitur in causa criminis ad vindictam, seu pœnam publicam, siue pecuniaria applicanda fisco; aut publici officij priuatio. Pro cuius pleniore intellectu. NB. Quod crimina, quæ à Magistratu puniri solent, alia contra publicam, tantum iustitiam sint, sine offensione particularis perso-

næ,

næ, vti sunt hæresis, simonia, blasphemia, ex quibus vna tantum actio, vel potius accusatio descendit, quæ fit ad publicam vindictam. Alia verò sunt crimina, quibus non tantum offenditur publica iustitia, sed etiam particularis persona, vti sunt homicidium, furtum, iniuria siue contumelia. Ex quibus duplex actio oritur, vna criminalis ad publicam vindictam, & altera ciuilis ad damnum resarciendum vel pœnam applicandam parti offensæ, V.C. contumelia.

Si vtraque actio ciuilis & criminalis ad pœnam seu vindictam tendit vna intentata altera tollitur, secus si ad diuersa tendant. V.C. vna criminalis ex causa furti, vis illatæ vt tum vna per aliam non tollitur. 4

NB. Præter actionem criminalem & ciuilem est alia quasi mixta, & de vtraque particularis, vt cum agitur coram iudice Ecclesiastico ad separationem thori ad causam adulterij.

CAP. II.

De Iudice.

IVdex (est persona publica ad id constituta vt secundum legis præscriptum, vel loci consuetudinem populo ius dicat) alius est ordinarius (qui tanquam ex officio vniuersitati causarum præest, siue ex proprio iure suo si supremus Iudex sit, siue ex Principis beneficio si subordinatus; alius est delegatus (cui ordinarius vices suas commendauit. 1

NB. Arbiter nemo constitui potest antè annum ætatis vigesimum neque Iudex antè eam ætatem delegari nisi à principe, vel si partes consentiant, ordinariè administrator Reip. debet attigisse annum vigesimum quintum.

In

2 In causis ciuilibus Iudex non procedit nisi postulatus (quin & tunc operam dare debet, vt si fieri possit, partes ad concordiam reuocentur ; cum ad officium eius pertineat lites diminuere.) In criminalibus autem causis procedit vel ad instantiam accusatoris, vel ex officio per viam inquisitionis.

3 Triplex est inquisitio Iudicis: vna generalis (quæ fit, vtrum in communitate aliquis sit criminosus, quia nulla infamia præcedit.) Altera, cum generatim quæritur de crimine, speciatim de persona. Vtrum V.C. Titius semel statuta: Cuiusmodi inquisitio fieri non debet ad puniendum, nisi infamia, vel iudicia criminis præcedant. Quia meritò aliquis agre fert in vitam suam quasi malefactoris inquiri, dum famam integram seruet ; Porrò cum quæritur generatim de persona, speciatim verò de crimine, quod commissum esse constat. V.C. Quis huius homicidij auctor sit ? licet iudex de commisso crimine cuius notitiam acquisiuit generatim inquirere possit; interrogati tamen denunciare non debent reum occultum, cum iudex non habeat ius de illo inquirendi, nisi de eo infamia vel sufficientia indicia præcedant. Tertia est inquisitio specialis in qua tàm persona, quàm crimen exprimitur V.C. Vtrum Titius homicidij author sit ; hinc inquisitionem infamia præcedere debet, Iudice prius informato de causis de iudicijs. Ratio: quia æquitas postulat, vt in omni iudicio præter Iudicem duæ partes adsint; vna Rei, altera Actoris seu accusatoris. Neq; idem potest esse iudex & accusator cum alioquin iudicia publica sæpè præuerti possint, si ex notitia Iudicis priuata contra Reum procedere liceret iuxta Apostolorum acta, cap. 25.

Quamo-

Quamobrem si iudex ad punienda crimina ex officio procedat, tunc accusatoris vicem supplere debet publica infamia, quæ & clamorosa populi insinuatio dicitur.

Sola fama non probat (orta ab iuribus improbis 4
iuxta Caiet. *Infamia vocatur non frequens vox discolorum sed frequens vox talis, vt apud probos & prouidos viros reddatur persona de crimine rationabiliter suspecta.* Quia dictum vnius facile sequitur multitudo nimis credula & praua in malum; sed criminis iudicium iudicij præbet, ob quod vlteriorem processum V.C. Rei citationem, custodiam instituere possit donec veritas cognoscatur.

NB. Iudices præsertim seculares sæpe procedunt contra criminosam nulla præcedente infamia, ex alijs indicijs criminis.

Indicia alia leuia sunt, quæ dubitationem mo- 5
uent; alia grauia, quæ præsumptionem includunt (quæ duplex; iuris, quæ ex iuris authoritate prouenit; talis est V.C. si quis inter Christianos natus sit, quod pro baptizato haberi debeat; alia hominis, quam vir prudens, puta Iudex ex apparentibus coniecturis tanquam signis veritatis concipit.) Alia iudicia sunt, quæ violentam præsumptionem, ac moralem certitudinem pariunt; quamuis in his, si de contraria veritate apertè constat, præsumptioni nullus locus esse potest, quia præsumptio cedit veritati.

Ex vna parte tantò maiora iudicia ad inquiren- 6
dum de persona requiruntur, quantò ea dignior est, præsertim si Ecclesiastica dignitate fulgeat. Nam causa 2. quæst. 5. *Prælati quasi signum sunt ad sagittam positi quia non possunt omnibus placere; eum ex officio tueantur*

argue-

arguere, frequenter odium multorum incurrunt, & infidias patiuntur. Maiora item indicia requiruntur, quò maius est crimen & maior hominis infamatio timenda, de eo inquiratur; vnde magna prudentia opus iudici. Ex altera parte tanto leuiora indicia sæpe adinquirendum sufficiunt, quanto perniciosius est Reipub. crimen.

7 Iudex non potest absoluere innocentem, quamdiu is secundum publicas probationes nocens appareat, neque potest Reum condemnare antequam per legitimas probationes conuictus, vel sponte in iudicio Confessus sit; quamuis iudex priuata notitia sciat nocentem esse. Nam iure gentium iudicandi potestas tali conditione Magistratibus collata est, vt ea non nisi secundum publicas allegationes vtantur: ne alioquin prætextu priuatæ notitiæ publica iudicia ab improbis peruertantur.

8 Excipe tamen in causis notorijs & indubitatis non semper requiri iuris processum, V.C quo ad furem & latronem in flagranti crimine deprehensum.

In causis ciuilibus, ac minoribus criminalibus semper Iudex sententiam ferre debet secundum publicas allegationes, cum eas falsitatis arguere non possit, quia Reipubl. plurimum interest, vt quoad bonum subditorum iudicia secundum publicas allegationes terminentur. At verò in criminibus quibus pæna mortis vel membrorum mutilatio imponenda est, Iudex non potest secundum publicas allegationes hominem condemnare, quem priuata notitia scit innocentem esse; ratio. Nam hominem innoxium occidere & intrinsecè malum est, vnde id iure gentium non conceditur, etiam nec carnifex potest occidere. Reum, quem scit priuatim esse inno-

innocentem : reus tamen non potest resistere ob scandalum.

Sententia iustè lata ordinariè non retractatur propter instrumenta postea reperta; secus si inimice lata fuit contra leges. Dixi ordinariè : Nam si causa publica sit. V.C. ad fiscum spectans propter noua instrumenta reperta; Item si causa ad Minorem vel Ecclesiam spectet. 9

Si Iudex dolo vel magna imperitia sententiam iniustè tulit, litem suam facere censetur & de damno tenetur, & amissa dignitate, efficitur infamis : Et habet hoc etiam locum in arbitris, quia arbitria ad formam iudiciorum redacta sunt : Item in imperito Tabellione male conficientiæ instrumenta, quia imperitia culpa imputatur. reg. 174. ff. 10

NB. Si Iudex ex fragilitate per errorem male iudicauit, cum formaliter non læsit partes, ad nihil tenetur, nisi quod si sine magno incommodo suo fieri potest, suadere debeat parti damnum iniustum materialiter illatum, ne causæ reuisionem postulet.

Nemo in causa propria iudex esse potest, quia iudex debet esse medius ac veluti diremptor inter partes contendentes. Excepto nisi sit Princeps summus comparatione subditorum suorum, qui nisi aliud constitutionibus regni receptum sit cum consiliarijs suis agnoscere ac definire litem potest, idque propter plenitudinem potestatis, & quod nihil nisi iustum in primatibus præsumitur. 11

Excipe secundo nisi iudex ratione publici officij calumniatus & iniuriatus fuit : Tertiò Prælatus

potest esse iudex in causa Ecclesiastica: Quartò quod iudex à parte requisitus. Si dubitetur an iudicandi potestatem habeat, id ipsum ante omnia decernere possit. Nam *prætoris est æstimare an sua sit iurisdictio.*

12 Orto dubio, num causa ad hoc forum pertineat, id potest Iudex agnoscere & potest causæ principali processum adoriri nam alioquin V.C. Episcopus sufficiens sibi non foret ad gubernandam diæcesin, si orta controuersia circa fundamentum suæ iurisdictionis, illam dirimere non posset.

NB. Si Iudex à parte contendente tanquam suspectus recusetur iustitiæ huius recusationis cognoscere non potest, sed causa supersedenda erit. Nam exceptio suspicionis (nisi notoriè friuola sit) sicut Iudicem inhabilem reddit, quominus cognoscere possit super principali ita & multò magis super incidente; cum per talem exceptionem ad indignationem prouocetur.

NB. Illud *nemo in propria causa iudex esse debet*, intelligitur ne directè id fiat in propriam vtilitatem sententiam ferendo.

CAP. III.

De Actore & Accusatore.

1 QVia in ciuilibus actor, in criminalibus accusator dici solet, Quod ad Actorem attinet; cum Iudex officium suum ei non impertiatur nisi imploratus; ideo si Actor aduersarium ad certum tempus citari faciens, ipsemet tempore constituto non comparea, instare potest Reus præsens, vt Iudex causâ cognitâ illum ad expensas condemnet, quas Reus citatus

factis in comparendo facere debuit. Et videtur id etiam locum habere in Accusatore, quin & in Reo si peremptoriè citatus contumaciter non appareat, quod ad expensas Actori condemnari debeat. Neque ad alteram citationem deuenire oportet, nisi contumax sufficienter careat in iudicio sisti. Denique si Reus ad trinam & peremptoriam citationem nec per se, nec per procuratorem compareat, nulla legitima causa impeditus per iudicem missio fieri potest in bona eius, alioquin excommunicatio inferri. Sin vero Actor contumaciter non compareat Reo præsente testes recipi, & ad definitiuam sententiam procedi posse, etiam lite nondum contestata: Nam actoris contumacia in tolerabilior est, quam Rei.

2 Citatio Rei, per quam Reo præsenti copia datur se defendendi, est necessarium fundamentum omnis Iudicij, nisi notorium sit Reo nullam defensionem competere posse, tunc enim statim ad condemnatoriam sententiam procedendum.

NB. Libellus Actoris syllogismum Iuridicum continere debet Reo per iudicem offerendus, cuius syllogismi propositio sit principium iuris; assumptio verò facti speciem; conclusio petitionem contineat V. C. Emptor rei obligatus est ad soluendum precium, tradita ipsi merce: Titius à me equum, quem eidem tradidi. Ergo peto, vt Titius mihi precium equi soluat. In quo Actor probare debet assumptum; quia affirmanti incumbit probatio; sin vero Reus contra Actorem excipiat tunc onus probandi in Reum reijcitur. Quia, sicut Actor intentionem suam, ita Reus exceptionem probare debet.

3 Litis contestatio (quæ fit per petitionem Acto-

ris , in iudicio & Accusatori responsionem animo confligendi , vnde apparet , idcirco appellari litis concertationem , quod Actor ius sibi esse restetur. Aduersarius autem contrarium esse ostendetur , in extraordinario iudicio autem litis contestatio non requiritur) est fundamentum iudicij ordinarij.

NB. Ex schedula libello infamationis publico aut priuato loco affixa iudici non est procedendum, nisi crimen sit perniciosum in futurum aut si publica infamia criminis antecessit.

4 Accusatori onus probandi incumbit non denunciatori : Alioquin pœna talionis scilicet tali, qualem alteri per calumniam inferre tenderat, plectendus , hodie tamen sola pœna arbitraria est in vsu.

5 Inter denunciationem charitatiuam & Iudicialem hoc discrimen est , quod finis charitatiuæ denunciationis sit emendatio fratris ; sed finis iudicialis denunciationis est vt satis fiat communitati læsæ : Et in denunciatione charitatiua non debet inscribere nomen suum , sed in Iudiciali debet, & postea vocatus coram Iudice comparere , ad publicam testimonij depositionem Reique conuictionem.

6 De crimine pernicioso si alia ratione impediri non potest accusare vel denunciare, & quisque obligatus est De crimine autem non pernicioso in futurum, nemo accusare tenetur.

7 Iudex ad se delatam accusationem ordinariam admittere cogitur, quia ad Iudicis officium pertinet, vt iustitiam administret partibus postulantibus seu proprij seu publici boni causa; Excipe: Nisi bonum publi-

publicum postulet, vt à iudiciario processu & condemnatione abstineatur, puta quia Reus Reipubl. valde vtilis est, vel si ex accusatione, aut condemnatione grauis tumultus populi timeatur.

CAP. IV.

De Probationibus.

POst litis contestationem & iuramentum Calumniæ, si id exactum fuerit, ad probationes deuenitur, quæ in causa ciuili variæ sunt; videlicet per Testes, per Instrumenta aut libros antiquos, per famam, indicia. 1

Instrumentorum duplex genus est: Publicum (à Notario confectum item protocollum Notarij, si non agatur de rebus magni momenti, & libri censuales) aliud instrumentum priuatur, quod à priuato nulla publica authoritate confectum est, cuius ea conditio est, vt si sola sit, ac Testium subscriptione non munita contra auctorem suum probet, æquum tamen est, vt rationibus mercatorum saltem in minoribus debitis fides habenda sit: Quia alioquin officium ipsis à publico Magistratu creditum, tacito mandato, vt eo dicam rationum conficiant, eis damnosum foret. 2

Duo testes ad plenam probationem ordinariè requiruntur & sufficiunt, iuxta Christi Matth. 18. *In ore duorum vel trium testium stet omne verbum.* Ratio: quia plerunque periculum subest, ne vnus homo peruerti posset, sed non tam facile duo peruertuntur, saltem vt per omnia conformiter loquantur: Dan. 3. 3

NB. Laicorum testimonium contra Clericum in

criminalibus plerunque non admittitur, vt sufficiat ad probationem plenam. Quia laici solent esse infesti clericis: Præterque si crimen exceptum sit.

4 Testes debent esse omni exceptione maiores, multi enim iure repelluntur. Primò, Inimicus in his criminibus exceptis repellitur, dummodo inimicitia grauis sit secundum iudicis arbitrium. Secundò repelluntur consanguinei eius vel affines, pro quo testimonium est dandum: Tertiò domestici eius V.C. vxor, filij, famuli: Tamen in subsidium, si alij testes haberi non possunt, admittuntur. V.C. in adulterio. Quarto repelluntur infames infamia iuris & facti nisi aliter veritas cognosci non possit, vel quia crimen suapte naturæ occultum sed nullam fidem meretur sine tormentis. In causa tamen ciuili non ardua infamia facili laborans admittitur. Quintò persona vilis & inops si de ea suspicio sit, quod corrumpi possit, secus si honesta & bonæ famæ. Sextò, Pagani, Iudæi, Apostatæ. Septimò socij criminis, nisi in criminibus exceptis. Octauò, Mulier in causa criminali. Nonò minor XX. annis repellitur à testimonio in criminalibus, in ciuilibus autem admittitur, si puber sit, etiam in crimine excepto. Decimò, In causa propria nemo admittitur testis. Prælati tamen & Clerici possunt esse testes in Ecclesia sua, quia non censentur mentiri proprio commodo.

NB. Interdum testes minus idonei in causis ciuilibus possunt admitti, si Reus non excipiat contra illos.

5 Testes in iudicio debent esse iurati & de eodem facto singulari contestari, alioquin ijs non creditur in præiudicium alterius.

6 In quibusdam casibus non iudicialibus, nec alteri præ-

præiudicantibus sufficit testimonium vnius. V. C. An infans baptizatus sit; Ecclesia consecrata.

Vnus testis omni exceptione maior, ordinariè in iudiciali foro efficit probationem semiplenam, quæ tamen etiam in criminalibus sufficit ad torturam; Testis autem minus idoneus in criminibus exceptis non facit semiplenam probationem, sed solum iudicium, quod iunctum cum alijs indicijs sufficere possit ad torturam. 7

Testis à competente iudice interrogatus legitimè, veritatem fateri obligatus est; Nam iusto Superioris præcepto parendum est. Quod si testis malitiosè veritatem celare nititur, etiam potest interdum torqueri, quod si per errorem aut obliuionem falsum testimonium tulit, debet reuocare. 8

(Vbi tamen casus sunt, in quibus aliquis interrogatus de crimine testificari non tenetur: Primò si notitia ex confessione Sacramentali. Secundò si crimen planè occultum, & nulla indicia adsint, nisi sit pernicioſum. Tertiò si quis sub sigillo secreti accepit, vt consilium adhiberet, misero delinquenti, puta medicus, obstetrix, aduocatus, vir doctus, nisi præcessit criminis infamia & iudex sciens secretum commissum esse medico &c. tunc veritas aperienda est, quia pactio priuata secreti seruandi, quam vis iuramento firmata sit; non potest iure magistratus præiudicare, si scilicet crimen sit pernicioſum Reipubl. & merè præteritum; Alioquin non. Quarto, si quis notitiam delicti per iniuriam acceperit V. C. literas aperiendo, vel hominem per vim cogendo ad reuelandum; tunc ne iudici quidem interroganti procedere iustè potest. Cũ nõ minus ex delicto 9

quam ex voluntario pacto obligatio iustitiæ contrahatur ad damnum alicui datum non extendendum, sed potius quatenus fieri potest resarciendo. Quinto si scias factum Titij de quo interrogatus, à peccato & pœna alienum esse. Sextò si ex testificatione tibi vel tuis notabile damnum imperdeat, nisi in crimine pernicioso.

10 Parentes contra liberos, & liberi contra parentes in testimonium non vocantur exceptis criminibus atrocibus, veneficij, hæresis, nec frater contra fratrem.

Denique personæ exemptæ aut priuilegiatæ non coguntur esse testes V.C. Clerici coram iudice seculari, volentes tamen admittuntur. In defectu tamen aliorum debent, sed coram Ecclesiastico iudice, vel eò consentiente coram seculari.

CAP. V.

De Reo.

1 REus alius est ciuilis debiti, & alius Reus criminis, vel saltem, vt talis in iudicium vocatur.

2 Reus à competente Iudice legitimè interrogatus in iudicio veritatem edicere tenetur, ratio: Quia iusti superioris præcepto obligat, & alioquin plerunque iudicia eluderentur cum magno Reipubl. detrimento quandoquidem Reus criminalibus condemnari non potest, nisi vel crimen confessus sit, vel de eo apertissimis documentis conuictus sit.

NB. Probabilis est sententia: Reum non esse obligatum confiteri crimen quod morti dignum est, si intelligat, illud plene probari non posse ideo-

ideoque nisi ipsemet se prodat, liberandum fore. Ratio: Quia leges & præcepta humana ordinariè nō obligant cum discrimine mortis ob naturalem propensionem seruandæ propriæ vitæ. Deinde si nemo cogendus est sibi sanguine iunctum prodere cur ad se ipsum prodendum aliquis cogi possit; ita vt sibi ipsi mortis causa existat.

Cōfessarius ex hac sententia Reum, qui conuinci 3
non potest, non nimis vrgere debet ad confitendum crimen morte dignum.

Reus post latam à iudice sententiam non fateri tenetur crimen, quia ante falsò negârat, *quia finito iudicio, finitur etiam obligatio Rei.*

Reus contra iuris ordinem à iudice examinatus 4
non tenetur crimen fateri, vnde tenetur Iudex Reo aperire statum causæ, testes, indicia vt illi appareat, num ius habeat illum examinādi, & an iuridicè procedat. Neque obstat etsi Reus dissimulans veritatē, quia non legitimè examinatur, intelligat inde Iudici, Accusatori, stolam calumniæ aspersum iri. Nam *nullus videtur dolum facere, qui iure suo vtitur.* Reg. 55. ff. Nam hoc est per accidens: Est tamen opus virtutis, vt Reus vltrò crimen suum prodat ad sustinendam iustam criminis vindictam.

Iudex Reum infamatum vel conuictum de vno 5
crimine, non debet examine de alterius criminibus, quæ neque suapte natura neque indiciis connexa sunt. v.c. Deprehensus in furto non debet examinare de homicidio: Ratio; quia Iudex non potest inquirere de crimine, nisi sit ei aliquo modo tanquam publicæ personæ cognitum. Quod Iudices seculares contrarium faciant, id non est secundum iura, excepto si quis sit famosus fur, aut famosus latro.

6 Si indicia ad capturam Rei sufficientia non sunt, totus etiam reliquus iuris processus corruit. Vnde confessio extorta sine sufficientibus signis est nulla, etiamsi millies fuerit ratificata.

7 Si Reus crimen vltro confiteatur, eius indicia det, de eo sine aliis testimoniis puniri potest, cum per talem confessionem crimen publicum fiat, indagare tamen oportet, Iudicem indicia criminis: Nam vt Mynsing. ait: Spontanea delicti confessio non sufficit ad condemnandum aliquem pœna capitali, nisi aliunde etiam constet delictum commissum esse v.c. si quis dicat, se esse magum, & nulla sunt indicia.

8 Iudex Reum de crimine confessum non potest interrogare de sociis, nulla indiciorum suspicione aut infamia laborantibus iuxta illud: *Nemo super proprio crimine confitentem de conscientia scrutetur aliena*, nisi crimen sit exceptum, vel pernicioſum, vt hæresis, veneficium, furta etiam per consuetudinem.

NB In crimine veneficii fœminis ob sexus fragilitatem non æquè ac masculis credatur. Vnde iudex non tantum attendere debet ad denunciationem sed ad qualitates personarum. Si enim duæ veneficæ de se ipsis crimen confessæ aliam personam denunciant consentiendo circa idem factum particulare, & constanter adhibitis tormentis perseuerent Iudex procedere poterit ad capturam personæ denũciatæ nisi ea bonæ famæ sit, ne veluti elidantur indicia: si autem denunciationes veneficarum singulares sint, seu non contestantes de eodem facto particulari neque aliter adminiculatæ, etiam sex, octo, decem sint de eadem persona bonæ famæ, non efficient sufficiens indicium ad capturam, sed tantum ad in-

ad informationem ulteriorem accipiendam, & interdum hominem atteſtandum ne fugiat. Secus eſt ſi perſona ſit infamata de aliis vitiis diſponentibus ad veneficium v.c. de Sodomia, inceſtu, & frequentibus blaſphemiis.

Tortura non adhibetur niſi in criminibus grauibus & per duos teſtes probatis, ſi adſint indicia grauia, ſed non ſufficientia ad probationem plenam: Ratio; Quia alioquin paſſim ſcelera grauiſſima maximo Reipubl. damno impunè patrari poſſent ab hominibus callidis, modò operam darent vt teſtes idonei aliaque criminis ſufficientia documenta remouerentur. 9

Quod ſi quis torqueatur in iis, quæ pœnam pecuniariam aut exilii merentur poteſt appellari à tortura iniquè ſibi data: Nam tortura ad eliciendam criminis confeſſionem inſtituta non debet eſſe tanta vel maior pœna, quam illa ſit, quæ in eiuſdem criminis condemnationem inferretur.

Reus ſemel tortus iterum torquendus non eſt, niſi nouum indicium accedat: Ratio; Quia per torturam toleratam infirmata cenſentur prius habita indicia. Quod ſi vero Reus crimen, quod in tortura confeſſus erat, poſtridie retractet, iterum torquendus eſt, quia retractatio factæ confeſſionis in tortura infirmat torturam, vt perinde ſit ac ſi nulla præceſſerit; interim indiciis in ſuo vigore permanentibus. Cæterum ſi tertio ita tortus & confeſſus tertio retractet, dimittendus, ſi tamen grauiſſima indicia adſint, vt vehementem præſumptionem pariant, crimen à Reo malitioſè negari ſæpius poteſt torqueri. 10

Iudex

11 Iudex non debet ita torquere Reum, vt moraliter ei impossibile sit crimen non fateri, cum enim talis confessio quodammodo inuoluntaria sit, non potest in iudice estimari, cui etiam ratificatio non omnino libera, & sequetur condemnatio non propter confessionem sed propter indicia, quæ vt puniantur sufficientia non sunt ad condemnationem.

12 Certæ personæ sunt, quas torqueri nolimus nempe impuberes, senes, prægnantes, vir nobilis, Doctor, Consiliarius & filii eorum, excipe crimina excepta.

NB. Rata esse debet confessio extorta per fictam promissionem si non Reus retractet.

13 Si Reus confessionem per mendacium, simulationem, dolumue Iudicis extortam postea retractet, non potest ex illa condemnari, si enim examinatio Iudicis iusta & legitima non est, neq; confessio rata & iuridica censeri debet.

14 Saluus conductus duobus modis dari potest; primò: in forma iuris communis, vt Reus contra omnẽ violentiam seu vim iniustam defendatur salua tamẽ iustitia seu iuris executione, quæ non obstante saluo illo confiteri possit, exemplum habes in Hieronymo Pragensi. Secundò in forma specialis iuris, vt cum promittitur securitas contra omnem vim etiam alioquin iustam, saltem in illa causa de qua agitur præstandum, exemplum habes in Concil. Trident. saluum tale conductum dante Hæreticis Germanis.

15 Si Reus ordinariè puniri debet in loco, vbi deliquit, verum secundum Germaniæ consuetudinem necessario mittendus non est ad locum delicti. Quibusdam regionibus in praxi obseruatur, vt si fur cũ rebus subtractis & alio delati apprehendatur inibi capi

capi & puniri possit sicut Iudæos ante decem annos Francofurti, quia rem furtiuam detinens continuò delinquere censetur.

Iudex domicilii potentior esse solet quam iudex originis: Nam Iudex domicilii etiam in absentes ciues iurisdictionem obtinet, eosque citare potest: at Iudex originis iurisdictionem non habet in originarios, qui alibi domicilium obtinent, nisi dum in loco suæ originis commorantur. 16

Vnicus de Sagis.

PLures fœminæ, quàm viri veneficii obstricti sunt, Ratio: eo quod mulieres ob defectum iudicii & experientiæ citius credunt, & facilius decipiuntur, sunt magis curiosæ, ad libidinē proniores, item pusillanimes facilius dæmonis solatia admittunt. 17

Sagas ad veram pœnitentiam conuertere difficile, sed non impossibile est; si tamen vltrò saga confiteatur, proposito ipsi periculo animæ in quo versatur, vt sigillo sacramēti arctissimo indaget tempus & occasionem criminis, postea examinet de modo & qualitate superstitionis vtrum ex animo fidem abnegarit, diabolum adorârit, falsa de Deo senserit, an rebus sacris abusa, hominibus damnum intulerit nū læserit personas valde coniunctas, vt parentes, liberos & an Clericos idque propter excommunicationem, vtrum alios seduxerit & an si in crimine persistant, quia tenetur illos conuertere, aut si noluit magistratui deferre, non tamen obligatur, si ei immineat periculis capturæ. 18

NB. Confessarios præterea debeat laborare vt saga agnoscant mendacia diaboli, vt abiurato diabolo

bolo spem in Deum concipiant, preces frequentes ad Deum fundant, ad diabolum repellendum, † signum reliquias Sanctorum, agnos Dei vsurpent, frequenter confiteantur sæpius fidei professionem repetant.

19 Confessarius agendo cum sagis à Iudice captis aut condemnatis magna prudentiâ vti debet; nam consultum non est, vt sagæ ante iudiciale examen ad confessionem sacram admittantur, quia vix adigantur ad confessionem criminis, si tamen consuetudo sit, nihil obstat, quominus confessariis ante iudiciale examen sagas accedat, ad contritionem, patientiam & obedientiam Magistratui debitam seriò cohortetur: Porrò cauere debet, ne coram sagis modum procedendi Magistratus reprehendat, item expedit, vt habeat Confessarius confessiones quas fecerant coram iudice, vt si postea coram confessario negent, refelli possint, addita exhortatione, vt in vitæ termino suo sincerè agant coram Deo eiusque ministro sacerdote, neque sinant se à dæmone decipi & ad æternas pœnas deduci, proposita ipsis magna Dei misericordia, per quam conseruentur, vt subito ex dæmonis faucibus eripi possint, alioquin æternum arsuræ: Animentur ad fortiter subeunda supplicia momentanea, quibus satisfacere poterint pro peccatis atque æternas pœnas redimere; Si autem & saga constanter dicat, se innocentem esse, & metu tormentorum fassam, consoletur dicens illi, etiam Martyres passos fuisse immeritos; pœnam, hanc fore ei ad meritum, interim verò sciat, Deum non deripi ideoq; caueat, ne se innocentem se faciat contra scientiam Dei, cum diabolo perpetuum luat.

Sagæ

Sagæ tenentur eiusdem criminis reos iudici pro- 20
dere, vt pernicioſa flagitia à Magiſtratu extirpari poſ-
ſint, quod ſi innocentes denunciarint, ſeriò etiam, ſi
nouiſſima tormenta ipſis ſint perferenda, retractare
mander.

Si teſtis aut denunciator teſtimonium ſuum re- 21
uocet, probabilem erroris ſui rationem afferens au-
diri debet.

Iudex plerunque æſtimare non debet reuocatio- 22
nem denunciationis poſt latam ſententiam conde-
mnatoriam denunciantis, etſi is morti proximus re-
uiuiſcet: Ratio: quia denunciatio in tormentis facta
ac poſtea coram Notario & teſtibus ratificata præ-
ſumptionem veritatis indicat Ergo non elidituꝛ
per ſubſequentem reuocationem extra iudicialem
& non ſolemnem. Et reuocatio hominis moritu-
ri vtpote animo perturbato, non efficit præſumpti-
onem certam ſicut vulnerato non creditur ſi mox
deceſſurus dicat, ſe à Titio percuſſum fuiſſe, niſi id a-
liter probari poſſet.

Confeſſarius fruſtra laborat ſi poſt ſagæ ſuppli- 23
cium Iudici ſignificet, eam reuocaſſe denunciatio-
nes cum iudices non acceptent; adde, quod confeſ-
ſarius frangeret ſigillum, ſi ſine licentia aperiret in-
iuriam denunciantis; Quare ſi mulier conſtanter re-
tractet innocentis denunciationes, roget mulierem
vt extra confeſſionem ſibi dicat, vt hoc ipſum iudici
deinde ſignificare poſſit.

Poteſt tamen confeſſarius mulieri perſuadere, vt
coram populo retracter denunciationes innocen-
tis, quia ſaltem aliquatenus talis reuocatio co-
ram Deo teſte facta debilitat priorem denuncia-
tionem.

Quod

24 Quod si fœmina coram Confessario constanter neget, se esse sagam, & de reliquo sincerè confiteatur, dicatque se metu tormentorum fassam, absolui debet, tamen seriò monenda, vt ad tollendum decus, quod sibi ac familiæ inferet, constanter retractet, modo spes sit, Iudicem eam auditurum, solent enim Iudices stare confessioni semel ratificatæ, nisi probabilissima argumenta commissæ falsitatis appareant. Quod si mulier malit mori, quam retractare, potest se confirmare probabili sententiæ Doctorum, asserentium, neminem teneri cum tantis tormentis vitam seruare, etsi cõtraria sententia speculatiuè vera sit: Qui enim causam suæ mortis posuit, tenetur eam tollere, sed Reus. Ergo.

25 Etsi confessarius ex sacramentali confessione allegat, mulierem re ipsa innocentem esse, tamen iudicem de ea re monere non expedit: primò, quia Iudex non credet, secundò quia si sciatur confessarium intercedere pro reis, quos ipse innocentes esse ex sacramentali confessione suspicatur, alii verè nocentes exinde occasionem accipient, facinora sua callide confessario celandi, non sine graui sacrilegio animarum suarum pernicie.

26 Iudex mulieres de maleficio suspectas capere & torquere debet, secundum indiciorum grauitatem, nam sola infamia ab hominibus improbis orta sine probabili causa & coniectura non sufficit ad capturam & torturam.

NB. Grauia indicia requiruntur ad capturam & torturam, grauiora ad capiendam personam in dignitate & statu Clericali constitutam. Ad torturam inferendam suspecto generalis regula est ex l. 1. ff. de quæst. Quod talia indicia opus sint, quibus animus iudicis

iudicis planè inclinetur ad existimandum hominem noxium esse, vt iam nihil aliud deesse videatur, quam ipsius rei confessio.

In criminibus exceptis etsi Reus confessus nõ sit, 27
damnari potest, propter multiplicatas denunciationes personarum infamium, modò sint contextus eiusdem criminis particularis, quia siue vt personæ sagæ constanter de proprio crimine confessæ denuncient sociam exinde oritur indicium moraliter certũ quod plenæ probationes in criminibus exceptis & suapte natura occultis æquiparantur.

NB. Denunciationes sagarum vtpote personarum infamium, quantumuis multiplicatæ, si solæ sint, & non aliis testimoniis aut grauioribus indiciis confirmatę, non sufficiunt ad condemnatoriam sententiam.

Consuetudo apud Christianos obtinet, vt Rei ad 28
ignem damnati non tanta morte crucientur nisi impœnitentes decedant.

Crimina morte extinguuntur, nisi excepta sint, vt 29
hæresis, veneficium. Hinc secundum consuetudinem sagæ confessæ morientes in carcere comburuntur.

Saga in carcere prius mortua, quam crimen con- 30
fessa, vel de eo conuicta sit, si nihil aliud obstat in loco sacro sepeliri debet, sed si sibi ipsi necem inferat, damnari potest, etiamsi ante discessum pœniteat & communicet; quia sacramentalis pœnitẽtia foro externo nihil præiudicii adferre solet.

Quæ de crimine conuictæ non fuerunt, nec con- 31
fessæ non debent post mortem publicâ sententia infamari.

Sacra Eucharistia & sacra sepultura sagis negari 32

nõ potest, etiam iudicio adhuc pendente si in carcere decedant: Ratio: Cui sacramentum pœnitentiæ datur, neque viaticum negãdum est, id etiam locum habet in muliere confessa in tortura, sed retractante quia non constat illã esse in mortali, sacramenta autem negari non possunt vlli nisi constet illum esse in statu peccati mortalis.

NB. Si saga post confessionem sacramentalem palam dixit, se innocentem esse, communio illi neganda est propter scandalum quia publicè præsumitur mendax, pertinax, secus si in secreto coram confessario, tunc enim, vt supra dixi, communicare poterit.

Quoad sepulturam negari illa illis non potest, qui iudicio adhuc pendente moriuntur, ratio; quia consuetudo illa denegandi sepulturam maleficis, licet ante mortem sacramento muniti sint, locum tantum habet in damnatis, vel quorum memoria etiam potest morte damnari; horum autem, qui crimen necdum confessi memoria damnari non potest. Ergo. Cæterum si contra mulierem crimen magiæ persistenter negantem indubitata indicia adsint, improbari non potest praxis, vt ipsi mortuæ propter violẽtam præsumptionem criminis sacra sepultura negetur, sacramentum Eucharistiæ illi tamẽ negari non potest, quia iudicia fori externi non debent transferri ad internum.

33 Sacra Eucharistia ad sagas & alias eiusmodi personas cum minori solemnitate est deferenda, tamen non omnino clam, exequias etiam & sacrificia celebrare licet pro condemnatis.

CAP

CAP. VI.

De Appellatione.

APpellatio est prouocatio à sententia vel alio superioris grauamine ad alium maiorem iudicē, tanquam remedium innocentiæ non ad defensionē iniquitatis institutum, quare si causa appellentis notoria appellationi deferenda non est: Item si contra absentem ob veram contumaciam sententia lata sit appellans ab ea non auditur. 1

Ab arbitris appellari non potest, si partium consensu electi fuerunt neq; à summo Principe. Deniq; in eadem causa non magis bis appellare concessum est, tertio autem appellans non auditur. 2

Duplex est appellatio, primo Iudicialis (instituitur de his, quæ circa iudicium accidant, quamuis ciuili iure non nisi à sententia definitiua appellari possit, non item ab interlocutoria præterquam si eius grauamen per appellationem à definitiua reparari non possit.) Secundo Extraiudicialis appellatio est, quæ extra iudicium interponitur ob aliud quodcunque grauamen illatum vel inferendum; vt si alteri beneficium collatum sit in meum præiudicium. 3

Appellatio intra decem dies à lata sententia vel alio grauamine fieri debet, quamuis à grauamine extraiudiciali cum id in rem iudicatam non transeat grauatus etiam post decennium audiatur si per modum querelæ (tanquam remediū iuris communis & ordinati) superiorē adeat, officium eius implorādo, sed sententia in iudicio lata si intra decem dies per appellationem suspensa non fuit, transit in rem iudicatam siquidem facit authoritatem rei iudicatæ & tribuit ius plenum parti litigan- 4

ganti: nisi de iniquitate sententia certo constet iuxta reg 207. ff. *Res iudicata pro veritate accipitur.*

NB. Sententia in causa matrimoniali etiam post decennium non transit in rem iudicatam, quia in his agitur de vitando peccato vnde coniux si assentiat pro valore multitudinis lata velit appellare, semper audiri debet, vel si appellet à sententia lata diuortii ostendendo nullum subesse impedimentum.

5 Appellatio si rationabili causa nititur producit effectum suspensiuum & deuolutiuum; Effectus suspensiuus præcipuè locum habet in appellatione iudiciali, præsertim quæ est à sententia definitiua; illa enim omninò suspendit iurisdictionem iudicis quoad illam causam. Deuolutiuus autem effectus in eo consistit, quod Iudex, ad quem appellatur, priorem iudicem adhibere & ad se deuolutam causam ipse definire ac cognoscere possit.

NB. Declaratoria sententia per quam iudex aliquem pronunciat in excommunicationem incidisse per appellationem suspendi solet.

6 Literæ appellationis quæ vulgo Apostoli dicuntur intra decem dies à die latæ sententiæ instanter petendæ sunt à Iudice, à quo appellatur ad eum, qui de appellatione cogniturus est, alioquin, qui appellauit censetur appellationi renunciasse, & harum tres sunt species. Dimissoriæ (quibus iudex appellationi defert & causam ad superiorem ablegat.) Refutatiuæ (quibus appellationi non defert, sed iniquam asserit) Reuerentiales: (quibus defert quidem, sed non tam ob meritum causæ, quam ob reuerentiam superioris ad quem appellatur.

NB. In appellatione extra iudiciali instituta ob grauamen illatum vel inferendum etiam Apostoli petisso-

peti solent, si sint, qui eos dari possit; aliàs non : Si quis in præsentia iudicis appellare non possit concessum est, appellare coram Notario & viris honestis.

Tempus totum exercendæ & finiendæ appellationis annus est : sin impedimentum incidet biennium, inter quod tempus appellans curare debet, vt causa apud iudicem appellationis terminetur; alioquin sententia prioris Iudicis transibit in rem iudicatam si appellatio fuit iudicialis. 7

Iniuste appellans ad expensas litis & alia damna aduersario illata obligatur resarcienda. 8

Iudex suspectus canonico iure recusari potest ac peti, vt arbitri partium consensu statuantur. 9

NB. Appellationis similis est querela simplex, quæ ad superiorem defertur ob denegatam instantiam modo causa cœpta non sit, si cœpta locus erit appellationi.

NB. Regularibus denegatur appellatio (nisi manifestum sit eos à Prælatis grauari) ne eius prætextu à Prælatorum suorum obedientia subducantur.

TITVLVS QVARTVS.

De Virtute & statu Religionis.

NB Religio sic dicta est, quia nos Deo vinculo pietatis adstringit ac religat de eo, vt supremo omnium Domino cultum & obsequia nostra deferamus.

NB. Religio non est virtus theologica, quia illæ directè versantur circa Deum, vt obiectum, quid in credendo, sperando, amando; sed religio versatur circa exhibitionem cultus diuini adeoque hominis

actionem, per quam diuinæ excellentiæ conteſtatio fit. Indirecte autem religio per actionem ſuam attingit Deum tanquam actionis, ſiue vt obiectum eius. Quare in honorem Dei ſacrificamus, vouemus, ieiunamnus.

TRACTATVS PRIMVS.

De oratione & horis Canonicis.

CAP. I.

De Oratione vniuerſim.

1 ORatio eſt actus elicitus ab intellectu ſuppoſito actu mouentis. Et S. Greg. Oratio eſt cõuerſatio ſermocinatioq; cum Deo.

NB. Licet affectus orandi ſeu per orationem ſubmittendi ſe Deo, eiuſque excellentiam ſupremam proteſtandi actus elicitus ſit à Religionis virtute; ipſa tamen oratio eſt actus imperatus. Nam ſicut religio in voluntate eſt aliarum inferiorum potentiarum actus in Dei cultum & reuerentiam ordinat, ita etiã actus elicitus ab intellectu puta orationes & gratiarum actiones.

Quod ſit oratio conſideratur in genere morali, humilis à Deo tanquam fonte omnis boni petitio, ſic eſt actus elicitus à virtute religionis.

2 Oratio ad Deum homini viatori neceſſaria eſt, neceſſitate medii ad ſalutem; ratio: quia & rerum naturis, & ſuaui prouidentiæ Dei rationalium creaturarum cooperationem exigentis cõgruit, vt poſtquam homines Deum authorem & infirmitatis ſuę adiutorem agnouerunt eius neceſſarium auxilium quærant & petant iuxta Chriſti Luc. 11, *Petite & dabitur vobis.* NB. O

NB. Oratio est actio rationis practicæ, nam desiderium nostrum non pandimus coram Deo, vt cognoscat, sed vt moueatur ad rem quã cupimus præstandam. Hinc duobus modis desideria rerum, quas cupimus ad effectum deducimus, si in potestate nostra sunt per imperium, v.c. fiat hoc, fiat hoc; & si in aliena potestate per petitionem: Rogo vt fiat.

Tempora, quibus præceptum per se, obligat, determinari non possunt, necesse est tamen, vt propter continua pericula tentationum non nimis diu desistamus ab oratione: iuxta Luc. 18. *Oportet semper orare & non deficere.* Per accidens autem, siue ob occurrentem aliquem euentum plures orandi obligationes ex charitate numerantur. 1. si grauis tentatio superanda. 2. si eximium beneficium à Deo petendum ad salutem necessarium. 3. mortis periculũ. 4. si communitas in magno periculo. 3

Peccatores benè orare possunt & orando impetrare, possibilis conditio vt pro se petat necessaria ad salutem piè & perseueranter. 4

Animæ in purgatorio Deum orant non tantum pro se, sed etiam pro aliis, quia agnoscunt miseriam suam, & sunt in spe liberationis: Etiã cognoscũt miserias nostras in genere, Deoque gratæ; Quid obstat quominus orarent pro se & pro nobis? Et constat Ierem. 15. Ieremiam defunctum orasse. 5

Sanctos in cœlo, ipsumq; Christũ qua homo pro nobis orare certũ est Tob. 12. Zach. 1. Ratio, quia angeli & sancti nostras miserias cognoscũt, & charitate nobis cõiuncti sunt. Hinc sanctorũ patrociniũ fideles rectè inuocãt: sic Iacob angeli opem implorauit. Gen. 48. NB Nos sanctos inuocamus nõ vt auctores donorũ, sed intercessores. Quod Christus vt homo pro nobis oret patet Ioh. 14. Ego orabo patrem. 6

7 Pro animabus in purgatorio & omnibus hominibus Deum rectè oramus: Probamus ex 2. Maccab. c. 12. & tenemur, quia necessitas est grauis: post. probatur 1. Timoth. 2. Obsecro vos primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.

8 Quæ bona hominis absolutè sunt, ea sicut desiderari, ita absolutè peti possunt; quia nempè indifferentia; At diuitiæ, honores, &c. ea sub conditione solum, si scilicet nobis ad salutem expediant: probatur, quia talia bona hominis sunt absolutè v. c. sanitas, artes, victus necessarius: sunt enim naturales perfectiones hominis, ergo appetenda & sic etiam petenda.

NB. Licitum est interdum ob bonum finem petere temporalia mala v. c. mortem corporis; ratio; quia licet hęc sint mala hominis secundum naturam, ideoque ea ratione non appetibilia; tamen quatenus conducunt ad salutem sunt indifferentia, ideo peti

5 possunt saltem sub conditione. Quod diuitias, &c. possumus petere sub conditione, patet, quia pro intentione finis boni cohonestatur, ergo sunt materia rectæ orationis. Quod non nisi sub conditione ideò est, quia supposita hominis imbecillitate talia bona ita comparata sunt, vt sæpius ad perniciem, quàm ad salutem inseruiunt.

9 Rem malam seu auxilium ad peccandum à Deo petere est peccatum mortale, etiam venialiter malâ, si ad finem malum referas; Rem verò indifferenter absq; vlteriore honesto fine petere v. c. lucrum & ludo potest esse veniale.

10 Oratio infallibilem ex Christi promissione Matt. 21. vim habet, modò adsint cõditiones requisitæ. 1. vt petat

petantur necessaria ad salutem 2. vt sit oratio pia. 3. vt oratio sit pro se ipso. Etiam pro alijs iuxta Iacob. c. 5. 4. perseueranter iuxta Luc. 18. quæ conditio maximè necessaria est peccatori ad conuersionem implorandam adiuuante diuina gratia. Etsi enim opera bona peccatorum de condigno nihil promereantur, tamen vtilia sunt per modum impetrationis.

NB. Etiam potest obtineri à Deo per assiduas precationes donum perseuerantiæ. Nam Deus secundum propositum gratuitæ voluntatis suæ prædestinauit homines ad gloriam æternam obtinendam per media quæ, sunt precationes & alia opera bona ex auxilio diuinæ gratiæ facta.

CAP. II.

De horis canonicis quæ & quot sunt.

ORatio alia est priuata (cuiusque) & alia publica, 1
quæ nomine totius Ecclesiæ à ministris eius funditur. Litaniæ & officium B. Virginis sunt publicæ preces, quando ab Ecclesiastis funduntur, priuatæ si à priuatis.

Canonicæ horæ publicæ dicuntur horis diuturnis & nocturnis ex sacrorum Canonum decreto ab Ecclesiasticis personis nomine Ecclesiæ persoluendæ. Quia præcipuum ac maximè proprium clericorum officium est diuinis precibus apud Deum Ecclesiæ nomine insistere.

Consuetudo horarum à tempore Apostolorum ad nos peruenit, vt videre apud Lucianum in Philopatro, Clementem Rom. Iustinum.

Ecclesiasticum officium d uiditur in diurnum & 2
nocturnum. Diurni officij multis olim Ecclesijs 7. partes laudibus separatæ à matutinis, seu horę stin-

guebantur secundum morem Romanum] sex tantum vt proinde totius officij 7. horæ censeantur iuxta versum.

Hæc sunt, septenis propter quæ psallimus horis
Matutina ligat Christum, qui crimina purgat,
Prima replet sputis: causam dat tertia mortis
Sexta cruci nectit, latus & nona bipartit
Vespera deponit, tumulo completa reponit.

CAP. III.

In quam diei vel noctis partem singulæ horæ propriè cadant.

1 DIes accipitur vt naturalis pro vt horis, vel artificialis pro vt horis.

2 Dies naturalis si in quatuor partes secetur, quatuor emergunt præcipua tempora Matutinum, Meridianum siue propriè diurnum, Vespertinum & nocturnum.

3 Officij propriè diurni tres sunt partes. Tertia, Sexta & Nona.

4 Orationis hora sacra incipit post expletam profanam V.C. hora sacra tertia post exactam tertiam diei artificialis.

5 Nox artificialis in partes diuiditur, quæ vigiliæ dici solent.

6 Officium matutinum duas partes in se complectitur laudes & horam primam, illi pro portione respondet officium vespertinum duas partes continens vesperam & completorium.

7 Consultum est in priuatæ officij recitatione publici chori tempora obseruare, quamuis nihil etiam obstet,

obstet, quominus aliquis primæuæ institutioni conformare se possit.

NB. Horas matutinas licet anticipare hora quarta pridie: Ratio, quia solemnitas diei sequentis à vesperis incipit, ideo meritò vsus obtinuit. In hyeme etiam ante horam quartam; in nostris septentrionalibus partibus licet anticipare ita vt ante accensam lucem absoluatur.

Statutorum temporum metas sine iusta causa notabiliter transgredi vel horarum ordinem immutare est veniale propter accidentalem temporis immutationem. 8

Qui intra diem naturalem officium eius culpatè vel inculpatè intermisit altero die supplere non cogitur. Cum enim dies certa cuilibet officio assignata sit, ideo eâ transactâ cessat eius obligatio. 9

CAP. IV.

Quæ personæ ad Officium Ecclesiasticum obligatæ sint.

OBligatio Canonici officij aliter communitati seu capitulo religiosi ordinis choro addicti incumbit & aliter singulis. Præsentia singularum regularum in horis obligat sola sub pœna estque non mortale etiamsi aliquis non cantet sed silear. 1

Consuetudo interpretatur (licet nullus Canon. Ecclesiasticus excipiatur) quod omnes & singuli religiosi professi, exceptis laicis & conuersis, ad canonicum officium, sub mortali obligentur intra vel extra chorum persoluendum, etiamsi non sint in maioribus ordinibus, & etiamsi extra monasterium viuant per dispensationem. Contrarium tamen docet Azor: si per- 2

si perpetuo extra monasterium per dispensationem degat.

NB. Fugitiuum religiosum etiam teneri ad horas ne ex propria iniquitate commodum ferat; Idem dicendum de electo per sententiam & damnato ad triremes, manent enim verè religiosi.

3 Probabile est, quod Religiosus electus per sententiam si clericus & ad gradum conuersoram translatus in minoribus scil. ut liber ab horis, quia statum mutauit, cui tali obligatio annexa est.

4 Clerici omnes in sacris etsi beneficiati non sint ad horas sub mortali vniuersali recte piorum consuetudine tenentur, etiam degradati ne ex propria iniquitate commodum ferant.

5 Clerici in minoribus iure communi non obliganur ad certas preces, tamen per diuturnam consuetudinem diæcesis veluti sub præcepto acceptam nihil prohibet eos obligationis.

NB. Obligatio horarum grauis est & ex genere peccatorum sub mortali, quippe ex virtute religionis, & in beneficiatis etiam ex virtute iustitiæ; Requiritur tamen emissio materiæ notabilis, *hora vel fortasse dimidia.*

CAP. V.

De modo & Circumstantiis recitandi ecclesiasticum officium.

1 OFficium cum publicè in choro, tùm priuatim extra chorum dici debet secundum ritum breuiarij domæ refo. mati.

2 In quibus Ecclesijs vel monasterijs antiqui & proprij breuiarij vsus adhuc retinetur, decet clericos eundem ritum proprij retinere; Non desunt tamen gra-

graues authores : Nauarræ Sauer. Rodriq. Cuiuis extra chorum licitum esse Romanum breuiarium recitare posthabito suæ Ecclesiæ proprio.

Clericus beneficiatus dum ab Ecclesia absens est, 3
debet potius legere officium diæcesis, in qua habet beneficium, si duo in diuersis diæcesibus habet beneficia, tunc ab vtraque absens debet legere officium dignioris.

NB. Licet mutare officium ob iustam causam.

NB. Romanum breuiarium legentes non tenentur ad Psalm. pœnit. tamen omnes ad litanias in festo S. Mariæ, in diebus Rogationum.

Qui antiquum suæ Ecclesiæ ritum orandi seruant, 4
debent recitare Psalmos pœnitentiales, officium defunctorum iuxta veterem consuetudinem in breuiario annotatam.

Clericus choro non adstrictus non tenetur ad officium mortuorum nisi in Ecclesia dicatur institutum singulis septimanis per duos, pro fundatoribus Prælatorum.

Qui aliud officium æquiualens pro eo, quod in 5
breuiario designatur per errorem recitauit, non obligatur ad repetendam: si vero officium non æquiualens & per errorem culpabilem recitâsti, teneris resarcire.

Ecclesiæ, quæ ritum Romani breuiarij recepe- 6
runt, possunt tamen officium Canonicum de Sanctis suis recitare.

Horæ singulæ officij continuè recitari debent, ni- 7
si causa incidens interruptionem postulet, quia esset irreuerentia cæpram cum Deo collocutionem impertinente actione interrumpere. Tamen non tene-

tur

tur interrumpens repetere prius lecta quia quisque psalmus continet præfatam Dei laudem.

Thurificans sub horis non tenetur recitare quod negligit, quia chorus pro illo supplet dum occupatus in re tali quæ ad officij celebritatem pertinet. Nec ille tenetur supplere, qui tarde venit, si non multum in choro processum est, conformiter Missæ auditioni.

8 Modus orandi cum socio etiam in priuata recitatione commendatur, quia conformis primæ institutioni: Absorptio verborum est venialis, lectionis satis est in choro alio cantantem audire.

9 Attentio in oratione triplex est; superficialis (ad verba tantum) literalis (ad sensum) spiritualis ad Deum.

NB. 1. Obligatus ad orandum sub mortali peccato constituitur si voluntariè euagetur. Ratio quia sine interna mentis obligatione nulla est oratio. Ergò hoc ipso, quo sub peccato mortali diuina lege obligaris attendere debes.

2. Non attendere sed voluntariè distrahi in oratione ad quam non teneris sepositio contemptu propter irreuerentiam est veniale.

10 Qui sine vlla attentione horas legit non satisfacit præcepto Ecclesiæ: Ratio, quia Ecclesia præcipiens Clericis horam lectionum vbi nulla est mentis attentio siue in Deum eleuatio.

NB. Non desunt tamen graues authores, qui dicunt non satis nobis constare, quod Ecclesia talem attentionem præceperit, ideo non esse mortale, modo nulla externa actione, quæ cum oratione incompossibilis ij se occupent. Nam tali cantu vel pro-

prolatione externa non attenta, populus etiam ædificatur, sicut cum pulsu organi.

In decursu orationis sufficit attentio virtualiter manens. 11

Actiones aliquæ sunt cum oratione incomparabiles V.C. scribere: Aliæ comparabiles. V.C. se vestire, caput pectere, de quibus Caietanus ait, nullam culpam committi, si eas aliquis inter orandum exerceat, atque interim orationi attendat. 12

CAP. VI.

De causis excusantibus ab officio.

CAusæ excusantes ab officio sunt naturalis obliuio, grauis infirmitas (in dubio Confessarius consulendus vel medicus) necessaria occupatio cum recitatione horarum moraliter non consistens V. C. Confessiones illo die audire, vel alia impotentia, initiatus incipiens legere & adhuc ignarus, aut sine culpa amissum breuiarium, aut ineptus & stupidus. 1

Si certus sis, quod vnam horam V. C. nonam commodè recitare possis reliquas non; teneris, quia quæuis hora per se est Canonica oratio & diuidua à reliquis partibus. Dubitans se posse horam vnam recitare ob morbum liber est, eò quod præceptor Ecclesiæ non cum tanto rigore obliget, si maiorem partem recitare non possis omnino liber es. 2

Qui horas legere solus non potest, non tenetur alteri mandare nec loco huius orationis aliud præstare quia obligatio horarum est personalis, & quod præstare per se non potest liber est. 3

LIBER

LIBER QVARTVS.

TRACTATVS SECVNDVS,

De

Ecclesiasticis beneficijs.

CAP. I.

De notione & definitione beneficij Ecclesiastici.

BEneficium dici solet omnis gratuita concessio siue gratia principis, ea propter Ecclesiastica præbenda beneficij nomen sortita est, quia licet ab Ecclesiæ Prælatis ex officio conferenda sit, nemini tamen in particulari stricto iure debetur, sed est gratuita concessio siue gratia.

1 Hinc definitur: Ecclesiasticum beneficium est ius perpetuum recipiendi reditus ex bonis Ecclesiæ, ratione spiritualis officij Ecclesiastica authoritate constitutum. Dicitur ius perpetuum, quia legitimè collatum non potest auferri nisi graui de causa.

Deinde vt excludatur commenda temporalis, quippe quæ non datur in titulum, nec tribuit ius siue dominium beneficij, sed solum administrationem ad tempus, excluditur etiam vicaria temporalis & non collatiua.

2 *Ex bonis Ecclesiæ.* Nam bona Ecclesiastica immobilia sunt vniuersitatis; Administratores autem sunt Episcopi, alijque Prælati ordinarij. *Ratione spiritualis officij. Nam omne beneficium* datur propter officium.

NB. In beneficio Ecclesiastico duo iura considerandæ

randa: primum simpliciter ac per se spirituale videlicet ius officij siue potestas exercendi munieris spiritualis, quatenus id ministerio Ecclesiæ competit, & ius secundum se præcise spectatum, temporale est videlicet ad percipiendum reditus Ecclesiasticos Sed quatenus hoc ius consideratur respectiuè seu vt annexum spirituali officio, eatenus spiritualitatem quandam per accidens participat.

Hæc duo iura spirituale & corporale possunt separari vt aliquis habeat V. C. Canonicatum alicuius Ecclesiæ, & nullos præbēdæ reditus accipiat, non enim præbenda Canonicum facit, sed Collatio iuris spiritualis facta ab eo qui potestatem habet. 3

Legitima authoritate constitutum iuxta reg. 1. in 6. *Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè sine institutione canonica obtineri.* Canonica autem institutio seu collatio iuris beneficialis dicitur, quæ ab Ecclesiæ prælato fit secundum formam & modum à sacris canonibus præscriptum. Quare excluduntur capellaniæ non collatiuæ.

NB. Reges & Principes laicis beneficia conferentes faciunt id ex speciali priuilegio & quasi delegatione Papæ non iure ordinario.

NB. Præterea tametsi in alijs causis si reus ante litem contestatam contumaciter absit, actor in possessionem bonorum vel iurium de quibus contendit mitti iudicis authoritate soleat, ac lite non contestata non procedatur; tamen in causa beneficiaria petitorem mittendum non esse in possessionem beneficij ob contumaciam.

Aduersarij: sed ius Actoris examinandum, & iuxta illud sententiam ferendam esse, si periculum in mora sit; ne alioquin causâ non examinatâ sine titu-

lo siue institutione canonica vitiosus ingressus ad beneficium accedat.

CAP. II.

De Origine & institutione Ecclesiasticorum beneficiorum.

1 IN primitiua Ecclesia fideles prædia sua vendebant & precia eorum liberè Apostolis afferebant vt exinde Diaconorum manibus singulis distribueretur, prout cuique opus erat. Postea vero prouisum fuit ne pedire, vt Ecclesia bona immobilia etiam possideret, ex quorum reditibus annuis ministrorum sustentationi perpetuò prouisum esset, iuxta morem veteris Testamenti Num. c. 35.

2 Olim clerici in multis locis nihil proprij possidentes ex communibus Ecclesiarum reditibus alebantur, vnde Canonici id est Regulares dicti sunt, quia in communi viuentes ad certam viuendi normam adstringebantur, erantque collegia clericorum ædificata præfixo titulo V. C. Sanctæ Crucis. S. Stephani &c. Nec vllus in Clericorum numerum ac ordinem admittebatur, nisi sub titulo alicuius sacræ ædis sustentationem haberet. Quod adhuc hodie obseruatur, vt nemo ad maiores ordines sine titulo sustentationis admittatur, alioquin Episcopus de suo interim prouidere debebit, donec aliquem beneficij titulum consequatur.

Quod si clericus ex patrimonialibus sufficientem sustentationem habeat potest etiam sine vllo alio titulo ordinari.

Quadripartita est Ecclesiasticorum prouentuum diuisio, prima pro mensa Episcopi; altera pro fabri-

ca, ter-

sa, tertia pro pauperibus & peregrinis quartâ mensæ capitulari relicta, vt ea inter Canonicos & Clericos pro singulorum meritis distribuatur. Itaque hæc est origo Ecclesiasticorum beneficiorum ius, inquam, tributum Episcopo, aliisque clericis propter officium & obligationem suam percipiendi certam portionem reditum ex Ecclesiæ prædijs &c. Vnde certum est ipsorum prædiorum siue immobilium bonorum dominium non ad beneficiatos transire sed manere penes Ecclesiam.

CAP. III.

Vtrum beneficiati sint veri Domini Ecclesiasticorum reddituum.

BOna Clericorum alia sunt patrimonialia (quæ ipsis exhæreditate, arte, donatione ob veniunt de quibus vt veri Domini possunt disponere (alia sunt bona quasi patrimonialia (quæ à fidelibus offeruntur Ministris tanquam stipendium laboris ob missas, Sacramentorum administrationem, funeralia, nihil obstante, quod Clericus alios reditus habeat & hæc æquiparantur patrimonialibus. Nam ministri Ecclesiastici cum stipendium accipiant, non debent esse deterioris conditionis, quàm alij officiales vt Iudex Tabelliones, *Dignus enim est operarius mercede sua* Luc. 10. At ministri seculares habent dominium stipendiorum suorum; Ergo) Alia bona sunt Ecclesiastica (quia secundum originem suam ad Ecclesiam pertinent, sed ab Ecclesia postea Clericis peculiariter deputatæ sunt, tanquam beneficium ob spirituale abeis præstitum officium atq; de his est quæstio.

Bona siue reditus Ecclesiastici quatenus beneficiatis

ciatis secularibus ad honestam sustentationem necessarij sunt pleno iure ad ipsos pertinent, adeo vti quid sibi propria parsimonia ex victu detrahant, de eo disponere possunt dando V. C. Consanguineis, quæ vera sunt, etiamsi beneficiatus bona patrimonialia habeat probat: 1. Cor. 9. Quis militat suis stipendijs vnquam. Sed Clericus beneficiatus licet patrimonialia habeat, tamen operarius est. Ergò ex iustitia debetur ei stipendium.

NB. Nomine stipendij necessarij ad honestam sustentationem comprehenduntur etiam ea quæ ad familiam beneficiati pertinent ad hospitalitatem exercendam erga peregrinos & consanguineos ad honestas mercationes; insuper etiam æstimandi sunt labores extraordinarij.

3 Beneficiati redituum Ecclesiasticorum Domini fiunt non absolutè sed cum onere annexo, vt quæ superflua sunt, pauperibus, vel in alium pium vsum erogare ex iustitia obligati sint, quod Domini sint superfluorum patet, quia absentibus subtrahuntur reditus. Ergò si præsentes sunt comperant dominium redituum, Deinde non vouerunt paupertatem, ergò sunt capaces, Ecclesia autem non reddit eos incapaces: Quod autē superflua ad pios vsus dare debeant, patet SS. canonib. & cōmuni sententia DD Deinde notū est ex sacris Can: Si beneficiati superflua ad pios vsus expēdunt peccare eos mortaliter, talia autem obligatione potest proficisci ex lege charitatis, ergò oritur ex iustitia propter annexum onus superflua in pios vsus erogādi; accedit etiā authoritas Cōcil. Trid. prohibētis, ne ex reditib. Ecclesiæ cōsanguineos ditare studeant, excipe si consanguinei sint pauperes & nisi aliæ longe grauiores aliorum necessitates occurrant.

Bene-

Beneficiatus ex reditibus Ecclesiasticis suos filios 4
etiam spurios alere tenetur si indigeant, & ipse patrimonialia bona non habeat, quia *dos succedit loco alimentorum*. Excipe nisi liberi sint in obsequio parentis.

Beneficiatus licet patrimonialia bona habeat, po- 5
test ex bonis Ecclesiasticis filio subministrare sumptus ad studia literarum. Ratio, quia cum pater non teneatur filio suo præstare sumptus maiores, qui requiruntur ad studia, sequitur talem filium si propria bona non habeat revera esse indigentem, ideoque ex bonis Ecclesiasticum sumptum ipsi ministrari posse.

Clerici testari de reditibus Ecclesiasticis ad pias 6
etiam causas iure communi prohibentur. Ratio, quia reditus superflui post mortem debentur Ecclesiæ vnde profecti sunt. Minutiora tamen in remunerationem beneficiorum famulis V. C. testamento relinquere possunt, maiora etiam si debita sint obliquia, quæ nisi præstarentur actio negotiorum gestorum intentari possit; At verò de bonis patrimonialibus possunt testari si tamen intestati decedant & nullos habeant consanguineos succedit Ecclesia.

Consuetudo, vt Clerici de bonis Ecclesiasticis te- 7
stentur ad causas profanas non videtur esse iusta neque approbata sed tantum toleratur; Nam consuetudo, quæ legi naturali ac diuinæ repugnat corrupte dicenda est: Talis autem est hæc: Ergò: Nam omnes DD. fatentur beneficiatos mortaliter peccare si ecclesiasticos reditus superfluos in vsus profanos expendant. Ergò etiam si mortis causa de ijs disponant peccant mortaliter. Aliud verò est sentien-

dum de consuetudine testandi ad causas pias & in remunerationem meritorum, quæ Ecclesia à beneficiato & consanguineis eius accepit. Toleratur tamen consuetudo testandi ad profanas causas in Germania, quia facile aboleri non potest; non verò vt bona & laudabilis approbata est cùm sacris canonibus & primæ vt dixi beneficiorum institutioni ipsorumque fundatorum voluntati prorsus repugnet.

8 Beneficiatus nec merus vsurarius est, nec propriè vsufructuarius s comparatione bonorum stabilium, ex quibus reditus percipit: nam vsurarius solum potest capere fructus necessarios ad vsum quotidianum, beneficiatus autem tùm in suos, tùm in alios vsus pios dum viuit disponere non prohibetur, minus autem homo beneficiatus, qui vsufructuarius, quippe non potest is disponere post mortem fructus, secus vsufructuarius.

9 Donatarij, legatarij & hæredes non possunt accipere aut retinere quod ipsis ex Ecclesiasticis superfluis reditibus relinquitur, nisi pauperes sint; Ratio, si enim reditus Ecclesiastici superflui ex naturali iustitiæ lege in pium aliquem vsum erogari debeat, quia in tali onere ac tacito pacto à fidelibus profecti sunt, sequitur, si eos alius titulo donationis aut legati accipiat in conscientia tutum non esse sed restituant obligatum. Quia tamen prior sententia ob DD. authoritatem probabilis est, ideo plurimi eam in praxi bona fide sequuntur, ad causas pias donare non est dubium & plerunque bona relicta à beneficiato censentur propria parsimonia collecta de quibus per consuetudinem disponere possunt.

10 Fructus pendentes tempore mortis aut renunciationis

ciationis beneficiati partim ad ipsam, partim ad successorem spectant pro rata parte anni, quia beneficiarius, qui non est proprie vsufructuarius neque fideicommisso propriè grauatus) quam optimè stipendiario comparatur, sed stipendiarius & quicunq; pro opere præstandi solarium annuum habet id, & vel heredibus eius debetur secundum proportionē temporis anni, quo officium suum præstitit. Ergo id similiter de beneficiario dici potest, pensionarius enim accipit pensionem instar alimenti, ergo secundum proportionem temporis anni, in quo vixit, debetur illi partio pensionis. Deinde argumentum huius assertionis sumitur ex l. diuortio ff. soluto matrimonio lucrante præcedente fructus in fundo dotali secundum proportionem temporis. Eadem ratio est de beneficiato moriente.

Regulares beneficiati plenam suorum reddituum administrationem habent à SS. Canonibus concessam. 11

CAP. IV.

Quotuplex sit beneficium Ecclesiasticum.

BEneficium aliud est seculare (quod Clericis secularibus competit. Aliud regulare, quod regularibus addictū est: Nam beneficiū regulare non potest conferri Clerico seculari neq; vice versa. Excipe nisi Monachus eligatur ad Episcopatū vel aliā Prælaturā secularem. Item cum licētia Prælati potest Monachus fieri Vicarius Episcopi tamen tabulis retentis. 1

Canonici regulares sine dispensatione Papæ ad Parochiam non possunt promoueri. 2

Si conuentus Regularium deficiat reformari debet per religiosos eiusdem ordinis si fieri potest; secus per alios religiosos. Clericorum secularium 3

collegium potest ad statum regularem reformari etiam ipsis inuitis, si inhoneste ibi vixerint.

Porro omne beneficium censetur esse seculare nisi constet vel probetur esse regulare, probari autem potest ex literis fundatorum vel ex continua quadraginta annorum possessione.

4 Beneficium aliud est duplex (quod aliquam eminentiam, dignitatem & iurisdictionem habeat Papæ. V.C. Episcopi, quorum ordo quadripartitus est sunt enim Patriarchæ, Primates, Metropolitani, Archiepiscopi, Episcopi, Cardinales etiam hoc habent. Quædam verò beneficia sunt media, vt reliquæ dignitates, Personatus & officia Abbatiæ, prælaturæ, Archidiaconatus id est vicariatus generalis.

Dignitas est eminentia cum iurisdictione fori externi coniuncta.

Personatus verò est eminentia sine iurisdictione fori externi.

Officium est administratio sine iurisdictione fori externi cuiusmodi sunt Custos, Archipresbyter id est Decanus, Parochus censentur habere beneficium duplex. Aliud beneficium est simplex, quod nec specialem præeminentiam nec iurisdictionem nec administrationem habet V.C. Canonicatus, Capellania, altare.

5 Aliud beneficium est titulare (quod in titulum perpetuum confertur, & sine iusta & graui causa auferri non potest, aliud est manuale, quod in titulum quidem confertur, sed reuocabiliter, qui ad nutum Prælati auferri potest V.C. Priorátus, officium Custodis, Sacristæ siue Thesaurarij; Loquor de priore, qui est sub obedientia Abbatis; Alias prior conuentualis perpetuam dignitatem obtinet nec potest remoueri ob debitum.

Capel-

Capellania non est propriè Ecclesiasticum, quia non est perpetua, sed manualis.

Capellaniæ aliæ sunt temporales & non collatiuæ, videlicet quæ sine authoritate Episcopi, quamuis in perpetuum institutæ sunt, vt à fundatore eiusue hæredibus conferantur, & tales Capellaniæ propriè non sunt beneficia, sed merè temporalia stipendia Sacellanorum: Aliæ verò Capellaniæ, quæ authoritate Episcopi institutæ sunt collatiuæ & spirituales, ideoque propriè dicta beneficia, quamuis ad nutum Episcopi vel patroni auferri possunt: hoc enim ad accidentalem tantum beneficiorum differẽtiam spectare videtur, spectato tamen iure communi beneficia secularia censentur esse perpetua, regularia verò manualia seu reuocabilia. 6

CAP. V.

De obligatione annexa beneficio recitandi horas.

BBeneficiati si horas Canonicas intermittũt post sex menses à beneficio obtento ad fructuum restitutionem obligantur, iuxta Concilium Lateranẽse & Bull. Pii V. Intra illos sex menses peccant tamen mortaliter. Et descendit hæc obligatio restituendi vel Ecclesiæ vel pauperibus ex iure naturali, quia beneficium datur propter officium, ideo quasi sub conditione præstandi officii secundum datum ob causam, causâ inficiatâ iure repetitur. 1

NB. Si quis annuo habeat 365. aureos, debebit pro vnius diei horis omissis restituere vnum aureum, dimidium aureum ob omissum matutinum & laudes, quod si ipsemet negligens sit pauper, potest sibi

applicare id, de consilio confessarii, aliud tamen opus exercendo pro fundatore.

2 Hæc fructuum restitutio præcisè fieri non debet pro rata omissionis officii ac temporis, sed quatenus reditus beneficiarii dantur propter officium canonicum, non item propter alias obligationes v.c. Parochiales; nam Parochus negligens horas vnius diei non tenetur restituere fructus totius diei, sed solùm secundum proportionem. Quod si fructus beneficii non superant iustum vitæ stipendium v.c. Parochus annuò habeat 350. Rhen. florenos ad nihil restituendum tenebitur, si horas negligat. Et Capellanus annuò habens 200. florenos, quia credibile est, quod Concil. Lateran. noluerit eo casu imponere obligationem restituendi fructus beneficii ob neglectum officium cum spectato iure naturali nulla omninò incumbit obligatio restituēdi, vt qui in nostro casu Parochus iure naturæ ad nullam restitutionem obligatur ad officium Cano. neglectum; Nam ob alia officia diuina reditus omnes debentur parochis, ergo nihil restaret ob horas neglectas restituendum.

NB. Si pater reditus filii beneficiati accipiat & asserat, filius est liber ab obligatione restituendi & recitandi.

3 Solus titulus beneficii non inducit recitandi obligationem, sed requiritur etiā possessio, ratio: quia nec dum talis perfectè est beneficium consequutus, & multa impedimenta occurrere possunt vt prouisus beneficii possessionem nunquam accipiat aut saltem eius temporis fructus non percipiat, vel quia ipsi non debentur vel aliquo colorato quæsito titulo denegantur.

NB. Qui

NB. Qui beneficium sine iusto titulo possidet interim dum fructus percipit ad recitationem horarum tenetur; ratio, quia cum beneficiatus commoda & fructus sibi vsurpet, iustitia postulat, vt officium & onera quoque subeat. *Non enim decet, quod inuasor, eo qui iustè ingreditur, priuilegio gaudeat potiori.* Quod si iustè quis beneficium possidet, sed lis est de fructus, sequestrantur, tunc, si certò sperat se causam obtenturum, tenetur recitare.

Si beneficiatus sine culpa sua nullos reditus accipiat, nec postea accepturus est ad recitandum non obligatur. V. C. si quis est in carentiis adeò vt nihil illi detur, aut hostes fundos omnino deuastârunt; ratio, quia beneficium non habet secundum omnem effectum, quandoquidem beneficium est ius percipiendi fructus: nec obstat annus gratiæ, nam ille institutus fuit, cum experientia doceret, multos canonicos ære alieno grauatos sine pecuniis mori, vt neque honeste eorum corpora sepeliri possēt, quod in Ecclesiæ contemptum cedere videbatur. Quare cum reditus huius anni ex mensa Capitulari desumantur, & antiquis Canonicis detrahi soleant, ideo de iis perinde atque de aliis reditibus suis post mortem suam disponere se posse arbitrantur. 4

Iusta potest esse consuetudo beneficia valde tenuia conferendi sine horarum obligatione, quia cum lex Ecclesiastica respectu horum beneficiorum mere positiua sit, potuit per contrariam consuetudinem aboleri, & si Ecclesiæ consuetudo non imperat prouisis orandi officium, non censentur vera esse beneficia, sed pensiones aut patrimonia, quæ non ratione officii spiritu- 5

alis

alis, sed aliam ob causam conferri solent. Quodsi mos sit tenuia beneficia conferendi cum obligatione orandi, omninò prouisi obligãtur, quod si reditus omnes pereant vel adeò minuantur, vt non sufficiãt ad sustentationem, non tenentur pro eo tempore beneficiales ad horas, Excipe nisi sit in maioribus ordinibus.

6 Præstimonia (portiones quæ ab Ecclesia suis reditibus abstrahuntur & Clericis studiosis assignantur) si in perpetuum titulum dantur, & verè Ecclesiastica beneficia sunt ad canonicum officium obligãt, quia talis præstimonia omnia habet communia cum veris beneficiis ideò obligant iuxta constitut. Pii. V. Præstimonia verò, quæ solùm ad tempus dantur studiosis, vsque ad sacerdotium non induunt obligationem horarum, cum non sint beneficia Ecclesiastica sed stipendia.

NB. Beneficia manualia obligant ad horas, quia sunt verè beneficia si authoritate Ecclesiastica conferantur.

7 Commenda est duplex: Perpetua (quæ constituitur in vtilitatem personæ, quæ re æquiparatur beneficio, cum habeat vim & effectum tituli, solet dari à Papa. v.c. Si Clerico non professo beneficium regulare commendetur & vice versa.) Temporalis commenda (datur in Ecclesiæ vtilitatem vt interim beneficium à Commendatorio administretur, donec persona idonea instituatur, quæ commenda v.c. Ecclesiæ Parochialis âb Episcopo data durare non debet vltra 6. menses. His positis dico commendã perpetuam siue titularem obligare ad horas; ratio quia omnes effectus beneficii participant: Commenda autem temporalis non obligat, quia solũ custodię suæ admini-

administrationem beneficii tribuit nõ plenam tantùm de fructibus percipiendis.

8 Vicarii alii sunt perpetui (non amobiles sine iusta causa iure expressâ, & hi tenentur ad horas, quia censentur esse veri beneficiati quandoquidem omnes effectus & proprietates beneficii vicariæ perpetuæ conueniunt. Vicarii seculares possunt præfici Ecclesiis parochialibus annexis collegiali ad nutum amobiles, tanquam Vicarios manuales (tales sunt nostri Sacellani) Monachi tamen de licentia Abbatis cum ab Episcopo approbati sunt, possunt per consuetudinem præfici parochiis suo monasterio annexis, & tales vocantur obedientiarii.) Vicarii alii sunt temporales, qui ad tempus constituuntur, v.c. ob absentiam, infirmitatem &c. beneficiati & tales ad horas non obligantur cum nullum ius seu titulum beneficii habeant; Excipe nisi Vicario plena administratio beneficii cum consensu Episcopi committatur, vel Parocho infirmo perpetuus vicarius assignetur.

9 Coadiutor beneficiati præsertim qui à summo Pontifice instituitur, cum futura successione ratione huius muneris sui non adstringitur ad horas, tũ quia beneficium nondum habet, tum quia ratione vnius beneficii duo non obligantur ad recitandum, cum igitur principalis dum ei administratio beneficii relinquitur, recitare teneatur, sequitur Coadiutorem immunem esse, licet ratione beneficii propter, labores illi aliquid detur, Quod si perpetuo instituuntur cum spe successionis & beneficiati sint amentes, ipsi tenentur ad horas. Interim necesse est, omnes in maioribus ordinibus teneri ad horas, etsi sine onere restituendi eas intermittant.

CAP.

CAP. VI.

De Residentia.

1 RESidentia est assiduitas commorationis in loco beneficii causa seruitii Ecclesiastici personaliter præstandi, vnde Clericus, si nunquam eat ad chorum non censetur residere, quia frustranea est eius residentia, quippe effectu & fine suo carens. Nihilominus recte ait Nauarra. *Aliud esse residere, aliud interesse.* Quare licet Canonicus interdum negligat præsentias, non tamen amittit fructus residentiæ & canonicus, qui intrauit residentiam, licet peccet negligendo diuina officia, non tamen cēsetur periurus, modò interdum se sistat & ad Capitulum veniat, tunc enim residentia non omnino caret fine suo.

2 Spectato iure communi omnia beneficia ad residentiam obligant, constitutio[illegible] Concilii Trid de officiis diuinis à Canonico personaliter persoluēdis cantando in[illegible] non est recepta in multis locis Germaniæ, ita nec consuetudo residendi in multis locis, modo adsint eo die quo lucrantur, idem nouæ Ecclesiæ, in qua beneficiati sunt.

3 Obligatio residendi in curatis est de iure diuino, nam causa obligans Ecclesiasticum curatum ad præsentiam est salus animarum, ideo vti hæc præsentiam exigit pastoris non potest pastor propter commodū suum temporale gregem suum deserere; Excepto nisi æquè vtile foret Ecclesiæ parochiali v. c. vt per vicarium legitimè administretur tunc consideratis circumstantiis cessat obligatio residentiæ personalis & consuetudo obtinet vt etiam in curatis beneficiis non personaliter resideatur, dummodo per absentiam curati Ecclesia nullum damnum patiatur.

NB Cle-

NB. Clerici ad residentiam obligati compelli possunt per censuras etiam, denique per priuationem, dummodo absens prius personaliter citetur, si id fieri possit alioquin per trinum edictū si nesciatur vbi sit, & expectato trium mensium spacio.

Causæ residentiæ excusantes sunt Christiana calamitas v. c. causa iuuandi proximum vt lites componantur, vrgens necessitas, debita obedientia, euidens Ecclesiæ & Reipublicæ vtilitas. 4

Occupatus in seruitio Papæ, quia seruit Ecclesiæ vniuersali, habetur pro residente in Ecclesiæ particularis beneficio. 5

Duo Canonici in seruitio Episcopi occupati pro residentibus habentur. 6

NB. Clericus illegitimè absens si nullum damnum illatum Ecclesiæ, quia vicarius interim constitutus erat, non tenetur ad restitutionem fructuum ante sententiam.

Episcopis permittitur vt duorum vel trium mensium spacio, Parochis verò vt bimestris tantum spacio ab Ecclesiis absint, sine gregis commissi detrimento, vtrum verò ad hanc absentiam parochis opus sit licentia Episcopi, non clarè exprimitur, vnde Nauarr. negat Less affirmat. Securissimum autem est cuiusq; diœcesis consuetudinem hac in re sequi. 7

CAP. VII.

De distributionibus quotidianis.

DIstributiones (portiones Ecclesiasticorum reddituum quotidie distribui solitæ iis beneficiatis qui statutis horis diurno officio interfunt) quotidianas pro omnibus Canonicis horis constitui oportere iuri consonum esse docet Gl. in 1

Gl.in Clement. tamen in his consuetudo cuiusq; Ecclesiæ attendenda.

NB. Trid. Constit. sess. 21. de reform. decernens vt distributiones, si ita tenues sint, vt probabiliter negligantur ex tertia parte prouentum tàm canonicatuum, quàm dignatum separandas & in eas distributiones quotidianas conuertendas esse, non est vbique in praxin deducta.

2 Distributiones præsentibus tantum debentur, iis exceptis, quos vel infirmitas, vel iusta corporalis necessitas excusat, aut euidens Ecclesiæ vtilitas iuxta Constit. Bonif. VIII. ratio, quia distributiones quotidianæ propriè institutæ sunt diuini cultus augendi gratia, ob præsentiam & frequentiam ministrorum.

3 Beneficiati ob iustam causam absentes extra locũ beneficii non accipiunt distributiones v.c. tempore pestis, si autem in loco beneficii commorantes ab officio absit propter Ecclesię vtilitatem vel corporalem infirmitatem recipiunt.

NB. Quod si superior iubeat vt tempore officii horarii in alia Ecclesia sacrificetur, debentur ipsi distributiones, quia censentur abesse in loco beneficii in vtilitatem Ecclesiæ, imò per consuetudinem (sicut hic Ascaffenb.) debentur distributiones absentibus in negotio Ecclesiæ.

4 Qui in Ecclesia duplici beneficio fungitur videl. præpositi & Can. æquum videtur, vt duplicem distributionem accipiat. Consuetudo tamen in hac re retinenda.

5 Distributiones ordinariæ fundatorum quas Canonici ob absentiam amittunt, aliis præsentibus accrescere debẽt, quod si distributionem extraneis bus be-

bus beneficiorum propriis proueniant possunt applicari fabricæ.

Vbi consuetudo retinetur, vt Canonici ipsimet in choro cantent, non possunt saltem integras distributiones accipere, si præsentes cantare negligant, quia distributiones non dantur Canonicis ob meram præsentiam, sed præcipuè ob seruitium, quod est in Ecclesia psallendi; secus est, vbi consuetudo viget, vt Canonici substitutos cantores habeant, sufficit eorum præsentia ad lucrandas distributiones dummodo horas priuatim recitent. Ratio: quia in eiusmodi Ecclesiis distributiones Canonicis dantur, non ob canendi officium sed ob moralem præsentiam tantum. 6

Si Canonicus frequenter & quasi consuetudine absit, vel cum Ecclesia ex ipsius absentia damnum patitur mortaliter peccare censetur. 7

Cap. VIII.

De pluralitate beneficiorum.

Beneficia alia incompatibilia dicuntur; alia compatibilia. Incompatibilia sunt ea, quorum singula per se vel iure naturali vel saltem Ecclesiastica constitutione continuam residentiam postulant, vt sunt duo Episcopatus. 1

Con. Trid. Deinde beneficia vniformia sub eodem tecto v.c Canonici in eadem Ecclesia. Reliqua sunt comparabilia. 2

Plura beneficia quorum vnum ad honestam sustentat onem sufficit naturali iure repugnat (ratio: quia alioquin Ecclesiastici reditus male & inutiliter dispensantur, cultus diuinus imminuitur, nisi talis pluritas iusta causa cohonestetur eaq; triplici. primo 3

si necessitas Ecclesiæ postulet. Iv. c. ob penuriam ministrorum Ecclesiæ, ob periculum ne hæretici intrudantur: Secundò vtilitas Ecclesiæ, si vnus solus Reip. Ecclesiasticæ plus profuturus videatur, quàm plures alii, vti id expedit in Germania illustres plura habet beneficia ad defendendam Ecclesiam. Tertiò est meritorum prærogatiua: causa quod quis velit piis causis reditus superfluos applicare, si habeat plura beneficia, non est sufficiens, nisi aliqua ex prædictis causis adsit.

3 Specialiter prohibitum est, ne quis plura beneficia curata, vel plures dignitates aut personatus obtineat, ratio: quia singula eorum perpetuam residentiam requirunt, non potest autem idem in pluribus Ecclesiis residere: Pœna eiusmodi hominum est, vt altero obtento, prius beneficium ipso iure vacet.

NB. Episcopatus non vacat per adoptionem alterius dignitatis, vel beneficii: ratio, quia Episcopatus non potest deseri sine speciali licentia Papæ: Alioquin vtroq; priuandus est per sententiã iudicis.

NB. Can. & Parochia possunt simul possideri si sint vnita; secus non absq; dispensatione, quod si canonicus velit fieri Parochus, debet dimittere canonicatum, aut desistere à Parochia.

4 Si Episcopo existenti in possessione Episcopatus beneficia etiam simpliciter compatibilia, conferuntur irrita est; excipe nisi Episcopus sit tantum titularis & suffraganeus; hæc enim beneficia non vacant per eiusmodi Episcopatuum (quorum ipsi solum titulum habent) adeptionem; Excipe secundò si Episcopatus sit pauper, tunc beneficia compatibilia conferri possunt; incompatibilia verò si dispensatio Papæ ac-

cesserit

cesserit, imò possunt etiam retineri in hoc casu beneficia obtenta cui enim licet quod maius est, licet etiam; quod minus est.

Duo beneficia vniformia sub eodem titulo nemo 5
obtinere potest, quia iura maximè abhorrent, & vacat primum adeptione secundi.

Nemo etiam duo simplicia, quæ ambo personalẽ 6
residentiam incompossibilem requirunt, habere pt.

NB. In Germania pro consuetudine in possessione duorum Canonicatuũ in diuersis Ecclesiis requiritur solũ residẽtia v.c. medii anni, aut trimestris.

Plura beneficia compatibilia quilibet habere po- 7
test, quatenus ad honestam sustentationem requiruntur. Compatibilia autem beneficia sunt, cum in diuersis Ecclesiis, quæ vel nullam vel non in compatibilem residentiam postulant. In eadem autem Ecclesia compatibilia beneficia dicuntur, quæ difformia sunt v.c. Dignitas & simplex Canonicatus, quæ proinde simul retineri possunt quia taliter non minuitur numerus canonicorum, nec ibi, vbi nulla residentiâ opus vel saltem non incompossibilis.

NB. Duo altaria Capellanus habere potest, quia sunt difformia beneficia.

Duo beneficia regularia eidem conferri non pos- 8
sunt, quia qualecunq; beneficium incompatibile est cum primo in Religioso, excipe nisi vnum beneficiũ alteri vnitum sit, ita vt propter annexionem veluti vnum beneficium censeatur.

In pluralitate beneficiorũ incõpatibilium iure or- 9
dinario Papa dispẽsat, nõ etiã Episcopus, nisi incompatibilitas sit solũ ex iure diœcesano. Quod si Pontifex summus iusta causa dispensat valet nihilominus collatio, sed prouisus in conscientia tenetur ea, quæ

secundum statum necessaria non sunt, vel in quibus iusta dispensandi causa non fuit, resignare; fructus tamen interim percepti retineri possunt, si per vicarium satisfecit.

NB. Quod si beneficia sunt compatibilia tunc duo vel plura eidem conferri possunt sine vlla dispensatione, quia ius vel saltem consuetudo id permittit, dummodo prouisus indigeat ad honestam sustentationem.

10 Nulla consuetudine introduci potest, vt plures eiusdem Ecclesiæ dignitates, Personatus Canonico eidem conferantur; ratio, quia per eam introducitur paucitas ministrorum & diminutio cœtus, quod plane repugnat beneficiorum institutioni.

NB. Possessio duorum beneficiorum curatorum reprobatur & præsumptio atque cupiditas appellatur.

11 In pluralitate beneficiorum alioquin communi iure incompatibilium, vim aliquam habere potest consuetudo immemorialis etiam quoad plura curata, quæ personalem residentiam non requirunt, sed per vicarium idoneum administrari possunt. Ratio: Nam quicquid priuilegio aut summi Pontificis induci potest dispensatione idem & consuetudine immemoriali; sed Pontifex dispensat: Ergo, &c.

NB. In Germania esse consuetudinem vt Prælati v.c Decani habeãt curata beneficia, & per vicarium administrari soleant, idq; si fiat sine detrimento Ecclesiæ quoad Concil. Trid quod tales consuetudines reprobare videtur id aliquibus Ecclesiis receptum non est.

12 Obtinens plura beneficia residentiam postulantia in digniori residere debet.

CAP.

CAP. IX.

De vnione beneficiorum.

VNio (beneficiorum authoritate Prælati Eccle- 1
siastici facta annexio) duplex est, alia perpetua est (fit ob Ecclesiæ necessitatem vel vtilitatem) alia temporalis, quę fit in vtilitatem) beneficiati ideo solum durat ad vitam, odiosa est, atque in dubio non præsumitur.

Vnio perpetua operatur quasi extinctio nempe 2
beneficii accessorii, vnde nec vacare debet (v.c. Parochia annexa canonicatus) quia assumit naturam ac priuilegia principalis beneficii cui adhæret.

Corollarium I. In beneficii impetratione solius Principalis mentio facienda est; quo concesso vel collato venit etiam accessorium (tacitè.)

Corollarium II. Si parochia vnita Canonicatui, non requiritur ætas 25. annorum (cum per vicarium suppleri possit,) sed sufficit ætas quæ in canonico postulatur.

Corollarium III. Beneficium minus dignum oportet maiori digno vniri v.c. Parochia Canonicatui non vice versa. Ratio; quia non decet, vt minus dignum accessorium fiat minus digno.

Episcopus ob iustam causam vnire potest beneficia suæ diœcesis quæ nec exempta, nec Papæ specialiter reseruata.

Quod si collatio beneficii ad Papam deuoluta est 3
ob negligentiam Episcopi, nihilominus Episcopus poterit vnire etiam in collatione alternis mẽsibus facta, facta autem vnione tali extinguitur mensis pontificius propterea quod beneficium in effectu vnitũ,

eo ipso extinctum censeatur, dummodo vnio non fiat in fraudem v.c. in mense pontificio.

4 Certi casus sunt, in quibus Episcopus etiam reseruata, vel aliter affecta beneficia vnire potest, v.c. ob paupertatem Parochiarum vniri iis possunt alia beneficia etiam reseruata; item ad erectionem seminarii clericorum, alias expectanti specialiter à Papa reseruatum beneficium non potest vniri.

5 Ecclesiæ Parochiales Monasteriis & dignitatibus vel præbendis Ecclesiæ Cathedralis, aut Collegiatæ vniri non possunt iuxta Trid. si tamen talis vnio à tempore immemoriali cernitur in dubium reuocari non debet, quamobrem cessat in tali beneficio vnio mensis Pontificius. NB. Sufficere tempus 40. annorum cum titulo præsumpto ad præscribendam vnionem iuxta Garciam Capitulum potest vnire vacante sede sed absque iudicio Episcopi.

6 Episcopus vel Capitulum beneficia suæ mensæ principaliter ac directè vnire non potest absque papæ consensu, ratio: quia nemo in proprio facto authoritatem præstat; dixi directè, quia Episcopus potest exigente causa beneficium vnire fabricæ Ecclesiæ, licet per accidens in ipsum aut Capitulum vtilitas deriuetur. Deinde si prębendæ nimis tenues potest fieri vnio cum consensu Capituli imò si consuetudo sine consensu Capituli.

NB. Legatus à latere potest vnire beneficia suæ prouinciæ quia potest omnia quæ Episcopus, modò non derogetur in aliis iure Episcopali.

8 Maior est potestas vniendi quã conferendi; Hinc nemo potest vnire nisi habens Episcopalem iurisdictionem, ne quidem vicarius generalis sine speciali mandato vnionem beneficiorum instituere potest.

Caus-

Causa vnionis faciendæ sunt euidens necessitas 8
vel vtilitas Ecclesiæ, puta si duæ Ecclesiæ vicinæ pauperes sint, vt ad victum duorum non sufficiant, aut bello deuastatæ, imò tenetur Episcopus in necessitate instituere vnionem.

Formæ solemnitas ad vnionem requisita est, vt 9
antecedat cognitio causæ, vocentur, quibus interest patefieri, adhibeatur Capituli consensus. Nam *quod omnes tangit ab omnibus approbari debet.* Imò si Capitulum sine iusta causa contradicat potest Episcopus instituere vnionem in necessitate per semetipsum.

NB. Deficiente iusta causa & nihilominus vnione instituta, rescindenda est nisi iuxta Concil. Trid. 40. ann. præscriptione firmata sit.

Cap. X.

De institutione & collatione Ecclesiasticorum beneficiorum.

Beneficia Ecclesiastica alia sunt electiua v.c. Præ- 1
lati à Canonicis, quæ electio deinde à Superiore confirmatur, si Prælatus idoneus.) Alia Patronata, ad quorum beneficiorum præsentationem Ecclesiasticus Prælatus cogitur instituere præsentatũ si idoneus sit, & hæc collatio propriè dicitur institutio, qua ratione pleriq; Parochi & Capellani instituti solent: Alia sunt beneficia personatus canonicatus libere, cum conferuntur, cui voluerit is, ad quem collatio pertinet, modo ille sit idoneus.

Omnis collatio fieri debet beneficii vacantis, vn- 2
de beneficia vacantia promitti non possunt, ne quidem ab Episcopo ideo ne quis mortem alterius

desiderare possit, si sciat in eius locum se suffectũ iri, quamuis hoc non in omnibus Ecclesiis receptũ est.

NB. Si possessio beneficii manifestè iniusta sit, beneficium ipso iure vacare, ac proinde alteri statim conferri potest, nisi possidens prior habeat titulum coloratum, tunc enim prius debet cognosci de iure possessionis.

2 Collator supremus omnium beneficiorum, seu libera sint, seu electiua, est Papa: ratio; quia ipse est supremus dispensator omnium bonorum Ecclesiasticorum, & Episcopus Episcoporum; Tribus autẽ modis Papa beneficiũ conferre solet. Primò ite prætuentionis, cũ alicui confert gratiã expectatiuã ad beneficiũ primò vacaturũ, quod speciale est priuilegiũ Papæ nec; alteri concessum. Secũdò iure concursus. Nã Papa cõcurrit cũ quolibet ordinario in potestate & iurisdictione, vnde Papa vacantia beneficia conferre potest, etiã nulla interueniente negligentia ordinarii. Nã quãuis Papa potestatem conferendi ordinariis dederit sibi tamen maiorem reseruauit. Quapropter inter Papã & Ordinarium datur locus prætuentioni, ita vt qui prior contulit, eius collatio rata sit, in dubio verò potior erit conditio possidentis. Tertiò iure deuolutionis de quo capite sequenti.

3 Per concordata Germaniæ beneficiorum nõ Patronatorum collatio alternis mensibus ad papã spectat, Ian. v.c. Mensis ad Papam. Permittitur insuper, vt si post tres menses ad se notæ vacationis in loco beneficii nulla dispositio vel gratia Papalis appareat, ordinarius ad collationẽ liberè procedere possit, quanquam si appareat Papam intra tres menses præuidisse, licet prouisio ad locũ beneficii non peruenerit præsertim sine culpa prouisi collatio haud dubie acceptata

acceptanda. Nota. Papa ex plenitudine potestatis potest etiam conferre beneficia in mensibus Ordinariorum tamen non sine grauissima causa solet : idem sentiendum de beneficijs patronatus.

Episcopus post Papam vel simili potestate præditus est ordinarius collator beneficiorum suæ diœcesis, sed cum consensu Capituli, spectato iure communi; quemadmodum etiam susceptio Monachi ad Abbatem spectat cum consensu conuentus, Excipe consuetudinem legitime præscriptam. 4

Capitulum vacante sede non confert beneficia libera quoniam collatio ad Episcopum propriè pertinet, quia talis collatio est species gratiæ & donationis, instituit tamen Præsentatos à Patronis, confirmat electos, recipit resignationes causa permutationis, dat beneficia postulante causa, dummodo nihil detrahatur iuri Episcopali : Ratio horum omnium est; quia iura vacante sede indulgent Capitulo Episcopalem iurisdictionem causa necessitatis, ne ex defectu superioris periculum generetur. 5

Vicarius generalis licet beneficia conferre non possit, attamen præsentatos instituere, electos confirmare potest, cum hi actus necessitatis & iustitiæ: Verumtamen nihil obstat, quin Episcopus speciale mandatum vel etiam generale cum libera, vt vocant, tribuat Vicario suo conferendi beneficia & alias meras gratias nomine ipsius Episcopi. 6

Legatus à latere concurrit cum ordinario in collatione beneficiorum, ita vt inter eos locus sit præuentioni alijs porro: Nuntijs sine speciali mandato conferre beneficia concessum non est. 7

CAP. XI.

De beneficiorum reseruationibus & deuolutionibus.

1. PApæ reseruata beneficia (sic dicta, quia eorum collationem Papa sibi propriam vendicat, vt ab alijs ordinarijs cōferri non possit) sunt dignitates in Ecclesijs, maximè post Episcopatum V. C. præposituræ in cathedralibus & Colleg. Augustana tamen habet speciale indultum, eligendi præpositum. 2. Beneficia quæ vacant per promotionem ad alterum, cuius collatio ad Papam spectat, neque refert etsi dignitas sit electiua, sicut in Germania Capitulum cathedra: ius habet Episcopum eligendi, siquidem per electionem talem non censetur vacare beneficium prius habitum ab electo, sed primum accedente confirmatione papali & adepta etiam possessione. 3. Beneficia Cardinalium, Curialium seu familiarum Papæ. 4. Quæ vacant per obitum Legatorum. Cursorum, & ad curiam accedentium vel recedentium, si in curia vel in locis vltra duas dietas à curia non distantibus moriantur, & dicitur tunc, beneficium in Curia vacare, seu apud sedem apostolicam vt speciliter affectum. 5. Quæ vacant per depositionem priuationem, translationem authoritate Pontificis facta. Beneficia tamen curata si ea apud sedem dictis modis vacare contigerit vacante sede apostolica ordinarij liberè conferre possunt, idque ob speciale indultum, ne cura animarum diu vacare debeat.

NB. Ordinarius vacante sede apostolica beneficia vacantia in mense pontificio, cum sit reseruatio personalis, conferre potest.

Potest

Porrò hæ reseruationes personales restringi debent, vt locum tantum habeant in beneficijs perpetuis non in manualibus seu ad nutum amobilibus. 1

Reseruationes papales locum non habent in beneficijs, quæ sunt iuris Patronatus laicorum ex fundatione, constructione dotatione; Ratio, quia Papa non censetur iuri Laicorum ex fundatione, vel dotatione acquisito præiudicare velle, nisi id speciatim exprimat. 2

Nec habent locum reseruationes Papæ in beneficijs resignatis causa permutationis; quia non censentur proprie vacare.

Imperator Romanus in qualibet Ecclesia preces primarias offerre potest, idque ex speciali indulto pontificio. 3

Si collator beneficium scienter conferat indigno, vel si Electores scienter eligant indignum, collatio vel electio irrita est, & Collatores atq; electores priuantur ea vice potestate conferendi, eligendi, & deuoluitur potestas ad proximum superiorem. 4

Deuolutio collationis beneficiorum interdum fit immediate ad Papam interdum gradatim ab vno superiore ad alterum V.C. in electione Episcopi indigni deuoluitur collatio ad Papam, in alijs inferiorib. deuolutio fit ad Episcopum, exemptorum ad Papam reliqua omnia secularia & regularia in diœcesi sua non ad legatum sed ad Episcopum post sex menses deuolutos, tanquam sedis apostolicæ delegatum; quandoquidem Episcopus habet specialem delegationem, qui non derogat generalis delegatio legati. Quod si Episcopus neglegat conferre beneficia, quæ ad ipsum spectant iure proprio & non deuoluto: tunc ius collationis ad capitulum deuoluitur. 5

NB.

NB. Causam harum tum papalium reseruationum tum deuolutionum hanc esse, vt Ecclesiarum communicatio ac subordinatio tàm inter se, quàm cum Romana omnium matre & clarius ostendatur & facilius conseruetur.

CAP. XII.

De beneficiis Electiuis.

1 BEneficia propriè electiua sunt Prælaturæ, seuin quibus aliis instituitur, vt sit caput Ecclesiæ seu Collegij.

2 Electus ante confirmationem non habet quasi dominium beneficij ad quod electus est, quare interim administrationem vsurpare non debet, neque priora eius beneficia vacare censentur.

3 Electio iure communi ad collegium spectat, etiam vno solum superstite, vtpote in quo ius vniuersitatis permanet, quamuis se ipsum eligere non possit, quia ambitionis notaretur ex consuetudine tamen alij extra collegium possunt etiam eligere.

NB. Sufficit electionem esse in quasi possessione iuris eligendi, licet postea ab eo euincatur; Ratio, quia bonæ fidei possessor fructus validè ab alienat, electio autem, institutio, & præsentatio sunt quasi fructus iuris beneficij aut patronatus.

NB. Potestatem eligendi non habent Excommunicatus, suspensus ab officio, Irregularis, scienter celebrans in loco interdicto, vel gentes scienter indignum, & decanum V.C ante annum ætatis XXV. triennio suspensi sunt, item qui per abusum admisit secularis potestatis elegerunt; qui tribus mensibus prælatum eligere neglexerunt, priuati sunt ea vice. Impuberes, qui in Ecclesiis regularibus professi non sunt, item laici vniuersi. Omnes

Omnes, qui ius eligendi habent, ad electionem vocandi sunt, dummodo absentes commodè vocari possint, ab infirmis suffragia à scrutatoribus exquiri debet, quod si commodè vocandus præteritus est, valet quidem electio, sed potest ille, si velit, contemptum suum prosequi, & electionem infirmare, volens cedere suo iuri ad electionem non est cogendus, nisi eius absentia in præiudicium Ecclesiæ cessura sit.

Quod si absens iusta de causa accedere non potest, concessum est ipsi procuratorem seu mandatarium constituere, qui tamen è capitulo sit, nam extraneum Canonici recipere non tenentur, porrò procuratorem si ex electoribus est, non posse alium suo, & alium nomine mandantis nominare, præterquam si de certa eligendi persona mandatum speciale habeat, habetur de elect. in 6.

Electus spacio vnius mensis consentire debet, & § postquam consensit, intra trimestre confirmationem petere debet, alioquin electio cessat, trimestris conceditur Cathedralibus & Regularibus Ecclesijs de nouo eligendi, Collegiatis verò sex menses.

Tres sunt formæ eligendi, prima per scrutinium 6 electionis suę suffragiorum, ex qua necesse est, vt maior pars Capituli in eundem consentiat, quo deficiente opus est nouo scrutinio: secundus modus eligendi est per compromissum, si omnes è Capitulo potestatem eligendi idoneum committant vni vel pluribus viris bonis, ac Deum timentibus, & hi debent esse Clerici iuxta C. contingit de arbitris. Hæc vero potestas data compromissarijs reuocari non potest, si res integra non est, siue tractatus iam cœptus.

Com-

7 Compromissarij vnum ex se ipsis eligere non prohibentur.

In scrutinio secreto si quis se ipsum eligeret censetur ambitiosus & eo ipso indignus; Cæterum si electio palàm fiat, tunc alijs eligentibus tu consentire potes, ita vt tuum suffragium in numerum computetur.

NB. Compromissarij indignam electionem scienter ratam habentes priuantur ea vice iure eligendi & compromittendi.

Tertius modus eligendi est per inspirationem diuinam, dum omnes electores tanquam vno corde & ore in eundem absque vitio consentiant.

8 Postulatio cum electione in his conuenit. 1. quod qui eligere possunt, ij etiam postulare. 1. Postulatus sicut & electus debet approbari à superiore, postulantes indignam postulandi potestate priuantur, & potestas ad alios licet pauciores numero deuoluitur. Differunt vero Electio & Postulatio 1. qui eligi non potest, postulari tamen potest, si non omnino inhabilis ad exercendam Prælaturam, sed facile dispensabilem defectum habeat, puta in ætate legitima vel in natalibus, 2. in ordine ad prælaturam requisito.

9 Beneficiati Episcopo inferiores ad Episcopatum eligi non prohibentur, etsi verò decens sit, aliquem capitulariter eligi, qui sit de gremio Ecclesiæ, si adsit idoneus, ideoque alius ipsis obtrudi nequaquam debet, si tamen Capitulares huic suo iuri renunciare volentes aliũ idoneum sponte eligant, non ideo electio cassari potest.

NB. Episcopus ad alium Episcopatum postulari debet, non eligi, nisi renunciauerit Episcopatui qui

quia cessat tunc ratio matrimonij spiritualis, quippe quod dissolutũ est.

NB. Regularis ex vno Monasterio potest eligi in Prælatum alterius Monasterij eiusdem & ordinis, dummodo Prælatura non sit Episcopalis.

Et nemo potest eligi in Prælatum Regularium nisi professus.

NB. In Germaniæ locis quibusdam moris est, vt Episcopus loci sibi subiecti idoneo non inuento ex alio eiusdem ordinis Monasterio Prælatum instituat, quia si talis conuentus sit, vt nullum idoneum habeat ad Prælaturam plerunque periculum est, vt ne id quidem diiudicare possint Capitulares, quem nam ex alio Monasterio idoneum postulare debeant.

Postulantes variare seu mutare possunt consilium 10
prinsquam postulatio superiori præsentata est, cum nullum adhuc ius ~~ei~~ acquisitum sit ei, in cuius gratiam postulatio concepta est; post præsentationem verò consilium variare non licet iuxta regul. 33. in 6. *Mutare quis Consilium non potest in alterius detrimentum.* Quod si Electio facta sit absentis & electionem non acceptantis non possunt electores variare, quia *actus præstiti ex debito officij* (vti sunt electio, collatio beneficij facta ab Episcopo) non possunt per pœnitudinem reuocari, argum. C. tibi absenti de præb. in 6.

NB. Superior sine cuiusquam iniuria postulationem reijcere potest cuinsit specialis gratia, ad quam dandam nemo cogitur, nisi propter necessitatem Ecclesiæ.

CAP.

CAP. XIII.

De beneficiis Patronatus.

1 IVS Patrionatus (est ius nominandi seu præsentandi aliquem instituendum ad beneficium Ecclesiasticum vacans, ex tribus causis acquiritur, Ecclesiæ fundatione, ædificatione & donatione sufficientium reddituum : NB. Ædificans dotare tenetur Ecclesiam alioquin Episcopus Ecclesiam consecrare non debet sine dote.

2 Patronus Ecclesiæ tum vnicus esse potest, tùm etiam plures, dummodo Ecclesiæ detur dos competens quæ sufficiat ad necessaria ministrorum & ad luminaria.

NB. Patronatus matricis est etiam patronus filiæ cum laico, licet à Laico ædificatæ. Quod si intra fundum alicuius Ecclesiæ à Laico ædificetur & dotetur Capella (sicut hic S. Annæ) acquirit etiam Ecclesia vnà cum Laico ius patronatus.

3 Patronatus Ecclesiæ efficitur etiam, qui post Ecclesiæ consecrationem ei dotem assignauit, retrotrahitur enim Patronatus perinde ac si ab initio constitutus fuisset.

NB. Corruente in toto Ecclesiæ perit etiam ius Patronatus & si alius de nouo ædificet efficitur nouus Patronus, secus est, si saltem aliquali restauratione indiget, nam restauratores censentur tunc benefactores non patroni; Imò donans aliquid Ecclesiæ sine animo dotandi, non fit patronus.

4 Duplex est ius patronatus; Ecclesiasticum (quod Ecclesiasticæ personę competit ratione beneficij aut fundationis ex bonis Ecclesiasticis) Laicum (quod Laico seu Ecclesiastico ratione fundationis expro-

pri

ptijs patrimonialibus competit) & ex ijs super quæ Clericus licet sint bona Ecclesiastica, de consuetudine testatus est amicis.

NB. Laicus Patronus intra quatuor menses non præsentans amittit ea vice ius præsentandi, Ecclesiasticus intra 6. menses; quod si laicus & Clericus sunt patroni, tunc laicus gaudet priuilegio clerici.

Iuri Patronatus Laici ex fundatione, constitutione vel donatione non tàm facile derogatur, quàm iuri patronatus Ecclesiastico, nunquam enim derogatur Laico iuri etiam reseruatione facta à Papa nisi specialis mentio fiat. 5

NB. Etiamsi laicorum fiat mentio in clausula derogatoria, tamen non comprehenduntur Duces, Marchiones, neque si Laicus & Clericus simul sint patroni, nam æquum non est, vt aliquis ratione sui socij incommodum in re indiuidua sentiat.

In patronatu Laico Patronus variare potest (non item in Ecclesiastico) V. C. Postquam vnum præsentauit, etiam alterum potest, & tunc judicio Episcopi relinquitur, vter eorum magis idoneus præferendus. 6

Patronus Ecclesiasticus indignum præsentans, priuatur ea vice iure præsentandi, sed Laicus patronus alium præsentare debet. 7

Patrono quatuor iura competunt; primò instituendos ad beneficia vacantia Episcopo præsentare, Secundò, Honor præcipuus in sessionibus, processionibus. Tertiò, Alimenta in casu inopiæ ab Ecclesia recipere. Quartò, Ecclesiam defendere, & curam eius gerere. V. C. vt reditus Ecclesiæ non nisi ad vsus fundationis præscriptæ conuertantur. 8

Patronus Ecclesiæ seruitium seu onus Ecclesiæ 9

imponere non potest contra sacrorum Canonum decreta, si tamen conditio aliqua honesta ante fundationem accepta fuerat, ea seruari debet.

10 Ædes sacræ & parochiales curâ patroni debent reparari & conseruari non tamen sumptibus patroni, sed nisi proprij reditus pro Ecclesiæ fabrica deputati sint, vel loci consuetudo aliud obtineat ipsimet beneficiati ex superfluis reditibus contribuere debent, quod si ministri non habeant superfluos reditus compelli debent Parochiani. Cum enim ibi diuina percipiant, tenentur ad refectionem Ecclesiæ.

11 Patronus Ecclesiasticus rationem administrationis rerum temporalium exigere potest, Laicus non item, sed solum habet eorum quoad defensionem.

12 Episcopus extra casum necessitatis non potest disponere circa beneficia cum præiudicio iuris patronatus, secus si eius nihil interfit, Quod in necessitate possit, patet, quia Patronus non potest impedire magnam vtilitatem Ecclesiæ, cum ius patronatus ipsi ab Ecclesia ex gratia, non ex debito concessum sit.

Corollarium. Episcopus non potest absque consensu patroni Ecclesiam parochialem conuertere in collegialem, quia amitteret ius præsentandi Rectorem quippe electione constituendum, neque Episcopus (ob eandem causam) potest vnire beneficium patronatum sine consensu patroni.

NB. Si alienatio vel fructuum subtractio sine iusta causa fiat, potest patronus Ecclesiæ eam impugnare, quippe ad cuius officium spectat

stat prouidere, ne beneficij fructus perperam insumantur.

Fundationes & quæuis vltimæ dispositiones si iustæ ac rationabiles sint, mutari non possunt sine consensu principis, qui in spiritualibus est Papa iuxta Baldum. *Vbicunq; dispositio defuncti certa est, respectu causæ, personæ, loci ab Episcopo alterari non potest.* 13

Hæres siue successor renunciare potest conditionibus in sui tantum fauorem appositis, non item ijs, quas ob cultum diuinum, ob sui memoriam familiæ commodum fundator requisiuit, nam piam & honestam voluntatem obseruare naturalis æquitas postulat V. C. Insignia dotantis Ecclesiam non licet tollere, vt nimirum memoria primæ fundationis perpetuetur. 14

Sepulchra & insignia eorum benefactorum, qui Capellam extruxerunt, tolli non debent, etsi familia extincta sit, quia fundator extat in hominum memoria viuere, præsertim Christianb, quippe qui hac ratione excitantur ad orandum pro anima illius, nam alioquin homines pij reuocabuntur ab eiusmodi constructionibus. 15

NB. Sepulchra aliorum benefactorum Ecclesiæ etiam non licet mutare nisi tota progenies sit extincta, quia sicut morte vsufructuarij eiusque descendentium redit vsusfructus ad proprietarium, ita etiam ius sepulturæ mortuo benefactore eiusque hæredibus redit ad Ecclesiam.

NB. Si fundator conditionem apposuit aliquem ex familia, ex gente & ad beneficium præsentandum instituendumque esse, si idoneus adsit, non posse tunc alium promoueri.

Episcopus sine causa necessitatis non potest vnius 16

Ecclesiæ reditus pro fabrica deputatos ad alterius indigentioris subsidium transferre: Ratio, quia *Ecclesia pupillo comparatur, cum se ipsam defendere non possit.* Quare sicuti tutor non potest alteri bona pupilli cum eius detrimento donare; ita neque Ecclesiarum tutor Episcopus exceptâ plenitudine supremæ potestatis papalis; Excipe magnam redituum abundantiâ Ecclesiæ, item grauem necessitatem alterius Ecclesiæ.

NB. Episcopus numerum Missarum fundatarum nisi temporis progressu reditus sufficientes non sint, mutare non potest.

17 Interpretari voluntatem fundatoris defuncti vel pro vna vice ob causam rationabilem & Ecclesiæ vtilem dispensare ad Episcopum cum hærede fundatoris pertinet.

NB. Si fundator clarè expressit Capellaniam sacerdotio insignitis conferendam esse, modo autem se non offerat idoneus, nisi subdiaconus aliquis, qui intra annum sacerdotium accepturus est puto huic conferri posse ex Patroni consensu, si id fieri possit absque diminutione cultus diuini, quia est iusta causa.

18 Ius Patronatus tum masculo tum fœminæ, puberi & impuberi competere potest, etiam illegitimo. Quod si ius patronatus annexum sit doti ~~boni~~ vxoris pertinet ad maritum, in alijs bonis mulieris ad mulierem.

NB. Præsentatio Minoris valet sine authoritate curatoris, quia curator non datur minori quoad Ecclesiastica; De pupillo alia est ratio, quia tutor constituitur etiam ad actiones personæ regendas.

NB. Plures æquè idonei præsentati possunt sibi inuicem præferri ex voluntate Principis, Ratio, *cum enim*

enim omnia paria sint tunc gratificationi locus est, ait Abbas.

Possessor juris patronatus si bonæ fidei est validè 19
præsentat, post litis autem contestationem de possessione iuris patronatus præsentatio admittenda non est.

Ius patronatus quatuor modis transferri potest 20
successione, tàm ex testamento, quàm ab intestato donatione; Laico; Permutatione ex consensu Episcopi; Venditione V.C. Ciuitatis, villæ idque per accidens; Permutatione si fiat cum re spirituali V.C cum alio iure patronatus idque consensu Episcopi si cum Laico, quia interest Ecclesiæ, ne nouum patronum deteriorem acquirat.

Dominium aliquod propter annexum ius patro- 21
natus maiore precio vendere, Simoniacum est.

NB. Nec per locationem fundi nec per oppignorationem acquiritur conductori ius patronatus, quia per locationem & oppignorationem dominium rei non transfertur, ideoque alienationis nomine non comprehenduntur; tamen potest debitor patronus creditori fundum hypothecæ nomine possidenti committere vt nomine suo præsentet.

CAP. XIV.

De requisitis qualitatibus beneficiandorum.

AD omnia beneficia simplicia requiritur secun- 1
dum Trid. ætas inchoata 14 an. iure antiquo erat ætas septennij completa, saltem in Ecclesijs, quarum Canonicatus non habent annexum ordinem sacrum ad beneficia duplicia, puta dignitates si non sunt curata requiritur ætas XXII. an. Completorum. Ad Abbatiam 25 anni inchoati. Ab Abbatissam 30. anni completi. Ad Episcopatum 30. anni completi.

NB. Consuetudo illa, quæ in multis Ecclesijs viget, vt ad Can. Ecclesiarum Cathedralium assumantur, qui 14. an. ætatis attigerunt cum obligatione recitandi horas, vt interim reditus beneficij dimidios, seu integros accipiant, defendi potest, tanquam non repugnans Trid. Quia Trid: non præscribit certam ætatem canonicatibus Ecclesiarum; Deinde absentes studiorum causa censentur seruire Ecclesiæ, quia student, vt Ecclesiæ postea melius seruiant.

2 Ad beneficia requiritur clericatus siue prima tonsura.

NB. Quædam beneficia sacerdotalia sunt; quædam diaconalia, quæ vel iure, vel consuetudine ordinem vel sacerdotalem, vel diaconalem requirunt. Et quidem iure communi necesse non est ordinem ad beneficium requisitum actu habere, sed satis est, si sacerdotium intra annum susceperturus sit. Episcopus tamen dum eligitur debet esse subdiaconus. Quod si in fundatione alicuius Capellaniæ requiratur Capellanus, qui per se ipsum celebret benignè & iuri communi conformiter id explicari posse videtur, satis est, si intra breue tempus ordinem sacerdotij suscipere possit, nisi aliud fundator expresserit (V. C. in nostra vnione altarium.)

Quod si fundator requirat solum certum numerum Missarum, vel vt Capellanus ad tale beneficium promotus, toties sacrificet, non censebitur Capellania sacerdotalis seu actu, seu aptitudine & nihil obstabit, quominus alicui conferatur, qui non per se, sed per Vicarium sacrificaturus sit, nisi aliam fuisse fundatoris voluntatem, liquidò constet. Ratio, quia si fundator de beneficio expresse nihil disponat, relinquit illud dispositioni Ordinarij.

In

Instituendus ad beneficia ex legitimo matrimonio natus esse debet, vel saltem à Papa, aut alio habente Ecclesiasticam ad id potestatem legitimatus. 6

NB. Episcopus potest dispensare cum Spurio, si solùm ad beneficia simplicia & minores ordines instituendus, quod si à Papa eiusue legato etiam ad cathedralem Ecclesiam, nisi consuetudo obstet.

Illegitimus dispensatus absolutè ad beneficia non ideo censetur habilis ad beneficia curata aut dignitates, quippe in quibus maior habilitas requiritur. 4

Filius illegitimus in eadem Ecclesia, vbi eius pater beneficium obtinet, aut obtinuit, institui aut ex officio ministrare non potest: Excipe nepotes, nam in materia pœnali (qualis hæc constitutio facta est in odium paternæ incontinentiæ) non comprehenduntur nepotes, accedit quod ratio abolendi memoriam incontinentiæ paternæ magis procedat in filio, quam in nepote ex filio, potest tamen ministrare ex deuotione. 5

Filius legitimè natus & nepos non potest patri suo in eodem beneficio immediate succedere, quia *in beneficiis ea quæ hæreditariæ successionis imaginem referant sacris constitutionibus sint odiosa & patrum decretis contraria* Pater tamen potest filiò succedere suo legitimo siue illegitimo, sed non eadem Ecclesia vbi filius minister est de facto. 6

Quarta qualitas est cælibatus, nam coniugatus ad Ecclesiastica beneficia admitti non debet, nisi fortè castitatem voueat perpetuam, & qui vnicam virginem habuerit vxorem. 7

Quod si beneficiatus validè contrahat matrimonium, ipso iure amittit beneficium, vt potè fit in-

capax beneficij; etiamsi vxor matrimonio non consummato Religionem ingrediatur. *Quia ius semel extinctum non reuiuiscit, etsi causa extinguendi postea cesset.*

Quod si inualidè contrahat per Iudicis sententiam priuandus est, nisi in eo dispensetur.

Quod si Clericus in minoribus sine parochi præsentia contrahat non amittit ipso iure beneficia, quæ possidet iuxta Sanchez. Ratio, cum enim præsentia parochi pertineat ad formam substantialem matrimonij eâ intermissâ non potest censeri matrimonium contractum celebrasse, sed potius sponsalia de futuro, per quæ beneficia non amittuntur.

8 Per religionis ingressum ipso iure vacare incipiant omnia beneficia ante habita. Nouitio autem pro tempore durantis nouitiatus constituto vicario beneficia seruari debent. Not. Non irregularis aut idiota debet promoueri.

9 Necesse non est, vt qui beneficium Ecclesiasticum accipit, propositum omninò absolutum habeat in statu Clericali manendi, sed sufficit voluntas conditionalis; Ratio, quia ex vna parte prouisus non dolosum animum adfert, cum verè habeat voluntatem perseuerandi (nisi periculum incontinentiæ timeatur aut vnicus frater in magno stemmate moriatur) ex altera vero parte Ecclesia talem voluntatem conditionalem non damnat.

10 Qui beneficium Curatum suscipit sine proposito intra annum sacerdotium accipiendi si non promoueatur, omnes fructus perceptos restituere debet; Ratio, quia Ecclesia cum tali onere curatum beneficium confert, vt obligatus sit intra annum sacerdotium suscipere, si non; fructus perceptos restituere debeat. Episcopus tamen cum huiusmodi promo-

ratio

ratione ſtudiorum ad tempus ſeptennii diſpenſare poteſt.

Qui beneficium non curatum accipit cui obligatio ſacri ordinis annexa eſt debet habere propoſitū ſaltem conditionale niſi aliqua rerum mutatio interuenerit, intra tempus iure requiſitum ſe habilem efficiendi, alioquin peccat mortaliter (quippe omni iure ſe habilem efficere obligatus propter annexam obligationem officii quod ſumptum) ad fructuum tamen reſtitutionem non tenetur, quia ius Eccleſiaſticum talem fructuum reſtitutionem non imperat. 11

Qui ſimplex beneficium cui nullus ſacer ordo annexus eſt, eo animo accepit poſtea ad ſtatum ſecularem tranſiturus peccat quidem, ſed non mortaliter per ſe loquendo, ratio; quia iura eiuſmodi beneficiato liberam permittunt licentiam ad ſtatum ſecularem tranſeundi, veniale tamen eſt, quia repugnat naturæ beneficiorum inſtitutorum pro iis, qui diuino cultui ſe penitus dicarunt, deditque is Eccleſiæ aliquod detrimentum, quod hac ratione miniſtris idoneis, quos longo tempore aluit, ſpoliatur. 12

CAP. XV.

De peccatis aliisque incommodis ortis ex prouiſione indigni.

MOrtale peccatum eſt Eccleſiaſticum beneficium indigno conferre, ſi dignus haberi poteſt, patet tum ex grauitate pœnarum quæ canonico iure indignæ electioni decretæ collationique tùm exincommodis, quæ exinde Eccleſiæ accidere ſolēt, 1

ob minus malum tum euitandum indigno, si dignus haberi non possit, licebit conferre, prouisus tamen operam dare debet, vt se dignum & idoneum reddat; Irrita tamen est collatio ei, qui non ætatis legitimæ aut spurius, aut incultis moribus, aut idiota, nescius legere. Quia literis carens non potest, quod si sciat legere valida est collatio, licet non intelligat, sed rescindi potest; si spes sit discēdi potest dispēsari.

2 Inualide prouisus in conscientia obligatus est, beneficium resignare, quādoquidem nullum in beneficium ius habet, nisi vel tituli reualidationem impetret ab eo qui potestatem habet, v.c. Episcopo si Papa manus non apposuit. Quod si Episcopus potestate præditus dispenset in defectu, non ideo titulus semper re validatur nisi defectus occultus fuerit.

3 Inualide prouisus, donec ei titulus reualidetur administratione beneficii abstinere debet, ne in vitiū intrusionis incurrat, postquam verò titulus reualidatus, recuperat fructum, si secundum Ecclesiæ morē, vacantis beneficii fructus ad successorem pertineāt, quod si impedimentum ignorauit, non tenetur fructus perceptos restituere nisi extantes, quamuis etiā vsucapione triennali horum fructuum dominium acquirere possit.

4 Inualide prouisus, si beneficium spacio triennii cum bona fide & titulo colorato pacificè possedit, postea tutus etiam in conscientia est, nam alioquin regula illa & beneficium Papale peccandi pluribus occasionem ministraret, nec deest institutio legitimæ authoritatis, quia Papa generali lege confirmando titulum coloratum in triennali bonæ fidei possessione censetur beneficium de nouo conferre.

5 Triennalis possessio prodest possessori si vitio-

sum

sum beneficii titulum habeat per ignorantiam facti non iuris, v.c. si eo ignorante simonia ab altero commissa est, nam iuris error in vsucapionibus negatur prodesse.

NB. Triennio possidens beneficium etiamsi mala fide, fit eius dominus iuxta Sauer. Id intelligitur, quod possessor aliquando allegando triennaria possessione intentionem suam fundatam habeat, atque aduersarium exceptione repellere possit. Interim beneficiatus non obstante illa possessione Episcopo postulanti titulum beneficii semper exhibere tenetur.

Beneficium conferre digno prætermisso digniore est peccatum, nisi causa subsit, licet non semper mortale, quia committitur peccatum acceptionis personarum iuxta Ecclesiasticum cap. 42. Consistit autem hoc peccatum in eo, quod aliquis in iure dicendo vel disputatione bonorum non attendit ad causam, sed ad personam iuxta Leuitic. 15. *Non considerabis personam pauperis, nec honorabis vultum potentis: reste iudica proximo tuo.* 6

NB Peccatum acceptionis personę non committitur, nisi antecedat aliquod debitum iustitiæ.

Patronus laicus satisfacit muneri suo, si dignum præsentet, siquidem specialis hic fauor ratione fundationis illi concessus est, vt, quem voluerit præsentare, præsentet, dummodo positiue agnoscat eum dignum, alia ratio est de patronis Ecclesiasticis quibus ex officio incumbit Ecclesiæ quam optimè prospicere. 7

Ad prælaturam eligi debent, qui de gremio Ecclesiæ sunt, quia tales magis diligunt Ecclesiam in qua nutriti sunt, & ad alia beneficia potius indigenæ, q. ã alienigenæ promouendi. 8

Graui-

9 Grauiter peccari potest, si officia secularia iurisdictionem, vel administrationem habentia indigno conferantur, cum exinde Respubl graue nocumentum accipiat.

10 Episcopatum aliamue Prælaturam appetere principaliter propter Dei honorem, atque salutem animarum, secundariò verò propter temporalia bona non est illicitum, si debitæ conditiones adsint, si fit dignus iuxta Apost. 1. Tim. 3. *Qui Episcopatum* desiderat, bonum opus desiderat.

11 Ad Prælaturam acceptandam qui idoneus est a superiore suo cogi potest imò interdum naturalis obligatio incumbit ad acceptandum.

CAP. XVI.

De numero Canonicorum, aliorumue Conventualium augendo vel minuendo.

1 SI numerus Canonicorum in Ecclesia determinatus non est, tot in Ecclesia instituí debent, quod ex reditibus honestè ali possunt, sed vltra Ecclesiæ facultates cogi non debent, vt aliquem recipiant, quare contra superiorem excipere possunt, etiam vnus Canonicus se potest opponere quia iusta causa vtilitatis Ecclesiæ suæ nititur.

2 In Monasteriis præsertim Monialium plures suscipi non debent quam ex reditibus ali possunt.

3 Ob modicum redituum incrementum aut decrementum non debet numerus instituendorum mutari, quod si notabiliter decrescant, reditus potest diminui numerus etiam non obstante confirmatione Papæ, cum confirmatio Papæ intelligatur, si res in eodem statu maneat.

Reditus

Reditus præbendæ abundatioris Episcopus de- 4
trahere potest alteri applicandos: ratio; quia Canonici non possident præbendas iure proprio, sed iure Ecclesiæ; Conuenit tamen, vt hæc subtractio fiat vacante beneficio.

Si numerus Canonicorum in Ecclesia aliqua de- 5
terminatus non est, non vacat Canonicatus morte alicuius, neque deuolutio fit ad superiorem ob negligentiam instituendi intra tempus semestre, nec refert etsi longo tempore fuerit consuetudo tot monachos recipiendi quia consuetudo consistens in actibus meræ facultatis siue liberæ voluntatis non inducit legem, v.c si 40. annis ad tuum molendinum accessi non ideo obligationem contraho. Interim superior potest cogere Prælatum & Capitulum vt nouos suscipiat secundum facultatem redituum.

CAP. XVII.

Quibus modis beneficia amittantur & vacent.

ECclesiastica beneficia vacant. Primò, per mor- 1
tem naturalem beneficiati in electiuo confirmato & acceptato beneficio siue per se, siue per alium. Secundò, ob iuris dispositionem, puta si beneficiatus Episcopatum vel aliud beneficium incõpatibile accipit, vel Religionem profe*ssus*, vel crimẽ parrauit post iudicis sententiam, & promotus ad parochiam intra annum sacerdotium not accipiat, ante sententiam iudicis cogitur dimittere parochiam. Tertiò, per iudicis sententiam ob crimen homicidii, periurii, hæreticorum, fautoris. Quartò, per liberam renunciationem.

Discri-

2 Discrimen inter priuationem beneficii ipso iure latam, & eam, quæ per Iudicis sententiam inferenda est, quippe quod si beneficiũ vacare debeat per sententiam Iudicis, nec fructus ante perceptiantecrantur condemnato, nec resignatio aut commutatio beneficii ab eodem facta rescindi potest.

3 Renunciatio est spontanea beneficii dimissio coram legitimo superiore id acceptante.

4 Si alicui facultas commissa sit conferendi beneficia, non ideo censetur commissa potestas resignationes accipiendi, sed cui iure ordinario collatio competit ad eundem etiam ferme pertinet resignationes accipere.

NB. Episcopus volens ingredi religionem debet petere licentiam à Papa.

NB. Renuncians beneficio coram alio, quàm superiori, etsi titulo non statim excidat, tamen potest priuari per superiorem, nisi is re adhuc integra reuocarit resignationem.

5 Duplex est renunciatio. Expressa (vbi verbis.) Tacita (facto) puta si beneficiatus matrimonium contrahat, militiæ nomen det. Expressa vel fit purè, aut conditionatè, conditionata vel fit in gratiam certæ personæ, vel causæ permutationis.

6 Resignationes beneficiorum coram Episcopis purè fieri debent, & non cum conditione, vt certæ personæ conferantur; ratio, quia alioquin periculum est, ne beneficiorum resignationes speciem quandã successionis hæreditariæ acquirant, quod iura canonica valde detestantur. Quia *succedens in beneficio non sortitur id à defuncto, sed à superiore conferente* iuxta Ab. Potest tamen resignans adire deputationem, vt certæ personæ conferatur.

NB. Re-

NB. Resignationes conditionatæ scilicet permutationes possunt etiam fieri coram patrono, collatore inferiore, Prælato etiam carente iurisdictione idque per consuetudinem.

Qui beneficia permutant ius proprium reale & pacificum in iis habere debent. 7

NB. Nemo ne quidem cum ordinarii consensu potest permutare ius suum, quod aliquis habet ratione expectativæ, quãdoquidem beneficiorum quæsitorũ non quærendorum permutatio permittitur.

Criminosus aut irregularis ante sententiam priuationis validè beneficium suum resignat, seu purè, seu conditionate, etiamsi criminosus sit accusatus, quia tali casu lis nõ est super beneficio sed super crimine. 8

NB. Parochus non post annum, sed intra & ante finem anni si sacerdotium suscipere neglexit, potest adhuc permutare, quia adhuc ius in beneficio obtinet.

Si infirmus beneficium resignet & intra dies viginti decedat, non censetur vacare per resignationẽ, sed per mortem beneficiati. 9

CAP. XVIII.

De Pensionibus.

PEnsio est pars aliqua beneficialium reddituum ad tempus alicui legitima authoritate constituta. 1

Pensio alia Clericalis est, & alia Laica, quæ ob temporalem aliquam causam (syndico) cõstituta laico etiam competere potest. Pensio Clericalis duplex est; prior simpliciter spiritualis, quę cõcionatori cooperatori datur, & altera mixta seu media, quæ clerico seni ob senium, ob infirmitatẽ loco alimentorũ assignatur, vel ob onerosam causam, vel quia aliquis 2

lite

lite beneficiaria cedit, vel quia beneficium resignat reseruata sibi cum authoritate Episcopi pensione, vel quia beneficium suum cum altero tenuiore permutat. Pensio clericalis (non tarda) requirit statum Clericalem.

3 Ob causam specialem, v. c. senium resignantis ob compositionem litis, Episcopus pensionem designare potest, sed talis pensio male pensionarii cessare debet.

NB. Episcopus resignanti beneficium in fauorem alterius personæ pensionem designare non potest communi iure, cum neque resignationem talem reiicere possit, sed à superioris solius voluntate prouenire debet, vt pensio ob iustam causam puta senium designetur.

4 Episcopus cum Capitulo ob causam necessitatis vel magnæ vtilitatis fructus ex beneficio abundantiore subtrahere non prohibentur, & v. c. Ecclesiæ fabricæ applicare, dummodo dico beneficium cui detractio fit, abundet. Nam *alioquin non decet vnum altare discooperire, vt aliud cooperiatur*, ait Abb. in c. pastoralis n. 3. de his quæ fiunt prælatis, &c.

Quod si sit beneficium patronatum, consultum est requirere consensum patroni. Quod si pensio nō sit moderata patronus potest reuocare.

5 Episcopus pensionis designationē aut fructuum subtractionem facere debet, ante beneficii collationem, nam si faciat eam in ipsa collatione, requisito consensu beneficiati periculum est pactionis Simoniacæ, quando ex tali fructuum subtractione vtilitas aliqua in collatorem directè vel indirectè redundat.

NB. Postquam causa subtractionis fructuum ces-

sauit

fuit, iterum beneficia sine diminutione conferri debent.

Pensio non nisi moderata constitui debet, quæ 6
plerumque est tertia pars fructuum vt tantum maneat beneficiato, vt honeste statum suum conseruare possit: Alioquin si Parochiæ nimis tenues reditus habent, viri docti fugientes labores ad otium & pingues Canonicatus aspirabunt, Ecclesiæ autem hominibus indoctis committi debebunt non sine populi spirituali detrimento.

Spectato iure communi pensarius obligatur ad 7
subsidium charitatiuum, & similia onera realia secundum proportionem reddituum quos accipit, quia qui sentit commodum debet & onus sentire. Consuetum tamen fermè est, vt pensiones libere designentur, adeò vt totum onus ad titularem siue rectorem beneficii pertineat.

TRACTATVS TERTIVS.

De iuramentis & periurio.

CAP. I.

De notione & definitione iuramenti.

IVramentum (dictum à Iure, quia quod cum iura- 1
mento asseritur aut promittitur instar firmissimi iuris seu decreti haberi debet,) est inuocatio diuini nominis in testimonium alicuius rei.

NB. Finis iuramenti est confirmatio rei dubiæ iuxta Hebr. 6. Omnis controuersiæ finis ad confirmationem est iuramentū, cumenim particularia facta

& promissa hominum sæpe incertæ veritatis sint, quæque per necessariam rationem confirmari possint, ideo solent confirmari per testes. Verum humanum testimonium sufficiens non est ad eiusmodi confirmationem; partim propter defectum humanæ veritatis; quia homines sæpe mẽtiuntur, partim propter defectum cognitionis, quia homines nõ possunt cognoscere occulta cordium, nec absentia, de quibus tamen loqui solemus, & expedit humanis rebus, vt de his etiam aliqua certitudo habeatur. Quamobrẽ necessarium fuit recurrere ad diuinũ testimonium, quia Deus nec mentiri potest, nec cum aliquid latet; non tamen absolutè petitur à Deo, vt dicti veritatẽ actuali aliquo signo statim contestetur, sed si voluerit, quando voluerit saltem, cum illuminabit abscondita tenebrarum.

2 Quod per falsum Deum fit, iuramentum per se loquendo obligatorium non est, nam iuramentum inuentum est ad confirmandam veritatem, quatenus fieri potest testimonio infallibilis cuiusmodi est solius veri Dei.

3 Ad iurandum animus siue intentio requiritur, non sola verba, imò solo animo iurari potest absque externo signo, v.c. qui cum intentione iurãdi dicit *in veritate hoc faciam*, dũmodo sit ipsi animus Deum in testem inuocandi.

4 Ad rationem iuramenti requiritur, vt non meram assertionem veritatis contineat, sed petitionem seu inuocationem testimonii diuini, quare si solummodo enunciatio dicatur tacita *Coram Deo hoc dico, Deus scit, me verum dicere: Deus videt, ita esse, Deus mihi testis est*, non sunt iuramenta, tamen hoc vltimum frequentius vt iuramentum accipitur ex moribus etiam lo-

quen-

quentis potest coniici, vtrum is frequenter, an vix vnquam iurare soleat.

In vocatio testimonii diuini tùm explicitè fieri 5
potest (v.c. per Deum iuxta Apostolum. 1. Cor. 1. Testem Deum inuoco) tùm implicitè v.c. per creaturas, non simpliciter, sed vt in Deum relatas, prout in iis diuina potentia specialiter elucet iuxta Deut. 31 & 4. *Testes inuoco cœlum & terram.* Et Matth. 5. *Per cœlum, quit thronus Dei est, per terram, qui scabellum pedum eius.* Simili modo per Euangelium iurari solet, quippe in quibus infallibilis Dei veritas nobis manifesta continetur.

Tantò decentius est iuramentum per creaturam, 6
quantò illa sanctior aut excellentior.

Cum in sacris canonibus sub excommunicatione 7
prohibetur iuramentū per creaturam, intelligitur de gentilium iuramentis) per Iouem, solem, idque propter simulationem & scandalum. NB In exectatorio iuramēto per creaturam (per animā) in quam Deus iudicium exerceat, nisi verum sit, quod dicitur, minus periculi superstitionis aut scandali subest.

CAP. II.

De quibusdam iurandi formulis.

HÆ sunt veræ formæ iurandi, per Deum ita est, 1
Deus mihi testis esto, item Auff mein Aydt/ in foro iudiciali, quando iudex dicat: Gelob an auff mein Aydt/ id est, promitte mihi iuratus, quia hæc est iudicis intentio iuramenta exigentis. Et ista verba etiam in vulgari sermone iuramentum continent, si deliberate proferantur, quia ad iurandum satis est, velle verba vsurpare eo sensu, quo secundum aliorum ita iurantium consuetudinem vsurpari solent. Hæc autem consuetudo videtur Germanorum,

vt formula illa **auff mein Ayd**/ pro iuramento vsurpetur. ~~Ergo~~, nisi de alia vsurpantis intentione constet. **Bey meiner Trew** secundum Theologos non est iuramentum, quia qui dicit per fidem meam hæc faciam, non de fide Christiana sed de morali loquitur.

2 Fides à sacerdotibus interponi solita per sanctam crucis consecrationem, non est propriè iuramentum (quia Sacerdotes ex leui causa iurare non debēt) sicut nec fides à Principibus interposita, quamuis in externo foro, vbi iuramenta accipiuntur, & obseruari iubentur, v. c. **bey vnsern geistlichen Worden**: Ratio; quia in totius Clericalis & Sacerdotalis status grauem ignominiam cedit, si fides tali modo ac forma data violetur. & apud Principes **bey vnsern Fürstlichen adelichen Ehren** / quia in eiusmodi personis fidei principalis seu excellentis loco iuramenti esse censetur.

3 Homagium (sacramentum fidelitatis) quod Vasalli Domino suo & Clerici feudum temporale habentes præstare debent est propriè iuramentum.

4 In veritate item in conscientia mea non videntur esse iuramenta, quia est simplex assertio, seu præstatio hominis vera loquentis: Alia est ratio si dicas: In veritate Dei ita est; Et, tàm verum hoc, quàm verè Deus est, quia his loquendi modis diuina veritas invocatur.

CAP. III.

Vtrum licitum sit iurare.

1 IVramentum si debito modo fiat est actus virtutis Religionis iuxta Deuteron. 1. *Illi soli seruies & per nomen eius iurabis*; ratio, quia pertinet ad cultum Dei

Dei eius infallibilem veritatem agnoscere & prædicare.

Christus docens, *Ego dico vobis, non iurate omnino,* 2
Matth.c.5. mandat sine necessitate iurandum non esse propter periculum periurii, & propter irreuerentiam, quæ committitur contra Deum iurando leuiter & sine causa.

Iuramentum religiosum duas conditiones habere debet veritatem & iustitiam & iudicium siue discretione & reuerentia. 3

CAP. IV.

De diuisionibus iuramenti.

IVramentum aliud est necesse, quod à superiori ad 1
finiendam litem ad criminis purgationem, &c. defertur: Aliud est voluntarium quod spontè suscipitur ex partium conuentione. Item aliud est iudiciale & aliud est extraiudiciale.

Præterea Iuramentum aut est verbale, quod fit 2
per verba diuini nominis contestationem expresse, vel virtualiter significantia aut reale, si solo tactu Euangelii, aut digitorum eleuatione à muto exprimatur, imò per consuetudinem etiam à petentibus loqui: Aliud mixtum (corporale) quod præter verba etiam tactum Euangelii continet, vtpote maiori reuerentia præstandum: Violatio huius grauior vti & obligatio. Aliud iuramentum est simplex, aliud solemne, canonico tactu Euangelii.

Interdum Iuramentum fit per simplicem nomi- 3
nis diuini contestationem; aliud verò per execrationem cum iurans sibi ipsi aliquid mali à Deo falsitatis vindice imprecatur, nisi verum, quod asserit aut promittit: Sic Sanctus Paulus 2. Corint. 1.

testem Deum inuocabat ad animam suam: Vsitatissimus etiam iurantis modus est; sic me Deus adiuuet, &c.

4 Præcipua iuramenti diuisio est in assertorium (quo confirmatur dictum de præsente, vel præterito; Aliud promissorium, quo confirmatur dictum de opere futuro. v.c. Iuro, me hominem non occidisse, imò me in Deum credere, est assertorium; Iuro, me opem laturum, est promissorium, neque obstat, quod alienum factum iuramento confirmari solet ob probabilem cognitionem. (Clericus de crimine infamatus, cui indicta purgatio canonica tactis Euangeliis iurare quidem tenetur de veritate, alii tamen, qui vt testes innocentiæ producuntur iurant tantum de credulitate, existimare se, illum innocentem esse.

NB. Periurus censeri non debet, si iurantis intentio sit, duntaxat opinionis suæ maiorem probilitatem asserere, & iuramento confirmare velle licet talis esset persuasio incerta & in se falsa.

NB. In iuramento promissorio etiam includitur assertorium, si iuramentum cadat super opus faciendum.

5 Iuramentum de opere futuro interdum est nudum ac per se stans, v.c. comminatorium, quo alteri pœnam commeritam minamur, in eo enim nulla propria inest obligatio ex virtute iustitiæ aut fidelitatis; nihilominus ex virtute religionis erga Deum obligatur iurans ad pœnam inferendam si licitè possit: Ita iuratio dandi Eleemosynam pauperi, est nudum iuramentum, separatio ab obligatione ex virtute iustitiæ.

6 Præuaricatio iuramenti simplicis, puta, si qu

sine vlla promissione ac pacto erga alterum simpliciter iuret, se hoc vel illud facturum, cum contineat obligationem futuro tempore veram faciendi assertionem boni operis ob reuerentiam diuini numinis: Ideo vnicam ex genere suo mortalem malitiam continet. Sed confirmatorium iuramentum promissionis est vel erga Deum, (quod est votum iuratum, continens duplicem obligationem ex virtute religionis, videlicet promissa Deo fideliter reddenda, & nominis eius testimonium in vanum non assumendum esse) quare præuaricatio talis iuramenti duas diuersæ speciei malitias contra Religionis virtutem complectitur. Vel est confirmatorium promissionis erga hominem (quod est pactum iuratum, continens tum obligationem iustitiæ & fidelitatis erga promissarium, tum obligationem propriam iuramenti erga Deum; Et talis iuramenti præuaricatio est in duplici specie malitiæ contra Religionis iustitiam.) Vel est confirmatorium promissionis erga Deum & hominem, vt videre est in voto iurato dandi Eleemosynam pauperi, promissionem talem acceptanti, in quo tres obligationes continentur: duæ religionis erga Deum; tertiæ iustitiæ & fidelitatis erga hominem: consequenter præuaricatio eiusmodi promissorii iuramenti in tripliçi peçcatorum specie çonsistit.

Cap. V.

De iuramento iudiciali.

IVramenti iudicialis (in iudicio præstiti) plures sunt species. 1. Iuramentum calumniæ, quod principio litis, vel postea alterutra parte exigente

necessariò iudex deferre debet. Actori (vt iuret non calumniandi animo litem se mouisse, sed existimando bonam causam habere, Reo vero, vt iuret, se bona instantia vti ad reluctandum Imò vterque iurare debet, non exacturum se probationem, nisi quam pro veritate necessariam esse, existimabat, & quod nihil dederit iudici causa patrocinii.

Habet hoc calumniæ iuramentum etiam locum in spiritualibus, & licet in prima instantia semel præstitum fuerit, postea in causa appellationis iterum exigi potest. Iuramentum etiam malitiæ, v. c. quod malitiosè non proponatur exceptio, petatur dilatio, Iudex semper exigere poterit; etsi antea de calumnia vel dicendi veritate iuratum fuerat. Porrò nihil interest, vtrum Actor vel Reus per se, vel per procuratorem iuret, sed consentaneum est, vt procurator non tantum tunc in animam Domini, sed & in suam iuret cum & ipse extrahendo processum vel causam iniustam defendendo calumniari possit. Excepto, si siue syndicus, aut tutor aut curator; hi enim in propriam tantum animam iurare debent, si causæ cognitionem habent.

NB. Licet partes inter se conuenire non possint, quominus calumniæ iuramentum præstetur, quia tale pactum tanquam peccandi occasionem præbens iure reprobatur, sed quia, si tamen iuramentum calumniæ neque à iudice nec à partibus exigatur, sed tacitè remittatur, non ideò iudicialis processus corruit. Denique pœna recusantis hoc iuramentum, cùm præstandum fuerit, est, vt Actor ab instituta cadat actione. Reus autem haberi debeat pro confesso.

Alterum est iuramentum quod dicitur in litem idque

idque triplex. I. Iuramentum veritatis, quia defertur ad intelligendam veram rei per dolum alterius amissæ, quantitatem seu valorem, quando alia probatio deest, V.C. Si cista cauponi tradita, ab eodem restituatur amotis seris aut sigillis, ita vt appareat, vel præsumptio sit de dolo cauponis, vel si damnum passus à fure, probato furto rei ablatæ precium iuramento affirmet vnde regula; si concurrant difficultas probandi quantitatem rei amissæ, & odium delinquentis, standum est iuramento petitoris, qua simili ratione propter difficultatem probandi crimen admitti solent testes domestici, quamvis in alia causa non admitterentur.

II. Dicitur iuramentum affectionis. Si enim dolo alterius tua res amissa tibi chara V.C. codex, in quo notationes scripseras, tunc permittitur tibi eius precium secundum priuatam affectionem & vtilitatem iurando in litem æstimare precium, præcedente tamen iudicis taxatione, ne in immensum ob affectionem iuretur.

III. Est iuramentum interesse singularis & extra tempura si per accidens damnum incurristi, vel lucrum tibi exinde cessauit, quod nummi apud alterum depositi suo tempore restituti non fuerint V. 1. quia frumentum carius emere coactus es, permittitur tibi hoc damnum tuum iuramento interposito æstimare.

Tertia species iuramenti iudicialis est, quod dicitur litis decisiuum idque vel necessarium, quod ob 2
inopiam plenæ probationis in causa dubiâ à judice defertur, siue ex officio, siue ad instantiam partis. Dicitur necessarium, partim quia iudex quandoque deferre cogitur, partim, quia delatum sine iusta causa

recusari non potest. Iustę autem causę recusandi sunt, si Actor intentionem suam plenè probauit, vel Reus rem cognitam non habet, aut eius probabilem obliuionem allegat. Voluntarium autem iuramentum dicitur, quod à parte parti defertur; idque simpliciter recusari potest, si tamen sponte suscipiatur, parit exceptionem reo iuranti, Actori verò si iurauerit. Cæterum si iuramentum in iudicio à parte parti defertur iudice approbante, tunc quodammodo necessarium est, quia vel iurare debet 15. cui delatum est (nisi iusta recusandi causa adsit) vel referre : alioquin lis contra ipsum decisa erit iuxta illud l. 38. ff. de iureiur. *Manifestæ turpitudinis est, & confessionis, nollenti iurare, nec iusiurandum referre*; quod non tantum de Reo, sed etiam de actore recte dicitur.

Veruntamen in actione famosa vt furti delatum ab Actore iuramentum Reo, non est licitum illi referre, quia in eius modi causis, V. C. furto clandestino Reus præsumitur melius scire veritatem, quam Actor; quare si accidat Actorem æquè informatum esse, ac Reum, tunc etiam in causa famosa licebit iuramentum eidem referre.

NB. Iuramentum à Iudice delatum non obest, quominus propter instrumenta de nouo reperta, retractari sententia possit, & causa ex integro agi: iuramentum autem à parte delatum, cum vim habeat transactionis, confert ad plenam litis decisionem vt amplius reuocari non possit, nisi causa sit, in qua periculum animæ vertitur, non remissibile partium consensu, vt si agatur de valore matrimonij; item si legatum vel fideicommissum sibi relictum fuisse aliquis iurauerit, idque postea producto instrumento falsum esse demonstretur. Cœterum in conscientia

foro idem dicendum est de alijs causis, id quotiescunque veritas aliter, quàm in iudicio iuratum est, appareat, ea prævalere debeat, atq; iuramentum solùm in ordine ad externum forum oppositionem litis transactæ & decisæ pariat. Æquissimum tamen etiam in foro externo censetur, vt liceat nouo iudicio iurantem de periurio accusare, sicut etiã transactio, quamuis iuramento firmata retractari potest, si propter falsa instrumenta factam esse constet.

Iuramentum necessarium plerunque Reo & Actori deferendum est ad litis decisionem. Ratio: Nam *fauorabiliores Rei potius quàm actores habentur*. reg. 125.ff. Et promptiora sunt iura ad absoluendum, quàm ad condemnandum c.3 de probat. Alioquin si in causa dubia Actori per iuramentum causam mox definire licet, omnes pænæ legitimę probationis necessitas, etiam ea, quæ omnium gentium iure requiritur, vt *in ore duorum vel trium testium stet omne verbũ*. 3

NB. Per suppletorium illud iuramentum tolleretur non sine multorum innocentium periculo: quia callidi homines eadem facilitate ad peierandum, qua ad calumniandum aggrederentur.

Porrò iuramentum purgationis Reo præsumptione aliqua, etiam citra semiplenam probationem grauato in omnibus causis deferri potest, etiam in ijs, in quibus animæ periculum vertitur, neque obstat l.4.c.de edendo. *Actore non probante Reus absoluitur etsi nihil præstiterit*, videlicet intellige probando, quamuis interim delatum sibi iuramentum sine causa recusare non possit.

Gl.in cit.§.sane: Cum Actor habet vnam bonam præsumptionem siue vnum bonum & honestũ testẽ; tunc habito respectu ad quantitatẽ causæ, & qualitatem

tem personæ, vt non sit præsumptio, quod pro tanto velit peierare; defertur iuramentum ipsi Actori. Ad iudicis autem prudentis arbitrium pertinet vt consideratis causæ & personarum circumstantijs quandoque Actori iuramentum in probationis supplementum, atque ad litis decisionem deferat; vtrum V. C. Actor sit persona bonæ vitæ, Reus non item; Item vtrum causa sit criminalis (in qua clariores probationes requiruntur) an ciuilis, famosa item non famosa, vt & matrimonialis (in qua requiritur plus quam semiplena probatio, & quæ nulla exceptione vel coniectura probabili elisa sit.

CAP. VI.

De Materia & Obligatione promissorij iuramenti.

1 IVramentum de opere illicito nullam obligationem parit: Nam *iuramentum vt est vinculum iniquitatis* c. quanto de iureiurand & reg. 58. in 6. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum*, etiam quoad venialia. Ratio est, quia contradictionem inuoluit, vt aliquis obligetur ad patrandam rem illicitam siue, quæ in se peccatum est, V. C. furtum, mendacium. Si enim peccatum est, tenetur iurans ab eo abstinere siue omittere: non potest autem simul facere opus & omittere: consequenter neque obligari ad faciendum.

2 Iuramentum illicitum sæpe obseruandum est, si sit de re licita, nam sæpe accidit, vt aliquis promittendo ac iurando peccet, quia lege aut præcepto prohibitum est; iuramentum interim si res promissa & iurata prohibita non sit sub peccato, vtiq; executioni mandari debeat.

Iura-

Iuramentum de opere indifferente V.C. Te nolle 3
ad illas ædes ire, si alia causa non adijciatur, nullam obligationem parit, quia actio humana, | quæ secundum se, siue ex obiecto indifferens est, si in individuo ad nullum finem referatur, manet otiosa, ideoque mala, consequenter non potest esse obiectum iuramenti obligatorij. Imo etiam si actio nec bona nec mala iuxta alios, erit tamen nemini vtilis maiorisque boni saltem pro eo tempore in quo exercetur, impediens, Ergo non pertinebit ad cultum diuini nominis, vt propter eius adductam authoritatem seu testimonium perfici debeat. Cæterum si aliud indifferens ad finem bonum referatur, erit opus virtutis & capax obligationis iuramenti religiosi V. C. si iures cum tali homine te non loquuturum aut ædes accessurum peccati vitandi gratia erit capax obligationis iuramenti.

Iuramentum de re illicita tametsi mutatâ circumstantia licita fit non ideo conualescit iuxta reg. 18. in 4
6 Non *firmatur tractu temporis quod de iure ab initio non subsistit*, V.C. 1. Iurauit Titius sine causa, se has ædes nunquam ingressurum, postea superuenit iusta causa nunquam ingrediendi quia inhabitatur à persona peccandi occasionem præbente, non ideo ille ab ingressu abstinere cogitur virtute juramenti, quod ab initio vanum & irritum erat. II. qui contra fidem primorum sponsaliorum secunda sponsalia iuratus contraxit priore sponsa ante nuptias mortua cogendus non est ad sponsalia, secundo: quippe quæ promissionem & iuramenta de re illicita continebant, ideoque ab initio irrita erant. III. Qui voto castitatis obstrictꝰ, postea sponsalia absoluta quamuis iuratus contraxit post obtentam dispensationem in voto,

voto, cogendus non est, ad seruandam fidem sponsaliorum cogendus non est, quippe quæ à principio nulla fuerunt.

5 Iuramentum diuini duntaxat honoris intuitu conceptum est de opere minus bono, vel ab initio nullam obligationem adfert, vel arbitraneum iuratis in aliud opus melius conuertendum est, V.C. si iurasti, te hac hora oraturum, postea verò intelligis, gratius Deo futurum, si ægroto assistas potes mutare. Ratio, Nam iuramentum suscipit naturam, siue conditionem promissionis cui adiungitur. Ergo sicuti promissio seu votum Deo editum de opere minus bono, Deo gratum non est, si eius directè oppositum melius existat, ita etiam dicendum de voto jurato.

Imò licet iuramentum sit nudum V.C. simpliciter iurasti, te matrimonium contracturum, nulla inde obligatio ad Deum oritur quia non pertinet ad diuini Numinis reuerentiam, vt fiat opus vtius bonum, omisso eius oppositio meliore. Item si iurasti, te filium percussurum, postea autem iudices, melius esse abstinere à verberibus, non teneris iuramento; quia, V.C. mutatur status obiecti quia filius emendauit, veniamq; petijt, aut alius pro eo rogauit.

Item si iurasti, te ad sacram ædem peregrinaturum, potes deinde in opus melius mutare, quod Deo gratius V.C. vt patri ægrotanti assistas. Ratio est quia Deus in cuius gratiam iuramentum editum est, censetur remittere eius obligationem, vt opus ei acceptius fiat, tàm quia iuramentum in Dei duntaxat honorem conceptum, perinde ac votum, tacitam exceptionem habet, nisi ad maiorem Dei honorem cedat opus amittere aliudque præstare.

Iura-

Iuramentum in gratiam alterius conceptum sem- 6
per obligat si sine peccato præstare possis, iuxta reg: *Iuramentum homini præstitum seruandum est, quotiescunque sine peccato siue salutis dispendio seruari potest.* Etiamsi sit solo interno animo conceptum. Addidi arbitratu iurantis mutationem fieri non posse in aliud opus licet melius. V. C. Iurâsti Titio donaturum decem florenos, & si eos maiore fructu in pauperes erogare possis, tamen iuramenti religione obstrictus es, donec Titius tibi sponte remittat; siquidem omne iuramentum hac tacita conditione fit, nisi, in cuius gratiam iuretur, remittat; Censetur autem Deus remittere; at homo non præsumitur remittere nisi expresse remittat.

NB. Si quis iuret, puellam, se ducturum, non tenetur abstinere ab ingressu religionis; Ratio, quia iuramentum sortitur naturam actus, cui opponitur: Promissioni matrimonij tacita inesse solet conditio. Nisi religionem ingressus fuero. Ergo etiam iuramentum ita intelligitur.

Iuramentum de faciendo in alterius gratiam ope- 7
re prohibito vel infirmato à legibus ciuilibus, obligationem parit saltem, sub virtute Religionis, si legis prohibitio vel infirmatio nõ obligat sub culpa. prob. quia Omne iuramentũ editum in alterius vtilitatem seruandum est, si sine salutis dispendio seruari potest.

Exempl. I. Licet alienatio fundi dotalis secundum leges ciuiles prohibita sit, si tamen eam mulier sine vi & dolo iuramento confirmet, obseruandũ est.

II. Transactio super relictis in testamento non valet, nisi inspectis verbis testamenti; At verò iuramẽto accedente vim obtinet talis transactio sine dolo inita in causa dubia. Similiter transactio post rẽ iudi-

iudicatam nihil valet cum deficiat obiectum transactionis, sed iuramento talis actio confirmatur.

III. Pactum, renunciationis hæreditatis siue succedendo in paterna hæreditate secundum legem irrita est, sed iuramento accedente seruandum est.

IV. Contractus Minoris siue consensu tutoris, vel judicis decreto in alienatione rerum immobilium, iure ciuili irritus est, sed iuramento accedente seruari debet.

V. Donatio facta sine insinuatione vltra 500 fl. ciuili jure irrita est, iuramento confirmatur.

VI. Pactum siue promissio non reuocandi Testamentum ciuili iure irritum est, quia liberam de bonis suis testandi vsque ad mortem aufert libertatem, quod ciuilibus moribus repugnat, Iuramento tamen accedente seruandum est, nisi eius relaxatio impetretur. Idem dicendum de donatione omnium bonorum, licet ciuili iure non subsistat eò quod liberam testandi facultatem auferat ob iuramentum in religionem seruanda est.

VII. Donatio inter coniuges iure ciuili non subsistit, sed iuramento subsistit.

VIII. Si mulier pro altero fideiubeat, non obligatur ob priuilegium Senatus Consul: Velleiani: adhibito tamen iuramento cogitur implere.

IX. Quod quis ludo alearum perdidit Cæsareo iure soluere non cogitur, atque soluenti repetitio conceditur, si tamen iurauit, se soluturum iuramento obligatur.

X. Pæna sponsalibus adiecta, quę à violatore fidei soluenda sit, vtroque iure reprobatur; si tamen iuramentum accesserit, obligationem parit.

XI. Pa-

XI. Pacta legis commissoriæ iure improbatur, sed iuramento accedente obligationem parit.

XII. Pactum non vtendi exceptione pecuniæ non numeratæ irritum est, si adijciatur in eodem instrumento accepti mutui, quia eadem facilitate tùm ad confitendum, tum ad exceptioni renunciandum aliquis adduci potest.

XIII. Si filiusfam: pecuniam mutuam accepit, non obligatur ad soluendum ob beneficium S.C. Macedoniani nisi iuramentum accesserit, siue huic beneficio per iuramentum filius renunciârit.

Quoties cunque lex ciuilis, vel alia quæcunque sub peccato obligat, ne tale opus fiat, vel promittatur, tunc iuramentum de eo faciendo irritum est, quia iuramentum non est vinculum iniquitatis V.C. iuraſti, te crimen non manifestaturum Iudici legitimè interroganti: non accusaturum de crimine Reipubl. pernicioso. Item si Clericus iuramento interposito renunciat fori priuilegio aut Ecclesiasticæ immunitati, est enim tam pactio hæc, quàm renunciatio illicita etiam in conscientia. Pactum seu promissio condonandi iniuriam aliudue crimen futurum, scandali turpitudinem continet: quamobrem iuramento confirmari nequit.

NB Leges prohibentes vel infirmantes aliquam promissionem seu pactionem, quarum finis proximus est commodum ipsorum pacisscentium ne detrimentum aliquod patiantur, non solent eos obligare sub culpa: *Nam quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum*: reg. 61. in 6. Tales sunt leges siue priuilegia concessa ætate minoribus & filijsfamil: ne ex contractu; item mulieribus, ne sub fideiussione efficaciter obligentur, quibus pro-

inde renũnciare possunt, si non validè, saltem licitè vt insuper accedens iuramentum obligandi vim habeat ex ipsorum etiam communi iurium dispositione.

9 At vero leges prohibentes aliquam pactionem, quarum finis proximus est commune bonum Reipubl. V. C. quibus Clericorum immunitas, publicorum iudiciorum integritas, rerum ad communem victũ necessariarum copia conseruetur: eæ sub peccato obligare solent: quare ne iuramento quidem accedente ijs contraueniri potest. Quia peccatum iuxta Bartolum, per quod tollitur ius priuati ipsi paciscenti publica authoritate concessum, saltem accedente iuramento validum est, secus si tollatur ius publicum: quia iuri publico priuatorum pactionibus vel iuramentis derogari non potest. Præterea si lex ciuilis aliquid disponat in fauorem aliorum, quibus tali lege aliquod ius acquiritur V. C. vt liberis certa bonorum paternorum portio debeatur, quæ neq; donatione, neque legato in officioso immuni possit; tunc tali dispositioni legis nullo pacto quamvis iuramento firmato derogari potest, quia tale iuramentum fouet iniustitiam ideoq; irritũ & inutile.

CAP. VII.

De obligatione iuramenti promissarij ob alterius iniuriam præstiti.

1 QVi iurauit alteri vsuras soluturum ex religionis virtute obligatur, ne nomen Dei in testimonium falsum adductum fuerit (ex iustitia non obligatur, quia vsurarius nullum ius habet accipiendi vsuras iuxta regul. Abb. *Iuramentum obligat, etsi turpitudinem contineat tenentem se ex parte recipientis, non autem iuran-*

iurantis. Nec talis solutio peccatum continet, sed laudabilis, vt cognoscatur quantopere suorum verborum ac promissorum fidem seruãs. Deinde licet peccare poterit iurans (inducens hominem ad vsuram sine necessitate) & sic iuramentum fuerit illicitum, tamen non fuit de re illicita.

Qui iurauit latroni iniquè exigenti pecunias solu- 2
turum, iuramẽtum seruare debet (quia eiusmodi iuramentum non vergit in interitum salutis, sed honestè seruari potest) nisi iuramentum relaxetur, vnde soluere debet , sed solutas in iudicio repetere potest, & petendo restitutionem in integrum , si autem soluens iurauit, se non repetiturum in iudicio, tunc quidem obligatur iuramento , quominus eiusdem actionem instituere possit, sed de crimine accusare non prohibetur ad publicam vindictam seu punitionem.

Qui iurauit in carcerem iniustum se rediturum, 3
obligatur iuramento etiam vitæ periculo; prob. quia talis reditus est opus virtutis fortitudinis , nec reditus est intrinsecè malum , sed tale quid, quod iusta causa cohonestatur , nimirum & implendam promissionis veritatem: sic, licet Princeps grauiter peccet sine necessitate, hæreticis promittens libertatem religionis, tamen iuratus seruare debet promissionem, Quia permittere hæresin non est intrinsè malum , sed cohonestari potest necessitate fœderis publici obseruandi propter ius gentium cum alioquin nulla inter homines societas tuta esse posset.

Matrimonium graui metu celebratum accedente 4
iuramento non confirmatur, sed irritum manet. Ratio; quia non excedit limites potestatis humanæ cõ-

tractum aliquem ob publicam vtilitatem adeo infirmare, vt neque iuramento confirmetur, cum alioquin legislatrix potestas finem suum efficaciter non consequeretur, si vna via contrahendi præclusa, altera via ad eundem contractum peruèniri posset. Accedit, quod iuramentum sortitur naturam contractus cui adiungitur. Quare iuramentum appositum matrimonio extorto per vim grauem & iniustam V. C. Iuro, quod accipio te coniugem, tacitam conditionem habet sicuti talis acceptio de iure consistere potest.

5 Error vel dolus quamuis antecedens sit & causa iurandi si versetur circa substantiam rei iuramento promissa, tunc neque promissio, nec iuramentum vllius roboris, Quia deficit consensus substantialis, V. C. si iures, te alteri donaturum annulum, quem putas esse ferreum, cum sit aureus. Quod si verò error vel dolus (quamuis antecedens) atque dans causam iurandi atque ab ipsomet, cui iuratur, non sine iniuria profectus, versetur tantum circa accidentalem rei conditionem, non obfirmat obligationem iuramenti, sed eius relaxatione opus est: sumitur ex c. 7. Iosuæ, de iuramento Gibeonitis præstito, quia iuramentum tale neque irritum est ob defectum consensus substantialis in rem, neque ob iniuriam, quia iniuria non tollit obligationem iuramenti, præsertim eam, quæ ex virtute religionis est ob inuocati numinis reuerentiam.

Quod si qualitas seu circumstantia, quæ rei quidem accidentalis, aut extrinseca est secundum intentionem, tamen intrantis implicitam aut virtualem adeo intrinseca sed obiecto, vt in illud non feratur, nisi quatenus tali circumstantia aut conditione affectus

ctus est, tùm ea deficiente, deficit etiam obligatio; Ratio, quia iuramentum non extenditur vltra ea, de quibus iurans cogitauit. V.C. Iurasti dotem te daturum puellæ, quia dicebatur cognata tua, postea intelligis, te deceptum, non obligaris iuramento, si explicita vel virtualis rationabiliter præsumpta voluntas fuit, non nisi tali puellæ, qualis dicebatur, dotem promittendi: Nam vniuersim loquendo, *actus genium, præsertim obligatorij, non se extendunt vltra eorum intentionem. V.*

CAP. VIII.

Vtrum pacta & Contractus alioquin irriti accessione iuramenti confirmentur.

NOn loquimur hîc de pactis iuramento initis, nam illa confirmari non possunt accessione iuramenti, cum iuramentum non sit vinculum iniquitatis, sed de pactis iure ciuili irritis, vtrum accessione iuramenti confirmentur, adeò vt etiam secundum forum externum ius & actionem tribuant ob iuris iurandi religionem.

1 Pacta & contractus alioquin ciuili iure irriti, aut minus efficaces interdum accessione iuramenti firmantur, V.C. Contractus Minoris, alienatio fundi dotalis, donatio facta coniugi, vel actio vltra quingentos solidos.

2 Si promissio vel pactum ex parte coniugalis vel acceptantis turpitudinem continet appositio iuramento haud confirmatur, vt exinde actio & compulsio oriatur. V.C si vsurario vsura cum iuramento promissa sit, Iudex in externo foro non debet compellere ad solutionem, cum vsurarius nullum ius ac-

cipiendi habeat. Quare potius cogendus est, iuramentum remittere, atq; eo in vito ipse iudex relaxare poterit. Item *quæ per vim, vel per iustum metum extorta iuramenta nullius esse momenti iubemus.*

3 Qui in iniusta à priuato adactus est ad promissionem iuratam facile liberationem impetrat, potest enim statim ad iudiciale forum confugere, vt nisi aduersarius iuramentum speciale remittat, à iudice cogatur, aut ipse iudex relaxet. Nam *qui vim intulit, meretur vt ei promissum non seruetur.* In conscientia tamen ob reuerentiam diuini Numinis obligatur ad promissionem seruandam, sed non in externo foro, quia in iudicio non datur actio aduersus eum, qui ita inrauit, quin potius si eum soluit in integrum restituitur idq; in odium iniusti actoris, ne ex iniquitate commodum ferat, & ob defensionem innocentis & Reipubl. tranquillitatem id expedit.

4 Non tantum propter turpitudinem siue iniuriam promissarij sed etiam ob aliam causam ad bonum publicum pertinentium, Magistratus ita aliquot contractus pro irritis habet, vt ne iuramenti quidem accessione confirmentur, actionemq; pariant, sed nihilominus infirmari possint. Ratio, quia vt contractus, qui alioquin minus validi sunt, appositione iuramenti ita confirmentur, vt ius actionemq; tribuant, id non prouenit ex virtute iuramenti præcise, sed ex iure positiuo talem iuramento vim tribuente. Ergò si ius vel consuetudo vim legis obtinens, nolit contractum iuramento confirmari, sed ei nihilominus resistat, non potest tunc iuramentum eiusmodi effectum gignere. Causa autem rescindi non solet, ne ex pacto ciuilibus moribus repugnante ansa seu occasio peccandi præbeatur V.C. Exemplum habes in

pacto

pacto futuræ successionis seu promissionis vltimæ voluntatis non reuocandæ, quod adeo ciuili iure improbatur, vt neque iuramento confirmetur, eò quod ansam præbeat captandæ mortis alienæ ; Ita si duo paciscantur inter se de hæreditate tertiæ personæ censetur esse pactum contra bonos mores, vt neque iuramento confirmetur, idque propter machinationem mortis illi tertiæ personæ.

Cæterum si eiusmodi conuentioni iuramentum accesserit, obligatio inde consurget, ex religionis saltem virtute quandoquidem tale iuramentum secundum se obiectum illicitum mandari potest.

Actus, gestus contra antecedens iuramentum validus est, modo is pendeat ex mera facultate agentis, § licet agens agendo periurus sit. Ratio, quia non obstante iuramento promissorio & personali contracta obligatione, non faciendi aliquid, manet nihilominus homo in naturali libertate, per quam possit facere, qnod non facturum se statuit, promisit ac iurauit. Exempl. I. Matrimonium de præsenti validum est, non obstantibus prioribus iuratis sponsalibus cũ alia celebratis. II. Reuocatio procuratoris valet, tametsi qui reuocat, antea iurârit, se non reuocaturum. III. Si quis iurauerit, se testamentum non reuocaturum, & postea reuocauerit periurus quidem est, sed valet reuocatio. IV. Aliquis iurauit, se votum non editurum in consulto Confessario; postea temere vouet, nihilominus validum est votum. V. Caius iurauit, se rem Titio & non alteri donaturum, postea nihilominus alteri donat, ac tradit valida est hæc donatio, quia donator, non obstante priore promissione Titio facta mansit dominus rei.

Dixi autem, assertionem locũ habere, si actus contrarius iuramentũ pendeat à mera facultate agẽtis.

Nam si actus positiuo aliquo iure irritus sit, tunc non confirmabitur accessione iuramenti editi contra prius iuramentum non agendi. Exempl: Si mulier iurauerit, se non alienaturam bona dotalia; aut Minor se non contracturum sine Curatoris authoritate, postea verò non obstante hoc iuramento, alienent, aut contrahant, quamuis iurati se non contrauenturos, nihilominus contractus siue alienatio rescindi poterit, tanquam iure ciuili inefficax: Ratio, Cui enim iuramentum posterius peruersum sit & periurij criminis confirmatorium non est credibile, quod ei ius assistat, velitque eo contractum siue alienationem alioquin iritam vel inefficacem confirmari.

CAP. IX.

De iuramenti interpretatione & tacitè subintellectis conditionibus.

1 IVramentum in dubio strictè interpretandum est propter grauem quam in se continet religionis obligationem atque periurij periculum.

NB. Iuramentum de seruandis statutis alicuius communitatis intelligi debet de editis, non de nouo edendis, nisi exprimatur, vel ex iudicijs constet, tam amplam esse iurantium intentionem.

2 Iuramentum præstitum circa materiam iuris interpretandum est secundum limites iuris, neque sensus est, si quis alioquin iure obligatus sit ad quippiam faciendum, vel omittendum, tunc iuramentum accedens non ad aliud se extendit, sed tantum ad ea, quæ sub obligatione iuris comprehenduntur, vt proinde intentio iurantis esse censeatur, se nihil illicitum

citum siue iure concessum attentaturum-Exempl.I. Iuramentum Episcopi de non alienandis bonis Ecclesiæ, interpretandum est de alienatione illicita, quæ fit sine causa necessitatis, aut vtilitatis, vel sine requisita iuris solemnitate. II. Clericus iurauit residentiam, potest tamen abesse in casibus iure concessis. III. Iuramentum seruandi statuta collegii intelligitur secundum differentiam statutorum intentionem legislatoris & loci consuetudinem eorumque interpretationem, si enim grauis momenti statuta sunt, & ita quasi sub mortali obligent, tunc iuramenti transgressio nouam mortalem sacrilegii malitiam adiicit, si autem leuis materiæ statuta sint, vel si ita accipi solent, vt sub veniali tantum obligēt, vel solùm ad pœnam subeundam, tum iuramenti obligatio similiter intelligi debet.

Quare si Academię Rector Scholares Missæ aut processioni sub obligatione præstiti iuramenti interesse iubeat, transgressio obligat solum ad veniale, secus si adsit contemptus. IV. Iuramentum seruādum de secretis Capituli intelligitur, quatenus materia secretum postulat; ita vt si magni momenti existat, & valde interfit, non euulgari, eius euulgatio mortalem etiam culpam contra religionis virtutem propter violatum iuramentum contineat; si autem res leuis sit, solum venialem, denique nullam, si euulgatio nullum omnino incommodum afferre possit. V. Ministri publici, & mercatores iurantes, se contentos fore taxatione precii & stipendii intelligitur iuramentum de taxatione iusta & non de iniusta. VI. Qui iurauit, se pariturum mandatis Ecclesiæ, eo non obstante, à lata sententia appellare potest, sicuti etiam communi concessum est.

3 Iuramentum non extendi debet vltra intentionem iurantis, verisimiliter præsumendum iuxta illud Suarez. Iurámentum non est extendendum ad incognita, siue quæ iurans in specie non cogitauit, & quæ in mentem si veniſſent, verisimiliter excepisset.

4 In omni iuramento promissorio tacitæ conditionis intelliguntur: Primò si potero; Deinde saluo iure & authoritate superioris: Tertio, Nisi is, cui iuratum, obligationem remittat. Quartò, si res notabilem mutationem non accipiant: Ratio: Quia notabilis mutatio quasi nouum obiectum facit, ad quod verisimilem præsumptionem iurantis intentio se non extendebat v.c. sponsus propter subsequentem fornicationem etiam post sponsalia iurata resoluere potest: Et promissio iurata reuocari potest ob superuenientem ingratitudinem promissarii.

5 Homo promissorem liberare potest, si promissio principaliter in eius gratiam facta est, v.c. si sponsalia vendas iurata cum Titia: secus si principaliter in Dei honorem, v.c. si votum iuratum edas, pauperi Titiæ dotem daturum. Nam illa licet respuat, tamen Deus eiusmodi promissionem sibi factam non tantum accipiat, ob vtilitatem hominis sed etiam ob proprium honorem & cultum.

6 Iuramentum assumit naturam & conditionem promissionis cui adiicitur: Ratio, quia iuramentum adiectum promissioni cum circa idem obiectum versetur sed auget obligationem intensiuè, quia intra limites obiecti nouam obligationem ex virtute religionis superaddit. Exempla. I. Sicut promissio interdum conditionem tacitè adiectam habet, nisi notabilis

notabilis postea mutatio superueniat, ita etiam iuramentum seu promissio iurata vt paulo ante dictũ est. II. Iuramentum fideiussoris secum trahit exceptionem quæ fideiussioni competit, vt prius principalis debitor conueniatur,& executiatur. III. Qui iurauit, se debita soluturum, is potest ob iustam causam compensatione vti cum alio simili, eoq; liquido debito, cum enim debitor ad soluendum obligatus, quibusdam casibus compensatione vti possit, sequitur quod tali compensationis iure non priuetur per iuramenti accessionem. IV. Si iuramentum reciprocæ promissioni vel contractui accedat, eam tacitam conditionem habet, si alter quoq; promissis suis steterit, iuxta c. peruenit, 2. de iureiur. Quia *non seruanti fidem fides seruanda non est.*

CAP. X.

Vtrum obligatio iuramenti personalis sit & num actio inde oriatur, atq; ad hæredes transeat.

IVramentum per procuratorem fieri potest. Quare *potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum.* reg. 86. in 6. Nam sicut obligat iuramentum perscriptum, ita etiam obligabit per Procuratorem vtens verbo *iuro* (procurator agit id ministraliter, tanquam alienam personam repræsentans) sed requiritur mandatum speciale in causa speciali. Vnde sequitur si iuramento Procuratoris falsitas subsit principalem ipsum, cuius mandato alter iurauit, periurum esse, quamuis procurator si conscius doli fuerit, eodem crimine tenebitur; iuxta illud; *Agentes & consentientes pari pœna puniuntur.*

Exiuramẽto cõfirmatorio promissionis acceptę in exter-

externo foro actio conceditur: Ratio; quia hoc casu iuramentum tantum inducit obligationem Religionis erga Deum, sed etiam firmat obligationem naturalem fidelitatis, ac iustitiæ erga hominem, quippe quam tam ius ciuile, quàm Canonicum acceptat, & ad eius executionem compellit ob reuerentiam iuramenti: sic ex contractu puberis sine tutoris authoritate inito, & ex pacto simplici, si iuramentum accesserit, etiam ciuili iure actio conceditur, quæ alioquin non concederetur. Quod si verò iuramentum non sit confirmatorium promissionis, sed per se stans, ideoque solum obligans ex virtute religionis erga Deum; eo casu nullam propriè actionem parit: vt si quis iurauit, Ecclesiam se ædificaturum, eleemosynam daturum, nemine acceptante: Ratio, Actio est ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur, sed in iuramento per se stante, nulla est obligatio siue debitum ex iustitia, sed tantum ex virtute religionis erga Deum. Ergo non est locus propriè dictæ actioni. Nihilominus in foro Ecclesiastico externo talis iurans compellitur ad seruandum iuramentum.

3 Obligatio, quæ est iuramenti propria ex virtute religionis omnino personalis est, v.c. Si Episcopus, Rex, Canonicus ad suum officium admittitur sine præstito iuramento, non obligatur ad seruandum iuramentum, quod præcedentes eius ediderunt ex virtute religionis licet interdum vinculo statuti aut pacti.

4 Si iuramentum non sit propriè promissorium, sed per se stans, tunc nulla omnino obligatio ex eo ad hæredes iurantis transit, propterea, quod huiusmodi iuramentum vnam simplicem obligationem religionis continet, quæ purè personalis est, vt si quis iurauit,

iuit, vsuram se soluturum, pecunias latroni daturū. Illud Abb. Licet iuramentum transeat ad hæredes (vouentis se Ecclesiam ædificaturum) seruare tamē tenentur, ne lædant animam defuncti. Et possunt cogi à iudice Ecclesiastico.

Obligatio iuramenti propriè promissorii transit ad hæredes aut Decanos, Episcopos, successores eius cui iuratum est. Vnde iuramentum ex parte iurantis personale est, sed respectu eius, cui iuratur reale, id est transitorium cum re, puta dignitate, hæreditate, & patet ex cit. c. veritatis, in quo habetur: Vasallum, qui iurauit. Prælato fidelitatem aut obedientiam, eandem etiam sine nouo iuramento debere successoribus, quamuis eorum expressa mentio facta non sit. 5

CAP. XI.

De promissorii iuramenti irritatione, dispensatione, relaxatione, commutatione.

SIcut vota ita & iuramenta edere non possunt personæ, quæ alterius potestati subiectæ sunt, nisi cū dependentia à voluntate eorum, quibus subsunt, ita vt ea irrita reddere possint, quatenus ipsis præiudicant. Est autem duplex talis dependentia, vna per se, si ipsamet hominis voluntas alienæ potestati subiecta sit. v.c Religiosi & impuberes. Altera per accidens, siue ratione materiæ circa quam nota seu iusta causa versatur, vt si vxor voueat, vel iuret, se peregrinatura & cum præiudicio Episcopi sui. Vnde sicut vota, ita & iuramenta per dominatiuam potestatem, irrita reddi possunt, etiam Deo præstita; probat iuramentum promissorium Deo factum aliud non 1

non est, quam votum iuratum, Iuramentum autem accidens promissioni ac voto, assumit naturã & conditionẽ eius. Ergo perinde ac votũ tacita cõditione fit, saluo iure superioris irritandi potestate prædicti.

2 Iuramentũ etiam hominis præstitum irritari potes, si versetur circa materiã alterius dispositioni subiectam, aut circa promissionem, quæ dominatiuæ potestati patris, tutoris, prælati, mariti, &c. subdita est. Prior pars prob. quia in iuramento intelligitur ius superioris exceptum, vt proinde iuramenta in cuiuscunque gratiam edita per authoritatem Papæ, Episcopi, alteriusue potestatis, etiam laicæ irritari queant, si sint circa materiam eius dispositioni subiectam. Vnde Pontifex suo arbitratu irritare potest omnia iuramenta edita circa beneficia Ecclesiastica distribuenda, quippe in quibus plenissimam potestatem noscitur habere. Episcopus quoque Clericorum iuramenta, quæ versantur circa res suæ dispositioni subiectas rescindere potest, V. C. Si Clericus iurauit, se non discessurum loco ante solutionem debitorum; post prob. quia iuramentum recipit naturam & conditiones actus cui apponitur, quapropter Prælatus omnes promissiones religiosorum iuratas sine consensu suo factas irritare potest; Pater & Tutor omnia pacta iurata impuberis, cum ob ætatis imbecillitatem, etiam eius voluntas alienæ potestati subiecta sit; Maritus item vxoris, quatenus in ipsius præiudicium cedunt iuramenta.

(Posito, quod dispensatio versetur circa iuramenta Deo facta & relaxatio circa iuramenta ho-
3 mini facta.) Quicunque habet potestatem dispensandi, aut commutandi vota potest tali facultate vti, tamen si

tametsi vota irrita sint, quia votum sicut & quæuis alia promissio retinet naturam suam, licet iurata sit, quare nihil obstante iuramento remitti possunt, quia iuramentum est accessorium promissioni & voto.

Vota & iuramenta pia æquiparantur, Quare sicuti vota ita & iuramenta, summo Pontifici reseruata, censeri debent. 4

Iuramentum continentiæ perpetuæ, Religionis, alteriusue materiæ reseruatæ si pœnalia aut conditionata sint, (V.C. Vir iurans religionem si Titiam non accipiat, quia circa hominem versatur,) perinde vota eiusdem conditionis ab Episcopo relaxari possunt.

Iuramentum promissorium erga hominem ordinariè relaxari non potest absque consensu eius, cui præstitum est; quia tali iuramento ius homini acquisitum est, quo proinde sicuti & aliis bonis priuari non potest; Nam in iuram promissorio, quia homo est creditor, cuius proinde in hac re commodum atque voluntas spectari debet, eoq; inuito obligatio remitti non potest. Votum verò promissum quod Deo fit, censetur à Deo remitti, si Ecclesiæ Prælatus iudicet ita expedire ad salutem vouentis. 5

NB. Quandoq; aliquid iuramento promittitur de quo dubium est, vt cũ sit licitum an illicitũ; proficuũ, vel noxiũ, in illo potest quilibet Episcopus dispẽsare. 6

Iuramentum in hominis vtilitatem principaliter editum si non est propriè promissionis confirmatorium, sed per se stans Episcopali authoritate relaxari potest. V. C. Vsurario vsuras resoluere iuramento promissas. Cum enim huiusmodi iuramentis nullum ius æqualiter ei, in cuius gratiam

eduntur

eduntur ideo sine cuiusque iniuria ob causam ad Dei honorem cedentem à Prælatis relaxari possunt, etiam iuramentum ædificandi Ecclesiam non producit aliquam iustitiæ obligationem consequenter nec confert alteri parti proprie dictum ius, siue actionem.

7 Priuilegia dispensandi aut commutandi & iuramenta dari solent sine præiudicio tertii, quod intelligitur postquam illi per acceptionem ius acquisiuit.

8 Qui habent priuilegia dispensandi vel commutandi vota, possunt etiam commutare iuramenta pia, quæ sine promissione in Dei honorem principaliter concepta sunt; Non possunt autem vi priuilegii relaxare iuramenta directè in hominis vtilitatem edita, quamuis acceptata non fuerunt. Prius prob. quia vota & huiusmodi iuramenta æquiparantur, v. c. si iuras te in tali Ecclesia altare ædificaturum. Posterius prob. quia talia iuramenta cum votis nullam habent æquiparationem. Vnde qui iurauit, se Catam ducturum iuramento obstringitur quo minus propositum cœlibatus amplecti possit.

9 Directa relaxatio iuramentorum quæ sic per modum absolutionis aut dispensationis ad Ecclesiasticos tantùm Prælatos pertinet cum sit quædã remissio ex parte Dei facta per eius ministerium, cuiusmodi potestas spiritualis est.) Indirecta vero etiam laicæ potestati competere potest. dummodo materia sit temporalis, v.c. si laica potestas ob iustam causam aliquid præcipiat vel prohibeat, cui non obstante cõtrario iuramento suo subditus obtemperare debet v.c. vt ciuitatis gubernationem accipiat.

10 Causa iuramenti, vt pote in Deum tendens, per se spiritualis est, si tamen super contractum inter laicos interpo-

interpositum est ad eius obseruationem, cum Ecclesiasticus tum laicus Iudex compellere potest iuxta illud *Iuramentum non mutat forum sed addit forum foro:* Vnde contractus iuramento firmatus est mixti fori, vnde ad iuramentum ab vsurario remittendum, potest compellere iudex Ecclesiasticus.

CAP. XII.

Quæ personæ iurare possint.

1 DEus secundum quandam metaphoram ad nostrum intelligendi modum in scriptura sacra iurasse dicitur, alioquin dictum diuinum nullam confirmationem admittere potest, cum ex se ipso infallibilem certitudinem contineat.

2 Omnis creatura intellectualis, ipseque Christus, qua homo propriè iurare potest, etiam rationis vsu præditi ante pubertatem.

3 Iuramentum impuberis, item periuri in iudicio non recipitur. Prius prob quia quem semel peieraſſe constat, periculum est, iterum peieraturum, & iuramento calumniæ & fidelitatis tamen non liberatur periurus.

4 Sacerdotes non nisi graui de causa in iudicio iurare cogũtur (v.c. in purgationem sui, vel alterius innocentiam probandam ne lædatur vti pro fide, pro obedientia, pro pace, pro idẽnitate Ecclesię, pro absolutione & vinculo excõmunicationis) ratio assertionis, quia nõ indiget dictũ hominis cõfirmatione, nisi quia de eo dubitatur de veritate eorũ, quæ dicit & ideo personæ magnæ dignitatis non conuenit iurare. Nẽ quidem iuramentum calumnię prẽstare debent sacerdotes sine consensu superioris.

5 Clerici in manu laici nõ debent præstare iuramẽ-

tum coactiuum, voluntarium, tamen possunt, etiam si velint ingredi ciuitatem, venientes ex loco pestifero, sed absq; corporali tactu & eleuatione manuum instat Laicorum sed interrogari tantum & sponsionem postulari per sanctam consecrationem, Von ihren Geistlichen Wirthen vnd trewen.

CAP. XIII.

De Mendacio.

1 MEntiri est aliter enunciare contra id, quod in animo quis sentit fallendi causa.

2 Duplex est falsitas materialis (cum non aliter se habet, quàm homo enunciat, sed præter intentionē loquentis, quia credit esse verum, quod loquitur, tunc non est obiectum propriè mendacii & periurii.

Alia verò est falsitas per se formalis, & secundum intentionem, etiamsi alias re ipsa verum sit, quia in moralibus actionibus, quæ speciem suam accipiunt ab obiecto non pro vt est à parte rei, sed pro vt est apprehensum, & voluntate ab intellectu proposita: magis spectandum est id, quod est per se & secundum intentionem, quàm quod est per accidens & præter intentionem.

3 Mendacium est triplex pernicioſum (quod cū iniuria profertur, vt obsit) officioſum (quod sine iniuria, vt prosit.) iocoſum (quod cū nulli noceat profertur vt delectet. Excipe locutiones figuratas, hyperbolas, fabulas, parabolas, quia verū sensum continēt.

4 Amphibologiæ seu orationes ambiguæ, quæ videlicet sensus habent, mendacia non sunt.

Si signum per se, aut per circumstantias determinatum est ad verū eumq; falsum sensum, non est locus æquiuocationis, sed est verū mendacium, v.c. adulter

adultera, quæ examinata à marito de cõmisso adulterio negat se fidem matrimonii vnquã violasse, subintelligendo hora præcedẽte. Prob. Is mentitur, qui contra id, quod animo sentit, alteri significat animo fallendi: Hoc autem facit is, qui alteri (quem rei ignarum putat) loquitur enunciationem determinatã ad vnum eumq; falsum sensum. Ergo.

7 Si restrictio sensus omnino aliena sit & loquentiũ consuetudine, & in externa locutione, nec explicite, nec implicite significetur à mendacio excusari non potest, si animo fallendi fiat.

NB. Si v.c. alicui malitiosè interroganti, quæ edicere non oportet Principis consiliarius respondeat: nescio, non mentietur subintelligendo vt tibi dicã; sic Confessarius à Iudice iniustè interrogatus de ijs criminibus, quæ ex confessione cognita habet. Rectissime ait se nihil scire supple notitia ad reuelandũ. Est enim in his locutionibus non inusitata ambiguitas, quandoquidem hic aliquid scire potest secundũ notitiam priuatã, quæ etiam alteri manifestari queat; vel secundum notitiam publicam, quæ alteri cuiquam scire non interest, manifestari non debeat. Quod si verò talis loquendi modus, ac circũstantia adsint, vt verbũ *nescio* determinetur ad omnẽ ignorantiã, puta si confessarius adigatur, vt dicat, an vllo modo sciat, tunc verè mentietur, si verbo *nescio* erga alterum vtatur intra mentẽ cogitans, vt tibi dicam.

8 Mendacium per se intrinsecè malum est, & nullo casu licitum, Prob. I. ex scriptura sacra: Non mentiemini, nec decipiet vnusquisq; proximum suum. II. Qui mentitur is vtitur locutione falsa, errorẽ ignorare vult, id autem est per se malum & alienũ à ratione & contra honestatem humanæ professioni.

9 Olim non ita cognitũ erat, omne mendaciũ esse peccatũ. Sic Dauid, Iudith, & Iacob patriarchae ex invincibili ignorãtia potuerunt existimare fas esse tali casu mentiri.

10 Veritatẽ verbi æquiuocatione, aut facti dissimulatione alteri celare interdũ licitu est, si iustã ob causam fiat; ratio, quia simulatio ac mendacium est falsi, dissimulatio autem est veri, atqui falsum dicere, per se malum est; sed quod verum est, interdum iuste celamus, quia præceptum affirmatiuum manifestandæ veritatis non semper obligat, & dissimulans veritatẽ non dat causam alteri erroris aut deceptionis sed permittit, vt alter falsam opinionem concipiat alioquin omnes allegorias & stratagemata, tanquam mendacii damnari oportebit.

11 Æquiuoca locutio aut dissimulatio veritatis iusta ratione non nitatur, licet mendacium non sit, tamen dolus malus censetur.

12 Calliditas in sermonis ambiguitate societati humanæ valde noxia est, quandoq; humano generi nihil magis generale atque commodum est, quam vt inter ipsos charitas, fides & societas consistat, illa autem violatur per calliditatem & animi duplicitatem iuxta Eccl. c. 37. Qui sophistice loquitur odibilis est.

13 Qui absq; debita consideratione falsum dicit, nõ ex proposito, peccat contra veritatis virtutem, licet propriè non mentiatur. Prob. prius, quia ex virtute veritatis obligamur, si loqui alteri velimus, vt vera, non falsa loquamur, posterius prob. Nam mendacium cum sit dictum contra mentem alterius fallendi causa directum seu formalem dolum requirit. Sed fieri potest, vt aliquis existimans dictum suum verum esse, nihilominus mentiatur; videlicet asserat sibi certũ & explo-

& exploratum esse; cum tamen de eo non nisi opinatiuam, seu probabilem persuasionem habeat.

CAP. XIV.

De periurio seu iuramento falso.

1 PEriurium strictè est mendacium iuramento confirmatum; latè autē accipitur pro omni iuramento illicito videlicet destituto aliquo trium, quæ sunt veritas, iustitia & iudicium. Quare triplex periuriū, vnum propriè dictum, quod veritate caret, idq; dividi solet in assertorium & promissorium. Alterum est, quod iustitia destituitur, puta si quis rem illicitā aut prohibitam iuret. Tertium quod iudicio vacat, puta si quis sine iusta causa temere iudicat. Atq; hæc duo postrema improprie periuria sunt, quia falsitatē quodammodo in se continent, nam qui rem iniustā iurat, is tenetur dictum suum falsum efficere abstinendo ab opere: qui verò temerè iurat, is committit, se periculo falsitatem incurrendi.

NB. In illo præcepto: Non assumes nomen Dei in vanum, prohibetur omne periurium, maximè verò id quod veniale destituitur, nam iuramentum vanū est, quod fine suo frustratur. Iuramenti autem fons est confirmatio veritatis. Erga maxime vanum est iurare cui deest veritas.

2 Omne periurium assertorium est mortale si cum plena deliberatione fiat, etiam in re leui, vel: iurare se habere viginti nūmos, cum habeat nouendecim: ratio; quia Deum veracissimum in confirmationem cuiuscunque falsitatis adducere non vacat grauissima irreuerentia & contemptu, cum enim veritas latitudinem non habeat, sed in indiuisibili consistat, videlicet in adæquatione dicti ad rē, sequitur omnē

assertionē, quæ vera non est omnimodo falsam esse.

3 Iuramentum vi cautum sine debita consideratione est peccatum graue & leue, secundum proportionem defectus debitæ considerationis; Ratio est, nam malitia iuramenti incauti in eo consistit, quod aliquis periculo se cōmittat iurādi falsum. Atqui hoc periculū tanto maius & propinquius est, quāto minus iurans rei iuratæ veritatē cōsiderat & attendit. Ergo.

4 Iuramentum incautum non continet malitiam propriè dicti periurii; Ratio, quia omne periurium pro fundamento habet mendacium. Sed qui aliquid asserit minus considerans, sed subdubitans num rerum sit, is non mentitur, cum nihil asserat contra mētem voluntate fallendi. Ergo. Confirmatur secundo: Omne iuramentum assertorium est mortale, iuramentum autem incautum non est semper mortale. Ergo. Idem dicendum de iis, qui per consuetudinem sine aduertentia falsum iurant, non præcipuè deierans cum non mentiantur, quia tamē huiusmodi iuramenta deordinationē quandam habent ideo consuetudo existens causa voluntaria horum iuramentorum aggrauatur ab eis tanquam ab effectibus indirecte volitis.

5 In iuramento assertorio maior vel minor certitudo requiritur pro diuersitate rerum iuramēto assertarum. Nam iurans de proprio facto debet habere euidentem certitudinem veritatis, qualis de propriis actibus haberi potest: Sufficit verisimile si maior haberi non possit, etsi postea contingat rem se aliter habere. Si testis deponat in iudicio de facto alieno, requiritur cognitio certa. Iurans aliquem esse dignum ad sacrum ordinem intelligitur, quantum

humā-

humana fragilitas nosse finit de persona qualitate.

Non omne promissorium periurium est mortale, sed obleuitatem materiæ veniale fieri potest. Prius pater propter grauem irreuerentiam, cum quis facit, quod Deus in testimonium falsi adductus fuerit, quia autem se aliquid facturum iurauit, siue magnũ sit siue paruum, ac postea intermittit, is facit vt Deus in testimonium falsi adductus fuerit. Ergo. Posterius probatur. Violatio noti circa materiam leuem non nisi venialem irreuerentiam aduersus Deum continet. Ergo aliuiolatio iuramenti promissorii circa similem materiam.

N.B. In violatione iuramenti promissorii Deus non in testimonium falsi aut mendacii adducitur, sed solum authoritas Dei in confirmationem infidelis promissionis adhibetur; sic pater iurans se percussurum filium postea intermittens peccat venialiter propter irreuerentiam aduersus Deum propositum bona diuini Numinis authoritate firmatum sine causa immutare. §

Iuramentum Amphybologicum licet proprie periurium non sit, (quia alter sensus amphibologiæ verus est, ergo qui illum iuramento confirmat, periurium propriè non committit) mentitur tamen talis, quia exterius loquitur aliter quàm in animo sentit grauiter etiam contra virtutem religionis, quia vtitur iuramento, vt sit quasi instrumentum alium decipiendi) imò iuramentum Amphibologicum omni culpa vacat, si iusta ita iurandi causa adsit (quia Amphibologicæ locutiouis vnus sensus verus est; ergo secundum illam postulante

necessitate iuramento confirmari potest. v.c. Iudice incompetente, aut non iuri dicè interrogãte, vel etsi iuridicè interroget, tamen eius intentioni satisfiat ita respondendo) iuramentum tamen amphilogicum illicitum est & quodammodo periurium si fine iusta necessitate fiat, quia vergit in detrimentum humanæ societatis, & si in re graui, erit mortale.

8 Amphilologici sermones defendi possunt: V.C. qui pecuniam mutuo sibi datam fideliter soluit, si postea in iudicio conuentus, si aliæ probationes desint, iuratus dicere potest, se hunc mutui cõtractum non instituisse, intellige tali obligatione. vt bis soluere debeat: ratio; quia consuetudo est inter homines, vt responsio interrogantis intentioni informetur, ideoque aliquis non plus sed hoc ipsum respondere censetur, quod alter interrogat. Iudex autem, v.c. solum intendere censetur, an Reus conuentus cõtractum instituerit, ex quo modò obligatus sit. Ex quibus etiam iudicium ferri potest de doctrina koni dicentis, quod Reus de occulto crimine præter iuris ordinem interrogatus, si neget, intelligendus sit de tali crimine, quod in iudicium venire debet.

NB. Si latroni, v.c. pecunias stipulãti iuratus promittas, te daturum, intra mentem retinendo (dabo tibi si debeam) est mendacium & non amphylologia: Ratio, quia verba, cum secundum expressam exigentis intentionem, tum secundum alias circumstantias determinantur ad absolutam remissionem.

9 Iuramentum, cui deest iustitia, si sit assertorium videtur veniale. v.c. si crimen occultum proximi sine iusta causa iuratus reueles. Ratio, quia in tali casu iuramentum non confirmat assertionem

tionem vt iniqua est, sed tantum vt vera est, ideoque malitia detractionis per accidens tantum ad iuramentum se habet; Excipe, nisi ea directa intentione detractionem, mortalem iuramento confirmes, vt facilius ei fides habeatur; tunc enim nomen Dei assumitur vt instrumentum ad grauem iniuriam proximo irrogandam, quod magnam irreuerentiam continet. Item hæc circumstantia in confessione manifestanda.

NB. Iuramentum promissorium de re mortaliter mala continet mortalem irreuerentiam ob iustitiæ defectum, vt si iures, te hominem occisurum; At vero de re venialiter mala continet tantum irreuerentiam malam, vt si iures, te puerum non ita meritum castigaturum: Ratio, quia tantò maior, vel minor irreuerentia Deo irrogatur, quantò maius vel minus peccatum est, cuius committendi propositum Dei authoritate confirmatur.

NB. Si quis rem malam, quam iurauerat, postea opere compleat quasi ex obligatione iuramenti pertinet id ad superstitionem & zelum, sed non secundum scientiam, simplicitas tamen à mortali excusat.

Iuramentum de opere vel omissione indifferen 10
te, aut repugnante Euangelicis consilijs, per se loquendo est veniale ob iustitiæ defectum. V.C. si iures, te non futurum religiosum, te hodie non ieiunaturum; Ratio, est enim irreuerentia, sed non grauis.

Iuramentum, cui iudicij discretio deest, quia sine 11
necessitate tantum fit, veniale est, quia leuem irreuerentiam continet, dummòdo iurans sufficientem cautionem adhibeat, vt, quod iuramento affirmat,

falsum non sit. Qua ratione mercatores excusantur a mortali periurij crimine, quando iurare solent tantidem vel pluris sibi mercem constare, quanti deuendant, licet aliquod lucrum interim reportent, quia tale iuramentum (licet indiscretè prolatum) potest tamen habere verum sensum, videlicet æstimatoriam labore periculo V.C. tanti vel pluris sibi constare.

12 Crimen periurij grauissimum, grauius adulterio, homicidio Deum vltorem habet, apud magistratum tamen non habet pœnam corporalem sed arbitrariã.

Clericus periurus conuictus deponendus sedante iudicis sententiam nulla pœna canonica seu censura incurritur.

13 Homines simplices non satis distinguunt inter iuramentum, blasphemiam, & maledictionem. Nam maledictio, est mali alicuius imprecatio, quæsi Deo fiat, blasphemia appellantur, hominibus facta, quatenus licita vel illicita sit dixi lib. 2. tract. 3. c. 8. nu. 6. Iuramentum autem est explicita vel implicita diuini Numinis inuocatio, ad alicuius dicti confirmationem. De eo temerè prolato si homines in sacra confessione se accusent, intelligere debet confessarius an verè, an falso iurauerint; Si verè, plerunque non est mortale, sin verò dicant falsum iuramento se affirmasse & quidem scienter ac deliberatè, grauis culpæ rei censendi sunt.

Ad grauitatem iuramenti falsi aut temerè concepti etiam pertinet, si aliquis per execrationem iuraverit. Moriar; Deus mihi propotius non sit, Gott straff mich. Diabolus me rapiat, nisi verum sit, quod dico; Si tamen aliquis tali iuramento confirmet, quod scit, aut certo credit verum esse, non debet mor

mortalis peccati damnari per se loquendo & scandalo cessante. Nisi frequenter rita iurando animaduertas, sibi malam consuetudinem ingenerari, per quam denique ad periuria perueniet.

TRACTATVS IV.

De Voto & voti relaxatione.

CAP. I.

De nomine ac definitione voti.

VOtum definitur promissio deliberatè Deo facta de meliore bono. 1

NB. Promissio (non nudum propositum) procedens ex voluntate se obligandi, ita vt promissario videlicet Deo ius acquiratur.

NB. Vouens, & ignorans vim & essentiam voti non vouit, quia incogniti nulla voluntas.

Qui vouet animo se obligandi, quam vis non exequendi vere obligatur, non sicuti re ipsa accidere 2
potest, vt aliquis castitatis voto obstrictus sit, castitatem tamen non seruet sic etiam hæc duo voluntate separari possunt, vt aliquis voto obligatus esse velit ad seruandam castitatem, non tamen obligationi satisfacere.

NB. Votum secundum speciem & substantiam quam ex obiecto præcisè accipit, est actus bonus ex virtute religionis. Interim verò fieri potest, vt praua operantis circumstantia vitietur, ideoque secundum individualem rationem actus simpliciter vitiosus existat, sic votum dãdi Eleemosynas motus vano desiderio religione voti tenetur, quia licet malè vouerit, vota tamen bene implere potest, & licet talis act°

vouen-

uendi seu promittendi, qua peccatum est, Deo displiceat, res tamen, quæ voto promissa est, eidem placet.

3 Tantum voluntarium requiritur ad voti obligationem, quantum ad mortaliter peccandum.

4 Ad votum non sufficit voluntas indirecta in causa sua, sufficit tamen voluntas virtualiter permanens in effectu, V.C. Vouisti in ebrietate: Votum hoc est nullum, quia ad votum intrinsecè requiritur voluntas directe se obligandi, sic si propositum habuit; V.C. votum Religionis edendi, eoque proposito virtualiter manente ad altare accessisti, at ad loquendum aperuisti, quamuis animo ad alia distractus, valet votum, sicuti etiam sacerdos cum tali intentione valide celebrat.

5 Votum editum circa substantialia rei promissæ ex ignorantia, aut errore tollente voluntarium, nullius roboris est: Quia cum incogniti nulla sit voluntas, ideo qui rei substantiâ ignotâ vouit, non habuit voluntatem vouendi. Quod si accidentalia annexa voto, V.C. abstinentiam à carnibus in ordine Carthusianorum, sint in intentione vouentis; non valet votum V. C. si quis ordinem Carthusianorum vouet existimans in eo permissum esse carnibus vesci, ita ut iste error sit causa vouendi non obligatur voto. Sicut est si voueat ordinem & nesciat esse in illa abstinentiam perpetuam à carnibus.

6 Votum propriè loquendo soli Deo editur, quia est actus latriæ. Votum sancto factum non est propriè votum, neque elicitiuè à virtute Religionis, sed duliæ seu obseruantiæ. NB. Voue Deo, B. Virgini & Sanctis tanquam testibus & aduocatis.

CAP.

CAP. II.

De materia voti.

QVod voto promittitur debet esse in potestate vouentis, vnde sequitur factum alienum vouere non posse. 1

Irritum est votum, nunquam venialiter peccandi ob moralem eius impossibilitatem, quia moraliter impossibile est vitare omnia venialia, quæ fiunt cum deliberatione imperfecta: Validum tamen est votum, nullum peccatum cum plena deliberatione committendi, quia hoc possibile est cum Dei gratia. Item validum est votum ab omnibus mortalibus abstinendi, quia possibile. 2

Si pars voti impossibilis sit, quæ in sensu composito, seu dependentes à toto promissa sunt, corruit totum votum. V. C. si vouens se Ecclesiam ædificaturum, & paupertate postea superueniente non possis, non teneris ædificare Capellam; Aliud est si 1000. aureos eleemosynæ voueas, & postea totum non possis, debes largiri quantum potes. Ratio discriminis est, quia in priori voto materia est indiuidua & per modum vnius copulati promissæ præsumitur. In posteriore autem materia est indiuidua, & per modum plurium promissa, nisi de contraria vouentis intentione constet. Qui vouit, se peregrinaturum in Cilicio, si peregrinari non possit, non tenetur induere ciliciũ, quia hoc tanquam accessorium vouit: ruente autem principali, ruit etiam accessorium, non vice versa. 3

NB. Quod si duo vota non dependeant à se inuicem, vno impossibili facto, non nititur altero, quia vtile pro inutili non debet vitiari, Si vtile ab inutili sepa-

separari possit V.C. si voueris ieiunium integræ septimanæ & omnibus diebus ieiunare non possis, debes ieiunare quibus potes. Si puella vouerit castitatem, si postea fornicatur, debet seruare castitatem, si vouentis intentio fuerit, vouere omnia, quæ virginitas in se complectitur ; secus si suum claustrum, qui vouet, quod oraturus sit humi stratus quotidie decem Pater noster & Aue ; si humi non potest debet saltem orare.

4 Si quis plura vota, ea incompossibilla edat, seruare debet, quod dignius est, alioquin si paria, aut si dubitetur, seruetur prius, posteriori : Ratio; cum enim quiuis recte & laudabiliter votum suum commutare possit in aliud opus melius, Deoque gratius est, sequitur, quod edito voto de tali opere ad hoc etiam obligetur. Confirmatur: Nam duobus præceptis concurrentibus, quorum vnum impleri non potest, quod minus dignum est, cædit digniori: Votum autem est, quasi lex quædam, quam sibi ipse quis imposuit.

5 Qui vouit aut iurauit, se non editurum vota sine Confessarij consilio, si postea non adhibito consilio vouerat, tenetur. Ratio : Quia, licet homo peccet, præuaricando votum de confessario factum contra religionem ; tamen quia ad valorem voti non requiritur, vt prudenter & sine peccato fiat, sed sufficit, si habeat obiectum bonum, & fiat cum sufficiente deliberatione valet. Excipe, nisi quis expresse decreuisset, se nolle imposterum valida esse vota sua sine consilio Confessarij edita.

6 Opus quod voto promittitur, debet moraliter bonum esse, vt pote Deo gratum, si quis vouear, mortale peccatũ se commissurũ (V.C homicidiũ peccat contra

contra iustitiam, & contra religionem, si veniale, venialiter peccat, quid si tamen veniale promittat, quasi Deo placeat, quasi Deo placeat, erit irrisio & peccatum blasphemiæ mortale.

NB. Votum peregrinationis die festo ingrediens à Missæ auditione irritum est; Excipe, nisi peregrinatio sit maioris momenti ad Ecclesiæ vtilitatem, & Dei honorem cedens res Ecclesiastico præcepto incompossibili, ideoque in tali casu non obliganti interponi possit.

Finis prauus tenens se ex parte rei præstitæ vo- 7
tum vitiat, secus si teneat se ex parte vouentis, V.C. si quis vouit, se Eleemosynam daturum ad vanam gloriam captandam, ita vt Eleemosynæ largitio facienda sit vanæ gloriæ causa, nulla oritur obligatio voti, quia malum est, eleemosynam dare iactantiæ causa.

Qui autem gloriæ aucupandæ gratia coram alijs vouit, se eleemosynam daturum, is rem bonam voet, quamuis malè, ideoq; voti religione tenetur. Quod si verò ad consequendam à Deo rem illicitam, Eleemosynam tanquam medium ad impetrandam à Deo rem illicitam est mala & blasphema operatio.

Valet votum tale, si ex fornicatione, nulla prole concepta, infamiam vitauero.

Opus secundum se indifferens vtpote otiosum, 8
non potest esse materia voti, nisi fine bono honestetur, V.C. Voueo, me non intraturum talem domum quia occasio est medium peccandi.

Opera bona, quæ sub præcepto sunt, etiam pos- 9
sunt esse materia voti, quia nihil obstat, eandem rem ex diuersis obligationibus debitam esse.

Votum rei in se bonæ propter finem mere in- 10
diffe-

differentem in validè concipitur V.C. si quis voueat se ieiunaturum, vt sumptibus parcat cum enim in moralibus species rei sumatur à fine; ideo si finis rei promissæ sit indifferens, totus actus ex obiecto indifferens erit adeoque inepta materia voti: Ad impetrationem tamen temporalium bonorum valet votum tale, quia hæc à Deo petere honestum est.

11 Materia voti debet esse opus melius, quam eius oppositum. Cum enim Deo magis placeat opus, quod maius & melius est, quam eius oppositum. Sequitur Deo placitum & acceptum non esse, si homo se obligat ad faciendum minus, quia hoc ipso se obligat ad omittendum oppositum, quod melius est. Quare talis obligatio siue promissio Deo accepta non est Per oppositum autem intelligitur carentia rei promissæ vel statim carentiæ, si melior sit Deo gratior, quam res promissa, tunc promissum non obligat V.C Ludere recreationis causa, comedere temperatè sunt actus honesti, plerunque tamen est irritum votum hodie ludendi, ieiunandi: Validum est votum non ludendi, ieiunandi, quia harum oblectationum voluntaria carentia, siue abstinentia plerunque Deo gratior.

12 Matrimonium ordinariè non potest esse materia voti (quia status ipsi oppositus continentiæ melior ac beatior est) sed in certis casibus V. C. si quis sine graui iniuria sponsæ vel liberorum ab ea conceptorum à sponsalibus recedere non possit, item si pax inter Christianos sit concluſa in aliquo regno.

13 Plerunque illicitum est matrimonium eo animo contrahere, vt postea deserta ac decepta coniuge Religionem quis ingrediatur iuxta Nauarr. Sanchez & Suar. ex communi sententia.

Vali-

Validum est votum non acceptandi Episcopa- 14
tum, nisi necessitas cogat, quia honestum & conser-
uat hominem in humilitatis custodia & à periculo
ambitionis auocat: Alioquin Episcopatus quidem
& status perfectissimus, sed non ideo, quia ad perfe-
ctionem consequendam ex se multum promouet,
sed potius, quia supponit & requirit perfectionem in
suscipiente.

CAP. III.

De obligatione voti.

QVod quis voto promisit, præstare obligatus est 1
(iuxta Isa 19. *Colent eum in hostiis, & muneribus &*
vota vouebunt Domino, & soluent, quia habet rationem
debiti.) Imò in externo foro Ecclesiastico vouens ad
executionem compelli potest. Ratio, quia ad Eccle-
siastici Iudicis officium pertinet impedire, ne grauia
crimina committantur, cuiusmodi est sacrilega trans-
gressio voti.

Transgressio voti ex genere suo mortalis est, 2
(quippe quæ tendit ad fidelitatem Deo ex obligatio-
nis virtute præstandam iuxta Apost. 1. Timoth. 5.
Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fece-
runt. Sed ob materiæ leuitatem fit venialis, V.C. si
quis vouet, se recitaturum 3. Pater noster & Aue:
Ratio, quia votum est quasi priuata quædam lex,
quam quisque sibi sponte imponit, ideoque eius
obligatio ad modum aliarum legum explicanda
est.

Votum in dubio interpretandi videlicet secun- 3
dum naturam & conditiones rei promissæ, quia
quisque promittens præsumitur tali modo se obliga-
re voluisse, sicut rei promissæ natura postulat.

Quod si dubium sit de intentione vouentis, tunc interpretatio fieri debet secundum verborum communem vsum & acceptationem; Excipe; Qui vouit Rosarium debet pie orare, qui vouit ieiunium intelligitur Ecclesiasticum.

NB, Violans votum abstinendi certa die à carnibus, toties peccabit, quoties comedat, ratio; quia votum abstinentiæ negatiuum est, prædicato distributionem adferens, vt sensus sit voueo, me tali die nunquam carnes comesturum,

4 In dubio votum interpretandum est, quatenus minorem obligationem adfert; *Quia cum agitur de obligatione stricta interpretatio facienda est.* Votum autem grauissimam obligationem continet. Ergo. Et magis homines mouebuntur ad vouendum si eorum exactio benigna potius, quem rigida fuerit.

5 Votum sine temporis de terminatione editum executionem mandare debet, cumprimùm commodè potest, iuxta Deuteronom. 23. Ratio; quia hoc est commune omni promissioni absolutæ & non limitatæ, vt statim obligationem pariat, & consequenter exigi possit, atqui Deum statim exigere executionem voti constat ex Deut. 23. Voti Religionis dilatio notabilis sine iusta necessitate est mortale, propterea quod quasi mutiletur obsequium Dei perpetuum ad quod se obligauit vouens.

6 Obligatio voti personalis est, & ad aliam personam non transit; Ratio; quia obligatio voti, & cuiuscunque promissionis ex proprio voluntatis consensu nasci debet, ergo non alium, quam ipsum voluentem ac consentientem obligat, nisi alius sponte velit pro alio supplere votum, tunc enim fit pro

prium

primum iuxta illud: *Subrogatum sapit naturam eius in cuius locum subrogatur.*

NB. Ad votum à communitate factum non obligantur posteri nisi ex vi pacti & consuetudinis longæ dummodo approbatio tacita vel expressa Episcopi accedat.

Factum alienum voueri non potest; sed intentio 7
vouentis esse censetur, curaturum se, vt alius faciat. Vnde liberi non obligantur voto parentum, offerentium eos Religioni, nisi consentiant & ratificent. Nam ingressus Religionis debet esse liberæ voluntatis.

Vouens, se ieiunaturum, non satisfacit, si alteri 8
persuadeat, vt pro ipso ieiunet: Ratio; quia vouens factum proprium promisit. Ergo ad illud obligatur.

Si vouens impotens est, implendi voti sui, non 9
debet aliam personam substituere: Ratio; quia actus se non extendit vltra intentionem agentis. vouentis autem intentio fuit, se facturum. Ergo si id non possit, non tenetur per alium præstare.

Triplex est votum Personale (Est promissio facta 10
à vouente alicuius functionis præstandæ) Reale (est promissio facta alicuius rei dandæ etiam per famulum v.c. Eleemosynæ) Mixtum, quod participat de vtroq; v.c. vouere contra hostes fidei se pugnaturum.

In voto mixto & reali, & personali attendendum, 11
quidnam principaliter promittere animus fuit. Nam si promissum personale principaliter fuerit: reale autem accessorie, tunc si vouens per se peregrinari contra hostem militare non possit, non tenetur

sumptus mittere, quos proficiscendo facere debuisset: Contrà autem dicendum, si reale sit principaliter: personale autem accessorium V.C. vouere propriis manibus dandi eleemosynam, is nihilominus tenetur ad eleemosynam.

12 Ad vouentis hæredem post aditam hæreditatem transit obligatio votorum realium non personalium, prius potest; quia hæres adeundo hæreditatem sentit commodum, ergo etiam debet sentire onus, quod est votum reale, idque non ex voto Religionis quippe quæ solum vouentem astringit, sed ex virtute iustitiæ, ratione acceptatæ hæreditatis vnà cum omnibus oneribus.

13 Hæres non tenetur vota & legata pia præstare vltra vires hæreditatis, imò neque cum diminutione legitimæ necessarijs hæredibus debitæ.

NB. Solutio votorum, vtpote potioris obligationis, præcedit omninò legatis pijs: Quod vero vota personalia defuncti hæres non teneatur exequi. Ratio est, quia hæres succedit defuncto, eiusque personam repræsentat, tantum in realibus commodis & oneribus debitis; Non item in priuilegijs, & oneribus personalibus: Excipe, nisi sub ea conditione hæres non necessarius institutus sit, vt talia vota exequatur.

14 Vota mixta non tenetur hæres implere, nisi quod in eis reale est per se & independenter à personali obligatione defunctus permiserat.

* * *

CA

CAP. IV.

Virum melius magisque meritorium sit opus ex voto, quam sine voto.

MAgis meritorium & melius est opus ex voto, 1
quam sine voto; prob. Nobilioris veritatis nobilius est opus : Religio autem omnium virtutum moralium nobilissima est. V. C. Opus temperantiæ votum in Deo honorem actionis virtutis, nempe religionis, honestatem consequitur. Confirmatur; quia omittens opus bonum voto promissum sacrilegium committit grauius peccans, ergo qui obseruat magnam virtutis laudem à Deo consequitur : quia oppositorum eadem est ratio oppositâ; neq; congruit diuinæ justitiæ, vt voti transgressionem plus puniat, quàm eius obseruationem remuneret.

Necessitas implendi voti non minuit libertatem 2
voluntatis, quia homo iustus sponte ac libere operatur, quod lex iubet licet fortè non operaretur nisi lex iuberet.

Pœnitentia voti si efficax non sit, nihil culpæ ha- 3
bet, quia talis simplex displicentia non versatur circa malum & prohibitum obiectum. Nam sicut ab initio potuit homo nolle vouere, ita postea optare potest, quod non vouisset, est tamen actus otiosus propter periculum præuaricandi votum maximè votorum perpetuorum, potest fieri interdum mortale.

CAP. V.

De voto pœnali.

VOtum pœnale dicitur cum quis minimè affe- 1
ctus est ad rem, quam in pœnam vouet, sed ideo

eam promittit, si crimen commiserit, vt retrahatur à crimine v.c. Voueo, me ingressurum religionem si fornicatus fuero, aut eleemosynam in pœnam daturum si lusero.

2 Si opus principale illicitum vel impossibile fiat, aut eius præstandi obligatio per dispensationem tollatur, cadit etiam obligatio pœnæ, quippe quæ ut accessoria promissa erat v.c. si quis vouet, si cum hoc homine, cum quo inimicitias gerit, loquutus fuerit, in pœnam se ieiunaturum, nulla est obligatio pœnæ quod per dispensationem etiam pœnæ tollatur probatur, quia pœna habet ordinem ad transgressionem, atqui post dispensationem locum non habet transgressio voti. Ergo neq; pœna, quod si transgressus quis sit, obligatur pœnæ.

3 Ignorantia vel obliuio excusans à culpa, itidem excusat ab annexa pœna, quippe quæ locum non habet, vbi voluntaria transgressio non est, & idetiam locum habet in ignorãtia facti, v.c. si vouistis, te missam auditurum diebus festis, & nisi audieris, te eleemosynam daturum, sed postea intermitris, quia non recordaris diem festum esse, perinde est, ac si aliâ iustâ causâ impeditus esses.

4 Votum si blasphemiam imposterum dixero, debo in eleemosynam vnum aureum plerunq; intelligitur toties, quoties peccatum commissum fuerit, si nimirum intentio fuerit vouentis, in perpetuum sibi interdicere peccandi facultatem sub propria pœna, si vero non constet de intentione vouentis, tunc pro prima vice soluenda est pœna, quia cum de interpretatione voti agitur benignior pars in dubio acceptanda est, salua verborum proprietate.

CAP.

CAP. VI.

De voto Conditionali.

1 VOtum conditionatum imperfectam & suspensam obligationem continet, ita vt vouens teneatur seruare propositum implendi votum, si conditio euenerit, nec debet se interim, dum euentus conditionis speratur inhabilem reddere ad executionem voti v.c. qui vouit, se Religionem ingressurum, si pater ex India reuersus fuerit, is non potest interim matrimonium contrahere.

2 Non peccat vouens, si appositã conditionẽ euitet vel impediat ne vel obligationem contrahat v.c. aliquis vouit eleemosynam se daturum, si iurauerit se lusurum, non peccabit si abstinuerit ideo à iuramento & lusu. Cum enim vouẽs adhuc liber sit à voto, poterit eius obligationem subterfugere, vel impedire quocunq; modo secundũm se non illicito. Quod si verò vouens lege aut præcepto obligatus sit ad conditionem seruandam, tunc peccabit contra religionis virtutem si non seruauerit. v.c. si spacio vnius anni fornicationem euitauero in gratiarum actionẽ ingrediar Religionem, talis si intra annum fornicetur ea intentione, vt voti obligationem subterfugiat, non tantum contra castitatem, sed etiam religionem talis peccabit, violando quodammodo pactum cum Deo initum.

Item si propter valetudinem voueas Religionis ingressum, licet bibendo, comedendo lędas, nõ peccas, contra votum; item si voueas Religionem, si pater consenserit, poteris precibus apud patrem instare vt te liberet à voto; Ratio, quia vouens non censetur se obligare ad promerendum vel nulla ratione impediendum conditionis euentum.

3 Qui aliquid Deo vouet vel homini promittit sub conditione consensus paterni, statim obligatur, si pater consensum præbeat: Licet postea consentiat.

NB. Si quis voueat Religionem si pater consentiat, patre dicente, se nec suadere, nec dissuadere, tunc censeri debet conditio impleta. Nam qui vouet sub conditione consensus paterni, eius animus censetur esse, se obligare velle, nisi pater ægrè ferat, vel dissuadeat. Qui autem tacet, non vtique fatetur, sed tantum verum est eum non negare, siue contradicere. Idem sentiendum, si pater ante consensum moriatur, quia spectato fine vouentis satis est patrem non contradicere, seu non se opponere.

4 Etiamsi aliquis dolo efficiat vt apposita voti conditio non impleatur, obligationem subtet fugere videtur, vel enim talis vouens (V.C Religionem, si fornicatus fuerit) qui fraude postea vsus est, ad voti conditionem obligatur ratione conditionis impletæ, vel ratione peccati commissi, neutrum dici potest; Non primum, quia reuera conditio impleta non est, si quidem à fornicatione præseruatus non est; adde incertum etiam esse, etiamsi is fraude vsus non esset, vtrum conditio, quippe suapte natura contingens, impleta fuisset, nec ne. Non secundum; nam hoc discrimen est inter violationem promissionis Deo factæ & hominem quod illam obliget ad pœnitentiam, & satisfactionem pro peccato & iniuria Deo illata: Hæc vero ad restitutionem damni homini illati.

Quia homini violatione iuris sui damnum infertur in bonis ei vtilibus, quod compensari potest ac debet: Deo autem transgressione voti nulla vtilitas decedit, quæ restitui possit ac debeat, sed tantum

hono-

honor & cultus debitus aufertur, qui per pœnitentiam ei restituitur.

Quare generalis regula tradi potest, quod transgressio voti non obligat ad compensationem, v.c. si vouisti certo die ob specialem deuotionem, te ieiunaturum atque tunc intermittas culpatè, vel inculpatè, non teneris alio die compensare.

CAP. VII.

Quænam personæ vouere possint.

OMnis homo viator habens vsum rationis validè vouere potest, ante septennium tamen irrita censetur, nisi probabilissimæ cõiecturæ suadeant sufficientem vsum rationis fuisse; post septennium tamen validæ præsumantur nisi coniectura sit defectum fuisse ex rationis vsu profecto. 1

Ecclesia in quibusdam votis certam formam seu cõditionem requirit, quâ non obseruatâ, irrita sunt, ad eum modum, quo lex ciuilibus promissionibus, & contractibus certam formam præscribere potest, sine qua valorem non habeant, neque idcirco Ecclesiastica potestas diuino iuri derogat, quia Deus non acceptat vota, quæ ab Ecclesia ob iustam causam infirmantur, sicut etiam remittit obligationem votorum, in quibus Ecclesia ex iusta causa dispensauit, idque ex vi promissionis factæ S. Petro Matth. 16. Vt quod ipse solueret in terris esset & solutum in cælis, ad hunc modum Ecclesia infirmat vota facta ex graui iniusto metu, item religionis professione facta ab impubere, hodie iuxta Trident. Irrita est professio facta ante ante annum 16. completum. 2

NB. Ecclesia nõ habet iurisdictionem super actus

merè internos in foro contētioso, quæ tendit ad vindictam fori externi, habet tamen iurisdictionē super actus internos quatenus tendunt ad salutem animæ.

3 Vota non omnia firma sunt, si & irrita reddi possunt, quatenus cedūt in præiudicium potestatis alienæ, cui subiecti sunt V. C. Religiosus sub Prælato; impubes patri vel tutori. Seruus domino coniux coniugi, debitor Creditori.

4 Religiosus & impubes magis subsunt; Ille prælati, hic patris vel tutoris potestati, quam vxor marito, filius familias pubes patri: Nam religiosus propriæ voluntati sponte resignauit atque Prælati voluntati per vota obedientiæ se subdidit. Impubes verò iuxta iuris dispositionem plenum suæ voluntatis dominium non habet, vxoris verò & filiifamiliâs. Vtridependentia est secundum quid ac veluti per accidens videlicet ratione materiæ, quæ alterius iuri vel potestati subiecta est.

5 Actiones religiosæ quæ secundum se bonæ sunt (v. c. orare rosarium) & inde pendentia regula & Prælati licentia partem absolutè vouerī possunt, partem vero non sine dependentia à licentia Prælati.

6 Prælatus Ordinis omnia vota Regularium irritare potest (excepto eo, quod est transeundi ad ordinem strictiorem, vel quod ipsa ordinis inuitatio postulat) quia habent tacitam conditionem, nisi Prælatus re cognita contradixerit. Vnde Prælatus potestatem habet omnia eiusmodi vota informandi, per quam irritationem omnis eorum obligatio tollatur. Posterius probatur, quia professio Religiosa intelligitur; nisi eam in melius commutare placuerit, potest tamen Prælatus in talibus votis dispensare quippe Papæ non reseruatis.

Si

Si Religiosus opus pium vouet quod sine licentia 7.
Prælati exequi non potest, debet eam petere, sed nõ videtur necesse, vt voluntatem suam explicet, prius probatur: Qui enim voluntariè se obligat ad finem, censetur etiam se obligare ad medium, sine quo finis obtineri non potest, atq; actiones sine licentia, Prælati petitâ & obtentâ exerceri non possunt Ergo dum eas Religiosus promisit, simul etiam promisisse censetur, se licentiam petiturum: quemadmodum vxor si vouerit peregrinationem, quam sine consensu mariti se perficere non posse, tacitè censetur se obligasse ad consensum petendũ, quod si expresse vouerit contra voluntatem coniugis peregrinationem ipsius iuri præiudicãtem instituere, irritum est votũ. Posterius probatur: Quia vouens peregrinationem v.c. ad cuius executionem scit opus esse licẽtia superioris, tacitè se obligare videtur ad id solũ quod necessarium & communiter sufficiens medium ad licentiam impetrandam; Ratio similis, si Religiosus homo quippiam promisit ad quod exequendũ superioris licentia requiritur, sufficit licentiam petere, neq; opus est promissionẽ factã superiori significare.

Summus Pontifex vota regularium directè infir- 8
mare potest, secularium non item: Prius patet, quia ipse omnium religionum caput.

Prælatus Ordinis vota Nouitiorũ simpliciter ac directè irritare nõ potest cum adhuc sui arbitrii sint, quamuis dispensare possit, si à iurisdictione Episcopi exemptus sit, eo quod Nouitius ordinis sui priuilegiis gaudeat; Non exempli autem Abbates dispensare non possunt cum suis Regularibus nisi ex consuetudine.

Vota impuberis omnia simpliciter & directè pater ir- 9
ritare

ritare potest, & in eius defectum auus maternus & mater, vel ludimagister secundum quosdam: Ratio, quia naturali æquitati valdè consentaneum est, ideoque iuregentium introductum, vt homines in tenera & impubere ætate propter imbecillem rationis discretionem aliena patris vel tutoris voluntate regantur, ideoque sine hac, illorum pacta & promissiones non omnem firmitatem obtineant, sed patris arbitrio aut si ille absens siue aui siue tutoris rescindi possint. In iure requiritur ad ætatem pubertatis annus decimus quartus completus, in fœmina duodecimus.

11 Vota ab impubere edita, etiam post pubertatem à patre irritari possunt, si ea pubes factus non confirmauit idemque sentiendum de tutore: Ratio, quia in his *primordialis natura & obligatio inspicienda est*: Votum autem impuberis ob ætatis & iudicii imbecillitatem & imperfectionem ab initio dependebat à patre, ergo hanc conditionem & imperfectionem suam semper retinet nisi noua confirmatio postaccedat: Idem potest tutor vtpote repræsentans personam patris, & licet tunc curator sit principaliter habens administrationem bonorum tum non caret omni potestate & directione erga personam minoris.

12 Maritus non omnia vota vxoris, sed ea tantum rescindere potest, quæ & quatenus iuri suo præiudicium afferunt; similiter & vxor vota mariti: Namque mulier non est simpliciter viro subiecta in omnibus actionibus, alioquin liberis; sed solum quatenus vinculum matrimonii exigit, vt alter alteri coniugi iura tribuat, & in vitæ societate, liberorum educatione, ac familiæ administratione mulier viro tanquam capiti

capiti subdita sit iuxta Apost. Ephes. 5. Quare mulier potest vouere eleemosynam de bonis paraphernis, quorum administratio ad ipsam pertinet, item orationem & alia, vt S. communionem quibus nec iure coniugali, neque domesticæ gubernationi vllum præiudicium affertur. Quanquam talia vota interdum desinunt obligare, si maritus contradicat, & iniquo animo ferat. Non quod contradicentis authoritate irrita reddantur, sed quia maius tunc bonum pacis impediant,

Pater non omnia vota puberis irritare potest, sed 13
ea tantum quæ patriæ potestati præiudicium adferunt, videlicet quæ liberam familiæ administrationem impediunt, vel filium nimis à cura & obedientia patris abstrahunt; Excipe votum Religionis cum pater contradicere potest.

Etsi superior licentiam dedit, nihilominus vo- 14
tum rescindere potest, multò magis successor: Ratio; quia dando licentiam nequaquam à se potestatem gubernandi adeoque præcipiendi & vetandi abdicare censentur. Promissio tamen homini facta de licentia superioris non potest reuocari amplius propter pacem & confirmationem firmitatis pactorum inter homines.

Votum Continentiæ cum coniugis consensu ap- 15
probatiuo editum irritum deinde reddi non potest: Ratio, quia quod attinet ad vsum coniugii vir non habet potestatem gubernatiuam, imo non maius habet ius in vxorem, quã ipsa in virum; Quare si vnus coniux alteri semel licentiam dedit non sine proposito renunciandi iuri suo, deinde licentiam reuocare non potest.

Votum vxoris de non petendo coniugii debito à 16
marito

marito nequit rescindi, quamuis sine eius consensu editum sit : Ratio ; quia coniux coniugi non obligatur ad coniugis vsum petendum, sed ad reddendum solum petenti ; Data opera locutus sum de voto vxoris, quia votum mariti potest cedere in præiudicium vxoris præ verecundia petere non audebit si maribus nunquam petat. Quare tali casu vxor non nisi votum rescindere potest.

Petentes debitum coniugis post votum continentiæ vtrinque editum, petunt contra votum & contra iustitiam, cum non habeant amplius ius exigendi, quippe cui per pactum mulierum renunciârunt.

17 Votum impuberis etsi in patre vel tutore approbatum sit, nihilominus reuocari & rescindi potest, quia licet impubes cum consilio patris aut tutoris voueat, nihilominus ob ætatem manet subiectus.

18 Si superior sine iusta causa votum subditi irritum pronunciet peccat venialiter ; similiter si data licentia voti exequendi reuocet, quia vtitur iure suo, quia superior abutitur potestate sua, si sine iusta causa promptitudinem subditi sui ad exhibendum DEO cultum per voti executionem impediat.

19 Vota, quæ directè & absolute irrita facta sunt, non reuiuiscunt sublato statu subiectionis propter directam potestatem patris in vouentis voluntatem. Secus si tantum indirectè & per accidens rescissa sunt. V.C. Si vxor vouet, se tota vita ieiunaturam Feria 6. Et maritus irritauit mortuo marito reuiuiscit, quia cessat obligatio & præiudicium coniugis. Et vxor quæ in vito aut ignorante marito Religionem professa, & ab eodem reuocata est, postea

postea marito mortuo ad Monasterium compellenda non est, quia professio vxoris, repugnante marito acceptari non potuit, ideoque ipso iure irrita fuit, nihilominus à secundis nuptiis arcendam esse, propterea quod votum continentiæ, quod illa ex iuris interpretatione virtualiter edidisse censetur, à marito simpliciter rescindi non potuerit, sed solum qnatenus in præiudicium eius cessit, vt coniugii debitum exigenti reddere teneretur. Contrarium tamen docet Sanchez.

CAP. VIII.

Quibus modis votum extinguatur aut relaxetur per dispensationem commutationem.

VOtum extinguitur, si tempus elapsum sit, quod 1
vouens destinauit causa obligationis restringendæ finiendæ V. C. si vouisti te ieiunaturum pridie natiuitatis B. Virginis, eoq; die intermisisti culpatè vel inculpatè postea voto solutus es.

Cessante causa finali ac principali cessat obliga- 2
tio voti V. C. si vouisti pauperi daturum victum ille autem dives aut minus indigens factus est cessat obligatio voti.

Votum extinguitur ob superuenientem ino- 3
pinatam mutationem obiecti, si expossibili fiat impossibile, vel ex licita materia vel illicita, quia *obligatio extinguitur, si in eum casum incidat, à quo incipere non potest.* Adde quod votum conceptum de impossibili aut illicito non obligat, etiamsi postea possibile, aut licitum fiat. *Quod enim initio vitiosum est non potest tractu temporis cõualescere.* Reg. 29. ff. Porrò si notabilis immutatio accidat, & casus inopinatus vt

præsumi posit vouentis intentionem ad eiusmodi euentum non se extendisse, sed exceptum fuisse. Si in mentem venisset. ve. Vouisti, te omnibus diebus veneris ieiunaturum, nihil cogitans de Christi natiuitate in diem veneris incidente de Ratio, qui eiusmodi benignam interpretationem lex posiua secundum Epiedniam suscipit: Atqui votum est priuata quædam lex, quam sibi ipsi homo ponit. Quare sicut ægritudo v.c. sufficit ad excusandum aliquem à præcepto Ecclesiastici ieiunii, ita similiter ab obseruatione ieiunii voto promissi.

NB. Vouens in iuuentute ingressum Religionis & ducens postea vxorem contra votum, ea mortua in senectute propter difficilem ingressum, solutus est à voto.

NB. Mutatio sit temporalis. v.c. Vouisti te ædificaturum templum & ad paupertatem redigeris, liber es interim à voto, sed si rursum ditescas, teneris voto.

4 Dispensatio in votis vt valida sit causam iustam requirit, quia potestas collata est Ecclesiasticis dispensandi non in destructionem sed ædificationem: irritatio, autem sine iusta causa facta, tamen valida est quia superior votum subditi rescindens proprium ius & potestatem exercet.

5 Causæ iustæ dispensandi in votis oriuntur vel ex imperfectione actus, vel ex materia voti (v.c. diuenti spectata corporis constitutione naturæ fragilitate, &c. periculum maioris ruinæ parituram videatur votum continentiæ perpetuæ editum à persona ad carnis lapsum procliui) ex executionis eius difficultate, vel ex necessitate aut vtilitate præsertim publica v. c. si vnicus hæres Ducatus Religionem vouit,

vouit, aut si longam peregrinationem vouisti, cum præstaret te Reipublicæ regendæ interesse.

NB. Prælatus dubitans de iusta causa dispensandi, sepositio scandalo interdum inclementiorem partem declinare potest.

Episcopus in omnibus votis suorum subditorum 6
dispensat præter quinquè summo pontifici specialiter reseruata videlicet votum perpetuæ continentiæ, Religionis; item peregrinationis Romanæ Hierosolymitanæ & Compostellanæ.

Archiepiscopus dispensare potest in votis suffra- 7
ganeorum, sed non cum subditis eorundem nisi per viam appellationis aditus fuerit.

Vota quædam reseruatis similia sunt, sed re ipsa 8
non reseruata Papæ. Videlicet votum seruandi castitatem ad certum tempus; votum castitatis coniugalis, votum non petendi debitum, votum vxorem non ducendi; votum non fornicandi, sacri ordinis suscipiendi, religionem strictiorem ingrediendi: Ratio horum est quod reseruationes à communi iure & ordinaria Episcoporum potestate exorbitent, strictæ interpretationis esse debeant, ideoque cum votum castitatis siue continentiæ restringatur, explicari debet de perpetua.

Votum pœnale V. C. si fornicatus fuerit, voueo 9
in pœnam, me religionem ingressurum, neq; post culpam admissam reseruatum est, eò quod votum pœnale non fiat, cum directo affectu erga rem promissam, vt alia vota, sed magis cum animi aduersione, vel timore eiusmodi obligationis contrahendæ, vouens reuocetur à crimine; Quare non est purè dictum votum seu promissio alicuius rei in Dei cultum præstandæ.

Eee Votum

10 Votum conditionatum si ex morbo convaluero, me Religiosum fore, reseruatum non estante conditionem impletam, postea verò videtur resumtum: Nam sicut omnes alii contractus & promissiones factæ sub conditione, ea conueniente purificantur & absoluuntur, omnesque effectus obligationis pariunt, perindæ ac si sine conditione factæ essent ita etiam voti promissio. Alia ratio est de voto pœnali, quippe tendens solùm in rem promissam tanquam pœnam, adeoq; vt malam & afflictiuam, quam mallet euitare, quàm incurrere: In voto autem merè conditionato V.C. Voueo si conualuero, me ingressurum in religionem, affectus voluntis per se tendit in rem promissam, tanquam bonam & salubriter præstandam in Dei honorem.

11 Votum Castitatis vel Religionis ingrediendæ, si metu inducto eoq; leui extortum fuit sub Episcopi dispensationem cadit, idq; ob imperfectionem consensus; quippe aliquomodo extortum, non est præsumendum, Papam sibi reseruare velle.

12 Votum alternatiuum, cum altera tantum parte seruata, reseruatum non est, nisi postea vouens ad partem reseruatam cum voluntate obligationis se determinauit. Prius probatur (V.C. Voueo, me ad limina Apost. peregrinaturum, aut quinquaginta aureos daturum) quia tale votum non est determinatè de re seruata, neq; ad illam simpliciter obligat. *Quia in alternatiuis debitoris est electio & sufficit alterum implere* Regi 70. in 6. Posterius probatur ex Reg. 21. in 6. *Quod semel placuit, amplius displicere nequit.*

13 Postquam summus Pontifex votum reseruatum in aliud commutauit. Episcopus exigente causa dispensare non prohibetur: Nam hoc ipsum, quod prius

prius votum cum vouentis consensu commutatum est, quasi aliud siue nouum votum erudit, quippe nouam obligationem continens, cuius materia reseruata non est.

Reseruatio votorum strictæ interpretationis esse 14
debet, atque in dubio non asseranda, quia reseruatio est odiosa.

Si coniux cum consensu coniugis continentiam 15
perpetuam absolutè vouerit, reseruatum hoc votum censeri debet, quia est continentiæ integræ & perpetuæ, sicut est, si vouerint cum limitatione V. C. nisi proles masculà ante ipsos mortem obeat.

Ob necessitatem & difficultatem ad eundi Pa- 16
pam casus Papalis fit Episcopalis, ob præsumptã rationabiliter mentem Pontificis, nolle eum sibi vota tanto rigore reseruare: sed potius contentum esse, vt in necessitate eius potestas deuoluatur ad Episcopum.

Episcopus ob causam necessitatis dispensare po- 17
test, tametsi legatus pontificius in prouincia sit: Ratio, quia legatus à latere ordinario iure non habet maiorem potestatem dispensandi, quàm Episcopus: sitamen adsit specialiter priuilegiatus à Papa, multorum sententia est, Episcopum dispensare non posse. Ratio est, quia Episcopus in his casibus dispensare vel absoluere duntaxat potest ob rationem necessitatis, quæ ratio cessat, si adiri aliquis possit, qui specialem commissionem habet, quippe quam Papa, ideo etiam aliquibus concedere solet vt in casu necessitatis ad illos recursus esse possit.

NB. Episcopus in casibus frequenter occurrentibus cuiusmodi peccatum hæresis in partibus septentionalibus, item votum continentiæ cum pacto

inter coniuges editum bona fide & Doctorum quorundam consensu subnixus consuetudine diuturna dispensandi vel absoluendi potestatem sibi comparare potuit.

NB. Priuilegia Mendicantium Regularium, quod possint dispensare in votis Episcopo reseruatis, intelligi debent de votis & casibus Episcopalibus, qui ordinario iure Episcopis competunt, ideoque propriè Episcopales sunt, non item de iis, qui per se papales sunt, & tantum per accidens ob vrgentem necessitatem & moralem impotentiam adeundi Papam ad Episcopum tanquam ordinarium post Papam pastorem deuoluuntur.

18 Per Commutationem voti obligatio non tollitur, sed ad aliam materiam transfertur.

19 Vouens propria authoritate votum commutare potest in opus melius (constat enim quantò melius est opus, tantò etiam Deo gratius, quare qui opus promissum in aliud melius commutat, is obligationi suæ etiam abundantius satisfacit in ingressum Religionis omnia vota possunt commutari, vtpote quod continenter omnia vota in se continet, cum homo se Deo in perpetuum se consecrat) votens propria authoritate non potest votum commutare in æquale sed necessaria est authoritas Prælati: Ratio, quia non aliud pro alio solui, pro necessario consentiente. Atqui Deus non videtur consentire, vt à spontaneo ipsi promisso cultu recedatur, sed vt constanter in proposita specie reddatur, nisi causa recessionis vrgeat, quam cognoscere ad superiorem pertinet.

NB. Non confessarii omnes possunt commutare vota æqualia, quia votorum commutatio sicut dispe-

dispensatio est actus Ecclesiasticæ iurisdictionis exterioris, alioquin frustra confessariis interdum conseruarentur specialia priuilegia commutandi vota.

Qui habet priuilegium dispensandi in votis, aut 20
iuramentis, ea etiam commutare potest: Nam cui licet plus, licet etiam quod minus est: Reg. 53 in 6. Atqui voti commutatio est veluti imperfecta dispensatio siue relaxatio, siquidem per dispensationem votum simpliciter tollitur, per commutationem autem solum secundum quid, quia ab vna in aliam materiam transfertur.

Priuilegia commutandi & dispensandi in votis 21
intelliguntur sine præiudicio tertii: Tunc autem commutatio fieri censetur cum præiudicio tertii, si alicui certæ Ecclesiæ vel personæ pauperi V. C. per acceptationem voti ius acquisitum fuit, ante acceptationem autem cum nondum ius & actio seu petitio competat per commutationem aut dispensationem tolli possunt.

Vt voti commutatio in opus melius fiat nulla 22
causa requiritur, quia per se notum est, talem commutationem gratam esse Deo, vnde Prælati authoritatem in ea non opus est requirere. Ad vero vt voti commutatio in æquale opus aut minus licita & valida sit requiritur causa aliqua. quia Deus non censetur esse contentus, bona fide tamen facta commutatione sine causa, censetur Deus esse contentus.

Commutatio in opus æquale facili de causa ab 1
habente potestatem fieri potest ad petitionem volentis, tunc enim ratio adest, vt condescendatur fragilitati eius, quo maiori cum solario, & animi promptitudine, voti sui debitum in alia materia, ad quam magis affectus est, exsoluat.

24 Qui habet potestatem (V. C. in Iubilæo) vota commutandi, tantum debet commutare in opus æquale moraliter rem æstimando non scrupulosè, sed bona fide. Ratio, quia nomen commutationis æqualitatem significat: Priuilegia extendi autem non debent vltra verborum proprietatem.

25 Vota realia fermè conuenientius in onera realia, personalia autem vota in onera personalia commutantur: Ratio, quia in votorum commutatione, quatenus fieri potest, conseruari debet tùm materiæ æqualitas, tùm idem finis siue intentio vouentis, hæc autem plerunq; melius seruatur, si votum personale in aliud personale commutetur V. C. Votum Cilicii gestandi carnis causa domandæ in ieiunium; Et reale in aliud reale V. C. Votum ædificandæ Ecclesiæ, in Eleemosynam, aut alias causas pias. Item votum mixtum in onera tùm realia, tùm personalia: V. C. Votum peregrinationis in ieiunium vnum vel plura habita ratione laboris. In votis commutandi potest interuenire optio vouentis.

26 Votum tùm pœnale, tùm absolutum etiam post eius transgressionem, vel cõtractam pœnam commutari potest.

27 Qui habet priuilegium seu delegatam potestatem dispensandi vel commutandi vota fidelium nõ potest talem facultatem alteri subdelegare. Quia delegatus nunquam potest subdelegare, si censeatur electa industria personæ, vt in proposito accidit.

28 Votum quod per commutationem extinctum fuit, nunquam amplius reuiuiscit.

29 Qui vouerat peregrinationem idq; votum post ea in Religionis professionem mutauit, si postea religione eiiciatur, non tenetur peregrinationem

stituere. Quia omnia vota simplicia commutantur in votum Religionis, tanquam id quod melius, quippe cum perpetuum Dei seruitium contineat, consequenter priora vota extincta sunt, vt in propria sua materia non obligent, quod autem semel extinctum est iterum non reuiuiscit, eaq; ratio similiter concludit; siue commutatio ab homine, siue à lege facta sit.

Per vota simplicia in Societate Iesu edita priora, 30
in secula emissa ante professionem suspensa manent non penitus extincta, potest tamen vouens vota simplicia in illa etiam commutare sua vota ante edita: Nam quiuis propria authoritate votum qualecunq; commutare potest in id, quod scitur melius esse Deoq; gratius: Atqui vota non tantum solemnia, sed etiam simplicia, per quæ aliquis verus religiosus efficitur, & saltem quatenus ex ipsius parte in perpetuo se Deo in obsequium deuouet, eaque inquam vota meliora sunt: Ergo.

NB. In votis Religionis, quamuis strictioris dispensari potest cum ingredientibus in Societatem Iesu; ita tamen vt iterum eas egredi contingat, redeat obligatio voti.

TRACTATVS V.

De statu Religionis.

CAP. I.

De essentia status Religiosi.

STatus Religionis est fidelium ad Christianam 1
perfectionem tendentium editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis ac obedientiæ, stabi-

lis in communi viuendi modus ab Ecclesia approbatus. Dicitur autem status perfectionis non eo consensu, quod omnes Religiosi perfectie esse debeant, sed ad perfectionem tendere.

2 Vera sunt substantialia & essentialia vota Religiosi status, paupertas, castitas, & obedientia, contraria illis tribus impedimentis veluti laqueis huius mundi quibus animus hominis detinetur, quo minus ad Deum se liberè erigere possit, test. Iohann. 1. Epist. c. 2. *Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.*

3 Ordo Religiosus à summo Pontifice approbatus esse debet, eo quod ordo Religiosus est sacer quidam coitus habens spiritualem iurisdictionem, quæ prouenire debet ab Ecclesiæ prælatis, præcipuè summo eius capite Romano Pontifice. Cæterum alias congregationes non sub titulo status Religiosi, sed causa pietatis Christianæ nihil prohibet institui, etiam non requisita Episcopi licentia.

1 NB. Cum ad essentiam status Religiosi aliud non requiratur, quam editio trium votorum prædictorum, sequitur, ordines Religiosorum licet inter se differant accidentale regularum suarum discrimine, tamen in essentialibus conuenire.

Ad essentiam status Religiosi non requiritur, vt vota solemnia sint, sed sufficit illa tria vota Ecclesiæ authoritate acceptari.

4 NB. Qui in Societate Iesu tria simplicia vota ediderant veri religiosi sunt, quippe se societati dedicantes, & actu tradentes, quantum ex parte ipsorum irreuocabiliter, possunt tamen admitti superiorum authoritate, ad eum modum, quod serui manumit-

mittuntur, licet ipsimet discedendi libertate careant, ante dimissionem autem inualidè contrahant matrimonium.

Qui in ordinibus militaribus castitatem non ab- 5
solutam, sed tantum coniugalem vouent, proprie Religiosi non sunt. At veri milites S. Iohannis & ordinis Teutonici edunt tria vota substantialia, idcirco veri religiosi illi sunt.

Irrita est possessio Religionis si addatur conditio 6
statui Religioso repugnans V. C. vt posset aliquis tenere aliqua bona.

Religiosi non sunt, qui editis votis perpetuæ ca- 7
stitatis ac paupertatis obedientiam etiam vouent Episcopo aut Confessario præstandam. Cùm tali voto non subiiciantur spirituali iurisdictioni ordinis.

Summus Pontifex etiam in solemnibus votis Re- 8
ligionis dispensare potest, vt aliquis Religiosus esse desinat. Cum enim Pontifex possit dispensare in votis simplicibus, sequitur etiam posse in solemnibus cum solemnitas votorum Ecclesiæ inuentum sit.

Religiosus promotus ad Cardinalatum vel Epis- 9
copatum obstrictus manet essentialibus votis suæ religionis, licet quod non aliquis effectus paupertatis & obedientiæ exemptus censeatur, idque per accidens. Nam manet nihilominus sub obedientia summi Pontificis, capite omnium religionum.

Religiosus factus Episcopus vel Cardinalis, sal- 10
tem ex moralis honestatis obligatione præscripta Regulæ seruare debet, quæ cum munere ac dignitate sua consistere possunt V. C. vt habitum sui ordinis ferat.

11 Religiosus ad sæcularem parochiam promotus habitum suæ religionis deferre & alia præscripta Regulæ, quatenus cum munere & laboribus suis consistere possunt, obseruare debet etiam sub culpæ obligatione, si Regula ordinis ita obliget.

12 Religiosus dum parochiam sæcularem administrat, in pleriſque Episcopo diæcesis subiicitur, verum in iis quæ ad Regulam ordinis spectant, V.C. vt habitum gestet videtur subiectus manere Abbati & proposito Monasterii.

CAP. II.

De origine & varietate Religionum.

1 STatus Religionis istatim à tempore Apostolorum huc vsque semper durauit, & auctus est Philone Iudæo, Eusebio & S. Hieronymo.

2 Non licebat Monachis vitam eremiticam colere, nisi prius in Cœnobio virtutem suam probassent.

3 Quatuor sunt regulæ S. Basilii, S. Augustini, S. Benedicti, S. Francisci, sub quibus omnes religiosi viuunt, præter Carthusianos & Societatem Iesu, qui ordines propria statuta habent.

CAP. III.

De comparatione Religionum inter se.

1 OMnis variorum ordinum Religiosorum diuersitas accidentalis tantum est, quia omnes variis mediis ad Christianam perfectionem tendunt, quæ est charitas & coniunctio cum Deo.

2 Triplex est vita Contemplatiua (vacando Deo per orationem & contemplationem mentis.) Actiua (vocando proximo propter Deum per opera misericor-

sericordiæ tùm corporalia tùm spiritualia) & Mixta ex vtraque.

Cuiuscunque Religionis perfectio attendenda 3
est tum ex fine eius proprio tum ex mediis, quæ ad huncipsum finem & tria substantialia vota implenda, ac denique charitatis perfectionem consequendam conuenienter adhibet.

CAP. IV.

De ingredientibus Religionem.

QI Parentes ingressum Religionis (prius tamen 1
cum ipsis consilio communicato) impedire velint, iis etiam inconsultis aut inuitis ingredi, ac profiteri fas est, iuxta S Hieronymum: Sola causa, qua non liceat obedire parentibus, Deus est: Ipse enim dicit, qui amat patrem vel matrem plus, quam me, non est me dignus.

Si parentes in extrema necessitate sint filius etiam 2
professus licet prælatus iniurioſe licentiam neget dare, egredi potest & succurrere: Ratio, quia præcepta iuris naturalis ac diuini, quod est de subueniendo parentibus in necessitate extrema constitutis nullo voto tolli potest, iuxta illud Matth. 9. *Misericordiam volo, & non sacrificium*, idque intelligo etiam de extraneo in necessitate extremo constituto. Quod si verò inopia parentum grauis, interim filius ingressum Religionis differre debet dum ipsis succurratur; quia maiore præ aliis hominibus obligatione tenetur filius ad subueniendum parentibus in graui necessitate constitutis, ad quod se impotentem reddit per religionis ingressum, non verò tanta obligatione obstringitur extraneis, vt propter illorum grauiorem necessitatem se debeat magna spirituali

tuali vtilitate priuare, quod si sororibus aut fratri subuenire debeat, maior debet esse necessitas, quàm parentum. Quod si editis votis filius Religiosus factus sit non potest egredi ad subueniendum in graui sine licentia Prælati, quia status religiosus id postulat, cum exinde magnum detrimentum spirituale tàm ipsi egredienti, quàm toti communitati regulari prouenire posset, quandoquidem multi, qui parentes inopes habent, cogitationibus augerentur, an non obligatio ipsis incumbat ex ordine discedendi, nisi ad hoc licentia Prælati opus esset: Huic autem maiori bono conseruandæ quietis in religioso ordine priuatum commodum ipsorum parentum posthaberi debet.

3 Licèt Nouitii regula ordinis non obligentur sub culpæ tamen iustis præceptis conuenienter eorum statui à Prælato impositis obligari videntur. Prius probatur, quia Nouitii regulam ordinis non promiserunt, consequenter nec obligantur sub culpa. Posterius probatur, quia Nouitii subiiciuntur spirituali potestati Prælatorum, ergo eorundem iustis præceptis ligari possunt, & nisi ligarentur, tanquam vagabundi nullius proximi ordinarii iurisdictioni subessent.

4 Nouitii priuilegiis Ecclesiastici fori & Canonis gaudent, atque Prælati iurisdictioni subduntur.

5 Nouitius ordines accipere potest ab Episcopo diœcesis in qua monasterium situm est: Quia Nouitius per ingressum Monasterii habitusque assumptionem, domicilium acquisiuisse censetur: Quia ingressus est cum proposito perpetuo manendi quatenus ex sua parte est nisi mutatio aliqua eueniat.

Si

Si Nouitius ab ordine recedat, non est obligatus 6
ad expensas ordini soluendas: Ratio, quia ita monasteria fundata esse oportet, vt libera Nouitiis egrediendi facultas relinquatur, quæ tamen impedita foret, si ad expensas soluendas tenerentur. Excipe nisi consuetudo sit, vt pactum ineatur de expensis soluendis, qualis in Monialium quibusdam Monasteriis viget.

CAP. V.

Quæ conditiones requirantur, vt professio in religione valida sit.

PRofessio in Religione duplex est: alia expressa 1
seu verbo scripto; alia tacita V. C. si quis post annum probationis Professorum habitum proprium triduo gestauerit, imò intra triduum post annum Probationis Actum professorium exerceat V. C. in Capitulo suffragium ferat.

Tempus probationis ob iustam causam Nouitiis 2
Religionis prorogari potest V. C. ob morbum, ob defectum ætatis, &c.

Ad professionem in Religione tria necessaria re- 3
quiruntur. 1. Qualitas seu aptitudo personæ vouentis legitima ætate anno exacto probationis in habitu religioso, & sine impedimento substantiali. 2. Consensus & acceptatio eius ad quem pertinet, aliquem Religioni incorporare. 3. Vt professio sponte fiat non cogente graui metu.

Sicut matrimonium carnale, ita etiam Religio- 4
nis assumptio per tria vota substantialia ob nullum errorem qualitatis seu accidentariæ conditionis infirmatur V. C. si quis simulet se sanum, & cum leprosus sit, legitimum, cum sit illegitimus.

Ad

5 Ad professionem requiritur, eam acceptari à Prælato Ordinis cum consilio, imò etiam consensu Capituli. Vnde si non acceptur professio. Professus non obligatur, quia professio Religionis continet in se quasi contractum & obligationem reciprocam inter professentem & Monasterium cui incorporatur. Ergo si altera pars non acceptet, nulla oritur obligatio.

6 Metus grauis & iniustus ipso iure infirmat Professionem Religiosam, vt nulla exinde obligatio oriatur V. C. si Nouitius incarceratus fuit propterea, quod discessum petierit: Item metus reuerentialis; si minentur consanguinei nihil amplius subsidij præbendum si è religione egrediatur.

7 Post quinquennium à die professionis non auditur Religiosus in externo foro, si dicat professionem suam ob metum vel aliud impedimentum irritum fuisse.

8 Licet alicuius professio ipso iure irrita fuerit, tamen subsequente expressa vel tacita ratificatione coram Prælato iisque quorum interest, facile conualescit.

9 Qui actum ratificat, scire debet, eum ex iuris dispositione irritum esse, cum enim incogniti nulla voluntas sit, non potest is censeri ratificasse professionem, quam ignorauit esse irritam, quemadmodum si quis ad sponsalia, vel alios contractus esse velit, quia nescit irritos esse, cognito errore resilire potest.

10 Qui graui metu adactus sacrum ordinem suscipit, non obligatur ad continentiam perseloquendo, secluso scandalo, si tamen ratificet, vtpote tamen caractere insignitus incipit obligari.

Cap.

CAP. VI.

De variis votis Religionem ingrediendi & profitendi.

QVi generatim vouit, se Religionem ingressurum debet mõralem diligentiam adhibere, vt in aliquo ordine suscipiatur, idque spectata intentione vouentis vt supra de votis. Si autem in sua prouincia non suscipiatur aditis pluribus monasteriis, spes tamen sit alibi susceptum iri, ex circumstantia personæ vouentis colligendum est, vtrum tantum etiam obligationem ad alias terras se conferendi suscipere intenderit: Nam masculi solum intentionem censere habentur ad monasteria suæ patriæ: Fœminæ solum ad vicina Monasteria propter commoditates cognatorum. Quod si quis in ordine laxiore non recipiatur, non tenetur ad strictissimum V. C. Capuccinorum, V. C, si homo sit delicatus, quia in generali concessione non veniunt ea, quæ quis verisimiliter in specie promissurus non fuisset, nec adigendus est, vt fiat laicus in monasterio, nisi specialiter vouit, quodcunque munus accepturum. 1

Sub generali voto Religionem ingrediendi non videtur comprehendi Religio non Clauſtralis, Equitum militarium, neque dispensatus ad suscipiendam aliam Religionem etiam laxiorem transire potest ad Clauſtralem. 2

Qui certam religionem vouet, etsi in vno monasterio repulsam ferat, debet alia monasteria eiusdem ordinis adire, si spes sit, susceptum iri. Secus etsi ingressum certi monesterii ex causa speciali vouerit, siue in sensu composito, videlicet eum dependentia 3

dentia ad certum locum, & non in sensu diuiso videlicet per se qualicunque loco.

NB. Peccat contra religionis virtutem, qui se impotentem reddit ad monasterii ingressum contrahendo ingentia debita.

4 Etsi vouens semel repulsam passus fuerit, debet nihilominus ingredi, si religiosi mutata voluntate eum postea recipere velint: Ratio, quia votum Religionis editum in honorem Dei, atque vouentis spiritualem vtilitatem; non autem in fauorem religiosorum vt hi ius suo renunciantes vouentem obligatione sua liberare possint, qui consensus eorum non veluti conditio sine qua non quæ remota, manet obligatio: Excipe, nisi interim Nouitius fuerit in alia religione propter difficultatem recedendi, & Notam leuitatis; item propter sponsalia bona fide contracta quæ non sine infamia dissolui possunt.

5 Qui religionem absolutè vouit, is neque tenetur neclicitè potest ingredi ordinem, cuius regularis disciplina collapsa est propter peruersionis periculum.

6 Qui vouit se professurum in religione una, potest eligere strictiorem qui verò in strictiorē peccat ingrediendo Religionem laxiorem sine dispensatione, quia minus præstat quam promiserat: Valida tamen est professio: Ratio, quia alterum votum solemne (in quo personæ traditio fit & Religioni ius in ipsam acquiritur) Derogat priori simplici voto, per quod nullum tale ius strictioris religioni acquisitum erat.

7 Votum ingrediendi & experiendi religionem strictiorem quisque commutare potest, in voto profitendi laxiorem: Ratio, quia votum perseuerandi in laxiori

in laxiori melius est & plus obligans, quàm votum tantum ingrediendo & experiendo.

8 Qui vouit se Religionem strictiorem ingressurum ordinarie peccat ingrediendo laxiorem sine obligatione in ea perseuerandi, quia minus præstat, quàm promisit, nisi ordo laxior facilitatem dispensandi habeat V.C.Societ.Iesu: Ratio, quia tali condition priuilegium à sede Apostolica concessum est.

9 Professus vnius ordinis ad alium strictiorem petita tamen, ne bonum obedientiæ contemnere videatur, licet non concessa Prælati sui licentiâ, transire non prohibetur. Ad æqualem autem vel laxiorem ordinem transeundi licentiam Episcopus, vel Prælatus ob iustam causam dispensatiuè concedere potest.

NB. Mendicantes non possunt transire ad alium ordinem non mendicantium (excepto Carthusianorum) sub excommunicatione Papæ reseruata, & licet cum licentia Papæ aut ordinis transeant, tamen non habent vocem in Capitulo, nec administrationes, nec prioratus & officia consequi possunt.

10 In transitu ad Religionem strictiorem attendi debet ad maiorem seueritatem externam præsertim circa silentium & solitudinem idque ob vitandas contentiones, nam quæ religio altera austerior sit, magis patet, quam quæ magis ad Christiani hominis finem pertingit.

NB. Austeritas ordinis attendenda non est secundum institutum regulæ, sed secundum obseruationem præsentem, in tantum & professus in strictiore ordine, vbi non seruantur regulæ, possit transire ad laxiorem, nisi spes sit reformationis.

11 Canonici regulares transire possunt ad Monachos, sed non vice versa, quia Religio monachorum austerior est. Quod si quis ab ordine ad alium transire velit, & non recipiatur, debet redire ad suum ordinem, quia non simpliciter ex ordine dimissus est, sed sub conditione, vt aliam ingrediatur. Ergo hoc non secuto, redire debet.

12 Qui religionem absolutè vouit, nisi de alia eius intentione constet, censeri debet, solum ingressum & probationem promisisse (quia non data vota sicut & pacta secundum ius commune & consuetum morem interpretanda sunt. Ius autem commune Religionem ingredientibus anni spacium concedit ad experiendum) Quod si tamen sine iusta causa egrediatur, censetur contra votum peccare mortaliter: Nam qui religionem vouet censetur se ad id saltem obligare velle, quod alii, qui sine voto ingrediuntur, præstare obligati sunt, ad verò hi tenentur perseuerare si nulla iusta causa recedendi occurrat.

Qui vouit, se in Religione professurum, exeundi libertate priuatus est, vel si exeat, debet iterum ingredi sublato impedimento V.C. morbi, in hoc vel alio ordine suscipiendus est.

13 Qui simul continentiam & Religionem vouit, si nec ex verbis nec ex circumstantiis colligi possit, vtrum continentia per se, an cum dependentia Religionis promittere voluerit, benigniorem partem præferre potest, adeo vt si voto Religionis solutus fuerit omninò liberatus censeatur.

14 Qui post editum votum Religionis ingrediendæ aut profitendæ Episcopatum accepit est voti transgressor. & Episcopatum, quatenus ex sua parte est, resignare debet, quia status Episcopalis non est sta-

tus

tus perfectionis propriæ, sed alienæ, siquidem non tam hominem perficit, quam perfectum exigit. Quod si talis sit confirmatus debet petere dispensationem à summo Pontifice. 9

CAP. VII.

De voto paupertatis in religione approbata edito.

RAtione voti paupertatis obligatur Religiosus, ne quid proprium habere possit. 1

Religiosus retinet dominium nominis & famæ, capax est etiam iuris eligendi præsentandi beneficiorum & Regularium. 2

Scholastici & coadiutores temporales, qui in Societate Iesu, post biennium probationis, vota simplicia ediderunt, retinere & acquirere possunt, dominium verum radicale; V. C. hæreditatem priuati tamen actuali iure de iis arbitratu suo disponendi. Si tamen re ipsa inter viuos aut mortis causa de bonis suis disponant absque consensu superioris, videtur valida esse dispositio, licet ipsi peccent contra votum paupertatis; quia retinent dominium bonorum, donec se iis abdicant, non abdicant se autem ante professionem solemnem, per quam ipso iure priuantur dominio rerum ante habitarum. 3

Sine consensu Prælati expresso aut præsumto Religiosus nullam rem precio æstimabilem accipere, retinere, absumere potest. 4

NB. Comestibilia fructusve accepta à Religioso in notabili quantitate constituunt mortale, quia solus vsus rei repugnat voto etiam commutationes V. C. breuiarii sed veniales, vtpote repugnantes religioso paupertatis perfectioni; Item peccat studio-

sus Religiosus abutens, pecuniis pro victu ad lusum. Item esculenta ex mensa pro se posita secum auferens.

5 Si Religiosus parcius viuendo aliquid reseruat, non sibi acquirit, sed monasterio manet, quippe dominii incapax, ideoque nihil sibi proprium acquirere reseruando potens.

6 Religiosus etiam contra votum paupertatis delinquit, si res ipsi ad vsum concessas destruit per culpam crassam, quæ dolo æquiparatur, quia is actus est proprius dominii, posse rem arbitratu suo destruere, perdere, religiosus autem cui solus vsus facti concessus non potest actum talem dominii exercere sine violatione paupertatis voti, & si Religiosus peculium habet suæ administrationi commissum, debet ex eo restitutionem facere Monasterio.

7 Quicquid Religiosus contractu, donatione, & hereditate acquirit, Monasterio acquirit, Monasterium autem non obligatur ex contractu delicto religiosi, nisi quatenus consensum præbuit, vel aliquod inde commodum accepit.

8 Peccare censetur Religiosus contra votum paupertatis, si quædam abscondat, ne Prælatus ipsum habere sciat, aut reuocare possit, quia tales sunt actus tanquam dominii inde pendentis siue iuris proprietarii qui voto paupertatis repugnant.

9 Administratores & Oeconomi Religionis, plus dare non possunt, quàm ordinis Regula, consuetudo vel superioris voluntas permittit.

10 Prælati Regulares contra votum paupertatis, & aduersus iustitiam peccant, si bona conuentus aliter expendant aut donent, quam ordinis Regula aut consuetudo permittit, quia Prælati non sunt bonorum

rum communium domini, sed solum administratores.

Quanta materia ad transgressionem voti paupertatis requiratur, ita definiri solet sicuti in furto. 11

Religiosi peculium habere possunt secundum professionem & administrationem dependentem à Prælati voluntate V. C. Beneficium parochiale cum licentia Prælati; Item vestes, & alia necessaria annuè dari solent à parentibus aut consanguineis, pro consuetudine monasterii. 12

NB. Peculium dicitur quasi pusilla pecunia, vel pusillum patrimonium quod duplex, vnum iuris perfectiac independentis, quod est proprie dictum dominium seu facultas disponendi de re suo arbitratu, huius incapax Regularis. Aliud peculium est dependens à voluntate Prælati, quo ad solam administrationem & huius capax est Regularis.

Trid. Concil. videtur prohibuisse, ne Religioso designentur stabiles reditus instar cuiusdam peculii, quamuis dependentis à Prælati voluntate licet alii D.D. non sine probabilitate negent id Trid. Concil. aduersari. 13

NB. Licet alioquin monasterium non teneatur ex delicto monachi, tamen si peculii administrationem habeat, præsertim extra Monasterium degens, eo damnum resarciendum esse.

Prælatus Religiosus licentiam dare non potest res absumendi in vsus vanos aut illicitos, sed tantum expendendi ad vtilitatem Monasterii publicam vel priuatam. Nam Prælatus subdito maiorem facultatem conferre non potest, quam ipse habet, cum autem is bonorum Monasterii dominus, non sit, sed tantum administrator, ideo ea arbitratu suo atque 14

inutiliter expendere non potest, sed tantum in eiusdem Ecclesiæ bonum seu vtilitatem. Ergo.

15 Etiam Abbatissæ Monialibus suis subditis licentiam dare possunt accipiendi, expendendi, retinendi quæ iusta sunt.

16 Religiosus si rem aliquam donatam absolutè accepter in fauorem alterius, non interueniente licentia Prælati, peccat contra votum paupertatis; secus tamen, si se habeat tantum vt intercessor, Eleemosynarius, internuncius, sed hoc repugnat Regulis Societatis: Ratio, quia sicut cum ptiori ita etiam in hoc casu Religiosus ius aliquod precio æstimabile sibi vsurpat, si accipiat pecuniam suo arbitratu pauperibus dissoluendam, ita vt à dante reuocari non possit.

17 Religiosus beneficiarius interim dum beneficium obtinet administrationem reditum habet à sacris Canonibus sibi concessam, quos proinde ad pias causas aut ad sui sustentationem applicare potest, & hoc habet locum etiam in beneficio manuali. Ratio, quia talis est natura beneficii Ecclesiastici, vt tribuat alicui ius administrandi reditus ad necessarios vel pios vsus. Reditus autem ex tali beneficio relicti post mortem Religiosi ad Ecclesiam cui seruiuit, pertinent.

18 Quæ Religiosus beneficiatus aliunde (V. C. hereditate, donatione,) quàm ex beneficio acquirit Monasterium sibi vendicare potest.

19 Prælatus religioso vsum alicuius rei tanquam irreuocabilem concedere non potest, adeo, vt etsi promittat non reuocaturum, nihilominus absque iniuria reuocare non possit. Nam Prælatus nihil Religioso contra votum paupertatis concedere potest, repugnat autem voto paupertatis, habere vsum alicuius

alicuius rei independentem & irreuocabilem à Prælato.

Si Monacho hæreditas aut legatum relinquatur 20
ea lege, vt ad ipsum, & non ad Monasterium pertinere debeat, explicari debet, voluisse testatorem, vt ad Monachum pertineat cum consensu Prælati. Quare si Prælatus consensum negat, corruit legatum, vel institutum: Ratio, *quia dispositionem qualemcunque ita interpretari oportet, potius vt valeat, quam vt pereat. Et perplexitas testatoris secundum præsumptam voluntatem testatoris ordinanda est.* Et. Verba testatoris debent intelligi secundum conditionem personæ alicuius cui aliquid datur, Atqui Monachus hæreditatis aliter capax non est, nisi quoad vsum dependentem à voluntate Prælati. Monachus tamen sibi legatum relictum potest monesterio resignare, quia conditio illa à testatore apposita erat in gratiam Monachi, quiuis autem fauori suo renunciare potest.

Si testator expresserit nõ aliter se relinquere Mo- 21
nacho, nisi vt habeat rem independenter à Prælati consensu irritum est legatum, sed in dubio non est præsumendum id adiectum fuisse, vt conditionem proprie dictam, sed vt modum, qui si impossibilis sit pro non adiecto habetur.

Pœnæ religiosæ paupertatis (videlicet qui aliquid 22
vt proprium retinet) Canonico iure decretæ sunt. 1. Si absque pœnitentia mortuus fuerit in loco sacro non sepeliatur aut sepultus extrahatur iterum. 2. Vt adagendam pœnitentiam in carcerem detrudatur. 3. Vt biennio voce actiua & passiua sit priuatus.

CAP. VIII.

1 SI religiosus contra castitatem peccat, duo peccata committit sacrilegium & impudicitiam.

2 In genere luxuriæ non accidit veniale propter materiæ paruitatem: Ratio, quia omnis venerea carnis commotio suapte natura ordinatum medium sit ad externam generationem pollucionemve, ut sicut hanc voluntarie velle, est mortale in quouis soluto; in Religioso verò ita similiter est, si deliberatè aliquis consentiat in delectationem, vel commutationem veneream.

CAP. IX.

De voto religiosæ obedientiæ.

1 SI Prælatus iuste aliquid præcipiat Religioso cum voluntate eum obligandi, contra obedientiæ votum peccat, nisi obediat, quia Religiosus hoc ipsum vouit, Ergo est transgressor voti.

2 Non eadem est in omnibus Religionibus voti obedientiæ perfectio, quare nec eadem præcipiendi potestas, & obediendi necessitas.

NB. Monachus præcipienti Prælato V. C. Episcopatum, aut aufteriora, quàm regula requirit, non tenetur obedire, cum præcipiendi limites excedat, nihil enim prælatus præcipere potest, nisi quod directè vel indirectè pertinet ad regulã ordinis. Quare obedientia alia est indiscreta, videlicet si quis obediat contra legem Dei vel regulam ordinis: Imperfecta nempe si quis tantum obediat secundum Regulam Perfecta si quis obediat in omnibus, quæ non sunt contra legem Dei aut regulæ.

Ra

Rarò ſuperiores ordinum ſub culpæ obligatione 3
præcipere aliquid cenſendi ſunt, niſi vtantur his verbis *in virtute S. obedientiæ.*

NB. Religioſi non exempti in Eccleſiaſticis diſciplinis obedire tenentur etiam Epiſcopo, ſed non vi voti, ſed vi huius magis Abbati.

Probabile eſt, quod Prælatus ordinis propter vo- 4
tum obediendi in omnibus, quæ iuſta ſunt; etiam actus internos præcipere poſſit, licet conſuetum non ſit nec conſultum, vt talia ſub peccato præcipiantur, quia Prælati poſſunt irritare vota interna piorum; Ergo & habent gubernatiuam poteſtatem in actus internos; deinde Religioſi poſſunt vouere internos actus.

Quæ ex genere ſuo indifferentia ſunt à Prælato 5
bona fide V.C. ad mortificandam propriam voluntatem præcipi poſſunt.

Si Ordinis regula obliget ſub generali, eius tranſ- 6
greſſio videtur eſſe contra votum ideoque ſacrilega.
Ratio: Cum enim Religioſus in profeſſione promittit ſeruare regulam ſecundum eum modum cenſetur ſe obligare, quo regula exigit. Quare ſi regula (V.C.S Franciſci) imponat ſilentium ſub peccato, tunc non minus peccant tranſgreſſores contra votum, quam ſi ſuperioris actuale præceptum violent, quandoquidem lex ſiue regula ipſorum non minus præceptiua eſt, quàm vox ſuperioris.

NB. Si Carthuſius comedat carnes dupliciter peccat contra votum & contra temperantiam cuius intuitu regulare ſtatutum editum fuit.

Si Ordinis regula ſub culpa non obligat eius trã- 7
greſſor non peccat contra votum obedientiæ, quia votum obedientiæ intelligitur de iis tantum, quæ

continent propriè præceptum. Nihilominus potest superior propter transgressionem pœnam imperare cum obligatione eam suscipiendi ex obedientiæ voto, quamuis non semper ita obligare soleat.

8 Religiosus in ordine Prædicatorum aut Societ. Iesu transgrediens regulam bono aliquo fine non peccat V.C. extra tempus si loquatur cum socio, luit, pœnam regularem suscipere paratus esse debeat, si inferatur, quia regula non obligat sub peccato.

9 Sin verò regulam violet, ob torporem aut libidinem, peccat saltem venialiter, imò si quis frequenter transgrediatur & hoc modo religiosam disciplinam grauiter perturbat, mortaliter peccat.

10 Regulares Professi non tenentur acceptare nouam regulam, seu arctiorem viuendi modum, quàm nec explicitè, nec implicitè professi fuerint: Ratio, quia religiosi per votum obedientiæ non transtulerunt omnem voluntatem in superiorem, vt quælibet ipsis imperare possit, sed ea solum, quæ ad obseruationem regulæ, quam profitentur, directè vel indirectè spectant. Nec Summus Pontifex potest cogere religiosum ad arctiorem viuendi rationem, quam prima instituti forma postulat, quia speciale obedientiæ debitum quo Religiosi erga summum Pontificem adstringuntur, ex voto eorum prouenit, quod erat secundum proprium regulæ institutum. Sed vt Episcopatum accipiant possunt cogi, cum vt alii Clerici summo Ecclesiæ pastori subiecti sint.

11 Si strictior obseruatio necessarium medium videatur ad substantialium votorum in tali ordine obseruationem, regularibus authoritate Prælatorum imponi potest, licet eã expressè non vouerint: quia talis

talis obseruatio indirectè pertinet ad regulam, quãdo sine ea regula in suo vigore conseruari non potest, consequenter si Religiosus obligat implicite ad ea omnia, sine quibus religio conseruari nequit.

Prælati ordinum exemptorum quasi Episcopalem in suos regulares iurisdictionem obtinent: Quare sicut Episcopus regularibus sibi subditis leges ferre potest, quod Ecclesiasticam disciplinam spectant; Ita etiam Abbas exemptus non quidem strictiorem ordinem reddendo sed vtilia & necessaria solum: Imò Prælati non exempti per consuetudinem id possunt. 12

Si appareat regulæ ac disciplinæ temporis diuturnitate collapsæ reformationem necessarium medium fore ad ordinis conseruationem Prælatus cum Capitulo & S. Papa ad acceptandam reformationem omnes professos compellere potest. 13

NB. Prælati sicut Episcopus possunt ex potestate gubernatiua. V. C. præcipere ieiunium pridie festi Patroni.

CAP. X.

De Prærogatiuis Religiosi status.

PEr vota religiosa (in gratiam constituti) omnium peccatorum remissionem consequimur: Ratio, quia qui partem bonorum propter Deum in eleemosynam pauperum dat, vt Zachæus Luc. 17. pro peccatis satisfacit, iuxta Dan. 4. Peccata tua Eleemosynis redime, ergo qui omnia sua & seipsum diuinis obsequiis tradit, is plenè satisfacit. siquidẽ religionis assumptio oẽ genus satisfactionis superat. Cõsequimur autẽ plenius & perfectius remissionẽ, quam per plenariam indulgentiam; quia indulgentia cum sit condo- 1

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

condonatio quædam ex authoritate Summi Pontificis causam concedendi iustam requirit. At verò ad remissionem peccatorum, iunctum cum professione religiosa aliud insuper non requiritur, quandoquidem ea remissio ex natura & præstantia ipsius operis per modum cuiusdam iustæ exsolutionis ex Christi meritis promanat.

2 Probabile est, etiam per reuocationem votorum hoc beneficium obtineri posse: Nam vota religionum ideo afferunt plenam remissionem peccatorum, quia continent perfectam hominis traditionem erga Deum, sed hæc traditio reiterari potest. Ergo etiam remissio peccatorum iteratò acquiri potest.

3 Per Religionis professionem omnia alia iuramenta & vota pia ipso iure expirant: Ratio, quia per obligationem professionis religiosæ omnes hominis facultates ac vires in perpetuum & irreuocabiliter Deo offeruntur: ideo eminenter in se continent omnes alias particulares obligationes ad eum modum sicuti si quispiam erga hominem adstrictus debitis, omnia bona sua illi offerat, se ipsum in perpetuum seruum addicat.

4 Illegitimi etiam spurii si Religionem professi sunt, absque alia dispensatione Ordines suscipere possunt, sed ad Prælaturam & dignitates promoueri non debent.

5 Susceptio status religiosi maculas legales furti aufert, quo ad actus temporales, ita vt damnatus de crimine V. C. furti postea ad testimonium in iudicium & similes actus legitimos admitti possit. Soluitur etiam per professionem patria potestas, dimissus

fis tamen è Societate redit ad patriam poteſtatem niſi ſit in ſacris ordinibus.

Profeſſio Religionis tollit ingratitudinis no- 6
tam, ob quam hæres ne ceſſarius alioquin exhæreditari poſſit. Æquum enim eſt, vt per conuerſionem ad religioſum inſtitutum prioris delicti macula ſaltem in ordine ad temporales actus & iura expurgetur.

NB. Profeſſio ſolemnis dirimit matrimonium contractum, ſed non conſummatum: Profeſſio verò ſimplicium ſolùm dirimit contrahendum.

CAP. XI.

Vtrum Religioſus in iudicio ſtare poſſit.

REligioſus in iudicio nec vt actor, nec vt reus ſta- 1
re poteſt, quia religioſus cum omne ius in monaſterium tranſtulerit, ac veluti mortuus ſit comparatur ſeruo: ſeruus autem in iudicio nec agere, nec conueniri poſſit. Excipe 1. Religioſum beneficiatum cum libera adminiſtratione V. C. parochum. 2. Religioſus abſens ſit à Prælato V.C. in ſtudiis vt facile licentiam petere non poſſit, & de ea concedenda rationabilem præſumptionem habeat. 3. Si religioſus obligationem contraxit ante ordinis ingreſſum: Sententiæ tamen executio fieri debet in bonis monaſterii quatenus ex monachi patrimonio conſecutum fuerat. 4. Si religioſus Abbatem ex rationabili cauſa accuſare velit. 5. Monachus ob delictum conueniendus eſt, non monaſterium, ſicut nec dominus ob Serui delictum.

Religioſus non poteſt eſſe procurator nec aduo- 2
catus in iudicio, niſi cum licentia Prælati, & vtilitate Monaſterii. Conſilium, quid in quacunque cauſa ſe-

sa secundum iura agendum sit, possunt dare, quia non est prohibitum illis.

3 Si religiosus absque licentia Prælati in testamento ad causas profanas atq; in iudicio testimonium interponat, malè agit, sed interpositio testimonii valet.

4 Munus tabellionis Religiosus non amplius potest exercere, valent tamen illius acta.

5 Religiosus nec iudex esse potest, nec assessor, nisi cum consensu Prælati, & in causa spectante ad monasterii vtilitatem.

6 Licet Religiosus ordinariè non possit esse arbiter (à partibus constitutus vt secundum iuris terminos sententiam ferat) potest tamen esse arbitrator (nempe amicabilis compositor à partibus electus, vt pro bono pacis seruandæ vnius iuri demere & alteri tribuere possit vitatâ tamen læsione magna.

7 Prælati Ordinum constitui possunt iudices conseruatores (dicti sic, qui in Ecclesiasticis ex Papæ voluntate miserabilium personarum pupillorum & causam contra iniusto vexantes suscipiant ac defendant.

Cap. XII.

De Clausura monialium.

1 Clausura Monialibus, professis, conuersis omnibus seueriſſimè præcipitur nisi ob necessariam causam licentiâ ab ordinario Prælato, Episcopo, obtentâ fuerit; Causa legitima est pestis, lepræ periculum, item incendii, hæreticorum incursus; Sed ad aerem mutandum ob morbum periculosum non potest permitti egressus, quia S. Canones significant, causam, ob quam egressus permitti possit, debere

here esse publicam, aliter egredientes ex communicationem reseruatam Papæ incurrunt.

Ingressus intra claustra Monialium sub excommunicatione prohibitus est, præterquam si ob causam necessitatis licentia ab Ordinario in scriptis obtenta sit; Excipe pueros ante rationis vsum: Episcopus ob iustam causam cum sociis ingredi potest, sacerdos ad communicandum, Medicus, Chirurgus, fabriferrarei ob necessaria. 2

Consuetudines de Clausura Monialium & prohibito ingressu intra septa Monasterii Monialium, non vbiq; quo ad omnem modum receptæ sunt. 3

De ingressu mulierum intra claustra virorum Regularium non ita constat sub mortali & excommunicatione prohibitum esse. Nam in pœnalibus nomine masculino non comprehenditur fœmininum constitutio Pii V. quoad prohibitionem istam in Germania recepta non est. 4

Certi casus sunt, quibus seculares ad Regularium vicorum habitationes siue scandalo & peccato admittuntur. V.C. Primò Reginæ cum comitatu. Secundò Fundatrices monasterii. Tertiò, Aliæ fœminæ illustres cum Comitatu. Quartò, in sepultura Ecclesiastica simul admittuntur mulieres comitantes. Quintò, si Religiosi in residentia viuunt monasterio nondum constituto. Honestæ etiam mulieres sepositio scandalo possunt admitti ad aulam Abbatis secundum à claustro. 5

Cap. XIII.

De Religiosis eiectis & fugitiuis.

Religiosi ob iustas causas à Religione per sententiam eiici possunt. 1. In crimine notorio incorrigibiles 1

gibiles existentes. Secundo, si ob criminis infamiam sine graui ordinis detrimento tolerari non possunt. Nam vt S. Hieronym. *Resecandæ sunt carnes putridæ.* Tertiò, si quis reticuit morbum epilèpticum per fraudem: Monialis incorrigibilis debet includi in perpetuum carcerem.

2 Religiosus eiectus astrictus manet votis substantialibus & rerum dominium non acquirit, sed solum vsum & administrationem habet.

3 Si Religtosus eiectus alicui Ecclesiæ inseruiat, bona ab ipso acquisita ad eandem Ecclesiam spectare debent; Fugitiui autem & apostatæ bona, pertinent ad monasterium, ex quo fugit, modo monasterium sit capax, quia eiusmodi nebulones non sunt liberati à iure ac potestate monasterii.

4 Eiectus per sententiam non est omnino liberatus à voto obedientiæ licet magna ex parte eius executio cesset, donec in ordinem recipiatur. Vnde voto obligati manent virtualiter, vt proinde parati esse debeant obedire, si in ordine denuo recipiendi sint ad eum modum, quo Episcopi Religiosi, virtualiter adhuc obligantur, ita scilicet, quod si eis legitimè aliquis præficiatur, obedire teneantur.

5 Probabile est, quod eiectus per sententiam, interim monasticis obseruantibus liber sit, quia ea non comitantur professionem trium substantialium votorum absolutè sed quatenus seruari debent sub regula seu statu vitæ regularis, à qua tamen ille expulsus est.

6 Eiectus ob crimen debet se corrigere ac redire præsertim si ab ordine reuocatur: Ratio, Cum enim talis religiosus substantialibus votis ac religiosa professione absolutus non sit; tenetur se idoneum reddere

reddere quatenus potest, vt ſua vota exequi possit, nec sententia contra reum lata eidem prodesse debet, ne ex iniquitate commodum ferat, prodesset autem & commodum ferret ex iniquitate si redire non cogeretur maximè reuocatus.

7 Prælati ordinum Apostatas & eiectos suos non semper reducere aut redeuntes recipere tenentur, præsertim si incorrigibles videantur, aut sine scandalo, vel ordinis detrimento recipi nequeant, si enim ob talem causam interdum eiici possunt Regulares, multò magis etiam postquam malitiosè exierunt, non recipi.

8 Si eiecti in suo ordine non recipiantur, tutò in seculo manere possunt, quia alium non vouerunt, & per ipsos non stat, quin in eum, quem vouerunt, redimantur.

9 Interdum Prælati Ordinum ob iustam causam eiciunt Professum tali pacto, vt aliam profiteatur Religionem, quam conditionem si professus accepauit, implere tenetur, vel regressum ad suam Religionem impetrare, idque ob periculum male viuendi in seculo maneat, & ob scandalum.

10 Religiosus professus in vno monasterio ob causam iustam cogi potest, vt eat ad aliud monasterium eiusdem Ordinis, modo monasteria sint sub eodem generali: Quod si monasteria non sint sub eodem generali iure communi non tenetur:

Ratio, quia non nouit regulam & obedientiam nisi in hoc conuentu.

TRA-

TRACTATVS VI.

De Decimis.

CAP. I.

De Natione, Definitione ac Diuisione Decimarum.

1 SPectato iure communi Canonico ex omnibus licitè acquisitis decima pars Ecclesiæ ministris debetur; Decima autem dicitur, quia pars decima est fructuum & bonorum, ex quibus penditur iuxta Leuit. vlti. cap. *Omnes decimæ terræ siue de fructibus, siue de pomis arborum domini sunt.* Sumitur ex C. peruenit de decimis & S. Augustinus. Decimæ ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerit, res alienas inuasit.

2 Absque temeritate negari non potest decimarum præstatio Ecclesiæ ministris fieri solitâ. à prima Ecclesia huiusq; inter Christianos vsitatam fuisse, tanquam Apostolicam traditionem certum est.

3 Decimæ aliæ sunt prædiales (quæ è fundis, agris, vineis, syluis, hordis, ædium locatione penduntur) aliæ personales (quæ ex lucro personalis industriæ, pura negotiatione, militia, veneratione &c. pendi-tur) aliæ mixtæ, (quæ ex fructibus pecorum concurrente industria personali, lacte, caseo, ouis pen-duntur.

4 Decimæ Prædiales & mixtæ integræ solui debent non deductis impendiis culturæ, neque deducta pensione census aut tributi. Quia Decimæ ante has exactiones solui debent, vel si aliter factum fuerit, ii ad quos census vel tributa indecimandi perue-

peruenerunt Ecclesiis decimare coguntur: quia res transit cum onere. Decimæ autem personales non nisi deductis expensis debentur, soluuntur enim ratione lucri. Lucrum autem non intelligitur, nisi deductis impendiis l. Mutius ff. pro socio.

NB. Decimas prædiales ac mixtas in Veteri Testamento Deus præcepit integras solui, non autem oportebat Ministros Euangelicos deterioris esse conditionis, quam Sacerdotes veteres: sed personales decimæ ab Ecclesia primum imperari cepe-runt: quia non omnes Christiani possessiones immobilium habebant, quos tamen etiam administrorum sustentationem aliquid contribuere oportebat iuxta Sanctum Augustinum, sed tales iam abolitæ sunt.

Decimæ aliæ Maiores vini, frumenti; Aliæ Mi- 5
nores pomorum gallinarum, &c. Item aliæ Ecclesiasticæ (quæ primæuam iustitutionem suam retinentes Ecclesiæ ministris ob spirituales eorum functiones stipendii loco à fidelibus præstantur: Aliæ verò, quæ ex concessione Ecclesiæ ob iustam causam laicis obuenerunt, Laicales decimæ appellari solent, item profanæ impositæ loco tributorum à dominis temporalibus.

In dubio Decimæ censeri debent non Laicales 6
sed Ecclesiasticæ quippe quod Christianis communis lex & consuetudo semper fuerit, & ex prædiis suis Ecclesiæ decimas penderent.

CAP. II.

Quo iure Decimæ Ministris Ecclesiæ pendantur.

1 DEcimæ materialiter & secundum substantiam suam spectata de iure naturali ac diuino sunt (siquidem lex naturalis iustitiæ dictat, & Deus iubet, vt laborantibus & Spiritualia Ecclesiæ ministrantibus necessaria vitæ sustentatio considerata personarum qualitate præbeatur. *Dignus est enim operarius mercede sua*, ait Christus Matth. 10. Idque locum etiam habet tametsi Ministri Ecclesiæ aliunde se alere possint, quia non datur illis stipendium ex mera misericordia, tanquam pauperibus, sed ex iustitia tanquam merentibus. Decimæ verò formaliter & secundum determinationem de iure accepto Ecclesiastico sunt.

2 Præceptum de Decimis in veteri lege. Exod. 22. *Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere.* Iudiciale potius, quam cæremoniale fuit. Iudiciale autem præceptum erat, quod ad debitum ordinem, atque æquitatem in populo iudaico seruandam pertinebat. Cæremoniale quod ad Dei cultum & Religionis virtutem referebatur: Taliter etiam Decimæ indirectè & remotè propter sacram significationem ad Dei cultum pertinebant: Directè verò (ut iudicialia) ex iustitia Clericis tanquam Ecclesiæ Israëliticæ offerebantur.

Confirmatur assertio, quia præcepta Cæremonialia veteris legis abolita sunt, & Christianis illicita. Iudicialia autem licet vi sua non obligent tempore gratiæ, possunt tamen obseruari & noua lex introduci, propter moralem æquitatem & honestatem

tem. Cum igitur Decimarum præstatio lege Ecclesiastica ad imitationem veteris institutæ fuit, consequens non fuisse illud præceptum magis Iudiciale, quàm cæremoniale. Quod verò Decimarum præstatio non sit iuris naturalis (quippe lege naturali non exigente plus, quàm vt ministralibus spiritualia sufficiens sustentatio detur, vnde ante legem Mosi non erat lex decimarum, & credibile est Abraham ex sola deuotione erga Deum decimas obtulisse Melchisedech) nec diuini (vtpote aboliti) sed solum Ecclesiastici in nova lege antiquissimi & Apostolici ad hæc vsque tempora cum Christiani populi approbatione deriuati. Quod si decimæ dicantur diuiniiuris, intelligitur id ad imitationem veteris legis.

Decimæ ex lege iustitiæ parochis præstandæ sunt 3
fideli populo iuxta Trid. Ratio, quia decimæ tanquam iustum stipendium Ecclesiastico Præcepto Clericis deputatæ sunt ratione spiritualium officiorum, quæ pro salute fidelium Deo exhibentur.

Parochus actione ex Canone decimas petere po- 4
test à quouis earum professore (etiam absumptas) *cum fructus alterari non possint, nisi cum onere decimarum* haud dubiè reali, siue ipsis fructibus inhærente. Ecclesia siue Parochus aduersus fructuum non decimatorum destructorem actionem instituere potest.

NB. Parochus non ante comparet dominium 5
decimarum, quàm illæ à reliquis separatæ, & aliquo modo traditæ sint saltem per designationem Ante diuisionem seu decimationem verò fructuum omnes solo separati ad fundi dominium directè pertinent cum annexo onere soluendi decimas.

NB. Emptor fundi non tenetur ad soluendas decimas, quas venditor prioribus annis neglexit soluere. Et conductor fundi de decimis conueniendus est, non dominus.

6 Colonus partiarius decimas dare debet pro portione fructuum, qui ipsi manent ratione culturæ.

CAP. III.

Quæ personæ ad decimas obligentur.

1 OMnes & solæ personæ, quæ in spiritualibus subditæ, à manu Sacerdotis sacramentum suscipere debent ad præstandas decimas personali debito obligantur: Ratio, quia decimæ dantur tanquam stipendium pro spirituali cura ac ministerio, quod fidelibus adhibebatur. Iudæi non ratione personæ, sed ratione prædiorum soluere debent decimas, quia Ecclesiasticis legibus non constringuntur. Nec Papa obligatur ad decimas, quia Papa nulli superiori est subiectus. Episcopi & Parochi per se non solent obligari ad decimas, quia nulla id consuetudine ostenditur, possunt tamen cogi à Papa.

2 Clerici seculares non curati ex propriis noualibus, non ratione terræ, sed ratione personæ parochis suis decimas soluere debent.

3 Clerici in Ecclesiasticis reditibus nullas decimas soluunt; voluit enim Ecclesia eiusmodi reditus absque diminutione beneficialis prouenire. Eaque ratione intelligitur illud: *Nouum genus exactionis esse, vt Clerici à Clericis decimas exigant*, intelligendum Ecclesiasticis reditibus.

4 Religiosi spectato iure communi ad præstandas nec-

nem decimarum per se & personaliter obliganur (quia huiusmodi personæ etiam Parochis subiectæ sunt) sed per priuilegia exempti sunt, quare hodie ex noualibus suis decimas nullas dare debent, sicuti nec leprosi in communi viuentes.

NB. Mutatio qualitatis non tollit obligationem soluendarum decimarum Abb. n. 1. v.c. Si ex agro pratum fiat; Non subrogatum imitatur naturam eius, cui subrogatur.

NB. Coloni agrorum religiosorum tenentur ad decimas, quia priuilegium concessum quibusdam personis non extenditur ad alias.

Ad Decimas præstandas ex debito reali, id est orto ex re antè decimis obligatâ omnes homines etiam Papa & Episcopi obligantur: Ratio, quia postquam diœceses in parochias diuisæ fuerunt, prædia parochianorum intra quamlibet parochiam sita, obligationem acquisierant decimæ partis fructuum ex iis Ecclesiæ parochiali inferendæ eamque obligationem secum ad quemlibet possessorem deferant, quia res transit cum onere suo. Exemplum habes in parochia VVerthacensi dante decimas Carthusianis. 5

NB. Nouale dicitur prædium de nouo cultum, cum ante non coleretur, ideoque nullum aut modicum fructum ferret.

Qui graui inopia premuntur, ita vt solutis decimis necessaria non habeant ad se suosque alendos, interim à decimis immunes esse debent: quia credibile non est, Ecclesiam velle, vt decimæ in tanto rigore exigantur & vniuersim etiam solutio, debiti titulo iusto contracti differri potest ob grauem necessitatem & inopiam debitoris. 6

CAP. IV.

Quibus Decimæ pendentæ sint.

1 DEcimæ personales, vbi in vsu sunt, præstari debent Ecclesiæ parochiali, ad quam quisque fidelium spectat.

2 Decimæ prædiales soluendæ sunt Ecclesiæ parochiali, intra cuius terminos prædia sita sunt. Quia ob crescente multitudine fidelium ad confusionē vitandam necesse esset parochiam diuidere; Oportet etiam singulis fines & terminos suarum terrarum designare, ex quibus pro parochi & cognatorū eius sustentatione certi decimarum reditus prouenirent.

3 In casu tamen, quo fideles in vna parochia sacramenta perceperunt, in alia autem eiusdem diœcesis prædia sita habent, non esse iure communi decisum, viri parochianorum decimæ prædiales debeantur, ac proinde consuetudinem cuiusque loci esse sequendam.

4 Parochus communi iure aduersus quemlibet possessorem iuris decimandi intentionem fundatam habet, vt aliter probare non teneatur ad spectinere.

NB. Decimæ prædiales debentur Ecclesiæ non baptismali, si ea proprios & à matrice Ecclesia distinctos limites habet Episcopi authoritate constitutos; Nec obstat, quod decimæ Ecclesiæ baptismali soluendæ legantur in sacris canonibus, cum enim fideles plerunque in eadem Ecclesia & baptismum, & reliqua sacramenta accipiant, ideo Ecclesiæ, quibus decimæ debentur modò baptismales, modò parochiales appellantur.

5 Decimæ debentur Ecclesiæ matrici non filiali.

Decimæ

Decimæ nuptæ ex fructibus seu fœtu pecorum debentur prochiæ intra enim terminos pecora pascuntur, nisi aliud consuetudo obtineat. 5

Quarta pars Decimarum spectato iure communi Episcopo debetur sumpta ratione ex imitatione veteris legis in qua decimæ Leuitarum à sacerdotibus iterum decimabantur Num. 18. sed id multis locis non seruatur, eò quod Episcopi aliis titulis sufficientem sustentationem habeant. 6

Certi casus sunt, in quibus adhuc hodie integræ decimæ Episcopis debentur, V.C. si ipsimet sint curati Ecclesiæ suę vel Cathedrali vel Parochiali, quam saltem per Vicarium administrant; Item si Decimæ intra suam diæcesin nulli parochiæ assignatæ sint, eorum decimæ ad mensam Episcopalem spectant.

CAP. V.

Quando & vbi Decimæ pendendæ sint.

DEcimæ Prædiales debentur, cum primum fructus soli separati & collecti sunt. Quod si ruticus in mora sit, periculum decimarum ad ipsum spectant. Neque opus est, vt decimæ à Parocho petantur, sicuti exigantur, quia dies ipse suum tempus solutionis pro creditore interpellat. Ratio, quia postulet determinatione legis positiuæ; Ex iustitia debentur ministris Ecclesia. 1

Ipsemet Parochus decimas prædiatas ad horreum suum deferre debet, habet enim Ecclesia se cõpartione decimarum tanquam vsufructuaria, vel pensionaria, cui satisfit, si pensio fructuum soluuntur in loco, vbi res frugifera sita est, nisi aliter conuentum aut consuetudo aliud obtineat. 2

NB. Non debent Villici, vel domini prædiorum

fructus ante in horrea sua vehere, quam decimatores monuerint, vt ipsi vel procuratores eorum fructuum collectioni & decimationi assistant, ne vlla fraus committi possit. Quod enim omnes tangit ab omnibus approbari debet, Reg. 29. in 6.

3 Parochus recusantem decimas solueres non potest Ecclesiâ prohibere, sed debet causam ad ordinarium loci deferre, cum non habet iurisdictionem forensem, quæ post monitionem trinam excommunicare debet, iuxta c. omnes 16. quæst 1.

4 Prælati subditos compellere debent ad solutionem decimarum, quia negligere non debent, quæ Ecclesiis debita sunt, nisi propter scandalum ad tempus dissimulandum esse videatur. Quod si in aliquo casu crimen decimas iniustè detinentis notorium sit, & inexcusabile, haud dubio potest, imò debet parochus tali notorio peccatori sacramentum Eucharistiæ negare.

CAP. VI.

De varijs modis acquirendi ius decimarum.

1 IVs decimarum ab Ecclesiasticis personis per transactionem authoritate Episcopi acquiri potest. Perpetuò, puta si plura prædia sint, de quorum iure decimandi litigatur componi seu transigi potest, vt vni parti hæc, actori alia prædia assignentur, seclusso tamen precio externo pro iure decimarum vtpote spirituali, ne committatur simonia. Quod si sine authoritate Episcopi, sed solum inter paciscentes priuatim transactio fiat, rata tamen erit inter paciscentes, sed successores non obligabit.

2 Præterea super iure decimarum compromitti potest

potest in arbitrum verum, vel plures; quorum sententia à partibus standum sed arbitri debent esse Clerici, *quia sicut Laicus de spiritualibus iudicare non debet, ita nec arbitrari* cap: Contingit de arbitris. Ex commissione tamen Episcopi potest adiungi Laicus cum Clerico. Item ius decimarum vnius Ecclesiæ cum iure aliarum Ecclesiarum permutari potest, sed cum authoritate Episcopi, cum sit species alienationis.

Ius decimarum quatenus in spirituali titulo fundatum est, vendi aut permutari cum re temporali non potest sine vitio simoniæ, specialiter autem ne quidem ex priuilegio Laicis ius decimandi concedi potest: quia laici spiritualia fidelibus ministrare non possunt consequenter incapaces sunt iuris decimarum. 1

Vtilitas decimarum, quæ est ad fructus percipiendos, spectata rei natura vendi Laicis comedi, aut locari potest. Ratio, quia ius percipiendi reditus decimarum hac præcisa consideratione temporalest. Ergo, in Laicos quoque cadit. Quapropter Summus Pontifex tanquam supremus bonorum Ecclesiasticorum administrator ex iusta causa ad bonum Ecclesiæ pertinente reditus decimarum Laicis V. C. Principibus in perpetuum concedere potest seu in remunerationem beneficiorum, seu cum annexo onere dotandi Ecclesiam: Ita acceperunt decimas Regni Granatensis Ferdinandus Rex Hispaniæ & Elisabetha. 2

Episcopi post Concili. Latet. Decimas personis laicis in perpetuum feudum dare non potuerunt, quod si laicus eiusmodi possideat concessio firmanda est, & Ecclesiæ, ad quam Decimæ spectant restitu- 3

restituendæ sunt, quando quidem tales concessiones in futurum ipso iure irritæ decernuntur.

5 Si laicus decimas tanquam in feudum concessas à tempore immemorabili possideat, in dubio præsumitur ante Concil. Later. acquisiuisse: Ratio, quia possessio remporis immemorialis facit, præsumptionem iuris ac tituli, si capacitas sit in possidente. Atqui Laicus capax est possessionis decimarum, non tanquam iure proprietetis spiritualis, sed vtilitatis concessæ à summo Pontifice vel Episcopo ante Concil. Later. Ergo, si Laicus decimas possidet, tanquam in feudum antecessoribus suis ab Ecclesia concessas, ob temporis longinquitatem præsumi debet, concessionem iustam fuisse: tametsi modo ius siue titulus exhiberi non possit: Excipe, nisi fama siue publica persuasio sit, decimarum ius tanto temporæ à Laico cum contradictione Clericorum aut iniustè possessum fuisse.

Præterea nihil obstat quo minus prælatus laicus decimas ad tempus comedat cum debita solemnitate, & ob iustam causam, quia iure antiquo id erat licitum, quod postea ab Vrbano reuocatum, sed solùm ne decimæ in feudum perpetuum concederentur laicis.

6 Decimæ in feudum legitimo iure concessæ possunt iterum concedi: Nam in Concil. Later. solum prohibetur, ne decimæ laicis in feudum perpetuum concedantur adeoque alienentur. Hæc autem non est noua concessio siue alienatio, sed alienationis antea legitimè factæ continuatio Ergo; imò etiam mortuo feudatorio siue successore modò nec dum Ecclesiæ incorporatæ sint decimæ, possunt iterum concedi, quia non censetur noua alienatio.

Contra

Contra proprium parochum ius decimarum ab 7
Ecclesiasticis personis cum titulo præscribitur annis quadraginta, sine titulo autem tempore immemoriali: Prius patet ex c. ad aures de præscript. Posterius patet quod cessante titulo adorato professio temporis immemorialis requiratur ad ius decimarum præscribendum aduersus propriam parochiam: probatur eò, quod in hoc casu ius commune possessori resistat, parochiæ autem astistat.

NB. Parochus si legitimo tempore præscripsit ius percipiendi decimas ex aliena parochia (putabiliter cum titulo spacio decem vel viginti annorum) non ideo censendus est, comparasse ius perficiendi decimas ex noualibus, quia *non plus præscribitur quàm possidetur, & præscriptio non tendit à casu ad casum.*

Laici possunt per præscriptionem acquirere de- 8
cimas, nisi ea fundata sit in opinione aut præsumptione alicuius legitimæ concessionis factæ ab Episcopo aut Prælate. Ratio, quia perceptio decimarum ex primæua institutione annexa est titulo spirituali, ita vt ab eo separari non possit sine legitima authoritate & concessione Ecclesiastica Prælati, consequenter si laicus, qui spiritualis tituli incapax est decimas possidere velit, necessario suam intentionem fundare debet in titulo alicuius legitimæ concessionis, & non in sola nuda detentione decimarum.

Non quidquid Prircipis Priuilegio acquiri potest, id etiam præscriptione temporis immemorialis (quippe obstante incapacitate possidendi, & iure resistente) sed vice versa. Quidquid consuetudine aut præscriptione acquisitum est, idem quoque per principis priuilegium siue concessionem.

Immunitas à soluendis decimis cum titulo &

bona

bona fide quadraginta annis præscribi potest, sine titulo autem requiritur tempus immemoriale, tàm à Laicis, quam Clericis, modò interim Ecclesiis ac ministris aliunde sufficiens sustentatio sufficiat.

10 Consuetudo populi aduersus legem decimarum sine titulo & pœna consensu præualere non potest, nisi tempore immemoriali.

NB. Summus Pontifex decimas abolitas de nouo imperare potest ex plenitudine potestatis, si id necessarium sit ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, vel ideo, vt vniformis lex decimarum in tota Ecclesia obseruetur.

CAP. VII.

De Primtijs & Obligationibus.

1 PRimitiarum ex terræ frugibus sacerdotibus offerendarum antiquissimus in Ecclesia vsus ad modum & institutionem veteris Ecclesiæ vti Num. 18. Exod. 23. sed plerisque in locis hodie in desuetudinem venit.

2 Oblationum varia genera sunt, olim fideles diebus dominicis panem & vinum offerre solebant tanquam materiam sacrificii & sacræ communionis.

3 Eulogiæ dicebantur olim panes benedicti, publicæ aliæ, aliæ priuatæ inter fideles distribui solitæ.

4 Consuetudo offerendi ad altare sub sacrificio missæ antiquissima est.

5 Nullum extat præceptum de oblationibus, sed per consuetudinem introduci possunt. V. C. si populus ad decem annos certis solemnitatibus frequenter oblationes, tanquam ex obligatione.

6 Offerentes debent esse Christiani ab Ecclesia nõ præci-

præcisè; Ratio, quia offerre munera ad altare est quasi Ecclesiastica communicatio.

Fœminæ ad altare sub Missæ sacrificio admitti 7
sed non intra cancellos vbi Clerici stant.

Oblationes non faciendæ, nec accipiendæ sunt 8
exiis, quæ iniustè acquisita & restitutioni obnoxia sunt iuxta D. Thom. allegantis illud Eccle. 34. *Immolantis ex iniquo oblatio & maculata.*

Quorundam criminosorum V. C. raptorum, v- 9
surariorum, meretricum oblationes recipere sacris Canonibus prohibitum est.

TRACTATVS VII.

De Festorum obseruatione,

CAP. I.

De diei Dominicæ & aliorum festorum institutione.

TErtium Decalogi præceptum partim Morale 1
est atque ex lege naturali descendens, quatenus absolutè præcipitur, vt post habitis aliis negotiis temporalibus Dei cultui atque adorationi tempus aliquod tribuamus: Partim Cæremoniale, quatenus certum tempus, videlicet integra dies Sabbathi designatur, in quo ab aliis operibus abstinendum, tùm in memoriam beneficii creationis, tùm in figura Christi toto Sabbatho in sepulchro quieturi: Ecclesia tamen sublato Sabbatho pertinet ad Iudaicã legem & vmbratiles figuras quib. noua lex nõ astringitur, eius loco dominicũ diẽ instituit in honorẽ mũdi creati & recreati per Christũ in terris

die

die solis quæ est prima hebdomatis natum, & postea ex inferis eodem die resurgentem iuxta Act. 20. Vna Sabbathi, id est, prima die hebdomatis.

2 Pascha celebrari non potest ante diem vigesimũ secundum Martii, nec post vigesimum quintum Aprilis: Nam alias conueniremus cum paschate Iudæorum, & quodannis celebrari debet Pascha in prima die hebdomadis post decimam quartam lunam primi mensis: primus autem mensis non omnis ille censetur, in quo cadit æquinoctium vernum. Si enim æquinoctium sit post quartam decimam lunam mensis, ille lunaris non erit primus, sed vltimus anni: cum credibile non sit, Deum creasse mundum ante æquinoctium, ex quo sequitur Pascha non posse celebrari ante vigesimum secundum Martii, quæ si sit dies dominica, in eandemque incidat quarta decima luna, Ecclesia non instituit Pascha, sed transfertur in dominicam sequentem: Quod si luna decima quarta primi mensis cadat in diem decimum octauum Aprilis, quæ si dominica sit, postea in eo non celebrabitur, sed transferetur in sequentem dominicam cui dies vigesimus quintus Aprilis.

3 Episcopus specialia festa instituturus non tantum Cleri, sed etiam populi consensũ, spectato iure communi requirere debet, ne populus grauetur multitudine festorum, & à laboribus necessariis impediatur, quod omnes tangit approbari debet omnibus. Huic tamen iuri Laicorum in multis locis derogatum est. Alia festa Christi & Sanctorum per annum instituta sunt pontificia lege, & Episcopatus etiam statutis.

4 Episcopus festa specialia diœcesis iusta de causa abrogare potest. Festa

festa diœcesis alia, quæ ex Episcopi præcepto statuuntur etiam iuxta Tridentin. exempti firmare debent.

CAP. II.

De prohibitione operum seruilium de festo.

FEsti obseruatio est à medio noctis vsque ad alterius noctis medium. 1 Supposito quod opera seruilia sint, quæ corporis commoditatibus inseruientia ignobiliora sunt per seruos exerceri solita V. C. arare, fabricare, &c. His apposita opera liberalia dicuntur, quæ ad animum excolendum spectant, ideoque libero hõmine digna censentur, vt scribere, legere, loqui: Alia quasi media, omnibus communia, vt iter facere. Dico igitur sola opera seruilia diebus festis prohibita esse, præterquam si iure vel consuetudine permissa sint, qua ratione concessum est diebus festis coquere propter necessitatem.

Scribere transscribe e non sunt opera seruilia, 2 quia scribere pertinet ad artem liberalem grammaticam; idemque probabiliter dicitur de pictura, si sine magno apparatu fiat, quia talis pictio perinde ac scriptio consistit in ducendis lineis ac figuris, & ad animi recreationem etiam instituta est; Idem dicendum de Typographis characteres ordinantibus: impressio vero librorum est opus seruile.

Opus quod suapte natura liberale est non fit ser- 3 uile, quia propter lucrum exercetur.: Nam lucrum & merces non facit opus vt seruile, quandoquidem opera seu obsequia quæ libero homine digna sunt, tamen mercede æstimari possunt, sicuti vniuersa opera seruilia non ideo talia esse desinunt, quia sine merce fiunt, qua propter lucrum & merces per acci-

dens se habet ad opus seruile & non seruile: alioquin causidicos damnare oporteret, qui diebus festis in scribendis consiliis propter salarium occupantur, cui tamē repugnat communis fidelium persuasio & consuetudo, quicquid dicant Abb. & Aug.

5 Iter facere pedibus, equo, curru, naui, non numerantur intra opera seruilia: vnde etiam licet necessaria secum vehi, non autem plaustra, equos parare, aut currus aut mulos onustos agere (cum sit seruile) inchoatum tamen licet continuare, si commode abrumpi non possint.

6 Venari, aucupari item bellare, etsi iure communi vt opera seruilia prohibita, tamen per consuetudinem videntur liberalia opera: Effecta hinc, militares exercitationes & lustrationes die festo instituuntur licitè.

NB. Mercatus per consuetudinem permittuntur post diuina peracta.

7 Actus forenses iudicii, etiam spirituales beneficiariarum & matrimonialium causarum, item Citationes Rei. Processus per causæ cognitionem examinatis & iuratis testibus: Terminus per sententiæ prolationem in diebus festis prohibetur ab Ecclesia, imò ipso iure irritus est exceptis causis necessitatis ac pietatis V. C. miserabilium personarum, pupillorum carceratorum: Etiam latro de fuga suspectus potest capini festo; Item in paruis oppidis possunt causæ ciuiles agitari, si aliis diebus rusticani homines commodè vocari nequeant. Excommunicatio potest ferri & absolutio à censura propterea quod non necessario requirat processum iudicialē.

8 Extra iudiciales actus etiam arbitratoris, non arbitri, item iuramenti interpositio extra iudicium die

die festo fieri possunt. Contractus V. C. ciuilis iuramento confirmatus.

CAP. III.

De præcepto audiendi Missam diebus festis.

Missæ diebus festis audiendæ præcepto fideles 1
obligantur sub mortali postquam ad vsum rationis peruenerunt.

Requiritur ad hoc præceptum implendum mo- 2
ralis atque pia præsentia, nec opus, vt videatur sacrificans modo colligi possit, quid agatur à Sacerdote. Probabilis est sententia quod is satisfaciat, qui secundum externum corporis habitum Missæ decenter interfit, licet interna mente Deo aut rebus diuinis non intendat: Hinc aulici non statim mortalis damnandi si sub sacro nunc fabulentur, nunc rursum attendant. Horæ etiam possunt orasi sub Missa) quia nihil prohibet duobus præceptis vno eodemque actu satisfieri. NB. Etiam recipiens confessiones hominum sub missa satisfacit.

NB. Præceptum Parochi, vt subditi Missam audiantin Parochia non obligat: Ratio, quia Episcopus non potest tollere ius commune & generale totius orbis consuetudinem.

Trident. tamen monendum ait populum, vt frequenter ad suas parochias, saltem diebus dominicis & maioribus festis adeant.

Missa Græcorum etiam audiri potest, quandoquidem illi vitandi non sunt, & secundum ritus sui recte sacrificant.

Qui notabilem missæ partem de festo negligit, 3
peccat mortaliter. Satisfacit, qui ab Euangelio ad finem

nem manet, vel à principio vsque ad communionem sacerdotis audit. Amalarius non damnat mortalis, etiam adhuc ab Offertorio audientem: Duriuscu um tamen est hominem mortalis damnare, si adhuc ad Offertorium veniat.

4 Qui à duobus sacerdotibus dimidia missarum successiue audit peccat venialiter, vtpote non satis faciens secundum modum & perfectionem præcepti: Excipe nisi impeditus sit, quominus missam integram ab eodem audiat.

CAP. IV.

De grauitate huius præcepti quoad vtramque sui partem & causis excusantibus ab obligatione illius.

1 PRæceptum abstinendi ab operibus seruilibus in die festo obligat sub mortali ex genere suo, sed excusat necessitas & pietas: Ratio, quia ista obligatio est secundum virtutem Religionis ad Dei cultum & venerationem instituta, ideoque ex genere suo grauis, ob materiæ leuitatem fit venialis V.C. Laborare per horam, cessante scandalo, eò quod hora vna comparatione viginti quatuor horarum exiguæ partis portionem habeat, idque maximè verum in laboribus non nimis fatigantibus V.C. neve per locum necessitas tollit omnem culpam V. C. in ancillis reficientes vestes suas.

2 Obligatio audiendæ missæ diebus festis itidem est sub mortali: non item concio per se loquendo: Qualis autem obligatio ex lege diuina fidelibus incumbat discendi ea, quæ ad salutem ipsis necessaria sunt dixi lib. 2. Tract. 1. c. 9. n. 3.

Quo

Quo ad abstinentiam ab operibus seruilibus cessare solet duplici ex capite videlicet necessitatis & pietatis. Necessitas alia est publica V. C. reficiendi fontes, pontes, piscandi certum genus, quod non nisi diebus oportunis capitur. Item si quæ paranda ad aduentum principis. Necessitas alia est priuata, ita excusantur pauperes, si tot festis abstineant se sustentare non possint; agricolæ tempore messis ob pluuiam, aurigæ, nautæ, vitriarii, quorum opera semel cepta sine damno interrumpi non possunt; Medici, Chirurgi, Pharmacopolæ cum pro infirmis laborare debent; Sartores coacti perficere vestes surgentes post medium noctis, famuli, vxor si à patrefamilias coacti sine iactura sua imperium laborandi detrectare non possint, quod si tamen id frequenter fiat, debent famuli dominum suum deserere. Ad pietatem pertinet Religio in Deum, vt si altaria ornanda, misericordia in proximum V.C. si vestes conficiendæ pro funere, spiritualis charitas erga se ipsum.

NB. Toleratur consuetudo sartorum post vesperas diei festi præparantium vestes: Debet tamen cauteri scandalum, & non licet differre laborem in diem festum sine necessitate. In causa etiam excusante manifesta non est opus petere licentiam à superiore, secus in dubio. Parochus in defectu Episcopi potest dare licentiam.

Plures causæ sunt, quibus à præcepto missæ die festo audiendæ fideles excusantur. Primò, impotentia, spiritualis, excommunicationis interdictum. Secundò, impotentia corporalis, qualis est nauigantium mari, incarceratorum, lecto affixorum, habens priuilegium sacrificandi super portatili: non

tamen obligatur, quia nemo priuilegio suo vti cogitur aduersus communem legem. Tertiò, impotentia moralis. V. C. si Missam audire non possi nisi cum magna iactura corporis, animi, fortunæ V.C. honesta mulier non bene vestita, mulier ex occulta fornicatione prægnans. Infirmi infirmis seruientes, qui ob periculum pestis domi manere debent, matres & ancillæ assistentes infantibus, dissitus longè à loco Missæ habita ratione personarum, viæ, temporis, loci, consuetudinis, pastores & custodes gregum, qui itineris comitem sibi valde vtilem, vel occasionem nauigandi amissurus est, si ad Missam accedat, milites stationarii, vigiles, famuli impeditiâ Dominis nisi cedat in contemptum religionis famulus frequenter impeditus debet relinquere dominum, si sine causa necessitatis frequenter ad laborandum adigatur. Quartò, Excusandi causa est rationabilis cōsuetudo scientibus prælatis introducta V.C. in vidua maritum lugente, in puella nubili, in puerpera, etiam postquam ex parte conualuit.

4 Missæ parochi notorie excommunicati aut notorii concubinarii fideles interesse non tenentur in detestationem sceleris etsi licite possint iure nouo, post extrauagant. ad euitanda Concilii Constantiensis.

5 Qui Missæ die festo non interfunt ad alias preces domi fundendas Ecclesiastico præcepto non obligantur: Nam finis præcepti non cadit sub præceptum nisi quatenus intrinsece continetur in obiecto, quod præcipitur. At verò cultus Dei est quidem finis Ecclesiastici huius præcepti, sed non præcipitur in alia materia, seu obiecto, nisi in hoc determinato, vt missa audiatur.

CAP.

CAP. V.

De Sanctorum Canonizatione imaginum & reliquiarum sacrarum veneratione.

1 CAnonizatio Sanctorum ad summum Pontificem propriè spectat. Post factam inquisitionem in vitæ innocentia, miraculis communi fama & persuasione sanctitatis. Ratio, quia Canonizatio sanctorũ est vna ex causis maioribus, quæ à sede apostolica sperare debent. Esset enim valde indecens & Religioni contrarium si pro sancto publicè coleretur, qui sanctus non est.

Est autem canonizare, alioquin piè defunctum in Canonem seu cathalogum Beatorum referre, authoritate declarare eum in Cœlis cum Christo regnantem publico cœtu venerandum & inuocandum esse. Olim sancti quidam post felicem eorum obitũ communi Episcoporum & populorum cõsensu celebrabantur (sine solenni canonizatione populi) approbante tamen Ecclesia Romana, quæ proinde fuit tacita quædam Canonizatio totius Ecclesiæ, quæ errare non potest.

2 In noua lege Deum siue sanctam Trinitatem atque Angelos forma corporea depingere licitum est (nec sine temeritate negare id potest propter vniuersalem Ecclesiæ consuetudinem, licet non sit de fide) ad eum modum, quo se Deus repræsentauit & angeli nec non Cherubini ignei ad piam recordationem & cultum. Olim tamen Iudæis ad idololatriam ponii id fuit prohibitum.

3 Catholicã fide certum est Christi Domini, B Virginis & aliorum sanctorum imagines rectè depingi,

tùm memoriæ, tùm venerationis causa, definitum in Concil Nicæ III. Oecumenico.

4 In Concil. Elibetino ideo prohibitum eras imagines depingere in parietibus templorum ne ingruente persecutione, & bellis in deuastatione templorum irreuerenter tractarentur, & ne dum Christiani imagines in tabulis pictas secum auferre non possent, Iudæis & paganis ludibrio fiant.

5 In Concil. Francofordiensi tempore Caroli M. habito, nihil omnino contra VII synodum de imaginibus adorandis decretum fuit, nam historici testantes de hoc suppositiui sunt, & erronei.

6 Eliphili vnus ex hæreticis Caluinistis præfatione sua in libros Carolinos multos imposuit.

7 Libri, qui vulgo Canonici dicuntur, non Caroli M. sunt, sed ab Iconomachis hæreticis & à Carolo ad Adrianum Pontificem missi per Engelbertum Abbatem Capellanum suum, illius censuræ, vt alia omnia ad fidem pertinentia, committēs, quos postea Adrianus damnauit, tanquam ab hæreticis conscriptas.

8 Quamuis probabile sit, tamen non est certum in Concilio Francofordiensi aliquid pro imaginum cultu contra Iconomachorum errorem statutum fuisse, quia nulla fit mentio actus Conc l. Francof. de imaginum adoratione, neque vllus historicorum eo tempore viuens quicquam meminit de hac re Francofurti actum fuisse. Sequentes autem historici contraria scribunt, vt fieri potuerit primum errâsse, aliis autem vnius verbis male intellectis adhæsisse.

9 Christi ac Sanctorum imagines ac reliquiæ coluntur tantum respectiuè cum ordine ad prototy-

poa

pon seu ipsum exemplar, ita & totius affectus internæ submissionis ad prototypon referatur. Ratio: quia nulli creaturæ irrationali secundum se cultus aliquis exhiberi debet; Nam cultus est signum subiectionis, creatura autem irrationalis est homini naturaliter subiecta, & incapax hominis.

Imagines Christi ac Sanctorum, concomitanter 10
tantum & per accidens quasi vestimentum personæ vnà cum prototypo colimus, ita, vt imagines ipsæ secundum se adorationem, & cultum non terminent V.C. si Regem in speculo effulgentem videas & adores, vno motu & Regem adoras, & speciem ipsam quidem principaliter, imaginem per accidens, ita S. Crucem cultu respectiuo, quo simul exemplar & imaginem colimus, fateri debemus latria coli, quamuis per accidens & concomitanter: Imagines Sanctorum cultum duliæ spectans.

Sacram Eucharistiam propriè ac per se latriâ co- 11
limus, cum Eucharistia præter species, quæ inanimata accidentia sunt, Christum ipsum verum Deum & hominem in se continent.

Sacræ reliquiæ tanto præstantiores censendæ 12
sunt, quanto propinquius ad sanctum spectabant. V.C. caro, ossa præferuntur pulueri, vermes tamen è sanctorum corporibus enati non sunt adorabiles, propter mutatum factum.

Sanguis Christi si in aliqua ecclesia asseruatur, vel è 13
sacra hostia fluens apparet, non est adorandus cultu latriæ absolutè: quia si est vera sanguis Christi fusus è corpore ipsius, non est hypostaticè vnitus, ideo respectiuè tantum, sicut aliæ reliquiæ Christi adorati debet propter vnionem aut contractum carnis hypostatice vnitæ verbo. Sanguis ex hostia non est

sanguis Christi, sed censeri debet factus per miraculosam accidentium immutationem, & cum magna hæc sit accidentium sacramentalium immutatio, ita vt sub ea panis vel vini substantia naturaliter cõsistere non possit, desint ibi esse corporis & sanguinis Christi, totumque quod apparet non est adorandum cultu latriæ absoluto, sed solum respectiuo, sicut crux & imagines Christi.

14 Homines piè defuncti si canonizati non sint, coli possunt cultu priuato non publico V.C, erigendo altaria, festa faciendo in missa, litaniis inuocando. Nec lampades incensas habere in domo coram reliquiis sanctorum non canonizatorum.

15 Ad publicum reliquiarum sanctorum cultum opus est, vt antecedat earum publica approbatio Episcopi, aut publicæ persuasionis continuata vetustas.

16 Ad priuatum cultum reliquiarum sufficit vnius hominis fide digni testimonium: Ratio, quia in cultu priuato minus periculum subest, etsi interdum error materialis contingat, dummodo fide bona agatur, in dubio tamen abstinendum est, à cultu reliquiarum, si tamen moraliter certum sit, esse reliquias, licet schedula amissa, coli possunt publicè & priuatim,

17 Sanctorum corpora perpetuæ sepulturæ tradita sine licentia Prælatorum erui & transferri non possunt: Esset enim furtum sacrilegum, cum sit ablatum rei sacræ. Vtrum verò paruitas materiæ excusat à mortali, spectanda est non sola rei ablatæ quantitas, sed potius earũ dignitas & æstimatio moralis.

18 Tùm Laici, tùm Clerici sacras reliquias decenter inclusas deuotionis causa secum habere, ea circumferre non prohibentur.

Sacræ

Sacræ reliquiæ ad turpem quæstum exponi non 19
debent, esset enim Simonia præterquam si apud infideles, aut hæreticos sint, tunc licet eos non vt rem sacram emere, sed earum quasi vexationem seu indignam tractationem redimere. Prohibitum etiam est, vt reliquiæ sanctorum in Ecclesiis populo extra capsam non ostendantur ad seruandam earum maiorem reuerentiam.

TRACTATVS VIII.

De obseruatione ieiunii.

CAP. I.

Quid sit Ecclesiasticum ieiunium.

IEiunium aliud est naturæ (abstinentia ab omni 1
cibo & potu) quale requiritur ad S. Eucharistiam: Aliud est ieiunium virtutis seu morale (parsimonia cibi & potus secundum regulam prudentiæ in illis mediocritatem sectantes,) Aliud ieiunium liberum, aliud Ecclesiasticum, quod secundum formã ab Ecclesia præscriptam instituitur & definitur: *Abstinentia à carnibus, & prandii, ac post cœnam cuiuslibet cibi subtractio vsq; in diem sequentem.*

Ad Ecclesiasticum ieiunium tria requiruntur: 2
Ciborum delectus, id est, abstinentia à carnibus: Abstinentia ab altera refectione: Certum refectionis tempus.

Comestio ouorum, & lacticiniorum in sola Qua- 3
dragesima, non item aliis ieiuniorum diebus prohibetur, spectato iure communi, sed per consuetudinem in quibusdam Germaniæ prouinciis introducta est comestio ouorum & lacticiniorum etiam in Quadragesima. Olim

4 Olim in Quadrageſima etiam à vino abſtinendum, præſertim à ſancta hebdomada ſtrictior abſtinentia ſeruabatur, quam nunc. Olim in hebdomada ſancta cibis tantum acidis, pane ſolo, aqua & oleribus victitabant homines.

5 Pinguedo lardi in locis, quibus ouis & butyro veſci licet, non tam ſeuere diebus ieiuniorum prohibetur ſicut caro: Quia pinguedo talis non eſt reuera caro, licet ex carne originem trahat ſicut ouа butyrum. ſed conſuetudo lardo vtendi in ieiunii diebus reſiſtit. Accedit periculum etiam comedendi farcimina, ſi lardum comedatur non ſine graui ſcandalo & detrimento Eccleſiaſtici ieiunii: Nihilominus tamen ex hac ſententia Confeſſarii pauperibus facilius poſſunt concedere lardum, etiam diuites propter vſum pinguedinis non facilè mortalis damnare, ne ſi nihilominus poſtea veſcantur, grauius peccent propter conſcientiam. Ideo etiam, quia eſt perſuaſio, minorem eſſe prohibitionem pinguedinis, quàm carnis ac proinde propter æquiparationem & ſimilitudinem ſagiminis cum ouis & butyro non ſufficiens materia ad mortale.

NB. Confeſſarii etiam ancillis iuſſu herorum lardum adhibentibus cum butyro mixtum ad pinguefacienda olera, ſi imperium detrectare nequeant facile permittere poſſunt, vt coquant & comedant.

6 Refectio vnica in die moraliter continuata eſſe debet, etiamſi propter negotia diſcedendum, modò cum intentione reuertendi, quod ſi ſine intentione reuertendi diſcedatur, non poteſt deinde reuerti poſt interpoſitum temporis interuallum, quia fierent plures comeſtiones, etiamſi conuiuium

adhuc

adhuc duraret. Ministri mensæ & lectores in monasteriis excusantur, si aliquid sumant vt viribus non debilitatis officium suum præstare possint.

Vini potio cum pauxillo panis per modum medicamenti (ne solus potus noceat etsi per accidens nutriat) item confecta, si per modum medicinæ sumantur, ieiunium non violant. 7

Tempus cœnandi diebus ieiuniorum olim erat vespera vel hora nona, sed posterioribus seculis propter infirmitatem animi & corporis, Anticipatum est tum canonici officii, vesperarum, tùm cœnandi, iam prandendi circa meridiem vel hora aut sesqui ante meridiem institutum. 8

Collatiunculæ nocturna (pro remedio somni) per consuetudinem introducta est modica ciborum leniorum sumptio V. C. fructuum, herbarum & iuncto pane, etiam pisciculo paruo fumo siccato. 9

NB. iusculum, aut placentas in nocturna ieiunii cœnula non videtur licitum, eò, quod coctus cibus magis nutritioni seruiat, modicè tamen sumpti nõ sunt mortale; lactucas comedere cum oleo nullum est peccatum. Etiam in his septentrionalibus partibus pane & caseo modico licet vesci propter consuetudinem.

NB. Quantitas cœnulæ secundum personarum & Regionum constitutionem metienda est, nam illæ regiones aliis sunt frigidiores, Reginaldus talem regulam tradit. Excessum tunc cœnulæ fieri quando id quod sumitur notabiliter maius est quarta parte quantitatis eius, quæ ad integram sufficeret cœnam, nisi causa excusat. V. C. corporis teneritudo, occupatio vel assuefactio, qua ratione nobilioribus

bus interdum plus permittitur & studiosis literarū,

10 Non licet collatiunculam circa meridiem accipere, cœna in noctem translata est veniale, quia consuetudo collatiunculæ cum sit contra ius commune introducta, extendi non debet & valde etiam refert in his vniformem Ecclesiæ morem tenere.

11 Qui refectionem siue cœnam multùm sine causa anticipat, venialiter peccat tantum, quia hodierna consuetudine introductum tempus refectionis non videtur requisitum ad substantiam ieiunii, sed accidentarium solùm est; Olim tamen anticipatio grauiter prohibita erat.

12 Quoties aliquis in die ieiunii comedit carnes toties mortaliter peccat: nam mens Ecclesiæ est, sic interdicere carnes absolutè, vt nunquam in die prohibito comedantur cuiusmodi negatio distributionem tribuit prædicati, more aliarum negatiuarum propositionum seu præceptorum.

13 Qui ieiunium altera plena refectione violaret eo die solutus est, eo quod forma ieiunii destructa est, manet tamen obligatio à carnibus abstinendi quippe à priore obligatione diuidua.

CAP. II.

Quibus temporibus ieiunium ab Ecclesia præceptum sit.

1 QVadragesimæ ieiunium ab Apostolis institutum semper in Ecclesiis quamuis variè obsirmatum fuit.

2 Sabbatho ieiunare occidentalibus plerisque Ecclesiis vsitatum erat, sed orientales in festis canebant, ideo non ieiunabant.

Credi-

Credibile est, olim in omnibus Ecclesiis bis in hebdomada ieiunatum fuisse; in oriente Feria quarta & sexta: Occidente Feria sexta & Sabbatho. 3

NB. In aliquibus Galliæ partibus, per consuetudinem licitè comeduntur carnes die Sabbathi, & in Hispania die Sabbathi intestina: ~~Et Haldesii etiam carnes die Sabbath~~ NB layman hoc non habet nec verum est de loco isto

Ieiunia quatuor temporum antiquissimam institutionem habent secundum quatuor anni tempora, quæ olim præmittebantur ante ordinationem sacram. 4

A Paschate vsque ad Pentecosten ieiunia secundum antiquissimam traditionem cessant. 5

Quædam Vigiliæ festiuitatum cum ieiunio celebrantur, partim ex mandato Ecclesiæ, partim consuetudine introducta vt vigilia Pentecostes S Ioannis Baptistæ, S. Laurentii & omnium sanctorum. 6

Statio, ieiunium, vigiliæ interdum promiscuè à scriptoribus vsurpantur, licet re ipsa differant. Statio dicta quia stabant Christiani sub oratione in Ecclesia diebus ieiuniorum ante accessum ad mensam. Vigiliæ sic dictæ, quia post cibum sumptum populus Christianus ad Ecclesiam reuertebatur vt ibi in orationibus vigilaret. Olim etiam in Aduentu ieiunatum est, vnde preces dicuntur ad horas. 7

Abstinentia à carnibus in diebus Rogationum de consilio est, non de præcepto. 8

Dominico die ieiunare hodie prohibitum non est per se loquendo, sed non ieiunatur ob lætitiam resurrectionis. 9

CAP.

CAP. III.

De causis liberantibus à ieiunio.

1 PVeri & puellæ ante completum annum XXI. ieiunii lege non obligantur, Nam eo tempore sunt in statu augmenti, ideoque frequentatiore & abundantiore alimento indigent: Eadem ratione etiam senes excusantur propter defectum caloris & virium.

2 Probabilius est, senectutis certum tempus constitutum non esse, sed prudentis arbitrio definiendum, quando corporis vires ob ætatem deficiant, vt ieiunii lege homo liberari censeatur, quia homines non eodem tempore simul incipiunt deficere, vnde nec vniuersali consuetudine talis ætas definita est sicuti adolescentibus XXI. annus. Sexagenarius tamen in dubio potest præsumere, se liberum esse. Sanchez assignat sexagesimum annum.

NB. Votum ieiunii obligat instar præcepti Ecclesiastici, quo ad modum, & non quoad personam.

3 Ægroti conualescentes, mendici, pauperes, laborantes, &c. ieiunii lege excusantur, prægnantes & qui ob ieiunium non possunt dormire, Catholici famuli possunt comedere carnes ministrantes apud hæreticos, dummodo scandalum tolli possit, si nimirum dicant, se in tali casu necessitati Ecclesiæ præcepto non obligari. Toleratur etiam consuetudo, reliquias carnium bacchanaliorum dari pauperibus, laborantes fabri, sutores etiam, non item sartores, & pictores, tonsores. Concionatores & Professores excusantur, itinerantes, etiam equitantes, propter concussionem corporis enim fatigantur.

ur. Verùm in hac re certa regula dari non potest, nisi quàm sæpius dedi, Ecclesiasticam legem non obligare cum magna difficultate.

Lex ieiunii cessat, si non possit consistere cum o- 4
pere præstantiore aut maioris momenti, vt sunt opera misericordiæ, Infirmarii, Concionatoris, Præceptoris, opus iustitiæ, defectus reddendi debiti, opus charitatis, si vxor mariti iram effugere non possit, nisi comedendo modò ieiunium non prohibeat in contemptum religionis. Ratio horum est, quia non oportet ieiunium ab Ecclesia indictum maioris alicuius boni esse impediens.

Opus ieiunii præsertim præcepti plerunque me- 5
lius est, quam peregrinatio. Vnde voluntaria peregrinatio non semper est sufficiens causa ieiunii violandi, nisi pro pœnitentia imposita non possit alium in diem differri, Pilæ lusu fatigatus per accidens modo absque proposito violandi ieiunium luserit, excusatà ieiunio.

Ieiunii præceptum sicuti & alia Ecclesiastica moraliter intelligenda sunt, vt iis non nimis homines grauentur, vnde confessarii non nimis vrgere debent confitentes, si rationem probabilem, quæ illis iusta videatur, afferant, cur in Quadragesimæ tantum bis vel ter in hebdomada ieiunent, ne forte si ipsis contradicant vel nunquam omnino ieiunent, vel ob conscientiam grauius peccent.

Lex ieiunii Quadragesimalis ita omnibus seculis 6
apud Christianos frequentata est, vt irrationabilis censeri possit, consuetudo eius abrogatoria. In frigidioribus tamen his regionibus causam aliquomodo probabilem afferentes, cur non omnibus diebus ieiunent, attamè à carnibus abstinentes absolui possunt à confessariis.

8 Facilis accidit excusatio ab ea præcepti parte, quæ alteram refectionem in die ieiunii prohibet, quam ea, quæ esum carnium prohibet: tamen propter infirmitates certam stomachi, opus non est dispensatione, in dubio autē licentia petenda est in Episcopo vel eo absente à Parocho pro cōsuetudine diœcesis.

NB. Repetitio refectionis in die ieiunii non cōceditur si solum concedatur esus carnium, quia alii cibi non possunt haberi.

9 Episcopi ob publicam causam ieiunium in alium diem transferre non prohibentur V. C. si ieiunium incidat in festū solemne peculiariter in aliqua ciuitate celebrari solitū. Item, si vigilia S. Matthię incidat in bachanalia potest anticipari autoritate Episcopi.

TRACTATVS IX.

De Ecclesiastica immunitate.

CAP. I.

Quid sit Ecclesiastica immunitas.

1 IMmunitas (quasi muneris id est oneris vacans) Ecclesiastica est ius, quo loca, res vel personæ Ecclesiasticæ à communibus oneribus liberæ sunt. Dixi in plurali, loca, res, personæ, quia particularis Ecclesiæ exemptiones nomine Ecclesiasticæ immunitatis comprehendi non solent, sed solum exemptiones illæ, quæ tali statui Clericorum communes sunt. Quæ ipsa causa est, cur Clerici ne iuramento quidē Ecclesiasticæ immunitati renunciare possint, quia non ob particularem aliquorum sed communē Ecclesiasticæ hierarchiæ fauorem constituta est.

Triplex

Triplex est Ecclesiastica immunitas, Localis, quæ 2
Ecclesiis, Realis, quæ bonis Ecclesiasticis: Perso-
nalis, quæ personis Ecclesiasticis debetur.

CAP. II.

De causis Ecclesiasticis à ciuili potestate omninò exemptis.

CAusæ omnes spirituales secundum propriam 1
institutionem à secularium iudicum potestate
liberæ sunt, quia potestas Ecclesiastica penitus di-
uersa & discreta est à ciuili, quia illa supernaturalis
est ratione originis, hæc verò temporalem
pacem, tanquam finem spectat, sicut dixi lib. 1.
Tract. 4. c. 5.

Causæ spirituales censentur, quæ ad Dei cultum 2
vel spiritualem animæ salutem directe spectant, v. c.
quæ sunt de fide, doctrina, sacrificio Missæ & sacra-
mentis, ordinatione, officiis ministrorum, benefici-
is, Ecclesiarum, vasorum, virginum conseruatione,
aliisq; sacramentalibus, &c. Ratio, quia omnis pote-
stas iurisdictionis versatur circa propriam materiam
quæ veluti limite suo continetur. Materia autē pote-
statis desumitur ex proprio fine, ad quem ordinatur
cum igitur omnes hæ causæ enumeratæ tendāt ad fi-
nem spiritualem ac supernaturalia, sequitur quod
propriè sint potestatis spiritualis, & quod secularis
potestas sua authoritate, & sine commissione ad eas
se extendere nullo modo se possit cū tales causæ ex-
tra limites sint, & veluti extra sphæram materię eius.

In causis meræ ciuilibus V. C. de laicorū dominio, 3
tutela, cōtractibus, testamentis ac similibus, quę for
mam suam atq; obligationem à ciuili iure acceperū

Iudex Eccleſiaſticus ordinariè ſe non immiſcet, quia vtriuſque tùm ciuilis, tùm Eccleſiaſtici Magiſtratus officia diſcreta eſſe debent. Extraordinariè tamen poteſt ſe immiſcere iudex Eccleſiaſticæ poteſtatis in defectum iuſtitiæ in fore ſeculari: Item in cauſis perſonarum miſerabilium; item per modum denunciationis Euangelicæ ad Prælatos Eccleſiæ pertinet de quauis peccato mortali cognoſcere. At ſi Reus ſe corrigi non patiatur, ad cenſuram illi infligendam procedere. Aliæ ſunt cauſæ mixti fori, id eſt vtriuſq;, ideo datus locus præuentioni: quod potiſſimum accidit in criminibus, quæ dicuntur mixti fori.

4 Crimina alia ſunt merè Eccleſiaſtica, alia merè Ciuilia, alia mixta. Eccleſiaſtica dicuntur, quæ ſolum Canonico aut diuino poſitiuo iuri aduerſantur, vt violatio ieiunii & aliorum præceptorum Eccleſiæ, Chriſti, item circa ſacrificium & ſacramenta: Item quæ ſolo iure naturali prohibita ſunt, ſedà Magiſtratu ſeculari non cognoſcuntur, nec puniuntur, vel quia in eo cognoſci propter ſuam ſpiritualitatem, vt hæreſis, ſimonia vel quia non ſolet cognoſci, cum nec ſit prohibitum iure ciuili, vt violatio pacti ſimplicis; deceptio intra dimidium precii iuſti in emptionibus.

5 Crimen merè ciuile tantum fori dicitur, tranſgreſſio legis merè temporalis & politicæ V.C. de non portando armorum genere, non euehendo frumento, ſoluendis tributis: Item violatio contractuum teſtamentorum, & ſimilium, quæ ſecundum formam iuris ciuilis regulari debent, eiuſmodi enim cauſis ſe iudex Eccleſiaſticus non immiſcet, niſi propter neceſſitatem & per accidens.

Crimina

Crimina mixta seu vtriusque fori censentur, quæ 5
vtroque iure prohibita sunt V.C. nocturna gestatio armorum, vel quæ iure naturali vetita, atque ita comparata sunt, vt licet propriam spiritualitatem non habeant, tamen non solum statui Reipub. Politico, sed etiam supernaturali fini Reipub. Ecclesiasticæ spiritualiter repugnent. Talia crimina sunt. I. Sponsaliorum violatio. II. Adulterium, quia peccatur contra matrimonium, quod est Sacramentum, & licet crimen adulterii fori secularis sit iuxta Molinam: tamen causam diuortii, eiusque accessoriam quæstionem alimentorum ac dolis amittendæ ad solum iudicem Ecclesiasticum spectat. Quamobrem si lite coram seculari iudice mota de alimentis vxoris separatæ præstandis à marito, is opponat adulterii crimen, ob quod mulier iure alimentorum priuata sit. Iudex secularis lite supersedere debet, donec quæstio incidens ab Ecclesiastico terminetur. III. Vsuræ crimen (quod alioquin si eius naturam secundum se spectemus fori secularis est, tamen ideo mixti est fori, quia olim Cæsareo iure multæ vsuræ impunitæ imò licitæ censebantur. IV. Blasphemia. V. Periurium tendens contra Deum supernaturaliter nobis reuelatum, ideo, quoque ad iudicium Ecclesiasticum pertinet. VI. Sortilegium seu Magia illicita, vtpote pernicioſum crimen cum periculo fidei & irreuentia Dei, ac sæpe rerum sacrarum indiga tractatione.

In criminibus mixti fori vnus Iudex non iudicat 6
alteri, quominus & ipse in suo foro cognoscere & iudicare possit: Ratio, quia iurisdictio Ecclesiastica & secularis sunt loco distinctæ; Ergo absolutio in iudicio vno non parit exceptionem rei iudicatæ

in altero iudicio, si tamen Reus in vno foro totaliter iudicatus & punitus fuit, in altero foro deinde non potest puniri & iudicari, quia æquitas nō patitur, vt idem de eodem crimine bis iudicetur & puniatur. Et quamuis Ecclesiastica ac ciuilis potestas diuersa sit, tamen vna alteri, & vna alteri, quatenus æquitatis ratio postulat consentire debet.

6 Crimina mixti fori intelligi debent solùm in ordine ad laicos non clericos & Christianos, non Iudæos, vtpote extra Ecclesiam nisi sint sub protectio-
7 ne Ecclesiastici magistratus.

Crimen interdum mixti fori censetur secundum ordinem ad diuersos effectus V. C. se ipsum si quis interficiat, causa ista ad ciuile tribunal spectat, quoad confiscationem bonorum, quo ad sepulturam vero ad Ecclesiasticum.

8 Si circa crimen mixti fori quæstio iuris incidat, solius Ecclesiastici iudicis est definire V. C. vtrum tale iuramentum sit: vtrum sit magia naturalis an supernaturalis: vtrum sponsalia vel matrimonium valeant, rescindi possint: idque propter annexam spiritualitatem: Etiam vsuræ V. C. Vtrum contractus sit vsurarius: nam ex iure ciuili non satis cognosci potest, quinam contractus vsurarii damnari debeant, sed secundum ius Canonicum id potius examinandum est.

9 Si quæstio spiritualis incidat coram iudice seculari, superedere is debet causa principali, donec incidens coram Ecclesiastico terminetur V. C. si petenti hæreditatem obiiciatur, ex illegitimo thoro natum ipsum esse; quæstio hæc ad Ecclesiasticum iudicium transmittenda est; Item sentiendum de periurii & vsuræ delicto. Nam Ecclesiastico pro-

prium

prium est cognoscere inter lepram & non leptam, peccatum & non peccatum.

Si facti quæstio incidat super vsura, periurio, &c. 10
V.C. vtrum re ipsa vsura commissa, iudex secularis in foro suo inter laicos cognoscere potest, & vsurarium ad vsuræ restitutionem compellere potest & punire, vti & periurum: Causæ sponsaliorum regulariter ad iudicem Ecclesiasticum spectant, si tamen non opponatur, sponsalia valida non fuisse, vel legitimam causam rescindendi adesse, tunc etiam competens erit iudex laicus, vt ad sponsaliorum fidem compellatur, violatorem puniat, de matrimonio si dubitetur, an irritum sit ad iudicem Ecclesiasticum pertinet; si verò constet, irritum esse, aut clandestinè contractum, tunc etiam Iudex secularis punire potest.

De iuramenti autem valore interdum secularis Iudex definire potest, propterea quod vires iuramenti interdum saltem indirectè ex iuris ciuilis dispositione pendeant. Siquidem ciuilis lex interdum ob bonum publicum impedire potest, quominus contractus Reipub. pernicioſus, quamuis interposito iuramento impleri debeat. An verò legislator id intenderit, ad ciuilem iudicem pertinet examinare.

NB. Sicut de rebus aliis ita etiam de Ecclesiasticis puta Ecclesiastico beneficio iure decimarum, iure patronatus duplex iudicium instituitur potest. Vnum de possessione, quod dici solet iudicium possessorium; Et alterum de proprietate, quod dici solet petitorium. Quo ad causam proprietatis siue petitorium iudicis attinet, vt cum quæritur: Vtrum Titius canonicè institutus

sit in beneficio; vtrum ius decimarum, ius eligendi, ius patronatus, ius sepulturæ ipsi competat: Vtrũ Caia sit legitima vxor Semoronii, de huiusmodi nemo Catholicorum negat, solius iudicis Ecclesiastici esse cognoscere & iudicare. De possessorio autem iudicio est controuersia inter Iuristas: Nam aliqui existimant, laicum iudicem in causa possessionis V. C. beneficii, obtinendæ & recuperandæ competentem esse. Probant ex Doctrina Gloss. in c. Possessionem rei spiritualis non spiritualem, sed temporalem esse: quia non in iure, sed in mero facto consistit, vnde illud. *Proprietas nihil commune habet cum possessione.*

11 Sed contraria sententia est vera: Nam licet mera occupatio siue detentio rei in facto consistat, tamen possessio iusta non est sine iure, cum sit ius insistendi, seu detinendi rem aliquam, consequenter possessio rei spiritualis, itidem spiritualis est, sequitur enim naturam proprietatis. Quare sicut laicus proprietatis incapax est, sita vt possessionis iuris spiritualis, & sicut causa proprietatis, ita & causa possessionis circa spiritualia ad solum Ecclesiasticum iudicem pertinet.

12 Axioma illud, Proprietatem nihil commune habere cum possessione, intelligendum quoad acquisitionem, quia separari possunt, vt penes alium sit rei dominium, & penes alium rei possessio. At verò causa proprietatis, & causa possessionis, quoad spiritualem cognitionem connexa sunt & diuidi nó debent: Ratio, quia causa possessionis sæpe obtineri non potest, nisi exhibito iure sine titulo aliquo proprietatis: partim quia iudicium possessorium multum præiudicat petitorio propter subleuationem

rem probationis & iuris prærogatiuam: quando-quidem in dubio seu pari causa possessori, res adiudicari debet, eademque ratio est de decimis Clericalibus.

Si quæstio non sit de possessione iuridica sed solo facto & iniuria laici turbantis vnl pellentis Clericum è possessione beneficii aut iuris decimarum, sicut in Meinaschuff. Secularis iudex cognoscere non prohibetur contra laicum; Est enim mixti fori, sicut si Laicus Ecclesiam violauit calicem furando: Crimen sacrilegii, est enim mixti fori. Quod si laicus prætendat priuilegium exemptionis à decimis, tunc ad solum iudicem Ecclesiasticum spectat causa. Conductor vero decimarum coram laico conueniendus est, si negligens sit, quia non agitur de iure aut possessione decimarum, sed de pœna conductionis, quæ est contractus publicus. Decimarum merè laicarum aut fundatarum est in concessione summi pontificis ante Concil. Later. Cum à titulo & iure spirituali separatæ sint, causas passim seculares iudices cognoscant. 13

Si Laico ab Ecclesia decimæ in feudum concessæ sunt, non ideo consequens est, concessum etiam esse eius iudicandi de talibus decimis, quia tales decimæ non omnino alienatæ sunt ab Ecclesia, sed tantum quoad dominium vtile: Est enim recept. Reg. DD. Controuersia de feudo coram Domino feudi decidi oportere, cùm sæpe eius etiam interfit, tùm quia eiusmodi concessiones & priuilegia quæ Ecclesiæ & iuri communi derogant extendi non debent. 14

Orta controuersia inter Clericum & Laicum de decimis sint ne Clericales & laicales ad Ecclesiasticum Iudicem pertinet cognoscere ac iudicare. Cum 15

enim in hoc casu quæstio principalis omni iure ad Ecclesiasticum iudicem spectans proprietatis sit, sequitur etiam accessoriam, quæ est de possessione at eodem iudice cognosci oportere. Accedit quod laici non possunt possidere decimas, consequenter neque præscribere, nisi titulum vel concessionem exhibeant, vel saltem ostendant constantem famam esse de concessione ipsis facta. Cognitio autem tituli siue examinatio tituli & iustitiæ eius ad Ecclesiasticum iudicem spectat.

NB. Possessionem immemorialem inducere præsumptionem tituli ac priuilegii verum est, modò aliquis præscriptionis capax sit, secus non.

CAP. III.

De asylo seu iure immunitatis constituto Ecclesiis.

1 LEgibus tâm ciuilibus, tùm Canonicis asylum seu ius immunitatis Reis ad Ecclesiam confugientibus, constitutum est. Can. c. eos, qui 87. ex Concil. Arausicano 1, can. 5. *Vos, qui ad Ecclesiam confugiant, tradi non oportere, sed loci sancti reuerentia & intercessione defendi*, idque secundum iuris naturalis congruam æquitatem. Nam lex nâturalis absolutè id non præcepit etiam supposita sanctitate loci: quippe cui extractio malefactorum, quæ per se iusta est, repugnare non videtur; Lex Mosaica post Christi mortem expirauit.

2 Non solum templa etiam interdicta & sacella, sed etiam alia loca religiosa, vt Hospitale, Episcopi authoritate fundatum, monasterium, quin & Episcopi pallatium, Ecclesiâstica immunitate gaudent; Non sacella priuata, in quib. sacerdotes priuilegiati super

super portatili missam celebrant: Ecclesiæ etiam immunitate gaudẽt. Etiam domus religiosum, canonicorum, licet interdicta sunt, quia hæ iuris censuræ cum pœnales sint & odiosæ extendi non debent vltra casus iure expressos.

NB. Etiam Ecclesia, licet nec dum diuina in ea celebrari ceperint, quin & cœmiteria.

Immunitas Ecclesiæ Reis concessa amplius se extendit, quam violatio, adeo, vt licet Reus fugiat ad turrim, nec obstat, quod in talibus locis Ecclesia nõ polluatur, nam Ecclesiæ violatio odiosa est; immunitas autem fauorabilis. 3

Probabile est ac decens, vt Reus confugiens ad sacerdotem sacram Eucharistiam manibus ferentem ab Ecclesia defendatur, quia corpus Christi multo dignius est, imò ratio & quasi fundamentum cõcessum locis sacratis. 4

Alius est reus debiti, alius criminis, Reus debiti etiam tutus est, si fugiat ad Ecclesiam. 5

Nemo criminosus ad Ecclesiã confugiens extrahi inde debet, nisi in casib. iure expressis v.c. si crimẽ in Ecclesia committatur, quia reus infert iniuriam loco sacro, ideo indignus est, vt inde defendatur. 6

Qui prope Ecclesiam fiducia immunitatis delinquit, non ideo hoc priuilegio priuandus est, quia nõ delinquit contra reuerentiam Ecclesiæ, cum in ea peccatum non perpetret. 7

Publicus latro, Landträuber vel agrorũ depopulator, hęreticus, & qui per insidias hominem occidit immunitate sacri loci gaudere non debet, secus dicẽdum de iis, qui sine insidiis, tamen ex proposito hominẽ occidunt, quia lex (odiosa) non facit mentionẽ nisi insidiatorum, ideo stricte interpretari debet. 8

Assanini

9 Assassini (constituti ab aliis vt alios occidant, non gaudent immunitate Ecclesiæ, fures in gallia gaudent immunitate Ecclesiæ fugitiuus ex arresto gaudet; Hæretici, vt dixi non gaudent.

10 Omnes fideles etiam excommunicati, non item infideles hac immunitate gaudent. Excommunicatio enim non priuat delinquentem immunitate.

11 Clerici qui exemptionis priuilegio gaudent, confugientes ad Ecclesiam propter delictum ab Ecclesiastico iudice suo extrahi possunt: tamen quia Ecclesiasticus iudex maiorem potestatem habet in Ecclesia quàm secularis, tamen quia In iudicio Ecclesiastico non ita seuerè agitur, ad corporis pœnam & publicam vindictam. Vnde Ecclesiasticum iudicium in Ecclesia etiam exerceri potest, non autem seculare.

12 Si infidelis Reus ad Ecclesiam confugiens sacrum baptisma non simulatò petere videatur, defendendus est.

13 Immunitatis Reorum ad Ecclesiam confugientium effectus sunt; quod non possint capi; quod interim, dum in Ecclesia morantur, non possit sententia mortis ferri; vestes ipsi adferri possunt, nec spoliari rebus suis, quæ penes se nisi sit res aliena arma prohibita.

14 Iudex secularis Reum extra casus iure vel legitima consuetudine exceptos è loco sacro extrahens sacrilegium committit ipsique iudex Ecclesiasticus claudendo fores resistere potest, præsertim censuris.

15 Processus iudicii contra Reum illegitimè extractum ipso iure irriti sunt, si enim fundamentum iudicii iure non consistit, necesse est omnia, quæ in eo fundantur irrita esse, sed omnis vlterior Iudicii processus

cessus fundatur in captura, per quam veluti processus in Reum acquiritur. Ergo si captura per iniustam violentiam attentata fuerit reliquus etiam processus ipso iure irritus censeri debet.

CAP. IV.

De exemptione Clericorum in causis criminalibus.

CLerici in omnibus causis criminalibus pleniſſimum priuilegium exemptionis à foro ſeculari 1
um obtinent. Conſtat ex multis Concil. & Pontificum decretis. Eandemque exceptionem Chriſtiani Imperatores Conſtantinus, &c. & agnouerunt & decreuerunt.

Quæ Iuſtinianus Imperator de Eccleſiaſticis cauſis ac perſonis decreuit nullam vim obtinent V. C. 2
Vbi conſtituit, Clericos fures & homicidas coram ſeculari iudice conueniri poſſe: Conſtitutiones enim illæ à Friderico II. correctæ ſunt: Ratio & æquitas huius exemptionis eſt, quia valde indignum & indecens eſt, vt ſtatus inferior iudicet ſuperiorem: ſed Clerici & ſacerdotes indigniori & altiori ſtatu ſunt. Ergo indecens & in contumeliam ſtatus Clericalis cedit, ſi à laicis iudicentur.

Neceſſitas publici aut priuati incommodi anteuertendi non tribuit ſeculari magiſtratui iuriſdictionem in Clericos, ſed ius duntaxat defenſionis naturalis. Si violentia vrantur Clerici poſſunt abigi cum moderamine inculpatæ tutelæ. 3

Ob defectum iuſtitiæ ſeu negligentiam ordinatorum Clerici ad ſingulare tribunal trahi non poſſunt, quia ſæculares non ſunt capaces iuriſdictionis exercendæ in Clericos, niſi ex commiſſione Prælatorum 4

torum, quâ seclusâ, non possunt vlla consuetudine defendi, quia incapax possidendi; incapax est etiam præscribendi, & maior minoris, non minor maioris negligentiam ac defectum supplere debet.

5 Ecclesiastici iudices contra subditos suos tunc seculare brachium inuocare possunt, si ordinarium iuris remedium ipsis deficiat. Vnde nec subditis Iudicum Ecclesiasticorum licet; seculares superiores in subsidium vocare contra Magistratum suum Ecclesiasticum præterquam in casu necessitatis, extraordinario, cum nullum aliud remedium suppetat.

6 Clericus in flagranti crimine deprehensus aut suspectus de proposito patrandi, à seculari potestate capi potest, vt iudici Ecclesiastico tradatur V. C. in crimine pernicioso Reipubl. furto homicidio. Intellige, si necessitas requirat, & mandatum Prælati saltem tacitum interueniat; alioquin enim valde difficile & moraliter impossibile erit, nec nisi Clericus resistat, intrà terminos necessariæ defensionis consistere, & iurisdictionem in Clericos propria authoritate non exercere, quod laicis prohibitum est.

7 Iudex secularis Clericos arma contra publicam prohibitionem in plateis gestantes non ita priuare potest, vt eorum restitutionem deneget, nisi Prælatorum consensus accedat. Nam Clericus quidem secundum vim directiuam obligatur legibus, tacitè; tamen non secundum vim coactiuam, vt à seculari magistratu puniri possit: Excipe nisi armorum vsus tanquam Reipub. pernicios, sit ita prohibitus neque domi retinere concessum sit.

8 Clericus debitor si fugam meditetur interim à

Iudice

iudice seculari aut creditore capi potest, vt Iudici suo sistatur & ad solutionem eiusque cautionem compellatur. Nam hoc casu Clericus perinde se habet, vt fur, talem autem capi & reduci posse, nemo negat, quia contra vim iniustam cuilibet se defendere iure naturali concessum est.

9 Clericus à seculari iudice ad testificandum cogi non potest: Ratio, quia testimonium alicuius requirere authoritative, seu imperare est actus iurisdictionis ad proprium superiorem spectans, Clerici autem exempti sunt à iurisdictione secularium Iudicum: si tamen vltrò velit testificari, potest etiam sine licentia Episcopi. Plures si simul delinquunt, vt Clericus & concubina, omnes ab eodem iudice Ecclesiastico puniri possunt, quia Ecclesiasticus iudex dignior est laico.

10 Sed consuetudo obtinet cum Iudices seculares contra concubinas Clericorum procedere soleant, sed id agere debent, non vsurpata iurisdictione in Clericos & domus eorum; Iniquè autem condemnatur Clericus ad expensas incarceratæ concubinæ quia hæc est pœna, quæ à seculari iudice inferri non potest.

11 Qui post crimen commissum Clericus aut Religiosus factus est, à seculari magistratu tamen iudicari non potest, nisi causâ præuentus fuerit. Quia priuilegium exemptionis introductum est, ob honorem status Clericalis: Ergò omnes congaudere debent, qui statum Clericalem assumpserunt.

12 Si bona per accidens subiiciuntur Magistratui, seculari propter subiectionem personæ, tunc liberatur exemptâ personâ consequenter etiam bona eximun-

eximuntur iurisdictione, modo non sint confiscata; sicuti si quis, qui delictum commisit, ob quod mulctari poterit ante ceptum iudicium mutet domicilium, à iurisdictione liberatur, nec potest deinde in ipsum sententia ferri.

14 Clericus ad statum Laicalem transiens iudicari non potest à Iudice Ecclesiastico propter crimina in Clericatum commissa, quia non mutat forum, imò cumulat forum cum foro.

CAP. V

De exemptione Clericorum in causis ciuilibus.

1 CLerici in causis etiam ciuilibus à seculari magistratu exempti sunt, quod etiam in realibus potest: Quia si bona non habeant obligationem per se, propriam sibi seu realem sequuntur conditionem & statum personæ, ita, vt si ea eximatur à Iurisdictione, etiam bona ipsius exempta sint, siquidem fieri non potest, vt iudex de bonis processum Iudicii atque sententiam formet, nisi personam vocando, examinando, iubendo quæ sine iurisdictione in illam fieri non possunt. *Quare certum est in Abb. quod si persona exempta est, ergo etiam res.*

NB. Quisque sortitur forum in loco vbi res sita est, vt vult Mysing. intelligitur, nisi sit persona priuilegiata & exempta vt Clericus.

2 Si persona exempta est, etiam res eius exemptæ sunt, nisi secundum se ipsam obligationem habeant, quod accidit si V. C. à laico Rege, &c. in feudum datæ fuerunt vel Ecclesiæ vel comiti feudatario Nobili, quas postea Ecclesiæ donauit; Cum enim iste Vasallus non potuerit plus iuris in Ecclesiam transferre, quam ipsi competebat, sequitur, quod dominium

dium directum semper maneat penes primum consentem, ad quem proinde propriè pertinet de controuersiis super feudo exorientibus iudicare. Ita etiam principes Imperii, Episcopi ratione feudalium bonorum Imperatori subiecti sunt: *Quia nihil obstat, quin idem homo diuersis respectibus, diuerso iure, & qualitate censeatur.*

3 Si Clericus feudum habeat à Principe laico coram ipso conueniri potest in causis feudalibus, quia cum Dominus laicus cognoscit in causa feudali, potius iudicat super re sua, quam de Clerico. Et si Ecclesia habet feudum à laico, censetur vt laicus idque in pactis adeo etiam vt si habeat fundus feudalis annuum tributum, & negetur fructus, Dominus occupare, modò nihil attentet contra personam Clerici. Quod si agatur de crimine Clerici, ob quod mereretur priuari feudo id iudex Ecclesiasticus cognoscere debet, & non laicus.

4 Bona immobilia Ecclesiæ donari possunt cum reseruatione iurisdictionis comparatione eorundem bonorum.

5 Actor Clericus forum Rei laici sequi debet: Excipe nisi consuetudine aliud obseruetur, & nisi causæ sint mixti fori.

CAP. VI.

De immunitate & exemptione Ecclesiasticorum bonorum.

1 BOna Ecclesiastica cum ad Dei speciale dominium pertineant à secularium magistratuum exactione libera esse debent, item vasa, & ornamenta sacra, etiamsi à priuato oratorio sub particulari alicuius dominio existant. Ratio, quia hæc nullam

temporalem vtilitatem habent, quæ in æstimatiõnem venire possit. Quandoquidem ad diuini cultus ministerium dedicata nullis aliis vsibus prophanis adhiberi debent. Idem intelligendum de bonis ecclesię immobilibus & mobilibus quę à fundatoribus proueniunt, quia cum ad cultum Dei specialiter destinata fuerint, ideo omnes exactiones, quibus à seculari magistratu grauantur, & in cultus diuini diminutionem concedunt, atque in Christi iniuriam & irreuerentiam, & quippe cuius illa bona quasi proprium patrimonium exponunt. Vnde consequens, hanc exceptionem diuini iuris esse, quia Filium Dei oportet liberum esse ab exactione Regum terrenorum iuxta illud Matth. 7. Ergo liberi sunt filii.

2 Non est æquum, vt bona Ecclesiæ in duplici Magistratu Ecclesiastico & seculari exactionibus grauentur, essent enim deterioris conditionis, quam secularia.

3 Onera merè realia seu ipsis rebus inhærentia ad Ecclesiam quoque, aut Ecclesiasticum possessorem transferuntur. V. C. tabulæ pensiones; nam res transit cum onere.

4 Indictiones ordinariæ seu tributa principum inter onera merè realia numerari non debent: cum imponantur ratione subiectionis personarum.

5 Munera alia sunt personalia (quæ personis subditis tantum sine ordine ad patrimonii bona imponuntur: Huc refertur Capitulatio ciuium, à quibus omnibus Clerici exempti: Alia munera sunt patrimonialia videlicet, quæ de patrimonii bonis imponuntur, quæ duplicis generis, quædam enim personis tantum subditis imponuntur cum habitudine ad patri-

patrimonii bona ideoq; mixta appellari solent, quę-
dam verò sunt munera merè realia, quæ rebus siue
possessionibus secundum se inhærent, quæ etiam à
non subditis clericis atq; Ecclesiæ possessoribus prę-
standa numerantur V. C. angariæ seu vehiculares
præstationes ad communem necessitatem.

Clerici tamen secundum certiorem sententiam 6
ab angariis & similibus muneribus, quæ subditis à
seculari magistratu indicuntur, liberi esse debent.
Quia laicis propriè incumbit subire munera & one-
ra Reipubl. temporalis, personæ autem Ecclesiasti-
cæ ad bona Ecclesiarum deseruire debent ad fi-
nem spiritualem.

Ad necessitatem aliquam tollendam, quæ ad ipsos 7
etiam Clericos pertinet, tempore belli, non minus,
quàm laici contribuere debent, tamen non secun-
dum voluntatem & exactionem laicorum, sed præ-
missa deliberatione etiam ipsorum clericorum, atq;
ad voluntatem & imperium Ecclesiasticorum præ-
latorum, quia *quod omnes tangit ab omnibus debet ap-*
probari; Reg. 29. in 6. Et necessitas non habet pri-
uilegium. Vnde etiam Clerici tempore hostilita-
tis occupentur vigiliis murorum, *quia in necessitate*
cessat priuilegium, & tempore belli cum etiam peri-
clitentur bona Ecclesiæ iure naturali clerici concur-
rere debent, imò ad muniendam ciuitatem in ex-
trema necessitate contribuere tenentur.

Bona Clericorum ex titulo Clericali acquisita 8
procul dubio libera sunt à secularium principum ex-
actione. Nam titulus est sacer.

Clerici etiam in bonis suis patrimonialibus im- 9
munitate fruuntur, quia solucre tributum subdito-
rum propriū est, cum id signū sit subiectionis iuxta

Apostoli Rom. 13. Quod si bona habent realem obligationem alicuius tituli aut pensionis ac præcedente pacto feudali aut censuali Emphyteutico, tunc nihil attendi debet; vtrum persona, quæ possidet, laicus sit an Clericus, subditus an exemptus. Quod si tamen Clerici negotiationibus ac lucris secularium hominum inhiant, meritò etiam eorum onera sustinent.

10 Priuilegia quæ principaliter data sunt ob fauorem bonorum Ecclesiasticorum non competunt Clericis respectu bonorum priuatorum: Tale est beneficium restitutionis in integrum, si Ecclesia in contractu læsa sit; item vt non tempore ordinario decem vel viginti annorum perficiatur vsucapio immobilium bonorum Ecclesiæ, sed quadragenario. Ratio, quia bona Ecclesiastica inter res sacras numerantur, cuius rei signum est, quia eorum iniusta ablatio sacrilegium censetur. Non ita vero bona Clericorum propria, præsertim ex temporali titulo acquisita sacra censentur, consequenter eorundem iuris fauorem merentur. Alia ratio est, si priuilegia data fuerunt personis siue statui Ecclesiastico, rebus autem accessoriè V. C. vt coram seculari Iudice tanquam rei non conueniantur etiam in causa ciuili & reali.

CAP. VII.

Quænam personæ Ecclesiasticæ Exemptione gaudeant.

1 REgulares omnes vtriusque sexus, eorumque Nouitii & conuersi Ecclesiastica immunitate gaudent.

2 Clerici minores gaudent priuilegio exemptionis, si ha-

habeant conditiones requisitas à Concil. Trident. videlicet, vt sint beneficiati, habitum & tonsuram gerentes alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inseruiant. Clericus tamen non statim amittit priuilegium fori, si semel atque iterum deponat habitum, sed si consuetudinem non ferendi habuerit; si postea tamen sine fraude resumpserit, recuperat priuilegium, imò si nunquam ferat habitum, non amittit priuilegium fori, nisi ab Episcopo ter monitus incorrigibilem se ostenderit.

Priuilegium fori trahit secum exemptionem à 3
tributis.

Clerici coniugati, qui cum vna eaq; virgine con- 4
traxerunt, si tonsuram & vestem Clericalem deferant es Ecclesiæ seruiant Canonis priuilegium & exemptionis fori in causis criminalibus retinent.

Religiosus nouitius ob crimen in Monasterio 5
commissum à seculari Iudice etiam postquam ad seculum rediit puniri non potest.

Mota quæstione de iurisdictione inter iudicem 6
Ecclesiasticum & secularem decet magis ad Ecclesiasticum cognitionem pertinere, tanquam maiore authoritate præditum, si tamen notorium sit, exceptionem inanem, & solum fallendi causâ oppositam secularis Iudex procedere potest.

CAP. VIII.

Quo iure fundata sit Ecclesiastica immunitas.

EXemptio Ecclesiasticorum à seculari magistra- 1
tu, tùm quo ad personas, tùm quo ad bona ipsorum à diuino iure proficiscitur, legibus autem ciuilibus & canonicis declarata & confirmata est, Prob.

Primò, Authoritate Pontificum Concil. Tridenti. Secundò, probatur ratione. Nulla potestas siue iurisdictio propria virtute extendit, se vltra limites seu genus sui obiecti tanquam proprios limites. Ecclesiastica autem & bona sunt extra obiectum, & proprios limites iurisdictionis secularis, Ergo ad eas secularis iurisdictio extendere non potest, per se ac propria virtute, sed tantum ex commissione alterius videlicet Ecclesiasticæ potestatis. Maior certa est: Minor probatur. Cum enim materia siue obiectum cuiuscunq; potestatis sumenda sit ex proprio fine ipsius, sequitur potestatis ciuilis, quæ per se ac directe ad finem temporalem ordinatur propriam materiã ac obiectum esse oportere res temporales ac politicas, non item sacras, ad quas numerantur personæ sacræ, id est, diuino cultui peculiariter dedicatæ loca bona, quæ vel ad Ecclesiam ornatum vel ministrorũ sustentationem spectant. Ergo hęc omnia sunt extra obiectum secularis iurisdictionis & propriè ad Ecclesiasticam potestatem pertinent.

2 In veteri leg- sacerdotes & Leuitæ exempti erant à iurisdictione & tributis aliarum tribuum, Num. 3, Exod. 30. Licet verò leges istæ desierint, tamen inde colligitur, quod quanto nunc dignioris sacerdotii ministri sunt Clerici, tantò magis dictæ immunitatis priuilegia in ipsis locum habere oportere.

3 Laici Clericis gradu inferiores, eisq; infesti sunt, vnde si in eos potestatem haberent, frequenter ea abuterentur. Deinde quo ad tributum Christus Matth. 17. Communicauit priuilegium exemptionis B. Petro, Vicentio, sic consequenter etiam familiæ eius id est reliquis personis Ecclesiasticis.

4 Summus Pontifex & Concilium generale ob in-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ſam cauſam ſeculari magiſtratui aliquam iuriſdictionem vel exactionem in Clericos committere aut permittere poſſunt, ſi ſine ſcandalo aut maioris mali periculo prohibere non valeant, qua ratione etiam Chriſtus tributum pro ſe, & S. Petro exſoluit, ne exactores ſcandalizaret.

CAP. IX.

Quibus modis immunitas Eccleſiaſtica violari ſoleat.

1 ECcleſiaſtica immunitas duobus modis violari poteſt, vel ſolo facto vel prætenta poteſtate ſeu iuriſdictione, qui modus violationis longè grauior de facto. Si clericum quis percutiat, aut tributum etiam ſimul exiguum exigat, quia iniuria grauis & percuſſio ſacrilegium.

2 Plures ſunt ſpeciales modi, quibus Eccleſiaſtica immunitas violatur. Primus: Si ſecularis Iudex Reum ex Eccleſia extrahere præſumat, præterquam in caſibus iure canonico conceſſis. Et præcipitur antiquitas, vt ſi monitus deſiſtere nolit, excommunicetur. Secundus, Si domini temporales in domibus Eccleſiarum hoſpitium ſibi vendicent, tanquam iure debitum. Tertius, Si ſecularis Iudex Clericos tanquam reos ad tribunal trahere præſumat id ſub pœna excommunicationis. Quartus, ſi temporales poteſtates Eccleſias & perſonas Eccleſiaſticas angariis, tributis, & exactionibus grauent. Excommunicatio Bullaris lata. Quintus, ſi exigant gabellas ab Eccleſiis, & perſonis Eccleſiaſticis pro rebus ipſarū propriis. At excommunicatio hæc Papæ videtur hodie reſeruata. Sextus, Vſurpantes reditus

Ecclesiasticorum beneficiorum & Ecclesiarum sub excommunicatione bullari. Septimus, Si temporales Domini prohibeant suis subditis, ne Ecclesiasticis quicquam vendant aut ab iis emant sub excommunicatione ipso facto: Si laicus bona Ecclesiastica contra iuris ordinem inuadat. Nam ordinariè non desunt remedia querelam deponendi apud superiorem Ecclesiasticum. Nonus, Si secularis potestas cum authoritate se immiscet electioni Ec lesiasticæ. Decimus, Si secularis potestas statuta edat aut formari faciat, quæ Ecclesiasticæ libertati aduersantur sub excommunicatione bullari.

3 Statuta secularium interdum directè derogant Ecclesiasticæ immunitati interdum indirectè.

4 Personæ Ecclesiasticæ ad tutelam non possunt compelli: Agnitionis tamen tutelam legitimam Clerici suscipere possunt & personarum miserabilium.

CAP. X.

Vtrum Ecclesiastica immunitas per contrariam consuetudinem tolli aut minui possit.

1 ECclesiastica immunitas per solam consuetudinem, quamuis immemorialem tolli aut minui non potest, si sola sit, & nullo titulo seu priuilegio summi Pontificis adiuuetur, quia id deberet fieri per modum reuocationis, interueniente patientia, ideoque tacito Papæ consensu, quod Papa non solet facere, sed potius damnare, vel per modum præscriptionis. Nam consuetudo, quæ vt irrationabilis damnata est, non potest via præscriptionis legum

gem abrogare, sed consuetudo aduersus Ecclesiasticam libertatem, tanquam irrationabilis passim damnatur in iure. Deinde incapax possidendo, est etiam incapax præscribendi, sed laici sunt incapaces iurisdictionis super Ecclesiasticas personas.

Per Priuilegium seu concessionem Papæ laici capaces sunt alicuius potestatis in Ecclesiasticas personas. 2

Exemptionem Clericorum confirmare eamque 3
læsam redintegrare ad clauem supremæ Ecclesiasticæ iurisdictionis pertinet, etiam reuocatio concessionis, potestatis super Clericos, etiam consuetudinis & præscriptionis quippe fundatæ in gratia & priuilegio Apostolico. Ideo sicut priuilegium à Papa reuocari potest, ita etiam præscriptio ex præsumptione & præscriptione priuilegii vim accipiens, idque ex plenitudine potestatis, maximè si cedere videatur in contemptum status Ecclesiastici.

TRACTATVS X.

De vitiis oppositis virtuti Religionis.

NB. Vitia Religionis virtuti opposita alia sunt secundum excessum, alia secundum defectum: Illa superstitionis. Dicitur autem superstitio, quasi supra conuenientem Dei cultum aliquid statutum, quia tamen excessus non est secundum quantitatem cultus absolutè, quia quantumuis homo Deum colat, minus est, quam ei debetur, sed est excessus secundum obiectum, vt si alius Deus

colatur, qui non est; vel secundum circumstantias, si verus Deus colatur modo indebito. Peccata secundum defectum duplicis generis sunt Nam sicut virtus Religionis duplices habet effectus, quosdam primarios, quibus Deus secundum se ac directè colitur, vt adoratio, sacrificium, votum, iuramentum, quosdam verò secundarios, quibus res aliæ sacræ, siue Deo dicatæ ob eiusdem honorem coluntur V. C. sacerdotes sanctorum Reliquię, sacra vasa, scriptura, sic alia peccata contra Religionem sunt, quibus Deo secundum se irreuerentia irrogatur. tentatio Dei, iuramentum periurium, blasphemiæ. Alia peccata sunt, quæ communi nomine sacrilegii comprehendi solent, quibus res aliæ sacræ Deo dicatæ indigne & cum irreuerentia in Deum ipsum redundante, tractari solent.

CAP. I.

De superstitione eiusque speciebus.

1 SVperstitio est cultus falsi, sicut Religio veri secundum defectum ex parte obiecti tres sunt species, Idololatria (falso Deo, diabolo ipsi propria, vtpote honorem Deo debitum affectandi ob inuidiam) Diuinatio (quia petitur à diabolo rerum occultarum cognitio,) Vana obseruantia (qua Magi à diabo actionum suarum directionem petunt, adeò modum à diabolo instructi) quia nos colimus Deū, tùm ex reuerentiá, & debitum honorem debitum deferendo, tùm obseruando, partim ea, quæ solus ipse nobis largitur, partim ea, quæ ad actionum nostrarum directionem spectant.

2 Superstitionis secundum defectum ex parte cultus duo modi sunt, vel enim est cultus falsus, vel super-

perfluus: Falsus pernicioſus cultus eſt, ſi quis Deum colere præſumat cæremonia agni paſchalis, per quã ex diuina inſtitutione futura Chriſti paſſio ſignificatur dum perfecta ſit: Huc pertinent falſæ traditiones hæreticorum docentium aliud in ſacrificio offerendum quam Chriſtus docuit.

Falſas reliquias proponere, falſa miracula prædicare aut ſcriptis mandare, ex genere ſuo eſt mortale, 3
cum ſint falſitates pernicioſæ, ob quas minor deinde fides aliis veris miraculis & reliquiis adhibetur.

Si quis Deum colere aggrediatur tanquã Eccleſiæ miniſter cum commiſſionem non habeat, grauiter 4
peccat. Sicut enim falſarius ille eſt, qui nomine alicuius alterius proponit, quæ ipſi commiſſa non ſunt, ita vitium falſitatis incurrit, qui nomine Eccleſiæ cultum Deo exhibet contra formam ab Eccleſia cõſtituram, vt ſi aliquis ſacrificium offerens cum ſacerdos non ſit, &c.

Superſtitioſi cultus ſpecies ſecundum ſuperfluitatem in eo conſiſtit, quod aliquis Deum colere ag- 5
grediatur eo modo, vel ceremonia quæ neque ad ipſius gloriam, neque ad ſpiritus deuotionem excitandam inſeruit. Ratio, quia Ceremonia ſiue ritus inanis ſit. V. C. non nere die Sabbathi in honorem diuæ Virginis; Interim aliis ſeruilibus operibus inſiſtendo, item orare ante ſolis ortum, adhibito certo numero, colere cereorum. Audiendi miſſam à ſacerdote qui vocatur Iohannes, aut quia eſt contra ſtatum Eccleſiæ V. C. in Miſſa ſæpius dicere Alleluia, dicere Gloria, cum intermittendum ſit ſecluſo ſcandalo, venialia ſunt peccara. Si tamen cultus non tantum vanus ſit, ſed etiam turpis V. C. turpia cantãdo in Eccleſia vel laſciuia in organo notabiliter & ad laſciuiam prouocante, eſt mortale.

CAP. II.

De Idololatria.

1 IDolum est simulacrum falsum seu rei non existentis species fictitia, quare differt ab imagine, quæ est vera rei similitudo seu repræsentatio. Per Synecdochen tamen frequenter idolum appellari solet illud esse, quod vt Deus colitur, cũ Deus non sit.

2 Idololatria dicitur seruitus, quæ soli Deo debetur alicui creaturæ exhibita.

3 Adoratio & vis latriæ id est voluntariæ exhibitionis signi protestantis suprema Dei excellentiam: videlicet cultus, principaliter est in mente, dicitur interna: secundariò est in actione externa tanquam signo expressiuo internæ submissionis.

Externa signa cultus quædam propriè instituta sunt ad Deum colendum V. C. sacrificium, templum, altare, iuxta S. August. Nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum, quamuis in memorias martyrum constituimus altaria. Quædam verò signa indifferentia sunt ad latriam & duliam seu cultum inferiorem creaturæ rationalis V. C. capitis inclinatio, genu flexio, incensum, quæ secundum se indeterminata sunt, determinatur ab intentione mentis, vt si exhibeantur creaturæ cuicunque ad diuinitatis in ipsa residentis contestationem, idololatria committatur; sin verò rationali creaturæ exhibeantur, vel angelo bono in significationem inferioris creatæ excellentiæ ad duliam spectat.

4 Idololatria alia est perfecta, cum quis diuinum honorem idolo exhibere intendit: alia Imperfecta, cum quis sciens idolo nullam diuinitatem inesse; tamen ex prauo affectu V. C. odio erga verum Deum

Deum vel cupiditate aliquid à diabolo obtinendi, ipsi dæmoni, vel alteri creaturæ externum cultum, tanquam Deo refert, cuiusmodi cultus licet à proprietate idololatriæ deficiat, tamen non deficit secundum voluntatem, grauioremque malitiam continet cum altera ex ignorantia procedat, Alia idololatria est simulata (Committitur ob tyranni metum) illicita, & scandalosa cum repugnet fidei & sit plenissimum mendacium, estque idololatria solum materialis, quia deficit formalis affectus submissionis.

Triplex apud gentiles idololatria: Vna erga homines mortuos Iouem, Martem, Mercurium, Apollinem: Varra hanc appellat Theologiæ genus fabulosum: Altera, Theologia ciuilis ergo hominum demortuorum, vel bestiarum in simulacra, per quã diabolus responsa dabat. Tertia Physica, erga solem & lunam, syderaque, quæ animata esse credebant, & diuino numine plena à Physicis inuenta. 6

CAP. III.

De diuinatione.

DIuinatio (qua diuinitatis æmulatio seu ostentatio) est significatio occultorum ex pacto expresso, vel implicito cum dœmone: Nam quicunque nec occultas & quæ hominis naturalem superant computationem scire vult, idque non Dei beneficio & reuerentia, necesse est, vt dœmonis ope addiscere desideret, ideoque societatem ac pactum cum Dœmone hoste Dei expresse vel tacitè ineat contra Apost. 2. Corinth. 10. *Nolo; vos fieri socios Dæmonorum.* Malitia huius peccati consistit in speciali contemptu Dei, & quicquid homo ad diabolum 1

bolum pro instructione cõfugit & Deum relinquit.

2 Si quis à Diabolo erpresse vel implicitè petat cognitionem earumrerum, quas ille naturaliter nosse potest, mortale peccatum ex genere committit v.c. volens scire furti occultam authoritatem.

3 Qui vanus & superstitiosis signis fidem adhibet, non iuuantur protestatione quod cum Dœmone societatem nullam habebant, cum protestatio facto contrario fit.

4 Diuinatio per pactum cum Dæmone expressum maiorem deformitatem continet, quia peccatum diuinationis participat rationẽ idololatriæ, dum homo diabolum tali honore dignatur, vt ab ipso diuinitatis æmulatore rerum occultarum reuelationem petat. Hic autem inordinatus homo grauior est, si dœmones expresse inuocentur, quam si aliquid fiat, cui dignum sit, vt dœmones se ingerant. Estque signum reprobationis æternæ, si quis expressum pactum cum dœmone ineat, quia sicut ad initium beatitudinis spectat conuersatio cum Deo & Angelis per preces, &c. ita ad initium damnationis conuersatio & societas cum dœmone. &c. Diuinatio cum pacto expresse sæpe adiuncta habet alia grauissima flagitia, puta obiurationẽ baptismi, Apostasiã à Christo, idololatria erga dœmonem per sacrificiũ genuflexionẽ, nec vnquam à mortali excusat, quia nimis grauem mutationẽ habet, sed diuinatio per implicitum pactum, interdum excusatur à mortali propter ignorantiam crassam, vel propter substitutionis imperfectionẽ si non certa est fides, sed solum timor & suspicio concipiatur euentus ita euenturi, sicuti prænotio signi vani indicat. Est enim diuinatio per implicitum pactum cum dœmone, cum quia notitiã alicuius

alicuius rei ex signo aliquo consequi serio confidit, quam illud naturaliter nullo modo indicare potest, tunc enim diuinitor, talem notitiã ab intelligentiore substantia certè desiderare cõuincitur idq; non à Deo aut angelis cum talia signa vanitatis à Deo instituta non sint, ideò restat vt per eiusmodi signa à dœmone agnitionem acquirere velint.

5 Vna est diuinatio per astra, quæ astrologia indiciaria vocatur. Est enim duplex astrologia, vna naturalis & licita atque humano generi vtilis, per quã situs & motus astrorum obseruantur, atque ex iis affectus naturales producuntur, partim necessariò euenturi, vt Eclipsis, partim contingenter vt pluuia siccitas, &c.

NB. incerta est coniectatio temperamẽti ac propensionis naturalis, habita ex aspectu astrorũ, & obseruato puncto natiuitatis cuiusq; hominis: Ratio, quia temperamentum prolis non tantum ex influxu cœli, sed multo magis ex materia cõceptionis & nutritionis dependet. Itẽ licet astrologi naturales astrorum euentus, puta anni sterilitatẽ, nati pueri temperamentum, & naturæ propensionẽ maiori certitudine asseuerent, tamen non peccant contra virtutẽ religionis, sed temeritatis, & mendacii. Altera astrologia est diuinatoria, per quam ex astrorum aspectu euentus à libero arbitrio pendentes prædicantur, vel præteriti, vel præsentis occulti effectus denunciantur. V. C. Titium esse authorem furti; Caium talem matrimonium contracturum, aut Episcopum futurum gladio, igne, &c. perituram, quia astra non sunt causa talium effectuum liberè contingentium nec signa ex alicuius institutione significantia ton Dei nec Angeli quippe prohibita, Esaiæ 47.

Restat

Restat ergo vt sint Diaboli signa expressè vel tacitè, cum hominibus pacto implicita. Altera species diuinationis est Physiognomica, cuius partes sunt metoposcopia & chiromantia secundum quas ex vultus & manuum lineamentis liberè contingentes euentus, prospera vel aduersa fortuna prædicitur. Philosophica & naturalis physiognomia licita est coniectura de corporis valetudine ex vultus & manuum lineamentis.

6 Tertia diuinatio est per somnia, quorum triplex est genus. Primum, naturale, quod ex præcedente cogitatione & animi affectione prouenit. Talia somnia licitum est obseruare eo fine ne præsens corporis valetudo intelligatur. Secundum, Somnia à Deo incussa iuxta exemplum Iudic. 7. Daniel. 1. Matth. 1. & 2. Cuiusmodi somniis fides adhibenda, si sufficientia indicia adsint, ea à Deo esse. Tertium, Somnium, quod à diabolo immittitur hominis phantasiam commouente, eiusmodi somniis fidem habere ad superstitionem pertinet, prohibita Leuit. 19. Ex genere mortali minuitur tamen propter ignorantiam vel simplicitatem.

7 Somnium diuinum à diabolico discernunt viri sancti, non tantum ex obiecto & fine eius, sed etiam ex interna somniantis & è somno excitati affectione qualis est illustratio & consolatio animi; insolita promptitudo ad Dei obsequium dœmoniaca autem somnia ad malum inclinant, & perturbant.

NB. Duplex somnium, vnum proprie dictum in quo vsus rationis liber & impeditus non est. Quia intellectus in hac vita dependet à sensibilibus phantasmatibus; Hæc autem in somno eleuatione vaporum perturbantur, ideoque intellectus dormientis

dientis nullum perfectum iudicium de rebus formare potest. Aliud est somnium impropriè dictum, ac potius ecstasis raptus, cum intellectus dormientis eleuatur ad perfectè intelligendum & iudicandum de reuelatione sine dependentia à phantasmate qui modus eleuationis à Diabolo fieri non potest, sed à solo Deo.

8 Tertia species diuinationis est per sortes, quorum triplex genus. Primum diuisorium & consultorium ac diuinatorium. Sortes diuisoriæ per se malæ non sunt, sed sæpe vtiles, siue ad honestum ludum, siue ad hæreditatis diuisionem, aut litis compositionem, vtraque parte ius æquale habente consentiente. Aut tempore pestis vter sacerdotum ad loca infectaire debeat; Aut si plures mortem meriti, idque mortis in militia, etiam in periculo naufragii, nisi aliqui nauigantium in mare præsiliant; Neque id est se ipsum occidere, sed nauis subsidium mortis euadendæ deserere, sicut si quis tabulam, qua ex naufragio emergere posset, derelinquat, vt digniori obueniat. Nolendi consentire possunt supplere nauarchi & alii loco abnuentis sortiri, & sortis euentum exequi. Quod si quis impedire conatur sortitionem in mare eiici potest iuxta Maiorem. Sortes cōsultatoriæ in quibus occultæ veritatis manifestatio aut cōsilii alicuius directio à Deo impetratur. Licitæ si Dei instinctu fiant, vt Iosuæ 17. in electione Saulis Reg. 10. & elect. S. Matthiæ.

9 Electiones Ecclesiasticæ sortibus fieri prohibentur, & irritæ, ipso iure, si tamen dubitatur, vter duorum ad Pontificatum electus sit, sorte hæc discordia componi potest cum consensu Cardinalium, quia tum Pontifices non obligantur isto Canone.

Diuinatoriæ sortes sunt quibus latentis veritatis manifestatio, non à Deo, sed à dœmone expresse vel tacitè imploratur idq; superstitiosa & illicita.

10 Obseruationes vanæ ex auium piscium exsternutatione, aurium tinnitu, vulturis occursu, & millia huiusmodi venialia sunt, quia non fides, sed vana tantum formido eis tribuitur.

CAP. IV.

De Magia.

1 MAgia vna est naturalis (quæ est ratio intra opera efficiendi per applicationem naturalium agentium sine ministerio dœmonis. Altera est superstitiosa (quæ est ratio efficiendi mira opera dœmonis ministerio per signa ab ipso instituta ad imitationem signorum sacramentalium Christi Domini. Et quæ de diuinatione dicta huc referuntur. Nam per diuinationem desideratur à Dœmone rei occultæ cognitio; per magiam effectio alicuius operis.

2 Duplex Magia: Vna per pactum seu societatem explicitum cum dœmone cui iuncta apostasia à Christo & adoratio diaboli: credunt enim magi, diabolum non esse miserum, sed felicem, qui & ipsos felices reddere possit. Accedunt blasphemiæ in Christum & Spiritum sanctum, sacrilega tractatio S. Eucharistiæ, non rarò etiam fœdissima peccata per carnis cum diabolo in phantastico corpore commixtionem. Altera magia est per peccatum cum diabolo implicitum, si præter Ecclesiæ consuetudinem adhibeatur aliquid certò efficiendum cuius vim naturalem cum habere non possit, vtpote nec à Christo, neque ab Ecclesia institutum. Nec refert

ferri Christi sacra verba adhibere, si alia vana v. c. ignota nomina, characteres adhibeantur, superstitiosum est, v. c. S. Iohannis Euangelium scriptum esse debere à virgine oriente sole in membrana virginea. Imò tametsi nihil adhibeatur, nisi quod secundum se pium v. c. solus versiculus ex Psalmo, sola ova paschalia, soli flores ex altari, si tamen in his certa fiducia conferendæ sanctitatis, aut temporalis commodi constituatur, superstitiosa sunt.

Gratia sanitatum plerumque tantum hominibus 4
piis confertur, ita vt sit personalis, & non affixa certæ rei vel actioni à quacunque persona vsurpetur. Licet vero interdum Deus homini peccatori gratiam gratis datam conferat, non tamen permanenter siue habitualiter.

Quod si res aliqua aut ceremonia pietatis speciem gerens adhibeatur, non quasi certus & infallibilis effectus ex eo consequi debeat, sed quia inseruiat ad melius precandum, & efficacius à Deo aliquod temporale impetrandum, non est magicum quid, sed actus inanis superfluus contra Ecclesiæ consuetudinem.

Cultus superflui qui præter Ecclesiæ consuetudi- 5
nem vsurpantur, si non penitus tolli, quantum fieri potest, emendari debent, v. c. si homines etiam possint abduci, ne in die S. Stephani equis venam mittant, quod superstitiosum: in festo S. Iohannis flores decerpant, flores in igne S. Iohannis iniiciant: si abduci non possint, saltem edoceri debent, vt in iis certam spem non collocent, sed saltem adhibeant ad se ipsos magis excitandos, vt à tali sancto, vel potius à Deo per Christum & sancti huius intercessionem petant rerum suarum

conseruationem, & augmentum, si ad animarum suarum salutem expediens fuerit. Idem statuendum de certo numero Candelarum aut precum, vt id faciant in honorem alicuius mysterii, sed non ea persuasione, quasi deprecatio aut oblatio Deo grata futura non sit, si alius numerus adhibeatur.

6 Magiæ superstitiosæ tres sunt species: Primò, ars notoria, per quam certis verbis & signis adhibitis variæ sententiæ absque labore acquiruntur V.C. Ab Anabaptistis. Secundò, Ars sanatiua corporum per benedictiones, ligamina, scripturam, quæ naturalem vim medendi non habent. Tertiò, Ars maleficiorum id est nocumenta iumentis, segetibus à Magis illata, ad restitutionem propter iniuriam obligantia. Vnde Magorum bona confiscantur, & ex iis fisci illata damna resarcire tenentur, iuxta l. non possunt ff. de iure fisci: Quia *id bonum cuiusque intelligitur esse, quod æri alieno superest.*

7 Si certum est, rem quæ adhibetur ad morbum V. C. curandum secundum se inutilem esse, non iuuat præstatio, qua aliquis excludere velit pactum diaboli.

8 Magus si operam secundum artem suam præstitit, ac mercedem accepit, eam restituere non tenetur ad modum medici, licet effectus non sequatur; modo diligentiam adhibuerit.

9 A Mago peti potest, vt signa magica quibus morbum intulit, destruat, seu dissoluat, non vtendo nouo signo magico, licet quis suspicetur, magum tunc vsurum signis: Quod si certò sciat, magum vti signo magico, peccat mortaliter, ipsum accedens, quia nunquam licitum est ab aliquo petere, seu aliquem inducere ad id agendum, quod sine peccato fieri

fieri non potest. Adhibere autem signum magicum, & pactum cum dœmone, intrinsecè & per se malum est. Quod si quis dubiter, vtrum licito an illicito modo solui possit, peccat, & abstinere debet à petitione; Ratio, quia in dubio facti cum agitur de periculo peccandi, Deum inhonorandi, tutior pars amplectenda est.

CAP. V.

De tentatione Dei.

TEntatio alia est seductionis ad peccatum, quæ nullo modo in Deum cadit, iuxta Iacob. cap. 1. *Ipse enim neminem tentat*: Altera est probationis siue experimenti, quomodo in sacra scriptura Deus dicitur tentasse Iobum, Tobiam. 1

Peccatum tentationis Dei duplex est. Vnum proprie dictum, quod ex infidelitate oritur, seu dubitatione de aliqua Dei attributo V. C. Præsentia, omnipotentia. Quo sensu legitimus de Israelitis Exod. 17. *Tentauerunt Dominum, dicentes: Est ne Dominus in nobis, an non?* Est intrinsecè mala, grauissimum peccatum. Alterum est peccatum tentationis minus proprie dictum, quod non ex dubitatione, sed præsumptione & nimia confidentia oritur, cum quis sine necessitate petit à Deo, vel voluntatis suæ, vel alterius rei miraculosam declarationem. In necessitate ad aliorum salutem, si non supperant alia media veritatis cognoscendæ, licet à Deo humiliter signum petere: Ita excusatur seruus Abrahami Gen. 24. petens signum à Domino per modum orationis: Ionathæ, 1. Reg. 14. Apostoli, Actor. 4. Nunc tamen si quis pro conuersione hæreticorum signum à Deo peteret, tentaret, cum non desint 2

ipsis alia argumenta & notæ veritatis agnoscendæ, quorum primum est perpetua Ecclesiæ traditio, & testimonium. Item coram gentilibus, si eorum conuersio probabiliter non speraretur. In speciali tamen apparitione & reuelatione sine iudiciis sufficientibus humiliter signum à Deo peti potest, iuxta exemplum B. Virginis Lucæ primo, Quomodo fiet illud.

3 Quidam etiam patres Veteris Testamenti absque peccato signum petierunt diuinæ apparitionis aut præcepti; Gedeon Iudic. c. 6. propter populum.

4 Tentatio Dei alia est cum expressa petitione extraordinarii signi, aut auxilii siue extraordinarij mediis necessitatis causa v.c. si quis super carbonibus ardentibus incedat ad ostendendū innocentiam, quo spectant purgationes per ferrum candens aquam frigidam purgatio adulteræ In veteri Testamento pertinebant ad ceremoniales leges.

5 Iudex grauiter peccat, si contra suspectas personas prohibitis purgationibus vtatur, v. c. per aquā frigidam, candens ferrum aut sanguinem ex occisi hominis cadauere in hominis præsentia fluentem; Ratio, quia iudex in processu contra Reos probationibus & iudiciis vti debet, quæ humano ac naturali modo deprehendi possunt, quales non sunt affectus illi, quorum origo superstitiosa, vel saltem nobis ignotum est.

6 Per orationem sine debita animi dispositione à Deo impetrare aliquid velle, cēsetur esse veluti quædam tentatio Dei, v.c. si quis temerè se martyrio offerat in morbo periculoso medicinam respuat, si quis non paratus ad prædicandum accedat.

Peccatum tentationis, Religionis virtuti oppositum

um & ex genere suo est mortale, propterea quod ad irreligiositatem pertinet, ex defectu fidei, aut nimio excessu spei irreuerentiam Deo irrogare petendo ab eo sine causa irrationabili extraordinarium ac miraculosum effectum. Veniale potest fieri ex leuitate materiæ, vt si in morbo periculoso respuas medicinas, temerè confidens à Deo sanitatem te consecuturum, non tamen expressè petita curationis miraculosa.

CAP. VI.

De Blasphemia.

1 BLasphemia est maledictio seu contumelia in Deum formaliter ac directè opponitur laudi Dei, quæ sicut simplex interna & externa ita & blasphemia.

2 Blasphemia sicut & hæresis in intellectu consistit exterioribus autem verbis aliisque signis manifestatur.

3 Inebrietate homo propriè non blasphemat, cùm mente, & intellectu captus sit, quippe malitia blasphemiæ in intellectu substantialiter consistente, ideoque esse non potest actuale peccatum blasphemia, hæresis, &c. nisi concurrente intellectu, qui actu, aut virtute aduertat ad verba, quæ ore pronunciatur. Et blasphemia est species contumeliæ, ad contumeliam autem requiritur scientia & dolus. Vnde contumeliam homini intulisse censendus non est, qui verba contumeliosa in ebrietate protulit, nisi ea ipsa intentione se inebriârit, vt conuitia in Deum vel hominem effutire posset.

4 Idem sentiendum de verbis blasphemis ex praua consuetudine ante rationis aduersione prolatis,

non esse propriè peccatum blasphemiæ. Nihilominus grauem irreuerentiam, & irreligiositatem continent materialem, ideoque pœna digna, non quod in se formaliter peccata sint, sed quia praui affectus peccatorum: putà voluntariæ consuetudinis vel ebrietatis, quam homo etiam idcirco deuitare debebat, quia perspexit esse causam, & quasi semen consequentium blasphemiæ verborum, quæ proinde ipsi indirectè, siue in causa voluntaria censentur.

4 Peccatum blasphemiæ diuersum est à peccato infidelitatis (quia infidelitas est erroneus consensus contra fidem: Blasphemia autem est mala verba dicere contra Deum ad quod minime requiritur assensus, sicut quis furem appellare potest, cum tamen non sciat, furem non esse; tamen licet hæcita, blasphemiæ peecatum frequenter ex infidelitate originem trahit, sicut alia, quę contra Deum committuntur V. C. desperatio, odium Dei, &c.

5 Peccatum tentationis Dei interdum blasphemiæ rationem habet, præsertim quæ ex infidelitate, dubitatione de diuina potentia oritur, etiam significatio odii Dei in damnatis V. C. est maledictio Dei.

6 Blasphemia alia est cum directa intentione inhonorandi Deum reperitur in infidelibus, fidelibus desperatis, damnatis: Alia cum indirecta ac virtuali, cum quis scienter ac seriò loquitur verba, quæ vel ex propria significatione, vel ex modo proferendi diuini honoris, diminutionem continet. Est etiam blasphemia sed prior grauior.

7 Blasphemia item alia est simplex, quæ falsitatem non continet, quia non enunciatiuè sed optatiuè concipitur V. C. Vtinam non sit Deus, vel quia id, quod verum est, de Deo enunciatur, sed per modum

dum despectionis aduersus Deum: tales sunt blasphemiæ per Christum, per sacramenta. Alia est blasphemia hæreticalis, quæ falsitatem continet, dum aliquid tribuitur Deo, quod ipsi non conuenit V.C. iniustum esse, vel negatur de eo, quod ipsi conuenit, V.C. non curare res nostras, & hæ blasphemię proferuntur etiam à Christianis malis, à damnatis, qui illas falsas esse non ignorant, ac proinde viatores taliter blasphemantes suspecti fiunt de hæresi.

Qui in ira contra hominem sacra verba falsitatem continentia irreligiose profert, propriè non blas- 8
phemat v. c. per corpus, per chrisma, per sacramenta, &c. Si affectus indignationis non tendat contra Deum, sed contra hominem, iumentum, est peccatum veniale sacrilegii & præceptum prohibitum: *Non vsurpabis nomen Dei tui frustra*, fit mortale, ob scandalum vel periculum formaliter blasphemandi. Quod si belli Dux confitens Confessario, dicat se alio modo vtiliter coercere non posse, quam iurando per sacramentum, non semper mortalis damnari potest.

Blasphemia fit interdum cum iuramento peruerso, puta si quis per idolum iuret; Item si quis profe- 9
rat iuramentum extortum cum despectu Dei, v. c. non viuat Deus, nisi hoc meum sit. Vel per modum spernentis, per caput Dei, per capillos Dei.

Blasphemia etiam est in sanctos. quæ tales sunt, in Deum redundat: vt si contumelia afficiantur, 10
cum habitudo aufertur: Est eiusdem rationis cum blasphemia in Deum, quia eandem rationem malitiæ continet. Quod si non sancti non vt beati sunt, sed vt quidam homines in terris fuerunt, contumelia afficiantur, vt si quis dicat se S. Crispino & Chris-

piniano fuisse sutorẽ: Non erit blasphemia, cum nõ in Deum retundet, sed contra obseruantiã siue cultum duliæ, quod si ex ioco dicãtur talia sunt venalia.

11 Creaturis irrationalibus pluribus modis maledici potest. Primò, quatenus creaturæ Dei sunt, qua ratione ad blasphemiam pertinẽt. Deinde quatenus ad dominium hominis & vsum pertinent, qualis duplex est: Vna imperii efficacis, quomodo Deus Genes 3. maledixit terræ: Altera inefficax, per modum simplicis optationis, quomodo homines maledicere solent possessionibus eorum, quos odio persequuntur: Nam talis maledictio ab odio imperatur. Tertiò, per exaggerationem & significandam animi iniustitiam. Sic Dauid maledixit montibus Gelboe, Iob diei, in qua natus. Quartò, quatenus creaturæ irrationales absolutè spectantur, sic illis maledicere, est actus otiosus.

NB. Confessarii est, inquirere quomodo quibus verbis maledixerit quia differunt blasphemiæ in quantitate & grauitate iniuriæ contra Deum sicuti non satis est, si quis confiteatur se furatum esse, sed debet addere quantitatem furti.

12 Confessarius etiam inquirere debet, vtrum blasphemia probata sit cum formali & directa intentione in honorandi Deum, Ratio, quia hæc circumstantia intrinsecè aggrauat & auget inhonorationem Dei, in quo essentialis malitia blasphemiæ consistit. Quod si confidens, se tantum ex ira sine intentione Deum inhonorandi blasphemasse dicatur, tunc confessarius debet attendere ad verba quibus homo vsus fuerit, si enim secundum se diuini honoris diminutionem nullam exprimunt, non est censenda blasphemia, nec mortale, si autem verba

rem

alia, aut tali modo prolata sint, vt contumeliam Dei aut sacramentorum significent videlicet gang donnen/ das dich Gotts Thrysam schende. censeri debent blasphemiæ, dummodo homo attendit ad vilipensionē Dei, aut rei sacræ. quæ talibus verbis exprimitur. Sæpe autē homines eiusmodi verba blasphemica proferunt inaduentēter ac materialiter tantū non attēdentes quid significent, tùm verò excusantur à grauitate peccati propter imperfectionem cognitionis ac voluntatis modo interim conētur peruersam istam consuetudinem deponere.

CAP. VII.

De Sacrilegio.

SAcrilegiū dicitur rei sacræ violatio, rei Deo dicatæ, cùm enim efficiatur peculiaris possessio Dei, quid in cultū diuinū deputatur, debetur ei reuerentia, quæ in Deū redundat, adeoq; etiā irreuerētia seu indigna tractatio rerū sacrarū ad iniuriā Dei spectat. Sacrilegus dicitur quasi sacrū legens siue compilans. 1

Sacrilegii tres species sunt, I. Contra personā. II. Contra loca sacra. III. Contra alias res sacras, seu cultui diuino dicatas publica conseruatione & ritu non quolibet priuato proposito. 2

Sacrilegium cōtra personas sacras quatuor modis committitur. I. Inferendo manus violentas in clericū vel religiosum aduersus priuilegiū si quis 17. q. 4. quod ex motiuo virtutis religionis Ecclesiasticis & Deo dicatis personis concessa est. II. personas Ecclesiasticas subiiciendo fori secularis iudicio aduersus priuilegium exemptionis earum. III. Tributum ab ipsis exigendo aduersus Ecclesiasticam immunitatem siue exemptionem à talibus oneribus. IV. Luxuriosè violando corpus personæ Deo Sa- 3

cratæ per votum continentiæ perpetuæ, etiam de propria persona sacra, violando se ipsum.

4 Si Clericus in sacris vel religiosus fornicetur multiplex peccatum committit, violationis voti & sacrilegii, quæ circumstantia in confessione explicanda. Violatio verò voti castitatis priuati, si violans non publico iure cultui diuino sit dicatus est solùm latè sacrilegium.

5 Locus sacer censetur qui publica Ecclesiastica authoritate deputatus est ad sacra officia, licet non consecratus sit, quare talis locus immunitate & priuilegiis Ecclesiasticis gaudet, non verò priuata oratoria, etiamsi Episcopus licentiam dederit celebrandi in illis.

6 Non omnis locus sacer aut pius Ecclesia dici potest, quamuis Ecclesiarum priuilegia ferme alia ad loca sacra videlicet monasteria, & Xenodochia, quæ publica authoritate instituta sunt, extendi solent; Alioquin Xenodochia sine Episcopi authoritate ædificata non censentur religiosa.

NB. Ecclesia consecrata ad publica diuina officia, & vsum sacramentorum appellatur Ecclesia, cui annumerantur Monasteria & Xenodochia & alia pia loca secundum extensionem priuilegiorum. Nota: Clericus interdictus celebrans in Ecclesia publica authoritate ad cultum diuinum deputata, licet nec dum consecrata sit, irregularis, quia satis est quod sit Episcopi authoritate fundata.

7 Oratorium, quod publicum in eminente loco campanam habet, censetur esse publicum, vt Ecclesiastica immunitate gaudeat. Nam in priuatis oratoriis, non nisi priuata campana haberi potest ad conuocandos incolas domus.

Sacri-

Sacrilegium aduersus locum sacrum accidit pri- 8
mò, violando sacri loci immunitatem, secundò pol-
luendo Ecclesiam vel Cæmeterium, Tertiò, exer-
cendo actionem profanam, quæ reuerentiæ sacri fo-
ri repugnat cuiusmodi sunt iudicii secularis exerci-
tium (non Ecclesiastici) item negotiationes, con-
uiuia.

In voluntarię iurisdictionis actus cuiusmodi sunt 9
dispensationes, pupillorũ prouisiones, item Docto-
ratus collatio in Ecclesiis fieri non prohibetur. Non
item Parlamenta secularium quæ mere politica sunt.
Quoad mercaturam patet ex exemplo Christi Mat.
21. Est mortale propter grauem irreuerentiam: Si
tamen solùm tractatus emptionis instituatur in Ec-
clesia merce non præsente; Est veniale. Item si pro-
pter pecuniam in recessu, veniale vel nullum: In
Cæmeteriis tamen candela & alia vendi possunt ad
deuotionem populi pertinentia.

Comædiæ & Tragediæ quæ ad pietatem mouent 10
in Ecclesia instituui possunt. Profana colloquia pro-
hibita inter diuina officia. Alioquin tamen in tem-
plo honestum colloquium instituere nullam irreue-
rentiam continet.

Agapes (publica conuiuia Christianorum, ex 11
quibus etiam pauperes pascebantur) olim in Eccle-
siis institui solitæ, postea propter abusum sublata
fuerunt. Veniale est in templo fabulari, come-
dere.

Indigna tractatio S Eucharistiæ, vtpote primum 12
locum inter res sacras obtinens omnia sacrilegia
prauitate superat, directè tendens contra personam
Christi in S. Eucharistia contentam.

Sacrilegium committitur, indigne rerum sacra- 13
rum

rum tractatione, vasorum sacrorum, altarium, aedium sacrarum, crucis & imaginum Christi habentium, secundum locum post sacramentum Eucharistiæ. Exristimantur enim vt instrumenta cultus diuini: Hic reuocantur S. Chrysma & oleum benedictum, item sacra nomina Christi & sanctorum, S. Euangelium, & tota scriptura. In tertio gradu ponuntur ea, quæ pertinent ad ornatum altarium, & ministrorum, cerei, aqua benedicta: Referuntur enim hæc omnia peculiari ratione ad Deum. Vnde indigna tractatio eorum, vt grauius sacrilegium, quo maior irreuerentia, v.c. indigna communio, peruersio S. scripturæ, vsus sacrorum vasorum, ad profana.

14 Multa sacrilegia committi possunt circa res sacras non decenter tractandas, seruandas, negligens custodia S. Eucharistiæ, & si sacrum Baptisma à sordibus non custodiatur, sacræ pellæ purificatoriæ non reficiantur.

NB. Inhonoratio per intentionem virtualem ob leuitatem materiæ fit venialis. NB. Sacrilegium est etiam peccatum omissionis, v.c. si non munda conseruantur vasa sacra, &c.

15 Qui legata pia vel alia Ecclesiastica iura aut bona peruertunt sacrilegium committunt, Ratio: quia bona ista ex prima sui institutione atque offerentium voluntate eam conditionem habent, vt quia ad Dei & Christi honorem oblata ac destinata sunt, non in alium nisi pium vsum conuertantur: olim ratio est postquam bona Ecclesiæ pauperum vel ministrorum Ecclesiæ per legitimam dispensationem propria facta sunt.

16 Furtum sacrilegium committitur vel auferendo

rem

tem sacram de loco sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro.

Qui Calicem sacrum è loco non sacro surripit, 17
proprie sacrilegium committit, quicquid iuristæ dicant, quia eorum non est definire, quid nam sacrilegij crimen sit, sed canonum. Res non sacras auferre ex loco sacro est sacrilegium, quia aliquo modo pertinent ad Ecclesiam in cuius fidem & immunitatem susceptæ sunt.

Qui crumenam alicui in Ecclesia abscondit, est 18
fur sacrilegus, licet in externo foro non ita puniatur, nam ad reuerentiam Ecclesiarum rationabiliter pertinent, vt res omnes in iis positæ à furtis & rapinis liberæ sint. Quare violatur immunitas Ecclesiæ per ablationem talium.

Qui furtum sacrilegum cum violenta effractione 19
committit, excommunicationem ipso iure incurrit, adeo vt post denunciationem papæ ad sacram sedem Apostolicam pro absolutionis beneficio mittendus sit, nisi in prouincia sit aliquis à sede Apostolica priuilegiatus, vt à censuris iuris Papæ reservatis absoluere possit.

CAP. VIII.

De Simonia.

SImonia à Simone Mago hæretico appellata (qui 1
Act 8. pecuniam Apostolis obtulit; dicens, date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum Sanctum. Quod ea intentione petisse putatur, vt hac ratione postea spiritum sanctum tanquam seruum pro pecunia venderet) tamen Simonia sine hæresi potest esse (licet Simon Magus hæreticus fuerit in praua voluntatis affectio-

affectione, & in indigna fraudatione rerum spiritualium, & quasi proinde ac res prophanæ venales seu precio æstimabiles fieri possunt.

§. I.

Quid sit Simonia.

2 SImonia est studiosa voluntas emendi aliquid spirituale vel spirituali annexum. Dicitur voluntas, quia sufficit affectio Simoniaca (etiam sine pacto) cum opere consecuto (dicitur emendi, vendendi) vt comprehendat omnem contractum onerosum & reciprocum, in quo res temporalis tanquam precium siue æstimatio rei commutatæ seu vicissim datæ interuenit.

3 Quædam sunt spiritualibus annexa antecedenter (ius patronatus, vasa, vestes sacræ. Quædam concomitanter (vt labor corporis in sacrificando.) Quædam consequenter, vt reditus beneficiorum.

NB. Essentialis materia Simoniæ in eo consistit, quod res sacra aut spiritualis indigne ac irreligiose tractatur, si cum re temporali in commutationem ducatur, perinde ac si tam vilis, vt instar temporalium rerum venalis proponi possit ; Id notauit S. Hieronymus ex cap. 10. Matth. super illa verba: *Gratis accepistis, gratis date.* Perinde enim agitur, quando res spiritualis cum temporali commutatur, ac si illa non minus quam hæc libero hominis dominio subiecta sit, & non à solius Dei gratuita voluntate & operandi virtute dependens : colligitur ex dicto Actor. 8. Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri posse.

4 Simonia est species sacrilegii iuri naturali repugnans

gnans supposita fide & reuelatione donorum spiritualium quatenus res sacra ita vilis reputatur, vt velut venalis proponatur est mortale grauissimum, nec fit veniale obleuitatem materiæ, quia est grauis irreuerentia, imò blasphemia, ita tractare quodcunque donũ gratiæ ac si tam vilis sit, vt à potestate hominis dependeat vt precio æstimari, & vendi possit.

Est etiam cõtra iustitiam ex parte vendentis, si in 5
cõpensatione rei quatenus precisè spectatur, temporale aliquid accipiat. Qui enim temporalem rem ab altero accipit, sine vllo iure accipiendi, is in iustitiam committit, sed dans alteri rem spiritualem, nullum ius habet vicissim accipiendi rem temporalem. Nam accipere non potest titulo gratuitæ donationis, quia suppono, alterum non habere intentionem dandi gratis, neque ex titulo oneroso, quia talis contractus ipso iure naturali diuino & Ecclesiastico irritus est.

Fama & corporis integritas, quodammodo pe- 6
cunia æstimari possunt, quia humano arbitrio vsui deputata non ita vero vt sacra & spiritualis.

§. II.

Quale precium in Simonia requiratur.

SVppono, ad Simoniæ rationem precium 1
requiri, quippe malitiâ eius in emptione & venditione consistente, quæ sine precio esse non possunt. Item spectata rei natura non est simonia, rem spiritualem cum spirituali commutare vnum beneficium cum altero, &c.

Neque Simonia est, rem temporalem gratuito 2
date, aut remunerationis causa ei offerre, qui rem

spiritualem exhibet (ratio, quia domum gratuitam opponitur precio: quippe quod tanquam vicissim ex iustitia debitum promittitur, neq; refert, licet vtrimq; intētio sit sperandæ remunerationis. NB. Tamen propter periculum affectus simoniaci talia interdum Ecclesiastico iure prohibentur.

9 Si antidoralis remuneratio (v. c. dono tibi pecuniam, sed ea conditione, vt mihi vicissim ex gratitudine præstare debeas rem spiritualem) pro re exhibita spirituali in obligationem pacti ex iustitiæ vel fidelitatis pacto deducatur, simoniæ vitium committitur, quia tunc datio non est gratuita sed onerosa, ideo potius permutatio. Et nisi hoc dicamus nulla erit simonia, nulla vsura, quam non liceret tali contrahendi formula declinare, v.c. gratis ac liberaliter tibi conferam, hanc rem spiritualem, sed ea conditione, vt vicissim ex gratitudine mihi obligatus sis ad dandam pecuniam.

10 Qui beneficium alicui Ecclesiasticum confert, aut pecunias mutuò dat, generaliter monere potest, vt gratum is se exhibeat cui datur, sed nulla noua obligatio precio æstimabilis imponi debet. Qua ratione diuites cum pauperibus eleemosynam dant, eos hortari solent, vt pro ipsis orent, quasi aliàs nihil daturi essent, & pauperes vicissim, se oraturos, promittunt: Idem censendum de contractu matrimonii.

NB. Nec simoniacum est, si alicui v.c. Ecclesiasticum beneficium conferas ea intentione & protestatione, vt hoc modo obligatione antidorali gratitudinis te exoneres.

Simonia non est promittere aut donare alteri rem

rem temporalem sub conditione aut modo, vt spirituale ab ipso opus præstetur - non tamen per modum retributionis seu commutationis; v.c. si parentes filiis munera promittunt sub conditione, vt sacramenta frequentent, puella viro hæretico promittat matrimonium, si Catholicus fieri velit, Ratio, quia non committitur simonia, vbi non est contractus oneroſus ac reciprocus, sed liberalis donatio, cum donatarius rem non præstat cum obligatione, ac proinde non in contractum oneroſum & reciprocum transit. Quod si obligatio imponatur viciſſim promiſſatio v. c. do tibi centum vt eas ad religionem, est simonia, aut si conditio sit de faciendo aliquid in gratiam dantis v.c. do tibi lancrem, v. c. decem aureos si mihi vel amico deferis sactas reliquias est simonia.

Spectata rei materia non est simonia, vt præstare 1 ℥
alteri officium spirituale, principaliter propter rem temporalem, quæ inde prouenit, non vt precium v.c. propter speratam eleemoſynam.

NB. Clericus simoniacus est; si propter distributiones tanquam finem operis principalem in Ecclesiam veniat; si finis ille tanquam operis precium intendatur, tali autem secluſa intentione, de ordinatio voluntatis operantis spirituale, principaliter propter lucrum temporale solùm culpa est venialis; Quandoquidem finis huius appetitionis mortaliter prauus non est, sed solùm inordinata eius appetitio.

Clerici miniſtrantes fidelibus ſpiritualia ab iis 1 ℥
temporalia accipiunt, vt iuſtum ac debitum vitæ ſtipendium: *Dignus est enim operarius mercede sua.* Luc. Apoſt. 1. Corinth. 9. Quis militat suis ſtipendiis

vnquam? Plenius naturalis iustitia exigit, vt si quis in alterius gratiam atq; commodum occupatus est, & laborat sufficiens victus & sustentatio considerato statu personæ eius; præbeatur & tunc non accipitur pro spirituali, sed quatenus præcise seruitium est, siue operatio in alicuius gratiam suscepta. Cum enim omni seruienti stipendium & sustentatio debetur, cur non etiam ministris Ecclesiæ? Consequenter ipsi ministri recipientes stipendium (expacto) ex iustitia obligãtur ad officium spirituale, alioquin stipendium reddere debent, quod ipsis datur propter officium. Neque vero ita gratuitum officium spirituale ministrari debet, vt omne simpliciter debitum ob acceptionem precii temporalis. Nam qui v.c. pactus est, se sacrificaturum pro altero, si is vicissim aliquid resarcit, pro ipso oret, obligatus imò si solum singulariter promittat.

14 Stipendium (Clerico ministranti v.c. celebranti non datur, vt mera eleemosyna, sed vt ex iustitiâ debitum, licet pauper non sit. Nemo enim suis stipendiis alteri militari seu operari cogitur.

15 De stipendio sibi debito Clericus pacisci potest, modo absit exactio turpis auaritiæ, aut simoniæ speciem præse ferens: Ratio, quod enim naturali iure ex iustitia debetur, illud etiam in pactum deducere licitum est. Cæterum cum quantitas stipendii naturali iure determinata non est, lege aut consuetudine taxari potest, imò etiam partium conuentione. Nec est simonia etiam, si pecunia numeretur ante officium præstitum.

16 Si Parochus ex decimis, aliis ex prouentibus sufficientem sustentationem habeat, non potest aliquid pro sacramentorum administratione & similibus

sibus officiis exigere. Nam omnis exactio iniusta est, quæ fit ratione operis, alioquin ex iustitia debiti cum tunc desit ius siue titulus exigendi: Limita, nisi sit consuetudo legitime præscripta.

Speciale id est in Societ. Iesu quod pro officiis ad 17
proximum erudiendum ad spiritualiter adiuuandum exercitis nullum temporale stipendium vel eleemosynam accipere possit, si nimirum in communi seu in particulari. Quod si aliquid datur in signum gratitudinis accipi potest, cum id non habeat rationem compensationis.

Illud Nauarr: Si alter centum aureos libere daret secluso pacto & ego gratificandi causa centum sacra promitterem sine dependentia vnius promissionis ab altera licitum esset.

In fundatione collegii non potest Societas Iesu 18
se obligare ad dandum concionatorem, confessarium aut professorem: Excipe nisi obligatio docendæ Theologiæ esset accessoria Vniuersitati; Eam enim acceptans societas ex consequenti obligatur, ad ordinarias eius lectiones.

Si Religiosus Societ. Iesu pro sacro ministerio pe- 19
cuniam accepit, restituere debet danti: quia collegium non accipit: Cum illud repugnet voto paupertatis, Ergo danti, idque propter religionem voti, non ob legem iustitiæ, vtpote quæ violata non est, quod si tamen alter, cui pecunia reddenda est, contentus sit, vt nomine ipsius pauperibus detur, satisfiet eius obligationi iuxta dictum lib. tract. 5. cap. 7. num. 16.

Religiosus Soc. Iesu non potest spirituale minis- 20
terium præstare eo pacto, vt stipendium exinde alteri personæ proueniat, vtpote peccans contra votum

paupertatis cui perinde sit, ac si pro ipsomet acci-peret. Quod si tamen alius sacerdos obligatus sit ad missas v. c. legendas ex fundatione aut dispo-tione, loco eius sacrificando eum liberare poterit, quia iam præcessit pactum, & ius acquisitum est illi sacerdoti, consequenter Religiosus non coopera-rur pactioni; seu vt clarius dicam suo sacrificio non acquirit pecuniam, sed solum liberet alterum sua sa-crificandi obligatione.

21 Si minister in casu necessitatis sacramentum ex affectu simoniaco ministrare non vult, nisi oblata ipsi pecunia; non est illicitum dare ad redimendam iniustam vexationem, & auaritiam eius explen-dam, datio pecuniæ, non nisi per accidens ordina-tur ad ministrationem sacramenti, videlicet tan-quam renuens, prohibens. Confir. quia datio sti-pendii ex operantis intentione ordinatur ad sacra-mentorum v. c. ministrationem siquidem bene-ficium datur propter officium, tamen quia non da-tur vt precium operis spiritualis, sed vt necessario sustentatio personæ. Iterum dans pecuniam tali causa non intendit alterum inducere ad simoniam, sed abducere à peccato iniustæ vexationis, neque re-fert, etsi dans aduertat accipientem ministraturum eam simoniacè propter pecuniam tanquam pre-cium: Ille enim nihilominus bonam intentionem seruare potest permittendo huius peccatum.

Simili ratione potest dare pro Eucharistia violen-ter retinenti Tyranno pecuniam ad redimendam vexationem vt à sacrilegio cesset.

22 Qui in beneficio Ecclesiastico ius acquisitum habet, altera persona quacunque eum iniustè ve-xante, vexationem istam pecunia redimere non prohibetur. (Ratio, qui enim habet ius spirituale

acquisitum, is non dat pecuniam pro eo accipiendo, sed solum pro auertenda iniuria seu vexatione. Nam iniuriam pecuniá redimi posse, constat ex libro 1. & 4. ff. de condict. ob turpem causam. Quod si tamen quis in beneficio ius plene acquisitum non habet, simoniam saltem iuris positiui committere censetur, offerendo tali personæ pecuniam, quæ per se ac directè eius promotionem impedire vult, si tamen per accidens v. c. impediat, cum ad ipsum non pertineat collatio beneficii violenter obstando, ne possessionem accipiat, Potest offerre pecuniam ad redimendam vexationem. Dixi ex iure positiuo Ecclesiastico: Quia redimere vexationem ab eo ad quem spectat ius spirituale conferre v. c. si dem pecuniam præsentatori vt non præferant mihi aliquem indigniorem; vel confirmatori, vt me legitimè electum per iniuriam non repellat: Huiusmodi pactiones censerisolent simoniacæ: Ratio, quia cum isti non tantum iniustè impedire, sed etiam iustè conferre possint aliquod ius spirituale beneficii, ideo quia dareis pecuniam vt non impediant, quatenus collatores sunt, is censetur non merè vexationem, seu impedimentum remouere velle, sed directe viam sibi ad beneficium precio comparare.

Simoniacum non est, neque illicitum offerre pe- 23
cuniam electoribus, ne exequantur propositum personam indignam eligendi, ad redimendam enim vexationem, siue iniustum nocumentum Ecclesiæ idfit, quod si vnus solus dignus censeatur modo non intendatur propter ipsum dare pecuniam, censebitur id per accidens esse.

Non est simoniacum in absolutione vel dispensa- 24

tione pecuniam exigere, non vt precium pro collata facultate, sed vt pœnam seu mulctam pro commisso peccato ad pias causas applicandum.

§. III.

De Diuisione precij simoniaci.

25 PRecium simoniæ diuidi solet in munus (debitum iustitiæ commutatione paccamen & onus aliquod) à manu, munus à lingua, & munus ab obsequio. Per munus à manu non tantum intelligitur pecunia, sed omnis alia res naturalis precio æstimabilis, v.c. si quis Episcopo propter beneficium, vel ordines collatos aliquod debitum remittat simoniacum est.

26 Per munus à lingua intelligitur laus, adulatio, preces pro aliquo interponendæ ex vi pacti expressi vel taciti, vt res aliqua spiritualis vicissim conferatur v.c. Commendabo te apud Principem, si Ecclesiasticum beneficium meo filio conferas. Seclusso autem pacto explicito, vel implicito non est simonia precibus vel adulationibus beneficium impetrare: Ratio est, quia ad simoniam non sufficit dare rem spiritualem ex motiuo rei temporalis v.c. propter amicitiam: obsequia, preces, sed opus est vt detur pro re temporali tanquam pro precio videlicet in compensationem illius vel ex iustitiæ obligatione.

Per munus ab obsequio intelliguntur quæcunque alia obsequia seu seruitia alicui præstita, vel præstanda sub obligatione conferendi beneficium Ecclesiasticum. Simonia non est, si Episcopus vel collator famulo beneficium conferat sine vllo pacto, dummodo famulus non sine salario intuitu, &

cum

cum spe beneficii acquirendi beneficium quod periculosum & scandalosum.

Neque simoniacum est conferte beneficium Ec- 27
clesiasticum propter amicitiam consanguinitatem aut actualem iniuriam tollendam: Ratio, quia non quæuis conditio promissioni, aut dationi adiecta facit contractum reciprocum, in quo simonia fundari debet, sed solum si conditio vicissim afferat onus seu obligationem iustitiæ, per modum cuiusdam commutationis. Nam qui puellæ v.c. dotem promittit sub conditione, si nuptias celebrarit, si religionem professa fuerit, is non censetur oneroſum contractum celebrare, sed gratis promittere quacunque sub conditione, modo ob causam.

NB. Eademque ratione reciprocus aut simoniacus contractus non est dare clerico victum seu stipendium sustentationis propter officium, adeoque sub conditione, si spiritualia gratis ministret, alioquin verò restituere stipendium debeat tanquam datum ob causam causâ non secutâ. Similiter licitum & in Ecclesia consuetum est, donare vel legare Ecclesiæ fundum vel aliam rem temporalem sub conditione applicationis ad determinatum vsum pium v.c. vt dies anniuersarius celebretur, etiam expresso, vt si talis conditio non seruetur reuocari possit donatio aut legatum.

Latro se obligans, quod inposterum nihil damni 28
iniustè illaturus sit, nouam obligationem contrahit, pro qua precium validè accipiet; simili ratione non est simoniacum dare vel resignare alicui beneficium, exigendo tanquam conditionem, vt is cui resignatur ab actuali iniuria cesset, tunc enim non imponitur ipsi noua obligatio, sed solum exigitur per se ex

iustitia debitum est. Simoniacum est, si ideo detur beneficium, si beneficium accipiens debeat promittere, quod futuro tempore nihil damni iniustè collatori aut resignatori illaturus sit.

29 Per se loquendo, non videtur esse simoniacum conferre beneficium debitori iniustam moram trahenti sub conditione præsentis vexationis statim mouendæ: Ratio, quia hoc casu mutuans non censetur mutuam obligationem imponere mutuatario, quando ea solum sibi dari postulat, quæ exantecedentibus pactis liquido debentur.

§. IV.

De re spirituali, quæ est materia Simoniæ siue mercx.

30 DOctrinam seu instructionem scientiarum naturalium pro mercede locare aut quasi vendere non est simoniacum, quia non est res sacra, spiritualis, seu ad salutem animæ instituta & actio instructionis voce facta precio æstimabilis est, peccatum tamen est plus iusto modo indebito, videlicet collectas à scholaribus exigere, præterquam si priuata instructione extraordinarium officium discentibus impendat. Nec simoniacum est, mercedem accipere pro doctrina Theologica, neque supernaturalis est ex parte principii, neque ex parte finis: Non principii, quia licet perfectus assensus Theologicus à fide supernaturali & infusa pendeat, ipsa tamen doctrina discursiua, quatenus discipulo proponitur, omnino naturalis & acquisita est, à supernaturali fide per se ac necessariò dependeat, quod & argumento colligitur: quod etiam hæreticus & fide supernaturali destitutus vnus etiam dubitans

bitans de veritate doctrinæ Theologicæ, eandem tamen ex humana & acquisita peritia, suppositis reuelatis, & communiter creditis fidei propositionibus alios edocere possit. Non item ex parte finis, quia instinctio illa discursiua per se non ordinatur ad spiritualem animæ salutem, cum ex se non moueat pium voluntatis affectum, sed solum dirigat intellectum, ad discursum naturali facultate sua suppositis fidei reuelatæ propositionibus.

Pro Doctoratu & collata licentia docendi in 31
Theologia sine simonia aliquid tanquam precium exigi potest; quia publicæ eiusmodi approbationes & facultates diriguntur ad actus, qui per se spirituales non sunt.

Pro officio prædicationis aut exhortationis spiri- 32
tualis aliquid accipere vt precium operis, simonia est iuxta cap. 10. Matth. Gratis accepistis, gratis date: Ratio, quia verbum Dei est maximum donum spirituale ad animarum salutem per se ac principaliter institutum. Ludimoderatores tamen possunt aliquid accipere, quia Catechismum non solum cohortatorio tradere solent, sed sicut aliarum artium præcepta exercendo memorias, etiam pro consilio morali munus accipi potest, quia per se ac directè doctoralis instructio est.

Gratiæ gratis datæ, vt sanitates, prophetiæ, item 33
gratia sanctificans, & sacramenta nouæ legis atque sacramentalia omnia propriè sunt materia simoniæ.

Materia remota sacramenti, panis, vinum, oleum secluso scandalo, possunt vendi, sic dicit Sotus; Chrisma ratione materiæ posse vendi, si scandalum & suspicio Simoniæ abfit, neque iustitia obliget

obliget ad miniſtrandum, ſed pro materia propinqua actione tranſeunte, ablutione & forma aliquid accipere eſt ſimonia, quia ſunt actus poteſtatis ſpiritualis, qui nullam aliam nullitatem & æſtimationem habere poſſunt, quam quod ex Chriſti inſtitutione & quo ad animarum ſalutem conferant, quæ tota ratio ſpiritualis eſt.

34 Vendere S. Euchariſtiam præſertim infideli aut venefico grauiſſimum ſcelus eſt. Iudas tamen non commiſit ſimoniam propriè dictam. Quandoquidem Iudæis Chriſtum vendidit tanquam hominem naturalem, ſine vlla æſtimatione ſanctitatis, diuinitatis, alteriuſve ſpiritualitatis. Quare licet non tantum iniuſtitiam, ſed etiam ſacrilegium grauiſſimum commiſerit, non tamen propriè ſimoniam.

NB. Vendere materiam rerum ſacrarum (v.c. vaſorum, numiſmatum benedictorum, veſtium ſanctarum) ſecundum ſe precio æſtimabilem, non eſt ſimonia.

36 Pro iure ſepulturæ aliquid accipi poteſt, ſi ſponte offeratur, item vigore conſuetudinis, non veluti precium, tunc enim eſſet ſimonia.

NB. Loca & ſubſellia in Eccleſiis pro pecunia locare licet, deputatâ fabricâ.

37 Materialia Eccleſiæ imò ipſam Eccleſiam in neceſſitate æſtimando ſaltem expenſas, quæ in ea factæ ſunt, item obligatio certum locum præbendi in Eccleſia ad ſepeliendum precio æſtimabilia vendi poſſunt, dummodo conſecratio ſeu ſpiritualitas non æſtimetur vtpote accidentaliter tantum annexa.

38 Officia diuina & quæuis orationes etiam priuatæ ſine vitio ſimoniæ non poſſunt venire in commutationem pro re temporali, ſeu precio æſtimabili, quam-

quamuis nihil obstat, quominus aliquid petatur pro processione, gestatione crucis, pro officio funebri, non per modum precii, sed ratione laudabilis consuetudinis.

NB. Cum pauperibus pecunia datur ea lege, vt orent secundum intentionem dantis, interpretandum est per modum stipendii, quale etiam sacerdoti datur, vt pro certa causa sacrificet.

In susceptione monialium aliquid recipi potest, 39
tanquam dos ad præsentem sustentationem; necessaria si monasterium inops, si dives simoniaiure Ecclesiastico, sed consuetudo contraria damnari non potest. Alioquin pro susceptione ad statum religiosum nihil accipi potest, quia status religiosus spiritualis est. Dos potest accipi ad eum modum, quo accipitur in matrimonio carnali, in quo secernitur spiritualitas ab onere alendi personam quod temporale. Quod si sponte & liberaliter aliquid offeratur ab ingrediente religionem, licitum est propter consuetudinem introductam, si fiat sine pactione.

Omnis actus Iurisdictionis Ecclesiasticæ materia 40
simoniæ est, quia sicut potestas Ecclesiastica spiritualis est, tum ratione principii, tum ratione finis; ita etiam actus ab ea procedentes. Quare simoniacum est, precium accipere pro absolutione, præsentatione, dispensationibus. In visitationibus tamen potest exigi moderatus victus. In votorum dispensationibus & iuramentorum apud sedem apostolicam per modum stipendii applicandi officialibus moderatum aliquod peti & accipi potest: Et licet propter speciem & suspicionem simoniæ sacri Canones id prohibeant, tamen summus Pontifex eiusve legatus his non ligatur, vtpote ex iure tantum

tum positiuo, prouenientibus. Quod si per consuetudinem etiam in Episcopatu aliquod accipiatur, simoniæ criminis damnari nō poterit. Consultū tamen esset, abrogare tales cōsuetudines maxime, quoad munera in collatione ordinum, prohibent enim Canones seuerè & Concil. Trident.

41 Labor corporis, qui in spiritualibus officiis per se exercendus est, secundum specificam rationem æstimari non potest; Nam labor corporis non est precio æstimabilis nisi in ordine ad opus, cuius causa suscipitur. Si ergo opus spirituale, ideoq; inuendibile est, neque corporis labor per se intrinsecè ac necessario requisitus, vendi aut precio æstimari potest. Veruntamen qui per accidens coniuncti sunt labores, molestiæ, impensæ, ea in compensationem venire possunt. Considerato etiam illo, quod ministri in spiritualibus occupati sint in gratiam fidelium ac proinde illis ex iustitia debetur aliquid, non vt precium, sed vt sustentatio vitæ.

42 Non enim debent esse deterioris conditionis, quam alii operarii proinde pro ministerio non datur propriè preciū operis alioquin tantò plus deberetur, quantò dignius ministerium esset, sed datur stipendium pro sustentatione personæ operantis.

43 Omissio iuris spiritualis seu Ecclesiasticæ potestatis v. c. si minister pecuniam accipiat, vt non sacrificet, est materia Simoniæ, si scilicet accipiat pecuniam non precisè, ac purè, quia opus spirituale in gratiam alterius omittit Sed tanquam in compensationem iacturæ fructus spiritualis, quem ex opere sacro v. c. sacrificio accipere posset. Alioquin si omissio mera & pura sit nullumq; spiritualem affectum moraliter pariens, non est aliquod spirituale, consequenter nec materia simoniæ.

De

§. V.

De Simonia, quæ committitur in beneficijs Ecclesiasticis.

Simonia commissa in beneficiis Ecclesiasticis vi- 44
detur esse contra ius diuinum, quia stipendium beneficii Ecclesiastici non potest esse neque concipi sine iure spirituali exercendi officium vtpote sibi inuicem ita connexa, vt non nisi ob illud spirituale officium alicui competere possit, & consequenter si alicui vendatur ius beneficialium prouentuum, vendi illi etiam ius spirituale exercendi officium: Alia ratio est de calice consecrato vendito, vtpote cuius materia suapte natura non pendet ab annexo spirituali ac proinde secundum se non æstimato spirituali vendi potest. Locutus autem sum de prouentibus Ecclesiastici beneficii formaliter, & in sensu composito, id est quamdiu prouentus per authoritatem Ecclesiasticam, nec re nec virtute à spirituali munere separati sunt, sed iuxta primæuam institutionem & naturam debentur, tanquam stipendium sustentationis pro spirituali munere.

Nam aliàs certum est, prouentus beneficiorum 45
à titulo spirituali per summum Pontificem separari posse, eosque vendi atq; absq; simoniæ vitio. Implicitam seu virtualem separationem vides in hoc exemplo. Si Papa conferat alicui beneficium Ecclesiasticum, reformata sibi annua pensione, seu portione redituum, eamq; pensionem à titulo spirituali separatã statim ab initio vendat beneficiato, ita vt aliter illi nolit gratiam beneficii facere, nisi in redemptionem pensionis consentiat non erit simonia; sicuti neque vsura est, si alicui nolis mutuare pecu-

pecuniam, nisi is vicissim tibi statim mutuare aut vendere velit triticum, sicut dixi lib.3. Tract.4. de iust.n.5. Simile quiddam est, si Parochus à sacerdote pecuniam exigat, propterea quod ipsi licentiam det in parochia stipem lucrandi celebratis missis, Simonia est, cum enim stips detur propter sacrificium, eo ipso, quod licentia accipiendæ stipis venditur, etiam ius sacrificandi venditur. Si autem parochus, qui propter onera & administrationem parochiæ, quæ ipsi incumbit, iustæ aliquam stipis partem aut oblationis de sacrificiis cooperatoris sui capere potest, cum eodem paciscatur, vt proportione sibi competente in singulos annos certam pecuniæ summam numeret, non erit hæc pactio simoniaca sed iusta venditio.

46 Annatam seu fructus primi anni (solentes assignari ad Ecclesiasticum aliquem vsum) ex beneficio spectato iure communi solus Pontifex sibi deposcere potest, ex plenitudine potestatis: sed per consuetudinem etiam Episcopi, Concil. Trid. non est receptum quoad auctariam constitutionem.

NB. Simonia est si pro ipsa collatione aliquid exigat quippe quæ spiritualis muneris actus.

Pensiones laicales vtpote separatæ à spirituali titulo, licitæ venduntur, sed Clericales sine simonia emi aut vendi non possunt, vtpote fundatæ in spirituali officio; Pensionarius tamen retenta obligatione sui spiritualis officii ipsas temporales pensiones seu fructus alicui ad vitam vendere potest.

47 Pensiones mixtæ, id est, quæ clericorum propria sunt, sed non ob sacrum ministerium assignatæ, sed solum ob senium infirmitatē, litis compositionem emi non possunt, quia clericales pensiones similitudinem

dinem cum beneficiis gerunt; Vnde stylus Curiæ Rom. damnat eiusmodi venditiones tanquam simoniacas, possunt tamen redimi, quia redimere non est emere aliquod ius spirituale, sed extinguere onus seu obligationem temporalem soluendi annuatim certam summam pecuniæ aut fructuum, dummodo talis redemptio non sit non ita instituatur, quasi per eam extingui debeat spiritualis obligatio remittendi officium B. Virginis: tunc enim simonia committeretur secundum stylum curiæ.

Non est simoniacum Vicario munere onus redi- 49
tuum dandorum principali cum pacto voluntarie ab ipso acceptando, vt in ingressu annatam soluat vel si capitulum vicario parocho seu Ecclesiæ collegiatæ annexæ relinquat omnes prouentus, ita tamen vt ex his copiosis prouentibus 100. aureos quantumuis capitulo soluere teneatur, simul etiam fiat pactum ineat cum vicario, vt statim, si velit, redimat onus totius pensionis 500. aureis: quia hic non est materia spiritualis, sed res merè temporalis, quæ redimitur. Debet tamen Vicarius beneficium primò purè esse collatum sine tali obligatione; alias erit simonia.

Permutatio beneficiorum si propria pactione fiat sine Episcopi authoritate, irrita est, & simoniaca ob Ecclesiasticam iuris prohibitionem, imò permutans meretur beneficium amittere, sed per iudicis sententiam. Spectata tamen rei natura talis permutatio simoniaca non est, quia est spiritualis cum spirituali, sed propter periculum simoniacæ intentionis prohibitum est, possunt tamen partes inter se prius tractare de permutatione sed cum condi-
tione relata in consensum Episcopi.

Omnis permutatio rei spiritualis cum altero spi-
rituali habente annexum temporale, simoniaca est,
idque propter periculum, atque suspicionem ne id
51 fiat intuitu rei temporalis, adeoque per rem tem-
poralem comparetur ius spirituale.

Permutatio beneficii cum portione aut pensio-
ne præstimoniali in titulum beneficii rectâ est si-
moniaca quia tale præstimonium vere beneficiũ est.

NB. Episcopus approbare potest permutatio-
nem beneficii cum pensione clericali quod non est
beneficium, non quidem ordinatie, sed in causa
speciali alicuius necessitatis potest v. c. ob senium
aut infirmitatem clerici, si clericus beneficium pu-
rè resignet in manus Episcopi, petens sibi suppedi-
tari sustentationem: Nihil obstat, quin Episcopus
tale beneficium pensionario alicui conferrę possit,
eiusque pensionem, si iam vacare incipiat, alteri illi,
52 qui beneficium resignauerat tribuere.

Expensæ quæ de iure faciendæ sunt in permuta-
tione beneficiorum in pactum deduci possunt pro-
53 pria authoritate, sed non aliæ.

In permutatione beneficiorũ inęqualitas fructuũ
pecunia vel pensione annua ex pinguiori beneficio
detracta compẽsari potest intercueniente authorita-
te Papæ non ité Episcopi: Excepto casu extraordina-
rio necessitatis. Est simonia propria authoritate.
Etiam cum authoritate Episcopi, sine necessitate in
permutatione beneficiorum, fructuum inæqualí-
tatem pecuniâ ex pinguiore beneficio detractâ
compensare. Ratio, quia fructus siue reditus bene-
ficiales ita annexi sunt spirituali titulo, vt nemini
deberi possint, nisi spiritualis præstiti officii, conse-
quenter, qui reditus beneficiales emit, ipsum titu-
lum

lum seu ius beneficii emere conuincitur. Quare necesse est reditus à spirituali titulo separari ante cõmutationem: Cum autem Episcopus iure ordinario non possit separare, etiam non poterit talem permutationem cum tali conditione approbare. 55

Transactio differt à compositione amicabili. Transactio enim dicitur, cum in lite dubia aliquid remittitur altero retento, aut vicissim petito, amicabilis compositio autẽ est pactũ seu remissio gratuita. 56

Orta lite beneficiaria possunt eam partes amicabiles inter se componere v.c. si vnus sponte & gratis suo iuri cedat, litẽq; deserat, etsi nihil obstet, quominus postea donũ ex gratitudine sibi oblatũ accipiat.

NB. Transactio simoniaca est, in qua ex vna parte beneficium Ecclesiasticum, ex altera verò pars temporalis datur: Ratio, quia transactio est reciprocus contractus & species quædam commutationis. Spiritualia autem cum temporalibus commutari nõ possunt sine vitio simoniæ.

Transactio in aliis rebus spiritualibus præter beneficia fieri potest inter partes sine interuentu rei tẽporalis v.c. si cõtrouersia orta sit inter Prælatos de iurisdictione spirituali, transactionem facere possunt, diuidendo loca vel actus iurisdictionis. Nam transactio est species quædã permutationis, spirituale autẽ cum spirituali permutari nõ prohibetur. Materialia ornamentorum secundum se permutari possunt sine ordine ad rem sacram ipsis annexam. 57

Omnis pactio in Ecclesiasticis beneficiis, quæ propria authoritate fit, tanquam simoniaca damnatur iure Ecclesiastico propter periculum & suspicionem intentionis simoniacæ. 58

Episcopus & iudex delegatus parti litigãdi per modum

dum transactionis adiudicare possunt pensionem annuam in compensationem expensarum vel ad vitæ necessariam sustentationem], & in bonum pacis & concordiæ, quæ ipsi etiam transigenti vtilis est, adeoque precio æstimabilis.

60 Ius Patronatus videtur esse materia simoniæ spectato iure diuino, quia est secundum se quid spirituale, quia nihil repugnat, vt vnum & idem sit spirituale & annexum spirituali: Nam sic vasa & vestes consecratæ spiritualia sunt principaliter propter habitudinem ad sacrificium & sacramenta, ad quæ antecedenter ordinantur, sicut ius patronatus ad beneficium Ecclesiasticum, & tamen ipsæ etiam sacræ vestes & vasa secundum se spiritualia censentur propter Ecclesiæ institutionem, & consecrationem, & quia talia vendi aut precio æstimari non possunt, sine vitio simoniæ aduersus ius diuinum supposita Ecclesiæ illa institutione. Quare simili modo si ius patronatus Ecclesiastica potestate institutum, secundum se vendatur, aut fundus cui tale ius annexum est illius ratione pluris æstimetur, committitur simonia aduersus ius naturale & diuinum, quia venditur id, quod per se ac intrinsece spirituale est, siue consideretur ratione principii à quo promanat; quæ est Ecclesiastica potestas, per quam etiam beneficia instituta sunt siue ratione proprii actus, quæ est præsentatio & beneficium spirituale, per quam ipsi præsentatio potentia siue ius saltem passiuum acquiritur, vt ipse ad beneficium institui possit, atque etiam debeat, si idoneus est.

§. VI.

Quotuplex sit simonia.

Simo-

SImonia alia est ex iure naturali (ex natura mala) 61
Alia (quæ ex natura rei simonia non est) ex Ecclesiastica tantum consuetudine est, quæ iterum duplex: Vna, quæ versatur circa materiam, quæ neq: in se, neque proxima habitudine, aut intrinseca dependentia, sed solum remote vel accidentaliter rei spirituali annexa est, cuiusmodi annexio & habitudo nõ sufficeret ad simoniam spectata rei natura nisi Ecclesiastica constitutio accederet, hac ratione solo Ecclesiastico iure prohibitum est, ne pro oleo vel chrismate aliquid exigatur, quamuis alioquin spectata res natura simonia non sit, materiam rei spiritualis precio secundum se æstimabilem vendere.

NB. Venditio sacrorum vasorum & iuris patronatus diuino iuri aduersatur: item venditio reditum Ecclesiasticorum beneficiorum.

Officia quædam Ecclesiæ, quamuis circa res tem- 62
porales v.c. Archidiaconi, Custodes, Primicerii, seu Magistri chori, Ecclesiastico iure vendi prohibeat propter seruandum Ecclesię decorem & incommoda vitanda, quæ sequerentur, si ramen talia officia etiam in laicum cedere possunt; Alii dicunt, quod possint vendi functiones talium officiorum certum est posse vendi pro precio.

Officia secularis potestatis vendere per se qui- 63
dem iniustum non est, sed non est consultum, quia reipubl. pernicioſum; Quia hac ratione inepti homines ac publica munera assumuntur.

Papa potest simoniam incurrere contra ius na- 64
turale ac diuinum, vtpote perinde ac alii naturalibus ac diuinis legibus obligatus, sed non potest iudicari ab hominibus propter simoniam, nec pœnas

seu censuras incurrit, quia *ipse à nemine iudicatus est, nisi deprehendatur à fide deuius.*

65 Officiales in curia Rom. non minus quam aliorum Prælatorum ministri simoniam committere possunt, si pro data aut promissa pecunia, aliquid spirituale impetrent: Ratio, quia si intercessori vel laudatori precium detur propter beneficium impetrandum emitur quodã modo & æstimatur ipsum beneficium, & intercessor mouet collatorem moraliter causans collationẽ: si tamẽ aliquid detur officiali pro præbendo aditu, vel pro labore accidẽdaliter cõiunctio, sæpius eundi & redeundi ad collatorẽ non erit simonia, idq; si per modũ stipendii accipiatur.

66 Simonia solo Ecclesiastico iure introducta, est peccatum irreligiositatis ac sacrilegii, sed nõ propriè peccatum simoniæ: quia non reperitur ibi reciproca & onerosa commutatio, licet esse possit pactio irreligiosa & sacrilega propter Ecclesiasticæ legis prohibitionem.

67 Simonia alia est mentalis ex sola intentione & affectione v.c. si aliquis rem spiritualem alicui conferat, quasi eam ex iustitia debeat, pro obsequio v.c. temporali ipsi exhibito, licet nulla nec expressa nec tacita pactio intercesserit, & vice versa, si aliquis rem temporalem alicui conferat, quasi ex obligatione iustitiæ eam debeat pro re spirituali sibi ab altero collata, nulla prorsus antecedente pactione. Alia est cõuentionalis simonia, & dicitur; quæ in pactionẽ mutuam expressam vel tacitam transit, sed reali traditione seu executione nondum consummata est. Alia est simonia conuentionalis mixta, cum vel traditio rei

rei temporalis siue precii tantum facta est, nondũ tradita re spirituali, vel vice versa: traditio rei spiritualis sacra est, nondum tradito precio temporali.

NB. Qui fictè promittit dare rem temporalem pro spirituali sine animo obligandi, is non cõmittit simoniam conuentionalem, quia non est conuentio sine consensu in obligationẽ, qui vero deceptus dat spirituale pro re temporali mentali solùm simonia delinquit, propter quam nulla pœna incurritur, quia non satis proditur, vt de illa iudicari possit.

§. VII.

De pœnis Simoniæ.

68 POenæ simoniacis decretæ, intelligendæ sunt, si simonia ex vtraq; parte per traditionẽ completa sit: Ratio est, quia pœnę tàm graues strictę interpretationis esse debent, vt cum decernuntur propter aliquem actum peccaminosum, intelligantur de actu omnino completo.

69 Nulla simonia iuris pœnam ipso facto inducit, nisi ea, quæ est in Religionis ingressu, ordine ac beneficio Ecclesiastico.

70 Rarò propter datum aliquod in ingressu religionis etiam virorum simoniæ vitium incurritur, & non nisi secuta professione idque propter diuturnam consuetudinem talem exactionem cohonestantem.

NB. Cum Canones collationes beneficiorũ simoniacè factas irritas esse decernunt, strictè interpretandos esse, vt non comprehendant monachatũ.

71 Propter simoniacam collationẽ & susceptionem ordinum etiam primę tonsurę incurruntur excõmunicationis & suspensionis censuræ Papæ reseruatæ.

72 Propter simoniam realem & completam in beneficio Ecclesiastico contrahitur excommunicatio Papæ reseruata, & electio, Præsentatio, confirmatio irrita est, nihil obstante, quod electus prouisus, &c. id ignorauerit, excepto si in fraudem pecuniæ data fuerit vel si ille expresse contradixerit.

73 Simoniacè electus aut prouisus inhabilis efficitur, quominus per dispensationem Episcopi idem beneficium consequi possit.

74 Beneficium simoniacè obtinens aliis beneficiis ipso iure non priuatur, neque inhabilis fieri videtur ad alia obtinenda ante iudicis sententiam.

§. VIII.

De Simonia confidentiæ.

75 SImoniæ confidentialis quatuor sunt modi: Primus dicitur Accessus, habetque locum in eo, qui ad beneficii Ecclesiastici prouisionem concurrit eligendo, præsentando, aut confirmando, si id agat cum certa confidentia, videlicet pactione aliqua interueniente, vt beneficium postea ipsemet, vel alteri v.c. nepoti ipsius resignetur. Secundus dicitur, Regressus, habetque locum in eo, qui renunciat beneficium in fauorem alterius, cum certa confidentia quod postea tempore conueniente ad ipsum renunciantem, vel aliam personam v.c. consanguineum eius idem benedcium repressum sit. Tertius modus est, Ingressus, si aliquis beneficium sibi collatum sed nondum possessum renunciet eâ confidentia seu pacto, vt postea eius possessionem iterum ingrediatur, si is, cui resignauerat, mortuus fuerit, vel Episcopus v.c. factus. Quartus modus locum habere potest, tàm in renunciante, quàm conferente, si illud

illud alicni obuenire faciant cum pacto, vt ex eo pensio, seu pars redituum ipsi renuncianti aut conferenti vel alteri personæ pendatur.

Simoniæ confidentiali plures pœnæ canonicæ 76
decretæ sunt. I. Episcopi & alii Prælati superiores interdictum ab ingressu Ecclesiæ, Inferiores autem pœnam excommunicationis sede Apostolicæ reservatæ incurrunt.

II. Resignatio vel Collatio beneficii, in quo talis Simonia committitur irrita est, & prouisus inhabilis fit ad idem beneficium postea obtinendum, non tamen perdit ipso iure, quia renunciatio nulla est. 77

III. Inducitur Priuatio omnium beneficiorum ac personarum prius obtentarum, non tamen in conscientia per ipsum reum exequenda ante iudicis sententiam.

Mediator simoniam non incurrit censuram nisi 78
simonia ab vtraque parte tam accipientis, quam dandis completa sit.

§. IX.

De restituendi obligatione propter simoniacè accepta.

QVi simoniacè vendit, tradit rem spiritualem, in 79
qua nullum temporale ius, vel commodum habet, acceptum precium restituere debet danti: Ratio, quia accipiens temporale precium pro re spirituali alteri communicata lædit iustitiam commutatiuam, non quod Ecclesiæ ministri non sint domini spiritualium charismatum & res spirituales precio æstimabiles non sunt, ergo debet parti læsæ restitutionem facere,

80 Sicuti in vsura non est titulus transferendi dominium, ita nec in simoniaca pactione.

81 Regula illa, si turpitudo sit tàm ex pacto dantis, quàm accipientis, restitutio Ecclesiæ vel pauperibus fieri debet, ad forum externum non internum conscientię spectat: Ratio, quia nulla lex Ecclesiastica afferri potest, quæ ante omnem iudicis sententiá in conscientia obliget, vt acceptum simoniacè ad pios vsus conuertatur quamuis hoc ipsum à Iudice in pœnam delicti iustissimè decernatur.

NB. Qui simoniacè aliquod temporale tanquá precium pro administratione sacramentorum accipit, tenetur ad restitutionem, nisi ipsi alter condonet. Dico tanquam precium spiritualitatis, quia si aliquid accipiat tanquam stipendiũ vitæ, non tenetur ad restitutionem, nisi post iudicis cõdemnationem, si aliquid acceptum fuit, in casu quo id lex Ecclesiastica prohibet. Imò etiam spectato iure naturali minister, qui ratione officii ac decimarum ex iustitia obligatus est sacra mysteria fidelibus præstare, si præterea aliquid indebitè exigat, eisdem restituere tenetur.

82 Qui simoniacè vendit rem spiritualem, in qua aliquod temporale ius seu commodum habet, is precium spectato iure naturali retinere potest ante condemnationem: Ratio, quia licet venditio eiusmodi rei spiritualis habentis annexum commodum temporale simoniaca sit, tamen non est iniusta, si temporalis commoditas quæ in alterius gratiam dimittitur, iusto precio compensetur. v.c. si quis Ecclesiasticum beneficium alteri simoniacè vendat.

83 Qui ius Patronatus simoniacè vendit, non obligatur ad restitutionem rei acceptæ Nam licet ius patrona-

tronatus simpliciter spirituale sit, eiusque proinde venditio simoniaca, non tamen iniusta, si attendatur ad temporalem commoditatem v.c honorē, qui secūdum se precio quodāmodo ęstimari potest, quāuis irreligiosè eo quod in iure spirituali fundatus sit.

84 DD. consentiunt in hoc, quod qui precium accepit pro renunciatione beneficii ante omnem iudicis sententiam restituere tenetur, idq; lege Ecclesiastica (statuente, vt beneficia gratis dentur) suppositā tamen lege naturali. Et satisfacit simoniacus, si dan restituat, quia nulla lex Ecclesiastica afferri potest, quæ diserte præcipiat, Ecclesiæ restituendum esse ante sententiam, quod si verò is, cui restitutio fiende beret, libere remittat, cessat omnis obligatio restituendi.

85 Vtrum restituto precio simoniacè dato etiam res spirituales viciſſim reddi debeat, varia considerario est. Nam si reciproca traditio siue commutatio simoniaca tantum fuit, nō item iniusta, tunc sicut precīū retineri potest, vsq; ad iudicis condemnationē, ita & res, quæ pro precio data fuit, puta officium tēporale Ecclesiæ, ius patronatus, pensio clericalis quæ inūtulū beneficii non erecta, propterea quod nullum ius Ecclesiasticum extet, quo horum venditio simoniaca etiam irrita censeatur. Deinde precium simoniacè acceptū si sit pro re transeunte v.c. ordinatione, vel alterius sacramenti collatione; tunc licet ea valida sit secundum omnes, nihilominus tamē precium restituendum est. Quod ad sacras res permanentes attinet officia v.c. Ecclesiastica sacra vasa, reliquiæ, quando in eorum commutatione ipsamet spiritualitas æstimatur. Et quidē de Ecclesiasticorum beneficiorū collatione, electione iam supra dictum

dictum est, irritas esse si per simoniam fiant, ideoq; beneficia retineri non posse, sed vna cum fructibus relinquenda esse. Quod verò attinet ad alias res sacras permanentes distinguendum est: Vtrum in iis quidquam spirituale est, tanquam principale se habeat, an verò tanquam accessorium ad prius membrum pertinere videatur, vasa, vestes sacratæ, quæ si carius vendantur propter spiritualem consecrationem excessus precii restitui quidem debet, sed contractus validus est, quia vtile per inutile non debet vitiari. Ad alterum membrum pertinent reliquiæ, quæ si vendantur ratione spiritualitatis, contractus irritus est, ideoq; restituto precio etiam restituendæ videntur reliquiæ, tanquam datæ sub conditione acquirendi precii. Sed hæc sufficiunt, adeoque finem imponimus huic libro de materia Religionis, ex animo optantes, vt omnia ad Dei optimi gloriam cedant, Amen.

LIBER QVINTVS.

TRACTATVS I.

De Sacramentis in communi.

CAP. I.

De notione nominis Sacramenti.

1 INter varias sacramenti, à sacro deriuati, acceptiones (pro mysterio siue re arcana, Sap. 2. Prouerb. 20. Matth. 13. Ephes. 1. 1. Corinth. 13. pro signo rei latentis, siue sacræ Daniel. 2. Apocalip. 17.

Ephes.

Ephes. 5.) ea ad propositum nostrum spectat, pro sacro signo & ceremonia qua homo Deo sacratur seu initiatur.

CAP. II.

De definitione sacramenti.

SAcramentum est signum visibile, inuisibilis gra- 1
tiæ ad populum Dei sanctificandum, diuinitus institutum: Vnde hic excluditur omnia sacramentalia, prima tonsura, aqua benedicta & variæ consecrationes, quippe quæ instituta non sunt ad sanctificandam hominis perfectam sanctitatem seu iustitiam.

NB. Sacramenta Veteris Testamenti non fuerunt propriè sacramenta, quia per se ac directè ad Dei supremam excellentiam contestandam, non ad homines sanctificandos instituta fuerunt.

Ad rationem sacramenti pertinet, vt habilem in- 2
stitutionem ac vsum habeat, vnde linguæ igneæ Iohan 20. & insufflatio Christi in Apostolos, licet signa fuerint gratiæ inuisibilis ad hominis sanctificationem, tamen propriè sacramenta censeri non debent.

CAP. III.

De discrimine sacramentorum.

SAcramenta nouæ legis non tantum gratiæ signifi- 1
catiua, quemadmodum Veteris Testamenti; sed etiam operatiua sunt gratiæ idque ex vi institutionis suæ, in quo à veteribus sacramentis differunt.

Post lapsum hominis instituere oportebat sacra- 2
menta, non ante lapsum quia ante lapsum non indigebat homo iis, quatenus medicina sunt aduersus pec-

peccatum à quo liber fuit; neq; quatenus ad animæ maiorem perfectionem ordinantur: Quandoquidem Deo ritè subiectus facili animi motu ipsi vnirí possit, & sic internam perfectionem augere. Post lapsum verò oportebat institui sacramenta, ideſt, visibilia signa, quibus homo fidem suam protestaretur in Christum saluatorem venturum. Talia erant Circumcisio, agnus Paschalis, consecratio sacerdotũ & lustrationes quædam ab immũditiis legalibus atque expiationes à peccatis externis.

3 Pro paruulorum sanctificatione etiam ante circumcisionem, aliquod à Deo remedium institutum erat, qualecunque tandem fuerit.

4 Post legem etiam circumcisionis credibile est, certam aliquam ceremoniam fuisse pro fœmellis, & masculis ante circumcisionem morituris, his enim omnibus ad delendum peccatum originale remedium aliquod adhiberi oportebat, quod quale fuerit, licet scriptum non sit, tamen credibile est, fuisse signum externum.

NB. Quod circumcisio à Deo instituta fuerit, principaliter quidem vt filii Abraham, populus ab eo electus hac expressione protestatione in Christũ venturum congregaretur, & à reliquis populis discerneretur, secundario vero, vt esset in remedium peccati originalis, præsertim paruulis.

5 Circumcisio non conferebat gratiã sanctificãtem ex opere operato sicut sacramẽta nouæ legis ex opere operato (id est hoc ipso quod opus secundũ Christi institutionẽ peractũ est, absq; vlla dependentia ex merito, aut pia dispositione seu conferẽtis, seu suscipientis, modò tamẽ is sacramenti secundũ propriã cuiusq; naturã capax sit, nullũq; obicẽ ponat, gratiã sanctis-

sanctificantē conferūt; sed sacramenta veteris legis, nec paruulos, nec adultos ita sanctificabāt spiritualiter, quāuis enim in eorū susceptione gratia sanctificans conferri poterat: tamen in circumcisione v. c. non conferebatur gratia virtute circumcisionis, sine ex vi operis, sed ex virtute fidei in Christum salvatorem, adeoquē vt aiunt ex opere operantis, videlicet suscipientis sacramentum si adultus esset, qui propriam fidem & bonæ voluntatis actualem dispositionem seu contritionem afferre posset, vel alterius seu ministrantis, seu offerentis si paruulus esset, qui cum fidem & bonam voluntatem propriam non haberet, eius voluntas secundum benignam Dei acceptationem censebatur pia voluntas eius, qui curam paruuli suscipiebat cum Deo in fide Christi offerens.

Valde probabile est, quod sacramenta nouæ legis 6
ad hominis sanctificationē concurrant, non vt causæ physicæ, sed tātum morales, quia ex voluntate & institutione Christi Deiq: patris acceptatione sacrorū signorum seu sacramentorum exhibitioni infallibiliter annexa est gratia sanctificans per Christi merita conferenda.

Concludo hisce, quod sacramentum genericè sumptum sit sacra & stabilis ceremonia diuinitus instituta ad homines aliquo modo sanctificantes, & spiritualem gratiam significandam. Differentia autem inter vetera & abolita ac nouæ legis sacramenta in eo consistit, quod illa gratiam seu animæ sanctitatem figurabant & significabant tantum, hæc autem non tantum significant, sed etiam operantur quamobrem sunt signa gratiæ practica seu operatiua.

CAP.

CAP. IV.

De materia & forma sacramentorum nouæ legis.

1 IN sacramentis nouæ legis non tantum sensibilis materia, sed etiam verborum forma requiritur: Ratio, Nam licet pleræque res sensibiles, tanquam symbola assumi & institui possint ad aliquid sanctificandum, tamen eorum significatio obscura plerisque incognita ac perinde imperfecta esse soleat, nisi per verba declaretur ac determinetur.

2 In sacramentis plerunque duplex materia requiritur, remota & propinqua: Remota dicitur res illa, quæ in sacramentum assumitur, seu circa quam actus aut cæremonia sacra exercetur, vt aqua, oleum. Propinqua ipse actus seu vsus rei illius sensibilis, puta ablutio, vnctio.

NB. Quod verba etiam præter materiam ad Sacramentum requirantur: Probatur, Quia sacramenta nouæ leges claram gratiæ significationem habere debent: hanc autem consequuntur per verba quippe quæ propriè instituta sunt ad ignota explicanda.

3 Sacramenta illa, quæ in vsu seu actione transeunte consistunt, re & verbis, veluti materia ac forma essentialiter componuntur. Probatur, cum sacramenta ista, Baptismus & confirmatio rem successiuam habeant, ideo eorum partes, ex quibus moraliter constituuntur aut componuntur successionem quoque seu transitum habere debent. Talia autem sunt sensibilis materiæ applicatio, & verborum formæ prolatio, Tanta autem debet esse coniunctio inter materiam & formam sacramenti, v. c. inter

aquæ

aquæ affusionem & verborum pronunciationem vt spectata natura cuiusque sacramenti secundum moralem hominum æstimationem, forma verborum habitudinem determinationis retineat ad materiam seu symbolum subiectum. Porrò sacramenta quæ ineſſe permanentè consistunt, v.c. Eucharistia, non possunt propriè componi ex materia & forma verborum; quia verba successiua & transeuntia sunt: nullum autem permanens ex partibus successiuis essentialiter constitui potest.

Mutatio materiæ & formæ sacramenti alia est substantialis, alia accidentalis: substantialis mutatio materiæ censeri debet, quando tanta est, vt secundum communem vsum & æstimationem hominum differat ratione & appellatione à materia, quam Christus præscripsit & Ecclesia vsurpat. Sunt enim sacramenta signa moralia, ideo in cognoscenda eorum materia potius ad moralem eius vsum & conceptionem, quam physicam pleriſque ignotam attendere oportet v.c. massa farinacea nondum pista, non est sacramenti materia, quia non est panis cibus humanus; siue differat à pane formâ physicâ, siue non. Accidentalis autem mutatio materiæ censeri debet, si nihilominus materia eundem moralem vsum & æstimationem retineat, licet aliqua qualitas desit, quæ ex præcepti necessitate requiritur, puta si aqua turbida sit, panis ater, immundus. 4

Formæ mutatio verò substantialis censeri debet, per quam alius orationis sensus efficitur. Cùm enim verbi essentia & quasi anima sit sensus ac significatio; ideo si verba ponantur aliam significationem habentia, non eadem sed alia verborum forma

significatur. Accidentalis verò mutatio formæ est; 1. si verba materialiter tantum mutentur, quia alia eundem sensum habentia vsurpantur, v.c. si pro baptizo dicatur abluo. 2. Si vox vna vel plures mutentur aut omittantur, quæ nõ pertinent ad substantiã formę, vt si in forma baptismi omittatur pronomẽ Ego vel in forma Eucharistię Enim, cuiusmodi minutoũ mutationem, si sine scandalo & cõtemptu fiat, veniale ait Coninck ob materiæ leuitatẽ. 3. Si ministet ob præcipitationem aut balbutiem linguæ omittat vel mutet verborum literas, præsertim extremas v.c. Ego te baptizo in nomine Patri: Dico postremas literas, quia primæ syllabæ mutatio plerumq; audientibus alienum sensum adfert, formamque vitiat v.c. Ego te baptizo in nomine matris.

NB. Ego te baptizo in nomine patria & filia & spiritu sancta, valet forma hæc, quia quamuis hæc verba ita corrupta nihil significent ex virtute impositionis, accipiuntur tamen vt significantia ex accommodatione vsus.

5 Error priuatus ministrorum non obstat valori sacramenti, v.c. græcorum baptizantium hac forma: baptizetur seruus Christi, licet errantes arbitrentur, talem ritum verborum, quo persona ministri nõ exprimitur ad sacramẽti necessitatem spectare) modò veram materiam & formam adhibeant, cum intentione saltem implicite faciendi, quod Christus instituit, vel vera Ecclesia facere intendit. Ratio, Sacramentũ semper cõficitur si adsit materia & forma substantialis & intentio ministri saltem confusa: At verò cum eiusmodi intẽtione consistere potest error speculativus, eiq; interdum correspondens priuata intentio errori, malè conferendi sacramentum v.c. ministrandi baptismum per Filium patre minorem.

Cum enim hæc intentio conditionalis sit, seu ex suppositione existimationis falsæ, quod hæc ipsa sit Christi institutio, ideo superatur ab altera confusa ac generali intentione, quæ absoluta est faciendi, quod Christus instituit. Quemadmodum si quis quærat, & omnimodè habere desideret equum suum, quem amisit, etsi speculatione particulari erret, non esse equum suum, qui reuera suus est, ideoque eum respuat, is tamen absolutè loquendo potius hunc ipsum habere cupit; vult enim habere equum suum: hic autē qui offertur equus suus est. Ergo absolutè loquendo, eum habere vult, licet per accidens atq; ex hypothesi speculatiui erroris nolit. Requiritur tamen in hoc casu, vt minister actuali contraria intētione nō excludat veritatē sacramēti, puta si grecus nolit Eucharistiā cōfici, nisi panis fermentatus sit de necessitate sacramēti tali casu sacramentū irritum est propter defectū intentionis. Quod si minister errorē suū contra sacramēti veritatē in forma exprimat v.c. Ego te baptizo in nomine patris maioris nullū efficitur sacramētū, cū hęc sit substātialis mutatio formę. NB. Hæc verba: Ego te baptizo in nomine patris per filiū in spiritu sancto, possunt quidē explicari vt sensum verum habeant, si tamen à ministro Arriano vsurpentur, præsumitur errorem suum de inæqualitate personarum inducere, & formæ substantialis sensum corrumpere velle.

NB. Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus, si ab hæretico exprimente spiritum sanctū non esse verum Deum proferantur in collatione baptismi, irritum est sacramentum propter defectum intentionis baptizandi in nomine S S. Trinitatis. Quod si tamen minister vsurpet verba ista secundum veram & Christi institutioni confor-

mem significationem, cum generali intentione valide confertur sacramentum, cum verba ista verum sensum habere possint.

6 Si minister existimet esse puerum, cum sit puella, vel esse Titium quem ordinat, cum sit Caius, validum est sacramentum. Nam haec ordinaria & visitata est, ac esse debet ministri intentio, vt baptizetur, ordinetur, confirmetur subiectum aut materia, quae capax & praesens est, dum super ea forma verborum profertur, quam perinde intentionem vnusquisque habere censetur, nisi eam expresse excludat.

NB. Episcopus sacrilegium committit, si ante ordinationem dicat, se nolle excommunicatos ordinare, quia Episcopus semper censetur habere practicam & absolutam intentionem ordinandi hominem praesentem, & non conditionatam, nisi excommunicatus sis, &c. cum appositio talis conditionis conformis non est Ecclesiasticae consuetudini.

CAP. V.

De causa efficiente sacramentorum novae legis.

1 SOlus Deus primarius author & institutor est sacramentorum, quippe cum ille dicatur author sacramentorum, qui virtutem confert, quae est sanctificatio hominis, solus autem Deus principaliter est author gratiae sanctificantis, Christus autem qua homo duobus modis potest dici author eorum & institutor, quia eam nobis institutionem ex condigno meruit, & quia cum potestate excellentiae promulgauit, iuxta illuo Matth. vlti. *Data est mihi omnis potestas in coelo & in terra: euntes ergo, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & filii, & S. sancti.*

Pote-

Potestas instituendi sacramenta authoritativè vt causa primaria nulli verò homini communicari potest, ministerialiter tamen quamvis non tàm excellenter, vt Christo competebat, vtpote capiti Ecclesiæ, ita ùt talis potestas ratione vnionis hypostaticæ ipsi debita & quodammodo connaturalis sit, hominibus autem si conferretur, solum esset participata, sicut alia omnis potestas Ecclesiæ collata ministerialis est & subordinata potestati Christi, cuius alii ministri, alii vicarii sunt. 2

Omnia nouæ legis sacramenta à Christo immediatè instituta fuerunt : Ratio, quia oportebat Christum, antequam ex hoc mundo ad patrem migraret, perficere illud, cuius causa venerat, videlicet homines à peccati iugo redimere, Ecclesiamque fundare, nouo condito testamento : Atqui pars præcipua noui testamenti sunt sacrificium & septem sacramenta. Ergo oportebat ea à Christo ipso in terris existente instituere. 3

Solus Deus vt causa simpliciter principalis interiores effectus sacramentorum operatur, sed Christus homo, vt causa principalis meritoria, vbi nota, licet causa meritoria gratiæ in suo genere principaliter reperiatur in Christo homine simpliciter tamen dependentem esse à Deo, quia meritum habet ordinem & authorem gratiæ principaliorem, qui est Deus ; Quare licet Christus vt homo dici possit author gratiæ in genere causæ meritoriæ, tamen in genere causæ efficientis, solus Deus est author gratiæ. 4

Humanitas Christi operatur interiores sacramẽtorum effectus tanquam instrumentum coniunctum diuinitati : alii autem ministri secundum 5

Christi institutionem & imperium solum exhibent, exterius ministerium & applicationem symbolorũ, quæ ex meritis gratiæ Christi sanctificantis virtutem in se continent.

6 Fides aut probitas ministri non requiritur ad valorem sacramenti: Probatur ex institutione Christi, quã per traditionẽ accipimus, quod sacramẽta cõferantur & sperentur virtute diuina & Christi meritis.

7 Mortaliter peccat minister, si in statu peccati mortalis ministret sacramentum, ad cuius ministrationem ordinatus est: Ratio sumitur partim ex dignitate sacramenti, quod in statu mortalis conferre vel ministrare velut sordidum Christi instrumentũ, non vacat irreuerentia, partim ex sanctitate & dignitate officii sacerdotalis, quod sacerdos eo fine accipiens gratiam ordinationis vt sacramentum fidelibus sancte ministret, ratione status ac ordinis sui adeoq; ex proprio officio ipsi incumbit, vt tale ministerium digne & decenter obeat

8 Idem quoque dicendum de sacerdote baptizante non solenniter in casu necessitatis; Et de Diacono, si ex commissione sacerdotis baptizet, vel S. Eucharistiam porrigat in statu mortalis.

9 Si laicus vel alius Clericus præter sacerdotem in casu necessitatis baptizet cum conscientia peccati mortalis, peccat venialiter, cum enim talis non ex vi status & ordinationis suæ, sed solum per accidens propter casum necessitatis sacramentum ministret, non incumbit illis tam magna obligatio ministrandi in statu gratiæ. Quod ad contrahentes matrimonium in statu peccati mortalis attinet,, non peccant illi mortaliter, tanquam ministrantes sacramentũ (cum non sint ministri ad hoc conseruati) sed solum tanquam suscipientes.

Pro-

Probabile est, Diaconum non peccare mortali- 10
ter, si in mortali in missa ministret, nisi id frequenter & ad consuetudinem fiat, idq; propter irreuerentiã quæ per consuetudinem magis ac magis aggrauetur.

Concionator non peccat mortaliter, si in statu mortalis sine scandalo prædicet, quia prædicare non est actus ordinis.

NB. Quod si sacerdos sacramentũ aliquod ministraturus mortalis peccati, conscius sit, alterum horũ ipsi agendũ incũbit, videlicet, vt vel præmissa cõfessione sacramentalẽ absolutionem accipiat, vel per internam absolutionis actum cum proposito postea tempore confitendi se in Dei gratiam restituat.

Intentio (quæ est voluntas operandi quippiã) alia 11
est actualis. Est in eo ministro, qui cum rationis distinctione attendit ad id, quod libere agit) Alia virtualis; est in eo ministro, qui nunc quidem nõ attendit, agit tamen ex antecedente rationali attentione ac proposito, atq; in ea dispositione est, vt iã quoq; attendere possit, nisi animus ad alia distractus esset; & alia habitualis, seu interpretatiua, est in eo, qui neq; actualiter nec virtualiter ex proposito rationali agit, ideoq; materialiter tantum symbola sacramentalia applicat, nõ vt sacra sunt, puta si quis in somnis baptizet hominem & talis nihil efficit; Ratio, quia actio ministrãtis debet esse moralis, & propriè humana ac rationalis; talis autem esse non potest actio ebrii, cum non sit in tali dispositione, vt actus suos cum libertate exercere queat. Actualis sicuti & virtualis intentio, vel est explicita secundum specificam rationem, videlicet: volo baptizare, vel est implicita secundũ confusam & generalem rationẽ, volo baptizando facere quod in Ecclesia Christi fieri solet.

12 Ad necessitatem sacramenti requiritur formalis intentio ministri saltem implicita, si videlicet facere velit, quod vera Ecclesia solet, aut quod Christus instituit, aut quod sacerdotes Christianorum facere consueuerunt, etsi determinate nesciat, aut non credat esse sacramentum: Ratio, peti debet ex institutione Christi, quam per traditionem & S. scripturam didicimus, quod ministri à Deo constituti sint, vt scientes & volentes, ideoque rationali modo sacra mysteria fidelibus dispensent iuxta Apost. 1. Cor. 4. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & fideles dispensatores mysteriorum Dei.* Hoc autem fit, si intendant v.c. ablutionem vel vnctionem cum adiecta verborum forma, vti sunt sacra signa homini adhibere.

NB. Etsi minister hæreticus baptizans aut contrahens nolit effici sacramentum, si tamen hæc intentio prouenit ex priuato errore speculatiuo, quo veluti conditione nititur prævalet intentio eius generalis faciendi quod Christus instituit.

NB. Etsi deceat habere ministrum intentionem actualem propter dignitatem sacramentorum, tamen sufficit virtualis, puta si aliquis proposito sacrificandi, vel baptizandi venit in Ecclesiam atque id circo vestes sacras induit, ad altare vel baptisterium accessit, licet tunc & in ipsa materiæ applicatione distractus, perficitur tamen sacramentum. Probatur, quia Christus non minorem attentionem intentionemque requisiuit ad sacramentorum administrationē, quā ad alia humana negotia requiri solet, at vero virtualis intentio sufficit, vt actio aliqua censeatur humano modo ac rationali fieri, quando imperata fuit ex libero actu voluntatis, eius-

ejusque imperii ac motionis vi adhuc perdurat. Quę enim ex tali proposito postea agimus licet propter humanam imbecillitatem ad alia distracti, tunc liberi & humano modo agere censemur.

Ad sacramenti valorem necessaria est intentio absoluta ideoque nihil efficitur si v.c. minister baptizet sub conditione in futurum v.c. si pater tuus consenserit. Ratio est, quia sacra symbola debent à Ministri intentione explicita vel implicita secundum Christ institutionem determinari, vt sint practica & efficacia. Talia autem non sunt, si eorum vis & efficacia suspendatur à futuro contingente effectu. 13

Corollarium si ministret quis sub conditione de præsenti aut præterito statim valet si conditio est, non valet autem si conditio non est, v.c. Absoluo te, si capax es: Baptizo te, si non fuisti baptizatus: Ratio, quia conditio de præsenti aut præterito cum extra causam posita, & non in futurum dependens sit, non suspendit intentionem, sed mox facit transire in absolutam, efficacem, sicuti: Volo tibi donatum si pater tuus viuit.

CAP. VI.

De subiecto sacramentorum eorumque effectibus.

ALiud est sacramentum; aliud res sacramenti, 1
quemadmodum enim omnis causa ab effectu distinguitur & interdum re ipsa separatur, ita & hîc fieri potest, vt sacramenti alicuius tota essentia consistat attamen effectus eius, quæ est gratia sanctificans non conferatur propter impedimentum seu obicem suscipientis: Nam ad sacramenti essentiam

non pertinet, vt actu gratiã conferat; sed vt sit collatiuum gratiæ, sicut ad naturam ignis non pertinet calefacere, sed esse calefactiuum.

2 Quædam sacraméta virorum sunt, videlicet, per se instituta ad iustitiæ augmentũ pro iustificatis. v.c. sactamentum Eucharistiæ: Alia sunt mortuorum, ad tollenda mortalia, videlicet baptismus, pœnitentia.

3 Præter effectum gratiæ significantis in singulis sacramentis conferuntur specialia auxilia gratiæ.

4 Ad valorem sacramenti in adultis requiritur suscipiendi propria voluntas saltẽ interpretatiua: Ratio, quia per sacramentum homines imitantur, & consecrantur Deo, vt in eius Ecclesia & cultu stabiles perseuerent, ergo valdè congruum est, vt propriũ consensum afferant, si eius capaces sint, vt adulti. At vero paruuli & amentes, cum propriam voluntatem afferre non possint, sacramenta suscipiunt, infide & voluntate Ecclesiæ ac Christi, ne si sacramentorum incapaces sint omnino pereant.

5 Ad consequendam iustificationem in sacramentis Baptismi & pœnitentiæ, necessario requiritur in adultis pœnitentia, vel si in mortali peccato non sit, alius pius motus spei & charitatis in Deum: Ratio peti debet ex institutione diuina, congruum enim est, & decens, vt qui per peccatum propria voluntate se à Deo auertit, illud detestando aliquomodo ad Deum accedat, alioquin peccati remissionem consequi non posset.

6 Sacramenta æqualem gratiam omnibus conferunt suscipientibus si æqualiter dispositi sint, secus si inæqualiter. Nam congruum est ita sacramenta à Deo instituta fuisse, vt eorum sanctificandi virtus secundum maiorem prę̃parationem dispositionem-

que

que suscipientis vberiorē gratiæ effectum producat.

CAP. VII.

De Charactere.

CHaracteris, seu signi spiritualis indelebilis, ani- 1
mæ suscipientis impressi, frequens est mentio apud antiquos Patres, de quo Apost. 2. Cor. 1. *Qui unxit nos Deus, qui & signauit & dedit pignus spiritus in cord. nostris.* Imprimitur vero character, vt Christo tanquam Duci aut pastori suo anima deputetur & consecretur.

Tria sunt sacramenta, quibus indelebilis chara- 2
cter animæ imprimitur: Baptismus, Confirmatio, & Ordo, ideoq; repeti non possunt. Nam per Baptismum signandus est homo, vt ab infidelibus separetur, atq; ad ouile Christi pertinēs: Per Confirmationem tanquam miles Christi ad pugnam deputatus: Per ordinem, tanquam deputatus minister Christi & dispensator mysteriorum Dei.

Character est qualitas spiritualis, homini in qui- 3
busdam sacramentis diuinitus indita, partim vt eius anima ornetur, ac bene disponatur secundum se; partim vt ea homo deputetur ad alia sacramenta quædam suscipienda seu tradenda. Secundum priorem considerationem character est & permanens qualitas inhærens ac bene afficiens subiectum, pertinet ad primā speciem qualitatis, quæ est habitus & dispositio; secūdum posteriorem quatenus hominē idoneū reddit character & alia sacramenta suscipienda aliisq; tradenda reducitur ad secundā speciē quantitatis, quæ est potentia & impotētia. Nam inprimis character baptismi hominem reddit idoneum ad alia sacramenta, valide accipienda, atque vt matri-

monii

monii sacramentum ministrare possit, character confirmationis ad constantiam fidei ordinis, ad conficiendum & fidelibus dispensandum corpus Christi.

4 Effectus gratiæ in sacramentis non iterabilibus, si propter suscipientis indispositionem impeditus fuit, remoto obice, statim confertur: Ratio est, cum sacramenta characterem imprimentia constituant hominem in statu immutabili, sed dum ob ex gratiæ durat imperfecto & diminuto, quia character est quasi potentia passiua, quæ perfici debeat aduentu gratiæ sanctificantis, per quam demum ius acquiritur ad gratias actuales homini necessarias, ideo credendum est, Deum misericorditer ita instituisse, vt recedente obice seu fictione mox effectus gratiæ sacramentalis ex opere operato conferatur.

5 Credibile est etiam post acceptum sacramentum extremæ vnctionis, matrimonii aut Eucharistiæ nondum absumptis speciebus remoto obice gratiam conferri: Quia licet characterem non imprimant, tamen constituunt hominem aliquamdiu in statu tali, quo noua sacramenti susceptione gratiam sacramentalem consequi non possit. Quare videtur ita misericorditer à Deo institutum esse, vt moraliter veluti habitu quodam perdurent ad eandem gratiam sacramenti remoto obice conferendam.

CAP. VIII.

De numero sacramentorum.

1 SEptem sunt nouæ legis proprie dicta sacramenta à Christo instituta iuxta Trident. Et hanc doctrinam non solum Latini omnes, sed etiam Græci & Ar-

& Armeni consentiunt. Vnde cum in hanc doctrinam latus orbis Christianus Occidens & Oriens consenserit contra eam disputare insolentissimę insaniæ est; Præsertim cum nullum vestigium in antiquitate appareat, quonam tempore vnum ex his sacramentis nouiter in Ecclesiam introductum & institutum fuerit; Ideo eorum origo ad prima tempora videlicet Christi institutionem & Apostolorum promulgationem ferri debet. Neque refert, quod nusquam in Patribus antiquis expresse legamus esse septem sacramenta, quia non erat ipsis propositum, sacramentorum numerum colligere, cum neque in dubium reuocaretur, sed recensebant sacramentorum modò plura modò pauciora, pro vt eorum instituto seruiebat.

2 Frequentissima apud Patres antiquos mentio est eorum præcipuè sacramentorum, quibus homo simpliciter perficitur Deoque initiatur aut consecratur, qualia sunt Baptismus, Confirmatio, S. Eucharistia, Ordo.

3 Septem sacramenta congruenter à Christo pro humani generis auxilio instituta sunt. Nam homines considerantur vel vt singuli vel in ordine ad societatem. Prima consideratione homo per se loquendo tribus indiget secundum corpus vt nascatur, crescat & nutriatur: quibus spiritualiter tria sacramenta respondent, Baptismus, Confirmatio, & sacra Eucharistia. Ita secundum spiritum homo interdum incurrit infirmitatem, peccatum, cuius rei causa duo sacramenta habeamus, videlicet Pœnitentiam & extremam Vnctionem: Pœnitentiam, quæ homini sanitatem adfert: Vnctionem, quæ etiam reliquias peccati ipsumque animi languorem

affert.

affert. Altera consideratio in ordine ad communitatem conficitur homo duobus modis; primò si accipiat pœnitentiam super alios & potestatem exercendi actus publicos, quod fit per ordinationem, secundo si propagationi humani generis & piæ librorum educationi inseruiat, quod fit per matrimonium.

TRACTATVS II.

De Sacramento Baptismi.

CAP. I.

De Nomine ac Definitione Baptismi.

1 BAptismus (quasi immersio, affusio, vnde taufchen oder tauffen) est sacramentum regenerationis; per aquam in verbo. Iuxta Iohannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest intrare in regnum Dei*: per aquam, id est, per absolutionem aquæ.

NB. Aqua & verborum prolatio sunt veluti partes materiales totius sacramenti, forma autem est sacra significatio.

2 Intentio saltem implicita conferendi sacrum symbolum est de necessitate sacramenti.

CAP. II.

Quo tempore Sacramentum Baptismi à Christo institutum.

1 BAptismi sacramentum Christus ante Passionem instituit: Probatur; Baptismum Christi discipuli eius administrabant ante passionem Iohan. 3. Ergo, quia vsus & administratio supponit institutionem

nem, Vnde legimus, quod plerique Iohannis testimonio & monitione, dereliçto baptismate Iohannis, accesserint ad baptisma Christi.

Apostoli ante passionem Domini baptismum à 2
Christo acceperunt, quia verisimile non est, Christum Apostolis dedisse Eucharistiam non baptizatis, cum baptismus sit introitus ad reliqua sacramenta. Et Naziaz. testatur: Ipsum Iohannem Baptistam à Christo baptizatum, & B. Virginem à Christo. Baptismus Iohannis erat solum præparatio ad baptismum Christi, excitans fidem in Christum ac pœnitentiam peccatorum.

Inter baptismum Christi & Iohannis discrimen 3
est, quod Iohannis baptismus non sacramentum, sed veluti Catechismus seu dispositio ad baptismum Christi. Deinde Iohannes non baptizauit in nomine SS. Trinitatis: Nec baptismus Iohannis sicut Christi conferabat gratiam internam ex opere operato: Baptismus etiam Iohannis fuit insufficiens. Vnde baptizati à Iohanne baptizari postea debebant Christi baptismate. Actor. 19.

CAP. III.

De Materia Baptismi.

MAteria remota sacramenti baptismi est aqua 1
simplex siue elementaris, iuxta Ioh. 3 idq; tùm propter conuenientiam symboli internæ spiritualis ablutionis: tùm etiam, quia passim & vbiq; necessarii elementi copia vix vnquã deesse potest ad sacramentum baptismatis tàm paruulis, quam adultis ad salutem necessarii conferendũ Vnde NB. quod aqua rosacea, saliua, lachrymæ, vrina, cereuisia, iusculũ nõ sint materia baptismi, quia aqua simpliciter elemẽtaris

teris & vsualis à Christo instituta. Lixivium est materia baptismi, eò quod transiens per cineres nihilominus naturã aquæ retineat. Accidentalis materia, si nihilominus eundem communem vsum, & conceptionem retineat, v. c. aqua calida, pluuia, ex glacie, niue, vel si alienum liquorem in modica quantitate admixtum habeat, secus si immodiçaadmixtio sit, vt potius alia substantia censeatur. Materia propinqua est ablutio per aquam iuxta Apost. Eph. 5. cap. Mundans lauacro aquæ: Ratio: Materia sacramenti proxima & moraliter constitutiua est, quæ per verborum formam ac significationem determinatur. Forma autem verborum, Ego te baptizo significat & determinat non ipsam aquam secundum se, sed quatenus est in vsu seu ablutione per aquam. Glacies non resoluta non est materia cum apta non sit ad corpus continuo fluxu abluendum, nec sufficit, si vestes attingantur & aspergantur, sed corpus ipsum debet ablui. Nec sufficit gutta, sed tanta quantitas, vt eius infusione corpus hominis vel eius principalis pars ablui dicatur.

2 Infans in vtero baptizari potest, si eius corpus aut caput aqua perfundatur adiecta verborum forma.

NB. Si obstetrix tàm perita sit, vt manu in vterum inserta prolis corpus aquá perfundere possit adiecta verborum forma, valebit baptismus. Non autem est licitum viuentem matrem aperire, vt infans baptizetur, nisi mater sit morte digna, verum tunc etiam maius periculum imminebit infanti, sed casus hic vix est practicus.

3 Certum est baptismum valere, si caput, pectus vel scapulæ aqua abluantur, cum hæc sint præcipuæ partes corporis. Verum si alia pars, manus, pes abluatur,

batur, dubitatur vtrum baptismus valeat. Extra necessitatem non est taliter conferendus, in necessitate si conferatur, remoto periculo postea debet sub conditione repeti idem sentiendum de infante pelle adhuc secundina circumdato, neque valet baptismus si soli capilli abluantur, quia non sunt propria pars corporis.

Non pertinet ad substantiam baptismi: Vtrum 4
conferatur per aspersionem seu affusionem aquæ, quia ablutio instituta à Christo non solum fieri potest immergendo corpus, sed etiam aspergendo, affundendo, neq; immersio vna vel trina ad substantiam baptismi requiritur, sed cuiusque Ecclesiæ consuetudo seruanda est, excepto casu necessitatis.

Si minister prolem in puteum coniiciat cum ad- 5
iecta verborum forma, animo baptizandi pariter & occidendi, quamuis grauiter peccet tamen baptismus est validus. Nam sicut infans in aquam immersus post prolatam formam è ministri manibus elabatur, verè baptizatus est, ita etiam si ex malitia immergatur.

CAP. IV.

FOrma Baptismi In Ecclesiis orientalibus est. Ego 1
te baptizo in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti, Amen, sumitur ex Matth. 28. Baptizantes eos in nomine Patris, &c. Ratio institutionis est, cum baptismus sit primum sacramentum & introitus in Ecclesiam Christi, oportet in eius susceptione expressum fidei Christianæ professionem facere per invocationem Dei Vnius & Trini quippe cum hoc sit primarium obiectum fidei Euangelicæ, nec non causa principaliter efficiens regenerationem spiritualem.

Ad substãtiam formæ pertinet, vt tùm actus baptizandi, tùm persona baptizanda, tum vnitas triũm personarum in diuinis significetur. Primum probatur ex institutione & praxi Ecclesiæ. Et forma verborum in sacramento determinate debet materiã, eiusq; significationem formare, quare cum materia propinqua huius sacramenti sit actio ministri, videlicet ablutio, necesse est, hanc actionem determinari his verbis (Ego te baptizo) quod videlicet non fiat corporis refrigerandi gratia, sed ordinetur ad internam animę ablutionem virtute solennitatis ministerialiter operandam. In forma illa grę corum: baptizetur seruus Christi in nomine Patris, implicite significatur effectũ sacramenti à SS. Trinitate conferri per eam, quam ipsemet simul exercet actionem ministerialem, videlicet ablutionem: sicut si legatus aliquis aut dispensator ex voluntate Domini sui tradẽdi alteri equum dicat: Hic equus tibi datur authoritate Domini mei, talibus verbis iunctis cum exteriore traditione implicite seu ipso facto significat traditionem sicut per hoc tuum ministerium. Vnde valet hæc forma: Baptizat te Christus in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, quia hic est sensus formæ græcanicæ, & ad essentiam formæ non requiritur, vt in ea seu explicite seu implicite significetur actio, prout à persona ministri procedit, modo nõ etiam excludatur, quod fiet si dicas: Christus te baptizat, te absoluit, nõ ego, tali enim forma vitiatur sacramentũ. Nam cum forma sacramenti sit practica, significare debet effectũ procedere tùm à Deo vt causa principali, tùm à ministro vt instrumẽtali: secunda pars assertionis probatur: quod nimirum ad substãtiam formæ pertineat, vt persona baptizanda significetur

ſcitur. Quia forma verborũ debet determinatè ſignificare actum, qui eſt ablutio, conſequenter debet ſignificare & exprimere patiens ſeu ſubiectũ, quippe per quo ipſe actus baptizandi ſeu ablutio determinationem ſuam accipit. Deinde ideo debet altera perſona baptizanda exprimi, vt appareat diſtinctio perſonarum baptizantis & baptizandi, & nemo à ſe ipſo baptizari poteſt. c debitum de baptiſmo. Vnde diſcrimen apparet, quod non ita neceſſarium ſit, vt in forma directè ſignificetur ſeu exprimatur perſona baptizans, ſicut neceſſarium eſt exprimi perſonam, quæ baptizatur. Ratio eſt: quia forma baptiſmi exprimere debet materiam propinquam, quæ eſt ablutio. Ea autem magis determinatur à ſubiecto in quo recipitur quàm ab agente à quo procedit. Vnde ſi plures ſimul vnam perſonam baptizant, vnus baptiſmus, ſi vnus plures baptizat, dicens, Ego vos baptizo, plura ſunt baptiſmata.

NB. Non valet baptiſmus, in nominibus Patris, quia debet ſignificari Vnitas trium perſonarum in diuinis.

Ad valorem ſacramenti baptiſmus non ſufficit SS. Trinitatis implicita nominatio, ſed requiritur expreſſa. Prob. ex inſtitutione Chriſti, Matth. 28. Ratio inſtitutionis, quia cum baptiſmus ſit ſacramentum fidei & introitus in Eccleſiam Chriſti, oportet habere implicitam fidem trium perſonarum in diuinis: Ergo etiam eiuſdem fidei in baptiſmo explicita profeſſio fieri debet.

NB. Illud axioma. Expliciti & impliciti eadem virtus eſt, nullum locum habet in ſacramentis, quippe quæ ex propria inſtitutione ſigna exprimentia eſſe debent.

4 Dubiũ est, an valeat baptismus collatus in nomine genitoris, geniti & procedentis ab vtroque, pro affirmatiua sententia, Est ratio, quod formæ essentia consistat in significatione: verba autem illa genitor geniti, &c. non mutant significationem verborum: pro negante est, quod credibile sit Christum pro forma sacramenti, adeo necessarii in quo & fidei Christianæ professio fieri debet, instituisse ac determinasse talia verba, quæ in quauis lingua ad SS. Trinitatis mysterium significandum communiter ab Ecclesia vsurpari soleat: Talia autem in Romana lingua sunt Pater, Filius, & Spiritus sanctus: sed cũ de priori bapismo non satis constet, Baptismus collatus in tali casu sub conditione est repetendus.

5 Ad essentiam formæ spectat vt vocabulum *in nomine* exprimatur, quia per illud significatur nõ tantũ virtus, sed etiam inuocatio & professio vnius Dei, quod si illud, in nomine, ad quamuis personam vsurpetur, videtur in praxi sub conditione baptismus iterandus eò quod non satis videatur exprimi vnius diuinitatis essentia v.c. Ego te baptizo in nomine Patris, & in nomine Filii, & in nomine Spiritus sancti.

6 Accidentales mutationes formæ baptismi (v.c. si omittas Ego, aut transpositio fiat: Te ego baptizo: Item si persona transponatur si modica verborum interruptio fiat propter tussim, expuitionem, aut si superflua addantur, v.c. Ego Iohannes te baptizo in nomine Patris omnipotentis) administrationem illicitam reddunt. Excepto casu necessitatis. Quod si nomine B. Virginis addatur tanquam aduocatricis, illicitum id est contra Ecclesiæ consuetudinem, sed valet: Irritus est baptismus, si inuocetur nomẽ B. Virginis Mariæ, tanquã allatricis gratiæ.

Cap.

CAP. V.

De Vnitate Baptismi.

DVplex est vnitas baptismi specifica & numeri- 1
ca. De specifica ait Apostolus Ephes. 4. Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma.

Triplex distingui solet baptismus, fluminis, san- 2
guinis & flaminis, sed duo posteriora non sunt sacramenta; appellantur vero baptismata propter cõuenientiã quam gerunt cum baptismo aquæ, at non in ratione signi sacramentalis, licet suppleant sacramẽtum baptismatis, quoad culpę remissionẽ & spiritualem renouationẽ. De numerica vero Vnitate baptismi, quod nimirũ non sit iterabilis constat ex ratione Apost. Hebr. 6. Rursum crucifigentes sibi filiũ Dei. Etenim baptismus repræsentationẽ cõtinet mortis, sepulturæ ac resurrectionis Christi. Quare sicut Christus semel tantum mortuus est, & resurrexit, ita & nobis semel tantum per baptismi sacramentũ peccatis mori, & spiritualiter resurgere concessum est, sicuti etiam significatur ad Rom. 6. 3

Si dubium rationabile sit de valore collati baptismi, repeti debet sub conditione, idque locum habet, tàm in dubio iuris v.c. si DD. discrepent, an vaerit baptismus tali modo collatus: quàm facti, si absolutè incertum sit, vtrum fuerit collatus baptismus, &c. Expositiis: Item si obstetrices suspectæ de veneficiis, baptizauerint, consuetudo obtinuit, vt iam ordinariè rebaptizentur baptizati ab obstetricibus, quia *in talibus casibus non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum. Et in dubio inclinandum est in fauorem animæ, seu pars tutior præferenda.*

Sufficit vnius oculati testis & minimè suspecti affirmatio de collato alicui baptismo. Ppp 3 Fa-

4 Facilius sub conditione repetitur baptismus in infante, quàm adulto, eò quod adultus per fidem & actum contritionis saluari possit, etiamsi sacramentum baptismi non acceperit. Quod si tamen adultus v.c. sit à parentibus veneficis natus, aut à venefico parocho baptizatus clausis foribus templi potest baptizari, sub conditione secluso scandalo.

CAP. VI.

De suscipientibus baptismum.

1 OMnis homo viator est capax baptismi, subiectum est de fide ex Matth. vlt. *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos.* Probatur, quia omnes homines ita à Deo creantur, vt capaces esse possint spiritualis salutis ac vitę æternę: salus autem & vita hominibus post Euangelii promulgationem ordinariè non contingit sine baptismo iuxta illud Christi Ioh. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu.*

2 Vt baptismus valdè suscipiatur sufficit & requiritur aliquis consensus in adulto: Ratio, quia ad suauem Dei prouidentiam pertinet, sacramenta Christiana ita instituta fuisse, vt iis non initiarentur venientes ratione, nisi aliquomodo consenserint. Et sufficit virtualis consensus ante conceptus & non rectè actus, vt proinde etiam adultus ebrius & in somno valide baptizari possit. Etiam sufficit consensus metu extortus quocunque; Ratio, quia quod metu fit simpliciter voluntarium est. Et multum interest, baptismum in eiusmodi hominibus validum esse, ne facile aliquis excusationem metus prætendere possit.

3 Ad valorem baptismi non requiritur fides, aut alia bona dispositio suscipientis. Sed sufficit libera

libera voluntas, quamuis habita ob peruersum finé, v.c. Lucrum temporale est certum, quia omninò conueniens fuit, sacramenta ita à Christo institui, vt eorum vsus vniuersalis atq; exploratus esset, videlicet quatenus moraliter possibile sciretur, vtrum homo sacramentum suscepisset nec ne; hoc autem sit, sineq; ob ministrantis neque ob suscipientis malitiam sacramenti valor impediatur, dummodo vtriusque voluntas concurrat.

NB. Ad sacramenti cuiuscunque vltimatum effectum, qui est gratia sanctificans omnino requiritur bona suscipientis adiecti dispositio conueniens sanctitati sacramenti, quod suscipitur. Est certum, quia sancta sancte tractari debent. Et quidem ad baptismum fides supernaturalis tanquam fundamentum iustitiæ Christianæ; deinde pœnitentia, vt colligi. Act 2. *Pœnitentiam agite & baptizetur vnusquisq; vestrum.* Et Marci vlti. qui crediderit & baptizatus fuerit, saluabitur.

Vt baptismus rectè & fructuosè suscipiatur, re 4
quiritur in peccatore aliqua pœnitentia saltem attritionis ex motiuo supernaturali susceptæ, sicut explicatur Tract 6. cap. 1. n. 9. & c. 2. n. 2. Vnde nec confessio requiritur, quia baptismus & pœnitentia sunt quasi medicinæ purgatiuæ, quæ dantur ad tollendam febrim peccatorum. Sunt enim hæc sacramenta per se instituta, vt hominem iustificent, ac proinde non requirunt ante iustificatum esse. Eucharistia verò, cùm sit medicina confortans, dari non debet nisi liberatis à peccato.

Quod confessio non requiratur, ad baptismum patet, quia potestas clauium non extendit se nisi ad subiectos iurisdictioni Ecclesiasticæ, & respectu

eorum actuum, quos fideles tempore subiectionis commiserint. Vnde si quis fictè id est sine fide & pœnitentia baptismum suscepit, postea hanc ipsam fictionem & ea solum peccata, quæ post baptismum commisit sacramentaliter confiteri debet.

5 Baptismatis gratia, remoto obice, indispositionis ex opere operato homini baptizato prouenit, idque ideo, ne fateri cogamur, eiusmodi hominiqui mala dispositione suâ suscipiendæ gratiæ baptismatis obicem posuit, nullum amplius salutis remediũ suppetere, dicere debemus, antea collatum baptismũ mo-
6 rali habitudine id operari, vt postea remoto obice consequatur effectum.

Extra casum martyrii baptismus re ipsa susceptus est simpliciter necessarius paruulis ad salutem Ioh. 3. Adultis verò sufficit si in voto saltem implicite susceptus sit. Nam per actum contritionis & dilectionis Dei super omnia, in qua continetur etiam propositum seu votum saltem implicitum seruandi mãdata Dei, & consequenter in noua lege recipiendi sacramentum baptismatis (si eius suscipiendi copia sit, hominẽ adultum verè à peccatis iustificari, constat ex Act. 10. *Numquid aquam quis, prohibere potuit, vt non baptizentur hi, qui S. sanctũ acceperũt, sicut & nos?*

Baptismus adultis ad salutem necessarius est, ex
7 diuini præcepti obligatione iuxta Ioh. 3.

Baptismatis sacramentum non diu differendum, sed cumprimum commode potest, suscipi debet, Ratio, quia baptismus est sacramentum fidei, & introitus in Ecclesiam Christi, si quidem in baptismo fidem Christi solenniter profitemur, & corpori eius mystico id est, Ecclesiæ inserimur, aliorumque sacramentorum capaces efficimur: Hæc autem talia sunt, vt ex propria institutione ad totum vitæ

rempus pertineant: propositum enim erat Christo fideles suos ad vnam visibilem Rempubl. in hac vita congregare in vna fide sub vno capite eorundem sacramentorum vsu, ad quam Ecclesiam seu Rempubl. ingressus pateat per baptismum. Ergo is repugnat institutioni ac voluntati Christi, qui sine necessitatis causa baptismum per totum vitæ cursum vsque ad mortem differt.

Extra necessitatis casum non debet baptismus si- 9
ne solemnitatibus conferri, tametsi vnum aut alterum mensem expectandum sit v.c. dum patrini adueniant, & interea si ob aduentum patrini dilatio aliqua facienda adhigilare oportebit infanti, ne ex ingruenti aliqua infirmitate sine baptismo decedat.

Liberi inuitis infidelibus parentibus, in quorum 10
potestate sunt, validè baptizantur (eò quod sicut non requiritur fides proximè offerentium (cum infantes non baptizentur in fide ipsorum; sed totius Ecclesiæ) ita nec requiratur volũtas proximè offerẽtiũ ad baptismum, cum non baptizentur, secundum voluntatẽ eorum (sed Christi & Ecclesiæ) sed non licitè, nisi eorum parentes vel ipsi sint mancipia Christianorum facta: Ratio, vel enim filii abstrahuntur à parentibus in fide Christiana postea educandi, & tunc peccatur contra iustitiam, vel abstrahuntur, & post baptismum restituuntur, sed hoc non potest fieri sine Religionis Christianę ignominia eum Deo per baptismum consecrati infantes, si infidelibus parentibus restituantur, manifesto periculo apostasiæ exponantur. Excipe si infans sit in periculo mortis, baptizari tunc potest etiam inuitis parentibus, si scandalum absit, nam hoc casu etiamsi adimatur filius parentibus modicũ tamen adimitur, quando

alioquin statim decessurus esset. Quis autem neget, vt extremæ alterius spiritualem necessitatem succurratur, fas esse modicum quid domino inuito auferre. Secundò, si alter parens filium baptizari velit, altero reluctante, præferenda est voluntas iusta iniustæ in fauorem prolis innocentis, sed caueri debet periculum apostasiæ. Tertiò, Puer ad vsum rationis peruentus potest etiam inuitis parentibus baptizari; Ratio, quia homo ratione præditus in iis, quę ad salutem animę pertinent, sui arbitrii esse debet, in dubio autem de vsu rationis quid faciendum sit, dixi lib. 1. Tract. 1. c. 5. n. 41. Quartò, Filii perpetuo amentes possunt baptizari inuitis parentibus, quia alioquin omni spirituali remedio spoliati essent.

Quod hactenus dixi de infidelibus, intelliguntur etiam de Iudæis, quippe vt alia iura, ita etiam ius patriæ potestatis in liberos retinentibus, quo sine iniuria spoliari non possunt. Capti verò iure belli præter alia etiam ius patriæ potestatis amittunt; baptizati tamen infantes captiuorum possunt interdum vel parentibus restitui infidelibus permittendo malum peruersionis eorum ob iustam causam, vel quia dominis nimis difficile accidit paruulos captiuos alere, & educare, vel quia captiuorum redemptio iure gentium introducta interdum necessaria est ad pacem & fœdera seruanda, & maiora mala captiuorum etiam Christianorum cauenda.

NB. Quandoquidem infideles, aut eorum filii valide baptizantur, quamuis cum iniuria efficiuntur subditi Ecclesiæ, vt proinde necesse sit eos postea ab infidelium consortio separare, ne fides domini blasphemetur. Nam sicut iniustus dolus non vitiat matrimonium, quo minus ex eo obligatio oriatur; ita

quoque

quoque vitiat obligationem baptismi, quandoquidem vtriusq; sacramenti indissolubilis natura est institutio quæ nobis per traditionem innotuit.

Inuitis etiam parentibus hæreticis licitum est eo- 11
rum liberos catholico ritu baptizare: Ratio, quia hæretici sunt subiecti iurisdictioni Ecclesiæ, à qua proinde sine iniuria compelluntur, vt paruulos suos ad baptismum catholicorum deferant: sin verò id facere recusent infantes ab eorum cura abstrahi & baptizari iure possunt, etiam retinere, si parẽtes desertæ fide catholica, ad hæreticos confugiant, sed in germania non est tutum; quandoquidem hæretici simili oblata conditione idem & ipsi de infantibus in sua ditione existentibus facturi essent.

Si parentes hæretici ad Catholicum ministrum 12
filios baptizandos deferũt, baptizari interdum possunt, tametsi ipsis restituendi sint, eò quod periculum peruersionis non adeo propinquum sit aut certum vt fieri possit, vt pueri ante vsum rationis moriantur, & per baptismum saluentur: *Obseruatum enim est, tertiam partem hominum, qui in hanc lucem eduntur, ante completi septenij ætatem decedere.* Deinde hæreticorum filii (non item infidelium) etsi à parentibus hæreticis falsa dogmata edoceantur, interdum ignorantia difficulter vincibili ignorari possunt, vt pertinaces hæretici non sunt, vt proinde tales donum fidei baptismatis retineant & saluari possint, si de peccatis post baptismum commissis vere doleant.

NB. Monstra si principalia membra v.c caput, pe- 13
ctus sint humana, possunt baptizari; secus si bestialem formam præ se ferant; quod si totum corpus sit humanum, etiamsi caput sit ferinum, baptizadus est, eò quod princeps animalis membrorum sit cor,

cor ideoque si id humanum appareat, censeri debeat animâ rationali informatum; sed quia dubium est, an cor sit membrorum princeps animalis, ideò tale monstrum sub conditione est baptizandum. v.c. Si homo es, ego te baptizo Præterea si constet ex operationum diuersitate monstrum esse duos homines, quia altero v.c. monstri capite dormiente, alterum vigilat, baptizari debet, distinctis verborum formis, & absolutionibus, quod si vero dubium sit, an duo sint homines, quia duo quidam capita extant, sed vnum pectus, in periculo vnum caput absolutè est baptizandum, alterum sub conditione; si non es baptizatus, ego te baptizo; Extra necessitatem tamen differendus est baptismus, donec certius aliquid cognoscatur.

CAP. VII.

De ministro Baptismi.

1 QVisquis homo ratione præditus validè ministrare potest, idque ob necessitatem sacramenti, & nititur assertio institutione Christi, quam Ecclesiæ vsus & traditio ostendit, peccat tamen, qui extra necessitatem baptizat, cum id iure & ex officio non competit, idque ob canonum prohibitionem, & ob honorem sacramenti, vt nemo nisi sacerdos solenniter baptizet in Ecclesia. Peccat etiam mortaliter sacerdos alienus, si sine licentia proprii sacerdotis expressa, vel rationabiliter præsumpta, solenniter baptizet: Ergo multo magis laicus.

2 Episcopis & presbyteris ex vi ordinationis competere potest ordinarium baptizandi officium, eò quod ex vi consecrationis suæ accipiant potestatem in corpus Christi verum, quia illud conficere possunt

sint, consequenter etiam idonei fiunt, quibus ordinaria potestas conferatur in Christi corpus mysticum: fideles colligendi per baptismum spiritualiter pascendi per verbi Dei prædicationem, à peccatis absolutionem, adeoque ipsos disponendo ad suscipiendum Eucharistiæ sacramentum. Verùm cum pascendi officium seu cura animarum proximè non proueniat ex ordinatione, sed sit potestas iurisdictionis ab Ecclesia siue Prælato collata, hinc est, quod officium prædicandi, baptizandi per se primò conuenit Episcopis inferioribus vero sacerdotibus per commissionem Episcopi.

NB. Parentes grauiter peccant offerentes prolem alieno parocho sine licentia proprii ad baptizandum, quia Ecclesiæ ordinationi cum violatione iuris alieni aduersantur.

Diaconi ex commissione sacerdotis solenniter 3
baptizari possunt, eò quod Diaconi ad hoc ordinentur, vt sint ministri sacerdotum, ergo valde conuenienter committuntur illis ex rationabili causa ministeria sacerdotalia quorum ipsi capaces esse possunt, vt sunt, prædicare, baptizare, Eucharistiam populo conferre, idque ob causam extraordinariè tantum v.c. infirmitatem sacerdotis: Alii Clerici inferiores, quam diaconi minus habent de potestate baptizandi, eò quod extra necessitatem ob iustam causam possit committi baptismi administratio Diacono, non item inferioribus Clericis. In casu necessitatis extremæ vero hic ordo seruandus est, vt præsente sacerdote, Episcopo, non baptizet diaconus; Præsente diacono non baptizet Clericus inferior, aut laicus; Præsente Clerico non laicus; Præsente viro non fœmina. Denique præ-

sente

sente fidei, non hæreticus aut infidelis. Et si hic ordo præuertatur, est mortale sacrilegium, inter Clericos, inter laicos verò veniale.

5 Minister baptismi debet esse vnus; quatenus alius materiam, alius formam proferat, nihil efficitur, quod si simul plures ministri materiam & formam super vno homine baptizando absoluta intentione simul absoluant, singuli verum conficiunt sacramentum tanquàm causæ totales: Ratio, quia omnes & singuli applicant omnia necessaria ad sacramentum videlicet materiam & formam, & intentionem, atq; vnius actio alterius actionem non impedit, cum nullo modo inter se pugnent, quod si autem ex pluribus eandem personam baptizare volentibus contentiosè vnus præueniat & prius finiat, tunc ille solus baptizabit, & alii nihil efficiēt. Confirmatur ex consuetudine Ecclesiæ, vt sacerdotes nouiter ordinati ab Episcopo in Missarum solemniis consecrent; vbi videmus plures sacerdotes, tanquam causas totales concurrere ad idem sacramentum Eucharistiæ conficiendum, inter quos est principalis Episcopus veluti dux aliorum, quare curandum est illi, vt non post alios verba consecrationis finiat.

6 Non est improbabile, quod noui sacerdotes in Episcopo verba cōsecrationis materialiter tantū proferant ac recitative in signum potestatis sibi cōcessæ, eo quod moraliter impossibile, vt in Episcopo simul verba finiant in eodē instante. Vnde cōsultū est ipsis, vt proferre velint secundū Ecclesiæ intentionem seu voluntatem.

7 Vnus minister plures homines validè baptizat, ideo non plures ministri eundem hominē baptizare possunt, si concurrant, vt causæ partiales, seu ita, vt vnus ab altero dependeat; Probatur ex institutione

Christi & praxi Ecclesię: Cum enim in Ecclesia inauditum sit, vt plures ministri concurrant ad baptizandum, credibile est, formam verborum eum sensum habere, quem omnes etiam conuenienter accipiũt: Ego te baptizo, id est, ego, tanquam Dei & Christi instrumentum per hanc sensibilem actionẽ absolutè ibi confero sacramentum baptismi. Hoc autem ita impliciter verum non esset, si plures ministri, vt causæ partientes, siue cum mutua inter se essentiali dependentia baptizarent, quia singuli non efficerẽt sacramentum, nisi secundum quid, ideoq; absolutè non baptizarent, sed cobaptizarent; Qui discursus etiam ad alia sacramenta applicari potest.

Ad valorem sacramenti satis est, si materia & forma moraliter, videlicet secundum humanum agẽdi & loquendi morẽ concurrant actio ministri, & proxima materia videlicet ablutio, vnctio, sicuti in simili verè dicere censetur. Ego bibo, qui poculũ in manum capit, statim illud ori applicaturus bibendi causa; Neq; enim credibile est, quod Christus sacramẽta ad moralem hominum visum accommodata, metaphysico rigore abstringere voluerit. 8

CAP. VIII.

De Cæremoniis sacris & in specie tribus circa baptismum.

Cęremonia est actus externus hominis ad Deũ colendũ accõmodatus vt genuflexio, crucis formatio. Cęremonęi sacrę apud Christianum populũ vsitatę, partim à Christo institutę sunt, videlicet eę quę ad substantiam sacramẽtorum pertinent; partim ab Ecclesia, Deoque gratæ etsi præceptum diuinum non acceperimus, vt videre in exemplo S. Mariæ 1

Magda-

Magdalenæ quo ad abſterſionem, capillorum, alabaſtrum & effuſionem ſuper caput Chriſti.

2 Cęremoniæ ſacræ maximam vtilitatem in Eccleſia habent, augmentum deuotionis, conſeruationem fidei, doctrinæ, videlicet ex feſtorum annua celebratione, myſteriorum Chriſti intelligentiam percipimus ex crucis, aquæ benedictæ & ſimilium rerum vſu, crucifixi virtutem aduerſus dœmonis machinationem agnoſcimus.

3 Hæreticorum proprium eſt, ſacras ceremonias contemnere, & abolere, vnde ſacrilegi cenſendi; Impiè quippe contemnitur, ſine quo non poteſt perfici pietas ait S. Auguſtinus; ſed ſine ſactis cæremoniis pietas perfici non poteſt; ſiquidem experientia conſtat, hominum mentes vilis externis actibus Religionis, cœleſtium æſtimationem concipere ac plurimum commoueri ad pietatem.

4 Cæremonias & ritus ab Eccleſia inſtitutos omittere aut mutare eſt peccatum mortale contra virtutem religionis ob leuitatem materiæ, veniale. NB. Cauere debent Parochi ne inſolitis cæremoniis & ineptis geſticulationibus, indecoroque cantu rem diuinam cum ſcandalo populi dehoneſtent.

5 Cæremoniæ, quæ legitimam originem & authoritatem ab Eccleſia non habent, tollendæ ſunt. Cæremoniæ ſacræ appellantur ſacramentalia quia pleræque ab Eccleſia inſtitutæ ſunt ad maiorem ornatum, & dècentem venerationem ſacramentorum aut ſacrificii.

6 Ceremoniæ aliæ antecedunt baptiſmum, aliæ comitantur, aliæ ſequuntur.

7 Catechumeni olim alii cõperentes & electi dicebantur vtpote deſiderantes baptiſmum, alii audientes,

dentes, nec dum petentes, sed solum admittebantur ad explicationem Euangelii. Inter antecedentes cæremonias numerantur, nominis datio, consecratio baptismi, trina dæmonis exsufflatio.

Exorcismi adhibentur ante baptismum, vt homi- 8
nem diabolus infestare desinat, est enim homo ab originale ante baptismum magis obnoxius infestationi diaboli: Alia cæremonia est salis gustatio ad significandã expurgationẽ à putredine peccati. Alia salita aures & nares baptizandi tangens, aures quidẽ vt eas homo aperiat ad sermones Christi; nares autẽ, vt bonũ odorem capiant pietatis æternæ: Alia cæremonia est abrenunciatio Sathanæ: Alia, oleũ benedictũ, fidei professio. Inter cæremonias, quæ ipsum baptismum comitantur primo numeratur, quod sacramentũ istud ordinarie ministrari nõ debet extra necessitatem, nisi in loco sacro seu baptisterio; Excipiuntur I. Principum liberi. II. Affusio aquæ trina vel vna. III. Patrinorum adhibitio respondentium pro baptizando. Ceremoniæ sequentes baptismum sunt vnctio chrismatis in vertice baptizati.

Chrismatio in fronte à solis Episcopis fieri potest: 9
Alia cæremonia est vestis candida, cereus accensus, lactis & mellis degustatio sed abolita.

Si propter casum necessitatis cæremoniæ in pri- 10
vato baptismo omissę fuerint, postea in Ecclesia supleri debent, idque etiam intelligi debet de exorcismis.

NB. In homine apud hæreticos baptizato possent suppleri cæremoniæ, sed non est moris, ne fortasse rudis populus existimari possit, nos hæreticorum baptisma, debitâ formâ collatum, tanquam minus validum improbare.

CAP. IX.

De Patrinis.

1 PAtrinus seu spiritualis pater baptizati hodie plerumq; obligatione instruendi liberatus est, cum pueri à parentibus, & magistris in fide instrui soleât.

2 Ad munus patrini tria requiruntur. Primò, vsus rationis (non certa ætas.) Secundò, vt patrinus sit baptizatus vel confirmatus; alioquin inualidè suscipiet munus patrini, & non contrahet cognationem spiritualem. Tertiò, intentio formalis gerendi munus spiritualis patris secundum Ecclesiæ consuetudinem; nec sufficit infantem materialiter tantùm tenere. Hæretici, Apostatæ & infames possunt quidem esse patrini, sed non licitè.

3 Religiosi patrini esse non debent, ne ob spiritualem cognationem nimia familiaritas cum secularibus præsertim fœminis contrahatur. Excipe tamen, si religiosus Episcopus sit.

NB. Patrens non debet propriam prolem suscipere, ne contracta cognatione spirituali cum coniuge, debitum petere non possit. Nec deest, vt duo coniuges simul alienam prolem suscipiant, quamuis id consuetudine cohonestari possit. Vnde Coninck monet, duos coniuges simul suscipientes non contrahere cognationem spiritualem. Nam alioquin talis susceptio ipsis grauiter prohibita esset.

4 Patrinus vnus esse debet, isq; mas, si puer; vel fœmina, si puella: vel summũ duo Mas & fœmina; alioquin si plures ob ignorantiam vel negligentiam parochi, cui id seuerè prohibitum, admittantur, modo tangant infantem; Credibile est, omnes spiritualem cognationem contrahere; alioquin si solum

plures

plures acceſſerint, dummodo à parocho non electi, nec etiam rogati fuerint, non erunt veri patrini. Nam conſtitutio correctoria iuris antiqui extendi non debet vltra caſus iure expreſſos. Concilium autem Trident. prohibens parochis pluralitatem Patrinorum ſolùm expreſſit caſum, quo vltra deſignatos alii acceſſerint, & nihil dixit de caſu, quo vel nullus deſignatus, vel plures, quã duo deſignati & admiſſi ſunt.

5 In priuato baptiſmo in neceſſitate collato opus non eſt patrino, eo quod in tali neceſſitate parentes non poſſint tam ſtatim habere idoneos, nec credibile eſt, Eccleſiam eis in tali neceſſitate voluiſſe imponere obligationem, ſi tamen aliquis ex propoſito hoc munus obeat, contra hanc ſpiritualem cognationem, eò quod patrinus non adhibeatur tantum ad maiorem ſolemnitatem, ſed etiam propter obligationem inſtruendi puerum.

6 Improbari non poteſt conſuetudo, ſecundum quam in quibuſdam locis Germaniæ Catholici patrini exiſtunt filiis hæreticorum, baptizante eos miniſtro hæretico in forma SS. Trinitatis. Ratio, qui patrini officium eſt vt externa ſuſceptione profiteatur, quod hominem modo ſpiritualiter genitum, ſuſcipiat in curam ſuam, tanquã ſpiritualis eius nutricius & pædagogus; id autẽ præſtare poteſt catholicus etiãſi infans ab hæretico baptizetur; Nam talis infans verè effectus eſt membrum Eccleſiæ, ideo indiget inſtructione in fide. Deinde patrinus non cõcurrit ad indebitam adminiſtrationem baptiſmatis, ſed cauſa eſt, vt minus male adminiſtretur, cum aliàs hæreticus patrinus eſſet admiſſus, qui promiſiſſet illum in hæreſi inſtructurum. Et licet communicet cum hæreticis in ſacris, tamen id conceſſum poſt

extrauagantem Concil. Constantiensis Ad euitanda, vbi communicatio, tàm in sacris, quàm politicis, cum hæreticis prohibita non est, nisi denunciati. Cognatum etiam contrahitur cum prædicante: eaque secundum consuetudinem Ecclesiæ ex baptismo sequitur non quatenus malè, sed quatenus valide à prædicante administratur.

Hæreticus ordinariè, & sine graui causa ac necessitate non potest admitti, vt patrinus, eò quod, licet in canonibus expressè non prohibitum id sit, tamen ex DD. communi consensu non est idoneus ad sponsionem faciendam pro infante. In necessitate & graui causa tamen præmittendus est hæreticus patrinus v. c. in parochia reformanda. Ratio quia hæreticus legitimè baptizatus absolutè est capax muneris Patrini, ita vt ex eo spiritualem cognationem contrahat, cur autem illicitè adhibeatur, tres causæ adferri possunt, primò, quia non censetur sponsionē facere pro infante tanquam fidem catholicam susceptur o; sed contra est, quod cum infans à Catholico ministro baptizetur, satis appareat, sponsionem eius non aliter admitti, quam secundum hanc fidem. Deinde quia hæretici non sunt idonei ad instruendum infantem in fide catholica. Verum hodie pueri vix vnquam à patrinis suis instruuntur, sed à Parochis, magistris & parentibus. Tertiò, quia ex ea re imminet infantibus periculum defectionis à fide, sed hoc periculum admodum probabile & propinquum non esse dictum est, supra hoc tract. cap. 5. num. 12.

TRACTATVS III.

De sacramento Confirmationis.

CAP. I.

De natura & institutione huius sacramenti.

CONfirmatio est nouæ legis sacramentum, 1
quo homo baptizatus ex Christi institutione spiritualis gratiæ augmentum & robur accipit per chrismatis vnctionem sub certa verborum forma ab Episcopo datam. Sumitur ex Iohannis 14. 16. Luc. 24. Actor. 1. quibus locis Dominus post ascensum suum in cœlos virtutem ac robur Spiritus sancti se missurum promisit in die Pentecostes, quando Apostoli à Spiritu sancto visibili specie descendente confirmati fuerint ad fidem Christi liberè profitendam Actor. 2. Fuit verò modus iste confirmationis extraordinarius & specialis per signa & prodigia diuinitus data. Deinde verò Apostolorum ministerio aliis fidelibus post baptisma acceptam eadem plenitudo gratiæ per manuum impositionem conferri solebat. Actor. 8. Vnde sic arg. Apostoli hanc cæremoniam impositionis manuum super baptizatos nunquam adhibuissent, tanquam certum symbolum accipiendi Spiritus sancti, nisi huius rei promissionem à Christo habuissent: Atqui Apostolos manuum illam impositionem, tanquam certum symbolum accipiendi Spiritus sancti erga baptizatos vsurpasse, constat ex Actis cap. 8. Ergo sequitur habuisse Apostolos à Christo promissionem huius spiritualis doni per talem cæremo-

niam certò conferendi, adeoque fuisse hoc vnum ex sacramentis nouæ legis.

2 Sacramentum Confirmationis tanquam stabilis Cęremonia semper in Ecclesia vsurpatum fuit, constat ex promissione Christi omnibus fidelibus vniuersim facta Iohannis 14. *Ego rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in aternum*, quam promissionem in omnes factam esse, testatur S. Petrus ibidem n. 38. 39. Colligitur id etiam ex constante Patrum traditione Dionysii Areopag. Cyrilli, Tertul. Ambrosii, Theodoret. Hieronymi, August.

NB. Institutum esse hoc sacramentum à Christo ante ascensionem non est dubium, sicuti constat ex iis, quæ dixi hoc libro Tract. 1. c. 2. Sed vsus & administratio huius sacramenti non erat ante ascensionē Christi, quia in hoc sacramento ait S. Thom. datur plenitudo Spiritus sancti, quæ non erat danda ante resurrectionem Christi. Tempus quo Christus instituit hoc sacramentum existimatur fuisse post resurrectionem Iohannis 20. Cum Apostolis plenam potestatem ordinis sacerdotalis & potestatis Episcopalis in corpus mysticum Ecclesiæ suæ contulit, Sicut misit me meus Pater, & ego mitto vos.

CAP. II.

De materia huius sacramenti.

1 MAteria remota sacramenti Confirmationis est Chrisma ex oleo & balsamo confectum, atq; ab Episcopo benedictum, quæ omnia ad sacramenti essentiam spectant: De benedictione Chrismatis, quod de essentia sumitur ex Ecclesiæ traditione perpetua, quæ testatur Chrismatis confectionem & conse-

consecrationem semper Episcopo reseruatam, & nunquam presbytero concessam fuisse, quod signũ est, talem potestatem secundum Christi institutionem ad solos Episcopos pertinere.

Congruentia cur materia Confirmationis & extremæ vnctionis, debeat esse benedicta, est; Nam congruum est, vt corporea & sensibilis materia, antequam ad animæ sanctificationem adhibeatur, à vulgari & profano vsu per benedictionem aliquam secernatur. Discrimen autem est, quod quibusdam materiis ipse Christus est vsus, ideoque eas sanctificauit, siue aptas reddidit ad perfectionem sacramẽti. Sic Christus in Iordane tactu suo sanctificauit aquas, & Luc. 22. Panem & calicem benedixit; quare ad necessitatem huius sacramenti non spectatur benedictio materiæ, sed sufficit benedictio Christi, si qua vero benedictio Ecclesiastica adhibeatur, ea ad solemnitatem accidentalem pertinet. Vnctionibus autem in confirmatione & vnctione extrema Christus ipse non est vsus, neque eorum materiam benedixisse legitur; Quamobrem tùm Chrisma, tùm oleum infirmorum prius necessariò benedici debent, quam ad vsum sacramenti adhibeantur. Episcopi autem debent benedicere tanquam Præcipui repræsentantes personam Christi. 2

Probabilis est, quod Papa sacerdoti simplici potestatem Chrismatis consecrandi dare non possit. 3

Axioma illud: *Qui potest maius, potest etiam facere minus*, habet tantum locum in subordinatis in quibus id, quod minus est, continetur in maiori, tanquam pars in toto v.c. Qui potest facere testamentũ potest etiam facere Codicillum, & qui matrimonium contrahere potest, is etiam sponsalia: Non verò

id locum habet in rebus distinctis v.c. consecratione Eucharistiæ, & chrismatis.

NB. Certa forma consecrationis chrismatis à Christo non est præscripta, sed solum vt per inuocationem spiritus sancti consecraretur, verbis ab Ecclesia ordinatis.

4 Materia proxima huius sacramenti est vnctio chrismatis in fronte, facta manu Episcopi in crucis formam, quæ omnia ad essentiam spectant, colligitur tùm ex traditione, tùm ex forma, quæ Ecclesia vtitur in sacramenti huius administratione.

5 Credibilius est Apostolos semper confirmasse baptizatos per chrismatis vnctionem, & hanc ipsam vocaui manuum impositionem.

CAP. III.

De forma huius Sacramenti.

1 FOrma huius sacramenti est: signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, constat ex traditione Ecclesiæ. Tria enim ait S. Thomas sunt necessaria in hoc sacramento, quæ propter formam signari debent. I. Causa principalis efficiens plenitudinem roboris spiritualis, quæ est sancta Trinitas, quæ exprimi debet, sicut in baptismate ad credendam fidem, ita in confirmatione ad profitendam. II. Finis seu effectus gratiæ, quæ his verbis exprimitur. Confirmo te chrismate salutis. III. Signum spirituale siue character, qui Christiano militi imprimitur sicut à corporali pugna milites Ducis sui insignibus ornari solent, atque iis verbis indicatur, signo te signo crucis.

2 Probabile est, valiturum sacramentum, si ita con-

conferatur. Signo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, vel ita: Confirmo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Nam in priori forma verborum Signo per adiunctam ministri actionem satis determinari videtur ad significandum signaculum crucis. Et in posteriori forma verborum Confirmo, adiuncta actione ministri frontem signantis determinari videtur ad significandam confirmationem, quæ fit per vnctionem formatam signo crucis.

Antiqui propter formas sacramentorum infidelibus prodi cauebant, vnde mirum non est, quod apud Patres tùm huius, tùm aliorum sacramentorum formas expresse non legamus. 3

CAP. IV.

De effectibus huius sacramenti.

EFfectus huius sacramenti est augmentum gratiæ sanctificantis insuper actualis gratiæ auxilium ac robur tempore opportuno conferendum, ad fidem Christi constanter profitendam. 1

Conuenit, vt adulti ante confirmationis susceptionem sacramentum sacramentaliter confiteantur. Licet enim nullum præceptum extet, ideoque contritio sufficiat; tamen tutius est confiteri. Nam cum hoc sacramentum gratiæ augmentum conferat, necessarium est, vt suscipiens iam ante in gratia Dei constitutus sit, siue spiritualiter viuat; siquidem augmentum supponit vitam. Vnde consultius est se in gratiam Dei constituere per sacramenti confessionem. 2

Manus impositio confirmatoria & ordinatoria repetinon possunt: aliæ verò manuum impositio- 3

nes videlicet consecratoria, curatoria & reconcilla-toria repeti possunt.

CAP. V.

De subiecto siue suscipiente huius sacramenti.

1 SVbiectum capax huius sacramenti est omnis & solus homo baptizatus, colligitur ex Act. 2. & ratio congruentiæ est, quia sicut natura quos genera-uit ad perfectam adducere conatur; ita etiam Deus & ministerialiter Ecclesia, quos spiritualiter genera-uit per baptismum ad statum perfectiorem gratiæ adducit per confirmationis sacramentum.

2 In plerisque Ecclesiis licet olim, iam tamen infantes ante vsum rationis v.c. septennium confirmari non solent, idque ob reuerentiam & vtilitatem maiorem suscipiendi hoc sacramentum, vtpote concurrente actuali fide & reliqua dispositione suscipientis.

3 Qui perpetuo amentes sunt, & infantes in mortis articulo vtiliter ac rectè confirmari possunt: Ratio est, quia eiusmodi cum fructu spirituali & sine reuerentia sacramentum confirmationis suscipiunt, sicut & baptismum, estque per accidens, quod nunquam spiritualiter militaturi sint.

4 Hodie non extat præceptum obligans sub peccato ad suscipiendum confirmationis sacramentum secluso contemptu, eò quod non necessarium ad salutem. Tamen veniale sine causa aliquem ordinare, qui confirmatus non est cum Ecclesiarum consuetudo repugnet.

CAP.

CAP. VI.

De ministris huius sacramenti.

MInister huius sacramenti solus Episcopus est, 1
Collig. ex Act. 8. & 19. & traditur in Concilio Florent. Potest tamen Papa ex plenitudine potestatis suæ simplici sacerdoti committere, est enim actus iurisdictioni non ordini Episcopali competens.

Ad legitimam huius sacramenti ministrationem 2
iurisdictio etiam requiritur, ideo Episcopus alios confirmare non debet, quàm qui ipsi spiritualiter subiecti sunt: Excipe nisi quis habeat dimissionales ad suscipiendos ordines, tum etiam potest confirmari prius, si non sit confirmatus. Nam concesso vno censentur etiam concessa reliqua, sine quibus ad illud conuenienter peruenire non potest.

Episcopus mortaliter peccat, si longo tempore 3
confirmationis sacramentum ministrare intermittat: quia magno spirituali fructu priuat subditos suos, quorum tamen pascendorum cura ipsi ex officio incumbit.

CAP. VII.

De Cæremonijs huius sacramenti.

AD Cæremonias pertinet, Primò, Benedictio 1
Chrismatis. Secũdò Adesse debet Patrinus sub mortali, alius à patrino baptismi, nisi necessitas aliud postulet. Tertiò, Recitantur orationes cũ impositione manus super caput. Quartò, Frons chrismate vncta vitta, ligatur, quæ circũferri debet, donec vnctio fuerit siccata, quãuis in ea re cuiusq; loci cõsuetudinem

nem seruare oportet: Nam alicubi mos est, vt mox post collatum sacramentum frons abluatur à ministris in fonte baptismatis, si autem per triduum, vt moris in nostra patria circumferatur, à laicis etiam ablui potest, sed vitta debet comburi, & non ad profanum vsum adhiberi. Quintò, Episcopus confirmato leuem alapam infligit, vt significetur, Christianum militem paratum esse oportere, ad iniurias pro Christi nomine perferendas.

TRACTATVS IV.

De venerabili sacramento Eucharistiæ.

CAP. I.

De natura huius Sacramenti.

1 EVcharistia est sacramentum sanguinis & corporis Christi sub speciebus panis & vini ad spiritualem animarum refectionem diuinitus institutum. Constat ex perpetua Ecclesiarum traditione & definitur in Concil. Lateran. Nam sacramentum est sensibile signum rei sacræ ad hominem sanctificandum diuinitus institutum. Huiusmodi autem est S. Eucharistia: siquidem species panis & vini significant corpus & sanguinem Christi, quæ sub ipsis continentur, tanquam spirituale animæ nutrimentum iuxta Iohannis 6. *Caro meà verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.*

2 Transmutationis seu conuersionis panis & vini in verum corpus Christi & sanguinē eius frequens est mentio apud Patres, Ambros. Cyrill. Chrysost. Greg. NB. Ad totale siue integrum sacramentum pertinet, vt sit signum sensibile non tamen ad quamuis partem constituentem sacramenti, vti patet in contri-

contritione, quæ est pars sacrament pœnitentiæ: attamen non per se, sed per peccatorũ confessionem sensibilis fit, sic etiam corpus & sanguis Christi per se non sunt sensibilia, sed per alteram partem sacramenti, videlicet ratione specierum.

Eucharistiæ sacramentum omnium excellentissimum est, quia continet in se Christum viuum Deum ac hominem verum, fontem & authorem omnis gratiæ, quæ causa est, cur inter omnia sacramenta hoc vnicum cultu latriæ adoretur. 3

Materia & forma aliter se habent in hoc sacramento ac in aliis, quæ successiuũ esse habent. Nam in aliis sacramentis materia & forma sunt partes componentes sacramenti, sed hoc sacramentum ex speciebus panis & vini, & ipso corpore Christi ac sanguine, quodammodo componitur, nec panis & vinum & forma sunt causæ effectrices gratiæ sanctificantis, sed ipsum sacramentum. 4

Eucharistia sub speciebus panis ac vini est vinculum vnicum integrum ac perfectum sacramentum, idque virtute morali ad eum modum quo dicitur vna domus, vnus exercitus, tametsi pluribus partibus constet, ideoque moraliter plura sint; ita & hoc sacramentum licet & materiæ concurrant, tamen quia ad vnum finem ex Christi institutione ordinantur, vnum sacramentum sunt, quia vnum sacrificium cruentum significant, vnum Deum continent, vnum effectum gratiæ sanctificantis. 5

Eucharistiæ sacramentum variis nominibus appellatur; sacrificium, hostia, panis vitæ, Eucharistia, videlicet bona gratia, viaticum, viam nobis præbens ad viram cœlestem. Synaxis seu communio quia participantes sanguine & carne, ipsaque Deitate 6

tate Christi vnimur in ipso & inter nos diuina charitate.

CAP. II.

De materia Eucharistiæ.

1 MAteria ex qua sacramenti Eucharistiæ, est panis, & vinum: Prob. ex institutione Christi, Matth. 26. & Marc. 14. Congruentia huius institutionis est, quia panis & vinum ob mundiciem aliasque qualitates ac virtutes conuenientissimè ad conuiuium adhibentur. Nam panis confirmat, vinum exhilarat, ideoque aptissima materia sunt ad significandum virtutem, finem, & effectum huius sacramenti, quod ad spiritualem animæ alimoniam peculiariter institutum est.

2 Panis triticeus esse debet necessitate sacramenti; late comprehendit etiam far Dinckel, siliginem Rocken. Nam & hæc materia eo fine seminatur & crescit, vt exinde panis pro hominis victu conficiatur; peccat tamen grauiter sacerdos si possit habere triticum, & tamen adhibeat siliginem. Ratio assertionis petitur ex verbis Euangelistarum, & traditione Ecclesiæ: Christum in vltima cœna talem panem, qualis communiter in conuiuiis vsitatus est, consecrasse.

3 Oryza, auena, mylium, hordeum non sunt materia huius sacramenti, cum ex iis non soleat panis cõfici pro hominis victu, nisi ob defectũ tritici: Quare nec simpliciter panis vocabulum meretur, sed cum addito, panis hordeacius, panis auenarius.

NB. Panis ex triticea farina & aqua elementari (non rosacea,) nec lacte mixtus atq; ignis calore tostus esse debet: Nam materia huius sacramenti ex Christi

Christi institutione est panis hominibus vsitatus, talis autem est ille, quem descripsi, deinde modica admixtio ad magnam quantitatem tritici alieni frumẽti non vitiat materiã, quia quod modicum est, quodammodo absumitur à materia copiosiore.

4 Vt panis azymus sit, non est de necessitate sacramenti quamuis id iuxta cõsuetudinem Ecclesiæ Latinæ conuenientius sit, cùm etiam Christus in azymo consecrârit: Et non solum Latinus peccat, si in fermentato cõsecret, sed etiam Græcus si in azymo, quamdiu intra terminos Ecclesiæ suæ commorantur. Etiam ne quidem in casu necessitatis v.c. si infirmus communicandus sit, & Latinus non habeat, nisi panem fermentatum: Ratio, quia ad Ecclesiæ vtilitatem, maiestatem, tantique mysterii reuerentiam valde interest vniuersales in eo ritus vniformiter obseruari. Quare cum sacramentum hoc non sit absolutæ necessitatis meritò ratio publica priuato commodo spirituali præfertur.

5 Vinum, quod est materia calicis de vite esse debet, nec vuæ sunt materia: Ratio, quia institutio & significatio calicis requirit, vt materia eius sit potus: Vuæ autem cibi potius, quàm potus rationem habent, cum in eis vinum non contineatur tanquam in vasi, sed tanquam pars in toto ad eum modum, quo sanguis v.c. in corpore animalis continetur. Nec acetum est materia, cum sit vinum corruptum & putrefactum; Potest tamen confici sacramentum ex vino acido, sicut ex pane mucido, nondum corrupto, sed ad corruptionem disponente.

6 Mustum seu vinum recens expressum valide consecratur, sed non licitè, similiter vinum congelatum: De musto propter fęces obstat irreuerentia, vinũ cõgelatum

gelatum non est materia conueniens, est tamen valida, quia vinum congelatum retinet substantiam vini. Quod verò aqua congelata non sit materia baptismi, ratio est, quia baptismus essentialiter consistit in ablutione, qui per glaciem fieri non potest. At S. Eucharistia essentialiter non consistit in potatione, perficitur enim & perfecta manet ante vsum, vnde vinum congelatum potest esse materia valida sed non licita.

7 Admixtio aquæ ad vinum non est de essentia sacramenti, sed præceptum tantum Ecclesiæ propter effluxionem aquæ & sanguinis ex latere Christi Iohannis 19. Peccat tamen mortaliter, si non misceat aquam sacerdos iuxta Concil. Triden. & secundum Henric. Valenti: Non est improbabile ex Christi præcepto ab Apostolis nobis tradito, vinum aqua miscendum esse.

8 Quid cum aqua fiat in calicem infusa, vtrum in sanguinem Christi conuertatur magna olim fuit dubitatio.

9 Aqua nisi valdè copiosa sit effusa fuerit, vt quantitatè vini superet, vnà cum vino in sanguinem Christi commutatur, iuxta responsionem Innocentii Papæ dicentis: Aquam cum vino in sanguinem transmutari, vt expressius eluceat proprietas sacramenti. Nam cum aquæ multæ sint, populi multi, &c. ideo vino aqua vnitur, vt Christo populus adunitur.

NB. Species aquæ non retinent consecrationem nisi sint cum speciebus vini consecrati coniunctæ, eò quod aqua vino mista non nisi accessoriè est materia consecrationis.

10 Materia consecranda sacerdoti moraliter presens esse debet: Probatur ex consuetudine Ecclesiæ & Prono-

pronomine Hic, Hoc, denotante rem sensibus expositam, tùm ex ratione sacrificii postulantis hostiam seu rem oblatam præsentem esse. Vnde materia non consecratur si sit à tergo sacerdotis, aut sub corporali latens, nec necessitate sacramenti requiritur, vt materia manu teneatur, aut acta videatur si v.c. sacerdos cœcus sit.

Neque magnitudo nec paruitas materiæ obstat per se loquendo quominus valide consecretur v.c. vinum in dolio, multitudo panum: Ratio, quia & maximus panis, & minimus, vinum copiosum & minimum, verè panis ac vinum sunt. Dixi autem per se loquendo, quia si ponamus tàm multam vel magnam materiam, vt tota, seu secundum omnes partes suas sacrificanti moraliter præsens non sit, tunc non tota seu non secundum omnes partes consecrabitur. 11

Ad valorem consecrationis requiritur, vt sacerdos materiam consecrandam determinatè cognoscat & intendat: Cum enim omnis actio transiens feratur circa singularia determinata seu definita, sequitur, etiam intentionem ministri, quæ est causa practica huius actionis siue conseruationis ferri debere in materiam determinatam vt definitam, sicut etiam demonstratiuũ Hic, Hoc, significat. Quamobrem irrita est consecratio, si sacerdos habeat intentionem consecrãdi aliquam partem materiæ indeterminate ac distinctim, v.c. si ex octo hostiis præsentibus quinque indeterminate consecrare velit, vel vnam aliquam partem hostiæ indeterminatè, puta dimidiam vel partem tertiam: sin verò ex octo hostiis quinque determinet, vel certam partem hostiæ animo designet; valida est consecratio quamuis illicita. 12

13 Sacerdos censetur habere intentionem consecrandi, quæ sit Ecclesiasticæ consuetudini conformis: vnde etsi existimet quinq; tantum hostias adesse cum sint sex, omnes consecrat, quia speculatiuus ille error, quo existimantur esse pauciores nihil obstat practicæ intentioni consecrandi omnes præsentes.

14 Si quis inscio seu non aduertente sacerdote formulas in altari ponat, non consecrabuntur cum nec actualis, nec virtualis intentio adsit.

15 Totum quod in calice per modum continui est consecratur. Nam hæc videtur esse communis & optima intentio Ecclesiæ consecrandi omnem liquorem consecrabilem, qui per modum vnius continui in calice cõtinetur. Vnde verisimile est, eas guttas vini non consecrari, quæ intra calicẽ siue in interiore calicis superficie à reliquo vino separatę hęrẽt.

16 Quod si sacerdos aliam propriam intentionẽ habeat v.c. consecrandi omne vinum, adeoq; guttas etiam separatas, quæ intra calicem continentur: aut si ita secum statuat: si contingat, me tempore oblationis non recordari formarum appositarum pro communione populi, vel si contingat tempore consecrationis me non recordari oblatorũ, tunc nolo ea consecrare, fiet quidem sicuti intendit, sed videtur peccare, eò quod intentio talis conformis non sit communi intentioni, ac praxi Ecclesiæ.

CAP. III.

De forma S. Eucharistiæ.

1 FOrma substantialis verborum, quibus Christi corpus conficitur hęc est Hoc est, corpus meum, & quibus calix consecratur: Hic est sanguis meus.

Prob.

Prob. ex facto Christi apud Euangelistas & S. Paulum 1. Cor. 11, Hoc est corpus; Non, est forma: Illud est Corpus Christi, Non, est accidens.

Virtute verborum per Omnipotentiam Dei substantialis fit conuersio panis in corpus Christi, & vini in sanguinem. 2

NB. Sensus horum verborum: Hoc est corpus meum, est contentum sub his accidentibus siue speciebus, Est; Corpus meũ, quod verificatur, cum primũ verba finita sunt. Et hæc quatuor vocabula sunt de essentia transsubstantiationis, reliqua tamen recitatiue ex necessitate præcepti adiunguntur.

NB. Sensus horum verborum. Hic est calix sanguinis mei, &c. Hic est sanguis meus contentus in calice.

NB. Reliqua verba: Noui Testamenti, &c. licet ad essentiam formæ non pertineant, tamen sine graui peccato omitti non possunt, cum à Christo ipso dicta esse partim ex scriptura, partim ex traditione habeatur.

Omnia verba Canonis incipiendo à *Qui pridie* vs- 3
que ad *Vnde & memores*, dicuntur à sacerdote recitatiuè & historice saltem verba: Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus dicuntur nõ tantum recitatiuè, sed etiam formaliter, significatiuè & assertiuè; induendo enim Sacerdos personam Christi, ipsemet facit & dicit, quod ille in commemorationem suam, ac repræsentationem sacerdotes facere præcepit. Nam nisi sacerdos in cõmemorationem Christi verba consecrationis formaliter, & significatiuè proferret, affirmãdo & asserẽdo hoc quod in manibus tenet esse corpus Christi, tunc verborũ virtute non fieret consecratio siue conuersio, quia

verba sacramentorum non efficiunt, nisi quod significant. Confirmatur. In forma sacramenti necessariò significari debet actio Ministri, id autem non fieret, nisi sacerdos tanquam Christi personam repræsentans significaret, per hanc ministerialem verborum consecratoriam formam conuerti panem in corpus Christi, & vinum in sanguinem.

CAP. IV.

De subiecto, seu Personis suscipientibus huius sacramenti.

1 TRes sunt manducationes seu modi sumendi S. Eucharistiam. Primus est manducatio sacramentalis, tamen sine effectu, qui sumendi modus locum habet in peccatoribus iuxta Apost. 1. Cor. 11. *Iudicium sibi manducat.* Secundus modus est manducatio merè spiritualis, solùm per desiderium communicandi. Tertius est manducatio spiritualis & sacramentalis simul.

NB. Quod si quis ex inuincibili ignorantia alicuius peccati mortalis communicet: Aptum est hoc sacramentum etiam hominem iustificare, aliàs per se solum ad augmentum gratiæ conferendum institutum pro iustis.

2 Olim etiam infantibus Eucharistia dabatur, nunc tamen dari non solet ante sufficientem rationis discretionem. Nam licet S. Eucharistię paruulis collatum gratiam augeat, tamen ipsis non est necessarij, nec propriè pro iis institutum: Habet enim rationem spiritualis alimoniæ restaurantis vires animæ, quæ tum per internum concupiscentiæ fomitem, tùm per externas spiritualium hostium insidias debilitantur. Hæc autem ratio necessitatis locum

non

non habet in infantibus, quippe qui in gratiã constituti sunt, quam in tali ætate amittere non possunt. Igitur ob maiorem dignissimi huius sacramenti reuerentiam, non immeritò paruulis non denegatur.

3 Pueri ac puellæ prius ad S. Confessionem, quã ad sacram Communionem adducendi sunt: quia ex vna parte sacramentum pœnitentiæ ipsis magis necessarium est, si fortè in mortale lapsi. Deinde nulla irreuerentia in confessione puerorum committitur, si enim doli capaces non sint, non debent absolui.

In extremis possunt tamen pueri confitentes etiam communicari, quia cui sacramentum Pœnitentiæ conceditur, neque Eucharistiæ sacramentum negari debet si desideret.

Consuetudo in quibusdam locis pueros ante annum decimum quartum, fœmellas autem ante duodecimum annum non admittendos ad communionem, non est damnanda, idque tum propter reuerentiam sacramenti, tum propter maiorem fructum recipientium, si melius dispositi accedant. Nec vt Chapeauille ait, ante dictam ætatem pueri in mortis articulo ad communionem obligantur.

NB. Pueri propter animi leuitatem non tàm frequenter admitti debẽt ad communionem, quàm adulti, quod tamen confessario prudenti relinquitur.

4 Perpetuo amentibus non est danda S. Eucharistia, vt infantibus. Qui verò post rationis vsum in amentiam inciderunt, his in mortis articulo tantum S. Eucharistia danda est, si capaces esse videantur. Ratio, quia tanti sacramenti dignitas ac reuerentia postulat, vt sine graui necessitate non detur nisi iis,

qui cum actuali dispositione ac deuotione accipere possunt: Talis autem necessitas non nisi in mortis articulo cernitur, ne amentes absq; viatico decedât, quod ante amentiam ipsus seu explicitè desiderasse eo ipso præsumitur, quod Catholicè atq; obligationis & salutis suæ non immemores vixerint; Id verò propositum ac desiderium cum ipsi in tali statu per se exequi non possunt, Ecclesia meritò supplet. Accedit fieri potuisse, vt in peccato mortali, quod vel ignorabant, vel de quo imperfecti arbitri erant cum proposito confitendi in amentiam inciderint, quo casu per susceptionem S. Eucharistiæ iustificari poterunt iuxta Suaretz. Excipe primò: Nisi præsumi debeat, aliquem in statu peccati mortalis atq; impœnitentem in amentiam incidisse. Secundò, si amens sine periculo irreuerentiæ communicari non possit, cuius rei experientia capi potest præbendo illi vnam vel alteram hostiam non consecratam. Tertiò, si spes sit, amentem recepturum vsum rationis tunc tale tempus expectandum est, vt cum maiori fructu & reuerentia sacramentum suscipiatur.

NB. Semiamentes & qui imperfectè vsum rationis obtinent ad communionem admittendi sunt, modo eum rationis vsum obtineant, vt peccare, & sacramentalem absolutionem accipere possint; atq; inter cibum spiritualem & profanum discernere possint, alioquin inter infantes numerandi.

5 Surdis & mutis à natiuitate S. Eucharistia & alia sacramenta ministrari possunt; Ratio, quia licet talis homo distinctè edoceri atque intelligere omnia non possit, quæ ad substantiam sacramentorum concurrunt: sufficit tamen, si ad Eucharistiam accedat, tanquam ad cibum non profanum, sed spiri-

spiritualem in animæ salutem diuinitus institutum, si sacramentum absolutionis petat, tanquam remedium peccatorum suorum, dummodo de iis doleat, & quatenus potest ea confiteatur. Plerunque autem tales muti ac surdi colligere solent, attenta consideratione eorum, quæ ab aliis fieri vident, videlicet, quod cum reuerentia sacram hostiam adorent, cum deuotione sumant. Item quod cum dolore ac gemitu ad confessionem accedant, accusantes se de peccatis suis: Hoc ipsum inquam si neque oculis priuati neque mente hebetersint, deprehendere possunt ac solent, partim propria consideratione eorum, quæ ab aliis fieri vident, partim etiam nutibus ac signis, quæ ab aliquo instructore ipsis adhibentur. Talem instructionem facilius adhibebunt ii, quibuscum surdus ac mutus continuò habitat, vel saltem Confessarius à talibus edoceri poterit, quomodo cum surdo ac muto nutibus agere debeat, vt vim spiritualem sacramenti aliquomodo percipiat, & quædam peccata quatenus potest, signis declaret, ad absolutionem accipiendam. Non debet tamen confessarius excepto mortis articulo mutum & surdum absoluere, quamuis de peccatis suis dolere se significet pectus tundendo, nisi vnum saltem peccatum in specie aperiat per consuetum sibi aliquem 6 nutum.

Energumenis seu obsessis S. Eucharistia danda est, si eam absque irreuerentiam sumere possint, & non propter scelera sua in potestatem diaboli venerint.

CAP. V.

De necessitate & obligatione huius sacramenti suscipiendi.

1 SVmptio S. Eucharistiæ propriè loquendo non est necessaria hominibus necessitate medii ad salutem, quia tantum hæc duo Baptismus & Pœnitentia instituta sunt tanquam media per se iustificationis: Baptismus ad remissionem peccatorum originalis. Pœnitentia autem pro lapsis. At Eucharistia nec instituta est ad remissionem Originalis, nam alioquin etiam paruulis danda, quod reprobat Concil. Trident. neque ad remissionem mortalis peccati. Nam alioquin, qui mortaliter peccasset, post sumptum viaticum deberet denuò Eucharistiam sumere si posset, quod tamen D D. communiter negant. Imò nec licitum est, eodem die iterum sumere, etsi infirmus, qui post sumptum viaticum mortaliter peccauit, mox se moriturum existimet, sed sufficiens ei est atque necessarium sacramentum Pœnitentiæ re vel voto sumptum, qua de re Suarez disp. 40. s. 1.

2 Sumptio S. Eucharistiæ fidelibus adultis necessaria est, necessitate præcepti diuini, non tantum in mortis articulo, sed sæpius in vita: Hæc assertio habet tres partes. Prior probatur ex verbis Christi Iohannis 6 *Nisi manducaueritis carnem filii hominis, non habetis vitam in vobis.* Secunda pars probatur ex perpetua praxi Ecclesiæ, magna diligentia cauentis, ne infirmi sine viatico decedant. Vnde Parochis mandatum, & mos in Ecclesia semper vergit, pro morituris in sacrario S. Eucharistiam asseruari debere. Tertia pars assertionis: Quod fideles in

vita

rita sæpe ex Christi præcepto Iohannis 6. obligentur communicare; probatur, quia hoc sacramentum institutum est per modum spiritualis cibi & potus nutrientis animam, qua analogia significare videtur sine cœlesti hoc cibo vitam hominis spiritualem diu consistere non posse iuxta Iohannis 6. *Nisi manducaueritis carnem Filii hominis.*

Frequentius accidit, vt S. Eucharistia ad infir- 3
mos deferenda sit, quam extrema Vnctio, quia non tantum mortis periculum expectandum est ad communicandum infirmum, quantum ad vngendum.

NB. Solum in probabili periculo mortis Eucharistia non ieiunis porrigenda.

Si homo paucis v.c. octo diebus, antè, quàm in 4
mortis periculum incidit, communicârat, non tenetur iterum communicare (secus si longiore tempore.) Nam præceptum de Eucharistia ante mortem sumenda. secundum substantiam impleuit. Imò Sa. Caietan. Armilla negant, eum mortaliter peccare, quia cum Paschate communicauit superuenienti mortis periculo S. Communionem intermittit per negligentiam, tamen sine contemptu.

Ecclesia non permittit, vt aliquis intra eundem 5
diem bis communicetur.

Parochi aduigilare debent, an aliqui in mortis 6
periculo constituti sint, vt mature & de die S. Viaticum illis adferant; si necesse tamen, etiam nocte.

Frequens S. Eucharistiæ sumptio commendabi- 7
lis est, iuxta morem Ecclesiæ primitiuæ quotidie potest institui, Actor. 2. Laicis tamen propter distractiones & impedimenta huius vitæ octauo quoque die permittitur, idque iudicio confessarii.

Ecclesiæ præcepto fideles obligantur ad Eucha- 8

ristiam in Paschate sumendam, videlicet à Dominica Palmarum, vsq; Dom. in Albis, idq; communi iure; alioquin per consuetudinem extensum est hoc tempus, vt toram Quadragesimam complectatur, vti Mediolani. Monachi autem quatuordecim dies ante & quatuordecim dies post Pascha obseruant. Quod si quis paschali tempore non communicet, debet postea cumprimùm commodè potest communicare. Cum enim vnum principaliter præcipitur, alterum secundariò, etsi quod secundarium est negligatur, aut seruari non possit, debet tamen impleri quod principale est, vt si quis obligatur tributum soluere in die S. Georgii, si tunc non soluat, postea cumprimum potest soluere cogitur: Sic autem Ecclesiæ quoque principalis intentio est, obligandi fideles, singulis annis saltem ad S. Eucharistiam sumendam, secundariò autem determinat tempus paschale veluti maximè conueniens, & memoriam tùm passionis, tùm sacramenti huius institutionis.

9 Qui præuidet, se in Paschate à S. Communione impeditum iri, non tenetur tempus præscriptum præuenire, modò intra eum annum semel communicârit, Ratio, quia nemo obligatur ad anticipandum opus præceptum nisi tali anticipatione satisfiat præcepto Ecclesiæ de communione paschali, quod eo signo colligitur, quia si postea impedimentum ponamus præter opinionem tolli, adhuc obligatus erit ad paschalem communionem.

10 Pœnæ Canonicæ iis decretæ, qui annuam confessionem seu communionem paschalem intermittunt, non sunt sententiæ latæ, sed ferendæ ab ordinario loci, vnde parochi propter defectum iurisdi-

ctionis

ctionis in foro externo non facile eam pœnam inferre debent, nisi ex commissione ordinarii.

Nullum Christi præceptum extat de sacra com- 1
munione ab aliis, qui non sacrificant sub vtraq; specie sumendi: Ratio, quia quæ ad accidentales modos seu ritus sacramentorum pertinent, ea Christus non præcepit, sed Ecclesiæ disponenda reliquit: At verò Communio sub vna aut vtraq; specie ad accidentalem modum sumptionis Eucharistię pertinet, quippe realiter toto Christo sub qualibet specie cõtento. Ergo de ea Christus nihil præcepit, sed Ecclesiæ reliquit secundum temporum & locorum circũstantias determinandum. Vnde illud Iohannis de vna specie: *Caro mea verè est cibus*, & 1. Cor. 10. *Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.* Et Iohan. 6. *Qui manducat me, viuet propter me*: manducando enim Eucharistiam seu speciem panis, Filius Dei in nobis manet, & nos in ipso. Idq, explicat Concil. Trident. sess. 13. c. 3. vbi ait: Licet ex vi verborum consecrationis solum Christi corpus adsit; tamen per concomitantiam seu connexionẽ adesse sanguinem, animã, & vitam, quandoquidem Christus postquam ex mortuis surrexit, iterum moriturus non est, Rom. 5. Adesse etiam diuinitatem propter admirabilem & indissolubilem verbi diuini cum corpore & anima eius hypostaticam vnionem obiectionum solutiones, vide in Authore.

NB. Sacerdos de oblatis suis, adeoq; de vtraque specie participare debet iuxta præceptum Christi, quo tendant verba, Hoc facite idque ob perfectionem sacrificii

Essentia est spiritualis fructus Eucharistiæ, quate- 12
nus sacramentũ est in vnica specie consistere potest.

Sacra

13 Sacra Communio sub vna panis specie in Veteri etiam Ecclesia vsitata fuit; patet ex Clement. Alex. Tertull. Basilio, Hieronymo.

14 In veteri Ecclesia consuetudo erat S. Eucharistiam in Ecclesia à sacerdote acceptam domum ferendi in mundo linteo, & sumendi, qui tamé mos postea sublatus.

15 Clericorum Communio olim appellata erat, quæ intra altaris cancellos fiebat, Laicorum verò, quæ extra cancellos. Clerici sub vtraque, Laici sub vna communicabant.

16 In veteri Ecclesia indubitatum erat S. Eucharistiam consecratione effici, extra vsum permanere, adorandam & asseruandam esse, vt attestantur Patres Dionys. Areopag. Clemens, Origenes, Basilius, Nazian. Chrysost.

CAP. VI.

De requisita animi ac corporis dispositione ad susceptionem S. Eucharistiæ.

1 PEccata actualia commissa inter communicandum, venialia, licet effectum & Eucharistiam, quæ est gratia sanctificans non impediant, eò quod non ponant obicem gratiæ sanctificanti; Quandoquidem cum ea consistere possunt; faciunt tamen, vt sacramentum minus reuerenter suscipiatur.

2 Ad augmentum gratiæ in suscipiente iusto alia actualis dispositio non requiritur necessariò, nisi vt sacramentum voluntariè suscipiatur, tanquam spiritualis cibus animæ. Nam alioquin sequeretur, quod homo iustus suscipiendo Eucharistiam sine actuali deuotione mortaliter peccaret, & iustitiam amitteret, quia poneret obicem gratiæ sacramenti: conse-

consequens autem videtur absurdum & contra communem fidelium persuasionem.

Cum peccato veniali actuali S. Eucharistiam sus- 3
cipere venialis irreuerentia est, eò quod venialia repugnent fini secundario huius sacramenti, & effectui, qui est vt per modum cibi spiritualis animæ sumentis consolationem afferat, venialia autem impediant hunc effectum consolationis hoc ipso quod actualem deuotionem & charitatis feruorem directè impediant.

Qui cum conscientia peccati mortalis S. Eucha- 4
ristiam sumit, graue sacrilegium committit: Ratio, quia præterquam quod hoc sacramentum exiis ipsis sit, quæ non mortuorum, sed viuorum sunt, peculiariter etiam institutum fuit, vt homines cum Christo vniat, cui vnioni quam maxime repugnat peccatum mortale, quippe quod hominem à Deo auertit & inimicum reddit. Confirmatur ex Apost. 1. Corinth. 11. *Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.*

Communicaturus si mortalis peccati conscius 5
sit, sacramentaliter confiteri debet, si id fieri possit iuxta tradit. & Concil. Trident. Ab hoc tamen præcepto excipitur casus, quo vrgente sacrificandi aut communicandi necessitate Confessarii copia non est. Talis necessitas censeri debet. Primò, vt morituro viaticum præbeatur, si alia hostia consecrata desit. Secundò, si sacrificium vel communio sine graui infamia, vel populi scandalo omitti non possit. Tertiò, si sacerdos ex officio celebrare teneatur, aut fideles iure suo sacrificia exigant, neque per alium id perfici possit. Quartò, si sacerdos

post

post consecrationem recordetur peccati mortalis, debet elicita contritione sacrificium persequi; si autem ante consecrat: obligatus videtur ad confitendum, si commode & sine nota infamiæ possit: præsertim Canone nondum cepto. Sed contrarium docet Sotus: Etiam sacerdotem recordantem, se esse in mortali, ne quidem potest introitum tenere discedere; quæ sententia in praxi sequenda, quia vix unquam sacerdos sine confusione missam interrumpere & confiteri potest.

6 Satius est, die festo missam intermittere, quam nō præmissa confessione sacramentali sed sola cōtritione elicita de peccato mortali sacrificare, quia præceptum, quod minus est de missa festo die audienda, vel facienda cedit maiori præcepto de non sacrificādo cum conscientia peccati mortalis, nisi præmissa sacramentali confessione. Excipe tempus Paschale, quo sacerdos melius faciet, si non habens copiam confessarii præmissa contritione sacrificet, quam si paschalem communionem omnino intermittat.

Tunc autem copia Confessarii non habetur, si vel nullus adsit sacerdos approbatus; ad absentem autem sine magna difficultate, spectatis circumstantiis personæ itineris accessus esse nequeat, vel si adsit quidem sacerdos confessarius iurisdictione præditus, cui tamen pœnitens sine periculo grauis iacturæ confiteri non possit.

7 Sacerdos qui ob necessitatem ad vitandum graue scandalum sine præuia confessione celebrauit, quam primum postea confiteri debet, si mortale habuerat. Laici autem non possunt communicari sine præuia confessione, si non habeant confessarium.

Pecca-

Peccatori publico, seu publicè, seu priuatim pe- 8
tenti neganda est Eucharistia: Ratio, Nam ex vna parte publicus peccator neq; re ipsa neque externa specie ius habet S. Eucharistiam petendi. Ex altera vero parte ad sacerdotis officium spectat, vt sit fidelis dispensator & sanctum non det Canibus Matth. 7.

Tribus autem modis crimen notorium fit: Primò per confessionem rei in iudicio. Secundò per sententiam condemnatoriã, in eundem latam, quæ duo sunt notoria iuris. Tertiò, Notitia facti, si crimen palam commissum nulla tergiuersatione celari possit. Quod si iam crimen per publicam sententiam aut notitiam facti notorium sit, criminoso, quẽ sacerdos scit, in crimine persistere negare potest Eucharistiam. Imò etsi sacerdos priuata notitia sciat peccatorem emendatum esse, si tamen emendatio publicè ignota sit, & criminis infamia perstiterit, neganda est Eucharistia ob scandalum vitandum, quod tamẽ scandalũ tollitur, si pœnitens post sacramentalẽ confessionẽ in priuata capella cõmunicet.

Adde propter publicę quoq; & vehemẽtia criminis indicia, quæ violentẽ præsumptionem inducunt, S Eucharistia neganda est v.c. incarceratis propter Magiam, & nondum confessis sanis, donec infamia laborantes se purgauerint.

Ad sacram Eucharistiam sumendam in criminis 9
purgationem, Reus suspectus cogi non debet ob periculum grauissimi sacrilegii, quod maxime verum est, si is, à quo tale iuramentum exigitur, delictum suum manifestare non teneatur. Quare grauiter peccat maritus v.c. si vxorem cogat, vt hoc modo se à suspicione adulterii liberet.

Pecca-

10 Peccatori occulto S. Eucharistia negari potest, si priuatim petat, Ratio, quia cum peccator nullo iure S. Eucharistiam petat, quippe quæ ex propria institutione & peculiari sanctitate iustis tantum & sanctis conuenit, ideo peccatori negari debet, si sine eius infamia populi scandalo, vel simili graui incommodo negari potest.

NB. Tamen sacerdos debet aliunde & non ex confessione notitiam peccati habere, ne (neganti) fiat confessio sacramentalis, odiosa.

Præterea peccatori occulto publicè S. Eucharistiam petenti, negari non potest, quia nec Christus Iudam à communione remouit: Ratio, quia decet actus publicæ potestatis & dispensationis exerceri secundum publicam notitiam & opinionem, & non secundum priuatam scientiam cum alioquin multæ perturbationes, scandala, iniuriæ, orirí possent; Idem dicendum de aliorum sacramentorum publica petitione v.c. Clerico ordines conferri debent etiamsi Episcopus sciat, illum propter occultum crimen dispositionem mereri: Item ægroto S. Eucharistia vrgenter petenti parochus porrigere debet, etiamsi sciat, illum audita eius confessione indispositum esse, multisque adhibitis monitionibus disponere non possit ad accipiendam absolutionem.

11 Parochus qui occultum matrimonii impedimentum extra S. confessionem cognouit, non debet ei assistere, quia assistentia matrimonii non est dispensatio sacramenti, sed officium testis; nemo autem testimonium præstare potest de actu, quem irritum esse nouit.

Si solus Episcopus ordinis accipiendi impedimen-

tentum cognouit, idque probare non potest, ordinationem homini denegare non potest.

Ad mortem damnatis Christianis S. Eucharistia 13
per modum viatici negari non debet: Nam cui pœnitentia conceditur, neque viaticum negari debet, quidetamen supplicii, vel eodem die etiam, horis aliquot ante sententiam mortis latam.

Corporalis macula, per se non impedit à digna sus- 14
ceptione Eucharistiæ. Ratio, quia sola malitia peccati, quæ animi deformitas est, impedita digna sumptione huius sacramenti, corporalis autem immunditia per se continet materiam peccati, per accidens tamen potest esse venialis irreuerentia, si immundities facilè mox tolli possit, ita immundum corpore accedere, si autem duret v.c. immenstruata, consultum est ob reuerentiam sacramenti differre communionem, sed non peccat mulier etsi menstruata accedat.

Pollutionem passus, quamuis culpa sua post pœ- 15
nitentiam communicare non prohiberur, quia pollutionis peccatum, sicut quoduis & aliud post legitimam pœnitentiam perinde se habet, ac si non fuisset, si tamen postea pollutionem etiam inuoluntariam malignus effectus commotæ carnis aut animi perturbati manet, consultum est eo die abstinere, sed non tenentur etiam ne quidem coniuges reddentes debitum spe precii excitandi aut necessitate coacti.

Mulier non obstante, quod communicare nolit, 16
marito debitum coniugii exigenti, reddere debet, quia implet bonum opus, & ex iustitia debitum: Monenda tamen est vxor non ita frequenter communicans, vt roget maritum, vt abstineat ob hono-

rem festiuitatis, quod si verò timeatur rixa & offensa debitum reddere debet.

17 Sacram Eucharistiam à ieiunis sumendam esse apostolica traditio est, vtpote à tempore Apostolorum obseruata. Christus autem post cœnam pontexit S. Eucharistiam, quia secundum ritus veteris legis debebat tunc pascha celebrari: noluit autem legem & figuram præmittere, priusquam veritatem huius sacramenti instituerat. Verba autem Christi. Hoc facite, non continent præceptum faciendi omnia, quæ Christus tunc fecit, sed solùm, quæ spectant ad substantiam & veritatem sacramenti, porrò accidentales ritus & modum administrandi Ecclesiæ ordinandum reliquit.

18 Ieiunium, quod communicaturo præcipitur, perfectum & naturale esse debet, adeo, vt etiam deglutitione chartæ nummi aurei violetur. Ratio, quia ieiunium istud non ob temperantiæ virtutem, sed ob sacramenti reuerentiam institutum est, vt sacra hostia ante alia omnia in stomachum deueniat. Quod si quis inter eluendum os guttulas cum saliua mixtas deglutiat, vel si iusculum degustauit, & illico reiecit, & si guttas cum saliua forte deglutiuerit, non censetur violatum ieiunium, item si reliquiæ inter dentes hærentes casu deglutiantur, & non exproposito.

19 Si modicum quid (liquoris) cum saliua per guttas casu traiiciatur non impedit S. Communionem, eò quòd ita traiectum in parua quantitate non habeat rationem cibi aut potus aut medicinæ; casu dico non per se. Nam si ablutio, quæ tamen modica in nocte Natiuitatis in prima missa per se sumatur ab altero sacrificio celebrando impeditur, potest tamen celebrare etiamsi paulo ante duodecimam no-

fis comederit, in nocte natiuitatis, etiamsi non dormiuerit nec cibus concoctus.

Certi casus sunt, quibus licitum est S. Eucharistiam sumi à non ieiunis. Primò in articulo mortis, etiam ex iudicis sententia si is diutius expectare nolit. 20

NB. Maior affirmat, quod sacerdos, si non habeat hostiam ad communicandum infirmum morituum, post meridiem priuatim consecrare possit, etiam panem fermentatum, dicendo sola verba consecrationis sine vestibus sacerdotalibus: sed alii DD. communiter hæc negant: quia Ecclesiæ consuetudo talia non permittit ob maximam huius sacramenti excellentiam, quod vno modo ac ritu semper confici & administrari plurimum interest. In raro tamen casu necessitatis, si infirmus moritutus aliud sacramentũ videlicet pœnitentię aut extremę vnctionis suscipere nõ possit & scandalum cesset, probabile est iuxta Zambr. Non malè acturum sacerdotem, si ob eiusmodi hominis communionem nõ ieiunus sacrificet. Secundus casus si sacerdoti non ieiuno necessitas incumbat sacrificii perficiẽdi, quod accidit, I. Si loco vini aquã hausit. II. Si alteri post cęptũ Canonem in missa deficienti ad perficiẽdum, sacerdos non ieiunus substitui debeat, quia ieiunus non adest. Tertius est, si sacerdos post consecrationem recordetur, se ieiunum non esse, debet progredi, imò etiam ante cõsecrationem, quia fermè sacerdos abstinere non potest sine nota; Ratio, quia vbi difficultas occurrit, semper eligendum est id, quod minus periculi habet. 21

Etiam post sumptam ablutionẽ licitum est sacerdoti reliquias hostiarum à se consecratarum in altari 22

absumere. Ratio, quia eiusmodi reliquiarum absumptio refertur ad vnum idemq; sacrificium, quod plenè absolutum non censetur, dum sacerdos in altari persistit.

Quod si S. Eucharistia incendio absumenda in manus sacrilegas infidelium deuentura potest sumi à non ieiuno.

23 Post sumptam Eucharistiam decens est, aliquamdiu à cibo & potu abstinere, sed id in præcepto non est. Etiam non licitum est tam statim expuere.

CAP. VII.

De ministro S. Eucharistiæ.

1 ORdinaria potestas ministrandi S. Eucharistiam ex Christi institutione sacerdotibus solis competit ex Christi institutione. Nam soli sacerdotis ratione ordinationis suæ adeo ex officio priuatim habent super corpus Christi conficiendum, consequenter etiam dispensandum iuxta exemplum Christi prius sacram hostiam consecrantis, & postea discipulis dispensantis & adiicientis. Hoc facite in meam commemorationem.

2 Diaconi ex commissione sacerdotis olim S. Calicem dispensarunt, & nunc quoque potestas dispensandi sacrum Christi corpus in casu necessitatis eis potest v. c. in absentia sacerdotis, in mortis articulo.

3 Dispensatio S. Eucharistiæ requirit in ministerio iurisdictionem ordinariam vel delegatam. Ratio, quia dispensatio sacramentorum, præsertim huius, quo fideles spiritualiter pascuntur, est proprium munus pastoris, quod proinde nemo alius sine illius commissione vsurpare debet: Excepto casu necessi-

necessitatis extremæ, quo omnibus sacerdotibus etiam inuisis & alioquin non toleratis communi iure licentia data est.

Regulares omnes incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam, si sine licentia parochi S. extremæ vnctionis vel Eucharistiæ subditis ministrent.

Regulares Mendicantes in suis templis etiam Paschali tempore S. Eucharistiam ministrare possunt 4
scilicet, qui in parochia sua præcepto Ecclesiæ de Paschali communione alias satisfacere parati sunt.

NB. Si Religiosi intelligant, parochus nullo modo esse contentos, vt tempore Paschali in templis suis communicent, debent in Confessionibus Parochianis seuerè præcipere, vt in Parochia communicent, quod si verò religiosi habeant tacitum vel præsumptum consensum parochorum; possunt etiam tempore Paschali parochianos communicare. Hoc notandum, quantum fieri potest, vt Religiosi ipso die Resurrectionis â parochianis communicandis, cum ipsis eo die ministratio Ecclesiæ interdicta sit, si parochi non consentiant.

Nemo sibi ipsi sacram Eucharistiam ministrare 5
debet extra necessitatis casum v. c. si aliquis Clericus seu Laicus in mortis articulo constitutus minister idoneum non habeat, à quo S. Eucharistiam sumat, nihil obstare videtur, quominus seipsum communicare possit scandalo cessante.

TRACTATVS V.

De Sacrificio Missæ.

CAP. I.

De natura, proprietate & effectu sacrificij nouæ legis.

1 CVm sacrificium propriè dictum aliud non sit, quàm oblatio Deo facta per immutationem alicuius rei sensibilis in signum supremi super omnes res dominii ex publica & legitima institutione, consequens, quod sicut in aliis sacrificiis, ita & in hoc debeat esse offerens seu sacerdos, qui est Christus Dominus, idem sacerdos & hostiâ offerés, & res oblata iuxta Trid. S. Aug. Cyprian. Sacerdos autem offerens ministerialis est, qui Christi personâ assumens ac repręsentans profert verba consecrationis, quibus nouæ legis sacrificium essentialiter perficitur, & per oblationẽ corporis & sanguinis Christi incruentum, fructus eius sacrificii cruenti tanquã generalis causæ & originis nostræ salutis nobis proximè & particulatim applicatur; Estq; fructus finitus, qui ex sacrificio incruento, tanquã ex causa proxima hominibus re ipsa applicatur. Vnde hoc sacrificium repeti oportet, quandoquidem quotidie peccamus, & quotidie nobis noua indulgentia & gratia Dei opus est.

2 Sacerdos in Missa totius etiam Ecclesiæ Vicarius est & legatus ad Deum, orat enim sacerdos pro Papa, pro Antistite, pro Rege. Deinde pro omnibus Christi fidelibus viuis atque defunctis.

Ex

Ex sacrificio duplex fructus seu effectus prouenit, 3
unus est ex opere operato, quia infallibiliter consequitur ipso opere externo posito, dummodo in suscipiente nullus obex sit, propterea quod Christus merita passionis suę tali sensibili opere rite exhibito, speciali voluntate sua annexuerit, ex pacto cum Deo Patre inito, & proinde talis effectus ex iustitia debeatur ac certo & infallibiliter conferens independenter à dispositione aut dignitate ministri. Alter effectus est per modũ impetrationis, partim ex dignitate & apud Deũ patrẽ gratia ipsius Christi in cuius nomine offertur, partim ex dignitate dispositione ac meritis de cõgruo, tũ proximè offerẽtis seu ministri tum etiã totius Ecclesiæ sanctæ cuius ille legatũ agit.

Sacrificium missę verè propitiatoriũ est ex opere 4
operato conferẽs remissionem peccatorũ; primus patet ex verbis Christi, Luc. 22. Posterius probatur, quia Christus peculiari ratione instituit hoc sacrificium in peccatorũ remissionem: Christi autẽ institutio efficax est, & voluntas eius operatoria. Ergo certus fructus propitiationis ex sensibili sacrificii opere secundum subiecti capacitatẽ, consequitur. Secũdò, quia est communis fidelium persuasio fructũ propitiationis huius sacrificii seu pro viuis seu pro defunctis offeratur, non pendere ex bonitate aut dignitate ministri seu proximè offerentis.

Sacrificium missæ non habet vim gratiam iustifi- 5
cantem immediatè conferẽdi his, pro quibus offertur (quia hæc virtus propria sacramentorum est vocali applicatione hominẽ suscipientẽ sanctificent) sed solùm mediatè per gratiam præuenientem & excitantem homines pio aliquo motu ad pœnitentiam: Præcipuus fructus autem huius sacrificii est ta-

risfactionis pro peccatis eorum, quibus applicatur, quamuis id nesciunt, dummodo capaces sint.

6 Sacrificium missæ vtile est ad delenda peccata venialia iuris, qui pro se offerunt aut offerre postulant, idque per modum impetrationis modo dispositi sint: tunc enim habent voluntatem repugnantem venialibus culpis, & oratio per Christum Deo patri oblata efficax est ad impetrandum eumque propitium nobis reddendum; siquidem sacrificium hoc inprimis præstans & vtile est ad remissionem peccatorum, quæ quotidie committimus videlicet venialium.

7 Probabile est sacrificium nouæ legis habere infallibilem effectum gratiæ præuenientis excitantisque peccatores ad pœnitentiam, iustos verò, pro quibus offertur ad maiorem perfectionem, quia Christus sacrificio huic incruento simpliciter & absolute tribuit virtutem remissionis peccatorum, Matth. 26. quod sine necessitate non ad solam remissionem pœnæ restringendum, sed etiam culpæ, non quidem mediatam sed interueniente pro aliquo motu pœnitentiæ per gratiam præuenientem.

8 Per sacrificium Missæ varia dona & beneficia Dei impetrari possunt; Quandoquidem orationibus nostris quibuscunque sanctè ac Deum fusis, tum nobis ipsis, tum aliis hominibus varia beneficia, multò certius & perfectius assequi possumus, si preces & desideria (in persona Christi & Ecclesiæ, in qua multi iusti, effusa) annexa & subnixa sunt hostiæ Deo patri gratissimæ, quæ suopte valore & dignitate quodcunque nobis impetrare potens est. Quod vero interdum non consequamur, quod volumus adeoque effectus impetrationis ex sacrificio infal-

infallibilis non sit: Causa est, quia non habemus de ea re promissionem Dei absolutam, sed tantum conditionatam, si nobis quod rectè petimus secundum diuinæ prouidentiæ rationem dari expediat; Credibile tamen est nunquam petitionem præsertim tam, quæ sacrificio adiungitur omni fructu carere, quia etsi non impetratur, quod petitur, aliud tamen confertur, quod vtilius ac melius esse Deus iudicat.

9 Sacrificium missæ ex natura sua, siue secundum primam & remotam potentiam spectatum habet, quidem infinitam dignitatem & valorem impetrandi, tùm ratione rei oblatæ, tùm ratione primarii offerentis, qui est Christus Dominus propter vnionem hypostaticam infinitè dignus: Attamen spectatum hoc sacrificium secundum proximam potentiam, quam habet ex Christi institutione & voluntate non habet efficaciam producendi effectum infinitum, sed semper finitum & limitatum, tàm intensiuè, quàm extensiuè. Nam quod attinet ad finitam intensionem, tametsi Christi merita & dignitas infinita sint, secundum sufficientem & actum primum; tamen secundum applicationem & actum secundum semper effectus finitus promanat per sacrificium & sacramenta veluti instrumenta à Christo instituta. Quod verò attinet ad finitam extensionem, quæ in eo consistit, quod fructus sacrificii applicatus pluribus non multiplicetur, & augeatur in infinitum, sed in singulis diuidatur ac minuatur optimè probatur ex sensu & praxi Ecclesiæ. Nam & sacerdotes præcipuum sacrificii fructum, qui prouenit, quatenus ex Christi persona offertur sæpe vni soli applicare solent, & fideles hoc ipsum

desiderare atq; oblata sæpe exigere, quod non rectè & sapienter facerent, si sacrificium oblatum pro pluribus tantundem fructus conferret singulis, quam si pro vno solo offerretur.

10 Vna eademq; oratio plus impetrat alicui si pro eo solo fiat, quã si pro pluribus, propterea quod postulatio debeat habere proportionẽ cum re postulata, ideoq; non æque impetret rem difficilem atq; facilẽ, maiorem & minorẽ. Atqui sacerdotis oratio, quatenus fit ad Deũ patrem offerendo in persona Christi vnica tantũ est in vno sacrificio. Nam effectus impetrationis oblationi seu sacrificio infallibiliter annexus nõ est, neq; ex institutione Christi aut promissione determinatus: Quin imò sacrificiũ applicatur & determinatur ad impetrandũ ab intẽtione & voluntate ministri, vt proinde mirum non sit effectum impetrationis finitum ac limitatum esse.

11 Sacrificium quod impetrationem beneficiorum habet aliquo modo infinitã virtutẽ syncategorematicè quatenus fructus, qui per modũ impetrationis prouenit, tùm ratione deuotionis, tũ ratione multitudinis priuatorũ offerentiũ magis ac magis crescere potest. Prob ex communi fideliũ persuasione, si plures missam audiendo sacrificiũ Deo patri offerant, non minorem fructũ exinde referre singulos, quam si soli essent, propter ea, quod priuatę eiusmodi oblationes distinctæ sint, ideoq; eis distincti effectus respondeãt. Communis item & vera fideliũ persuasio est, etsi sacerdos pro certa persona missæ sacrificium offerre debeat, nihil tamẽ ipsi decedere, si *in Memento* in propria persona & ex priuata deuotione idẽ sacrificium pro se ipso & aliis pluribus personis distinctis actionibus siue petitionibus offerat: cum enim hæ obla-

oblationes diuersæ & repetitæ sint, quarum nulla alteram impendit, ideo singulis tantundem fructus impetrare possunt, quàm si vna sola pro vna persona fieret.

Missa mali sacerdotis æquè vtilis est, quo ad fructũ 12
eius principalẽ, qui est ex opere operato seu per modum impetrationis, quatenus in Christi persona offertur, vtpote non pendens à dispositione aut bonitate ministri; Quatenus verò sacerdos offert, vt priuata persona fructus impetrationis prouenit tùm sibi, tùm aliis, quibus eum applicat secundum dispositionem ac deuotionem eiusdem proinde, quo magis dispositus est, eo plus gratię & gloriæ apud Deum sibi mereatur, plus etiam tùm sibi, tùm aliis impetret & pro peccatis satisfaciat. At verò si malè dispositus & indignus offerat, infructuosa est eius oblatio etiã secundum vim impetrandi iuxta Ioh. 19. *Scimus quia peccatores Deus non exaudit*, si nimirum id intelligatur de peccatore formaliter videlicet, qui orãdo peccat, siue cuius oratio execrabilis est, vt dicitur Prov. 28,

Sacerdos qui à pluribus sufficientem stipem acce- 13
pit, non satisfacit pro omnibus vnã missam dicendo, quamuis contrariũ doceant Caiet. Nav. Can. Vasq.

NB. Quod si sacrificium postulantes non integrũ stipendium iustum sed partem tantum præbeant, non posse eos iniquo animo ferre, si Sacerdos non pro singulis seorsim, sed pro pluribus coniunctim secundum proportionem stipendii accepti offerat. Iustum autem stipendium censeri debet, quod vel lex vel consuetudo loci taxauit, si autẽ taxatũ non est, sufficit dando mediam vel tertiam partẽ sustentationis pro vno die eò quod solũ vna hora impẽdatur sacrificio; Reliquũ verò tẽporis diei aliis officiis impẽ-

dere

dere potest, quamuis etiam plus liberaliter offerri possit.

NB. Sacerdos Parochus cui largius stipendium confertur pro Missa, potest obligationi per alium satisfacere, dato ipsi stipendio sufficienti (consueto) reliquo sibi retento. Nam hæc censetur mens esse fidelium, quod pluribus obligationibus suis vel per se vel per alium satisfacere possit.

14 Si stipendium alteri sacerdoti, præter Parochum detur, pro Missa debet vel ipsemet celebrare, vel si alterum substituere velit totum ei stipendium relinquere; alioquin iniuriam infert, si partem sibi retineat: Ratio partim quia maior eleemosyna data sacrificandi censetur *Maior cooperatio* ad sacrificium, ex quo maior fructus danti proueniat; partim quia etiam sacrificans, beneficii magnitudine motus maiorem deuotionem adhibet, ideoque plus benefactori impetrat.

Quod si sacrificans sponte in se suscipiat obligationem sacrificandi parte stipendii condonata nemini iniuria fiet, NB. Sacerdos differens diu missam pro qua stipendium accepit sine causa potest peccare, mortaliter eum interea magno spirituali fructu priuentur ii, quorum debitor est.

15 Sacerdos qui stipendium accepit plerunque missam celebrare debet eam, & in eo altari, sicuti offerens petiuit. Eò quòd & specialem offerentis deuotionem, nec non specialis missæ orationis maior fructus impetrationis ad propositam finem prouenire soleat.

16 In festis vel dominicis ob iustam causam dici potest missa votiua vel pro defunctis.

CAP.

CAP. II.

Pro quibus sacrificium offerre liceat, & quis fructus ipsis inde proueniat.

SAcrificium nouæ legis latreuticum est, quatenus 1
refertur ad colendum Deum: Eucharisticum, quia fit in gratiarum actionem pro beneficio passionis dominicæ: impetratorium, quia per Christum Deo patri oblatum facile nos quiduis impetraturos speramus: propitiatorium pro peccatis mortuorum & viuorum.

Sacrificium nouæ legis omnia veteris legis sacri- 2
ficia præstantiore virtute continet: Est enim holocaustum pro peccato & propitiatorium.

Sacerdos in Missa triplicem personam sustinet: 3
Christi, Ecclesiæ, vt legatus, & priuati non solum in Memento, sed etiam in tota sacrificii actione. Nam sicut alia omnia bona opera iustorum triplicem virtutem habent merendi, satisfaciendi & impetrandi, ita & publicæ orationes & sacrificium, cum sint actus virtutis Religionis. Inprimis enim minister, si iustus sit, ex condigno sibi meretur gratiam & gloriam; Secundò, si satisfacit pro peccatis suis, præsertim, si hunc etiam finem intendat, potestque hunc fructum satisfactionis ex opere operantis alteri quoque applicare. Tertiò, propriâ intentione & affectu impetrare potest à Deo varia beneficia tùm sibi, tùm aliis.

Pro sanctis in cœlo offertur sacrificium Missæ, 4
quatenus est laudis, & gratiarum actionis, quia dum Deo sacrificamus, laudamus eum & gratias ei agimus pro sanctorum victoria, meritis & gloria, eorúmq; deprecatione, preces nostras exaudiri petimus.

Sacri-

5 Sacrificium Missæ recte ac salubriter offertur prō defunctis animabus ad remissionem pœnæ, tùm per modum interpretationis, tùm ex opere operato ipsis consequendam, patet ex Concil. Trid. Ratio est, Cum animæ in purgatorio sint vera & viua membra Ecclesiæ atq; capacia fructus sacrificii propitiatorii, non est ratio, cur non eq̃uè ipsis atq; aliis hominibus viuis applicari possit, non solum per modū impetrationis, sed etiam ex opere operato, quandoquidē vtroq; modo fructus prouenire solet per solā intētionem & applicationē omnino extrinsecā Non ita verò in sacramentis, quippe in quibus requiritur, vt actio sensibilis circa suscipientes exerceatur, quæ ipsa discriminis ratio est, cur fructus sacrificii nō item sacramentorum fidelibus defunctis applicari possit.

6 Pro omnibus viuētibus sacrificium missæ vtiliter offerri potest, quatenus sacerdos Christi personam repræsentat. Nam sacrificium incruentū cum sit repræsentatiuum mortis dominicæ & fructus illius quam maxime applicatiuū pro omnibus offerri potest, pro quibus Christus mortuus est, tales autē sunt omnes homines viuētes in hac terra. Ergo quod argumentum sumptum ex Apostolo. 1. Timoth. 2. *Obsecro primum omnium fieri obsecrationes pro omnibus hominibus.*

7 Quatenus sacerdos personam Christi gerit etiam pro excommunicatis non toleratis sacrificat applicando eius fructum impetrationis vel etiam satisfactionis si capaces sint: Ratio, quia potestas consecrādi & offerendi pro quibuscunq; viuis atq; defunctis, quatenus ii capaces sunt est annexa ordini ex Christi institutione, quare Ecclesia licet prohibere possit, quominus pro excommunicatis validè & fructuosè dican-

dicantur suffragia publica missæ, quippe in quibus dicendis minister vices Ecclesiæ gerit, tamen prohiberenon potest, quominus Consecrando in persona Christi, siue vt minister Christi fructum principalem sacrificii validè applicet, cuicunq; velit: Grauiter tamen sacerdoti prohibitum est, in c. à nobis vt pro excommunicatis non toleratis Missæ sacrificium non offerat.

Pro Catechumenis viuis ac defunctis sacrificium 8
offerri potest. vt iis prosit, saltem per modum impetrationis. Nam Catechumeni aliquo modo sunt membra Christi per fidem saltem voto, & desiderio.

Pro infidelibus Iudæis ac Paganis sacrificium re- 9
cte offertur, quatenus est impetratorium, vt ad fidē veram conuertantur, patet ex Apost. 1. Tim. 2. Et in veteri lege Iudæi etiam pro gentilibus sacrificare soliti sunt, 1. Estræ 6. pro salute Darii Lib. 2. Macc. ab. 3. pro salute Heliodori.

Missa olim distinguebatur in duas partes, quarū 10
vna Cathechumenorum dicebatur, & altera fidelium, quæ constabat oblatione consecratione & sumptione à qua Catechumeni repellebantur.

Fructus ex opere operato in sacrificio Missæ illi 11
prouenit, cui minister intendit, si capax sit. Ratio, quia sacerdos ex vi ordinationis constitutus est à Christo minister ac dispensator Mysteriorum ac donorū Dei, sicut indicat forma verborū, quibus sacerdos ordinatur. Accipe potestatem offerēdi sacrificiū pro viuis atq; defunctis. Vnde colligitur; Licet sacerdos illicite alicui applicet contra iustitiæ aut obedientiæ virtutem, quia v.c. parochus, ratione beneficii sui ob prælati præceptū deberet pro alio offerre, nihilominus

ex opere operato prouenturum ei cui sacerdos vult cum hæc applicatio sit actus potestatis ordinis, quæ ex aliena potestate non dependet.

12 Sacerdos fructum sacrificii qui ex opere operato est, ante vel in ipsa consecratione alicui applicare potest. Nam alioquin frustrà eam postea applicare conabitur; Quemadmodum enim sacramenta putà Baptismus, Confirmatio, ita & sacrificia effectum suum ex opere operato dependenter à ministrii intentione producunt, dum conficiuntur & actu existunt. Quare non est in potestate ministri effectum suspendere velle, & postea alicui applicare.

13 Fructus sacrificii non potest alicui valide applicari sub conditione in futurum contingente v.c. Offero pro illo, qui primus mihi stipem dederit, vel qui proximus ex hac communitate morituros fuerit; Est enim contra praxin Ecclesiæ, & ad effectum sacramentorum ex sacrificii requiritur intentio ministri absoluta & independens ab euentu contingente in futurum v.c. inualide baptizatur homo sub conditione si à fide susceptâ defecturus non est; secus dicendum si conditio præterit, aut præsente tempore impleta est: Nam secundum eam sacramentorum & sacrificii effectus rectè ac fructuosè alicui confertur v.c. Baptizo te, si homo es, offero sacrificium pro eo, qui ex tali numero benefactorum mortuus est.

14 Non est recta intentio applicandi sacrificii fructum illi homini, quem Deus scit ex hac communitate v.c. moriturum esse. Nam secundum ordinariam Dei legem vt Ecclesia nobis testatur: Deus non solet, vel homines punire, aut præmio afficere, aut

gratiam sacramentorum eisdem conferre secundum præscientiam futurorum contingentium ac liberorum effectuum: sed secundum præsentem dumtaxat hominum statum ac conditionem; siquidem id magis congruere videtur diuinæ prouidentiæ & humanæ gubernationi, quæ omnimodè se creaturarum earum naturis accommodat.

15 Mos celebrandi vti in Lotharingia Requiem non videtur commendabilis v.c. si quis pro se dum adhuc viuit sinat celebrare Requiem, quia est contra intentionem Ecclesiæ, quæ est, vt officium funebrè dicatur pro mortuis.

16 Sacerdos in persona Ecclesiæ præcipuè offert & supplicat pro membris Ecclesiæ, vt pote cuius intentio illa est, secundariò verò etiam pro aliis v.c. Catechumenis, post, infidelibus.

17 Sacerdos vt priuata persona videlicet *in Memento* pro omnibus sacrificium offerre potest. Ratio, quia cum talis oratio & oblatio sit propria actio ipsius sacerdotis, merito eiusdem arbitrio permittitur, neq; ab Ecclesia prohibetur.

18 Fructus aliquis sacrificii, quatenus in Christi persona offertur, ipsi offerendi proprius est, alteri non applicabilis, vnde fructus specialissimus appellari solet: Nam hæc est conditio effectus ex opere operato, vt sit veluti beneficium personale, proueniens illi tantum, cui datum est. Est autem valde credibile & communiter receptum, Christum instituisse sacrificium ita, vt aliquis eius fructus certò & ex opere operato proueniat sacrificanti & probabiliter etiam illis offerentibus.

CAP. III.

De obligatione sacrificandi.

1 SAcerdos etsi curam animarum non habeat, mortaliter peccare videtur, nisi aliquoties in anno sacrificet v.c. ter vel quater, quia sacrificium pertinet ad offerendum Deo, ad quod quilibet sacerdos obligatur ratione ordinationis suæ, quippe in quo non tantum potestatem, sed etiam officium seu munus sacrificandi suscipit, contraria tamen sententia est grauium authorum S. Bonauenturæ, Hallensi, Victoriæ; simplicem sacerdotem cessante scandalo & contemptu non obligari sub culpa mortali ad sacrificandum, dummodo sacram communionem cum laicis in Paschate sumat, quia nullius præcepti diuini aut humani obligatio satis ostendi potest, & sanctos quosdam viros ob humilitatem à sacrificando abstinuisse legimus.

2 Sacerdos curatus frequenter toties scilicet, quoties subditi sacrum audire tenentur, obligatus est ad sacrificandum vel alium substituendum. Nam ideo Parochi à fidelibus oblationes & decimas accipiunt, quia ipsis dispensare debent ea, quæ ad salutem necessaria sunt.

3 Parochus ex officio non videtur esse obligatus ad sacrificandum pro parochianis suis: Ratio, quia beneficia curata propriè instituta sunt ad pascendum populum verborum & sacramentorum ministratione; non item ad sacrificandum pro illo. Quandoquidem id per se non pertinet ad spiritualem pastum ouium commissarum, æquitatis tamen ratio postulat, vt parochi pro suis subditis frequenter intra & extra sacrificium supplicent.

Si

Si Parochianus offerat stipem pro sacrificio eius 4
rei, quo scit Parochum sacrificare obligatum esse
ista intentione, contentus esse censetur obligatione
secundaria, ne alioquin aliam parochiam accedere
cogatur.

In Ecclesiis Cathedralibus collegiatis & conuen- 5
tualibus quotidie sacrificium celebrari debet.

NB. Numerum missarum vel anniuersariorum
minuere ob casum necessitatis ad Episcopum, vel
Ordinis Prælatum pertinet, ita tamen vt eorum o-
mnium defunctorum, qui pro suarum animarum
salute aliquid reliquerunt, commemoratio fiat, id
est collecta aliqua interponatur.

Capellanus ex officio obligatur ad eum missarum 6
numerum, quem literæ fundationis requirunt: Ex-
cepe nisi reditus sint distracti, vt Aschaffenburgi.

NB. Refert vtrùm obligatio sacrificii quotidia-
i loco an personæ à fundatore imposita fuerit.

NB Præterea in quibusdam Ecclesiis consuetudo
habet, vt iis Capellanis, quibus quotidiani sacrificii obli-
atio incumbit vnum vacationis diem in hebdo-
made largiri, eo quòd ob humanam fragilitatem sa-
cerdotes præsertim seculares, omnibus omnino die-
bus ad sacrificandum dispositi non sint.

Si iustum impedimentum, v.c. infirmitas breui 7
tempore, vnâ vel alterâ septimanâ, duraturâ sit, non
videtur obligatus Capellanus, vt alium sacrifican-
tem substituat. Nam etiam hærus, tametsi iure
retrahere possit de mercede famuli propter e-
ius ægritudinem, si tamen pius & benignus sit,
non facile detrahere solet. Si autem ægritudo
diutius duret, tunc Vicarius Sacellano statuen-
dus est, ne longo tempore Ecclesia & Fundator

spirituali fructu priuentur. Quod limita; Nisi stipendium tenue sit & alendo infirmo Capellano necessarium: siquidem etiam dominus famulo ægrotanti necessaria alimenta præstare debet.

8 Consuetum est sacerdotibus, vt quotidie sacrificent exemplum S. Andreæ, diciturque ideo iugesacrificium. Quod si tamen sacerdos non bene dispositum se sentiat, melius est ob sacramenti reuerentiam quandoque à sacrificando abstinere.

CAP. IV.

De tempore quo sacrificare licet vel non licet.

1 COmmuni iure licitum non est, ante auroram sacrificare, neque post meridiem: Ratio, quia nocturnum tempus non ita idoneum est, vt populus cum tanta reuerentia interesse possit, sicut tempore diurno.

2 In die Natalis Domini omnes tres missas ante auroram celebrare licet.

3 Episcopus ob causam dispensare potest, vt ante auroram, vel post meridiem celebrare licet.

NB. Consuetudo in his partibus septentrionalibus tribus vel quatuor horis ante Solis ortum Missam inchoandi, non debet reprehendi, quia in his regionibus in hyeme Sol serò oritur.

4 Ob causam necessitatis licitum est post meridiem celebrare, ne infirmus sine viatico decedat propter Principis funus, propter publicam concionem festo die vsque ad meridiem perductam; Imò ex quacunque iusta occasione potest Missa paulo post meridiem vno vel altero quadrante inchoari, quia huius-

modi

modires morales moraliter & non mathematicè accipi debent.

Non est peccatum mortale celebrari missam ante 5
horas matutinas, sin autem causa ita celebrandi desit, nullum peccatum est. Etsi enim oporteat Matutinum cum laudibus ante Missam recitare, tum cuiusdam præparationis causa, tùm quia Matutinum ad noctem pertinet, Missa ad diem; tamen quadritum seu ordinem tantum accidentalem, atque missæ valde extrinsecum spectat, vt grauem obligationem continere non possit per se loquendo.

Eodem die non est licitum bis celebrare: Excepto Natali Domini & si casus necessitatis postulet v. g. ne moriturus sine viatico decedat, quia non adest hostia consecrata; Item ne populus die festo missa priuetur: putà quia Parochus cooperatore carens, duabus parochiis præest, etiam tribus, si tres parochias, ob aduentum principis, quoad missam bis celebrandam in duabus parochiis eodem festo, considerandа est consuetudo cuiusque diœcesis, ne contra eam aliquid insolitum & sine graui necessitate fiat. 6

NB. Nemo tenetur tres Missas in Natali Domini celebrare, sed sufficit spectata obligatione iuris communis, si vna ex illis tribus legatur vel audiatur.

Feriâ sextâ hebdomadæ sanctæ sacrificium Missæ non celebratur: Ratio, quia Ecclesia colit & exhibet realem passionem & cruentum sacrificiũ Christi; Ideo non repræsentat mysticè, seu non immolat incruentè. Potest tamen eo die populus communicari. 7

In Sabbatho sancto plerique sacerdotes abstinent à celebratione priuata. Nam Ecclesia toto illo 8

die in ieiunio, luctu & repræsentatione mortis dominicæ perseuerabat.

9 Feria quinta hebdomadæ sanctæ licitum est sacerdotibus celebrare. Nam nullo id iure prohibitum reperitur, estque consuetudo, vt sacerdotes alii ex deuotione ad repræsentationem Apostolorum communicent.

CAP. V.

Quo in loco sacrificium sit celebrandum.

1 IVre communi missa celebrari non debet nisi in locis ab Episcopo consecratis, vel saltem benedictis, & ad officia diuina deputatis.

NB. Sotus vult & Sa non esse mortale, si scandalum & contemptus absit, in quouis honesto loco super altari sacrato celebrari: sed ab aliis merito reiicitur, cum præceptum illud ob tanti sacramenti reuerentiam versetur circa rem grauem, ideoque eius transgressori pœna depositionis decreta sit.

2 Oratoria, quæ neque consecrata, neque benedicta sunt, non videntur violari aut reconciliatione aliqua indigere.

3 In casu necessitatis extra Ecclesiam super altari portatili sacrificari potest v.c. si Ecclesia directa in conuentu magni populi, quem Ecclesia non capit, in bello pro exercitu in longa peregrinatione per loca infidelium.

4 Episcopus facultatem dare potest in priuato oratorio ad diuinum duntaxat cultum destinato *missam* celebrandi, saluo tamen iure parochialis Ecclesiæ, quod attinet ad sacramentorum administrationem.

5 Per priuilegia sedis Apostolicæ in loco non consecrato

sacrato nec benedicto sacrificium fieri potest, qua-
lia habent Patres Societatis Iesu.

In mari vel flumine sacrificari illicitum non est, si 6
periculum cesset, sacri sanguinis effundendi quod
solent Lusitani practicare.

NB. Est mortale celebrari in Ecclesia polluta.

Quinq; modis Ecclesia violatur, vt in ea missam 7
celebrare non liceat. Primò, incuriosa sanguinis ef-
fusione, non in turri tecto, vt spelunca, sed in Eccle-
sia, licet vulnerans extra stet. Secundò, iniurioso
homicidio, illicita esse humani seminis effusione ex-
communicati non tolerati vel denique non bapti-
zati hominis sepultura.

Factum per quod Ecclesiæ vel altaris violatio in- 8
fertur Notorium esse debet, & iniuria debet esse
mortalis, deinde non sanguinis aliquæ guttæ ex na-
sibus, sed tanta copia, vt possit dici effusio, imò li-
cet effusio copiosa, tamen si percussio non grauis,
Ecclesia non violatur.

NB. Ecclesia violatur strangulatione & per sen-
tentiam mortis latam in ea Ecclesia ab Episcopo ex-
communicato, etiam hæretico validè consecratur.

Sacristia, & Cameræ, quæ sunt custodia vasorum 9
& vestium non videntur violari sicut Ecclesia, quia
paries intermedius facit locum separatum ab altero.

Violatâ Ecclesiâ etiam cæmiterium violatũ cense- 10
tur: Nam quod principale est, trahit ad se accessoriũ:
Contrà verò violato Cæmiterio non Ecclesia viola-
ta censetur, ne, quod minus dignum est, maius aut
accessorium principale ad se trahere videatur.

Si Ecclesia consecrata violetur, solus Episcopus e- 11
am reconciliat, benedictam etiam simplex sacerdos;
idemq; sentiendum de Cæmiterio.

13 Ecclesia polluta non reconciliatur per solum missæ sacrificium, quod bona fide in ea celebratur, quia si celebratio missæ instar reconciliationis esse debet, idem dicendum erit, tametsi sacerdos mala fide in Ecclesia polluta celebret, quod plane falsum est.

NB. Licet Ecclesia per capturam rei fugientis ad eam non violetur, tamen à sacerdote iussu Episcopi aqua exorzizata reconciliari debet; Idem dicendum de Ecclesiis Catholicorum, in quibus hæretici sua exercitia aliquandiu habuerunt, & corpora non denunciatorum sepulta.

14 Si Catholici Ecclesiam talem recipiant, in qua hæreticorum Exercitia viguerunt, opus non est, eam solemniter ab Episcopo reconciliari: Ante visitationem tamen Episcopi vtendum est portatili in tali Ecclesia.

15 Ecclesia consecrata execratur, si eius parietes incendio aut ruina simul destruuntur.

16 Ecclesia successiuè reparata non est denuò consecranda: Probatur, quia moraliter censetur eadem Ecclesia. Deinde si hodie vnus paries destructus sit, & intra octo dies reparatus nouus paries accessione ad totum sacrabitur. Nam sacrum si maius sitsit trahit ad se non sacrum.

17 Pollutâ Ecclesiâ polluuntur etiam altaria omnia, quæ in ea fixa sunt sed Ecclesiâ execratâ non ideo etiam altaria execrantur. Sicut & vice versa, altare per effractionem enormem execratur seu consecrationem amittit sine execratione ipsius Ecclesiæ.

CAP.

CAP. VI.

De Ara, sacris Vasis & Vestibus.

ALtare in quo sacrificium peragitur lapideum esse debet propter durabiliorem & firmiorem materiam: In primitiua Ecclesia in ligneis altaribus consecrabant, satis verò est, vt superior ea pars super quam calix cum patena ponitur, lapidea & consecrata sit. 1

Summus Pontifex sacerdoti simplici committere potest facultatem altaria consecrandi, vti facit Religiosis in Indiam profecturis. 2

Duplex est altare, vnum mobile seu portatile, alterum fixum seu stabile. Quare hoc consecrationem amittit, per amotionem à structura: Non item alterum per amotionem à ligno execratur. 3

Tam portatile, quam fixum altare consecrationem amittit per notabilem fractionem, quæ censeri solet, si in nulla altaris parte calix cum patera consistere possit. Idemque sentiendum de aliis rebus benedictis, calice, sacris vestibus. 4

Dictum illud, *Non sacrum accessione ad sacrum, efficitur sacrum*, potius locum habet in liquoribus. 5

NB. Alba v.c. benedictionem amittit, si per fractionem inepta sit ad sacrum suum vsum, vel si cingulum ita frangatur, vt neutra eius pars ad cingendum sufficiat, si tamen ante plenam separationem reficiatur & partes connectuntur, seruabitur consecratio.

Non amittitur consecratio calicis per solam separationem pedis à cuppa in calice tornatili, quia sola cuppa in calice tornatili per se consecratur. Alia ratio est de calicibus, qui pedem amobilē non habent. 6

7 Probabile est calicem non execrari noua inauratione secundum superficiem interiorem, cum enim forma calicis permaneat, non videtur consecratio amitti, quemadmodum neq; Ecclesiæ consecratio perditur, si muri denuo dealbentur. Honestum tamen est, vt post profanarum manuum contractum, & nouæ materiæ appositionem calix aqua benedicta prius lauetur, quam ad sacrificandum adhibeatur.

8 Valde conueniens, licet non simpliciter necessarium est, vt in quolibet altari sacræ reliquiæ sint.

9 Si altaris sigillum seu loculus in quo sacræ reliquiæ sunt, notabiliter frangatur, altari iterum conseruari oportet, cum sigillum hoc censeatur præcipua pars mensę, meritò ob cuiuis fractionem vel amotionem ipsa mensa, siue lapis notabiliter confractus seu diminutus æstimatur.

10 Altare, Calix, Patina, Corporale polluuntur per humani seminis, aut sanguinis effusionem, vt reconciliari debeant: quod si verò ad communem vsum adhibeantur, non violantur, sed simplici benedictione reconciliare decens est.

11 Sacræ vestes, quibus sacerdos in missa vtitur benedictæ esse debent, & pallæ parte interiori debent esse lineæ cum sint pars corporalis, mappa etiam duplex corporale subiecta esse debet.

12 Calix & patina ex materia aurea, argentea, vel stánea esse debent, non ex ligno, vitro, ferro, &c. pes etiam potest esse ex plumbo aut cupro.

NB. Calix & patina debent benedici & Chrismate inungi ab Episcopo; Religiosi societatis in Indiam proficiscentes ex priuilegiis papali possunt benedicere. Calicis purificatorium ex lino debet esse bene-

benedictum, lumen etiam requiritur, etiam ex sæuo vnum, si aliud haberi non possit: preces ante missam obligant sub veniali.

Ministrum altaris, qui sacerdoti respondeat, & 13
vrceolos porrigat, marem non fœminam esse oportet: sanctimoniales tamen ex loco remoto respondere possunt, & consuetudo obtinet, vt parochi in pagis sine ministro respondente celebrent.

Vestes sacræ quibus sacrificans indutus esse debet 14
sunt amictus, Alba, Cingulũ, Manipulus, Stola, Casula. Cingulũ debet esse benedictum etiã sicut alia.

Vestes & sacra vasa oportet esse munda, & si neg- 15
ligentia sit à parte sacerdotis non mundantis, erit mortale.

Sacrificans nudo capite esse debet. 16

Si aliquid ex requisitis ad sacrificium celebran- 17
dum desit, attendere oportet; hinc quidem quantopere id requiratur ad sacrificii celebritatem; hinc verò quanta sit celebrandi necessitas. Nam sine vestibus sacris non licet celebrare; Excepto casu grauissimæ necessitatis, puta ob mortis periculum; Idẽ dicendum de aliis, sine missali tamen si quis constantissima memoria polleat, quis in casu aliquo celebrare poterit, si scandalum absit, & si magna sit celebrãdi necessitas v.c. si populus cum scandalo dimitti deberet, posset celebrare sine stola, vel manipulo: sine magna autem necessitate non licet sine his celebrare. Nam eo casu quo missa ritè ac decenter celebrari non potest, cessat obligatio legis de sacro faciendo, vel audiendo.

Sacerdos non debet populum benedicere, si ce- 18
lebret coram Romanæ sedis Cardinali, vel coram Episcopo, nisi is annuat seu licentiam det.

Sacra

19 Sacra vasa, in quibus continetur corpus Christi, tangere Laico est mortale; si vacua est, veniale, si contemtus absit, etiam in sanctimonialibus corporalia & purificatoria prius leuiter lauari debent à Diacono antequam sanctimonialibus aut virginibus dantur iterum lauanda.

NB. In Minoribus ordinibus constituti non audent attingere sacra vasa, propter praxin Ecclesiarum & communem DD. sententiam.

20 Vestes & Pallas benedictas, quæ nec chrismate vnctæ sunt, neque sacrum Christi corpus immediate contingunt cum reuerentia etiam laicis contingere permissum est. Lacerata tamen & vetustate absumpta igni debent absumi, & non ad profanos vsus adhiberi.

21 Sacras reliquias cum reuerentia tangere laicis non est licitum.

22 Decens est, vt sacræ pixides & ciboria benedicantur, quamuis id non in omnibus Ecclesiis vsitatum sit.

CAP. VII.

An & quibus casibus sacrificium missæ interrumpere vel imperfectum relinquere licitum sit.

1 NVnquam licitum est directa intentione accedere ad consecrandum solum panem sine consecratione vini; Est enim contra Christi institutionem, sacrificium mutilum reddere, vnde sacrilegium. Quod si tamen in aliquo casu hostes hæretici ingruant ad occidendum sacrificantem in altari, potest is hostiam iam consecratam statim sumere, si ad con-

ad consecrandum calicem sine euidenti mortis periculo pergere non possit, quia tunc directè & ex proposito non mutilat sacrificium, sed permittit eius imperfectionem, seu omittit illud perficere, cum præceptum affirmatiuum in tali casu necessitatis nõ obliget. Sumptio etiam est de essentia sacrificii, vnde non intermittenda.

Sacrificium cæptum interrumpere non est licitum nisi in quibusdam casibus. Primò, Sacerdos recordetur se ieiunum non esse ante canonem aut irrog. aut excom. Secundò, si excommunicatus non toleratus missæ interesse præsumat, qui expelli nequeat. Tertiò, si morbus cogat sacrificium interrumpere, vel alia grauis necessitas, quo casu si consecratio facta fuit, debet alius sacerdos substitui, si prior redire, & sacrificium persequi non possit. Et si sacerdos ieiunus haberi non possit, debet perfici à non ieiuno, eò quòd maius sit præceptum de sacrificio non relinquendo imperfecto, quàm præceptum de sacrificando & communicando ieiuno. Quod si sacerdos ante canonem deficiat, non est necesse, vt alius accedat. Quartò, ob magnam proximi necessitatem, putà si alicui morti proximo sacramentum sit ministrandum, etiam post consecrationem, maxime pœnitentiæ: sed sacerdos debet se quam citissimè expedire & ad sacrificium perficiendum redire, quod etiam obseruandum quoad sacrã vnctionem si aliud sacramentũ accipere non potest. 2

Si sacerdos post consecrationem aduertat, aquam pro vino appositam fuisse, potest occulte aliud vinum apponere & consecrare, sine noua panis consecratione.

TRA-

TRACTATVS VI.

De sacramento Pœnitentię.

CAP. I.

De nomine & natura Pœnitentiæ, quatenus ea virtus est.

1 PŒnitentia (à pœna dicta, quod sit dolor animi se ipsum affligentis ob mala commissa vel omissa) tùm præteritæ vitæ detestationem animique dolorem, tùm nouæ obedientiæ inchoationem continet. Cum enim per actum virtutis pœnitentiæ, homo ad meliorem vitam animi mutatione se conuertat, & ad iustitiam accedat, necesse est, vt non solum vitæ nouæ propositum concupiscat seu resipiscat, sed inprimis etiam vitam veterē seu peccatum tanquam malum abolendum detestetur, ac de eo doleat, quandoquidem omnis mutatio duos terminos requirit, vnum à quo recedatur, alterum ad quem accedatur. Vnde colligitur proprium & formale obiectum virtutis pœnitentiæ esse malū peccati, quatenus est offensa Dei ab homine cū Dei auxilio delenda & compensanda.

2 Pœnitentia virtus definitur detestatio ac dolor animi de peccato, quatenus est offensa Dei intentione eam abolendi ac compensandi (detestatio, fuga, recessus animi à malo peccati, displicentia, (quatenus est offensa Dei.) Nam detestari peccatum, quatenus est præcisè malum moris & rationi repugnans pertinet generatim ad generale propositum virtutis ac honestatis.

Pœni-

Pœnitentiæ virtus est pars quædam iustitiæ erga 3
Deum commutativę non simpliciter dicta, sed secũdum quid, qualem inter Deum & hominẽ intercedere dixi lib. 3. Tract. 1. de iust. c. 3. n. 5. Nam sicut in humanis, si quis alterius ius, authoritatem, vel honorem læsit ad iustitiam commutatiuam pertinet compensare & satisfacere, sic etiam peccatum omne repugnant honorę Dei, tanquam vniuersalis authoris nostri legislatoris, & iudicis: Ideo iustitia exigit, vt læsus Dei honor & authoritas, quatenus fieri potest, emendetur, ac compensetur: Et licet peccator Dei infiniti offensam re ipsa compensare nõ potest, tamen cum Dei auxilio affectum exhibet, quem quasi pro facto Deus reputans peccatum ex misericordia gratis remittit.

NB. Pœnitentiæ virtus non tantum versatur circa malum peccati detestandum & abolendum, sed etiam circa bonum iustitiæ amplectendum, & reconciliationem cum Deo obtinendam: Ratio, quia omnis detestatio ac fuga mali fundatur in persecutione vel desiderio alicuius boni.

Duplex est pœnitentiæ actus, Vnus perfectus, qui 4
dicitur Contritio, alter imperfectus, qui attritio in scholis appellari solet.

Veræ contritionis actus tùm à charitate, tùm à 5
pœnitentiæ virtute procedit, ab illa quidem, quatenus dolemus de peccato, vt quid contrarium Deo summo bono; ab hac autem, quatenus idem peccatum abolere cupimus ad satisfaciendum Deo offenso, seu iniuriâ affecto.

Contritionis actus in omni lege fuit congrua dis- 6
positio promeritam Christi consequendi iustificationem. Sumitur ex Zach. 1. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos.

Qui

7 Qui verè contritus est is saltem implicite paratus esse debet, quoduis aliud malum potius perferre, quam contra Deum peccare. Nam formalem seu expressam comparationem instituere, mallem aquis mergi, igne perire, quàm peccasse aut peccare, necessarium non est & interdum ob hominis fragilitatem periculo non vacat.

8 In vera contritione continetur propositum saltem implicitum seruandi mandata Dei, & inprimis in noua lege suscipiendi sacramenta, baptismum & pœnitentiam, tanquam media à Deo per se instituta ad remissionem peccatorum.

9 Attritio seu imperfectus dolor de peccatis, vbi non vtilis sit ad salutē, debet ex supernaturali motiuo profiscisci v.c. per fidem apprehenso, puta, quia tanquam Dei offensa pœnam æternam meretur, atque insuper affectum seu voluntatem peccandi excludere cum spe veniæ à Deo obtinendæ. Estque attritio via ad iustitiam præparata; dolor verò de peccato ob motiuum merè humanum non est vtilis, seu nullam omnino proportionem habet ad iustificationem.

10 Timor Dei alius filialis est (v.c. timere peccatum, quia Deo summo bono contrarium est) Et alius seruilis (v.c. timere peccatum quia reatum pœnæ à Deo infligendæ secum affert.) Timor autem seruilis, alius bonus, quamuis imperfectus, de quo iam dixi, alius malus & charitati oppositus: Talis est, si quis à peccato propter gehennę timorem tanquam principale motiuum abstinens, ita vt si gehenna non esset, peccare vellet, est timor malus & charitati contrarius.

CAP.

CAP. II.

De necessitate pœnitentiæ, quatenus est actus virtutis.

PŒnitentia in omni lege necessarium medium fuit ad salutem hominibus lapsis in peccatum mortale, sumitur ex Christi Luc. 13. *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* Discrimen verò est inter statum legis Euangelicæ, & statum ante gratiam Euangelii, quod ante legem gratiæ nemo adultus à mortali peccato liberari & iustificari poterat sine vera contritione includente charitatem Dei super omnia, propterea quod sacramenta veteris legis inania signa erant, quæ gratiam Dei per se non conferebant, sed excitabant fidem in Christum, quæ si formata fuerat per actum charitatis & contritionis, vim habuit iustificandi. 1

Attritio in sacramento Baptismi vel pœnitentiæ sufficit ad hominis adulti iustificationem: Ratio, quia hæc duo sacramenta ex Christi institutione non viuorum sed mortuorum remedia sunt, id est, per se ac directè instituta, vt homini spiritualem vitam, id est, remissionem peccatorum adferant, consequenter eam ante susceptionem necessariò non requirunt: Imperfecta tamen saltem pœnitentia necessaria est, tanquam dispositio ad iustificationem. 2

Ad consequendam iustificationem in sacramento baptismi sufficere videtur attritio virtualis, si homo peccatorum suorum tunc memor non sit. Nam quemadmodum si quis peccatorum memoriam nõ habet, ad huius iustificationem extra sacramentum non requiritur pœnitentia, siue contritio formalis, 3

sed sufficit virtualis videlicet actus charitatis Dei super omnia dilecti, siquidem in scriptura passim actui dilectionis promittitur remissio peccatorum, 1. Pet. 4. Charitas operit multitudinem peccatorum, in pari ratione ad iustificationem peccatoris, qui peccatorum suorum memor aut conscius non est, in sacramento Baptismi non requiri videtur pœnitentia siue attritio formularis, sed sufficit virtualis videlicet efficax actus spei supernaturalis. Nam æternâ felicitatem sperans & desiderans paratus est ad detestandum peccatum, quod à consecutione æternæ felicitatis impedire per fidem cognouit: Alia verò ratio est de pœnitentiæ sacramento, ad quod necessariò requiritur formalis & explicitus actus pœnitentiæ saltem imperfectus, quippe cum hæc sit pars essentialis materiæ huius sacramenti.

4 Extat præceptum diuinum lapsis impositum, vt pœnitentiam agant Ierem. 8 Ezech. 18. adeo vt ob eius transgressionem nouum peccatum impœnitentiæ incurratur. Verum cum hoc præceptum affirmatiuum sit, non omni tempore obligat. Obligatur per accidens tribus casibus. Primò, si sacramentum vitiorum proprium suscipere & administrare velit. Secundò, si potius inter peccandi occasiones grauibus tentationibus vrgeatur, quas credat, se moraliter euitare non posse, nisi ad Deum per contritionem conuersus eius gratiam & auxilia obtineat. Tertiò, si ob alicuius siue principis peccatum communitas incidisset in periculum, ne à Deo grauiter puniretur. Sicut accidit in peccato Achan Ios. 7. & Dauid 2 Reg. 24.

5 Non statim, vt mortale peccatum admissum est, præceptum pœnitentiæ obligat: Ratio peti debet ex na-

ex natura præceptorum affirmatiuorum, non nisi in temporis opportunitate & necessitate obligantium; consultum tamen est, statim pœnitere iuxta Eccles.5. *Ne tardas conuerti ad Dominum.*

Pœnitentiam nimis longo tempore aut vsq; ad fi- 6
nem vitę differre, est nouum peccatum impœnitentiæ: Ratio peti debet tum ex parte Dei, in cuius inimicitia longo tempore persistere, & pro illata ipsi iniuria non satisfacere; Præsertim ipso excitante nouam iniuriam. Continet & contemptum interpretatiuum iuxta Prouerb.1. *Quia vocaui, & renuistis, &c.* ego quoque in interitu vestro ridebo. Tùm verò ex parte peccatoris; siquidem is in mortali peccato diu perfistendo grauissimam spiritualium bonorum iacturam, periculum recidendi, ac demum indurationem in malo incurrit.

Si moriturus non conetur veram animi contri- 7
tionem, seu dolorem de peccatis ex Dei dilectione conceptum elicere (quippe tunc obligatus eò quod per charitatis quemuis obliget, & in exitu huius vitæ ingressum ad alteram, per actum dilectionis se Deo omnis vitæ authore coniungere studeat) suspecta est eius pœnitentia.

Postquam semel peccata homini remissa sunt, 8
non incumbit obligatio de iis, in memoriam occurrentibus iterum dolendi: Est tamen consultum imò per accidens necesse est exercere actum displicentiæ præteritorum peccatorum, si periculum morosæ delectationis propinquum esse videatur.

NB. Peccans cum proposito postea confitendi, 9
diminuit peccatum suum: Ratio, quia peccatum

tantò minus aut maius est, quanto maius aut minus voluntas ei adhæret, si in eo firmatur. Constat autem voluntatem minus adhærere peccato committendo, si postea recedere parata sit, quam si parata non sit. Quod si tamen consideratione veniæ obtinendæ per sacramentum Confessionis aliquis alliciatur ad liberius peccandum, videtur esse hæc circumstantia aggrauans, imò nouam speciem ingratitudinis continens. Vnde rectè agunt fideles, si de hoc ipso in sacra confessione se accusent. Non tamen est vnum ex peccatis in Spiritum sanctum, nec semper mortale, sed si frequenter fiat, ita vt homo veluti consuetudinem ac facilitatem quandam peccandi ex tali fiducia postea confitendi ingenerari sibi aduertat.

CAP. III.

De Pœnitentia, quatenus est sacramentum.

1 POenitentia est sacramentum nouæ legis à Christo institutum, Iohan. 20. *Insufflauit, & dixit eis: accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Nam verbis illis habemus tum externam cæremoniam seu sensibile signum absolutionis, quorum remiseritis peccatum; tùm etiam promissionem gratiæ, seu remissionis peccatorum, adeoque habemus proprium sacramentum, idque non ab aliis, quam sacerdotibus administrandum. Etenim postea quam Christus Dominus in cœna vltima discipulis suis eorumq; legitimis in sacerdotali ordine successoribus potestatem dedisset verum suum corpus conficiendi. Deinde post resurrectionem eisdem potestatem contulit corpus suum mysticum, quæ est fidelium con-

congregatio iudiciaria potestate, si lapsi sint, sanctificandi.

Sacramentum pœnitentię lapsis post baptismum 2
in peccatum mortale, necessarium medium est ad salutem: quemadmodum & in corporalibus generatio omnibus hominibus necessaria est, medicario nonitem, sed iis tantum, qui in morbum inciderunt.

Pœnitentiæ sacramentum est altera post baptismum tabula naufragis præparata.

Sicuti non baptizatis ad iustificationem sufficit 3
votum baptismi; ita etiam lapsis sufficit votum sacramenti pœnitentiæ. Nihilominus obligat præceptum suscipiendi baptismum, si postea suscipi possit, quia illa duo sacramenta à Christo instituta sunt, tanquam remedia per se remissionis peccatorum. Quod autem votum baptismi & pœnitentiæ necessarium sit, si actũ suscipi non possint. Prob. eò, quod remissio homini ante baptismum & pœnitentiam non conferatur, nisi cum ordine, obligatione & quasi tacitò pacto suscipiendi baptismum & sacramentaliter confitendi, ad eum fermè modum, quo contractus emptionis non perficitur, neq; rei emptę ante traditum dominum acquiritur, sine respectu & obligatione ad solutionem precii.

Materia remota circa quam sacramentum pœni- 4
tentiæ versatur, est omne peccatum actuale hominis baptizati, etiam id à quo aliquis semel absolutus est, idque ob praxin fidelium ad vberiorem sanctificantis gratiæ virtute sacramenti infusionem.

NB. Si confessarius nullã certam sed solum dubiam absolutionis materiam ex pœnitente elicere possit (posito quod nullum certum veniale extorserit, conari tamen debet) interdum sub conditione

tacita absoluere non poterit; si peccati grauitas personæ periculum aliæve circumstantiæ postulare videantur, interdum verò absolutione supersedere, si nulla necessitas appareat sacramentum sub conditione ministrandum.

NB. Si quis generalem confessionem de peccatis seu totius vitæ, seu vnius anni instituere velit, solicitus esse non debet, vt omnia etiam mortalia recenseantur nullo prætermisso: cum enim peccata à quibus absolutio legitimè collata, sicuti potest venialia, materia confessionis libera sint, per se loquendo, nihil repugnat reuerentiæ sacramenti, aliqua eorum confiteri, aliis prætermissis.

6 Materia propinqua ex qua sacramentum pœnitentiæ constituitur, sunt actus pœnitentis, Contritio, Confessio, satisfactio: Ratio, quia absolutio necessariò confertur à sacerdote per modum sententiæ iudicialis: talis autem sententia essentialiter requirit causæ cognitionem & rei accusationem, quæ in secreto hoc pœnitentiæ foro alia esse non potest, quàm ipsius Rei pœnitentis confessio. Igitur humili & contrita pœnitentis confessione sacerdotisq; absolutione sacramentũ hoc tanquam materia sua & forma essentialiter constituitur, atq; effectum principalem, quæ est remissio culpæ, tribuit, sed quia delero reatu culpæ supereſt reatus siue obligatio pœnæ temporalis, ideo ad peccatũ integrè ac perfectè destruendum requiritur etiam satisfactio à sacerdote iudicialiter imposita, tanquam pars integralis, & materialiter perficiens sacramenti.

Forma huius sacramenti est. Ego te absoluo à peccatis tuis: nõ in scriptis, sed in verbis. Absoluo te sunt de essentia, quia reliqua tacitè subintelliguntur.

Omnia

Omnia sacramenta cum salutari Crucis signo ad- 8
ministrantur ex praxi & consuetudine Ecclesiæ.

NB. Licet ponamus, nullum omnino vinculum
existere in pœnitente afferente solum peccata præ-
teritis confessionibus deleta; non ideo tamen for-
mam absolutionis falsam fieri, quia sensus eius est:
Absoluo te à peccatis tuis, id est, confero tibi grati-
am sanctificantem suapte natura vim habentem re-
mittendi peccata, quæ & quatenus in pœnitente ri-
gadeorum remissionem dispositio inexistunt.

Absolutio sacramentalis non nisi verbis vocali-
bus fieri potest, præsente eo, qui absoluitur, idque
secundum praxin Ecclesiæ haud dubiè profectum
ex Christi institutione. Quod si Christus dominus
præscripsisset etiam in absentem sententiam ferri, si-
cuti in externo foro iudiciali, alia esset ratio: sed
iam ex praxi Ecclesiæ constat, Christi mentem
& voluntatem esse, vt absolutio non nisi præsenti-
bus detur.

Veruntamen hæc minimè obstant, quominus sa- 9
cerdos pœnitentem, quem reperit morti proximũ,
priusquam aduentum illius signa contritionis edidisse,
eum Confessarium petiisse, aut peccata sua in sche-
da annotasse illum constet, propter extremam neces-
sitatem sacramentaliter absoluere possit, licet in pre-
sentia sacerdotis nullum confessionis faciendæ si-
gnum edat, vt dicam infra cap. 7.

CAP. IV.

De Contritione.

AD veram contritionẽ (quæ est animi dolor ac de- 1
testatio de peccato cõmisso cũ proposito nõ pec-
candi in cętero) nõ requiritur certus gradus intẽsionis

neque absolutè necessaria est de vno peccato mortali magis conteri, quam de alio. Nam vbi est substantia contritionis, per quam applicatiuè detestamur peccatum supra omne malum repugnans summè bono dilecto per fidem cognito, ibi est vera contritio; & sufficiens dispositio ad remissionem cuiusque peccati mortalis, sed in quocunque intensionis gradu consistere potest substantia contritionis, qualem descripsimus Ergo.

2 Ad veram contritionem, per quam peccator iustificatur, mora temporis non requiritur: Ratio, quia secundum Dei voluntatem ac misericordiam (quæ facta apprehensione obiecti vnico momento elici potest) vltima dispositio est ad gratiam sanctificantem: posita autem dispositione vltima, statim eodem momento sequitur forma. Ergo.

3 Vnus simplex contritionis dolor de omnibus peccatis mortalibus generali ratione apprehensis ad iustificationem extra vel intra sacramentum per se loquendo sufficit. Probatur. Nam si adest vera contritio, statim eodem momento sequitur gratia iustificans: vera autem contritio adest, si homo vnicum vel plura, aut omnia peccata animo apprehensa detestetur, tanquam summum malum repugnans Deo summè dilecto. Ergo: sed hoc intelligendum, si confessio ob inopiam confessarii impossibilis sit; alioquin propter obligationem confessionis nemo dubitat, omnia peccata mortalia in memoriam reuocanda esse, vt omnia secundum speciem & numerum explicari possint.

4 Ad valorem sacramenti pœnitentiæ requiritur, vt dolor internus aliquo modo antecedat confessionem peccati. Probatur, quia externa peccatorum con-

confessio, vt sit pars sacramenti, debet procedere ab interna pœnitentia, eamque significare, quandoquidem materia sacramenti est confessio dolorosa, hinc sacramentalis confessio non est mera peccatorum explicatio, sed accusatio sui ipsius, tendens ad reconciliationem cum Deo, vnde pro maiori securitate consultum est præmittere confessionem generalem, vt si ante dolor ex generali motiuo conceptus non erat, saltem tum concipiatur.

NB. Necesse est ex sententia Suarez, vt dolor animi post peccatorum narrationem habitus externo aliquo signo declaretur, saltem humiliando se coram sacerdote & absolutionem petendo.

Quod si confessarius dubitet de confitentis interna dispositione, excitare eum debet ad dolorem de peccatis paulo ante narratis tùm concipiendum, tùm ore profitendum.

Ad sacramentum pœnitentiæ non sufficit dolere 5
te, quod non satis doleas. Cum enim dolor de peccatis non qualiscunque, sed ex motiuo supernaturali conceptus, atque omnia mortalia saltem implicitè se extendens sit essentialis pars sacramenti, manifestò liquet, si talis non adsit, quantumuis non adesse doleas, irritum esse sacramentum. Quod si quis tamen doleat, quod magnitudini peccatorum non satis proportionatum dolorem habeat, signum est, eum satis dolere & absolutionem mereri. Deinde si quis arbitretur se non satis dolere, cum tamen ex animo cupiat, eximendus est ei scrupulus.

Sufficit ad iustificationem implicitum propo- 6
situm de cætero non peccandi, quod in ipsa detestatione peccati virtualiter continetur. Probatur, quia motu simplici actu detestationis peccatorum ex mo-

tiuo supernaturali homo sufficienter disponitur ad iustificationem, cum interim fieri possit, vt de vita imposterum instituenda, aut peccatis euitandis nihil cogitet, præsertim si morti propinquus sit. Cæterum cum odium peccati suapte natura excitare soleat in homine voluntatem seu propositum illius declinandi, ideo dixi, in vera detestatione peccatorum virtualiter contineri propositum emendationis; adeo quidem, vt si homini verè de peccatis dolenti huius rei cogitatio occurrat, statim etiam moueatur ad propositum (quod confessarii exigere debent à confitentibus) omnia mortalia peccata imposterum cauendi...

7 Propositum in posterum abstinendi â peccato in pœnitente efficax esse debet, ita vt dum talis animi dispositio, seu voluntatis propositum durat, re ipsa moueatur homo ad occasiones peccatorum amouendas, & omnem aliam operam adhibendam, quæ ad vitanda peccata necessaria esse videtur: Ratio, quia propositum finis, si absolutum firmumque sit, statim mouet voluntatem ad quærenda & amplectenda media necessaria.

8 Accidit interdum, vt quis verum propositum habeat abstinendi à peccato, & existimet, se non omninò vitaturum esse, vel certum aliquod peccati genus non effugiturum, quia antea etiam voluntatis suæ inconstantiam expertus fuerat: Ratio, quia velle ac proponere voluntatis actus est, existimare autem se facturum, quod voluntas proposuit, actus intellectus, qui ex proposito illo necessario non consequitur ob humanæ voluntatis cognitam mutationem. Vnde confessarii pœnitentes non debent adi-

gere

gere ad specialem promissionem vel iuramentum de hoc vel illo peccato inposterum non patrando, nisi in crimine pernicioso Reipublicæ & prodi-
tionis.

Occasiones & pericula peccandi propinqua (quę 9
scilicet spectatis omnibus circumstantiis difficulter & vix aliquis euitaturus putatur) pœnitens ordinatè amouere obligatus est, iuxta Eccles.3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* Et Christi Matth.18. *Si manus vel pes tuus scandalizat te, abscinde illum*: Non item pericula remota (quæ homo facilè euitare potest.)

Quod si periculum propinquũ seu occasio mor- 10
taliter peccandi sine graui incommodo corporis, famæ, fortunarum tolli non possit, tunc consilium quidem est minorem illam iacturam bono securitatis animæ postha bere, sed non præceptum: Ratio, quia occasio peccandi in se peccatum non est, neque necessitatem infert, aut animi libertatem aufert, quare cum eo consistere potest peccatorum detestatio.

Qui sæpius eandem speciem peccati ad confes- 11
sionem affert, iterum absoluendus est, si nouum emendationis propositum ostendat (quia vt S. Hieron. Non solum septies, sed etiã septuagies septies delinquenti, si conuertatur ad pœnitentiam peccata condonantur) quod aliquibus signis cõfessarius cognoscere poterit, si post proximam confessionẽ rarius, quàm ante solebat, lapsus fuit: Secundò, si mediis à confessario præscriptis vsus. Tertiò, si occasiones amouet. Sed licet talia non præstitit, tamen est absoluendus, quia licet antea propositum inefficax habuerit, nunc tamen verũ & efficax concipere potest,

idque

idque affirmanti credi plerunq; debet, cum ipse sit sui accusator, defensor & testis.

Quod si pœnitens dolore & indignatione propter relapsus suos concepta iterum iterum sæpius confitendo pœnitentiæ & confusionis suæ remedia quærit, talis censeri debet bene dispositus.

11 Concubinarius ordinarie absolui non debet, nisi spondeat, concubinam quamprimum à se amandaturum. Quanquam fieri possit, vt aliquis semel aut iterum admonitus restitutionem non fecerit, aut concubinam non dimiserit, nunc tamen euidentiora signa maturæ voluntatis præ se ferat, vt eius promissio acceptari, & absolutio dari possit.

Quod si quis in graui infirmitate vel quouis periculo constitutus, alium hominem facile habere non possit, qui ei necessaria ministret, præter concubinam, ad quam tunc pœnitens carnis affectum non gerat, ideoq; putet, se eius occasione non lapsurum, cumprimum autem conualuerit, statim se amandaturum promittat, tali casu permitti poterit, si scandalum absit videlicet in concubinatu occulto.

12 Nullum etiam veniale peccatũ in hac vita à Deo homini remittitur absque pœnitentia saltem virtuali. Ratio, quia veniale est aliqualis deordinatio & macula mentis conuersæ ad bonum creatum, aliquo modo contra authoritatem ac legem Dei, cuius proinde amicitiam licet non tollat, tamen aliquatenus impedit. Talis autem deordinatio & auersio mentis, tametsi actualiter cesset v. c. in homine dormiente, vel ad alia animum applicante, manet tamen habitualiter & secundum voluntatem interpretatiuã, donec per contrarium actum alicuius pœnitentiæ supernaturalẽ retractetur.

Vera

Vera contritione omnia mortalia delentur, sed 13
non omnia venialia, quia fieri potest, vt cum vera contritione & hominis iustificatione venialia aliqua peccata consistant, siue secundum actualem affectũ, siue secundum habitualem tantum & nondum retractatam voluntatem.

Sola attritio in homine iusto non videtur esse suf- 14
ficiens ad remissionem peccatorum venialium extra sacramentum, quia peccatum etiam veniale est aliquomodo contra Deum, quippe auersio aliqua & recessus à Deo, Ergo extra sacramentorum priuilegium remitti non debet, nisi per pœnitentiam seu detestationem peccati conceptam propter Deum, seu per quam conuertatur homo ad Deum, quæ est contritio.

Peccatum veniale nunquam remittitur nisi simul 15
infundatur gratia sanctificans, sed gratia sanctificans homini extra sacramentum nõ infunditur, sine actu formali aut virtuali charitatis Ergo cũ attritio ex charitate non procedat, sed solum cõtritio sequitur per attritionẽ in homine iusto nõ remitti venialia Maior probatur: quia esto Deus per absolutam potentiam remittere possit peccatum sola condonatione extrinseca, quod scholastici disputant, certum tamẽ est, conuenientius esse, vt id faciat per infusionem alicuius doni intrinsecè inhærentis, quæ est gratia sanctificans. Minor probata fuit lib. 2. Tract. 3. c. 1. n. 1. Quod iustus extra sacramentum sine actu charitatis gratiæ augmentum consequi non possit.

NB. Peccatorum venialium remissionem à Deo consequimur per orationem dominicam, vel alias preces continentes in se petitionem veniæ peccatorum, imò per quoduis opus bonum v. c. Eleemosynam,

nam, ieiunia, si ea intentione fiat, vt per id peccatorum remissionem mereamur; Hæc tamen intelligi debent, vt fiant propter amorem Dei seu ex charitate Dei, sine qua opera quæcunque homini nihil prosunt ad salutem.

16 Peccatum veniale & qui simul habet originale aut mortale nunquam sine eo remittitur: Ratio, Quia peccatum veniale est quædam diuersio à Deo, Ergo non potest deleri, nisi per actum hominis ad Deum conuersi ipsique grati.

17 Sacramentalia signa, puta, aqua benedicta, agni cerei, non habent vim per se, & immediatè remittendi peccata, sed tantum remotè, quatenus propter preces Ecclesiæ impetrant nobis à Deo auxilia gratiæ præuenientis, & alia beneficia. Probatur ex eo, quod peccata etiam venialia non remittantur homini sine interiore pœnitentiæ & gratiæ infusione. Quamobrem Ecclesia non habet potestatem extra collationem sacramenti certò & infallibiliter remittendi peccata, secundum reatum culpæ. Alia verò ratio est de remissione pœnæ per indulgentias. Cum enim illa sit extrinseca quædam condonatio, non requirit internam hominis renouationem.

18 Etiam ad remissionem venialium peccatorũ extra & intra sacramentum requiritur propositum saltem virtuale ea in posterum vitandi: Nam ad remissionem etiam venialium requiritur pœnitentia, Ea autem necessariò includit tale propositum.

19 Multum discrimen est inter propositum requisitum ad remissionem peccati mortalis, & propositum requisitum ad remissionem venialis. Nam primo propositum vitandi mortalia, sicut & ipsa con-

tritio

trito vel attritio debet se ad omnia explicitè vel implicitè extendere, propterea, quod vnum mortale sine alio remitti non possit, neque vnquam hominis iustificatio fieri, manente actuali aut habituali affectu ad peccatum mortale; quippe cui gratia iustificans per se ac formaliter repugnat.

Contra verò nihil obstat, quin vnum veniale 20
homini remittatur, altero remanente, vel secundum habitualem & non retractatam voluntatem, vel etiam secundum actualem affectum, seu peccandi propositum: Ratio, quia licet gratia sanctificans ad remissionem peccati venialis concurrat, tamen non expellit omne peccatum veniale; quandoquidem peccatum veniale in actu & habitu consistere potest cum gratia sanctificante: Non item mortale. Secundò, ad remissionem mortalium requiritur propositum abstinendi ab omnibus non tantùm in sensu diuiso, sed etiam composito seu collectiuo; ita vt animus sit non tantum singula, sed etiam omnia simul cum Dei gratia vitare; Ad remissionem venialium non requiritur propositum vitandi omnia simul & collectiuè, ita vt animus sit, nunquam venialiter peccandi, ne quidem exanimi subreptione; hoc enim sine specialissima Dei gratia homini in hac vita impossibile est; Impossibilium autem non est voluntas vel propositum.

Per pœnitentiam peccata non sopiuntur, sed pe- 21
nitus extinguuntur, Actor. 3. Tit. 2. Psal. 50. At vero bonorum operum merita, quæ in statu peccati velut sopita & impedita erant, per pœnitentiam reuiuiscunt. Non item peccata reuiuiscunt per relapsum. Probatur prius, quia priuatio gloriæ æternæ tanquã

merce-

mercedis debitæ fundatur in peccato postea cõmisso tanquam fundamento & radice; si igitur peccatum per pœnitentiam & iustificationem sublatum sit, recuperatur meritum, seu ius gloriæ cœlestis, quo peccator se indignum interim reddebat. Posterius probatur, quia quod semel absolutè deletum est, id amplius non reuiuiscit, sed peccatum per pœnitentiam penitus delet ur, & aufertur. Ergo. Vnde illud Apostoli Rom. 5. Non sicut delictum, ita & donum seu gratia remissionis, quia Deus multo promptior est ad miserendum, quàm ad puniendum.

CAP. V.

De Confessione.

1 CONfessio omnium peccatorum mortaliũ particulatim facienda sacerdoti, quatenus adhibita morali diligentia fieri potest diuino iure necessaria est iis, qui post baptismum lapsi fuerunt. Nam vniuersa semper Ecclesia intellexit Apostolos, eorumque in sacerdotio successores à Christo in Cœlos ascensuro Iohannis 20. Veluti præsides ac iudices constitutos fuisse, data ipsis potestate crimina post baptismum commissa, tùm remittendi, tùm retinendi, seu alligandi, ita vt sine illorum absolutione, criminum venia obtineri non possit. Hoc autem interioris fori iudicium lapsis necessarium, incognitâ causâ siue criminibus à Reo particulatim nõ explicatis, exerceri nequaquam potest, cum aliâ ratione sacerdotes cognoscere nequeant, quænam peccata remittenda, & quæ retinenda.

2 Patres Antiqui, maximè Pacianus, S. Athanasius, Ambrosius. Chrysost. Cyril. Hiero. Victor. August. testantur, Apostolos, eorumque in sacerdotio succesſo-

sores potestatem à Christo accepisse, vt tanquam constituti iudices fidelium peccata authoritate Christi remittant.

Testantur item Patres, maximè Origenes, S. Cy- 3
prianus, S. Pacianus, Chrysost. Ambros. Beda, Leo, id remissionem peccatorum à sacerdote obtinendam necessarium esse, vt pœnitens peccata omnia mortalia, etiam occulta confiteatur.

Præceptum confessionis non statim obligat, cum 4
quis in mortale lapsus est : Ratio, quia est præceptum affirmatiuum, & Deus dat inducias peccatori, ait Henriquez, neq; refert, etsi periculum sit peccata obliuiscendi: Nam alioquin peccatoribus, qui obliuiosi sunt, difficilis obligatio incumbet, vel sæpius in anno confitendi, vel peccata sua scripto consignandi, quorum neutrum ex iure diuino imò neque Ecclesiastico ostendi potest.

In mortis articulo, vel probabili periculo, & graſ- 5
sante peste, lapsis incumbit præceptum diuinum confessionis sacramentalis, quia alioquin si homo exponet certo periculo mortale peccatum nunquam confitendi, cum tamen sacramentalis confessio à Christo instituta & præcepta sit.

Obligationes confitendi per accidens duæ sunt: 6
Prima, si communicare quis velit. Secunda, si quis credat, se certam mortalis peccati speciem, in quod sæpius lapsus fuit, euitare aliter non posse, quia videlicet ad amouendas propinquas peccandi occasiones prudentis viri consilio opus est, quod extra confessionem petere nolit, aut non possit. Præterea præceptum Ecclesiasticum (non diuinum) confessioni annuæ omnis ætatis fideles etiam pueros obligat, si in mortale lapsi.

7 Vtrum pueri confitentes sacramentalis absolutionis capaces sint, confessarius non ex sola ætate iudicare debet, sed multò magis ex ingenii & educationis qualitate. Quia multi post eam ætatem; alii vero antè rationis discretionē consequuntur, cuius rei exemplum habemus apud S. Gregor. de puero quinquenni in blasphemiis moriente ac damnato.

NB. Quod si puer ex motiuo merè humano v.c. quia à patre vapulabit, doleat de peccatis, & non ex supernaturali motiuo, putà, quia Deo contrarium est, pœnam æternam vel purgatorium meretur, signo crucis dimittendus est.

Quod si autem positis omnibus circumstantiis dubium sit de pueri capacitate, sub conditione absoluendus est animo retenta: In mortis verò articulo in dubio simpliciter puer absolui debet, nam tali casu necessitatis in dubio inclinandum est in fauorem animæ.

8 Annuæ confessionis instituendæ compræstatio fieri debet à paschate ad pascha; ita, vt qui post paschalem confessionem in mortale lapsus, eius confessionem ad sequens pascha differre possit, & non amplius. Probatur ex praxi Ecclesiæ, siquidem eo solo tempore pastores à fidelibus suis confessionē peccatorum intra annum commissorum exigere solent.

9 Qui in paschate confessus non fuit, postea cum primū potest, confiteri debet, vel quod si præuideat, se impeditum tunc iri, debet ante confiteri, propterea quod præceptum annuę confessionis omni tempore anni impleri possit, quod vero, qui in paschate non confessus, teneatur, quam primum potest, confiteri. Probatur, quia tempus paschale, velut implendi præcepti terminus, positus non est ad obligatio-

gationem finiendam, ficuti accidit in præcepto ieiunii, audiendi missam, quibus certi dies assignati sunt, sed ad obligationem statuendam, quemadmodum videre est in obligationibus tributi vel pecuniarii debiti.

Qui post pascha v.c. in pentecoste sacramentaliter confessus est, si sequente paschate à sacra communione accipienda impeditur, non tenetur confiteri cum annuæ confessionis præcepto satisfecerit. 10

NB. Si quis toto anno non confessus esset, & paschalem communionem differret breui tempore v. g. ad pentecosten ex necessaria causa, probabile est, talem grauiter non peccaturum, etsi sacram etiam confessionem differret, si putaret postea eam commodius peracturum. Imò lecto affixi non sunt compellendi ad confessionem, si intra anni decursum legitimè confessi fuerant.

Qui de peccatis ficte siue absq; requisita dispositione confitetur non satisfacit præcepto Ecclesiæ. 11

Nam Ecclesia præcipere potest, & re ipsa præcepit, vt sacramentũ pœnitentiæ quotannis ab iis suscipiatur, qui mortalis peccati conscii sunt. Sacramentum autem non consistit sine absolutione sacerdotis. Ergo sine ea non satisfacit præcepto Ecclesiæ.

Nullum præceptum est, ne Ecclesiasticum quidẽ, quod fideles omnes obligat ad confessionem venialium. Nam Lateranense Concilium nimis grauẽ obligationem fidelibus imposuisset. Mens & intentio verum Concilii fuit, eam obligationem fidelibus imponere, quæ ex diuino iure descendit, atque nullum præceptum Christi extat confitendi venialia. 12

NB. Quod si quis habeat sola venialia non obligatur

gatur ante communionē paschalem ad cōfessionem: Consultum tamen est, vt se sistant examini sacerdotis proprii, vel alterius delegati.

13 Ecclesia potest, & re ipsa solet v.c. Regularibus Benedictinis præcipere, vt sacramentaliter confiteantur, etiamsi habeant sola venialia, quia Religiosi possunt se ex voto obligare ad eiusmodi confessionem. Ergo etiam Prælati ordinum possunt præcipere.

14 Episcopi præcipere possunt Ecclesiæ ministris, vt quolibet saltem mense sacramentalem peccatorum confessionem instituant.

15 Si confitens venialia peccata tantum habeat, debet vnum aut plura in specie explicare, patet ex praxi confessariorum, non solentium extra extremam necessitatem sacramentalem absolutionem conferre, nisi quis certum aliquod peccatum, siue mortale, siue veniale confessus fuerit. Cum enim Sacramentum pœnitentiæ conferatur per modum iudicialis absolutionis, apparet conueniens omninò esse, atque sacramenti huius institutionem postulare, vt afferatur & subiiciatur materia certa, quā absolutionis iudicium magis determinatè ferri possit.

16 Consultum tamen non est, omnia venialia secundum speciem, & numerum sollicitè colligere ad confessionem, cum potius de vero dolore & emendationis proposito solicitos esse oporteat.

CAP. VI.

Vtrum sacramentalis confessio debeat secreto fieri.

PRæceptum confessionis fidelibus lapsis impositum intelligi debet de confessione secreta seu auricu-

cularis: Ratio, quia iugum Christianæ religionis oportet esse suaue: Atqui nimis difficile foret, si crimina præsertim secreta publicâ confessione aperienda essent. In communi tamen naufragio v. c. ob maiorem sui humiliationem publicè confiteri nihil pugnat cum natura & institutione huius sacramenti.

Sacramentum confessionis absolutè & secundũ substantiam spectatam consistere potest in quouis signo propriæ accusationis de peccato, in ordine ad sacerdotis absolutionem accipiendam. 2

Si tamen pœnitens loqui potest, confessio peccatorum vocis sermone fieri debet, quia hic modus humiliter se accusandi voce conuenientissimus est ad veniam obtinendum. Excipitur tamen casus necessitatis v. c. in puella, quæ præ verecundia in scripto explicare potest suam confessionem. Deinde si ægrotus ægrè vere confiteri potest, etiam in scripto potest. Tertiò, etiam sacerdos subitò obsurdescens confessionem scriptam legere potest. 3

Qui perpetuo mutus est, & scribere nescit, peccata sua nutibus, quatenus potest, confiteri debet, qui autem sperat, locutionis vsum, breuiter se recuperaturum, interim excusatus videtur à scripto etiam Ecclesiastico præcepto, quo ad communem confessionem. Nam scripto confiteri est insolitus modus, nec vacat periculo publicationis. Quare Ecclesiastica lex in tali casu cessare videtur. 4

Peregrinus extra mortis articulum non obligatur ad confitendum per interpretem, si aliter intelligi non possit. Nam hæc aliquo modo publica confessio est, quam Ecclesia præcipere non solet. In mortis articulo ea peccata per interpretem con- 5

fiteri tenetur, quem absque maiori infamia potest testari Cano.

CAP. VII.

De Publica, non sacramentali confessione peccatorum.

1 EXomologesis seu confessio publica variè differt à secreta sacramentali, quippe illa non existente sacramentali, & iam abolita, hac autem semper in Ecclesia permanente & contra Nouatianos hæreticos semper defensa.

NB. Nectarius Constantinopoli publicam exomologesin vna cum pœnitentiario (qui ad id constitutus erat, vt discerneret, quænam peccata essent publicè confitenda, quæ non,) sustulit, occasione scandali per mulierem orti, quæ in publica exomologesi amplius, quam debebat, progressa, occultum cum Ecclesiæ Diacono concubitum confessa erat.

2 Sacramentum pœnitentiæ omnibus lapsis, quocunq; maxime mortis tempore verè pœnitentibus in Ecclesia Catholica conceditur.

3 Sacra Communio tempore S. Cornelii & Cypriani grauissime lapsis, etiam mortis tempore in criminis pœnam negabatur. Nunc autem canonica regula obtinet, vt cui morienti absolutio à peccatis conceditur ne q; viaticum denegari debeat.

4 Nomine pœnitentiæ Patres maxim; Cælestinus S. August. Concil. Carthaginense, Arausi. Leo, &c. sacramentum pœnitentię frequenter intellexerunt.

5 Publici pœnitentes non tantũ in mortis articulo; sed etiam feria V. ante pascha ad sacraméta olim admittebantur: Ita tamen vt postea ad pœnitentiam redire

redire debuerint, donec definito tempore seu elapso per Episcopi indulgentiam remisso per publicam seu cæremonialem manus impositionem reconciliarentur & communi fidelium restituerentur.

Pœnitentia publica Clericis non imponebatur, 6
imò per publicam pœnitentiam aliquis ad Clericalem statum ineptus reddebatur, idq; propter dignitatem ordinis, depositus tamen poterat subiici publicæ pœnitentiæ.

CAP. VIII.

De integritate Confessionis.

CONfessionis sacramentalis integritas ex iure di- 1
uino est, quatenus directè ad necessitatem siue essentiam sacramenti non spectat, quasi sacramentum pœnitentiæ nunquam consistere possit, nisi integra mortalium confessio fiat, sed potius spectat ad necessitatem præcepti diuini, cuius tamen voluntaria transgressio inde recte redundat in defectum sacramenti, vt nimirum valide non suscipiatur. Probatur prius: Nam sacerdotes à Christo iudices constituti sunt in foro pœnitentiæ: Hoc autē Iudicium rectè exercere non possunt neq; æquitatem in pœnis decernendis seruare, nisi peccata in specie atque sigillatim ipsis declarentur. Posterius probatur. Nam ad sacramentū pœnitentiæ per se requiritur saltem attritio: Hæc autem consistere non potest cum peccato actuali videlicet sacrilegio mortali, quod confitens committitur, vnum vel plura peccata absque iusta causa seu per malitiam seu per crassam negligentiam retinendo.

Qui ob moralem impossibilitatem mortale pec- 2
catum in sacra confessione non explicauit, debet ces-

sante impedimẽto explicare, propterea quod absolutio ab iis directè & secundum speciem data non sit, sicuti natura siue institutio huius sacramenti postulat, cum enim humilis peccatorum specifica confessio sit proxima materia, quæ sacramentali absolutioni subiicitur, imò quatenus ei subiicitur & clauium virtute eleuatur, instrumentaliter ad peccatorum remissionem concurrat. Ideo consentaneum est, eam cum peccatorum remissione seu absolutione proportionem habere, vt sicuti non vnum peccatum sine altero, sed omnia mortalia simul remittuntur, ita non vnum sine altero, sed omnia mortalia peccata simul per confessionem vni eidemque sacerdoti absoluturo manifestentur, quatenus moraliter possibile est.

3 In confessione peccatorum requiritur integritas formalis, (quæ est, cum quis omnia mortalia, quatenus hic & nunc potest ac debet secundum speciem & numerum confitetur) & non semper materialis (quæ est cum quis absolute loquendo omnia mortalia secundum speciem & numerum confitetur, saltem quæ post vltimam confessionem admisit.

4 Subitò obmutescens aut in phrenesin lapsus absolui debet, si sacramentalem absolutionem signo aliquo doloris petiuit, ea tamen manente obligatione, vt cessante impedimento, peccata mortalia specificè subiiciantur clauibus. Ratio assertionis est, quia confessio etiam generalis peccatum ex animi dolore profecta, potest esse sufficiens materia sacra mortalis absolutionis: siquidem vt supra dixi; Specifica & particularis peccatorum explicatio, absolutè non est de necessitate sacramenti, sed per se ac directe solum de necessitate præcepti diui-

diuini, quod pœnitentem non obligat, nisi quatenus seruari potest.

NB. Non est satis, aliquem ante mortis articulum vel in ipso periculo signum aliquod pietatis vel pœnitentiæ edidisse, nisi talis manifestatio interni doloris directa fuerit ad sacramentum pœnitentiæ, siue absolutionem à sacerdote petendam. Ratio est, quia sacramentalis absolutio ministrari non potest, nisi adsit materia sacramenti; quæ est confessio, siue accusatio sui coram sacerdote, tanquam Iudice: Necesse inquam est, vt pœnitens se ipsum de peccatis accuset, ea intentione, vt per sententiam sacerdotis in foro interno absoluatur.

Signa autem pœnitentiæ, quæ præsente mortis articulo ab infirmis eduntur, censeri debent ad sacramentalem absolutionem directa, vt in tali statu optimum suæ animæ remedium desiderare soleant. Extra hunc casum necessitatis autem propter honorem sacramenti, vt eius integritas seruetur, absolutio sine manifestatione specialis salutem alicuius peccati non est conferenda.

Diligens conscientiæ examinatio ante sacram confessionem requiritur. Quanta autem examinandi diligentia requiratur moraliter consideratis circumstantiis æstimandum est: nam minore examine indiget, qui frequenter confitetur, quàm qui rarius. 5

Inculpata obliuio peccatorum mortalium facilius accidit circa ea peccata, quæ per ignorantiam crassam commissa fuerunt. Nam licet tunc res ipsa, siue opus habens speciem mali, commouerit hominem ad æstimandum periculum peccandi mortaliter, quia tamen eo dictamine spreto & examina- 6

tione omissa, temere opus perfecit perinde ac si peccatum mortale non esset, non ita relinquitur in memoria species admissi mali, si autem à concionatore, aut monitore, intelligatur tale opus esse mortale, tunc primum conscientiâ vrgeri incipiunt.

7 Qui non in specie sed solum in genere recordatur, se mortaliter peccasse, hoc ipsum in confessione explicari debet, cum hæc sit sufficiens, imò necessaria materia sacramenti.

8 Extra mortis periculum nunquam absolui debet, qui de nullo peccato in specie se accusat, quia si semel fateamur absolutionem extra extremam necessitatem conferri posse, nullum peccatum in specie explicantibus, ea facultate abutentur sacerdotes contra sacramentalis confessionis legitimam institutionē, & vsum. Quod si quis tàm rudis, vt examinans confessarius, nullum ne quidē veniale in specie extorquere possit (cum tamen nemo tàm hebes, qui examinatus recordari nequeat, se in oratione distractum, verbum ociosum locutum) debet dimitti sine absolutione; si enim talis rudis supernaturalē dolorem habet, iustificari poterit ab occultis peccatis suis per susceptionem sacramenti Eucharistiæ.

9 Si pœnitens inchoatam confessionem coram sacerdote perficere non possit, interdum absolui debet v.c. si propter ignotum idioma non omnia possit explicare, aut si in phrenesin incidat.

10 Tempore pestis & naufragii, licitum est multorū confessionem simul audire & absoluere.

11 Non tenetur aliquis peccatum cōfiteri, cum graui periculo animæ, famæ, corporis, &c. Ratio, quia tunc positiua lex de confessionis integritate meritò cedit iuri naturali charitatis, ne quod ex charitate

re remedium institutum est contra charitatem militat.

Peccatum ordinarium explicandum est in "con- 12
fessione non obstante, quod complex à proprio cõfessario cognoscendus sit (nisi quis facile petita licentia alieno confiteri possit.) Namdamnũ illud famę corã solo confessario læsæ posthabendũ est maiori bono seruandæ integritatis, & capiendi spiritualis auxilii à confessario; si tamen fama grauissimè læsa denuo sit apud confessarium, potest & debet retineri peccatum complicis; ne alioquin confessio ad salutem hominum instituta in graue alicuius dãnum vel tristitiam cedat, si is forte aliquo indicio cognoscat, famam siue existimationem suam apud confessarium, prælatum, grauiter læsam esse.

Si pœnitens absque necessitate complicem pec- 13
cati nominare velit, à confessario prohibendus est.

Qui duos confessarios habet, quorum vni mor- 14
talia, alteri venialia confitetur, non peccat contra sacræ confessionis integritatem & quandoque recte fit, quo pœnitens maiori libertate apud alterum vti possit: si graue peccatum, in quod per consuetudinem lapsus est, ordinario suo confessario apud quem hactenus bonam opinionem seruauit, confiteri erubescat. Quare imprudenter agunt confessarii, si reprehendant pœnitentes suos: quod semel aut iterum confessionale eorum declinârint, cum potius id dissimulare oporteat.

Plerunque tamen talis mutatio non vacat aliqua 15
deordinatione, & est signũ animi magis æstimationem suam, quàm spiritualem perfectionem curantis. Per accidens verò fieri potest, vt talis etiam morta-

mortaliter peccet, si ea ratione exponat se periculo facile labendi in mortalia, & ea nunquam efficaciter emendandi: quod eiusmodi hominibus accidere solet, qui industria Confessarios imperitos adeunt, vel quibus ignoti sunt, nullum constanter retinentes, sed ab vno ad alterum transeuntes.

15 Mentiri ex proposito circa materiam mortalem & confessioni necessariam, est peccatum mortale, vel enim negas, te mortale commisisse, quod tamen commisisti, & hîc fateri deberes, & tunc confessio non est integra, sed sacrilega: vel affirmas, te mortaliter peccâsse, quod non feceris, & tunc grauiter decipis confessarium, non sine graui irreuerentia sacramenti. Quod si quis mentiatur venialiter, peccet solum venialiter, cum enim pœnitens non teneatur venialia confiteri, grauiter non decipit confessarium mentiendo neq; peruertit naturam sacramenti, quandoquidem absolutio nihilominus valida erit, suumque effectum consequetur, dummodo interim vera confessionis materia subiiciatur. Quod idcirco adiicio, quia certum est, illum peccare mortaliter, qui falso alicuius peccati venialis se accusans nullamque aliam confessionis materiam afferens absolutionem à sacerdote postulat, nisi animi perturbatio vel scrupulus eum excuset.

CAP. IX.

De Confessione inualida ob defectum pœnitentis vel Confessarij.

1 CONfessio inualida est, primò, ob defectum confitentis, si requisito dolore caret, quo pertinet, si aliquis inter confitendum mortaliter peccet, puta quia temere, vel per crassam ignorantiam omittit pecca-

peccatum mortale, aut de quo rationabiliter dubitat, num sit mortale, (nisi in hoc casu bona fide arbitretur se confitendi obligatione immunem esse) vel denique, si exiguam valde conscientiæ discussionem instituens coniiciat in probabile periculum omittendi mortale. Vnde cum talis confessio sacramentalis non sit, tota est repetenda.

Sacramentum pœnitentiæ non potest esse validum atque informe, siquidem hoc peculiare est in sacramento pœnitentiæ, quod debita suscipientis dispositio videlicet dolor de peccatis (qui debet se extendere saltem virtualiter ad omnia mortalia peccata propter reconciliationem cum Deo) sit pars illius essentialis. 2

Contritio seu attritio ex supernaturali motiuo, 3
quæcum sacramento sufficiens dispositio est ad iustificationem, debet se extẽdere ad omnia mortalia, saltem virtualiter, nisi enim hoc dicamus, consequens esset, nihil repugnari, quominus vera contritio aut attritio consistat cũ actuali affectu ad peccatum mortale: id autem probabiliter dici non potest, vti fatetur Suarez.

Qui ob ignorantiam non mortaliter culpabilem, 4
peccatum confiteri omisit, non tenetur postea integram confessionem repetere; secus si ignorantia mortalis fuit; exemplum habes in puero, qui peccatum aliquod v.c. mollitiem arbitratus est, esse leue vel nullum peccatum, sed postea grandior factus, intellexit esse mortale; item in rustico rudi & imperito; qui ex ignorantia non crassa peccata solum generice confitetur, quia à parocho suo nunquam de ea re instructus est, talis si supernaturalem de peccatis pœnitentiam cum emendandi proposito habeat, vide-

videtur valide absolui, quamuis cum obligatione, vt si postea in Catechismo, concione, &c. melius instruatur, & præceptum diuinum de integritate confessionis cognoscat, teneatur omnia mortalia secundum speciem & numerum explicare. Porro NB. Confessio fit inualida ob defectū confessarii, ideoq; repetēnda, si sacerdos iurisdictione omnino caruit, vel impeditam habuit per suspensionem ab officio excommunicationis denunciatam, aut contractam ob Clerici Notorii percussionem. Deinde si verba absolutionis substantialiter vitiet. Tertiò, si absoluendi intentionē nec actualem nec virtualē habeat.

5 Si confessarius ob surditatem, distractionem vel somnium aliquod peccatum mortale non intellexit, videtur nihilominus valida esse absolutio, dummodo pœnitens bona fide egerit, & culpa in solo confessario resedit: Ratio, quia effectus cum essentia sacramenti consistere potest absq; integra & specifica peccatoris explicatione, si ea sine culpa pœnitentis, suumque dolorem sacerdoti explicantis, intermittatur, si tamen pœnitens id postea resciat, debet iterum peccatum illud clauibus subiicere, quia semper manet obligatio omnia mortalia confitendi secundum speciem & numerum, vt ab omnibus directè & in specie sicuti institutioni huius sacramenti consentaneum est, conferatur.

Addo tametsi contingat absolutionem sacerdotis ob aliquem eius occultum defectum inualidam esse, rarò id obuenturum pœnitenti inculpate defectum ignoranti: quando enim is in proxima confessione absoluetur à peccatis, absolutio illa extendit se ad alia omnia, à quibus se antè absolutum bona fide existimabat.

Si

Si confessio, quæ ob defectum pœnitentis aut confessarii inualida fuit denuò instituatur apud eundem sacerdotem: non est necessarium, peccata secũdum speciem & numerum repetere, modò confessarius statũ pœnitentis adhuc recordetur saltem cõfuse vt conuenientem illi pœnitentiam imponere possit. Prob. ex praxi, si enim sacerdos audita confessione animaduertat, pœnitentẽ non satis dispositum & contritũ esse, interdum differt absolutionẽ in alterum diem: si autem cõtingat eum interea species peccatorum obliuisci, non ideo exigere solet, vt confessio repetatur, sed tantum, vt de peccatis verus dolor cũ emendationis proposito cõceptus sit. Ratio est, quã sæpius dedi, quia specifica & particularis peccatorũ manifestatio, aut cognitio per se & simpliciter nõ est de essentia ac necessitate sacramenti, sed tantũ de necessitate præcepti diuini, cui pœnitens ante satisfecit, enumerando omnia peccata, ideoq; solum defectum v.c. contritionis iam supplere tenetur. Addo deniq;, tametsi confessarius nec statum peccatoris generatim recordetur, sed id tantum, quod sibi confessus fuerit, eumq; rectè dispositum iam absoluat, Peccaturum illum quidem, cum non recte suo munere in pœnitentia imponenda fungi possit, nihilominus validam & fructuosam fore. 6

CAP. X.

De ministro sacramenti pœnitentiæ atq; in eo requisita iurisdictione.

Solus sacerdos à peccatis absoluere potest, sumitur ex Ioh. 20. vbi Christus in discipulos suos inspiauit, & dixit eis: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittentur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Quo facto Dominus clarè 1

significauit, sicut etiam Ecclesia semper intellexit, potestatem hanc remittendi peccata non omnibus concessam esse, sed iis tantum, qui speciale ordinationem & Spiritus sancti gratiam ad id deputarentur, quales sunt soli sacerdotes, in quorum proinde ordinatione eadem illa verba dicuntur. Requiritur autem in sacerdote necessario iurisdictio. Colligitur ex facto Christi Iohannis 20. Vbi prius discipulis suis iurisdictionem contulit, *sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Deinde potestatem remittendi & retinendi peccata tribuit: Ratio, quia absolutio à peccatis est actus iudicialis, ideoque iurisdictionem requirit. Quare exactè hîc distinguendum est inter potestatem ordinis & potestatem iurisdictionis. Nam potestas ordinis in omnibus sacerdotibus æqualis est extendens se ad omnium fidelium peccata remittenda iuxta institutionem Christi, *Quorum remiseritis peccata*, sed est tamen remota & indeterminata, quæ per se in actum exire non potest. Perficitur autem & determinatur per potestatem iurisdictionis à Christo vel Ecclesia collatæ, siue erga omnes, siue erga certos fideles, adeum fermè modum, sicuti qui iuris Doctor creatus is potestatem accipit iudicandi de rebus in iure controuersis, vel ex cathedra publicè docendi, sed tantum remotam & incompletam, quæ in actum exire non potest, donec accepta iurisdictione, alicubi iudex, vel accepta cathedra alicubi professor constituatur.

2 In tribus casibus omnis sacerdos à peccatis absoluere potest. Primò, si confessio sit tantum de venialibus. Secundò, si confessio sit de mortalibus, à quibus pœnitens antè absolutus fuerat. Tertiò, in mortis

mortis articulo ab omnibus peccatis. Discrimen tamen est, quod primam & secundam facultatem Ecclesia aufert sacerdoti excommunicato, denunciato vel Notorio percussori clericorum. Tertiam verò non aufert: quia non expedit propter huius sacramenti necessitatem, quamuis absolute loquendo inferri possit, quæ omnia arguunt eiusmodi iurisdictionem sacerdotibus non diuino iure, sed ex Ecclesiæ concessione competere. Etenim iurisdictio vel immediatè à Christo datur vti Apostolis & speciatim S. Petro, & in successoribus suis duraturam, vt nunquam Ecclesia visibili in terris pastore, & summo capite destituretur, atque vt ab ipso conueniente ordine potestas spiritualis iurisdictionis in aliquos Dei sacerdotes ac ministros descenderet, adeo vt omnes post Apostolos iurisdictionem à summo Pontifice mediatè vel immediate accipiant.

Iurisdictio in foro pœnitentiæ alia est ordinaria, 3
quæ alicui competit ratione officii quo fungitur, qualem habet summus Pontifex & eius pœnitentiarius in omnes Christi fideles. Episcopus & eius Vicarius in omnes suæ diœcesis, Prælati exemptum subditos suos, parochus vel eius perpetuus vicarius in omnes suos parochianos. Nec Reges nec Duces à iurisdictione ordinariorum, vbi sedem fixam habent, eximuntur, quamuis pontificio diplomate & consuetudine licentiam obtinuerint, quem vis approbatum eligendi. Alia iurisdictio est delegata, quæ alicui competit ex concessione ordinarij, de qua infra.

Episcopi, Parochi, aliique sacerdotes, propterea 4
quod ipsi variis in locis sacrificantes eiusmodi facul-

tate opus habere videantur, cuiuis expoſito & approbato confiteri ſolet.

5 Iuriſdictioni Ordinariorum aliquis ſubiicitur nō tantum conſtituenda in diæceſi, vel parochia domicilium, ſed etiam quaſi domicilium, ſiue habitationem ad tempus non admodum breue negotii alicuius cauſa ſicut explicaui lib. 1. Tract. 4. c. 12. n. 1. Vnde ſcholaris v.c. cuius parentes Conſtantiæ morantur, ipſe verò ſtudiorum cauſa Monachii verſatur, vtriq; parochо tam Monachenſi quam Conſtantienſi confiteri poſſit: atramē non poteſt ab vtriuſq; diœceſeos Epiſcopo ordines accipere, ſed ſolū à Cōſtantiēſi, vel in cuius Eccleſia beneficiū obtinet, vt ſuo loco dicā.

NB. Sacerdos cōſtitutus ab Epiſcopo loci cohorti militum, etiamſi alii in aliis partibus in locum mortuorum militum adſciſcantur, tamen omnes ipſius ſacerdotis Iuriſdictioni ſubiecti ſunt, quamdiu moraliter rem æſtimando cenſetur vna cohors ſub tali duce conſtituta.

6 Ad domicilium vel quaſi domicilium conſtituendum tum animus requiritur, tùm factum. Animus conſiſtit in propoſito voluntatis permanendi perpetuò vel ad tempus anni non modicum. Factum conſiſtit in actuali habitatione.

NB. Qui habet domicilium in ciuitate vel caſtro, ſi ad villam ruralem ſe transferat recreationis cauſa, vel vt rurali a exerceat ibiq; non electâ ſepulturâ decedat, non in Eccleſiā villæ, ſed ſuæ parochiæ ſepeliendus eſt.

Qui in duabus parochiis domicilium habet in quibus diuerſis anni temporibus habitare ſolet, talis cenſetur habere duas parochias, vt proinde ipſi liberum ſit in alterutra malit ſacramentum ſuſcipere, dum-

dimmodo in vtroque loco magnam animi partem habitare soleat. Nam alioquin si recreationis tantum causa ad breue tempus in alterum locum secedat, vnum parochum habere censebitur, in cuius parochia principalis habitat.

Vagabundus (qui nullibi domicilium habens verisimiliter loco siue animo habitandi vel manendi) confiteri potest cuiuis parocho & expositio eius loci, in quo pro tempore versatur: Nam vagabundi vbique deprehenduntur forum, etiam in externo. 7

Vagabundorum matrimoniis parochus assistere non debet, nisi re bene examinata vel ad ordinarium delata. 8

Peregrinus (qui alibi domicilium habet & moratur loco animo non manendi) dum à parochia abest, confiteri expositio sacerdoti cõfiteri potest, etiam tẽpore paschali idq; ex tacita voluntate ordinariorũ per consuetudinem confirmata. Testimonium hi parochis adferre debent paschalis communionis. 9

Peregrinus iudicatur & absoluitur in pœnitentiæ foro, etiam quoad reseruata peccata, secundũ consuetudines loci eius in quo se iudicio submittit. 10

Qui ordinariam iurisdictionem habet, alteri sacerdoti potestatem à peccatis absoluendi delegare potest, in quo delegandi iure superior non dependet ab inferiore. Vnde sicut parochianos inscio & inuito parocho absoluere potest Episcopus, & diœcesanos quoslibet inscio & inuitò Episcopo absoluere potest Papa, ita non minus eandem potestatem aliis delegare possunt. 11

Delegatus subdelegare non potest, quia delegatus non potest agere vltra id quod ipsi concessũ est; conceditur autẽ illi facultas tantum vtendi siue exercẽdi 12

iurisdictionem, non item alteri committendi, quia hæ duæ facultates diuersæ sunt, vt vna alteram secum non trahat, qua simili ratione vsuarius ius quidem habet vtendi, sed non alteri concedendi, idenim ad proprietarium pertinet. Excipe primò, nisi ipsi specialiter id concedatur, vt nimirum etiam possit subdelegare. Et verò id specialiter ipsi iure concessum est delegato Principis, puta Papæ imperatoris, vt causam demandatam sibi possit alteri subdelegare, si partes consentiant. Limita tamen, nisi personæ industria specialiter delecta esse videatur, vti fieri solet in causis grauioribus puta, matrimonialibus, quippe quæ solis Episcopis eorumve officialibus ex Curia committi solent. Præterea si commissum fuerit crucem prædicare, excommunicare, vel absoluere aliquos, vel dispensare cum irregularibus, non potest alteri demandare, quia in his non plena iurisdictio, sed sola eius executio à Papa commissa censeri debet, nisi sit legatus ex curia destinatus. Excipe secundò, Nisi alicui demandata sit vniuersitas causarum, ita vt quasi ordinario munere fungatur, in iudicandis omnibus causis certi generis, aut in certo loco. Duobus autem modis demandatur alicui iurisdictio ad vniuersalitatem causarum; vt eam quasi ex officio exercere, & interdum alteri subdelegare possit. Primò, si alicui delegetur iurisdictio, vt sit illud priuilegium perpetuum ratione dignitatis & officii sui, tunc enim talis potestas censetur iurisdictionis quasi ordinaria. Exemplum habes in synodo Trid. Episcopis committente potestatem dispensandi in irregularitatibus, ex delicto occulto prouenientibus. Atque hinc resoluit Henriquez, si Episcopus parochoyelpro-

uincia-

cincialis Quardiano committat facultatem absolvendi subditos à casibus reseruatis, posse illos eiusmodi potestatis executionem alteri delegare, non ingeneratim, sicut ipsis commissa est, sed particulatim in certo casu vel ad certam personam absolvendam v.c. si Parochianus â parocho petat, vt plenam quam ipse habet absoluendi potestatem suo cooperatori, vel monasterij confessario concedat. Quam tamen doctrinam intelligendam puto, si tale absoluendi priuilegium concessum sit ratione officij in perpetuum; secus si sit priuilegium personale ob hominis industriam datum.

Qui habet vicariam administrationem loco ab- 13
sentis v.c. Parochi, saltem causam aliquam particularem subdelegare potest, non integrum officium: quod breuiter his verbis tradi potest. *Vicarius seu vicarius cooperatorem assiscere potest, non autem alterum Vicarium.* Excepto, si consuetudo id permittat vicariis, vt non minus, quàm parochi ordinarii, si eos ad breue tempus abesse contingat, vicarium suo loco substituere possint, quia instituens vicarium, sciens talem consuetudinem implicitè consentit in talem substitutionem.

Is cui officium sed nudum ministerium seu sim- 14
plex iurisdictio in ordine ad certos actus committitur, & non integrum officium iurisdictionis, vt cooperatori alteri subdelegare non possit sine speciali licentia committentis, quo cum tamen non pugnat, quia parochus, aliusque ordinarius specialiter committere possit cooperatori, aut delegato suo, vel alium substituere queat nomine & authoritate delegantis.

Ad iurisdictionem alteri demandandam requiri- 15

tur actualis consensus delegantis externo signo manifestatus. Prior pars probatur, quia delegare iurisdictionem est actus voluntatis eius hominis, qui potestatem habet. Ergo sine actuali voluntate ipsius nō confertur alteri iurisdictio: sine iurisdictione autem irrita est absolutio, in foro pœnitentiæ. Altera pars probatur, quia delegatio iurisdictionis (sicut & aliæ concessiones) fieri debet modo humano & sensibili, vt ab altero cognosci & acceptari posset, & ideo nō sufficit mera voluntas interna, sed eam verbo scriptura aut facto sufficienter manifestatā esse oportet.

16 Nec ratihabitio sperata in futurum, neq; in præsentiarum rationabiliter præsumptus cōsensus, si re ipsa non adfuit, ad iurisdictionem conferendam sufficit. Nam sacramentum pœnitentiæ inualidè confertur ab eo, qui iurisdictionem actualem non habet: Sacerdos autem absoluens spe futuræ ratihabitationis caret iurisdictione: quia vt suprà dixi, iurisdictio delegata non acquiritur sine consensu delegantis, quem tempore absolutionis delegans non habet, cum rem ignoret. Ergo absolutio inualida est: neq; verò ratihabitio subsequens efficere potest, vt absolutio ante data conualescat, quia valor sacramentorum pendere non potest à futuro euentu contingente. Vnde illud Nauarræ, *Sacramentum quod ab initio nullum est, nulla ratihabitatione etiam Papæ validum fieri potest.* Quod ad præsumptionem consensus præsentis attinet, licet illa rationabilis sit, tamen nihil confert ad valorem sacramenti, si re ipsa consensus signo quocunq; declaratus non est consequenter iurisdictionis commissio deficit. Et hæc doctrina etiam locum habet in sacramento matrimonii ad cuius substantiam post Concil. Trid. requiritur præ-

sentia

sentia pastoris ordinarii, cum enim licentia acquisita ad valorem actus necessariò antecedere debeat l. si quis mihi §. iustum ff. de acquir. hæred. consequens est, quod sola spes ratihabitionis postea futuræ, vel falsa existimatio, seu præsumptio consensus, præsentis non sufficiat ad præstandum matrimonii valorem. Aliud vero dicendum est de sacramentis aliquis, quippe ad quorum administrationem non requiritur consensus pastoris ordinarii, ita vt sit de substantia actus, sed solum vt debitus ordo in Ecclesia seruetur ad quod sufficit plerunque rationabilis præsumptio præsentis consensus, aut ratihabitionis secuturæ.

Qui habet facultatem generaliter delegatam v.c. parochus ab Episcopo absoluendi à casibus reseruatis potest eam alteri sacerdoti committere, quia non decet Episcopum vel parochum priorisse conditionis, quam subditos, cum igitur iure, quo hodie vimur, perinde parochi sicut Episcopi aliique prælati exempti idoneum sibi confessarium deligendi ius habeant, consequens est, eos omnes absolui posse ab eiusmodi casu, tanquam qui eo loco superiori reseruatus non sit. Quod contrarium sentientes dixerunt iurisdictionem delegatam non extendi vltra personas in delegatione expressas, id intelligitur de certo genere personarum. Nam si delegetur potestas respectu omnium subditorum, seu totius communitatis, ex quadam æquitate censeri debet, comprehensus esse etiam partes communitatis, quam interpretationem merito facimus in re fauorabili; eiusmodi est hoc principis beneficium casuum reseruationem auferens. 17

18 Confessarii Ordinum mendicantium, omnes Christi fideles à quibuscunque sententiis, censuris aut pœnis Ecclesiasticis absoluere possunt, exceptis iis, quæ in Bulla Cœnæ Domini continentur, vbi nota, hoc priuilegio nullam concedi facultatem super irregularitatibus, quia illæ non per absolutionem, sed per dispensationem tolluntur, cum non tam pœnæ sint, quam canonica impedimenta. Sodomitę occulti Clerici absolui possunt ab Episcopo, & à mendicantibus.

19 Confessarii Ordinum mendicantium accipiunt iurisdictionem in foro pœnitentiæ à summo Pontifice accedente prælatorum suorum consensu, & expositione, & non per Episcopi approbationem. Nam Episcopi non possunt tàm amplam iurisdictionem conferre.

20 Religiosi extra ordinem suum ordinariè confiteri non possunt, & in ipso ordine non alteri, quam superior iis designauit: Ratio, quia per priuilegium generale non censetur derogari consuetudinę vel statuto particulari nisi id exprimatur. At religiosi tamen iter facientes, si socium sacerdotem Religiosum non habeant secum, ex præsumpta licentia superioris possunt alteri etiam seculari confiteri.

21 Probabile est, quod Confessarii ordinum mendicantium à censuris in foro conscientiæ fideles absoluere possint, tametsi eorum confessiones non audiant, vinculum enim censuræ in foro conscientiæ tolli potest iniuncta pœnitentia salutari sine absolutione Sacramentali: Ratio horum est, quia priuilegium siue gratia à Principe data interpretandum est secundum naturam rei, quæ conceditur: Atqui absolutio ab excommunicatione aliaue censura non depen-

dependet à peccatis: Potest enim aliquis absolui à censura in foro conscientiæ, vt interim non absoluatur à peccatis, quomodo certum esse ait Auila, Parochos ab excommunicatione non reseruata absolnere posse. Ergo idem præstare poterunt delegati, nisi ipsis potestas limitetur, qualis tamen limitatio in dicto priuilegio nulla apparet, quia verba eius ita intelligi debent accommodatè, vt singula singulis respondeant secundum naturam rei subiectæ, ideoq; absolutio à peccatis requirat antecedentem peccatorum confessionem, non item absolutio à censuris: siquidem ab his absoluere ordinariè non solemus audita prius confessione.

Facultas audiendi confessiones, aut absoluendi 22
à casibus reseruatis mortuo concedente non extinguitur, quia facultas audiendi confessiones, & absoluendi à reseruatis, est gratia, fauor & beneficium eius, cui facultas talis conceditur, gratiam autem seu beneficium Principis decet esse mansurum, Reg. 16. in 6. Et praxis etiam huic sententiæ fauet. Nam mortuo Episcopo confessarii ab ipso expositi pergunt sua facultate vti, donec à capitulo vel successore reuocetur, quin & sacellanos seu cooperatores à Parochis ad audiendas confessiones assumptos, iis mortuis, videmus suo officio fungi, donec à successoribus amoueantur.

Potestas delegata ad iustitiam, siue iurisdictio- 23
nem contentiosam mortuo delegante expirat, si res integra sit, videlicet si delegatus iurisdictione nondum vti ceperit: Ratio, quia iurisdictio ad iustitiam alicui delegata, habet rationem mandati & non gratiæ. Mandatum autem expiat morte mandans, deinde delegatus ad iustitiam, vices delegantis

gerit, eiusq; personam repræsentat; Cum ergo morte delegante extinguatur iurisdictio ipsius, consequẽter etiam extinguitur in delegato, quia extincto iure authoris, extinguitur ius acceptoris. At vero delegatus ad confessiones audiendas, iudicium in foro pœnitentiæ exercet, non in personæ delegantis, sed in persona Christi, & authoritate per ordinis potestatem. Deinde iurisdictio ad audiendas confessiones non habet rationem mandati, sed gratiæ, cuius ius efficaciter acquiritur ipsi delegato, in eoq; perpetuo manet, donec reuocetur.

Corollarium I. si Episcopus alicui v.c. Decano Ecclesiæ collegiatæ iurisdictionem in prima, vt vocant, instantia, gratiosè concessit, vt sit accessoria eius officio, illique quasi iure ordinario competens non extinguitur morte concedentis, cum sit fauor; quamuis à successore reuocari possit, si per modum gratię & non per modum contractus aut transactionis commissum fuerat.

Corollarium II. Facultas alicui ab Episcopo alioue Prælato concessa eligendi confessarium non expirat morte concedentis (qualem facultatem hîc aulici acceperũt à Reuerendissimo Iohanne Suicardo,) cum sit gratia & priuilegium, non mera delegatio seu mandatum.

Commissio particularis in fauorem alicuius, si necessaria sit, non extinguitur morte committentis, etiam re integra exempla habes. Si Papa vel Episcopus alicuius supplicatione motus mandet inferiori ordinario vt supplicantẽ ob excommunicationem absoluat à casibus reseruatis, vel dispẽset cum illo in impedimento matrimonii in petitione debiti, in voto veliuramento, atq; ante ceptam executionẽ moriatur

garis, qui mandauit, nihilominus executioni locus est. At verò si sit delegatio vel commissio volũtaria, quæ se habet instar facultatis, hæc expirat morte cõcedentis, si executio nondum cepta sit: Ratio discriminis est, quia in commissione necessaria ius acquisitum est ei, qui absoluẽdus, aut quo cum dispensandum est, ideoq; est gratia facta per absolutam cõcessionem committentis, solumq; exigitur executio commissarii, quam is necessario facere compellitur. At verò in commissione voluntaria nulli ius quæsitũ est, neq; enim commissario cum non in fauorẽ eius delegatio sit facta, neq; alteri quo cum v.c. dispensandum est, quia delegati liberæ voluntati relinquitur velit ne dispensare nec ne; ideoque est gratia facienda & non facta, quare illa perit per mortem delegantis (nisi sit delegatio facta authoritate sedis seu dignitatis, quæ nunquam moritur) hæc vero non perit re integra.

CAP. XI.

De approbatione Confessariorum.

IVre nouo Trid. sess. 23. c. 15. de reform. approbatio sacerdotum requiritur ad audiendas confessiones secularium, etiam sacerdotum, non item Regularium personarum; Nam illi confiteri possunt cuiq; sacerdoti, quem Prælatus ipsis secundum ordinis statuta constituerit, tametsi ab Episcopo approbatus non sit. Ratio, quia ante Cncil. Trid. Regulares poterant confiteri, etiam non approbatus ab Episcopo, à quo iure antiquo recedendum non est, nisi quatenus inuenitur expressum. Cũ igitur in dicta cõstitutione nulla fiat mẽtio de confessionib. regulariũ sed 1

sed tantum secularium, satis colligitur, mentem Concilii fuisse circa Regulares, nihil in hac re nouari, sed eos curæ ac vigilantiæ suorum prælatorum permittere.

NB. Qui beneficium obtinuerunt, cui cura animarum annexa, eo ipso ad confessiones audiendas approbati censentur, vt proinde alia approbatione opus non habeant.

2 Etiam Doctores & Licentiati in Theologia, aut iure Canonico, ab Episcopis approbationem ad audiendas confessiones petere debent, & examini se sistere interdum non ob defectum scientiæ, sed ob defectum experientiæ & praxis, à qua tamen est, vt non examinentur ob præsumptam suspicionem.

3 Episcopus peccat, si sacerdoti idoneo sine iusta causa approbationem neget: Ratio, quia approbatio hæc non est gratia, seu priuilegium, quod ex libera voluntate concedentis dependet, sed est authentica declaratio seu testificatio, personam habilem & dignam esse, cui iurisdictio ad confessiones excipiendas conferri possit: Huiusmodi autem testimonium sacerdotibus ad id ordinatis, si scientia & prudentia instructi sint iure debetur.

4 Non pauci DD. existimant, si Regulares ab Episcopis repellantur, quando manifeste idonei sunt, nihilominus ad secularium confessiones audiendas exponi posse. Quamuis contrariam sentiant Suarez Coninck, eò quod Clementinæ illi, in qua id habetur à Tridentina constitutione derogatum sit.

5 Sed respondent Nauarr. Rodriq: Eiusmodi clausula derogatoria generali non tolli priuilegium speciale clausum in corpore iuris, cuius rationem esse dixi lib 1. Tract. 4. c. 23. q. 4. n. 26, quia correctio iu-

rium

dum vitanda sunt, quare in generali derogatione non censetur comprehensum priuilegium speciale clausum in corpore iuris, si ob specialem rationem exceptum videri possit, qualis hic omnino apparet.

Approbatio sacerdoti semel collata ob iustã causam ab Episcopo reuocari potest, maximè reexaminatis & deprehensis indignis, vt tum securitati conscientiæ ipsius, tùm verò ouium commissarum saluti prospectum sit. 6

Approbatio sacerdotis, & delegatio iurisdictionis ad confessiones audiendas inter se differunt. Quia vt ait Lamas, 1. Approbatus Ordinarii iudicio, siue sufficiens declaratus, non eo ipso iurisdictionem recipit: Approbatio enim est actus intellectus, vtpote iudicium siue sententia, traditio autem iurisdictionis debet esse actus voluntatis superioris. Vnde etiam vna siue alia, quandoque confertur, aliquando simul v.c. si Episcopus aliquem exponat seu mittat ad confessiones excipiendas, eo ipso approbare illum censetur. 7

Approbatur ab vno Ordinario, si ad aliam diœcesin veniat, noua approbatione indiget. Patet ex Cõc. Trid. Ratio, quia ad cuiusque Episcopi officium spectare videtur, vt in sua diœcesi idonei confessarii exponantur, qua in re non semper fidem habere potest aliorum Episcoporum iudicio, sed interdum merito timere, ne vel alii Episcopi minus idoneos approbent, vel tametsi approbati in alia diœcesi idonei fuerint ad confessiones audiendas, non tamen in sua sint, vbi aliæ constitutiones, & peccatorũ reseruationes, aliud hominum ingenium, alia instituta & commercia vigent. Si tamen Episcopi sint contenti approbatione aliorum Episcoporum maior 8

tunc

tunc approbatio non requiritur, aliàs si non contentus nullæ sed irritæ erunt absolutiones.

9 Spectato iure communi eius Episcopi approbatio requiritur in cuius diæcesi confessiones audiendæ sunt.

CAP. XII.

De Casuum reseruatione.

1 PApa solus nunc iurisdictionem necessariam ad peccatorum absolutionem diuino iure in sui electione atque ordinatione accipit, reliqui verò Episcopi & Prælati exempti iure Ecclesiastico à Papa, qui proinde ipsis iurisdictionem licitam conferre potest, vel respectu personarum, quosdam ab eorum iurisdictione eximendo vel respectu peccatorum quorundam absolutionem sibi reseruando. Et simili ratione, cùm parochorum iurisdictio ab Episcopis vel à Prælatis, habentibus Episcopalem iurisdictionem, immediatè proueniat, poterunt hi illis in foro conscientiæ limitatam potestatē dare, quosdam casus grauiores suo indicio reseruantes. Etenim si in foro externo, non tantum Ecclesiastico, sed etiam ciuili, vsitatissimum est, vt causæ grauiores superiorum Iudicum examini reseruentur, cur non idem fiat in hoc pœnitentiæ foro, vt nimirum crimina grauiora securius corrigantur, & salubriora iis remedia adhibeantur, tum verò ob difficultatem veniæ impetrandæ, fideles ab eiusmodi sceleribus absterreantur.

2 Papa nullum peccatum reseruare solet, nisi propter annexam censuram excommunicationis. Vnde si Papa aliquem ab excomm. absoluit, potest postea confessarius absoluere à peccato, cui annexa erat excommunicatio.

Sola

Sola mortalia, eaq; non nisi externa & opere con- 3
summata peccata reseruari solent. Venialia enim cũ
eorum confessionem nemo obligetur, non solent
reseruari, frustrà enim reseruarentur. Interna pos-
sent quidem reseruari, eo quod iurisdictio non mi-
nus ad absoluendum à peccatis internis quam exter-
nis conueniente ordine à superioribus ad confessa-
rios inferiores descendit, ideoq; vtraq; potestas li-
mitate seu cum restrictione conferri potest: sed ex-
terna solum reseruari solent, quia internorum pec-
catorum reseruatio non ita necessaria est ad Ecclesię
gubernationem, quippe quæ externa potissimum
spectare debet. Dixi consummata, quia crimen non
intelligitur, nisi sit consummatum: nam v.c. atten-
tatio homicidii non est homicidium.

Homicidium voluntarium etiam occultum com 4
muni Ecclesiarum consuetudine Episcopis reserua-
tur, quæ verò alia peccata (v.c. crimen incendiarii,
falsarii literarum, sacrilegium, violatio loci sacri, sor-
tilegium, crimen scandalosum, ob quod etiam pub-
lica pœnitentia imponebatur, &c.) in qualibet diæ-
cesi reseruata sint, ex consuetudine & diæcesali con-
stitutione petendum est.

Grauis & insolita casuum multorum reseruatio in 5
diœcesi, etsi illicita sit, quippe Episcopis concessa
potestate, vt vtantur in ædificationem, & non in de-
structionem, sicut videre est in Trident. sessione 14.
cap. 7. tamen valida est, & à parochis obseruanda,
donec tollatur.

Regularibus prælatis certus modus præscriptus 6
est reseruandi peccata v.c. in Constit. Clementis
IIII. mandatum est, vt præter casus sequentes, qui
reseruari possunt, quamuis non debeant, alii non
reser-

reseruentur sine Generalis Capituli in toto ordine discussione. 1. Veneficia 2. Apostasia à Religione. 3. Nocturna furtiua egressio è monasterio. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale. 5. Iuramentum falsum. 6. Procuratio seu auxilium ad abortum faciendum post fœtum animatum. 7. Falsificatio sigilli monasterii. 8. Furtum de rebus monasterii. 9 Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus. 10. Occisio seu grauis vulneratio. 11. Malitiosum impedimentum aut apertio literarum à superioribus ad inferiores, & è contra.

7 Si prælatus existimet expedire, vt facultatem absoluendi à casu reseruato, alteri sacerdoti det, in concedendo facilis esse debet. Ratio, ne sacramentum Confessionis, quod in remedium animarum institutum est, nimis graue accidat, atq; occasio capiatur reticendi peccatum, cum sacramenti irreuerentia, & propriæ salutis iactura.

8 Si prælatus expedire iudicet, vt ipsemet casum reseruatum cognoscat, & pœnitens extra sacram confessionem explicare nolit; Ordinarie integra omnium peccatorum confessio ei facienda est, interdum tamen ob moralem impossibilitatem, vel ob grauium negotiorum impedimentum, sufficit solum casum reseruatum audire, & ab eo directè absoluere cum onere, vt reliqua peccata inferiori sacerdoti explicentur, quam consuetudinem pœnitentiariorum Romæ esse testatur Canus.

NB. Omnia peccata vni sacerdoti explicanda sunt, ordinariè & per se, non item in casu extraordinario & accidentali, sicut cernere est in eo, qui vnum, aut plura peccata confiteri oblitus est, vel ob periculum reuelationis explicare non potuit.

Si

9 Si confessarius peccatum aliquod confitentis in-
bligat esse reseruatum superiori, ordinariè non de-
ret eum absoluere, sed ad superiorem mittere, vel
absoluendi potestatem ab eo petere, patet ex Tri-
ent. & ratio est; quia ad integritatem sacramenta-
is Confessionis pertinet, vt de omnibus mortali-
us fiat, coram legitimo iudice, qualis ille tantum
t, qui potestatem habet, de integra causa cogno-
endi, vt absolutio ab eo ritè pronuncietur.

10 Propter aliquam necessitatem (v.c. si laicus com-
unicare, aut sacerdos celebrare debeat, & supe-
iorem distantem adire non possit) licitum est infe-
iori Sacerdoti absoluere à peccatis, quorum vnum
ut plura reseruata esse scit, impositio onere pœni-
enti, vt reseruata sola superiori indicentur, vel ab-
oluendi potestas ab eodem petatur: pertinet enim
d dignitatem S. Eucharistiæ: idem dicendum de
ensura excommunicationis. Cum enim excom-
unicatio, v.c. iure tantum positiuo, arceat ab vsu
Eucharistiæ ac pœnitentiæ, cessat eius obligatio
n casu magnæ necessitatis: quare si excommuni-
atus ob vitandam infamiam S. Eucharistiam per-
ipere potest, multò magis in tali casu à peccatis ab-
lui, non obstante excommunicatione.

11 Is, qui communicandi necessitate constrictus,
superiorem accedere tunc non potest, vt à peccato
si reseruato absoluatur, non est obligatus, vt infe-
iori Sacerdoti confiteatur, si scandalum cesset, &
xcommunicaturus & celebraturus existimet se cō-
utum. Ratio, quia nemo per se loquendo obliga-
ri potest, vt idem peccatum bis confiteatur. Talis
nem idem peccatum reseruatum bis confiteri de-
beret, videlicet non tantum inferiori, sed etiam

postea superiori. Ergò talis obligatio imponi non debet. Cur autem dixerim per se loquendo: ratio est, quia per accidens, si pœnitens alia peccata non reseruata habeat, vnà cum iis etiam reseruata confiteri debet, vt confessarius pœnitentis statum recte cognoscat.

12 Qui in Excommunicatione constitutus per ignorantiam bona fide, vel quia existimauit, se legitimè ab inferiori absolui posse, absolutionem petit, valide absoluitur à peccatis, quia aliqualis necessitas vrget: Siquidem pœnitens ægro animo, discedet absque absolutione, cum ex sua parte benè dispositus sit ab excommunicatione; tamen annexa non absoluitur. In mortis articulo seu periculo siue ex infirmitate, siue ex iudicis decreto (etiam probabili, v.c. periculo perpetuæ amentiæ, belli futuro conflictu, partu periculoso) etiam excommunicatus aut hæreticus ab omnibus peccatis absoluere potest. Cur autem Ecclesia omnibus sacerdotibus in mortis articulo hanc potestatem tribuit; Ratio est, quia peccator in tali casu, tum iure diuino, tum ex naturali charitate erga se ipsum ad confitendum obligatur. Quæ ratio obligationis æquè locum non habet, & si aliquis propria sponte v.c. in bello periculum mortis adeat.

13 Si sacerdos iurisdictione præditus adsit, vel vocari possit, sacerdos simplex seu iurisdictione carens, ius absoluendi non habet in mortis articulo. Ratio, quia sacerdotem simplicem potestas absoluendi à quibuscunque peccatis in mortis articulo conceditur iure extraordinario ob rationem necessitatis, ne hac occasione (si absolutio denegetur) aliquis pereat. Ergo cessante necessitate, cessat hæc extraordina-

dinaria potestas, per regulam Abbat. *Cum aliquid conceditur propter necessitatem, durat concessio, quatenus urget necessitas.*

Similiter parochus in mortis articulo absoluere non potest à reseruatis Episcopo, si adsit Episcopus nec priuilegiatus, aut facilè accersiri possit, nisi alia sit diœcesis necessitas.

Qui propter mortis periculum à peccatis reser- 14
uatis absolutus est, cessante periculo superiori se sistere non debet. Ratio, quia in mortis articulo omnes sacerdotes non indirectè, & per concomitantiam; sed per se ac directe ab omnibus omnino peccatis absoluendi potestatem habent. Excipitur tamen: Nisi peccato annexa sit censura excommunicationis superiori reseruata, tunc enim absolutus cessante mortis periculo, sistere se debet superiori, ad quem de iure ordinario absolutio pertinet, non vt iterum absoluatur, sed vt mandatum eius accipiat.

CAP. XIII.

De Officio & obligatione Confessarij.

SCientia opus est Confessario, vt rectè suo mune- 1
re fungi possit, vnde si scientia requisita non instructus, exercet munus Confessarii, grauiter peccat. Ratio, quia si Medicus imperitus peccat, committens se Corporum Curationi, & Iudex imperitus decisioni causarum, quantò magis spiritualis iudex ac medicus animarum. Igitur discernere posse debet Confessarius inter peccatum & peccatum, inter mortale & veniale saltem in genere: nam in particulari exercitatissimus quisque hæsitabit. Item agnoscere debent quæ spectant ad sacramenti pœ-

nit. essentiam, confessionis integritatem, sigillum, quibus criminibus annexa sit excomm. quæ peccata superioribus prælatis reseruata, quæ restitutionem exigentia, si Clericorum Confessiones audiendæ sint, quibus casibus incurratur suspensio vel irregularitas.

Nota tamen ea, quæ enumeraui, non est necesse confessarium sigillatim & exactè cognoscere, sed satis est, in difficilioribus dubitare posse, sibi non minus fidere, & doctiores consulere. Habenda est etiam ratio loci: vbi confessiones audiendæ, v.c. pagi & vrbes, vbi multa commercia. Qui verò de sufficientia sua dubitat, debet acquiescere arbitrio viri docti, imò subditus iudicio superioris.

Curatis Confessariis siue animarum pastoribus magna obligatio incumbit, vt scientia & bonæ vitæ exemplo commissam sibi plebem spiritualiter pascant, & perire non sinant.

2 Sacerdos curatus debet subditorum confessiones excipere, quotiescunque ii iustam confitendi causam habent, & opportuno tempore ac loco petunt, contra Medinam, Sylu. Armillam, existimantes paro. hum duntaxat obligari ad audiendos subditos, quando illi ex præcepto confiteri tenentur, sed prob. assertio, quia parochus ratione pastoralis offi. ii debet subditis suis prouidere, & nequaquam subtrahere ea, quæ ad spirituale ipsorum commodum & profectum spectant, sed ex frequenti confessione ac communione magnum spirituale commodum, salutisque suæ remedium consequuntur subditi. Igitur tenetur parochus ministrare.

3 Si sacerdos curatus præsumere possit subditum iustam causam habere confitendi alteri sacerdoti, debet

debet illi petenti licentiam dare. Est communis. Si autem curatus licentiam, quamuis malè neget, non videtur valida confessio alteri facta. 2. quia in Ecclesia receptum est, vnicũ esse casum periculi mortis, in quo alteri sacerdoti confiteri liceat, si proprius non adsit, vel haberi possit. Secundò, cum ideò ipsum, vt fideles omnes proprio sacerdoti confiteantur ob commune Ecclesiæ commodum ac conuenientem gubernationem institutum sit, non debet ob priuatum commodum, priuata DD. interpretatione limitari ac restringi, præsertim, quod multi hac ratione confitendi, impedimentum falsò prætendentes, pastoris siue iurisdictioni se subtrahere possent.

Tempore pestis grassantis Confessarius cautio- 4
nem aliquam adhibere debet, vt ipse non inficiatur & occumbat, sed pluribus prodesse possit, vnde infirmi obligati, si commodè fieri possit, vt è cubiculo vel domo egrediantur ad fenestram, parocho foris stante; proderit etiam, si tempore pestis fideles pro concione admoneantur, vt qui sani sunt, ad sacram confessionem maturè veniant in Ecclesia audiendi.

NB. Tempore pestis grassantis, item ante conflictum cum hoste, satis est interdum (ob periculum in mora) vnum vel alterum peccatum singulorum pœnitentium audire, etiam coram aliis explicatum intellexisse, vt absolutio conferri possit: quia sicut pœnitens secundum omnes Dd. excusatur, quo minus integram peccatorum confessionem facere teneatur, si ex ea mortis periculum sibi immineat, ita etiam excusari videtur confessarius, quo

minus integram confessionem audire teneatur, ex qua sibi mortem probabiliter timet.

NB. Peste affectus, & cum aliis in Xenodochio lecto affixus, potest peccata sua aliis audientibus confiteri, etiam scandalosa cum infamia, si occultè non possit propter periculum inficiendi confessarium, & confessarius abhorreat. Probatur ex eo, quia in mortis articulo constitutus, si aliter non possit, ex lege charitatis erga seipsum obligatur, secundum probabilem Dd. sententiam, ad confitendum coram aliis saltem ea peccata, quæ neque cum scandalo, neque cum graui sua infamia, vel simili detrimento iuncta sunt. Atqui in hoc casu pœnitens, mortaliter rem æstimando, aliter confiteri non potest, quando si aliter, videlicet in secreto confiteatur mortem, allaturus sit, confessario audienti. Confirmo, quia ordo charitatis exigit, vt pœnitens minus detrimentum famæ suæ, posthabeat maiori detrimento seu iacturæ vitæ, quam confessarius passurus est, præsertim si alii post mortem Confessarii, spirituali pastore destituentur. Communiter tamen sacerdos tum fiducia in Deum, tum præseruantibus pharmacis munitus, accedat ad singulos, vt eorum confessiones, saltem recensitis aliquibus peccatis, vt supra dictum est, excipiat.

NB. In casu necessitatis, si plures communi naufragio, peste, vel ex conflictu allati, mox animam exhalari existimentur, potest, imò etiam debet omnes simul absoluere formula plurali: *Ego vos absoluo à peccatis vestris*, dummodo, qui ita absoluuntur, confessionem præmiserint peccatorum, saltem generalem, si in tali casu speciatim peccata explicare non possint. Idque ex communi doctrina.

Con-

Confessarius pœnitentem ignorantia crassa & 5 mortaliter culpabili (alicuius rei scitu necessariæ,) laborantem monere debet. Ratio, quia pœnitens a Confessario monitus, vel retractabit suum peccatum, vt absolutionem mereatur, vel, etsi non retractet, causam tamen intelliget, cur Confessarius absolutionem neget, eoque malo perculsus, & conscientiæ stimulis actus, postea fortasse se corriget. Quod si pœnitens laboret ignorantia inuincibili, aut saltem mortaliter non culpabili, aut saltem mortaliter non culpabili, & ex admonitione fructus non speretur, dissimulare debet. Nam: Ratio mediorum à fine desumitur. Finis autem correptionis eius, præsertim, quam Confessarius adhibet, est bonum concepti. Ergo, eo cessante, omitti debet: Nam frustra niti, & nil aliud, quam laborando odium quærere, extremæ dementiæ est, inquit ille. v.c. si matrimonium, ob latens impedimentum, inualidum sit: Si maritus, ob castitatis votum ante nuptias editum, vel ob incestum post nuptias cum coniugis consanguinea commissum, facultate petendi debiti priuatus sit: Si pœnitens, per ignorantiam aliena bona possideat. Quod si tamen confessarius intelligat pœnitentem in eiusmodi casibus laborare quidem ignorantia inuincibili, sed detecta veritate maius commodum quam incommodum prouenturum esse, debet errantem instituere præcipiente charitatis lege, vel etiam iustitia, si ex pastorali obligatione confessiones accipiat: cum enim eiusmodi error per se malum quoddam sit, & plerumque alia incommoda secum trahat, ideò eo liberari pœnitens debet, si facile possit. Quamobrem prudentem confessarium multa considerare oportet;

tet; hinc quidem qualis & quantus error sit, in quo pœnitens versatur, facti an iuris? naturalis, diuini an humani? vtrum coniunctus cum irreuerentia sacramenti saltem naturali, veluti si matrimonium inualidè contrahendum sit, an cum periculo proprii damni, si v.c. defectus matrimonii, vel obligatio debiti coniugalis non petendi, postea cognoscatur, vel ignorantia nunc quidem inculpata, postea culpabilis fiat, cum remedium non ita præstò futurum sit. An denique de detrimento tertiæ personæ agatur, vt si res aliena restituenda sit. Illinc verò considerare debet, quantum, & quàm diuturnum incommodum ex monitione timeatur: fieri enim quandoque solet, vt pœnitens initio conturbatus animo, salutarem admonitionem respuat: postea verò mente sedata, eandem cum fructu recipiat, ac pareat. Contra verò accidit interdum, vt licet pœnitens consilio, vel præcepto confessarii pœniturus sit, v.c. dispensationem super matrimonio inualidè contracto petiturus, tamen alia grauia incommoda timeantur; qualia sunt pœnitentis, vel putatitii coniugis incontinentia, parentum vel liberorum infamia, familiæ querimonia ac lites, tali casu confessarius interdum dissimulare debet.

6 Impedimentum dirimens occultum, plerumque significandum est sponso in confessione; si nuptiæ nondum celebratæ, modò fructus aliquis speretur, & secuturus sit, idque partim ob reuerentiam sacramenti, ne inualidè suscipiatur, partim ob multa incommoda, quæ ex tali coniugio sequi solent. Imò licet agatur de impedimento matrimonii contracti, vel obligatione debiti non petendi, si tamen confessarius ipsemet dispensare, atque ita facile remedium

dium adhibere possit, plerunque dissimulare non debet, quia etsi nunc vincibilis ignorantia adsit, ea tamen successu temporis remoueri potest.

NB. Quotiescunque pœnitens dubitans de matrimonii valore, iure exigendi debiti, &c. ex confessario quærit, necesse est veritatem palam edicere. Cum enim pœnitens orto eiusmodi dubio teneatur veritatem inquirere, & peritos præsertim animæ suæ pastores consulere, his autem consultis, si veritatem deprehendere nequeat, dubium practicè deponere, vt bona fide progredi possit, consequens est, quod confessarius consultus, & veritatem dissimulans, pœnitentem in errore confirmet, quod nefas.

Si confessarius consideratis circumstantiis arbi- 7
tretur pœnitentem integrè confiteri, non debet eum interrogationibus fatigare (officium enim per se confessarii est, non interrogare sed audire confitentem.) Nam forum criminale & non pœnitentiarium procedit per vim coactiuam; pœnitentiarium autem per spontaneam voluntatem confitentis. Quod si verò putet confessarius pœnitentem non integrè confiteri, aut de eo dubitet, prudenter & cautè interrogationes formare oportet. Cautissimum verò confessarium esse oportet in formandis interrogationibus circa peccata carnis, vt ad particulares modos seu circumstantias non descendat, ne vel multa interrogando doceat pœnitentem peccata, quæ ante ignorabat; aut eidem, aut sibi ipsi causa existat turpis tentationis, vel saltem scandali occasionem præbeat pœnitenti, vt suspicetur, confessarium harum rerum curiosa inuestigatione oblectari.

9 Confessarius pœnitentẽ, dum peccata sua recenset, facilè interpellare non debet, interdum tamen de numero, de consuetudine, aut alia circumstantia necessaria interrogationem interponere licet. Et hæc ideò ne peccata, quæ vix præ verecundia pœnitens expressit semel debeat, postea repetat de numero aut circumstantia denuo interrogatus.

10 Confessarius nunquam absoluere potest eum, quem putat dispositum non esse, aut non integrè præ posse confessum, sed interdum dimittere debet, vt melius se præparet, nam dolor ex motiuo supernaturali, & integra confessio, quatenus moraliter fieri potest, secundum numerum & speciem ad substantiam sacramenti pertinent, ideo nisi pœnitens hæc duo habeat, absolutionis capax non est, ideoque confessarius sacrilegium committit, si talem ita dispositum absoluat. Plerunque tamen expedit in ipsa confessione interrogationibus & admonitionibus hominem iuuari ac dispositum reddere, nam ad rationem iudicii spectat, vt causa integrè cognoscatur, antequam sententiam ferat; sacramentum autem pœnitentiæ habet se per modum iudicii, sicut dicit Trident. Ergo si pœnitens propter imperitiam non integrè causam proponat, ad officium confessarii, tanquam iudicis per se & ordinariè, pertinet defectum eius supplere, vt sacramentum ritè ac debito modo perficiatur, id tamen intellige pro capacitate confitentis.

CAP. XIV.

De sigillo Confessionis.

1 SIgillum Confessionis est obligatio strictissima (sub pœna depositionis, quippe cum interdum reue-

reuelatorem degradatum, & seculari potestati tradendum legamus) & detrusionis in arctissimum monasterium) in omni casu obligans ad secreta (etiam post mortem confitentis) tenenda ea, quæ dicta sunt, in ordine ad sacramentalem absolutionem, etiamsi absolutio non secuta.

Ratio petitur ex perpetua traditione & praxi Ec- 2
clesiæ, quia diuinum à Christo præceptum traditum sit vt in nullo casu vnquam sacramentalem confessionem reuelare liceat, valdè quidem conuenienter naturæ & institutioni huius sacramenti, ne quod in salutem fidelium institutum est, eisdem noxium atque exosum fiat, cum si ob grauiorem causam, confitentem prodere concessum esset, facilè talis licentia & alios casus inconcessos extenderetur, non sine graui sacramenti irreuerentia & humani salutis iactura.

NB. Si quis Confessario extra confessionem sacramentalem dicat: Hoc tibi secretum committo, tanquam sub sigillo confessionis, & confessarius, ita acceptet, orietur hinc obligatio tantum naturalis secreti, non item sigilli sacramentalis: quare ob grauius malum Reip. vel proximi innocentis auertendum, quandoque denuntiari poterit

Confessarius enim obstante confessione, potest 3
ea notitia vti, quam aliunde accepit, dummodo vna alterum non adiuuet, & scandalum cesset, v.c. Si sacerdos ob iudicia constituerat Caium de furto accusare, & postea Caius furtum confiteatur, accusationem postea confessarius nihilominus prosequi potest sine violatione sigilli; modo non vtatur cognitione confessionis, sed tantum iudiciis ante vel post confessionem acceptis, quamuis propter scandalum

dalum vitandum, præstat talem obligare, vt alteri sacerdoti confiteatur. Item parochus publicum concubinarium, vsurarium, quem non absolutum à confessione dimisit, postea publicè à communione repellere potest, addita monitione, vt prius peccati statum deserat.

4 Sub sigillum confessionis non tantum cadũt peccata confitentis, sed etiam complicis, item circumstantiæ peccatorum, quas tacere pœnitentis interest, v.c Si quis dicat, se spurium esse, namalioquin non minus exosa redderetur sacramentalis confessio, quam si peccata ipsa manifestare licitum esset. Porrò quæ nullo modo ad confessionem spectant, v.c. quod quis velit contrahere matrimonium, sub sigillum non cadunt, sed sæpè sub obligationem naturalis secreti.

5 Sub sigillum non tantum cadunt peccata omnia præterita, sed etiam quod positum non abstinendi in futurum.

6 Sigillum confessionis violat Confessarius, si generatim dicat Titium confessum esse peccatum mortale, casum reseruatum, aut si peccatum veniale in specie reuelet; secus si in genere dicat; Titium sibi confessum esse venialia, vel benè confessum.

NB. Indirectè violat secretum, qui dicit, Titium minutissimis peccatis suis sæpè sibi molestum esse; significare enim videtur illum scrupulosum esse.

NB. Parochus audita confessione subditi habentis casum reseruatum, dans literas ad vicarium, in quo expresè insinuat hunc habere casum reseruatum,

tatum, violat secretum, si sine consensu pœnitentis talia scribat.

Confessio non tantum expressè, sed etiam taci- 7
te revelari potest. v.c. Si Confessarius duorum fratrum confessiones excipere soleat, & unum eorum commendet, quod exigua seu vix vlla peccata ad confessionem afferat periculum violandi sigilli, incurrere potest ob tacitam seu indirectam repræsentationem alterius.

Confitentibus tamen si ob indispositionem 8
absoluti non sunt, Confessarius testimonium date debet factæ confessionis. Nam confessarius violat sigillum confessionis, si directè vel indirectè significet, se pœnitentem suum ob indispositionem non absoluisse. Hoc autem Confessarius significat, si aliis dans huius schedulam, neget propter indispositionem confirmatam ex eo, quod tale homini publicè petenti S. Eucharistiam perinde ac aliis danda est ad infamiam eius vitandam. Ergo ob eandem causam, perindè ac aliis schedula testimonii dari debet. Neque tunc confessarius mentitur, cum sit ipsi confessus, licet non absolutus. Neque cooperatur peccato, factam promotione: nam satisfacit officio suo, & alterius culpa est.

NB. Si qui simulatè confiteantur, vt hæretici solum ad vitandam infamiam, talibus neganda est schedula à confessario, ne eorum pernicioſæ simulationi cooperetur.

Con-

9 Confessarius de peccatis ex sacramentali confessione acceptis, neque cum iis loqui potest, qui ea ante cognita habent, siquidem & hoc ingratum esse potest confitentibus, eosque à confessione abstinere, neque cum ipso pœnitente, cum ea res pudorem inuicere, & exprobrationem continere soleat, quanquam si pœnitens prior loquatur, tunc eo ipso ipsi confessario manifestò licentiam tribuit.

10 Expedit vt confessarius nunquam etiam generatim, ac nulla persona nominata loquatur de peccatis cognitis in confessione v.c. in hac ciuitate committantur grauia peccata. Nam eiusmodi reuelatione homines simplices offenduntur, putantes sigillum violari; tum quia communitas infamatur, quæ infamia in pœnitentes etiam tanquam membra retundat.

NB. Violator secreti sigilli est, qui dicit, primus confitens, quem audiui, fuit adulter. Quid enim si alio tempore prioris sui dicti oblitus, dicat Titium ante alios omnes sibi confessum esse; qualem historiam olim narrauit professor in Theologia morali. Simile est, si confessarius dicat. Hodie mihi sacerdos graue peccatum confessus est? Quid enim? si hoc audiens probè nouit, tantum 3. sacerdotes ipsi confessos fuisse, duos verò esse innocentissimæ vitæ, nonne violentam de tertio suspicionem conceptu-rus est.

11 Confessarius interdum generatim monere potest, vt caueatur, vigletur, sed maxima adhibita cautione, vt possibile non sit, pœnitentem in suspicionem venire.

12 Confessarius interrogatus iurare etiam potest, se nihil scire de peccato, intellige vt priuatum homi-

nem,

hem, cui edicere liceat; imò obiurgare, si necesse sit, interrogantem, quod illum interroget.

Si confessarius proprium peccatum confiteri non 13
possit nisi violando sigillum confessionis, debet illud reticere. Ratio, quia præceptum sigilli seruandi strictius & omni casu obligat, non item præceptum affirmatiuum confitendi omnia mortalia. Nam integritas formalis ac perfecta peccatorum enarrandorum, non est de essentia sacramenti, sed est tantum præcepti positiui, quod cum magna difficultate non obligat.

Vnicus est casus, quo obligatio sigilli sacramentalis cessat, si pœnitens licentiam dedit loquendi de 14
peccato suo Ratio est, quia obligatio sigilli, ex Christi institutione profecta, partim vtitur naturali secreti ratione, partim reuerentia sacramenti, ne fidelibus exosum reddatur. Vtraque verò ratio cessat, si pœnitens confessario licentiam det, tunc enim neque iniuria ipsi infertur (nam sicut promissio ex voluntate promissarii, & depositum ex voluntate deponentis: ita & secretum ex voluntate committentis dependet) neque infertur irreuerentia sacramento: siquidem id fidelibus nequaquam exosum, sed potius commendabile redditur, si sciant confessario concessum esse loqui de peccatis in confessione auditis, vnico illo casu, si pœnitens existimans sibi, id vtile fore, licentiam tribuat. Oportet tamen licentiam hanc esse omnino voluntariam, & nullo modo præsumptam; nam si præsumpta voluntas sufficeret, redderetur non minus odiosum sacramentum pœnitentiæ.

Si error in foro pœnitentiæ commissus fuerit à 15
confessario, qui postea corrigendus est, debet pœnitens

tens postea licentiam dare de peccato loquendi: sin dare nolit, nihilominus confessarius errorem corrigere poterit, quia tunc propriè non loquitur extra consuetudinem, sed supplet, & proficit eam, quæ antè inchoata & imperfecta manserat.

16 Si pœnitens licentiam loquendi de peccatis suis intra confessionem dederit, reuocare deinde potest, eò quod notitia illa semper maneat sacramentalis, ideoque eius conditionis, vt confessario nunquam illi vti liceat, nisi confitens velit. Quod si pœnitens extra confessionem licentiam dedit, tunc, quia desinit esse notitia sacramentalis, perinde se habet, ac si secreti alicuius reuelandi facultas concedatur.

17 Præter confessarium, ad quem sigillum confessionis principaliter spectat, etiam aliæ personæ obligantur ad tuendum, ad quas sacramentalis confessio immediatè vel mediatè peruenit, v. c. astantes, interpres, ii, quibus confessarius malitiosè peccatum manifestauit. Ratio, quia res in ordine siue intentione ad sacramentalem absolutionem manifestata, ex Christi institutione ac præcepto, vsu & traditione Ecclesiæ confirmato, hoc onus seu obligationem annexam habet, vt à nemine, ad quemcunque eius notitia peruenerit, si graui sacrilegio & irreuerentia sacramenti reuelari possit. Et sicut pacto & conuentione hominum efficitur, vt quicunque pignoris possessionem consequitur, ratione eius obligationem contrahat: ita etiam Christi præcepto, per Ecclesiæ traditionem & communem fidelium persuasionem confirmato effectum est, vt quicunque confessionis sacramentalis notitiam consecutus est, ratione eius ad reticendum obligatus existat.

Si

Si confessarius cum licentia pœnitentis peccatum 18
alteri manifestauit, non videtur iste obligatus sacramentali sigillo, nisi talis manifestatio facta sit ex causa pœnitente ad sacramentalem absolutionem v. c. consulto superiori doctiore ad intelligendum casum propositum in confessione.

Qui scriptam confessionem reperit, non videtur 19
sacramenti sigillo astrictus, quo minus in casu grauissimæ necessitatis reuelari possit, eò quod talis scriptura non sit confessio sacramentalis, sed tantum remotè & per accidens ordinetur ad sacramentum confessionis. Arctissimo tamen secreto naturali repertor obligatur, vt mortale sacrilegii committat, si grauia peccata consultò legat, & aliis manifestet, sed nec iudex ex tali notitia ad criminis inquisitionē procedere potest, vel si processus institutus iam fuit, rescindi eum & pro infecto haberi oportet, quia licet eiusmodi scriptura nō sit confessio sacramentalis, est tamen via ad eam, ceditq; in irreuerentiam sacramenti, si occasione illius, quod in salutem animæ à Christo institutum fuit, aliquis detrimentum famæ patiatur: legens leuia, & euulgans, peccat venialiter, non violans sigillum, sed tantum naturale secretum.

NB. Id casu grauissimæ Reipub. necessitatis, potest reuelari huiusmodi scriptura, quatenus præcipè necessarium est ad impediendum maius malum, qui spectato iure naturæ, minor iactura hominis, tamen schedulam scribendi posthaberi potest. Excipe, si confessio in scripto sacerdoti data, ab eodem postea amissa esset, nam talis manifestatio facta sacerdoti per scripturam in ordine ad sacramentalem absolutionem accipiendam, verè sacramenta-

lis est, ideoque sub sigillum cadit, vt ea nullo casu quocunque homine sine licentia peccatoris reuelari possit.

20 Pœnitens non obligatur sacro sigillo cõfessionis, sed interdum lege naturalis secreti, ne aliquid ex cõfessione reuelet, quo vel seipsum sine iusta causa infamet, vel confessariis bonæ existimationi detrahat.

21 Etsi nunquam liceat alteri significare peccatum ex sola confessione cognitum, accidere tamen potest, vt liceat facto aliquo significare iis, qui peccatum ante cognitum habent, eius confessionem factam esse, v.c. si plures conspirarunt in necem confessarii, & Titius v.c. istud propositum confiteatur, potest talis sacerdos postea fugere, tametsi certus sit, socios cõspirationis exinde in suspicionem vel cognitionẽ venturos, quod Titius peccatũ istud suum confessus fuerit. Nam fugâ suâ sacerdos solũ exhibet signum, quod nullo modo spectatis omnibus circumstantiis aptum est ad manifestandum peccatum secundũ se, sed solum ad peccati confessionem manifestandã iis, qui peccatum secundũ se ante cognitum habuerũt. Sic etiam v.c. si confessarius hominem ob publica latrocinia morte damnatum apud alios commẽdet, quod bene de peccatis suis cõfessus fuerit, nullo modo violat sigillum, quia enim exhibet signũ, quo cognosci possit, hunc hominem commisisse latrociniũ, sed solum, vt iis qui latrocinia eius ante cognita habent, exinde colligant, quod illa confessus fuerit. Imò etiamsi ex fuga sacerdotis in superiori exemplo confitendi periculum immineret, ne à sociis occidatur, tamen sacerdos potest fugere, cum id agendo si-

ne sigillum non violet : quapropter ius naturale ipsi permittit, vt vitam propriam alienæ anteponat. Sed quia hic casus rarissimus & speculatiuus potius, quam moralis censeri debet, ideo non est timendum, quod confessio inde odiosa reddatur.

Confessarius notitia, quam ex sola confessione 22
hausit, vti non potest in externa gubernatione, administratione sacramentorum. v. c. Parochus sacramenta Eucharistiæ, extremæ vnctionis, matrimonii assistentiam, occultata causa, denegare iis non potest, quorum impedimentum ex sola confessione sacramentali cognitum habet. Prob. quia sigillum confessionis, si secundum omnem suam latitudinem accipiatur, obligat sacerdotem non tantum in ordine ad alios, sed etiam in ordine ad ipsum confitentem, ne ei peccatum ex sola ipsius confessione cognitum, obiiciatur, exprobretur, aut in memoriam reuocetur. Talis autem exprobratio re ipsa accidit, si sacerdos confitenti suo propter auditam eius confessionem sacramentum Eucharistiæ, ordinis, &c. deneget, vel eum ab officio remoueat, plerunque enim vel probabili suspicione deprehendet, id fieri propter peccata, quæ confessus fuerat, ideoque sacramentum confessionis eidem graue & damnosum fiet.

Deinde probatur, quia forum sacramentalis pœ- 23
nitentiæ omninò segregatum est à foro externo gubernationis & iurisdictionis. Vnde non oportet notitiam sacramentalem extra illud forum secretæ pœnitentiæ ad publicam gubernationem extendere.

24 Si complex peccati confessario licentiam dedit, tunc potest alterum complicem speciatim examinare, si licentiam non accepit, tantum generatim quærere debet, vtrum aliud præterea peccatum admiserit, quod animum grauet. Tunc autem etiam speciatim interrogare per notitiam illam sacramentalem non impeditur, si tale peccatum sit, de quo alius eiusdem conditionis personas interrogare solet.

Si confessarius non ex confessione complicis, sed extra confessionem, ex aliorum fideli relatione peccatum pœnitentis cognouit, plerunq; speciatim examinare potest, imò etiam debet, negantem tamen absoluere cogitur, cum cogitare debeat vel alteri confessum esse, vel ob periculum iam confiteri non posse, aut eos, qui retulerunt, mentitos fuisse: siquidem *in pœnitentia foro credendum est: confitenti sicuti contra se, ita & pro se.* Quod si confessarius criminis notitiam, etiam extra confessionem manifestam habeat, v.c. oculis suis vidit hominem furantem, audiuit blasphemantem, adeoque omnibus circumstantiis consideratis, animaduertat confitentem, qui peccatum illud negat, dispositum non esse, sed simulatorem egregium, tunc absolutionem illi negare debet, ob honorem sacramenti.

CAP. XV.

De satisfactione.

1 SAtisfactio (accepta pro compensatione) distinguitur à restitutione seu damni illati compensatione. Restitutio enim consistit in rebus, quia per eam res ablata vel eadem, vel in æquiualente restituitur. Satisfactio autem potius in actionibus consistit, quia per eam iniuria in personam redundans,

contra-

contraria actione v. c. humili petitione veniæ, honoris exhibitionem, &c. compensatur.

2 Pro culpa mortali & correspondente pœna æterna, Deo satisfacere non possumus ex condigno (quippe peccato mortali infinitam malitiam continente, & ideò merente pœnam æternam) sed tantum ex congruo, quatenus misericordissimus Deus ob Christi merita, peccatoris pœnitentiã, siue animi cõuersionẽ, ad culpæ mortalis destructionem acceptat, nosque in gratiam recipit, & reatum pœnæ æternæ gratis remittit.

3 Posset quidem Deus verè pœnitentibus vniuersum debitum remittere & condonare, sicuti solet iis, qui per baptismum reseruantur, vel martyrium pro ipso subeunt, verum non ita peccata per pœnitentiam semper remitti, vt vniuersa etiam pœna condonetur, sed ita frequentius, vt temporaria aliqua pœna pro peccatis, seu in hac, seu in altera vita luenda restet: Illustria sunt sacræ scripturæ exempla, Patrum quoque authoritas, & Ecclesiæ vniuersæ persuasio ostendunt. Nam, *& diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur*, ait Trid. *vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint: aliter verò, qui semel à peccati, & dæmonis seruitute liberati, & accepti Spiritus sancti dono, scientes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non reformidarint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur vt occasione acceptæ peccata leuiora putantes, veluti iniurij, & contumelioſi Spiritui sancto, in grauiora labamur.* Quemadmodum etiam in humanis, qui virum Principem graui iniuria affecit, interdum humili pœnitudine, prece & ex-

hibitione amoris, veniam delicti imperat, & in amicitiam recipiatur, condonata illi mortis commeritæ pœna: attamen, vt iustitiæ etiam publicæ satisfiat, pœna illa mortis in aliam mitiorem, temporariam commutatur. Imò hoc ordinarium est, vti Princeps post latam sententiam mortis, Reo gratiam se præstare dicat, solum censeatur tollere mortis pœnam, non item pecuniariam, &c. Et hæc veritas confirmatur SS. Patrum testimoniis S. Iustini, exemplo Dauidis, Irenæi, exemplo Zachæi, Tertulliani, Cypriani, Origenis, Lactantii, Basilii, Gregorii, Hieronymi, Chrysostomi, S Augustini.

Quod verò hanc doctrinam Patrum pro friuola æstiment hæretici, negantes, opera bona iustorum esse satisfactoria apud Deum & talem satisfactionem cedere in iniuriam Christi, quippe qui plenè pro peccatis omnium satisfecerit, igitur quantumcunque homo peccauerit, credat modò peccata sibi remitti, vel potius non imputari propter Christum, nihil ipsi nocitura esse. Quod hæretici hanc doctrinam falsam esse spargant, id friuolum est & erroneum, quis enim sanæ mentis homo nuper exortis, paucis, obscuris istis homuncionibus fidem habeat? posthabitis antiquorum Patrum clarissimis testimoniis, de relicta totius Christiani orbis præiudicata sententia de operibus iustorum satisfaciendi pro peccatis vim habentibus, ex Christi proeul dubio meritis, & passionis eius influente virtute.

3 Pœna temporalis ignis purgatorii, quatenus à Deo iustissimo iudice pro peccatis in altera vita infligitur, est effectus iustitiæ vindicatiue, quatenus verò per eam animæ infliguntur, non est propriè satis-

isfactio, sed satispassio; quia animæ ibi sunt extra statum merendi & satisfaciendi: quamobrem non attenditur earum dispositio, patiendi voluntas & ardentissima charitas; sed solum attenditur quantitas peccatorum nondum expiatorum, quibus secundum diuinæ voluntatis dispositionem pœna commensurata infligitur. Cæterum homines iusti in hac vita, sicuti bonis operibus gratiæ augmentum, & præmium æternum per Christi merita ex condigno mereri possunt, ita etiam pro pœna temporali in purgatorio luenda ex condigno satisfacere. Et hæc satisfactio reducitur ad iustitiam communicatiuam, quia supposita Dei promissione & acceptatione, opus bonum, quod viator in statu merendi, ac satisfaciendi existens, exhibet, est aliquo modo æquiualens pœnæ in altera vita luendæ. Nam etsi labor ipse, ac difficultas operis in hac vita exhibiti, longè minor sit pœna in altera vita luenda; tamē considerato statu operantis, & liberè se in hac vita subiicientis Deo, longè maiorem vim habet pro peccatis satisfaciendi ex Dei gratia, & Christi meritis. Et licet opera bona iustorum per se habeant virtutem satisfaciendi pro pœna temporali peccatis nostris debita, longè tamen magis, & certius satisfactoria sunt, quatenus ex Christi institutione à sacerdote peccatori præcipiuntur, in eum finem, vt per opera imposita virtute sacramenti peccatum etiam secundum pœnæ reatum destruuntur.

Sacerdos pœnitenti sacramentalem pœnitentiam imponere debet, partim in vindictam peccatorum tanquam Iudex, partim ad remedium animæ, tanquam Medicus, patet ex Triden. Concil. Conc. Carthag. Cabilonensi, Conc. Mogunt. 4

5 Quo loco notandum, qui olim lapsis in graue peccatum, seu mortale frequenter à confessario interdicebatur sacra communio, donec per iniuncta bona opera satisfeciſſent, vt patet ex Genad. S. Leone, S. Augustino.

NB. Sacerdos operam dare debet, vt quatenus commodè fieri possit, conuenientes medicinas, siue satisfactiones, spectata qualitate imperet: tepidis orationem, iniustis Eleemosynam, intemperantibus ieiunium aliamve carnis afflictionem.

6 Pœnitens obligatur ad acceptandam pœnitentiam, si iusta est, quia claues sacerdotibus nō tamen ad soluendum, sed etiam ad ligandum datæ sunt. Ratio verò peti debet ex eo, quod satisfactio sit pars integralis sacramtēi, pertinens ad plenam peccati destructionem. Et si iam sacerdos potestatem haber, vt verè habet pœnitentem ligandi seu obligandi ad opus pœnitentiæ implendam, cōsequens est, quod pœnitens ipsi obedire teneatur. Contrarium tamen sensit Caiet. Nauarr. Sed non placet Laymanno, licet probabilis sit. Nam posita institutione sacramenti pœnitentiæ, ad eius integritatem ac perfectionem spectat Deo pro peccatis commissis ex sacerdotis imperio satisfacere, quod etiam Concilia & Ecclesię traditio confirmare videtur. Ad id verò in praxi inseruire poterit sent. Nauarri, vt confessarius nunquam dimittat pœnitentes sine absolutione, si parati sint aliquam, quantumuis leuiorem, quam peccata mereantur, pœnitentiam acceptare.

Quod si pœnitentia Confitenti nimis grauis, vt difficilis videatur, neq; confessarius eam moderari vel mutari velit, tunc pœnitens saltem grauiter non peccabit, si non accepta absolutione, & alium confessarium quęrat. Obli-

Obligatio implendi pœnitentiam iniunctam, ob 7
mortale, ex genere suo est grauis sub mortali, nisi
leuitas materiæ excuset, aut pars pœnitentiæ absque
contemptu omittatur. Obligatio verò ob iniunctã
pœnitentiam ob venialia, & ob mortalia à quibus
ante etiam absolutus fuerat, non est sub mortali,
quia durum videtur fateri, tametsi culpa contracta
leuis sit, tamen obligationem per ea satisfaciendi
grauem effici posse pro se loquendo. & durum vide-
tur obligatum esse sub mortali satisfacere pro mor-
tali, pro quibus semel iniuncta pœnitentia impleta.

Pœnitentia rectius imponitur à sacerdote, ante 8
sacramentalem absolutionem, cum sit pars sacramẽ-
ti materialis, & vt ordo iustitiæ vindicatiuæ melius
seruetur, si pœnitens satisfactionem prius spondeat,
quam absoluatur.

Opera quæ in pœnitentiam iniunguntur, debent 9
esse aliquo modo pœnalia, seu afflictiua, quare ple-
runq; conuenit esse externa, videlicet, oratio voca-
lis, ieiunium, eleemosyna. Talia enim opera magis
satisfactoria sunt, quia magis afflictiua, quam inter-
na, expedit tamen interdum pœnitenti imponere
piam aliquam meditationem, considerato statu il-
lius, v.c. de morte, iudicio, pœnis inferni.

Magis conuenit, vt opera bona, quæ pœnitenti 10
imponuntur, sint supererogationis, quamuis inter-
dum non abs re faciet confessarius, si homini v.c.
negligenti in Missa audiendi, præcipiat Missæ audi-
tionem, alioquin sub præcepto, frangenti ieiuni-
um, loco pœnitentiæ, etiam imponat Ecclesiæ ie-
iunium aliàs mandatum. Si enim, vt aliqui solent,
tali homini imperes, vt deinceps duas Missas festis
diebus audiat, difficile obtemperabit, qui antea ne-

que vnam audire solebat. Denique magis conuenit, opus bonum imperari, quod ab ipso pœnitente præstandum sit, videlicet, vt ipsemet oret, ieiunet, eleemosynam largiatur.

Quare si eiusmodi opus exequi non possit, liberatur ab obligatione, neque tenetur alium substituere, qui exequatur. Interdum tamen personis debilibus morituris iniungi potest, vt curent ab aliis pro tali, v.c. necessitate orari, peregrinari: tunc verò non opus illud, quod ab aliis perficitur, sed ipsa operis procuratio, quæ à pœnitente non sine labore vel sumptu fit, pœnitentiæ sacramentalis rationem habet.

11 Confessarius pœnitentiam imperaturus attendere debet tum ad peccatorũ magnitudinẽ, tum ad statum pœnitentis, vnde si pœnitens, ex probabili causa de grauitate pœnitentiæ conqueratur, oportet mutare aut moderari pœnitentiam. Caueat verò sacerdos, ne talem pœnitentiam v. c. grauia ieiunia &c. iniungat, vnde alii domestici suspicionem commissi criminis concipere possunt. Nec consultum est, vt rudibus & valdè occupatis preces quotidianæ vnius anni aut mensis imponantur, sed interdum sub conditione, *quotiescunque in hanc peccati speciem incideris, recites talem orationem*: multum enim id momenti habet ad peccati emendationem: doctis & studiosis quotidianæ preces imponi possunt.

12 Casus aliqui sunt, quibus confessarius leniorem, quam peccata merentur, pœnitentiam imponere debet. 1. Infirma pœnitentis corporis dispositio. 2. magnitudo contritionis. 3. tempus Iubilæi, vel alte-

alterius indulgentiæ plenariæ, tum enim non cogitur pœnitens, nisi leuiorem pœnitentiam acceptare, quæ se habeat per modum Medicinæ ad tollendas peccatorum reliquias.

Infirmis seu morituris plerunque aliis saltem bo- 13
nus motus in Deum, suspirium in Deum, inuocatio nominis Iesu, vel si id non possit, mente concipiat, pœnitentiæ loco imperari potest. Deinde moneatur infirmus, vt pœnitentiæ loco ipsam infirmitatem & mortem impendentem Deo offerat in satisfactionem peccatorum. NB. Aliis pœnitentiam loco infirmi grauem iniungere, continet violationem sigilli.

Opus iniunctum in confessione habet vim ex o- 14
pere operato delendi pœnam temporalem peccatis debitam iuxta Christi institutionem. Nam satisfactio virtute clauium imperata ac veluti eleuata, est pars sacramenti pœnitentiæ integralis à Christo instituta, vt per eam peccatum perfectè ac integrè videlicet, quoad restantem etiam pœnam, destruatur. Ex quo tamen enim sequitur, quod pœnitentia quæcunque omnem semper pœnam deleat, sed tantò maiorem, quantò & ipsa maior, & pœnitens eam implens melius dispositus est: sicuti etiam sacramenta eò maiorem gratiam sanctificantem conferunt, quo melius suscipiens dispositus est.

NB. Plus valet modica pœnitentia à sacerdote imposita quam magna, quæ spontè assumitur, quia hæc non sicut illa vim sacramentalem habet.

NB. Peccatū veniale, quod aliquis implenda pœnitentia committit, non impedit effectū satisfactionis, vt si quis iniunctas preces negligēter oret. Prob. ex eo, quod suscipiens sacramentū cū affectu peccati venia-

venialis, fructus gratiæ particeps fiat, sicut dixi supra tract. 4. c. 6. n. 1. Ergo simili ratione implens pœnitentiam, cum peccato veniali particeps efficitur remissionis pœnæ, siquidem neuter fructus prouenit ex virtute operantis, sed ex opere operato sacramenti.

15 Qui opus pœnitentiæ in statu peccati mortalis implet, satisfacit quidem præcepto (eò quòd substantiam operis præcepti impleat; modus autem operandi non cadere solet sub præceptum, & licet imperetur modus à confessario, v.c. differendo pœnitentiam, cum substantiam præcepti seruet, solum peccat venialiter ob violatam accidentalem eius circumstantiam:) satisfactionis tamen fructus tunc non consequitur, quia generatim loquendo Deus non acceptat nostram satisfactionem pro pœnis temporalibus, nisi simus in gratia eius constituti, vnde est irreuerentia venialis, si quis in statu mortalis pœnitentiam impleat, quia sacramenti aliquam partem indignè suscipit, & ponit obicem consequendi effectus, quæ est remissio pœnæ, remoto tamen postea obice peccati mortalis per nouam pœnitentiam, mox ex virtute sacramenti per Christi merita sequitur remissio pœnæ temporalis: vt proinde non necesse sit, recuperato statu gratiæ pœnitentiam repetere.

16 Pœnitentia imperata & acceptata ob causam mutari potest ab eodem confessario, vel altero, si videlicet peccata reseruata non sint: nam omnes sacerdotes, vt vicarii Christi in ordine ad eas personas & ea peccata, in quæ iurisdictionem habent, iudicant, ac proinde in hac re æquales sunt. Nec est omninò improbabile id fieri posse, tametsi peccata non repetantur

tantur iuxta Nauarr. Sylueſter tamen, Sotus, Valen-
tia & Suarez docent contrarium, nimirum repeten-
dam eſſe confeſſionem, ſi altero ſacerdote ignoran-
te ſtatum confitentis, petatur mutatio pœnitentiæ:
nam Iudex præſertim ſubordinatus, qualis eſt ſacer-
dos Chriſti perſonam gerens, congruentem ſenten-
tiam ferre non poteſt, incognitâ causâ: impoſitio
autem pœnitentiæ pertinet ad iudicialis ſententiæ
& abſolutionis integritatem. Ergo imponi debet in-
cognitâ causâ, & ſecundum qualitatem ac menſu-
ram delicti.

Qui impotens factus eſt pœnitentiæ exequendæ, 17
omninò liberatus eſt. Non enim tenetur loco illius
aliud bonum opus præſtare: cum non alia, ſed ea de-
terminata actio, v. c. ieiunium aut Eleemoſyna à
confeſſario imperata fuerit. Cognoſcere autem ac
declarare, vtrum confeſſor imponendo pœnitenti-
am erraverit, ad quemuis virum probum ac doctum,
adeoque ipſum pœnitentem, ſi iudicio polleat, per-
tinere poteſt.

NB. Si pœnitens oblitus ſit, qualis ei pœniten-
tia iniuncta fuerit, etiam tunc ceſſat obligatio im-
plendi: Si tamen negligentia lata, ſeu mortalis in-
truenit, neceſſe erit hoc peccatum confiteri. Ve-
rumtamen conſultum eſt, vt qui pœnitentiam, præ-
ſertim grauem oblitus fuit, culpatè vel inculpatè in
proxima confeſſione ſimilem (videlicet talem,
qualis pro grauibus peccatis decerni
ſolet) à confeſſario iniungi
ſibi petat.

TRA-

TRACTATVS VII.

De Indulgentiis.

CAP. I.

Quid sit Indulgentia?

1 INdulgentia est pœnæ temporalis Deo debitæ remissio extra sacramentum per applicationem satisfactionis Christi & Sanctorum. Pro cuius intellectu, notandum est. Etsi Christus infinitè pro peccatis totius mundi satisfecit Deo patri, meruitque nobis gratiam & gloriam teste Apost. ad Ephes. 2. tamen ex infinito isto thesauro meritorum Christi, necesse est, hominibus fieri efficacem applicationem, seu per ipsius specialem intentionem, quomodo Luc. cap 7. Mariæ Magdalenæ, & cap. 21. Latroni peccata plenè remisit: seu per vsum sacramentorum, præsertim baptismi, in quo omnis culpæ & pœnæ reatus extinguitur; seu denique per voluntatem S. Pontificis, tanquam Christi in terris vicarii, ac dispensatoris generalis, cõuenienter illud Matth. cap. 16. *Et tibi dabo claues regni cœlorum, quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Quæ verba cum gratiam & beneficium contineant, Ecclesiæ à supremo eius principe, sine cuiusquam incommodo concessa, in sua generalitate relinquenda, & nullo modo restringenda sunt. Quare ita argumentari licet: Omne vinculum, quo homo impeditur ab ingressu

gressu cœlorum, solui potest à S. Petro & successoribus eius per potestatem à Christo concessam. Tale autem est etiam vinculum temporalis pœnæ, post remissionem culpæ, sæpe numero restantis: Ergò illud quoque vinculum à pastore Ecclesiæ remitti potest, quam remissionem indulgentiam appellamus.

Iustus in hac vita non solùm pro suis, sed etiam 2
pro aliorum iustorum peccatis ob charitatis vnionem, per Christi merita satisfacere potest. Si autem, dum opera satisfactoria exercent, ipsimet tali fructu non indigeant (vel quia non peccarunt, sicut B. Virgo, vel etsi peccarunt, plus doloris ac pœnitentiæ sustinuerunt, quam pro peccatis merebantur, sicut S. Martyres) vt verò eiusmodi satisfactiones, vel nemini speciali intentione applicent, qui fructus satisfactionis capaces non sunt, seu quia pro peccatis suis satisfecerunt, seu quia in peccato mortali constituti sunt; tali casu nemo dicere debet, satisfactiones inanes abire, sed potius liberalissima voluntate Dei, magis propensi ad miserendum, quam puniendum; ipsiusque etiam iusti satisfacientis formali, aut virtuali intentione, fructum satisfactionum redundantium committit Ecclesiæ, vt in communi quasi thesauro eius repositus, per Christi vicarium fidelibus dispensetur. Nam bona communitatis ait S. Thom. distribuuntur singulis è communitate secundum arbitrium eius, qui communitati præest.

Satisfactiones sanctorum abundantes concurrũt 3
ad indulgentiam seu remissionem culpæ temporalis per modum causæ particularis & proximæ: at verò

verò satisfactiones Christi per modum causæ vniuersalis & primariæ, siquidem satisfactiones sanctorum per se atque intrinsecè dependent ab infinita Christi satisfactione, & ab ea omnem vim accipiunt. Neq; verò ea in re, quidquam derogatur Christi potentiæ & satisfactioni, quin magis illustratur, quando tanta esse ostēditur, vt non solum in re ipsa abundet, sed etiam in sanctis, quibus per virtutem & motionem suam vti solet, tanquam instrumentis, ad hominum spiritualem salutem.

4 Concessio indulgentiarum & Ecclesiasticę iurisdictionis voluntariæ; cum sit gratia & beneficium; quippe condonatio pœnæ in purgatorio: quare ad illam non requiritur certus ordo, sed potestas iurisdictionis, quare Episcopus potest indulgentias subditis suis concedere, licet nondum consecratus aut sacerdos sit.

5 Indulgentiæ non nisi subditis conceduntur, quia sicuti à Iudice non suo nemo ligari potest, ita nec absolui. Exempti tamen participes se reddere possunt indulgentiarum Episcopalium, cum ea in re sicut & in dispensationibus votorū, &c. subiicere se possint iurisdictioni diæcesani sui, ne quod ipsis gratiosè concessum est priuilegium exemptionis, in eorundem dispendium cedat. Adde quod vnus Episcopus subditis suis facultatem dare possit lucrandi indulgentias Episcopi alterius, denique ipse etiam Papa, Episcopus, concedens indulgentias, fieri potest particeps indulgentiarum.

6 Indulgentia cum sit beneficium principis nemini præiudicans, latè interpretandum est, modò constet de potestate & sufficiente causa concedendi, v.c. si dubitetur de voluntate concedentis, vtrum voluerit

cauſæ vni-
es ſancto-
ab infinita
im accipi-
tur Chri-
lluſtratur,
in re ipſa
virtutem
rumentis,

ſticę iuriſ-
neficium;
quare ad
eſtas iuriſ-
ntias ſub-
cratus aut

eduntur,
oteſt; ita
e reddere
m ea inte
biicere ſe
ipſis gra-
is, in eo-
nus Epiſ-
lucrandi
ſe etiam
, fieri po-

is nemini
ò conſtet
ndi, v.c.
rum vo-
luerit

luerit dare indulgentiam amplam, vel reſtrictam ſecundum perſonas temporis durationē &c. benignior interpretatio fieri debet. Vnde ſi Papa vel Epiſcopus concedat Indulgentiam alicui Eccleſiæ, intelligi debet de perpetua, niſi reſtrictio facta fuiſſet per regulas Cancellariæ.

NB. In materia fauorabili V. C. conceſſa indulgentia populo venit etiam Clerus, & nomine Cleri etiam Epiſcopus & Religioſi comprehendantur, non item in materia odioſa. Quod ſi dubitetur de poteſtate concedentis indulgentiam tam amplam, tum potius reſtringenda eſt, cum alioquin periculum ſit, ne iuri diuino derogetur, & per indiſcretas indulgentias diſciplina Eccleſiaſtica eneruetur.

CAP. II.

De Antiquitate Indulgentiarum.

INdulgentiarum Vſus probari ſolet ex Apoſt. 2, 1 ad Cor. 2. Vbi Corinthium inceſtuoſum, quem abſens ante excommunicauerat 1. Cor. 5. & pœnis Eccleſiaſticis ſubiecerat, ne nimia triſtitia abſorberetur, rogantibus etiam pro illo Corinthijs, abſoluit; remiſſa illi, per clauium ſpiritualium poteſtatem pœna adhuc reſtante, cuiuſmodi conſuetudo deinceps etiam in Eccleſia viguit, vt peccatoribus ob ſcanduloſa crimina, publica pœnitentia imponeretur, ſed etiam vt ipſe pœnitens, peccata ſua apud Deum congrua ſatisfactione releret.

Indulgentia, seu remissio pœnæ iniunctæ, non tãtum est in ordine ad Ecclesiam, sed etiam in ordine ad Deum, vt etiam Deo satisfactum sit, vt quod Martyrum desiderio, & Ecclesiasticorum Prælatorum authoritate remittatur, etiam apud Deum condonatum sit.

CAP. III.

De diuisionibus Indulgentiæ.

1 INdulgentia vel est totalis seu plenaria (sic dicta, quia illimitatè conceditur, vt omnem pœnam in Purgatorio pro peccatis luendam remittat) vel partialis, quæ limitatè conceditur, vt partem aliquam pœnæ remittat, talis est Indulgentia tertiæ partis peccatorum; aut indulgentia vnius anni, vel plurium annorum. Nam Ecclesiastica consuetudine olim receptũ erat, vt pro grauioribus criminibus 7. annorum pœnitentia imponeretur. Alia partialis Indulgentia etiam dicitur *carena*, id est, carentia, siue ieiunium in solo pane vel aqua per dies 40. Item quadragena pœna, per quadragesimam subeunda imposita. Quapropter cum Indulgentia vnius anni, indulgentia septennis, vel vna carena conceditur, sensus est, remitti tantam pœnam peccatis debitam, quanta deleretur per pœnitentiam vnius anni, vel 7. annorum, aut per 40. dierum ieiunium in pane & aqua, secundum canones pro peccatis imponi solitum.

2 Olim Indulgentiæ fermè tantum concedebãtur

tur de pœnitentiis iniunctis, nunc vero etiam de non iniunctis, sicut probabile censent Palud. Suarez, Gabriel, Coninck. Vbi maius conceditur, etiam minus concessa esse videtur. Quæ regula in iis locum habet, quæ eiusdem generis sunt, siue ad eandem potestatem spectantia. Atque plus seu maius quiddam est, remittere pœnitentias à sacerdote iniunctas, quippe non diuino tantum iure, sed humano etiam præcepto debitas & determinatas. Minor autem remissio est, si nulla pœnitentia sacerdotis imperio ex soluenda restet: quare talis indulgentia facilius conceditur, cum non ita eneruans sit disciplinæ Ecclesiasticæ. Ergo indulgentia data de iniunctis, extendenda etiam videtur ad non iniunctas, idque spectata consuetudine, quæ nunc in Ecclesiis viget, quia alioquin nō ita magnam vtilitatem hodie indulgentiæ haberent: quandoquidem pœnitentiæ, quæ pro peccatis iniungi solent, exiguæ sunt, & sæpè tantum loco Medicinæ seu alicuius curationis peccati imperatæ, quas omnimode implere expedit.

NB. Si cui pœnitentia à sacerdote imposita difficilis sit, vt appareat non per modum medicinæ præcauentis impositam fuisse: sed per modum satisfactionis, tunc non prohibetur aliquis vti indulgentia ad pœnitentiam diluendam, idque etiam Confessarii obseruare possunt, vt pœnitentiam, de qua pœnitens queritur, commutent in aliam leuiorem per modum medicinæ imponendam, præcipiendo pœnitenti, vt alicuius indulgentiæ se participem reddat.

Porro Indulgentia diuiditur in personalem

(quæ certis personis conceditur sine determinatione ad rem materialem) & Reale (quæ alicui rei materiali, v. c. rosarijs imaginibus &c.(affixa est.

3 Si indulgentia localis (quæ loco affixa) concessa est cum determinatione temporis, V. C. dici, tunc qui sæpius in die Ecclesiam visitat, semel tantum lucratur indulgentiam, secus si sine determinatione concessa est Ecclesiam visitantibus, cum non sit ratio restringendi ad vnam vicem.

4 Nomine Ecclesiæ, cui indulgentia conceditur, lucranda à visitantibus, etiam adiunctum cæmiterium intelligi debet, quia in fauorabilibus verba latè interpretanda.

5 Loco diruto sine spe ædificandi, vel in alium locum sub eodem patrono, & cum omnibus priuilegijs transferendi, pereunt indulgentiæ concessæ locales, quod si Ecclesia diruta in eodem loco reædificetur, retinet indulgentiam sicut & alia priuilegia, quippe cum moraliter eadem Ecclesia censeatur.

CAP. IV.

Quinam Ecclesiæ Pastores, & quo iure indulgentias concedere possint.

1 Summus pontifex potestate à Christo accepta, adeoque diuino iure indulgentias tum generales, tum partiales ex rationabili causa omnibus fidelibus dispensare potest. Etiam Concilium generale, quatenus incluso capite totum corpus Ecclesiæ

clesiæ repræsentat. Non vero vacante sede non potest indulgentias generales Christi fidelibus concedere, sed solum ea præstare, quæ præcisè necessaria sunt ad regimen Ecclesiæ, donec electio Pontificis facta sit.

Inferiores verò Papa, Episcopi ex concessione summi Pontificis indulgentias largiuntur, idque ideò, quia illi immediatè iurisdictionem à Christo non accipiunt, vt dixi c. 7. n. 3. de legibus, & est vna ex causis grauioribus, quæ ad summam potestatem, adeoque supremum in Ecclesia pastorem pertinere debet.

Episcopi communi iure (concil. Later.) vnius 2
anni indulgentias dare possunt pro die anniuersariæ dedicationis templi, & ob aliam NB. iustam causam 40. dies; ratio, quia alioquin per superfluas indulgentias claues Ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis satisfactio eneruatur.

NB. Plures Episcopi possunt vni Ecclesiæ singuli, anni vnius indulgentias largiri, talis enim concessio non excedit limites iurisdictionis, cum propriè non fiat loco sed personis subditus in ordine ad talem locum. Et potest postea Episcopus loci proprius indulgentiam istam trahere ad suos, etiam subditos, si ipsis licentiam det liberandi.

NB. Episcopi viuis tantum & non defunctis indulgentias concedere possunt, quia solum concessum est Episcopis, quasdam indulgentias concedere subditis suis. Ergo hæc facultas non extenditur ad defunctos.

Prælati Ecclesiastici, qui Episcopi non sunt & 3
non iure ordinario (sicut Episcopi, quibus id ma-

xime conuenit) tamen ex consuetudine speciali aut generali indulgentias interdum largiri possunt.

NB. Nemo per consuetudinem sine tacito saltem consensu Pontificis potest præscribere potestatem indulgentiarum, nam cum talis potestas se extendat ad tollendas pœnas Deo debitas, non potest ea sine voluntate ipsius Dei, aut eius Vicarij alicui competere, vt docet Suarez.

Contrarium tamen probabiliter docent Host. 4 Abb. nam etiam parochus dispensationem in votis potest per consuetudinem perscribi : cum tamen dispensatio ista etiam soluat animas in foro Dei, vt proinde sine voluntate Christi, aut eius vicarij, nemini competere possit. Et licet S. Pontifex specialiter nesciat consuetudinem, satis tamen eam approbare censetur, quando generali lege & praxi vult & consentit, vt Ecclesiastica Iurisdictio per longæuam consuetudinem bona fide præscriptam acquiratur : cum alioquin in Ecclesiæ perturbationem & periculum animarum cedere possit, si quæ per talem consuetudinem ab Ecclesiæ Prælatis fiunt, irrita forent. Idem sentiendum de iurisdictione in foro pœnitentiæ à peccatis absoluendi, quæ cum bona fide vsucapi potest.

5 Per Communicationem bonorum operum ac meritorum factam personis, ac si membra essent Religionis, proxime ac directe non applicantur satisfactiones subditorum sed fructus iste communicationis præcipue prouenit per modum impetrationis de congruo quippe cum ratio amicitiæ postulet, vt Deus propter amicos suos, etiam

alijs

aliis benefaciat, qui illis amicitia coniuncti sunt, etiam sine intentione applicandi.

Communicatio vero operum bonorum ac meritorum facta personis ac si membra essent Religionis, non habent rationem indulgentiæ: nam indulgentiæ viuis conceduntur per modum iurisdictionis & absolutionis à pœnis Deo debitis per applicationem satisfactionum Christi. Prælatis autem ordinum talis facultas non competit propter defectum iurisdictionis, & superabundantes satisfactiones iustorum non colliguntur in particularibus quasi thesauris Ecclesiarum, vel ordinum, sed veniũt in communem thesaurum vnius Ecclesiæ vniuersalis, vt per vniuersalem eius pastorem dispensentur. Interim certum est, quod participantibus bonorum alicuius Religionis interdum per gratiam sedis Apostolicæ eædem indulgentiæ concedantur, quæ ipsismet Religiosis.

Quod vero per eiusmodi generalem bonorum spiritualium communicationem directe & immediate non applicentur satisfactiones subditorum Prob. Vel enim Prælatus opera subditorum satisfactoria applicaret, antequam fiunt, vel postquam facta sunt,

Neutrum dici potest: Non hoc posterius, quia fructus bonorum operum satisfactorius, si vel nemini, vel inhabili applicatus superabundat, in cõmuni thesauro Ecclesiæ permanet: ac S. Pontifici eorumque qui ab ipso potestatem acceperunt, dispositioni subiacet.

Nec primum dici potest, quia id cederet in

perturbationem & grauamen ſubditorum, dare-turque locus præuentioni: ita vt ſi ſubditi pro ſuis, vel aliorum peccatis ſpeciatim ſatisfacere intenderent, incerti eſſent, num forte Papa vel Prælatus, ipſis inſcijs, & non conſentientibus, fructum omnem, vel partem eius alteri iam applicuiſſet.

6 Religioſus, qui contra præceptum Prælati fructum boni operis alteri applicat, licet malè faciat (eo quod per obedientiæ votum ita ſuam voluntatem ſuperioris imperio ſubiecerit, vt iuſtum eius imperium nihil licitè velle poſſint) tamen applicatio valet, quia fructus & opera bona Religioſi dum fiant, ſubiacent particulari dominio ipſius: non enim ita Religioſi domini eſſe deſinunt ſuorum liberorum actuum, ſicut terrenarum ſubſtantiarum.

CAP. V.

An & qualis cauſa ad concedendas indulgentias requiratur.

1 Non tantum vt licitè, ſed etiam vt validè indulgentia concedatur, pia & rationabilis cauſa requiritur, ratio eſt, quia miniſter non poteſt validè remittere, aut diſpenſare iura domini ſui, ſiue voluntate eius rationabiliter præſumpta: Papa autem, aliique Epiſcopi dãdo indulgentias peccatorum, diſpenſant in iure Chriſti ac Dei: partim quia obligatio ſoluendæ pœnæ pro peccatis erga Deum eſt: partim quia theſauris ſatisfactionum ſub Dei ac Chriſti tantum dominio; Miniſtrorum autem

autem eius fideli dispensatione est. Ergo Papa & Episcopi validè non concedunt indulgentias, sine voluntate Dei, ac Christi, quæ nimirum est, vt pœna secundum ordinariam iustitiæ legem debita, non remittatur, atque thesaurus satisfactionum non dispensetur in destructionem, sed in ædificationem, id est, ita vt ad maiorem Dei gloriam dispensatio cedat: hanc enim, vti Deus ipse in omnibus suis operibus intendit, Prov. 16. sic & Ministri eius intendere debent. Quæ ratio sumitur ex cap. 14. Matth. Quis, putas est fidelis & prudens dispensator, &c.

NB. Licet indulgentia spectata præcisè, vti est remissio pœnarum Deo debitarum, tantò maiorem, eamque publicam causam requirat, quantò maiori Communitati, vel toti Ecclesiæ conceditur, quam si particulari personæ, vel congregationi concederetur, quatenus tamen consideratur cum opere pio simul imposito, per quod fideles ad publicas orationes, sacramentorum frequentationem, &c. alliciuntur, non parum ex hoc capite augetur causa indulgentiæ concedendæ.

Fieri solet, vt alij alijs plus de indulgentia V. C. plenaria consequantur, quia plus conatus & deuotionis adhibeat. Nam qui tepidè opus iniunctum peragunt magnam pœnam pro peccatis commissis debentes, in eo etiam tunc causa tantæ remissionis ipsius respectum deficit.

Tametsi accidat, indulgentiæ concessionem propter defectum causæ irritam esse, aliæ tamen per accidens adiunctæ facultates, V. C. absoluen-

di à reseruatis, eligendi Confessarium, dispensandi in votis, sicut in Iubilæo fieri solet, subsistunt, quippe eiusmodi fauoribus ex solo humano iure pendentibus, ideoque liberę dispensationi Pontificis subiectos haud infirmantur. Quod non intelligas, quasi dispensatio in votis sine iusta causa ad libitum pontificis fieri possit, sed quod potestatem ex causa rationabili dispensandi in votis cuilibet arbitratu suo committere possit.

CAP. VI.

Quænam conditiones requirantur in eo, qui indulgentias lucraturus est.

1 INdulgentiæ propriè tantum dantur Christianis baptizatis, vtpote super quos Ecclesiæ tanquam membra iurisdictionem habet. Et tamen probabile prodesse etiam Catechumenis per modum suffragij, cum Catechumeni reuera per fidem & charitatem Christo vniti, sint aliquo modo membra Ecclesiæ.

2 Cum homo indulgẽtiam lucraturus est, (præconsiderato, quod debeat esse subditus concedentis, & non excommunicatus maiori) etiam in gratia Dei esse debet. Ratio, quia reatus pœnæ nunquam aufertur, nisi ablata culpa. Vnde sequitur non posse aliquem plenam omnium peccatorum indulgentiam consequi, nisi omni etiam culpa veniali liber sit, nam alioquin homo, quamuis iustus, non consequetur indulgentiam pœnæ ijs venialibus peccatis respondentem, quibus adhuc

huc effectus est. Infertur secundò, licet absolutè necessarium non sit, ad indulgentiam lucrandam, vt aliquis opera præscripta in statu gratiæ impleat, tamen in Dei gratia homo esse debet, quando indulgentiam consequitur, quod probabiliter accidere existimatur, cum opus ad lucrandam indulgentiam requisitum, omnino completur. Igitur opera danda est, vt eo præsertim tempore homo ab omni mortali liber sit, quin etiam à venialibus, si plenam omnium peccatorum indulgentiam obtinere velit. Cæterum cum opus præscriptum perficiens in statu peccati mortalis, minus gratum Deo obsequium præstet, ideoque non satis efficaciter ad finem ab Ecclesia intentum operetur, vt integram indulgentiam lucrari possit, valde consultum est omnia opera in Dei gratia adimplere.

3 Nisi opus præscriptum impleatur, indulgentia obtineri non potest, excepto, si pars omissa sit tam parua, vt eius omissio moraliter non æstimetur, vel si in Bulla concessionis iusto impedimento impeditis, alia ratione subuentum sit, quod ex rationabili voluntate, indulgentiam concedentis pendet.

4 Opus bonum præscriptum, ita impleri debet, quatenus conducit ad iustitiam causæ finalis, ob quam indulgentia conceditur.

5 Ad lucrandam indulgentiam non requiritur actualis intentio, sed sufficit habitualis, seu interpretatiua, cum enim vnus iustus alteri iusto, etiam ignoranti satisfactiones suas applicare possit, cur non etiam pastor Ecclesiæ satisfactiones Christi satisfactio-

& sanctorum per indulgentiam applicare queat homini V. C. à sensibus alieno & mox morituro. Deinde natura indulgentiæ non postulat necessariò actualem intentionem, nec Bullæ verba hoc significant cum solum dicatur indulgentiam V. C. plenariam consequendam fore à fidelibus, qui tali die Ecclesiam piè visitarunt, id totum autem fit, etsi quis actualem intentionem non habeat, indulgentias lucrandi.

Si alius, iussu vel rogatu tuo opus perficit, sit causa ipsius operis, vt si iubeas famulum tuum orare, ieiunare, vel similia opera personalia exercere, non lucraberis indulgentiam concessam orantibus, ieiunantibus, cum verè ac propriè non ores, nec ieiunes.

Sin verò ille alius non sit causa propria operis, sed nudum instrumentum materialiter tantum concurrens, vt si des eleemosynam per manum famuli, haud dubiè lucraberis indulgentiam concessam ijs, qui eleemosynam dederunt, nisi exprimatur in Bulla, vt tale opus reale in propria persona fiat.

6 Vna oratione non potest aliquis plurium numismatum similes indulgentias lucrari, V. C. si quis habeat secundò numismata, quorum singulis indulgentia vnius anni concessa est, dicto vno pater & Aue, semel duorum annorum indulgentias non lucrabitur. Ratio, quia hæc censetur esse mens Pontificis, cum opus bonum plerumque adiungi soleat ad supplendam iustitiam, seu causam indulgentiæ, qui finis non ita obtinetur, si vno opere exhibito, plures indulgentias similibus

rebus

rebus promissas lucrari liceat. Confirm sicuti ad indulgentiam vnam lucrandam requiratur opus semel fieri; ita ad indulgentiam duplam requiritur opus repetitum seu duplicatum. Excipe, nisi opus repeti non possit, vti est S. Communio.

7 Si in Bulla fiat mentio confessionis, intelligitur id iuxta stylum Ecclesiæ, de mortalibus non solum contritis, quæ sunt materia necessaria Confessionis: & non de venialibus, nam Confessio peccatorum requiri solet, vt per eam certius ac securius tollatur obex consequendę indulgentiæ, talis autem obex non sunt peccata venialia.

Contritio mortali peccatori non sufficit ad lucrandas indulgentias, nisi illi propter defectum Confessarij impossibile sit confiteri, tunc enim præsumi poterit mentem Pontificis esse, vt tunc sufficiat contritio, alioquin Pontifex exigit Confessionem mortalium vt per eam certius & securius obex indulgentiæ lucrandæ tollatur, cum plerumque non satis certi simus, nos habere contritionem perfectam.

CAP. VII.

De Indulgentiis, quæ defunctis à S. Pontifice applicantur.

CErtum est, quod summus Pontifex defunctis in animabus in purgatorio Indulgentias impartiri possit; id ostendit praxis Ecclesiæ; & cũ quiuis priua-

priuatus satisfactiones suas defunctis applicari possit, cur non etiam pastor Ecclesiæ applicare posset satisfactiones Christi & Sanctorum, lucrans indulgentias defunctis, non est necesse, vt sit in gratia Dei, cum indulgentia Effectum consequatur.

2 Indulgentia concessa viuis non potest etiam defunctis applicari, nisi in concessione exprimatur; quia indulgentia pendet, sicut ab authoritate; ita & à voluntate concedentis.

3 Summus Pontifex indulgentias dat per modum suffragij defunctis, (exhibendo Deo satisfactionem & quasi precii solutionem adiunctis precibus, vt eam misericorditer acceptare dignetur ad liberationem animarum, nec applicat per modum iurisdictionis, quia non habet iurisdictionem, ideoque nec potestatem absoluendi erga defunctos, quippe qui iam alieni fori sunt. Nec Indulgentia pro defunctis concessa certum effectum & infallibilem) habet, sed tantum prodest per modum impetrationis. Secundum liberalem Dei acceptantis voluntatem. Quia iudex supremus non tenetur commutationem pœnæ sibi debitæ admittere, nisi ad id se promissione aliqua obligarit, sed Christus non obligauit se ad acceptandas satisfactiones ab Ecclesia pro liberatione defunctorum, sed pro viuis tantum. Matth. 26. Ergo.

4 Credibile est, quod Deus facilius accepter indulgentias oblatas pro iis defunctis, qui ex hac vita decesserunt magis digni tali condonatione, puta, si pro peccatis suis ipsimet satisfacere, &

Indul-

Indulgentias ab Ecclesiæ pastoribus concessas lucrari studuerunt, & pro defunctis diligenter orarunt.

CAP. VIII.

De iubileo.

ANnus Iubilei (ad imitationem veteris testamenti sic dictus, & Romæ cum plenissima peccatorum indulgentia magno gaudio ac solennitate celebrari solitus) olim illud Bonifacius VIII. ante anno 300. centesimo quoque anno celebrari statuit, non quod ille primum introduxerit, sed quod veteri traditione & maiorum monumentis testatum confirmarit. Postea Clemens VI. eum ad annum 50. reuocauit, eo quod paucorum hominum vita ad annum illum centesimum pertingebat. Denique Paulus II. Iubileum ad annos XXV. reduxit. Eodem autem anno Iubilei omnes indulgentiæ extra vrbem per totum orbem suspenduntur, idque ob maiorem celebrationem S. Iubilei, si eius indulgentia sola vigeat & floreat Romæ, fideles tanto auidius ad eam lucrandam accelerent. 1

Finito anno Iubilei, indulgentiæ plenariæ extra vrbem vim suam recuperant, interea irritæ existentes. 2

Suspensio Indulgentiarum intelligitur quo ad omnes viuos etiam in mortis articulo constitutos (vtpote non necessariarum ad salutem) sed non quo ad defunctos, quominus eis prosint, 3

per

per modum suffragij concessæ indulgentiæ plenariæ.

In anno Iubilei suspensæ sunt facultates (absoluendi à peccatis) quæ à sede Apostolica datæ sunt, in ordine ad Indulgentias plenarias consequendi.

Aliquæ plenissimæ indulgentiæ instar Iubilæi cum gratijs & faculratibus annexis à sede Apostolica interdum concedi solent (sicut factum anno 1628.) durantes plerunque ad 2. hebdomadas seu 15. dies, post promulgationem in quolibet loco factam.

Indulgentiam instar Iubilei concessam lucratur, qui in Sabbatho vel feria 6. antecedente primam Dominicam, de peccatis confitetur, tum quia id Ecclesiarum praxis ostendit propter multitudinem confitentium, tum quia ex communiori Doctorum sententia Confessio sacramentalis necessaria non est ad lucrandum Iubileum, si quis mortalia peccata non habet.

Ad lucrandam Indulgentiam Iubilei durantis per 15. dies, in quibus etiam 3. Dominicæ, vtpote materia fauorabili comprehenduntur, nihil referre videtur, vtrum quis sacram communionem anteponat aut postponat alijs in Bulla præscriptis operibus. Ratio, quia id approbat Ecclesiarum consuetudo, optima legum & priuilegiorum interpres. Secundò, quia beneficium Principis sine necessitate restringendum non est, sed quatenus verba patiuntur, late interpretandum. Etsi vero in Bulla dicatur, vt qui de peccatis confessi, trina ieiunia, Eleemosynam & Ecclesiæ visitationem per-

peregerint, indulgentiam lucrentur. Commodus tamen & valdè vsitatus sensus est, vt si hæc omnia quocunque tandem ordine impleta fuerint, indulgentiam consequi liceat: consultum tamen est prius confiteri, vt reliqua omnia opera in gratia Dei peracta, maiorem merendi & impetrandi à Deo vim habeant.

Indulgentiam Iubilæi tantum semel aliquis intra 15. dies consequi potest, cum sit indulgentia non perpetua, sed ad tempus determinata, V. C. duæ hebdomades &c. Videtur enim Prælatus tale temporis spacium definire, vt intra illud quiuis, cum sibi oportunum fuerit, indulgentiam semel lucrari possit. Interdum verò duplicatum tempus assignat, videlicet 2. hebdom. vt quibus prima hebdomade oppurtunitas non fuit, altera consequi possint: non quod ijdem sæpius. 8

Illi qui in contraria etiam probabili sententia sunt, probant ex eo, quia beneficium principis nemini præiudicans, latè interpretandum est, quatenus verba patiuntur. Nihil autem repugnat proprietati verborum, si dicamus indulgentiam concessam omnibus prima vel secunda hebdomade confitentibus, ieiunantibus, &c. posse vtraque hebdomade obtineri ab ijs, qui opera præscripta repetunt, sed respondetur ad hæc. Verba concessionis, quantumuis fauorabilis, ita tamen interpretanda esse, vt à voluntate concedentis rationabiliter præsumpta non recedamus. Præsumptionem autem illam vnicæ tantum concessionis facimus tum ex consuetudine Ecclesiarum, tum et inconuenientibus, quæ sequi possent ex nimia

facilitate & frequentia indulgentiarum, præsertim cum earum concessio irrita sit, nisi sufficiente causa nitatur.

Si quis bona fide à reseruatis peccatis absolutus fuerit animo lucrandi indulgentiam Iubilei, rata est absolutio, etsi postea animum mutet culpatè vel inculpatè. Deinde, si aliquis bona fide tanquam lucraturus Iubileum, confiteatur sua peccata vnum vel alterum reseruatum per obliuionem, mortaliter non culpabilem omittens, is absoluitur saltem indirectè, etiam à reseruatis, ita vt sublata reseruatione, vel eidem, vel alteri confessario, etiam post tempus Iubilei confiteri possit alia ratio est, de oblita commutatione votorum quia absolutio, virtute Iubilæi facta, non cadebat super absolutione votorum oblitorum. Qui vna hebdomade præstat opera, sed sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ altera hebdomade perficit, videtur lucrari indulgentias, si id faciat ob iustam causam aut necessitatem idque secundum epieikeian ex mente pontificis, & quia etiam implentur verba Bullæ, alioquin sine causa diuidere opera, ita vt prima hebdomade ieiunetur, altera communicetur, non lucrari indulgentias, sensit probabititer Henriquez, quia Bulla Papalis significat, intra hebdomadem opera omnia præstanda esse, concessio autem liberalis non subsistit, nisi conditio impleatur, sub qua fit. Quare ita in praxi obseruandum, vt eadem hebdomade opeta omni præstentur, quia id procul dubio securius est.

Credibile est, quod Ciuis peregrinaturus o-

pera

pera etiam in alia diœcesi perficere possit ad Indulgentiam Iubilei lucrandam, quia si processioni interfit, vel in Ecclesia designata oret, nihil interesse videtur, vbi ieiunet, imò etiam vbi confiteatur & communicet, cum hoc tempore cuius ordinario, cuiusq; loci exposito sacerdoti confiteri licitum sit, sicut ex verbis Bullæ colligitur.

Senes & adolescentes alioquin excusati à ie- 12
iunio, tamen ieiunare debent, si indulgentiam Iubilei lucraturi sint, quia Iubileum non continet præceptum ieiunandi, sed solum consilium cum promissione indulgentiæ, sed etiam adolescentibus, sicut & senibus, non infirmis consultum est, interdum ieiunare. Ergò non poterunt Iubileum consequi, nisi id opus consilij seu supererogationis impleant. Infirmis & non potentibus ieiunare, item pauperibus etiam opera pia æquiualentia imponi debent.

Indulgentia Iubilei ita hodie concedi solet 13
non per opera V. C. ieiunia, alioquin sub præceptum cadentia satisfieri possit.

Constat enim ex praxi, si promulgatio ieiunij incidat, in ieiunium quadragesimæ vel 4. temporum. Ieiunia illa, quamuis in præcepto sint, ita reputari ad lucrandum Iubileum, etsi in præcepto non essent, idem sentiendum de ieiunio ex voto. Nihil enim repugnat, quominus vno actu pluribus obligationibus satisfiat, dummodo & natura talium obligationum id patiatur, & intentio obligantis non repugnet.

TRACTATVS VIII.

De Sacramento Extremæ Vnctionis.

CAP. I.

De Natura & Constitutione huius Sacramenti.

1 EXtrema vnctio est nouæ legis sacramentum (per vnctionem olei benedicti & orationem sacerdotis, ad conferendam homini ægrotanti, ac de vita periclitanti, salutem mentio, vel etiam corporis, à Christo institutũ.) Colligitur ex traditione & praxi Ecclesiæ tam occidentalis quam orientalis, & ex S. Iacobo, cap. 5. *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.* Vbi inprimis habemus ritum externum sacramentum, videlicet vnctionem olei cum prece sacerdotis. Secundò promissionem gratiæ ac remissionem peccatorũ. Ex quo colligitur Christi institutio: Quia enim Apostoli ex se ipsis collationem gratiæ certo alicui ritui, vel actioni annectere non possint, cum ipsi non sint auctores gratiæ & sacramentorum. S. Iacobus autem

autem certò & absolutè promiserit remissionem peccatorum iis, qui tali ritu vsi fuerint, colligere debemus, id ipsum fecisse ex Christi voluntate ac institutione.

Sacramentum extremæ Vnctionis est consum- 2
matiuum Pœnitentiæ, ideoque credibile est hæc duo Sacramenta simul instituta fuisse, scilicet post resurrectionem Ioan. 20.

S. Patres, præcipue S. Chrysostomus, Orige- 3
nes, Augustinus, Innocentius, Beda, Concil. Cabilon. Concil. Aquisgranense, Moguntin. de sacramento extremæ vnctionis testimonia præbent.

CAP. II.

De materia huius sacramenti.

MAteria remota huius sacramenti est oleum 1
ab Episcopo prius benedictum. Prius patet ex S. Iacobo cap. 5. posterius ex Ecclesiæ traditione & praxi, eius congruam rationem attuli supra in tract. 3. c. 2. n. 2.

Oleum extremæ Vnctionis debet esse simplex 2
non mixtum balsamo, sicut in S. Chrismate quia balsamum significat odorem bonæ famæ, quam baptisati dum viuunt, per bona opera & exempla seruare debent, oleum autem simplex, quo bonæ Conscientiæ tranquillitas significatur, moxmorituris sufficit. Quod si mixto oleo seu chrismate conferatur hoc sacramentum, incertum est an valeat, tamen nihil repeti debet.

3 Tria olea sacra in cœna Domini presbyteris dantur, oleum catechumenorum, oleum infirmorum, & Chrisma, vnde cum singulare oleum detur pro infirmis, non est extra omnem dubitationem, vtrum valeat sacramentum extremæ vnctionis, si fiat sacro Chrismate, eò quòd materia hæc, non tantum diuersam consecrationem habeat. sed etiam saltem morali æstimatione, diuersum vsum & applicationem sortiatur, cum sit mixtura artificialis. Nihilominus si sacerdos per errorem infirmum Chrismate vnxit, non debet, vt dixi, repeti, tum propter scandalum, tum quia valdè probabile est, Sacramentum extremæ Vnctionis validè conferri in materia S. Chrismatis, seu, quia olim consuetudo erat, talem materiam adhiberi, vt Suarez existimat, seu quia mistio balsami tàm exigua esse solet, vt oleum nec physicè, nec omninò moraliter suam naturam exuisse censeatur: quod verò hac vel illa benedictione oleum consecratum sit, non videtur pertinere ad substantiam sacramenti.

4 Oleum vetus, superueniente nouo, post Cœnam Domini, in lampadibus Ecclesiæ ante venerabile sacramentum ponendum, & comburendum est, veteri tamen in necessitate parochus vti potest, vsque dum nouum adueniat.

5 Materia proxima huius Sacramenti est vnctio saltem quinque sensuum, facta manu sacerdotis: pedum verò & renum vnctiones, non sunt de Essentia Sacramenti: sufficit quoque ad va-

ad valorem Sacramenti, vnum oculum, vnum aurem, &c. inungere, sed talis inunctio sine necessitate non est introducenda contra consuetudinem Ecclesiæ.

Ratio autem congruentiæ, cur 5. sensuum inunctio sit materia proxima, est, quia 5. sensus sunt quasi origines seu receptacula peccatorum per extremam Vnctionem abstergenda.

Si infirmus manibus careat vngenda est caro propinqua, item si oculus careat, locus oculorum. Nam licet homo qui caruit visu perpetuo, non potuerit eo sensu peccare secundum effectum, potuit tamen secundum concupiscentiam videndi. 6

Sacramenta omnia cum Crucis S. figura ministrari solent, sed non de necessitate Sacramenti, nisi in Confirmatione, quippe in qua speciatim fideles signari debent, tanquam militantes sub signo crucifixi: nec mortale peccatum est sine Crucis signatione inungere infirmum. 7

Cap. III.

De forma huius Sacramenti.

FOrma extremæ vnctionis deprecatoria esse debet, talis scilicet; *Per istam vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quicquid deliquisti per visum: & similiter in alijs membris.* Probatur ex Apostolo Iacobo. 1 vt orent super eum vngentes: tum ratione

differentiæ, quæ est inter hoc & reliqua sacramenta, quæ modo verborum indicatiuo conficiuntur: nam illa fermè habent effectum aliquem infallibilem, seu characteris, seu gratiæ sanctificantis; huius autem sacramenti Effectus impediri potest, tum propter obicem recipientis, quod attinet ad spirituales Effectus gratiæ, tum propter indifferentiam, quia non expedit conferri sanitatem corporis. Deinde hoc sacramentum institutum est, vt sit complementum sacramenti pœnitentiæ, si nimirum homo in pœnitentiæ iudicio non satisfecit plenè pro peccatis suis, exoretur Deus à Ministris Ecclesiæ, vt homines suis viribus destituto misericorditer indulgentiam dare dignetur.

2 Formam sacramentorum Patres quandoque precem appellant. Nam licet Efficacitas sacramentorum non pendeat ex vi orationis, vt est opus operantis, sed ex virtute promissionis Christi, tum etiam ea, quæ certo accepturos nos à Deo credimus quandoque precamur, gratiam & misericordiam eius agnoscentes.

3 Non pertinet ad Essentiam huius sacramenti, vt verborum forma ad singulos sensus repetatur, quare in necessitate acceleratione mortis scilicet, aut si infirmus iamiam moriturus aliud sacramentum non accepit, breuior forma vsurpari potest, V.C. per istam S. Vnctionem, vel per has S. Vnctiones indulgeat tibi, &c.

NB. Aliqui non improbabiliter docent Sacramen-

cramentum Extremæ vnctionis ſubſtantialiter confici vnica alicuius ſenſus vnctione, cum debita formula verborum.

Item verba, *per hanc vnctionem remittat tibi Dominus, quicquid deliquiſti per viſum*; ſunt de eſſentia, aliam omittere eſt ſcelus. Denique notandum verba illa *quicquid deliquiſti* efficere ſenſum Conditionalem, ſi quid peccaſti, quamobrem miniſtrari poteſt, hoc ſacramentum homini, etiam is nullum peccatum habeat, V. C. ei, qui immediatè ante baptizatus fuit.

CAP. IV.

De Subiecto, ſiue ſuſcipiente hoc ſacramentum.

1 SVbiectum capax huius ſacramenti, eſt ſolus homo baptizatus (nam baptiſmus eſt *ianua vitæ ſpiritualis, quia per ipſum de corpore efficimur Eccleſiæ*) qui rationis vſum adeptus, V. C. puer ſeptennis, qui poteſt peccare, tunc enim peccati actualis capax, tanquam miles aduerſus extremos Diaboli inſultus pugnare, & ob id veluti ad luctam vngi poteſt.

2 Pueris extrema vnctio dari poteſt, etiam antequam ad S. Euchariſtiam admittantur, eò quòd nulla ſit connexio inter S. Euchariſtiam & Extremam Vnctionem: ergò etiamſi aliquis diſpoſitus non ſit ad S. Euchariſtiam ſuſcipiendam, ſi tamen diſpoſitus videatur ad ſacra-

mentum extremæ Vnctionis, non debet eo priuari.

2 Morituris si in phrenesin, aut amentiam inciderunt, Extrema vnctio danda est, si antè Christianè vixerunt, & salutis suæ memores fuerunt, quod præsumendum, si contrarium appareat, nam si quis in peccato mortali notoriè constitutus erat, tunc sacramenti ministrationem non meretur, nisi coniecturis, vel saltem vnius hominis testimonio probetur, absolutum fuisse, vel pœnirentiæ aut aliæ pietatis signa edidisse. Ratio est, quia semel malus, semper præsumitur malus, quare si certum sit, hominem fuisse in statu peccati mortalis, nisi postea indicium aliquod mutatæ voluntatis præbeat, potius existimatur in statu antiquo permansisse.

§ Quod si sacerdos occultum peccatum sciret in homine incidente in amentiam, ordinariè debet illi porrigere Eucharistiam & Extremam vnctionem. Ratio, quia phreneticus ex hac vita discessurus, ordinariè se habet, ac si publicè sacramenta exeuntium peteret. Peccatori autem occulto publicè petenti sacramenta ministrari debent cum sacerdos tanquam ex officio administrans publicam personam gerat, ideoque secundum publicam non priuatam notitiam procedere debeat.

NB. Perpetuò amentibus perinde ac infantibus extrema Vnctio danda non est.

Expe-

Expedit dare vnctionem cum periculum mortis ex infirmitate probabile est, & suppe- 4
dendis aut decapitandis non est porrigenda extrema vnctio, quia Iacob. 5. *Infirmatur quis in vobis.* &c.

Extrema vnctio, iterum conferri potest, si 5
infirmus postquam reualuisse videbatur, in periculum mortis reincidat. Nam sicut corporis ægritudo ad mortem disponens, & quæ coniuncta esse solet animi depressio, iterum incurri potest, ita & spirituale huius sacramenti remedium, tum ad corporis, tum animi subleuationem institutum repeti posse debet.

Quod si verò idem periculum mortis daret, & non extra probabile periculum mortis constitutus sit homo, non potest repeti ratio, quia hoc sacramentum ex propria institutione conferri debet infirmo, non cuicunque, sed qui secundum humanam æstimationem in probabili statu monendi; Ergò dum idem status, quamuis diuturno tempore duret, non est repetendum sacramentum.

Cap. V.

De Effectu huius sacramenti.

Sacramentum Extremæ Vnctionis 1
principaliter institutum est contra peccatorum reliquias (nam alia V. C. venialia extingue-

tingueret per pœnitentiam, patet id ex Apostolo, qui remissionem peccatorum huius sacramenti effectum esse ait, non absolutè, sed conditionatè, si in peccatis est, quo satis significat, alium præter nunc magis proprium & principalius intentum effectum esse, quem antecedentibus verbis indicârat alleuiabit eum Dominus: Minus tamen principaliter hoc sacramentum institutum est ad salutem corporis, si animæ expediat conferendam.

NB. Reliquiæ peccatorum sunt tepiditas & torpor ex peccatis prouenientes, quo animus hominis deijcitur, præsertim circa mortis ex infirmitate periculum.

Peccatori, quem sacerdos existimat attritum fuisse, antequam in phrenesin incidit, siquidem hoc sacramentum in eum etiam finem specialiter à Christo institutum est, vt tollat, si quæ reliqua manserunt peccata, pro quibus aliud remedium non suppetit.

3 NB. Pœna etiam temporalis remittitur in hoc sacramento, sed non integrè, si loquamur de Effectu sacramenti ex opere operato, sed secundum mensuram institutionis Christi.

Extrema Vnctio est sacramenti totius vitæ consummatiuum, quia eo fine à Christo institutum est, vt tollat, si quæ adhuc restant, peccatorum reliquias, & salutis impedimenta, adeoque præparet hominem atque expeditum reddat ad introitum regni cœlestis.

Effe-

Effectus sacramentalis confertur, cum sacra- 4
mentum essentialiter constitutum est: id enim commune est sacramentis, quod effectus eorum sequitur ex opere operato, id est, eo ipso, quod sacramneti substantialis entitas posita est, idque secundum proportionem causæ physicæ suppositi capacitate subiecti.

Sacramentum extremæ vnctionis non videtur 5
subsistere, & effectum operari, donec omnes quinque sensus vncti sunt. Sumi id debet ex constitutione Christi, quam accepimus per traditionem Ecclesiæ, communiter vsurpantis quinq; sensuum Vnctiones, tanquam necessarias ad valorem sacramenti. Ratio congruentiæ est: quia sic demum peccati reliquiarum absterſio atque integra animæ sanatio significatur, si rationes cum verborum formulis adhibeantur quinque sensibus, quippe quæ radices esse solent omnium peccatorum. Medina tamen ait, quamlibet vnctionem suam formam habentem esse sacramentum ad eum modum, quo ordo & Eucharistia partibus integrantibus constant, seu materiam & formam partialem habent, quamobrem in susceptionem cuiuslibet sacri ordinis, V. C. gratiæ Effectus confertur.

CAP.

CAP. VI.

De Ministro huius Sacramenti.

1 SOlus sacerdos potest esse extremæ vnctionis minister, patet ex verbis Apostoli : Inducat presbyteros Ecclesiæ.

Extremam vnctionem extra necessitatis casum licitè non administrat sacerdos, si nec pastor sit, nec à pastore seu Ordinario licentiam habeat. Quod si verò parochus absit, aut nolit, nec superior de licentia solicitari potest, tunc in necessitate quilibet sacerdos extremam vnctionem conferre potest, ex præsumpto consensu S. Pontificis, cum hoc sacramentum animæ in extrema lucta valdè vtile sit.

In casu necessitatis plures ministri esse possunt, quorum vnus vnum, alter alterum sensum simul vngant, idque in necessitate, si inchoatus absoluere non possit omnes vnctiones, aut si infirmus ante moriturus videatur, quam vnicus minister omnes vnctiones perficere possit.

CAP. VII.

De obligatione suscipiendi ac ministrandi hoc sacramentum.

1 NVllum præceptum extat sacram vnctionem accipiendi, cum ad salutem necessarium non

non sit, veniale tamen est, per negligentiam intermittere, cùm sit quædam incuria, seu prodigalitas spiritualis boni.

Propter contemptum & scandalum secutu- 2
rum, fieri potest, vt peccatum mortale sit, Extremam Vnctionem intermittere, V. C. si infirmus sine causa renuat suscipere, poterunt alij moneri ad huius sacramenti vili pensionem.

Non curantes inungi infirmum peccant venia- 3
liter, secus si cum scandalo, & contemptu.

Parochus ratione officii obligatur sub morta- 4
li, ad ministrandum Extremæ Vnctionis sacramentum, petenti.

CAP. VIII.

De Caremonijs seu ritibus ministrandi hoc sacramentum.

SI periculum propter mortis acceleritatem in 1
mora sit, statim ad ipsas vnctiones, quippe sacramento essentiales accedendum est & tempore pestis. Orationes verò possunt suppleri in Ecclesia, Inseruire etiam poterit pestis tempore vsus virgæ argenteæ oblongæ ad vngendum è loco remotiore causa vitandæ contagionis.

In dubio, num adhuc viuat qui vngendus est, 2
sub conditione sacramentum ministrari potest, V. C. si non est mortuus.

NB. Vnctio immediatè manu sacerdotis facta, & in formam crucis, ad accidentales ritus pertinet.

Sacer-

Sacerdotes infra palmam, vel in exteriore manus parte vngi solent, quamuis nihil refert, etiam in ipsis palmis inungi, cum hæc vnctio ab altera diuersa sit.

Nihil obstat S. Viaticum dari etiam post acceptam extremam vnctionem, eò quòd S. Eucharistia finis sit, ac perfectio reliquorum Sacramentorum, quam proinde decet animæ præbere, postquam alijs Sacramentis plene purgata est. Seruanda tamen est Consuetudo Ecclesiæ, cui nequaquam aduersatur, quominus post acceptam S. Eucharistiam & Extremam Vnctionem, si infirmus aliquanto tempore viuat, & Viaticum iterum petat, ei ministrari debeat.

TRACTATVS IX.

De Sacramento Ordinis.

CAP I.

Quid sit Ordo.

1 ORdo est parium, dispariumq; rerum, sua cuique loca distribuens dispositio, sic inter Angelos nouem Ordines reperiuntur: inter homines quoque in quouis Exercitu bono instructo, in quauis Republica: status reperiuntur quorũ vnus altero superior, aut inferior est, vt ordo senatorius equc-

equestris, plebeius : Similiterque in Christiana Republica duo sunt genera, seu status hominum, Clericorum videlicet & laicorum. Dicuntur autem Clerici, qui de sorte Domini sunt, videlicet ex gratia & ordinatione Dei, ad diuinum cultum specialiter consecrati, ideoq; quasi sors, pars, seu hæreditas Domini.

Porro inter Clericos quidam gradum nullum dignitatis, officij aut potestatis Ecclesiasticæ obtinent; sed solum tonsurati sunt, & consecrati, ac deputati, vt ad gradum aliquem ascendere possint. Alij vero in Ecclesia gradum habent traditæ sibi potestatis ac ministerij ad peragendũ S.S. missæ beneficium : atque hi proprie & per antonomasiam appellari solent ordines, id est, gradus Ecclesiastici Ministerij. Denique ordinatio dicitur ipsa actio consecratoria, qua gradus alicuius potestatis ad altaris ministerium alicui confertur.

Ordinatio Clerici nõ est mera deputatio per- 2
sonæ ad Ecclesiasticum beneficium, per potestatem ipsi ab Ecclesia traditam : quæ proinde ipsi iterum auferri possit, vt hæretici arbitrantur : sed est stabilis & non iterabilis consecratio, ob quam collata semel potestas, iterum amitti vel auferri nequit: licet eius exercitium alicui prohiberi possit per suspensionem vel irregularitatem.

Hæretici nostri temporis, cum legitimis Epi- 3
scopis careãt, sacerdotes nullos aut clericos ordinare possunt, idque, quia nullam successionem à tempore Apostolorum habent, ideo solum per

meram extrinsecam deputationē Ministro Pseudo Ecclesiæ suæ creant, qui mox, si fortuna se vertat, iterum Laici, seu è populo aliqui fiunt, vt Tertull. Hieronym. S. Cyprianus annotarunt. Nec hæretici vllum sacerdotem ostendere possunt, qui vel in veteri, vel in Catholica Ecclesia à laicis seu seculari potestate constitutus fuerit.

CAP. II.

Vtrum Sacra Ordinatio sit Sacramentum?

1 ALiud est ordo, aliud ordinatio. Nam ordo significat gradum potestatis ac ministerij Ecclesiastici, qui Sacramentum non est, sed Effectus Sacramenti, videlicet sanæ Ordinationis, per quā eiusmodi potestas confertur.

2 Est autem assertio de fide, quod sit Sacramentum Ordinis, siue quod Ordinatio, per quam Ordinis potestas confertur, sit verè ac propriè Sacramentum. Prob. vbi est externum symbolum à Christo institutū, cum annexa promissione gratiæ, ibi est sacramentum: Hic autem habemus externum symbolum ac cęremoniam, videlicet, manus impositionem: Secundò habemus promissionem gratiæ, teste Apostolo 1. Tim. 4. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Exinde colligitur etiam tertium, esse illam cæremoniam diuinitus institutam. Neque enim Apostolus tam citò affirmasset, per eam gratiam con-

conferri & quidem sanctificantem, videlicet *spiritum virtutis & dilectionis*, 2. Timoth. 1. nisi ideea Christi institutionem ac promissionem cognouisset: quare hæc ipsa cæremonia manus impositionis semper assumpta fuit in Ordinatione Diaconorum & Sacerdotum, sicut videre est Actorum 16. Accedit Patrum antiquorum authoritas & traditio: Dionys. Ambros. Chrysostom. Leo, Sanct Augustin. Theodor. Sanct. Gregor. Beda.

CAP. III.

Quot sint Ordines?

1 SEptem tantum sunt Ordines, videlicet Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, Acoluthorum, Exorcistarum, Lectorum, Ostiariorum. Inter quos primum locum tenet Sacerdos, quippe qui excellentissimum Missæ sacrificium DEO patri offert, ei verò proximè assistit, atque inseruit Diaconus, postea Subdiaconus; deinde Acoluthus, cuius officium est cereos deferre, ampullas præbere: Exorcista verò Dæmones ab obsessis pellendo, eos aptos reddit, vt missæ sacrificio interesse possint. Lector autem sacra lectione præsertim fidelium animos ad debitam huic mysterio pietatem excitat. Ostiarius denique eos, qui digni censentur admittit, indignos verò excludit. Proueniúntq; isti Ordines ex Christi authoritate, siue quod omnes singulos per se speciatim instituerit, & per Apo-

stolos Ecclesiæ tradiderit, vt multi existimant: siue quod præter maiores quosdam à se speciatim institutos, generalem insuper potestatem ac mandatum dederit Ecclesiæ, alio inferiores ordines, quatenus expedire visum fuerit, constituendi ac consecrandi.

2 Inter 7. hos Ordines quidam sacri sunt, videlicet maiores, quibus annexum, votum continentiæ; quidam non sacri, quibus initiati, licet ordinem nunquam amittant, tamen ducendo vxorem viduam, omne officium ac priuilegium Clericale deponere, ac veluti Laici fieri censentur.

3 Prima tonsura ordo non est, sed fundamentum ordinationis, cum sit nuda consecratio, seu adoptio personæ in Clerum, sine vllius functionis seu ministerij potestate, per quam in ascensu alicuius gradus, seu ordine constituatur.

4 Sacerdotum Ordo bipartitus est, Episcoporum & presbyterorum.

5 Episcopi semper superarunt presbyteros ordinis potestate, (vtpote non solum habentes potestatem consecrandi corpus Christi, sed etiam dandi alijs sacerdotium) non item iurisdictione.

6 Episcopatus includit in se ordinem presbyteratus, quia nemo potest esse Episcopus, nisi sacerdos, quæ causa est, cur tanquam distinctus ordo numerari non soleat. Est igitur episcopatus secundum diuinam constitutionem perfectior presbyteratu, sicut totum continens est perfectius qualibet parte contenta.

CAP.

Cap. IV.

Quorum Ordinum Collatio sit verè ac propriè Sacramentum.

DE fide est Ordinationem presbyteri esse Sacramentum, ratio est, quia per eam Ordinationem, maximæ supernaturales potestates homini conferuntur, quarum prima ac præcipua est, super Corpus Christi verum, illud videlicet consecrandi & offerendi: deinde super Corpus Christi mysticum, id est, fideles absoluendi à peccatis per Sacramentum pœnitentiæ & mundandi à peccatorum reliquijs per extremam vnctionem; Ad suauem autem Dei prouidentiam spectat, vt, cum certa lege, & institutione eiusmodi potestates hominibus conferat, simul etiam sanctificantem gratiam eis tribuat, cuius beneficio, tanti ministerij potestatem ritè exercere possunt. Confirmatur ex verbis formæ partialis: *Accipite Spiritum S.* Ioan. 20. vbi per Spiritum S. hic intelligitur gratia Sacramentalis. 1

Potestas absoluendi à peccatis necessario supponit potestatem S. Eucharistiam conficiendi sed non vice versa. Volo dicere, quod potestas conficiendi corpus & sanguinem Christi absolutè conferatur nouo sacerdoti, ita vt etiam ea vti possit consecrando cum Episcopo, antequam accipiat potestatem remittendi peccata. At verò hæc ipsa posterior potestas invalidè alicui conferatur, nisi prius acceperit potestatem consecran- 2

di. Idque confirmatur ex facto Christi, qui non eodem tempore vtramque potestatem Apostolis contulit: Nam in cœna vltima tribuit eis potestatem consecrandi; post resurrectionem verò Joan. 20. potestatem remittendi peccata. Licet verò partialis illa Ordinatio Presbyteri, per quá datur potestas remittendi peccata, sacramentalis sit, non tamen est sacramentum diuersum, sed priorem partialem ordinationem in esse sacramẽti mortaliter perficit, & consummat: sicut neque character distinctus per potesteriorem sacramentalem ordinationem imprimitur, sed iam ante acceptus sacerdotis Character augetur, magisque perficitur, Idque probatissimè cum accessione realis modi, seu perfectionis & non extrinsecæ tantum denominationis à diuina destinatione ad aliud officium exercendum; Cum enim Character sit signum potestatis, ideò si potestas augeatur, conueniens etiam est, vt signum ejus mutetur & perficiatur.

3 Certum est, quod Episcopatus sit verè sacramentum, quamuis nõ omnino distinctum à presbyteratu. Prob. ex Apost. 1. Tim. 4. & 2. Timoth. 1. Quibus locis sermo est de Episcopatu. Secundò, quia in ordinatione Episcopi, cum impositione manuum dicitur: *Accipe Spiritum S.* qua cæremonia apertè significatur, conferri gratiam significãtem. Licet verò Ordinatio Episcopi sacramentalis sit, non tamen est distinctum sacramentum à presbyteratu, sed ordinationem presbyteri in esse sacramenti habitudine morali magis perficit, & consummat: item Characterem intrinsecè auget

get

get & perficit, vt ordinatus iam non tantum S. Eucharistiam conficere, sed etiam ad conficiendum alios ordinare possit.

De Diaconatu quoque dubitari non debet, 4
quin sacramentum sit, eo quod conferatur per manuum impositionem, dicente Episcopo: *Accipe Spiritum Sanctum*, sed de subdiaconatu & quatuor minoribus minus certum est, quamuis probabile, omnia sacramenta esse. Vasquetz & alij existimant esse solum sacramentale quoddam.

Sacramenta Ordinis, licet specie vltima non conueniant, cum neq; eandem materiam & formam, neq; eundem effectum contineant, habent tamen vnitatem ordinis ad eundem finem principalem, quod est sacrificium Missæ.

CAP. V.

De Materia & forma singularum Ordinationum.

COnuenit inter Doctores, materiam sacræ Ordinationis esse signum aliquod visibile, formam verò esse verba, quæ à Ministro materiam exhibente, interim proferuntur. 1

Materiæ Sacræ Ordinationis substantialiter requisita, tam Episcopalis, quam presbyteri, & Diaconi, est impositio manuum Episcoporum: Forma autem sunt verba, quæ ab ijsdem proferuntur; Accipe Spiritum S.

NB. Episcopum à tribus Episcopis non paucioribus ordinari seu consecrari oportere ; per commissionem tamen S. Pontificis potest fieri, vt vnicus Episcopus alium ordinet.

2 Ordinatio presbyteri duas materias & duas formas ad completam essentialē constitutionem requirit. Prioris Ordinationis materia, est traditio Calicis cum vino, & patenæ cum pane ; forma verò: *Accipe potestatem sacrificium Deo*, &c. Posterioris Ordinationis forma, est impositio manuū Episcopi; forma autem: Accipe Spiritum S. quorum remiseris peccata &c.

NB. Manuum impositio est de Essentia Sacramenti, qui significat gratiam Sacramentalem, & potestatem super Corpus Christi mysticum.

Materia Ordinationis Diaconi, est traditio libri Evangeliorum cum impositione manuum Episcopalium, essentialiter requisita: colligitur tū ex forma; Accipe Spiritum S. tum ex ordine Romano. Nec refert, quod olim Diaconis non fuerit exhibitus liber Euangeliorum; potuit enim olim alia materia exhiberi, per quam & altaris ministerium, & alia annexa officia Diaconi significarentur.

3 Propria materia Ordinationis subdiaconi, est traditio Calicis vacui, cum patena superposita. Forma vero subdiaconiatus videntur esse verba Episcopi, quibus traditum Subdiaconis ministerium indicat : Videte cuiusmodi ministerium vobis traditur.

4 Physicus materiæ contactus non videtur esse necessarius ad substantiam & valorem ordinatio-

tionis. Nam rationes sententiæ affirmationis, cui præsertim in re tam graui onus probandi incumbit, non conuincunt, quia Sacramentum istud non consistit in contractu aliquo sicut matrimonium, vnde licet Episcopus dicat; Accipe, non propterea necessario requiritur tactus, V. C. calicis. Et si moralis acceptatio tactu Symboli significata, ad valorem Sacramenti necessario requiratur, consequens esse, vt paruuli, qui vsum rationis nondum habentes, eiusmodi acceptationis signum edere non possunt, inualidè ordinentur, quod repugnat communi sententiæ, vt dicam cap. sequenti. Ex praxi Ecclesiæ tamen præcipitur tactus calicis vel materiæ, sed non inde colligitur, quod sit necessarius ad valorem sacramenti.

CAP. VI.

De subiecto Ordinum, seu de Ordinandis.

SVbiectum ordinationis capax est mas baptizatus, non fœmina. Nam Ordines sive gradus Ecclesiastici pro ijs à Christo instituti sunt, qui eminentiam potestatis, dignitatis ac officij præ alijs fidelibus in Ecclesia, præsertim in Ordine, ad Sacro-Sanctum Missæ sacrificium conuenientes obtinere possunt: tales autem non sunt mulieres, quippe quæ ob sexus fragilitatem viris subditæ esse debent. Gen. 3. Deinde si iuxta Apost. 1. Cor. 11. turpe est mulierem loqui in Ecclesia, magis turpe esset, mulierem in Ecclesia sacrificium 1

DEO offerre, aut sacrificanti ministrare.

2 Papa dispensare non potest, vt mulier primam tonsuram in Ecclesia accipiat, Ratio, qui prima tonsura aliud non est, quam consecratio & deputatio personæ ad eum statum, ex quo ad Ecclesiasticos ordines & gradus ascendi possit; cum igitur mulier ex diuina institutione incapax sit hujus ascensus, sequitur etiam incapacem esse primæ tonsuræ.

NB. Per donum Prophetiæ homo non constituitur in officio, aut statu Ecclesiæ eminente; sicuti Clerici ratione status sui eminent super alios fideles laicos tam viros, quam mulieres. Vnde non mirum, quod in veteri mulieres fuerint Prophetissæ: Deinde apud Deum non est discrimen inter masculum & fœminam, quoad adoptionem gratiæ per fidem; Est verò discrimen quoad officia & ministeria templi.

3 Mulieres Diaconissæ ad nullum Ecclesiasticũ ministerium ordinatæ erant, sed solum ad id electæ olim, vt edito continentiæ voto in viduarum Collegio ex Ecclesiæ bonis alerentur, orationibus die ac nocte instantes.

4 Paruuli ante vsum rationis, licet non licitè, tamen validè ordinantur. Ratio, quia infans similiter capax est aliorum sacramentorum; vt Baptismi, Confirmationis, Eucharistiæ. Sed alia ratio est de sacramentis pœnitentiæ & matrimonij, quæ secundum actualia sua requirunt in suscipiente actualem operationem rationis: ideoq; infans eorum capax non est; consequenter nec extremæ Vnctionis, quod principaliter etiam in

reme-

remedium actualium peccatorum, & tanquam consummatiuum pœnitentiæ à Christo constitutum est.

Ordo superior, vt includit essentialiter inferiorem, excepto Episcopatu, qui requirit presbyteratum; vnde validè ordinatur, etsi ante nullum alium ordinem acceperit. Constat ex praxi Ecclesiæ; nam si aliquis per saltum ordinari se passus est, non iterum ordinatur, sed ordo, qui prætermissus erat, eidem confertur. 5

CAP. VII.

De ætate & qualitate Ordinandorum.

OLim presbyter non ordinabatur ante expletum annum ætatis trigesimum (quæ ætas adhuc in Episcopis permanet) nunc verò sufficit annus 25. inchoatus.

NB. Christus post exactum ætatis annum trigesimum Evãgelium prædicare cepit, patet ex Luc. 3. Et ipse Jesus erat quasi annorum 30. incipiens, id est, cum inciperet ad exequendum mandatum patris.

Diaconus debet incepisse annum 23. subdiaconus 22. Minorum Ordinum ætas relinquitur judicio Ordinarij dummodo seruetur constitutio Bonific. VIII. vt nullus infanti, videlicet minori 7. annorum Clericalem tonsuram conferre præsumat.

NB. Pro sacerdotio non tanta scientia requiritur

ritur, quanta ad munus confessarij, ad primam tonsuram requiritur, vt possit initiandus scribere & legere: item sit edoctus fidei rudimenta. Minores Ordines ijs saltem, qui latinam linguam intelligunt, auferri debent.

Qui in minoribus ordinibus ordinatus est à clericali statu, recedere nō prohibetur, si recedēdi aliquam causam habeat. Ratio, quia nulla incumbit ei obligatio promissionis aut præcepti ad superiores Ordines ascendendi, seu in susceptis ministrandi. Videtur tamen esse culpa venialis inconstantiæ, si sine causa quis à statu à Clericali recedat. Alia ratio est de ingrediente Ordinis regularis nouitiatum determinato animo non permanendi, quia talis in re gravi decipit Religionē, à qua alimenta accipit, & cuius institutum atque secreta cognoscit.

CAP. VIII.

De temporibus Ordinandorum.

1 PRima tonsura quouis die conferri potest. Ordines autem minores, etiam extra generales ordinationes quauis Dominica die, & festo. Consuetudo etiam obtinet, vt in vespera feriæ VI. conferantur, quasi hæc inchoatio quædam sit generalis ordinationis in Sabbatho peragendæ.

2 Subdiaconatum & alios Ordines majores extra 4. tempora, & duo Sabbatha passionis & Resurrectionis Christi conferre illicitum est. Regulares tamen, maximè societas Iesu, habent privilegia,

vilegia, vt extra tempora ordinari possint.

Pro ordinatione Episcopi dies Dominica est 3
assignata.

Duo sacri ordines eadem ordinatione confer- 4
ri eidem non possunt.

Episcopo permissum est, ob rationabilem cau- 5
sam, V.C. multitudinem ordinandorum, jejunio Sabbathi continuato, sacrorum ordinum collationem ad manè Dominicæ sequentis differre, modo eousque continuetur naturale, & exactum jejunium, vt Sabbathi & Dominici matutini, quasi vnus dies reputetur. Veruntamen prohibitum est Episcopo, ne eidem, quem in Sabbatho inter Diaconos, V.C. ordinauit, manè insequentis Dominicæ presbyteratum conferat: cum propter continuationem jejunij, fictione canonica, manè cum vespera ad eundem diem pertinere dicatur.

Qui in Sabbatho presbyter ordinatus est, ma- 6
ne insequenti Episcopus ordinari potest, etiam jejunio non continuato.

Quibusdam in locis consuetudo viget, 4. mi- 7
nores & subdiaconatum simul eidem tribuendi.

CAP. IX.

De Ministro Ordinationis.

MInister Ordinarius Sacramenti Ordinatio- 1
nis solus est Episcopus, sed Ordinum Minorum collatio etiam presbytero à sede Apostolico committi potest.

Abba-

2 Abbates, Sacerdotes, benedicti ab Episcopo, non nisi Regularibus subditis suis, ordines Minores conferre possunt. Quo tamen nomine, etiam nouitij comprehendi videntur, eò quod sit materia fauorabilis.

Chorepiscopis, qui non vt Episcopi à tribus Episcopis, sed ab vno tantum Episcopo, tanquam presbyteri ordinati erant, non poterat committi potestas ordinandi Sacerdotes & Diaconos.

3 Chorepiscoporum olim duo genera erant, quorum aliqui veri Episcopi, (qui & suffraganei hodie appellantur) alij simplices sacerdotes ordinati erant, quales hodie Decani rurales, & Vicarij, & hi munera episcopalia exercere non poterant.

NB. Secundum Canones duo Episcopi in Ciuitate esse non debent, nec in villa, nec modica ciuitate debet esse Episcopus, ne nomen eius & authoritas vilescat.

NB. Suffraganei nostri non ad villam Ordinario suo subiectam, sed ad proprium alicujus ab hoste occupatæ Ecclesiæ titulum magis canonicè ordinantur, adeò vt cũ ea Ecclesia spirituale etiam matrimonium contrahant.

4 Non satis constat, vtrum potestas Ordinandi Diaconos & Subdiaconos simplici Sacerdoti committi possit, non priuilegium eiusmodi concessum Abbatibus Ordinis Cisterciensis in dubiũ reuocatur, vti & hodie eius priuilegium nullum in vsu.

5 Episcopus excommunicatus, degradatus, hæreticus validè confert Ordines. Nam patres de baptismo & Ordinationis sacramento pari modo

do

do sentiunt characterem per ea diuinitus impressum, nunquam amplius amitti, aut iterum auferri posse.

NB. Suffraganei neminem ordinare possunt, 8
sine commissione Ordinarij.

Qui per saltum Episcopus creatus est, omnes ordines conferre potest, modò sit presbyter, licet Diaconatum aut Subdiaconatum non acceperit. Quicunq; enim Episcopalem Characterem accepit, ideoq; verè Episcopus Ordinatus est, is omnes Ordines, validè conferre potest. Qui autem nec dum alijs ordinibus ordinatus est, validè Episcopus, aut presbyter ordinatur: cum Character sacerdotalis ab alijs essentialiter non dependeat.

Episcopi quamuis validè omnes capaces, ta- 9
mẽ licitè ordinare non possunt, nisi subditos suos, vel alienos cum licentia Ordinarij, etiam quo ad primam tonsuram. Episcopus tamen familiarem suum non subditum ordinare potest, si per triennium secum fuerit conuersatus, & beneficium cessante fraude statim ei conferat.

Triplex est Episcopus Ordinationis. Vnus Ori- 10
ginis, id est, è cujus diœcesi aliquis oriũdus est, nec sufficit ad domicilium Originis acquirẽdum, matrem in itinere, aut alicubi ad breue tempus negotiorum causa morantem, peperisse, si alibi domicilium habuerit. 2. Episcopus domicilij, id est, in cujus diœcesi aliquis domicilium stabile fixit, animo scil. perpetuo manendi, vnde excluduntur scholares alibi studentes, illi enim non censentur figere domicilium ibi, vbi student. 3. Episcopus est beneficij, id est, in cujus diœcesi aliquis beneficiũ Ecclesiasticum possidet.

Fi-

11 Filiusfamilias sortitur domicilium patris, nisi cum pubes sit, ipsemet domicilium constituat; potest enim filius domicilium statuere, si pubes sit, non item, si impubes sit.

12 Licet in ordinibus conferendis, tam domicilium originis attendi possit, quam domicilium habitationis, attamen in acquirenda iurisdictionis subiectione, magis attenditur ad habitationis Domicilium.

CAP. X.

De suspensionibus iure latis propter illegitimam Ordinationem vel ordinis executionem.

1 QVi ordinantur ab Episcopo, (qui renunciauit Episcopatui) non habenti legitimam executionem Ordinis conferendi, suspensionem seu potius irregularitatem contrahunt, si tamen ignorantia non crassa interfuit, potest Episcopus cum illo dispensare; idem sentiendum de Ordinatis ab Episcopis schismaticis, hæreticis, simoniacis, denunciatis, excommunicatis. Quod si tamen quis à tali Episcopo ordinatus, probabili ignorantia laborans celebret, non incurrit irregularitatem.

2 Qui extra tempora, vel ante legitimam ætatem, vel sine literis dimissorijs sacrum ordinem accipiunt, suspensi sunt, donec ab ordinario absoluantur. Requiritur autem ad incurrendam hanc suspensionem dolus, aut culpa crassa in ordinato. Ordinatus tamen existimans se legitimè ordi-

ordinatum, non incurrit irregularitatem, exercẽs actum Ordinis, quia eum grauis sit pœna, requirit etiam grauem culpam, quæ non est in homine bona fide & ignoranter agente.

NB. Illegitimè ordinatus non est suspensus ab alijs ordinibus, quos legitimè accepit.

Qui ante ætatem legitimam ordinari se fecit, 3
licet postea censura suspensionis absoluatur, non potest tamen in ordine ministrare, priusquam legitimam ætatem consecutus est. Si celebret ante ætatem, peccat mortaliter, sed irregularitatem non incurrit.

Episcopus, qui scienter alienum subditum or- 4
dinat, per annum à collatione ordinum suspenditur.

Nemo sine titulo sustentationis ad ordinem 5
majorem promoueri debet, alioquin Episcopus illi prouidere cogitur, neq; absq; pœna suspensionis à papa absoluenda paciſci potest, vt talis prouisio non exigatur.

Religiosi, etiam societatis Jesu, solum 3. vota 6
simplicia edentes, sine alio titulo sustentationis ordinari debent.

Qui cum titulo sustentationis ficto ordinatio- 7
nem impetrat, suspensionem ab ordine incurrit.

Beneficium ad cujus titulum aliquis ordinatus 8
fuit, resignari validè non potest, nisi aliunde habeatur sustentatio sufficiens, neq; patrimonium vel pensionem, cum intuitu aliquis ordinatus fuit sine licentia Episcopi vllatenus alienari, vel remitti potest, donec sustentationem ex alia causa acquirat.

9 Qui per saltum ordinari se fecit, suspensus est ab ordinis exercitio ita susceptι, donec per Episcopi dispensationem ordinem intermissum accipiat.

10 Qui vno die 2. sacros ordines accepit suspensionem incurrisse censetur.

11 Episcopus in aliena diœcesi sine licentia ordinarij Episcopia exercens, suspensionem incurrit.

12 Qui post nuptias ante matrimonij consummationem, sacrum ordinem aliter suscepit, videlicet cum consensu vxoris Religionem ingrediens, vel totum continentiæ edens, quam sacri canones permittunt, veluti irregularis efficitur.

13 Qui in excommunicatione ordinem sacrum suscepit, suspensionem similem irregularitatis incurrit.

CAP. XI.

De Calibatu sacrorum ministrorum.

1 SAcerdotes & alij ministri sacri non lege divina, sed partim proprio voto, partim lege Ecclesiastica obligantur ad perpetuã continẽtiam; quandoquidem talis lex nec ex scriptura, nec ex patrũ traditione colligitur, nec etiam lege naturali, cum altaris ministerium non simpliciter repugnet vsui conjugali, quippe per se bono ac honesto; Quod ex proprio voto & Ecclesiastico præcepto obligentur, collig. ex c. 1. & seq. distinct. 28. Ratio verò, cur Ecclesia id requirat, est, vt sacris ordinibus initiati in continentiæ statu, quem propriæ voluntatis

tis lege ac Religionis vinculo assumpserunt, tanto firmius ac constantius perseuerent.

Si Pontifex sine iusta causa dispenset cum initiato sacris ordinibus, vt vxorem ducere possit, dispensatio irrita est, quamuis matrimonium ita celebratum valeat, ita tamen, vt contrahens debitum à conjuge non exigat, scilicet petenti reddere teneatur. 2

NB. Puer ante vsum rationis ordinẽ sacrum accipiens, licet characterem accipiat, tamen non obligatur ad continentiam seruandam.

Cælibatus seu continentia sacerdotum ex Apostolica constitutione prouenit, patet ex Conc. Carthag. 2. c. 2. Et confirmatur ex Apostolo 1. ad Tim. 5. Colligitur enim ibi viduas quæ ex Ecclesiæ substantia alebantur, non fuisse receptas, nisi cõtinentiam Deo promiserint, quanto magis credibile est, altaris ministros, videlicet Sacerdotes ac Leuitas aliter acceptos & ordinatos non fuisse, nisi prius promissa continentia, 3

Plures causæ sunt, cur sacerdotes & Ecclesiæ Ministri continentes esse debeant. 1. quia sacerdotes Deo & diuinis rebus perpetuo vacare debent: ab hoc autem studio impediuntur ac distrahuntur opere ac fœdere conjugali. 2. Quia necesse est, honorem ac reuerentiam seruari sacerdotio: experientia constat, populum non tanto in honore habere eos, quos vident vitæ instituto penè nihil ab ipsis differre, quamobrẽ sacerdotes Græci cõjugib. adhærẽtes in paruo honore sunt. 3. Oportet episcopos, alioqui sacerdotes hospitales esse, & in pauperes misericordiam exercere: quomodo a. 4

id præstabunt, si vxorem, & libros alere debeant? cum dicat Apost. 1. Cor. 12. Quod parentes filijs thesaurizare oporteat. IV. Reditus Ecclesiastici, quod fideles ad diuinũ cultum offerunt, passim ad causas profanas applicarẽtur; Episcopatus, parochiæ, & alia beneficia frequẽter quodã veluti hæreditatis jure ad filios sacerdotum deferrẽtur: aut saltem Ecclesia Ministrorum suorum, tanquam benè meritorum, relictam prolem magno suo grauamine alere teneretur: qua ratione prouentus Ecclesiæ distraherentur, nec sufficerent ad tantum Ministrorum numerum alendum, qui populo Christiano instruendo ac pascendo necessarius est.

5 In nulla vnquam Ecclesia Catholica permissum fuit, vt presbyter aut Episcopus vxorem duceret; signatim loquor de Sacerdotib. Nam Diaconis quibusdam locis permissum olim.

6 Presbyteri & Episcopi conjugali lecto & cella separati ab vxoribus in continentia vivere debebant secundum antiquos canones.

7 Episcopæ, presbyteræ, Diaconissæ olim à maritis suis dicebantur, à quorum tamen consortio conjugali abstinebant.

8 Falsum est, in Concilio primo Nicæno conjugij vsum sacerdotibus permissum fuisse: si enim in Concilio Nicæno, cuius semper tanta authoritas fuit, tale aliquid decretum fuisset, quomodo fieri potuisset, vt Patres & Ecclesia id ignorarent, & postea tam in Oriente, quàm Occidente plurimis Concilijs conjugij vsus sacerdotibus tàm seuerè interdiceretur, & quidem cum protestatione, esse hoc secundum priscos Canones.

In-

Introducta ab Orientalibus consuetudo, vt Presbyteri vxoribus, quas ante duxerant, vti possint extra tẽpora veri ministerij sui, neq; rationi, neque S. Canonibus consentaneum est, quia vsus coniugij non satis conuenit cum altaris ministerio, bonum enim est, frequenter imò quotidie sacrificium Deo Patri offerri à sacerdotibus, quod non satis reuerenter ac congruè ab ijs fit, si conjugis carnali commixtioni seruiant. 9

Sacerdotes concubinarij suspensi non sunt ipso iure nouo, sed canonicè puniendi sunt, si post monitionem non abstinuerint. 10

CAP. XII.

De Tonsura Clericorum & Sacerdotum vnctione.

TOnsura Clericorum & Monachorum est res antiquissima à S. Petro Apostolo Originem trahens. Eius mysticæ significationes plures afferri solent, primò propter memoriam Coronæ spinæ Christi, & ad irrisiones prompto animo ferendas; secundo in figuram Regni Ecclesiæ; Tertiò ad resecanda vitia. 1

Tonsura Clericorum & Monachorum olim non nouacula, sed fortifice fieri debebat, neque licitum erat illis comam nutrire, sed in omnibus consuetudo patriæ seruanda est. 2

Neglectus tonsuræ & habitus in Clerico secu- 3
lari non est mortale, si absit contumacia, & contemptus, & non nimius, ac inusitatus neglectus

sit. Spectanda est in hoc etiam cuiusq; diœcesis consuetudo.

4 Vnctio sacerdotum est accidentalis quædam cæremonia, eaq; antiquissima, quippe cujus mẽtionem faciunt. Dionysius Areopagita, Pacianus, S. Gregorius, Basilius.

CAP. XIII.

De sacris benedictionibus.

1 BEnedictio (imprecatio alicujus boni) duplex est, publica & priuata. Hæc à quouis fideli fieri potest: Illa ab Ecclesiæ sacerdotibus.

NB. Ad majorem seu sanctiorem pertinet alteri benedictionem priuatam impartiri, cum Deus deprecationem peccatoris pro alio fusam non ita exaudiat, sicut deprecationem sancti & justi.

2 Semper in Ecclesia viguit consuetudo signandi se figura crucis, ita testatur Tertullianus, Lactantius S. Antonius, Cyrillus, Chrysostomus, Hieronymus: Consuetudinem autem orandi manibus in crucis formam expansis leges apud Eusebium.

3 Publicarum benedictionum (quæ sunt ritus quidam, seu formulæ orationum à ministris Ecclesiæ ex ejusdem institutione super personis aut alijs rebus sensibilibus pronunciari solitæ, ad impetrandum hominibus diuinæ gratiæ auxilium à malo Dæmone liberationem, peccatorum remissionem, & alia DEI dona) effectus non

non est ex opere operato, infallibilis propter defectum specialis Dei promissionis, sed per modum impetrationis nomine Ecclesiæ Deo gratæ, maximam impetrandi vim habent.

Benedictionum legitimam ritum confirmare possumus ex perpetua praxi Ecclesiæ, quæ haud dubio ab Apostolorum institutione initium sumsit, tum ex facto Christi panes ante multiplicationem benedicentis Luc. 9. tùm ex verbis Sanct. Pauli 1. Timoth. 4. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* 4

NB. Benedictiones & Ecclesiasticæ aliæ sunt personarum, V.C. Abbatum, Virginum, Viduarum, Sponsorum, populi: Aliæ rerum inanimatarum, aquæ, vini, olei, &c. inter quas hoc discrimen, quod posteriores possint pollui adeò vt noua consecratione opus, priores non. Item aliæ benedictiones sunt constitutiuæ, videlicet quibus res sacræ constituuntur, vt ad vsum prophanum siue irreuerentiam applicari non possint, cuiusmodi sunt benedictiones olei, aquæ, vestium, altaris, vasorum. Aliæ sunt inuocativæ, quibus res sacræ non constituuntur, aut ab vsibus humanis secernuntur, vt benedictio domus, nauis, ciborum.

NB. Episcopi & Abbates solum Dominicis diebus consecrari solent.

Quod Ecclesiastica benedictione sacrum effectum est, nō potest, vel saltē non solet vnquam ad 5

prophanos vsus adhiberi, extra grauissimã necessitatem. Ratio, quia ius naturale ac diuinum postulat, vt Sancta Sanctè, seu reuerenter tractétur, sed calix, V.C. consecratur, dum formam integrã retinet sanctificationem suam non amittit. Ergo contra ius naturale ac diuinum erit, si prophanétur. Nec summus Pontifex potest licentiam dare vt absque necessitate ad humanum vsum, V.C. calix consecratus adhibeatur, cum irreuerentia sit.

6 Partes auulsæ à re consecrata destructa eius forma saltem cum Prælatorum licentia ad vsus prophanos adhiberi possunt, V.C. lapides, lingua Ecclesiæ, quia tunc talis materia definit esse sacra. Quare idem sentiendum de alijs rebus, quæ pijs & religiosis vsibus inseruierunt, cuiusmodi sunt, monasterium Ecclesiæ vtensilia, idq; eum Papæ dispensatione: ligna tamen & lapides possunt in necessitate de licentia Episcopi ad prophanos vsus applicari. Imò in Hispania talia ligna vendita fuisse sine licentia Episcopi idque dissimulari potuisse ait Navarra.

7 Agnos Cereos solus pontifex consecrare potest pridie Dominicæ in albis; reliquæ consecrationes cum chrismate propriè Episcopis sunt.

8 De Ecclesiarum & altarium consecratione atque vnctione frequens mentio est apud S.S. Patres, maximè Eusebium, Augustinum, Gregoriũ Isidorum.

9 Benedictiones Episcopales V.C. altariũ, vasorum Ecclesiæ requirunt, vt Episcopus consecratus sit, potest tamen Papa dispensare, vt etiam à sim-

simplici sacerdote fiant. Et Abbates quidam per præscriptionem consecrant latius.

Vestes & pavimenta sacra altaris, à simplici sa- 10
cerdote benedici non possunt sine priuilegio sedis apostolicæ, quod habent regulares, sed Abbates superiores, qui pontificialia exercent talia benedicere solent.

Benedictiones, quæ nec iure nec consuetudi- 11
ne Episcopi reseruatæ sunt à Presbyteris fieri possunt, sed nunquam à Diacono. Quare si Diaconus quamuis iubente sacerdote aquam V. C. Benedicat, irrita est benedictio, quia non facta ab habente potestatem.

Benedictio aquæ multiplex est, primò aquæ & 12
salis pro altaris consecratione, & illa pertinet ad Episcopum, secundò aquæ baptismatis, quæ ad presbyterum perrinet, vti est aqua benedicta diebus Dominicis, quæ benedictio constituta ab Alexandro Papa quinto à B. Petro, ad conspergendum populum & habitacula eorum.

Si aqua, vel oleum non benedictum infunda- 13
tur benedicto totum benedictum erit, modo id quod additur non sit in quantitate notabiliter excedente, contrarium tamen sentit S. Angelus, sed minus probabiliter, quia regula illa, quod sacrum tanquam dignius trahere debeat ad se non sacrũ, cessare videtur, si non sacrum copiosius sit: Alioquin si guttam aquæ benedictæ fonti aut puteo inijcias, tota benedicta erit, quod & fideliũ persuasioni & Prælatorum Ecclesiæ voluntati repugnare videtur.

§. VNICVS.

De Abbatibus eorum benedictione.

14 ABbates alij seculares (qui collegiatis Ecclesijs Canonicorum secularium præsunt) alij Regulares (qui monachorum) horum alij infulati, qui insignibus pontificialibus vtuntur; alij non infulati, qui solum pastorale pedum gerunt: deinde alij exempti à jurisdictione Episcopi, vel non exempti,

15 Ad Abbatis creationem tria concurrunt Electio, (à Capitulo seu Conuentu per vota) debet esse annorum 25. & sacerdos vel intra annum sacerdotium accepturus) secundò Confirmatio, per quam ius plenum acquiritur administrationis & jurisdictionis exercendæ: Exemptus confirmandus est à Papa vel à legato à latere; non exemptus ab Episcopo. Tertiò Benedictio seu Consecratio, per quam veluti spirituale matrimoniũ, quod inter ipsum & Ecclesiæ eius electionem confirmatum ac ratum erat, magis adhuc consummatur. Quare.

16 Abbas confirmatus, aut benedictus licet ad Episcopatum eligi possit, tamen transire illi non licet ab sq; superioris licentia.

17 Benedictio Abbatis ab Episcopo fit assistentibus duobus Abbatibus quanquam consuetudo permittit, vt à tribus Abbatibus benedictio conferatur.

Benedictio Abbatis potius ad solemnitatem spe-

spectat, quam ad substãtiam, adeò, vt quibusdam casibus etiam sine accepta benedictione, qui ordines sunt, exercere possit.

Abbas nomine conuentus non comprehendi- 18
tur in odiosis: at in fauorabilibus V. C. priuilegijs comprehenditur, nisi ex adiunctis contraria mẽs concedentis appareat.

CAP. XIV.

De Exorcismis.

EXorcismus est sermo increpationis per mo- 1
dum imperij adjurationis contra spiritum immundum ad superandum illum per virtutem crucifixi.

Exorcismi in veteri Ecclesia vsitatissimi fuerũt, 2
testatur id Justinus Martyr, Tertullianus, Cyrillus.

Res etiam inanimatæ quodammodo adiurari 3
possunt, idq; duobus modis: primò vt adiuratio directè referatur ad Deum per modum obsecrationis ad creaturam verò per modum imperij, quatenus necessariò subditur motioni creatoris Dei: sic Christus Matth. 18. Imperauit ventis & mari: Secundò vt adiuratio directè tendat ad Diabolum per modum imperij, vt ab hac aut illa creatura, hoc vel illo loco abscedat, vel arcere non præsumat; Et iste est propriè dictus exorcismus, quo vtimur V. C. in benedictione aquę, salis, ita vt eodẽ opere p crucẽ & merita Christi arceamus Diabolũ ab omni machinatione circa tales creaturas per vsum earundem Dei circa nos auxi-

lium

lium,& protectionem impetremus. Huc etiam spectat exorcismus tempestatum contra animalia venenosa.

4 Exorcismi ad pellendos Dæmones ex corporibus obsessorum semper in Ecclesia vsitati fuerunt, vt videre est in Consilio Carthaginensi 4.c.7.

5 Minister exorcismos adhibens præparatus esse debet & multa obseruare, vt bonus effectus sequatur,ante omnia autem diligenter inquirere an homo verè à Dæmone obsessus sit, ne frustra remedia Ecclesiæ adhibeantur ad tales fines, & effectus,quam ordinata sunt; Deinde si constet hominem esse obsessum, exorcista debet se munire scuta fidei Eph.6 Matth.17. Deinde pura conscientia, orationibus & jejunijs per aliquot dies Marc.9.Familiares & domesticos obsessi ad pœnitentiam & communionem, & Orationes hortari exclusis curiosis. Deinde

6 Exorcismos non quoslibet,sed approbatos ab Ecclesia vsurpare oportet, siquidem orationes proprio ingenio compositæ suspectæ esse solent, & non tam efficaces,quam si Ecclesiæ authoritate & iussu instituerentur. Quod si etiam exorcista,nihil efficiet,nihil ideò animo commoueri debet,sed consolari afflictos eiusmodi molestias ac detrimenta permitti à Deo,quia secundum sapientissimam eius prouidentiam non expedit tolli, & ideo etiam vt ad diuinum auxilium à diabolo diutius afflicti maiore fide, & animi feruore accurrant.

7 Dæmon non per modum obseruationis,vt aliquid discatur ab illo,sed per imperium pellendus

est

est exorcismis, alias mortale, quia cum Dæmone, Christi & humani generis hoste nullum societatis cuiuscunq; colloquium aut commercium instituere licitum est, sed tantum, vt hostem eum persequi per modum imperij, coactionis, expulsionis, neq; ad varia curiosa edicenda Diabolum adiurare oportet, sed ea, quæ ad rem pertinent videlicet de numero, nomine obsidentium, de tempore quamdiu, & de causa, quibus autem sanctis verbis aut signis viderit Exorcista Dæmonem magis vrgeri, iis magis ac crebrius instet, si autem viderit obsessum aliqua parte corporis commoueri, pungi, vel tumorem apparere, ibi crucis signum & aquam benedictam, quæ semper in promptu esse debet, adhibere non intermittat.

TRACTATVS X.

De Matrimonij Sacramento.

Pars prima de sponsalibus.

CAP. I.

De Constitutione sponsaliorum.

SPonsalia à spondendo dicta sunt teste Vlpiano, quia moris erat veteribus Romanis vt puellam is sub cuius cura & potestate erat, sponderet alteri vxorem dare; quare ille sponsor, hæc sponsa

sa appellata fuit,& is cui desponsatio facta,sponsus. Sunt autem sponsalia alia de præsente, quæ non differunt à matrimonio rato, & nondum consummato: Alia de futuro, quæ definiuntur.Promissio mutua futurarum nuptiarum, quæ posterior acceptio magis propria est, ideoq; sponsorum nomine fermè in iure vtroq; ij intelliguntur, qui matrimonium non contraxerunt, sed promiserunt.In dubio tamen in favorabilibus nomine sponsæ etiam intelligitur vxor, non autem in materia odiosa. Quod si in aliqua dispositione iuris fiat mentio mariti & vxoris, intelligi debet de ijs, qui iam matrimonium contraxerunt. In materia tamen fauorabili nomine mariti & vxoris intelliguntur etiam sponsi de præsenti ante matrimonij consummationem,non item in materia odiosa, nisi ex adiunctis aliud colligi debeat.

2 Sponsalia non debent numerari inter simplices promissiones, sed inter contractus,qui vltro citroque obligationem pariunt, vt patet ex definitione.Hinc si Titius animo contrahendi sponsalia promittat nuptias Caiæ, hæc autem promissionem acceptet, sed sine proposito repromittendi, nec Titius nec Caia ad nuptias obligantur in conscientiæ foro. Quod Caia obligationē non contrahat clarum est, quia actus agentium non operantur vltra intentionem eorum. Caia autem, vt dixi, non voluit se obligare Titio sed tamen Titium promittentem sibi obligatum habere·Neq; etiā Titius obligatur,quia verba contrahentium accipienda sunt secundum naturam con-

contractus. Sponsaliorum autem contractus respectivus est & reciprocus sicut ex eius definitione constat, ideo sponsionē continet non simplicē sed virtute conditionatam : promitto si tamen repromiseris : Quare dicere solent DD. Quod sponsaliorum contractus claudicare non potest videlicet ex vna tantum parte cōtrahentium obligare. Dixi autem in Corollario, si Titius promittat animo contrahendi sponsalia; si verò absoluta & gratuita promissione se obliget Cajæ, se ducendam ipsam, si aliquando voluerit, hancque promissionem Caja acceptet nihil vicissim promittens, solus Titius obligatus erit, sicut si quis alteri promittat, equum tanto precio venditurū, quandocunq; intra annum ipsi emere libuerit, non erit quidem pactio reciprocæ venditionis & emptionis, sed simpliciter & absolutè in conscientiæ foro promittentem, vt datam fidem seruet, obligat. NB. Si quis promittat puellæ se aliam non ducturam nisi ipsam, non est hæc obligatio sponsaliorum, oritur tamen hæc obligatio conditionalis, vt vel hanc ducar vel nullam sicut, si quis promittat, se non alienaturum fundum extra familiam,

Sponsaliorum contractus, quamuis priuatim & sine testibus peractus sit, sub peccato mortali obligat promittentem, in ordine tamē ad forum externum requiritur probatio per testes aut in defectum plenæ probationis juramentum si deferatur, vt dixi lib. 4. Tract. 3. c. 5. probatur assertio. Nā omnis obligatio descendens ex reciproco contractu, justitiæ est, ideoq; sub mortali culpa ob-

obligans, si materia grauis sit tantæq; obligationis capax vt in proposito.

4 Judex Ecclesiasticus à sponsalibus absq; causâ justa recedere volentem, post Canonicam monitionem etiam censuris ad nuptias compellere debet iuxta illud. *Puella prius monenda, postea cogēda est*: Ratio, quia solus Papa tanquam supremus spiritualis princeps per plenitudinē potestatis ex graui causa dispensare potest in sponsalibus non item Episcopus: cum talis dispensatio cedat in præjudicium tertiæ personæ, quapropter ad Episcopum tanquam iudicem ordinarium in huiusmodi causa matrimoniali pertinet, parti postulanti ius dicere, & consequenter alterum sententiæ parere pertinaciter renitentem spiritualibus pœnis seu censuris compellere, quæ licet maximè locum habeant cum sponsalia iurata sunt, vel sponsa sub specie matrimonij corrupta, tamen etiam sine his compelli debet ad pactum sponsaliorum seruandum, dummodo ordinarius hac ratione spontaneum nuptiarum consensum se impetraturum speret; sin minus satius minus malum violatæ promissionis permittere, vt maius malum coacti matrimonij vitetur, atq; censuris supersedere vbi nulla spes correctionis & fructus affulget. Quomodo intelligi & conciliari potest cap. requisiuit de sponsalibus vbi dicitur: *Cum libera esse debeant matrimonia, monenda est potius puella, quàm cogenda, cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere.* Etiam id obseruandum in sponsalibus iuratis. NB. Imò addunt Sanchez: Si ordinarius post latā in hoc casu excomunicationē. NB. vi-

deat sponsum pertinacem manere, quod deni-
e eum absoluere debeat, quamuis non peten-
m.

Posteriora sponsalia contra priorem fidem in- §
tamet si jurata valorem nullum habent, quia
amentum non est vinculum iniquitatis, spon-
a autem posterius inita iniquam promissionē,
ntinent. Ergo infirmantur iuramento, idemq;
iendum etsi posteriora sponsalia copulam an-
am habeant, excipe, si Conc. Tridentinum in
i loco non sit receptum, nam secundum jus an-
quum si quis sponsam carnaliter cognoscat, cē-
ur id agere affectu non fornicario, sed maritali
oque matrimonium clam consummare velle.
rrò, si priora sponsalia clàm, posteriora autem
am Parocho & testibus celebrata fuerunt etsi
se loquendo prioribus standum sit, per acci-
us tamen, si sponsus intelligat sibi & priori
nsæ omni probatione destitutis etiam oblato
amento, fidem in consistorio habendum non
, sed censuris compellendum ad posteriorem
m sui infamatione &c. Tali casu prior sponsa
ionabiliter contenta esse, & suo iure cedere
bebit. Deniq; si ex violatione priorum spon-
orum exiguum incommodum futurum sit, vt
ia clam celebrata sunt, contra verò grave in-
miæ damnum timeatur, secundæ sponsæ quæ
iorum sponsaliorum ignara in copulam cōsen-
spe matrimonij præsertim, si etiam prolem cō-
pit. Nam tali casu deceptor ex justitia obliga-
s est damnum mulieris auertere, quod alia ra-
one non potest, quam ducendo illam & cū hæc

obligatio grauior sit, alterius rationis, quam obligatio priorum sponsaliorum præferenda sunt posteriora sponsalia propter regulam. Si duo vincula disparis potentiæ impossibilia contrahuntur fortius repellit minus forte. Quamobrem ad judicem pertinebit, cognito periculo grauis damni interdum compellere deceptorem ad secundam ducendam. Cum autem iudex per sententiam non possit priorem iure suo priuare, sed declarare solum, ius eius in tali casu per naturalē æquitatem cessare consequens est, si talis causa manifesta sit, deceptorem id ipsum exequi posse in conscientiæ foro etiam ante iudicis sententiam declaratoriam.

Illud verò certum est, quod sponsalia de præsente seu matrimonnium ratum, quamuis iniustè contractum sit, deroget prioribus sponsalibus de futuro, ratio, quia contractus matrimonij fortioris vinculi est, quippe corporis traditionem continens, quæ in sponsalibus non est. Etenim si quis hodie vni equum vendidit, sed non tradidit, cras alteri non tantum vendidit, sed etiam tradidit, quamuis iniustè, rata est posterior venditio. tribuitque possessori dominium, ita similiter si post sponsalia cum vna contrahatur matrimonium cum altera, posterior contractus, quamuis iniquus, tamen validus est, quo per traditionem, quasi dominium corporis coniugi acquiritur, vt proinde regula, *Qui prior est tempore potior est iure*, intelligi debeat interes, qui simili iure seu titulo nituntur, vt prior tempore posteriori præferatur.

For.

Fornicatio sponsæ cum altero viro soluto ad- 6
ulterij crimen non continet iuxta l. inter : vbi
dicitur, adulterium propriè in nupta commit-
ti, cum sit alieni tori violatio, vnde proles ex
desponsa nata non spuria, sed naturalis censeri
debet. Imò neque talis fornicatio fortasse mor-
tem malitiam sub genere iniustitiæ, sed solum
sub genere luxuriæ continet, quia iniuria licet a-
equa sit, non tamen tam grauis videri alicui pot-
est, præsertim si sponsus cum altera fornicetur,
quæ ad mortale crimen aduersus iustitiam pertin-
gat, secus est, si fornicatio in publicam notitiam
ueniatura, aut periculum sit prolis generandæ,
cum dedecore & contristatione sponsæ, quæ for-
tasse idcirco à sponsalibus resilire cogitur. Quod
si fornicatio occulta sit, potest talis circumstan-
tia reticeri propter authoritatem D. D. & et-
iam ideò, quia vt dixi iniuria grauis non
est.

Contractus sponsaliorum magnam animi li- 7
bertatem requirit ratio, quia sponsalia sunt via
ad præparatio ad matrimonium, ideo sicut iura
omnia matrimonij libertatem requirunt (cum a-
liquin infelices exitus sequi soleant) ita & spon-
salia.

Pœna adiecta ei, qui à sponsalibus recesserit, 8
soluenda non est, si sponsus iustam causam resi-
lendi habeat, secus esse videtur si sine iusta cau-
sa recesserit, ratio. Nam ratio, cur pœna spon-
salium contractui adiecta, irrita censeri de-
beat, tum Ciuili, tum Canonico iure hæc af-
ferri solet, ne matrimonij libertas impedia-

tur, si aliquis nullam justam caussam resiliendi habeat, immortaliter peccaturus sit, si resiliat, tunc minimè censendus est libertatem matrimonij contrahendi retinere, quam leges Christianorum tueri debeant. Ergo hodierno jure non obstat libertati matrimonij, si pœna conuentiali compellatur, cum etiam grauioribus pœnis ac censuris Ecclesiasticis compelli possit, vt supra dictum. Adde quod ad maiorem firmitatem etiam arrhæ interuenire possint, vt resiliens sine causa etiam duplicatas restituere cogatur, sin verò justa à nuptijs causa resiliendi subsit, sufficiat reddere arrhas, arrhæ autem habent rationem pœnæ in eo qui sine causa resilit, quod si quis iustè resiliat, tunc adjectio pœnæ irrita censenda est.

9 Pactum lucratiuum sponso de altero contrahente adjectum, si in ipso matrimonium contraxerit, tanquam iure invalidum rescindi potest sicuti habetur l. stipulatio. §. si tibi de verborum obliga: *Si tibi nupsero, decem dare spondes?* Causa cognita denegandam actionem puto. Quia non vt par est, mutuo spontaneo amore sed ex libidine, ac turpe quæstu, matrimonia tali modo comparari censentur: quare promissio tanquam contra bonos mores rescinduntur. Valet tamen talis promissio, si nomine dotis promissum videatur. Deinde irrita tamen est promissio, si fiat ab ipso contrahente, secus si ab alio quocunque, vt si Caius Titio promittat, vel leget 100. si cum Sempronio contraxerit talis enim non turpis quæstus, sed liberalis donatio sub conditione censetur, per quam neque libertas,

as, matrimonij auferetur, cum non agatur de
œna damni, cuius metu aliquis ad contrahen-
um contra voluntatem induci posset, sed solum
non acquirendo lucro per quod aliquis ad ma-
monium allicitur.

Qui simulato animo matrimonium promisit, I
se loquendo non obligatur ad nuptias, quia
omissioni defuit consensus, debet tamen puel-
deceptæ, si damnum passa fuit, secundum ju-
itiæ æqualitatem facere compensationem, vel
pecuniam, vel ducendo eam in matrimoni-
, deposita simulatione, si persona grauem in-
miam passura sit, quæ alio modo aboleri non
ssit.

Qui ficta promissione puellam in copulam in- II
it, debet illam ducere, quia mulier copiam
corporis faciendo instituit contractum inno-
natum, Do tibi corpus meum ea lege, vt post-
mecum matrimonium contrahas, quare si mu-
ex sua parte promissum impleat, alter acce-
re non potest, nisi ex naturali æquitate & iu-
tia contrahendo obligationem implendi, et-
idipsum cuius causa altera pars impleuerat,
am ob rem deceptor in omni foro ad id com-
i potest. Limitant autem DD. nisi tales pro-
ntentis vel promissionis circumstantiæ sint, vt
ulier deceptionem aduertere debeat. Alio-
in si mulier non habeat occasionem suspi-
dæ deceptionis, sola status seu conditionis di-
ritas deceptorem non liberat à matrimonio :
cio. Nam si talis promisisset ex animo puel-
inferioris conditionis deberet ei fidem seruа-

re per se loquendo: Ergo etiam tenetur, quamuis fictè promiserit, si conditionem copulæ carnalis acceptauit, id enim facere non potuit: nisi contrahendo obligationem, vicissim implendi id, cuius causa mulier promissum suum impleuit. Etsi enim talis apud animum suum protestetur, nolle se sponsionem facere, tamen externa illa spontanea acceptatio copulæ tali & non alia conditione oblata, est contraria protestationi, eamque moraliæquitatis ratione elidit. Alioquin in quouis oneroso contractu libera decipiendi facultas daretur, vt si quis bona fide permutauit vaccam pro decem ouibus posteaquam vaccam tali conditione datam accepit, & absumsit, nolit deinde dare oues (quia non ex animo promiserit) sed aliam damni compensationem facere, profectò is neque in externo neque interno conscientiæ foro audiri debet, quando vaccam tali & non alia conditione datam, liberè & absumpsit, ideoque alteri semper damnum iniustum infert, nisi ei det id ipsum cuius caussa promissum suum impleuerat.

Notant tamen Less. Vasqu. si fictus matrimonij promissor deprehendat mulierem virginem non esse, qnæ virgo videbatur non obligari ad nuptias aut vllam aliam compensationem faciendam per se loquendo: si tamen sciebat, puellam corruptam esse, & nihilominus fictè matrimonium promisit sub conditione copulæ, tenetur illam ducere

12 Liberi à parentibus neque ad contrahendum cogi,

ogi, neque à contrahendo impediri possunt. Est communis sumpta ex c. sufficiat 27. q. 1. *Qui liberum habet arbitrium in electione propositi, sequi parentum non cogitur voluntatem.*

I 2 Leges ciuiles contrarium docentes à iure canonico correctæ sunt, vnde etiam colligitur, quo irrita sit desponsatio, quam pater facit nomine filij puberis aut impuberis absque libero eius consensu expresso vel tacito, quod pater filium impuberem matrimonio tradere possit, & filius adepta pubertate implere debeat, vt dicitur c. 8. §. potest desponsare impuberem id intelligitur ita, vt necesse sit filium post ætatis pubertatem consensu suo illud ratificare.

I 3 Si pater pro filio præsente, & non contradicente, spondeat, censetur is consentire, in foro tamen conscientiæ non attenditur hæc præsumptio, si puella dicat, sibi non fuisse animum consentiendi, sed ob reuerentiam, V. C. non fuisse ausam contradicere. At in foro externo probationibus aut saltem coniecturis puella ostendere debet, se consensum liberum non præstitisse, aliquin cogetur matrimonium contrahere, ipsaq; iustæ iudicis sententiæ obtemperare debebit, cauendum tamen, ne ex matrimonio coacto infelices exitus sequantur.

Quod ad tutorem attinet pro puella præsente & non contradicente spondente, arbitror etiam id locum habere si talis persona sit, quæ in commodum & fauorem puellæ spondere videatur, vt ipsa contradicere nollet apertè exprimere deberet iuxta ea, quæ dixi lib. 1. Tract. 2. c. 3. n. 3.

14 Liberi peccant, si parentibus inscijs & non cõsultis matrimonium spondeant, quia parentum cura & potestas postulat, vt sine eorum consilio nihil statuatur in re tanti momenti, non obligantur tamen ad iussum seu consilium parentum, si parentes filios ab omni matrimonio avocare vel impedire conentur cum periculo incontinentiæ, aut ad certum matrimonium cogere velint, tunc sequendi non sunt, nisi in casu speciali, 2. cap. ad graues inimicias tollendas, dummodo matrimonium honestum sit, & filius velit matrimonium amplecti. Quod si filij inuitis parentibus contraxerint, nihilominus obligantur ad seruandam fidem, & parentes, quia obligatio grauis, si velint impedire, peccant mortaliter. Excipe nisi ex tali matrimonio scandala essent oritura & dedecus familiæ. Idque etiam locum habet post contracta sponsalia, quia promissio non obligat, quæ versatur circa rem illicitam, videlicet matrimonium cum scandalo & peccato contrahendum, quare locum habet iuris regula 69. in 6. *In malis promissis fidem non expedit seruari.*

15 Filia inconsultis aut inuitis parentibus nubens exhæreditari non potest spectato communi Cæsareo iure, cum non sit vna ex causis 14. sed limitatur primò nisi parentibus volentibus & non differentibus vsque ad annum ætatis 25. filiæ maritum dare & dotem secundum vires substantiæ, illa non consenserit, sed luxuriosam vitam degere elegerit: Secundò nisi absque parentum consensu mancipium nubat. Deinde per consuetudinem vel statutum filia inconsultis parentibus nu-

nubens exhæreditari potest idque in commissi criminis pœnam: ratio est, quòd delicta, quæ in contrahendo matrimonio committi solent etiã ad secularem magistratum pertineat, prohibere & punire. Contrariam sententiam amplexus est Sanchez propterea quòd talis pœna libertati matrimonij repugnare videatur sed respondetur: Talem libertatem, quæ ad peccatum tendit à sacris canonibus minimè defendi.

Canonico iure tã mas tam fœmina ante expletum ætatis septennium ad spõsalia inhabilis censetur, causa est, quia ea ferme ætate rationis ac liberi arbitrij vsum consequuntur, vt voluntariam in se obligationem suscipere possint; Quapropter si certis indicijs ostendatur defectum ætatis malitia & præcoci ingenio suppleri, valida sponsalia censentur, quæ post legitimam septennij ætatem celebrata fuerunt, si sufficientem rationis discretionem tunc abfuisse ostendi possit ratio est: quia cum de veritate constat, præsumptio, quæ ex ætate secundum iuris præsumptionem sumitur meritò cedere debet; sponsalia tamen irrita propter defectum ætatis superueniente rationis discretione per ratificationem expressam, vel tacitam conualescunt. 16

Sponsalia ab vno vel vtroque impubere contracta partim rata sunt, partim non rata, sed suspensa. Rata sunt, quia & impedimentum publicæ honestatis induunt, & durante minore illa ætate à sponsalibus resilire non possunt: suspensa autem sunt, quia quamprimum impubes annos pubertatis assecutus fuit, datur ei optio 7

vel resiliendi, vel sponsalia ratificandi, seu expressè seu tacitè; Pubes autem, qui cum impubere contraxit, neque ante, neque post hominis pubertatem resilire potest, nisi alter pubes factus dissolutioni consentiat. Excipe tamen, nisi ante legitimam ætatem si carnaliter cognouerint, tunc enim spectato iure antiquo matrimonium consummari censetur iure autem nouo sponsalia, siquidem canonico iure pubes censetur, qui generare potest, etsi annorum numerum nondum impleuerit. Præterea si impubes pubertati propinquus sponsalia iuramento confirmauit, resilire non potest adepta pubertate.

18 Matrimonium clandestinè contractum post Conc. Trident. videtur vim habere sponsaliorum de futuro, cum ad horum valorem nulla testium solemnitas requiratur.

Cap. II.

De dissolutione Sponsaliorum.

1 SPonsalia mutuo consensu contrahentium dissolui possunt, etiamsi iurata fuerint. Prius probatur, quia omnis res per quas causas nascitur, per easdem dissoluitur §. vlt. tit. de instit. quibus modis tollitur. *Obligationes quæ consensu contrahuntur, contraria voluntate dissoluuntur.* Excipe contractum matrimonij propter rationem sacramenti. Posterius probatur, quia iuramentũ sortitur conditiones actus, cui apponitur; sponsalibus autem sicut & alijs promissionibus hæc tacita conditio in-

ineſt, niſi poſtea remiſſa, aut mutuo conſenſu ſoluta fuerint Quare iuramentum in fauorem alicuius præſtitum, ab eodem remitti poteſt.

Sponſalia ſoluuntur per religionis ingreſſum 2
ſecuta profeſſione, cum enim matrimonium ratum ita ſoluatur, multo magis ſponſalia.

Si vnus ſponſorum religionem ingreditur, 3
cenſetur renunciare ſponſalibus, vt alteri reſilire ſtatim liceat: Ratio, quia ſponſus ingrediendo religionem ipſo facto ſignificat, ſe voluntatem mutaſſe & ſponſalibus renunciaſſe. Quod ſi expectare malit, & alter, non ſecuta profeſſione, religione egrediatur, tunc egreſſus è Nouitiatu cogendus eſt, vt ſponſaliorum fidem, olim datam præſtet volenti ſponſo, & huc vſque expectanti.

Sponſalia per votum ingrediendæ & profiten- 4
dæ religionis penitus ſoluuntur; Ratio, cum enim ſponſus licitè religionem quamcunque profiteri poſſit, ſequitur, quod licitè etiam religionem reſciſſis ſponſalibus vouere poſſit, Excipe niſi ſponſa grauida facta ſit, tunc enim votū quatenus in ſponſæ injuſtum detrimentum cedit, Deo gratum atq; obligatorium non eſt.

Poſt votum religionis ſponſalia validè cele- 5
brari non poſſunt: cum Deo prius ius acquiſitum in hominem transferri nequeat, vnde per diſpenſationem Epiſcopi admitti poteſt votum. Monente tamen ſponſa vovens tenetur implere votum.

Sponſalia legitimè contracta non videntur di- 6
rimi per ſubſequens continentiæ votum ſimplex

cum

cum tale votum Deo gratum non sit quod in hominis iniuriam cedit. Sicut si quis Deo voueat equum quem ante promiserat Sempronio non valet votum, quatenus iniuriosum est Sempronio, dissolutis tamen sponsalibus votum DEO seruandum est.

7 Nihilominus tutus esse videtur in conscientia, qui à sponsalibus præsertim clam celebratis sincero animo amplectendi statum perfectiorem continentiæ resilierit, idq; propter grauium DD. authoritatem.

Quod si sponsalia palam celebrata, non potest sponsus propria authoritate resilire, Iudex tamen debet esse contentus si velit ordinè sacrum suscipere.

8 Qui post contracta sponsalia inscia vel inuita sponsa religionem ingreditur, vel ordinem sacrum suscipit, obligatus esse videtur ad resarcienda illa damna, quæ ob eam causam passa fuit, V. C. in nuptiarum præparatione.

9 Qui voto continentiæ obstrictus matrimonium licitè, vel illicitè contraxit à petitione debiti abstinere debet: priusquam ab Episcopo, dispensationem impetret, quæ in hoc casu ob periculum incontinentiæ facilè concedenda est: Quod si vouens dispensationem ante matrimoniũ non impetret, alter sponsus intellecto eius voto continentiæ resilire potest; cum conditio illa, vt coniunx eius coniugij debitum nunquam petat, gravis videri debet.

10 Si sponsus vel sponsa fornicationem cõmittat alter sponsus resilire potest, quia sponsus (Vt) sponsa

sa ea conditione matrimonium promisisse censetur, si & alter contra fidem sponsaliorum non egerit. Nam alioquin fidem frangenti fides seruanda non est. NB. Sponsalia ista solui ex parte innocentis, videlicet non nocentis, ne ex iniquitate sua commodum ferat. Quare sponsus fornicarius ad nuptias compelli potest, si alter velit, quia *quod in gratiam alicuius conceditur non est in eius dispendium retorquendum regul. 61. in 6.*

11 Si sponsa oscula vel similes tactus impudicos ab altero viro admittat, possunt sponsalia rescindi, quia censetur viuere impudicè, à qua proinde vir meritò abhorrere incipit, sed non vice versa, ob sola sponsi oscula, vel tactus impudicos alterius fœminæ, sponsa resilire potest, quia non propterea viro aliqua impudicitiæ infamia apud homines aspergi solet: Excipe nisi sint tactus frequentes, vt meritò timeri possit, ne sponsam minus sit amaturus, aut fidem non seruaturus. Quod si etiam sponsa post sponsalia vim passa sit, ab altero meritò repudiatur, quia sponsa notabiliter fit vilior, vt ab ea sponsus meritò abhorrere incipiat, ne & ipse infamiam subire debeat, secus si somno oppressa sine omni culpa, nam exinde sponsa tam magnum dedecus non contrahit.

12 Si vterque sponsorum fornicatus fuerit, non compensatur delictum delicto, quia turpior censetur fornicatio sponsæ, quam sponsi, & colligitur ex eo, quod filia luxuriosè viuens ante ætatis annum decimum quintum exhæreditari possit non à matre, quæ in pari turpitudine est,

sed

sed à patre, etsi is impudicè viuat, quia turpitudo vtriusque non censetur æqualis. Neque hic obstat, quod de adulterijs dicitur paria fornicationis delicta inter coniuges mutua compensatione tolli; Nam sponsaliorum solutio facilius permittitur videlicet ob quamuis notabilium rerum mutationem, matrimonium non item.

NB. Si sponsi aut sponsæ fornicatio occulta sit, & sponsalia coram parocho & testibus contracta, tunc sponsa priuatim debet monere sponsam adhibitis etiam parentibus, si opus sit, vt ipsam liberam pronunciet à sponsalibus, & quidem publicè coram Parocho ratione scandali vitandi suppressa tamen causa dissoluendi. Quod si sponsa habeat vnum oculatum testem fornicationis sponsi, quando putat, se nihil obtenturam in iudicio, potest propria authoritate resilire. Si tamen crimen sponsi ad iudicium deferatur & semiplenè videlicet per vnum testem probetur, ordinariè non potest iudex sponsalia dissoluere, quia vnicus testis non sufficit, si agatur de alterius præjudicio, si tamen sponsa ita comparata sit, vt difficulter à se ipsa consensum liberum in nuptias impetrare possit, ideoque infelices exitus ac scandala timeantur ad iudicis officium pertinebit pro dissolutione sponsaliorum pronunciare: quia minus malum, quod est præiudicium aliquod sponsi non plenè conuicti permitti potest, vt euitetur maius malum, quod ex coacto matrimonio timetur.

Si

Si sponsus post sponsalia in longinquam quam 13
terram abeat vt breui rempore rediturus non censeatur, sponsa liberatur obligatione, quia sponsus tam longè discedens iuri suo renunciare censetur: Excipe, nisi ob iustam causam necessariam discesserit, nullumque sponsæ incontinentiæ periculum, aliave matrimonij necessitas immineat, tunc enim grauis mutatio supernenit, ad quam sponsa non censetur se obligare voluisse.

Si sponsus ob causam voluntariam iustam dis- 14
cessit, biennio expectandus est, si intra prouinciam, triennio si extra prouinciam moratur. Quæ iuris Cæsarei decisio etiam in foro conscientiæ locum habet, hac tamen limitatione, quod iudex Ecclesiasticus, si incontinentiæ periculum sponsæ imminere videat, tempus modetari possit, eo quod interdum non expediat mulieri, vt tamdiu sponsum expectet, ideoque quia Canones ad salutem animæ attendunt, ciuiles verò leges præcipuè ad publicam politiam. Iudex Ecclesiasticus illud arbitrari debet.

Si sponsus in alienam terram (non studiorum 15
causa) domicilium mutaturus se conferat, sponsa sponsalibus liberatur, quia sponsa de futuro virũ alio commigrantem, vel vagabunda sequi non cogitur, cum ad hunc euentum se non obligare censeatur.

Sponsalia soluuntur si elapsus est terminus tẽ- 16
poris, qui statutus erat ad obligationem finiendam, ita vt nisi intra tale tempus nuptiæ celebrentur, resilire liceat.

Si

17 Si vnus sponsorum paratus fuit nuptias ante elapsum terminum celebrare, alter verò non paratus, tunc contractus sponsaliorum claudicat, & manet obligatio tantum ex parte eius, per quem stetit. Neque refert, tametsi is culpa vacet, si terminus finiendæ obligationis seu modum conditionis & non per modum pœnæ adiectus fuit. Regula illa iuris 66. in 6. sumpta ex l. in iure ciuili ff. eod. tit. (*Cum non stat per eum, ad quem pertinet quominus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta esset*) locum habet in libertate promissa in legatis, alijsque institutionibus, quibus fauoris causa ita specialiter constitutum est, ideoque extendi non debet ad contractus.

18 Regula etiàm illa 41. in 6. (*imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum*) intelligitur de pœna conuentionali, item de iuris seu facultatis alicuius priuatione, quæ per legem decreta est, nisi aliquid intra tale tempus fiat, V. C. parochus si iusta causa impediatur, quominus ad ordinem presbyterij accedat, parochia non priuatur. Item tempus adeligendum agendum ex lege definitum, non curit legitimè impedito. Quamobrem si ex verbis appareat nuptiarum tempus in sponsalibus non vt puram conditionem adiectam fuisse, sed in pœnam eius, per quem steterit, vt alter idcirco resilire possit, tum locus non erit dissolutioni, si nulla culpa interuenerit.

19 Notabilis mutatio superueniens iustam dat causam, spõsalia soluendi V. C. si sponsus aut spõsa

famorbum incurabilem V.C. lepram &c. contrahat, vel nasi, oculi amissionem, item grauissima iactura bonorum, inimicitiæ graues inter parentes vtriusque, item si sponsa dotem promissam adferre non possit. Ratio, quia sponsalibus, quæ suam tenent natura & Ecclesiæ praxi, magnam animi libertatem postulant, ea tacita conditio inesse censetur si res in eodem statu permaneat seu notabilis rerum mutatio non incidat. Neque refert, etsi sponsalia iurata fuerint; nam iuramentum sortitur naturam & conditionem actus, cui adiungitur.

19 Tametsi tempore sponsaliorum extiterit causa, ob quam sponsalia displicerent (V. C. morbi contagiosi, æris alieni, infamiæ, violarę pudicitię, in sponso magnæ sæuitiæ, crebræ ebrietatis in spō-sa) sed probabiliter ignorata ab altero sponso, eâ cognitâ ius datur sponsalia rescindendi: Cum enim sponsaliorum tempore defectus non appareat, perinde erat, ac si non esset, cum verò postea apparere incipit, perinde est, ac si de nouo existat: *Impari a censentur non esse & non apparere*, argum. l. fundi ff. de contract. emptione.

20 Si sponsus cognitâ causâ à sponsalibus resilien- di sponsam carnaliter cognoscat, censetur renunciare iuri suo & sponsalia ratificare: quamobrem etiam sponsa non nisi sub tali conditione in copulam consentire censenda est, ideoque non audiendus sponsus si postea resilire velit: sicut neque coniunx. Si cognito adulterio coniugis suæ, ad eā accedat, diuortium instituere permittitur. Necesse tamen est, vt dixi, sponsam scire sibi ius re-

siliendi competere: si enim nesciat, non potest ei renunciare aut sponsaliorum valorem ratificare velle, præterquam eo casu, si Sponsus clarè significet, tali animo se ad Sponsam accedere, vt tametsi ius Sponsalia soluendi haberet, tamen eam rata esse vellet.

21 Sponsalia soluuntur, si impedimentũ matrimonij dirimens superueniat per superuenientem affinitatem, spiritualem cognationem.

22 Si vxor, cum qua Titius contra fidem primorũ sponsaliorũ contraxit, moriatur, & prior sponsa in proposito suo permaneat, non videtur Titius obligatus ad eam ducendam: cum obligatio semel extincta non reuiuiscat: Sponsalia autem per matrimonium cum altera contractũ soluuntur: quia obligatio fortior superueniens extinguit obligationem præcedentem minus fortem, si obligationes eiusdem rationis & ordinis sint, quod dicitur propter votum simplex religionis ingrediendæ quod per subsequens matrimonium non dissoluitur, sed differtur, quia diuersæ rationis est. Obligatus tamen non est Titius ad compensandũ Damnũ Cajæ, q̃ illi intulit violando sponsaliorũ fidẽ, quod interdum alia ratione fieri non poterit, quam eandem in matrimonium ducendo, vt si eam violauerat.

23 Licet spectato iure communi si causa dissoluendi sponsalia manifesta sit, Ordinarij consensus non requiritur, tamen ratione scandali præsertim si sponsalia publica sint, in multis diœcesibus obseruatur, vt neque liceat sponsis à sponsalibus publicè notis recedere, nisi causa prius ad Ordinarium delata,

delata, quam consuetudinem approbat D. Thomas in 4. dist. 27. quæst. 2. art. 1.

PARS ALTERA.

De matrimonio secundum se.

Cap. I.

Quid & quotuplex matrimonium sit.

MAtrimonium à præcipuo fine, qui est prolis 1
generatio nomen accipit: dictum est enim. Quia mulier nubit, vt mater fiat. Definitur verò, maris & fœminæ coniunctio in diuiduam vitæ societatem retinens. Sensus est, quod matrimonium sit perpetua & indissolubilis coniunctio, seu mutua obligatio viri & mulieris orta ex consensu verum, verbis, aliisue signis expresso. Eiusdem obligationis meminit Apost. 1. Cor. 7. *Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro*, cuius rationem subiungit: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Vbi notandum hanc potestatem in corporis ~~corporis~~ usis coniugis esse quidem ius in rem, sed non propriè dominium ne fateri cogamur, alterum alterius mancipium seu seruum esse. Est autem ius vtendi corpore coniugis ad opus generationis, ad eum modum, quo alicui ius vtendi alieno horto ad certũ finẽ, cõcedi solet. Dicitur vero in definitione indiuidua societas i. e. indissolu- 2

bilis, idque ob commodum prolis generandæ meliusque educandæ.

2 Triplex est matrimonium primò legitimum, quod legitimo consensu inter personas non impeditas constitutum est, quale etiam inter infideles esse solet: secundò Ratum includit in se legitimum & addit rationem sacramẽti, per quam maiorem firmitatem & indissolubilitatem acquirit, vnde infidelium matrimonium dissolui potest; Tertiò Consummatum, carnali copula perfectum.

3 B. Virgo verum cum Ioseph matrimonium cõtraxit iuxta Matth. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Nam licet B. Virgo continentiæ voto obstricta, tamen cum consensus & obligatio ad copulam sit de essentia matrimonij dicitur B. Virgo consensisse in copulam carnis, quoad potestatem, siue actum primum, non autẽ consensisse quoad actum secundum, seu actualem vsum eius potestatis. Etenim licet quatenus erat ex parte contractus matrimonialis, quem iure cũ Ioseph inierat, obligata fuerit ad reddendum debitum carnis si ille exigeret, ex altera tamen parte ex certa Dei reuelatione cognouit, Iosephum huiusce debitum nunquam exacturum esse, Quare castissima Virgo à voti sui violatione secura, volente ac præcipiente Domino in coniugium consensit, sed in actualem eius vsum simpliciter ac directè non consensit.

4 Si coniuges post legitimam in religione professionem carnaliter copulantur, sacrilegium committunt, sed non fornicationem. Hinc si per dis-

pensa-

pensationem absoluuntur à votis continentiæ sine vlla noua pactione matrimonio vti possunt: Nam obligatio matrimonii permansit radicaliter tàm quoad actum primum, licet per accidens impeditum fuerit quoad actum secundum.

CAP. II.

De Matrimonio, quatenus est sacramentum.

MAtrimonium in lege noua inter fideles est sacramentum à Christo institutum, in lege noua; nam licet in veteri fuerit figura, & sacrum signum efficax ex opere operato sanctificantem gratiam conferens sicut in noua lege. Nam *gratia veritas per Iesum Christum facta est*, Iohannis 1. Dicitur dixi inter fideles, nam qui fidē in baptismo professi non sunt, nullius sacramenti capaces sunt, unde sequitur, si baptizatus cum Catechumena ex dispensatione Papæ matrimonium contrahat, ex utra parte sacramentum fore, cum enim Contractus matrimonij inter virum & vxorem vnicus sit, & sacramentum vnicum significans vnam coniunctionem Christi cum Ecclesia, sequitur, vtramque personam sacramenti capacem esse oportere; quemadmodum ex vtraque persona ad contrahendum habilis esse debet. Nunc probatur assertio primò ex Apost. ad Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia.* Quare paulo ante dixerat: *Viri diligite vxores vestras sicuti & Christus dilexit Ecclesiam & se ipsum tradidit pro ea vt illam sanctificaret.* Cum igitur Deus insti-

tuerit, vt per matrimonium propter mutuam cõiugum dilectionem significaretur spiritualis vnio, atque dilectio, quæ est inter Christum, & Ecclesiam, conuenienter sequitur, eum etiam instituisse, vt matrimonium contrahentib. spiritualis gratia conferretur, sine qua recta & debita animorum coniunctio consistere nequit. Probatur secundò. Nam Christus Math. 5. & 19. matrimoniũ ad primæuam originem reuocans vnius cum vna perpetuum & indissolubile corporum atq; animorum vinculum præcepit: esset autem hoc iugum in noua lege persistendi cum coniuge etiam sterili, morbida, valdè graue, nisi idem Christus Dominus gratiæ promissionem annexuisset ad onera matrimonij sustinenda mutuum amorem fouendum, concupiscentiæ fomitem extinguendum liberis in cultum Dei educandis &c. Tertiò probatur ex Apost: qui 1. Cor: 7 promittit in certo casu dissolutionem matrimonij fidelis cum infideli, sed fidelibus ita loquitur. *Iis, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus vxorem à viro non discedere (sine iusta causa) quod si discesserit (ex quacunq; causa) manere in nuptam aut viro suo reconciliari.* Huius verò discriminis non alia ratio afferri potest, nisi quod matrimonium fidelium, ratione sacramenti maiorem ex Christi institutione firmitatem obtinet. Denique probatur ex testimonio ff. Patrum Ambrosij, Augustini, Cyrilli.

2 . Ipsi coniuges sunt huius sacramenti ministri, & non sacerdotes, probatur. Ministri cuiusq; sacramenti dicitur is, qui verborum formam profert, quibus

quibus sacramentum perficitur, verba autem quibus matrimonij solemnitatem perficitur coniuges proferunt siue per se, siue per nuncium, epistolam, ergo. Confirmatur: Nam ante Concil: Trid: ad matrimonium non requirebatur sacerdos, ergò Sacerdos non est minister.

NB. Ratio sacramenti adeo annexa est matrimonio, vt ab eo separari non possit, quare quicunque ex baptizatis matrimonium contrahere volunt, etiam virtualiter sacramentum accipere intendunt. Contrà verò si nollent absolutè intendo sacramenuim recipere, consequens esset, ut neque matrimonium contrahere intenderent: ideoque contractus irritus esset. Dico si absolutè nollent propter hæreticos, qui nolunt sacramentum suscipere, ex hypothesi verò inspeculatiuè, quia falsò existimant non esse sacramentum, interim tamen volentes matrimonium contrahere sicuti fideles solent, & in Ecclesia Christi consuetum est.

Materia sacramenti matrimonij sunt corpora coniugum inuicem tradenda, forma verò sunt verba contrahentium coniugum: probatur cuiusque contractus materia dicitur ea res quæ in commutationem venit, siue de qua contractus instituitur: atq; matrimonij contractus est de corporibus viri ac fœminæ inter se tradendis: Ergò hæc sunt materia contractus matrimonij. 3

Matrimonium non tantum est sacramentum cùm fit, sed etiam cùm factum manet quemadmodum S. Eucharistia. Nam sicut peracta verbo consecratione circa materiam panis, ipsæ species manent externum sympolum sacrum internæ 4

spiritualis refectionis ; ideoque pars sacramenti materialis: sic etiam peracta verborum conuentione circa corpora coniugum ipsi coniuges inter se in perpetuum copulati manent externum spirituale symbolum perpetuæ coniunctionis Christi cum Ecclesia.

NB. Corpora coniugum sunt pars sacramenti, non quatenus est in fieri, sed quatenus est in facto esse. Nec dicimus, corpora coniugum esse partem contractus matrimonij.

Præterea coniuges sunt ministri sacramenti, quatenus verbis expressis inter se dant corporum potestatem, suscipientes verò quatenus corporum potestatem inter se accipiunt, materia denique sunt eorundem coniugum corpora inter se tradenda; cum enim sacramentum matrimonii in contractu naturali fundatum sit, mirum non est, multa peculiaria habere, quæ in aliis sacramentis simili modo non reperiuntur.

5 Mutus & surdus à natiuitate si rationis compos sit à matrimonij sacramento prohiberi non potest, signis declarare valet. Quod si simul etiam cæcus sit, matrimonium contrahere non potest, nisi antequam cæcus factus esset, nouerit, quid esset matrimonium.

Fatui seu perpetuò amentes admittendi non sunt, nisi lucida interualla rationis habeant. Quâquis etiam tunc à matrimonio contrahendo arcendi erunt, si periculum sit, ne furoris tempore prolem conceptam vel matrem enecent.

CAP.

CAP. III.

De matrimonio infidelium, quorum vnus vel vterque ad fidem conuertitur.

1 LIcet in primitiua Ecclesia ob fidem propagandam consultius visum sit Apostolo 1. Cor. 7. vt coniunx ad fidem conuersus cohabitet cum coniuge infideli, si is sine creatoris contumelia & inductione ad peccatum cohabitare velit: Postea tamen crescente fide, & numero fidelium visum fuit Ecclesiæ, ad cauenda peruersionis pericula aliaque in commoda, vniuersim prohibere cohabitationem coniugis fidelis cum infideli, si is ad fidem pariter se conuertere recuset. Quare testantur D D. cũ Romæ Iudæus ad fidẽ Christianã conuersionem respuat, etsi absq; fidei iniuria cohabitare vellet, separationem institui quoad thorum & habitationem.

2 Non ideò statim matrimonij vinculum soluitur, quod vnus ad fidem Christi conuertitur, & alter conuerti, aut sine creatoris contumelia cohabitare recusat: probatur ex c. gaudemus de diuortijs, vbi definitur, si marito ad fidem conuerso postea etiam vxor conuertatur cogendum esse virum, qui ad alias nuptias non transierat, recipere vxorem suam: non posset autem cogi, si matrimonii vinculum ante solutum fuisset.

NB. Si vxor infidelis marito ad fidem conuerso, alias nuptias celebrauit, ille autem postea ad infidelitatem reuertatur, restituenda est ipsi vxor

sua, si aliam post baptismum non duxit. Quia alterum matrimonium, nondum soluto priore ab vxore inualide contractum est, propterea quod facultas soluendi matrimonium per transitum ad alias nuptias à Christo Domino concessa sit in gratiam coniugis fidelis, non infidelis. Quamuis in hoc casu dispensatio fieri potest, cum matrimonium in infidelitate contractum perfectam sacramenti rationem non participet.

Præterea si vxor infidelis à marito ad fidē conuersa, separata cū alio fornicetur, postea ipsa quoque conuertatur tametsi hoc casu, vir eam repellere non prohibeatur propter violatam coniugij fidem tamen neuter ad alias nuptias transire pōt.

3 Si infidelis coniunx sponte recedat, vel sine iniuria Creatoris cohabitare non vult, alter ad fidē conuersus alias nuptias contrahere iure suo potest, quibus prius matrimonium penitus dissoluitur. Ita habetur in capite quinto de diuortiis.

4 Si infidelis cum fideli coniuge cohabitare cupiat sine fidei contumelia, quamuis Ecclesia propter periculum non permittat (ideoque probabile sit, coniugē conuersum ad alias nuptias nihilominus transire posse, eo quod ratio cur Apostolus in fidei fauorem permittat coniugi conuersæ aliud matrimonium contrahere, ne scilicet coniunx fidelis seruituti subiectus sit, si à coniugio nō sine incontinentiæ periculo abijcere debeat, etiam locum habet, quotiescunque infidelis post conuenientem admonitionem ad fidem se conuentere recusat, tamen hoc casu prius sedes apostolica consulenda erit, quam fideli permittatur transitus ad aliud matrimonium.

Si al-

Si alter coniugum in Apostasiam labatur, neq; 5
nocenti, neque innocenti vnquam licitum est, a-
liud matrimonium contrahere. Quia matrimo-
nium inter fideles est ratum ac indissolubile pro-
pter rationem sacramenti.

Si ambo coniuges infideles, Christi fidem & 6
baptismum suscipiant, eorum matrimonium fit
ratum & indissolubile, Ratio, quia hoc ipso, quod
baptismum consentiunt inter se cohabitare, eum-
que consensum signo quocunque declarant con-
tractum antecedentem matrimonij confirmant,
& ratificant, ipsiq; modo incipiunt esse sacrum
symbolum coniunctionis Christi cum Ecclesia.
Neque tamen assentior Thomæ Sanchez dicen-
ti. (*Eo ipso quo baptizantur, consentire eos in matrimo-
nium, vt sit insolubile, signetque Ecclesiæ cum Christo vnio-
nem*) hoc enim vniuersim verum non est, quia
potest coniunx baptizari cum proposito disce-
dendi à coniuge suo fideli per dispensationem
summi pontificis. NB. Si infideles matrimo-
nium contraxerunt cum impedimento V.C. con-
sanguinitatis, affinitatis iure tantum ecclesiastico
dirimente, verum ac ratum censeri debet post eo-
rum conuersionem quia infidelitate contrahen-
tes canonicis constitutionibus non obstringebā-
tur secus verò est, si impedimentum matrimonij
ex iure naturali fuit. V.C. si pater filiam vel frater
sororem duxerat.

CAP. IV.

De matrimonio Clandestino.

CLandestinum matrimonium dicitur, quod si- 1
ne parocho, testibus & publicationibus cele-
bratur,

bratur, olim seuerè prohibitum & illicitum propter multa damna & peccata, quæ plerunque ex eo Veneris potius quàm Dei causa contrahi solito oriebantur, validum tamen erat. Et infideles etiam iam ita contrahentes cum Ecclesiasticis legibus non adstringantur, de peccato damnari non possunt per se loquendo.

2 Iure autem nouo Trid. sess. 24. c. 1. de reformatione matrimonij irrita sunt matrimonia clandestina. Nam Ecclesia potest formam contractui matrimonij præbere, qua non seruata irritum sit. Sicut quæuis Respublica ob iustam causam certum personarum genus V. C. pupillos, prodigos, ad contrahendum inhabiles reddere, & contractus aliquos, vel vltimas volnntates certa solemnitate destitutas ipso iure infirmare potest: Vnde sequitur, quod Respublica Ecclesiastica etiam infirmare possit clandestinum matrimonium propter annexam rationem sacramenti ob publicam animarū vtilitatem. Neq; tamen inde cōcluditur, q, Ecclesia materiā & formā sacramēti matrimonij mutauerit per se & directè, sed solum indirectè & per accidens mutat, & vel potius impedit sacramentum si immutet vel destruat ipsam materiam in qua sacramentum fundatur. Quemadmodum si quis vinum physicè corrumpat V. C. multam aquā infundendo, vt iam non sit materia sacramenti Eucharistæ: ita etiam Ecclesia mutauit & infirmauit contractum naturalem matrimonij clandestini, & consequenter, ratione sacramenti abstulit, quippe quod ex Christi institutione in legitima viri ac fœminæ coniunctione seu contractu fundatur.

Paro-

Parochus, aliusue ordinarius Episcopus Capitulum matrimonio assistens, debet esse proprius, 3
vel vtriusque vel saltem alterius sponsorum, etiam vagabundorum in loco ibi morantur, sed non sine licentia ordinarij: validum tamen erit. Imò parochus extra parochiam validè assistit matrimonio suorum. Nam lex correctoria strictæ interpretationis esse debet. Trident. autem constitutio correctoria est iuris antiqui. Ergo non extendenda, sed potius strictè interpretanda est salua proprietate verborum, quæ hic seruatur quandoquidem Concilium tantum requirit proprij parochi præsentiam, quæ in casu etiam extra parochiam bene consistit, cum non agatur de exercenda iurisdictione contentiosa; peccat tamen parochus, si in aliena parochia sponsis suis solemniter ac publicè assistat.

Parochus matrimonio assistere potest, licet parochus sacerdos non sit, sed alteri, quam sacerdoti assistendi facultatem committere nequit, patet 4
ex verbis Concilij.

Parochus matrimonio assistere potest, licet excommunicatus non tolleratus sit, modo titulum 5
ac possessionem parochiæ obtineat. Ratio quia assistere matrimonio, non est actus iurisdictionis vel administrationis cum etiam ab inuito seu coacto validè præstari possit, sed est actio testimonij exiuris dispositione ad matrimonij substantiam requisitus. Deinde etsi excommunicatus, tamen vt ponimus, verè manet parochus quod Concilium requirit. Volunt tamen aliqui quod non possit excommunicatus non tolleratus sacerdos aliud sub-

dare alteri licentiam, qua is alioquin non qualificatus idoneus reddatur ad actus legitimum valorem, videtur esse exercitium iurisdictionis.

Contrà verò parochus non excommunicatus potest excommunicato dare licentiam saltem validè, imò etiam licitè in necessitate.

6 Præsentia testium debet esse moralis, vt intelligãt, quid agitur & testari possint, non infantes, amentes, dormientes, sed necesse non est ad matrimonij contractum, vt habeant qualitates, quæ in aliis causis ciuilibus aut criminalibus requiruntur, & nihil interest, si sint impuberes, fœminæ, infames, excommunicati, infideles parente, sliberi, serui. Nam Trid: Constitutio veteris iuris correctoria extendi non debet, præsertim cum procedat contra valorem matrimonij, cuius causa fauorabilis est: sicuti eadem ratione in fidei fauorem eiusmodi testes admitti solent. Imò si de matrimonij valore postea lis in iudicio oritur ordinariè sufficere tales testes ad fidem rei gestæ faciendam notauit Sanchez.

7 Decretum Concil: Trid: requirentis parochi ac testium præsentiam non obligat in locis, vbi ea constitutio nunquam promulgata aut recepta est post triginta dies à die publicationis. Quare Catholici validè matrimonium contrahunt V.C. in Saxonica coram prædicante, sed etsi in aliqua vnitate decretum promulgatum fuerit, modo tamen expulsis Catholicis sacerdotibus, non adsint proprij pastores, validè sicut prius coram prædicante vel sine prædicante matrimonia contrahi poterunt. Cum enim his locis tali rerum sttatu decre-

tum

tum Concil: Trid: seruari non possit, non est existimandum libertatem matrimonii validè contrahendi impeditam esse.

Denique licet in ciuitatibus Germaniæ, quibus Lutherani cum Catholicis permixti viuunt V. C. Augustani ciues reuera in spiritualibus subsint Episcopo suo, imò etiam parocho Augustano, tamen existimandum haud est, summorum pontificum voluntatem esse, vt Trid: decretum se extendat ad matrimonia illorum sine legitimo pastore celebrata, ne multa incommoda oriantur, si eorum filii legitimè nati non sint neque capaces officiorum sacrorum ordinum.

8 Sacerdos Catholicus non prohibetur assistere matrimoniis, hæreticorum, quos in sua parochia habet nam post Concil. Constant. hæretici non denuntiati, non sunt vitandi, ne quidem in sacris, ne irreuerentia irrogetur sacramento: cum parochus non sit minister sed testis.

9 Ante matrimonium tertium denunciationes publicæ tribus festis etiam non festis, dummodo concio coram populo frequenti habeatur saltem duorum dierum interuallo intercedente (excipe consuetudinem loci) fieri debent, id quod sub mortali cum materia præcepti grauis, sit quæ tamē denunciationes ad substantiam matrimonii non pertinent, quasi iis intermissis irritus existat.

10 Denunciationes in vtriusque sponsi parochia fieri debent, quamuis id non vbique obseruatur, vnde ad consuetudinem loci attendendum.

11 Denunciationes ob iustam causam (V. C. si magna-

magnates contrahant, si ob senium, status disparitatem, denunciationes cum pudore sponsorum, vel familiæ iunctæ essent, aut si timetur, matrimonium arcere consanguineis malitiosè impediendum) remitti debent, vel vna sola denunciatio pro trina fieri, imminente V. C. tempore aduentus, quadragesimæ. Imò si Episcopus accedi non possit etiam parochus poterit denunciationes remittere, quia licet parocho non competat ius dispensandi in denunciationibus, nisi ex delegatione Episcopi, pertinet tamen ad illum in casu necessitatis declarare, legem de præmittendis denunciationibus per Epikeian cessare. Vnius exemplum manifestum est, si quis morti vicinus cum concubina contrahere velit, vt securiore animo decedat, proles legitimetur.

Nulla culpa est per se loquendo matrimonium ante benedictionem consummare.

13 Primæ nuptiæ secundum antiquissimam Ecclesiæ consuetudinem benedici debent. Secundæ non item, quia benedictio alicui rei semel collata, iterari non debet. Consuetudo tamen iam obtinuit, vt nuptiæ Virginis cum viduo benedicantur. Etiam primi viri non vidui cum vidua, sed intus seruanda est consuetudo regionis.

14 Clandestina sponsalia omni iure valida & obligatoria sunt, & parochi præsentia nequaquam requiritur, quod si Parochus adhibeatur monendi sunt homines rudes ob talem desponsationem, de futuro non esse matrimonium inter eos contractum, vt sciant fornicationem, mortalem fore, si carnaliter coniungantur ante nuptias, ideoque non

non permittendum, vt post talem desponsatio-
nem ad eandem domum commigrent.

Si sponsi in solemni sponsaliorum contractu 15
vtantur verbis de præsenti, non debet idcirco ma-
trimonium ratum censeri. Ratio, quia præsumi
non debet sponsus voluisse, nondum præmissis
denunciationibus matrimonia cum mortali sce-
lere contrahere. Quare licet vsi sint verbis de præ-
senti: videatur tamen voluisse contrahere sponsa-
lia sicut alij solent: Licet aliis verbis externis vsi
fuerint. Nam verba intelligi debent secundum
naturam contractus, qui instituitur. *Et intelligentia verborum ex causis est sumenda dicendi: quia non sermoni vs, sed sermo rei subiectus est id est inseruiens* c. intelli-
gentia de verborum significatione, secundò ta-
metsi ponamus sponsorum expressam intentio-
nem fuisse matrimonium contrahendi, non ta-
men id efficere potuerunt, si hanc suam volun-
tatem parocho & reliquis testibus non significa-
runt. Suppono enim eos existimasse non matri-
monii, sed sponsaliorum tantum contractui se in-
teresse, ideoque quod tunc inter sponsos ageretur
ignorasse. Sin vero statuamus eos probè sciuisse,
quid agere intenderent sponsi, tunc dubitare non
foret, esse matrimonium validum, quamuis illi-
cè contractum, ideoque & pœnis quibusdam
canonicis subiectum.

Ob intermissas matrimonij denunciationes 16
canonicæ pœnæ incurruntur, primò cum alio-
quin proles nata ex matrimonio cum occulto im-
pedimento, bona fide alterius saltem coniugis in
facie Ecclesiæ celebrato ex iuris dispositione, ac

priuilegio legitimo censeatur, si tamen publicæ matrimonij denunciationes non sine crimine intermissæ fuerunt tali priuilegio proles priuatur. Secundò si quis alioquin intra gradum prohibitum ignoranter contraxit præmissis denunciationibus facili detecto postea impedimento, dispensationem à papa obtinere potest. Sin verò dictas solemnitates in contrahendo matrimonio neglexerit, spe consequendæ dispensationis in pœnam criminis carere debet, quia dignus non est, vt Ecclesiæ benignitatem facile experiatur cuius salubria præcepta temerè contempsit.

CAP. V.

De matrimonio coacto.

1 MAtrimonium graui metu ad id iniustè incussi celebratum, iure Ecclesiastico irritum est: Ratio peti debet ex discrimine inter matrimonium & alios contractus, quod hi si causa metus iniusti celebrati sint, postea per exceptionem vel iudicis sententiam rescindi possint: At verò matrimonium, si semel per mutuum consensum validè contractum sit, præsertim si etiam cõsummatum rescindi nunquam potest ob sui indissolubilitatem: Ergò necesse erat, vt ab initio ipsa iuris constitutione vis iniusta matrimonio impedimentum valoris afferret. Dixi autem graui metu, nam leuis metus non solet æstimari à iuribus, quia alioquin plurimę dispensationes & contractus in controuersiam vocarentur, cum leuis

metus

metus facile interuenire, vel quasi interuenerit, allegari probarique possit. Idque sentiendum de professione Religionis.

NB. Si quis ad conciliandum animum iudicis (incarceratus) ex metu graui contrahat matrimonium, NB. quia metus iniustè incussus non est.

Nihil refert hoc loco, vtrum metus iniustus ab ipso contrahente an ab alio incussus sit, quia iura non in odium metum incutientis sed in fauorem libertatis matrimonij, metus impedimentum statuerunt. 2

NB. Matrimonium metu iustè incusso à iudice stupratori V. C. minimè infirmatur.

NB. Si teneamus, quod docui lib. 3. tract. 4. c. 13. 3. sponsalia metu graui celebrata ipso iure irrita esse, dicendum est, eum qui metu graui alterum coegit ad matrimonium ante iudicis sententiam non obligari ad illud ratificandum; modo pro damno ea occasione illud, alio modo satisfieri possit: Ratio, quia contractus oneroſus, & reciprocus non potest claudicare, seu ex vna tantum parte obligare si ex altera parte obligatio nulla subsistat secus est in contractibus, qui ipso iure irriti non sunt, quamuis rescindendi, hi enim possunt claudicare, videlicet ex vna tantum parte obligationem habere efficacem, ex parte altera verò inefficacem, quia per exceptionem elidi potest.

Metus reuerentiæ non censetur esse iustus, & sufficiens ad infirmandum matrimonium, nisi adiuncta sint V. C. sæuitia & minæ patris. 3

4 In dubio, vtrum metus grauis in matrimonij contractu interuenerit pro parte negatiua, adeoque pro valore matrimonij iudicari debet, eadéque ratio est de religionis professione : Ratio, quia licet maximopere curandum sit, vt matrimonium in perpetua coniunctione consistens libera voluntate contrahatur, ideoque sponsalia quocumque etiam leuiore metu per vim extrinsecus iniuste incusso celebrata sint, facilè dissolui possint, seu propria metum patientis opposita exceptione, seu iudicis implorata authoritate postquã tamen semel matrimonium contractum est, potius est, vt validum, quàm vt inualidum iudicetur, cum matrimonii causa fauorabilis sit, idque partim propter reuerentiam sacramenti, partim quia Reip. & prolis educandæ interest, vt matrimonia non soluantur nisi eorum infirmitas, seu impedimentum dirimens appareat.

Cæterum si matrimonium graue metu cogente contrahatur inter infideles, qui neque cæsareis legibus subiecti sint, validum censeri debet; quippe cum consensus metum patientis, licet in voluntarium mixtum habeat, absolutè tamen voluntarius & liber sit, sicut dixi lib. 1. Tract. 1. ca. 6. n. 7.

CAP. VI.

De matrimonio simulato.

1 SI vnus contrahentium animum simulatum habeat omni iure irritum est matrimonium, quia sine vero consensu non subsistit contractus matri-

matrimonij, simulatus autem consensus non est verus consensus. Ergo. Verum deceptor (sacrilegus) grauiter contra reuerentiam sacramenti peccans & iniuriam inferens damnum iniustè illatum compensare debet, deponendo animum simulatum & verè consentiendo.

Quibusdam casibus verò deceptor non obli- 2
gatur ad verum matrimonium contrahendum, sed aliam puellæ compensationem facere potest. Primò, si decepta pro virgine se falsò iactauit: nã deceptio deceptione tollitur. Secundo si ex tali matrimonio infelices exitus timeantur. Tertiò si deceptor aliud postea matrimonium vero consensu contraxit.

Coniugi affirmanti, quamuis iurato se fictè cõ- 3
traxisse, fides habenda non est, donec clarè id deconstret, quia præsumi debet idem fuisse in corde, quod fuit in ore iuxta L. labio ff. de supellectile legata, ibi *non arbitror, quenquam dicere, quod non* &c. Alia verò ratio est in foro pœnitentiæ. Est enim discrimen hoc. *In foro iudiciali creditur homini contra se, sed non pro se simpliciter asserenti*: In foro autem pœnitentiæ creditur homini pro se & contra se.

CAP. VII.

De matrimonio Conditionali.

MAtrimonium contractum sub conditione 1
relata in præsens, vel præteritum V. C. contraho tecum, si filia Titij es, si virgo es, si pater mortuus est, statim valet, si conditio vera est, &

non vera, si conditio falsa : Ratio, quia contractus quilibet ex conuenientium voluntate legem & conditionem accipit: Si igitur ea sit contrahentium voluntas, vt si hoc existat, stipulatio rata sit, si hoc non existat, stipulatio irrita existat, ita statim erit, sicut inter se contraxerunt. Quare dicitur; *Quod nulla sit venditio, quæ in præteritum refertur vel in præsens,* idque propterea, quia non suspendit actum, sed facit, vt statim valeat, vel non valeat. Neque verò interest, etsi contrahentes ignorent positam conditionem esse, si V. C. ita conueniatur, si pater tuus adhuc viuit, tũ vxor mea sis; Quis non videt, contractum secundum contrahentiũ voluntatem ratum esse oportere, si conditio in se vera est, etsi contrahentes veritatem adhuc ignorent.

2 Probabile est, quod matrimonium contractũ sub conditione honesta relata in futurum ea eueniente, perficiatur absque nouo contrahentium consensu V.C. Accipio te in meam, si pater tuus consenserit si 100. in dotem dederit; Idem sentiendum de matrimonio spirituali, non item de electione, aut assumptione ad Episcopatum: Nam electionis vota conditio nata irrita habentur c.2. de elect. in 6. Nunc probatur assertionis prior pars, quia conditio propriè data, & in futurum collata, suspendit actum, cui opponitur, quod tamen intelligi debet, si conditio apponatur in ipso contractu; sin verò contractus semel absoluto consensu perfectus sit conditio deinde illi apponi non potest iuxta L. 4. cod.de donat. Perfecta donatio conditiones postea non recipit. Quamuis

uis verò aliæ ſtipulationes & contractus abſolutè
miti poſtea noua ſtipulatione vel contractu per
nutuum conſenſum ſub conditione infirmari
poſſint, V.C. niſi hoc fiat, aut niſi hoc feceris, vt
onatio, venditio reſcindi queat. Secus tamen eſt
matrimonio, quod ſemel validum nulla volun-
te contraria diſſoluitur. Poſterior pars aſſer-
onis probatur, quia contractus celebratus ſub
nditione honeſta pendente in futurum ea im-
eta purificatur & perficitur, ſicuti habetur in l.
tior ff qui potiores in primo. *Cum ſemel condi-*
uxitit, perinde habetur ac ſi illo tempore, quo ſtipula-
interpoſita eſt, ſine conditione facta eſſet.

NB Cum Chriſtus Dominus matrimonij
ntractum ad ſacramenti dignitatem eleuauit,
n mutauit eius naturam: quare ſicut in alijs
ntractibus ipſiſque ſponſalibus; ſic etiam in
trimonio, ſi conditionalis conſenſus vſque ad
nditionis euentum continuetur ſeu non reuo-
tur, ipſa eueniente purus & abſolutus efficitur
rali rerum æſtimatione. Profectò ſi infide-
inter ſe matrimonium contrahant ſub condi-
ne honeſta pendente in futurum, vix negari
teſt, quin ea eueniente purificetur. Ergò
m dicendum de matrimonio fidelium, cum
llum in hac re probabile diſcrimen afferri
ſſit inter matrimonium & alios contractus,
que inter matrimonium fidelium & infide-
m.

Neceſſe eſt ad matrimonij valorem, vt paro-
us ac teſtes ſciant appoſitæ conditionis euen-
m: Ratio, quia parochus alijque teſtes à Concil.

Trid. requiruntur, vt intelligant matrimonium verè & substantialiter contractum esse, de eoque in externo foro ad multa vitanda incommoda testificari possint: nisi autem intersint euentui siue impletioni conditiones, nesciunt, vtrum matrimonium verè & substantialiter contractum sit, neque de eo in foro externo testificari possunt, sed tantum de contractu inchoato & adhuc in futurum pendente, & dissolubili. Ergo. Sufficit autem, si ipsi contrahentes coram Parocho & testibus postea affirment conditionem, quam contractui apposuerant esse impletam: Nam hoc ipso censentur purificare contractum.

4 Per se loquendo non peccant consanguinei, vel obitum impedire impedimento iuris humani, si matrimonium verbis de futuro spondeant sub conditione dispensationis papalis. Nam talis promissio versatur circa rem licitam, videlicet matrimonium contrahendum; Per accidens tamen illicita potest fieri talis desponsatio seu ratione scandali si nesciatur, qua conditione inter se promiserint, vel ratione damni V. C. alicuius infamiæ, quam sponsi passuri sint, si à Papa ipsis dispensatio non concedatur.

5 Si impediti spondeant verbis de præsenti sub conditione relata in futuram dispensationem papæ eâ impetratâ non videtur matrimonium consistere absque nouo consensu coram parocho & testibus expresso, quia nunquam præsumendum est, voluntatem dispensantis pontificis esse vt matrimonium præterito tempore contractum valeat, sed vt post collatam dispensationem præmissis de-

sis denunciationibus in faciem Ecclesiæ contrahere liceat, sicut apertè ex Bullis Pontificijs colligitur.

7 Si quis matrimonium cum duabus contraxit, sub conditione in futurum, potior habenda est ratio prioris desponsationis, vt quandocumque eius conditio euenerit, illi standum sit. *Quia quod semel placuit amplius displicere non potest.* Reg. 27. in 6.

Si quis matrimonium cum duabus contraxit sub conditione in futurum, illud validum est, cuius conditio prius impletur. Est enim discrimen inter sponsalia & matrimonium, quod illa non ita pendeant à voluntatis cõtinuatione, quia quãtumuis aliquis iniustè consensum reuocet, nihilominus obligatus erit conditione eueniente. At verò matrimonium eueniente conditione perfici non potest, si consensus reuocatus fuerat, siuè simpliciter & omni modo, siue ex parte, ita videlicet vt si posterioris matrimonij conditio prius eueniat, velit illud rectum ac firmum esse, non obstante promissione priore. Etsi enim hoc iniquum est, tamen validum, quandoquidem matrimoniũ purè contractum vel euentu conditionis purificatum præiudicat primo matrimonio, cuius conditio adhuc pendet. NB. si conditiones vtriusque matrimonij simul eueniant, neutrum validum erit, quia incertitudo vitiat matrimonium c. literis 2. de sponsalibus.

8 Matrimonium contractum sub conditione quæ eius substantiæ, vel substantiali proprietati repugnat, ipso iure irritum est V.C. contraho tecũ si generationem euites, aut si pro quæstu adulterandam te tradas, &c.

Coroll. 1. Valide contrahitur matrimoniũ cum intentione adulterandi, à coniuge sine iusta causa se separandi, item prolis generationem impediendi, sed non validè contrahitur matrimonium, si talia in pactum deducantur, quæ substantiali obligationi status matrimonij directè aduersantur V. C. Contraho tecum si generatioem erites &c. ideoque eam elidunt & infirmant.

Quo loco resoluitur quæstio. Nam Caluinistæ aliqui persuasi ob coniugis adulterium alteri cõiugi ius competere matrimonij dissoluendi, contrahant ea ipsa conditione, si vxor V. C. fidem matrimonij violauerit, vt liceat marito in ea repudiata aliam ducere. Verumtamen quia hæc iniqua & impia intentio in pactum matrimonij deducitur, dicendum illud nihilominus validum & indissolubile esse.

Coroll. 2. Valet matrimonium, si quis contrahat cum intentione eo nunquam vtendi, petendo, aut reddendo debitum sicut constat ex iis, quæ dixi.

Non tamen valet matrimonium, si conditio siue pactum adiiciatur, quo ius seu potestas matrimonij impeditur V. C. Accipio te ea lege, vt in perpetua continentia mecum viuas. Nam matrimonij substantia, quæ maximè consistit in iure vtendi, & obligatione præstandi corpus coniugi: tale autem ius & obligatio tollitur dictis pactis & conditionibus.

NB. Ius reale, quod per matrimonii contractum acquiritur, aliud non est, quam ius vtendi corpore coniugis ad vsum generationis.

NB. Id

NB. Id commune est contractui, vt apponi non possit in ipso contractu aliquid eius substantiæ repugnans, licet postea apponi possit per modum noui contractus priori ex parte repugnantis. Ita matrimonium licet à principio apponi nequeat conditio, eius substantiæ repugnans; potest tamen postea apponi per nouam mutuam pactionem ad tempus vel in perpetuum permanente, interim vinculo matrimonij quoad alia V.C. mutuam cohabitationem, prolis educationem, fidem seruandam, vt cum alia persona copula carnalis non habeatur.

NB. Nunquam petere debitum, non est contra fidem matrimonij, & bonum prolis, sed obligare se ad nunquam petenda, quod proinde fieri non potest.

Conditio adiecta contractui suspendit eius valorem, sed non modus adiectus. Exemplum prioris est, si alicui fundus legetur sub conditione, si nauis ex India venerit, & non impleta conditione legatarius moriatur, corruit legatum, quoad modum verò adiectum valorem secum habet contractus, etiam antequam modus impleatur, ita vt res legata vel donata sub tali modo ante eius impletionem, ad hæredes transmittatur, si tamen modus tempore debito non impleatur, interdum reuocari potest, quod sub tali modo promissum est; Quamobrem cauendum est, fore, vt modus impleatur, exemplum: Lego Titio centum, ita tamen vt mihi sepulchrum ædificet. Dono tibi 100 non tamen baptismum suscipias. 10

Conditio impossibilis adiecta contractui V.C. 1

Dono

Dono tibi equum, si digito cœlum attigeris, statim eum vitiat: admodum impossibilis Dono tibi equũ, vt hæreticus fias, vt cœlũ digito tangas, non vitiat, sed habetur pro non adiecto (quia modus dispositionem, cui adiicitur, non suspendit, sed validam esse supponit) præterquã si modus repugnet substantiæ contractus V. C. contraho tecum si generationem euites, vel donec inueniam aliam ditiorem. Hæ enim verborum formulæ indicant, non conditionem propriè dictam & suspensiuam sed potius modum, quem contrahens post matrimonii contractum obseruari velit. nihilominus tali adiecto modo matrimonium vitiari respondit Greg. IX. Ratio est; quod id commune sit omnibus contractibus: quippe dum contrahens inter ipsum contrahendum vult alterum obligari ad quippiam repugnans ipsi substantiæ contractus, satis significat, se non habere voluntatem verè celebrandi talem contractum; sine voluntate autem contractus non efficitur.

Idem etiam habet in professione religionis videlicet matrimonio spirituali V.C. spondeo Deo paupertatem, ita tamen, vt proprium possidere liceat: satis enim tunc apparet, non esse animum verè vouendi.

12 In dubio, num conditio impossibilis, sed non repugnans substantiæ matrimonii, V.C. si patrem occidas appositа fuerit tanquam propriè dicta, & suspensiua conditio: an verò tanquam modus suspensiuus, hoc posterius præsumi debet ob fauorem matrimonii.

PARS

PARS TERTIA.

De bonis matrimonij.

ETsi matrimonij contractus eiusque vsus per se honestus sit, quippe à Deo institutus : tamen per accidens ob deprauatam hominis naturam ex lapsu in peccatum quædam incommoda ac detrimenta habet. Primò: Quod coniugalis copula secundum speciem naturæ conuenit cum opere fornicationis turpi. Secundò: Quod propter concupiscentiæ ardorem & immoderatam voluntatem hominis ratio absorbetnr in opere coniugij. Tertiò: Quod veluti speciem seruitutis perpetuæ secum affert, à qua homo suapte natura abhorret libertatis amãs, vt Apost. significat. 1. Cor. 7. *Alligatus est vxori, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori.* Ea propter Theologi tria bona obseruârunt in coniugio, quibus triplex illud malum seu incommodum compensetur, Fidem, Prolem, & Sacramentum, sumpta doctrina ex S. August. *In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale cum altero concumbatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur.* In sacramento, vt coniugium non separetur, & dimissus aut dimissa, ne causa quidem prolis alteri coniugatur.

CAP.

CAP. I.

De debiti coniugalis redditione.

1 HÆc obligatio pertinet ad bonum fidei coniugalis, secundum quam coniuges inter se coniugij vsum præstare debent, teste Apostolo 1. Cor. 7. *Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro.* Idque siue expresse petatur, siue tacitè, vt cum vxor præ verecundia verbis petere non audet: Estque hæc obligatio reddendi sub mortali, quippe circa rem grauem, si alter seriò, instanter & rationabiliter petat; vt proinde confessarius interdum coniuges de præstatione huius debiti cõmonefacere debent. Dixi seriò, nam tergiuersatione & precibus aliquem auertere, si id non validè ægrè laturus sit nulla, vel leuis est iniuria. Dixi etiam si rationabiliter exigatur: videlicet tempore, loco opportuno, non item si nimis frequenter & importune petatur. Aut si in loco sacro non decente V.C. in Ecclesia, vbi sine sacrilegio coniugalis actus exerceri non potest; excepto casu necessitatis, si nimirum coniuges diu in loco sacro inclusi ob humanam fragilitatem in periculo incontinentiæ versantur.

NB. Coniuges non peccant mortaliter, si intra vas naturale, modo aut situ indebito coniugij actum exercere aggrediantur, nisi probabile pollutionis periculum timeatur: Nam hoc sepositò non peccatur in substantia actus coniugalis, sed tantum in modo accidente, qua de re dixi lib. 3. l. 4. num. 14.

Coniux

Coniux contra iustitiam delinquit, si immode- 2
ratis ieiunijs alijsque carnis afflictionibus, nota-
biliter se impotentem reddat ab vsum coniugalẽ.

Coniugi adultero, si eius adulterium cognitũ 3
est, iuste coniugij debitum negatur, non quod v-
sus coniugalis post adulterium illicitus sit, sed ꝙ
coniunx innocens coniugi adultero iuste negare
possit, quia frangenti fidem fides meritò non ser-
uatur.

Coniunx adulter, dum eius adulterium cogni- 4
tum non est, debitum exigere non prohibetur, et-
iam ad id compellere potest. Quod enim coniunx
propter adulterium priuetur iure petendi debitũ,
pœna quædam est, ad quam adulter se ipsum con-
demnare non debet nemine agente aut excipien-
te: præsertim cum coniunx à debiti petitione ab-
stinere plerunque non possit, quin criminis com-
missi suspicio aliaue incommoda oritura sint.

Si debitum reddituro graue salutis corporalis 5
periculum timeatur, iusta est causa denegandi, vt
si petens peste infectus, vel febri hectica laboret:
Ratio; quia coniuges in matrimonij cõtractu cor-
porum potestatem inter se dant salua suarum per-
sonarum seu indiuiduorum incolumitate. Excipe
nisi rationabilis necessitas cohonestet, vt si pericu-
lũ infectionis propter coniugis leprã, vel morbũ
gallicũ diuturnum sit. Nam valdè difficile qui-
busdam accidit in perpetua lucta contra motus
carnales perseuerare. Non tamen tenetur coniũx
sanus cũ periculo infectionis leproso aut infecto
reddere debitũ, etiamsi periculum in continen-
tiæ leproso immineat: quia nemo tenetur, pro-
priam sui corporis vitam aut incolumitatem pro

priuati

priuati hominis peccato vitando exponere: cum is in necessitate simpliciter positus non sit, sed alia concupiscentiæ remedia adhibere possit.

6 Si coniunx leprosus fiat alter coniunx sanus non omnino liberatur obligatione debiti, exceptis quibusdam casibus. Primò, Nisi leprosus coniunx in hac re iure suo cedat. Secundò, Nisi coniunx sanus maximum à lepra horrorem sentiat. Tertiò, Nisi vxor vltima & perfecta specie lepræ quæ leonina dicitur, infecta sit; vbi nota, quod viro ex congressu cum leprosa maius periculum immineat, quàm vice versa. Quartò, Nisi Loci consuetudo talem frequentem accessum ad leprosos propter contagionis publicæ periculum prohibeat.

NB. Nullo casu licitum est potione medicamento seu pharmaco generationem seu conceptionem prolis impedire. Nam id directè repugnat principali fini matrimonij, & mulieres mirè abuterentur, si haberent licentiam impediendi generationem. Cur autem fœtum nondum animatum, si ex eo matri mortis periculum imminneat, medicamentis expellere liceat, non alia causa reddipotest, quia fœtus est veluti actualis aggressor, & proxima ac directa causa mortis maternæ: Ergò ius habet mater se defendendi; At verò fœtus nondū in rerū natura existens, vim nullam infert, contra quam iure naturali se defendere liceat.

7 Si ex vsu coniugali probabile periculum mortis proli conceptæ timeatur iusta est, causa negandi. Cæterum si fæmina experta sit, se prolem viuam edere non posse probabile, est nihilominus petere posse ac debere, quia melius videtur puero,

to, vt existat priuatus visione Dei, quam vt omnino non existat.

Si causa nocumenti, quod proli inferetur, tem- 8
poralis sit, plerumque culpa venialis est sine necessitate coniugij actum exercere, vt C. tempore menstrui, tempore purificationis post partum. Etiamsi timeatur lepra infanti, si periculum incontinentiæ timeatur coniugibus, necessarium est petere & reddere debitum. Quia ex vna parte vas matrimonij id exigit, in perpetua vel valdè diuturna continentia in coniugio seruanda sit: Ex altera verò parte melius est proli vt infirma nascatur, quam vt omnino non nascatur.

Coniugi petenti in ebrietate, aut amentia sine 9
peccato negari potest, cum non rationabili modo petat. Vtrique coniuges in amentiam incidentes, reparandi sunt, donec ad mentem redeant.

Qui ante nuptias votum continentiæ edide- 10
rit, coniugij debitum à coniuge petere non potest ante desponsationem, quamuis petenti reddere teneatur. Ratio, quia ad petendum debitum, coniunx non obligatur, sed solum ad reddendum. Soluto tamen matrimonio, continentia seruanda est. Deinde coniugi in adulterium incidente, debet innocens votum suum perfectè seruare; cum ne iniuria coniugis possit abstinendo etiam à traditione.

Qui post matrimonium ante eius consumma- 11
tionem continentiam simpliciter vouit, nec petere, nec reddere potest, sed religionem ingredi debet, qui enim promittit finem, implicitè etiam promittit executionem medij vnici si illud neces-

sarium intelligat, vnicum autem medium exequendi votum continentiæ simpliciter dictæ habet coniunx, vt ante consummationem matrimonij religionem ingrediatur, ergò vouendo absolutam continentiam ad id obligasse se censetur. Secus verò dicendum, si id in mentem ipsi non venerit, vel non intellexerit.

21 Si coniunx cum consensu coniugis continentiam absolutè vouit, à coniugij actu abstinere debet, tam reddendo, quàm petendo. Sin verò absque consensu votum reddit, seruare illud debet, quatenus potest, videlicet, vt nunquam petat, quamuis reddere teneatur mortua coniuge in continentia manere debet semper.

NB. Coniunx qui ante matrimonium votum continentiæ vouit, vel post matrimonium debitum se nunquam exacturum, plerunque debet alteri coniugi votum indicare, ne suspicionem odij vel superbiæ concipiat. Quod si nihilominus votum valdè onerosum sit alteri coniugi; puta, quia vxor præ verecundia petere non audet, quando vir voto obstrictus nunquam petit, vel si alteruter coniunx, qui vouendi licentiam absolutè concessit, iam pœnitens concessionis grauibus stimulis carnis agitetur, non sine incontinentiæ periculo, his casibus voti obligario cessat, quatenus minoris boni impedimentum esse censetur; tutius tamen est petere dispensationem super voto ab habente potestatem.

31 Incestus cõmissus, cum consanguineo, vel consanguinea coniugis intra primum vel secundum gradũ impedit, quominus incestuosus matrimonio vti possit petendo & innocens non tenetur reddere

ddere. (Idque locum habet, etsi incestus occul-
s sit) ratio vbi cessat ius petendi cessat et-
m obligatio reddendi, Coniunx autem ince-
ostus in pœnam criminis amisit ius petendi de-
tum.

Certi casus sunt quibus priuatio debiti coniu- 14
alis propter incestum non incurritur primò si i-
orantia à malitia incestus excusat, quia coniunx
norat esse consanguineam coniugis ad quam ac-
dit. Secundò si per vidientiam aut graui metu a-
us coniunx cognoscatur à consanguine coniu-
is. Ratio, quia priuatio iuris petẽdi debiti Eccle-
stico iure cõstituta est in pœnã incestuosi. Ergò
si incestus crimẽ nõ est, pęna hęc locũ nõ habet.

Episcopus per consuetudinem dispensare po- 15
et super petendo debito cũ coniuge incestuoso.

Nimia multiplicatio prolis ordinariè nõ excu-
rà redditione debiti coniugalis, eò quod multi-
icatio prolium spectet ad pręcipuum finem ma-
imonij, & melius est, vt viuat proles inops quam
non viuat. Validum tamen est pactum & lici-
m ea causa initum, quamdiu continentiæ peri-
ulum non imminet.

Si culpa coniuncta petitioni coniugalis debiti, 17
roueniat ex circumstantia tenente se ex parte so-
is perentis, licitum est ei reddere: V.C. mari-
o incestuoso, vel voto castitatis obstricto, sin
autem ex circumstantia tenente se ex parte actus
oniugalis reddere illicitum est: V.C. si coniunx
iugis debitũ petat in loco sacro sine necessitate.

Si exigere debitum sit culpa tantum venialis, 18
eddere nulla culpa est, quia ordinaria adest cau-
excusans V.C. ne vxor marito petẽti displiceat,

& odium vel rixas commoueat, quare in tali casu plerunque etiam obligatur ad reddendum.

CAP. II.

De mutua coniugum cohabitatione.

1 HÆc est altera coniugum obligatio ad bonum matrimonialis fidei spectans, videlicet, vt cohabitent, mutua obsequia præstent in administranda re familiari educanda prole, ad quæ proinde ab vtroque magistratu cogi possunt. Porrò cum vir sit caput mulieris, ac familiæ Ephes. 5. quibus perinde imperare potest, quæ ad conuenientem domus administrationem spectant.

2 Maritus vxorem & familiam alere debet: Nam ob hanc causam dotem accipit, si autem pauperem duxit ibi imputet, nihilominus eam alere tenetur. Veruntamen indotata vxor magis tenetur laborare, quam dotata; sin dos marito expresse, vel tacitè promissa sed non soluta fuerit licet is vxori nihilominus cohabitare teneatur, & coniugij debitum reddere non tamen eam alere obligatus est, nisi inops sit, & à parentibus ali non possit: cum etiam vice versa vxor diues marito inopi alimenta præstare cogatur, præterea vxorem à marito sine necessaria causa recedentem maritus alere non tenetur, quamuis dotem ab ea acceperit, *Qui enim non facit quod debet, non recipit, quod oportet.* Vxoris autem officium est, vt maneat in cõsortio & obsequio viri. Quare si id prẹstare nolit, meritò ei alimenta subtrahuntur. Secus est, si ob viri sæuitiam, aliamue eius culpam recesserit.

Item

Item si ob aliam causam discedere compulsa V.C.ob mariti amentiam, morbum contagiosum veletiam ob proprium delictum in exilium missa. In eiusmodi casibus maritus ad alimenta ipsi præstanda obligatur.

NB. In defectum mariti ad vxorem & famiam alendam obligatur pater mariti alimenta misistare. Quod si vxor ob culpam suam puta adulterij, reiecta à marito per diuortium, bona aliunde non habeat ad sui sustentationem, tunc ad iudicem pertinebit, ei à marito necessaria obtinere, dotem mulieris in delicti pœnam lucrari velit.

Vir domicilium arbitratu suo eligit ac murat, 3
uxor autem eum sequi debet, iuxta vnaquaque 13
a. *Vnaquaque mulier sequatur virum suum siue in vita siue in morte.* Quæ causa est, cur vxor acquirat forũ mariti sui. Item quod dos non exigatur in loco contractus, sed domicilij quod maritus tunc habuit Sed limita primò, si in pactis matrionalibus certus locus habitationi constitutus fuit, non potest deinde maritus discedere, nisi causa de nouo superueniens, & ante non præuisa id exigat. Secũdo si sine magno inconmmodo animi & corporis uxor maritum sequi non possit, quod etiam obseruandum, quod maritus ad bellum, aut longam peregrinationem proficiscitur, secus si facile sequi possit, tunc enim ius matrimonij id postulat, vel si mulier sciens tali viro nupserit, ideoque tali viro tacitè se ad id obligauit: tunc comitari debet, sine animæ periculo possit.

NB. Licet vir & vxor in eo iure pares sint, quod uter absq; cõsensu alterius ad longũ tempus discedere debeat, nisi in necessitate V.C.si princeps

maritum ad bellum euocet. Attamen in hoc maritus superior est vxore, quod ille arbitratu suo etiam vxore inuita breuem instituere possit peregrinationem, sed non vice versa vxor sine necessitate absq; viri consensu peregrinari potest.

4 Coniunx coniugem exulantem, si nihil contra fidem matrimonij peccauit, sequi debet nisi moralis impotentia seu difficultas excuset. Fateor tamen, frequentius occurrere posse causam, ob quã tale vxoris infortuniũ maritus sequi non teneatur.

5 Coniunx coniugem ab alia persona retentum vendicare sibi potest.

6 Marito concessum est, vxorem delinquentem moderatè castigare, moderatiùs, quàm liberos. Etsi ~~tamen~~ enim viro subdita sit, est tamen socia & adiutrix, domesticæ administrationis, ideoque quodammodo par: Quod si vxor grauissimè deliquit, acris castigatio iudici committenda est.

7 Suppono, quod punire alterum per modum vindictæ actus ~~sit~~ iurisdictionis ad potestatem superiorem pertinens comparationẽ subditorum quæ potestas iurisdictionis exinde quasi naturaliter promanat, quod plures homines in vnam societatem vel familiam coeunt, non enim posset talis potestas diu conseruari, nisi esset in ea potestas coercendi, & puniendi singulos tanquam membra totius corporis, si à rectitudine honestatis declinẽt. His suppositis dico, quod paterfamilias habeat ius delicta domesticorum moderatè, & leuiter puniendi. Ratio, quia potestas puniendi prouenit ex conditione communitatis; Quare cum ciuitas seu Resp. sit perfecta communitas, ideo qui præsunt ciuitati, habent potestatem infe-

inferendi pœnas graues mortis. At verò familia domus est communitas imperfecta, quare, qui præest familiæ, videlicet paterfamilias, & participatiuè etiam materfamilias habent potestatem coercendi & pœnas inferendi domesticis, tantum modo leues? cuiusmodi est V. C. subtractio cibi, verberatio aliqua spectata personæ qualitate.

8 Carcerem priuatum constituere sub capitis pœna prohibitum est cæsareo iure, non prohibetur tamen paterfamilias in casu alicuius delicti filiam, vel seruum ad breue tempus includere, etiam punitionis causa.

9 In punitione domesticorum tria concurrere debent. Primò causa puniendi, in tantum, vt pœna commensuretur delicto, atrocia crimina etiam potest paterfamilias punire, sed leuiter, & intra limites potestatis suę, ne interea magistratui ius publicè puniendi integrum maneat si ad eius tribunal deferatur. Secundò conditio personæ punibilis: Nam sunt quædam personæ domesticæ, quas propter ætatis maturitatem & status libertatem non decet verberare, sicut nec mechanici, qui pro constituta mercede laborant à magistris suis verberare patiuntur. Tertiò Recta intentio puniendi videlicet non ex odio, sed ex charitate erga delinquentem vt emendetur.

10 Frater alijque propinqui licet natu maiores, nõ habent ius puniendi consanguineos propter defectum superioritatis. Excepto, si eorum curæ ac potestati seu expressè seu tacitè cõmissi sint, V.C. fratres pueri in domo fratris, ætate maioris habitantes.

Nota tamen per modum correctionis potest

frater V. C. sororem moribus leuem etiamsi suæ curæ specialiter non commissa sit, coercere & castigare ad cauenda damna sorori impendentia, si non castigetur.

NB. Vxor plebea tenetur coquere, lauare, non verò nobilis, eiusmodi enim labores seruiles dedecent statum eius. Alias obseruandum, quod quicquid mulier V. C. nendo lucratur, sibi acquirit; maritus enim tenetur eam alere ex dote, quod si indotata nupserit, aut ex materia à marito subministrata aliquid conficit, tunc opus ad maritum spectabit.

CAP. III.

De fide thori seruanda.

1 HÆc est tertia obligatio ad bonum fidei coniugalis pertinens, vt coniux ad aliam personam copulandi causa non accedat, quamdiu coniux eius viuit. Vnde ad alias nuptias transire non licet, priusquam certum nuncium, aliamue moralem certitudinem non minus nuncij aut testis solùm acceperit de morte mariti: Ratio est, quia quamdiu non habetur moralis certitudo, sed dubium aliquod manet de coniugis morte periculũ est, ne secundum matrimonium inualidè contrahatur, & fornicatio consummetur. Ergò tutior interim pars tenenda & à nuptijs abstinendum est.

2 Propter probabilem non certam credẽdi causam, quod coniunx mortuus sit, non est alteri coniungi, saltem in externo foro permittendũ vt matrimo-

trimonium aliud contrahat, quia hæc est praxis consistoriorum, & sacrorum canonum constitutionibus conforme; Ratio verò est, quia Iudex præsertim Ecclesiasticus bonum publicum Ecclesiæ & reuerentiam sacramentorum præferre debet priuato commodo: si autem in tali casu licentia secundi matrimonij derogetur, solùm timeri potest periculum incontinentię, quod tamen mulier cum Dei gratia vitare potest. Si autem licentia concedatur & publica Ecclesiæ approbatio, maius imminet periculum publici scandali & irreuerentiæ, si forte prior manibus adhuc viuat.

Quod si tamen mulier ex valdè probabili persuasione ac præsumptione & iustissima credendi causa, quod maritus mortuus sit, adeoq; bona fide si nemo se illi opponeret, ad secundas nuptias transiret, nihil in tali casu peccaret. Quamobrem confessarius in cõscientiæ foro id ipsi permittere, & iudex in externo, si post celebratas nuptias causam intelligeret, neque mulierem punire, neque à secundo marito separare deberet, donec cognitum esset, priorem maritum adhuc viuere: Ratio est, quia in moralibus, in quibus plerunque certitudo omnino haberi non potest, homini ad instituendas actiones suas, sufficere debet probabilissima, licet nõ omnino certa opinio seu præsumtio.

CAP. IV.

De bono prolis.

PRolis generatio est præcipuus finis actus coniugalis, quem proinde coniuges implicitè sal- 1

tem intendere debent. Nisi per accidens ob sterilitatem aut senectutem desperetur proles, ideoq; intendi non possit cum nemo operans intendat ad, id quod fieri non posse arbitratur.

2 Licitum est coniugio vti ob vitandam intemperantiam, non tantum in coniuge, sed etiam in se ipso. Nam matrimonium post lapsum hominis in peccatum à Deo ordinatum est in remedium concupiscentiæ. 1. Cor. 7.

3 Solius corporalis sanitatis causa coniugio vti videtur esse veniale. Nam hæc est sanctorum hominum persuasio, carnalem commixtionem non vacare culpa & deformitate, nisi cohonestetur bono prolis, aut bono fidei.

4 Propter voluptatem tanquam finem operationis coniugio vti est veniale: Ratio quia non bonũ delectabile, quod est naturæ sensitiuæ congruum, sed bonum honestum, quod naturæ rationali cõsonum est, humanarum actionum finis esse debet. Et cum voluptas à natura indita sit, gratia operationis naturalis accedendę promtionisq; efficienter profectò cum naturali rerum ordine pugnat, quod operationem ad voluptatem refert videlicet ideo operatur V.C. cibum, potum, somnum &c. capit, vt voluptate fruatur.

CAP. V.

De filijs legitimis & illegitimis ac horum legitimatione.

1 FIlij & filiæ vel legitimi sunt, vel illegitimi, legitimi sunt, qui ex vero matrimonio susc-

cepti

scepti sunt, & qui susceptí sunt ex matrimonio non vero, attamen in facie Ecclesiæ celebrato, & bona fide saltem vnius coniugis consummato. Etsi enim post illorum conceptionem matrimonij impedimentum detegatur, pro legitimis tamen benigna iuris dispositione habentur: dummodo bona fide saltem alterius parentis concepti sunt, quamuis post litis contestationem super impedimento matrimonij, sed ante iudicis sententiam. In dubio etiam ob fauorem liberorum præsumendum est, quod parentum bona fide ex putatitio matrimonio concepta fuerint.

Conceptos illegitimè, matrimonium subse- 2
quens purgat, si parentes conceptionis tempore ad contrahendum inhabiles non fuerant, & id intelligendum est, quo ad omnia vt nimirum in hæreditate, feudo, primogenitura, non minus, quam alij legitimi succedere, itemq; ad ordines, beneficia, dignitates Ecclesiasticas etiam Episcopales, absq; vlla dispensatione promoueri possint: quia benigna iuris dispositione, ac veluti fictione matri.nonium subsequens trahitur retro ad tempus conceptionis liberorum.

NB. Quod si parentes tempore natæ, non item conceptæ prolis ad contrahẽdum inter se habiles fuerint probabilior & iuri conformior sententia est, quod talis (V.C. ex coniugato cõceptus natus a. post mortem mariti, vel conceptus ex clerico sacris ordinib. initiato, natus verò post dispẽsationẽ sumi põtificis) sequẽte matrimonio nõ legitimetur. Ratio, quia leges solũ attẽdũt ad copulã, quæ si habita est inter personas impeditas, nolunt

lunt eam purgari subsequente matrimonio sicut colligitur ex illo. *Si vir, viuente Vxore, aliam cognouerit, & ex ea prolem susceperit, licet post mortem vxoris eandem duxerit, nihilominus spurius erit filius.* Idq; verum est, etiamsi mulier virum, quocum copulata est ignorauerit esse coniugatum.

3 Filij illegitimi alij sunt naturales, alii non naturales (spurii) inter quos canonico iure hoc discrimen est, quod illi susceptisint à parentibus, inter quos tempore conceptionis matrimonium consistere poterat. Alii verò non naturales ex coitu damnato susceptifuerint, sed secundum ius Cæsareum naturales ii solum censebantur, qui natierant ex concubina vna domi retenta, qua cum matrimonium contrahere potuisset; non naturalis autem, si cum eorum matre matrimonium contrahi non potuisset. Reliqui autem dicuntur Nothi adhuc hodie qui non habuerunt certũ patrem.

4 Iure canonico omnibus illegitimè natis etiam spurijs ex damnato coitu ortis, parentes necessaria alimenta præbere debent, licet cæsareo iure aliud decretum reperiatur.

5 Cura alendi legitimam prolem ad patrem pertinet, cum ob eam rem dotem accipiat, vt onera matrimonij sustineat, familiamque alat, præterquam quod mulier propria lacte natos suos nutrire debeat. Quod ad illegitimam prolem attinet, mater eam primo triennio, postea pater alere tenetur.

6 Si mater ob paupertatem, vel infirmitatem puero lactando vacare non possit, aut si nobilis

sit,

sit, cui secundum morem patriæ dedecori vertitur prolem lactare, patris impensis, nutrix adhiberi debet.

In defectum patris, aliorumque ascendentium per lineam paternam, mater alijque per lineam eius ascendentes prolem inopem alere coguntur, intellige si proles laborando se honestè non possit sustentare. 7

NB. Nomine alimentorum comprehenduntur, victus, vestitus, habitatio & cætera quæ ad corporis sustentationem necessaria sunt, pro cuiuslibet status conditione.

Rectè verò testatur Gail. lib. 2. obser. 89. quod pater filio spurio rectè donet, aut testamento relinquat, quod sit instar alimentorum sicuti & filiæ dotem competentem eodem iure dare non prohibetur.

Alimenta ea, quæ absolutè necessaria sunt ad vitam, parentes filijs suis quibuscunque & quantumuis sceleratis, naturali iure debent. Non repugnat tamen filium vel filiam ob crimen propter quod iure exhæreditari posset etiam post puertiã priuari posse omnibus alimẽtis etiam necessarijs excepto casu necessitatis, Estq; sẽtentia Vasq. 8

Filij naturales si nec proles legitima adsit, nec vxor superstes, succedunt patri suo ab intestato in duabus vncijs, & vnà cum illis mater æquali portione. 9

Testamento vel donatione patri concessum est legitimam prolem habenti, naturalibus fiilijs suis vnà cum eorum matre vnicam tantum vnicam hæredatis relinquere; Sin mater absq; liberis 10

super-

superstes sit, semiunciam; sin liberi legitimi non extent, etiam ex asse hæredes filij instituí possunt, vel quodcunq; patri placuerit bona sua eis donare potest, dummodo ascendentes si supersunt, legitima non priuentur.

11 Matri, spectato iure communi Cæsareo naturales liberi vna cum legitimis tam ab intestato, quam ex testamento succedere solent excepto feudorum iure.

12 Etiam Nothi, seu vulgò concepti matri & parentibus maternis, nisi ea illustris sit, vna cum legitimis succedunt secundum commune ius Cæsareum: Ad patris verò successionem non admittuntur, cum eum vel omnino non, vel saltem honesta demonstrare non possunt.

13 Qui ex damnato coitu orti sunt ascendentibus suis, nec ab intestato, nec ex testamento succedere possunt, sed non ascendẽtes ad eiusmodi filiorum successionem admittuntur.

Alij verò præter ascendentes spurium hæredem instituere possunt, Imò etiam auus, deficiente prole legitima nepotem legitimum aut naturalem ex spurio filio natum instituere potest, modo id non faciat intuitu fratris. Deinde si testator bona relinquat executori grauando eum, vt inter pauperes distribuat, potest executor etiam dare filijs spurijs testatoris, si pauperes sint.

14 Fratres illegitimi, etiam vulgo concepti (etiam secundum quosdam ex coitu punibili) siue vterini, siue ex eadem matre nati sint, eorundemque filij ac nepotes inter se consanguinitatis iure succedunt, sed fratres non vterini ab intestato inter se non

non succedunt: Ratio, quod in illegitimè natis censeatur esse ius cognationis ex parte matris, nō item agnationis, ex parte patris. Neque refert, etsi filius à principe legitimatus sit, quia intelligitur in ordine ad succedendum patri, non item alijs consanguineis.

Potest tamen frater fratrem illegitimum etiam 15
spurium hæredem testamento instituere.

Habent autem hæc omnia locum in foro conscientiæ, adeo vt si filius naturalis aut spurius aliquid exhæreditate accipiat, cuius secundum leges incapax est, restituere tenetur, quia non est lex propriè pœnalis in criminis pœnam tantum lata, sed est incapacitas dominij, seu iuris cuiuscunque acquirendi ob iustam causam. Interim hæres legitimus non prohibetur spurijs aliud sponte concedere. Quia tum non iure hæreditatis, sed gratuitæ donationis accipiunt.

Legitimatio siue natalium restitutio fieri solet 16
per rescriptum Principis, vel alterius à Principe potestatem habentis. Ea duplex est: Vna ad Ecclesiastica iura, ordines beneficia, quam solus Papa, tanquam supremus in Ecclesia Princeps, cuicunque voluerit illegitimo iure & officio. Non solet summus Pontifex legitimare alterius principis temporali iurisdictioni subiectos, nisi fortem indirectè ac casualiter, si quando grauis causa Reipubl. Christianæ ita exigat. Altera igitur est legitimatio ad ciuilia iura, puta hæreditatum successiones, officia, ac dignitates, qualem quilibet princeps in temporalibus aut Repub. libera suis subditis etiam proprijs liberis, quin &

Cle-

Clericorum filiis, etiamsi ipsi quoque Clerici sint, arbitratu suo conferre potest.

17 Porrò eiusmodi generali legitimatione ciuili consequitur filius illegitimus, vt instar legitimorum succedat in hæreditate parentum & consanguineorum aliorum, non item in paterna nobilitate, feudo, nisi speciatim expressum fuerit. *Quia in generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter concessurus.* reg si in 6. vnde nec potestate alicui legitimandi data, censeri debet concessum, vt ad feuda illegitimus legitimet.

18 Spuriorum non est propriè dicta legitimatio, sed potius dispensatio quædam.

19 Episcopi communi iure dispensare possunt cũ illegitimè natis ad ordines minores tantum & simplicia beneficia.

02 Qui habet potestatem legitimandi, censetur etiam habere potestatem dispensandi cum illegitimo in ordine ad certum effectum, non tamen vice versa, qui enim potest, quod maius est, potest etiam quod minus est, si id in maiori contineatur. Deinde dispensatus ad ordines non eo ipso etiam ad beneficia dispensatus censetur, quia ad disparata non fit bona illatio, præsertim in materia strictæ interpretationis.

21 Religiosi natalium defectum laborantes, ipso iure dispensati esse censentur ad ordines sacros, non verò ad dignitates, prælaturas.

22 In dubio quisque censeri debet legitimè natus, quia vt Arist. Non unum sed multiplex pariendi tempus homini à natura datum est. Nam & septimo mense, & octauo, & nono parere potest, quod

quod plurimum, decimo: Nonnullæ etiam meliorem vndecimum attingunt.

Si post nuptias contractas ex acto mense septi- 23
mo nondum aduentante sine mensis vndecimi, proles nascatur pro legitima haberi potest.

CAP. VI.

De bono Sacramenti.

PEr bonum Sacramenti intelligitur indissolubi- 1
lis nexus coniugij, vt neuter ab altero separari deceat. Matrimonium tamen non est ita indissolubile, vt eius dissolutio naturali iuri propriè repugnet. Nam quibus causis res constituitur eisdē etiam dissoluitur, c. omnis, 17. q. 2. Et. Deus absoluta potentia in lege naturali dispensari non potest: si enim lex naturalis est, sequitur ex naturalibus, & per se notis principijs: quæ cum immutabilia sint, stantibus rerum naturis, etiam quod ex eis deducitur secundum se immutabile est, cōstat. Atqui Deus olim dispensauit cum Iudæis, vt ob rationabilem causam licitum esset repudiū coniugis, seu dissolutio matrimonij, quo ad vinculum: Adde quod hæc diuortij consuetudo postea etiam ad gentes deflexerit.

Matrimonium præsertim consummatum ex 2
prima Dei institutione indissolubilitatem habet sacri mysterij causa, nimirū propter futurā verbi diuini incarnationem, quæ etiam Adamo prophetico spiritu reuelata fuit, dicente *Hoc nam os ex ossibus meis* Gen. 2. Quem locum etiam Christus

Matth.19.citat & interpretatur eo fine, vt matrimonium à prima sui institutione indissolubile, atque ita de inceps obseruandũ ostenderet, ait itaq; *Iam non sunt duo sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.*

Maiorem autem firmitatem habet matrimonium consummatum, quam ratum ad eum modũ, quo maiorem firmitatem habet coniunctio Christi in Ecclesia secundum carnem assumptam, quam coniunctio Christi cum Ecclesia per charitatem, quippe quæ per mortale solui & afferri potest.

10 Matrimonium ratum & non consummatum per religionis professionem omnino soluitur, idq; Ecclesiæ authoritate, quam per traditionem accepimus *. Si enim matrimonium iure naturali aut diuino per vota solemnia solueretur, idipsum etiã fieret per vota simplicia: quandoquidem votorũ solemnitas, & à simplicibus discriminatio solo Ecclesiastico iure introductus est. Atqui per vota simplicia non soluitur hodie matrimonium ratũ. Ergo id non ad ius diuinum, quod immutabile & constans est, sed ad Ecclesiæ authoritatem referri debet. Eapropter Iudici præcipitur, vt coniugi de religionis ingressu ante consummationem matrimonij deliberanti bimestre spacium definiat, intra quod vel propositum Religionis exæquatio vel debitum reddat. Etlicet probabile sit, quod coniux etiam nolit ingredi religionem, per bimestre possit negare debitum tamen contrariũ est probabilius. Nam extra casum, quo alter coniunx Religionem ingredi cogitat, canones nunquam

quam restringunt coniugi ius & potestatem exigendi carnalem copulam : Quod si vxor deliberans de ingressu Religionis interea per vim opprimatur à marito matrimonium indissolubile quidem redditur quoad vinculum. Sed probabile est, nihilominus vxorem posse ingredi, & interviduas profiteri, nisi exinde proli incommodum timeatur, *quia nemo sine culpa iure suo priuari debet.* Vxor autem eo bimestri spacio per saporis beneficium libera à debito reddendo habebat ius ingrediundi religionem; Ergo.

4 Authoritatem Papæ matrimonium ratum ob causam grauissimã solvi potest. Probatur ex praxi. Nam sæpè hoc factum est : & summus Pontifex ob gravem causam soluere potest vinculum professionis religiosæ, Ergo etiam matrimonium ratum. Probatur consequens ex illo vulgato. Si possum vincere vincentem te, possum etiam vincere te. Igitur si authoritate Ecclesiæ solui potest vinculũ religiosæ professionis per quod soluitur matrimonium ratum, sequitur eadem Pontificis authoritate matrimonium ratum solui posse.

5 Neq; vero per hanc dissolutionem soluitur lex diuina, sed sicuti in voto ac iuramento proximè ac directè remittitur ius Deo acquisitum per cõmissionem Ecclesiæ eiusque summi Pastoris factam Matth. 16. Indirectè verò & consequenter aufertur lex diuina de voto obseruando : quippe quæ ex ipso desinit, quod vinculum legitima potestate ablatum est. Ita similiter lex diuina iubet vinculum matrimonij etiam nondum consummatum perpetuo consistere, præterquam si Ec-

clesiæ dissoluentis authoritas accedat: Ea autem accedente directè quidem soluitur vinculum matrimonij sed lex diuina tantum indirectè & per accidens amouetur, quando apponitur conditio per quam lex diuina obligare jam desinit. Neque sequitur, quod Pontificia authoritate essentia sacramenti mutetur sed fit, vt per authoritatem Ecclesiæ dissoluto contractu, in quo ratio sacramenti fundata, vir & mulier desinant esse sacrum symbolum.

6 Nuptiæ secundæ, tertiæ & quartæ tum veteri, tum noua lege concessæ sunt. Est de fide & patet ex Apost. 1. Cor. 7.

7 Coniugium vnius viri cum pluribus simul vxoribus non ita naturali iuri repugnat, vt nulla ratione V. C. Dei dispensatione cohonestari possit; Ratio, quia talis Polygamia ex proprio obiecto malitiam non habet, sed solum ex adiunctis incommodis, quæ in certis casibus abesse, vel alijs minoribus incommodis compensari possunt. Accedit quod intrinsecè mala & iuri naturali aduersantia sunt à Deo, concedi nunqnã possunt. Constat autem Deum olim concessisse Patriarchis, vt plures simul vxores lecto accipere possent, idque ad multiplicandum genus Abrahæ.

NB. Concubinæ Patriarcharum dicebantur, non quod legitimæ vxores non essent, sed quia nõ cũ legalibus instrumẽtis acceptæ erant in cõmunionem bonorum, vt familiæ gubernatrices eorumq; filij bonorum præternorum hæredes esse possent, sed solum in societatem thori sicut colligitur Gen. 25.

Po-

Polygamia seu matrimonium cum pluribus vxoribus est contra primæuam eius à Deo factam institutionem Gen. 2. *Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna:* si autem vir vnus duas vxores habeat, non erunt duo in vna carne, sed potius diuisio in plures carnes, vide Matth. 19. 8

Polygamia plurium virorum ad vnam vxorem maiorem deformitatem præse fert, quam vnius viri ad plures vxores, & plura etiam incommoda secum fert, quum non ita vt Deus absoluta sua potestate eam concedere non posset. Nã Deus permittendo polygamiam non propriè in ea dispensat, sed affert conditionem, per quam illicita esse desinat ad eum modum sicuti si iubeat innocentem occidi, vel rem alienam domino suo auferre. 9

Pœnæ ciuiles, quæ directè ac principaliter in odium secũdarũ nuptiarum institutæ erant (V.C. vt mulier intra annum luctui nubens fiat infamis, vt posteriori marito non possit donare, aut testamento relinquere vltra tertiam partem, vt nihil à marito per donationem lucrari possit, & ferme etiam aliarum successionum incapax sit) canonico iure sublatæ sunt quippe repugnantes libertati matrimonij à Christo promissæ 1. Cor, 7. Rom. 7. Quæ verò pœnæ directè ac principaliter in fauorem liberorum prioris matrimonij decretę, in suo vigore manent, Ratio, quia nõ sunt propriè dictæ pœnæ, sed potius promissiones ac fauores liberorum, nec simpliciter à secundis nuptijs retrahunt, sed tantum sub conditione, si cõiunx bonis occasione prioris matrimonij parentibus potiri velit. 10

Tales pœnæ, sed potius prouisiones sunt. Primò conjunx transeundo ad secundas nuptias amitti proprietatem bonorum prouenientium à coniuge defuncto, vt proinde, neq; ea alienare, neque vltima voluntate cuiquam relinquere possit, sed filijs prioris matrimonij ex æquo inter ipsos diuidenda relinquere cogatur. Secundò conjunx ad secundas nuptias transiens non potest suo coniugi donatione aut vltimæ voluntatis dispositione plus relinquere, quam vlli liberorum prioris matrimonij: Tertio mater transiens ad secundas nuptias priuatur tutela liberorum ex priore matrimonio susceptorum, quia suspicio est; malè administraturam esse propter affectum ad novum maritum & ex ipso suscipiendam prolem. Quartò si mater ad secundas nuptias transeat, meretur, vt educatione liberorum prioris matrimonij priuetur. Quintò si mulier hæres ab intestato extitit alieni liberorum ex priore matrimonio, nõ acquirit plenum dominium, sed solum vsumfructũ bonorum, quatenus ea ex paterna substantia prouenient, quare ea alienare omnino prohibetur, sed alijs eiusdem matrimonij liberis reseruantur, si superstites sint: attamen ex testamento filij: imò etiam ab intestato, si alius filius aut filia non supersit, pleno iure succedere potest.

11 Probabile est, quod constitutiones istæ locum non habeant in marito ad secundas nuptias transeunti (eo quod si Imperator etiam patrem in sua illa cõstitutione comprehendere voluisset, id expressisset) sed neq; in vxore secundò nubenti locũ habere videatur ante iudicis sententiã: Ratio est, quia

quia tametsi quatenus ad liberorum promissionē spectant, fauorabiles sint tamen comparatione ipsius transeuntis ad secundas nuptias exosæ sunt, & quodammodo pœnales, seu ad similitudinem pœnalium, iuxta illud: *Et ex communis viri & mulieris multa sit posita, ad multam autem nemo obligatur ante iudicis sententiam.* Deinde leges illæ quamuis fauorem liberorum continēt, semper tamen nituntur odio secūdarum nuptiarum, quasi illæ minus honestæ sint, & iunctæ cum aliqua iniuria erga priorem maritum, impietatem erga liberos; quamobrem etiam pœnæ ac mulcta appellantur. NB. NB. NB. Hinc resolves, si vir susceptis ex priore matrimonio liberis, defuncta vxore diuite, aliam pauperem duxit, licet iure ciuili prohibeatur illi plus, quàm vni liberorum suorum relinquere: attamen coram Deo nihil peccaturum, si supra id, quod lege concessum est, moderatum quidquam mulieri clanculum donet, quo post mortem suam se honestè alat. Cum n. id extraneo cuiuis donare aut legare possit absq; peccato, cur non etiam vxori indigenti, & de se ac liberis suis benè meritæ: Et licet filij beneficio legis ciuilis dictam donationē excedentem rescindere possint, priusquam tamē rescindatur puto, eam consistere, vt naturalē affectum pariat transferendi dominij rei donatæ in vxorem secundum iustam donatoris defuncti voluntatem.

CAP. VII.

De Divortio.

DIvortium (non acceptum quod separatione coniugum dissoluto eorū matrimonio quo-

ad vinculum fit. ff. & C. de divortijs, sed acceptum pro separatione coniugum, solùm quoad thorum & habitationem) mutuo interdum consensu fieri potest, causa pietatis, vel alia honesta V. C. ne proles supra facultatẽ multiplicetur, dummodo absit periculum incontinentiæ, sicut colligitur ex Apost. 1. Cor. 7, Et SS. Patres exempla memorant coniugũ fidelium mutuo consensu continentiam vouentiũ, quamuis propter periculũ incontinentiæ consultũ nõ est conjugib. continentiã vouere, nisi præmissa matura deliberatione, & lõga experientia, quod facilè cõtinentes ambo esse possint.

2 Coniunx Religionem ingredi potest cum cõsensu alterius conjugis simul ingredientis, vel in seculo edito voto continentię permanentis, modo tunc eius ætatis sit, vt extra probabile periculum incontinentiæ versetur, idemque dicendum, si maritus S. ordinem susceperus sit colliguntur ita ex Matth 19. *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres aut sorores, aut patrem aut matrem, aut vxorem &c. centuplum accipiet.*

3 Ad Episcopum pertinet dispicere, vtrum vxor, in hoc casu extra incontinentię periculum existat, quare conuenit ab eo ad maiorem securitatem licentiam petere, quamuis etiam sine petita licentia professio valitura sit.

4 Si coniunx absque coniugis consensu religionem profiteatur, professio nulla est; quare reuocari, imò sponte egredi potest, tamẽ post mortem cõiugis ad alias nuptias transire prohibetur: Ratio: quia præsũptio est, ꝙ vouens se voluerit obligare eo modo, quo potest secũdũ illud: *Si nõ valet*

quod

quod ego volo vt valeat sicut valere potest: At maritus invita vxore se obligare potest ad non petendum debitum, & ad continentiam seruandam post mortem eius; Quare autem hæc in religiosa professione tanquam pars in toto comprehẽdantur, ideo præsumptio iuris est quod saltem hæc duo promittere voluerit maritus si professio eius non valeret. Quæ tum præsumptio in conscientiæ foro veritati cedere debet, si animus vouendi continentiam non erat, nisi dependenter à professionis valore.

Si coniugatus cum consensu alterius coniugis nec religionem ingredientis, nec in seculo votum continentiæ edentis, profiteatur, officio ordinarij reuocari potest ad vxori debitum reddendum, ea autem mortua ad Monasterium redire cogitur, quia professio valida fuerat. 5

Si coniunx licentiam impediendi religionem coniugi liberè concessit, censetur se obligâsse ad perpetuam continentiam, imò & ad religionis ingressam, si iuuenis aut de incontinentia suspectus sit. Necesse tamen est, quod fuerit conscius iuris, ita disponentis quod de vxore in dubio non præsumitur, quippe ignarâ iuris. 6

Si vnus coniugum adulterium commisit, alter eo ipso acquirit ius instituendi diuortium, quoad thorum & habitationem, remanente tamen substantiali vinculo; frustra enim sibi quis fidem postulat seruari ab eo, cui fidem à se præstitam seruare recusat. Quæ causa est, cur Christus Matth. 5. & 19. hanc solam diuortij causam præcepit. Dico autem vobis quia quicunque dimiserit vxorem 7

ſuam, niſi ob fornicationem mœchatur. Ratio eſt, quia ſolum adulterium coniugis repugnat contractui matrimoniali per ſe, alterumque coniugem in perpetuum liberat à fide coniugali, alia verò crimina ob quæ (infra dicam) coniugem repelli poſſe per accidens ſe habent ad matrimonij ſubſtantialem obligationem, quare ijs ceſſantibus recipi debet coniunx.

Intelligitur autem hic per diuortium ſolum quoad habitationem & thorum, non verò quoad vinculum, vt colligitur ex verbis Chriſti Marc. 10. Luc: 16. Et Apoſt. 1. Cor. 7. Nomine fornicationis intelligitur omnis concubitus cum ſuppoſito, etiam Sodomia, beſtialitas. Quia iuſtum diuortium oritur ex eo, quod coniunx carnem ſuam in alteram diuiſit contra naturam pacti matrimonialis; Talis autem diuiſio fit per Sodomiam, non item per ſeminis ſolum effuſionem aut tactus impudicos, aut per peccatum mollitiei.

8 Maritus & vxor iure diuortij propter adulterium inſtituendi æquales ſunt. Ratio, quia ius diuortij oritur ex violatione fidei coniugalis, ad quã coniuges æquali iure obligantur.

9 Separatio coniugum, quoad thorum propria authoritate fieri poteſt quia ius naturale ac diuinum ob cauſam adulterij diuortium fieri permittit; ſeparatio tamen quoad habitationem propter adulterium Eccleſiæ ſententiam requirit, ne talis ſeparatio in publicam notitiam venire ſoleat. Excipe, ſi etiam crimen adulterij publicè notum ſit, vel maritus alio prætextu ſe ſeparare poſſit V.C. peregrinationis longinquę ſed ſine redeundi propoſito, ita vt ſcandalum euitetur.

Si

Si coniunx in causa non notoria à coniuge sine 10
iudicio Ecclesiæ repulsus sit, ante omnia eum iudex, cuius officium imploratur, in pristinum statum restituere debet, & postea causam diuortij cognoscere, compulso altero ad probationes proferendas. Secus est, si causa diuortij puta adulterium notorium sit, seu per euidentiam facti, seu per confessionem. Nam hoc casu repulsa vxor non restituitur. Ratio, quia petenti restitutionem obstat exceptio de notorio defectu iuris seu proprietatis.

Si coniunx repulsus fuerit prætextu impedi- 11
menti dirimentis V.C. ob consanguinitatem, petita restitutione, si probationes in continenti affectantur, restituendus est quoad omnia alia, excepto thoro idque propter periculum fornicationis, si fortè impedimentum subsit.

NB. Maritus sciens coniugis suæ adulterium licet sufficienter probare nequeat per se loquendo debitum reddere non tenetur, etiam si illi à Iudice sub excommunicatione mandet. Nam præceptum Ecclesiæ in falsa præsumptione fundatum non obligat in conscientia, quia præsumptio cedit veritati: Tamen ne iudicium Ecclesiæ contemnere videatur, condemnetque, obedire debet, quatenus scandali vitandi necessitas postulat.

Coniunx innocens post coniugis perspectum 12
adulterium religionem profiteri vel sacrum ordinem accipere non prohibetur. Nocens tamen hoc non potest facere, si innocens statum non mutauit; Quandoquidem sententia diuortij nihil commodi

modi innocenti afferri debet, quominus coniugem alterum reuocare, ipsique reconciliari possit, si ita ipsi lubitum sit. (Secus si innocens ingressus sit religionem) Quod si tamen coniunx adulter semel aut iterum monuerit alterum coniugem, vt post suam emendationem recipiatur, non exauditus religionem ingredi, vel sacros ordines accipere potest.

13 Certi casus sunt, in quibus coniugi diuortium non permittitur propter coniugis adulterium, videlicet primò si coniunx vim passa, quia formaliter non est diuortium; secus est, si graui metu compulsa consensit. Nam mortem potius oppetere debet ex fidei coniugalis natura quàm in stuprum consentire. Secundò, si per ignorantiam ad non suam accessit, aut si vxor maritum probabiliter defunctum putauit, & ad alias nuptias transiuit, aut in hoc casu cum aliquo fornicetur, quia vacat culpâ adulterij formalis, quod solum causa iusta diuortij est. Tertiò si alter coniuux etiam criminis particeps fuit, vel etiam ipse fornicatus, quia in hoc casu paria delicta pari veluti compensatione tolluntur.

Monet tamen Molina Maritum adulterum nihilominus posse criminaliter accusare vxorem de adulterio ad vindictam publicam, quia in ordine ad accusationem criminalem delicta paria non compensantur, præsertim cum leges permittant marito vxorem de adulterio criminaliter accusare, sed non vice versa vxori maritum suum. l. 1. C. ad L. Iuliam de adulterijs.

14 Si post vnius, vel vtriusque adulterium coniu-

ges

ges reconciliati sint, censetur ius matrimonij restitutum perinde ac si crimen nullum antecessisset. Quare si alteruter coniunx postea fornicatur, alter acquirit ius diuortij.

NB. Si post sententiam diuortij Iudicis authoritate factum, etiam alter coniunx adulterium committat, non obligatur ad recipiendum coniugem nisi iudex ex officio compellat ad occurendum probabili periculo incontinentiæ. Illud tamen fatendum est, quod coniunx accusatus ciuiliter de adulterio ad diuortium instituendum possit etiam post litem contestatam opponere exceptionem de lapsu alterius coniugis. Imò coniunx, qui similiter fornicatus est, non potest bona conscientia diuortium instituere. Esto crimen eius occultum & alterius notorium sit, modo etiam actu se emendare peccata existat.

NB. Innocens præsumitur condonare nocenti si familiariter eam tractet cum illo commisceatur, si tamen re ipsa abfuit voluntas condonandi, nihilominus in conscientiæ foro diuortium instituere poterit, licet in externo foro non audiatur propter iuris amissi præsumptionem.

Coniux à coniuge adultero separare se potest, 15
sed non debet ex necessitate præcepti per se & ordinariè loquendo (quia vt S. Aug. permisit Dominus, non iussit) nisi id necessarium sit, ad procurandam emendationem coniugis, vel ad scandalum vitandum, ne maritus crimini vxoris sæpè relabentis indulgere videatur.

Coniunx innocens post institutum diuortium 16
coniugem emendatum reuocare suo iure potest:

Ratio,

Ratio, quia per iudicis sententiam innocens suo iure priuari non debet, cum alioquin exceptio rei iudicatæ proficeret reo, contra quem lata fuit, quod iniquissimum esse ait Iulianus l. euidenter ff. de except. rei iudicatæ. Sed tamen innocens non obligatur reuocare emendatum, quandoquidem frangendo semel matrimonij fidem priuatus est iure exigendi debitum coniugij. Ex charitatis tamen lege si coniunx in periculo incontinentiæ versetur, recipiendus est.

17 Aliæ causæ diuortij instituendi sunt idque per accidens, vtpote non prouenientes ex violata fide matrimonij, vt proinde talibus causis cessantibus coniunx recipi debeat. Prima, lapsus in hæresin conuenienter. Apost. ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem devita.* Requiritur tamen pertinacia: Emendatum verò condemnatum tunc recipere non tenetur, quia Ecclesia in pœnam hæresis priuare potest alijs iuribus dominij. Ergò etiam iure illo, quod habet in corpus coniugis. Secunda graue periculum animæ, sic enim licet ob periculum infectionis corporalis V. C. lepræ recedere, cur non ob periculum animæ V. C. si maritus sit magus, si solicitet ad peccatum innocentem, conseruatur illud Christi Matth. 5. Si oculus tuus scandalizat te &c. Tertia, graue periculum corporis, huc pertinent insidiæ, quas coniunx alterius vitę machinatur, vel alia magna coniugis sæuitia, seu ex ira, seu ex ebrietate &c. prouenies vt sine probabili periculo grauis damni ipsi cohabitare non possit. Dico graue malum oportere esse in futurum impendens, & ineuitabile, cuius

ius videlicet metus ac trepidatio iusta sit, & meritò hominem prudentem cõsiderata personæ qualitate moueat. Eiusmodi malum non tantum est mortis aut mutilationis membrorum, sed etiam atrocium verberum. Præterea graues & frequentes discordiæ, quibus cohabitatio coniugi innocenti molesta redditur, sufficientem causam præbeat diuortio, cum graue malum reputetur perpetuò offensum habere eum, quo cum semper viuere cogaris, & ex quo res tuæ pendent. Dixi etiam malum in futurum impendens: Non enim sufficit ad diuortium semel aut iterum vxorem V. C. à marito præter consuetudinem ira ingenti cõmoto acriter nimis verberatum esse, nisi probabilis timor sit eiusmodi malum sæpius inposterum timendum esse. Dixi tertiò ineuitabile, quia si cautio sufficiens dari possit de malo inposterum non inferendo, non erit locus diuortij. Sufficiens autem cautio censetur, per quam boni viri arbitrio satis consultum est incolumitati alterius qualis cautio plerunq; est fideiussoria, aut pignoratitia, interdum verò optima est iuratoria, si vir probus iuramenti religionem quàm maximè reuereri existimetur. Cæterum hæc omnia discutienda relinquuntur arbitrio iudicis.

NB. Si coniunx in amentiam incidat & alteri periculum vitę non timeatur, licet molestum sit ei cohabitare, tamen molestia hæc toleranda est.

Quid enim tam humanum est, quàm fortuitis casibus mulieris maritum vel vxorem mariti participem esse l. cum dolens & si maritus ff. soluto matrimonio.

Si

18 Si causa diuortij propter graue periculum corporis aut animæ notoria sit propria authoritate separatio fieri potest per se loquendo; Interim tutius est, imò ratione scandali vitandi plerunque necessarium, vt iudicis Ecclesiastici officium imploretur nisi periculum in mora sit.

19 Facto diuortio inter coniuges liberi ordinariè manere debent penes innocentem expensis patris, si is causam diuortio dedit. Sin cõtra apud patrem expensis matris locupletis, saltem post iudicis sententiam.

Limita hoc primò, si innocens infidelis sit, tunc in fauorem fidei tradenda est alteri coniugi fideli proles. Secundò licet vir diuortio causam prębuerit, si tamen mulier ad secundas nuptias transeat, proles educandi ipsi nõ relinquitur. Tertiò si mater, quæ causam diuortio dedit, locuples sit, pater autẽ minus idoneus proles relinquitur apud matrem similiter haud dubiè dicendum si pater, qui causam diuortio dedit, locuples sit, mater autem pauper, proles patri relinquenda est.

PARS QVARTA.

De impedimentis matrimonij tum dirimentibus tum impedientibus tantum.

CAP. I.

De impedimentis matrimonij in genere.

1 IMpedimenta matrimonij alia sunt impedimenta tantum, illicitum scilicet reddentia, sed tamen

mien validum relinquentia; Alia verò dirimentia non eo sensu sic dicta, quasi matrimonium ratum dirimant sed impediunt ratum, & validum dat.

Spectata rei natura, & seclusis Ecclesiasticis constitutionibus, omnis magistratus secularis, qui absolutam potestatem habet ferendi leges ad subditos suos, potest eisdem impedimenta matrimonii tum dirimentia, tum impedientia tantum ob iustam causam decernere, quia matrimonium humanus contractus est in naturæ officium & ad propagationem communitatis institutus; Quare proinde vt alij contractus subiacent dispositioni magistratus, quatenus necessarium iudicat ad bonum Reipublicæ vt personæ aliquæ inter se contrahere prohibeantur. Neque obstat quod matrimonium sit sacramentum, quia ratio sacramenti superueniens non mutat, sed potius vt materia supponit humanum contractum, quo immutato per humanam potestatem.

Consequenter etiam desinit esse materia sacramenti. Simile quoddam cernere est in alijs sacramentis: Etsi enim homines materiam eorum à Christo institutum mutare non possint directè, possunt tamen destruendo vinum V. C. per aquæ effusionem, vt desinat esse materia sacramenti. Nihilominus tamen his non obstantibus Ecclesiæ hanc potestatem statuendi impedimenta matrimonij Principibus Christianis respectu fidelium interdixit, sibique propriam reseruauit; sicut & alias causas matrimoniales, quia ita decuit, postquam contractus matrimonij ad sacramenti dignitatem eleuatus est. Sed hæc non impediunt quin Principes Ethnicos, quin leges ferre possint pro

matrimonijs subditorum suorum , & impedimenta statuendi , cum apud eos sacramentum non sit.

3 Fideles subiecti Principibus Ethnicis non videntur adstringi impedimentis matrimonij secundum leges illorum ciuiles , idque ideo , quod non excedat potestatem indirectam Ecclesiæ, omnes vbique terrarum degentes Christianos eximere legibus ciuilibus & subijcere Ecclesiasticis, quod attinet ad matrimonij validitatem aut invaliditatem, quippecum plurimum propter sacramenti dignitatem interfit in hac re vniformitatem inter omnes Christianos existere.

4 Impedimenta matrimonij non nisi vniuersalibus Ecclesiæ legibus decerni possunt , non item particularibus statutis Episcoporum: Ratio quia causæ , quibus valor matrimonij vertitur semper grauissimè iudicatæ sunt , vt proinde vniuersali pontificio iure definiri debeant.

5 Matrimonium cum impedimento dirimente scienter contrahere, est mortale, quia est violatio legis iustæ in re magni momenti , etiam sacrilegium, eò quod taliter contrahentes ad velandum sceleſtum suum contractum , abutuntur ritibus, ac nomine sacramenti, non sine eius iniuria ac irreuerentia. Excipe tamen, nisi grauis metus cogat ita celebrare. Talis enim non peccat cum reuera non habeat animum verè contrahenti. Secus se absolutè & efficaciter non posse, sed tantum promittendi, quatenus ex sua parte potest: cuismodi promissio in tali necessitate non potest esse illicita

cita, dummodo absit animus ita inualidum contractum matrimonium consummandi.

Copula habita cum persona, qua cum matrimonium ob Ecclesiasticam constitutionem consistere nequit, tunc accipit specialem malitiam necessariò in confessione explicandam, si impedimentum constitutum fuit precipuè propter copulam, quasi illa indecentiam habeat in ordine ad virtutem, puta religionis, vt videre est in religionis voto, cultus disponitur aut contra virtutem pietatitis ac reuerentiæ erga sanguine iunctos, vt in impedimento consanguinitatis, affinitatis: Secus verò res habet, si impedimentum positum fuit non propter indecentiam copulæ, sed ob aliam causam puta criminis punitionem, vel matrimonij libertatem tuendam, vt videre est in impedimento criminis raptus. Quare si quis hoc casu cum muliere, tanquam cum coniuge coniungatur, simplicem fornicationem committit, nisi id faciat in contemptum Ecclesiæ. 6

Cap. II.

De impedimento Erroris.

Error personæ contractum matrimonij natu- 1
rali iure irritum reddit. Ratio, quia error circa substantiam siue obiectum substantiale vitiat omnẽ contractum, Persona autem determinatè cognita contrahenti solet esse substantiale obiectum contractus matrimonialis. Ergo error circa personam vitiat contractum matrimonij. In

sacramentis verò aliis, V. C. baptismatis error circa personam, putando esse Petrum, cum sit Iohannes &c. sacramentum non vitiat, quia virtualis ministrantis intentio esse debet baptizandi, confirmandi hominem præsentem, ac capacem quicunque ille sit. Quod si tamen errans actualiter intendat contra hæc cum muliere proposita, quæcunque illa sit, valet matrimonium; sicuti & valida est emptio, si falsò existimans esse bucephalum, velit tamen emere hunc equum, quicunque sit; Nam eiusmodi error speculatiuus tantum censetur, non practicus, quippe haud vitians obiectum substantiale actus voluntarij.

2 Error circa qualitatem, & si ex dolo alterius contrahentis proueniat, & det causam contrahēdi, matrimonium non infirmat, V. C. si quis contrahat cum Caia simulante se sanam, virginem, cum sit leprosa, corrupta &c. Quia talis error non tollit voluntarium simpliciter, nec vetus Canon extat, quo infirmetur tale matrimonium, quippe substantialiter consistens. Limita hanc assertionem. Primò nisi contrahens actualem voluntatem habeat non accipiendi mulierem hanc in vxorem, nisi sana, virgo sit. Secundò nisi error qualitatis etiam in errorem substantiæ, siue personæ redundet, si videlicet aliquis existimet, se cum alia persona contrahere, non ea, quam exterius accipit; Ideoque neq; consentiat cum hac contrahere, quia non cognoscentis aut errantis non est consensus. Id verò tunc evenire solet, si per qualitatem vnam vel plures, certa persona describatur, animoque designetur, quæ visu alioquin igno-

ignota est, vt si consentiens animo ad accipiendam eam, quæ est inter filias Sempronij primogenita, offeratur autem postea Caia, quæ primogenitam se mentitur: Non valet matrimonium, tametsi ponamus primogenitam ante mortuam esse. Secus est, si Caia hæc visu prius nota, & ad matrimonium determinata fuisset, tametsi postea simulet se primogenitam, cum non sit; Valebit tamen matrimonium nisi actualis inrentio fuisset saltem animo retenta, non accipiendi eam nisi primogenita sit.

Quod verò matrimonium Ecclesiastico iure irritum sit, quod graui metu iniusto celebratum, non verò quod ob dolum: Ratio est, quia utrumuis iniusta, grauis interuenerit plerumque coram Ecclesia demum stare potest; At verò dolus fermè occultus est, Quare ne multa matrimonia dubium valorem haberent, expediebat ea non in firmari, quando spectato naturali iure subsistendi vim obtinent.

Error circa qualitarem conditionis seruilis, si 3
alter contrahentium ingenuus est, vel liber, matrimonium irritum reddit, quia conuenit, vt matrimonium contrahẽtes æqualem corporum suorum potestatem inter se conferant ad generationis finem &c. Liber autem homo plenam sui corporis potestatatem habens, dat alteri, obligans se ad indiuiduam vitæ societatem, mancipium autem hoc non potest facere, quandoquidem in potestate domini sui constitutus vendi, & in terras longinquas ablegari potest; Si tamen liber sciet,

alterius quocum contrahit seruilem conditionem iam sponte remittat, valebit matrimonium.

4 Mancipium à Domino prohiberi non potest, quominus matrimonium contrahat: quamuis debita seruitia nihilominus exigi possint, etiam ablegando ab vxore, quia iure suo utitur; peccabit tamen dominus contra charitatem, si coniugis probabili periculo in continentiam exponat; Quare Iudicis Ecclesiastici officio interdici illi poterit, ne seruum coniugatum ita impediat dominus, ne nunquam, aut vix unquam vxori cohabitare possit.

5 Coloni, Originarij, adscriptitij, quales in Germania etiam (qui ita dominis terræ obligati sunt, vt recedere illis non liceat, nisi remissione gratis facta, aut precio remissionis persoluto) propriè non sunt servi, sed potius liberi homines. Quare quæ in hoc capite de seruis dicta, ad eos non pertinent.

CAP. III.

De impedimento Voti.

1 VOtum solemnis professionis in religione approbata, nō tamen soluit matrimoniū ratum, sed etiam dirimit contrahendum. Ratio quia placuit Ecclesiæ eos, qui vitæ perfectioris statu suscepto, stabili se obligatione DEO & Ecclesiæ cōsecrant, inhabiles efficere ad statum matrimonii religiosæ eiusmodi obligationi valdè repugnā-

tem.

Vota

Vota simplicia in soci: Iesu, matrimonium 2
contrahendum dirimunt, sed antea contractum
& ratum non dissoluunt.

Votum solemne, quod sacro ordini annexum 3
est, matrimonium ratum non soluit, dirimit ta-
men ac impedit contrahendum. Ratio verò, cur
Ecclesia velit per professionem religionis matri-
monium ratum dirimi, non item per susceptio-
nem ordinis, quia per professionem censetur fieri
perfectissima traditio sui ipsius & reciproca ob-
ligatio quædam cum religione, ideoq; mors quæ-
dam spiritualis, ac veluti alterum spirituale matri-
monium, cui meritò prius, secundum carnem ini-
tium cedere debeat, cuiusmodi perfecta traditio
in susceptione S. Ordinis non reperitur.

NB. Quod excommunicati ipso facto incur-
rant religiosi vtriusque sexus, & clerici in sacris,
qui matrimonium contrahere præsumunt, & qui-
cunque cum monialibus contrahere non veren-
tur.

Clericus in sacris de facto matrimonium con- 4
trahere præsumens, est suspensus ab ordine, quã-
uis Episcopus post potentiam possit cum ipso dis-
pensare, si bigamus factus non est.

Votum simplex continentiæ in seculo est im- 5
pedimentum impediens tantum, non dirmens.
Ratio, quia per tale votum homo in facie Eccleſię
non censetur mutare statum, cum nullam promis-
sionem acceptante Ecclesia edat. Vnicus tamen
casus excipitur, si vxor edito continentiæ voto li-
centiam marito dederat S. Ordinis suscipiendi,

eo defuncto, ne validè quidem ad secundas nuptias transire potest.

6 Qui cum voto simplicis continentię, matrimonium contraxit ante impetratam dispensationem coniugij debitum petere prohibetur: Non ita verò, qui post votum Religionem ingrediendi ac profitendi matrimonium contraxit, ac consummauit. Talis enim neque petere neque reddere prohibetur, cum nondum habeat votum castitatis, sed votum de vouenda castitate solemniter, à cuius voti expletione impeditus est, donec matrimonium soluatur.

CAP. IV.

De impedimento consanguinitatis.

1 CONsanguinitas est vinculum personarum, quæ ab eodem, eoque propinquo stipite seu progenitore per carnalem generationem descendunt. Explicatur. Omnes gentes agnoscunt vinculum aliquod ac veluti naturalem animorũ iunctam cum similitudine corporum inter eas personas intercedere, quæ ab eodem stipite seu progenitore eoque propinquo oriuntur: Vnde & propinquitas sanguinis dicta est. Qui verò à communi stipite remoto descendunt, consanguinei vocari non solent, alioquin omnes homines consanguinei erunt, quippe ab eodem parente Noë & Adamo descendentes. Ratio huius rei est, quia virtus generatiua propensa quidem est ad generandum simile sui, verùm quo magis à communi

stipite

stipite seu generante per succedentes generationes quibusdam quasi gradibus progressio fit eò magis similitudo seu proportio sanguinis minuitur.

Cognatio & agnatio differunt, sicut genus & 2
species. Nam cognati siue quod idem est, consanguinei, non omnes cognati dicuntur, sed ij tãtùm, qui per virilis sexus cognitionem iuncti sunt, & idcirco idem nomen, eandemque familiam sequuntur: siue mares sint, siue fœminæ videlicet Titius & filij eius, filiæque & germani fratres eius, fratrumque filij ac filiæ agnati dicuntur.

Linea consanguinitatis (ordinata coniunctio 3
personarum consanguinitatem inter se habentiũ) triplex est. Descendentium, quæ est secundum habitudinem principij ad eos, qui inde deriuantur: Secundò, Ascendentium, secundum habitudinem eorum, qui deriuantur ad principium suum, liberorum ad parentem. Tertiò Linea transversa, quæ est habitudo eorum, quorum neuter ab altero, sed uterq; aut omnes ab eodem principio descendunt.

Gradus consanguinitatis definitur. Distantia unius personæ ab altera in eadem linea, siue scala consanguinitatis. Finguntur etiam gradus hi ad similitudinem scalarum, quas ita ingredimur, ut à gradu in gradum proximum, qui ex illo quasi nascitur transeamus.

NB. Pro linea ascendente & descẽdẽte traditur hæc regula utroq; iure recepta. *Tot sunt grad. in Linea descendente vel ascendente, quot personæ, vnâ dẽptâ.* Quare pater & filius primo gradu iuncti sunt; Auus &

nepos secundo : Proauus & pronepos tertio; Abauus & abnepos quarto, & sic deinceps.

4 Transversa linea duplex est; vna æqualis, quæ est inter personas à communi stipite æqualiter distãtes : Videlicet intra fratres & sorores, inter patrueles & consobrinos, & horum filios & nepotes, pro hac secundum iuris canonici constitutionem hæc regula recepta est. *In linea transuersa æquali quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant, totidem inter se distant.* Quare cum fratres & sorores vno tantùm gradu à suo patre vel matre distent, in linea recta sequitur, uno etiam gradu inter se distare : Patrueles autem & Consobrini sunt in secundo gradu lineæ transuersæ: quia in linea recta duobus gradibus à communi eorum stipite, auo, & auia distant. Deinde filij & filiæ patruelium & consobrinorum tertio gradu iuncti sunt, quia in linea recta tribus gradibus à proauo vel proauia communi ipsorum stipite distant. Nepotes autem patruelium & consobrinorum quarto gradu iuncti sunt, quia in linea recta à communi stipite, suo abauo vel abauia quatuor gradibus remoti sunt. Alia est linea transuersa inæqualis inter personas inæqualiter distantes à communi stipite: videlicet inter parruum vel amitam, & fratris filios, inter magnum patruum, vel magnam amitam, & fratris eorum nepotes, qui omnes inter se agnati sunt. Et similis ratio est de reliquis cognatis, videlicet avunculo & matertera, magno auunculo, & magna matertera, &c. cum sororũ filiis, nepotibus, & pronepotibus. Pro hac linea secundum ius Canonicum hæc regula recepta est:

In li-

In Linea transuersa inæquali, quot gradibus, quæ remotior est persona, à communi stipite distat, totidem gradibus personæ ipsæ inter se distant. Quare patruus vel amita in secundo cognationis gradu est cum liberis fratris sui, & auunculus & matertera in secundo gradu cognationis est cum liberis sororis suæ, quia nepotes si duobus gradibus in linea recta distant ab auo suo, cuius filius fuit eorum patruus, aut filia amita vel abauia sua, cuius filius fuit auunculus, & filia matertera. Similis ratio est cum magno patruo, magna amita, magno auunculo, magna matertera, qui tertio gradu coniuncti nepotibus sui fratris & sororis &c.

Consanguinitas hodie intra quartum gradum 5. lineæ transuersæ tàm æqualis, quàm inæqualis matrimonium contrahēdum impedit ac dirimit: Iure autem antiquo ad septimum usq; gradum impedimentum hoc extendebatur.

SCHE-

SCHEMA CONSANGVINITATIS.

	Abavus. Abavia. IV.	
Magnus propatruus. Magna propatrua. IV.	Proavus. Proavia. III.	Magnus. proavunculus. Magnapromatertera. IV.
Magnus patruus. Magna amita. III.	Avus. Avia. II.	Magnus Avũculus Magna Matertera. III.
Patruus Amita. II.	Pater. Mater. I.	Avunculus. Matertera. II.
Frater I.		Soror. I.
Filii & Filiæ; fratris. II.	Filius. Filia. I.	Filii & Filiæ Sororis. II.
Nepotes & Neptes ex fratre. III.	Nepos. Neptis. II.	Nepotes. & Neptes. ex Sorore III.
Pronepotes & Proneptes ex fratre. IV.	Pronepos proneptis. III.	Pronepotes & proneptes ex Sorore. IV.
	Abnepos Abneptis. IV.	

Con-

Consanguinitatis Schema hoc extensum tantum est ad gradus quatuor, videlicet inter quos secundum ius canonicum est impedimentum dirimens; adeò, vt hypothecus ille seu mas sit, seu fœmina, cum nulla harum personarum nuptias contrahere possit, prohibente consanguinitatis iure.

Ad intelligendum schema antecedens.

NB. Primò Gradus consanguinitatis personarum omnium in hoc schemate positarum, intelligendi sunt, cum ordine ad hypothecum: Ita ut V.C. hypotheci proauus sit ipsi coniunctus in tertio gradu; patruus hypotheci sit ipsi coniunctus in secundo gradu; abnepos hypotheci sit eidem coniunctus in quarto grado. Potest quidem etiam abnepos in schemate positus comparari cum abauo, sed respectu hypotheci; vt dicatur, quod abnepos hypotheci cum abauo hypotheci coniunctus sit octo gradibus, quia in linea recta 9. personæ positæ reperiuntur: quare vnâ demptâ, manẽt personæ octo: totidem igitur gradus sunt, iuxta primam regulam hoc capite traditam. NB. Secundò. Pro linea recta quatuor tantum gradus cùm ascendentium, tum descendentium positi sunt: vt videlicet esset norma seu regula lineæ transuersæ, cuius 4. tantum gradus secundũ ius canonicum matrimonio impedimentum præstant. Alioquin autem vera est sententia, Iure consultorum: *Quod nuptiæ consistere non possunt inter eas personas, quæ in numero parentum, liberorumue sunt, siue proximi, siue vlterioris gradus sint, usque in infinitum.*

Sed

Sed ideò in linea recta gradus vlteriores assignare intermissimus, quia moraliter vix accidet casus, vt ascendens vnam ex descendibus vltra 4. gradus in matrimonium accipere possit, & si accideret, repellendus utiq; foret.

CAP. V.

De Impedimento affinitatis.

1 AFfinitas est propinquitas personarum ex copula carnali proueniens. Ea duplex; Vna, quæ ex legitimo thoro originem trahit, altera quæ ex illegitimo, puta, fornicatione, adulterio, stupro. Neque interest, vtrum carnalis copula fiat cum volente, an ignorante, ebria, coacta: dummodo per emissionē seminis in naturale vas mulieris: Cum enim vir & mulier per huiusmodi coniunctionem efficiantur veluti vna caro; idque non tantum in legitimo coniugio, sed etiam in fornicatione. 1. Corinth. 6. Hinc sequitur quòd si Titius & Caia carnaliter coniungantur, omnes consanguinei Titij, secundum eundem gradum, quo consanguinei ipsius sunt, fiant etiam affines Caiæ, & omnes consanguinei Caiæ, fiant affines Titij.

2 Affinitas, quæ ex legitimo thoro est, intra 4. gradum matrimonium impedit, ac dirimit. Sensus est. Quod Titius matrimonium nec validè, nec licitè contrahat cum Caiæ defunctæ vxoris suæ consanguineis intra 4. gradum, neque Caia cum consanguineis defuncti mariti Titij, etiam intra

4. gra-

4. gradum. Affinitas ex illegitimo thoro impedit & dirimit duntaxat intra secundum gradum. Sensus est; Si Titius fornicatur cum Caia, inhabilis fit ad matrimonium, contrahendum cum Caiæ sorore, patruele, consobrina, matertera.

3 Affinitas orta ex incestu cum consanguinea cõiugis intra secundum gradum impedit à debiti cõiugalis petitione, non tamen à redditione: nec refert, vtrum incestus occultus sit an publicus.

4 Affinitas, quæ per accidens est inter personas, quarum neutra per copulam carnalem affinitati per se causam præbuit, nullum matrimonio impedimentum præstat, ac proinde talis affinitas etiam inter virgines consistere potest. V. C. Si Titius & Caia carnaliter copulentur, ratione huius copulæ, adeoque per accidens consanguineis Titij contrahit affinitatem, cum consanguineis ipsius Caiæ: quæ tamen affinitas matrimonium inter ipsos nec impedit, nec dirimit. Quamobrẽ nihil obstat, quo minus duo vnius familiæ fratres matrimonium contrahant cum duabus alterius familiæ sororibus. Et potest aliquis successiuè plures vxores accipere, quarum mariti fratres germani erant, V. C. Galla & Cæcilia nupsere duobus fratribus, poterit Sempronius Gallam viduam effectam ducere, eâque mortua viduam Cæciliam. Deinde pater sponsi ducere non prohibetur matrem, vel filiam sponsæ, similiter aliquis ducere potest matrem, vel filiam vitrici sui aut nouercæ suæ.

Præterea, si Caia habeat fratrem Semproniũ, cui nupta est Placidia: Titius verò ducat Caiam,

tunc

tunc Titius contrahit affinitatem propriè ac per se cum Sempronio ; per accidens verò cum Placidia.

Denique erant duo fratres, Iulius & Augustus; ille duxit Caiam, hic Semproniam : mortuo Iulio, Titius duxit Caiam viduam ; hac verò mortua, mortuo item Augusto, non prohibetur Titius secundas nuptias celebrare cum relicta Sempronia; quia Titius & Sempronia per accidens tantum affines sunt, ratione defunctorum priorum coniugum Augusti & Caiæ, qui per se ac propriè affines erant: siquidem Augustus erat frater Iulij, cuius coniux erat Caia. NB. NB. NB. Plures eiusmodi casus affinitatis per accidens occurrere possunt, pro quibus cognoscendis nota hanc regulam : Si neque vir carnaliter cognouit consanguineam mulieris, cum qua ille nuptias contrahere cupit, neque mulier carnaliter cognouit consanguineum viri ; tunc si quæ inter eos affinitas, ea per accidens tantum est, matrimonii contractū non impediens.

5 Gradus affinitatis per se ac propriè dictæ, desumi debet ex arbore consanguinitatis proprij coniugis. Nam affinitas illa oritur ex carnali copula viri cum muliere; ita vt quot gradibus consanguinitatis personæ iunctę sunt viro, totidem etiam gradibus iungantur viro. Quare si vir personas sibi affinitate per se iunctas cognoscere velit, mulieris cum qua copulatus est, arborem consanguinitatis inspicere debet : nam nullam ex consanguineis eius intra quartum gradum (si copula coniugalis fuit) aut intra secundum gradum (si copula fornicaria

caria fuit) in matrimonium ducere potest. Simili ratione mulier, si personas affinitate sibi per se iunctas deprehendere velit, arborem consanguinitatis viri, quo cum copulata est, inspicere debet. Nam nullum ex consanguineis eius intra quartum gradum iuxta dictam distinctionem in matrimonium accipere potest, absque legitima dispensatione.

Pro faciliori captu huius assertionis nota hanc praxin. Si vir & mulier inter se matrimonium iungi volentes timeant, ne impedimento suo affinitatis, seu consanguinitatis teneantur; Inprimis inquiratur, vtrum inter eos sanguinis coniunctio intercedat, Obs ein Blutsfreundschafft seye; Si affirment, tunc inspicienda erit arbor consanguinitatis, & considerandum, vtrum à communi stipite æqualiter distent, an inæqualiter. Si æqualiter, siue vnam, siue alteram personam compara cum stipite suo; & inspice, quotnam gradibus ab eo distet, totidem enim distabit à persona illa, quam in in matrimonium accipere velit. Sin verò inæqualiter distent à stipite, tunc comparetur persona, quæ remotior est cum stipite, & quot gradibus ab eo distat, totidem gradibus personæ contrahere volentes distabunt: qui gradus, si sint quatuor, aut pauciores, adest impedimentum, vt sine dispensatione Sum. Pontif. coniungi non possint: sin verò pluribus, quam quatuor gradibus distent nullum est impedimentum consanguinitatis.

Quod si verò dictæ personæ vir & mulier respondeant, non esse inter ipsos sanguinis coniunctionem, sed tantum affinitatem, ein Schwager-

schafft (loquor autem de affinitate, contracta ex copula coniugali non fornicaria) hoc casu quæratur, vtrum dictæ personæ antea matrimonio iunctæ fuerint: si enim neutra harum personarum coniugata fuerat, sed primas nuptias contrahere velint, certum esse debet, nullum inter eas affinitatis impedimentum est. Sin verò respondeant, alteram vel vtamque personam antea matrimonio iunctam fuisse, tunc inspiciatur matrimonium istud, ex quo affinitas inter Iacobum & Annam, qui modo coniungi desiderant, orta sit: quia V.C, Iacobus dicit, se habuisse vxorem Vrsulam cui Anna coniuncta fuerit **Sie sey jhr befreundtin gewesen.** Tunc demum consideretur, vtrum inter Annam & Vrsulam fuerit coniunctio sanguinis intra quatuor gradus: nam in eadē distantia graduum erit impedimentum affinitatis inter Iacobum & Annam; vt proinde sine summi Pontificis auctoritate coniungi non possint. Sin verò inter Annam & Vrsulam nulla fuit sanguinis coniunctio tunc dicta affinitas nihil omnino impedit, quo minus Iacob Annam in vxorem ducere possit.

Quod si demum affinitas inter Iacobum & Annam ex copula illegitima orta sit, quia verbi causa Iacobus cognouit Vrsulam consanguineam Annæ; tunc videatur, in quoto gradu Anna sit consanguinea Vrsulæ: si in primo vel secundo gradu, quia videlicet est filia, soror, aut consobrina, adest impedimentum affinitatis inter Iacobum & Annam. Sin verò Anna consanguinea sit Vrsulæ in tertio vel vlteriore gradu, non est impedimentum

tum affinitatis, impediens matrimonium inter Iacobum & Annam.

CAP. VI.

Quousque Sum. Pontifex dispensare possit in impedimentis consanguinitatis & affinitatis.

NAturali iure irritum est matrimonium, & 1
consequenter indispensabile in primo consanguinitatis gradu lineæ rectæ. Nam omnes gentes liberaliter educatæ, à tali coniugio tanquam inhonesto ac turpi abhorrent, propterea quod proles naturali iure magnam reuerentiam ac submissionem debet parenti suo: per carnalem autem copulam æquaretur parenti, quasi vna carò cum ipso effecta, non sine debitæ reuerentiæ ac submissionis filialis iactura, vnde & inualidum est hoc matrimonium, eò quòd cum tale matrimonium turpe sit, colligitur Deum id prohibuisse. Et nem o potest se obligare ad actionem reipsa illicitam & peccato obnoxiam: matrimonium autem est contractus, quo ius & potestas traditur copulæ carnalis: ergò si hæc in se turpis ac peccato obnoxia sit, matrimonium validum esse non potest. Quod autem matrimonium illicitè contractum ab obligato simplici voto castitatis tamen validũ sit, causa est, quia copula inter tales personas per se turpis non est, sed tantum per accidens ratione voti. Id autem non obstat, quo minus se inuicem ex virtute iustitiæ obligare possint per realem matrimonij traditionem; quemadmodũ hoc ipsum

in aliis contractibus euenit ; vt si promiserim alicui equum me donaturum, postea verò alteri non simpliciter promittam, sed re ipsa tradam, posteriori, ius ac dominium acquiratur; quia fortius ius habet per traditionem completum.

At verò copula inter primi gradus consanguineos semper turpitudinem in se habet, vnico casu excepto : vt proinde talis copulæ promissio valida seu obligatoria esse non possit. In extrema tamen necessitate, si talis copulatio ad conseruandum genus humanum necessaria esset, cohonestaretur, qua (ratione excusat, qua ratione S. Ambros, filias Loth à crimine incestus , ratas nullum alium virum præter patrem ex incendio superesse. Gen. 19. Cum n ius reuerentiæ debitum parenti priuatum sit, meritò cedit publicæ necessitatis bono, ideoque Deus, in tali necessitate, sublatis scil. omnibus aliis hominibus, ipso homine naturali dictante, facultatē coniugalis ineundi fœderis inter patrem & filiam concedere censeretur.

2 Probalius etiam est matrimonium in secundo gradu, vel vlteriore gradu lineæ rectæ, iure naturali irritum esse ; puta, aui cum nepte sua, proaui cum pronepte. Ratio est, qui nepotes non minus per se dependent ab auo, tanquam principio generationis suæ, quam à proprio parente : cum causa causæ sit etiam causa causati : consequenter nepotes auis suis non minorem reuerentiam (cui usum coniugalem aduersari diximus) naturali iure debent, quam proximis parentibus, quamobrē omnes benè institutæ gentes eiusmodi matrimonium tanquam scelestum abominantur.

Proba-

Probabilius quoque est, naturali iure irritum esse matrimonium in primo gradu consanguinitatis lineæ transversæ: videlicet, inter fratres & sorores: quia pleræque etiam gentes tale matrimonium detestatæ sunt. Vnde Abraham *Gen.* 12. satis putauit suspicionem conjugij à se remotum iri apud Ægyptios, si diceretur, Sara eius soror esse. Nam inter fratres & sorores ob sanguinis conjunctionem est quidam naturalis pudor ac reuerentia, cui valde aduersatur actus conjugalis, turpitudinem alterius reuelans. Accedit, eos ab incunabulis simul habitantes, valde ad concubitum inflammandos fore, nisi conjugia sibi à naturæ auctore interdicta esse persuasum haberent: Dempto tamen casu necessitatis, si alij, præter fratres & sorores ad humani generis propagationem non supererent, vt in exordio mundi: Probabilis tamen est sententia eorum qui asserunt; Licet secundum ius naturæ indecens sit eiusmodi matrimonium, tamen non ita, vt eodem etiam iure irritum existat. Cum non à primordio humani generis talia connubia fierent, facilè accidere potuit, vt ejusmodi consuetudo apud quasdam gentes, etiam propagata posteritate permaneret: Et credibile est, Deum talia matrimonia tanquam valida permisisse; nisi positiuo aliquo iure, propter naturalem indecentiam, irrita pronunciata essent sicuti de judæorum Legibus constat *Levit.* 18. Ex qua probabili doctrina, inferunt Veracrux, Sanchez; si ex gentibus, quibus est consuetudo talia matrimonia in primo gradu lineę transversæ celebrandi (vt de quibusdam in prouincia Peruana

refertur) ad fidem Catholicam conuertantur, non esse à tali conjugio separandos. Consultius tamen est in hac re admodum graui Sum. Pōtificem consulere.

4 Matrimonium in secundo gradu consanguinitatis lineæ transuersæ, indecens quidem esse videtur, si passim sine vrgente necessitate instituatur, (eoque turpe plerunque sit cum cognata matrimonium contrahere propter reuerentiā naturalem ipsi debitam, vt colligitur ex Levit. 18.) sed non ita, vt etiā iuri naturali irritum existat, aut ob rationabilem causam præsertim accedente publica authoritate, cohonestari non possit, quandoquidem ex eiusmodi matrimonio nati sunt Moses & Aaron, *Exod. 6.* Et Abram duxit Saram filiam fratris sui Aram. Præcepta Levitici erant iudicialia nec contra ius naturæ; vnde etiam impedimenta matrimonij in secundo gradu affinitatis & consanguinitatis sola Ecclesiastica sanctione fundata sunt.

5 Probabilius est matrimonium in primo gradu affinitatis lineæ rectæ esse iure naturæ irritum, puta inter vitricum & priuignam, socerum & nurum, socrum & generum, nouercam & priuignum (dempto casu necessitatis) prob. quia omnes gentes benè institutæ talia quoque matrimonia abominatæ sunt, & patet ex Apost. 1. Cor. 5. *Auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat.* Confirm ex Leuit. 20. *Qui supra vxorē filiam duxerit matrem eius, scelus operatus est; viuus ardebit cum eis:* Ratio, quia vir & mulier per coniunctionem carnalem fiunt veluti vna ca-

ro.

ro. Vnde sequitur quod parum ferè reuerentiam quam vir, patri suo, etiam vxor viri seu nurus socero exhibere debet, &c.

Ex copula fornicaria secundum ius naturæ aliqua affinitas (vt proinde indecens sit, seclusoiure Ecclesiastico, concubinam patris sui ducere) sed non dirimens matrimonij, quare S. Pontifex in omni impedimènto affinitatis ex copula fornicaria dispensare potest. 6

NB. Si ante susceptum Baptismum aliquis duxit filiam, matrem, vel sororem mulieris, quam fornicariè cognouerat; postea baptizatus separari non debet, si tale matrimonium secundum gentis suæ consuetudinem pro irrito censeri non solet: quia secundum ius gentium, ac naturale oritur quidem affinitas ex copula illicita, sed non tam perfecta, sicuti ex copula conjugali; neque tanta, vt matrimonio impedimentum præstet, quominus validè & ob iustam causam etiam licitè contrahatur.

Matrimonium in primo gradu affinitatis lineæ transversæ, licet indecens esse videatur gentium & naturali iure, (vt colligitur ex Levit, 18. Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudo fratris tui est: id est, quia vna caro cum fratre tuo est: ideoque propter reverentiam erga fratrem indecens est copulari cum vxore eius) non ita tamen, vt etiam irritum existat: aut ex rationabili causa, præsertim publica accedente authoritate, cohonestari non possit. Nam Jacob Patriarcha duas sorores duxit, Rachel & Lian, Gen, 29. imo postea Deuter. 15. præceptum fuit Jsraelitis, 7

si fratrum vnus sine liberis decessisset: vt alter relictam eius vxorem accipiat. Et Ecclesia etiam ob grauem causam dispensauit cum viris principibus.

8 Summus Pontifex in omnibus gradibus consanguinitatis, vltra primum, & in omnibus omnino gradibus affinitatis transversæ lineæ dispensare potest. V.C. vt quis ducat defunctæ vxoris sororem, materteram vel consobrinam. Si autem affinitas ex copula fornicaria orta fuit, videtur dispensare posse, etiam in primo gradu lineæ rectæ, videlicet, vt quis ob causam vrgentem ducat filiam meretricis suæ.

Difficilior est dispensatio, si distantia graduum
9 inæqualis sit; puta, si vir velit ducere filiam aui, aut proaui sui, vel mulier velit nubere filio aui, vel defuncti mariti sui.

10 Difficilius dispensare solet S. Pontifex, super impedimentis consanguinitatis, quam affinitatis. Ratio: quia maior sit coniunctio inter consanguineos, quam inter affines. Nam affinitas oritur ex eo, quo vir & mulier veluti vna caro per copulam efficiuntur, ideoque omnes consanguinei minus fiunt in eodem gradu affines alterius coniugum. Ex quo apparet, coniunctionem consanguinitatis esse priorem, magis per se, & tanquam mensuram affinitatis.

NB. Episcopus in casu necessitatis dispensare potest in impedimentis matrimonij contracti, si hæ conditiones concurrant. 1. vt defectus matrimonij dispensabilis sit. 2. vt defectus occultus sit, 3. vt matrimonium bona fide, saltem alterius coniugij

jugij contractum sit. 4. vt ad S. Pontificem facilis accessus non sit. At verò vt contrahatur matrimonium, cum impedimento dirimente, non videtur Episcopus dispensare posse, sicut dixi lib. 1. tract. 4. c. 22. n. 4.

CAP. VII.

De impedimento cognationis Legalis.

LEgalis cognatio est propinquitas personarum ex adoptione proueniens Adoptio verò est extraneæ personæ in filium aut filiam, nepotem aut neptem legitima assumptio. Extranea hic dicitur, quę non est ex descendentibus: siue alioquin sit adoptantis consanguinea, siue non. Legitima assumptio dicitur, quia legibus ciuilibus constituta & canonicis approbata est vt in legati adoptione, & inde orta cognatione, seruatæ sint conditiones, quæ iure ciuili præscribuntur: videlicet, vt adoptans sit masculus, sui iuris maior 25. annis, ad liberos gignendos naturaliter non impotens; vt persona extranea cùm adoptatur præsens sit adoptandi & in adoptionem consentiens, denique vt saltem 18: annis minor sit suo adoptante, ideoque illum pro patre, spectata etiam ætatis ratione, habere possit: cum hæc liberorum adoptio ad similitudinem carnalium introducta sit. 1

Duplex est adoptio. Vna perfecta, in qua Principis rescripto, persona extranea sui iuris existens, in alterius veluti patriam, potestatem, familiamq; transfertur, vt instar legitimorum natorum esse

ncipiat. Alio nomine dicitur *Arrogatio*, qa in ea rogari ſolet adoptans, num velit adoptandũ filiũ legitimũ fore: ſimiliter & adoptatus, an id fieri conſentiat. Altera eſt adoptio imperfecta ſeu ſimplex, per quam extranea perſona in parentis ſui poteſtate exiſtens, ab alio in filium vel filiam adſciſcitur, vt tamen naturalis patris vel aui poteſtate non egrediatur, neque patri adoptiuo ex teſtamento neceſſariò ſuccedere debeat (ſicuti arrogatus in quarta bonorum parte) ſed tantum ius ſuccedendi ab inteſtato habeat. Et talis imperfecta adoptatio, impedimentum matrimonio non pręſtat. Ratio, quia impedimentum cognationis legalis introductum eſt ob ſimilitudinem, quam filij adoptiui gerunt cum legitimè natis: eiusmodi autem filiationis ſimilitudinem illi propriè non gerunt, quia ex imperfecta adoptione ſunt: quandoquidem in familiam & poteſtatem patris adoptiui non adſciſcuntur.

2 Adoptio legalis autem perfecta eſt matrimonij impedimendum dirimens, ciuili iure conſtitutum & canonico approbatum.

3 Eſtque triplex modus impedimendi prouenies ex adoptione legali. Primus in linea legali recta inter adoptantem & deſcendentes adoptati, ſi in eius poteſtate exiſtant. Secundus in linea tranſuerſa inter adoptatum & legitimos natos ac nepotes adoptantis. Dico *natos legitimos*. Nam illegitimi non cenſentur eſſe in poteſtate patris ſui, vnde non oritur cum illis cognatio legalis, ſicut neq; cum emancipatis. Secundò, vt excludam liberos adoptiuos, qui fratres & ſorores adoptiui, ſi ex diuer-

uersa familia sint, inter se contrahere nullo iure prohibentur. Tertius modus est per modum affinitatis inter adoptatum & vxorem adoptantis, inter adoptantem & vxorem adoptati. At verò inter adoptantem & filij adoptiui parentes nulla legalis cognatio interuenit.

Est porrò discrimen inter dictas species siue modos cognationis legalis, quod prima & tertia etiam dissoluta adoptione per mortem adoptantis, vel emancipationem adoptati, matrimonium dirimat, non item secunda, sed quamdiu adoptatus in potestate adoptantis manet. Quare facilis est modus efficiendi, vt filius adoptatus cum filia adoptantis carnali contrahere possit, si eorum alteruter secundum formam ciuilium legum emancipetur.

Cap. VIII.

De Impedimento cognationis spiritualis.

Cognatio spiritualis est propinquitas secundum iuris canonici dispositionem, orta ex administratione, vel susceptione sacramenti baptismi, vel confirmationis. Nam sicut per naturalem generationem homo formatur & nascitur, postea verò roboratur corporaliter: Ita per sacramentum baptismi ac formatur ac renascitur, & per sacramentum confirmationis roboratur spiritualiter: quamobrem etiam in spirituali regeneratione intelliguntur esse parentes spirituales, videlicet, qui sacramentum ministrauit, & patrinus, quibus cum

cum secundum Ecclesiasticam traditionem magna reuerentia debeatur ita antiquitus in Ecclesia obseruatum fuit, vt hæc spiritualis cognatio, perinde ac carnalis impedimentum esset matrimonij dirimens.

1 Cognationis spiritualis matrimonium dirimẽtis olim tres species erant Paternitas inter baptizantem, confirmantem, & patrinos ex vna parte & baptizatum, vel baptizatam ex altera parte; Compaternitas inter baptizantem confirmantẽ patrinos ex vna & parentes baptizati vel confirmati ex altera parte, & transfundebatur vtraque cognatio à viro ad vxorem, ita vt si coniugatus aliquam personam baptizaret, vel patrinus esset, vxor eius similem cognationem cum eisdem personis, baptizato, vel confirmato scilicet, & parentibus contraheret. Denique fraternitas inter filios carnales baptizantis cõfirmantis, patrinorum ex vna, & ipsum baptizatum vel confirmatum ex altera parte. Sed iure nouo Trident: sublata fraternitate, reliquæ duæ in vigore manent, sed ad vxorẽ non transfunduntur. Vnde Titius hodie non prohibetur sui baptizantis vel confirmantis, aut patrini filiam, vel relictam vxorem ducere: sicut & pater Titij eandem relictam viduam iure nouo ducere potest.

2 Infidelis baptizans, etsi postea ad fidem conuertatur, & baptismum suscipiat, non contrahit cognationem spiritualem; tamen quia infidelis, imò etiam Catechumenus Ecclesiasticis sanctionibus non obligatur: Tum quia fundamentum cognationis baptismus præteritus non amplius ex-

existit. Quare licet post conuersionem & baptismum iam sit capacitas in subiecto, tamen non consurgit cognatio, quemadmodum neque relationes ad quorum similitudinem hæc spiritualis cognatio explicari debet, consurgere possunt, nisi existente eo, in quo fundantur.

Si homo fidelis filiũ infidelis à sacro fonte suscipiat, & infidelis postea conuertatur ac baptizetur, oritur spiritualis compaternitas inter patrinũ & parentẽ prolis baptizatæ: Ratio, quia secundum iuris dispositionem spiritualis cognatio immediatè quidem contrahitur tantum inter baptizatum & baptizantem, mediatè verò ac consequenter redundat (spectato iure antiquo) in carnales filios baptizantis, & iure etiam nouo in carnales parentes baptizati, cum primum illi huius cognationis capaces sunt, quæ ipsa causa est, quod longè difficilius, imò verò nunquam pontificia dispensatio fieri soleat in spirituali cognatione paternitatis. 3

Legatus, qui nomine alterius tenet infantem, verè patrinus non est, nec spiritualem cognationem contrahit, cum non suo sed alieno nomine teneat. Vnde non improbabiliter loquitur Sa. Virum loco mulieris, & mulierem loco viri tenere posse, sed consuetudo locorum in hac re attendenda est. 4

Qui ante legatum seu procuratorem mittit ad suscipiendum infantem vel confirmandum videtur cognationem spiritualem contrahere quia is, cuius nomine alter è sacro fonte suscipit, verè patrinus est. Contraria tamen sententia Henriquetz &c: pro- 5

&c probabilis etiam est saltem propter authoritatem DD. præsertim cum casu qualitercunque dubio, & in canonibus non satis expresso, circa matrimonij impedimenta non irrationabiliter in partem negatiuam inclinare liceat.

6 Si sponsus de futuro prolem ex sponsa susceptam baptizet propter necessitatem soluuntur sponsalia, ratione superuenientis cognationis spiritualis, & si baptizans nesciat suæ sponsæ prolem esse, quia nihilominus verè baptizans est, vtpote habens intentionem Ecclesiæ conformem baptizandi hunc hominem, quicunque sit. Alia ratio est de patrino, licet enim sponsus scienter leuans è sacro fonte prolem sponsæ suæ, cum ea matrimonium ante dispensationem contrahere non possit, secus tamen est, si nesciat esse prolem sponsæ suæ, sed arbitretur, esse alium infantem. Ad hanc enim cognationem requiritur scientia & animus suscipiendi & spondendi pro eo homine, quem animo suo concipit. Vnde error circa personam efficit, vt verè patrinus non fiat.

7 Si maritus cogente necessitate proptiam prolem baptizet, vel vt patrinus suscipiat, nullum impedimentum contrahit, quia C. ad limina. 30. Q. 1 *Inculpabile iudicandum, ad quod necessitas impulit.* Nam impedimentum petendi debiti à sacris canonibus constitutum est in pœnam delicti, parens autem nihil delinquit, si in necessitate patrinus filij sui existat. Quod autem sponsus de futuro propter necessitatem baptizans prolem sponsæ suæ proprium impedimentum contrahat, non id statutum est in pœnam, sed solum censetur moralis inhabi-

litas

litas ad matrimonium, qualis inhabilitas etiam sine culpa contrahi potest.

Si parens sine necessitate prolem propriam ba- 8
ptizet, vel in bapismo, vel confirmatione teneat, grauiter & mortaliter peccat, quia seuerè id prohibetur; Sed non est certum, quod à petitione debiti propterea impeditus sit. Certum tamen est, si coniunx ex ignorantia iuris aut facti prolem coniugis baptizet; aut teneat, nullo petendi debiti impedimento affici; Cum enim prohibitio illa in solo Ecclesiastico iure fundata sit, ideò, quia eam ignorat, sicuti excusatur à culpa, ita & ab annexa pœna; Idem sentiendum de pœna priuationis debiti ob crimen incestus, qui fornicans cum coniuge alterius nescit prohibitum esse sub pœna priuationis debiti petendi.

Si sacerdos cum filia confessionis fornicetur, 9
etsi nullam cognationem contrahat spiritualem, tamen videtur circumstantia in confessione manifestanda, sed contrarium asserunt Sa & Zedesuca.

CAP. IX.

De impedimento publicæ honestatis.

IMpedimentum hoc prouenit ex quadam quasi 1
affinitate cum consanguineis sponsi, canonico iure introductum ob publicam honestatem morum, vnde hodie intra primum duntaxat gradum (olim intra quartum) ac consanguineis sponsæ quamuis carnaliter non cognitæ nuptiæ celebrari validè non possunt ob publicam honestatem.

Si

2 Si sponsalia de futura ex quacnnque causa irrita sint, V.C quia cum consanguinea, moniali, ac contracta, nullum ex ijs impedimentum publicæ honestatis oritur.

3 Impedimentum honestatis, ex sponsalibus validis ortum, permanet, etiamsi illa postea soluantur quomodocunque. Quod si quis cum duabus consanguineis inter se, V.C. sororibus se successiuè desponsauerit, prior ducenda est, non obstante posteriore desponsatione, quia posterior desponsatio irrita fuit à sponsalibus: Ergò non est equum fieri actionem veluti quōdam scilicet priora sponsalia vicissim irritari.

4 Ex sponsalibus conditionis, pendente conditione non oritur impedimentum V.C. si Sempronius cum Titia sponsalia contraxit sub conditione pendente in futurum, ac postea Caię ante euentum conditionis, quem expectare debuerat, absolutè promisit, nec ex primis, nec ex secundis sponsalibus impedimentum honestatis contrahitur. Quod si verò ponamus Sempronium Caiæ promittere matrimonium sub conditione expressa, vel tacita, si conditio priorum sponsaliorum non eueniat, tunc ea non eueniente purificantur posteriora sponsalia cum Caia, vt deind ne validè quidem Sempronius possit ducere Titiam propter impedimentum honestatis.

5 Ex matrimonio rato & nondum confirmato etiam hodie oritur impedimentum publicæ honestatis vsque ad quartum gradum, etiamsi illud irritum fuerit ex quacunque causa, duabus exceptis, primò si irritum fuit ob defectum consensus.

Secun-

Secundò si irritum fuit ob impedimentum publicæ honestatis.

Si quis ex duabus sororibus vnam absolutè sibi desponsauit in futurum, cum altera carnaliter deinde copuletur, neutram in vxorem ducere potest; non primam ob impedimentum affinitatis, neque secundam ob impedimentum publicæ honestatis. 6

CAP. X.

De impedimento Criminis.

MAchinatio mortis coniugi facta cum proposito alterius determinati matrimonij contrahendi, est impedimentum dirimens, nec refert, vtrum maritus, an vxor sit, cui mors machinatur, neque vtrum machinatio mortis physicè, an solum fiat moraliter per iussionem, consilium, necesse tamen est, ut mors executioni mandata sit, quia verba legis pœnalis cum effectu intelligenda sunt; ob solam ratificationem mortis non incurritur impedimentum criminis, quia id nullo iure expressum, unde edictum de matrimonio non cõtrahendo cum prohibitorium sit, ad eum casum extendi non debet. 1

Si vterque, qui post mortem coniugis matrimonium contrahere desiderant, ad cædem illius cooperãtur, aliud nõ requiritur ad contrahendũ impedimentum, nisi vt mors sequatur; Sin verò alteruter homicidii tantum reus sit, requiritur etiam, vt adulterium interueniat, & vt vterque con- 2

iugi fuerit inuitiosus. Si enim puella, cum qua adulterium commisit, ignorauit omne coniugatum, nullum impedimentum contrahitur, tametsi puella coniugata sit, quia iura, quibus hoc impedimentum statuitur, faciunt mentionem adulterii. Quod si adulteri alio fine, quam vt inter se matrimonium contrahant, coniugem alterum tradidant V. C. ne eos in adulterio deprehensos accusare possit, non sunt impediti, quominus postea nuptias inter se celebrent.

3 Si adulteri viuente altero coniuge matrimonium contrahant, vel de contrahendo inter se spondeant, oritur inter ipsos impedimentum dirimés. Ratio, ne ob factam promissionem, & spem alterius matrimonii contrahendi captetur occasio alterius coniugis occidendi.

4 Requiruntur tamen ad hoc impedimentum ex crimine adulterii cum promissione matrimonii plures conditiones. Primò, vt viuente eodem coniuge fides data, & adulterium commissum sit: Secundò vt ex vtriusque parte adulterium formaliter commitatur, id est, puella sciat esse coniugatum, & cum immissione seminis intra vas naturale, vt promissio matrimonii non fictè, sed seriò fiat, vt promissio seria ab altero accepta sit, cum alioquin non habeat rationem pacti, & requiratur promissio mutua. Denique vt promissio sit pura, aute mortem coniugis purificata; cum alioquin non sit simpliciter facta promissio; quippe adhuc suspensa: vnde adulteri, si non absolutè promitant inter se, sed solum sub tali forma; non ducam aliam, nisi te, contrahunt impedimen-

mentum, nam sensus est: si aliquam duxero, promitto me ducturum te, de qua re dixi supra p. 1. cap. 1.

Quo ad hoc impedimentum utriusque coniugis similis ratio est, quia disposito de vno corelatiuo, censetur etiam dispositum de altero si æqualis cõparationis sint & disparitatis nulla ratio appareat. 5

Si infidelis ope mulieris Christianæ maritum eius occiderit, ac ad fidem conuertatur, non potest mulierem illam in vxorem ducere. Nam mulier ob Ecclesiasticam constitutionem, impedita est cum tali viro contrahere. Ergo per accidens & consequenter ipse etiam vir cum muliere contrahere prohibetur. 6

Irrita sunt sponsalia, quæ, viuente adhuc coniuge cum alia persona contrahuntur; Repugnant enim bonis moribus, quippe quibus occasio capi potest coniugis vitæ insidiandi, qua simili ratione prohibitum est, ne beneficium Ecclesiasticum alicui permitti possit, antequam vacet.

Cap. XI.

De impedimento impotentiæ.

IMpotentia perpetua (non sterilitas) ad copulam perfectam naturali iure matrimonium subsequens dirimit: Ratio, quia contractus matrimonii essentialiter includit obligationem dandi inter se corpus ad copulam carnalem, *impossibilium autem nulla est obligatio.* Dixi perpetua impoten- 1

tia videlicet, quæ neque arte medica, neque consuetis exorcismis Ecclesiæ tolli potest, etsi possit tolli cum periculo vitæ, impossibilis censetur curatio, similiter si per incantationem, quia quod iure non possumus, id absolutè non posse censemur. Imò etsi per miraculum tolli possit, nihilominus moraliter rem æstimando, impossibilis est curatio: Sanatio per exorcismos etsi supernaturalis sit, non censetur tamen miraculosa.

NB. Etsi mulier per periculosam incisionem possit curari, irritum tamen est matrimonium.

2 Si mulier, quæ cum perpetua impotentia contraxit, postea per miraculum sanetur, nihilominus irritum matrimonium censeri debet, neque convalescit, nisi vir novo edito consensu accipere illam decernat.

3 Eunuchi & Spadones, qui vtroque teste carent ad matrimonium contrahendum inhabiles sunt, quia vero semine destituti sunt. Verum si quis post matrimonium contractum eunuchus factus sit, copulam imperfectam, ac missionem non veri seminis exercere non prohibetur, quia licet tales matrimonium contrahere nequeant, contracto tamen vti eis licet, quatenus id fieri potest.

Dixi autem in assertione per matrimonium subsequens; Nam quod semel ratum fuit, licet nunquam consummatum matrimonium, nulla superueniente impotentia dirimitur.

In dubio, vtrum impotentia antecesserit matrimonium, præsumendum est, quod antecesserit, si copula nunquam haberi potuit, & nullis indiciis

diciis ostendi queat ; quo tempore contracta sit impotentia.

Si impotentia post nuptias superuenit, matri- 4
monium non dirimit, quare oscula, tactus ad ostendendum affectum coniugalem conceduntur, modo absit periculum pollutionis, quin etiam ad copulam conari ipsis licet, quamdiu spes probabilis supereſt ipsam aliquando perficiendi, licet præter intentionem pollutio contingat ; Sin verò desperatum sit, abstinere tenentur ob pollutionem euitandam.

In dubio vtrum impotentia perpetua sit ad ex- 5
periendum triennij spacium canonico iure conceditur; Elapso triennio, & nulla secuta emendatione, authoritate Ecclesiæ ad vitandum scandalum separandi sunt & potens ad alias nuptias transire potest, vel vterque, si vtrumque erga alias personas potentem esse ostendi vel præsumi possit.

Quod si verò in tali separatione, & noui matrimonij permissione, error commissus postea deprehendatur, quia coniuges ad inuicem potentes erant, ideoque matrimonium validum existebat; tum posterius putatitium dissolui debet, & prius redintegrari. Præterquam quod coniunx innocens fornicarii coniugis, qui cum absolutè innocens iudicatus esset, alteri se non sine scelere copulauit, cohabitationem & congressum iure respuere possit.

Constitutus in mortis periculo matrimonium 6
contrahere potest, si potentia generandi vi morbi secundum se destructa non sit. Ratio, quia vt po-

nimus infirmus morti propinquus habet potentiam actus coniugalis exercendi, licet per accidens impeditam, quominus ob morbi vehementiam in actum deduci possit. Et morti vicinus potest iure matrimonium spirituale per professionem religionis, Ergò & carnale. Deinde praxis Ecclesiæ id ostendit secundum quam morituros interdum adducimus, vt concubinas, quibus diu adhæserunt, in vxores accipiant.

NB. Propositum, actus coniugalis exercendi ad matrimonium non requiritur, vt patet in matrimonio beatissimæ virginis Mariæ.

7 Si potentia generadi vi morbi, aut senio simpliciter destructa sit, censetur impotentia perpetua matrimonium dirimens.

CAP. XII.

De impedimento ætatis.

1 MAsculus antè annum expletum decimum quartum: puella ante duodecimum canonico iure inhabiles sunt ad matrimonium, nisi ob vrgentissimam causam dispensatio fiat: Ratio, quòd Ecclesia pro incõueniente habeat, vt matrimonium contrahatur ab ijs, qui nondum pubertatem & potentiam generandi assecuti sunt, pubertas autem ea plerumque ætate quam diximus vtrique sexui contingit; Ergò ea ætate, & non ante concedere matrimonium possunt; secluso tamen lege Ecclesiastica spectato iure naturę impuberes, si rationis vsum assecuti sunt, matrimonium

validè

validè contrahunt, cum impotentia rerum non sit perpetua. Et pontifex in his impedimentis dispensare potest, quamuis non facilè soleat. Quod si verò certis indicijs constet, puerum aut puellam ante dictam ætatem carnalis copulæ potentiam assecutos fuisse à matrimonio repellédi non sunt, cum in eis malitia ætatem suppleat. Sicut S. Gregorius narrat, quod puer nouem annorum nutricem suam imprægnârit.

Si post legitimam ætatem masculus vel fæmina 2
nondum pubertatem consecuti sunt, validè quidem matrimonium contrahere censentur, sed expectandum est tempus perfectæ ætatis in puero annus decimus octauus, in puellis annus decimus quartus, vt experiri liceat, num verè potentes sint.

Si masculus, vel fæmina ante ætatem pubertatis legitimam in carnis delicto deprehendantur 3
præsumptio esse solet, quod delictum non perfecerint, si tamen certis indicijs constet quod malitia & coeundi potentia, ætatem suppleat, puniri poterit, tamen melius, quam si pœna ordinaria.

CAP. XIII.

De impedimento raptus.

RAptus puellæ committitur, si ea de loco in lo- 1
cum causa libidinis exercendæ, vel matrimonij contrahendi, per vim iniustam abducatur, quod crimen morte punitur, si fuerit honesta mulier.

Duplex est species raptus, vel vis iniusta infer- 2

tur puellæ, vel parentibus aut tutoribus in quorum potestate puella est, licet consentiant in raptum & hic non est propriè raptus, quia raptus violentiam continet.

3 Si puella volens ex domo patris, vel tutoris nescientis, aut si antecedente tractatu matrimonij vel sponsaliorum abducatur puella, non est propriè raptus, neque impedimentum matrimonij.

4 Inter raptorem & raptam, quamdiu in potestate raptoris est, matrimonium aut sponsalia validè non contrahuntur, quod si rapta à raptore separata etiam in loco tuto ac libero constituta illum in virum habere consenserit, tunc eam raptor in vxorem ducere potest, sed raptor & omnes consilium præbentes, ipso iure excommunicati sunt.

5 Probabile est impedimentum raptoris locum duntaxat habere, si vis iniusta puellæ inferatur ad matrimonium cum ea contrahendum.

CAP. XIV.

De impedimento ex Cultus seu Religionis disparitate.

1 MAtrimonium hominis baptizati cum non baptizato etiam catechumeno Ecclesiastico iure irritum est. Ita colligitur ex C. 241.

2 Matrimonium hominis catholici cum hæretico vtpote baptizato validum quidem est propter veram rationem sacramenti, sed plerumque mortaliter illicitum, vt patet ex Concil: Chalcedon: can: 14. sed limita primò nisi hæreticus promittat, se post nuptias fidem catholicam suscepturum, &

cau-

causa subsit, cur nuptiæ absolutioni ab hæresi anteponantur. Consuetudo etiam in Germania obtinuit, maximè in ijs partibus, quibus catholici mixti cum hæreticis communi iure viuunt, vt cõnubia inter se inire possint si coniunx catholicus sine periculo peruersionis liberè persistere aud et in fide orthodoxa, quæ limitatio admitti potest si in alio casu morali euidentia constet, nullum esse periculum scandali, peruersionis, aliorumque incommodorum, quæ cum tali matrimonio plerumque iuncta sunt. In dubio verò, vtrum eiusmodi mala sequi possint, ad summum põtificem, vel etiam Episcopum in Germania pertinebit rem examinare, & contrahendi matrimonii licentiam dare.

Impium, & irritum est pactum additum matri- 3
monio Catholici cum hæretica, vt liberorum alii matrem hæreticam sequantur. Quandoquidem ad vtrumque pertinet cura, liberos suos omnes in fide, ac religione verâ educandi.

Si impedimentũ dirimens matrimoniũ notoriũ 4
est, vel in notitiam Ecclesię venturũ, eo sublato, oportet parochum, & testes iterum adhibere ad validum matrimonium, idem quoque dicendum, tametsi solus Parochus, vel testes requisiti impedimentum extra confessionem cognitum habuerint: quia non poterant talibus authoritatem vel testimonium matrimonio præbere, quod sciebant esse nullum. Quod si verò impedimentum omnino occultum sit, necesse non est parochum & testes iterum adhibere, sed ipsi coniuges prioris impedimenti conscii inter se per consen-

sum, verbis vel facto declaratum matrimonium validum efficere possunt: Cum enim ratio, quæ mouit Concil. Trident. ad cassanda matrimonia clandestina, vt impedirentur grauia peccata, & incommoda ex iis oriri solita, in dicto casu penitus cessent; Quin potius è contrario incommoda & scandala non exigua sequerentur, si matrimonia, quæ publicè pro validis habebantur, iterum coram parocho, & testibus celebrare oporteret: meritò colligimus Trid: Decreto, quatenus tum prohibitorium, tum cassatorium est matrimonii clandestini casum illum, quo matrimonium occultum reuelari debet, nequaquam comprehendi.

§ Matrimonium irritum reddi validum potest, quocunque coniugum consensu verbis aut factis declarato, modo eius impedimentum cognitum habeant.

Cap. XV.

De impedimentis non dirimentibus.

IMpedimenta, quibus matrimonium illicitum, non tamen irritum redditur, sunt primò interdictum Ecclesiæ siue inhibitio ordinarij ob iustam causam V.C. pendente lite de valore matrimonij; Secundò tempus feriarum videlicet ab aduentu Domini vsque in die Epiphaniæ & à feria quarta Cinerum vsque in octauum Paschatis inclusiuè, vt videre est in Trident: Concil: sess: 24. cap: 10. de reformatione matrimonii. Vbi notandum est: Non prohiberi ipsum matrimonii contractũ præmissis etiam denunciationibus in dictis temporibus celebrari, si nuptialis benedictio & solemnis tra-

traductio sponsæ cum signis lætitiæ &c. intermittatur. Attendenda tamen est Ecclesiarum consuetudo, quæ apud nos est, vt parochus his temporibus matrimonio, intermissa vel in aliud tempus dilata benedictione non assistat, nisi necessitas vigeat, vt similes in periculo mortis constitutus vel statim discessurus concubinam ducere velit eique ad spiritualem salutem matrimonium impedire videatur. Quamuis etiam hoc casu mos est, vt si fieri possit ab ordinario licentia petatur. Tertium locum tenet cognatio spiritualis contracta ex catechismo baptizandi, ab eo scilicet, qui pro persona baptizanda sacerdoti respondet: Contrahit enim impedimentum, quo minus cum tali persona matrimonium licitè contrahere possit, quamuis ita contractum valeat, si verus patrinus, sed Sanchez probabiliter docet hoc impedimentum omnino sublatum esse per Trid: sess: 24 c. 2. de reformatione matrimonij. Quartum locum tenent crimina quædam, ob quæ quasi pœnitentiæ loco abstinentia à coniugio antiquis canonibus decreta erat primò vxoricidium. Secundò presbyterium. Tertiò matrimonium cum moniali scienter initum; Quartò si quis propriam prolem de sacro fonte susceperat in fraudem cõiugalis vsus. Quintò qui ob peccatum publicam pœnitentiam peragere debuit. Sextò raptus sponsæ alienæ. Septimò, incestus cum consanguineis coniugis aut sponsæ adhuc viuentis. Veruntamen solus Corduba, Nauarra, Coninck testantur hæc impedimenta criminum per diuturnam consuetudinem omnino sublata esse. Quintum locum tenent sponsalia: ea enim legitimè contracta nisi insta de

cau-

causa dissoluantur, impedimento sunt quominus licitè matrimonium cum alia contrahaur. Vltimum locum renet votum simplex castitatis vel religionis amplectendæ, aut matrimonii ineundi: Nam cum tali voto illicitè, qnamuis validè matrimonium contrahitur, sicut constat ex dictis hoc tract. ead. p. 4. c. 3. n. 6.

Deniquè memoriæ iuuandę causa pro impedimentis matrimonii dirimentibus hi versus retinendi sunt.

Error, Religio, triplex cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Raptus, Clandestina fides, expers coëundi,
Ætas, affinis, solunt connubia cuncta.

Pro impedimentis verò non dirimentibus iste versus.

Interdico dies, Crimen, sponsalia, votum.

Atquè hic finis est totius Compendii ad gloriã Dei optimi, quo volente & adiuante cæpi ac finiui. Ipsi sit sempiterna laus & gratiarum Actio. Amen.

FINIS.

Informationem pro Parochis, quomodo se gerere debeant cum sponsalia contrahentibus vide lib. 5. tract. 10. parte 2. c. 4. de matrimonio clandestino, nume-

LAUMAN

compendium.

Th
2189

C V.

4.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN